שו״ת · אחרונים

שות באר משה (ירושלמסקי)

רבי משה נחום ירושלימסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות באר משה (ירושלמסקי)

רבי משה נחום ירושלימסקי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-באר-משה-ירושלמסקי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ח"א הקדמה 6
ח"א סימן א 17
ח"א סימן ב 22
ח"א סימן ג 30
ח"א סימן ד 35
ח"א סימן ה 36
ח"א סימן ו 38
ח"א סימן ז 39
ח"א סימן ח 42
ח"א סימן ט 44
ח"א סימן י 49
ח"א סימן יא 53
ח"א סימן יב 61
ח"א סימן יג 62
ח"א סימן יד 77
ח"א סימן טו 79
ח"א סימן טז 88
ח"א סימן יז 95
ח"א סימן יח 96
ח"א סימן יט 98
ח"א סימן כ 106
ח"א סימן כא 109
ח"א סימן כב 113
ח"א סימן כג 116
ח"א סימן כד 120
ח"א סימן כה 122
ח"א סימן כו 124
ח"א סימן כז 124
ח"א סימן כח 127
ח"א סימן כט 129
ח"א סימן ל 132
ח"א סימן לא 134
ח"א סימן לב 136
ח"א סימן לג 137
ח"א סימן לד 140
ח"א סימן לה 152
ח"א סימן לו 167
ח"א סימן לז 168
ח"א סימן לח 169
ח"א סימן לט 171
ח"א סימן מ 171
ח"א סימן מא 173
ח"א סימן מב 178
ח"א סימן מג 186
ח"א סימן מד 200
ח"א סימן מה 203
ח"א סימן מו 206
ח"א סימן מז 207
ח"א סימן מח 211
ח"א סימן מט 216
ח"א סימן נ 219
ח"א סימן נא 226
ח"א סימן נב 228
ח"א סימן נג 230
ח"א סימן נד 233
ח"א סימן נה 246
ח"א סימן נו 259
ח"א סימן נז 265
ח"א סימן נח 267
ח"א סימן נט 272
ח"א סימן ס 274
ח"א סימן סא 275

ח"א סימן סב 277
ח"א סימן סג 280
ח"א סימן סד 284
ח"א סימן סה 337
ח"ב סימן א 346
ח"ב סימן ב 353
ח"ב סימן ג 354
ח"ב סימן ד 356
ח"ב סימן ה 363
ח"ב סימן ו 368
ח"ב סימן ז 370
ח"ב סימן ח 376
ח"ב סימן ט 396
ח"ב סימן י 398
ח"ב סימן יא 401
ח"ב סימן יב 404
ח"ב סימן יג 407
ח"ב סימן יד 409
ח"ב סימן טו 411
ח"ב סימן טז 420
ח"ב סימן יז 421
ח"ב סימן יח 423
ח"ב סימן יט 426
ח"ב סימן כ 433
ח"ב סימן כא 435
ח"ב סימן כב 438
ח"ב סימן כג 447
ח"ב סימן כד 449
ח"ב סימן כה 453
ח"ב סימן כו 453
ח"ב סימן כז 456
ח"ב סימן כח 457
ח"ב סימן כט 460
ח"ב סימן ל 462
ח"ב סימן לא 473
ח"ב סימן לב 476
ח"ב סימן לג 478
ח"ג סימן א 484
ח"ג סימן ב 500
ח"ג סימן ג 505
ח"ג סימן ד 516
ח"ג סימן ה 525
ח"ג סימן ו 527
ח"ג סימן ז 528
ח"ג סימן ח 533
ח"ג סימן ט 540
ח"ג סימן י 547
ח"ג סימן יא 561
ח"ג סימן יב 574
ח"ג סימן יג 579
ח"ג סימן יד 587
ח"ג סימן טו 593
ח"ג סימן טז 595
ח"ג סימן יז 600
ח"ג סימן יח 602
ח"ג סימן יט 617
ח"ג סימן כ 618
ח"ג סימן כא 619
ח"ג סימן כב 622
ח"ג סימן כג 627
ח"ג סימן כד 629
ח"ג סימן כה 631
ח"ג סימן כו 635
ח"ג סימן כז 636

ח"ג סימן כח 637
ח"ג סימן כט 640
ח"ג סימן ל 641
ח"ג סימן לא 645
ח"ג סימן לב 649
ח"ג שייך לסוף קונטרס כבוד חכמים . . 654
ח"ג מאמר זכרון טוב 656

ח"א הקדמה

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי:

יתברך הבורא וישתבח היוצר על כל הטוב אשר גמלני אין טוב אלא תורה (יעו' יבמות ס"ג ע"ב) מהולל שם ה' נותן חכמה ותבונה מחכמתו לכל ההוגים בתורתו הטהורה מה מאד נתתי שמחה בלבי כי ברוב חסדו ית"ש שם חלקי בין השוקדים על דלתי התורה ובעודי על ילדותי חמדת השנים מאמתי אך אל המערכה עומקה של הלכה רצתי להסתפח בנחלה מבורכה ובחמלתו ית"ש הביאני עד הלום ללחום במלחמתה של תורה להשיב מלחמה שערה להשואלים בדבר ה' זו הלכה:

[יעו' בש"ס מגילה (יט) ע"ב מלמד שהראהו הקב"ה למשה וכו' ומה שהסופרים עתידין לחדש ויעו' בירושלמי פאה פ"ב ה"ד ט' ע"ב ריב"ל אמר כו' אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני יעו"ש]:

ובשנת ברכתך זכיתי לראות את ספרי מנחת משה

יצא לאור כלול בהדרו כולל ג' ספרים כן רביתי אז כי גם חבורי הקטן לשד השמן על הרמב"ם נדפס בווארשא בצירוף הרמב"ם ואח"כ בשנת תרו"מ זכיתי לראות באור חבורי ברכת משה הכולל ג' ספרים:

א) קונטרס התשובות, ב) קונטרס משחת שמן הטוב, ג) קונטרס יפה לבדיקה: ועתה זכני ה' להוציא לאור עולם חבורי באר משה הכולל ג"ב שלשה ספרים:

ספר ראשון "השיב משה" בו י"ב שערי הלכה ממקור שורש הלכה תשובות ופסקים בדברים הנוגעים לכל חלקי הש"ע, ספר שני "כבוד חכמים" בו ג' שערים תשובות ופסקים להלכה ולמעשה להקים בענין כבוד חכמים שבדור שלא לפגוע בכבודם וזכותם ובעניני משמרת הבדיקה ותקנות וגדרים לשמירות הפח ממאכלות אסורות אשר בזה תלוי קדושתן של ישראל ובעניני פרטי המרות השייכים לשלוחי צבור בין ישראל לאבינו שבשמים כדבר העומר ברומו של עולם, ספר שלישי "בנין ירושלים" בו ג"כ ג' שערים תשובות ופסקים לתקנות עגונות [אשר ע"ז אמרו המתיר עגונה אחת כאלו בנה א' מחורבות ירושלים העליונה הוד"ז בשו"ת הב"ח החדשות (ח"ב סי' מד) ובשו"ת חקקי לב ח"א אה"ע (סי' נו) הביא סמוכות לזה מדברי הזוה"ק פ' ויחי יעו' ג"כ בשו"ת חיים ושלום ח"ב אה"ע (סי' א) מ"ש בזה] וגם תיקון עולם במקום שבעלי תשובה עומרים להתיר מכבלי העיגון דחרגמ"ה וגם לרבות כלל גדול בתורה כמה הוראות ופסקים בענינים כוללים לברר הלכה למעשה בדעת תורה מכרעת הכל מיד ד' עלי השכיל להאיר עיני בהלכה ממקור שערי התורה נתיבות חכמה ודינים מחורשים וקראתי שם ספרי

"באר משה" כי שמי בקרבו [גם למזכרת נשמח א"א נבג"ם יש בו הנוטריקון אכי רבי בנימין שברו הדבר מאד וגם שם העיר שאני שוכן בתוכה אשר קבעתי לה ברבה לעצמה מכל אריריי התורה ארזי הלבנון כבואי לכהן פאר בתוכה אשר מכל קצוי ארץ השנתי מכתבי ברכה לי ולעדתי (יעו' לקמן בפתיחה לספר שני "ברכה חכמים" מן דף מא עד דף ע) חקוק שמה ג"כ בשם ספרי שיש בו נ"ב הנוטריקון רב בעיר אסטראילענקא שומרי משמרת התורה] ועתה אברך על המוגמר להודות לה' ית"ש על חסרו הטוב שהחיינו וקימני והגיעני לזמן הזה לראות באור חבורי "באר משה" אשר בו שלשה ספרים נפתחים וזה חלקי מכל עמלי שיהנו בספרי קטני התלמידים כמוני יען מפני מצב בריאותי לא אוכל למלאות תשוקתי ללמוד שיעור קבוע עם בחורי חמר העוסקים כחקי חורב לזאת נפשי בבקשתי לפני אבינו שבשמים כי מיעוט חלבי ורמי שנתמעט ביגיעתי יהיה נחשב לפני ה' בקרבן עולה ועליל ובעמל ספרי אלה אזכה לקיים בזה "ללמוד "על "מנת "ללמד כי קול קולמוסי יהיה נחשב כארשת שפתי וכל ההוגים בספרי יהיה נחשב לי בחסדי ה' כאלו שמעו הדברים האלו מפי משה הקטן באלפי ישראל כמוני היום [יעו' ירושלמי סנהדרין פרק י' הלכה א' (לו ע"ב) "ניתנו מרועה אחר אמר הקב"ה אם שמעה דבר מפי קטן ישראל והנייך לא יהיה בעיניך בשומעו מפי קטן אלא בשומעו מפי גדול ולא סשומעו מפי גדול אלא בשומעו מפי חכם ולא בשומעו מפי חכם אלא בשומעו מפי נביא ולא בשומעו מפי נביא אלא בשומעו מפי רועה ואין רועה אלא משה וכו' ולא בשומעו מפי רועה אלא בשומעו מפי הגבורה ניתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקב"ה כמו דתימר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחר"] וממעמקי לבבי הנני נותן הוראה לשעבר על מה שזכיתי עד בה לראות באור ארבעה שהם עשרה ספרים כעור צורי וגואלי והנני צועק ומבקש לעתיד שיזכני האל החונן דעת לעני ממעש להוציא לאור כל חדושי אשר אתי בכתובים על כל הש"ס ורמב"ם והרבה תשובות ופסקים להלכה ולמעשה להקים ויחזק לבבי להוסיף אומץ בתורתו ועבודתו ית"ש ולעשות רצונו בלבב עלם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ושלא ימוש ספר התורה ספי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אבי"ד. כ"ד הכו"ח יום ה' לסדר ויחי יעקב י"ב טבת שנת "כו גאולה עושר כבוד" עבד לעבדי ה' ולההוגים בתורתו עומד על המצפה לישועה כללית ולהרמת קרן התורה ולומדיה. הקטן באלפי ישראל משה נחום ירושלימסקי מלפנים אבד"ק קאמינקא פלך קיוב וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל, בן לא"א הרב הגדול המופלג בהו"י צדיק המים כמעשיו כגלוי ובסתר דחיל רבנן בקש"ת ר' בנימין זצ"ל מטאמאשפיל פלך פאראליאן:

א) בהרב המופלג יא"מ וו"ת כש"ת מו"ה שמעון זצ"ל [(כ) חתן הרה"ג כקש"ת מו"ה יצחק וצ"ל (ג) חתן הרב הגאון הקדוש בו"ק חו"פ כקש"ת מוהר"ר יצחק אייזיק זצ"ל אבד"ק ברדיטשוב ע"ח (תלמיד מובהק של האי הבא קדישא ארב"ע רבינו פנחס זצ"ל מקארעץ) נכדי הגאון הקדוש רבינו חיים כהן הגדול ראפפארט מלבוב זצ"ל ועוד למעלה בקודש דור אחר דור גאונים וצדיקים קדושי ישראל זי"ע]. ב) כן הרב הגאון החסיד החכם השלם ד' יעקב צבי וצ"ל ירושלימסקי אבד"ק בערשיד [ובהיותו כן שמונה עשר שנים הושיבו שם על כסא הרבנות דודו הרב הגאון הצדיק של התורה ר' יעקב שמשון זצ"ל אבד"ק שיפוטיווקא ואמר לראשי עגת בערשיד דעו כי הרב אב"ד שלכם מצטיין בשכלו כהרב הגאון ר' ר' יונתן ז"ל מפראג]. ג) בן הרב הקדוש יא"מ ר' יצחק ז"ל שנשאר ממנו הרבה כתבי קודש על ספרי קבלה. ד) בן הרב הגאון מו"ה דובעריש ז"ל אבד"ק וואלאטשיסק. ה) חתן הרב החריף פרנס ונגיד מפורסם מו"ה שאול ז"ל מק' תעלמא. ו) בן הרב הגאון החריף המפורסם פרנס דר' ארצות מו"ה משה דאברושם זצ"ל [(ז) חתן הגאון המובהק מו"ה מאיר וצ"ל אבד"ק לובלין (ח) שהיה חתן הגאון המובהק עמוד ההוראה רבינו דוד בעל הטורי זהב זצ"ל (ט) חתן עמוד התורה הגאון בית חדש זצ"ל]. ז) בן הרה"ג הקצין כקש"ת מו"ה דובעריש זצ"ל פרנס ומנהיג מקראקא. ח) בן הרב הגאון המפורסם בכל אפסים מרנא ורבנא מו"ה יהושע העשיל וצ"ל האבד"ק לובלין וקראקא שהיה נקרא רבי ד' העשיל זי"ע [(ט) חתן הקצין המרומם מו"ה יהודה וואתל (י) בהרב הגאון השר מו"ה שאול וואתל זצ"ל מזרע בית דור המלך נעים זמירות ישראל (יא) בהרב הגאון הגדול מו"ה שמואל יודא קאצינעלינבוגין זצ"ל מח"ס שנים עשר דרשות (יב) בהגאון רשכבה"ג מהר"ם פאדוואה (יג) חתן הגאון מו"ה אברהם מינץ ז"ל (יד) בהגאון עמוד ההוראה מו"ה יודא מינץ זצ"ל בעל שו"ת מהר"י מינץ שהדפיסו חתן בנו בצירוף ספרו שו"ת מהר"ם פאדוואה יעו' בהקדמתו]. ט) בן הרב הגאון המובהק רבינו יעקב זצ"ל אבד"ק לובלין [מוזכר בשו"ת א"ו הב"ח (סי' ק"ה) ובשו"ת פני יהושע ח"א אה"ע (סי' יד) ובחלקת מחוקק (כי' יו ס"ק סו) ובבית שמואל (סי' כח ס"ק ג)] . י) בן הגאון הגדול מו"ה אפרים נפתלי הירש זצ"ל אבד"ק לארמיד (נפטר שם יום א' ב"ה תמוז שפ"ב). יא) בן הרב הגאון מו"ה יוסף וצ"ל וחתן הגאון המובהק מו"ה יעקב ווייל זצ"ל אבד"ק רינאווערט ומדינה באייערין [דלא בכו שנדפס בהקדמה לספרי "ברכת משה" בן הגאון מו"ה יונה ז"ל אב"ד דמרינות בומברגא שווייבען שחוייץ שלא היה בנו של הגאון מו"ה יונה אלא גיסו כמו שחקוק על מצבת א"ז הגאון מהראנ"J בלאדמור כמש"ל וכן נתברר משם ע"י ש"ב הגאבד"ק מעראצק]. יב) בן הגאון מופת הדור מו"ה מאיר זצ"ל אבד"ק אולמא. יג)

כן הרב הגאון מופת הדור דשכבה"ג מו"ה יעקב ווייל זצ"ל אבד"ק נירענבורג שחיבר שחיטות ובדיקות ושו"ת מהרי"ו (מהר"י ווייל) זי"ע ממשפחת מרוטינבארג כמבואר בשו"ת מהר"י מינץ (סי' טו) שכתב ושמעתי שמהרי"ו ז"ל הלך אחר דעת מהר"ם למי שהיה מתייחס אחריו יעו"ש. אלה אזכרה נשמת אמי מורתי הצדקת ישרה וצנועה מרת אסתר בילא זכרונה לברכה שנפטרה בשם טוב שנץ תרב"א לפ"ק בליל שני דחג הסוכות תחי נפשה צרורה בצה"ח עם נשמות כל הצדיקים וצדקניות שבנ"ע ובעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו ותחיית המתים ונחמות ציון וירושלים בקרוב נראה אכי"ר. א) אמי הצדקת ע"ה היתה בת החסיר המופלג הנגיד המרומם מו"ה יהושע העשיל ז"ל [נכד הרב הצדיק קדוש וטהור מו"ה יוחנן זצ"ל מק' ווינציא שמספרים ממנו נפלאות ומקובל אני מאבותי שהבעש"ט הקדוש אמר עליו שהיה נשמת המהרי"ל זי"ע]. ב) שהיה חתן הרב החריף הנגיד המפורסם נדיב ושוע מו"ה משה אויערבאך סק' בערשיד והיה אצלו תו"ג במק"א [(ג) חתן הנגיד האדיר הקצין הנכבד מו"ה מרדכי ז"ק מעיר גאראראק בליטא (ד) בן הרב הקדוש וטהור וכו' ר' זכריה ז"ק וצ"ל עמיתו וחברו של אור ישראל וקדושו מהר"נ וצ"ל המאור עינים ונכד הגאון המקובל ר' ישראל חריף זצ"ל סמאטינוב]. ג) בן הרב הגאון המובהק ר' ישראל זצ"ל אבד"ק דאוונא. ד) בן הרב הגאון המפורסם קדוש וטהור כקש"ת מו"ה יחזקאל זצ"ל אבד"ק קליוואן (אשר מספרים ממנו נפלאות שהיה מייחד בכל יום יחודים בקדושה וטהרה). ה) נכד הרב הגאון הקדוש צי"ע מופת הדור וכו' כקש"ת ר' ישראל חריף זצ"ל מח"ס עטרת תפארת ישראל הפליא שם לעשות פלאות ולגלות נסתרות מתורת רבן של ישראל ארב"ע הבעש"ט הקרוש זי"ע ועל כל ישראל. ועתה טרם יתברכו בברכה הורים לדור דורים בני היקרים שיהיו לאויו"ש אזכרה לטובה ולברכה את שם אמם האשה יראת ה' היא תתהלל אשר אראתיה לי בצדק ואמונה ביום ט"ו אלול שנת תרל"א לפ"ק ה"ה הרבנית הצנועה והישרה מנכ"ת מרת רבקה תחי' [בת נדיבים ושועים אביה המופלג ירא ושלם במרות ומעלות ישרות מו"ה יונח ע"ת מצד אמו היה מגזע הגאון הקדוש מח"ס עוללות אפרים וכלי יקר ומצד אביו הגביר הנכבד נדיב ושוע ר' דובער ע"ה דוועגבוים מקראסיליב נכד הרב הקדוש הצדיק המפורסם ר' יונה וצ"ל מאוסמראה שהיה נקרא בפי כל ר' יונה דער גוטער זי"ע] אשר השליכה מנגד תענוגות בני אדם ומחמדי הבל וכל הימים צופיה הליבות ביתה לעמוד לימיני לעזר וסעד וכל יגיעתה להשגיח על מצב בריאותי ושלומי שאוכל לשקוד על דלתי התורה במנוחה ולהשיב מלחמה שעדה באין מעצור ומפריע אנא ברך ה' חילה ובעל גמולות ישלם לה אל גמולות ומשבורתה תהי שלמה בזה ובבא תאריך

ימיה ושנותיה חיי עושר וכבוד ונתברך מאת ה' בברכה הם שולשת הכתובה בתורה עם בנינו הנאהבים והנעימים שיהיו ה"ה בני הנגיד הנכבד חריף ושנון נדיב לב ויקר רוח חו"ג במר דור יונה שיחיה [עם נוץ ביתו הצנועה וישרה מרת שינא דבורה תחיה בת מחו' הרב הגאון החכם השלם מו"ה אליעזר משנה מארעיעוומקי נ"י האבד"ק חאדאל ובתם המהוללה אמתר בילא ובנם ילד שעשועים אברהם שיחיו לאויו"ש] ובני המופלא מושלם במעלות ומדות חו"ש כמר יהושע העשיל שיחיה ובתי המהוללה וישרה מ' שרה בילא א החי' ובת' היקרה חיה פינא החי' ובני הנחמד ויקר כמר שמשון דוב שיחי' ובתי היקרה רחל לאה החיה ובני היקר ילד שעשועים בנימין שיחי'. ואני תפלה לאל נורא עלילה אתה ה' תברך אותנו עד וקנה ושיבה טובה להגות בתורתך מתוך הרחבה ועושר ובבור ונזכה לראות דור ישרים יבורך בנים ובני בנים בנטיעים מגודלים לתורה ולתעודה ויתברכו בם ישראל ויהודה אנא ה' אל למושעות זכור לנו וליוצאי חלצינו זכות אבותינו הקדושים אדירי התורה ארזי הלבנון כולם באו לעמק חברון חברו הפרים קדושים וטהורים דבריהם מאירים כספירים בזוהר הרקיע מזהירים ולא גליתי למעלה מקור מקומו טהור מחצבת משפחתנו רק מעט גילוי טפח בענין הוה כי לבאר באורך כל ענף עץ אבות הקדושים ולמעלה בקודה דור אחר דור גאונים וצדיקים הן ותולדותיהן ביוצא בהן יכול ספר גדול ושלם) ובזכותם בי רב הוא בעזו ימינך תפערנו בכובע ישועות תעטרנו ולשלום תפקוד כל משפחתנו [וגם את חמותי האשה הנדיבה הגבירה מרת חנה ירושלימסקי החי' (אשת א"א צדיק וישר זצ"ל) הברך אותה ואת כל ב"ב באיו"ש ובכל אשר תפנה תצליח ותזכה לבנות את בית א"א ז"ל בצדקה משפט ומישרים בהנהגת ביתו הרמה מאז ומקדם ותגדל כל יו"ח לתורה ולתעודה מתוך הרחבה ועושר וכבוד] ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו מעתה ועד עולם ועולמים הנחל לעם סגולתך להביאם ולנטעם להר נחלתך יראו עינינו וישמח לבנו במהרה בימינו מברכתך אדון כל יתברכו עדת אסטראלענקא (וחסרים למשמעתי בכל דבר שבקדושה וחפצי שמים) אשר הנני שוכן בתוכם זה שגה שלישית ובן יתברכו עדת קאמינקא (מחוז קיוב) שכהנתי פאר שם משך תשע עשרה שנים באין מפריע לשקידת התורה והחכמה הרם נא קרנם בכבוד והרכיבם על במתי האושר והעושר יהי שלום בחילם ושלוה בארמנותיהם יאריכו ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים עד עמוד הכהן לאורים ותומים במהרה בימינו אמן. עתירת עבד לעבדי ה' השופך שיחו לפני שומע תפלות כל פה בלב נשבר ונדבה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל. הקדמה שניה אמר הכותב בלה נשבר ונדבה כאשר החלתי לסדר כתבי פסקים אלו לדפוס ח"י תמוז שנת תרנ"ט ביום היא"צ

של א"א הרה"ח מהר"ב ז"ל לזכר נשמתו הטהורה תנצב"ה הנני להציג צל"ח בראש ספרי את ההספד מר שאמרתי בסעודה שלישית של שבת פ' פנחס שנת תרנ"ה על פטירת אאכו"ר [אז ביום ד' ח"י תמוז בשעה עשירית בבקר] עט"ר הרב הגביר המופלג בתורה ויראה רודף צדקה וחסד חסיד וענו צ"ת וכו' מו"ה בנימין זצ"ל בו מעט דרוש ומוסר והוכחה דעל אדם בשר ראוי לעורר שערי דמעות בשויו"ט. במדרש רבה על פסוק עת לבכות איתא עת לבכות שם ישבנו גם בכינו וכו' עת לשחוק אז ימלא שחוק פינו וכו' עת ספוד על מיתת הצדיקים. להבין כונת המדרש דמי לא יבין דבעת החורבן היה עת לבכות ובעת הגאולה יהיה עת שחוק ובמיתת הצדיקים עת ספוד ובודאי יש בדברי חז"ל רעיון פנימי נעלה ונשגב דיש שייכות והתקשרות זה לזה. אכן להבין זאת נבין ג"כ ענין ההספד דהיא מצוה ככל המצות ואיך יוכל המספיד (ובפרט אם הוא אבל ר"ל) לקיים המצוה בשמחה דבל"ז אינו מקיים המצוה כתיקונה כמ"ש תחת אשר לא עבדת וכו' בשמחה וכידוע דברי האר"י הקדוש דרוב השגתו היה מפני שקיים כל מצוה בשמחה רבה. גם יש להבין דברי הש"ס (שבת קה ב) אמר ר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנאמר נודי ספרת וכו'. א) מדוע תפס הש"ס דוקא שם אדם כשר ולא צדיק או חסיד או יר"א וכדומה. ב) יש להבין באיזה בית גנזיו מניח הקב"ה את הדמעות דבודאי יש בזה כונה פנימית. ג) מדוע קבעו מימרא זו במס' שבת דלפ"ז יש מקום לאמר דיש לה שייכות לשבת. עוד יש להבין דברי המדרש אמרו ישראל להקב"ה אמרת קדושים תהיו א"כ הסר מאתנו המות הזה דאין פירוש לזה לכאורה. כן יש להבין הכתוב וצדקה תציל ממות שתמהו בזה כל המפרשים דמי זה האיש שינצל ממות המר הנגזר על כל חי וסוף כל אדם למות ובתורה הקדושה הקדומה לבריאת עולם כתוב בה אדם כי ימות באהל, ובפרט דרואים אנו כמה בעלי צדקה שמפזרין הרבה לצדקה בעת חוליים ולא ינצלו מגזרת המות, ישרים דרכי ה', אלא שיש בזה איזה ענין פנימי ילהבין כל זה הנני להקדים מה שאמרתי בעז"ה בשבת העבר פ' בלק על פסוק תמות נפשי מות ישרים וגו' (ובזה נראה כמה גדולים דברי חז"ל שאמרו אפי' על איש פשוט הקדים ונפל פסוק לתוך פיו ה"ז נבואה קטנה, גם רוב הכח של האיש הישראלי שאמרו חז"ל דאע"ג דהוא לא חזי מזלי' חזי) דיש בזה להבין אם התקנא בישראל ורצה שיהיה כמוהם מדוע בקש רק על סופו שתהיה אחריתו כמוהו. גם יש להבין דברי המדרש רבה על הפסוק עת ללדת ועת למות הה"ד ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך דאין לו שום פירוש בהשקפה ראשונה, ואמרתי בע"ה דכונתו דידוע מה שדרשו חז"ל על פסוק ברוך אתה וכו' שתהיה יציאתך מן העולם הזה בלא חטא כביאתך

לעוה"ז בלא חטא, וידוע ג"כ שאלת המין לר"ג אם היצה"ר הוא בבטן אמו והשיב משיצא ונער מבטן אמו דאי בבטן אמו היה מבעט ויוצא קודם זמנו עכ"פ לפ"ז מובן מה דכתיב עת ללדת (היינו שאינו מבעט ויוצא קודם זמנו נוכל לאמר ברוך אתה בבואך שביאתך לעולם בלא חטא שהיצה"ר אין לו שליטה במעי אמו), וידוע ג"כ הפלוגתא במס' שבת אי יש מיתה בלא חטא וזה פשוט מסברא דאם אין מיתה בלא חטא לא נוכל לאמר עת למות כיון שהחטא ממית יוכל להיות מיחחו קודם זמנו וא"כ מדכתיב עת למות מוכח דיש מיתה בלא חטא אלא בעתו ובא קצו א"כ שפיר י"ל ברוך אתה בצאתך שתהיה יציאתך מן העולם בלא חטא אלא מפני שבא קצו, ומובן היטב המדרש עת ללדת ועת למות הה"ד ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך היינו דמשני העתים שאמר הכתוב עת ללדת ועת למות מבואר הכתוב ברוך אתה וכו' דשפיר נוכל לומר על איש הישראלי דביאתו לעוה"ז בלא חטא, וכמו כן תהיה יציאתו מן העולם בלא חטא דיש מיתה בלא חטא ואף כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מ"מ גדול כח התשובה בישראל שיטהר החטא ובפרט ע"י חשובה מאהבה שזדונות נעשו כזכיות כידוע דברי הש"ס יומא א"כ אף אם פנם באיזה דבר יכול לתקן ע"י תשובה ויהיה נקי וטהור וימות בלא חטא רק מפני שהגיע העת למות וכ"ז בישראל יש לו סוף ותכלית טוב משא"כ בעכו"ם שפסק הרמב"ם בהל' תשובה דבב"נ לא מהני תשובה ומקורו מהספרי (ויש בזה אריכות דברים דתשובה שייכה לתורה דשניהם קדמו לעולם ועוד כמה טעמים שיש בזה בנגלה ובנסתר ועכ"פ ב"נ שלא קבלו התורה אין להם שייכות לתשובה ואכמ"ל) א"כ לפ"ז עליהם לא נאמר עת למות דאין להם סוף ועל הרוב לא יגיעו לכוף שהחטא ממית אותם שנמסרו לטבעים ולפגעים רעים משא"כ בישראל וכמש"ל, וזה שאמר בלעם שהתקנא בחלק הטוב שיש לישראל ההולך בדרך התורה והתשובה תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו שנתאוה מאד לכת הישראלי שיש לו סוף ואחרית וימות נקי מחטא בעתו ובזמנו. זה תוכן דברי שאמרתי בש"ק העבר ויישבתי בזה כמה מאמרי חז"ל ואין הזמן גורם כעת להאריך בדברי תורה ורק במה שנוגע לדברינו לקשר דברינו אלה לישוב מאמרי רז"ל שהקדמנו כעת בנושא המאמר דלפי הנ"ל יובן ג"כ מה שדרשו חז"ל על פסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא זה יום המיתה דהיינו דבישראל העיקר הוא הסוף דע"ז צריך להתפלל כל חסיד שימות נקי בלא חטא ולא קודם הסוף חלילה ע"י החטא אבל צריך ג"כ להבין לשון אליך והכונה היא דמלבד התפלה שישלמו שנותיו יתפלל ג"כ על עיקר אופן המיתה דיש מיתה מרה כלענה ע"י מה"מ ויש מיתת נשיקה שנתאוה לזה משה רע"ה ככתוב בפרשה זו כאשר נאסף אהרן אחיך ודרשו חז"ל

במיתה זו שאתה מתאוה לה, ועפ"ז מובן הלשון אליך לעת מצוא היינו דהמיתה תהיה אליך בנשיקה ע"פ ה' דאז יציאת הנשמה בטהרה, ולהבין זאת היטב ניישב דברי המדרש הנ"ל בקדושים תהיו דהכונה היא ע"פ מה שכתוב בס' חסידים בטעם טהרת המת כי טומאת המת עצמו אפי' כל מימות שבעולם לא יטהרו בעת מיתתו אלא הטעם דכל אדם קודם מיתתו בראותו המה"מ מרוב חרדה יצא ממנו טומאת קרי ומפני שאנו מאמינים בתתה"מ ויקום מהרה שלא תהיה עליו טומאה היוצאת מגופו ע"כ מטהרים אותו במים זת"ד, ובזה יובן כונת המדרש דישראל אומרים להקב"ה אמרת לנו קדושים תהיו ועיקר הקדושה תלוי בברית המעור (וכמו שמצינו גבי רבי) א"כ הסר מאתנו המות הזה היינו המות הזה והמר ע"י מה"מ דאז לא יהיה סופנו בקדושה ע"י חרדת המה מ אבל מי שמת בנשיקה נשמתו יוצאת בטהרה ע"פ ה' (וכמו דמצינו גבי רבי בכתובות דאפי' טומאת מת לא טמא כדאמרינן כשמת רבי בטלה כהונה וכתב הרבינו בחיי והש"ך על התורה משום דמת בנשיקה יעו"ש בתוס' מ"ש בשם רבינו חיים כהן ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל), ועל זאת יתפלל כל חסיד אליך שיגיע להסוף (לא חלילה קודם זמנו ע"י חטא כנ"ל) ויזכה אז לדבקות ה' שתהיה מיתתו בטהרה ובנשיקה, ועפ"ז נבין דברי הש"ס שבת במה שתפס דוקא אדם כשר דידוע דברי השל"ה הקדוש דנשמת הצדיקים מיכאל שר הגדול מקריב על גבי המזבח וזה הוא מיחת בני אהרן. שבעת חינוך המשכן ע"י אהרן מלמטה נתחנך מזבח של מעלה ע"י מיכאל שה"ג בנשמת בני אהרן הקדושים וזה היום ה' נראה אליכם אותיות אהרן מיכאל היינו דבמקום אהרן למטה מקריב מיכאל מלמעלה וזו היא הבחינה של אדם כי יקריב מכם קרבן דאדם דלעילא ראוי שיהיה בעצמו קרבן לה' זת"ד השל"ה וכעין זה כתבו התוס' מנחות דנשמות צדיקים מקריב מיכאל למעלה לפני ממה"מ הקב"ה, ועפ"ז מובן ג"כ דברי חז"ל למה נסמכה מיתת מרים לפ' פרה לאמר לך מה פרה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת והקשו המפרשים דהא פרה היינו קרבן ואינו מכפר בלא חשובה וא"כ מיתת צדיקים היינו ג"כ ע"י תשובה וא"כ בשיש תשובה אז מה צריך מיתת הצדיקים ויש בזה הרבה דברים ועת לקצר אבל בפשיטות י"ל דהא יש כמה חילוקי כפרה כמבואר סוף יומא דיש חטא דתשובה מכפרת ויש חטא דצריך קרבן ויש חטא דצריך יוה"כ ויש חטא דצריך מיתה ג"כ עם תשו' עכ"פ בכללות ישראל יוכל להיות דמלבד התשובה יש להם חטאים דצריכים קרבן צבור ויוה"כ ומיתה ע"כ נוטלים צדיק אחד גדול הדור (שלא יהיה חלילה כליה טרם שיבוא יוה"כ ושאר חילוקי כפרה) דמקריבין נשמתו למעלה והוא במקום קרבן צבור ויש בו ג"כ בחינת יוה"כ (כמבואר דמיתת צדיקים מכפרת כיוה"כ) ומיתה כללית דהיא כללות הדור (ובזה

מובן הכתוב גבי יוה"כ אחת בשנה יכפר היינו שיהיה אחת בשנה יוה"כ לא כמה פעמים בשנה חלילה ע"י מיתת הצדיקים) ועכ"פ מובן מסברא דמי שמת ע"י מה"מ הנטמא בסופו עי"ט היוצאת מגופו בודאי אינו ראוי לקרבן על מזבח של מעלה משא"כ מי שזכה למיתת נשיקה ע"פ ה' דיוצאת נשמתו בטהרה ודאי ראוי וכשר הוא לקרבן של מעלה והוא בבחינת אדם כי יקריב מכם וכו' כמש"ל. ובזה מובן דברי הש"ס שבת שתפס כל המוריד דמעות על אדם כשר וכו' היינו שהוא כשר לקרבן (בבחי' אדם כי יקריב מכם קרבן) דבמיתת צדיק סתמא הא יש פי' אחד על הפסוק כי מפני הרעה נאסף הצדיק היינו שלא יראה בהרעה העתידה לבוא על הדור ואם באופן זה הבכיה אינה חשובה כ"כ לפני הקב"ה כיון דיש פניה עצמיות בבכיה שירא מהעונש העתיד לבוא משא"כ היכא שמוריד דמעות על אדם כשר (שראוי וכשר להקריבו למעלה לפני ממה"מ הקב"ה) דאז מיתתו טובה גדולה להדור שהוא במקום קרבן צבור ומיתה כללית ובחי' יוה"כ ואין בבכיה שום פניה עצמיות והבכיה היא רק לש"ש שקשה לפניהם העדר האדם הכשר שנתבטלה תורתו ועבודתו בעוה"ז אשר רק היום לעשותם דמעות אלו חשובים לפני ה' מאד. ומה שמניחן בבית גנזיו יובן במה שכתבו הפוסקים ספק אם מותר להספיד אדם גדול בשבת, והמבי"ט כתב דמותר מפני כבוד התורה ואין בזה איסור אבלות והספד בשבת, ולפענ"ד מבואר כן בכתוב דהא מיתת בני אהרן היה בא' בניסן ומבואר בדברי חז"ל דיום זה נטל עשרה עטרות והיה בו שמחה כיום שנבראו בו שמים וארץ (דודאי אסור באבל ובהספד) ועכ"ז כתבה התורה וכל בני ישראל יבכו וגו' (דדוחק לומר דקאי על יום אחר) והיינו דדמעות האלו לא ממקור האבל והעצבות אלא ממקור הקדושה כמבואר בזוה"ק בכיה מסטרא דא וחדוה מסטרא דדא (דלפמש"ל מיתת אדם כשר הוא בחי' קרבן צבור ויוה"כ וא"כ הא יוה"כ בודאי לאו יום הספד הוא ושערי דמעות לא ננעלו והמה ממקור הקדושה וכמבואר בכתבי האר"י דמי שאינו בוכה בימים הללו בודאי אין נשמתו טובה) וע"ד דמצינו דלפעמים אדם מוריד דמעות מרוב שמחה, ובזה מובן הא דקבע הש"ס מימרא זו בשבת להורות דאפי' בשבת יש להוריד דמעות על אדם כשר והראיה מזה דהקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו ומה זה בית גנזיו אלא דמצינו ש"ס שבת (י ע"ב) דאמר הקב"ה מתנה אחת יש לי בבית גנזי ושבת שמה והקב"ה מניח את הדמעות שמה בגנזי השבת א"כ מוכח דאדרבא דמעות אלו שייכים רק לקדושת שבת (וכמו שאבאר בע"ה למטה) א"כ. בודאי יש להוריד דמעות אלו בשבח והבן. היוצא מדברינו אלה כל מטרתי להעיר שערי דמעות על פטירת אאמו"ר הכ"מ אשר הגם כי אין הבן מעיד על האב אבל גלוי לכל שומעי דברי אלה כי א"א הכ"מ עסק בתורה ועבודה

וגמ"ת ובודאי יש להמליץ עליו ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך שבדרך התורה והתשובה יצא מן העולם בעתו נקי בלא הטא לכן הורידו דמעות על פטירת אדם כשר זה כי דמעות אלו חביבין לפני ה' וסופרן ומניחן בבית גנזיו הוא שבח כמש"ל. אמנם אף דלפמש"ל קאי מאמר חז"ל רק על אדם כשר שמת בנשיקה ולאו כל אדם זוכה לזה רק יחידי סגולה שבדור וכמבואר בילקוט דבעת פטירת משה רבינו ע"ה אמר לו הקב"ה דבשביל שישאר בח"ל יזכה למות ע"פ ה' וכן כל גדול כמוך יזכה למיתה זו שנתאוה לה משה יעו"ש דמבואר משם דרק גדול הדור שאין כמוהו זוכה למיתת נשיקה יעו' ג"כ ש"ס פ"ק דסוטה ע"פ חכם לב יקח מצות והבן. ועכ"פ לפ"ז נבין דברי הש"ס כתובות פ' המדיר גבי ריב"ל שנכנס לג"ע ונשבע שלא יצא שאמר הקב"ה אי איתשל לפעמים אשבועתא יהיה נשאל גם בזה ואי לא איתשל יהיה שם דכל הרואה ישתומם דמה בכך דאיתשל אשבועה אחרת אם אינו רוצה לשאל על שבועה זו דהשאלה תלוי בדעת הנשבע ואי משום שנשבע על דבר שא"א דסוף כל אדם למות וכמ"ש בתורה אדם כי ימות באהל א"כ לא תלוי כלל במה שאיתשל לפעמים, אבל לפמש"ל א"ש דהא כתב הכלי יקר פ' מטות בענין נדרים בהפרת חכם דכמו דבעל מפר נדרי אשתו משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת דהיינו משום דנכנעת לבעלה בטלה דעתה לדעת הבעל כן דעת ההמון (דצריך להכנע לפני החכם) תלוי בדעת החכם יעו"ש דיוצא מזה דהפרה שייך רק בשיש לו גדול הימנו דבטלה דעתו אצל הגדול, והשתא א"ש דרצון ריב"ל לא היתה שלא ימות (דכתיב בתורה אדם כי ימות) אלא כלתה נפשו לחצרות ה' להתדבק בחיי החיים למות ע"פ ה' שזוכה לזה רק גדול הדור שאין כמוהו וע"כ אמר הקב"ה אי איתשל אשבועתא א"כ יש בדורו גדול הימנו גם שבועה זו אינו מועיל דנשבע על דבר שא"א אבל אי לא איתשל אשבועתא א"כ אין בדורו גדול ממנו א"כ יזכה להשאר שם ע"פ ה'. היוצא מדברינו דלא שייך מיתה זו רק למי שהוא בבחינת משה שאין בדורו כמוהו ואתפשטותא דמשה בכל דרא א"כ גם מה שאמרו כל המוריד דמעות על אדם כשר דלפמש"ל היינו שכשר לקרבן שמת בטהרה שייך ג"כ רק בגדול שבדור. אכן אם נחפש בדברי חז"ל נמצא שכל אדם יכול לזכות לבחינה זו דמבואר בפ"ק דב"ב גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו. גם לענין גאולה העתידה אמרו חז"ל שם גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה וכו' וי"ל בזה (וכעין זה מצינו במעשה רוקח להגאון הקדוש מאמשטרדם) דהיינו דמשה לא זכה לשער הנ' כדכתיב ותחסרהו מעט מאלהים ומבואר בזוה"ק דא יובלא חסר חד והיינו משום דאז לא היה הזמן של גאולה דהוא שער הנ' יובל הנקרא דרור וחירות וע"כ חסר למשה שער א' ויובלא גימ' מ"ט שזכה רק במ"ט שערים וע"כ אמרו גדולה צדקה (וכונתו

צדקה חשובה היינו בסתר יעו"ש בח"א) שמקרבת הגאולה משום דע"י צדקה בסתר יוכל לזכות לשער הנ' דהיא הגאולה שלמה (והארכתי בזה ת"ל בדרוש א') ולפ"ז נראה דהעושה צדקה בסתר יוכל לזכות לבחי' משה עכ"פ גם בענין המיתה שתהיה ע"פ ה', ובזה יובן ג"כ הכתוב וצדקה החשובה תציל ממות המר ע"י מה"מ ויזכה למות ע"פ ה' בנשיקה. ויש מקום ללמוד כן מדברי הש"ס דרך ארץ זוטא פ"ט והוי שמח במתנה שנתת מתוך ביתך כדי שיכפה ממך אף מלאך המות שנאמר מתן בסחר יכפה אף וכו' ונלפע"ד דהכונה ג"כ אם נותן בסתר (והיינו מתוך ביתך ולא בחוץ) מציל ממיתת מה"מ וזוכה לנשיקה וע"פ דברי חז"ל אלו הקדושים בודאי נוכל להאמין גם על א"א הכ"מ שידוע שמלבד הצדקה הגלויה שלא היה יכול להסתיר הרבה לעשות צדקה בסתר (כמו שנתודע אחר פטירתו מכמה נפשות אחב"י שהחזיק ותמך בהם בסחר) ועי"ז בצירוף תורתו ומדותיו הישרות) בודאי היה יכול לזכות לבתי' מיתה זו שנתאוה לה משה רבינו (וכמו שהיתה פטירתו בפ' פנחס דכתיב בפ' זו כאשר נאסף אהרן אחיך וכן היתה מיתתו בתחלת בין המצרים זמן חה"ב ומבואר בדברי חז"ל דקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר משרפת בית אלהינו) וע"כ עיני עיני יורדה מים ושפיר נוכל לומר עליו דברי חז"ל כל המוריד דמעות על אדם כשר וכו' דהקב"ה מניחן בבית גנזיו הוא אוצר של שבת וכמש"ל, ונשאר לנו רק לבאר הטעם מה שייכות הדמעות האלו דוקא לאוצר של שבת (ועפ"ז יבואר נושא. המאמר מד"ר על פסוק עת לבכות) דהנה הרי"ף בח"א ממו"ק כתב דהדמעות שמורידין על אדם גדול שמת מדמעות הללו נעשה טל של תחיה וע"ז נאמר כי טל אורות טלך יעו"ש ויש בזה להאריך ואכמ"ל, ועפ"ז יובן דברי חז"ל דמי שאינו מוריד דמעות על אדם כשר בניו מתים כשהם קטנים היינו דאין לו טל של תחיה אם אינו בוכה ועי"ז בניו מתים כשהם קטנים דדמעות הללו ג"כ חמים הם ויוצאים ממעמקי הלב (ואפשר יתעורר אז ג"כ לזכור מיתת הצדיקים) וע"י דמעות אלו ועל יונקי שדים שלא חטאו יש לו ג"כ חלק בטל של תחיה, ובזה יובן ג"כ מאמר חז"ל כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לו לקברו בחייו דבאמת אדם אשר יסודו מעפר וסופו לעפר לא היה ראוי להקרא בשם חי כיון דהיסודות יתפרדו אבל משום דמאמינים אנו בתח"ה א"כ המיתה אינה נצחיית ושפיר ראוי להקרא בשם חי גם אחרי מיתה (וכמו שאמרו חז"ל צדיקים במיתתן קרויין חיים) אבל מי שלא יעמוד בתחה"מ א"כ גם בחייו אינו חי כיון דיתפרדו היסודות וימות לנצח וזה מליצת חז"ל כל המתעצל בהספדו של חכם א"כ אין לו טל של תחיה ראוי לקברו בחייו דגם אז נקרא מת והבן. ועפ"ז יובן דדמעות אלו שייכים דוקא לאוצר של שבת דהא אמרו חז"ל אלמלי שמרו ישראל ב' שבתות מיד

הן נגאלין וכיון דהגאולה תלויה דוקא בשבת א"כ בשבת טמון אורו של משיח ולאורו של משיח צריך טל של תחיה, ומובן שפיר דברי חז"ל כל המוריד דמעות על אדם כשר (דדמעות אלו טל של תחיה הן וע"ז נאמר טל אורות טלך) הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו היינו אוצר של שבת ששמה טמון אורו של משיח שכשנזכה לאורו של משיח יהיו בו ג"כ הדמעות שהורידו על אדם כשר ועי"ז נקום לתחיה, ובזה יובן ג"כ דהמספיד יוכל לקיים ההספד בשמחה (ויובן ג"כ הזוה"ק בכיה מסטרא דא וחדוה מסטרא דדא) היינו שכל מה שמוסיף לעורר הספד ובכיה הוא מוסיף על של תחיה א"כ יש חדוה מסטרא דדא על התקרבות הגאולה והתחיה דכלפי שמיא גליא כמה דמעות נחוץ להשלמת טל של תחיה ויכול להיות שדמעות אלו ישלימו לכל הנחלי מים שהורידו על מיתת אנשים כשרים בכל הגלות כי לכל תכלה ראיתי קן ואפשר תהיה בזה השלמה לטל של תחיה (ואפשר משום זה תקנו לומר על בה"ק הקדיש דעתיד לאתחדתא ולאתיא מתיא דאז יורדות דמעות חמות ממעמקי הלב ובפרט על אדם כשר א"כ דמעות אלו עתידים לאתיא מתיא דהמה טל אורות וכו'), ובזה יובן המדרש עת לבכות דקשה ליה ג"כ איך יכול המספיד לקיים מצות הספד בשמחה ומיישב זאת במה דקאמר עת לבכות שם ישבנו וכו' היינו דבכיה מסטרא דא וחדוה מסטרא דא דע"י העתים הללו שבכינו על נהרות בבל על חורבן ביהמ"ק ועת הספד שבכינו על מיחת אנשים כשרים שקשה סילוקם יותר משרפת בית אלהינו עי"ז בעצמו עח לשחוק אז ימלא שתוק פינו היינו שנזכה בדמעות אלו למלאות ים הדמעות של טל התחיה ונזכה שיקוים ובלע המות לנצח ומתה ה' דמעה מעל כל פנים בביאת משיח צדקנו ב"ב אכי"ר. כ"ד הכותב ברגשת הנפש מצפה לרחמי שמים ולישועה כללית משה נחום במו"ה בנימין זצ"ל
ירושלימסקי:

ח"א סימן א

באר משה קונטרס השיב משה שער הראשון שער התורה ובו ב' סימנים:
ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:
תשובה לכבוד הרב החריף ובקי נגיד ומצוה מגזע תרשישים מו"ה נפתלי הירץ ראפופארט בהגאון הצ' מהר"צ וצ"ל מח"ס עזרת הכהנים בענין אם כבר התפללו וקראו בתורה בביהכנ"ס ובמנין השני יש ששה או שבעה שלא שמעו הקריאה אם מותרים להוציא ס"ת לקרות בו בשבילם: (א) ע"ד שאלתו כי כמה פעמים נפל ספק בבית המדרש כשהתפללו מנין אחד וקראו בתורה בב' וה' ואח"כ מתפללין מנין שני ונמצא ששה

או שבעה שלא שמעו הקריאה אם מותרין להוציא ס"ת פעם אחרת, דדעת כת"ר היא דלפמ"ש הטור או"ח סי' תקס"ו אבל לענין קביעת ברכה צריך שיהיו עשרה עכ"ד, מזה נראה לכת"ר פשוט דגם הכא לענין קריאה אין לגרום ברכה בפתוח מעשרה ואף דחכם אחד אמר לו דלדעת האחרונים דבח"צ אף שאין עשרה מתענין קורין ויחל דיומא קא גרים א"כ גם כאן יומא קא גרים נראה לכת"ר לחלק דהתם משום שלא קראו עוד כתקנת חכמים שפיר אמרינן יומא קא גרים לאפיקי כאן דכבר קראו וחובת היום כבר נתקיים בקריאה ראשונה ורוצים לקרות רק עבור האנשים שלא שמעו ע"כ בפחות מעשרה לא מקרי קביעות לענין ברכה זת"ד כת"ר, ולכאורה דבריו נכונים ומסתברים וגם אנכי תמהתי פה על המנהג הזה אבל מפני שנוהגין כן בכל תפוצות ישראל בפני כמה גדולים בטח יש בזה טעם של תורה ולא מצינו רק לאחד מגדולי האחרונים שהעיר מקום הספק בזה ה"ה הרב ת"א כלל ל"א אות י"א שכתב צ"ע אם כולם שמעו קריאת התירה ויש איזה ב"א שלא שמעו אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם ול"ד לפרישת שמע בסי' ס"ט דהתם כל יחיד מחויב באותה ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריאת התורה וחכמים תקנו שיברך משום כבוד הצבור וי"ל דלא תקנו אלא כשכל הצבור חייבים בקריאה אבל לא בשביל יחידים וצ"ע עכ"ד, ונראה דהקפדתו רק שלא יקראו בשביל יחידים אבל אם יהי' רובא שפיר יכולין להוציא ס"ת לקרות, אכן ממ"ש אלא כשכל הצבור חייבים בקריאה נראה כדעת כת"ר דבעינן כל עשרה. עכ"פ דעת הרב ת"א נראה כמסתפק בדבר והן ולאו ורפיא בידו: (ב) אכן כיון דכן המנהג בכל תפוצות ישראל לקרות פ"ש ושלישית כשיש רוב מנין שלא שמעו הקריאה ומנהגן של ישראל תורה היא יעויין תשו' הריב"ש סימן ל"ז בענין שהש"ץ התפלל תפלת מוסף ביום הזכרון מיד עם הצביר במה שהביא בשם הרב ר' חסדאי ב"ר שלמה ז"ל כי בלכחו קשטיליא וכו' ואמר לבטלו ולא קבלו ממנו ואמרו לו שאף אם הוא גדול בחכמה הם סבורים שהקודמים שהנהיגו שם המנהג ההוא היו גדולים ממנו ואז קבל עליו שבשום מקום וכו' שלא יתעצם לבטל מנהגם יעו"ש, ובשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קנ"ג ד"ה האחד במ"ש שאפילו תמצא לומר דמדין התלמוד כך יש להם לעשות מיהו כיון שעל מנהג זה התנהגו הדורות אין כח לשטת מנהגם כלל שזהו מתורת המנהגות דכל היכא דליכא איסורא אפי' נהוג דלא כהלכתם שבקינן להו ולא מסלקינן להו ויסוד דבריו ע"פ דברי הש"ס ר"ה ט"ו ע"ב במקום איסורא כי נהגו שבקינן בתמי' דמשמע הא אי ליכא איסורא שבקינן) יעו"ש שכ"כ בשם ס' העתים לר' יהודה ברזילי ז"ל ורבינו האי גאון בתשו' והרמב"ן בספר לקוטין ויש בענין זה אריכות דברים המתחלק לכמה ענפים יעויין ג"כ בשו"ת הריב"ש שם וסי' מ"ב ורנ"ו ושפ"ח וש"צ ובתשו' באר

שבע סי' כ"ב באורך ובשו"ת הרדב"ז ח"א סי' שנט בענין דאין מנהג מבטל הלכה אלא א"כ הוקבע ע"פ ותיקין ובמ"ש בשם הריטב"א בשם רבותיו ויעויין ג"כ ברמב"ם פ"ג מהלכות שביתת עשר ה"ג ושו"ת פאר הדור סי' ק"ד ואכמ"ל וביותר מצינו כחו של מנהג ישראל בתשו' הרשב"א (הו"ד בשו"ת השיב משה חאו"ח סימן י"ג דף ז' יעו"ש) שכתב דאין לדחות קבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני ממנו מפני ששים רבוא מופתים המראים סותרו דחק הישראלי הוא למעלה מהטבע והשכל יעו"ש: (ג) ולזאת נלפע"ד דהמנהג נכון וברור כדעת אותו חכם שכתב כת"ר וכמו שהקילו האחרונים בת"צ דאף שאין עשרה מתענים קורין ויחל יעויין בפרמ"ג סי' תצ"ב במ"ז ס"ק ד' ובסי' תקס"ו במ"ז ס"ק ז' וא"א ס"ק ה' ושע"ת שם סק"ד מ"ש בשם המח"ב ויעויין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' קנ"ד במ"ש בפרט זה לענין ט"ב דאפילו צבור שאינם מתענים כלל כגון דהוי קצירי ומריעי מ"מ קורין ויחל במנחה דיום הוא שנתחייב בקריאה יעו"ש דמסיים דלמעשה צ"ע קצת (ויעו' בפסקי הלכות שנדפסו מחדש מהגאון אור עולם הצ"צ זצ"ל בסי' תקס"ו ס"ג שכתב דבד' צומות הקבועים ואירע שאין מתענים רק שלשה כגון בשעת דבר ר"ל יש לסמוך על האגודה יעו' בב"ח שם) כמו כן י"ל לענין חיוב הקריאה בב' וה' הגם דחילוקו של כת"ר הוא בדעת תורה מ"מ לא נוכל לחלק כן רק אם לא היו מקילין שם בת"צ אלא היכא דלא עשו עוד כתק"ח אבל באמת הא מצינו לגדולי הספרדים הרב בית דוד המובא בס' יוסף אומץ סו"ס ס"ד והגאון מרן חיד"א עצמו בס' טוב עין סי' ט"ז (הו"ד בס' זכור לאברהם להרב מהר"א אלקלעי חאו"ח ח"ב אות ס' סי' צ"ג ובעק"ד או"ח סי' כ"ט אות כ"ד אלא שהרב עק"ד פקפק בזה לכתחלה) לענין הוצאת ס"ת במנחה של ת"צ אי איכא ט' מתענין שלא התפללו ואחד מתענה שכבר התפלל בהוצאת ס"ת דבהכנ"ס אחר מצטרף לי' ויוציאו ס"ת יעו"ש הרי מבואר דאף שכבר עשו בבית הכנסת א' כתקנת חכמים לקרות מ"מ חובת היום על אותן שלא שמעו הקריאה ואף שאין בהם עשרה מצרפין אותו ששמע כן לענין חיוב הקריאה דב' וה' אף שכבר קראו בבהכנ"ס אבל אותן שלא שמעו חל עליהן גם כן החיוב ועכ"פ בדאיכא רובא מצרפין המיעוט שכבר שמעו ובלבד שלא תהיה הקריאה בפחות מעשרה כמבואר במגילה כ"ג ע"ב ובש"ע ריש סי' קמג ולא איכפת לן אם המיעוט כבר שמעו הקריאה:

ד גם נכון ב"ה דברי החכם שהביא כת"ר דדבר זה הוא כמו שנוהגין בחזרת הש"צ בששה אנשים (יעו' בהרא"ש מגילה שם פ"ג סי' ז') ומ"ש כת"ר לחלק ע"פ דברי הב"י סי' ס"ט דהלואי שיתפלל אדם כל היום יעו"ש הגם דסברא נכונה היא מ"מ יש לחלק ג"כ לאידך גיסא דלגבי קריאת התורה לא מקרי הוספת ברכה דבאמת דברי הטור שם סי' תקס"ו

שכתב לחלק דלענין קביעת ברכה צריך עשרה מיירי לענין ברכת עננו דהוי הוספה על מטבע ברכת י"ת (יעו"ש בב"י כמ"ש ה"ה דחשיבי כצבור לענין קריאת ויחל) ובאמת הרב יוסף אומץ שם לענין אם אחד כבר התפלל הכריע דלא יאמרו עננו אבל לענין קריאת ס"ת מצטרפין והטעם פשוט לפע"ד כיון דמעיקר הדין לדעת הש"ע סי' רפ"ב ס"ב מותר לקרות עולים הרבה אע"ג שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום ומקורו מדברי הריב"ש סי' פ"ד דהיכא דלפעמים צריך החזן לחזור ולקרות חמשה או ששה פעמים. כדי שיספיק לכאו"א ג' פסוקים אם יש בו משום לא תשא כיון שהן קורין צריך לברך ואי משום דצריך לפעמים לקרות זה מה שקרא זה אין בכך כלום יעו"ש ואף דהמרדכי חולק ע"ז כמבואר שם ברמ"א דאין נוהגין כהריב"ש רק בשמח"ת וכדומה וגם הא עיקר טעמו של הריב"ש משום דמוסיפין וא"כ הא בב' וה' אין מוסיפין כמבואר ריש סי' קל"ה מ"מ הא עיקר הטעם משום ביטול מלאכה לעם כמבואר במגילה כ"ב ועכ"פ כיון דמעיקר הדין אין איסור משום לא תשא כשחוזר וקורא (אף שגם הוא שמע כשקרא הראשון יעו' ג"כ בש"ע סו"ס קל"ז ובסי' תרפ"ז סו"ס א' וברמ"א סי' תרס"ט ויעו' סוכה נ"ה סוף ע"א דמדלגי וברש"י ותוס' שם ותוספתא מגילה פ"ג מ"ו ותשו' הרא"ש המובא בעור סימן קמ"ז ותוס' גיטין נ"ט ע"ב ד"ה כי ותניא רבתי י"ג ע"ב ד"ה ומקום) א"כ הני תרי חלתא דשמעו הקריאה דמעיקר הדין אין איסור אם היו חוזרין וקורין ומברכין על מה שקראו כבר ע"כ פשוט וברור דלכ"ע עכ"פ חזי לאצטרופי לרוב מנין שלא שמעו שתהיה קריאה בעשרה ולא מקרי הוספת ברכה והבן:

ה ובאמת המעיין בסו"ס ס"ט בענין דברי המהר"י מינץ המובא שם ברמ"א ודברי המשפטי שמואל שהביא המג"א שם לענין דהשנים לא יוציאו הס"ת ובדברי האחרונים שחשבו מנהג זה שנהגו מאז לאסור יראה דמוכח מדבריהם דמשום זה אי נשאר מיעוט להשלים להרוב החדש אין שום חשש כמבואר להמעיין ובפרט לפמ"ש הנוב"י מה"ת או"ח סי' ט"ו בנועם דבריו כי המשפטי שמואל לא כתב רק ליישב המנהג שהיה אז לאסור לקרות פ"ש אבל במקום שאין מנהג אין נכון לחדש מנהג זה למחות מלקרות פ"ש וגם הם לא דברו רק כשהיה מקרה לא התפללו עם הצבור אבל בדבר שהוא מנהגם קבוע ותדיר להתפלל כת אחת ואח"כ כת שניה לא שייך פנס כיון שרואים שכן מנהגם תמיד דגם בעיקר הדין שכתב המהר"י מינץ שלא יעמוד החזן השני במקום שעמד הראשון שהוא גנאי לראשונים הוא דבר חרש ומה גנאי הוא זה וכל צבור חייבים להתפלל והפסח נשחט בשלש כתות ולפעמים נשארו מהראשונים כמבואר בפסחים ס"ד ע"ב עיילי עשרה ונפקי עשרה וכו' זתדק"ל א"כ מבואר מהמשך דבריו דמהני צירוף לענין

ס"ח גם מאותן שכבר שמעו ונשארו מהראשונים כעין פסח לענין צירוף תלתין דעיילי עשרה ונפקי עשרה ובתחלת דברי תשובתו שם מבואר דאחר גמר התפלה פורשים איזה יחידים שהיו כבר שם בעת קריאת התורה וקוראים פעם שנית באותו בהכנ"ס על אותה הבימה יעו"ש בסוף תשובתו שפלפל ג"כ בדברי הריב"ש והמרדכי ודבריו קולעים למטרה אחת שכתבתי דאין איסור מצד הברכה כיון דאפילו באותה הקריאה מותר לקרות פרשה אחת כמה פעמים ומברך וחוזר ומברך וכו' ואפילו אותן שכבר שמעו לא נתכוינו לצאת בברכת הראשונים ובפרט לדידן שכאו"א מהעולים מברך יעו"ש שסיים דיניח להם מנהגם ובפרט כבנ"ד שהחדשים שלא שמעו עוד קורין ומברכין פשיטא דאין שום חשש לצרף המיעוט שכבר שמעו כמש"ל:

י ובהחפשי באוצר ספרי ראיתי בשו"ת חקקי לב או"ח סי' ה' שפלפל באורך בדברי המשפטי שמואל הנ"ל והוכיח גם כן דאין חשש מצד הדין ובסוף תשובתו הביא דברי המחבר סימן רפ"ד אות ב' ולדוד אמת סי' י"ט אות ד' ומזבח אדמה סי' רפ"ד אשר מדבריהם דרבנן ראיה מהימנא לנידון דידן דכל עוד שיש עשרה רובם ככולם אשר לא קראו בס"ת יכולים הם להוציא ס"ת א"כ מוכח משטחת לשונם ג"כ דסגי ברובא והמיעוט ששמעו מצטרפין לרובא שלא שמעו, אחרי כן ראיתי כי בספרו לב חיים חאו"ח סי' ט"ו האריך בפרט זה גופיה בביאור אם צריך דוקא כל מנין עשרה שלא שמעו לקרות פעם שנית או יכולים לצרף גם מאותם שכבר שמעו שישלימו למנין עשרה והביא פנים לשני הדרכים ומסיק ג"כ בסוף תשובתו לדינא דנהי דלכתחלה אין נכון לחלק לשנים ולשלשה כתות על סמך צירוף זה אבל אם כבר התפללו מנין אחד בשויו"ט וב' וה' ולא נמצא אח"כ מנין בשלימות שלא שמעו כי אם שבעה יכולים לצרף עוד ג' מאותן שכבר שמעו ויצאו ידי חובתן, ולפע"ד יש כדמות ראיה מלשון המתניתין מגילה כ"ג ע"ב אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה וכו' בפחות מעשרה יעו"ש בחדושי הרשב"א ד"ה ואין נושאין שכ' פירוש משום דמזכיר את השם ואומר יברכך השם והו"ל כזימון בעשרה דצריך עשרה משום נברך לאלקינו עכ"ד, ובחדושי טורי אבן שם ד"ה ואין הקשה בזה דאם הטעם בזה משום הזכרת השם אמאי נקט לה באמצע בין הני דטעמא משום דבר שבקדושה יעו"ש שהאריך והביא מכמה מקומות בש"ס. דמקשה כעין זה, ולפמש"ל יש מקום קצת לומר דנקט לה באמצע וכוללם יחד בכדי להבין ולהשכיל כי בין בעובר לפני התיבה ופריסת שמע ובין קריאת התורה אינו מעכב רק שיהיה מספר עשרה אבל לאו דוקא כולם פנים חדשות אלא שגם אותן שכבר שמעו משלימין העשרה כמו נשיאת כפים דנקט לה באמצע דגם הכהנים

מן המנין (וכמ"ש הרמב"ם פט"ו מהנ"כ ה"ט) ובהם הא ודאי א"צ פנים חדשות דוקא דהא כהן שנשא כפיו יכול לישא כפיו פעם אחרת ואין בזה משום בל תוסיף כמבואר בש"ע סימן קכ"ח ס"ה יעו"ש במג"א ס"ק א' ויעו' בר"ה בתוספות (ט"ז ע"ב) ד"ה ותוקעים וכ"ח ע"ב ד"ה ומנא דבברכת כהנים אפילו מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף יעו"ש בש"ס דאלו מתרמי ליה צבורא וכו' (ומזה גם כן קצת סעד לדברי הנוב"י דאפילו אותן יחידים שכבר קראו יקראו פעם אחרת ויש לפקפק בענין זה אכמ"ל) ויש בזה לפלפל ע"פ דברי הש"ס סוטה ל"ח ע"ב הא דאשתייר וכו' ואכמ"ל ויעו' גם כן בב"ח סימן קמג במה שדקדק במתניתין דה"ל למתני קורין בתורה בעשרה כדקתני סיפא ובקרקעות תשעה וכהן יעו"ש מה שתירץ ולפמ"ש יש מקום לומר דמרמז לנ"ד דאי הוי מתני קורין בעשרה הוי אמרינן דכל עיקר הקריאה הוא בעשרה היינו קורין ושומעין (דהוא כקורין) עשרה חדשים אבל אי תני אין קורין בפחות מעשרה מורה שלא יהיה בביהכנ"ס בעת הקריאה פחות מעשרה אבל קוראין חדשים סגי ברובא והבן. ויש בזה לסתור ולבנות כמובן אבל העיקר לדינא כמ"ש דמנהג של ישראל תורה היא: הנני ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע משה נחום במו"ה בנימין זצ"ל ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא כעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ב

תשובה לחכם אחר היושב בלונדון המדינה בענין אחרות הכוללים מחו"ל באה"ק: מכתבו הגיעני אדות תיקון אחדות הכוללים בירושלם עיה"ק תוב"ב שיעשו כולם אגודה אתת אולם בני כולל הוללאנד אומרים כי להם דין קדימה באה"ק על כסף הו"ד מטעם עניי עירך, הנני להשיבו בקצרה בעזה"י: (א) הנה הדין פשוט דעניי עירו מקרי רק הדרים בעירו אבל אם נתישבו עניי עירו של המתנדב במדינה ועיר אחרת אין להם שום קדימה על עניים אחרים (ורק עניי א"י קודמין לעניי חו"ל) ולפי דעת כולל הו"ד כל עיר מחוץ למדינה א"י יעשו להם כולל בפ"ע שלא לחלק נדבתם רק לאנשי עירם הדרים באה"ק דמה דין קדימה יש לאנשי אמשטרדם על הכסף הנקבץ בעיר האג וכדומה וא"כ כל עיר תבנה במה בפ"ע וע"י פירוד זה יסתרו חלילה יסוד כל הכוללים אבל היא סברא בטלה ואין זה ענין כלל לעניי עירך היכא שאינם יושבים כעת בעיר המתנדב וכבר השיב בכג"ז גם הגאון בעל דברי חיים בתשובותיו לחושן משפט ח"ב (סימן סח) במעות הנשלח ממחוז מארמאריש לאה"ק אם יש איזה קדימה לאנשים הבאים ממחוז הנ"ל לשבת באה"ק נגד שאר יושבי אה"ק וכתב דאין להם דין לומר עניי עירך קודמין כיון שעקרו

ממקומן וג"כ לא ידע מה שיחם וכי מארמאריש עיר אחת בפ"ע היא כו' וכי יעלה על הדעת שמי שהוא מאיזה ישוב מארמאריש הוי עניי עיר סיגוט כו' ולכן ע"פ דין אין מגיע להם שום קדימה יעו"ש בדבריו כי נעמו דאף שלא כתב שם שום ראי' לזה הדברים בעצמם נכונים בטעמם דהא ידוע פלוגתת מרן הטור והר"י בר ברוך (טיו"ד סי' רנא) אה לענין עניים הבאים לעיר דלדעת הטור ודאי עניים הקבועים בעיר קודמין ולדעת הר"י בר ברוך הא דאמרינן עניי עירך קודמין היינו שלא לשלוח לעיר אחרת אבל הבאים לעיר לא אמרינן עניי עירך קודמין כו' ויתנו לעני הבא כפי מה שיוכלו יעו"ש א"כ לדעת הטור הא אף בעני הנמצא בעיר המתנדב אם אינו קבוע לא מקרי עניי עירו ואף לדעת הריב"ב דוקא אם נמצא עתה בעירו אבל בעיר אחרת (אף שלפעמים היה מבני עירו) ודאי גם הוא מודה שאינו בכלל עניי עירך וכנראה ג"כ ממקור הדברים בש"ס ב"מ (עא א') לענין קדימת הלואה דתני רב יוסף אם כסף תלוה כו' עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין וכדפרש"י שם דהנך הוו עמך טפי עי"ש (ויעוין ג"כ בלבוש עיר שושן (סי' צז ס"א) אותו שעמך הוא קודם) והיינו אותן שדרים עמו משא"כ אותן שכבר נתיישבו במדינה אחרת ואינם עמו איך יקראו עניי עירו ויעוין בשו"ת הר"ן (סי' מב) ד"ה ואינן שכתב אבל מי שיוצא ממקום למקום כיון שנשתהה שם עד שהוא כאנשי העיר אין אותה העיר הראשונה עירו לשום דבר בעולם עי"ש א"כ לדבריו פשוט דמי שנולד באיזה עיר ועקר דירתו משם ונתיישב בעיר אחרת לא נחשב לגבי מתנדבי עיר ראשונה לעניי עירך כיון דאין אותה העיר הראשונה עירו לשום דבר כמובן ועכ"פ זה נראה דהבא לעיר חדשה נחשב יותר לאנשי עיר זו (מאותה העיר שעקר דירתו ממנה) יעו"ש בש"ס ל ח' א') דבזמנים מועטים חלוקים נחשב כאנשי העיר ל' יום לתמחוי כו' ואם דעתו להשתקע נחשב מיד כאנשי העיר וע' ג"כ במהרי"ק שורש י"ז ועכ"ז דעת הטור (וכ"ה להלכה ברמ"א שם סי' רנא ס"ג) דהבאים לעיר לא נחשבו עניי עירו נגד הקבועים בעיר מכש"כ אותן שנולדו שם וכבר עקרו דירתם דפשיטא דלא נחשבו עניי העיר לכ"ע (ובפרט אם נתיישבו ישיבת קבע באה"ק דאסורים בחזרה לחו"ל אם לא באופנים ידועים) וכמ"ש הר"ן להדיא דלא נקרא עירו לשום דבר בעולם:

ב ובאמת המעיין במקור הדברים לענין קדימה בצדקה בספרי (דברים ט"ו ז) סי' קל"ג אחיך זה אחיך מאמך כו' באחד שעריך יושבי עירך קודמים ליושבי עיר אחרת כו' בארוך יושבי א"י קודמים ליושבי חו"ל, יראה דפשטות לשון הספרי מבואר דהיינו דוקא ביושבי עירך ולא כשנתיישבו במק"א וכפשטות הכתוב באחד שעריך היינו דהאביון יהיה בעת הנתינה באחד שעריך ובפרט לפי גרסת הספרי שלפנינו (הנדפס עם התורה והמצוה

להגאון מלבי"ם) זה לשונו כשהוא אומר באחד שעריך היה יושב במקום אתר אי אתה מצווה לפרנסו א"כ מבואר להדיא שאלתנו דהספרי ממעט מהכתוב באחד שעריך דאם עניי עירו נעקרו (משעריך) למק"א אינו מצווה לפרנסו וכמש"ל ויעי' בפסיקתא זוטרתא שם דהגירסא הא יושב במקום אחר אתה מצויה לפרנסו ואין שום פירוש לזה ובביאור הרא"מ שם אות קל"ו הוסיף לפרש פי' ובא לכאן אתה מצווה וכדעת הר"י בר ברוך יעו"ש אבל העיקר חסר מן הספר לפי' זה ויותר נכון דגרסת הפסיקתא במקום אחד בדל"ת (שכ"ה גרסת הילקוט שמעוני שם סימן תתצ"ז) והיינו דנמשך למה שסיים היה מחזר על הפתחים כו' ור"ל דדוקא כשיושב במקום אחד בקביעות אתה מצוה לפרנסו כדכתיב באחד שעריך משא"כ כשהיה מחזר על הפתחים ונודד ממקומו, אי אתה זקוק לו עכ"פ גם לפי גרסא הישנה יש מקום לומר דמבואר דכשאינו דר בקביעות בעירו אינו בכלל עניי עירך ויעו' ג"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תע"ב בעיר אחת שיש בה כמה קהלות מערביים וקפוסיין וכדומה וכתב שם לענין קופות הצדקה דכל צרכי העניים דין אחד להם ואע"ג שכתב א' מגדולי הדור דעניי עירך קודמין עניי עירך שמענו אבל עניי קהלך לא שמענו יעו"ש (דיש קצת גמגום בלשונו אכמ"ל) עכ"פ מבואר דאף אם המתנדב יושב ג"כ בעיר הזאת אין דין קדימה לקהלתו על שאר עניים וכל העניים היושבים בעיר אחת דין אחד להם מכש"כ כשהמתנדבים חוץ למדינה יושבים אין שום קדימה מן הדין לאנשי מדינתם שנתיישבו במדינה אחרת. ובהיותי בהלכה זו נפלאתי על מרן הרמב"ם שבכל ביתו נאמן הוא להביא כל דברי חז"ל המפוזרים גם בספרא וספרי (ואדרבא בפ"ה מהלכות מלוה ה"א מצינו שהניח דרך הגמרא ותפש דעת הספרי) ומדוע בהלכה זו (בפ"ז מהלכות מתנות עניים הי"ג) השמיט דין זה המבואר בסוף דברי הספרי דיושבי א"י קודמים ליושבי ח"ל ולא מצאתי לאחד מנושאי כליו (הנמצאים באוצר ספרי) שירגיש בזה ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם תפס דרכו דרך הקודש בדברי הספרי דקשה לכאורה האי דיושבי א"י קודמין במאי מיירי אי כשהנותן יושב בא"י פשיטא דהא אמר מקודם דעניי העיר קודמים בלא"ה ואי כשהנותן יושב בח"ל הא יושבי עירו קודמים אפי' מעיר אחרת של א"י (וכמ"ש הב"ח בסי' רנ"א והש"כ שם סק"ו) ולשאר הפוסקים מיירי הך דספרי כששולת מעות לעניי עיר אחרת אז עניי א"י קודמין לעניי חו"ל, אכן להרמב"ם יש מקום לומר דלא ניחא לי' בזה דנראה לו משמעות הכתוב כי יהיה בך אביון כו' דנותן הצדקה והמקבל יש להם ישיבה אחת (עי' באור זרוע הלכות צדקה (סי' כג) דאם קרובו חוץ לעיר אינו רשאי ליתנו לו א"כ הא דכתיב לאחיך ג"כ כשהוא אתו יתד וי"ל בזה ואכמ"ל) ולכן נלע"ד דכוונת הספרי דמבאר איך מוכת דעניי

עירו קודמין בכל מקום משום דבארצך לחודא הוי משמע יושבי א"י קודמים ליושבי חו"ל דהוי תרתי למעליותא שהמה יושבי א"י ויושבי עירו והשתא דכתיב ג"כ באחד שעריך מרבה דיושבי עירך קודמים באיזה שער שאתה יושב אפי' בחו"ל ולכן כשהביא הרמב"ם דין דיושבי עירך קודמין ממילא יושבי א"י (שהמה עניי עירו) בכלל זה מכת כש"כ, כן היה מקום לכאורה אבל כיון שדין זה הלכה פסוקה היא בש"ע ולא הביאו הפוסקים שהרמב"ם חולק בזה יותר נראה לומר בדוחק קצת שהרמב"ם סמך על המבין ורמזו בקצרה בלשון הכתוב שהביא וזהו כונתו שהביא פסוק אתר (שלא דרשו בספרי) שנאמר לאחיך לענייך ולאביונך בארצך (שם ראה ט"ו סוף הפרשה פסוק י"א) והיינו דתחלת הפרשה היה מקום לפרש כמ"ש דעיקר הלימוד קדימה היא לעניי עירך אבל אחר דאהדריה קרא בסוף הפרשה מורה כולו לעיכוב סדר הקדימה דכן הוא סדר הנתינה כמו שכתוב לאחיך קודם ואח"כ לענייך (בני ביתך) ואח"כ לאביונך (עניי עירך) ואח"כ בארצך המה עניי ארץ ישראל (שאינם בני עירך) קודמים לעניי חו"ל שאינם בני עירך) ומשו"ה הביא הרמב"ם פסוק זה שנראה לו יותר ללמוד ממנו סדר הקדימה וכמ"ש הכסף משנה פ"ב מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ב' שדרך רבינו לסמוך הדבר לפסוק שנראה לו שהוא פשוט ללמוד ממנו יותר מהפסוק שמביא ממנו הגמרא יעו"ש (וצ"ע לפ"ז בדברי הכ"מ פ"ג מהלכות סנהדרין ה"ת שסותר דבריו יעו"ש) וכ"כ הלחם משנה שם דדרכו לסמוך הדבר אפסוק היותר פשוט וכ"כ הלחם משנה פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב' ואכמ"ל:

ג אמנם כן יען שכבר הורגלו נדיבי מדינת הו"ד מכמה שנים לשלוח נדבתם לאה"ק לכולל הו"ד א"כ מטעם אחר יש לומר דאין לשנות נדבתם מטעם דכבר זכו בזה כולל הו"ד כמכירי כהונה ולויה דמבואר בש"ס גיטין (ל ע"א) ואע"ג דלא אתו לידיה אמר רב במכירי כהונה ולויה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר ה"ו דרב ושמואל לא פליגי לדינא (יעו"ש בכס"מ ורדב"ז מכת"י) ויעו' בתוס' ב"ב (קכג ע"ב) ד"ה הכא שכתבו דבכל דוכתי עביד מכירי כהונה מוחזק ויעו' באס"ז לב"מ ד"ה רשאי כתב ר"מ אע"ג שלא קנאו בן לוי לא במשיכה כו' אירי במכירי לויה דחשוב כאלו בא לידו יעו"ש, הן אמת דיש לסתור זה ע"פ דברי הירושלמי גיטין שם פ"ג ה"ז (ט"ו ע"ב) והלא תנינן עני ויש מכר לעני (בתמיה דבעני לא שייך מכירו ואוהבו אלא שכל עני שיזדמן נותן לו, פני משה שם) א"כ לפי הירושלמי שם בנ"ד דצדקה לעניים לא שייך מכירו שיהיה כשלו, אבל ז"א חדא דגם להירוש' יש לומר דדוקא במעשר עני אמרו כן ולא בשאר צדקה ע"פ דברי המשנה למלך שם (פ"ז מהלכות מעשר ה"ו) שהסביר טעם הירושלמי דדוקא בתרומות ומעשרות

דאיכא טובת הנאה לבעלים (וכמו שפסק הרמב"ם פי"ב מהלכות תרומות הט"ו) שייך לומר דאם הכהן ולוי הוא מכירו הו"ל כאלו זכו המה דשאר המקבלים אשתו דעתייהו מיניה דאין יכולים ליקח בעל כרחו דבעה"ב אבל במעשר עני דהעניים באים ונוטלים הימנו בעל כרחו (יעו' ש"ס תולין קלא ב' עזיבה כתיבא בהו) א"כ אינו מעלה ומוריד אם העני הוא מכירו יעו"ש דלפ"ז פשוט דבצדקה דכתיב ביה נתינה ואית בזה טובת הנאה גם להירושלמי שייך בזה מכירו כמובן ועוד דמשיטת הש"ס דידן וגם מהרמב"ם נראה דאין חילוק בזה וגם בחלוקת העני שייך מכירו יעו' ג"כ בספר התרומות (שער סה חלק ג' סוף אות א') שכתב להדיא ואם רגיל ליתן לזה הרי הוא בכלל מכירו של כהונה ולויה ואינו צריך יעו"ש הו"ד ג"כ בקצרה בש"כ יו"ד סי' רנ"ז ס"ק י"ג (ודוחק לומר דבמעשר עני גם הבעה"ת מודה להירושלמי, דז"א להמעיין בלשון הבעה"ת שהביא שם סוגיא דגיטין ופסקו של הרמב"ם הלכות מעשר) ויותר נראה לומר דגם הירושלמי אינו מחלק בזה והא דקאמר ויש מכיר לעני תירוצא היא שמצינו גם בעני כן במי שרגיל ליתן לו מעשרותיו וכמ"ש ג"כ הרב מראה הפנים שם סוד"ה כלום ויעו' ג"כ בשו"ת חתם סופר חלק יו"ד סימן רל"ז מ"ש בסוף דבריו ואין כאן מקומו האריך:

ד אכן עכ"ז בנתינת צדקה וכדומה הא אזלינן ג"כ בתר אומדן דעת (יעו' במרדכי כתובות פ"ה סי' קעו ובש"ע יו"ד סי' רנג ס"ז וש"ע חושן משפט סי' רנג סט"ז) א"כ בנ"ד נמי דעת לנבון נקל שדעת המתנדבים היה בתחלה שכל עניי א"י יתפרנסו בשוה כאו"א מכולל שלו אבל עתה דכוללי פולין הגיעו עד משבר ורעבים ללחם וממש יש פק"נ לעניי פולין העטופים ברעב (מפני כי רבים המה וכולל הו"ד נשארו יחידי סגולה המתענגים על רב טוב) א"כ יש מקום גדול לומר דאדעתא דהכי לא התנדבו ובודאי רצון המתנדבים שכל אחינו העניים יתפרנסו בשוה (ולא להעשיר המיעוט והרוב יגועו ברעב חלילה) וכזה מצינו דהא בתוספתא פ"א דב"ק מבואר האומר תנו מאתים דינר לעניים יתנו לעניי אותה העיר ועכ"ז כתב המרדכי פ"ק דב"ב (סי' תצג) כי המנהג בהרבה עשירים שנפטרו בצרפת והיו נודרין לצדקה דבר גדול ולא היו נותנין לעניי אותה העיר אלא מחלקין לכאן ולכאן שהדבר ידוע עכשיו שאין מתכוונין ליתן לעניים מועטין שבאותה העיר יעו"ש ובא"ז הלכות צדקה (סימן כ' וברמ"א סי' רנ"ח ס"ה, ויעו' ג"כ ברד"ך ח"ב סי' ל"ב הו"ד ג"כ בקהלת יעקב חלק לשון בני אדם אות ג' שכתב דהיכא דאיכא אומדנא לא אזלינן בתר לשון בני אדם ונוכל להוסיף על הנדר מאומד הדעת) ואם כי קשה להעמיד יסוד על אומד הדעת וכמ"ש ג"כ המרדכי פ"ה דכתובות שם דלאו כל האומדנות שוין מ"מ בנ"ד יש לחזק אומד זה מדינא דודאי אין קדימה לענג כוללי הו"ד על חיי אחיהם

העניים הרעבים וגם צמאים ע"פ דברי הש"ס נדרים (פ' ע"ב) מעין של בני העיר חייהן וחיי אחרים חייהן קודמין כו' חיי אחרים וכביסתן חיי אחרים קודמין לכביסתן ומקורו מדברי התוספתא דב"מ פי"א יעו"ש ובירושלמי נדרים שם ה"א ובירושלמי (שביעית פ"ת ה"ה) דאף דר' יוסי פליג שם נראה דהלכה כת"ק (ומפשטות לשון התוספתא מעין של בני העיר יש מקום לומר דאף אם המעין היה מוחזק מכבר לבני העיר ואכמ"ל) עכ"פ מבואר מדעת חכמים דחיי אחרים דותה צערא דגופא ועוד דאפי' אי נימא דהלכה כר' יוסי [דבאמת יש מקום עיון בהלכה זו יעו' בחמ"ת אה"ע (סי' פ' ס"ק כב ובב"ש ס"ק טו, וכסף משנה פכ"א מה"א הי"א) ובאה"ט ובית מאיר שם ואכמ"ל ויעו' ג"כ בש"ס עירובין (מו ע"ב) אי הלכה כר"י אפי' מחביריו ויעו"ש בתוספות (פג ע"ב) ד"ה שבעה במ"ש דאי רבים פליגי עליו אין הלכה כר' יוסי) הא גם לר' יוסי דכביסתן קודמת מבואר שם בש"ס נדרים (פ"א א') הטעם דערבוביתא דמנא מייתי לידי שעמומיתא וא"כ כביסה נמי אפשר בכלל סכנה הוי (יעו' שו"ת רדב"ז ת"ג סי' תרכ"ז דספיקא דידי' עדיף מודאי דחבירו ויעו' בכסף משנה פ"א מהלכות רוצח הי"ד ובסמ"ע סי' תכו ס"ק ב') ויעו' ג"כ בשאלתות פ' ראה (סי' קמז) דפסק ג"כ כר' יוסי ומטעם דכביסה הוי חיונא וחייהן קודמין לחיי אחרים יעו"ש אבל בצער בעלמא ומכש"כ רק העדר עונג כבנ"ד י"ל דגם ר' יוסי מודה לת"ק דנדחה מפני חיי אחרים דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי כמו דמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף יעו' בב"י יו"ד (סי' קצד) ד"ה ומאימתי ובב"י אה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא ובש"כ חושן משפט (סי' כה ס"ק יד אות יד) (וסי' פא ס"ק נו ושו"ת באר שבע סי' כ') ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ד) ד"ה אמנם וסי' ח אות ג וסי' יא אות א ובספרי ברכת משה קונטרס התשובות (סי' ג אות ב וסי' ה אות ג וסי' כ אות ד) ויעו' בשו"ת חת"ס (סי' רלד) דבמ"ש שם ובסי' רלג דיש קדימה ליושבי ירושלים על שאר עיירות ארץ ישראל (מטעם שישיבת ירושלים יש מצוה יותר) כתב ג"כ דאינו אלא להקדים ולא לדחות נפשות דכשיש לאנשי ירושלים אפי' רק לחם צר שוב אין להם תביעה עד שיגיע לשאר עיירות גם כן כשיעור הזה והעיר ג"כ קצח מדברי הש"ס נדרים בהא דחייהן קודמין ויעו' ג"כ בתשובותיו שם סו"ס רל"א מ"ש בשם מורו הפנים יפות לענין עניי עירו ג"כ דאם יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרווחה בזה עניי עיר אחרת קודמין משים דהתאב תאב קודם אלא דצע"ק במה דסיים שם לענין עניי בני ביתו:

ה אמנם כן עכ"פ אף לפמ"ש דמן הדין אין משפט הקדימה לאנשי הו"ד במעות הנשלח מהו"ד ויעשו כולם אגודה אחת מ"מ לחדש דבר זה צריך ג"כ הסכם מראשי המתנדבים בהו"ד כידוע דבנדרי הצדקה הולכין אחר דעת הנותן ומהראוי שכל חכמי וראשי אה"ק

יעוררו את המתנדבים בעם ויודיעו להם גודל המצוה והיושר והצדק איך שחיי אלפי נפשות תלוים בתקון אחדות הכוללים ובודאי יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון קונם ויסכימו מהיום שנדבתם יקובץ לקופה אחת (יעו' תוס' ב"ב (קכג ע"ב) ד"ה הכא במ"ש ואע"פ שאם רצה יכול לחזור בו) וגם צריך דרישה וחקירה אם לא היה איזה תקנה קדומה בעת התייסדות הכוללים מגאוני צדיקי אה"ק נבג"מ בענין חלוקת הכוללים אבל כל זמן שלא נתברר אופן התקנות אם יש איזה ספק בתקנתם פשוט דאזלינן בחר דין תורה כמבואר בתשו' הרא"ש הו"ד בש"ע אה"ע (סי' קיח ס"ו) דדבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה יעו' ג"כ בב"ש שם ס"ק ה' וכזה כתב ג"כ הרב המגיד פ"ד מהלכות גזילה הלכה ז' גבי שכירו ולקיטו דאף דדרך הרמב"ם לפסוק בתיקו אם תפס אין מוציאין מידו מ"מ בזה כיון דמן התקנה הוא ובמה דלא התקינו בפירוש אפי' תפס מוציאין מידו והיינו נמי מהך טעמא כיון דיש ספק בעיקר התקנה מוקמינן אד"ת, ואם כי באמת יש מקום עיון בהלכה זו יעו' ג"כ בלח"מ שם מה שתמה מדברי הרמב"ם פ"ז מהלכות חובל הח"י ופ"ח שם הלכה ז' ויעו' ג"כ במשנה למלך פכ"א מהלכות מלוה בתשובתו מה שהאריך בענין זה ובמל"מ פ"א מהלכות נחלות ה"ח ויש להעיר עוד בזה מדברי הרמב"ם פרק י"ג מהלכות נזקי ממון הי"ד (ויעו' במל"מ פ"ב מהלכות רוצח ה"ב ד"ה כתב ודו"ק) ופ"ב מהלכות גזילה ה"ה וכן מדברי הרמב"ם פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו (דהא מחנות ש"מ דרבנן היא יעו' ג"כ תומים כללי תפיסה (ס"ק עז עח) אכן גבי מתנות ש"מ יש מקום לחלק עפ"י דברי הש"ס ב"ב (קמז ע"ב) לענין מחילה דעשאוה כשל תורה ויעו' בכנסת הגדולה חו"מ (סי' כה) הגהות ב"י אות נ"א מ"ש בשם רבינו ירוחם) וכן מדברי הרמב"ם פרק כז מהלכות מלוה הט"ז (דידוע שיטת הרמב"ם פ"ג מהלכות עדות ה"ד דעדות שבשטר אינו רק דרבנן ויעו' ג"כ בש"ע חו"מ (סי' מב ס"ת) דמהני תפיסה בספק שבשטר יעו' ג"כ בש"ע (סי' כח סי"ב) ויעוין בש"ס כתובות כ' ע"א וברש"י ותוס' שם ד"ה ואוקי) וכן יש להעיר מדברי הרמב"ם פ"ג מהלכות מכירה הלכה י' יעו' תוס' ב"ק י"ב א' ד"ה אנא דקנין אגב הוי רק דרבנן (אלא דבזה י"ל דהרמב"ם ס"ל דקנין אגב הוי מן התורה יעו' תוס' ב"ק קד ע"ב ד"ה אגב וקידושין ה' ע"א ד"ה שכן וש"כ חו"מ (סי' שסג ס"ק ב) ויעו' ברש"י גיטין (עז ע"ב) ד"ה הרי ומרדכי שם ודו"ק) ומדברי הרמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה כ"ב (יעו"ש בלחם משנה ומל"מ פט"ו מהלכות טוען ה"ה ותומים סקל"ט סק"ב) ומדברי הרמב"ם פ"ה מהלכות עבדים הלכה ד' וה' (ויעו' מ"ש הש"כ בספרו תקפו כהן (סל"ט) לחלק בין תקנת חכמים ובין תקנת נגזל ומסור יעו' ג"כ בנתיבות המשפט כללי תפיסה אות ד' מ"ש בזה) ויעו' ג"כ ברא"ש פ"ט דב"מ (סי'

כד) ובש"ע חו"מ סי' קע"ה סעיף מ"ה ובהה"מ פי"ב מהלכות שכנים הלכה י"א ויעו' ג"כ בשו"ת פרח מטה אהרן ת"א סי' יא) שהאריך ג"כ בפרט זה ודוק בכל מ"ש בקצרה כי יש לפלפל ולסלסל במו אבל א"צ אריכות בנ"ד לפמ"ש הרב מחנה אפרים הלכות גביית חוב סו"ס ב' לחלק דודאי מהני תפיסה אף בספק תקנה והיינו דוקא בתקנת חז"ל (המבואר בש"ם) דאלימא טובא וחמירי דברי סופרים ואף בספק שיהיה בתקנתם ג"כ ראוי שלא להוציא מיד המוחזק אבל תקנות בני העיר שמתקנים איזה ענינים כו' דור דור ומנהיגיו כו' אין כח ביד שום אדם לבטל דין תורה מפני ספק תקנתם יעו"ש וכ"כ בשו"ת נאות דשא (סצ"א) א"כ בנ"ד אף אם היה איזה תקנה מגדולי הדור בענין חלקת הכוללים אבל כל שיש איזה ספק בעיקר תקנתם איך היה התקנה פשוט דלכ"ע מוקמינן בזה אד"ת ומפני שהענין נוגע לחיי נפשות ומעודי אין דרכי להכניס ראשו בענינים כאלו ע"כ לא כתבתי דברי אלה רק להעיר בדין תורה להלכה אבל למעשה נחוץ שיסכימו לזה גדולי הרבנים באה"ק הקרובים למקום המשפט (וגם שלא יהיה חלילה נגד חקי הממשלה משם כי אני פי מלך שמור) המה ישתדלו בכל עוז ויראו שיתאחדו הכוללים בדרך השלום המחזיק ברכה לישראל (יעו' ג"כ בתשו' מיימוני לספר קנין סי' כט), ובעיקר סדר החלוקה והקדימה לכל אחד ואחד לפי כבודו יש לדבר הרבה בענין זה כי כפי הנשמע לומדי תורה כובשים שם פניהם בקרקע ומי המה התקיפי דארעא דישראל שנקראו חשובים חוששני אם לא נאמר ע"ז השיחה נאה שכתב הרדב"ז ת"ג (סי' תעב) ומה שכתבת שאדם חשוב כו' אם חשיבתו מצד תורתו צייתין לך אבל אם אין חשיבתו מצד תורתו פוק חזי כמה חמורים חשובים איכא בשוקא יעו"ש ומהראוי כי ישגיחו על סדר החליקה אנשי אמת וכו' ובעיקר הרעיון, הנשגב והרם כי כל הכסף הנקבץ לעניי ירושלים בכל הארץ חו"ל יאסף לקופה אחת ויתחלק לכל העניים בשוה זה זמן רב אשר מצא רפיון זה מסילות בלבבי פנימה כי מדוע ישאלו אחינו ללחם ואין בעת אשר אחיהם כוללי הו"ד יתענגו על רב טוב ויחיו ברות שאננה אך למרות רוחי ולדאבון נפשי לא אוכל להחליט שיהיה תועלת אם נבוא בכתובים אודת זה בפרסום בקונטרסים הנדפסים ברשות הרבים כי מי לא ידע רוח יושבי אה"ק מפלגותיהם השונות מאד וכל הצעה אשר תבא למשפט לפני דעת הקהל לא במהרה תצא לאור יען דעה אחת שונה מרעותה ובפרט אם נציע לפניהם דבר הנוגע אל עצמם ובשרם הישמעו וזה דעת רוב רבני ישראל שלא יתראו אל העם ברשות הרבים של קהל ישראל בשאלות הזמניות המתחדשות חדשים לבקרים אף כי אח טובת העם דורשים המה בכל לב אבל יודעים הם כי רוב הקהל כבר הסכין בקריאת קונטרסים עד כי הקריאה הזאת אינו רק

לקורת רוח ולא יותר וא"כ האיש אשר רגש אהבת עמו עצור כאש בעצמותיו יתאמץ בכל עוז לטובת עמו בכל יכולתו אף אם לא יעוררוהו, ומי אשר הקרח הנורא שוכן בלבו פנימה לא ישמע לקול תרועת הרבנים ולא יתפעל מדבריהם מאומה ולכן כל תרד לדבר ה' החובב עמו באמת ישב יחיל ודומם עד כי יערה ה' רות ממרום ויצרור בכנפיו כל המפלגות לדעה אחת לאחד את כתותינו המפוזרים לקרב את לב אחינו המפורדים ולעורר רגשי קודש גם בלב בני הנעורים לאהבה את ה' ותורתו ית"ש ואז יושע עמנו תשועת עולמים כ"ד המצפה לישועה כי ירחם ה' על שארית נחלתו להרים קרנם בכבוד וישיב שופטינו ויועצינו כבראשונה ויברך את עמו בשלום:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין זצ"ל ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת דאבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ג

שער השני שער הגאולה ובו סימן א':

תשובה בענין נשתטית לכבוד ידיד החכמים הרב הגאון שר התורה מוהר"ר שלום מרדכי הכהן שליט"א הגאבד"ק ברעזאן גאליציאן. מח"ס משפט שלום ודעת תורה וגילוי דעת:

א בעה"י בדבר האברך מ' יוסף בהרב ר' אהרן יהודה מהרימלוב שזה כשמנה שנים נשא אשה מ' בילא גיטל בת ר' אלטר פריד מברעזאן וזה כמה שנים שנשתטית וגם אחרי שחזרה בינתים לבריאותה חזרה ונשתטית כמה פעמים בלא זמן קבוע וזה כשנה יושבת בבתי השוטים בלעמבורג והמעוגן ר' יוסף לא קיים פ"ו כדת של תורה ונתפשר עם אבי האשה שיסלק לידו עבור האשה כפי המדובר ואביה יבטיח בתוקף הקיר"ה להחזיקה בביתו ולזונה ולרפאותה הכל כפי הצורך וכו' והמעוגן דופק על דלתי התורה להתירו מכבלי העיגון והנה כבוד י"נ הרב הגאון שה"ת אב החכמים נזר הנבונים וכו' כקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א הגאבד"ק ברעזאן מח"ס הטהורים משפט שלום וד"ת וג"ד שרטט וכתב פס"ד בעלה הנדפס במונקאטש, שם הראה רוחב חריפותו ובקיאותו כיד ה' הטובה עליו וסיים בהתירא דאחר שיקיים הבעל כפי הפשר שנתפשר עם אבי האשה ושאר הפרטים הנחוצים כפי המבואר בפוסקים יש להתיר לו לישא אשה אחרת בהסכם מאה רבנים והגם כי הדר"ג א"צ לא לגמרא דידי ולא לסברא דידי בכל זאת דרש ממני לעיין בקונטרסו ולשלוח לו גם הסכמתי להיתר ואנן שליחותייהו דקמאי עבדינן בזה ע"כ בקשתו שמרה רוחי והנני מצטרף כיהודה ועוד לקרא כי אחרי שיקיים כפי הפסק מהדר"ג וישליש הכל כפי המבואר בפוסקים הנני מסכים ג"כ שישא אשה אחרת

בהסכם מאה רבנים ובאופן שישיג ג"כ רשיון מטעה"מ ואין כאן עליו לא איסור ולא ח' וכאשר הארכתי בענינים אלו בכמה תשובות אשר אם נצרף כל מה שכתבתי בעה"י בענינים אלו יכיל כמעט ספר שלם וקשה עתיקא מחדתא ולפני הדר"ג נגלו כל תעלומות חכמה אכן בכדי שלא יהיה קונטרסי חלק מד"ת הנני להעיר הדר"ג כי מ"ש באות א' לפלפל דאפשר דאמדינן דעת רגמ"ה שלא תקן תקנתו במקום מצוה כיון דאפילו בשאר אינשי אמדינן דעתו שלא רצה לבטל מצוה זת"ד ובאמת אי נימא דאיסור חרגמ"ה הוי כתקנה לחודא (ובחבורי ברכת משה קוה"ת (סי' ל אות ד) הארכתי בפרט זה אי נימא דהוי דאורייתא או דרבנן וכתבתי בזה באורך בכמה תשובות) א"כ כל דבר ספק שיש בתקנה זו אזלינן בתר דין תורה כמבואר בתשו' הרא"ש הו"ד בש"ע אה"ע (סי' קיח ס"ו) דדבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה יעו' ג"כ בב"ש ס"ק ה' וכזה כתב ג"כ הרב המגיד פ"ד מהלכות גזילה ה"ז גבי שכירו ולקיטו דאף דדרך הרמב"ם לפסוק בתיקו אם תפש אין מוציאין מידו מ"מ בזה כיון דמן התקנה הוא מה דלא התקינו בפירוש אפי' תפס מוציאין מידו והיינו נמי מהך טעמא כיון דיש ספק בעיקר התקנה מוקמינן אד"ת ואם כי באמת יש מקום עיון בהלכה זו (ובתשו' אחת בענין אחדות הכוללים כתבתי בזה יעו' לעיל (סי' ב' אות ה') ואין לכפול הדברים מפני הוצאת הדפוס) יעו' ג"כ בלח"מ שם מה שתמה מדברי הרמב"ם פ"ז מהלכות חובל וכו' אח"ז ראיתי גם בספרו משפט שלום (סי' קעה סנ"ט) שפלפל ג"כ בפרט זה אי מוקמינן אד"ת בספק תקנה ועכ"פ בתקנת דרגמ"ה אף אי היה מקום ספק באיזה דבר יש מקום גדול לפלפל מטעם הנ"ל לאוקמי אד"ת ובפרט במקום ביטול מצות פו"ר ואכמ"ל דא"צ אריכות כיון דבנדון כזה בלא"ה הסכימו הראשונים והאחרונים דלא גזר רגמ"ה בזה:

ב ובהיותי בזה אנהירינן לעיינין להבין מנהג הגדולים מאז ועד עתה כי כאו"א מפלפל בענין היתר נשתטית לחדש איזה דבר הלא כבר ההיתר מפורש ויוצא מפי גדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים א"כ מה צורך עוד הפלפול והחידוש בזה וכי כאו"א בא להראות חזותו אבל באמת מנהג ישראל ומכש"כ גדולי ישראל תורה היא וכל זה מתוך התקנה הוא כשנבין דברי הש"ס יבמות (סג ע"ב) אמרו לו לבן עזאי אתה נאה דורש ואין נאה מקיים והשיב מה אעשה וכו' אפשר להתקיים ע"י אחרים [והדר"ג בקונטרסו אות ב' פלפל בחכמה בענין עקירת המצוה דפ"ו בשוא"ת ע"פ דברי הש"ס דב"ב (ס ע"ב) דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה אלא דמוטב שיהיו שוגגין וכו' ובב"י יו"ד (סי' קצז) בדין בדיקת תורין וסדקין וכו' כתב דהיכא דאמרו מוטב שיהיו שוגגין וכו' מי שהוא בעל נפש צריך ליזהר ובזה פירש הדר"ג מה שהשיב ב"ע נפשי תשקה בתורה

דהדבר יפלא שהרי הוא מ"ע שבתורה וע"פ הנ"ל א"ש דאמר נפשי תשקה בתורה וא"כ הוא בעל נפש ודין שיגזור ע"ע שלא ישא אשה ואף דאנן לא קיי"ל כן דכיון שלא גזרו ע"ז אין שום זהירות גם לבע"נ מ"מ בן עזאי היה ס"ל כן ודפח"ת] דכל הלומד דברי הש"ס עומד משתומם במה שאמרו לב"ע אתה נאה דורש ואין אתה נאה מקיים דמה צורך להקדמת הדרוש דהוי כאלו שופך דמים וכי בלא זה ניחא מה שעבר על מצוה ראשונה הכתובה בתורה ותירוצו ודאי אינו מובן וכי בשביל שנפשו חשקה בתורה מותר לו לעבור על מצוה ואיך יפטור עצמו בזה שיקיימו האחרים והא עיקר הלימוד ע"מ לעשות הוא ואין לפטור את עצמו מכל המצות בלימוד התורה מטעם שאפשר להתקיים ע"י אחרים ויתבטל עי"ז ממצוה אתת חלילה בהחלט כל ימיו (יעו' בירושלמי פסחים פ"ג ה"ז חגיגה פ"א ה"ז וברמב"ם פ"ג מהלכות ת"ת ה"ד ויו"ד (סימן רמו סח"י ודו"ק) וכאשר תמהו בזה כל המפרשים אכן הנה הגאון מהרש"ק ז"ל מבראדי בהקדמתו לטוטו"ד מה"ב כתב דמפני שמצות פ"ו ועסק התורה הוא ענין אחד דאין ב"ד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף (כמבואר בנדה י"ג א' ויבמות סב ע"ב) וכמו שע"י ריבוי תולדות האדם הוא התקרבות הגאולה כן ע"י ריבוי חידושי התורה שבע"פ ג"כ מקרבת הגאולה וזה הטעם של בן עזאי ואפסק כן בש"ע דמי שנפשו חשקה בתורה פטור מפ"ו דמה ענין זה לזה ובזה א"ש דטעם אחד לשניהם דריבוי התולדות הוא לקרב הגאולה וכן ריבוי החידושים להוציא לאור תולדות התורה בעוה"ז הוא ג"כ קירוב הגאולה שאנו מחכים בכל עת עכת"ד, וכבר כתבו כן כמה ראשונים בספריהם דהולדה הרוחניית בתורה הוא כמו הולדה הגשמיית יעו"ש ובמלכים ב' ב' פסוק ג ויצאו בני הנביאים ובש"ס סנהדרין (יט וצט ב') כל המלמד וכו' (יעו' ג"כ בספרי דברים (ו ז) לבניך אלו תלמידיך וכו' וע"פ הנחה זו דהולדה הרוחניית הוי כמו הולדה הגשמיית מיושבין דברי הש"ס הנ"ל בדרך החידוד דהנה ברש"י (בראשית ט' ז') פירש על פסוק ואתם פרו ורבו לפי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לצוי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפ"ו לשופך דמים (ומקורו מדברי הש"ס כתובות ה' ויבמות ס"ג הנ"ל) והנ"מ בזה נ"ל בפשיטות דלפי פי' הא' אמרינן דהראשונה לאדם הוא רק לברכה ולא לחובה הוא מטעם הנ"ל משום דמצינו במדרש על פסוק ויניחהו בגן עדן (בראשית ב' טו) שיכיר שם התורה והחכמה (יעו' ילקוט ראובני (יד ע"ב) ויניחהו בגן עדן כדי שיהי' לו הנחה לדעת ולהכיר החכמה והתורה דא"ר חכינאי התורה למדה הקב"ה לאדם הה"ד אז ראה ויספרה וכו' ר"ש אומר הניח הקב"ה לאדם בגן עדן ונתן לו תורתו לעבוד וכו' יעו' ג"כ בתקוני הזוהר תקונא נ"ה (פח ע"ב דפוס סלאוויטא) ויניחהו בגן עדן וכו' ת"ח קוב"ה אוליף לאדם אורייתא הה"ד

אז ראה ויספרה וכו' ודא איהו ויניחהו בגן עדן דא עדן דאורייתא וכו' יעו"ש ובפר"א פי"ב ופ"כ ומדרש שוח"ט צ"ב) וע"כ מפני שהיה תורתו אומנתו בספר תולדות האדם היה פטור מפ"ו מפני שהוליד בחכמת התורה ולפי' השני דהאי ואתם פרו ורבו אתי לדרשא לאקושי לשופך דם האדם דכתיב סמוך ליה ולא לחובה א"כ הראשונה (בראשית א' כ"ת) נאמרה לחובה ולפ"ז גם מי שנפשו חשקה בתורה לא יכול לפטור א"ע מפ"ו דוכי גדול הוא מאדה"ר דהיה שר התורה בספר תולדות האדם כנ"ל ועכ"ז נאמרה לו לחובה, ובזה יש מקום להבין דברי הש"ס דהמה ידעו גם כן מזה שנפשו חשקה בתורה, ע"כ לא הקשו עד ששמעו ממנו הדרוש דכל מי שאינו עוסק בפ"ו כאלו שופך דמים ומדוע לא נאמר דהשני לצווי ובע"כ דס"ל דהראשונה נאמרה לחובה ג"כ (והשניה באה להקיש לשופך דמים הסמוך לו ומפני זה אמרו לו ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים (דהיינו מדרש שלו מבואר דאינו נאה מקיים) כיון דגם אה"ר נאמרה לו פ"ו לחובה וציוי א"כ אין לו ג"כ תירוץ במה דנפשו חשקה בתורה וע"ז השיב בנועם דבריו כי אף דלאדם הראשון נאמרה לחובה יש חילוק גדול שהוא לא יכול לפטור עצמו בעסק התורה מפני שהוא הי' היחיד יציר כפיו של הקב"ה וממנו העולם תסד יבנה ואיך יפטור עצמו בתולדות חידושי התורה משא"כ איש אחר וזה שהשיב להם מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים והוא יוליד חידושי התורה משא"כ באדם הראשון כמובן, והוא הסבר נכון לפע"ד ועפ"ז נפתר הענין שהקשיתי על מנהג גדולי ישראל דבודאי תורה הוא דכיון דע"י תקנח חרגמ"ה הגם שתקנה טובה היא והסכימו כל גדולי דורו באיסור מוחלט עכ"פ ע"י תקנה זו נתמעט ריבוי התולדות התלוי בזה התקרבות הגאולה ע"כ מתקני התרגמ"ה עשו התקנה לזה בצדו דכשיראו איזה טעם להתיר החדר"ג לא יתירו אלא בהסכם מאה רבנים דבכל עת ועת שישתדלו בהתרה זו יעסקו מאה רבנים בתורה וכאו"א יפלפלו יחדש בענין זה בעזר החונן דעה ואם כן נגד מה שנתמעט ע"י תקנה זו ריבוי התולדות הגשמיות יתרבו כהנה וכהנה עי"ז תולדות הרוחניות ע"י ריבוי החידושים מרבני דור ודורשיו בענין הזה ותתקרב הגאולה כאשר אמר ה' זכו אחישנה:

(ג) והנה בנ"ד לא הזכיר הדר"ג אם הרופאים החליטו שאין רפואה למחלתה עכ"ז מצינו בשו"ת צמח צדק להגאון הקדוש מרן מלויבאהוויטש זצ"ל אה"ע ח"א (סי' א') שכתב להדיא להקל אפילו באין ידוע שלא תמצא רפואה, זה לשונו הטהור, אמנם מה שרוצים להחמיר עוד על הבעל שאפילו ישיג היתר ממאה רבנים לא יוכל לישא אחרת עד שיבורר לפני ב"ד מומחים ומפורסמים שלא יועילו לה רפואות ושא"א לבן דעת לדור עמה, זה אין נראה לפע"ד כלל דמאחר שזה שנה ומחצה שאינה בדעתה אם טוען שא"א

לו להמתין עוד יש להתיר לי ע"י מאה רבנים לישא אחרת אף שאפשר שתתרפא אח"כ, וגדולה מזו כתב בשו"ת הריב"ש (סי' קכז) וכו' עכ"ד, ולכאורה יש לומר דמגוף התקנה ראי' לדברי הצ"צ אלו היינו עפ"י דעת הפוסקים דרופאים נאמנים אף באיסור תורה נמצא דדבריהם הוי כהיתר גמור וברור יעו' בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קיא) ושו"ת חכ"צ (סי' מו) ובמ"ש בספרי ברכת משה קוה"ת (סי' טו איתא) להעיר ממתניתין גיטין (ע"ב א') אומדין אותו כו' ובשו"ת נודע בשערים חיו"ד (סי' יב) ויעו' ברמב"ם הלכות רוצח פ"ב ה"ח במ"ש ואמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה כו' יעו"ש ויש לפלפל בזה ואכמ"ל) ואז איתא דהיתר נשתטית לא הוי אלא בנודע ברור ע"י הרופאים שלא תתרפא א"כ מדוע הצריכו להשליש גט שיתנו לה כשתתרפא כיון דברור הוא שאין לה רפואה ורק דרך נס יכול להיות ואיך חשבו בעלי התקנה לחשש רחוק דרך נס (יעו' כעין זה יבמות (קכא) אין מזכירין מעשה נסים ובתוס' שם ד"ה אין מ"ש בשם הירושלמי) אלא ודאי דההיתר הוא אפי' באינה נשתטית מוחלטת ודאי, אכן אי משום הא לא אריא דעכ"פ גם בנשתטית שהחליטו שלא תמצא רפואה ג"כ נהגו להשלים הגט דלא חלקו בזה האחרונים ובע"כ הטעם הוא דהרופאים אינם מחליטים אלא משום חזקה או רוב וא"כ שפיר יש החשש שמא תתרפא דעל להבא לא שייך חזקה כמבואר מדברי הש"ס גיטין (כח ב) שמא ימות חיישינן וכדאסביר לה ג"כ הגאון נוב"י חיו"ד (סי' נה) כידוע ובזה נבין ג"כ דברי המזרחי פ' משפטים (כא כב) גבי עובר במעי אמו דכ"ז שלא יצא לאויר העולם יש לחוש בו שמא לא כלו לו חדשיו ולא יהיה ראוי להיות איש והתראת ספק לאו שמה התראה יעו"ש במ"ש דיש לחלק בין רובא דהאידנא ל ובא דלאחר זמן ולא ביאר החילוק בזה ולהנ"ל א"ש די"ל דרובא לא מהני על להבא כמו חזקה ואכמ"ל דלדינא דברי הצ"צ נכונים וברורים וכדנראה מסתימת כל גדולי האחרונים, סוף דבר דבנ"ד משום ביטול פ"ו ובפרט בצעיר לימים כבנ"ד דהרהורי עבירה קשין וכו' ביותר יש להקל וכמ"ש הדר"ג באות י"א וכבר כתבתי ג"כ בספרי ברכת משה קוה"ת (סי' ל אות אב) גם בס' שדי חמד להגאון הצדיק חכם מדיני הי"ו הביא דברי תשובתי בהלכות אישות (סי' ב אות כד) עכ"פ אחר שיקיימו כל ההשלשה כאשר יפקיד ג"כ הדר"ג הנני ג"כ מהנמנים לדבר מצוה להתיר להאברך מ' יוסף הנ"ל לישא אשה אחרת בהסכם מאה רבנן:

כו"ח אור ליום ה' י"ד אד"ש שנת מרבין בשמחה לפ"ק:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין זצ"ל ירושלימסקי:

החופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ד

שער השלישי שער השמות ובו י' סימנים:

תשובה לי"נ הרב הגאון המפורסם החכם השלם מוהר"ר אורי שרגא פייבל טאבים הגאבד"ק יאסי והגליל במדינת רומעניאן. מח"ס אורי וישעי: בענין שם שינדל. מכתבו הנכבד השגתי בדבר הג"פ שהשיג ע"י הבי דואר מיאמפאלא ונכתב שם האשה שיינדל בשני יודי"ן ולא רצה הד"ג לסדר הגט והתנצל המסדר שראה בספרי מנחת משה שהעליתי לכתוב כן והדר"ג סתם במכתבו איך חותמת דבאמת בסתם שם שינדל איך יעיד המסדר משמי לשנות בכתיבת שם זה מכפי המבואר בכל ספרי שמות אכן בטח חותמת עצמה בשני יודי"ן ומזה דברתי בספרי ולא הכרעתי כן למעשה ולא דברי המה אלא שהבאתי שם בקונטרס חקי השם (דין ל"א) דברי הגאון הקדוש מהר"ח זצ"ל מצאנז (בסד"ת שער הנקודות גבי פת"ח חריף) דבא מעשה כזאת לידו והרה"ג בע"ס ארי שבחבורה השיב בפלפול דצריך לכתוב בגט בחד יו"ד ולא משגיחין במנהגם שחותמין בשני יודין והוא הורה שלא לשנות מהחתימה יעו"ש בטעמו ויעו"ש שהבאתי ע"ז דברי הגאון שו"מ מה"ק ח"א (סי' סד) לענין שם שמעלקא שכתבו ביו"ד לבסוף משום שחותם כן ולא כתב שם לצדד אלא לענין דיעבד דאין להצריך גט אחר (ויעו' מ"ש שם דין מ"ג ובספרי ברכת משה קוה"ת (סי' יז) ואף הגאון דב"ח מצריך בזה שני גיטין בא' יכתבו שינדל בחד יו"ד כמנהג העולם ובשני שיינדל (בשני יודין) דמתקריא שינדל דע"ש החתימה אין כותבין דמתקרי אכן פשוט דדעת המסדר הוא כיון דהיה ע"י שליח דמוכרחין להסתפק בגט א' כמ"ש בשו"ת נוב"י (סי' צ) א"כ יותר טוב גט א' בשם שיינדל (ולא הודיע הדר"ג במכתבו אם כתבו ג"כ דמתקריא שינדל) כיון דבשינדל בחד יו"ד לא הכשיר הדב"ח אף בדיעבד רק במקום עיגון ובילדותי כתבתי (בתשו' א' שהצעתי לפני ראש גאוני ישראל מהרי"ש זצ"ל נאמענזאהן מלבוב) לצדד בענין שינוי שכתבו בשני יודי"ן במקום יו"ד א' כשהניקוד בצירי ע"פ דברי הרדב"ז ח"א (סי' קפ"ב) לענין שם דימיאט דרוב העולם קורין אותה בהירי"ק כו' וע"ד שכתבו שני יודי"ן ובודאי שלא הי' צריך זולת אחת אבל אין זה מעכב כלל יעו"ש, אחר זמן בא לידי סד"ח הנ"ל וראיתי כי בשער התשובות בהגהותיו על הרדב"ז עמד בזה וכתב לכאורה הא בשני יודין יקראו בפת"ח חריף דהוי שינוי השם ממש אולי במקומו לא היו קורין שני יודין בפת"ח חריף ולא הוי שינוי רק יתיר יו"ד ולכן כשר יעו' במהר"א ששון ובמהראנ"ח גבי גיווא יעו"ש וכ"ז במקום חירי"ק אבל במקום ציר"י (אף אם אינה חותמת כן) י"ל דלא הוי שינוי לכולי עלמא כיון דרובא דעלמא כותבים שני יודי"ן על ציר"י ויעו' בשו"ת מהר"י

בן לב ח"ג (סי' ט) שיש לסמוך על מה שנוהגין לכתוב באגרות ושטרות וכתובות וכ"כ הרב בית דוד (כי' יט) (הו"ד בפת"ש קוה"ש גבי שם פיגא שכתבו בשני יודין) דמאחר דחזינן בכל ספרי אשכנז בכולם נכתב שני יודין לנקודת צירי א"כ אף לכתחילה היה ראוי לכתוב כן שמות אלו הנובעים מלשון אשכנזי לולי דברי הב"ש ואיך ס"ד למפסלא בדיעבד יעו"ש ובס' אהלי שם כלל י אית כ"א מ"ש בזה, עכ"פ בנ"ד יש להתודע אם אינה חותמת כן פשוט דחלילה לשנות כתיבת השם אבל אם האשה חותמת כן והי' ע"י שליח דקשה לעשות מעשה בשני גיטין ובפרט ע"י הבידואר דאין מתירין אלא בשעת הדחק ממילא סגי בגט א' שכתבו בשני יודי"ן לכן לפע"ד יסדר הדר"ג הג"פ:

הנני הדו"ש באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי:

החופ"ק:

ח"א סימן ה

תשובה לכבוד י"נ ש"ב הרב המאה"ג חו"ב החכם השלם מו"ה אליעזר חריף נ"י האבד"ק זסלב. בעניני גיטין:

א ע"ד שאלתו בענין חזקת סדר גיטין השייך מאז להרב דמתא עיר ישן ואין להרב מעיר חדש בזה שום:

זכות מעולם אם יכול להשיג גבול בסדר הגיטין, הנה בדבר הנוגע לד"מ אין אני משיב בכתב בדרך א"כ כדעת הריב"ש וסייעתו (יעו' בתשובותיו (סימן ה וסי' קעט) ורמ"א חו"מ (סי' יז ס"ה) ותשו' רמ"א (סי' קיב ואכמ"ל) דשמוע בין אחיכם כתיב ובכל זאת לא אמנע הטוב להגיד את אשר עם לבבי שלא אוכל להאמין כי האיש היושב על כסאות למשפט ירום ראשו לסדר גיטין במקום שאין לו הזכות לזה דאף אי היה מקום לומר דלא שייך בזה הס"ג כי על קבלת פרס זה אנו בושים וכמ"ש התה"ד ובפרט בס"ג דידועים דברי הרע"ב פ"ד דבכורות: (יעו' במהרי"ו (סקנ"א) ופסקי מהרי"א (סקכ"ה) הו"ד בד"מ יו"ד (סרמ"ה אות ז') ורמ"א שם סכ"ב ויש בזה לפלפל אבל העיקר כדברי הגאון חת"ס דבזה"ז איכא ג"כ הס"ג ובתשו' ללאנדאן וקונטרסי כבוד חכמים הארכתי ת"ל בזה) אבל מ"מ עצם כבוד ההתמנות מסדר גיטין (דמצינו ג"כ בש"ס גיטין (ה' ע"ב) בר"א דהוי ממונה אגיטין) יש לו ג"כ דין חזקה וחלילה לאחר שאינו מוחזק בזה לכנוס בחזקת זולתו ויש לזה מקור טהור בירוש' סוף הוריות פ"ג (טו ע"ב) איליין דבר פזי ודבר הושעי' הוי עלין ושאלין בשלמא דנשייא בכל יום וכו' יעו"ש ובירושלמי שבת פי"ב ה"ג (מ ע"א) ובתשובת הריב"ש (סימן רעא) במה שלמד מזה לענין מי שהחזיק באיזה שררה או דין

קדימה שאין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר כיון שכבר זכה במצוה דפרנסי ישראל יעו"ש מה שהאריך בפרטי שררה והתמנות, עכ"פ הדברים פשוטים דהרב מע"ח אסור לו לסדר גט ולנגוע חלילה בכבוד זכותו וחזקתו וכאשר שארית ישראל לא יעשו עולה מכש"כ רועי ישראל לא יעשו כזאת הגורם לבדיקה אחריו אם הגיטין כשרים המה:

ב ובדבר הג"פ שכתבו גאלדא בת יעקב גרשון המכונה יאנקל בודאי נכונים דברי כת"ר דהגט פסול ואף דלענין ינקל כתבתי בספרי מנחת משה בקונטרס חקי השם דין ל"ג דהרב ש"א הפריז בזה על המדה לענין דיעבד וכתבתי שם דאין להחמיר בדיעבד כיון דנרגש קצת הרגשת נו"ן לא מקרי שינוי השם בין הרגשה גמורה לקלה וכמ"ש המהריב"ל ח"ג ס"ט גבי פאלמה פאלמבה והצ"צ (סימן נ) לענין שם זעליג והמהר"א ששון (סי' נ) לענין גרשון גרשם יעו"ש וגם המחבר קב ונקי אחרי שנדפס ספרי מנחת משה התנצל לפני במכתבו כי מ"ש בספרו קב נקי ינקל. בנו"ן הי' ע"פ דעת הגאון הגדול ר' יוסף תומארקין האבד"ק קרעמונטשיג שהאריך בתשובה שצריך לכתוב כן והגם דלענין לכתחלה בודאי אין שומעין לו וכותבין יעקל (או דטוב יותר לכתוב בכג"ז יעקב דמתקרי יעקב גרשון יעו' לקו"ש להטיב גיטין סעיף ד' ה' ט' ודוק) אכן בדיעבד יש להקל גם אם כתבו ינקל אבל בנ"ד מלבד דיש הש ג"כ שכתבו המכונה והיה צריך לכתוב בכג"ז דמתקרי ינקל יעו' בספרי מנ"מ שם דין נ"א ובמ"ש שם בשם הדב"ח ח"א גבי נפתלי יעקב דנקרא בפי כל יעקל בפתח דיש לכתוב דמתקרי ולא המכונה יש עוד חשש גדול שכתבו יאנקל באלף דהיטב אשר דבר בזה כת"ר דהוסיף א' דמורה על קמ"ץ הוי שינוי השם כמו יאקל באל"ף וידועים דברי הנוב"י (מה"ת חאה"ע סי' קטז) גבי יאמפאלא ובמ"ש בזה הט"ז (לשעו"נ אות טו"ב) ויש בזה תשובה ארוכה בס' נפש חיה להגאון מקאליש (סי' לג בחאה"ע) דאלף מורה יותר על קמ"ץ (ובפרט היכא דהאות שאחר הפת"ח אינו נעה רק מחובר עם האות שלפניו דאין מושכין הפת"ח אזי הפת"ח בודאי חפר אל"ף יעו' ג"כ בט"ג שא"ו (ס"ק א') גבי ואלק מ"ש בזה) יעו"ש מ"ש דבכל מקום שיש בשם זה שני שמות אחד נקרא בקמ"ץ ואחד בפת"ח אין כותבין אל"ף בפת"ח (אף שלפי הכלל היה צריך לכתוב בו אל"ף מפני שיש תנועה לאות שאחר הפת"ת) שלא נטעה לומר שהוא השם הנקרא בקמ"ץ, ויש בזה לסלסל ולפלפל ואכמ"ל דהדבר פשוט אם יש להשיג גט אחר ואין כאן מקום עיגון יפה כתב כת"ר דהגט פסול וצריך גט אחר: כו"ח פה טאמאשפיל לסדר ראשי המטות תרנ"ח:

ידידו ש"ב משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ו

תשובה לכבוד הרב החריף ובקי זית רענן וכו' מו"ה מיכל נ"י המורה לצדקה באלעקסאנדריא פלך הארסאן. בענין שם אליה:

ע"ד שאלתו שסידר גט לאשה עגונה מבעלה זה שנים רבות ושם אביה היה נקרא פפי כל אליה וכתבו ברק גט אחד בשם אליה (ולא ביאר רו"מ אם היה ע"י שליח או שאר שעת הדחק דאין נותנין ב' גיטין) הנה האמת אגיד ולא אכחד מרו"מ דכבר עשיתי מעשה בגט ע"י שליח דא"א בשני גיטין (כמבואר בשו"ת נוב"י מה"ק סימן צ') לכתוב בזה אליהו דמתקרי אליה (יעו' ט"ג שא"א ס"ק ל"ג ולש"ע אות י"ג) ובמקום אחד דהיה ספק קצת בהכינוי שהי' נקרא עליק צויתי לכתוב רק אליהו מלא וכדעת הש"ע סכ"ב והב"ש והשב יעקב אה"ע (סי' לד) והשבות יעקב ח"א (סי' קכא) עשה כן למעשה במושב זקנים לכתוב אליהו מלא והגאון דברי חיים שא"א (ס"ק יד) ובתשובותיו ת"ב (סי' קכג קכד) דעתו כן למעשה וכ"ד הא"ש (ס"ק סב) וכתבתי מזה בחבורי ברכת משה קוה"ת סי' ח"י (דהעיקר לפע"ד שם אליהו מלא יעו' ג"כ שם (סי' כט) מה שהשבתי לטירעשפאל) ואין לכפול הדברים שנדפסו בספרי ת"ל אכן עכ"ז אם רו"מ עשה למעשה כדעת הסוברים דשם אליה מיקר ג"כ שפיר עביד וחלילה לערער בזה כיון דכן דעת מאור עינינו בהלכה הנוב"י שם (סי' צ') שאפילו אם היה שמו מלא לא גרע מכינוי שכן שמו נקרא בפי העולם יעו"ש וכ"כ הט"ג בקונטרס שבולי לקט (הנדפס בסו"ס אה"ש) סעיף י מי ששם אביו אליה בפי כל והחזן דרכו לקרותו לתורה אליהו אם הגט ניתן ע"י שליח יש לכתוב גט אחד בשם אליה לבד בלא וא"ו יעו"ש שכתב דה"ה בכל שעת הדחק (שאין נותנים ב' גיטין) יש לסמוך ע"ז ויעו' ג"כ בשו"ת שא"ר אה"ע סי' נד נו) וכ"ד הגאון מים חיים סי' ס"ב (יעו"ש דלדעתו ג"כ אם עשו מעשה לכתוב אליהו מלא יש לסמוך על עמודי הוראה שהקילו) וכ"כ מרן הצמח צדק החדש אה"ע (סי' קצב) בתוך דברי תשובתו לענין גט שנכתב שם האיש ישעיה) זה לשונו ועיין בס"ש גבי אליהו בפי' מ"ש בש"ע סכ"ב אם לא נודע אם שמו אליה או אליהו דמפרש אפילו נקרא בפ"כ אליה הדין כן וזה אין נראה כיון שאין ידוע שעולה לתורה וחותם אליהו וגם נקרא בפי כל אליה אמאי לא יכתבו אליה וכ"כ בנוב"י (סי' צ') עכ"ל הטהור יעו"ש ג"כ (בסי' רט) דאפי' בשמו אליהו בודאי כשר בדיעבד (כשכתבו אליה) אם נקרא בפי כל אליה והדברים פשוטים בפרט בשם אבי המגורשת דכשיש איזה עלילה כל דהו וקצת ספק בעיקר השם כותבין רק החניכה (יעו"ש מ"ש בקו' תה"ש דין מ"א ויעו' בספר גנזי חיים להגאון מהר"ח פאלאגי זצ"ל במזכרת הגיטין אות י"ג ונ"ג מה שהאריך בשם אליה ואין להאריך דפשוט דחלילה

לערער על הגט דהמערער על הוראתו בזה הרי הוא מערער על כל גדולי אחרונים הנ"ל שאנו חייבים לכבדם ביראת הכבוד. וע"ד שאלתו השניה הפשוטה שנמצא כתוב בש"ת תיבת "שהם" במקום "ושהם" וצוה להוציא ס"ת אחרת בודאי יפה הורה כמ"ש המג"א (סי' קמג ס"ק ז') ולא אאמין דמי שיש לו ריח תורה ידמה זאת לוא"ו של אבותינו דהוי רק מחסרות ויתרות משא"כ בזה דהוי וא"ו החיבור בגוף התיבה ומשתנה פירושו וכמו שכתב גם כן הנוב"י חיו"ד (סי' קעח) לענין שער שעיר (יעוין גם כן בשו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' נ') במ"ש דהיכא דבקיאין אנו ויש שינוי ודאי הס"ת פסול וגם הא נרגש השינוי במבטא יעו' שו"ת חכ"צ (סי' נד) ושו"ת מעיל צדקה (סי' נה וס') ודוק) ובשו"ת נר למאור שנדפס מחדש מידידי הרה"ג רמ"א מוואשאלקאווא (סי' כט) הביא בנמצא בפ' עקב על פניהם חסר יו"ד דאינו בכלל חסר ויתיר כיון דפניהם ביו"ד הוי משורש פני ובלא יו"ד הוא משורש פנה ויעו' באליהו רבא שם (סי' קמג ס"ק ה') לענין אל תיראי ושם (בס"ק ז') הביא בשם תשובת באר עשק (סימן כד) מעשה כזו ממש דחסר וא"ו החיבור דהיינו שנמצא הוא במקום "והוא" דצריך להוציא אחרת והדבר פשוט וא"צ לפנים:

ידידו הד"ש משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ז

תשובה לידידי ותלמידי הרב המאה"ג חו"ב ערוגה הבושם מו"ה יחזקאל וועפרינסקי האבד"ק טשעהרין. בענין כתיבת שם שכא ושם סאגיא שמשנים המתחדשים:

א ע"ד כתיבת שם שכא אשר דרש ממני חו"ד איך לכתבו בג"פ הנחוץ לו לשלוח לפה הנה זה כמה שנים שנתגרשה פה בבית דינו (ש"ב של האשה המגורשת כעת) אשה ששמה ג"כ שכא ע"ש זקנתם ומפני ששם זה לא נכתב בספר ויש לילך רק בתר המבטא היה קשה לי לברר זאת במחוז זה שדרכם להחליף שמאל לימין ולא היה נודע ברור אם נקראת בשי"ן או בסמ"ך (ורק מאבי המגורשת היה נראה אז יותר שקורין אותה בשי"ן) וגם היה נשמע קצת אחר הפת"ת כעין הברת יו"ד והיה נראה לי אז שהשם הראשון נובע משם שכנא שזקנתה היתה נקראת ע"ש איש ששמו שכנא (יעו' בט"ג שנ"ל ס"ק ו' גבי שם לביאה מ"ש על דברי הפמ"א ח"ב סי' פח) ואם כן משום זה אפשר היה מקום לכתוב בשי"ן דוקא יעו' בסו"ס שבעה עינים להגאון מהרש"ק מבראדי בשם ציבקא שנקראת ע"ש זקנה ליפא דצריך לכתוב ליפקא בפ"א דוקא והסכימו לזה גאוני דורו (יעו' מ"ש בספרי ברכת משה קה"ת סי' ק"י) ויעו' ג"כ ט"ג שנ"ס ס"ק ד' שסיים בצ"ע גבי שם סאייה למה אין כותבין בשי"ן כיון דיוצא משם שרה ויש לחלק בזה כמובן יעו' בדברי

חיים שם ס"ק ג' מ"ש בזה דלהכי כותבין בסמ"ך כ דאין בה שום אות משם שרה ויש להאריך בזה דלא בכל מקום דורשין את השמות אך בפרט זה שאין בירור אם הקריאה הוא בשמאל או בימי ודאי טוב יותר לכתוב בשי"ן דאפשר לקרותו ג"כ בשמו משא"כ להיפוך יעו' ט"ג שנ"ש ס"ק ז' ודב"ח שם ס"ק ג' ובשו"ת בית אפרים אה"ע סו"ס פ"ה מ"ש בשם שאשא ושו"ת דב"ת ח"א אה"ע (סי' מא) ובפרט דבנ"ד שנראה קצת גם הברת יו"ד (אע"פ שאינו ברור לנו) טוב יותר לכתוב בשי"ן וכפסקו של אדמו"ר הזקן הגאון הקדוש מהרש"ז זצ"ל (מובא בשו"ת צ"צ סי' קפט) לענין אשה הנקראת בתיה דהשיב לכתוב דמתקריא בשא אף דנרגש בשם זה קצת הברת יו"ד ה"ט דשי"ן ימנית ממלא מקום הברה זו יעו"ש בצ"צ לענין שאשא דאף שנקראת קצת בהברת יו"ד מ"מ כשכותבין בשי"ן ואפשר לקרותה ימנית נראה לו שזה ממלא מקום הברה זו שאינה הברת יו"ד בשלימות יעו"ש ובקונטרס חקי השם דין ט"ז וע"כ כיון דהיה נראה אז מדברי אביה יותר שנקראת בשי"ן ע"כ כתבו בגט שי"ן כ"ף אל"ף דעל פתח אין צריך אל"ף וזה שנה שנתגרשה האשה הזאת שנית בזלאטאפאליא ונשאלתי מהרה"ג ר' מרדכי נ"י אב"ד דשם איך לכתוב שמה בגט והשבתי לו ג"כ כנ"ל דיש לכתוב שכא או אם ירצו לכתוב א' אתר השי"ן ג"כ נכון דאף דאין כותבין אל"ף על נקודת פת"ח מ"מ לפעמים להרחבת התיבה ויפוי הקריאה כותבין אל"ף כמבואר בט"ג וד"ח בכמה מקומות יעו' ט"ג שנ"ק ס"ק ג' גבי שם קאעשקא ובשו"ת דברי חיים ת"ב (סי' קטז) לענין שם בראנא ובמה שכתבתי בקו' תה"ש דין כו כח כט נא ובפרט דהכ"ף אינו נמשך להפת"ח שלפניה יש מקום יותר לומר דמאריכין בתנועת הפת"ח שעל השי"ן שלפניה ונכון ג"כ לכתוב אל"ף יעו' שו"ת נוב"י מה"ת (סי' קטז) לענין ראדוויל ובט"ג שא"ו ס"ק א' במ"ש בשם ואלק שהלמד שאחריה אינו נמשך רק לאחור ולא לפנים דשפיר דמי אם כותב באל"ף יעו"ש ויעו' ג"כ בט"ג (שנ"ג ס"ק א') מ"ש בשם המהר"מ חריף גבי גאלא וכתב דשם זנוויל סותר זה יעו"ש אבל לפמ"ש אין בזה סתירה ודוק, וכן האריך בספר נפש חיה (מהגאון אבד"ק קאליש) בחאה"ע (סי' לג) דהיכא דהאות שאחר האות המנוקד בפת"ח יש לה תנועה אחרת בפ"ע אז מאריכין בתנועת הפת"ת באות שלפניו וכותבין א' והיכא שהאות שאחר הפת"ח אין לו תנועה אחרת רק מחובר עם האות שלפניו שקורין בפת"ח אין מאריכין התנועה כדמשמע מכמה דוכתי יעו"ש באורך ועכ"פ בזה אם כותבין א' אחר השי"ן ג"כ נכון לדינא (יעו' ג"כ מ"ש לעיל סי' ה') וכ"ז באשה האחרת שנתגרשה מכבר אבל אשה זו שדרש כת"ר חו"ד אף שנקראת ג"כ ע"ש זקנתה לפי מה שנתברר ע"י חקירה ודרישה מאביה וכל בית משפחתה והבאים לבית אביה קורין אותה שם זה במבטא סמך והברת

יו"ד ע"ד שם בליאמא (יעו' בצ"צ החדש (סי' ריט) ותשו' שא"ר (סי' סא) ובמ"ש בקו' חה"ש דין מ"ו) וא"כ נכון לכתוב סיאכא (יעו' בט"ג שנ"ס ס"ק ב' גבי סחנא):

ב ובפרט דבנ"ד זה זמן מועט שהתחילו לקרותה סאניא ושם סיאכא הוי שם העריסה (ומיעוט הקריאה וכן למי שברך) והא שם עריסתה בודאי היה ע"ש זקנתה אשר כפי ששמעתי עתה מזקני העיר כולם היו קיריך אותה סיאכא (במבטא סמך והברת יו"ד) ע"כ נלפע"ד אף דגם באשה זו אם היו כותבין בגט שכא כמש"ל (אות א') ג"כ אין קפידא מ"מ בזה טוב יותר לכתוב סיאכא דמתקריא סאניא כמבואר בתשו' מהר"מ מלובלין (סי' לט) (הו"ד ג"כ בב"ש ס"ק כה) גבי שני שמות של חול יעוין ג"כ בחבורי מנחת משה אה"ע (סי' י') דהנה בשמות המתחדשים כבר הבאתי בספרי שם בקו' חה"ש דין לח ותו דעת כל גדולי האחרונים בזה והעליתי בעה"י דיש לכתוב שם העריסה לעיקר ושם הנשתנה לטפל אכן בתשו' אחת לפאריש כתבתי דבכתיבת דמתקרי על שמות כאלו יש מקום ספק גדול דאף דלדעת הרמ"א בתשובה פ"ד דמתקרי כולל הכל מ"מ יש מקום לספק דזה דוקא בשאר שמות של חול משא"כ חינוכים אלו דכונת המתחדשים לעקור שם ישראל ושיכונה בשם א"י, והגאון מהרש"ק זצ"ל הפריז על המדה בחא"ש סי' קמב (הו"ד בס' דב"ת בסו"ס בשער התשובות) דאין לכתוב שמות אלו בגט כמו שאין כותבין שם מומר בגט אכן הרב דב"ת תמה עליו בזה דאשתמיט מיניי גמרא ערוכה לגיטין ט' ע"ב) שמות ישראל שבחו"ל כשמות הכותים וכן הרבה הביאו בס"ש של הגאונים שהיו לפנינו שכתבו שמות של כותים יעו"ש בדב"ח (וכבר כתב כן המגיני שלמה בשו"ת גאוני בתראי (סי' ג') דמה"ט כותבין המכונה ע"ש לעז דשם הלעז לא ניחא ליה לישראל דרוב שמות לעז שמות גוים הם או דומה להם כדאיתא בגמרא ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות גוים כו' וע"כ כותבין המכונה להורות ששם זה הוא כינוי יעו"ש בגא"ב) וא"כ אף דודאי כותבין שמות אלו דלא כדעת הגאון מהרש"ק כמ"ש בחבורי שם דין ל"ת מ"מ יש מקום גדול לומר לפע"ד דגריעי שמות אלו משאר שמות של חול וכיון דעיקר כונתם לשנות שמם העברי לשמות הנכרים גריעי כת שמות אלו ועכ"פ לא שייך לכתוב עליהם דמתקרי רק המכונה ודי לומר דחניכה הוא דהוי וכ"כ הרב אה"ש כלל ז' ס"ק נא ויש להעיר על ראייתו שם מפסוק ישעיה מד ואכמ"ל (דגם בתשובתי שם לא החלטתי כן למעשה) ובפרט דשם סאניא לא הוי כ"כ כשאר שמות המתחדשים ומתדמים לשמות כותים דרשום בזכרוני דבמחוז פאדאליאן שכיח שם סאניא בנשים הזקנות מדורות שעברו יעו' ט"ג שנ"ס ס"ק ו') שהביא שם אשה סניא דיש לכתוב בלא א' אחר הסמיך כיון שהסמ"ך בנקודת פת"ח (יעו"ש דאם כתב אל"ף ג"כ כשר) ועכ"ז אין חשש בנ"ד דיקראו בפת"ח

(והמבטא בשם זה הוא בקמ"ץ) כיון שנכתב כהוגן יעו' ט"ג שנ"ת ס"ק ד' גבי חוסיא ובמ"ש בקונטרס חה"ש דין טו על הצ"צ ועכ"פ לפע"ד פשוט לכתוב דמתקריא סאניא כמו בשאר שני שמות של חול:

כ"ד ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ח

לבמח"ו הרב הגאון החכם השלם שמו נודע בשערים סו"ה אליעזר משה סאדיעווסקי הגאבד"ק חאראל פלך פאלטאווא. בענין שם אסתר רבקה שבעיר מולדתה קורין אזחה בולם אסתר ובני משפחתה אסתר ריבה וגם בשם אביה דוב בער רחתימתו היה דוב בער ועלייתו לתורה לא גורע ובפי כל היה נקרא בער או בערל. (א) ע"ד שאלתו בדבר האשה ממעליטאפאליא פלך טבריא שעינן אותה בעלה זה שנתים וברוב יגיעה ותיפוש מצאה אותו בגליל של הדר"ג ובמח"ק הוחזקה זה שני חדשים בשם אסתר רבקה ולפי דבריה זה ג"כ שם עריכתה אכן בעיר מולדתה (סייענא פלך מאהליב שהיה ג"כ עיר דירתה עד שנתים מלפנים) קורין אותה בשם אסתר לבד זולת בני משפחתה קורין אותה אסתר ריבה איך לכתוב השמות בגט, הנה דברי כבוד מחותני ודאי נכונים דהעיקר הוא כמו שקורין במקום כתיבה ונתינה (ובפרט שכן הוא השם מעריסה ויעוין בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' שג) שהביא דברי הפני יהושע (סי' י') שכתב דמה בזה שתקבל הגט במק"א אין הנתינה גורמת אלא הלעז דמקום דירתה דכשתבא להנשא במקום דירתה יוציאו לעז וכו' וחלק המהרי"ם עליו דפשטות הראשונים משמע דמקום הנתינה הוא העיקר היינו מקום שתקבל הגט ומה לי שתלך האשה למק"א יעו"ש באורך) ובכל זאת אין להשמיט שאר השמות דלכתחלה פשוט שכותבין כל השמות שיש לו בכל המקומות כמבואר בש"ע (סי' קכט סי"ב) יעו' בתוספות גיטין (לד ע"ב) וברשב"א שם והנה לענין מה שקורין אותה במקום לידתה ומגורה בפ"כ בשם אסתר לבד ורק בני משפחתה קורין אותה בשם אסתר ריבה היה מקום להסתפק לפי דברי הט"ג בלק"ש דין טו גבי סאסיא טאבא מעריסה (וכמעט כולם קורין אותה טאבא לבד אך בני משפחתה קורין איתה עדיין בשני השמות יעו' ג"כ שם דין כ"ט) דלכתחלה יש לכתוב שני גיטין יעו' בתשובותיו ב"א סי' פ"ה שהאריך בפרט זה (יעו' ג"כ מ"ש בקונטרס חקי השם דין כ) אכן מלבד דגם שם בנדון דהב"א אין דבר מוחלט להצריך שני גיטין והרב אה"ש כלל ד' אית יב החליט דסגי בגט אחד סאסיא טאבא דמתקריא טאבא יעו"ש ג"כ בכלל א' ס"ק כ"ז ואני עשיתי מעשה

להיפוך בגט הנשלח מפה לאדעס דא"א בשני גיטין ע"י שליח כמבואר בשו"ת נוב"י סי' צ) להקדים השם שהרוב קורין כיון דמעלת הרוב מבואר בש"ס דהוא עיקר גבי רובא מרים ופורתא שרה (גטין לד) ומעלת שם העריסה אינו מוזכר בש"ס וכ"כ הרב שם אריה חיו"ד (ססי' לט) ובפרט בנ"ז גם הט"ג יודה כיון דעיקר הספק הוא אולי שם העריסה (אף שרק מיעוט קורין) יש לו מעלה דהוא עיקר משא"כ בנ"ז דהמיעוט קורין אותה אסתר ריבה לא אסתר רבקה כמעריסה ולא עוד דבנ"ז אף אם המיעוט היו קורין אותה שם בעירה כמעריסה ממש אסתר רבקה ג"כ ל"ד לנדון דהט"ג דהתם מיירי שנקרא כן במקום כו"נ והמיעוט בשני השמות של העריסה והרוב בשם א') וכזה כתב הרב ברכת יוסף אה"ע (סי' נט) יעו"ש משא"כ בנ"ד דבמקום כו"נ נקראת בשני השמות מעריסה, פשוט דיש להקדימם לעיקר ע"כ פשוט דיש לכתוב בגט אסתר רבקה דמתקריא אסתר ודמתקריא אסתר ריבה ויעו' ג"כ מ"ש בקו' חה"ש דין מ"ח ודין מ"ט והדברים פשוטים ואין בזה שום חשש:

ב ובדבר שם אביה שהיא אמרה ששמו בפי כל הי' בער או בערל וחתימתו הי' דוב בער ועלייתו לתורה לא נודע לה וצוה הדר"ג לכתוב דוב המכונה בער יפה הורה דאף דאם היה נקרא בפ"כ בערל לכאורה היה צריך לכתוב למ"ד הנוספת ע"פ דברי הב"ש אות נ' גבי הירצקא שכותבין כפי מה שמכנין יעו"ש בט"ז אכן בזה שחותם עצמו בער פשוט דא"צ לכתוב למ"ד הנוספת כמ"ש הט"ג שם ס"ק ו' דחתימה דמי לשם העריסה וכ"כ בשו"ת דברי חיים ח"א (סימן ע') לענין מי שנקרא בפ"כ הירשל וחותם עצמו הירש דיש לכתוב צבי המכונה הירש וכ"כ בשו"ת חמדה גנוזה (סימן ז') בנ"ז ממש בא' שחו"ע דוב בער ונקרא בערל דדי לכתוב דוב המכונה בער (וכתבתי מזה באורך בקו' חה"ש דין כ"ב) ובפרט בנ"ד שלא נודע ברור אם היה נקרא בפ"כ בערל פשוט דיש לכתוב המכונה בער אכן בענין עלייתו לתורה אם היה נודע ברור שעולה לתורה דוב בער היה ראוי לכתוב דוב בער דמתקרי בער ע"פ דברי הע"ג בשם החת"ס גבי אליעזר ליפא והרגיש בזה גם הדר"ג (ומ"ש כמחו' לחלק בין שם ליפא וכדומה לשם בער וכדומה דלא הוי רק כינוי והעתקת השם ללעז היא סברא נכונה מאד אבל כבר נתפשט המנהג בכג"ז כהוראת החת"ס ולא חילקו בין השמות והכינויין) אבל משום שלא היה יכול להתודע מפיה את עלייתו לתורה יפה כתב כמחו' דהוכרח לכתוב כן כי אם היה עלייתו לתורה דוב לחודי' בודאי הוי שינוי (אם כתבו דוב בער דמתקרי בער) כמ"ש הצ"צ (סי' קפו) בשם מנחם מענדל משא"כ לפי מה שכתבו בגט אין שינוי (אף אם היה נקרא בשניהם לתורה) כמו שנראה מדברי אדמו"ר הזקן בתשובותיו (סימן מ) גבי שרה לאה וכבר כתבתי בזה בקו'

חה"ש דין ב' ודין ט"ו עכ"פ דברי כמחו' נכונים להלכה ואף לפמ"ש אליו הרב הנ"ל דק' סייענא (אתר שכבר ניתן הגט) דעלייתו לתורה היה ג"כ דוב בער ג"כ פשוט דאין לפקפק חלילה על הגט לפמ"ש שם בספרי ולא עוד דאף לכתחילה יש לו להדר"ג מסייע גדול ה"ה הגאון מהרי"ל ז"ל אבד"ק יאס בספרו ברכת יוסף חאה"ע (סי' סא) שכתב לחלק דדוקא גבי אליעזר ליפא כתב הט"ג בשם החת"ס לכתוב דמתקרי ליפא משום דליפא הוא כינוי של אלעזר ולא לאליעזר וכמ"ש הט"ג שא"א ס"ק ל"ט א"כ כיון שאין זה שייך לשם הקודש שלו הוי אצלו כאלו החזיק לעצמו (ע"י קריאה לתורה וחתימה) שם חול אחר לעיקר והרי כחו כשם עיקר משא"כ אם עולה לס"ת וחותם בשם העיקר ובכינוי של שם העיקרי כיון שנקרא בפ"כ בכינוי לבד הרי כל כורת הדברים שהוא כינוי וע"כ גבי מנחם מענדל שחותם ועולה לתורה כן ונקרא בפ"כ מענדל כתב שם דשפיר כותבין המכונה מענדל יעו"ש שכתב חילוק זה גם לענין כפילת השמות דא"צ בזה וכותבין מנחם המכונה מענדל (והוא כעין סברת רו"מ) ובזה ניחא הא דתשו' בית אפרים (סי' צא) ולק"ש סי"ב גבי יהושע העשיל שהיה כן שם העריסה וחותם ועולה לתורה כן שכתב בעצמו לכתוב יהושע המכונה העשיל שלא יהיה סתירה להך דאליעזר ליפא מטעם הנ"ל כיון דהעשיל היא חניכה של יהושע (ולא נצטרך לומר דכתב שם קודם חזרה) ויעו' ג"כ בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' מט) בא' שחתם ועלה לתורה בשם יהודה ונקרא בפ"כ ליב שכתב שם ג"כ באות ב' לכתוב יהודה המכונה ליב יעו"ש והארכתי בענין זה בקו' חה"ש דין יב (ועוד בתשו' א' לאומען) ועכ"פ מבואר דגם לכתחלה יש כמה דעות לכתוב כן ובפרט לאחר הנתינה אין שום חשש כלל ועוד דלפי השערתי גם במדינת ליטא קורין לתורה רק בשם הקודש לבד כמ"ש כמחו' ואפשר היה נקרא לתורה בשני השמות לפעמים ולא היה בדיוק וידועים דברי הט"ג בכמה מקומות דמה דאנו הולכין אחר קריאה לתורה הוא רק כשהוא ע"פ צווי שלו ולא כשהקורא עושה כן מעצמו ועכ"פ הדר"ג עשה הכל כדת וכתורה:

הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ט

תשובה להרב החו"ב וו"ח יא"מ זית רענן וכו' מוה' יעקב ליב ווארשאווסקי המו"ץ בק' אומען בדבר שאלתו באחד שהיה נקרא באומען לתורה יצחק אייזק וכן היה חותם ברוב פעמים (רק לפעמים היה חותם אייזק לבד) ובפ"כ היה נקרא אייזק לבד רק מיעוטא דמיעוטא מהמתחדשים היז קורין אותו איסק ונסע למדינת ענגעללאנד ושינה שמו

בכינוי אדאלף כדרכם ועתה רוצה לשלוח גט מפאריז (כי באנגליא אין כותבין גט) ונחוץ לסדר כתיבת השמות וע"ז נשאלתי גם מפאריז: (א) הנה הדבר פשוט דאף דעל שם לעז כותבין המכונה (ובפרט כינוי דאדאלף דהוא משום שנמנעו מלקרות בשם יהודית ומתכנים לשמותיהם וכ"כ בשו"ת חת"ס ח"ב (סי' כג) לענין כינוי יאזעף ויעו' בדב"ח ח"ב (סי' קנב) לענין כינוי אדאלף וסי' קס"ב לענין זיגמונד) מ"מ בזה דצריך לכתוב מקודם שם הנתינה יצחק אייזק דמתקרי אייזק (כיון שהחזיק לעצמו שם אייזק בעליה לתורה וחתימה וכמ"ש הט"ג בהשמטות גבי אליעזר ליפא בשם החת"ס ויעו' לעיל סי' ח') שוב יש לכתוב ודמתקרי אדאלף דבשני שמות לעז אין לכתוב על אחד המכונה ועל אחד דמתקרי כמבואר בט"ג בלק"ש ס"ק י"ג ויפה כתב רו"מ בזה וכבר כתב כן בתשו' פני יהושע להמג"ש (נדפסה תשובתו ג"כ בשו"פ גאוני בתראי סי' ג') לערער על הוראת הב"ח (בתשובותיו סי' לה) שכתבו בגט המכונה אייזק דמתקרי לובא מטעם שנכתב בגט על שמות החול תרי לשונות דסתרי אהדדי, הן אמת דהמעיין בגוף תשו' המג"ש יראה שלא חשש אלא משום שיאמרו שלובא שם הקודש הוא מעריסתו ונשתנה שמו בחליו לשם יצחק וניתן לו כינוי אייזק וע"כ כותבין באמת שם הכינוי ברישא והדר שם ראשון ועכ"פ כל מי שירגיש בשינוי לשון דהמכונה ודמתקרי א"א לו לישב אלא שלובא הוא העיקר שמו מעריסתו רק שבחליו נשתנה ליצחק עם כינוי אייזק וכיון דבאמת לא נשתנה שמו מעולם ואדרבא מעריסתו היה נקרא אייזק ובקריאת ספר תורה יצחק יטעו לומר איש אתר הוא יעו"ש באורך ויעו' ג"כ בשו"ת בית אפרים חאה"ע (סימן צא) שהאריך בענין זה וכתב דגם שם הירש אף דאין לטעות עליו שהוא שה"ק ג"כ יש מקום לטועה לטעות שהוא שם שקודם החולי ורק מפני שנסתפקו בשם הקודש כתבו החניכה שהכל היו קורין בו ושפיר כתבו עליו דמתקרי להורות שהוא השם שהיה נקרא בו קודם החולי ואח"כ נשתנה מחמת חולי ליהושע וכינוי העשיל וע"כ הקדימו לכתוב יהושע המכונה העשיל יעו"ש נמצא דלפ"ז אין חשש רק היכא שעל שם הלעז השני כתבו דמתקרי משא"כ בנ"ד שיכתבו מקודם דמתקרי אייזק אין חשש לכאורה במה שיכתבו אח"כ המכונה. אדאלף כיון דבאמת כן הוא עיקר שמו מעריסתו אייזק אלא דאח"כ כינה עצמו בשם אדאלף מ"מ אף דלא שייך תשש זה דוקא בנ"ד הנה מצד הסברא בלא תשש זה נראה דלא יאות לכתוב בשני שמות של חול תרתי דסתרי דעי"ז אולי ימצאו איזה לעז וכמ"ש הגאון ב"א שם דאע"ג דאם כתב דמתקרי במקום המכונה כשר זה דוקא אם לא היה כותב מתחלה על שם אחר המכונה אבל בזה שיראו שכתב מתחלה המכונה ואח"כ דמתקרי ירגישו בשינוי זה ויטעו לומר שאין זה המגרש ויש להאריך בזה (אם

מסדר דבריו שם נראה דלא חשש רק לטעם המג"ש) וא"צ דבאמת לפמ"ש הגאון דב"ת ת"ב (סי' קכא) לענין גט שכתבו זאב המכונה וואלף ודמתקרי וועלוול דיש מקום לטעות בזה ע"פ דברי הרמ"א שם סט"ז דעל שם שאינו רגיל בו כותבין דמתקרי א"כ יטעו לומר שהמגרש היה עיקר כינויו וקריאתו תדיר וואלף ורק לפעמים היה נקרא וועלוול ואין זה בעל האשה שנקרא בפ"כ וועלוול יעו"ש (יעו' ג"כ בשו"ת בית שלמה חאו"ח סוס' פ"ז בענין זה שכתב דדרך זה שכתב המסדר הוא דרך עקום) א"כ אפשר דלפ"ז גם בכתבי מקודם דמתקרי כבנ"ד יש חשש זה שיאמרו דמכונה בפ"כ בשם אדאלף ולפעמים נקרא אייזק ובאמת הא במקום הנתינה נקרא רק בשם אייזק (ויש לומר דחשש זה ג"כ ליכא דאי הכי היו מקדימין שם אדאלף כמובן ויעו' ג"כ בשו"ת בית אפרים (סימן פא) סוד"ה ועתה במ"ש וגם י"ל שבימיהם שהיה מנהג קבוע לכתוב ע"ש לעז המכונה כו' משא"כ עתה שנתפשטה הוראה ע"פ תשו' רמ"א דשפיר דמי לכתוב דמתקרי ע"ש לעז א"כ אין חשש כלל שיבא לידי טעות מחמת זה יעו"ש וצע"ק ואכמ"ל):

ב אמנם כן מלבד דלפמ"ש יש לחלק בין נ"ד להך דהמג"ש הנה גם באופן כתיבת דמתקרי אדאלף יש מקום ספק גדול דאף דלדעת הרמ"א בתשובה פ"ד דמתקרי כולל הכל מ"מ יש לספק דזה דוקא בשאר שמות של חול משא"כ חינוכים אלו דכונת המתחדשים לעקור שם ישראל ושיכונה בשם א"י והגאון מהרש"ק זצ"ל מבראדי הפריז על המדה בחא"ש (סי' קמב) (הו"ד בספר דב"ח בשער התשובות) דאין לכתוב שמות אלו כיון שאין כותבין שם של מומר בגט אכן הרב דב"ת תמה עליו בזה דאשתמיט מיניה גמרא ערוכה (גיטין ט' ע"ב) שמות ישראל שבחו"ל כשמות הכותים וכן הרבה הביאו בס"ש של הגאונים שהיו לפנינו שכתבו שמות של כותים יעו"ש בס' דב"ח (וכבר כתב כן המג"ש בשו"ת גאו"ב שם דמה"ט כותבין המכונה ע"ש לעז דשם הלעז לא ניחא ליה לישראל דרוב שמות לעז שמות גוים הם או דומה להם כדאי' בגמ' ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות נכרים כו' וע"כ כותבין המכונה להורות ששם זה הוא כינוי יעו"ש) וא"כ אף דודאי כותבין שמות אלו דלא כדעת הגאון מהרש"ק והארכתי בזה בחבורי מנחת משה בקונטרס חקי השם דין לח מ"מ יש מקום גדול לומר לפע"ד דגריעי שמות אלו משאר שמות של חול וכיון דעיקר כונתם לשנות שמם העברי לשמות הנכרים גריעי כח שמות אלו ועכ"פ לא שייך כלל לכתוב עליהם דמתקרי רק המכונה ודי לומר דחניכה הוא דהוי וכ"כ הרב אה"ש (כלל ז' ס"ק נא) סברא א' בזה דהא מקרא מלא הוא ובשם ישראל יכנה (ישעיה מדן ופי' הרד"ק יכסה שמו ויאמר כי ישראל הוא והיינו כי העכו"ם שיראה בהללתת ישראל ויירא מפניהם יכנה עצמו בשם ישראל למען יאמינו כי ישראל הוא ואם א"י הבוחר לו

שם ישראל קראו הכתוב כינוי ק"ז ישראל הבוחר לו שם א"י שאינו נקרא רק כינוי לשמו העצם יעו"ש ובס"ק ס"ב ויעו' ג"כ בשו"ת חת"ס ח"ב (סי' ת"י וסי' מ') ודברי האה"ש צע"ק דאדרבא לפי' הרד"ק י"ל דהכינוי קאי ע"ש החול היינו שיסתיר ויכסה שם הגיות בשם ישראל:

ג ועוד דגם בעיקר הדבר לכתוב בנ"ז דמתקרי אייזק אינו דבר מוחלט דדעת הרב ברכת יוסף אה"ע (סי' סא) לחלק דדוקא גבי אליעזר ליפא כתב הט"ג לכתוב דמתקרי ליפא משום דליפא הוא כינוי של אלעזר ולא לאליעזר וכמ"ש הט"ג שא"א (ס"ק לט) א"כ כיון שאין זה שייך לשם הקודש שלו הוי אצלו כאלו החזיק לעצמו (ע"י קריאה לתורה וחתימה) שם חול אתר לעיקר והרי כחו כשם העיקר משא"כ אם עולה לס"ת וחותם בשם העיקר ובכינוי של שם העיקרי כיון שנקרא בפ"כ בכינוי לבד הרי כל כונת הדברים שהוא כינוי וע"כ כתב שם גבי מנחם מענדל שחותם ועולה לתורה כן ונקרא בפי כל מענדל דשפיר כותבין המכונה מענדל ובזה ניחא הא דתשו' ב"א (סי' צא) ולק"ש (סי' ב') שכתב לכתוב המכונה העשיל שלא יהיה סתירה להך דאליעזר ליפא יעו"ש (ולא נצטרך לומר דכתב כן קודם חזרה) ויעו' ג"כ בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' מט) באחד שחתם ועלה לתורה בשם יהודה ליב ונקרא בפ"כ ליב שכתב שם אות ב' לכתוב המכונה ליב ולפי דעתם גם בנ"ד יש לכתוב המכונה אייזק ואף דכתבתי בחבורי מנחת משה בקונטרס חה"ש דין יב דכבר נתפשט המנהג כהוראת החת"ס ולא חלקו דאף היכא דשם הלעז לא הוי שם לעצמו אלא כינוי לשה"ק שלו כגון מנחם מענדל כותבין בכג"ז מנחם מענדל דמתקרי מענדל יעו"ש (ובמש"ל ס"ח) מ"מ בנ"ד אם יכתבו דמתקרי אייזק יוולד לנו מבוכה לענין חניכה שניה דאדאלף איך לכתוב עליו כמש"ל ולכן לפע"ד יותר נכון להקדים משום זה שם אייזק שהיא חניכה שהכל קורין במקום הנתינה (ולפמ"ש רו"מ הוא חותם לפעמים ג"כ רק בשם אייזק) והיינו דכותבין אייזק דמתקרי יצחק אייזק המכונה אדאלף דשוב אין חשש לכתוב המכונה כיון דמה דכתבו מקודם דמתקרי הוא מחמת שם הקודש של יצחק:

ד דהנה גם לענין המכונה אי קאי אשם או אגברא ידוע בזה פלוגתת הב"ש (ס"ק כד) והנוב"י מה"ת (סי' קיט) אף דנוהגין כהוראת הנוב"י מ"מ מצינו בדברי גדולי האחרונים שחשו משום פלוגתא זו להקדים החניכה שהכל קורין יעו' בשו"ת תפארת יוסף אה"ע (סימן כא) בענין מי שעולה לתורה בשם יצחק משה ונקרא בפ"כ אייזק שהצריך לכתוב בגט אייזק דמתקרי יצחק משה והיינו ודאי משום דחשש לדעת הב"ש דהמכונה קאי על השם ואדסמוך ליה ואם יכתבו יצחק משה המכונה אייזק יאמרו דנקרא בפ"כ יצחק

אייזק כמובן וכ"כ בשאלה זו בשו"ת שואל ומשיב מה"ג ח"ב (סי' קעט) דמ"ש השואל שהיה ראוי לכתוב יצחק משה המכונה אייזק ז"א דנפלנו ברבוותא בדברי הב"ש והנוב"י גבי משה ליב יעו' ג"כ שם בח"א (סי' רנ) לענין יעקב שרגא ונקרא בפ"כ יעקל דאם היו כותבים יעקב שרגא המכונה יעקל באנו לספיקו של הב"ש והנוב"י על מי קאי המכונה ולכך יפה כתבו יעקל דמתקרי יעקב שרגא יעו"ש ויעו' ג"כ בלק"ש הט"ג דין ה' במ"ש דיש לכתוב אליעזר זאב המכונה ליבר או אנא ליבר דמתקרי אליעזר זאב וכן בדין ו' שם כתב או אנא ליב דמתקרי משה יהודה ואף דלדינא לא כתבתי כן בחבורי שם בקו' חה"ש (דין לז) אלא דכבר נתפשט המנהג כהוראת הנוב"י בכפילות השמות דהמכונה קאי על האדם (ולא חיישינן כלל להא דיאמרו דהמכונה קאי על השם) יעו"ש באורך ובשו"ת דב"ח ח"ב (סי' קמד) (וגם בט"ג שם בלק"ש ס"ק ז' נראה דרק במקומות שנהגו ע"פ מנהג הב"ש לכתוב במי שנקרא משה ליב משה יהודה המכונה ליב ע"כ אם נקרא ליב לבד יש לכתוב אנא ליב דמתקרי משה יהודה משא"כ במקום שנהגו במשה ליב כהנוב"י יעו"ש ודוק) מ"מ עכ"פ מכל הנך מקומות משמע דבכג"ז אם מקדימין חניכה שהכל קורין ג"כ אין חשש כלל (כיון דאף בחניכה לחוד כשר לכתחלה יעו' ב"ש (ס"ק א') ומכש"כ כשהקדימו יעו' ג"כ באה"ש כלל ז' ס"ק מ') ויעו' ג"כ בלק"ש שם דין ט' במ"ש או אנא ליב דמתקרי שמעון יהודה ובדין כ"ד במ"ש יש לכתוב אנא בערל דמתקרי שמואל דוב ולפ"ז בנ"ד אף דליכא חששא דהב"ש כלל כמובן מ"מ אם יכתבו מקודם יצחק אייזק יוולד לנו מבוכה בכתיבת שני החניכות בענין המכונה או דמתקרי כמש"ל ע"כ נכון יותר לפע"ד להקדים השם שהכל קורין במקום נתינה (ונ"ד עדיף טפי משום ליב ובערל וכדומה שכתב הט"ג דלא הוי רק חניכה שהכל קורין משא"כ בשם אייזק בנ"ד דיש לו חשיבות גם בחתימה ועליה לתורה אלא שמוסיפין בו גם יצחק כמובן וכעין סברא זו כתב הט"ג בלק"ש ס"ק ט' לאידך גיסא יעו' ג"כ בתשובותיו (סי' פב וסו"ס פו):

ה סוף דבר נלפע"ד דהן אמת דגם הדרך שכתב כת"ר נכון לדינא ואם היו כותבין יצחק אייזק דמתקרי אייזק ודמתקרי אדאלף ג"כ אין חשש כיון דדעת הגאון מהר"מ באנעט זצ"ל בחניכה כזו לחודא לכתוב דמתקרי יעו' בתשו' הר המור (סי' לד) שכתב לכתוב דמתקרי סימאן ואף דבקו' חה"ש דין ל"ח כתבתי ע"ו דאינו מוכרת מ"מ בזה שכבר כתבו דמתקרי ע"ש אייזק יש לצרף גם דעתו לענין שיכתבו דמתקרי אדאלף (וגם לפמ"ש הגאון מג"ש בתשו' גאו"ב (סי' ג) בטעם שתקנו לכתוב המכונה ע"ש הלעז משום דשם הלעז לא ניחא ליה לישראל כו' וע"כ כותבין המכונה להורות ששם זה הוא כימי כאלו שלא ברצונו קורין בשמו הלעז יעו"ש א"כ יש מקום קצת לומר באותם המתחדשים שרצונם

דוקא לעקור שם העיקרי ושיקרא אותו דוקא בשם הדומה לשמות הנכרים אפשר הוא קובע בזה שם לעצמו שיהיה ראוי לכתוב עליו דמתקרי וכ"ז לצירופא בעלמא ולא למעשה חלילה וכמ"ש בספרי שם דאין לחדש בזה חדשות ודינו כשאר שם לעז] אמנם בכדי לצאת מכל הספיקות שהעירותי לעיל נלפע"ד הדרך השני יותר נכון לכתוב אייזק דמתקרי יצחק אייזק המכונה אדאלף והשם איסק שהיו קורין אותו קצת מתחדשים יפה כתב רו"מ שתין צריך לכתבו וכמ"ש הט"ג שא"י אות א' דרק בדוכתא דשכיח טובא דקרו להו איסק יש לכתבו ובנ"ד הא רק מיעוטא דמיעוטא קורין אותו כן (יעו' בשו"ת פמ"א ח"א סי' ח"י ושו"ת נוב"י סי' פח ושו"ת נאות דשא סי' ז' דכמאן דליתא דמי ומוטב שלא לכתוב יעו' ג"כ מ"ש לקמן סימן) גם יש לצרף דעת הדב"ח שא"א ס"ק כ"ג דרק אם נקרא איסק בציר"י יש לכתבו אבל אם נקרא איסק בחירי"ק אין. לכתבו כלל יעו"ש ועוד דלפי השערתי המתחדשים אינם קורים איסק בהברת א' בתחלתו רק בהברת יו"ד בתחלתו היינו יסק כמו שנקרא בלשונם (וזה נגד מ"ש הט"ג בשא"י אות א' דאות י' יקרא בלשונם אי ומשמש אלף וחירי"ק וצ"ע) וא"כ הוא אין זה ענין לשם איסק המוזכר בש"ם (יעו' ט"ג שא"א ס"ק נ"ב) ופשוט דהוי בכלל יצחק וא"צ לכתבו (ויש לפלפל בענין קיצור השם מעיקרי שני שמות דודאי צריך לכתוב גם קוה"ש כמו שנקרא בפ"כ יעו' בקו' חה"ש דין כג לג ולד ואכמ"ל) סוף דבר כאשר כתיבת הגט יהיה בפאריז ישלח תשובתי לידידי הרב הגאון מו"ה יהודה לובעצקי נ"י אשר יכהן פאר בעדת רו"פ ובטח הוא יהיה המסדר ומדברי לא ישנה כי הוא מידידי הנאמנים וכמה פעמים פלפל אתי בדבר הלכה ויסכים ג"כ לכתוב כמ"ש אייזק דמתקרי יצחק אייזק המכונה אדאלף אשר זה הדרך הנכון לפע"ד:

כ"ד ידידו הדו"ש ושאם כל ההוגים בתודה משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן י

תשובה לכבוד י"ג הרב החריף ובקי אור הברקי וכו' מו"ה נפתלי הירץ בערינשטיין ראבד"ק קרעמיניץ מחוז וואלין. בענין שם הירשלי (א) בדבר הג"פ שסידר כת"ר וכתבו צבי המכונה הירשל מחמת שאמרו לו (הזוג ועוד אשה אחרת שהיתה מעירם) כי לתורה עולה רק בשם צבי וכן הוא חתימתו ובפי העולם נקרא הירשל ועתה מערער רב השני על הגט מפני שאמרו לו שבפ"כ נקרא הירשלי ביו"ד לבסוף, הנה אף אם יהיה ברור כדברי הרב המשיג שנקרא הירשלי ג"כ הגט כשר כמבואר בים של שלמה פ"ד

דגיטין אות ו' לענין כינוי ואלק (משם יהושע) דלפעמים נקרא ועלקיל וכתב שם אם רגיל באותו השם לכל העולם כותבין המכונה ועלקיל ואם אינו רגיל כו' אזלינן בתר רוב בני אדם כו' וכ"ז לכתחלה ולא לעכוב עכ"ד, מבואר דאף אם כל העולם קורין אותו ועלקיל וכתב המכונה ואלק אין עיכוב בדבר ודברי הישׁ"ש אלו כתב גם כן בסדר שמות להגאון ברכת המים אות ב' גבי שם בועלא וכ"כ הנחלת שבעה אות ו' וכן ראיתי להגאון שער המשפט בתשובותיו נחלת אבות (סי' טז) (באחד שהעולם קראו אותו יאסלי וכתבו בגט יאסל) שכתב ג"כ להוכיח מזה דשם גדלות וקטנות אינם נקראים חילוקי שמות בדיעבד כיון דידוע לכל שהוא שם אחד, והביא עוד ראיה דאי אמרת דשם גדלות וילדות הוי כשינוי השם א"כ למה כתבו הישׁ"ש והב"ח לילך בזה אחר הרוב אמאי לא יכתבו שני השמות כמו ברובא שרה ופורתא מרים שכותבין שרה דמתקריא מרים וכן בשני כינויין זלמן וזעמל שכותבין שניהם (כמבואר בב"ש ס"ק כט) א"ו דשם גדלות וקטנות שם אחד הוא לגמרי וליכא לעז כלל אך לכתחלה טוב יותר לכתוב כפי מה שקורין אותו הרוב יעו"ש וא"כ גם בנ"ד אף לדברי הרב המערער אין עיכוב בדבר, ומ"ש הרב הגאון המשיב (הוא י"נ הגאון המובהק אבד"ק ברעזאן מח"ס משפט שלום ודעת תורה וגילוי דעת הי"ו) דהט"ג החמיר אף בדיעבד הוא תמוה דלא כתב להחמיר שם (שא"ו אות ה) אלא היכא שמקפיד לקרותו בפניו ואלק דוקא וכתבו ועלקיל כמו שקורין אותו שלא בפניו דבזה אפילו בדיעבד פסול וגם בזה חלק הדב"ח שם (ס"ק ג') אבל אין זה ענין לנ"ד שהשמיטו שם הקטנות דאדרבא מדברי הט"ג שם נראה קצת דגם לכתחלה שפיר דמי לכתוב שם ואלק שהוא שם החניכה מעריסה ולהשמיט שם הקטנות דועלקיל אלא דדעת הישׁ"ש דהכי עדיף טפי לכתוב ועלקיל כמו שהעולם רגילין לקרותו והיינו דסיים ולא לעיכוב היינו דגם לכתחלה אינו לעיכוב יעו"ש בט"ג דלשונו מגומגם קצת אבל זאת כונתו יעו"ש במ"ש ולא לכתחלה ממש קאמר כו' ומ"ש בסוף דבריו שם להחמיר גם בדיעבד אם כתב ואלק היינו שאינו ידוע רק הכינוי ועלקיל לבד ואפשר דגם שם העריכה ועלקיל וגם משום דאין הנקודות שוות ול"ד לשרה שארקה יעו"ש שגם בזה לא החליט לפסול משא"כ בנ"ד דשם העריסה ודאי לא היה הירשלי (דמעולם לא שמענו שם עריסה הירשלי וכמו שנראה מדברי הרב דב"ח (סי' ע') הו"ד בספרי מנחת משה בקו' חקי השם (דין כב) דגומפלי ודאי לא הוי שם מעריסה מדכתב שם דדעת הנוב"י (סי' קיח) דלא כדעת הט"ג יעו"ש ודוק אלא דגם על שם הירשל יש מקום לומר דלא הוי שם עריסה ואי לגעגועים שקורין אחרי קריאת השם א"כ באמת אדרבא בקטנותו קורין אותו הירשלי וכדומה) וגם הנקודות שוות ולא שייך גס כן לומר דאינו ידוע כלל משם הירשל

דאפילו לדברי המערער איך אפשר לומר שיודע שלא נמצא כלל שום אדם שיקראו אותו הירשל דזה דבר שאין הדעת סובלתו ע"כ אה אם יהיה כדבריו שרגילים לקרותו בפניו הירשלי (היינו שרוב קורים איתו כן) פשוט דאינו מעכב אם כתבו הירשל ואפשר דגם לכתחלה אינו מעכב וכמש"ל: (ב) והנה מ"ש הגאון המובהק המשיב שיחי' (האבד"ק ברעזאן) דהתם בנדון דהנחל"א היה מקום עיגון וגם קצת קראוהו בפניו יאסל משא"כ בנ"ד הנה אף דבאמת גוף השאלה היה כן אבל מדברי תשובתו שם נראה דאף אם היו רגילין לקרותו רק יאסלי וכתבו יאסל אינו מעכב בדיעבד מדקמדמה ליה להך דהיש"ש דאם כל העולם קורין אותו ועלקיל וכתב המכונה ואלק בדיעבד אין עיכוב יעו"ש ובפרט דלפמש"ל הא גם בנ"ד פשוט דקורין עכ"פ לפעמים גם שם הירשל, ועוד נלפע"ד דאף דהיכא דכותבין המכונה או דמתקרי צריך לכתוב כפי מה שנקרא בפ"כ וידועים דברי הב"ש והנ"ש גבי סענדר) מלבד דגם בזה, אינו מעכב וכמו שהארכתי בזה בקונטרס חקי השם (דין לד) דאינו אלא נכון לכתחלה (יעו"ש מ"ש בשם הנחלת דוד ויעו' בשו"ת צמח צדק החדש (סי' רד רה) הנה בכג"ז שהכל חניכה אחד (וכמ"ש בשם היש"ש) אלא שתלוי בחילוק לשון ב"א שיש מקטינין החניכה לגעגועים וכדומה יש מקום לומר דהיכא שכותבין המכונה עדיף טפי והיינו דהיכא דאין לו. שם הקודש רק חניכה זו (או שיש לו שה"ק רק שהשמיטו מחמת איזה ספק) א"כ כשלא כתבו בגט כפי מה שרגילין לקרותו אינו מבורר כ"כ מי הוא המגרש משא"כ היכא שכתבו שה"ק כפי מה שעולה לתורה וחותם בכתב אלא בחניכה השמיטו שם הקטנות פשוט דהכל יודעים דהוא המגרש כמובן וסברא כזו מצינו כמה פעמים להיודעים בט"ג (יעו' ג"כ ט"ג שם שא"ו (ס"ק ה) במ"ש אך כ"ז באם נכתב גם שמו המובהק כו') ויש סעד לזה מדברי מרן הרמ"א (סו"ס קכט) במ"ש ואם שינה באחד מאלו הדברים כשר והאיר עינינו בזה הגאון האלקי מאור הגולה מהרש"ז זצ"ל מלאדי בהגהותיו הו"ד בפסקי הלכות לנכדו הצ"צ חאה"ע (דף ד') שכתב ע"ז שהם דקדוקי הכינוים אבל שם העצם צ"ל נכתב כפי לשון המדינה אפילו לעכב עכ"ל הזהב יעו"ש בצ"צ שכתב דשם העצם היינו ודאי אפילו הוא שם לעז רק שהוא שמו העצמי מעריסה ואין לו שם אחר וכינוי היינו שיש לו שם עצם בפ"ע רק שמכנים לו ג"כ זה הכינוי יעו"ש וא"כ לפ"ז אם כשכתבו עיקר השם ובהכינוי כתבו שינוי מלשון המדינה זו כגון ליוא במקום ליב פייבש במקום ווייבש וכדומה עכ"ז אינו מעכב בדיעבד כיון דנכתב עיקר השם והכינוי הכל אחד הוא אלא שנשתנה בלשון ממדינה למדינה (ויעו' בשו"ת רח"כ חאה"ע (סימן סד) הבאתי דבריו בקונטרס חה"ש דין ז' דלפ"ז יש לפקפק על דבריו שם כיון דהשינוי בין צינא לצענא היה שם בשמה

העצמי ודוק) מכש"כ בשינוי קל כזה שם גדלות במקום קטנות דהוא שם אחד פשוט דאינו מעכב כלל: (ג) וראיתי להרב נחלת אבות שם דגם הוא מיירי שלא כתבו עיקר השם מחמת שהיה ספק בכתיבת עיקר השמות וע"כ השמיטו שה"ק בכדי שלא יצטרכו שני גיטין וכתבו רק החניכה שהכל קורין (ולק"מ מה שהקשה כת"ר למה כתבו שם יאסל כלל כיון שנקרא יוסף מעריסה) וע"כ יש מקום הספק להחמיר כיון דסמכו רק על החניכה ולא כתבו כפי מה שרגילין לקרותו יאסל ועכ"ז הקיל שם מכש"כ כשכתבו גם עיקר השם כבנ"ד אין שום ספק כלל בזה וכן נראה שם מלשונו בראש תשובתו שכתב ונסתפקתם אם הוא כשר מחמת שכתבתם כן מפני שהיא חניכה שהכל קורין אותו יאסל והעולם קורין אותו יאסלי הגם אם כותבין המכונה אין חשש בזה אבל בזה יש לספק והוא קצת מקום עיגון כו' יעו"ש והיינו ר"ל כמש"ל דאם כתבו עיקר השם והמכונה אין חשש כלל מה שהשמיטו שם הקטנות אלא דעיקר הספק משום שסמכו רק על החניכה ולא כתבו כפי שהעולם קורין אותו, עכ"פ בנ"ד פשוט דאינו מעכב ואפשר דאף לכתחלה אינו מעכב כמש"ל, וכ"ז כתבתי לפי דעת הרב המערער אבל רו"מ הא כתב שלא כדברי המערער וכי הזוג ואשה אחת אמרו שקורין לו בפניו ושלא בפניו רק שם הירשל [ואם הוא דבר שאינו אמת נקרא מוציא לעז על הגט וכמ"ש התוס' סנהדרין (ח ע"א) ד"ה מוציא אין לשון לעז נופל על זה אלא על דבר שהוא שקר כמו (גיטין ה') נמצאת אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים וכו' ובאמת לפלא איך סמך הרב המערער על השמועה שנקרא הירשלי כיון דהבעל אמר קודם הגט שנקרא רק הירשל א"כ יש חזקה מסייע שלא מעל בחרם ושבועה וכמ"ש הר"ן בתשובה (סי' לג) לענין אם אתי הבעל ומערער לא משגחינן ביה יעו' בשו"ת רבינו חיים כהן אה"ע (סימן נז וסג) ויעו' מ"ש בקו' חה"ש דין ו' ויש לחלק ואכמ"ל] א"כ ודאי עשה רו"מ כדעת היודעים בט"ג שא"נ אות ז' ויעו' מה שכתבתי בקו' חה"ש ודין כב) (והנה על דברי החת"ס ח"ב (סי' כה) גבי הירשל עמדתי בקו' חה"ש דין ז' ובספרי בר"מ קוה"ת (סי' ח"י) ודוק) וגם אפילו אם היה יודע בעת סדר הגט משם הירשלי ג"כ יפה כתב כת"ר דטוב יותר להשמיטו כיון דיש ספק איך לכתבו אם בה' לבסוף או ביו"ד גם אם לכתוב וא"ו אחר השי"ן כמבואר כ"ז בחא"ש (סי' קח וקלא) ובשו"ת שא"ר (סי' כג) ויעו' מ"ש בקונטרס חקי השם דין לד) וא"כ טוב יותר להשמיטו בכג"ז הקיה"ש כמבואר בכללים ס"ו ויעו' מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' ח"י) גבי קיה"ש דעליק ובפרט בזה שכתבו שם הירשל ולא השמיטו רק שם הקטנות דבאמת שם אחד הוא, וגדולה מזו כתב המהר"י בן לב ספר

ט' גבי פאלמה פאלמבה דהכל שם אחד הוא ויעו' מ"ש בקו' חה"ש (דין לג) ועכ"פ רו"מ יפה סידר כדת וכהלכה ושלום על דייני ישראל:
כ"ד ידידו דו"ש בלונ"ח משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן יא

תשובה לכבוד הרב החריף ובקי זית רענן וו"ח מוהר"ר יוסף גאלאנטי נ"י ראב"ד בטשעטשעלניק פלך פאדאליאן. בענין ג"פ שכתבו הלוי על מי שאינו לוי:
בדבר שאלתו שאשה אחת מקהלתו נשאת ע"פ מעשה ב"ד שהיה לה שנתגרשה באנאניא פלך תערסאן מבעלה יהודה ליב בן שמואל הלוי (וכן נכתב שם בגט) ועתה נתברר לודאי מעיר באלטא מקום מגורו של אבי המגרש שאינו לוי אלא שהמגרש החזיק עצמו בטשעטשעלניק ללוי עוד איזה שבועות קודם שנשא האשה המדוברת ועקבות המגרש לא נודעו וקשה להשיג גט אחר ודורש כת"ר חו"ד בזה:

א הנה בגוף ד"ז שכתבו כהן או לוי על מי שאינו כמה קולמוסין נשתברו בזה כנודע לכל היודעים בט"ג מה שהאריכו בזה כל גדולי האחרונים ומקור מקומם טהור בדברי התוספות גיטין (פ ע"א) ד"ה ושם ולפע"ד לדידן דאין כותבין שם מקום הדירה יש מקום לומר כששינו אף בדבר שא"צ לכתוב כגון מקום הלידה (או כהן ולוי דעת המקילין דקמדמי ליה לשם הלידה) יש לפסול ממ"נ דהא תנן שם במתניתין דשינה שם עירו ועירה תצא (והוא מקום הדירה) א"כ אנו שסומכין לכתחלה שלא לכתוב ומקום דירה בע"כ צ"ל דסומכין על הפוסקים דאף מה שאין צריך לכתוב אם שינה פסול (יעו' בב"י סי' קכח) וכן י"ל דמה שהכשירו בשינה מקום לידה היינו כשנכתב מקום הדירה דכן ה"ה המנהג אז כמבואר בראשונים וע"כ מכל לסמוך על דעת ר"ת בשינה לידה דמה שא"צ לכתוב אינו פוסל בו שינוי אכן לדידן שאין כותבין מקום הדירה והיה ג"כ שינוי אף במה שא"צ לכתוב (כשם לידה וכדומה) א"א להקל תרי קולי דסתרי אהדדי דממ"נ אי שם הדירה אינו מעכב (ועכ"ז מבואר במתניתין דשינה שם העיר פסול) בע"כ אף מה שא"צ לכתוב פוסל בו שינוי ואי כדעת ר"ת דמה שא"צ לכתוב אינו פוסל בו שינוי א"כ פסול מחמת שלא כתב שם הדירה דכיון דשינוי פוסל בו בע"כ דשם הדירה מעכב (יעו"ש במהרש"א שכתב להדיא דלדעת התוס' אם לא כתב מקום הדירה פסול וחולק על הרש"ל יעו"ש ובמהרמשי"ף ודו"ק) אמנם פשטות לשון הש"ע והרמ"א (סי' קכח ס"ב) משמע דמכשירין בשינה מקום הלידה אף בלא כתבו מקים הדירה יעו"ש בש"ע

במ"ש ואע"פ שאם שינה לא פסל כו' וגם אין כותבין שם מקום הדירה כו' וברמ"א שם (יעו' ג"כ בתורת גיטין שם ס"ק ה' וסי' קכט ס"ק י"ב) ולפמש"ל קשה הא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי: (בא) אמנם כן בע"כ צ"ל בשיטת התוס' דדוקא היכא שא"צ לכתוב אפי' לכתחילה אלא מנהג בעלמא ולא מתק"ת אין לפסול אף בשינה אבל מה שתקנו חכמים לכתוב לכתחילה אף דאינו מעכב יש להחמיר בשינה טפי מלא כתב וכ"כ הגאון פני יהושע בחדושיו לגיטין יעו"ש שמיישב בזה קושית הגאון מהר"א ברודא זצ"ל ובזה יש ליישב דברי התוס' גיטין (שם כ' ע"א) ד"ה הא שכתבו ומדנקט שינה ולא נקט לא כתבו כלל משמע דבלא כתבו כלל כשר וכו' וקשה דלכאורה דבריהם סותרין למ"ש כאן דאיך אפשר דלא כתבו כשר ואם שינה פסול (יעו' בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ע' מ"ש בזה) ולפמש"ל א"ש דבמקום שצריך לכתוב לכתחלה מצד התקנה אף דאינו מעכב מ"מ אם שינה פסול עכ"פ לפ"ז גם לשיטת התוס' י"ל דבלא כתבו מקום הדירה כשר ועכ"ז פסול בשינה כיון דצריך לכתבו לכתחילה (יעו' בש"ס גיטין ל"ד ע"ב במתניתין שם עירו ועירה וברא"ש שם (ס"ז) ובחדושי הרשב"א שם במה שפירשו דצריך לכתוב שם עירם ויעו"ש בהגהות אשרי ובמרדכי שכתבו להדיא דדעת הר"י בלא כתבו מקום דירתם כשר ודוקא בשינה פסול דהוי מזוייף מתוכו ויעו' בכנסת הגדילה הגהות ב"י (סי' קכח אות ח ואת ח"י מ"ש בזה) ורק בשינה מקום הלידה הוא דכתבו דכשר משום דא"צ לכתבו לכתחלה כלל וכזה כתב להדיא בתרומת הדשן (סי' רכח) אבל מקום הלידה וכן שם הנהר דלא אשכחן דאצריכוהו רבנן כלל כו' אין חסרון וטעות פוסל בו יעו"ש ולפ"ז אף לדידן שאין כותבין מקום הדירה משום שמרופה בידינו ג"כ יש להקל בשינה מקום הלידה ונסתר הממ"נ שכתבתי לעיל אכן בנ"ז דשינה לכהן או לוי נחלקו בזה גדולי הדור והגאון רבינו עקיבא איגר בתשובותיו (סי' קטז) האריך בזה וכתב דהדבר תלוי בשיקול הדעת אם הוא דבר הגלוי לכל ושייך בו לעז כמו בעיר דירה או לדמותו למקום הלידה ואף דהגאון בית מאיר שם (סי' קיז קיט) חתר לצדד להקל בזה אבל הוא (הגרע"א) לא הסכים להקל אף במקום עיגון ויש בזה אריכות דברים ואין הזמן מסכים להאריך בזה (ומה שפלפל רו"מ ע"פ שטת הרמב"ן ודברי הש"כ (סי' מט ס"ק טו) כבר פלפלו שם בשו"ת רע"א יעו"ש ד"ה אח"כ ראיתי להמהריב"ל שרצה להעמיס בכוונת המרדכי והג"א פ' השולח דמיירי בעיר לידה להיפוך ממה שכתבתי לעיל אבל פשטות דבריהם לא משמע כן) אבל העיקר נראה להחמיר וכמ"ש כן גם הנוב"י קמא (סי' פט) ומה"ת (סי' קט) וכ"כ בשו"ת מאיר נתיבים (סי' מח) וכבר מבואר בזה להחמיר בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קיז) הו"ד בחמ"ח (סי' יג ס"ק ז) ובית שמואל (שם ס"ק יג) [וכן לפמש"ל דרק במה שא"צ לכתוב

כלל אין שיטי פוסל י"ל ג"כ בטעם המחמירין בנ"ז כיון דלכתחלה ודאי צריך לכתוב כהן בגט (ומוכת מהש"ס כתובות כ"ד שגם בימי האמוראים כתבינהו) ויש פוסלין ג"כ דיעבד כשלא כתב כהן או לוי (יעו' תה"ד סימן ז') א"כ לא דמי למקום הלידה ושינוי פוסל בו לכ"ע וכ"כ האחרונים בשם הרב מכתב מאליהו ש"ג סימן ו'): (ג) אמנם כן מה דנקט החמ"ח בלשונו על נ"ז בגט שהיה בטל מן הדין יעו"ש וגט בטל פירושו מה"ת אינו גט ע"פ דברי הרמב"ם פ"ב מהלכות גירושין ה"ז הנה בגוף דברי תשו' מהרמ"ץ (סי' קיז) אינו מבואר רק שהצריכו גט אחר בשביל שנמצא שהיה כתוב בגט הלוי והוא לא היה לוי יעו"ש בתוך דברי תשובתו במ"ש רק עתה הצריכוה גט אחר בשביל הפסול הנ"ל וגם כל גדולי האחרונים שהחמירו בנ"ז לא נקטו בלשונם רק דהגט פסול (יעו' בשו"ת מאיר נתיבים שם (סי' מח) דבתחלת דבריו כתב גט פסול ובסוף תשובתו שם כתב אין בגט ההוא ממש וכתב ג"כ דהוי כשינה שמו) ויפה כתב רו"מ בזה כיון דלא פסלו אותו אלא משום לעז לא הוי אלא פסולא דרבנן וכ"כ שם בתשו' רעק"א דבתוס' כהן י"ל דפסול משום לעז וכתב שם להדיא דפסול מפני הרואים לא הוי רק דרבנן ולא חשש שם לדאורייתא אלא משום שהיה ע"י שליח ע"כ אולי מכח ריעותא דשינוי יש לחוש מדאורייתא דלא נשלח גט זה מבעלה של זו יעו"ש במה שהוסיף על סברת הצ"צ (סי' פ"ג) (במ"ש דבגט ע"י שליח איך ישנה השליח וימסור הגט לידי האשה שלא צוה הבעל) ואף דהגאון בית מאיר שם (סי' קיט) חלק בזה ולדעתו רק לעז דמתייליד ע"י ערעורו דהבעל אינו אלא דרבנן אבל לעז זה דכל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הג' (שכ' הרמב"ם רפ"א מה"ג) יעו"ש מ"מ הא לדעת הגאון בעל בית מאיר שם (סי' קיז) בשינה דכהן או לוי בלא"ה ליכא לעז כלל ומדמה ליה למקום לידה א"כ היה מקום לצדד בזה דדינו כפסולי גיטין דרבנן דאם נשאת לא תצא והיכא דא"א בגט אחר מבעלה הראשון תשב תחת בעלה בלא גט יעו"ש בש"ע (סי' ק"ו) (ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חאה"ע סי' א' אות ז) ואף דהפוסקים המחמירין בזה הוא משום דקמדמי ליה לשינה מקום הדירה והתם הא מבואר במתניתין דגיטין (פ' ע"א) דתצא מזה ומזה ולדעת הרמב"ם פ"ג מה"ג הי"ד מה"ת אינו גט ואף למ"ד דלא הוי אלא פסולא דרבנן יעו' תוס' כ' ד"ה הא ובב"ש (סי' קכט ס"ק ח) מ"מ אמרו בזה דתצא משום דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים יעו' ג"כ בב"ש (סי' קכח ס"ק ג) ותו"ג שם ס"ק ב' ודוק] מ"מ הא הדעת תורה נותנת דשינה לכהן או לוי לא דמי ממש לשינה שם עירה אף להמחמירין בזה דהתם בשם עירו ועירה הוי ממטבע הגיטין בימי חכמי המשנה ואמרו בזה דשינה תצא מזה ומזה משא"כ בכהן או לוי אף שכתבו כהן ולוי בימי אמוראים

י"ל דלא הוי בכלל מה דתני במתניתין דאם נשאת תצא וכעין זה כתב הגרע"א שם תשובה קט"ז ד"ה גם אפשר לענין שינה שם אביו (אכן אח"כ כתב שם דמדברי הרא"ש לא משמע כן ולפלא שלא הביא מדברי התה"ד בפסקיו (סי' קצז) במ"ש אבל שם אב של העד הצריכו חכמי המשנה יעו"ש) ועוד הא בשינה דתוס' כהן או לוי יש מקילין לגמרי ומדמי ליה למקום לידה ולדעתם יש סעד לקולא זו מדברי רבותינו בעלי התוס' גיטין כמש"ל בשם הגאון בית מאיר יעו' ג"כ בשו"ת רח"כ הגדול (סי' עה) שכתב ג"כ בדעת התוס' דגיטין פ' דגם בגט אשה אם נכתב כהן על מי שאינו כהן הגט כשר דאל"ה ה"ל למימר דמגט אשה מעלין ליוחסין יעו"ש שהאריך דשינוי זה דומה לשינה מקום הלידה ומסיק שם להלכה להקל במקום עיגון דאף לכתחילה ינתן הגט ואף דשם היה המעשה בשינוי דאבי המגורשת דיש ג"כ צירוף דעת הראנ"ח מ"מ מדבריו שם מוכח דאף במגרש גופי' בשינוי דתוס' כהן או לוי דעתו להקל ובפרט במקום עיגון (יעו"ש שכ' דאף הג"פ שהחמיר בזה הבין דהתוס' והרא"ש ס"ל בזה דהגט כשר ותמה שם על הג"פ דאיך כתב מסברא דנפשי' דהגט פסול) יעו"ש דהגט היה ע"י שליח שהחמיר בזה הצ"צ (סי' פג) ועכ"ז דעתו להקל ויעו' ג"כ בשו"ת שערי דעה (סי' צ') שצדד ג"כ להקל בזה ואף דלמעשה חלילה להקל בזה מ"מ היכא דכבר נשאת שפיר י"ל כיון דיש מקילין לגמרי בנ"ד ע"כ גם המחמירין מודו עכ"פ דלא תצא וכעין שכתב מרן הריב"ש (סימן רו) לענין חתם סופר ועד דאף דקיי"ל דפסול מ"מ אם נשאת לא תצא כיון שהגאונים מכשירין אותו אפילו להנשא לכתחלה יעו"ש:

ד וראיתי למאור הגולה הגאון צ"צ החדש חאה"ע ח"א (סימן ה') שישב על מדוכה זו בשינוי דתוס' כהן באבי המגורשת והמגרש הוא כהן אי מותרת לו דלפי דברי החמ"ח (סי' יג ס"ק יז) שהגט הוא בטל מן הדין א"כ הא מבואר בש"ע (סי' קנ ס"ג) דגט שהוא: בטל מה"ת אם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה והאריך שם דאסורה לבעלה כהן כיון דהשינוי הוא באבי המגורשת ויש כמה צדדי קולא דאין בו אפילו פסול דרבנן אף דודאי יש להחמיר שלא תנשא בגט זה מ"מ עכ"פ ברור שאסורה לבעלה הכהן יעו"ש בדבריו כי נעמו ונראה שם דעתו דבשינוי תוס' כהן במגרש עצמו דעתו נוטה כפשטות לשון החמ"ח דהגט בטל וכמ"ש בזה להדיא הג"פ ס"ק מ' ואף דלא ברירא ליה שם דהוי גט בטל לכ"ע אף לקולא שתהיה מותרת לכהן ח"ו אבל בגוף פסול הגט נראה שם דדעתו ברור דיש לדונו כגט שיש בו פסול דאורייתא וא"כ אין להקל לכאורה אף כשנשאת בנ"ד וכן מצאתי ראיתי בדבריו ח"ב (סי' קע"ז) שבא לפניו נדון כזה באשה שנתגרשה מבעלה זה שתי שנים ונשאת לבעלי אחר זה שנה וחצי וכעת נתברר שהגט נכתב בטעות על אבי

המגורשת שהוא לוי ובאמת הוא ישראל דאף שהאריך שם לצדד דלא תצא אחר שכבר נשאת וגם שלא להצריך גט אחר כיון דהמגרש מבקש ממון רב י"ל דהתורה חשה על ממונם של ישראל בכה"ג (והביא ג"כ שם מדברי הריב"ש (סימן רו) שהבאתי) וגם אם נחמיר שצריך גט אחר יש פקפוק גם על הגט השני לדעת הא"ח בשם רש"י המובא בב"י (סימן קכט) יעו' ג"כ במשנה למלך פ"י מה"ג ה"ב בדברי הרב המגיה, הנה המעיין שם בכל דברי תשובתו הרמתה יראה שאין דעתו להקל אלא בשינה תוס' כהן או לוי דאבי המגורשת דהוי כשינוי בכינוי האבות. וכשינוי בשם הנהר אבל במגרש עצמו כבנ"ד נראה מדבריו שם דדעתו להחמיר דאפילו נשאת תצא (יעו"ש שכתב דגם הביא מאיר לא הקיל כ"א באבי המגורשת ולדעתי צ"ע בזה) וכפשטות לשון הח"מ והג"פ דהגט בטל בזה וכתב שם ג"כ דשם כהן שכתבו בימי האמוראים ל"ד לשם הלידה דא"צ לכתבו כלל אלא לשם הדירה (ויעו' ג"כ (סי' קע"ה) שם שחמה על הג"פ ס"ק מ"ט שכ' בשינה שם אביו דליכא אלא משום לעז לא הוי אלא פסולא דרבנן והא בשינה שם הדירה כתב הרא"ש (פ' הזורק סי' ט') ג"כ לשון זה דהחשש משום הרואה ובזה ודאי הגט בטל מה"ת יעו"ש בדבריו הנעימים) עכ"פ לדברי הצ"צ לכאורה אין היתר בנ"ד מ"מ לפמש"ל יש מקום גדול לצדד בזה כיון דמכל גדולי האחרונים שהחמירו בזה נראה לכאורה דלא הוי אלא פסול דרבנן ולכאורה יש להביא עוד ראיה לזה ע"פ דברי הב"י אה"ע (סי' קכז) סוד"ה וכתב א"א שכתב ודאי משמע דלא הוי אלא כשאר פסולין דרבנן דליכא למימר דלמר כשר ולמר בטל יעו"ש וכעין סעד לזה מדברי הש"ס (שבת קלת) מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ור"א שרי לכתחלה א"כ גם בנ"ד דיש, מקילין לגמרי כמש"ל איך אפשר דלהמחמירין יהיה גט בטל אבל באמת כבר כתבתי בכעין זה בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ד) דאי משום הא לא איריא יעו' בב"י (סי' קכ) ובב"ש (ס"ק ח) דלדעת הרמב"ם נשתתק יכול לגרש ע"פ כתב ולדעת התוס' והרא"ש והרשב"א הגט בטל בזה וכן לענין חשש שאלה דיש כמה מקילין יעו' בש"כ חו"מ (סי' סה) ובשו"ת גאוני בתראי (סי' כא) ולדעת התוס' יבמות (קכ ע"ב) סוד"ה כליו חששא דאורייתא הוא ועוד בכמה מקומות אין מספר (ובדברי הש"ס דשבת יעו' מ"ש הרשב"א בחדושיו שם ויעוין בירושלמי שבת פ"ו סוף הלכה א' ודוק) אכן מ"מ הא כתבתי שם בספרי דאף דמצינו בהרבה מקומות דלאתד יהיה מותר לכתחלה ולהשני יהיה חשש דאורייתא היינו דוקא היכא דמצינו בהדיא משא"כ לענין חששא דבדמי שם דלא מצינו בהדיא דחששא דאורייתא הוא כתבתי שם דהסברא נותנת דלא נשוי פלוגתא רחוקה בין ר"ח להרא"ש ובודאי אף להרא"ש לא הוי אלא חששא דרבנן וכעין שכתב הב"י יו"ד (סי' קצד) ד"ה ומאימתי וש"כ

חושן משפט (סי' כה ס"ק יד) וזה ג"כ כונת הב"י (סי' קכז) מ"ש דל"ל דלמר כשר ולמר בטל (דלא הבאתי מזה בספרי שם) היינו דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי ויעו' גם כן בב"י אה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא במ"ש דליכא לפלוגי בין ר"י לר"ל כולי האי וא"כ ה"ה בנ"ז שפיר י"ל כיון דיש מקילין לגמרי לא נשוי פלוגתא רחוקה ואף המחמירין י"ל דמודו כשנשאת דל"ת ככל פסולי דרבנן וכמש"ל (יעו' מ"ש בספרי שם חאה"ע (סימן יא אות א וסי' ח אות ג') ובחבורי ברכת משה בקונטרס התשובות (סי' ג אות ב וסי' ה אות ג אות ד) ויעו' בש"כ חו"מ ספ"א ס"ק נו) ובשו"ת באר שבע (סי' כ) ואכמ"ל):

ה אמנם כן למעשה מי אנכי להרים ראש להקל נגד המבואר בצ"צ להחמיר אשר הוא העמוד התורה והיראה והאיר עיני חכמים בהלכה כחד מקמאי ובכל זאת כיון דבנ"ד קיל טפי מנדון דהצ"צ דהתם מיירי בגט ע"י שליח (יעו"ש בסוף התשובה מ"ש ומ"מ אם הגט קיים והשליח ג"כ כאן כו') ובזה הא יש עוד חששות כמש"ל אות ג' משא"כ בנ"ד דנתגרשה מבעלה בעצמה יש מקום לצדד ובפרט דבנ"ד יש עוד קולא מה שהיחזק כן ללוי איזה זמן במקום דירתם דליכא שוב לעז הרואים (ורו"מ לא ביאר אם הוחזק כן גם במקום כו"נ) ואף דשם אביו אינו יכול לשנות כמ"ש בתשו' הרא"ש כלל י"ז (סי' יב) וכן אינו יכול האדם להחזיק עצמו לכהן או לוי אם אינו כן כמבואר בשו"ת צ"צ (סי' קח) ד"ה אבל) מ"מ יש בזה צד קולא דדעת רש"י בתשו' שאלה להר"ש המובא בב"י דמהני חזקה גם לשם אביו וכן האריך בזה להקל הגאון המובהק מהר"ח זצ"ל מוולאזין מובא בנודע בשערים (סי' קכט ס"י) כיון דעכ"פ העדים יודעים שזה המוחזק בשמו ושם אביו כן הוא המגרש שוב אין חשש (ובשו"ת נודע בשערים מה"ת חאה"ע (סי' מח) נדפסה תשו' זו בטעות על שם הגאון בעל נודע בשערים וכעת נדפסו תשו' חוט המשולש מהגאון מוהר"ח ונדפסה תשובה זו כלשונה בח"א (סימן יט) רמזתיה בספרי ברכת משה בקוה"ת סימן יב אות ז') ויעו' ג"כ בשו"ת השיב משה חאה"ע (סי' עג) ואכמ"ל וכן לענין החזקת לוי או כהן יעו' בשו"ת חכם צבי (סימן לא) ד"ה עוד י"ל דנראה מדבריו דיכול להחזיק עצמו ללוי והגט כשר אף את"ל שאינו לוי באמת אלא לפי דבריו וחזקתו שהחזיק עצמו בפנינו ואף דמשמע שם מדבריו דלא קמכשיר אלא אם כתב פלוני הלוי משא"כ אם כתב פב"פ הלוי מודה דפסול כיון דאביו לא, הוחזק בלוי מ"מ נלפע"ד כיון דלעצמו יכול להחזיק ללוי מה בכך שכתב פב"פ עכ"פ יש מקום לומר דקאי הלוי על שם עצמו דבידו להחזיק כן אלא דאם האמת הוא שהוא לוי ממילא גם אביו לוי ומש"ה כתבו אחר שם אביו ול"ד לשם אביו שאינו יכול להעלות לו שם אחר כמובן) ויש מקום עיון בזה ע"פ דברי הב"י חו"מ (סי' מט) גבי שליט"א ודברי הש"כ שם ס"ק יד והב"ש (סי' קכט

ס"ק ח"י) ודוק וכן מצאתי להרב הגאון מהרא"י מוולאזין בשו"ת חוט המשולש שם ח"ג (סי' יז) שהשיב ג"כ בכעין זה שאחד החזיקו שמו בעיר שהוא לוי ונשא אשה וגרשה וכתבו בגט שהוא לוי ונשאת האשה לבעל ואח"כ נתודע שהמגרש לא היה לוי ונתן לה ג"פ אחר אם מותרת להיות עם בעלה השני וכתב ג"כ להתיר מטעם דאף אי לא מהני חזקה לשם אביו אבל ללוי פשיטא דמהני חזקה דהא זה נ"מ לדידיה והוא יכול להעלות לעצמו שם לוי (ולפלא שכתב כן פשוט מסברא דנפשיה ולא הביא מדברי הצ"צ (סי' קח) ודברי החכ"צ (סי' לא) שהבאתי וכן מה דמדמה נ"ז להך דס"ז כתב פלוני החכם או הרב כו' כבר קדמו רבינו חיים כהן הגדול (סימן עה) שהבאתי לעיל) והביא ג"כ מדברי זקנו הגאון מהר"ח הנ"ל דמהני חזקה גם לשם אביו כיון דעכ"פ הוחזק בשם הזה ושוב לא יטעו יעו"ש דאף דשם קבלה גט אחר מ"מ נראה מדבריו שם דהיכא דא"א בגט אחר היה מורה ג"כ שתשב תחת בעלה השני בלא גט מהראשון כבכל פסולי דרבנן אם כן יש לנו מסייע עוד רב מובהק להקל בנ"ד ממש ויעו' ג"כ בשו"ת הרא"ם ח"ג (סי' י') (מהגאון המובהק מהרא"ס מרגליות זצ"ל מסאטינוב) בנ"ז ממש וכתב ג"כ כדברי המחמירין בזה בשינה כיון דצריך לכתוב לכתחלה כהן או לוי ל"ד למקום הלידה שאין כותבין כלל לכתחלה ולא הביא מדברי הפנ"י שהבאתי (לעיל אות ב') ולענין מה שהוחזק העלה דאפילו מאן דס"ל דחזקה מהני לשם אביו אולי יודה בלוי דחזקה לא מהני אם נודע אח"כ שאינו לוי ומסיק דצריכה גט אחר אף לאחר שנשאת לשני כמבואר בש"ע (סי' קנ) דאין זה לעז ולענין אם תצא מבעלה עדיין הדבר צ"ע יעו"ש אכן מלבד דגם הוא בתחלת תשובתו כתב בדרך החלט נלע"ד שהנשים צריכין גט שני וישבו תחת בעליהן ולא יצאו (והיכא דא"א בגט אתר אפשר דגם הוא מודה דאינו מעכב) הנה לפע"ד מכל הנך צדדי היתרא שכתבתי יש מקום גדול להקל היכא שכבר נשאת וקשה להשיג גט אחר דל"ת ולפע"ד יש להוסיף נופך בהאי היתרא שהוחזק לפמש"ל בטעם המחמירין בשינוי זה ע"פ שטת הרמב"ן (דהיא דלא כשטת ר"ת) המובא בש"כ חושן משפט (סימן מט ס"ק טו) דמאי דאמרינן דלאו אכולא מלתא קמסהדי היינו שאין יודעים ברור שהוא כהן (ומש"ה אין מעלין ליוחסין) אבל עכ"פ מוחזק אצלם לכהן וע"כ אם כתבו כהן על מי שאינו כהן פסול אף בשאר שטרות לשיטה זו יעו"ש שמיישב בזה קושית התוס' דגיטין וא"כ היינו דוקא שכתבו על מי שאינו מוחזק כלל לכהן דהוי סהדי שקרי אבל בנ"ד שהיה מוחזק ללוי אף שנתברר שאינו לוי מ"מ י"ל דכשר מטעם דהעדים לאו אכולא מלתא קמסהדי ולאו סהדי שקרי נינהו ואי דמעידים עכ"פ שהוא מוחזק ללוי הא כן האמת שהיה מוחזק ללוי כמובן:

1 אכן אף כשלא נחליט דיוכל להחזיק עצמו ללוי עכ"פ ספיקא לדינא מיהו הוי וכן אף אם לא נחליט דשינוי דתוס' כהן או לוי הוי רק פסולא דרבנן גם להיפוך לא נוכל להחליט דהוי ודאי גט בטל מה"ת וגם בדברי הצ"צ והחדש שהבאתי לעיל אות ד' שהחמיר בזה ג"כ יש מקום לומר דלא החליט דהוי גט בטל מה"ת ודאי יעו' בת"א שם (סי' ה' אות ב') במ"ש וגם זאת אינו ברור דהוי פסולא דאורייתא יעו"ש ועכ"פ ספיקא לדינא מיהו הוי וא"כ אף לכתחלה במקום עיגון יש מקום גדול לצדד מטעם ס"ס דלמא כדעת המקילין לגמרי בשינוי דתוס' לוי ואת"ל כהמחמירין דלמא שינוי זה לא הוי אלא פסולא דרבנן ושוב איכא ספיקא דלמא יכול להחזיק עצמו ללוי ואינו פסול אלא כשלא היה מוחזק ללוי משא"כ בנ"ז נמצא דהוי כעין ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן וכמ"ש הש"כ בכללי ס"ס דין ט"ז [יעו' בשו"ת שער אפרים (סי' יא) מ"ש בתוך דבריו לענין האבעיא דבהמ"ז בנשים דאף דאזלינן לחומרא דנשים חייבות מה"ת אם שכחה אינה חייבת לברך מספיקא דהוי ס"ס דלמא כבר ברכה בהמ"ז ואת"ל שלא ברכה דלמא אינה חייבת מה"ת, אבל ז"א דהלא אי אמרינן את"ל שלא ברכה א"כ מקרי ודאי לא ברכה א"כ אף שאינה חייבת רק מדרבנן צריכה לברך עכ"ד, וצ"ע דלכאורה דומה לנדון דהש"כ בכללי ס"ס לענין דגים מלוחים וגם הכא הוי ספק ספיקא בדאורייתא וספק אחד בדרבנן דאי נימא דחייבת רק מדרבנן שוב יש לספק דלמא כבר ברכה והוי ספיקא דרבנן ויש לחלק ואכמ"ל יעו' ג"כ בשו"ת רבינו עקיבא איגר (סימן ו) ודו"ק] ואף דהוי ס"ס במקום חזקת א"א דמעיקרא הא כתב המשנה למלך פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"א דספיקא דדינא מהני במקום חזקה דבשביל חזקה לא ישתנה הדין וכ"כ הפרמ"ג בכמה דוכתי ובחבורי הבאתי סעד לזה מדברי הירושלמי גיטין פ"ק ה"ב (יעו' במנחת משה חיו"ד (סי' ג) וחאה"ע סי' ח אות ה) ובברכת משה בקוה"ת (סי' כג אות ח' וסימן לאות ד') ובחבורי הקטן לשד השמן על הרמב"ם פ"א מהלכות ממרים ה"א גם יש לפלפל ע"פ דברי הר"ש במקואות פ"ב מ"ב שחידש דבאכל איסור דאורייתא לא שייך לאוקמי אחזקה כיון דלא הוי כמקדם יעו' בספרי ברכת משה בקוה"ת שם סו"ס כ"ד ואכמ"ל) עכ"פ היה מקום לצדד אף לכתחלה דינתן הגט במקום עיגון מטעם ס"ס דכל דבר שאין לו תקנה הוי כדיעבד יעו' בש"ע אה"ע (סי' קסט סי"ב) ברמ"א ובמ"ש במנחת משה חאה"ע שם (סי' ח אות ה) ועוד יש לצרף בנ"ד סברת הרב הגאון הצדיק ה"ר ארי' יעקב זצ"ל מסמילא (המובא בספרו של הרה"ג מקארסאן) שצידד לומר דאין שינוי פוסל אלא בכתב כהן על מי שאינו כהן דכהן מפורסם טפי בעליה לתורה ודוכן ופרישה מטומאה משא"כ לוי אינו מפורסם כל כך אלא בעליה לתורה משו"ה ליכא לעז כל כך בכתב לוי על מי שאינו

לוי יעו"ש ואף דלא נראה כן מכל גדולי האחרונים שהבאתי לעיל עכ"פ צירוף להיתרא מיהו הוי. סוף דבר נשמע לפע"ד שאם אי אפשר להשיג גט אחר מבעלה הראשון תשב תחת בעלה מחמת כל הנך טעמי שכתבתי אך לחומר הנושא (ולפמש"ל מכמה שגאוני הדור אשר קטנם עבה ממתני היה רפיא בידי להקל בזה) יצרף לזה דעת רב אחד מובהק בהוראה:

הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן יב

תשובה קצרה לכבוד הרב המופלג השנון וכו' מו"ה אברהם נ"י המו"צ במארקילעשט. ולכבוד הרב המאוה"ג הישיש וו"ח מו"ה אברהם נ"י המו"צ בזגאריצא פלך קעשיניב. בענין סדר גיטין ובכתיבת מתא בקאלאנין: ע"ד שנכתב גט ש"מ בקאלאפע מארקילעשט ונמצאו מערערים דכיון דלא נקראת עיר רק קאלאניע לא שייך לכתוב מתא, הדבר פשוט דהגט כשר וא"צ אפי' שאלה לחכם (והמערערים אינם יודעים בטו"ג ויחושו שלא ילכדו במצודתו של ר"ת) כמ"ש הרמ"א (סי' קצח) דגם בער קטנה כותבין מתא והוא מדברי המרדכי וכ"כ התוספות עירובין (כא) ד"ה אחוי (ציינו ג"כ הגר"א שם) וגדולה מזו כתב הגאון מאוה"ג הצ"צ החדש בתשובותיו לאה ע (סי' רנח) בגט שנכתב בחצר אדון אחד אשר אין שם רק חצר ובנינו ולא שום כפר ונכתב בו במתא פלוני כמו שנקרא אותו החצר וכתב. דאף דודאי דחצר ובית אחד אינו נקרא עיר כדמוכח ממחלוקת ר"ת ור"י בעירובין (נז) אם נותנין קרפף לבית דבית אינו כעיר (ושיעור עיר משמע ג' חצרות של שני בתים כדאיתא בעירובין (לב א') יעו"ש ברש"י ד"ה שלש ושם ל"ג גבי כמי שאין לו חומה ובעירובין נ"ט א') מ"מ נראה לו להכשיר הגט דפי' מתא אינו כלל עיר כי תרגום עיר היינו קרתא אבל מתא נראה דפירושו מקום יעו' בשבת (קמה ב') ובעירובין (סא) ואם שאינה עיר אלו היה כותב במקום פלוני ודאי היה כשר כ"ש הריב"ש (סי' נו) כמו כן כשנכתב מתא ג"כ כשר וגם כיון דעכשיו כותבין בגיטין מתא גם על כפר קטן הו"ל כמ"ש בש"ע (סי' קכט ס"ז) אם כתב פלוני החכם כו' יעו"ש בצ"צ ועכ"פ בקאלאניע (דהיא מיושבת באנשים כבעיר) יש מקום לומר דפשוט לכתוב אף לכתחלה במתא (והנה כבוד ידידי הרה"ג מהר"מ נ"י אבד"ק זלאטאפאליא כשהיה בצל קורתי אודת משפט א' וראה בכתובים דברי אלה אמר לי כי בשו"ת תשב"ץ כתב ג"כ דמתא היינו מקום אם כן לפי דבריו ג"כ אם כתב על כפר מתא כשר אכן אחר זמן בא לידי שו"ת תשב"ץ וראיתי שם ת"ב (סי' פד) שכתב ואמרו שאין צריך לכתוב מותבא כי

אם מותב איני יודע למה כי עיר לשון נקבה היא וכן מתא צריך לכתוב מותבא עכ"ד אבל לא הזכיר כלל דפי' מתא הוא מקום ואפשר כתב כן בח"ג שאינו לפני] אכן לקבוע שם לכתחלה כתיבת גיטין ידעו כי גדר בעדי מכמה טעמים שלא להזדקק בסדר כתיבת גטין בעיר חדשה והנה הרב שם שמואל בספר בראשית (טז ע"ב) כתב בשם הגאון מהר"ל דפעם אחד סידר גט בסדר ויחי ואח"כ קרא שמו"ת וכשבא לצוואת יעקב באותו פסוק ויאמר אליהם אני כו' (מ"ט כ"ט) דהתחיל באלף אנ"י וסיים בתי"ו ת"ת ויש בהן כל אותיות א"ב מלבד אות ג' ואות ט' אמר דאפשר שרומז דצריך למנוע עצמו מלסדר גט וכתב ע"ז ויפה כיון דיש ז"ה בקדושה שהוא י"ב צירופי הוי' ויש זה בקליפה שהוא גט כריתות כי גט נמי י"ב וז"ה לעומת ז"ה עשה האלקים והוא כריתות שמפריד השם דאיש ואשה שזכו השם ביניהם וזה הגט כורת וזה סוד אלקים שופט זה ישפיל היינו הקליפה וזה ירום שהוא הקדושה יעו"ש והגאון מהר"ח פאלאגי בס' גנזי חיים מערכת ג' אות לז הביא זה וכתב דמעת שראה דביים אלו נכנס מורך בלבבו שלא לטפל בגט כיון דאפשר לעשותו ע"י אחרים יעו"ש בדבריו הנעימים וגם אני אלו הייתי בא לעיר שאין כותבין גיטין לא היה עולה על דעתי לחדש לכתוב גיטין (אף כי ת"ל בקי אנכי בהן ובכל פרטיהם ודקדוקיהם) אך כיון שכבר סדרו פה גיטין כמה רבנים זה רבות בשנים מה אוכל לעשות בזה אבל להכניס ראשי ולהזדקק בהסכם סדר כתיבת גיטין בעיר חדשה אין דעתי נוחה והיא מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים: כ"ד ידידם הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן יג

תשובה לי"נ הרב המאה"ג חו"ב זית רענן וו"ח וכו' מוהר"ר עזריאל נ"י המורה לצדקה בטולטשין פלך פאדאליאן. בענין ג"ש מאמעריקא שכתבו הרשל בלא יו"ד במקום הירשל ביו"ד ועוד כמה ענינים הנוגעים לש"ג. ע"ד שאלתו באשה שבעלה הניחה עגונה זה שבע שנים שנסע לאמעריקא וברוב יגיעה השיגו גט מאמעריקא על ידי הבי דואר ושם הבעל צבי ונקרא בפי כל הירשל ונכתב בגט צבי המכונה הרשל בלא יו"ד אחר הה"א וגם אבי המגורשת היה נקרא בפ"כ ברוך וכן היה חתימתו ובגט נכתב בת ברוך ליב וכת"ר חקר ע"ז מהקרובים והשיבו שיודעים ששמו היה ברוך ליב מעריסה ואמו שכבר מתה קראתו לפעמים ברוך ליב וגם קצת אנשים קראו אותו לפעמים בדרך לצנות ברוך ליבונא ובבהכנ"ס שהתפלל אמר הקורא בתורה שה ה קוראי לתורה קודם מותו בערך שש שנים ברוך יהודה ואם לא נכשיר הגט אין תקנה להאשה ח"ו כל ימי', זה תוכן

השאלה בקצרה ורו"מ פתת בהיתרא תחלה דהמסדר נראה שעשה כן ע"פ דעת החת"ס (ח"ב סי' כה) ואפשר גם באמעריקא נקרא בשם הרשל בפתח וא"כ אין קפידא כשכתבו כמו במקום כתיבה דרק בשני שמות מחולקין אם כתב כמקום כתיבה פסול משא"כ בכג"ז שתלוי רק במבטא המדינות וכמ"ש הט"ג שנ"ז ס"ק ה' בשם זוסטא שכתבו בגט כמבטא מקום הכתיבה דהגט כשר ובפרט בנ"ד שנכתב שם הקודש צבי כראוי בודאי כשר מה שכתבו הרשל בלא יו"ד זת"ד כת"ר:

א והנה אף כי באמת יפה כתב רו"מ מ"מ מלבד דלפע"ד אינו מוחלט כ"כ הוראת החת"ס וצע"ק לעשות כן למעשה והעירותי מעט בזה בספרי מנחת משה בקונטרס חקי השם דין ז' וכתבתי מזה ג"כ בתשו' לקרעמינעץ (יעו' לעיל סי' י' אות ג) ובודאי מאן דעביד הכי ג"כ לא משתבש אכן הא בנ"ד אינו ברור דבאמעריקא קורין בפתח וספק זה הוי אפשר להתברר אמנם עכ"ז יש בטעמו עיקר וחזי לאיצטרופי לשאר צדדי היתר שיש בנ"ד שאבאר בעה"י בקצרה דבעיקר הדבר אם חסר יו"ד המורה על הנקודה יש להעיר מדברי הרשד"ם אה"ע (סי' רמ"ד) (הו"ד בכנה"ג (סי' כח) הגב"י אות מ"ז) בשם אישקופיא שכתב דאין חשש אם כתב בלא יו"ד בין א' לשי"ן וכ"כ המהר"י הלוי (סי' ת') והסכימו לדבריו הר"א חסין והר"א הכהן והראנ"ח (הו"ד שם אות מ"ח) בשם ליפאנטו דאין קפידא אם לא כתבו יו"ד בין למ"ד לפ"א והנה הג"פ (סי' קכח ס"ק ז') (הו"ד בטו"ג לש"ע אות ו') כתב שהיה שם ואינם קורין בחירי"ק רק בציר"י וכיון שכן אם היתה נקראת בחירי"ק והשמיט היו"ד יראה בעיניו דלא היה מכשיר הרשד"ם יעו"ש וכ"כ הרב שדי חמד מערכת גט (סי' לב) בשם הרב אגורה באהלך (מג ע"א) לחלק בין נקודת חירי"ק לנקודת ציר"י ושב"א ובאמת אינו מובן מדוע יהיה חמור נקודת חירי"ק מנקודת ציר"י לענין עכבות היו"ד אם לא דנימא כמ"ש העזרת נשים ש"נ אות ה' גבי שם הירמיזא בשם קונטרס הריק"ש חסר יו"ד בין הה"א לרי"ש וטעמו משום דבלשון ערבי אין מקפידין לכתוב יו"ד לרמז על הציר"י שבאות שלפניה ומיהו יראה כיון דהשם הוא ספרדי אע"ג דהמגרש והמתגרשת הם ערביים צריך לכתוב השם כמדת הלשון אשר ממנו חוצב ולפיכך כותבין אותו מלא יו"ד ואם כתבו חסר יו"ד עיין רשד"ם בשם אישקופיא עכ"ד ונראה בכונתו דאף דלכתחילה ודאי צריך לכתוב כמדת לשון הספרדי מ"מ בדיעבד אם נחסר הנקודה אינו מעכב כיון דבלשון ערבי אין כותבין יו"ד על ציר"י (יעו' ג"כ בעזרת נשים שא"א גבי שם אידר) משא"כ בנקודת חירי"ק שפיר י"ל דמעכב היו"ד אלא דמהר"י הלוי נראה דמכשיר השמטת יו"ד אף בהברת חירי"ק יעו"ש בט"ג הן אמת דהמעיין ברשד"ם שם (הו"ד גם בשער התשובות להגאון דב"ח סי' סה) יש מקום לומר דלא הקיל

בחסר יו"ד הנקוד אלא בשם העיר ומשאר הטעמים שכתב שם דלא נשמע עיר אחרת ששמה אשקופיא אלא זו ואין לחוש לחשש רחוק מאוד דלמא איכא אשקופיא אחרת בסוף העולם וגם משום שדרך לכתוב נהרות ומוכיח על העיר אשר אנו כותבין ועוד טעם שדרכנו לכתוב וכל שום וכו' דזה מועיל ודאי לשינוי קל כזה דקיל טובא יעו"ש אבל בחסר יו"ד הנקודה בשם האיש או אשה שפיר י"ל דהוי כשינה שמם ומעכב אבל באמת נלפע"ד דאם חסר יו"ד הניקוד הוי שינוי בשם לא היה מכשיר גם בשם העיר וכמו שהביא שם דברי הרשב"ץ המובא גם בב"י גבי תונס אם כתב תנס פסול יעו"ש בכנה"ג הגב"י אות נ"ב דפירש דברי הרשב"ץ במ"ש הרי הוא כמו שאינו דהוי שינה שם עירו דפסול) ולא הכשיר אלא משום דהשמטות הנקודה אינו מעכב ולא כתב שאר הטעמים אלא לרוחא דמלתא א"כ גם בשמות איש ואשה יש להקל בהשמטת היו"ד (להג"פ בדעת הרשד"ם דוקא בנקודת ציר"י ולהמהר"י הלוי גם בנקודת חירי"ק וכמש"ל) ובפרט בכינוי השמות דקיל טפי משם העיר ויעו' מ"ש לקמן אות ה' ו') ומה גם במקום עיגון כתב להדיא הרב מהר"י דאנין בס' רוב דגן (הו"ד בשדי חמד שם) אות צ"א בשם האשה זיצבול שכתבו בלא יו"ד אחר הזיי"ן והסכימו הגדולים להכשיר במקום עיגון אף שהשמיטו בשם האשה היו"ד שהוא להברת חירי"ק יעו"ש:

ב וראיתי להגאון מלבוב בספרו שו"מ מה"ב ח"ג (סימן עו) בשם ליבוש שנכתב לבוש בלא יו"ד אתר הלמ"ד והקיל שם בשעה"ד מטעמים אחרים שכתב יעו"ש דיש גמגום בלשון השאלה ובתוך דבריו שם כתב ג"כ דיכול לקרות בציר"י אף שנכתב בלא יו"ד אינו נרגש במבטא כ"כ השינוי ויעו' ג"כ במה"ג ח"ב סו"ס ע"ג גבי פרידמאן שכתב לפשיטות דכל שאין השינוי רק בנקודה לא מקרי מזויף מתוכו כי יכול לקרות פרידמאן בחירי"ק הרי"ש ומה שנשמט היו"ד אינו מזיק יעו"ש שלא כתב שום טעם וראי' לזה ולפמש"ל הדברים בטעמן לשבח (אלא דכ"ז בדיעבד אבל לענין לכתחלה דבריו מגומגמין שדרש את השמות וכתב לכתוב לכתחלה פרדמאן משום דבא משם שמתה אף שחותם פרידמאן ודבריו תמוהין מאד דגם הלעז של שמחה שהוא פריד ג"כ נכתב ביו"ד דמורה על ציר י בכל ספרי שמות יעו' בט"ג שא"ו ס"ק ט"ז שתמה על הב"ש שכתב וריידמאן כינוי לשמחה דלפי הברתנו במדינה זו הלעז של שמחה פריד הרי"ש בציר"י וסגי בחד יו"ד המשמשת בנקודת ציר"י ונקודת חירי"ק כו' וכן בשם אשה פרידא הברתנו בצירי ובחד יו"ד סגי יעו"ש ובדב"ח ס"ק ה' שתירץ דהב"ש מיירי במקומות שקורין לשמחה פרייד בפתח חריף כמו רייצא וכדומה וכ"כ הדב"ח שם שא"פ אות ב' פרידמאן כימי לשם שמחה אם נקרא בציר"י ולשם שלום אם נקרא בחירי"ק ומ"מ

כותבין שניהם בשוה בחד יו"ד ואין לחוש לטעות וכמ"ש הע"נ גבי שלום ושלום בפת"ח זולת במקומות שנקרא בפת"ח חריף כותבין פריידמאן בשני יודין יעו"ש וא"כ אי מיירי השו"מ במקום שקורין בפתח חריף הו"ל לכתוב בשני יודין (זולת במקום דההברת לעז של שמחה הוא בפת"ח סתמא יעו' בס"מ וב"ש וט"ג שא"ה ס"ק י' גבי הילמאן שיש קורין בפת"ח והיה לו לבאר זאת גם לפי השערתי המבטא בלבוב אינו משתנה ממבטא אנשי בראדי מקום מושבו של הט"ג) ואי כשנקרא בהברת ציר"י צריך לכתוב יו"ד ואיך צוה להשמיט היו"ד ובפרט כשחותם פרידמאן (יעו' מ"ש בקונטרס חקי השם דין ל"א) ע"כ דבר זה אין לו פנים בהלכה במכת"ר כי רב הוא] והנה בענין זה ראיתי גם בדב"ח סוף ספרו בשעה"ת (כג ע"ב) הביא דברי הרב חא"ש (סי' טו) שכתב על אשה ריזא בחירי"ק תחת הרי"ש יש לכתוב רזא בלא יו"ד כי אף שלפעמים הוי הברת חירי"ק ביו"ד מ"מ הברת ציר"י דוקא ביו"ד ובמדינותינו שכיח יותר שם ריזא בציר"י משם ריזא בחירי"ק ולכך אם יהיה נכתב ביו"ד כו' ותמה הוא עליו בזה דמנלן לחלק דחירי"ק לפעמים ביו"ד והברת ציר"י דוקא ביו"ד והא המהר"י בן לב כתב דתנועת חירי"ק ביו"ד מעכב אפילו דיעבד וכן מה שחשש דיטעו לקרות ריזא בציר"י ז"א כלל דכל היכא שנכתב כתקנה אין חוששין לטעות כמבואר גבי שלום (ויעו' בקונטרס חקי השם דין טו שתמהתי בכג"ז על הצ"צ (סי' קפז) במ"ש אין לחוש שיקראו בחירי"ק דאין נמצא שם אשה שינא בחיר"ק יעו"ש ובמ"ש שם דין ח"י) וע"כ לפי דעתו אם נכתב רזא בלא יו"ד הגט פסול יעו"ש ואף כי דברים נכונים הם דודאי לכתחלה חלילה לשנות ולכתוב רזא בלא יו"ד אבל בדיעבד יש מקום גדול להכשיר כשהשמיט נקודת היו"ד וראיתי להגאון צ"צ (סי' רכה) גבי שם מינקא שנכתב בלא יו"ד אחר המ"ם שכתב דאף שמצינו רוב שמות שבתורה שבחירי"ק בלא יו"ד כמו רבקה וכדומה אין ללמוד שם לעז מלה"ק והביא דברי הג"פ והמכמ"א דנפסל מחמת חסרון יו"ד או וי"ו וכתב גם כן לחלק לכשהיא באה במקום נקודת ציר"י לבין כשהיא באה במקום נקודת חירי"ק דיש להקפיד טפי והביא גם כן מדברי הרשד"ם גבי אישקופיא כו' דע"כ לא צידד להקל רק משום דליכא עיר אחרת ששמה אשקופיא (וכמש"ל אות א' דיש מקים לומר כן) יעו"ש דמסיק דודאי יש לפסול כדעת הג"פ והמכמ"א אבל לפמש"ל יש מקום גדול להכשיר בהשמטת יו"ד אף במקום חירי"ק (יעו"ש בצ"צ דמ"ש המכמ"א בשם המהריב"ל דהיו"ד והוא"ו פוסלים בחסרונם כתב הוא ג"כ דלא ראה הכרת לזה במהריב"ל רק בחסרון הוא"ו וכמ"ש התשב"ץ גבי תנס וזה יש לתמוה ג"כ על הדב"ח שכתב בשם המהריב"ל לפסול בחסרון יו"ד דמנ"ל הא זולת שראה כן במכמ"א) ואף כי חלילה לי להכריע כן למעשה אף בדיעבד נגד דעת

האוסרים אבל עכ"פ ספיקא דדינא מיהו הוי לפע"ד (ובפרט דהברת שם הירשל אינו בחירי"ק ממש אלא בהברה ממוצעת כעין סגול יעו' ט"ג שנ"מ ס"ק ג' ובדב"ח שנ"ק אות א' מ"ש בשם תשובת מהרי"א כת"י דיו"ד ג"כ נקרא כמו סגו"ל במדינותינו אפשר דקיל טפי ואף הצ"צ שם שהחמיר גבי שם מינקא שנחסר היו"ד הא כתב שם משום דיש נשים שנקראין מענקא בסגו"ל וכונתו פשוט דבלא יו"ד קרוב יותר שיקראו בהברת סגול משיקראו בהברת חירי"ק וצע"ק אבל עכ"פ בנ"ד מעליותא הוא כשיקראו מחמת חסרון היו"ד כהברת סגו"ל שנקרא כן בפי העולם כידוע דהקריאה בשם הירש הוא כהברת סגו"ל) נמצא בנ"ד הוי כעין ס"ס דלמא כדעת המתירין בהשמטת נקודת היו"ד ואת"ל כדעת המחמירין דלמא באמעריקא נקרא הרשל בהברת פת"ח ואין קפידא כשכתבו בכג"ז כמו במקום הכתובה (יעו' מהריב"ל ספר ג סי' ט ובט"ג שנ"ק אות ד' ודב"ח שם ס"ק ג' ודוק) ואף דספק זה הוי אפשר לברורי משם איך הוא ההברה מ"מ הא פסק הרמ"א (סו"ס קי) דיש להתיר מכח ס"ס אע"פ שיש לברר ומש"כ בדאיכא טורח רב לברר (יעו' תוס' נדה (סו א) ד"ה ותבדוק במ"ש בשם ר"ת ויעו' רא"ש ע"ז פ"ב סי' לה) ואף לדעת הרשב"א (חולין נג) דגם בס"ס יש לברר (יעו' בש"כ יו"ד סי' קי ס"ק סו) מ"מ הא כתב הנוב"י חיו"ד (סי' מג) דע"כ לא קאמר הרשב"א אלא היכא שיתברר האיסור בבירור כמו בסרכא תלוי' אבל היכא שיתברר ספק אחד ועדיין נשאר הספק הב' אף שמשום ספק אחד אין להתיר מ"מ עתה שהיא ס"ס א"צ בדיקה כמו בבדיקת השפופרת יעוי"ש (ויעו' מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת לסי' טו אות ג') ובקונטרס יפה לבדיקה שער השני (נתיב ט' אות ב') וכ"כ בשו"ת רעק"א (סי' עז) וא"כ גם בנ"ד שפיר יש היתר מצד ס"ס ואין צריך לברר לכ"ע כיון דאף אם יתברר דהברה היא שם כבמדינותינו אין פסול ברור דאכתי יש ספק דלמא כדעת המכשירין בהשמיט נקודת היו"ד כמובן:

ג הן אמת דצד היתר זה אם במקום הכתיבה נקרא בהברת פת"ח אין קפידא אם לא כתבו כבמקום הנתינה אף שכ"כ ג"כ הט"ג (שנז ס"ק ה') גבי זושטא ודבריו נובעים מהגאון עזרת נשים בסוף ספרו שהאריך להוכיח דבכל כה"ג לא מקרי שינוי לבני מקים הנתינה יעו' ג"כ שם בע"נ בשם זפירה ובשם אישמיראלדא ובש"א שם בשם קונפראדו מ"מ יש להעיר ע"ז מדברי המהר"י בן לב ס"א וכלל ד' סי' כט) (הו"ד בשער התשובות להדב"ח סי' כה כו) גבי שם גיווא דבשאלונוקי כותבים כל בני המדינה גווא ולא גיווא ביו"ד אחר הגימ"ל אף דבמקום הכתיבה כותבים כולם גיווא ביו"ד מ"מ במקום הנתינה שהוא עיקר כמ"ש הפוסקים יאמרו שאשה אחרת ששמה גיווא מגרש ואינו מגרש אשה זו ששמה גווא יעו"ש דמסיק דמלתא דפשיטא הוא שלא תנשא וקרוב הדבר שאם נשאת

תצא וא"כ לכאורה יש סתירה לנ"ד יעו' ג"כ בכנה"ג (סי' קכח) הגב"י (אות קיג) הביא דברי הראנ"ח ח"א (סימן לו) גבי גיון שאם נכתב כמנהג מקום הכתיבה אף שניתן במקום אחר שאין כותבין כן כשר, ובסי' קכה הלט"ו אות כא העתיק דברי המהריב"ל הנ"ל גבי גיווא שפסל כשכתבו כמקום הכתיבה יעו"ש שציין לעיין בראנ"ח ובע"כ צריך לחלק בין שם איש ואשה לשם העיר דבשם העיר יש להקל טפי וכמ"ש הג"פ בשם המהרי"ט (הו"ד ג"כ בצ"צ סימן רלג אות ד') ולפ"ז בנ"ד לכאורה יש להחמיר אכן המעיין בספר עזרת נשים להג"פ (הס' ג"פ לא היה אז באוצר ספרי) בשם אירעני פלפל בתשו' הראנ"ח הנ"ל והביא דברי המהרי"ט בספר שמות בשם אירעני שחלקו על הראנ"ח ודברי המהרי"ט המובא בתשו' הרח"ש (סי' ב') גבי גט דבת שלמה טרנטה והכינוי היה טראנטו בחולם ודן מהרי"ט להכשיר וכדי שלא יסתרו דברי מהרי"ט אהדדי כתב מקודם לחלק דבשם האיש ואשה עצמה אינו רוצה להקל בכינוי שם אביה אזיל לקולא מפני שכן רגילין לכתוב במקום הכתיבה ואח"כ הביא דברי המהריב"ל דגיווא ומסיק דכלל העולה דנחלקו רבוותא בשיקול הדעת בהנך גוני טראנטה וכדומה אי חשוב נודע ומפורסם שכותבין כן במקום הכתיבה ובכל כה"ג שאין מפורסם ביותר אין להכשיר הגט דה"ל שינה שמו ושמה אבל בדבר שידוע דהכל שם א' בכה"ג ומפורסם ביותר שכותבין בסגנון זה במקום הכתיבה יש להקל כנידון הריצב"א המובא במרדכי פ' המגרש (סי' תמו) יעו"ש ולפ"ז אין סתירה גמורה מהך דמהריב"ל לנ"ד דכיון דידוע דהכל שם אחד הוא אלא דתלוי בלשון הברת המדינה ויש מקומות דהברתו בפת"ח וכאשר העיד החתם סופר דבמדינתו קורין הרשל בהברת פת"ח ויש חותמין גם כן בפת"ח וידוע לי עתה רב גדול אחד בגראסווארדין במדינת אונגארין שחותם הרש בפת"ח א"כ אלו היה ידוע ומפורסם שבמקום שנכתב הגט הברתם בפת"ח לא היה שום תשש לפמש"ל מה דנכתב בלא יו"ד ע"כ גם בנ"ד שאינו ידוע סגנון ההברה והכתיבה ממקום שנכתב מחמת ריחוק המקום אף כי חלילה להקל בזה לחודיה אבל עכ"פ יש לומר דספיקא מיהו הוי אילי שם ידוע כן הברתו וכתיבת שם זה ותזיא לאצטרופי לספק השני ויש בזה לפקפק ואכמ"ל דאיכא עוד טעמא להחמיר בנדון דמהריב"ל יותר מבנ"ד דהתם יש תוספת יו"ד ואיכא שינוי טפי לומר דהוא שם אחר וכמ"ש ג"כ הצ"צ (שם סי' רלג אות ד') לחלק כן דהתם בנידון המהריב"ל והראנ"ח ע"י תוספות יו"ד מה שא"צ יש שיטי גדול במבטא אבל חסרון היו"ד י"ל אינו שיטי כ"כ וע"כ בכה"ג יש לסמוך דיבינו כיון שבא ממקום אתר ע"כ לא נכתבה היו"ד וכמ"ש הריצב"א יעו' ג"כ שם (סי' רלו אות ד') לענין שם בילא ובמקום הנתינה מדגישים יו"ד אחר הלמ"ד וקוראים ביליא ומסיק ג"כ דכיון דהוי שם

אחד רק שמשתנה הברתו ממקום כתיבה למקום נתינה שבמ"נ קוראים הרגש יו"ד ע"ז י"ל לא תיקן ר"ג דהא במ"נ יובן ג"כ שבא ממקום שאין מדגישין היו"ד אף שבמהריב"ל החמיר אינו דומה חסרון לתוספת כי בחסרון י"ל לישנא קלילא יעו"ש ואם בחסרון יו"ד הנרגשת במבטא ויש לה תנועה בפ"ע דלדעת הבית אפרים חאה"ע (סי' צד) גבי פעסיא חסיא עטיא וכדומה אם חיסר היו"ד הוי שינוי השם כיון דהיו"ד הוי שרשית בתיבה יעו"ש ובסי' קב גבי דוואסיא ובט"ג שנ"מ ס"ק ג' ועוד בכמה מקומות ועכ"ז הקילו אם במקום כתיבה אין מדגישין תנועת היו"ד מכ"ש בנ"ד דהיו"ד אין לה תנועה בפ"ע ובאה רק לשמוש הנקודה דודאי יש להקל אם במקום הכתיבה אין מנקדין ביו"ד וכתבו שלא כמנהג מקום הנתינה וי"ל דאף המהריב"ל יודה בזה ושפיר הוי ס"ס כמש"ל דלמא בדעת המכשירין אף בחיסרו יו"ד המורה על נקודה במקום כו"נ ואת"ל כדעת הפוסלין בזה דלמא באמת שם באמעריקא הברתם בפת"ח ואין קפידא לכ"ע אם כתבו כהברת מקום הכתיבה וכמש"ל יעו' ג"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן סט) גבי וראדי ושו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' לד) ושו"ת מים חיים אה"ע (סס"א) גבי העניא ובשדי חמד להגאון חכם מדיני הי"ו מערכת גט (סי' יט אות לב לה נ') יאכמ"ל:

ד והנה מ"ש להתיר מטעם ס"ס פשוט דאף לכתחלה היו יכולים לסדר לה הגט ולא אמרינן הא אין עושין ספיקות בידים (יעו' בר"נ סוף פסחים ובב"י או"ח (סי' פג) ופר"ח שם אות ב' ושו"ת מהרי"ט חיו"ד (סימן ב') ובמג"א (הימן י' ס"ק יא וסי' תסז ס"ק ב') דבכדי שלא תהיה עגונה הוי כדיעבד וכזה כתב התה"ד (סי' קץ) הו"ד ברמ"א אה"ע (סי' קסט סי"ב) דכל דבר שאין לו תקנה הוי כדיעבד ואף דלא מהני ס"ס במקום חזקה כמבואר ביו"ד (סי' קי) הא מצינו לכמה גדולי הספרדים בתשובותיהם להתיר מטעם ס"ס אף במקום חזקת א"א יעו' בב"ש (סי' יז ס"ק פד) וכנה"ג שם הגב"י אות צו ובפנ"י קו"א לכתובות אות מו וגם הא כבר כתב המשנה למלך (פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"א) דספיקא דדינא מהני במקום חזקה דבשביל חזקה לא ישתנה הדין וכ"כ הפרמ"ג בכמה דוכתי ובחבורי הבאתי סעד לזה מדברי הירושלמי גיטין פ"ק ה"ב (יעו' בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ז' אות י' וסי' ח' אות ה' וסי' יא אות ב') ובחבורי לשד השמן (פ"א מהלכות ממרים ה"ה) ובחבורי ברכת משה קונטרס התשובות סי' טו אות ז' וסי' ל' אות ד' וסו"ס לה) ויעו' ג"כ בספר שדי חמד שנדפס מחדש להגאון חכם מדיני הי"ו מערכת גט לסימן ל' אות ו') שהאריך מאד בענין זה אי מהני להכשיר גט מטעם ס"ס והביא ג"כ מ"ש בחבורי) אכן בנ"ד אי נתחיל בספק השני דלמא הברתם בפת"ח עומד לנגדנו החזקה כיון דזה הוי ספק המציאות יעו' משנה למלך (פ"ז מה' שכירות ה"ב) דאף בספיקא דדינא

אי הוי ספק במציאות דלא ידעינן במציאות איך הוי ל"ש לומר בשביל חזקה לא ישתנה הדין) אבל באמת י"ל דיש עוד צד ספק להיתר דאפילו אי נימא דההברות מכו"נ שוות המה ונימא ג"כ כדעת המחמירין בחסר יו"ד הניקוד מ"מ יש לצדד דזה דוקא בחסר יו"ד בשם שדוגשין החירי"ק ממש משא"כ בשם הירשל דהברתנו ממוצעת היא בין חירי"ק לסגו"ל ומחמת מהירת המבטא נשתנה ההברה וי"ל דנוטה יותר לשב"א א"כ הא בכג"ז מצינו בשם ביין וינידא (המוזכר בשו"ת הרלב"ח סי' מג) שכתב הע"נ אות ב' (הו"ד ג"כ בט"ג שנ"ב ס"ק יז) בשם הראנ"ח ומהרא"ף ומהרי"ט שהצריכו ב' גיטין בא' חסר יו"ד בין וי"ו לנו"ן של ונידא ובא' מלא יו"ד וינידא והוא כתב דסגי בחד גט מלא יו"ד והרב המג"ן הגיה שם דכיון דיש ספק אם שמה בחירי"ק או בשב"א יותר נכון לכתוב בלא יו"ד ונוכל לקרותה בחירי"ק או בשב"א אבל בהיות ביו"ד הוא דוקא בחירי"ק כמשפט שמוש היו"ד יעו"ש דדבריו מסתברין ויש קצת סעד לדבריו ממ"ש המהרי"ק שורש ק"ו שיותר טוב לכנוס בספק חסרון מלכנוס בספק שינוי, הן אמת דהגאון הק' צ"צ (סי' קפט אות ה') מסתפק בכל השמות תסיא גינעסיא וכדומה במקומות שיש ספק אי נרגש היו"ד במבטא דספק זה קשה לתקן דאיך שנכתוב הוי ספק פסול וכתב דאין זה דומה למ"ש המהרי"ק שורש ק"ו דהתם מיירי שיחסור ענין שלם דהיינו כתיבת איזה נהר שיש ספק אם לכותבו הלכך טוב יותר לכנוס בספק חסר שכשר לכ"ע בדיעבד משא"כ בנ"ד שאם חסר היו"ד לא נכתב השם יפה יעו"ש, אמנם יש לחלק בין ספק הרגשת יו"ד שיש לה תנועה בפ"ע (אלא דצע"ק במ"ש הט"ג שנ"ש (ס"ק ז') גבי סאייה לחלק דרק התם יש לה תנועה עצמית ולכן כופלין היודי"ן משא"כ שם סאסיא כו' יעו"ש) לבין ספק הרגשת יו"ד הניקוד דלא הוי שינוי כ"כ וכמש"ל סוף אות ג' (וגם הצ"צ בעצמו שם חילק אח"כ בין יו"ד דהילל ודמילכה לבין יו"ד דהעניא חסיא ודומיהן שנרגשת במבטא יעו"ש ובט"ג שא"ה (ס"ק א) מ"ש בשם המכמ"א ושא"ג (ס"ק כז כח) ושא"פ (ס"ק א') בשם פנחס) ויעו' בכנה"ג (סי' קכט) הגב"י אות קפה ובספר חיים ושלום ח"א סי' לא (דף סה ע"ג) שהביא דברי ברכת המים בשם קאדי (אנכי לא מצאתי בס' בה"מ שת"י) דיש ספק אם לכתוב האל"ף דאולי יקרא הקורא האל"ף נעה ולא נחה דהיה כותבו חסר ונלמד מדברי המהרי"ק דטוב לכנוס בספק חיסור מספק שינוי יעו"ש מה שתמה הרב השואל ויעו"ש בסי' לב (עה ע"א) מ"ש הוא ומבואר דיש מקים ללמוד דילוג אות בכתובת השם מדילוג שם הנהר ואין הנושא סובל אריכות דבנידון הרב המג"ן דיש ספק אם הוא בחירי"ק או בשב"א כ' דיותר טוב לכתוב בלא יו"ד ומדבריו אנו למדין גם לנ"ד בשם הירשל דההברה ממוצעת הוא בין חירי"ק לסנו"ל ויש מקום דנוטה לשב"א אף כי חלילה לכתוב לכתחלה בלא

יו"ד כיון דכבר נתפרסם כתיבת השם וחתימתו ביו"ד וכמ"ש הט"ג אבל עכ"פ בדיעבד ודאי יש צד היתר להקל מה שכתבו בלא יו"ד גם מהאי טעמא ובפרט דהכל יודעים דהירשל והרשל שם אחד הוא ולא גרע משם פאלמה דכתב המהריב"ל בעצמו ס"ג (סימן ט) דהכל שם אחד הוא אף דגבי שם גווא החמיר בספר א' כלל ד' סימן כט (אלא דהרב דב"ח בשער הנקודות סוף אות קמ"ץ כתב דחסרון הניקוד חמור מחילוף אות יעו"ש ובסוף ניקוד סגו"ל ובתשו' עדות ביהוסף (סימן נב נג) המובא בשה"ת שם מסימן קעט עד סו"ס קפג ויעוין ג"כ בכנה"ג (סי' קכט) הגב"י אות יד וצ"ע בזה) ויעו' בשו"ת מהרלב"ח (סוף סי' קלב) שכתב כי לא יפסול בשנוי השם כי אם כשמשנה משם אחד לשם אחר אבל מכיון שזה אינו שם אחר אלא קיצור או לאיזה סיבה לא יקרא שינוי שם לפסול יעו"ש (אלא דשם מיירי שנקראת כמו שנכתב בגט מפי כל מכירי') וכן יש מקום לומר בנ"ד דהשמיטו היו"ד בכתיבה דהוי רק קיצור שמבליעין דגשת החירי"ק (או הברה ממוצעת) במהירת הלשון ויעו' ביש"ש פ"ד דגיטין אות ו' גבי ואלק (הו"ד ג"כ בברכת המים גבי שם בונילא ובנחלת שבעה אות ו') דמבואר מדבריו דאף אם כל העולם קורין אותו ועלקיל וכתב המכונה ואלק אין עיכוב בדבר בדיעבד ויעו' בשו"ת נחלות אבות (להגאון שער המשפט סי' טז) שהוכיח ג"כ מהיש"ש דשם גדלות וקטנות אינם נקראים חילוקי שמות בדיעבד כיון דידוע לכל שהוא שם אחד ליעוי' מה שכתבתי לעיל סימן י') ויעו' ג"כ בשו"ת דבר שמואל סימן בשם יהודית יודיטא ובשו"ת צ"צ (סימן רמא) ויעו' בשו"ת משה יוסף הספרדי אה"ע ח"ב (סי' ב') בשם סוטי ויש בענין זה לסתור ולבנות כי דבר התלוי בסברא יש פנים לכאן ולכאן אבל א"צ אריכות דעכ"פ יש לנו עוד צד ספק להקל וא"כ הא כתב הש"כ דיני ס"ס אות כח דשלשה ספיקות מהני אף במקום חזקה (יעו' ג"כ בנוב"י אה"ע סימן מד) דספק הראשון מגרע להחזקה ויעוין ג"כ בשו"ת שב יעקב חאה"ע (סוף סימן לג) ודוק:

ה אמנם כן כל מ"ש אף אם היה השאלה מהשמעת היו"ד בשם העצמי מכש"כ בנ"ד דכתבו מקודם שה"ק צבי כתיקונו והשאלה רק בשם הכינוי פשיטא דיש להקל (וכמ"ש גם כת"ר אלא שלא ביאר טעמו) ויש למצוא טעם נכון בזה ע"פ מ"ש המהר"א ששון (סי' למ"ד) (הו"ד בכה"ת להדב"ח (סי' קכח) ויעו' ג"כ בע"נ בשם זוי) זה לשונו עוד נ"ל טעם נכון להתיר שאם שנניח ונאמר ששם זוהי לא נכתב כראוי והי' אפשר לומר דמיפסל היינו כשלא היה נכתב אלא שם זוהי לבדו כו' אמנם בנ"ד שבגט כתבו וידה דמתקרי זוהי א"כ מורה ששם זוהי זה שם לידה עצמו כו' לא יבואו לטעות ולומר שהוא שם אחר כיון דקאי על שם לידה עכ"ל הזהב והיינו סברתו כעין מ"ש בתשו' הרא"ש כלל

מ"ה דין כ"ה מובא בש"ע (סי' קכח סכ"א) בדילג בשבת ויום רביעי היה כ"א והוא כתב עשרים הגט כשר כיון דידעינן דרביעי בשבת א"א להיות זולת ביום כ"א תלינן בטעות סופר ואף שהב"י שם כתב בשם העיטור (מאמר ח) כל שניכר שטעות סופר הוא כו' אין לחוש אלא בגוף שמות הבעל כו' יעו"ש י"ל דהיינו ששינה בשם העצמי משא"כ היכא דשם העיקרי נכתב כהוגן שפיר י"ל דמורה גם על הכינוי שזהו אלא שנכתב בט"ס וכעין זה כתב הצ"צ (סי' קע"ב אות ג') בשם בילא דמתקריא ביילייא ביתיר יו"ד די"ל דשם בילא מוכח עליו שהוא ט"ס שרצה לכתוב על הרגש היו"ד שאחר הלמ"ד וטעה וכתב בשני יודי"ן והו"ל כהאי דוידה דמתקרי זוהי שכתב המהר"א ששון הביאו המכמ"א שער ג' (סו"ס כה) דוידה מוכיח ודומה להא דרביעי בשבת בכך לירח מוכיח עליו שהוא ט"ס ויעו' ג"כ (בסי' רלד) שם שהאריך בפרט זה ויש לפלפל בדבריו אכמ"ל דעכ"פ בנ"ד יש מקום לומר דמשם צבי ניכר דמ"ש אח"כ הרשל הוא ט"ס שהשמיטו היו"ד וזהו האיש שנקרא הירשל ועפ"ז יש להעיר בכמה מקומות בדברי האחרונים שפסלו בשינה בכתיבת החניכה ויש לחלק בענין זה כמובן לכל מעיין מחוקקי אבל א"צ דכ"ז כתבתי ליתר שאת אבל באמת בנ"ד דיש מקומות שהברתם וחתימתם הוא בפת"ח וע"פ הוראת החת"ס כותבין כן בלא יו"ד א"כ אף דכל אחד ואחד כותב כפי לשון מדינתו מ"מ הא כתב הרמ"א (סו"ס קכט) דבדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים כשר והיינו אף שכתב כלשון מדינה אחרת ג"כ כשר אכן כל זה דוקא באופן כנ"ד שנכתב שה"ק כהוגן אבל אם אין לו אלא שם הלעז ושינה בכתיבתו אף רק בדבר התלוי בלשון המדינות אין להקל ע"פ דברי רמ"א אלו דכבר האיר עינינו בהלכה זו הגאון האלקי מאור הגולה מהרש"ז זצ"ל מלאדי בהגהותיו על הרמ"א מובא בפסקי הלכות לנכדו הגאון הקדוש הצ"צ חאה"ע (דף ד) שכתב על דברי הרמ"א שהם דקדוקי הכינויים אבל שם העצם צ"ל נכתב כלשון המדינה אפילו לעכב עכ"ל הזהב וכתב ע"ז הצ"צ דשם העצם היינו ודאי אפילו שם לעז רק שהוא שמו העצמי מעריסה ואין לו שם אחר וכינוי היינו שיש לו שם עצם בפ"ע רק שמכנים לו זה הכינוי יעו"ש (ובתשובותיו (סימן רלג אות ג) דהביא ג"כ הגהת זקנו רבן של ישראל ואסביר לה ע"פ סברת המהר"א ששון הנ"ל דשם וידה מעיד ומוכיח על זוהי כן הכא שה"ק יעיד על הכינוי יעו"ש וכנלפע"ד דבשינוי גמור לא אמרינן דהשה"ק יוכיח על הכינוי שהוא ט"ס משא"כ בדבר שמשתנה מכח לשון המדינות והוי שם אחד שפיר יוכיח השה"ק שזהו אף שלא כתבו החניכה כהברת מדינה זו ויעו' בצ"צ סי' קפט אות ה') ועפ"ז יש לפקפק קצת בדברי הגאון רח"כ בתשו' ס"ד (שהזכיר גם רו"מ במכתבו והבאתיו ג"כ בקונטרס חקי השם דין ז') בענין צינא צענא שהקיל ע"פ דברי הרמ"א אלו

יעו"ש והא השינוי בין צינא לצענא הוא בשמה העצמי (וגם דברי הרמ"א נראה שרבינו חיים כהן שם מפרש קצת באופן אחר דהיינו באין ידוע לשון המדינות) ויעו' ג"כ בט"ג שנ"א ס"ק ח שהביא דברי תשו' יריעית האהל (סי' טז) שהביא בשם חכם אחד היתר בשעת הדחק על שינוי בשם אידיא כי השמות אלו לועזות הן ואין מדקדקין בקריאתן והמחבר שם (סי' ין) השיב על זה דגם בשמות לעז פסול כשיש שינוי במבטא והט"ג דחק לישב דברי החכם ובאמת הדבר פשוט דגם בשם לעז פוסל שינוי במבטא יעו' ג"כ בשו"ת מכתם לדוד (סי' ט) (הו"ד בשו"ת חיים ושלום ח"א להגאון מהר"ח פאלאגי זצ"ל סי' לא) שכתב ג"כ דגם בשמות שהם בלשון לעז יש לילך בהם על צד ודרך דקדוק שלא יהיה שיטי השם יעו"ש ואפשר כונת החכם דהיינו בשם לעז שאינו שם עצמי אין מדקדקין בקריאתן כ"כ משום דעיקר השם מורה על הלעז שאינו עצמי שזהו וכמש"ל אלא דמלשון היריעות האהל שהעתיק הט"ג נראה דלא היה לה אלא שם אידיא א"כ א"א לפרש כן, סוף דבר דעכ"פ בנ"ד שכתבו צבי שפיר יש להקל בדיעבד במה שכתבו הרשל כמש"ל:

1 עוד יש מקום להוסיף תבלין בטעמו של דבר דאף להפוסלין בחסר יו"ד הניקוד היינו בשם עצמי אבל אם נכתב שם הקודש העיקרי כתיקונו ורק בהכינוי לא נכתב הניקור שפיר דמי ע"פ דברי המהר"י בן לב ספר ג' (סימן ט) (הו"ד בדב"ח שעה"ת סי' כח) זה לשונו אין ספק כי בין הספרדים צריך להזהר לכתוב הג' אותיות שהם יו"ד וי"ו אלף שהם אמות לכל האותיות והם במקום הנקודות לפי שבלשון הלועז אנו מדקדקין בזה לכאורה היה נראה דנהי דלכתחלה צריך להזהר אבל בדיעבד מה שעשה עשה והראיה לזה מהא דכתב הריב"ש (סימן נז) באותו הגט הכתוב הדרה במקום פלוני ואח"כ נודע הדבר שבשעת נתינת הגט לא היתה במקום פלוני והשיב שאפשר להקל משום שנוכל לומר הדרה מלעיל ר"ל שהיתה דרה באותו מקום מקודם וכיון דכן בנ"ד נמי כיון דלא נכתב א' אחר הפ"א ומצינן למיקרי בא' מהנקודות יש לנו להקל ולומר דלא טעי אינשי לומר שאינה זאת האשה כו' אלא יקראו עיקר הנקודה באופן מסכים לשמה כו' וכד מעיינין שפיר אשכחנא דאין הנדון דומה דהתם שאני כו' כיון דמשמע הכי והכי הו"ל כאלו לא נכתב ואפ"ה אין לפסול הגט כיון דאיכא מרבוותא דוקא מקום העמידה איצטריך ומקום הדירה א"צ אבל בנ"ד אם נאמר כיון דמיקרי הכי והכי הו"ל כאלו לא נכתב השם א"כ לא נכתב שמה בגט והוי ודאי פסול אפילו בדיעבד עכ"ל הזהב (ובעיקר דבריו צריכים למוד בעיון להרואה בדברי הריב"ש עצמו שכתב להדיא אפילו להמחמירין חסר שם עירו ג"כ כשר כיון שיכולים לקרותו כהוגן וכבר תמה שם בזה הגאון דברי חיים יעו"ש

מ"ש ואכמ"ל) א"כ לפ"ז דוקא כשאין לה רק שם זה שנחסר הנקודה שייך לפסול אבל בנ"ד שכתבו שה"ק כהוגן ורק בהכינוי חסר אות הניקוד דעכ"פ שינוי השם לא הוי כיון דמצינן למיקרי בא' מהנקודות שיסכים לשמו ולא הוי אלא כאלו לא נכתב כלל הכינוי דיש להכשיר בשה"ק לחודי' וכמ"ש הרמ"א ס"א דכש"כ אם כתב עיקר השם לבד דכשר ואין להקפיד על הכינויים כ"כ (וכעין זה כתב הצ"צ (סו"ס רח) ע"פ דברי הרשב"ץ המובא בב"י דכל כתב בבלבול הוי כמו שאינו ולפלא שלא הביא מדברי הריב"ל והריב"ש גם מדוע לא הזכיר פי הכנה"ג (סי' קכח הגב"י אות נב) דמ"ש הרשב"ץ כמי שאינו היינו דהוי כשינה שם עירו אכן (בסי' קצז אות ו) הביא ג"כ פי' הכנה"ג יעו"ש שכתב לצדד כעין זה ומצד בן פלוני יעו"ש ואכמ"ל):

ז ומעתה נדבר משאלה השניה שכתבו בגט שם הנשתקע ג"כ יפה כתב רו"מ דיש להכשיר במקום עיגון בפרט בשם אבי האשה והיה נקרא לתורה ברוך יהודה דהוי כמו שנקרא ברוך ליב זת"ד, הן אמת דמה שהקרובים ועוד איזה אנשים יודעים ששמו היה ברוך ליב אף דלדעת כמה פוסקים אין לו דין נשתקע רק בנשתקע גם מידיעה יש בזה מקום עיון קצת מדברי הב"י שכתב בשם הקונדרסים גבי חיים שקורין אותו רק ביבנט דאם כתב גם שם חיים אינה מגורשת דהכל יודעין דשמו חיים משום דביבנט הוא פי' של חיים יעו' ט"ג שא"ב ס"ק י"ז ויעו' בב"ש שנ"ש גבי שמחה ווריידא ודבריו נובעים מהלבוש סי"ח אלא שלא העתיק תיבת גם דבלבוש מבואר דאם כתב גם שמחה פסול דכיון דנשתקע ממנה הרי הוא שם אחר לגבי דידה יעו"ש ובשו"ת בגדי ישע אה"ע (סי' כ) אף דבידיעה לא נשתקע מ"מ מקרי נשתקע ועפ"ז לא היה מהני ג"כ מה דעלה לתורה בשם ברוך יהודה (יעו' ביש"ש פ"ד דגיטין סי' כד) לענין כינוי של ליב שלא יהיה מקרי נשתקע יעו' ג"כ בט"ג לק"ש סכ"ת גבי אברהם לבי דבקריאה נשתקע שם הירש וכתב דמתקרי אברהם הירש פסול יעו"ש (ובסע"ש לג לה) ויעו' ג"כ בשו"ת צ"צ (סימן רז) גבי כינוי בער שנשתקע (אלא דהתם גרע שהיה נקרא בכינוי אחר בעניא) יעו"ש שהביא ג"כ דברי הלבוש סי"ח ולפלא שלא הזכיר מדברי הט"ג גבי אברהם הירש דפוסל ג"כ ואין להאריך בדבר שכבר דברו בזה כל גדולי האחרונים דבמקום עיגון יש להקל יעו' ג"כ ברד"ך בית ד' (וגם הט"ג שם בכינוי הירש כתב בביאורו דבמקום עיגון גדול אין להחמיר אם ידוע ששם העריסה היה אברהם הירש וכ"כ בשו"ת בגדי ישע שם (יעו' ג"כ בפת"ש (ס"ק נד) ובביאורו לסה"ג סי' יט אות ב') וכן דעת הגאון דברי חיים בשער שינוי השמות (סי' יב וסי' יז) דשם שלא נשתקע בידיעה ונכתב כיון דיודעין שזה שמו בודאי הוי ספירת דברים יעו"ש שהאריך ומסיק דבמקום עיגון ודחק וכה"ג יש להכשירו

אפילו נכתב שם הנשתקע תחלה ומכש"כ כשכתב שם הנשתקע רק בשם מתקרי הגם דלא שייך לשון דמתקרי במה שאינו נקרא בו עתה מ"מ י"ל דכונתו שהיה נקרא בו וכמבואר בג"פ יעו"ש ובמ"ש ג"כ בסוף ספרו בשעה"ת על דברי חא"ש (סי' נה וסי' קמא) ויעו' מ"ש בקו' חה"ש (דין כ' כה לח נב) ויעו' ג"כ בס' חיים ושלום ח"ב אות צ' קיז א' דיה אלא שכתב בשם המהר"ש הלוי דכל שידעו משם זה אביו ואמו וקרוביו לא מיקרי נשתקע ויש לצרף ג"כ דעת הפוסקים המכשירין לגמרי בשם הנשתקע יעו' תשו' מהר"מ מינץ (סי' סד) המובא ג"כ בב"ש ש"נ אות ב' ובפרט אם נשתקע שם הראשון (דמעריסה) דהב"י כתב דמדברי מהרי"ק שורש פ"ו נראה קצת שאעפ"י שאינו ניכר כלל בשם הראשון כותבין אותו בגט לעיקר ויעו' בהגהת משנה למלך פ"ג מהלכות גירושין הלכה יג (נדפסה תשובתו באורך בסו"ס עזרת נשים וצע"ק במ"ש שם ד"ה אם לחשך) ובשו"ת פרח מטה אהרן ח"א (סי' כה): (ח) ולפע"ד יש מקום לומר בדרך החידוד קצת דיש הכרח דשטת רש"י כדעת המהרי"ק דשם הראשון מלידה אף שנשתקע הוי עיקר וכותבין אותו תחלה ואף אי נימא דגם שם הלידה אם אינו נקרא בו מפסיד הגט אבל עכ"פ לא הוי אלא פסולא דרבנן דהא גבי ההיא דהוו קרו לה נפאתה אזיל סהדי כתוב תפאתה דאמרינן עשו עדים שליחותן (גיטין סג ע"ב) פרש"י נפאתה כך שמה וכתבו תפאתה טעו בשמה דכל הרואה יתמה מה חידש רש"י בזה ולדעתי העניה י"ל דלשון רש"י מורה כשיטת המהרי"ק וחידש דלא נימא דשם העריסה היה תפאתה והוו קרו לה רק נפאתה תה ואפ"ה פסול משום דנכתב שם הנשתקע ולהכי פירש נפאתה כך שמה שזהו שם הראשון שלה תפאתה טעו בשמה שלא היה לה שם זה תחלה דאי הוי שם זה מעריסה הוי עיקר אף שנשתקע, או י"ל באופן אתר לשטת הסוברים דאף שם הראשון כשנשתקע פסול בגט מ"מ אף דפסול מן הדין לא הוי אלא פסולא דרבנן גם לשיטה זו ולהכי בא רש"י לאפוקי דאם היה שם הראשון תפאתה אף דג"כ פסול משום נשתקע מ"מ בכג"ז לא הוי אלא פסולא דרבנן והא הש"ס מיירי בפסול דאורייתא כדקאמר רבה מי קאמר להו כתובי חספא והבו לה ולא עשו עדים שליחותן אבל בפסולא דרבנן הא מדאורייתא עשו עדים שליחותן והיינו כדעת הרדב"ז ח"ד סוף (סי' פה) שכתב ויש לומר דאי נכתב גט כשר מה"ת אע"פ שהוא פסול מדקדוקי הסופרים הרי כבר עשו העדים שליחותן שכבר כתבו גט כשר מה"ת עכ"ד (אבל לא כן היא שטת הב"י ריש (סי' קכב) יעו"ש בב"ש ס"ק א' ותו"ג ס"ק ב) וע"פ הנחה זו בדעת רש"י דא' משני פנים הוא דשם העריסה אף שנשתקע הוי עיקר לכותבו בגט ואף אי נימא דפוסל לא הוי אלא פסולא דרבנן נמצא דבשם אביהם דיש דעות דאף אי שינה בהם כשר ה"ה דעת בעל העיטור

ודעת חכם אחד בשו"ת ב"י דיני גירושין (סי' ט') ודעת השואל בפסקי מהרא"י (סי' קלת) ד"ה ואשר כתבת עמיתי (יעו' ג"כ שם (סי' קפד וסי' קצז) ות"א (שם בתה"ד סימן רכח) ודעת העה"ג וסי' נה) (וכמה קולמוסין נשתברו בזה יעו' לחתנו הצ"צ (סי' פג) ותשובת כנסת יחזקאל (סימן ע') ותשובת תולדות יצחק (סימן ד') ותשובת נוב"י (סימן פט) ותשובת רעק"א (סי' קטז) וצ"צ החדש (סי' קצג קצד) ועוד בכמה דוכתי ואכמ"ל):

ט ולזאת אף אם נחליט דלהמחמירין בשינה שם האב בטל מה"ת וכדעת הב"ח וכ"ד המשפט צדק ח"ב (סי' ד') (הו"ד בכנה"ג הגט"ו סי' קכט אות לג) וכ"נ דעת הגאון מהר"י בנר דוד בספרו דברי אמת קונטרס יא (סי' ח') וכ"כ בשו"ת תודת שלמים סימן א' דשינוי שם אביה הגט בטל הו"ד בצ"צ (סי' קסד אות ד) (וקע"ה אות ג וסי' קצג) אלא שהביא שם דעת הג"פ דאינו פסול אלא מדרבנן ואין לומר דמשום דנמצא מכשירין לגמרי בשינה שם האב ע"כ אפי' המחמירין לא פסלו אלא דרבנן וכעין דברי הש"ס (שבת קלת א) דז"א דמצינו בכמה מקומות דלדעה א' כשר ולהשני אסור מה"ת יעו' בב"י אה"ע (סי' קכ) וב"ש שם ס"ק ח' דלדעת הרמב"ם נשתתק יכול לגרש ע"פ כתב ולדעת התוס' והרא"ש הגט בטל מה"ת יעו"ש ולענין חששא דשאלה בעגונה יעו' ש"כ חושן משפע (סי' סה) ותשו' גאו"ב (סי' כא) שהקילו ועכ"ז לדעת המחמירין נראה דחששא דאורייתא הוא וכדנראה מדברי התוס' יבמות (קכ ע"ב) סוד"ה כליו וכן לענין מגוייד יעו' ריב"ש (סימן שעט) וב"ש (סי' יז ס"ק ב') דדינא דאוריתא היא ועכ"ז יש חולקין בש"ס שם יבמות (קכ ע"ב) ויעו' מ"ש בחבורי מנ"מ אה"ע (סי' ד') וכ"ד הגאון בית מאיר בתשו' רעק"א (סי' קיט) דשינה שם אביו הוא בכלל הענין הג' שכתב הרמב"ם פ"א מה"ג ה"א דבטל מה"ת יעו"ש מ"מ כ"ז בשינה ממש לשם אחר אבל אם כתב שם העריסה שנשתקע דלפמש"ל (אות ת) אפילו בשמות איש ואשה לא הוי אלא פסולא דרבנן א"כ לענין שם אביהם שפיר יש לצדד דהוי כספיקא דרבנן כיון דיש מכשירין אפי' בשינוי גמור (ובפרט בשם אבי האשה דקול טפי משם אביו דאיכא נמי דעת הראנ"ח ח"א סי' יא) ואפשר דזה טעמו של הסדר אליהו בתשובותיו לסוף ספרו (סימן יד) (הו"ד בצ"צ סי' ר' אות יא) דאין לפסול בכתיבת שם הנשתקע אלא בשם עצמו של המגרש והמתגרשת אבל בשם אביהם לא (וכ"נ דעת הצ"צ בעצמו שם אלא דסותר קצת דבריו אח"כ בסו"ס ר"ז דכתב ובפרט שהוא בשם אביו ועכ"ז פוסל שם בתחלת דבריו אם נשתקע לגמרי) ולפמש"ל נראה לצדד בזה ההיתר מטעם ספיקא דרבנן ואף אי נימא דמיירי התם אף בשם השני שנשתקע (וכשאינו שם העריסה לא שייך האי טעמא שכתבתי) ג"כ יש מקום לומר בטעמו של דבר דבשם אביהם לא נפסל נשתקע דבעיקר דין נשתקע השם אי בטל מדאורייתא יש

מקום עיון גדול וכמו שפלפלו בזה כל גדולי האחרונים יעו' ג"כ בצ"צ (סי' רמז רמ"ח) מה שהאריך בזה ובס' דברי חיים שער שינוי השמות (סימן יב) הביא ג"כ כמה דעות בזה ועכ"פ י"ל דספיקא הוי אי בטל דאורייתא או דרבנן נמצא דבשם אביהם הוי כס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן (וכעין שכתב השמ"ק (סי' רה) מובא בש"כ יו"ד (סי' פג ס"ק טו) ודיני ס"ס (אות טז) ועפ"ז צע"ק דברי השער אפרים חשובה י"א יעו"ש ובתשו' רעק"א סימן ו ודו"ק) דלמא נשתקע לא הוי אלא פסולא דרבנן ושוב גבי שם אביהם הוי ספיקא דרבנן דלמא כדעת המכשירין דאינו פוסל בו שינוי כלל וכמש"ל:

י הן אמת דיש לפקפק דקשה לצרף לס"ס דעה שלא הוזכרה בש"ע יעו' במ"ש הרב בעי חיי בחלק עץ הדעת (הו"ד בעין זוכר להגאון החכם חיד"א זצ"ל מערכת (הס' אות לב) דאין לעשות ספק בדבר שנקבעה הלכה בש"ע יעו' ג"כ בפרמ"ג כללי או"ה אות ו' (ובסי': קה במ"ז ס"ק א) ובכללי (ס"ס שפ"ד) מחודשים ג' ובלב"ש ח"ד ס"ק כ' ול"א ובאורים ותומים בקיצור תקפו כהן (סי' עה) מ"מ מצינו לפעמים שצירפו דעה המובא בב"י לס"ס כמ"ש כמה אחרונים ביו"ד (סי' מב) לצרף ספק דחסרה המרה כשרה לס"ס אף שלא הוזכרה הדעה בש"ע ויעו' ג"כ בבית מאיר (סי' קצד) שמצרף שם דעת הרמב"ם (פ"ה מהא"ב הי"ג) דאפשר לפהמ"ק בלא דם וקמחשיב לה לספיקא דפלוגתא יעו"ש ובפרט במקום עיגון היכא שהעגונה ילדה ורדופה להנשא דמצינו דיש לסמוך על דברי היחיד יעו' חלקת מחוקק (סי' יז ס"ק לא) מ"ש בשם המ"ב דהביא ראי' ממשנה עדיות ומ"ש הוא יעו"ש עכ"פ כש"כ הוא דיש לצרף בכג"ז אף דעת יחיד לס"ס וכ"ז לרוחא דמלתא דבאמת יש לנו בנ"ד כמה ספיקות להיתרא א' דלמא כדעת המקילין לגמרי בנשתקע ודלמא כדעת הב"י במהרי"ק דשם העריסה הוי עיקר אף בנשתקע ודלמא כדעת המקילין דאם לא נשתקע בידיעה לא מיקרי נשתקע (אכן באמת נראה דגם המהרי"ק מיירי שנודע קצת משם העריסה) יעו' ג"כ בס' דברי אמת קונטרס (יא סי' ט) שהביא ג"כ דעת הפרח ששון (דף נ) דאין איסור לכתוב שם הנשתקע בגט לטפל הואיל וכל קרוביו ובני משפחתו מכירין אותו בשם זה וכיוצא בזה דקדק מהר"א אלפנדרי (סי' יג) מדברי מהרי"א בכתביו (סי' רי"א) וכ"כ בס' תורת חסד (סי' כז) וקרוב לזה כתב מהר"ר חסון הו"ד בס' מקור ברוך (סימן ט) (יעו"ש בדב"א מה שתמה על הג"פ גבי גרשון גרשם שפסק דיכתבו גרשון דמחקרי גרשם אף דנשתקע שם גרשם ולפלא שלא הביא מדברי הב"ש שנ"ב דשמות הדומין זה לזה הוי כאלו לא נשתכח) ואת"ל להחמיר גם בהנך האופנים דלמא כדעת המקילין בנשתקע שם אביהם ובפרט באבי האשה ועוד הא כתב רו"מ דאמו קראתו לפעמים ברוך ליב וגם קצת אנשים בדרך לצנות והוי זה ג"כ צירוף להיתרא דאף דדעת

הדב"מ ת"א (סימן נו) דבשביל איש או אשה או שנים שקורין בו אינו יוצא מידי נשתקע מ"מ הגאון ג"מ (סי' מז אות כ) (הו"ד בס' שדי חמד מערכת גט סימן מא אות ו) חלק עליו והוכיח דכל שיש מי שקורא אותו בתדירות באותו שם לא חשיב נשתקע ויש לכותבו בגט ומכש"כ שאין לפסול הגט בשביל מה שנכתב והביא שם גם דברי הרב משנת ר' אליעזר ח"ב (סימן לא) דהוכיח מדברי הקונדרסין ומהריק"ש דאם יש שום אדם שקורא באותו שם לא תשיב נשתקע א"כ אף דהכא לא קרא אותו א' בתדירות יש מקום לומר דמה שכמה אנשים קראו אותו לפעמים הוי כאחד בתדירות וחזיא לאצטרופי לשאר צדדי היתר להתירה מכבלי העיגון ועלינו יערה רות הבורא להשיב כדת וכחזרה:

ידידו משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל.

שער הרביעי שער הטהרה ובו ג' סימנים:

ח"א סימן יד

תשובה לכבוד הרב המופלג בתורה הישיש וכו' מוהר"ר יקותיאל זלמן נ"י המודה לצדקה במעדוועדובקא פלך קיעב. בענין אשה שיש לה מורסות באם ואינה יכולה לטהר עצמה לבעלה. בדבר שאלתו באשה רכה בשנים שאינה יכולה לטהר א"ע לבעלה זה כמה שנים כי תיכף אחר טבילתה מוצאת כתמים וכן בעת בדיקתה בימי ספירתה קשה לה לטהר עצמה שמוצאת בכל פעם כתמים על עד הבדיקה וכבר עסקה ברפואות והרבה רופאים הסכימו לדעה אחת שיש לה אבעבועות ומורסין שקורין בלאטירען על האם ומזה באים הכתמים ויש לה וסת לא פחות מחודש בין ראיה לראיה ולפעמים מאחרת לראות בסוף הי' שבועות ובוכת במר נפשה למצוא לה היתר לטהרה לבעלה, והנה בענין נאמנות הרופאים כבר האריכו בזה אדירי התורה ארזי הלבנון וכתבתי בענין זה ג"כ בחבורי ברכת משה קוה"ת (סי' טו) וכתבתי ג"כ בשם חכם אחד דאף אי נימא שאין סומכין על הרופאים היינו רק במה שאומרים מאומד דעתם וחכמתם אבל במה שעינים רואות (ע"י כלי הבטה שנתחדש בדורנו) פשיטא דנאמנים הם, אח"ז ראיתי שגם מרן הגאון שר התורה מלויבאוויעש בספרו צ"צ כתב סברא זו יעו"ש (בסימן קמח אות ד') שכתב להדיא ועוד זאת והוא העיקר דהא בנ"ד אומרים הרופאים שראו בעיניהם ממש שיש לה מכה לכן אף למ"ד שאין סומכין על הרופאים זהו כשאומרים כן ע"פ חכמתם ושיקול דעתם שאין זה ודאי אבל מה שראו בחוש פשיטא שאין שייך זה יעו"ש וכ"כ בשו"ת דב"ת ח"ב (סימן עז) דכשהמילדת אמרה שראתה בראיית עינים ממש שיש לה מכה כו' ודאי נאמנת יעו"ש בטעמו כמ"ש הרב ש"א (ויעו' ג"כ בשב יעקב חיו"ד (סי' לו) ובתשו'

חת"ס (סימן קעג) ובתשו' צ"צ סו"ס קיט) וכן מה שכתבתי בחבורי שם (סי' כב) לחדש דהיכא דשני רופאים כוונו דבריהם זה שלא בפני זה כ"ע מודים דנאמנים ע"פ דברי הש"ס (גיטין יט) מצאתי ת"ל שקדמני בזה הצמח צדק שם אות ז', עכ"פ לפי הנחה זו דידוע דיש לה מכה אם כן כתמים פשיטא דתולה בה בכל ענין כמבואר במרדכי וברמ"א ס"ה אלא אף מה שמוצאת בבדיקת העד הא באשה שיש לה וסת מבואר שם ברמ"א דתולה שלא בשעת וסתה אף שאינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם ובנ"ד הוי כיש לה וסת שאינה רואה בפחות מחדש כמבואר ובסימן קפו ס"ג) ובחו"ד (סי' קפז ס"ק יג) ויעו' מ"ש בחבורי שם אות ח' ויעו' ג"כ בשו"ת דב"ח ח"ב (סי' עב) שכתב ג"כ דכה"ג מיקרי יש לה וסת דתולה אפילו באינה יודעת שמכתה מוציאה דם ובודאי דשפיר כתב רו"מ דבנ"ד דיש ג"כ ספק אם הוא מן המקור (יעו' בש"כ ס"ק כ' ובתשו' נוב"י סימן מא) פשוט דיש להקל כיון דאיכא כמה צדדי היתרא וכמ"ש אדמו"ר בש"ע שלו (ס"ק כג שם) ויעו' בצ"צ (סימן קכט אות יא) ובפרט דלפי דברי הרופאים שהדם בא מן המורסא א"כ אפשר דהוי כמכה שודאי מוציאה דם (יעו' בשו"ת עבודת הגרשוני (סימן כב) דסברת אין אורח בא אלא בזמנו מהני לסמוך על דברי הרופא) ועכ"פ טוב יותר שלא תבדוק עצמה כלל אך כשתטהר עצמה מראיית וסתה אזי מוכרחת לבדוק עצמה בהפסק טהרה ועכ"פ יום א' בתוך שבעה נקיים וכמ"ש החו"ד (סי' קצו ס"ק ג') יעוין גם כן בס"ט שם (ס"ק יד) ולפע"ד נראה שתנהג בבדיקת הפסק טהרה ובדיקת יום א' וז' יעו"ש בש"ע ס"ד ובתשו' נוב"י מה"ת (סי' קכט) וכ"כ בשו"ת צ"צ החדש (סי' קיג) בענין כזה שאינה יכולה לטהר שלא תבדוק עצמה כלל שלא בשעת וסתה רק לפעמים תקנח עצמה מבחוץ בכותלי בית הרחם וכמ"ש כה"ג הגמיי' פ"ד בשם מהר"מ ואחר עבור ימי וסתה צריכה ג' בדיקות היינו בדיקה דהפסק טהרה ובדיקת יום ראשון ויום ז' ובנתיים לא תבדוק כלל רק בקינות לבד סגי וכ"כ שם סו"ס קיד (יעו' ג"כ בס"ט שם (סימן קצו ס"ק כג) ובשו"ת צ"צ שם (סו"ס קכג ובסימן קכט אות יא ובסו"ס קמט וסו"ס קנב) ויעו' ג"כ בשו"ת דברי חיים ח"ב (סי' עד) שכתב ורק בשעת וסתה ודאי צריכין למיבדק בהפסק טהרה שלא יהיו שום קרטין וכו' יעו"ש ובנדון הכתמים שתמצא בג"י הראשונים דידוע פלוגתת הרמ"א והש"כ (בסי' קצו) ומה שכתבו האחרונים בזה ובנ"ד דאין להחליט ג"כ דהוי כמכה שודאי מוציאה דם בודאי יפה כתב רו"מ שתעשה כמ"ש התורת השלמים שם (סי' קצו ס"ק יג) (וכ"כ הס"ט סי' קצ ס"ק עד) והחו"ד (ס"ק וא"ו) דכשיהיה יום א' של ספירת נקיים אחר ג"י לראייתה (ופסקה בטהרה ביום א' או ב' לראייתה על ידי בדיקה

כדרך שבודקין לספירת ז"נ) תוכל לתלות הכתמים בטהרה. ידידו הדו"ש וכתב בנחיצה רבה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן טו

תשובה להרב המו"צ בטשערקאם המופלג החריף ובקי וו"ח מוהר"ר ברוך בר' דוב נ"י. בענין רמ"ח:

בדבר השאלה אשה אחת ראתה דם מחמת תשמיש בימי הנקה כמה חדשים אחרי לידתה ומקודם היה ביאת היתר ואחרי שראתה מחמת תשמיש קודם שהוחזקה ג' פעמים הלכה לרופא ישראל ובדק אותה בכלי הבטה ולא ראה שום מכה ופצע על האם ונתן לה רפואות לעצור הדמים ולא הועילו הרפואות והוחזקה לראות פעם שלישי (וכל הראיות היו סמוך לתשמיש והיו רצופות ובפעם ראשונה נמצא על עד שלו) והלכה לאותו הרופא שיבדוק אותה עוד הפעם ואחרי הבדיקה היטב מצא איזה כאב על האם מבחוץ ואמר שמזה יצא הדם ועשה לה רפואות ואומר שנתרפאת וכעת אין לה שום כאב ופצע ומבטיח שלא תראה עוד אם לסמוך על הרופא לתלות הדם במכה באשר לא ראתה בשום פעם שלא בע"ת אפילו בעת בדיקתה בעומק ולא היתה מרגשת שום כאב בשעת תשמיש, ע"כ לשון השואל בכתיבת ידו ולא רציתי להשיבו רק לכת"ר אשר הוא ידרוש היטב תוכן השאלה בבירור וזאת תשובתי:

א בעה"י הנה אי כאב הוי כמכה יש אריכות דברים יעו' בט"ז (סי' קפז ס"ק י' וסימן קצא ס"ק ד') ובס"ט שם (ס"ק ט' וי"ד) ובשו"ת חכם צבי (סי' עג) ובשו"ת רבינו חיים כהן יו"ד (סימן כט ל') ושו"ת נוב"י קמא (סי' נ') ולכאורה היה מקום להעיר קצת דכאב הוי כמכה מלשון המשנה רפ"י (סד ע"ב) עד שתחיה המכה הרי דקראו בלשון מכה אף דלא הוי רק כאב בעלמא ויעו' בתוס' י"ט שם ד"ה כל במ"ש להכי לא תלינן במכה יעו"ש אף דצער בתולים לא הוי רק כאב בעלמא ויש לדחות זה ואכמ"ל דבנ"ד לשון השואל מגומגם דסיים דלא היתה מרגשת שום כאב בע"ח ומה זה שאמר הרופא שמצא איזה כאב על האם אך אחר ששלח לי תעודת הרופא והראתיו לרופאים ואמרו שיש לה נפוח העור מצואר פתח המקור (שקורין הויטגעשווילעכץ) ואמרו שנפוח זה ודאי מוציא דם א"כ במכה המוציאה דם פשוט דלא מקרי רמ"ת מדין הש"ס נדה (סו א') וש"ע שם (ס"ה) אכן בעיקר נאמנות הרופאים כמה קולמוסין נשתברו יעו' בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קיא) ותשו' חכ"צ (סי' מו) ושו"ת נוב"י (סי' מט) דאין סומכין עליהם (ובספרי ברכת משה קוה"ת (סימן טו וכב) העירותי בזה מהמתניתין גיטין (עב א') ויעו' ג"כ

בשו"ת מהרי"ק שורש קלט במ"ש ובכ"מ מצינו שסמכו חכמים על הרופאים כו' ואפילו בחששא דכרת יעו"ש) אך אפילו הם לא החמירו רק לענין איסור תורה משא"כ לענין רמ"ת דהוי רק משום וסת דהוא דרבנן דאף למ"ד וסתות דאורייתא אבל וסת הבא על ידי מעשה לכ"ע דרבנן שפיר י"ל דנאמנים וכמ"ש כן להדיא בשו"ת נוב"י שם (סי' מט) וכבר חילק כן בשו"ת פמ"א ח"א (סי' יב) והוסיף שם בסברתו דברמ"ת דאינה אסורה לבעלה אלא מחמת חזקה אתיא חזקה דרופא דלא מרעי נפשיה ומוציא מידי חזקה זו ומעמידין האשה על חזקה סתם. נשים שאינם רואים מחמת תשמיש משא"כ לטהר על ידי הרופאים את הדם לא מצינו באיסור תורה לסמוך עליהם:

ב אמנם כן אי נימא דמאמרו של הרופא הוי כדבר ברור יש מקום לומר דהשני דעות בש"ע (סי' קפז ס"ח) דפליגי אי סומכין על הרופא ישראל שאומר דברור לו שנתרפאת אחר שהוחזקה להיות רמ"ח פליגי בדין זה אי ע"א נאמן נגד חזקה בדרבנן יעו' ש"ס יבמות פ"ח א' ותוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה הוי ויש בזה אריכות דברים בדברי גדולי האחרונים יעו' בשו"ת חכ"צ (סו"ס סה) במ"ש אבעיא לן בהא"ר ובדרבנן לקולא וכ"כ בשו"ת נוב"י מה"ת אה"ע (סי' ז') דכיון דע"א באתחזיק איסורא מספקא לן ע"כ בדרבנן יש להקל (יעו' ג"כ מ"ש בספרי מנחת משה אה"ע סי' יב אות א') אכן הגאון פני יהושע שבת (סא א') תוס' ד"ה עד כתב שם כיון דאתחזיק איסור שבח ע"א לא מהימן אפילו באיסורא דרבנן יעו"ש ובב"ש (סי' טו סק"כ וסי' קנח ס"ק א') [ובאמת ענין זה אי אזלינן לקולא באבעיא דלא אפשיטא בדרבנן הוא מחלוקת הראשונים דשיטת הרי"ף והרמב"ם דאזלינן לקולא (אף דמפורש בש"ס תיקו) יעו' בכסף משנה (פ"א מהלכות ציצית הלכה ח"י ופ"ט מהלכות ס"ת הט"ו) ובהרב המגיד (פכ"ח מה' שבת ה"ג) ושיטת הרא"ם ושאר גאונים דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפילו בדרבנן הו"ד בהגהות מיימוני (פ"ב מהלכות חמץ ומצה הט"ז באות א') ויעו' בס' יראים להר"א ממיץ בעמוד הביאה (סי' ריז) שכתב וקבלה בידינו כל תיקו דאיסורא אפילו בדרבנן לחומרא (יעו"ש דנקט קבלה זו אאבעיא דיבמות (כב א') בשניות דר' חייא אף דאינו מפורש בש"ס תיקו) ויעו' בב"י או"ת (סי' תלז) שהביא שטת הגאונים בשם ההג"מ גם לענין האבעיא דפסחים (ד' ע"א) אף דאינו מפורש בש"ס תיקו ויש לפלפל בענינים אלו ואכמ"ל דעכ"פ יש מקום לומר בנ"ד דהנך תרי דעות אי נאמן הרופא לומר שנתרפאת אחרי שנתחזקה לרמ"ת פליגי גם כן בפרט זה אי ע"א נאמן באתחזיק איסורא בדרבנן כיון דרמ"ת איסורא דרבנן היא דאיכא כמש"ל:

ג הן אמת דהחלקת מחוקק (סי' קיט ס"ק כב) כתב ואם הוא איסור דאורייתא כגון סוטה ורואה מחמת תשמיש אבל דבריו אלו נפלאין ואפשר אגב שיטפיה כתב כן דהא מבואר

להדיא בשו"ת הרשב"א (סימן תתלט) הו"ד בב"י (סי' קפז) ברמ"ת דכשתטבול ליכא אלא איסורא דרבנן (יעו' בשו"ת חתם סופר יו"ד (סי' קנג) ד"ה אלא מ"ש בדברי החמ"ת וצריך לעיין קצת בתשו' הב"ח (סימן פה) במ"ש ואצ"ל ברמ"ת דפשיטא דטמאה דאורייתא כו' נתיר איסור דאורייתא ויש לדחות כמובן יעו' בסוף תשובתו במ"ש כיון דאינו משמש עמה בוסת הקלקול) יעו"ש ובסדרי טהרה (סי' קפז ס"ק יד) מ"ש בשם תשו' מהר"מ ואכמ"ל דלפ"ז הדעת תורה נוטה יותר להקל לענין נאמנות הרופא אף אחרי שנתחזקה כיון דברוב המקומות מצינו דנקטו כשיטה זו להקל בדרבנן באבעיא דלא איפשטא יעו' בט"ז יו"ד (סי' ריח ס"ק ד') וש"כ שם (ס"ק ג') ובפר"ת או"ת (סימן תרע"ב ס"ב) במ"ש דהא כל בעיא דלא איפשטא במידי דרבנן נקטו להו רבוותא בפשיטות להקל יעו"ש ובפרט דהכא גם הדעה ראשונה לא אסרו בהחלט אלא שנסתפקו אם מותר לסמוך על הרפואה אחר שתתחזק דבאמת הכא יש מקום לומר דהוי כמלתא דעבידא לגלויי אם תראה אחר מאמר הרופא מחמת תשמיש דבזה נאמן ע"א אף בדאורייתא ובאתחזיק יעו' ש"ס יבמות (צג ע"ב קטו א') וש"ס בכירות (לו א') ובב"ש (סי' קכ ס"ק ה') אלא דמקום הספק הוא אי הכא מיקרי עבידא לגלויי ודאי (כיון דיוכל הרופא לומר שנתקלקלה אח"כ מאיזה סיבה או שלא ראתה כלל אלא שנתלכלכו בגדי' וכדומה ועכ"פ לא יתגלה שקרותו בודאי) וכדמחלק בזה מרן הריב"ש (סימן קנה) שאין כל מלתא דעבידא לגלויי בגדר אחד יש דבר כו' שהוא דבר מפורסם לכל ועתיד להגלות בודאי בקרוב כו' יעו"ש בדבריו הנחמדים (וכ"ז אף אי נימא דמיקרי אתחזיק איסורא אבל לדברי הפמ"א שהבאתי לעיל סוף אות א' בלא"ה לא מיקרי אתחזיק איסורא כלל) ולא עוד דבנידון שאלתנו עדיף טפי דבהאי דינא דש"ע ס"ח גם הרופא מודה שראתה מחמת תשמיש אלא שנתרפאת וע"כ יש מקום לומר דאינו נאמן נגד החזקה משא"כ בנ"ד דהרופא אומר שהיה לה נפוח המוציא דם ואם כן מה שנתחזקה לרמ"ח חזקה בטעות היתה לפי דברי הרופא ובכנ"ז הא כתב מרן המהר"מ ב"ך בתשו' מיימוני להלכות אישות (סימן ג') דלא מיקרי אתחזיק איסורא אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר האיסור מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסור היה כו' יעו"ש וכ"כ בשו"ת רש"ל (סו"ס כא) (וכתבתי מזה בחבורי מנחת משה קונטרס חה"ש סוף דין י' ובספרי ברכת משה קוה"ת (סי' יב יג) מ"ש באורך בפרטים אלו) א"כ בנ"ד שפיר י"ל דכ"ע מודים דנאמן לומר דלא ראתה כלל מחמת תשמיש וכן ראיתי כעת להגאון מאור הגולה הצ"צ החדש (סימן קמת אות ד') לענין לטהר הדם שהוא רואה חשוב אתחזיק איסורא וא"כ איך יהיה הרופא ע"א נאמן וכתב גם כן לחלק ע"פ תשו' מיימוני הנ"ל דנמצא דלדברי הרופא לא ראתה דם נדה כלל ולדבריו תיגלי מלתא למפרע

שהוא דם המכה יעו"ש ויעו' בשו"ת כנסת יחזקאל (סו"ס לד) ד"ה אך לדברי הרופאים שכתב ג"כ לחלק באופן אחר דלענין נתרפאת כמה רופאים טועים בדעתם שעשו רפואה שלמה ובאמת לא הועילו כלום משא"כ אם אומר שהוא מכיר ויודע שהמכה מוציא דם כו' כי זה מלאכתם וחכמתם יעו"ש:

ד אמנם כן כל אלו הדברות שהאריכו הפוסקים בענין נאמנות הרופאים היינו במה שאומרים ע"פ אומד דעתם אבל בזה"ז שבודקין בכלי הבטה כבר כתבתי בספרי ברכת משה לסימן טו) בשם חכם אחד דבמה שעינים רואות בודאי נאמן הרופא ובפרט דהוי מדעל"ג להראות לרופא אחר שיראה אם כדבריו כן הוא יעו"ש וכ"כ הצ"צ שם דאף למ"ד שאין סומכין על הרופאים זהו כשאומרים ע"פ חכמתם ושיקול דעתם ע"ז ס"ל שאין זה ודאי אבל מה שראו בחוש פשיטא שאין שייך זה (יעו"ש סוף אות ז' דגם מ"ש לחדש בספרי שם (סימן כב) דאם שני רופאים כוונו דבריהם מהני לכ"ע ע"פ דברי הש"ס גיטין (יט) קדמני בזה ג"כ הצ"צ שם ובאמת אלו היה שואל הבעל למורה טרם שריפא אותה הרופא היה טוב לשאול עוד לרופא אחר ולראות אם היו מכוונים דבריהם) וכ"כ בשו"ת דברי חיים ח"ב (סי' עז) דכשהמילדת אמרה שראתה בראיית עינים ממש שיש לה מכה כו' ודאי נאמנת יעו"ש מ"ש בענין מדעל"ג [אכן ע"פ טעם זה מפני שאפשר לברר ע"י רופא אחר היה מקום לספק בנ"ד דאחר שראה הרופא הנפות עשה תיכף רפואה על ידי רעפיראציאן וכדומה ואומר שעתה אין שום מכה שם א"כ שוב אין לברר דבריו שאומר שהיה שם מכה בתחלה יעו"ש בשו"ת חת"ס ח"א (סי' יב) ברופא שאמר על איש אחד שהוא כרות שפכה וכבר מת האיש דאף דבעת אמירת הרופא היה יכול להתברר מ"מ כיון דכעת תו ליכא לברורי שוב לא מהימן עד אחד יעו"ש ובמ"ש בחבורי מנחת משה אה"ע (סי' יב אות ד') להעיר ע"ז מדברי הירושלמי יומא (פ"ג הלכה א') ואכמ"ל] וכ"כ הגאון מהרש"ק בס' קנאת סיפרים בהערותיו לשירי טהרה (סי' פ') דמה דיש דעות דלא סמכינן על רופאים היינו אם אומרים ע"פ אומדנא ושכלם אבל אם בדקו שם במשמוש היד ואומרים שיש שם מכה המוציאה דם כו' ודאי מהני אמירת הרופא יעו"ש וכ"נ פשוט דהא נאמנת בעצמה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא (נדה סו ושע"ס ו) וכי עיניה בין מכתה אלא דמרגשת ע"י כאב וכדומה שיש לה מכה (יעו' ס"ט שם ס"ק יב) וא"כ ודאי דראיית הרופאים בכלי הבטה לא גרע מהרגשתה ויעו' בשו"ת חת"ס יו"ד (סימן קנג) ד"ה גם שלא נחית לזה: (ה) אמנם כן בנ"ד לכאורה גרע טפי בדיקת הכלי הבטה כיון דמקודם שנתחזקה בדק אותה ג"כ ולא ראה מאומה ורק עתה אתר שנתחזקה ראה המכה א"כ כיון דמקודם לא היה לה מכה שוב הוי רמ"ת לכאורה דבשלמא אם

לא היה רק אומד הרופא היה מקום להקל דמקודם טעה באומד דעתו משא"כ לפמ"ש דהוי ראיה ודבר ברור ע"י הכלי הבטה א"כ ברור דמקודם לא היה לה מכה כלל, אכן באמת י"ל דכיון דכעת אחר ראיה ג' ברור דיש לה מכה המוציאה דם א"כ בודאי לא ברגע אחת נעשה המכה (יעו' בטוש"ע יו"ד (סי' פא) גבי הוגלד פי המכה ומ"ש הפוסקים שם לענין מכה ישנה וזה אפשר להתברר ג"כ ע"י הרופא כמה משך זמן נתהוה מכה זו) וכיון דהרופא בדקה תיכף אחר הביאה שלישית ומצא המכה א"כ ודאי שנתהוה חולי הנפוח עוד קודם ביאה שלישית (ואפשר דחולי זה היה ג"כ בביאות ראשונות ומה שלא ראה הרופא קודם שנתחזקה משום דהנפוח היה עוד בפנים תחת העור ולא נתגלה לחוץ אבל גם אז היה יכול להוציא דם מפנימית המכה ובפרט על ידי מיעוך התשמיש יעוין בתשו' נוב"י (סו"ס נז) לענין יציאת דם ע"י דחיקת אצבע) ועכ"פ ספק מיהו איכא להחזיק מזמן לזמן דמכה זו שרואה עתה היתה לה עוד מקודם הביאה שלישית וא"כ מספק יש להקל דלא נאסרה לבעלה לעולם כיון דאיסור רמ"ת לא הוי רק איסורא דרבנן וכמו דהקיל הרמ"א ס"ה לענין רמ"ת אף באינה יודעת שהמכה מוציאה דם כמו כן יש להקל ביש מכה לפנינו שמוציאה דם אלא דהספק הוא אם גם קודם הבעילה היה לה מכה זו דהיינו הך ואפשר דספק זה עדיף טפי דהתם ספק אם מוציא דם כלל והכא ודאי מוציאה דם אלא דהספק בזמן ויש להאריך ולפלפל בענין חזקה דמעיקרא יעו' ג"כ בשו"ת חת"ס חאה"ע ח"ב (סי' קלה) במ"ש דאפילו אם נימא במכה בעלמא תלינן דהשתא הוא דניגף ומוקמינן גופי' אחזקתי' כו'. יעו"ש דמלבד דעכ"פ ספיקא איכא יעו' תוס' עירובין (לה ב') ותוס' פסחים (צ"א א') ד"ה שהיה ותוס' נדה (ב' ע"ב) ד"ה התם (ד' ע"א) ד"ה שכל ותשו' מהרי"ט ח"א (סי' לז) ואכמ"ל דבנ"ד הרי המכה כעת לפנינו ונגד חזקה דמעיקרא שלא היה לה מכה אדרבה י"ל דאיכא חזקה דמעיקרא וגם רובא דאינה רמ"ת] ויעו' בחדושי רעק"א על הש"ך (ס"ק כ') ובח"ד (אות יג) דמה שמקילין לענין איסור לבעלה אף בספק אם מוציאה דם הוא משום דלא הוי אלא וסת דרבנן יעו"ש ומטעם זה יש להקל גם כן בנ"ד כמש"ל: (ו) וכדמות ראיה דמה שמקילין במכה היינו אף לא נודע מהמכה קודם שנתחזקה לפמ"ש הכנסת יחזקאל (סי' לד) (הו"ד גם בס"ט ס"ק יד) דמ"ש אחרונים דלהרשב"א צריך שתדע שהמכה מוציאה אה דם דהיינו שלא ראתה בעת התשמיש ג"פ כו' דנראה שהבין בדברי הש"ך (ס"ק כ') שכתב דצריכה ז' נקיים היינו בלא רמ"ת אבל ברמ"ת כיון דלבעלה צריך אתה לדון שהמכה מוציאה דם גם ז"נ א"צ דאין טהרה לחצאין ואף דהס"ט חולק עליו בזה אח"כ (בס"ק טז) כתב דמדברי הש"כ (ס"ק כד) שכ' מ"מ שלא בשעת תשמיש כו' נושה יותר דבריו כפי' הכנסת

יחזקאל ולפ"ז מה שהקילו ברמ"ת במכה שא"י אם מוציאה דם אי היה נודע לנו מהמכה קודם שנתחזקה א"כ כבר החלטנו לטמא דם ראייתה שלא לתלות במכה כיון שלא היה נ"מ אז לענין איסור לבעלה רק לענין ז' נקיים ואיך נתיר אח"כ כשראתה ג"פ ולומר דם מכה הוא ובע"כ דמיירי שנודע לנו ממציאת המכה אתרי שנתחזקה לרמ"ת דיש נ"מ לאוסרה לבעלה דתלינן במכה ושוב א"צ ג"כ ז' נקיים כסברת הכנסת יחזקאל וא"כ מוכח קצת דאף שנמצאה המכה אחר ביאה ג' תלינן שהיתה גם קודם הבעילה ולא הוי רמ"ת (אף דיש לנו להקל שהמכה היתה מקודם וגם לומר שמוציאה דם ויש לחלק ואכמ"ל) מכש"כ בנודע ודאי דמוציאה דם דיש לתלות דמכה זו שרואין אחר בעילה ג' היתה ג"כ קודם הבעילה ולא הוי רמ"ת ואף דבמכה שא"י אם מוציאה דם אין מקילין רק באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה דסומכין על דעת המרדכי מ"מ הא כתב הב"ח בתשובה פ"ד דאשה מעוברת או מניקה דמסולקת דמים הוי כמו שלא בשעת וסתה וכדאיתא פ"ק דנדה (דף כו) שפיר יכולה לתלות במכתה אע"פ שא"י שמוציאה דם יעו"ש ובנוב"י מה"ת (סימן קיג) וא"כ גם בנ"ד שהיה בימי מניקתה הוי כמו שלא בשעת וסתה ויש לחלות דמכה זו היתה מקודם ועי"ז ראתה בשעת תשמיש וכמש"ל ועוד דאף אם לא הוי כדבר ברור שהמכה היתה מקודם אבל עכ"פ אומד הרופא איכא שע"פ אומדן דעתו ראיית הדם היה ע"י המכה שמצא עתה וא"כ הא גם על אומדן הרופאים איכא כמה מכשירין יעוין בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קיא) ד"ה ועתה דאם ברור להרופאים שהדם מהמכה נאמנים ויעו' בשו"ת שבו"י ח"א (סי' סה) צד היתר משום אומן לא מרע אומנתי' ובפרט אם נוטל שכר ויעו' ג"כ בח"ב (סי' עו) (אלא שהשבו"י חשש לבדדמי וע"כ מחלק דבשני רופאים מהני ודאי משום דלא שייך בדדמי יעו"ש) ויעו' בשו"ת שב יעקב (סימן לו) ד"ה עד כה פלפלתי ועוד בכמה תשובות גדולו אחרונים והא אז עדות הרופאים היה רק ע"פ אומדן דעתם ובכל זאת איכא מכשירין] ובפרט במניקת דהוי כשלא בשעת ווסתה ואם כן הא כתב העבודת הגרשוני (סימן כב) דסברת אין אורח בא אלא בזמנו מהני לסמוך על דברי הרופא וכ"ו לרוחא דמלתא אבל באמת אם בדיקת הרופא (בכלי הבטה שהיא ראי' בעיניו ממש כמש"ל) היה תיכף אחר בעילה ג' או בתוך ג"י לבעילה שלישית נראה יותר דודאי הוא שהמכה היתה קודם ביאה שלישית ועי"ז ראתה בשעת תשמיש כמש"ל:

1 עוד יש לצרף חקירת הגאון נוב"י מה"ת (סימן צא) כיון דרמ"ת מטעם וסת הוא לא תאסר בימי מניקתה ויהיה תלוי בפלוגתת הט"ז (סי' קפט ס"ק מח) וש"כ (סי' קפד ס"ק יט) יעו"ש ואף כי חלילה לסמוך ע"ז דגם הנוב"י בעצמו לא קבע יתד בהיתר זה

כיון דמלשון הרמ"א עברה ושמשה לא משמע כן יעו' בחו"ד (סי' קפז סק"ג) ובס"ט שם (סוס"ק כו) דסיים בצ"ע ענין זה עכ"פ צירוף להיתרא מיהו הוי לסמוך על דברי הרופא ויעו' בשו"ת בנין ציון (סימן יא) שהשואל חתר למצוא היתר בזקנה שרמ"ת כיון דאינה חוששת לוסת שאינה קבועה והוא לא הסכים לזה אלא לצרף היתר זה לקולא אחרת יעו"ש ולפלא שלא זכר שר מ"ש בזה השבו"י ח"א (סי' צח) (הו"ד גם בס"ט שם) צד היתר ע"פ דברי הש"ס נדה (ס' ע"ב) ותוס' שם ד"ה עוברה שזקנה עדיף מאשה שלא בשעת וסתה ועשה אותו סניף להתיר במה שמרגשת צער וכאב יעו"ש א"כ אי איכא צד היתר בזקנה כמו כן במניקה דשוין הם וכמבואר בש"ס שם ובש"ע (סימן ק"צ סנ"ב) ועכ"פ מהני זאת לומר דהוי כרגל"ד דלא ראתה מחמת תשמיש ושפיר מהני דברי הרופא וכמ"ש הרדב"ז ת"א (סי' תי) גם יש לצרף דעת הראב"ד בס' בעל הנפש (הו"ד בתוה"ש סי' קפז ס"ק ב' וס"ט קפו ס"ק ד' וקפז ס"ק ב') דאם לא בדקה עצמה קודם תשמיש לא מצטרף דאמרינן מקמי הכי הוי דמא יעו' בחתם סופר (סי' קס"ד) שצירף דעתו היכא דאם נאסרה תתגרש ת"ו יעו"ש (שרצה להעמיס כן בדעת הנוב"י מה"ת (סי' פז) דמ"ש לא היתה הבדיקה סמוך לתשמיש היינו בדיקה דלפני תשמיש) וכן מה דנמצא בביאה ראשונה על עד שלו אף דבכג"ז גם בזמן מופלג אחר התשמיש מקרי רמ"ת מ"מ יש לחקור אצל השואל אולי נמצא רק על כתונתו (וזה מקרי אצלו עד) והא כתב הפמ"א ת"ב בסי' קכו) (הו"ד בס"ט ס"ק ג') דדוקא שמצא בעד שלו שהוכן לקנח בו אח"ת משא"כ כשנמצא בכתונתו (ויש מקום עיון בדברי הפמ"א אכמ"ל) וכתב הס"ט דאפילו אם נמצא נמי על כתונתה י"ל דבא לאתר זמן כו' ומה שנמצא בשלו דלמא מעלמא אתי ותלינן לענין זה שלא לאוסרה עולמית יעו"ש ולא עוד דאפילו היכא שקנח בעד המוכן לכך היכא דשהה אתה במטה אחר תשמיש נראה דלא מקרי רמ"ת כיון דבשעה שקנח לא ראה אם היה דם על העד תלינן דלא היה אז דם והדם הנמצא על העד בא אח"כ וכן רשום אצלי מכבר על גליון הנוב"י מה"ת שם (סי' פז) דמ"ש לא היתה הבדיקה סמוך לתשמיש אף דבעד שלו אין חילוק בין סמוך למופלג י"ל דמיירי בשהה אתה א"ת ומ"ש הרב פת"ש (ס"ק מ') לפרש דברי הנוב"י ע"פ דעת הפמ"א יש לסתור להמעיין בפמ"א בעצמו, אח"ז ראיתי בשו"ת עמודי אור יו"ד (סימן נט) שהשיב כן להרה"ג פת"ש לפרש דברי הנוב"י דמיירי בשהה אח"ת ומ"ש הרב פת"ש (ס"ק מ') תמה עליו יעו"ש עכ"פ גם בנ"ד אם יתודע לכת"ר שהיה כן יש עוד צד להקל: (ח) עוד נלפע"ד לחדש קולא לטהרת בנות ישראל ובפרט כבנ"ד שלא הראתה הדם להמורה א"כ אפשר שלא היה אדום ממש כדין הש"ס ולכן אף דמטמאין כל שיש בו מראה אדום יעו' ש"ס נדה (כ ע"ב) ובטור וב"י (סי' קפח)

יש מקום לומר דזה דוקא לענין שצריכה ז' נקיים אבל לא לאוסרה לבעלה לעולם (וכעין שכ' הש"כ (ס"ק לב) לענין דם טוהר) ויש להביא סעד לזה ע"פ דברי התב"ש (סי' לח ס"ק ז') שכתב זה לשונו ואע"ג דבדם נדה החמירו לאסור כל מראה אדום כו' נ"ל דהתם משום חומרא דכרת גזרו טפי ותו דלפעמים מסור הוא לנשים כמ"ש התקין רבי בשדות ולכן החמירו התם אפילו בכתם משום לא פלוג משא"כ הכא כו' עכ"ל הזהב ולפ"ז י"ל דרק לענין איסור כרת החמירו ולא לענין רמ"ת דהוא רק איסורא דרבנן ואף דהחמירו גם בכתם זה רק משום דמסורה לנשים (משא"כ דין דרמ"ת דנמסר רק למורים מובהקים) והתם שייך לא פלוג דאם יתירו בכתם יתירו ג"כ בדם הרגשה משא"כ ברמ"ת דלענין נקיים שפיר נחמיר דצריכה ז"נ א"כ י"ל דליש בזה לא פלוג ועוד משום לא פלוג אין להחמיר לאסור אשה לבעלה לעולם יעו' בתה"ד בפסקיו (סי' קסד) (הו"ד במג"א (סי' תמז ס"ק ה') דלא מחמירין בלא פלוג כמו בגוף הדין) הן אמת דלכאורה יש סתירה לזה מדברי הב"י שם (סי' קפ"ח) לענין כמימי תלתן ובשר צלי דפלוגתא דת"ק וב"ה שם (נדה יט אי) איכא בינייהו לתלות דלת"ק תולין מספק ולב"ה טהור לגמרי דהר"ן בשם הרמב"ן כתב דהלכה כת"ק והרא"ש כתב דהלכה כב"ה וכתב הב"י דהאידנא לא נ"מ לן מידי בהאי ספק דכל מראה אדום טמא יעו"ש ואי איתא כמש"ל הא איכא נ"מ לענין רמ"ת דלא נאסרה אלא בראתה אדום גמור ובע"כ דשיטת הב"י הוא לטמא כל מראה אדום אף לאוסרה לבעלה משום רמ"ת אבל באמת י"ל לפי מה שנראה מהפוסקים דברמ"ת איכא ספק אם הוא מן הצדדים דאף דרוב דמים הוא מן המקור הא נגד זה יש רוב דאינם רואים מחמת תשמיש (יעו' בש"ע הרב (סי' קפז) או"ק כג כד ובק"א שם אות א' ה') וא"כ אף במראה דהיא ספק אודם ג"כ יש מקום להקל לענין רמ"ת משום דהוי כעין ס"ס דלמא אינו מראה אדום ממש ואת"ל דהוי אדום ממש דלמא הוא מן הצדדים [וגם לפמש"ל דברמ"ת דהוא רק משום וסת יש להקל בספיקו (והיינו הך די"ל דמה דהוי רק איסור דרבנן הוא משום זה די"ל דהדם מן הצדדים ויש לפלפל בזה בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א גבי ספק דאורייתא כידוע) א"כ סגי הס' דלמא אינו מראה אדום כלל] ולפ"ז שפיר כתב הב"י דלא נ"מ לן מידי בהאי ספק כלל כיון דלענין נקיים מחמירין בכל מראה אדום ולענין איסור רמ"ת אין נ"מ בין אם המראה טהור לגמרי בין אם תולין מספק דאף שתולין מספק אין לאוסרה לבעלה כמש"ל:

ט ואדאתאן להכי י"ל דלאו דוקא כשרואין ברור שאינו אדום ממש יש צד להקל אלא אף בסתם אדום אלא דבאמת אין אנו בקיאין במראית הדמים בין אם היא כהה הרבה א"כ מידי ספיקא לא נפקא ויש צד היתר לענין רמ"ת (יעו' ג"כ בש"כ (סימן קפז ס"ק ז') ודוק)

אף דהוי ספק חסרון ידיעה מ"מ הוי ספק חסרון לכל העולם וכמ"ש החו"ד (סי' קצו ס"ק ג') לענין ספק אם הוא בימי נדה או ימי זיבה (יעו' מ"ש בספרי ברכת משה קוה"ת (סי' כג אות ט וסימן כז) ואכמ"ל ובפרט הכא בנ"ד דלא הראתה לחכם איכא ג"כ החקירה דהוי כנאבד יעו' שפ"ד (סי' נג ס"ק טו) וש"ע יו"ד (סי' קצ סמ"ו) וש"כ שם (ס"ק סא) ותפל"מ שם) ויש לפלפל עוד בענין ס"ס משם אחד יעו' מ"ש בברכת משה קוה"ת (סי' טו אות ד ה) ובמ"ש במנחת משה אה"ע (סימן ה' אות ז') ודוק וגם בענין הספק דלמא אינו אדום ממש יש לפלפל דתלוי בפלוגתת הראב"ד והרז"ה דלהרז"ה בשער הוסתות (סימן י) דלא אמרינן רוב דמים שבמקור המה טמאים הוי ס"ס ולשטת הראב"ד שם דרוב דמים שבאשה טמאים לא מחשיב ס"ס כמבואר תוס' כתובות (ט א) יעו' בשו"ת נוב"י מה"ת יו"ד (סי' קיח) (אכן לפמש"ל אות ז לשיטת הראב"ד בעצמו מותרת מט"א כיון שלא בדקה קודם הבעילה א"כ יש היתר ממ"נ יעו' בד"מ יו"ד (סי' נד) וש"כ שם ס"ק ט' (וצע"ק מהד"מ אה"ע סי' מה ס"ק ד) ובב"י יו"ד (סי' קצו) ובס"ט (סי' קפד ס"ק ד) ובב"י או"ח (סימן ד) בדברי תשו' הרשב"א וש"כ חו"מ (סי' כה ס"ק יט) ובתשו' נוב"י אה"ע (סי' מג) ובמ"ש במנ"מ אה"ע (סי' א אות ה) ואכמ"ל) ויעו' בפנ"י כתובות שם דלדעתו אם ספק א' שקול אפילו אם השני לא שכיח ג"כ מיקרי ס"ס יעו' בב"י אה"ע (סי' ו) ובש"כ יו"ד (סי' נג ס"ק יד) ובכללי ס"ס דין ל"ג ובט"ז (סי' קצ ס"ק א) ותה"ש שם ותשו' חכ"צ (סי' מו) ומג"א (סי' תסז) ס"ק ח"י וס"ט סי' קפג ס"ק ב' וקפ"ז ס"ק טו וקפ"ח ס"ק ח' וק"צ ס"ק ב ובשו"ת הריב"ש (סי' שע"ב) ובמ"ש בבר"מ קוה"ת (סי' טו אות ו וסי' כג אות ב) (ושם אות ה' הבאתי דעת הראב"ד פ"ט מהלכות טומאת מת הי"א י"ב דאף דספק א' אינו שקול מחשיב ס"ס) אלא דהכא גם נגד הספק שמא מן הצדדים איכא רוב דמים מן המקור וא"כ שני הספקות אינם שקולים אכן יש מקום לומר דנגד רובא דרוב דמים מן המקור ורובא דרוב דמים טמאים איכא רוב דאינם רואים מחמת תשמיש וחזקת טהרה דאשה (יעו' ק"א למרן הרב סי' ק"ץ ס"ק א) והוי כשני ספיקות שקולים, גם י"ל דבנ"ד דמניקת היא א"כ בספק מן הצדדין קרוב יותר להתיר כיון דאז בחזקת מסולקת דמים היא וע"כ אף אי ספק השני דלמא אינו מראה טמא לא הוי ספק השקול דרוב דמים שבמקור טמאים הם מ"מ כיון דספק א' קרוב יותר להתיר אף דספק השני נוטה יותר לאיסור בצירוף שניהם הוי כשני ספיקות שקולים וכמו שנראה כן מדעת הראב"ד פרק ט' מהלכות טומאת מת הי"א יעו' בספרי בר"מ קוה"ת (סי' כג אות ה) מ"ש בכונה השני' בדעת הראב"ד שם ויש בזה לפלפל ולסתור ולבנות אכמ"ל דלא כתבתי זאת רק לצירוף סניף המועיל לטהרת בנות ישראל וא"כ מכל הנך טעמי שכתבתי לעיל בעה"י נלפע"ד

דהאשה טהורה לבעלה ויהא רעוא שמן השמים יסכימו לזה ותהיה טהורה ככל בנות ישראל והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו הטהורה:
הדורש שלום כל ההוגים בתורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא ובעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. אחר זה השגתי ידיעה מטשערקאססי כי ה' שלח מקודש עזרתה וה"ה טהורה ככל בנות ישראל כן יעזור ה' לנו בכל עת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא:

ח"א סימן טז

תשובה לכבוד י"נ שארי הרב הגאון הגדול סוע"ה מגוע תרשישים וכו' מוהר"ר יוסף לעווינשטיין שליט"א הגאבד"ק סעראצק. בענין אם הבעל טוען מאוסה עלי ובמה ת"ד בתקנת רנמ"ה: (א) בדבר שאלתו איש אחד רמ"ד ברצ"ח מגליל שלו נשא אשה א' מעיר מ' זה שנה ד' ולא. ראתה דם בתולים ולא דם נדות מעולם וכנראה שהיא ממשפחת דורקטי כי אחותה היתה ערך ט' שנים תחת בעלה ולא טבלה ולעיני בעלה החזיקה עצמה לטמאה ימים הראויין עד שהוכרחה להודות כי אינה צריכה לטבול (ע"פ דברי הבלן שאמר שלא טבלה כלום) וקבלה ג"פ מבעלה ונודע זאת לרמ"ד הנ"ל רבע שנה אחר הנשואין ועכ"ז חשב אולי ישתנה זאת אבל אחרי שראה כי עברו ג' שנים ולא ראתה דם והרופאים אמרו על אחותה שלא תלד ע"כ רוצה שגם היא תבדק ע"י רופאים וממאנת לדרוש ברופאים וגם היא ארורה ומקללתו וכמה פעמים שהולכת ללון חוץ לביתו בלי דעתו ורשותו ע"כ מאוסה עליו ודופק על דלתות הדר"ג למצוא לו היתר ע"פ התורה לגרשה בע"כ אם אך ישיג רשיון מהממשלה זה תוכן השאלה בקצרה וכבוד ש"ב הדר"ג פתח בהיתרא ע"פ דברי הרא"ש בתשו' כלל מב (הו"ד בש"ע סי' קיז) דנכפית יכול לגרשה בע"כ דלא תקן ר"ג שתהיה האשה עדיפא. מאיש יעו"ש והרי במאיס עלי דעת הרמב"ם דכופין לגרשה ובתשובת צ"צ החדש (סימן קלב) הביא דגם הבני אהובה כ"כ אלא דמהמהרי"ק שורש ק"ז נראה דהוי ספק אי בכה"ג תיקן רגמ"ה יעו"ש א"כ לכאורה יש לומר בכה"ג דהוי ס"ס דאיכא עוד ספק שמא כלה הח' בסוף אלף החמישי גם מצד המום יש לדון ע"פ דברי הב"ש שם (ס"ק כד) דהיכא דלא ידע מהמום י"ל דכופין אותה (יעו' קו"א הפלאה שם אלא דמסתפק אם זה נחשב למום ובפ"ק דכתובות (י' ע"ב) דאמרה ממשפחת דורקטי אני וכו' ולא אמרינן דהוי מקח טעות משום מום דלא יהיו לה בנים יש לדחות דאז הה יכול לישא עוד אשה גם מצד המום יש לחשוש אולי מתל, זת"ד הדר"ג דעכ"פ מאה רבנים אולי יועיל להתיר מטעם ס"ס הנ"ל וחרש חו"ד: (ב)

הנה מה שכתב הדר"ג בסוף דבריו אלא שאני חושש אולי מחל כו' לפלא שהדר"ג הזכיר דברי המהרי"ק שורש ק"ז דמסתפק אי גזר רגמ"ה במאיסה עליו ומדוע לא הביא שגם בזה נסתפק המהרי"ק אולי מחל דאחר שכתב דאפשר לומר דבכה"ג לא תיקן הגאון כיון שהוא בא מחמת טענה ונמאסת בעיניו מחמת המום כו' כתב עוד ואפילו נאמר שמחל בשעת בעילה כו' אבל מ"מ לענין שנתחייב להיות עמה כל ימיו זה לא מצינו דצערא דגופא לא מחיל איניש יעו"ש ובשורש ק"ה ובתשו' מהר"מ לובלין (סימן א') ויעו' בשו"ת חיים ושלום אה"ע (סי' א') (ג' ע"ד) מה שהביא בשם הרי"ף אלגזי בספר דרך עץ החיים (סי' ג') שרצה לחלק בין מום גדול למום קטן והוא חולק עליו אלא דאח"כ באמצע תשובותיו (ו' ע"ג) הביא בשם תשו' פאת נגב אה"ע (סי' טוב) שהאריך להוכיח דאפילו ידע מהמומים עכ"ז לא אמרינן ידע ומחיל דמצי טעין סבור הייתי שהייתי יכול לסבלם ושכ"כ התומת ישרים (סי' קלט) והרב שמן המשחה (סימן קנא) ויעו' בתשו' בני יעקב (סי' ח') מה שפלפל בענין זה וצ"ע מ"ש שם מדברי התומת ישרים (סימן קלט) ועכ"פ גם הוא סיים שם בתשובתו דאזדה לה תקנת רגמ"ה בכה"ג וכיון שכן אפילו אי איכא טענת מחילה מה בכך אטו משום דמחל פעם א' יצטרך להוסיף מחילה על מחילתו ואכמ"ל ולפלפל דלפע"ד פשוט דלא שייך לומר ידע ומחיל אלא במום הניכר כרגע כשיתודע משא"כ בזה אף שנודע לו שאין לה דמים יחשב שמקרה היא ותתרפא משא"כ אחר שעבר ג' שנים דאז נודע לו המום ברור וע"כ אינו רוצה בה וכעין זה חילק הרב מהר"א ששון בתשו' בני יעקב שם (כי' ח') דאין לומר ידע ומחיל אלא במום קבוע תמיד ועל עמדו יעמוד כו' אבל בנ"ד שעשוי להשתנות כו' ועתה הכביד עליו חליו כו' איכא למימר דלא שייך מחיל אלא במה שעיניו רואות כו' אבל עתה כי גדול הכאב תכופות זו לזו ואינו יכול לסובלו יעו"ש:

ג אכן בעיקר הדבר אי הוי מום יפה העיר הדר"ג מהאי דפ"ק דכתובת וכי יש לחלק דבזמן הש"ס היה יכול לישא עוד אשר אלא דהגאון מלבוב בספרו שו"מ מה"ג ח"א סימן רע"ג נשאל בענין זה אי יש התר לגרש בע"כ באשה שמעולם לא היה לה אורח כנשים לא דם נדה ולא דם בתולים וטוען הבעל שמקחו מקח טעות והשיב דאי אפשר להוציא בגט בע"כ דשמא ממשפחת דור קטוע היא והביא דמהאי דפ"ק דכתובות מוכח דעכ"פ גם מום לא הוי ע"כ לדעתו יש להיות מתון בדבר לפשר ביניהם יעו"ש שכ' לחלק דהתם בש"ס שבא לבטל תיכף הקידושין איל לך זכה משא"כ בכמה שנים אולי לא גזר רגמ"ה ולא נחית שם לחלק (כחילוק הדר"ג) בין זמן הש"ס להיכא דלא יכול לישא אחרת ובאמת לפע"ד העיקר הוא כמ"ש הדר"ג דאין ראיה משם דלא הוי מום דמלבד די"ל דאז

היה יכול לישא אחרת הנה אף בדין הש"ס י"ל דהתם הבעל טוען טענת דמים שזינתה והשיב לו שלא נאסרה עליו משים זונה כיון דהיא ממשפחת דורקטי אבל אם אינו רוצה מפני חסרון זה שלא ידע מקודם שפיר י"ל דהוי מקח טעות אף בזמן הש"ס (דיכול לומר איני רוצה לישא עוד אשה אחרת דלא מצינא למיקם בסיפוקייהו) משום דבניה מועטין יעו' בירושלמי שם סוף הלכה א' ובמדרש שמואל פ"ב גבי עובדא דר' ישמעאל בר' יוסי מקנתר לה (שאל ירבו כמותה בישראל) כל אשה שדמי' מועטין ילדיה מועטין יעו"ש וכן נראה משו"ת הרש"ך ח"ג (סי' סג) הו"ד בכנה"ג הגב"י (סי' א' אות עג) שכ' נשא אשה בת כ"ב שנה ולא היה לה אורח כנשים ומחמת זה רוצה לגרשה מתירין לו שבועה יעו"ש דהכנה"ג חולק עליו קא הכנה"ג (סי' קיז הגט"ו אות ה') בשם המשפט צדק (סימן סח) באשה שאין לה וסת קבוע ויכול לשמש עמה אף תוס' לא הפסידה יעו"ש היינו שיש לה וסת לראות אלא שאינה קבוע) ולדעת הרש"ך עצמו ח"א (סי' כ') (הו"ד שם אות יג) היכא דנוהגין לישא שתי נשים והתנה עמו שלא ישא אחרת וכן בנשבע הוי הדין כמקום שנוהגין שלא לישא מחמת חר"ג יעו"ש נמצא דלדעת הרש"ך אם נמצא שאין לה אורח כנשים יש מקום להתיר לו חרגמ"ה כמו שמתירין לו השבועה יעו' בתשו' בני יעקב שם סוף תשובה ח' מ"ש בזה רש בענין זה אריכות דברים אם נחלק בין שבועה לחרגמ"ה יעו' מהרי"ק שורש ק"א ובמשנה למלך (פכ"ג מהלכות אישות הט"ז) ובשו"ת שיבת ציון (סי' פח) ואכמ"ל דכ"ז לפלפולא בעלמא:

ד אבל באמת אף אם לא נחליט דהוי מקח טעות מחמת מום מ"מ כיון דמאיסה בעיניו מחמת זה ומפני שהיא ארורה ומצערתו כמה פעמים ולא יכול לדור אתה יפה כתב ש"ב הדר"ג דיש צד היתר גדול ע"פ דעת הרמב"ם (פי"ד מה"א ה"ח) דכופין להוציא בטוענת היא מאיס עלי כן בטוען הוא מאיסה דלא יפה כח האשה מכח האיש כמ"ש בתשו' הרא"ש ואף דהכנה"ג הגהות ב"י (סי' א' אות לג) כתב דהעלה בתשו' בכמה ראיות דהמורד על אשתו ואומר מאיסה עלי חרגמ"ה מונעו מלישא אשה אחרת יעו"ש מ"מ הא יש לנו תנא דמסייע רבן של ישראל. הוא מהר"מ ב"ב (סי' תתרי"ח) שנראה גם מדבריו (וכמ"ש ג"כ הצ"צ החדש שם סי' קלב) דהיכא דהמניעה ממנו שטען דמאיסה עליו או שהיא אשה רעה בדעותיה והוא מעוגן מחמת זה התירו לו לגרש בע"כ יעו"ש ובתשו' חיים ושלום שם הביא שכן דעת התומת ישרים (סי' קלט) והרב פ"מ ח"ג (ר"ס יט) ושמן המשחה (סי' קנא) ופאת נגב (סימן טו"ב) דבטענת מאיסה עלי כופין לגרשה דלא גרע מאשה הבאה בטענת מאיס עלי דכופין אותו לגרש וכמ"ש הרמב"ם יעו"ש ולפע"ד (אי נימא דלא עדיף חרגמ"ה משבועה וחרמי קהל יעו' בהגהת מרדכי כתובות (סי' רצא)

ודוק) יש להביא סעד לדעת הדר"ג מדברי הרמ"א יו"ד (סי' רכח סעיף כ') איש ואשה שקב"ח או שנשבעו זה לזה לישא זא"ז כו' אבל אם האשה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו דאפילו אם כבר נשאת האומרת מאיס עלי חייב להוציא והיינו לדעת הרמב"ם יעו"ש בט"ז (ס"ק לד) ובבית שמואל (סי' נ' ס"ק טז) ובנוב"י קמא חיו"ד (סימן סח) (ומה"ת סימן רד) לענין חרם הקהלות על החוזר בשידוכין דבכה"ג שטוענת מאיס עלי א"צ התרה כלל דהם לא גזרו במאיס עלי וא"כ כיון דבשו"ת שקבל על עצמו וחה"ק נפטרו משו"ת בטענת מאיס ואמתלא מבוררת כמו כן יש מקום לומר בחרגמ"ה (דלא עדיף כחו משבועה וחה"ק) דבמאיס עלי לא גזר:

ה הן אמת דיש בזה לפקפק ע"פ דברי הש"כ שם (ס"ק נו) ובפרט להמעיין בגוף דברי תשובת מהר"י ווייל כ קלז) דהי' לו עוד כמה צדדי היתר ואכמ"ל בפלפול דעכ"פ ספיקא מיהו איכא אי גזר רגמ"ה בכה"ג וא"כ לדעת החמ"ת והב"ש (סי' סו ס"ק יח) י"א דחרגמ"ה לא הוי אלא איסורא דרבנן (יעו' ג"כ ב"ש (סי' א' ס"ק כא) ושו"ת נוב"י מה"ת (סו"ס ז') ותשו' חכ"צ (סימן קיז) א"כ בנ"ד הוי ספיקא דרבנן אלא אפילו לדעת הט"ז יו"ד (סי' ריח ס"ק ד') וש"כ שם (ס"ק ג') דח' הוי דאורייתא ויש להחמיר בספיקו יעו' ג"כ שו"ת עה"ג (סי' צג) [ואף לפמ"ש הנוב"י יו"ד מה"ת (סימן קמו) דמה שגוזרין על הנולדים אינו אלא מדברי קבלה והולכין בספיקו להקל לדעתו יעו"ש ג"כ יש מקום לעיין בזה ע"פ דברי הש"ס ר"ה (יט א') דד"ק כד"ת דמי יעו' ש"ע או"ח (סימן תרצו ס"ז) וב"י או"ח (סי' תקנד) בשם ר"ת וסימן תרפו בשם הרז"ה וט"ז שם (סי' תרפז ס"ק ב') וא"כ יש מקום גדול לומר דבד"ק דהוי כד"ת יש להחמיר בספיקו (יעו' ג"כ חת"ס שם (סי' ב') מ"ש בענין ס' ד"ק) ובזה הוי א"ש הא דחזקיה קרי בטבריא י"ד ט"ו (מגילה ה' ב') ומיושב קושית הר"ן והפרמ"ג הטמין זאת ברמ"ז שם בא"א (ס"ק ב' ד') ובמק"א הארכתי בזה ת"ל] מ"מ הא בנ"ד איכא עוד ספק דלמא כדעת המחבר (סימן א' ס"י) והמהרי"ק דלא החרים אלא עד סוף אלף החמישי ואם כן הוי כעין ס"ס וכמ"ש הדר"ג (ויעו' בשו"ת דברי ריבות (סו"ס שה) דאף דס"ל ג"כ דספק חרגמ"ה יש להחמיר משום שהוא ספק דאורייתא (וכ"כ המהרי"ק שורש ק"ז דספק איסורא: לחומרא) מ"מ כתב שם ג"כ היתר ס"ס דלמא לא גזר בארוסה ואת"ל גזר דלמא לא הוי אלא עד סוף אלף החמישי יעו"ש והרב חיים ושלום (סי' א' ה' ע"א) הביא דעת כמה גדולים שהקילו בס"ס כזה) ואף דהחכם צבי (סו"ס קכד) כתב דלדידן אית לן בודאי דחרגמ"ה נוהג אף לאחר אלף החמישי ואינו נכנס בגדר ס"ס מ"מ יפה כתב הדר"ג דהא הוי רק מצד מנהג וספק מנהג לקולא וזה ג"כ כינת הב"ש (סי' א ס"ק כא) וכ"כ בשו"ת בית אפרים חאה"ע (סי' א)

בסוף תשובתו ואין לומר בזה ספיקא לחומרא כיון דרק מנהג הוא וכד"ס שספיקו להקל כמ"ש הב"ש בשם הד"מ יעו"ש בב"א ועוד דכבר כתבתי בספרי ברכת משה בקוה"ת סי' ל' אות ד') להקל (בכג"ז גבי שבוי) מטעם ס"ם כיון דנראה פשוט דבזה"ז הוי עכ"פ ספק השקול אי חרגמ"ה הוי דאורייתא או דרבנן נמצא דהוי ס"ס בדאורייתא וספק אחד בדרבנן (וכעין שכ' הש"כ בכללי ס"ס דין טז) דלמא בשבוי' לא גזר ודלמא בזה"ז לא הוי אלא דרבנן ושוב הוי ספיקא דרבנן דלמא בשבויה לא גזרו כמובן יעו"ש וה"ה בנ"ד דלמא בטוען מאיסה עלי לא גזר רגמ"ה ודלמא בזה"ז לא הוי אלא דרבנן ושוב הוי ספיקא דרבנן דלמא בטוען מאיסה לא גזר ובפרט לשטת הרמב"ם דכופין להוציא בטוענת מאיס:

ו ומדי עברי בהלכה זו הבריק לנגד עיני שיש מקום לומר פרפרת קטנה בדברי הרמב"ם הנ"ל שהקשה עליו השער המלך (פ"ט מהלכות אישות הט"ו) ע"פ דברי התוס' כתובות (סג ע"ב) ד"ה אבל שהקשו בשם ר"ת לפרש"י דבאמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא ואמאי לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר דומיא דאומרת טמאה אני (נדרים צ' ע"ב) ותירצו דיש לדחות דהתם נוטלת כתובה דוקא איכא למיחוש שמא ענ"ב אבל הכא דיוצאת בלא כתובה לא חיישינן יעו"ש ולפ"ז קשה דברי הרמב"ם אהדדי דאלו הכא (בפי"ד ה"ח) פסק דהאומרת מאיס עלי כופין אותו להוציא ובע"כ כסברת התוס' דכל שמפסדת כתובה ל"ח שמא ענ"ב ואלו לקמן (פכ"ד הי"ת) פסק בהדיא דאם אמרה שזינתה ברצון אין משגיחין בדבריה שמא עיניה נתנה באחר הרי דס"ל דאף במפסדת כתובה חיישינן לענ"ב נמצא דדבריו סותרים זא"ז לכאורה יעו"ש בשעה"מ מ"ש בזה, ולפע"ד י"ל בזה בהקדם מה שיש להעיר בהא דטא"ל לפמ"ש הרא"ש בסוף נדרים בטעמא דגרשתני דנאמנת ול"ח שמא ענ"ב דחזקה שלא תפקיע עצמה מבעלה בטענת שקר ולהיות באיסור א"א כל ימיה יעו"ש א"כ תהיה נאמנת ג"כ לומר טמאה אני לך מטעם זה דאם מפקעת עצמה ממנו בטענת שקר וכופין אותו להוציא הוי גט מעושה שלא כדין וגם גט מוטעה שע"ד כך הוא מגרשה משום שאומרת טמאה אני לך וחושבין שכן הוא כדבריה אבל אם היא משקרת משום שענ"ב הגט בטל ועומדת באיסור א"א כל ימיה ושוב תהיה נאמנת מטעם זה שכתב הרא"ש, אמנם כן י"ל דא"ש לפמ"ש הרדב"ז ת"ד (סי' פט) זה לשונו גם מה שהפריז על המדה לומר שאם יזכירו לו שהוא חייב לגרש אפי' בדיבור בעלמא הוי גט מוטעה אוני רואה את דבריו כי אפילו לפי סברתו שאינו חייב לגרשה לא הוי גט מוטעה דבשלמא כשהאשה מותרת לו ואנחנו אומרים לו שהוא חייב לגרשה הוא סומך עלינו וכיון שלא היה חייב לגרש נמצא הגט מוטעה אבל היכא שהאשה אסורה עליו אע"פ שאנחנו אומרים לו חייב אתה ליתן גט לא הוי גט מוטעה

שהרי בשער שהוא נותנו לה לאו עלן קסמיך אלא על עצמו הוא סומך כיון שאינה ראויה לו מתיר אותה לגמרי לעלמא וגמר וגרש מדעתו בלא טעות כדי שתנשא לעלמא כו', עכ"ל הזהב ומעתה יש מקום לומר דלא סתרי פסקי הרמב"ם אהדדי דבשלמא כשאומרת טמאה אני לך שזינתה ברצון ואסורה לו לפי דבריה להכי אינה נאמנת דשמא ענ"ב ומשקרת ואעפ"כ אינה באיסור א"א כל ימיה דאף אם היא משקרת לא הוי גט מעושה דכיון שמגרשה משום איסור שאינה ראויה לו לפי דבריה על עצמו סמך וגמר ומגרשה בלב שלם משא"כ כשאומרת מאיס עלי דמותרת לו ועדיין עומד ומצפה שמא תתרצה לו ואינו מגרשה משום איסור אלא דאנן כפינן לו להוציא אשתו המותרת (גם לפי דברי) אבל הוא אינו חפץ לגרשה אלא דסומך עלינו שחייב לגרשה משום דמאיס עליה נמצא כשהיא משקרת ואינו מאיס עליה אלא דענ"ב ממילא דהגט בטל דהוי גט מעושה ומוטעה ובכה"ג חזקה שאינה משקרת להיות באיסור א"א כל ימי' כמ"ש הרא"ש, ויש בזה לפקפק כמובן ולחלק קצת בין הא להך דהרדב"ז ואין כאן מקום להאריך כי כ"ז כתבתי רק לפלפולא בעלמא:

ז אמנם כן כפי מה שרצה הדר"ג לצדד לגרש בע"כ א"כ לפמ"ש הנוב"י קמא אה"ע (סימן א) ומה"ח (סימן קב קג) דרק בנשואי ב' נשים קבע ר"ג זמן אבל שלא לגרש בע"כ לא קבע ר"ג זמן א"כ בנ"ד אין שייך לצדד דלמא לא גזר אלא עד סוף אלף החמישי אבל באמת יפה תמה הדר"ג על הנוב"י מדברי הב"י בתשובותיו דיני נשואין (סימן יד) שכתב להדיא דגם גירושין בע"כ לא הו' כ"א עד סוף אלף החמישי וכבר תמהתי כן על הנוב"י בחבורי ברכת משה קוה"ת (סי' ל' אות ד') דאף דמתחלה רצה הב"י שם לומר שעדות שמועת הרשב"א לא היה אלא לענין שלא לישא שתי נשים ולענין שאר תקנות לא קבע להם זמן אבל אח"כ כתב הב"י דאף באינך תקנות לא היו אלא עד סוף אלף החמישי יעו"ש ובחבורי שם (סו"ס לא) שהבאתי דברי הכנה"ג הגב"י (סי' א אות כג) שכתב דאפשר לומר כו' שיותר טוב לגרשה מלישא אשה אחרת דלגרשה בע"כ בשעת גירושין עבר על החרם ותו לא אבל לישא אשה אחרת כל עוד דאגידא בי' עובר על החרם יעו"ש ואפשר דזה ג"כ סברת המהר"מ פאדווא (סי' יג) המובא בחמ"ח (סי' קיט ס"ק ז') הן אמת דיש מקום לומר בנ"ד דיותר טוב להתירו לישא אשה אחרת לפמ"ש האחרונים בטעמו של דבר דאיסור ב' נשים חמור יותר בזה"ז (מגירושין בע"כ) משום דיש לו מקור בגמרא ליבמות סה) דלמא לא מצי למיזייניהו וא"כ לפמ"ש הבני אהובה (פי"ד מה"א הט"ו) (הו"ד בצ"צ החדש שם) דהיכא דהוא טוען דמאיסה עליו אף שאינו יכול לגרשה בע"כ מ"מ יכול למנוע ממנה מזונות עד שתקבל ג"פ דיכול לומר אני יודע שהאמת כדברי

ופירש בזה דברי הרא"ם המובא בחמ"ת וב"ש (סי' עז ס"ק ג' ו') יעו"ש עכ"פ כיון שפטור בנ"ד ממזונות אזדה לה החשש דלא מצי למיקם בסיפוקייהו של ב' הנשים א"כ שפיר יכול לישא אחרת כמובן ובהחפשי ראיתי שגם הגאון מלבוב בשו"מ מה"ק ח"א (סימן קעז קעח) כתב כעין זה גבי נכפית ומורדת יעו"ש:

ח אבל באמת י"ל גם לאידך ניסא דאפילו לדעת הנוב"י דגירושין בע"כ חמור יותר יש מקים לומר דבנ"ד עדיף טפי גירושין בע"כ די"ל דתקנת ר"ג מיירי כשרוצה לישא על אשתו עוד אשה אחרת ולקיים שתיהן ולהספיק גם להראשונה שכו"ע מה שמחויב בעל לאשתו עכ"ז גזר ר"ג לטובת האשה משום קטטה או שמא ימעט בעונתה של הראשונה אלא דלא החמיר בגזרה זו רק לזמן קבוע אבל בגירושין בע"כ דמשלחה ויוצאת ממנו לגמרי חמור יותר בכדי שלא תהיינה בנות ישראל הפקר להיציאן מבית בעליהן לגמרי בע"כ אבל באופן זה כנ"ד דהבעל מורד באשתו ומונע ממנה שכו"ע בלא"ה ואינו רוצה לקיימה כלל רק שהיא אינה מרוצית בגירושין ובאופן זה בבגדו בה ונושא אשה אחרת עליה שפיר יש מקום לומר דכ"ע מודים דחמור בזה יותר איסור שתי נשים מגירושין בע"כ דבגט בע"כ עכ"פ מתירה לעלמא וכשנושא אשה אחרת עליה היא אגידה ביה והוא מענה אותה ת"י ואינו עושה לה כמשפט הבנות כמובן, סוף דבר דאף דהנוב"י לא ראה דברי הב"י בתשו' והדעת נוטה יותר דגירושין בע"כ יותר מאיסור ש"נ אבל להכריע בהחלט קשה כיון דעת הנוב"י יש לו פנים בהלכה ויש לדייק כדעתו ברי הב"ח בתשו' צ"ג יעו' ג"כ בתשו' חת"ס חלק ששי סו"ס ע') שכתב ג"כ דאיסור החרם דגט בע"כ חמור טפי ונתפשט בכל מקום ובכל זמן משא"כ לישא אשה על אשתו דקיל יותר יעו"ש ובתשובותיו לחושן משפט (סי' רג) מ"ש טעמא רבה להחמיר בה טפי ע"פ דברי הגהת מרדכי דכתובות ואכמ"ל ויעו' ג"כ בתשו' חיים ושלום להגאון מהר"ח פאלאגי זצ"ל (סימן ז' כא ע"ב) שכתב ורואה אנכי בספרי הפוסקים שלמים וכן רבים שלענין לישא אחרת אפילו שלא מדעתה ורשותה התירו לעשות מעשה ואלו לתת לה גט בע"כ לא ראינו שהתירו בהדיא לעשות מעשה כו' נראה לומר טעם לדבר כו' יען ענין לישא ש"נ האדם בחירי מצד עצמו ואינו עומד כנגדו האשה הראשונה בר לעשות מעשה לתת גט בע"כ כיון שהאשה בעלת דינו היא כנגדו קשה גירושין בע"כ כו' לכן חששו בדבר שלא לעשות מעשה זר כזה לתת גט בע"כ יעו"ש ובתשו' א' (ז' ע"ג) שהביא דעת המהר"י בן לב ח"ב (סי' כב) ומהר"א די בוטין (סי' רכה) והרש"כ ח"ב (סי' סג) דיותר יש לכו לומר אחרת עליה מלגרשה בע"כ (ושם ד"ה אלה כתב ג"כ כסברתי דהיכא שאינו רוצה באשתו כי היא מאישה עליו א"כ מה אהני לן לישא אשה אחרת ותהיה הראשונה עגונה כל

ימיה ומה הועילו חכמים בתקנתן משא"כ היכא דגם הראשונה ראוי' להיות עמו ויכול לקיים את שתיהן יעו"ש) אך כיון שהביא מקודם גם דעת הראנ"ח ח"ב (סי' לא) והכנה"ג והון יוסף אה"ע לסי' א') וראש משביר אה"ע (כי' סט) דס"ל דת' שלא לישא ש"נ חמור כו' ע"כ מסיק שם בחיים ושלום דנראה לי דהכל לפי הענין ולפי ראות הדיינים יש בזה להקל ולהחמיר יעו"ש וא"כ גם בנ"ד הא הראיתי פנים מסבירות לכאן ולכאן ולהדר"ג הברירה לבחור איזה דרך ישכון אור הכל לפי המקום והזמן כ"ז כתבתי להלכה אבל למעשה קשה לעשות באיסור חרגמ"ה ובפרט בדור אשר הפרוץ מרובה על העומד (ה' ירחם על שארית נחלתו להרים קרן התורה והיראה) וגם לדון האשה שלא בפניה ולא שמענו מה זאת אומרת אבל הדר"ג שהוא מבפנים יזמינה לדת ויאיים עליה שתשמע לקול התורה ותקבל ג"פ ברצונה (דידועים ג"כ דברי הנוב"י מה"ת (סי' קד) בפירושו על התשו' הרא"ש שלא תהיה האשה עדיפא מאיש דהיינו שכופין אותה ג"כ עד שתאמר רוצה אני כמו שכופין אותו) ואם לא חציית דין ויראה הדר"ג כי חפיצה לצערו ולעגנו בהרהורי עבירה שקשין מעבירה (שהארכתי בזה בחבורי בר"מ שם וסי' ל) בצדדי היתר שיש בענין זה) יתירו הדר"ג בהסכם מאה רבנים גם אנכי הקטן מן המתירים ובתנאי כפול שישיג רשיון ע"ז מהממשלה הרוממה כי אני פי מלך שמור כמצווה עלינו ע"פ התורה יעו' ג"כ בתשו' נוב"י מה"ת חאה"ע (סו"ס קב) במ"ש ג"כ בנועם דבריו אבל אם יש איזה חוקים מהממשלה בזה אין אנחנו מדברים לסתור ח"ו חקי המלכים וכל אחר בכל המדינה שהוא יושב בה יזהר בעצמו שלא לעשות דבר נגד גזרת המלכות אם לא ברשיון המלכות יעו"ש: ש"ב הדורש שלומו באה"ר וא"ע משה נחום נירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער החמישי שער הקדושה ובו ששה סימנים:

ח"א סימן יז

תשובה קצרה ליו"ח כבוד הרב המאה"ג חו"כ וכו' מוהר"ר יחזקאל וועפרינסקי אבד"ק טשעהרין. בענין אחות אם אביו ואחות אבי אמו: ע"ד הזוג שבאו לפניו לסדר קידושין והאשה היא אחות אבי אמו אם מותרת לו, הנה בש"ע אה"ע (סימן טו סו"ס יח) מבואר רק דין אחות אבי האב ואחות אם האם דלדעה הראשונה מותרות (והוא דפת הר"ת והשאלתות והרי"ף והרמב"ם) ולדעה השניה אסורות (והיא דעת הר"י והרא"ש יעו' בש"ס יבמות (כא ע"ב) ותוס' ורא"ש שם) אבל אחות אם אביו וכן אחות אבי אמו אינו מבואר להדיא בש"ע ובכל זאת לפע"ד פשוט לאסור לדעת הר"י והרא"ש דאף דבאור

זרוע הקצר ונדפס בש"ס ווילנא) פ"ב (אות ב) כתב מותר אדם כו' באחות אם אמו ואחות אם אביו כו' והיה מקום לומר דלא אסר אלא מה דמבואר בש"ס (כא ב') באחות אבי אביו אבל באמת המעיין באור זרוע הגדול (הלכות יבום סו"ס תקצה) שהביא דבר זה בשם ס' המקצעות ובתחלת דבריו שם פסק כר"ת והשאלתות דגם אחות אבי אביו מותר וא"כ אדרבא יש להוכיח מהתם דאחות אם אביו דמי לאחות אם אמו וכדומה והדבר פשוט דלהאוסרין מטעם דלמטה דידה ערוה גם בהנך תרי אחות אם אביו ואחות אבי אמו יש לאסור (יעו' תוס' שם ד"ה אשת שהביאו גרסא בש"ס דגרסי לה בהדיא אחות אם האם ובמה שכתבו שם) וכן מצאתי שמבואר כן להדיא בים של שלמה (פ"ב דיבמות סימן ז') שפסק דהעיקר כדעת המרדכי והרא"ש וסיים להדיא דלענין אחות אבי אביו נראה דאין חילוק בין אחות אבי אמו או אחות אם אביו דבכולה למטה דידה ערוה דאורייתא ואסור וכן יראה מהתוספות יעו"ש ובסימן ז' בקיצור דינים דין י' שכתב אחות אבי אביו אסורה כו' וה"ה אחות אם אביו ובדין י"א כתב אחות אם אמו וה"ה אחות אבי אמו יעו"ש וכן בקיצור פסקי הרא"ש פרק ב' דיבמות (אות א') כתב ג"כ אחות אם אביו ולפלא דברא"ש גופיה אינו מבואר אפילו אחות אם אמו אלא דבאמת לפי הסברא כולה שוין לאסור לדעה זו ובעיקר הדבר היכא דהביא דעה ראשונה בסתם והשניה בשם ויש מי שאוסר שכתב בשו"ת מנ"ע הו"ד בחמ"ח וסי' א ס"ק א) דהעיקר כדעה הא' שהביא בסתם יש בזה אריכות דברים יעוין בחמ"ת (סימן קיב ס"ק ל') ובב"ח או"ח (סי' רסח ס"ג) ובס' בני יעקב למהר"י ששון (דף רידד) ובפרט דבנ"ד לכתחלה חלילה להקל נגד דעת הר"י והרא"ש והמרדכי ובפרט דהיש"ש כתב שכן עיקר יעו' ג"כ בכנה"ג הגב"י (אות ג') שכתב בשם שו"ת משפטי שמואל (סימן קיג) דאין מורין להתיר בזה והיכא דכבר קידש ראוי לייסר המקדש דעבר על דברי האוסר יעו"ש:

הנני ידידו הדורש שלומו באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי החופ"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן יח

תשובה קצרה לכבוד הרב החריף ובקי זית רענן מוהר"ר מרדכי אריה נ"י דומ"ץ בזוועניהאראדקא. בענין נשתטית:

ע"ד האומלל מ' נב"מ שנשתגעה אשתו ר"ל שגעון עצום וכו' והרופא הממונה על בה"ח אומר שאין תרופה למכתה והבעל האומלל דופק על פתחי נושאי דגל התורה למצא לו תרופה ואין בידו להשליש כתובתה ותנאי כתובה כי לרש אין כל זולת אם יתירו לו

שטרות מאושרים ישליש על כתובתה ות"כ, הנה הדבר פשוט כשישיג רשיון מטעה"מ נוכל להתירו מכבלי העיגון בהסכם ק"ר מג"א כאשר כבר פשט ההיתר בתשו' מהר"מ ב"ב בסופו ובתשו' הב"ח (סי' צג) ובחבורי (סי' קיט) אתרי שישליש גט וכהוראת הנוב"י קמא אה"ע (סי' ג') באופן שכשתתרפא בטח יתן גט אחר מפני חשש חכמי קאנסטונטונא הו"ד בהגהת מלמ"ל פ"ו מה"ג ה"ג מטעם דכל מידי דלא מצי עביד השתא לא מצי משוי שלית (נזיר יב ותוס' שם) ואף כי יש בענין זה אריכות דברים לפלפל ולסלסל בעזר החונן דעה (אשר יכיל ספר שלם) אבל א"צ אריכות יען כי גם הגאון נוב"י לא רצה לתקוע עצמו בדבר הלכה להתירה בגט המושלש וכן השכימו כל גדולי האחרונים שישליש עכשיו גט ואח"כ יתן גט אחר, וכד הוינא טליא מדי עברי דרך מואב"י לבוב המעוטרה צירף אותי ידיד החכמים הרב הגאון המובהק ר' יוסף שאול זצ"ל לבית דינו בענין היתר נשתטית ורשום בזכרוני שעשינו ג"כ כדעת הנוב"י הנ"ל וכמו שפסק בספרו שו"מ מה"ק ח"א (סי' קטו) וח"ג (סי' יב ק"ח רט"ז) וכ"כ בספרו שו"מ מה"ג (שנדפס אח"ז) ח"א (סי' עג וסי' קמא וסי' שיב) ובמה"ד ח"ג (סי' צט) (יעו"ש דלא יזכיר דבר מענין התנאי דנתינת גט שני עד אחר נתינת הגט ביד השליח בכדי שלא יהיה חשש ביטול הגט ומבאר דעשה באופן זה שנתן הגט להשליח בלי שום תנאי רק אח"כ צוה שישליש וועקסיל ביד הב"ד שבכל פעם שנאמר לו שצריך שיתן גט חדש יתן תיכף או ישלם הסך ובזה לא מבטל הגט הראשון דיוכל לפרש הכונה אולי יתקלקל בינתיים הגט הראשון ביד השליח ואז יתן גט אחר יעו"ש דעכ"פ לא רצה לשנות מדברי הנוב"י (יעו' ג"כ בחת"ס ת"א (סי' יא) ובתשו' מנחת שי לא' מגדולי גאליציאן (סי' כו) שדי נרגא בדברי הנוב"י דכשמתנה ליתן גט חדש א"כ תקנתו קלקלתו דעי"ז נתבטל הגט המושלש מכל וכל ולא ראה דברי רבו השו"מ הנ"ל דאין עושין תנאי גמור רק באופן שלא יהיה חשש ביטול להגט המושלש וכמש"ל) ובענין השלשת הכתובה אמת דכתב הצ"צ (סימן ס"ז) דדלמא כך היה מקובל הכ"ב דמתחלה נעשה הת' על אופן זה שלא להתיר אפילו כשיראו טעם מבורר אם לא בהשלשת כתובה אלא שמצא עצה שימכרו קרובי' כתובתה לבעלה בטובת הנאה אכן אם הוא איש עני ולא יוכל להשליש כסף מזומן בשום אופן אטו משום זה יהיה מעוגן כל ימיו וכבר עשיתי מעשה בענין זה וביחוד השבתי בזה לש"ב הגאון הישיש האבד"ק סעראצק (נדפס בס' בר"מ קוה"ת סי' לט) דיש להתיר בכג"ז על ידי השלשת שט"ח פארמאלניא כנימוסי הקיר"ה וכמו שמצינו שהקיל כן הגאון מבריסק (סימן נ') בתשובותיו ובשו"ת צ"צ החדש ח"א וסי' א') והביא שכן פסק בתשו' מים רבים חאה"ע (סי' ד') (יעו' ג"כ בשו"מ מהנ"ל ח"ב (סקס"ה) וח"ג (סי' יב) ובשו"ת דב"ח ת"ב סי' מד)

וכ"כ הכהן הגדול מאחיו רת"כ זצ"ל בתשובותיו לאה"ע (סי' ג) להתיר בהשלשת שט"ח על הכתובה אלא שהקיל שם גם בלא השלשת הגט אבל כבר פשטה ההוראה כדעת הב"ח להשליש גט וכמש"ל ובקונטרסי פלח הרמון הארכתי ת"ל בפלפול עצום בענין התועלת של השלשת גט ואכמ"ל עכ"פ גם בנ"ד אשר בטח חקר ונחלט אצלו שאין בכח הבעל להשלים כסף מזומן בשום אופן ועד מתי יהיה מעוגן יעו' בשו"ת הרי"ם מהגאון מאוה"ג אדמו"ר מגור זצ"ל חאה"ע (סי') שהסכים ג"כ להקל בהשלשת שט"ח כשאי אפשר במזומן וכ"כ בשו"ת עין יצחק אה"ע (סימן עד) ושו"ת דברי מלכיאל (סימן עא) להקל בהשלשת וועקסלין ע"כ אם ישיג רשיון מהממשלה כי אני פי מלך שמור הנני מן המתירין:

כ"ד הדורש שלום כל ההוגים בתורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן יט

תשובה לכבוד שארי הרב הגאון המפורסם מגזע תרשישים וכו' מוהר"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן שליט"א הגאבד"ק פלונסק פלך פלאצק. בענין מניקת חברו:

בדבר שאלתו אחד מעירו נשא אשה מניקת חבירו ותומ"י אחר החופה (שהיתה בכפר כנהוג אשר הכל יודעין בטיב קידושין לאלמנה) נודע הדבר כי אמת שבעלה מת זה יותר מכ"ד חדש אבל הניחה מעוברת והילד הניקה כמה חדשים ואח"כ נתנה בנה למניקת (והיא היתה מניקה בבית גביר אחד בווארשא וכבר נגמל הילד והוא בן ת"י חדשים והבעל והאשה היו שוגגים בחשבם כיון שעברו כ"ד חדשים ממיתת בעלה מותרת להנשא ועבור זאת לא עשו שאלת חכם והבעל הוא איש פשוט ומבורר שהיה שוגג ולא היה עושה ח"ו כזאת במזיד ועכ"ז כעת אינו רוצה בשום אופן לגרשה כי ירא לנפשו שלא תתרצה עוד להנשא לו אתרי שנתודע לה כעת מצבו ועבורו הצלחה היא לדור אתה ע"כ בוכה במר נפשו למצוא לו היתר שלא יגרשה והדר"ג דורש חו"ד אם יגרשה דוקא או די להפרישם והיא תסע ממקומו לעירה זת"ד והנני להשיבו בקצרה בעזה"י כי אם יבין כת"ר שהוא מבפנים שיש בזה שעת הדחק ויוכל להיות פירוד גמור ע"י הגט יש לנו עמוד גדול לסמוך להיתר ה"ה א' מרבותינו הראשונים האור זרוע לצדיק בתשובותיו (סימן תשמ) ותשובת ר' משה בר' חסדאי) דבשוגג דלא ידע שהיא מניקת או ע"ה שאינו יודע שמניקת חבירו אסורה קודם כד"ח כו' איכא תקנתא בהפרשה בלא גט יעו"ש ובתה"ד (סי' רטז) וברמ"א (סי' יג ס"י) וכפי שכתב שם בב"ש (ס"ק טו"ב)

דצ"ל יש לסמוך אמאן דמקיל בשוגג יעו' גם כן בט"ז (ס"ק ג') ובב"ש שם (ס"ק לד) דכמו שמבואר להקל בשוגג תוך ג"ח כן יש להקל כאן בנשא תוך כד"ח אכן מכבר רשמתי על גליון הב"ש בש"ע שלי זה לשוני שם לפע"ד לכאורה יש לומר דמשום זה לא הביא הרמ"א דין שוגג רק לעיל גבי הבחנה ולא גבי מניקת משום דלא נראה לו לסמוך על הא"ז רק גבי הבחנה ולא גבי מניקת משום דבמניקת מבואר להדיא בש"ס (יבמות מ"ב א') דאם כנס מוציא משא"כ בהבתנה (דמה"ט באמת ס"ל להרמב"ם (פ"א מה"ג הכ"ד) דכנס בתוך תשעים מפרישין אותם לבד יעו"ש במגיד משנה) וגם יש חילוק דבמניקת שהוא זמן רב יש יותר חשש מזמן קצר דג"ת וכמ"ש הנומ"י הביאו הב"ש בעצמו לעיל (ס"ק כח) חילוק זה לענין היתר הברחה וגם המ"מ שם כתב כן בטעמו של הרמב"ם וגם מרן הריב"ש (סימן תס"ג) כתב דגבי מניקת ומעוברת יש לגזור טפי ממה דגזרינן גבי הבחנה (וכמו דמצינו ביבמות שם (מג א') לחד מ"ד דמניקת ומעוברת חמור טפי מג"ח יעו"ש) ובפרט דמצינו בהגמיי' להלכות גירושין פי"א (סי' כד) במה שהורה ר' יעקב היתר ע"י שבועת המניקת וחלקו עליו בני דורו יעו"ש דנראה אף שנשאת ע"פ הוראת חכם דהוי כשוגג (כמבואר ברמ"א סי' יז סל"ד) אמרו שם שתצא יעו' ג"כ באור זרוע תשובה תש"מ שכתב ע"ז ע"כ רבותינו שבכל מקום הקבצו והאספו ותכופוהו להוציא ולא יבטלו דברי חכמים וכו' יעו"ש ויעו' בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ג') ובספרי ברכת משה קוה"ת (סי' מד) תשובת הגאון האדיר הצדיק מוהר"ר ישראל יהושע זצ"ל הגאבד"ק קוטנא ויש בזה לטייל ארוכות ת"ל ואכמ"ל דעכ"פ יש מקום לומר דמשום הנך טעמי השמיט הרמ"א דעת הא"ז לגבי מניקת משום דנראה לו להחמיר בזה, אחר זמן נדפס שו"ת פרשת מרדכי מהגאון מאור הגולה ר' מרדכי באנעט זצ"ל וראיתי שעמד גם כן במה שכתבתי יעו"ש חאה"ע (סימן ו') שהאריך דבמניקת ונשאת ליכא מאן דסמך על הא"ז אפילו בשוגג ומכש"כ בנדון דידיה דהתרו בו יעו"ש ויעו' בשו"ת נוב"י קמא (סי' כה) ובבית מאיר (ס"י וסי"א) עכ"פ בנ"ד עדיין צ"ע להקל עכ"ד שכתבתי על הגליון ב"ש (ס"ק לד):

ב והנה גם מדברי התוס' סוטה נראה דמניקת ומעוברת חמור טפי מהבחנה יעו"ש (כד ע"א) ד"ה ושאר שכתבו ואומר רבי דוקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות אבל ניסת תוך ג"ח מאי דהוה הוה ואם נדקדק בסיום דברי התוספות שכתבו שם ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה כו' נוכל לומר בדרך החידוד קצת דמבואר ומוכת מדברי התוס' אלו דגם בשוגג צריך גט בנשא מעוברת ומניקת דהמשך דברי התוס' אלו למה שכתבו למעלה בודאי כונתם דכיון דסיפא ושאר כל הנשים שותות כו' (נשנית סתמא

אליבא דכ"ע) אתי לרבוי' נשאה בימי הבחנה דשותה כיון דאינה צריכה גט וכסברת התוס' לעיל דימי הבחנה קילא יותר משום דליכא סכנה) א"כ התינח לר"מ אבל לרבנן דגם מעוברת ומניקת שותות פשיטא דבימי הבחנה שותה ומאי קמ"ל בסיפא וע"ז כתבו דגם לרבנן בכהן אינה שותת וכו' והיינו דתני במתניתין לחכמים דיכול להפרישה היינו בגט) ולהחזירה והרי כמבואר דדוקא בישראל התירו חכמים משא"כ בכהן דמוציא בגט ואינו יכול להחזירה גם אליבא דחכמים אינה שותה ושפיר אצטריך לרבוי' גם לרבנן דשאר נשים היינו נשאה בימי הבחנה שותת כיון דא"צ גט, וע"פ הנחה זו מבואר דגם בשוגג צריכין גט דהא מלבד דסתמא דמתניתין לא מיירי מנשואי מזיד דוקא דרק בעצם דין נשי מעוברת ומניקת קא עסיק אי שותות באין חילוק איך היו הנשואין הנה מבואר הטעם במשנה לרבנן משום דיכול להחזירה דה"ה כמורה באצבע דוקא בישראל ולא בכהן כמש"ל ואי איתא דבשוגג לא יוציא א"כ לרבנן גם בכהן שותה היכא דהוי שוגג משום דא"צ גט (דדוקא לר"מ יש לאסור גם גבי שוגג משום דקניס שוגג אטו מזיד כמבואר ש"ס גיטין (נג) משא"כ לרבנן אי נימא דטעמא משום קנסא) אלא ודאי מדלא חילקו במתניתין לרבנן דבשוגג גבי כהן ג"כ שותת מוכח ומבואר לכאורה דגם לרבנן אסורה גם בשוגג וצריכה גט דטעם הגירושין לאו משום קנסא הוא אלא משום סכנת הולד וכסברת התוס' ודוק. ועפ"ז יש מקום ליישב גם כן דברי התוספות שם (כ"ו א') ד"ה מעוברת שכתבו ה"פ מעוברת עצמו אע"ג דקינא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קינא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ"ה אינה שותה דלאו בת קינוי היתה כו' יעו"ש דהדוגמא שכתבו ממעוברת המה נפלאים וכמו שתמה בזה המשנה למלך (פ"ב מהלכות סוטה ה"ז) דאליבא דמאן קיימו אי אליבא דר"מ א"כ אפילו אחר שמת הולד או הפילה אינה ראויה לשתות כיון דהוא סובר יוציא ולא יחזיר עולמית כו' ואי אליבא דרבנן לעולם היא שותת (אפילו מקודם שמת) כיון שבידו להחזירה יעו"ש במלמ"ל, ולהנ"ל אתי שפיר דקאי אליבא דרבנן דיש ג"כ אופן שאינה שותה כגון באשת כהן דאינו יכול להחזירה אחר הגט ע"כ אפילו אתר שמת הולד או הפילה דמותר לרבנן [אכן בזה צ"ע דמ"ש המלמ"ל דמ"ש בש"ס כתובות מת מותר אתיא כרבנן הא התם מיירי במת קודם הנשואין משא"כ הכא וכבר תמה כן בתשו' הרא"ם ח"ג (סי' כו) ויעו' בכנה"ג הגהות טור שם (אות ו') שכתב בשם תשו' הר"מ הו"ד גם כן בשה"ג שסביב המרדכי לא הספיקו לכופו עד שעברו ג"ח הבחנה או כד"ח אין כופין יעו"ש אף שנשא באיסור וכן י"ל במת אח"כ ובאמת המה דברי הרמ"א לסימן י') דכיון שעברו עברו יעו' ג"כ ב"ש (סי' קסד ס"ק ח') וכאן (ס"ק

כט) ובב"מ] אפ"ה אינה שותה משום דלאו בת קינוי היתה קודם שמת הולד דהיתה עומדת להתגרש ואינה ראויה לחזרה כמובן ויעו' בילקוט שמעוני (סי' תשט) שהביא בשם הספרי זוטא ר"ג אומר ונקתה ונזרעה זרע פרט לזרועה לומר אין עוברה שותה יעו"ש ובודאי דלא קאי אמעוברת חבירו חדא דלא הוי אלא איסורא דרבנן וגם משמעות הלשון דקאי אמעוברת עצמו והיינו כדברי התוס' דהכא דבשעה שהיא מעוברת אינה שותה ולזאת כתבו דקמ"ל במתניתין דשותה עכ"פ לאתר שתלד ול"ד למעוברת חבירו דלאו בת קינוי היתה ודוק ויש בזה לפלפל ואכמ"ל:

[ג] וכ"ז לפלפולא בעלמא דאף דנראה לכאורה מבואר מסוגיא הנ"ל ע"פ דברי התוס' דגם בשוגג צריך גט עכ"ז אין מזה סתירה לשיטת הא"ז דשיטת התוס' בלא"ה הוא דלא כדעת הא"ז מדהביאו שם (יבמות לו ע"ב ד"ה ולא קתני) דעת המהר"י מאורלייניש שהורה להתיר בקידש מניקת חבירו בלא גט הגם כי דבריו מובאים שם בקצרה אבל ברא"ש שם סי' ד) הובאו דבריו בביאור יותר שהביא עוד ראיה מהא דפ' אע"פ א ע"ב) מאריסי' דאביי שהתיר לו ליארס בתוך כד"ח כו' ולא מצינו שהצריכו ליתן גט וכבר החליט המשנה למלך פי"א מה"ג הכ"ח דאין ספק אצלו שהר"י מאורלייניש חולק על הא"ז וס"ל דאף בשוגג צריך ליתן גט דאל"כ הא התם היה שוגג גמור ע"פ הוראת אביי ואיך הביא מזה ראיית היתר לקידש (יעו' בישועות יעקב (סי' יג ס"ק ז) ונוב"י קמא סי' ת"י ושו"מ מה"ק ת"ג (סי' קל"ה) מה שכתבו ליישב דרך הפלפול שטת הא"ז דבאביי לשיטתו לא נוכל לומר היתר משום שוגג יעו"ש שכאו"א הלך באורחא חריפתא וכבר כתבתי בחבורי מנ"מ שם (סי' ג') שכ"ז גרם להם שלא ראו דברי הא"ז שם כי הוא בעצמו ניחא ליה סוגיא דכתובות דמשום דשוגג היה לא הצריך אביי ליתן גט והמה רצו להעמיס בשיטתו ההיפוך מדבריו יעו"ש) ואף אם אין הכרח מתוס' דיבמות להתנגדות שיטת הא"ז דלא הביאו כלל הראיה השני' שהביא הרא"ש עכ"פ אין קושיא מדברי התוס' לשיטת הא"ז גם מהסוגיא דסוטה אין סתירה לדברי הא"ז דהא"ז אינו מוכרח לפרש דוקא כפי' התוס' ובפרט דהתוס' עצמו שם יבמות (לו ע"ב) ד"ה ולא כתבו דלשון הפרשה משמע הכי ומשמע הכי (ולתירוץ השני שבתוס' גבי סוטה א"צ גט כיון דאסורה לו מה"ת לא יבא עליה יעו"ש) וא"כ הא"ז יפרש המתניתין דסוטה (שם כ"ד א) וחכ"א יכול להפרישה כו' דסגי בהפרשה לחודיה ושוב אין חילוק בין כהן לישראל יעו' ג"כ תוס' שאנץ שם בסוגיא דסוטה במקומו (הנדפס בש"ס ווילנא) שפירש כן דמשום דאיכא תרי איסורי סגי בהפרשה ול"צ גט ועכ"פ לפ"ז ליכא סתירה לדעת הא"ז ושפיר יש לומר דבשוגג א"צ גט ודו"ק, וגם בדברי גדולי האחרונים מצינו דלעת הצורך סמכו על הא"ז למעשה ובפרט

כשיש עוד צדדים יעו' בנוב"י ובית מאיר (ויש בזה ת"ל לפלפל לסתור ולבנות ואכמ"ל) ויעו' ג"כ בשו"ת צמח צדק החדש (סי' מד) שדעתו הקדושה נוטה להקל בשוגג גמור בהפרשה בלא גט וגם בשו"ת עין יצחק לגאון דורנו מהרי"א ז"ל (סימן טז) הסכים להקל כדעת הא"ז והב"ש וגם הגאון הצ' מקוטנא הראה פנים להלכה בשטת הא"ז כמבואר בספרי ברכת משה (סי' מד) ומעתה נבוא לנ"ד אם נוכל לסמוך להתיר בהפרשה בלא גט:

ד אמנם כן אף שקשה לעשות מעשה ולהקל נגד החולקים על הא"ז מ"מ כיון דמצינו בפוסקים בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף ולא משוינן פלוגתא רחוקה בכדי וכמו שהבאתי בספרי (מנ"מ חאה"ע (סי' ד') ובבר"מ קוה"ת סי' ג אות ב) מהרבה מקומות ויש להעיר עתה מדברי הראב"ד (פ"א מהלכות גירושין הי"ד) דלפמ"ש בספרי שם גם כונת הראב"ד היא דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי יעו"ש וא"כ אפשר לומר גם בנ"ד דהמחמירים גם בשוגג לא החמירו אלא במניקת גמורה שעדיין יש סכנה לולד משא"כ היכא שכבר נגמל הילד ואין שום טובה להולד באיסורה ורק משום גזירה שמא תגמלנו אסרו שפיר י"ל דבזה כ"ע מודים להתיר בשוגג בלא גט, והגזירה לא הוי אלא להפרישם וסגי בזה (ובפרט לאחר טו חודש דמצינו להפני יהושע בק"א לכתובות (סי' קנ) שצדד להקל שלא להפריד קשר השידוך משום דכבר פסק חלבה ועיקר איסורא אינו אלא משום קנסא וא"כ סגי בקנסא כי האי לאחר טו חודש יעו"ש) ואף דרב גוברי' ומי כמוהו מורה להקל בלכתחלה אבל בשוגג ודיעבד יש לצרף דעתו) הן אמת דמצינו להנוב"י (סי' יב) כתב דהא"ז לא הקיל בשוגג אלא כשאכתי מניקת היא וא"כ די בהפרשה ותוכל להניק שלא תתעבר משא"כ היכא שחגרה בעוז דדיה שלא תוכל עוד להניק אזי גירושין מהני שאם תיהדר המניקת תוכל למסמסו אבל בהפרשה לא יהיב לה בעל וכ"כ שם (סי' כה) לחלק בין הא דא"ז לעובדא דר"מ בתשו' מיימוני ג"כ ע"פ סברא הנ"ל אכן מלבד דהגאון בית מאיר כתב בסוס"י על הנוב"י שוב כתב דרך ג' לחלק מסברא דהא"ז מיירי כשעדיין לא פסק חלבה ומהר"מ מיירי בשפסק ואין זה לע"ד אלא דברי נביאות ואפי' אמורא צריך לפרש דבריו ומכש"כ פוסקים עכ"ד, הנה גם הנוב"י לא כתב אלא בנתנו למניקת דהולד עדיין יונק ויש חשש לגוף הולד שתחזור המניקת בזה לא מהני הפרשה דלא יהיב הבעל למסמס כמובן משא"כ היכא שכבר נגמל הולד ואינו יונק וכבר ראינו שהילד בריא ואולם ואוכל וא"צ להנקה דאין שום טובה להולד כעת במה שאגידה באיסור נשואין ורק גזירת ותקנת חז"ל הוא דאיכא שמא תגמלנו כמבואר שם כתובות (ס' ע"ב) בכג"ז שפיר י"ל דכ"ע מודים בשוגג דלא תצא וסגי בהפרשה וכמש"ל, וכעין סברא זו מצינו להנוב"י בעצמו (סי' כ) לענין חודש העיבור דע"כ לא החמיר הר"מ

בחודש העיבור אלא במניקת שעדיין מניקה כו' אבל אם כבר גמלתו ואין להתינוק שום טובה בהמתנת החודש ולא הוי רק גזירה שפיר י"ל דעל חודש העיבור לא גזרו יעו"ש שכתב עוד טעמים על חודש העיבור ויש לפלפל לענין נ"ד כמובן אבל עכ"פ גם הנוב"י נחית לחילוק זה שכתבתי יעו' ג"כ (סי' כד) שכתב כעין חילוק זה ויעו' ג"כ בשו"ת חת"ס (סי' לג) ובהיותי בזה יש להעיר במ"ש שם הנוב"י (סו"ס כ) ועכ"פ לדינא נכון מ"ש שאם כבר גמלתו יכול להיות שגם הר"מ מודה שמותרת להנשא והגאון חת"ס (סי' קלז) במעשה כזה שהאלמנה כבר גמלתה ורצתה להנשא בחודש הי"ג של שנה שניה השיב לתלמידו זחלתי ואירא לחות דעתי להקל כלל רק הראיתי לו מקום בנוב"י (סי' כ). והרוצה לסמוך יבוא ויסמוך עכ"ד, ולפלא שלא הביאו דברי הגהות מרדכי דיבמות (סימן קיד) וחדושי אנשי שם שעל המרדכי סוף קידושין אות ב שהביאו דברי תשו' הר"מ עצמו ותשו' ה"ר יצחק בר' חיים דחתום עלה ומבואר שם הכי להדיא דבגמלתו א"צ להמתין חודש העיבור יעו"ש] ועכ"פ בנדון שוגג לענין גט שפיר י"ל כמ"ש דאף המחמירים מודים להא"ז דבכ"ז א"צ גט כיון דכבר גמלתו ומסברא הנ"ל:

ה והנה לסברא זו שכתבנו להקל בגמלתו גם לדעת המחמירין יש להביא ראיה מדברי התוס' עצמו שהוכחתי לעיל (אות ב') דמחמירים במניקת ומעוברת אף בשוגג ע"פ יסוד דה"ח (סוטה כד שם ד"ה ושאר) שכתבו דמעוברת ומניקת חמור טפי מניסת תוך ג"ח וא"כ הא יש סתירה לכאורה מדברי התוס' (יבמות שם לו ע"ב ד"ה ולא) עצמו שכתבו דאע"ג דקידש תוך ג' וברח אי לאו דערוקי מסתיי' היה צריך ליתן גט במעוברת ומניקת חבירו לא החמירו יעו"ש דאף שחלקו שם התוס' על הר"י מאוריליניש הוא מטעם אחר אבל בעיקר הסברא לא התנגדו דתוך ג"ח חמור ממעוברת ומניקת והוא היפוך ממ"ש בסוטה א"ו דהחילוק הנ"ל ברור ומפורש בדברי התוס' עצמו דהתם בסוטה גבי נשא חמור מעוברת ומניקת דאיכא סכנת הולד מתוך ג"ח דליכא סכנה לולד אבל הכא ביבמות גבי קידש דליכא סכנת ולד כתבו דיש להחמיר בהבחנה טפי כמובן, וע"פ הנחה זו אף אי נימא כמש"ל (אות א' וב') דבמעוברת ומניקת יש להחמיר טפי מתוך ג"ח עכ"ז יש לנו יסוד מיסד מדברי התוס' עצמו דכ"ז במניקת עדיין דיש סכנת הולד וכלשון התוס' סוטה דיש ס"נ משא"כ אחר שגמלתו דליכא שום טובה עוד להולד ורק גזרה הוא דאיכא א"כ במה דהקילו בהבחנה דחמירא טפי כש"כ דיש להקל בתוך כד"ח, וראיתי להרא"ם ח"ג (סי' כו) שכתב ג"כ בישוב סתירה דה"ח אלו דאפשר לומר דדוקא בנשא יש להחמיר במניקת טפי משום סכנה אבל בארוסה י"ל בהיפוך דיש להחמיר בהבחנה טפי ולא ביאר דבריו ולפמ"ש הדברים מבוארים בטעמן ויש להוסיף עוד דהתינח בסכנת הולד

מובן הא דמניקת חמור אבל בקידש (או כבנ"ד דליכא סכנה) עכ"פ יהיה דינו כהבחנה ומדוע אמרו בזה להיפוך דהבחנה חמור וי"ל בפשיטות משום דבהבחנה י"א דהוי מה"ת מקרא דלזרעך אחריך (יבמות מב א') ויעו' ברדב"ז ח"א (סי' רסד) דמסיק לדעת הרמב"ם דהבחנה באשה הראויה לילד הוי מה"ת (אבל צ"ע בזה ע"פ דברי הנוב"י (סי' יג) שכתב בדברי התוס' שם ד"ה לזרעך דגם לשמואל הבחנה היא רק דרבנן יעו' ג"כ בב"ש (ס"ק א') ובמלמ"ל (פ"ת מהלכות מלכים ה"ז) ושו"ת שבו"י ח"א (סי' צו) ואכמ"ל) משא"כ תוך כד"ח דלכ"ע הוי רק גזרה דרבנן ובפרט היכא דליכא סכנת הולד דרק גזרה הוא דאיכא:

[1] ואדאתאן להכי יש עוד להוסיף נופך דגזירה דמניקה קילא משאר תקנתא ומצוה דרבנן ויסודתו בהררי קודש ה"ה הרמב"ם בהקדמתו ובמשנה פורה שלו וכאשר הסביר דבריו מרן התוי"ט פ"ד דסוטה מ"ג שכתב דהא דמעוברת ומניקת לא גזרו להחזיק שום מצוה אלא מפני חשש התינוק כו' ולא הוי זה אלא כתקנה בעלמא ולפיכך לא החמירו בה כו' וזה שדקדק הרמב"ם לכתוב בפ"ב מה"ס כו' שאין כאן עבירה ר"ל שאין כאן עבירה בערך העובר כענין איילונית כו' שהם גזירות ובכלל ושמרתם את משמרתי ואלו הך אינה אלא תקנה ומ"מ אסור לעבור עכ"ל הזהב, והגאון עין יצחק שם (סימן טז) עמד גם כן בדברי התוי"ט אלו וכתב שבספרו באר יצחק האריך לבאר עפ"ז דמעוברת ומניקת קיל משאר איסורי דרבנן ואינו לפני לעיין בו) ועכ"פ עפ"ז יש להעיר ג"כ על דברי הגאון נוב"י מה"ת (סי' לה) שסתר דברי השואל שרצה לצדד משום בטול פ"ו היתר באיסור מניקת כמו שהקילו באבילות והאריך לסתור דבריו ובתוך דבריו הנחמדים כתב ג"כ דא"כ נתיר כל שניות דרבנן חלילה משום בטול פ"ו יעו"ש אבל לפי דברי התוי"ט הנ"ל שפיר יש מקום לצדד יותר בענין מניקת דקיל יותר משאר איסורי דרבנן וכמו שהקילו באבלות דקילא [ובלא"ה כתבתי שם על גליון הנוב"י שלי דיש לחלק קצת דבשאר איסורי דרבנן כשניות וכדומה לא התירו משום פ"ו דשמא לא תתעבר ועכ"פ לא התירו ודאי איסור דדלמא לא יבא לקיום פ"ו משא"כ הכא דעיקר האיסור שמא תתעבר ותעכר חלבה א"כ ממ"נ אי תתעבר יש להתיר האיסור משום מצוה דפ"ו ואי לא תתעבר ליכא חשש לולד ואכמ"ל כמובן) ועפ"ז יש מקום לפלפל ג"כ בדברי הרא"ם ח"ג (סי' נ) שהאריך שם לסתור היתר השבו"י דתקנת היתומים ועוד כמה פרטים המסתעפים מזה ואכמ"ל, סוף דבר כי דברי הב"ש (ס"ק ל"ד) להקל בשוגג גם תוך כ"ד חודש יש להם פנים בהלכה מכמה טעמים המבוארים דבאמת מ"ש על גליון הב"ש ומ"ש בפרשת מרדכי שהרמ"א לא הקיל במניקת אינו מוכרת כ"כ דיסוד הדבר שהעיר מרן הריב"ש (סי' תסג) מדברי הש"ס יבמות (מג א) דגבי מעוברת ומניקת יש לגזור טפי הוא מה שאמרו שם האי לענין מניקת אתמר

הוא לדעת אמימר אבל למסקנת ההלכתא שם מעוברת ומניקת והבחנה שוים המה יעו' ג"כ בחכם צבי (סי' ג) לענין אם לא כפוהו עד שעבר הזמן דקמשוי כנס תוך כד"ת לכנס תוך ג' (ומקורו מהשלטי גבורים שסביב המרדכי כמש"ל סוף אות ב') ויעו' ג"כ בבאה"ט (ס"ק יד) במה דקמשוי אותם לענין שידוכין ויעו' ג"כ בשו"ת ויען אברהם אה"ע (סו"ס ה') (ויעו' ג"כ בשו"ת שבו"י ח"א (סי' צו) במ"ש על דברי החמ"ח (סימן יג ס"ק א' וט') ולדעתו לגבי לכנוס לבית המשודכת הבחנה חמורה ממניקת יעו"ש):

ז סוף דבר הכל נשמע דדברי הב"ש נכונים להלכה ובפרט היכא דכבר נגמל הילד והוא בריא ושלם וליכא רק גזירה שפיר י"ל דכ"ע מודים דבשוגג יש להתיר בלא גט וכמש"ל ובפרט אם נצרף ג"כ היתר דברח דאף היכא דאינו יכול לברוח מפני איזה סיבה מצינו למרן הכנה"ג הגה"ט (אית יד) שהורה שתברח האשה [ואף לדעת המחמירים דהברחה יהיה למרחוק שלא יוכל לחזור תוך הזמן יעו' ב"ש ס"ק ל"ב לדעתי העני' יש מקום לומר דכשימחו ע"פ הנימוסי קיר"ה שלא יתנו לה בילעט והוא במחוז אחר אשר לפי חקי הממשלה לא תוכל לנסוע לשם יש צירוף דהוי כאינה יכולה לבא יעו' שו"פ גבעת פנחס (סי' לב) לענין אם יועיל נתינת הגט טרם שהותר הקשר בנימוסיהם יעו"ש ודו"ק דד"ק צע"ק) ואף לפמ"ש הב"ש ס"ק ל"א דרק בקידש למדין לברוח ולא בנשא (יעו' ג"כ ב"ש ס"ק י"ט שני דיעות אי מהני בריחה בכנס) יש לצרף ג"כ היתר הגאון הצדיק מפלאצק בספרו משיבת נפש (סי' סז) דבאלמנה אין חופה קונה רק יחוד הראוי לביאה והוי כארוסה וא"כ יש ג"כ היתר דעת המחבר סי"ב ועכ"פ בשוגג בודאי יש להקל מכל הנך טעמי שכתבתי אבל אנכי מבחוץ וכיון דיסוד ההיתר משום שוגג הוא צריך לידע ברור דגם היא היתה שוגגת דהיכא דהוא היה שוגג והיא היתה מזידה החמיר בזה הגאון מלבוב בשו"מ מה"ק ח"א (סי' צו) וגם בעיקר הדין שיגג ידוע מ"ש החת"ס (סי' קמו) בענין זה ובתשו' נוב"י (סו"ס כה) דכל שכבר יודע איסור מניקת שוב כל מה שעושה איזה היתר בלי שאלת חכם לא מקרי שוגג אבל רו"מ מבפנים הוא אם ברור אצלו שהמה שוגגין גמורים במה שחשבו שצריך לחשוב רק ממיתת הבעל אשר כן חושבין כל ההמונים ומצינו באחרונים שוגג כזה ע"כ כיון דבלא"ה אין כיפין ע"י נו"ש וכמ"ש אדמו"ר הזקן מלאדי בתשו' סוף הש"ע שלו (סי' כד) שלא לכנוס לבית הספק גט מעושה וכבר כתב כן המשנה למלך פי"א מה"ג הכ"ח בישוב סתירת דברי הר"ן לענין קידש אכן אף לפסוק לו (בלא כפי' דנו"ש) דצריך דוקא גט אם רואה כת"ר ש"ב דיש צורך גדול בזה ויוכל להיות פירוד גמור עי"ז יש להתירו בהפרשה וע"י בריחתה וכמש"ל, ובהחפשי באוצר ספרי מצאתי להגאון רצ"ה ז"ל מלבוב בספרו ברכת רצ"ה

(סי' מו) שהשיב להתיר ג"כ בנדון כזה ממש מטעם דאחרי שאין כעת שום סכנת הולד ורק שבביאתו עובר על איסורא דרבנן שפיר די בשוגג בהפרשה דעל איסור דרבנן אין ליחוש דשמא מזיד היה ולא יחוש לבוא עליה להבא דספיקא דרבנן להקל וע"כ בהא סלקינן דדי בהפרשה ואינו חייב להוציאה בגט יעו"ש ויש לפלפל בדבריו אכמ"ל נמצא דיש לו עוד עמוד גדול מגדולי האחרונים לסמוך עליו ואין צורך לקרוא ההיתר על שמי דכמעט מעודי לא כתבתי צד היתר למעשה בנדון מניקת מטעם הידוע ואם החת"ס (סימן קלג) (כמש"ל) על חודש עיבור כתב זחלתי ואירא והראה רק דברי הנוב"י אנן מה נעני' אבתרי' ועכ"פ בנ"ז דאין אנו מתירין לכתחלה יוכל כת"ר כפי רוחב בינתו לסמוך על כל המתירים שכתבתי לעיל ועלינו יערה רות הבורא להורות כתורה:

ידידו ש"ב מכבדו ברוב גדולתו משה נחום במו"ה בנימין ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כ

תשובה לכבוד י"נ ש"ב הרב הגאון המובהק פאר הדור מגזע תרשישים וכו' מוהר"ר יוסף לעווינשטיין שליט"א הגאבד"ק סעראצק. בענין מגרש שהוא עתים חלים עתים שוטה ואין לי משך זמן לחלימתו. (א) בדבר שאלתו באשה אחת שנשתגע בעלה ולפרקים הוא חלים אבל לא משך זמן רב רק בערך ב' שעות רצופים אם מה שאמרו עתים חלים ה"ה כפקח אפשר צריך דוקא משך זמן יום אחד שיהיה חלים או עכ"פ משך ששה שעות ומפני שקשה לצמצם כי חצי שעה לפניו ולאחריו אפשר הוא תחלת שטותו ע"כ יחשוב הדר"ג לסדר גט מאוחר כדעת הב"ש הגם כי בשעה"מ (פ"א מה"ג ה"ג הכ"ה) פוסל גט מאוחר אף אם נתאחר נתינתו ליום הנכתב בגט עכ"ז בשעת הדחק כזה אפשר יש לסמוך על הב"ש זת"ד הדר"ג, הנה כבר הארכתי בזה בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ח) להתיר בנדון כזה בשעת הדחק אף היכא דאין לו וסת קבוע לחלימתו הגם כי שם הי' לו יום שלם (שאינו קבוע) שעזב מעשה שטותו מ"מ כל הנך טעמי שכתבתי שם שייכים ג"כ באם הוא חלים שני שעות דהוא שיעור גדול לכתיבת ונתינת גט ובפרט לפמ"ש שם לסמוך על דעת הרשב"א ורבינו ירוחם והגהות מיימוני בשטת הרי"ף דאלם צריך בדיקה דלפ"ז גם לעתים תלים מהני בדיקה וכמו שהאריך בזה ג"כ הגאון מהרי"מ פאדאווא בתשו' ל' וא"כ מה לנו יום א' או שעה ובלבד דאנו רואין ע"י בדיקה שהוא חלים באותה שעה וכמו שמדייק שם (בתשו' מהרי"מ) בדברי הרמב"ם (פ"ט מה"ע ה"ט) ונמצא דעתו

משובשת תמיד ע"פ כונת התב"ש (סימן א' ס"ק מו) דאף דאין לו זמן קבוע מ"מ השעה דראינו בו שהוא חלים ל"ח יעו"ש אם כן מבואר דאף בשעה אחת סגי:

ב ובאמת מקום הספק של הדר"ג הוא רק לפי מה שאמרו בש"ס (ר"ה כח א') עתים חלים כו' כשהוא חלים דלשון עת אפשר שייך יותר לומר על עת המשכיות (יעו' ג"כ מגלה עמוקות אופן רמ"ז שכתב דקבלת התורה ע"י משרע"ה במ' יום שכמו בכל סאה ו' קבין ובכל קב ד' לוגין כן ג"כ היום נחלק לד' עתים ובכל עת יש בו ו' שעות יעו"ש דהחשבון ע"פ שיעור מקוה וע"פ דברי פר"א דהלוחות משקלם מ' סאה) אבל בתוספתא תרומות (פ"א ה"ג) הגירסא פעמים שוטה פעמים חלים כו' א"כ לשון פעמים אינו מורה על עת מרובה רק אפילו זמן מועט וכן בירושלמי תרומות שם (פ"א ה"א) וגיטין (פ"ז ה"א) מסיים על הא דפעמים שוטה כו' ובשעה שהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו א"כ שטחת הלשון מבאר יותר דבשעה אחת סגי ויעו' תוס' סוטה (יא א') ד"ה מרים דמה שאמרו מרים המתינה למשה שעה אחת לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע ויעו' בתשו' מהרי"ט שניות (סימן כו) לענין שיעור טביעה מ"ש ג"כ ע"פ דברי התוס' סוטה ויש לחלק בענינים אלו כמובן אבל הדבר פשוט דמצד הבדיקה מהני כשראו אותו חלים אפילו בשעה קטנה ובלבד שיספיק לנתינת הגט והדר"ג קיצר בזה ולא ביאר מצב שטותו וכבר כתב הרמב"ם הלכות עדות שם שאי אפשר לכוין הדעת בכתב ורו"מ מבפנים אולי יש בו ג"כ לצדד דאף בעת שטותו אין בו סימנים המבוארים בש"ס חגיגה אשר כבר עמדו בזה ארזי הלבנון בס' אור הישר כידוע:

ג וראיתי בשו"ת מהרי"מ שם שהביא בשם גאון אחד שכתב בספר הישר שם דאף לדעת הרמב"ם דהני סימני שוטה לאו דוקא מ"מ היינו דוקא כשעושה מעשה שטות בידים אבל אם הוא רק מדבר דברים של שטות ואינו עושה מעשה בידים אף לדעת הרמב"ם לא יחשב לשוטה ולפע"ד יש להעיר קצת מדברי הש"ס סנהדרין (סח א') גבי כשחלה ר"א כו' גער בו ויצא בנזיפה אמר להן לחבריו כמדומה שדעתו של אבא נטרפה וכו' אף שלא עשה שום מעשה שטות חלילה רק בדיבור שגער בו יעו"ש, אבל ז"א דהתם מה שמנע לחלוץ התפילין הוי כמעשה וגם מפני שהיה חולה מאד ע"כ היה סגי ליה באומדן דעת זה שמנע לחלוץ התפילין לחשבו שהוא קרוב למות וגם אין ראיה משם דבאמת טעה בו בנו וכאשר השיב ר"א דעתו ודעת אמו נטרפה יעו"ש ואין להאריך בזה כיון דבלא"ה פשוט בשעת הדחק כבנ"ד יש לסמוך על הבדיקה בעת סדר הגט וסגי שהוא תלים אפילו שעתא חדא כמש"ל וכ"נ קצת מהמבי"ט ח"ב סו"ס כ' (הו"ד בג"פ (סי' קיט ס"ק לא וכנה"ג הגה"ט אות מא) ואינו לפני לעיין בו דעיקר חידושו דבחלומה זמן כמה

ימים אין חשש גרירה צ"ע מדברי הראשונים יעו' ג"כ בתשו' א"ז סי' תשע"ח) שכתב דאיסור גרירה גבי אשה הוא דוקא כשהיא ע"ש וע"ח ביום א' אבל כשהיא חלומה כמה ימים לא יעו"ש א"כ משמע דגבי איש דליכא טעמא דגרירה מותר לגרש בעת חלימתו אפילו כשהוא ביום א' ע"ח וע"ש:

ד ומ"ש הדר"ג לסדר גט מאוחר הנה לפמ"ש בספרי מנ"מ שם א' לצדד בהיתר הבדיקה דלא ניחוש שמא יתקלקל אח"כ בעת הכתיבה כיון דלשטת הרמב"ם (פ"ב מה"ג הט"ו) נשתטה בעת הכתיבה לא הוי רק פסולא דרבנן וכמ"ש הב"ש שם ס"ק ג' לענין שחט בו רוב סימנים יעו"ש ועפ"ז האיך נוכל להתיר לסדר לה גט מאוחר כיון דלשיטת הרמב"ם עצמו (פ"א מה"ג הכ"ה) גט מאוחר פסול נמצא דממ"נ יש חשש בזה כמובן (יעו' בד"מ יו"ד (סי' נד) הו"ד בש"כ (שם ס"ק ט) ויש בפרט זה אריכות דברים יעו' בש"כ חו"מ (סי' כה ס"ק יט) ובבי"י או"ח בדברי תשו' הרשב"א ובבי"י יו"ד (סי' קצו) וס"ט (סי' קפד ס"ק יא) ובשו"ת נוב"י חאה"ע לסי' מג) ויעו' ג"כ בד"מ אה"ע (סי' מה ס"ק ד) ויעו' ג"כ בנאות דשא (סי' ס') ובלבושי שרד חדושי דינים (סי' כב ס"ק סו) והעירותי בענין זה גם בספרי ואכמ"ל) אמת דכונת הדר"ג בטח לסמוך על דעת הג"פ שם (סימן קכז ס"ק כט) דאפילו נכתב ונחתם בתשרי וכתב בו במרחשון שלאחריו אלא שלא נתנו ביד האשה עד שהגיע זמן הכתוב בגט כשר גם לדעת הרמב"ם יעו"ש מה שתמה בדברי הה"מ אכן השער המלך (פ"א מה"ג הכ"ה) כתב לפסול בכל ענין (וגם הדר"ג עמד בזה) ומלבד כי ראיית השעה"מ קכה כברזל שמכל הראשונים הרמב"ן והר"ן והכ"מ שהביאו ראיה לדעת הרמב"ם מסוגיא דיבמות קט"ז גבי ואתו סהדי ואמרו דההוא יומא כי איכתב האי גיטא כו' גבן הוי וכו' דהו"ל ליחוש שמא איחרוהו וכתבוהו אי אתא דגט מאוחר כשר יעו"ש בכ"מ א"כ מוכרת דבכל ענין פסול גט מאוחר לדעת הרמב"ם יעו"ש בשעה"מ הנה גם ממרן הרשב"א מוכח ומבואר כן כי בסוגיא דכתבו גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה (גיטין כו ע"ב) כתב הרשב"א (שם ד"ה אמר רב עמרם) דשטח ר"ת שכתב דמיירי בכתבו זמן של עכשיו אתי שפיר אי גט מאוחר כשר אבל לשיטת הרמב"ם דגט מאוחר פסול יש לתרץ דהאי בשצוה לכתוב לה גט לכשיכנסה וכו' א"כ מבואר דלהרמב"ם אין שום אופן דזמן מאוחר יהיה כשר אף אם נתנו להאשה בזמן הכתוב בגט יעו"ש ודוק, וגם הב"ש בעצמו (סימן קלב ס"ק א') כתב דמדברי התוס' גיטין (פ' ע"א) ד"ה כי משמע דאף בכה"ג שאינו נותן לה הגט עד אותו יום ג"כ הוי גט מאוחר יעו"ש ע"כ קשה לחדש היתר בזה למעשה ובפרט כי לא אבין התועלת מזמן המאוחר כיון דאין לו וסת קבוע לשעת חלימתו א"כ האיך יוכלו לצמצם כי ביום הנכתב בגט שיתנהו אז להאשה יהיה

יהיה אצלו שעה חלומה ומי יודע מה יולד יום ע"כ לפע"ד טוב יותר לכוון השעה או שתים מחלומתו ע"י הבדיקה בעת עסק סדר כו"נ שיתן לה הגט ג"כ תיכף והשי"ת יהיה בעזרתם למצוא שעת הכושר היא שפה טובה להתיר העלובתא מכבלי העיגון ושכרם יהיה כפול מן השמים: (ה) והנה מיש הדר"ג בקצרה שיש גב"ע שהיה מטורף שעה אחת קודם הקידושין עד שהיה הכחשה אז אם אמר הא"מ לי, אם באמת יש ג"כ ספק על עיקר הקידושין יש בנ"ד גם מה שפלפלתי שם בספרי מנחת משה (אות ב') ואין לכפול הדברים יעו"ש ג"כ באות ד' פלפלתי ג"כ בסברת הב"י דאם היה שפוי בינתיים במשך הזמן שדר אתה איכא למיחוש דבעל אותה ולשם קידושין אף אם לא היה שפוי בעת הקידושין יעו"ש מה שכתבתי ועתה יש להעיר לכאורה על דברי הב"י מדברי הש"ס יבמות שם (קיג ע"ב) גבי אשת חרש לר"א דקאמר למאי נ"מ להוציא אשתו בגט וכו' ואמאי לא קאמר נ"מ כשבעל (דהא דר אתה משך זמן) דאי משום דעתא קלישתא הוי ספק קידושין משא"כ אם הוא עתים מלים ועתים שוטה ובעל ודאי בעת חלימתו הוי א"א גמורה מה"ת אכן מלבד דיש בזה לפלפל לסתור ולבנות אכמ"ל י"ל בפשיטות דהא הסוגיא אזלה שם אליבא דשמואל יעו"ש עמוד א' ארחב"א אמר שמואל כו' והא לשיטתו אין נ"מ כשבעל דשמואל לא ס"ל א"א עושה בב"ז אלא כל הבועל על דעת קידושין הראשונים בועל יעו' יבמות שם (קי ע"א) וכתובות (עג) אבל אנן דקי"ל כרב דא"א עושה בב"ז יעו' רמב"ם (פ"ג ה"א הכ"ג) שפיר דברי הב"י מוכרחים, סוף דבר ש"ב הדר"ג מבפנים ומי כמוהו מורה כשיהיה בעת כו"נ הגט ויראה שהוא חלים באותה שעה (וידועים דברי הרשב"א בתשו' דאע"פ שאינו חלים לגמרי ומקורו מדברי הירושלמי) הנני מסכים ג"כ לדעתו דעת תורה להתיר האשה מכבלי העיגון (ויש בענין זה אריכות יעו' בחת"ס חיו"ד (סי ז') אשר דבריו צ"ע וגם בשו"ת ב"א חאה"ע (סי' קיא) האריך בפרטים אלו) ומרוב הטרדה קצרתי:

ידידו ש"ב הדורש שלומי משה נחום ירושלימסקי החופ"ק ובעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כא

תשובה לכבוד הרב המופלג בתו"י חו"ש וו"ח הישיש מוהר"ר אהרן נ"י אבד"ק שפיצעניץ. בענין עדות קידושין בכתב שאינו מקוים:

בדבר שאלתו ע"י בנו הרב מו"ה דובער נ"י שנסע ביחוד כמה וכמה פרסאות אודת ענין נחוץ לדרוש דעתי דעת תורה בענין שבא לפניו כי בחולה אחת נסעה יחד עם בחור א' לאדעס ובהשתדלות אבי הבתולה חזרה לבית אביה אח"כ הביא אבי הבחור לפניו כתב

על נייר קטן שהיה כתוב בו ליהוי ידוע שהנער הנ"ל קידש הבתולה בפנינו באדעס והיה חתום על הכתב ששה עדים שאינם ידועים ואחר שקרא הכתב כמעט שלא הספיק לעיין היטב בגוף הכתב והחתימות לקח אבי הנער את הכתב בחזרה ואינו רוצה להחזירו בשום אופן אחר כמה איומים שאיים עליו הרב מעירו והבחור הוציא קול שקידש אותה והנערה מכחשת לגמרי וזאת אינו זוכר כבודו אם היה כתוב שם זמן הקידושין אבל ברור לו שלא היה כתוב שנכתב בריצוי הצדדים זת"ד השאלה והנערה הגיעה לפרק הנושא בשבת הבע"ל אם מותר לסדר לה קידושין, הנה בענינים אלו כמה קולמוסין נשתברו ויש ת"ל להאריך בעומק ים התלמוד והפוסקים בהלכות אלו אבל מרוב הטרדות וחולשת כחי ל"ע (כאשר ראה בנו שפניתי רק על שעתא חדא) אכתוב בקיצור נמרץ דהנה ידוע דעת הגהות מרדכי דקידושין דמצאו כתוב בשטר פלוני קידש פלונים ועדיו תחומים דאין ליחוש לקידושין כ"ז שאין השטר מקויים (וכ"פ הרמ"א (סי' מב ס"ד) דלא כדעת המהרי"ק שורש ע"ד שהחמיר בזה יעו' בד"מ שם (אות ז') שכתב על המהרי"ק שאם היה רואה דברי הראשונים היה חוזר בו) ויעו' בחמ"ח (ס"ק י') שכתב דלדעת הג"מ אף כשכתבו בידיעת האשה אינו כלום דשטר זה לא ניתן לכתב וכו' ולפע"ד נראה דיש מקום לומר דלא כדעת קצת אחרונים שכתבו דזה קאי רק לשטת הסוברים דעדות שבשטר לאו דאורייתא וע"כ אמרינן מה דתקון תיקן (יעו' ג"כ במקנה) אלא אפילו לפי השטה דעדות שנכתב בלשון שטר כשר מדאוריי' והוא דעת הרמב"ן בספר המצות סוף שורש הב' (יעוין בכסף משנה (פ"ג מהלכות עדות ה"ד) ובש"כ חושן משפט (סי' כח ס"ק יד וסי' מו ס"ק לב) ואכמ"ל) מ"מ י"ל בזה דדוקא בשטר שניתן לכתוב כגון שטר קידושין עצמן יעוין ש"ס יבמות (לא ע"ב) ותוס' שם בזה אמרה הלמ"מ דהוי עדות משא"כ שטר ראיית קידושין שלא ניתן לכתוב כלל ס"ל להגהות מרדכי דלא הוי עדות כלל [וכ"נ מלשון הג"מ שם במ"ש בשם ר' אבגדור ודוקא שטר קידושין שהאשה נקנית וכו'] ויש להביא ראיה לזה מדברי הש"ס קידושין (סה ע"ב) גבי שנים שבאו ממד"ה ואשה עמהם וחבילה עמהם כו' דקבעי למיפשט דמיירי בע"א וקידושי ע"א הוי קידושין דקמקשי היכי דמי אי דאית ליה סהדי להאי ואית ליה סהדי להאי כו' מי מצי אמרה כו' ואי כדעת המהרי"ק דכשכתוב בשטר שנתקדשה צריכה גט משום דמה"ת א"צ קיום לקמי דמיירי שיש לכל אחד שטר כחוב שקדשה וע"כ צריכה כאו"א גט משום דמה"ת א"צ קיום אבל לענין החבילה הוי המותר בספק כיון שלא נתקיים השטר ולענין ממון אין מוציאין בלא קיום א"ו כדעת הג"מ דבלא נתקיים א"צ גט כלל ולא מקרי שטר כיון שלא ניתן לכתוב וי"ל כמובן ואכמ"ל [ובפרט היכא דאחד טוען מזויף הא דעת כמה מהראשונים

דצריך קיום מדאורייתא אף דלא כן דעת הש"כ חושן משפט (סי' מו ס"ק ט) ויעו"ש בקצוה"ח (ס"ק ד) ונה"מ (ס"ק א) מ"מ יעו' בב"ש (סימן קמא ס"ק ע') שהוכיח מהר"מ ושאר פוסקים דכשטוען מזויף בעי קיום מה"ת וכ"ד התומים (סי' מו ס"ק ד') דבדשב"ע דבעינן עדות ברורה צריך קיום מה"ת כשטוען מזויף ולפ"ז צ"ע במ"ש הב"ש (סי' מב ס"ק טו) ול"ד למ"ש (בסימן ת) מצאו כתוב וכו' דבלא"ה אין דמיון להתם דא"צ עדות ומתירין ע"פ ב"ק וע"א ואשה וקרוב משים דדייקא משא"כ הכא דצריך עדות ברורה ואכמ"ל] ועוד דלדעת הרשב"א בתשו' אפילו בנתקיים הכתב אין ליחוש כ"ז שלא. נכתב בפירוש שנכתב בריצוי הצדדים ויעוין ג"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סימן תשסה) (הובא ג"כ בפת"ש) מ"ש על דברי הרשב"א ויעו' בשו"ת ר"י אדרבי (סי' רכז) (הו"ד שם בכנה"ג אות קיד שם) שכתב דדוקא שמעידים העדים בפיהם שאמרו להם שיכתבו וכו' ויעו' ג"כ באבני מלואים (ס"ק יא) שתמה עליו בזה ואף דלדברי הב"ש (ס"ק עו) גם להרשב"א יש חשש שמא יבואו עדים ויעידו ע"ז ומיישב בזה קושית הב"י בסתירת דברי הרשב"א בתשובותיו הנה מלבד דדברי הב"ש אינם מוכרחים כ"כ (ויש לתמוה ג"כ במ"ש ליישב דהתשו' (סי' ריז) דחשש לכתב הקידושין הוא משום שמא יבואו עדים ויעידו אתמהה דהא התם מיירי שהעדים הכחישו חתימתם ורוצת האשה שיתנו לה הב"ד בכתב ענין זה משום שמא יראה לאחר מיתת עדים חתימתן וא"כ שוב אין חשש שמא יבואו עדים ויעידו ובישוב דברי הרשב"א בתשו' יש אריכות דברים לא עת האסף פה) גם לדבריו אין להחמיר אלא בנתקיים חתימתם עכ"פ וע"כ אף שאינו כתוב שכתבו בריצוי הצדדים יש ליחוש שמא יעידו כן אח"כ בע"פ משא"כ בלא נתקיים דלא מיקרי שטר כלל (וכ"נ מדברי הרדב"ז שם בסוף תשובתו שכתב ואם אין כתוב בשטר רק בפנינו נתקדשה כו' ואם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר אין חוששין דאיהו זייף וחתם יעו"ש דמשמע, ג"כ דדוקא בנודע כתבם חוששין שמא יבואו ויעידו אף שלא נכתב מדעת הצדדים) וכ"נ להמעיין בדברי הב"ש שם לקמן במ"ש ועיין תשו' הרשב"א שהביא הב"י כו' ונ"מ למ"ש לעיל ור"ל דאף דיש חשש שמא יבואו ויעידו בעדות מפ"כ מ"מ היינו דוקא היכא דגוף הדבר אמת כיון שמקומים רק דהוי מפיהם ולא מפ"כ כיון שלא נכתב מדעת הצדדין לכך חיישנן שיעידו בעצמם אבל בזה דאין לקיים השטר ע"פ עדים דעלמא ומחזיקינן למזוייף משום שבקש לזייף לכן לא חיישינן שמא יבואו עדים ויגידו בפיהם וכ"כ הרב צרור המור בביאורו על הב"ש, עכ"פ נראה פשוט דבאינו נודע חתימתם כלל אין חשש דיבואו ויעידו כיון דלא מקרי שטר כלל ואמרינן דזיופא הוא, הן אמת דהגאון נוב"י קמא (סנ"ח) כ' דהיכא שחתומים בו שלשה נעשים ב"ד משום דלא תהיה שמיעה גדולה מראיה יעו"ש

מ"מ הא לא מיירי התם אלא לענין שיכולים לכתוב בלא שאלת הבעלי דברים ומהני אף בלא ריצוי הצדדים אבל עכ"פ מיירי דניכר חתימתם והם עצמם העידו על חת"י יעו"ש בתשובה משא"כ בנ"ד דלא נודע מי המה הכותבים אף אם נתפוס כדברי הנוב"י דהוי כמעשה ב"ד (דדבריו אינם מוכרחים כ"כ) מ"מ הא במעשה ב"ד גופי' אפסקא הלכתא בש"ע חושן משפט (סי' מו ס"ו) (יעו' תוס' כתובות כ"א א' ד"ה עד) דצריך קיום ואף לדעת הפוסקים דא"צ קיום יעו' בב"י אה"ע (סי' קמא) ובב"ש (סי' קמב ס"ק מב) מ"מ י"ל דהיינו דוקא כשנכתב בלשון מעב"ד במותב תלתא וכדומה משא"כ בזה שנכתב דרך עדות אף שהיו שלשה י"ל דכ"ע מודים דצריך קיום (יעו' בתשו' הרשב"א המובא בב"י במ"ש וה"ל כאידך אודיתא כו' דלא היה כתוב בה במותב כו') ויעו' בשו"ת נוב"י מה"ת (כי' קלו) מ"ש לענין מעשה ב"ד של חליצה שאין כאן חתימת עדים ואין כאן רק המעשה ב"ד צריך קיום דוקא אף במקום עיגון יעו"ש וכל מ"ש הוא אפילו בשטר ממש שראו הב"ד וקראו אותו כתיקונו משא"כ בזה שקרא את הכתב רק רו"מ ולא הספיק שיקראו אותו ב"ד גמור כדרך קבלת עדות בע"פ ותיכף לקחו איתו בחזרה (מלבד דיש להעיר אם נאמן רו"מ להחזיק כתב זה כיון דהיא בחזקת פנויה יעו' מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' יג אות ג) לפלפל בענין דשב"ע אי נאמן ע"א בדבר שלא אתחזיק איסורא אף לאסור) י"ל דגם המהרי"ק מודה בזה דלא הוי אלא כחספא בעלמא (יעו' בהג"מ דקידושין שם (סו"ס תקסט) במ"ש שהרי לא בא ליד ב"ד) דמצינו בכמה מקומות א"מ דלמעט בפלוגתא עדיף ולדוגמא יעו' בב"י יו"ד (סימן קצד) ד"ה ומאימתי ובב"י אה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא ובש"כ חושן משפט (סי' פא ס"ק נו) ובשו"ת באר שבע (סי' כ) ועוד בכמה דוכתי ועוד הא כתב בתשו' מהר"מ אלשיך (סי' מ) דבמקום שיש אמתלאות ונהיר כשמשא דשטרא זיופא הוא אפילו המהרי"ק מודה דשטרא חספא בעלמא הוא (הו"ד גם כן בכנה"ג אות קה) ובנ"ז אין לך אומדנא והוכחה יותר מזו דכונתם רק להעליל על בת ישראל מדלקחו הכתב בחזרה ואינם רוצים להחזיר דיראים דלמא יתברר הדבר מאדעס כי שקר בימינם ועוד הא סיפר ע"א בתו"ע שאבי הנער התלחש עם אחד לכתוב כך וכך והבין שכותבין מענין קידושין ורצה לראות מה שכתבו ולא הראו לו אח"כ בבוקר ראה הכתב שכתוב למעלה להרב משפיצענץ ובענין קידושין והכיר שזהו הכתב שראה אתמול מרחוק וא"כ יש אומדנא שזייף הוא ופשוט דכ"ע מודים דאין חשש כלל, ועוד נלפע"ד דהפוסקים לא מיירי אלא היכא דכתוב בשטר שקידש בפניהם כדת משה וישראל ואז הם מעידין על קידושי ודאי משא"כ כשכתוב סתם שקידש אותה א"כ אצל רוב בני אדם אף שלא אמר לי או שאר פרטי הקידושין שמרובים ומעכבים ג"כ מיקרי

אצל ההמון בשם קידושין ועכ"פ עדות השטר לא הוי על קידושי ודאי והוי כעין ס"ש וכמ"ש הכנה"ג אות צט) בשם כמה חכמי ספרדים דכשיש עוד ספק פשוט דאין להחמיר כמהרי"ק יעו"ש (ולפ"ז יש לדחות ג"כ מש"ל בשם הנוב"י דכשחתומין שלשה הוי כב"ד דהא יש עוד ספק דלמא היה בלילה דל"ש ל"ת שמיעה גדולה מראי' ואף שהנוב"י שם החמיר ליחוש לדעת הרשב"ם דבדיעבד דיניהם דין הא הקצוה"ת (סימן רנג ס"ק ג') תמה עליו דאחז החבל בתרי ראשין ודבריו מוכרחים וא"כ כשיש עוד צד להקל יש לצרף ג"כ הספק דלמא היה אז בלילה דאז לא מקרי ב"ד (ובעיקר ס"ס אי מהני בקידושין ידוע מ"ש בזה הגאון שר התורה בעל שאגת אריה הובא תשובתו הרמתה בשו"ת בית אפרים חאה"ע (סימן מב) ע"פ סוגית הש"ס קידושין (נ ע"ב) גבי סבלונות ומתלי תלוי דין זה בשיטת התוס' והרא"ש ושיטות הרשב"א והריטב"א יעו"ש בב"א ושו"ת צמח צדק אה"ע ח"ב (סי' צד) ובתשו' הארכתי בזה ת"ל) עוד יש צד ספק לקולא דהא בדבר שנראה שיש בו רמאות לכ"ע צריך דרישה וחקירה כמ"ש הרמ"א בשם הרשב"א (יעו' בשו"ת צ"צ שם (סי' קכג) שהאריך בדין זה) וא"כ יש לספק דלמא לא היה כתוב בו זמן דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה אף דהנוב"י (סימן נח שם) כתב דבעידי קידושין לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה לא כן הוא דעת הראשונים יעו' בנומ"י פאד"מ ובריב"ש (סימן קצג וסי' רסו) וכבר תמה עליו החת"ס (סי' קג) שבחר לו דרך לעצמו ובמק"א כתבתי ת"ל באורך על דברי הנוב"י ועוד הרבה דיו נשאר בקולמוס לפלפל בכל ענינים אלו שכתבתי ואכמ"ל ועכ"פ מכל הנך צדדי היתר נראה דמותרת להנשא ואין בזה שום חשש כלל:
הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כב

תשובה לכבוד הרב המופלג בתו"י חו"ש הישיש מו"ה אברהם יעקב הלוי אמינסקי המורה לצדקה בליסינעוויטש פלך חארסאן בענין קידושין: מכתבו השגתי בדבר הבליעל שאמר שיעשה איזה אחיזת עינים ושם טבעת אחת על חבל דק שקשרו קצה אחד על אצבע משרת אחד וקצה השני על אצבע בתולה אחת בת אלמנה בכפר הסמוך למח"ק והוליך את הטבעת הנה והנה במעמד כמה ערלים ועי"ז הוציא לעז שקדש הבתולה וראיתי את הגב"ע בארוכה ותוכן הענין הוא כי המשרת לא ראה כלל שישים הטבעת על אצבעה וגם לא שמע כלל לשון קידושין והעד הב' ראה בעת שהחזיק הטבעת על אצבע הבתולה אבל לא שמע רק לשון כדמו"י אבל הראמ"ל מסופק אם אמר ושישאיר הטבעת על אצבע הבתולה ג"כ לא ראה ורק כשברח הבליעל לחוץ ורדף אחריו

ולא השיגו ובא בחזרה ראה הטבעת ביד ערל אחד ושאלו היכן לקח הטבעת והשיב שהגביה הטבעת מן הארץ כי הבתולה זרקה תיכף החבל עם הטבעת הארץ והבתולה אומרת שמעולם לא דברה עמו מענין קידושין וגם לא שם הטבעת על אצבעה ולא שמעה כלל לשון קידושין שלא שמעה שום דיבור מאתו ואף אם היה אימר לשון קידושין לא היתה מבינה כי כפרנית היא ולא ראתה מעולם עניני חופה וקידושין וגם לא עלתה על דעתה שעשה איזה ענין מקידושין ורק כששמעה שהעד השני התחיל לצעוק מה עשה הבליעל נבהלה מאד ויראתה אולי עשה איזה כישוף ולא עלתה על דעתה כי צעקתם הבאה מעניני קידושין הוא זת"ד השאלה מהגב"ע בארוכה, הנה בודאי יפה כתב כת"ר שאין כאן אפילו ריח קידושין דאפילו באיכא ע"א על הקידושין דמחמירין מ"מ אם אחד מכחיש אין ליחוש וכמ"ש הרמ"א (סימן מב ס"ב) בשם הסמ"ג ורשב"ץ יעו"ש בחמ"ח וב"ש וט"ז שם ויעוין בשו"ת מהרי"ט שניות אה"ע (סי' מג) ד"ה ונראה שכתב גם כן דכיון דגבי איסורין אין העד נאמן כשבע"ד מכחישו כש"כ לענין קידושין דהוי דשב"ע דהא רבא מקיל טפי גבי אשתו זינתה בע"א דאפילו לא מכחיש ליה לא חיישינן ליה דאין בדשב"ע פחות משנים יעו"ש באורך ובחלק א' (סימן טו) האריך ג"כ דאין שום חשש כשהאשה מכחשת ומקור מקומו טהור הוא מה שיש לפלפל בסוגיא דקידושין (סה ע"ב סו ע"א) יעו"ש בחדושי הראשונים ויעו' ג"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ו (סימן שלא) במ"ש דאפילו בע"א ושניהם מודים רוב הפוסקים אומרים דל"ח דאין בדשב"ע פחות משנים יעו"ש ויעו' בשו"ת מהר"מ אלשקר (סו"ס נד וסי' פג) בענין קידושי ע"א ובסימן צט במ"ש דדעת הר"א ממיץ בטלה במיעוטא ביתר מחתק"ס דבטלה בו בריה לדעת הרשב"א מירושלמי תרומות ולאו רבותא למימני גברי ולישני בדבר הפשוט וכו' ולא ראינו ולא שמענו בכל תפוצת הגולה מי שתשש לקידושי ע"א וכמ"ש ר"ה גאון ור"ג מאוה"ג יעו"ש הגם כי חלילה לסמוך ע"ז לחודי' כידוע דברי המחמירין אבל עכ"פ כשיש הכחשה פשוט להקל ויש לפלפל ג"כ בדברי תשו' מהר"מ פאדאוואה (סי' לב) ואכמ"ל) ומכש"כ כשיש הכחשה יעו' ג"כ בשו"ת מהר"מ אלשיך (סו"ס מ') ויעוין ברד"ך (בית כ' חדר ג') שהאריך להוכיח ג"כ דכשע"א אומר מקודשת והיא מכחישתו דתנשא אפי' לכתחלה יעו"ש ויעו' ג"כ בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' סד) שהאריך ג"כ להקל בע"א בקידושין כשיש הכחשה והדברים פשוטים לומר דבהכחשה כ"ע מודים כמו דמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף (יעו' בב"י יו"ד (סימן קצד) ד"ה ומאימתי ובב"י אה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא ובש"כ חושן משפט (סי' כה ס"ק יד אות יד) ובתשו' באר שבע (סי' כ) ובמ"ש בספר מנ"מ אה"ע (סי' ד) ובס' בר"מ קוה"ת (סי' ג אות ב)

יעו' ג"כ בהגהת הראב"ד פ"א מהלכות גירושין הי"ד ודו"ק) וכ"ז אפי' אם היה עכ"פ עדות הע"א עדות גמיר אבל כשיש ריעותא בעדות הע"א הא ידוע דברי הרשד"ם חאה"ע (סי' יא) (הו"ד בכנה"ג (סי' מב) הגב"י אות יד) דאפי' למי שחושש לקידושי ע"א היינו דוקא כשהמקדש אמר לי אבל אם לא אמר לי אין חוששין יעו"ש ומכש"כ בנ"ד דלא שמע ברור אלא כדת מו"י ואף דמסופק ג"כ אם אמר הראמ"ל מ"מ כיון דאינו זוכר זאת ומסופק בזה כוי כאין עדות ע"ז וכעין שכתב הב"ש (סי' ל' ס"ק ט) בשם הג"א דאם הי' לעדים ספק אם היה קרוב לה הוי כאלו קידש בלא עדים ואם כי לא נמצא זאת בהג"א אבל כך הוא במרדכי, הן אמת דיש מקום עיון בדברי הב"ש אלו ממ"ש הב"ש עצמו (סי' כז ס"ק יא וסי' לא ס"ק י) וכבר פלפלו בפרט זה האחרונים יעו' בית מאיר וא"מ (סי' כז ס"ק ג' וסי' ל' ס"ק ט') ובתשו' נוב"י מה"ק אה"ע (סימן נח) ומה"ת (סי' עז) ובפנ"י בק"א לקידושין (סימן ט') ולפע"ד יש לפלפל בזה ע"פ דברי הש"ס (גיטין עת) יעו"ש בסוגיא דקרוב לה ובתוס' שם (ע"ב) ד"ה והא אי אפשר וע"פ מ"ש בתשו' מיימוני לה"א (סי' א') כן ע"פ דברי התוס' בבא קמא (ע' ע"ב) ד"ה למעוטי ויעו' בפנ"י קידושין (יב ע"ב) ד"ה ולאו ובתשו' מהרי"ט שניות שם (סי' מג) ד"ה הראש השלישי ודוק בכל מ"ש ועכ"פ בע"א לחודי' פשיטא דבכה"ג לית כאן עדות כלל ויש לפלפל בזה ג"כ בענין ס"ס בקידושין יעו' בשו"ת בית אפרים חאה"ע סי' מב) תשובת הגאון שאגת אריה בענין ס"ס בקידושין ושו"ת צ"צ החדש אה"ע סי' צד) ויש בזה אריכות דברים ע"פ מקום החקירה אי בספק קידושין מוקמינן מה"ת אחזקת פנוי' יעו' ר"נ פ"ק דקידושין אשר כבר עמד בזה המהרי"ט ת"א (סי' קלח) ובשניות אה"ע (סי' מ') ויש סתירה לזה ממ"ש המהרי"ט עצמו בחדושיו לקידושין על הרי"ף (לב ע"ב) ויעו' בשו"ת נוב"י מה"ק חאה"ע (סי' סא) ד"ה אך שלא ראה דברי המהרי"ט אלו ואכמ"ל דבנ"ד יפה כתב רו"מ דיש בנ"ד כל הנך התירי שכתב הנוב"י מה"ת (סי' עה) ויש לי ת"ל לפלפל בכל פרט ופרט אשר יכיל כמעט ספר שלם אבל א"צ בנ"ד שהוא פשוט דאין כאן אפי' ריח קידושין ובפרט שאינה מבינה כלל מלשון קידושין אף אם היה אומר איזה דבר אין כאן חשש יעו' בנוב"י מה"ק (סי' נט) ותשו' הרי"מ (סי' ת"י) ויעו' בב"ש (סי' כז ס"ק ה וס"ק יא) ויעו' בחדושי הריטב"א קידושין (ו ע"א) ד"ה במאי שכתב להדיא מיהו היינו לדידהו אבל השתא לדידן דלא בקיאי נשי בלישנא דהני ואינם יודעות לספר בלשון הקודש כל היכא שאין מדבר עמה על עסקי קידושין ואמר לה אפילו מהני לישני דתניא בהו מקודשת לא חיישינן לה דאיהי לא ידעה מה קאמר עכ"ל הזהב ובפרט בבתולה כפרנית (אפי' אי נימא בשאר אשה דאינה נאמנת לומר שלא הבינה) פשוט דלכ"ע נאמנת דלא ידעה כלל מענין קידושין

כיון דגם לנו ברור דלא שמעה ולא ידעה מעולם עניני קידושין והדבר פשוט דלא אמרינן בזה א"כ נתת דבריך לשיעורין לחלק בין עירונית לכפרנית דכעין זה מצינו במשנה ב"מ (נב ע"א) לענין הונאת סלע חילוק בין כרכים לכפרים יעו' ג"כ נדרים (ת"י ע"ב) במשנה חילוק בין אנשי גליל ליהודה בלשון תרומה וחרמים ואכמ"ל ובפרט בנ"ד שהתחיל לעשות אחיזת עינים ולא עלה על דעת שום ב"א מענין קידושין פשיטא דנאמנת לומר דלא התכוונה ולא הבינה כלל אף אם היה אומר איזה דיבור וגם היטב אשר צירף רו"מ דלא עשה כדמו"י במקום ובזמן הראוי לקידושין וכבר כתב כעין זה המהר"מ מלובלין סו"ס ס"ד זה לשונו הטעם הג' כי מאחר שאין זה נהוג עתה במדינות הללו בזמנינו לקדש שום אשה כי אם בעת כניסתה לחופה וכו' פשוט שאפי' אם הי' האמת כמו שהעיד העד הי' הכל דרך שחוק ובדיחותא ולא הי' כאן שום כונת קידושין וכו' ואין כאן בית מיחוש של קידושין כלל יעו"ש ומכש"כ בנ"ד פשוט דהבליעל הנ"ל לא עשה רק מעשה אחיזת עינים ופרצות בעלמא וראוי למתחו על העמוד ואין בזה אפילו ריח קידושין, עוד הרבה דיו נשאר בקולמוס אכן מרוב הטרדה וחולשת כתי ל"ע הפסקתי באמצע הדיבור ור' יאיר עינינו בתורתו:

ידידו הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער הששי שער הדעת ובו ד' סימנים:

ח"א סימן כג

תשובה לכבוד תלמידי המופלג בתו"י חו"ב זית רענן מוהר"ר שלמה זלאצקי המו"צ באוחרומאווא. בענין חתן שהערה ולא נמצא דם על הסדין: ע"ד שאלתו בחתן שלא גמר ביאתו בלילה הראשונה רק הערה בה ולא נמצא דם על הסדין והשיב להחמיר אף דהרמ"א (סי' קצג) מקיל בזה מ"מ כיון שהחתן הוא בחור ע"ה אין לסמוך עליו בזה כיון דהעראה הוא רק הכנסת עטרה עכ"פ בבוגרת וראתה בבית אביה כמ"ש הס"ט שם ויותר מהכנסת עטרה תו איכא למיחוש להשרת בתולים ע"כ אין לסמוך על החתן בזה כשהוא ע"ה ורשום בזכרונו ששמע ממני (בעת ששמש לפני בהוראה) שפסקתי ג"כ הכי למעשה וע"פ הנחה זו נסתפק ושואל בכמה דברים לענין טבילה שניה זת"ד, וע"ז הנני להשיבו בקצרה מאפיסת הפנאי:

א יזכיר נא כי בנדון שבא לפני נמצא ג"כ כתם על הסדין אשר לפי השערתי היה קרוב לודאי שהוא ד"ב וע"כ אמרתי לצרף שלא להאמין לדברי החתן דבח לא קים ליה בהעראה (שהוא איש המוני ובחור) והיה בעילה גמורה (יותר מהעראה) [ואמרתי אז

דאף אם לא נחשוב הכתם רק לספק ד"ב ומאמר החתן לספק בעילה גמורה הוי כעין ס"ס לאיסורא ואף דהוי משם אחד כמובן דהא נבעלה ולא ראתה האיסור ג"כ הוא משום שחיפהו ש"ז מ"מ הא מצינו באחרונים דבס"ס לחומרא מחמירין אף דהוי משם אחד יעו' בס' בית יצחק שער הספיקות (סי' ח"י) שכתב דאף היכא דאיכא ס"ס גמורה לקולא וס"ס מש"א לחומרא אסור כין דס"ס משם אחד מה"ת הוי ס"ס רק מדרבנן לא הוי ס"ס א"כ לא אמרינן סברא זו רק לחומרא ולא לקולא יעו"ש באורך ויש לפקפק בנ"ז כמובן ואכמ"ל דבאמת לפי השערתי אז היה הכתם ודאי ד"ב וע"כ החמרתי] אבל היכא שלא נמצא שום כתם פשוט מסתימת דברי הרמ"א דגם איש המוני נאמן אם אמר שלא גמר רק הערה (ובפרט דעיקר שיעור הערה נראה יותר להס"ט שם (ס"ק ג) דמן הכנסת עטרה עד ג"ב הכל נכלל בכלל הערה ויש בזה אריכות דברים יעוין באור זרוע בתשובותיו ח"א (סימן תשמז) במ"ש אי הערה היינו הכנסת עטרה שיש בה להשיר בתולים כדאמרינן פ' בן סורר יעו"ש ומ"ש הס"ט שם מדברי הט"ז י"ל דלשטתו אזל שכתב בסימן ה ס"ק ד' דהערה היינו נשיקה וע"כ יצוייר שלא ישיר בתולי' משא"כ לדברי הב"ש (סימן כ' ס"ק ב') שכתב דבעינן שיכניס כל העטרה י"ל כמ"ש הא"ז יעו' ג"כ בשו"ת נוב"י אה"ע מה"ת לסי' כג) ואכמ"ל) והא סיים שם הרמ"א ובעל נפש יחוש לעצמו כו' וכמ"ש הס"ט שם (ס"ק ד') דר"ל שיגמור ביאתו בפעם אחת יעו"ש והיינו דלא כדרך רוב ההמונים שממלאים תאותם בשחוק לבעול כמה פעמים בהעראה לחודיה עכ"פ מבואר מזה דגם המוני שאינו בעל נפש נאמן לומר שלא גמר:

ב וכדמות ראיה שאין חילוק בזה בין פ"ה לת"ח מדברי הגהות מיימוני (פי"א מהלכות איסורי ביאה אות ג) (הו"ד ג"כ בב"י שם) שהביא פלוגתא בבעל ולא נמצא דם דאיכא מ"ד שאם לא מצא דם א"צ לפרוש אבל בשם רש"י נמצא לחומרא וכ"כ הרוקח כו' יעו"ש א"כ משמע דהמחמירין מיירי אף בת"ח והמקילין אף בע"ה דאל"כ נימא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (וכעין זה כתב החלקת מחוקק (סימן יז ס"ק כא) בתשובתו לאבי הש"כ דהא פלוגתא דירושלמי סתמא היא ומאן דאסר אסר אפי' בנתקיים ומאן דמתיר מתיר אפי' בלא נתקיים דאל"כ נימא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כו' וע"כ הביאו הרי"ף והרא"ש את הירושלמי ללמוד לפסק הלכה כמאן דמקיל לגמרי יעו"ש) אלא ודאי דמיירי בכל גונא אפילו באיש המוני (ואין להקשות לדברי הרמ"א שהקיל בהעראה אם כן נימא גם כן מר אמר חדא וכו' והמקילין מיירי בלא גמר ביאתו דז"א דלשון בעל משמע ליה להרמ"א דהיינו דוקא בעילה גמורה וע"כ הכריע מדעת עצמו דבלא גמר יש להקל עכ"פ בלא מצא דם) ויעו' ג"כ ברא"ש ריש פ' תינוקת הובא

בב"י שם במ"ש משום דבעילת מצוה לכל היא מסורה ואין הכל בקיאין כו' יעו"ש עכ"פ מבואר דבל הדינים דסי' קצג מיירי בכל אדם ממילא גם מה שהקיל הרמ"א בלא גמר מיירי אף בע"ה (ויעו' בב"י (סי' קצב) ד"ה ומחלוקת הרמב"ם יעו"ש ודו"ק):

ג ובאמת הדברים פשוטים דמדוע לא נאמין לו במה שאמר שלא גמר ביאתו דהא מצינו בש"ס יבמות (קיא ע"ב) דעד תלתין יומין מוקים אינש אנפשי' שלא לבעול (יעו' ברמב"ם פ"ב מהלכות יבום ה"ה ובטוש"ע סי' קסז ס"ו) ואף דאמרינן שם דדוקא גבי אשת אחיו דמיבזז בזיז אבל גבי ארוסתו דגיס בה ודאי מרישא בעיל ואינו נאמן לגבי טענת בתולים יעו"ש ובר"מ (פי"א מה"א הט"ו) ובטוש"ע אה"ע (סי' סח ס"י) מ"מ היינו דוקא שלא להפסיד כתובתה ומשום דשתיק תחלה אמרינן דמצאה בתולה והשתא הוא דרתח עלה יעו"ש ברש"י משא"כ לגבי עצמו לענין איסורא (יעו' ג"כ בב"ש סי' סח ס"ק כה) ובפרט דהיא אינה מכחישתו (יעו' יבמות (קיב א') גבי שניהם מודים) פשוט דנאמן לומר שלא בעל משום דלפעמים מוקים נפשי') ואין לומר דדוקא שלא לבעול כלל אמרינן דלפעמים מוקים אנפשי' (כמו דבאמת אם אומר שלא בעל כלל אף שנתייחד אתה כמה פעמים פשוט דנאמן ומותר לבוא עליה כדמשמע מדברי הש"ע שם יעו' גם כן שם (סי' קצב) ברמ"א (ס"ד) מ"ש בשם התה"ד ובש"כ (ס"ק יא) ובתפארת למשה שם יעו"ש ודוק) משא"כ כשכבר קרב אליה אמרינן אש בנעורת כו' (יעו' ג"כ באס"ז ב"מ (צא) מ"ש בשם ה"ר יונתן אי אפשר שלא גמר תאותו יעו"ש ויש לחלק כמובן דדוקא משום דפרץ פרצה כזו על א"ח יעו"ש) דז"א דאדרבא י"ל לאידך גיסא דאם בלא בעל כלל דתקיף ליה יצריה (יעו' שם כתובות ד' ע"א) מ"מ אמרינן דלפעמים מוקים אנפשיה שלא יבעול מכש"כ כשבעל קצת (היינו שהערה) דשוב לא תקיף יצרו כ"כ (ובפרט בבעילה ראשונה דנכנס בפרצה דחוקה ולפעמים בהעראה בעלמא יצא ש"ז ונתקררה תאותו) דודאי י"ל דמוקים אנפשיה שלא לגמור ביאתו ופשוט דנאמן בזה (ולא עוד דגם בנכרי דאמרינן רוב א"י פרוצים בעריות (כתובות יג ע"ב) ג"כ מצינו דאמרינן דלפעמים נתקררה תאותם בהעראה בעלמא יעו' בט"ז אה"ע (סי' ז') מובא גם כן בב"ש שם (ס"ק א') דיש ליחוש שמא הערה בה השבאי וכ"כ בשו"ת מהר"מ אלשקר (סי צה) הו"ד בכנה"ג הגהות הטור שם אות ה"ו אלא דהתם לחומרא הוא דאמרינן הכי):

ד ולכאורה היה נראה לומר מצד הסברא חיצוניות דרוב בני אדם גומרים בעילתם בפעם אחת ולא בהעראה בעלמא (יעו' תוס' כתובות (ט' ע"ב) ד"ה מאי במ"ש דרוב פעמים לא מוקי אנפשי' והתם מיירי לענין שלא יבעול כלל ויעו' ג"כ בשו"ת נוב"י מה"ת חאה"ע (סי' כט) ששדי נרגא על דברי א"ז הט"ז גבי שבאי דכיון דפרוצים המה גומרים תאותם

ולא שכיח שיפרשו באמצע יעו"ש) ואי נימא כן היה מקום להעיר שלא יהיה נאמן לומר שלא גמר נגד הרוב דהא ע"א אינו נאמן נגד החזקה (יעו' יבמות פח ובש"ע יו"ד (סי' קכז) ובש"כ שם (ס"ק טז) ובש"ע אה"ע סי' קנז סו"ז) ומכש"כ נגד הרוב דרובא וחזקה רובא עדיף (קידושין פ' יבמות קיט יעו' תוס' חולין יא ע"א ד"ה מנא) ויעו' במרדכי פ"ק דתולין מ"ש בשם הרא"מ דהא דע"א אינו נאמן באתחזיק היינו באנשים רקים אבל לא באיש מהימן וכשר, הן אמת דבדרבנן ע"א נאמן נגד החזקה יעו' בשו"ת חכם צבי (סו"ס סה) במ"ש אבעיא לן בהא"ר (יבמות פח) בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא וכ"כ בשו"ת נוב"י מה"ת אה"ע לסי' ז') יעו' ג"כ בפרמ"ג או"ת במש"ז (סי' שא ס"ק טו) וא"כ הא גם בנ"ד לא הוי רק איסורא דרבנן (ובפרט בבוגרת שכלו בתוליה ולא ראתה דאסור רק משום לא פלוג כמ"ש הרא"ש וא"כ אין להחמיר בלא פלוג כבגוף הדבר כמ"ש המג"א (ריש סימן תמז) בשם התה"ד) אכן יש להסתפק דנגד הרוב (דעדיף מחזקה) לא יהיה נאמן אפילו בדרבנן יעוין במש"ז יו"ד (סי' א ס"ק א') שהעלה בצ"ע דע"א לא יהיה נאמן נגד הרוב גם כשהוא בידו אף דנגד חזקה מהימן כל שבידו יעו"ש: (ה) אמנם כן בעיקר הדין עמד על מדוכה זו הגאון פני יהושע בקידושין (סג ב') בענין מברר המיעוט מתוך הרוב יעו"ש ובקונטרס אחרון שם (סי' פט) ובשו"ת נוב"י קמא אה"ע (סי' סט וצג) ובטורי אבן ר"ה (כב ע"ב) ד"ה כי אתא והארכתי בפרט זה בחבורי מנחת משה חאה"ע סי' יב) (יעו' ג"כ מ"ש בחבורי ברכת משה בקונטרס יפה לבדיקה שער השני נתיב ד' אות ב') ואכמ"ל דגם הרב פרמ"ג בכללי רובא וחזקה אשר לו (שנדפס מחדש בסוף היו"ד דפוס ווילנא) מסיק דהיכא דהוי בידו נאמן אף נגד הרוב ומכש"כ בנ"ד דחזקת גופה דמעיקרא (דנולדה בתולה יעו' רש"י כתובות (יב ע"ב) ד"ה אוקמא) מסייע עוד לדבריו שרק הערה בה ולא השיר בתוליה עדיין (ואין לומר דהוי חזקה העשוי' להשתנות וכעין שכתב המהרי"ט ת"א (סימן יא) דחזקת קטנות הוי חזקה העשויה להשתנות (ויש לחלק דהתם זמן דגדלות ממילא קאתי יעו' בתשו' הר"ן (סי' נא) לענין תולה נדרו בזמן דחל הנדר מקרי כיון דזמן ממילא קאתי הובא ג"כ בב"י יו"ד (סימן רכח) אכן בגדלות דשערות הא כתב המשנה למלך (פ"ד מהלכות אישות ה"ז) דלא דמי לזמן וחשוב כמחוסר מעשה יעו"ש) דז"א דיש סתירה לזה מדברי הר"ן בתשובה ס"ו הו"ד בב"י יו"ד (סו"ס רא) וכמו שתמה ג"כ בזה הרב שב שמעתתא שמעתתא ג' פי"א וכתבתי מזה בחבורי מנחת משה חאה"ע (סי' ת סוף אות ד) יעו"ש ודוק אלא דצע"ק מדברי הרמב"ן במלחמות רפ"ב דכתובות ד"ה וכיון כו' שחזקת פנויה לא הוי חזקה (שעשוי להשתנות) שאין אשה עומדת בחזקת שלא נשאת מעולם ובנ"ד בבוגרת בלא"ה יש מקום לומר כיון דכלו בתוליה ממילא א"כ

איתרע חזקת בתוליה ובפרט אחר שכנסה דסתם כנוסה בחזקת בעולה ובפרט דגם לפי דבריו התחיל בבעילה ודאי די"ל דאיתרע חזקת בתוליה יעו' ג"כ שו"ת נוב"י אה"ע (סימן סא) ויש לפלפל אכמ"ל] ואף דהרוב מנגד לזה לכאורה ורובא עדיף מחזקה מ"מ הא טעמו משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא (יעו' יבמות (קיט ב') ובתוס' בכורות (כ ע"ב) ד"ה חלב ובפרמ"ג יו"ד במש"ז וסי' סט ס"ק כד) נמצא דבנ"ד י"ל דהוי כאלו אין כאן לא חזקה ולא רוב ונאמן ועוד הא כתב הרדב"ז ח"ב (סי' נג) דלא אמרינן רובא עדיף מחזקה אלא במקום שהרוב אמרו חז"ל כגון רוב מצויין וכדומה אבל ברוב שהם ז"ל לא הזכירוהו אלא אנן אמרינן ליה דלמא בכה"ג לא אמרינן רוב עדיף מחזקה יעו"ש, נמצא דבנ"ד ג"כ הך רובא דגומרין בעילתם לא עדיף מחזקת בתולי' אי נימא דהוי חזקה דגופה ויש בזה לסתור ולבנית וא"צ דכ"ז לפלפולא בעלמא (אף אם נחליט מסברא דרוב בנ"א גומרים בעילתם) אבל באמת הדבר פשוט דבנ"ד דהאיסור פרישה בלא ראתה מחומרא הוא כמ"ש הב"י דודאי יש להקל אם לא גמר וכנראה מסתימת מרן הרמ"א דכל אדם אם אומר דלא גמר רק הערה ולא ראתה דם יש להקל שא"צ לפרוש ולפ"ז שוב אין שום ספק בטבילה שניה דבאמת אף לפי מה שהחמיר רו"מ לפרוש ג"כ יפה כתב דאם אח"כ כשתטבול יבא עליה ביאה גמורה אף אם לא תמצא דם יש לפרוש דלהקל ודאי לא נאמר שהביאה ראשונה היה ביאה גמורה וכן לענין יחוד שפיר כתב דממ"נ מותרין ביחוד וכן לענין הוראת מהר"ל מפראג כמובן אכן לפמ"ש שוב אין שום ספק כיון דהוי כאלו לא נבעלה וא"צ לפרוש, ויעו' בשו"ת בית שלמה חיו"ד (סי' עו) שהאריך בענין זה בקולת המהר"ל מפראג ובסוף דבריו כתב שמעולם אינו מקיל בזה (שכתב הרמ"א שא"צ ז' נקיים אם לא מצא דם) כי קשה עתה להבחין ולידע בירור הדברים יעו"ש ולפע"ד נראה פשוט כמש"ל: הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כד

תשובה לכבוד הרב המאוה"ג וו"ח יא"מ הישיש כש"ת מהור"ר אברהם ג"י אבד"ק זגאריצא מחוז קעשינוב. בענין תולעת בקרום המוח:

ע"ד שאלתו שנמצא תולעת בקרום המוח של כבש והטריף רו"מ כדעת התה"ד (סימן קסו) והסכימו לזה גדולי האחרונים ובראשם התב"ש (סי' לא ס"ק ז') דנהגו להחמיר (נגד דעת הרש"ל) אפילו בנמצא התולע בין קרום לגלגולת ואף ששני הקרומים קיימים וכ"ד הפרמ"ג ושאר אחרונים מדלא הקילו הפוסקים רק בנמצא חוץ לקדרה והדברים

פשוטים להלכה אח"כ נודע לרו"מ שע"פ סיבה שאמרו השובי"ם להקצבים שימכרו הראשים לנכרים אירע כמה פעמים שאחרי שמצאו בראשי הכבשים תולעים מכרו הראשים לנכרים והבשר מכרו לישראל ולא עשו ש"ת ונותנים אמתלא שסברו כיון שהשובי"ם אמרו למכור הראשים לנכרים שרק הראשים טרפות ולא הבשר זה תוכן השאלה הנה בענין אם צריך לבדוק ולפתוח הראש אף אם היה מיעוט המצוי יש בזה מקום לומר דאף דהתקינו לבדוק בסרכות משום מיעוט המצוי אין למדין תקנה מתקנה יעו' מסכת ידים (פ"ג מ"ב) וגם מדברי הרמ"א (סי' לג ס"ק ט) שכתב שיש תקנה לבדוק כו' משמע דהצריכו לתקנה ואינו חיוב גמור לבדוק ויעוין ג"כ בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' כא) ובתב"ש (סי' לא שם ס"ק ה') ובמש"ז (סי' מו סק"ז) ובשו"ת שב יעקב (סי' לו) ובס"ט (סי' קצו ס"ק טו) שהביא דבריו ודברי המהרש"ל בביאורו על הסמ"ג לענין מה שמשליכין הקצבים ראשי הכבשים בימות החמה ובמ"ש הס"ט שם דכל היכא דאינו איסור ודאי אף אם ימצא נכון הדבר שלא לבדוק כלל יעו"ש ומכש"כ בתולע דאף אם ימצא יש כמה צדדים להיתר ויש להאריך בזה (וכבר כתבתי מזה בחבורי מנחת משה חיו"ד סו"ס ה') ואכמ"ל דבנ"ד לא היה אף מיעוט המצוי כלל אכן אתרי שפתחו הראשים ומצאו התולעים ולא עשו ש"ת כלל אין ממש באמתלא שלהם כיון שידעו שרו"מ הטריף כבר בזה כדת (ואף לדעת המקילין עכ"פ הבדיקה מעכבת לראות שלא נמצא רושם בקרומים ויעו' ג"כ מ"ש בחבורי ברכת משה קוה"ת סימן ה' אות א' ואות ד') וא"כ הכשילו את הרבים במ"א ועכ"פ פשוט שיש להעבירם על משך זמן כפי ראות עיניו (ורו"מ מבפנים ואני מבחוץ) ואחר שיקבלו דב"ח כדין יתחילו למכור בשר כשר, ובעיקר הדין שנודע אח"כ לרו"מ שנמצא ברוב כבשים תולעים על הקרום ויש בזה הפסד רב ומסתפק אם לסמוך למעשה על היש"ש (פא"ט סימן יא) שהקיל בזה אחר הבדיקה שלא נמצא שום רושם בקרומים והביא גם מדברי הרב חכ"א שהקיל בזה בהפ"מ, הנה יפה העיר כת"ר מדברי הש"ס שבת (נד ע"ב) דעץ א' מניחין לה בחוטמה כדי שיפלו דרני ראשה ולא קאמרי' מחוטם שבראשה א"כ יש לדקדק דלא מיטרפא הבהמה ע"י תולעים שבראשה אכן א"צ להביא ממרחק לחמו (דבזה יש לדחות קצת דסגולת העץ לא מהני להפיל אותן התולעים שכבר נגעו בקרומים אלא אותן שנכנסו בתחלת הגלגולת ולא נגעו בקרומים עדיין דאל"ה הא גם לדעת המקילין עכ"פ היה צריך בדיקה בקרומים וי"ל אכמ"ל] דבאמת יש להעיר ולהביא סעד לדעת המקילין מדברי הש"ס חולין (סז ע"ב) דאמרינן קוקיאני אסורין (ופירש"י תולעים שבכבד ושבריאה) מ"ט מינם ניים ועיילי ליה באוסייה (ופרש"י כשהבהמה ישנה נכנסים בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבד ויעו' ג"כ

ברמב"ם (פ"ב מהמ"א הי"ז) שפירש דהיינו תולעת הנמצא כו' במוח שבראש הבהמה) ומשמע דרק הקוקיאני אסירי אבל הבהמה מותרת (וכדמכשרינן מורנא בריאה (בסי' לו) ותולעים בכבד בסימן מא) אף דהתולעים היו בתחלה בגלגולת כשנכנסו דרך החוטם, ובהחפשי באוצר ספרי מצאתי שכבר עמד בזה הגאון יד אברהם בחדושיו ליו"ד שם וע"פ דבריו שם דהוי ספק ג"כ דלמא מינה קגבלי יש ליישב ג"כ מה שקשה דהא גם להמקילין עכ"פ צריך בדיקה בקרומי המוח כמובן יעו' ג"כ בש"ע הרב (סי' לא ס"ק טו) ואכמ"ל דלדינא אם יש הפסד רב כשנחמיר כדברי התה"ד יש מקום גדול לסמוך על הישׁ"ש פא"ט (סימן יא) שהקיל כשלא נמצא שום רושם בקרומים ובפרט דיש לנו עמוד גדול לסמוך על הגאון מאור הגולה בעל צ"צ החדש (סי' כא) שכ' ג"כ דהיכא דאין ניכר רושם וק"ד על שום קרום נראה לו דהפוסק כהמהרש"ל בישׁ"ש (סי' יא) דמכשיר וחולק על התה"ד (סי' קסו) לא הפסיד מאחר שרוב הפוסקים מכשירים לגמרי עד שינקבו ב' הקרומים א"כ אין להחמיר כ"כ בדלא חזינן שום רושם ולא ק"ד בשום קרום יעו"ש וגם בפסקי דיניו שנדפס מחדש (בסו"ס לא) כ' דבהפסד גדול יש לסמוך על הרש"ל יבו"ש. אחר זמן נדפס ספר דעת תורה לי"נ הגאון המובהק האבד"ק ברעזאן שליט"א וראיתי שגם הוא הסכים להקל בדין זה בהפ"מ כדעת הישׁ"ש והביא כן מהדמש"א פא"ט (ס"ט) שהעיר ג"כ מהא דשבת (דנ"ד) ונפלו דרני ראשה כו' משמע דכשר יעו"ש:

כ"ד ידידו הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כה

תשובה קצרה לטאהגאגידאד מחוז הדאהן להשו"ב המופלג מו"ה ברוך הלוי יפית ג"י. בדין מיעוך בעגלים אחר ג' יום כשפסקו לינק:

ע"ד שאלתו כי בעירו המנהג מימים קדמונים שאין ממעכין בסרכות עגלים עד שנה כמבואר בפוסקים אם מותר לשנות המנהג ולהתיר אחר חמשים יום כשפסק לינק וכמ"ש הרב ש"א בתשו' ח', הנה בספרי ברכת משה בקונטרס יפה לבדיקה שער החמישי נתיב ג' הארכתי בענין זה והבאתי כל גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים מה שכתבו בפרט זה והעליתי לדינא דבכל המקומות אנו גרירין בכל דיני בדיקות כהסכמת התב"ש והפר"ח והלב"ש דתלוי בזה איך נקרא בלשון בני אדם ואפילו בספק איך נקרא בלשון בני אדם ג"כ קשה להקל וכ"כ הגאון ב"ש מה"ת (סו"ס ריז) דאין לנו רק הכרעת התב"ש דכ"ז שנקרא עגל בלשון בני אדם אין למעך ובספק ג"כ יש להחמיר כיון דמיעוך

קולא גדולה היא וגם הרב ש"א שהקיל לאתר נ' יום הנה בתשובותיו שבסו"ס עה"ב (סי' יא) אף שהעיר ג"כ בקולא זו דאחר נ' יום ע"פ דברי הש"ס בכורות (כו) עכ"ז מסיק דלמעשה חלילה להקל בזה, אכן בעגלים נמצא לפעמים סרכות דקות כמו ריר בעלמא ולרוב דקותם אינם נראים רק נגד השמש בזה כתבתי שם בספרי נתיב ב' אות ב' בשם הטו"ט בהשמטות (סי' עה) דבראיית עין תליא מלתא אם השוחט י"ש ועיניו שפיר חזי שאינן כדרך סרכות דעלמא יש להכשירם גם בעגלים ואף דהעליתי שם דלפע"ד צ"ע להקל בזה למעשה דקשה לעמוד בזה על הבקיאות ואומד הדעת שאינו סרכא דבקל יוכל לטעות בזה אבל לאחר ל יום בעגל ושלשים יום בגו"ט כשלא ינקו שלשה ימים ונמצא סרכות דקות שהולכות בנקל כתבתי שם נתיב ג' אות ב' דשפיר יש להקל בזה מטעם דהוי כעין ס"ס כיון דאיכא כמה צדדי היתר וכן היכא דהוי ספק איך נקרא בלשון בני אדם (או ספק בן שנה) אף שכתבתי שם אות א' להחמיר בזה אך אם הסרכא דקה וקלה ונראית להשו"ב כריר כתבתי שם להקל כשיש עוד ספק מטעם ס"ס והבאתי ג"כ דברי הדע"ק (סוס"ק נו סט ע) ואין לכפול הדברים שנדפסו כבר בספרי דעכ"פ לדינא פשוט דבסרכות גמורות חלילה להקל בזה אחר נ' יום ויפה כתב כת"ר דהא חזינן דאף דהש"כ (סי' לה ס"ק מו) הביא ראיה זו מטיפול בכור (בשם המח"ב) לענין חתוכי דאוני מ"מ לענין מיעוך בסרכא (בסימן לט ס"ק לח) לא רצה ללמוד משם וכנלע"ד פשוט דלגבי מיעוך שהיא קולא גדולה ובפרט במיעוך דידן דקליפת הסרכא דחמור טובא (יעו' בספרי שם נתיב ב' אות א' שדחיתי מה דהיה מקום לצדד דקליפה דהתירו מטעם בשר בלוי תועיל ג"כ בעגו"ט יעו' ראש אפרים (ס"ק קנה) שהעיר בסברא זו דז"א דאדרבא מיעוך דקליפה גרע יותר יעו"ש ג"כ בנתיב ד' ובשער השלישי נתיב וא"ו אות ה' ויעו' בשו"ת צ"צ החדש דיני נדה (סו"ס קד) ואכמ"ל) פשוט דאין ללמוד קולא בזה מטיפול בכור דמלבד דהתב"ש (סי' לה ס"ק נט) כתב דאין ראיה מטיפול בכור שיהיה נקרא טלה דוקא עד אותו זמן הנה גם הש"כ פשוט דהתם דוקא בחתוכי דאוני דבמה שנקראים גדולים חומרא היא לענין דין אופתא שפיר למד מטיפול בכור דאחר ל' יום חשיבי גדולים לחומרא משא"כ לענין מיעוך דאדרבא בגדולים יש קולא דמיעוך לא מקילין לאחר ל' ונ' דחשבו כגדולים (יעו' ג"כ בס' מח"ב דלא הביא הראיה מטיפול לענין מיעוך) דאזלינן הכא והכא לחומרא ולא מחשיב כתרי חומרי דסתרי (יעו' ראש אפרים (סי' לה ס"ק קנו) לענין קולא דה' חדשים (ובפרט דבאמת אין ללמוד שיעורין זמ"ז דלענין טיפול בכור מצינו שיעור ל' יום בגדיים וטלאים ונ' יום בעגלים ובטיפול אבדה יש שיעור אחר בש"ס ב"מ (כת ע"ב) יעו' ג"כ שם (סט א) ותוס' בכורות (כו ע"ב) ד"ה בדקה והגהות מהרי"פ שם והגהות הלבוש שם

ותיקוני בעלי מפרשי הים שכתבו דכונת התוס' דבכורות דתמצא כהאי חלוקה בין דקה לגסה לענין טיפול אבדה יעו"ש, עכ"פ מי שרוצה ללמוד משיעור טיפול בבכור לענין קולא דמיעוך אינו אלא מן המתמיהין ואין להקל אלא כשיש עוד צדדי היתר וכמ"ש בספרי שם:

הדורש שלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כו

תשובה קצרה לכ"ק חרב הגאון הצדיק עה"י פ"ה וכו' מוהר"ר זאב שליט"א מראחמיסטראווקא יע"א ולכל המסתופפים בצלו דב ברכה וכ"ט. בענין חזקת שררה:

מכתבו הטהור השגתי בדבר אשר כתבו לו ראשי עדת מע"ד שאסרתי את הוראת הרב מהרח"י ולפלא בעיניו הלא הוא ממלא מקום חותנו הרב הישיש ושמש בהוראה עוד בחיי חותנו וכו' הנני להשיב לכ"ק מה שרשום בזכרוני את אשר כתבתי לערת מע"ד לכבור אלופי העדה מכתבם השגתי ע"ד שאלתם כי הרב הישיש שחל"ת ותתנו הוא ממלא מקומו אם יכול למלאות כסא הרבנות בלא הורמנא והסכמת הגה"ק מהא"ר שליט"א אשר הוא מ"מ בעירם ודעתו ראשונה לכל דבר שבקדושה, אתפלא מאד על הבא לזכות בכהונתו מטעם חזקת חותנו כמבואר בסוף תשו' הרמ"א ואיך פגע בכבוד התורה ובחזקת זכות רבם רבן של ישראל בתו"י על טהרת הקודש למנות רק ע"פ דעתו כל משרתי הקודש בכל עניני העדה (כנהוג כן באוקריינא וואלין כתבי המגירות) ויש לזה מקור בירושלמי הוריות (סופ"ג טו ע"ב) הוו עלין ושאלין בשלמי' דנשייא בכל יום וכו' יעו"ש ובירושלמי שבת (פי"ב ה"ג) ובשו"ת הריב"ש (סי' רעא) האריך בפרט זה דפרנסי ישראל ואין להאריך בדבר הפשוט כי לא יכול (כלומר אינו רשאי) חתן הרב לזכות בחזקתו לכהן פאר עד שישיג הורמנא והסכמה מהגאון הצדיק מהרמ"ד שליט"א המ"מ דעדתם ע"כ דברי מכתבי ובזאת אשאר:

הדו"ש מכבדו ברוב גדולתו הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי החופ"ק וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער השביעי שער הזהירות ובו שני סימנים:

ח"א סימן כז

תשובה לבארדיטשוב והוא מכתב מוסדי בענין אפיית המצות על ידי המאשין נדפס גם כן בשדי חמד בסוף מערבת חנכה (צז ע"ב). לכבוד הרב החריף ובקי וית רענן וו"ח וכו'

מו"ה משה פריצקער המורה לצדקה בבארדיטשוב. מכתבו הנכבד השגתי היום והנני להשיבו בדבר המאשינעס שנתחדשו לגלגל עליהם מצות אם מותר לאפות המצות על פסת ע"י מכונות אלו אשר כבר כתבתי בזה בספרי מנחת משה בטח ראה כת"ר גם דברי הגאון הצ' חכם מדיני הי"ו בספרו הבהיר שדי חמד בחלק דברי חכמים שהביא דברי וכתב על דברי הגאון רמ"ו זצ"ל מלבוב דכל הירא את דבר ה' לא יסור ממנו כי דבריו חיים וקיימים ואף כי נתחדש אח"כ אופן המאשינע מכפי שהיה אז בעת שהרעישו ע"ז גאוני וצדיקי הדור נבג"מ עכ"ז ביותר מה שהוסיפו המחדשים ע"מ לתקן בזה נתוספו כמה איסורים וחששות וכל תיקונם ע"ע לקלקל יסודי הדת בעו"ה ומוטל על כל ראשי הדור לעמוד בפרץ ולא אכחד כי גוף המאשינע לא ראיתי אכן מלבד מה שמבואר בספרי בגדולים תוכן הבהרת אשר יסודה להכשיל את הרבים בשאור שבעיסה הנה בשנת תר"נ הביא אחד בקרעמינטשוג את המכונה החדשה ואז תארו לפני רבני קרעמוניטשג את כל פרטי עריכת המכונה ואחרי התבוננות היטב ראינו כי האיסור במקומו עומד ולא עוד שנתוספו כמה חששות מכפי המבואר בקונטרס מודעה לבית ישראל ת"ל דברינו עשו פרי ולא עלתה ביד המביא הכלי לקרעמונטשוג להפיק זממו והתעה תחלה את כבוד הגאון הגדול ממינסק שכתב לו בתחלה היתר ע"ז ואחר זאת כאשר בארתי לפניו זצ"ל את כל תוכן הענין והחששות ואת אשר השבתי לשם לאיסור לא הביט על כבוד המדומה והראה צדקתו גלוי לכל והריץ את מכתביו לקרעמונטשוג דאיסור גמור על המצות שנאפו על המאשין כי אסור להשהותם וצריכים מכירה לנכרי כשאר חמץ גמור, למותר הוא להאריך בכל הדברים שנכתבו ונכפלו בענין זה ודי להעתיק לפני כת"ר את מכתבי שכתבתי לקרעמונטשוג הגם כי לא נמצא בו דברי פלפול וחידוש אבל דברי המועטים שיצאו ממעמקי לבבי נכנסו בחדרי לבות שלומי אמוני ישראל וכולם באגודה אחת קיימו וקבלו לבער את העגל מגבול קרעמונטשוג ואלה דברי מכתבי (לידידי הרה"ג וכו' מו"ה ישראל יעקב יעבץ שליט"א והרה"ג וכו' מוהר"ר יצחק יואל ראפילאהוויטש נ"י) מכתבם השגתי והנני להשיב בקצרה ע"ד שהביא איש אחד למת"ק מכונה לעריכת המצות אשר כבר שמענו קול כחולה צרה כמבכירה קול תורת ה' על גפי מרומי קרת תצעק בקול מר תפרש כפיה ודמעתה על לחיה כי בגדו בה רעיה להשחית את לוחות אבניה ולפרוץ חומתה הבצורה סביב ובכמה ערים שונות העריכו העגל הזה לעקור יסוד ושורש התורה להכשיל את הרבים בשאור שבעישסה אהה למשמע אמן ראבה נפשינו וכבר הבאתי ת"ל בספרי מנ"מ קו' חה"פ (דין ת) דעת גדולי הדור מה שכתבו כי הוא מעשה היצר ותחבולותיו תחתיה תעמוד הבהרת אשיות הדת להרוס והאריכות

בזה אך למותר הוא כאשר כבר כתב בזה והגאון אבד"ק לייפניק שבכמות אלה הדברים יש לפסוק הדין בהחלט ובפרט שכבר האריכו בזה צדיקי גאוני הדור אדירי התורה ארזי הלבנון נדפסו דבריהם בקונטרס מודעה לבית ישראל שמה אסיפת רועי ישראל אסר כולם עונים אחריהם מקודש מקודש צדיקי וגאוני פולין ורוסיא וגאליציאן אשר בררו באורך כל המכשולות בזה והחליטו דעתם למחות בהעוברים ולהפרישם מאיסורא ובפרט כי אחרי ההתחדשות שעשו בהמאשינען נתוספו עוד חששות ואיסורים כאשר נגלו לפניהם כל פרטי האיסורים בזה (ואם היו מעירים אותי לזה כעת שאני פנוי מטרדות שונות הייתי מעריך בזה קונטרס ארוך להפיצו בישראל באיזה מאסף תלמודי להעיר את גאוני דורנו שיעמדו על המשמר לבער הקוצים מבית ישראל למחות בהבאים לפרוץ גדר התורה אבל עתה אין אני פנוי לזה) ולכן אחי וריעי אף כי כבר פשתה המספחת בכמה קהלות עדת ישורון מה נעשה בהמקומות שאין בכחנו למחות על אלה הדברים המבהילים לב ונפש ועין רואה תדמע דמעות על אלו השמועות הרעות כי באו המחדשים נפלאות לפרוע בישראל פרעות בעת הזאת אשר כרם ישראל נפרצה אומרים גדור ואתם עדת קרעמונטשוג הנודעה לשם ולתפארת שמעו נא אל קול יילל הרועים עמודי התורה אשר מכאב לב יריעו ומשבר רות יילילו על הקולות האלו (אשר יחדלון בעזרתו ית"ש) והרוחות הרעות שבאו ממדינת אשכנז אשר משם תפרח הממארת הטו אזניכם לדברים הנעימים שכתב הר"ן להריב"ש (בתשו' הריב"ש (סי' של) הו"ד ג"כ בב"י או"ח סי' תר"צ) בלשונו הטהור רואה אני דבריך טובים ונעימים שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק על אתת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל הזהב, ובפרט בענין כזה שהוא נוגע לאיסור כרת וכל הראשונים עשו בזה משמרת למשמרת מי הוא זה אשר מלאו לבו להתיר דבר שנאסר בב"ד הגדול שבישראל וע"כ מובטחני שדברי אלה היוצאים ממעמקי לבבי יכנסו בלבות שלומי אמוני ישראל החרדים לדבר ה' ולתורתו ויבערו את העגל ממחנם ותבא עליהם ברכת טוב וה' יברך את עמו בשלום ע"כ דברי מכתבי לקרעמונטשוג, ועתה מה נאמר ומה נדבר עוד לעדת ב"ד המלאה תורה ויראה ואור קדוש ישראל הגאון שר התורה בעל קדושת לוי זי"ע גנוז שם וגם כעת מתנוצץ שם אור קדושתו בכל עבר ופנה היאומן כי יסופר שלא ימחו שלומי אמוני ישראל ביד הרוצים להביא העגל (החדש אשר אסור מה"ת בכל מקום כמליצת הגאון בעל חת"ס ז"ל) למת"ק הנקראת באמת נזר ישראל ותפארתו וגם בעת

הזאת יכהנו שם פאר רבנים גדולים בתורה אשר יראתם קודמת לחכמתם בטח יתאחדו בכח תורתם ובראשם הגאונים המפורסמים בכתר שם טוב העולה על גביהן מהרי"א ומהר"ד ארטינבערג שיחיו לאויו"ש להזהיר בהזהרה עצומה כי לא יראה ולא ימצא שאור (המלאכותית הזאת) בעירם המעוטרה ומובטחני כי כל העדה הקדושה ישמעו לדבריהם הנאמרים באמת וצדק כ"ד עבד לעבדי ה' המצפה להרמת קרן התורה והיראה דו"ש באה"ר וא"ע מברכם בברכת השלום:
משה נחום ירושלימסקי בהגביר החסיד ותמים מו"ה בנימין וצ"ל החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן כח

תשובה לדעמיטראווקא פלך חארסאן להרב המופלג בתו"י החו"ב וכו' מו"ה דוב חיים דוד ראבינאהוויטש המו"צ דשם בענין ש"ץ שמתפלל על ספסל קטן. ע"ד הש"ץ שמתפלל לפני התיבה על ספסל או תיבה קטנה גם בכובע גלחות כדרך חזנים המתחדשים שאסר לו כת"ר ואינו שומע בקול מורים אתפלא מאוד על אנשי עדתו אשר רובם חרדי ה' המה איך יחזיקו בש"ץ כזה הרוצה להנהיג ענין חדש בקהלת עדת ישורון נגד מנהג קהלת ישראל קדושים אשר על כל כיוצא בזה המליץ הגאון הקדוש החתם סופר החדש אסור מה"ת בכל מקום וכבר כתבו בתשו' מקור ברוך להרב מהר"ב קלעי (סי' כד) ובתשו' אדני פז חאו"ח (סי' תכו) (הו"ד במשא חיים במנהגים מערכת ש' אות רנב) דהבא לשנות מנהג הראשונים איכא משום יוהרא ובונה במה לעצמו יעו"ש א"כ זה שבנה במה לעצמו ונבדל הוא האיך יהיה שלית צבור כיון דנבדל מהם וכבר כתב כן מרן התשב"ץ ח"ג (סי' רץ) דהמשנה בעניני תפלה מנהג חז"ל והגאונים חייבים כל ישראל להבדילו מקהל ישראל יעו"ש וכל זאת אפי' בשאר מנהג ישראל מכש"כ בזה דידוע דעיקר כונת המתחדשים למעט הדמות ישראל ולהתחקות לנמוסי (העמים הקדמונים) אשר שנאוי הוא בעיני ה' ואיך ישמע לקול תחנוניו יעו' בש"ס (פסחים קיח ע"ב) דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כו' אימת אני אהובה לפניך בזמן שתשמע לקול תחנוני כו' יעו"ש ומה נעמו דברי הגאון מחנה חיים ח"ב (סי' ב) אשר האריך במוסר השכל קילו חוצב להבת אש דת התורה כי המתחדשים החטאים בנפשותם האלה העמיקו עצה להפיל חיל הדת ותומת האמונה יחדיו וישראל לא ידע ועם ה' לא יתבונן כי בנפשם הוא המנגנים ילבשו בגדים כו' כמו שעושים ביתר הדתות הקאנטאר עוכר הגדול עם המנוערים מן המצות יערדו גבוה מכל העם בעין א' למעלה לעזרת נשים ועין אחד למטה על השועלים מחבלי כרם ה'

צבאות וכו' אין שלום אמר ה' לרשעים כו' איך אוכל לראות ברעה לומר קשר לכל אשר יאמר העם קשר כו' להשכים להתיר ששליח צבור יעמוד בשכמו גבוה מכל העם ובש"ס מבואר היורד לפני התיבה (ובמג"א ואגודה מבואר שיהיה המקום עמוק משאר בהכנ"ס ע"ש ממעמקים קראתיך) וכו' תתרחקו מהם כמטחוי קשת טרם שיתנגפו רגליכם טרם יחשיך מאור עיניכם כו' ואנחנו בשם אלקינו נלך יתמו חטאים ולא חוטאים ותמלא הארץ דעה עכת"ד הנעימים יעו' ג"כ במשא חיים מנהגים מערכת ת' (אות רס"ו) שכתב זאת בגזירה דאורייתא דהשליח צבור שרוצה לשנות המנהג וללבוש שחורים וכדומה אפי' שיהיה איזה שינוי בבגדים כמו שלובשים הכו' אפי' א' מן העיר יכול למחות שלא לעשות מנהג זה מחדש כי בלא"ה הרי הוא דבר מאוס ושנאוי בעיני אלקים ואדם להיות לובשים השלוחי צבור העומדים להתפלל בין ישראל לאבינו שבשמים בבגדים הדומים וכו' יעו"ש עכ"פ דברי כת"ר הן הן דברי תורה ואיך הסיר אזניו מלשמוע לקול התורה ולא ידע מאמר החכם מכל אדם (משלי כח ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ובפרט כפי שהודיעו משם העיז ג"כ בפני כת"ר מרא דאחרי' והא ידוע דברי הנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' מח) בשו"ב שהעיז נגד הרב דיכול לאסור שחיטתו ולפי מה שכתבתי בס' מנחת משה או"ח (סי' ד ה) יש להחמיר בש"ץ יותר מבשו"ב והעתיק דברי אלה להלכה הגאון הצדיק מהר"א פאלאגי בספרו אברהם אזכור מערכת ש' (אות רכב) אכן כל נושאי דגל התורה ההולכים לאורה אשר נתיבותיה שלום ודרכיה דרכי נועם מדריכים העם במקל נועם ורודפים שלום ע"כ אם יפייס הש"ץ את כת"ר ויקבל עליו להתפלל לפני התיבה כדרך החזנים הכשרים בטח יתרצה לו כת"ר כי טפלי תלוים בו ויתחיל להתפלל לפני התיבה (אכן בסדר כתיבת כתובות וכדומה לא יעסוק כי מכותלי מכתבו ששלח לי ניכר שחסר לו הראשון מהג' דברים שצריך הת"ת ללמוד חולין ט' א) וכ"ז כתבתי אפי רק בשינוי כ"ד ממנהג ישראל בלבישת איזה בגד דחלילה לשנות ממנהג ישראל אפי' כקוש"י יעו' ג"כ במהרי"ק שורש ט' ובש"ס ב"מ פיו ובתענית כח ע"ב (ובמק"א כתבתי בענין מנהגן של ישראל דתורה היא דיש בזה אריכות דברים המתחלק לכמה ענפים ע"פ דברי תשו' הריב"ש (סי' לז) במה שהביא בשם הרב ר' חסדאי בר' שלמה יעו' ג"כ בתשו' הריב"ש שם (סימן מב) ורנ"ו ושפ"ח וש"צ ובתשו' באר שבע (סי' כב) באורך ושו"ת הרדב"ז ח"א (סי' שנט) מ"ש בשם הריטב"א שכתב בשם רבותיו ויעו' בשו"ת התשב"ץ ח"א (סי' א ד"ה האחד במ"ש בשם ס' העתים לרב יהודה ברזילי ורבינו האי גאון בתשו' להרמב"ן בס' ליקוטיו וביותר מצינו כחו של מנהג ישראל בתשו' הרשב"א הו"ד בשו"ת השיב משה חאו"ח (סי' יג) ד"ה ע"ד ואכמ"ל) אבל להתפלל על תיבה או ספסל בלא"ה

אסור מצד הדין כמבואר בש"ע ריש (סי' צ) ובמג"א שם ובמהרי"ל הלכות תפלה ובלבוש (סי' צח) ובא"ר שם (סימן צ) דמה שמבואר בש"ע שם דלהשמיע קולו לצבור מותר היטב אשר דבר בזה בשו"ת כתב סופר חאו"ח (סו"ס יט) דהיינו כשאי אפשר לשמוע רק כשעומד במקום גבוה אבל כשאפשר לשמוע הגם שע"י שיעמוד במקום גבוה ישמעו קולו ביותר לא שרינן לי' משום זה ויש ע"ז הוכחה בש"ס (סוכה נא ע"ב) ותוס' שם ורש"י וברכות מז א) יעו"ש ואכמ"ל. סוף דבר הכל נשמע כי כל החרדים לדבר ה' בעדתו בטח ישמעו לקול התורה ויתברכו בברכת השלום, וע"ד הנשואין בליל השייך לל"ג בעומר הנה ראה כת"ר דברי הא"ר שכ' שלא ראה נוהגין לעשות החופה בלילה ובשו"ת לב חיים חאו"ח (סי' צז) האריך בזה ולא הקיל אלא באלמנה שנשאת לאלמן כשחל ל"ג בע"ש ומטעם סכנה לבעול בעילה ראשונה בשבת יעו"ש אכן אם יש איזה דוחק וסיבה נכונה להכרח הנשואין בלילה היה מקום להקל כיון דמעיקר הדין יש להקל במנהג זה היכא שיש סיבה שלא קיים פ"ו או שאין לו מי שישמשנו וכמ"ש הפר"ח שם (סי' תצב ס"ק א) בשם השתי ידות ובתנאי שלא ירבה בשמחה יעו"ש אכן לא ידעתי איזה סיבה והכרח יש לו להקדימה בלילה ע"כ טוב יותר לעשותה ביום ותהיה בשעה טובה ומוצלחת: ידידו הדו"ש ושלום כל נושאי דגל התורה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אב"ד דק"ק אסטראלענקע והגליל. שער השמיני שער הפרישות ובו ד' סימנים:

ח"א סימן כט

תשובה לעיר פ' פלך פלאצק לש"ב הרה"ג החה"ש שליט"א בדבר שו"ב שהעלים משותפו מעות שחיטה. מכתבו הגיעני וסלח לי כי לא אוכל למלאות בקשתו להכניס ראשי למקום רחוק כי כמעט גדרתי בעדי שלא להשיב בעניני השובי"ם מכמה טעמים ובפרט בדבר הנוגע לשו"ב א' מעירו שנתנלה קלונו שהעלים משותפו מעות שחיטה וכבר היה רינון עליו ששני פעמים העלים ג"כ ממחזיקי הקראפקע מעות שחיטה אכן אז לא נתברר כ"כ שהשיב כי היה טעות מצדו ונשתקע הדבר אכן עתה בפעם שלישית לא יוכל להכחיד הדבר והודה על חטאתו שעשה ומתנצל מפני שחושד לחבירו שגונב ממנו וע"כ חפץ ליקח בחזרה מה שלקח שותפו ממנו זת"ד ובענין כזה בודאי קשה עלי לחפש צדדי היתר וזכות ובפרט בדורנו אשר כרם ישראל נפרצה אומרים גדור וידוע מה שהחמירו גדולי האחרונים בענין זה בזה"ז יעו' בחק יעקב (סי' תמח) ובטוטו"ד מה"ג (סי' ה) מ"ש והרי עינינו רואים דלדין הש"ס קיי"ל דחשוד על הגנבה לא חשוד על השחיטה ואנו רואים שהחשוד על הגנבה חשוד על כל עבירות שבתורה על כמה

חמורות כו' יעו"ש ג"כ (סו"ס לג) מה שהביא דברי החק יעקב הנ"ל שכתב דבזה"ז לא שייך מומר לתאבון דכולם עוברי להכעיס נינהו כן במלתא דא הנה בדין הש"ע החשוד על הגנבה לא חשוד על השחיטה אמרו נא בזה"ז אם גנב ישחוט בהמה או עוף אף שיודע הלכות שחיטה אם יאכלו ממנו הלא הכל יודעים דגנבים בזה"ז חשודים על כל התורה כן ה"נ בשוחט בזה"ז אם חשוד על איזה קלות שיהיה אם אינו ירא ה' מרבים יותר ממה שהיה בדורות הראשונים אין לאכול משחיטתו (יעו"ש שהאריך בנועם דבריו במה שחוששים לביתו וטפלו התלוים בו והוא חושש להרבה אנשים ונשים וטף שלא יכשלו באכילת איסור ושם היה המעשה בעובר על הת"כ שלא ישחוט בלא רשיון החוכר) יעו' ג"כ (בסימן י) שם (ובסימן מא) במה שהחמיר דאפי' בשביל גנבה לבדו נמי ראוי לסלקו בזה"ז ובפרט להיות שוחט העיר להאכיל לרבים בעל כורחייהו דטבחא כו' כולהו מותרין ועומדין הן ומסלקינן להו בלא התראה יעו"ש ויעו' בשו"ת דברי חיים ח"א (סי' יא) שהחמיר ג"כ לענין אם ידעו בבירור שהוא גנב פסול לכ"ע להיות שו"ב דכיון דחשוד על חמור כגנבה מכש"כ דחשוד על דבר קל שהחמירו חז"ל בעניני שחיטות ובדיקות יעו"ש (סי' טו וטז) מה שכתב. סברא זו לענין שבועה בכתב יעו"ש באורך ויעו' ג"כ בט"ז יו"ד סי' קכט ס"ק כד ובס' דלתי תשובה לידידי הגאבד"ק פיקעלין (סי' ס"ק ד) הביא בשם תשו' הרמב"ם דשו"ב שנמצא בידו הגנבה בפרהסיא אין להניחו להיות שו"ב ואפי' עשה תשובה יש חילול השם יעו"ש ומפני כל אלה הדברים אין רצוני להכניס ראשי בענין כזה במקום רחוק אבל כת"ר הוא מבפנים ויודע מהות השו"ב בשאר ענינים והלב יודע אם לעקל כו' וכת"ר יוכל לידע ברור אם יש ממש בהתנצלותו יעו' בשו"ת הב"ח (סי' כט) בנדון אשה שלקחה כיס מחברתה מפני שחשבה היא שלקתה חברתה מה שהפסיד בעלה באותו בית שכתב בתוך דברי תשו' ומה שטוענת לאה דכיון שגנבה ה"ל חשודה איברא דכל שלקח שלא ברשות ה"ל גנב מיהו אין אדם נפסל ע"פ עצמו כו' ותו דבנ"ד מורה היתר לעצמה שלאה לקחה חמשה זהובים שהפסיד בעלה באותו בית וכשמורה היתר אינו נפסל בכך כדאיתא בפ"ק דמציעא ה' (ובב"ק קה) כו' יעו"ש ובתשו' מהרי"ט חאה"ע (סי' מ) סוד"ה השורש השלישי במ"ש דבדבר שעשויין לטעות לא משוינן להעדים מזידים וכעין דאמרינן בעלמא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ולא קמפסלי העדים בזה ויעו' בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' נח) שהאריך להוכיח דבאדם המוחזק בכשרות תולין בכל הדברים שנוכל כדי שלא להוציאו מחזקת כשרותו ויעו' ג"כ בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' ואו) מ"ש בפרט זה ועכ"פ דבר זה לידע אם יש ממש בהתנצלותו שלא נפסלנו תלוי בדעת הב"ד הקרובים למקום המעשה כמובן ויש

מקור לסברא זו גם מדברי הש"ס (סנהדרין כו ע"ב) גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב ה"מ באריסא ודבר מועט כו' וכמו שפרש"י שם דטרח בה ומורה היתרא כו' יעו"ש ובש"ע חושן משפט (סימן לד סט"ו) ויעו' בשו"ת מרן המהרי"ט חחו"מ (סי' ל) שהאריך ע"פ יסוד דברי הש"ס אלו דגנב ניסן כו' דאפי' היכא דאיים על א' להלשין עליו עד שפייסו בממון דמפני כך לא מיפסל דאיהו סבור מדעתיה יהיב ליה ומחלם לו ולא תגזול לאינשי בע"כ משמע להו וכו' וכל היכא דשייך לומר דמורי היתרא לא מיפסלי בהכי וכו' יעו"ש ויעו' בשו"ת חסל"א חיו"ד (סי' ז) במ"ש השו"ב הזה שהעלים מחלקו אם כי אין מקום לפסול שחיטתו מחמת דעד עתה היה מורה היתרא לנפשו וכו' יעו"ש ויש בענינים אלו לפלפל יעו' ג"כ מה שכתבתי בס' ברכת משה קוה"ת (סימן כה אות ג) ואכמ"ל וכ"ז כתבתי אפילו באופן דגם שני העלמות הראשונות חזי לאיצטרופי להך העלמה בתרייתא אכן אם הדר"ג יודע כי בהראשונות לא היה שום ממש (דאז משום חשש לעז בעלמא יש לומר דאין מוציאין את האדם מן החזקה יעו' בסוגיא (דכתובות כב ע"ב) משום דר"א כו' הסר ממך עקשות פה ובתוס' ובפנ"י שם ואה"ע (סי' יז סעיף לז) ובב"ש שם (ס"ק קי) וכבר עמד בפרט זה בדב"ח ח"א לסי' יא) ואכמ"ל יעו' ג"כ ברמ"א חו"מ סי' לד סכ"ה) א"כ בלא"ה יש היתר בנ"ד דבפעם א' אפילו לדעת הרמב"ם א"צ בדיקת סכין כמבואר בש"ע (סי' ב ס"ו) וש"כ ס"ק יט ואף לדעת הדב"ח (סי' יא) שהחמיר וחלק על האחרונים שהצריכו ג' פעמים דוקא אבל ב' פעמים צריך עכ"פ גם לדעתו יעו"ש טעמו כיון דהוי, ספיקא דדינא אי בתרי זימני הוי חזקה ע"כ בדבר שהוא מה"ת יש להחמיר מספיקא שלא להוציא הבהמה מחזקת אמ"ה יעו"ש ויש לפלפל בזה ואכמ"ל ויעו"ש בדב"ח ת"ב (סי' יט) שהקיל בשו"ב שהיה עליו עדות שגנב עצים פעם א' דגם להרמב"ם באקראי כשר וגם סגי תשובה כ"ד (יעו"ש שצירף עוד משום דלא היה רק ע"א) אלא דסותר דבריו שבח"א במ"ש אך לא באקראי רק בג' פעמים ואפשר דצ"ל בשני פעמים גם רו"מ מבפנים יודע ברור אם אין בירור מצד אחר גם על פעם האחרון רק משים שהודה דאז נכנסין אנו בשערי הלכה דאאמע"ר המבואר בש"ס (סנהדרין ט) ובש"ע חו"מ (סי' לד סכ"ה) ובמ"ש הרמ"א שם דמ"מ אין עושין אותו עד לכתחלה יעו"ש (ובש"כ ס"ק כז) ובשו"ת הב"ח (סי' כט) שהבאתי דבריו לעיל ויש. בזה ג"כ לדבר מענין אם הודה מחמת תשובה אי שייך בזה א"א מע"ר אשר כבר האריכו בזה בספרן של צדיקים ע"פ דברי התוס' (ב"מ ג ע"ב) ד"ה מה יעו' בשו"ת חות יאיר (סי' עב) ותשו' עה"ג (סי' כח) ד"ה ועוד ויעו' בשו"ת חת"ס חיו"ד (סי' ד) שלא ראה דברי העה"ג ויש ג"כ מקום לומר בשו"ב דאי עושה משום תשובה ומשום זה נאמין לו א"כ ממילא מתכשר לשחיטה כיון דחזר

בו מאשר חטא על הנפש וכבר עמד בסברא זו בשו"ת חסל"א (סי' ו) ויש בזה אריכות דברים אכמ"ל ויעו' ג"כ בשו"ת שו"מ מה"ב ח"ד (סי' עד) מ"ש בתוך דברי תשובתו גם מה שהעלים מהשחיטה אף שהודה מעצמו ולא נפסל מ"מ לאו מידת חסידות הוא ולא נאה שיהיה שו"ב כזה בקהלה נאה וחסודה וע"כ אי לדידי צייתי יעבירו את השו"ב הנ"ל על כמה חדשים ויקבל עליו דברי חבירות וכאשר יראו הב"ד שקנסו אותו כראוי וקבל עליו דברי חבירות יוכלו להחזירו יעו"ש בשו"מ שהיה עוד ערעורים באו"ש עכ"פ בנ"ד יש להדר"ג כמה צדדים להקל יעו' ג"כ בשו"ת צ"צ החדש חיו"ד (סי' יב) מה שצדד בענינים כאלו וכת"ר מבפנים אם יראה כי ראוי מצד שלום העיר ומצד הנהגות השו"ב בכל עניניו שלא לאוסרו בהחלט יש לו לכת"ר על מה לסמוך להחזירו אחר שיעבירו אותו על משך זמן ובקד"ח הכל כפי ראות עיני הדר"ג ובית דינו ואין אני אומר דעתי בהחלט מפני שגדרתי כמעט שלא להכניס ראשי בענינים כאלו למקום רחוק והאל הטוב יקרב הרחוקים לתורתו ועבודתו ית"ש כעתירת:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן ל

תשובה לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי אור הברקי וו"ח וכו' מו"ה מנחם מענדל לעווקאהוויטש האבד"ק פראשניץ פלך פלאצק בענין חזקת השחיטה בכפרים. מכתבו השגתי והגם כי כמעט גדרתי שלא להשיב בעניני השובי"ם עכ"ז למען כבודו אשר ממרחק בא לדרוש חו"ד לא אמנע להעיר עכ"פ בקצרה גילוי דעת התורה ע"ד השו"ב המופלג רצ"נ המוחזק לשחוט בכפר בארטניק זה רבות בשנים ועתה פרצו גדר התורה שובי"ם מעיר אחת לשחוט שם בלאנער ופוסקים לחיותו הנשמע כזאת כי שו"ב שצריך שיהיה יא"מ יעבור על לא תשיג גבול וירד לאומנתו של חבירו והאריכות בזה אך למותר דוכי נסתמו עיניהם של השובי"ם מלראות דברי הגאון הקדוש רבן של ישראל בעל התניא בתשובותיו לש"ע יו"ד (סי' ט) דשו"ב המש"ג רעהו נקרא רשע ואסור לאכול משחיטתו וכבר הארכתי בזה ג"כ בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן י) וגם כל גדולי האחרונים הסכימו לזה בשכה ברורה וכאשר הביא גם כת"ר דברי הב"ש והחסליא והדבר"ח בכמה מקומות בתשובותיו (ח"א סי' ט וח"ב כי' ב' וסי' ו וסי' ח) [ואגב יש להעיר בענין זה דהבית שלמה (סי' כא) חלק על הדע"ק (סי' א) שכתב דכשם דלא שייך הש"ג בהכנסת רבנות משום מה אני בחנם כמ"ש הפסקי מהרא"י (סי' קכח) ותשו' רמ"פ

(סי' מ) ה"ה בשו"ב דשייך בו נמי מה אני בחנם כו' כמו שכר הזאה בפ"ד דבכורות (כט א) והב"ש שם האריך לחלוק עליו בדברים נעימים וברורים ובאמת לפע"ד מלבד דגם במשרת רבנות שייך חזקה והש"ג כמו שהארכתי ת"ל (בתשו' ללאנדאן הבירה ולמדינת אונגארין יעו' בקונטרס כבוד חכמים) הדבר פשוט דבכל מלאכת שמים אם הוא צריך להיות פנוי מכל עבודה בשביל זה וביותר במקום שקבלו אותו הצבור עליהם שיתעסק בענין זה בתמידות שרי לקבל שכר וכמ"ש התוס' להדיא (בכתובות קה א) דיה גוזרי יעו"ש במה שכתבו ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הצבור לפרנסם (והב"ש שם עמד ג"כ קצת בדה"ת) יעו"ש וכונת שכר בטלה י"ל בפשיטות ג"כ עד"ז משום שנתחייב לעסוק רק בזה ולא לפנות עצמו לעסק אחר מותר לקבל שכר הפעולה ממש ומקרא מלא הוא לענין כהנים (במדבר יח לא) כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם באהל מועד (אף דגבי לוים הוא דכתיב ה"ה במתנות כהונה יעו"ש בתו"כ ויש לפלפל בדברי הקצות החושן (סי' רמג ס"ק ד) ואכמ"ל הרי דמלאכת שמים כהקרבת קרבנות דעדיפא משכר הזאה וקידוש (יעו' קידושין נח) עכ"ז כיון שהוא מקדיש רוב עתותיו לזה התירה לו התורה לקחת שכר הפעולה כנראה לישנא דקרא חלף עבודתכם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועפ"ז יתחזקו יותר דברי הצ"צ החדש או"ח (סי' כא) (הבאתי דבריו ג"כ בספרי בר"מ שם סי' י) דמדמה חזקת השו"ב לכה"ג כיון דכה"ג הוא ג"כ עסק שחיטת הקרבנות להקרבתן א"כ גם שחיטת תולין יש קצת דמיון לזה דהא שלחנו של אדם מכפר עליו במקום מזבח יעו"ש ולפמ"ש הוי דומיא דחלף עבודת הצבור בקרבנות ולפ"ז נראה דאף אותן דלא חתמו על כתב של השו"ב מ"מ כיון שנהגו אח"כ רבות בשנים לשחוט אצלו לא גרע ממכירי כהונה דחשובים מוחזקים ואינם רשאים לשנות (יעו' גיטין ל וב"ב קכג ע"ב) ועוד בכמה מקומות בש"ס ויעו' בשו"ת חכ"צ (סי' ע) ואכמ"ל) והדברים פשוטים שיש בזה משום השגת גבול כמבואר בכללי החזקה להכנה"ג (אות ה) ומשום עני המהפך בחררה כמבואר בחו"מ (סי' רלז) יעו"ש ס"ב ובתוס' (קידושין נט א) ד"ה עני והגאון דב"ת שם העיר ג"כ מדברי התוס' אלו לענין שו"ב ויעו' במהרי"ט בחדושיו לקידושין שם ד"ה עני שחתר ליישב דברי הר"י שם דכיון דכבר הוא בביתו של בע"ב ומסתמא טרח בראשונה עמו וכו' יכול לומר לו חזור אחרי אחר וטרח דומיא דהאי דר"ג ובפ' הנזקין גבי עני המגרגר כו' יעו"ש ובאמת מבואר בירושלמי מפורש איסור דעני המהפך שם ריש פ' האומר הלכה א' מקרא למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב יעו"ש ובפנ"מ וא"כ השו"ב אשר יעזוב יראת ה' הוא יעסוק בשחיטה להאכיל לבני ישראל משחיטתו ובדיקתו אתמהה ע"כ הדבר

פשוט לכל מי שיראת ה' מצאה קן בלבבו דשחיטת המש"ג כנו"ט ויעו' בס' דעת תורה לי"נ הגאון המובהק אבד"ק ברעזאן שליט"א (בסו"ס א אות צו) הביא העתקה נאמנה ממכתבי גאונים וטהורים ה"ה דו"ז הגאון הקדוש אבד"ק שיפיטיווקא ומהגאון הקדוש אבד"ק סעווראן ומהגאון הקדוש אבד"ק אפטא ומעזבוז בענין חזקת שו"ב בכפרים כי רבו המתפרצים בעוה"ר דדברי קדשם כנחלי אש דכל המש"ג שחיטתו נו"ט ואולי אין הספר בידו לא אמנע מלהעתיק לדוגמא שני מכתבים מדו"ז הגאון הצדיק שה"ת ר' יעקב שמשון זצ"ל אבד"ק שיפוטיווקא (הוא דודו של א"ז הרב הגאון ר' יעקב צבי ירושלימסקי זצ"ל שגדלהו כבן והושיבו על כסא הרבנות ב"ק בערשיד פלך פאראליאן) זה לשונו הטהור הנה כבר שקדו חז"ל את היורד לתוך אומנות חבירו לדונו כאלו טמא את אשת רעהו ובכל מה שהחזיק קרוי אומנות חבירו כמבואר בש"ס ופוסקים והנה הרבני מו"ה כו' בכל מקום שהחזיק בשחיטה בכפר הן הסערט הן שאינו סערט כיון שהוחזק בהם אסור לאחר לירד לאומנתו וכל שוחט שיעבור ע"ז הרי הוא כעובד ע"ז ומגלה עריות ושחיטתו נבלה כמבואר בש"ס ופוסקים ועוד מדין עני המהפך אשר דברו ראשונים ואחרונים מזה ולכ"ע נקרא רשע וממילא כל העובר ע"ז שחיטתו אסורה. כ"ז כתבתי ע"פ דת תה"ק ולראי' באתי עה"ח יום ה' לחודש תמוז תקמ"ד יעקב שמשון באמו"ר מו"ה יצחק זללה"ה משיפיטיווקא. וז"ל מכתבו השני הנה כבר מלתי אמורה ותוקף גזרתי נדון הרבני כו' שלא יבא איש מישראל מהשוחטים בגבולנו ובגבול קהלה הנ"ל וכ"ז היה תוקף גזרתי בח' דיהושע ב"נ אך כעת אני מוסיף והולך ומטיל חרמי שמים על כל השוחטים שלא יבואו לשחוט לגבול כו' בכפרים ששחטו אצלו מכבר וכו' ולראי' באתי עה"ח יום ב' כסלו תקמ"ה יעקב שמשון באמו"ר מו"ה יצחק זללה"ה וכדברים אלו כתבו ג"כ הגאונים הצדיקים מאפטא ומסאווראן זי"ע ע"כ כאשר אחשוב בעיר הנ"ל השובי"ם מצאה עוד היראה קן בלבבם בטח ישמעו לקול התורה לבל יהיו נדונים כמסיגי גבול אשר משפטם חרוץ ותבוא עליהם ברכת טיב. כנפש הכותב וחותם בכח התורה מורשה קהלת יעקב באופן שיתאימו הדברים לחקי הממשלה כי אני פי מלך שמור:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא כעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לא

בענין סדר גיטין:

תשובה קצרה להרב המופלג מו"ה יוסף אהרן טאראן שו"ב ומו"ץ בסאן ואסעני פריווינציא ענטרעריאם במדינת ארגענטינא. מכתבו השנתי ע"ד אשר תאר לפני אופן בנין הבתים בקהלתו כפי הפלאהן מהצענטראלניא קאמיטעט ומסופק אם קהלה שלו יש לה דין עיר או כפר לענין כתיבת גיטין כן ע"ד הנהרות המושכין שאינם נמצאים שם רק מי בארות אצל כל בית באר מים חיים זולת נהר א' העומד חוץ לחתום ואין רוב תשמישי הקהלה ממנו ומענין לענין נסתפק ושואל בכמה דברים הנוגעים לסדר כתיבת גיטין ודורש חו"ד לבאר לו באר היטב כד"ש ולהסכים לו שיסדר גיטין במקומו מפני תקנות עגונות. הנה בענין כתיבת מחא כבר כתב הרמ"א אה"ע (סי' קכח) דגם בעיר קטנה כותבין מתא והוא מדברי המרדכי וכ"כ התוס' (עירובין כא) ד"ה אחוי וגדולה מזו כתב הגאון מאור הגולה הצ"צ החדש בתשובותיו לאה"ע (סי' רנח) בגט שנכתב בחצר אדון א' אשר אין שם רק חצר ובנינו ולא שום כפר ונכתב בו במתא פלוני כמו שנקרא אותו החצר וכתב דאף דודאי חצר ובית א' אינו נקרא עיר כדמוכח ממחלוקת ר"ח ור"י (בעירובין נז) אם נותנין קרפף לבית דבית אינו כעיר (ושיעור עיר משמע שלש חצרות של שני בתים כדאיתא (בערכין לב א) יעו"ש ברש"י ד"ה שלש ושם ל"ג גבי כמי שאין לו חומה ובעירובין (נט א) מ"מ נראה לו להכשיר את הגט דפי' מתא אינו כלל עיר כי תרגום עיר היינו קרתא אבל מחא נראה דפירושו מקים יעו' ובשבת קמה ב ובעירובין סה) ואף שאינה עיר אלו היה כותב במקום פלוני ודאי היה כשר כמ"ש הריב"ש (סי' נז) כמו כן כשנכתב מתא ג"כ כשר וגם כיון דעכשיו כותבין בגיטין מחא גם על כפר קטן הו"ל כמ"ש בשו"ע (סי' קכט ס"ז) אם כתב פלוני החכם יעו"ש בצ"צ ועכ"פ בקולאניא (דהיא מיושבת באנשים כבעיר ובמדינותינו יש קאלאניעס גדולות כעירות גדולות כידוע) י"ל דפשוט לכתוב אף לכתחלה במתא יעו' ג"כ בשו"ת התשב"ץ ח"ב (סי' פד) אכן להסכים לו שיסדר גיטין במקומו חלילה לי כי כבר גדרתי בעדי מכמה טעמים שלא להזדקק בסדר כתיבת גיטין בעיר חדשה אפי' במדינותינו (במקומות התורה והיראה) וכתבתי לכמה גדולי השואלים שהנני מונע עצמי מזה והבאתי דברי השם שמואל (בס' בראשית ט"ז ע"ב) שכתב בשם הגאון מהר"ל דפעם א' סידר גט בסדר ויחי ואח"כ קרא שמו"ת וכשבא לצוואת יעקב באותו פסוק ויאמר אליהם אני כו' (מט כט) דהתחיל באלף אני וסיים בחי"ו תת ויש בהך כל האותיות א"ב מלבד אות ג ואות ט אמר דאפשר שרימז דצריך למונע עצמו מלסדר גט וכתב ע"ז דיפה כיון דיש זה בקדושה שהוא יב צרופי הוי' ויש זה בקליפה שהוא גט כריתות כי גט נמי י"ב וזה לעומת זה עשה האלקים והוא כריתות שמפריד דאיש ואשה שזכו השם ביניהם וזה הגט כורת וזה סוד אלקים שופט

זה ישפיל היינו הקליפה וזה ירים שהיא הקדושה יעו"ש וגם הגאון גנזי חיים מערכת ג' (אות לז) הביא זה וכתב דמעת שראה דברים אלו נכנס מורך בלבבו שלא לטפל בגט כיון דאפשר לעשותו ע"י אחרים יעו"ש וכן אני נוהג לסלק עצמי בכל האפשרות מלסדר גט (זולת במקום נחיצות מאד) ובפרט להסכים על סדר גיטין במקום חדש לגרום עי"ז ריבוי הגיטין והכריתות בין איש לאשתו בודאי אני מונע עצמי ותשובתי בי מצוה כזו אפשר לעשותה על ידי אחרים וכל זה אפילו במדינתינו ומכש"כ למדינה רחוקה כזו הרחוקה ג"כ מתורה ויראה: (כאשר האריך כבודו במכתבו להודיע כל הנעשה שמה וכל השומע תצילנה אזניו ותסמר שערות בשרו) ויש כמה עקולי ופשורי בענין סדר כתובת הגיטין לכל פרטיה ודקדוקיה ולא נודע לי אם כבודו ראוי לזה ואין לו ג"כ למי לפנות בעת שיבא לפניו איזה ספק בענין חמור כזה להתיר א"א לעלמא ע"כ חלילה לו להכניס ראשו בזה שהוא חומר הנושא והלכות מרובות כהררים התלוים בשערה, וידועים דברי הגאון הקדוש צי"ע כקש"ת מוהר"ר משה צבי זצ"ל מסאוואראן כי לדעתו עיכוב הגאולה היא מפני שמסדרין גיטין כמה רבנים שאינם בקיאים בהלכותיהם ויעוין גם כן מ"ש המהרש"א בח"א לקידושין (יג א) ד"ה כל מ"ש משא"כ בגיטין שרבו כמו רבו דיני' והלכותי' בחומר א"א להתירה אין לאדם לעסוק בהן כ"א היודע כו' יעו"ש וכ"כ אבי זקני הט"ז (סי' מט ס"ק א') והב"ש שם וגם בזמן הש"ס מצינו דהיו ממנים אחד מהם על הגיטין יעו' גיטין (ה ע"ב) לקמי' דרב אתי דהוה ממונה אגיטי ורש"י שם ד"ה ממונה ושו"ת הריב"ש (סו"ס שפט) ע"כ חלילה לו שיכניס ראשו בסדר גיטין. וע"ד חזקת השחיטה שמכר כו' ודורש חו"ד לא אוכל להשיבו כי שמוע בין אחיכם כתיב ויעו' ג"כ מש"ל (סי' יב):

הנני הדו"ש משה נחום ירושלימסקי החופ"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לב

תשובה לכבוד ש"ב הרב המופלג זית רענן וו"ח כש"ת מוהר"ר אליהו טארלע המו"ץ בדאמבריווץ פלך קישינוב. בדבר שנמצא עיסה על קמח של מצוה שמורה בשעת אפיה. ע"ד שאלתו בשו"ב אחד שאפה מצות שמורה ב' או ג' שעות קודם אור הבוקר וקודם האפיה ראה הממונה שיש על התרמיל של הקמח טיחת רפש וכשהובא השק לפני רו"מ מצא עליו עיסה וזה היה אחר שאפו יותר מפור מצות והשיב רו"מ שהמצות אסורים לפסח, הנה אף כי עמוס הטרדות אנכי והדין פשוט בכ"ז חשתי להשיבו בקצרה (לאפרושי מאיסורא) דיפה הורה רו"מ דהמצות אסורים לפסח כמבואר (סי' תסו ס"ד)

דבלא ניהול וריקוד אסור לכ"ע ובנתייבש הלחלוחית לא מהני ריקוד דמיפרך ומתערב עם השאר ואסור לאוכלו בפסח וכמ"ש המג"א שם (ס"ק ט) דבפירור בעין לכ"ע חוזר וניעור דהוי כיבש בלח וכן הורו כל המורים הן אמת דבשעת הדחק דקשה לעצוא קמת אחר הקיל בזה מרן הרב בש"ע שלו ס"י שם לסמוך על המקילין שאינו דומה לתערובות יבש בלח מאחר שהפירור נעשה דק כקמח ויש עוד עמוד גדול לסמוך להקל הגאון בעל פני יהושע בתשובותיו (סימן ט') (הו"ד ג"כ בשע"ת שם ס"ק ט') ויעו' מה שבארתי באורך דין זה בחבורי מנחת משה בקונטרס חקת הפסח (דין לז לח) אבל כ"ז דוקא אחר הניהול יפה דבזה דרכי גם כן להקל לעניים (דלא בנקל יוכלו להחליף בקמת אחר) מטעם דכיון שהוא דק כ"כ שיוצא דרך הנפה הוי כלח בלח ואינו חוזר וניעור בפסח יעו' ג"כ בפר"ח שם (סי' תס"ו) מה שהאריך בזה וכן הקיל בשו"ת חוט המשולש (ח"ג סי' נב) שנדפס מחדש מטעם כיון שנתפרר ב"כ עד שיוצא מתוך נקבי הנפה נחשב כקמח ממש יעו"ש וכעת זכינו לאורו של הצ"צ בפסקי הלכות שלו יו"ד (סימן קד) והקיל בזה כשנאפה קודם הפסח וגם בכג"ז יש חשש לענין שמורה שלא יהיה נחשב מצות שמורה יעו' בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קיט) (ובשו"ת חוט המשולש שם פלפל קצת לענין שמורה ולפע"ד יש להשיב על קצת דבריו ואכמ"ל עכ"פ גם הוא מודה להחמיר לענין כזית מצה של מצוה יעו"ש ויעוין מ"ש בקונטרס חקת הפסח (דין יד) בשם השו"מ דלענין שמורה כל שיש איזה ספק לא מקרי משומר יעו' בשטמ"ק ב"מ ז' והרמב"ן והריטב"א ריש חולין ואכמ"ל) וכ"ז דוקא אם הי' מרקד עוד הפעם בנפה דקה אחר שנמצא העיסה היה מקום לצדד אבל בנ"ז שנמצא העיסה בשק לאחר הריקוד בשעת אפיה (שנתלחלח אחר הריקוד) הדבר פשוט אפילו לבר בי רב דחד יומא דהמצות אסורין לפסח (גם תמהני על השו"ב אם יש בו ריח תורה איך לש העירה ובפרט מצות שמורה קודם אור הבוקר נגד דעת הרא"ש ובה"ג ושאר רוב הפוסקים) אקוה כי השו"ב ברנותו להשמר מכל חטא ומכשול בכל השנה יטה אזנו לקיל מורים להנצל מאיסור חמץ בפסח וישמע לקול התורה ויתברכו בחג כשר ושמח:

ש"ב משה נחום ירושלימסקי החופ"ק קאמינקא כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער התשיעי שער הצדק ובו ששה סימנים:

ח"א סימן לג

תשובה לי"נ ותלמידי הרב החריף ובקי ערוגה הבושם וו"ח וכו' מוהר"ר יחזקאל וועפרינסקי אבד"ק טשעהרין. בדין ניקור חלב בבן פקועה: בדבר שאלתו שהמנקר הביא

לפניו בן פקועה א' ולא ניקר ממנו אלא הג"ה בעצמו ולא כל הקנוקנות וחלבו ואומר שכן מקובל מרבו בסדר הניקור דבן פקועה מותר כולו חוץ מגיד הנשה, הנה ודאי יפה כתב רו"מ שלדינא קשה להקל נגד דעת הרמב"ם (פ"ז מהמ"א ה ג ופ"ח ה"א) שפסק דשליל חלבו וגידו אסור וכן הכריע הש"כ (סי' סד ס"ק ד) להלכה ואפשר יצא להם להמנקרים טעות זה מדברי הרב אהל יצחק הלכות שחיטות (סי' טו אות א) שכתב בדין זה וחלבו מותר וגיד הנשה אסור (שכן דרכם ללמוד מתוך הקיצורים) אבל כבר תיקן זה המחבר בעצמו בסוף ספרו הלכות ניקור בעמודי זהב (סימן א' אות ה) דטעות נפל בדפוס וצ"ל וחלבו וגידו אסור אכן אי ברור להם שכן המנהג להקל במדינה זו מדורות שלפנינו (דבמנהגי הניקור בקיאי אינהו טפי מינן) לענין החלב אין לערער כיון דיש לזה מקור ושורש בהלכה בדברי הפוסקים הראשונים דגידו אסור וחלבו מותר ה"ה הרשב"א פג"ה (צב ע"ב) ד"ה ולענין (יעו"ש שלדעתו כן הוא דעת הרי"ף ויעוין בתורת הבית נט ע"ב ס' ע"א) וכ"ה דעת התוס' [יעו"ש ד"ה אלימא ויעו' ג"כ בחדושי הריטב"א שם ד"ה ואמר ובחדושי הרמב"ן שם ד"ה אלימא ויש לפלפל בשיטות אלו בסוגיות הש"ס שם אבל כבר ביאר שיטות אלו באורך הגאון ראש יוסף בחדושיו לחולין שם] וכ"כ הראבי"ה בשם רב האי גאון וראב"ן (מובא במרדכי ר"פ בה"מ) וכ"כ חותנו ורבו של הראב"ד בס' האשכול (סימן כח) בשם הגאון ג"ה נוהג בעובר שנמצא במעי אמו הנקרא שליל כו' אבל חלב שבו מותר דכל חלב שור וכו"ע כתוב ואין קרוי שור עד שיולד שנאמר שור וכו"ע כו' עכ"ד וכזה כתב ג"כ הרשב"א בתוה"ב (נט א') יעו"ש ובאמת כן נראה דעת הרמ"א דבסימן סד גבי חלב לא הגיה כלל ובסימן סה סז גבי ג"ה הגיה שנהגו להחמיר כסברא האחרונה וכ"כ הפר"ח (סי' סד ס"ק וא"ו) דאף דנראה לו ליחוש לסברת הרמב"ם מ"מ מעיקר הדין נראה כדעת רוב הפוסקים להתיר חלבו ולאסור גידו וכתב ג"כ דמש"ה לא הגיה הרב הכא גבי חלב וגבי ג"ה הגיה שנהגו להחמיר יעו"ש שהביא ג"כ דעת הרשב"א והראב"ן בשם הגאונים ולא עוד דגם מ"ש הב"ח (והש"כ בס' הארוך שלו סוד"ה ולענין) בדעת המחבר שפוסק כהרמב"ם מדהביא דעתו באחרונה הוא תמיה דאדרבא כשמביא דעה ראשונה בסתם והשניה בשם י"א נראה דדעתו כדעה הראשונה (וכן תמה הפרמ"ג בשפ"ד ס"ק ד') וסתרו בזה לכאורה ד"ע יעו' בש"כ יו"ד (סי' רמב) כללי הוראה אות ה' (וסי' פד ס"ק יב וסי' קעז ס"ק לח) וש"כ חושן משפט (סימן סו ס"ק סא) ובבה"ח יו"ד (סימן קץ) בהא דטחתו בירכה דש"ע סל"ה וסימן קצח גבי שחתה ביותר (דש"ע סל"ה) וסימן רכ גבי נדר של מצוה (דש"ע ס"א) ובקונטרס אחרון שם סוף הנהגת הוראה ד"ה עוד דבכל הנך דוכתי כתבו כן הנך תרי צנתרי דדהבא גופייהו בדעת

מרן המחבר דמ"ש בתחלה בסתם הוא העיקר לדעתו וכ"כ המגיה בחלקת מחוקק (סימן א' ס"ק יא בשם תשובת מ"ע סי' נז וסי' כח ס"ק כה) והבית שמואל (סי' צג ס"ק לט וסי' צז ס"ק א') וכ"כ הפר"ת יו"ד (סי' נ' ס"ק ד' וסי' קיח ס"ק יא) הן אמת דיש עוד מקום לדון בזה הכלל יעו' בב"ח עצמו חאו"ח (סי' רסח) גבי הא דפוסק בתפלת מוסף דש"ע ס"ב ובחמ"ח (סימן קיב ס"ק ל') ובכנה"ג חחו"מ (סימן צב) הגהות הטור (אות ט ואות ת"י) (מ"ש על דברי המחבר שם (ס"ב וס"ה) שהביא שני הדעות ולא הכריע) ויעו' ג"כ בש"ע אהע"ז (סימן יז סעיף נז) במ"ש ושהוליד אח"כ וי"א כו' יעו"ש וכתב ע"ז הגאון מהר"י ששון ז"ל בספרו בני יעקב שאלה י' זה לשונו וכתב סברת הרא"ש והטור דהיא הסברא עיקרית בשם י"א והסברא הדחויה כתב סתם מתחלה כו' ואיפכא הל"ל כו' אין זה קושיא דבכמה מקומות מצינו כן דוק ותשכח עכ"ל, (ויש בזה לפלפל אחר החיפוש בדברי הפוסקים ואכמ"ל דעכ"פ מה שהחליטו הב"ח והש"כ בנ"ד שהמחבר פוסק כהרמב"ם אינו מוכרח כמש"ל) וא"כ אינו מבואר בהחלט כלל זה יעו' ג"כ בכללי הפרמ"ג (אות א') ועוד דאף אם נחליט דהעיקר כסתימת דעה הראשונה מ"מ היינו דוקא מעיקר הדין אבל עכ"פ מדהביא ג"כ דעה השניה נראה דחש לה ונראה לו להחמיר כן לכתחלה (יעו' ג"כ בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' מה) שהביא ג"כ זה הכלל מתשובת מנחם עזריה דאם כותב דעה אחת בסתם אז הוא תופס דעה ראשונה ומ"מ (בסימן מו) שם לענין א"א בקידושין כתב דכשכותב הרמ"א סתם י"א אינו בא להחליט הדעה ההיא רק שיש ליחוש לה לענין לכתחלה ושלא בשעת הדחק יעו"ש וי"ל ואכמ"ל) וכמ"ש גם כן הפר"ת ליחוש לדעת הרמב"ם (אף דלדינא נראה לו עיקר כהמקילין כמש"ל) ובאמת גם לפע"ד היה נראה יותר להחמיר בזה וגם הגאון הקדוש מהר"י עמדין בדיני ניקור שלו (דין יג אות ז') החמיר בזה כהר"מ מ"מ אם יאמרו המנקרים שמקובלים שהמנהג להקל במדינתינו לענין החלב אין לערער כיון שיש לזה שורש בהלכה ע"פ דעת רוב הפוסקים אמרינן הנח להם לישראל ובפרט שנראה שכן היא דעת הרמ"א אשר כל בית ישראל הולכין אחריו וגם המנהג והקבלה בזה שרשו מדברי המהר"י בן חביב (מובא בב"י) שקבל מחכם אחד שהיה בקי בניקור דבשליל א"צ ניקור חלב אלא ניקור גיד והוא כדברי הרשב"א וכתב דמנהגם של ישראל תורה היא וכש"כ בעיר גדולה של חכמים שהיתה בזמנם יעו"ש, אכן חוטי הדם שבו ודאי יפה כתב רו"מ שצריך לנקרם או לחתכם ואין בזה שום קולא בבן פקועה והוא פשוט כמבואר בש"ע וריש סימן סו) וכ"כ להדיא הגאון מהרש"ק בטו"ט מה"ג (סימן קכא) ע"ד מה שהורה רב אחד לאכול ב"פ גם חלק אחורים בלי ניקור מחוטי דם וגיד לא טוב הורה נגד דכת הפר"ח וקצת אחרונים דגיד של ב"פ

אסור וגם חוטי הדם ודאי אסורין כו' ומה גם בזה"ז ודאי אין להורות היור בדבר דהוי חידוש פן יבואו לפרוץ יותר וכמ"ש בפ"ב דפסחים (מ ע"ב) מי איכא דשרי כה"ג היכא דשכיחי עבדי כן ה"נ בימים הללו עכ"ד שם, ונראה קצת מדבריו דלא חש גם כן אלא לאיסור גיד ודם ולא לאיסור חלב ויעו"ש (בסימן קי) מה שפלפל באורך בישוב שטת הרמב"ם ויעו' בשו"ת שו"מ מה"ב ח"ב (סי' עח) מ"ש בשטת הרמב"ם ועכ"פ אף אם נקיל לענין חלבו אבל איסור גיד הנשה פשוט דנוהג בשליל מדינא וא"כ צריך להסיר כל הקנוקנות שבו המבוארין בש"ע (סימן סה ס"ח) וכ"כ הרדב"ז ח"א (סימן עא) דלדעת האומרים דגידו וחלבו אסורים מדינא צריך לחטט אחריו יעו"ש אבל באמת קשה מאד לחטט ולהסיר כל הקנוקנות שבשליל כנודע לבקיאים ובפרט לטבחים שלנו ודאי קכה לחטט ע"כ אם מקובל המנקר מרבותיו שאין מחטטין הקנוקנות גבי שליל אלא מסירין הגיד יש מקום לקולא זו דכ"כ הרב זכור לאברהם חיו"ד אות ג"ה בשם השו"ג דבשליל אין מחטטין אחריו כשאר בהמה רק הגיד בלבד מנקרין ואם בשלוהו עם גידו ינקרו הגיד אחר בישולו והשאר מותר וכתב הוא דגם במקומם המנהג להשיר הגיד בלבד ותיל"מ יעו"ש וצריך לחקור על מנהג זה בגלילותינו והנלפע"ד כתבתי:

ידידו דו"ש משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לד

תשובה לוואשילקאווא פלך הוראדנא להרה"ג החריף העצום ערוגת הבושם וכו' מו"ה יונה קאסאווסקי. בענין שאלה בצדקה היכא דמעט מהצדקה לא בא עוד ליד הגבאי וכמה פלפולים בדברי הרמב"ם בהלכות אלו. בדבר שאלתו באחד שנדר לצדקה מאה רו"כ ונתן ע"ז חמשים רו"כ ליד הגבאי אי יכול לשאול על נדרו לפי המבואר ביז"ד (סי' רנח ס"ו) דאם בא ליד הגבאי לא מהני שאלה אי נימא בנ"ז כיון דיכול לשאול על הך מקצת שלא בא עוד ליד הגבאי מהני שאלה על כל הנדר או לא, ומקור ההלכה דלא מהני שאלה בבא ליד גזבר בהררי קודש יסודתו ה"ה דברי מרן הרשב"א בתשובה תרנ"ו שכתב וכל מה שכבר מסר ביד הזוכה או ביד אחר שיזכה בשביל העניים אינו יכול לחזור בו דה"ל כתרומה ביד כהן דאינו נשאל עליו וכמו שאמרו (בנדרים נט) וכ"כ הריטב"א פ' הזהב (הו"ד ג"כ בשטמ"ק שם (נז א') ד"ה מר בשם ר' אלחנן) וכ"כ הנומ"י ר"פ הא"ר וכ"כ התוס' פסחים (מו פ"ב) ד"ה הואיל ולא נעלם זאת מרו"מ ויעוין ג"כ בריטב"א מכות (כב א') ובחידושי הרשב"א פ"ק דגיטין (ח' ע"ב) ד"ה הא דאמר:

א והנה הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהלכות מתנות עניים ה"ד) הביא הדין דאם הגיע ליד גבאי אסור לשנותה מש"ס (ערכין ו') ולא הביא בשום מקום מימרא דרב יוסף בב"ק (לו ע"ב) דאמר אנן יד עניים אנן ונראה קצת משום דלא נ"מ מזה לדינא לשטתו יעו' בפכ"ב (מהלכות מכירה הט"ו) ובהשגת הראב"ד ותוס' ב"ק שם ד"ה יד ומוכח לכאורה דס"ל להרמב"ם דלא כשטת הראשונים אלו ולא מהני הך סברא דיד עניים אנן גם לענין שאלה ויכול השואל להתיר נדרו גם משבא ליד גבאי דאל"כ לא ה"ל להשמיט דברי רב יוסף אי איכא נ"מ עכ"פ לענין שאלה וכמ"ש ג"כ הכי הגאון נוב"י חיו"ד מה"ת (סימן קנד) ולפע"ד יש מקום לומר בזה דהרמב"ם לשטתו אזל במ"ש (פ"ז מהלכות ערכין וחרמין הי"ז) ואין אומרים אילו רצה היה אומר בטעות הקדשתי וישאול על הקדשו לחכם יעו"ש בהקדם לזה דהנה עיקר הדבר דגם בהקדש לא מהני שאלה כשבא ליד גזבר י"ל דלא מצינו הכרח מבואר בש"ס אלא במה שאמרו פסחים (ה' ב') אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ולא אמרינן דחשיב כשלו מטעם הואיל ואי בעי מחשיל כדאמרינן הכי גבי חלה (שם מו ע"ב) ומשום זה הכריחו התוס' שם דהיכא דאתי ההקדש ליד גזבר ל"ש בו שאלה א"כ י"ל דהתוספות לשיטתם במה שכתבו בערכין (כג א') ד"ה בשאלה לפרש טעמא דר' יהושע דלא חייש לקינוניא בהקדש דבידו הוא לאיתשולי אנדרי' ולמה לו לעשות קינוניא יעו"ש ודקדק בדבריהם הרב מחנה אפרים הלכות צדקה (סי' ה') דס"ל דיש שאלה בהקדש בחרטה בלבד דאי ס"ד דצריך שימצא פתח לנדרו א"כ עדיין יש ליחוש לשמא אינו מוצא פתח על נדרו ומשו"ה עושה קינוניא וא"כ התוס' לשיטתם דשאלה בהקדש ג"כ הוי בידו הקשו שפיר והכריחו מזה דמיירי בבא ליד גזבר ול"מ בו שאלה אכן לשטת הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין שם דס"ל דבהקדש לא סגי בחרטה לחודיה אלא בעינן פתח לנדרו שיאמר בטעות הקדשתי כלומר דאדעתא דהכי לא הקדיש וכמ"ש הרב מחנה אפרים שם בשטת הרמב"ם וא"כ ל"ק כלל מה דאמרינן בפסחים דאינו עובר בשל גבוה ולא אמרינן הואיל כיון דבאמת בהקדש לא הוי בידו ליתשל משום דצריך פתח ודלמא לא ימצא פתח לנדרו ושוב אין הכרח לומר דהקדש שבא ליד גזבר לא מהני שאלה משא"כ גבי תלה דהוי כתרומה (יעו' פ"ד דב"מ מ"ח ורש"י ורע"ב שם) שפיר אמרינן הואיל כיון דסגי בחרטה לחודיה הוי בידו ליחשל ואף דהא דיש שאלה בהקדש ילפינן מנדרים כדאיתא בש"ס נדרים (עח א') ואיך נחלק ביניהם דבהקדש אין שאלה בחרטה בלבד כבר פריש לה הרמב"ם סוף הלכות נדרים (פי"ג הכ"ה) שכתב נדרי הקדש אין נשאלין עליהן אלא מדוחק דמצוה לקיימן שנאמר נדרי לה' אשלם ומהאי טעמא דאין נשאלין אלא מדוחק לא סגי בחרטה לחוד וצריך שימצא פתח ג"כ יעו"ש במח"א והא

דבתרומה אמרינן (שם נט) דהוי דשיל"מ משום דבידו לאיתשולי ומוכח דסגי בחרטה לחוד (דאי בפתח שמא לא ימצא פתח של תרטה) כבר כתב בזה ג"כ הרב מחנה אפרים שם דבתרומה כיון שאינו רוצה להפקיע המצוה שדעתו הוא לחזור ולתרום אח"כ ע"כ אפילו בחרטה בלבד יש לו שאלה יעו"ש ועפ"ז יש מקום ליישב דברי הש"ס פסחים שם (מו ע"ב) דאמרינן דטעמא דר"א גבי חלה משום הואיל ואי בעי מתשיל דלכאורה תמוה מאד דהא ר"א מתלמידי ב"ש היא וס"ל בערכין (כג א') כב"ש דאין נשאלין על ההקדש דהקדש בטעות הוי הקדש והתוי"ט בפסחים שם (פ"ג מ"ג) עמד בזה וכתב על הרע"ב דמ"ש הוי הקדש טעות ואינו הקדש אגב ריהטא לא דק דהא בהדיא שמעינן לר"א דס"ל דהקדש טעות הוי הקדש כמ"ש הרע"ב עצמו רפ"ו דערכין וכתב הוא דחלה אינה הקדש וכי אמרינן הואיל הוי כאלו איתשל עליו ושלו הוא יעו"ש בתוי"ט, והדבר מחוסר תבלין להבין החילוק בין חלה להקדש והגאון בעל מצפה איתן הביא בשם תשובת רמ"ע מפאנו (סימן סב) לחלק בזה דחלה ממון בעלים היא ואי בעי יהיב לה לב"ב כהן לפיכך אמר אי בעי מתשיל אם לב"ש ול"ד להקדש דהוי בי גזא דרחמנא יעו"ש ויעו' בש"כ חושן משפט (סי' רנה ס"ק ה) שהוכיח מזה דהקדש חמור מתרומה) אבל לפי הנ"ל איש ומובן החילוק כחומר דבאמת יש להבין מה שאמרו בערכין שם (ובנזיר ל' ע"ב וב"ב קכ ע"ב) דלב"ש אין שאלה בהקדש משום דהקדש בטעות הוי הקרש והא שאלה לא הוי דוקא בכלל שם טעות דהיכא דניתר בחרטה לא מקרי טעות ורק היכא דניתר בפתח הוי משום טעית דאדעתא דהכי לא הקדיש וכמ"ש הרמב"ם שם יעו' ג"כ מ"ש הר"ן בשם הרמב"ן (נדרים כז א') לענין נדר שהותר מקצתו דדוקא נדר שהותר ע"י פתח דומה לנדרי טעות ויעי' ג"כ בשער המלך פ"ו מהלכות שבועות הלכה ח"י) ולפמש"ל א"ש ע"פ שטת הרמב"ם דבהקדש לא מהני חרטה רק על ידי פתח דהתירו משום דהקדש בטעות הוא וע"כ לב"ש לא מהני שאלה דס"ל הקדש בטעות הוי הקדש משא"כ היכא דניתר בחרטה לחודא ולאו משום טעות הוא אלא משם שאלה היא שהתירה התורה שפיר י"ל דמהני לכ"ע אף לב"ש כבנדרים וא"כ כמו שכתב המח"א דמש"ה מהני בתרומה שאלה ע"י חרטה לחוד כיון שאינו רוצה להפקיע המצוה דיחזור ויתרום חלה אחרת מהני שאלה בחרטה לחוד וכיון דאין היתרו משום פתח דמשוי ליה לטעות אלא משם שאלה דחרטה לחודא מהני לכ"ע א לב"ש ושפיר אמר ר"א הואיל ואי בעי מיתשל גבי תלה ויש עוד לפלפל בזה אכמ"ל:

ב והנה ע"פ מש"ל היה מקום להביא ראיה לשטת הרמב"ם מדברי הירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב) דגרסי' שם אית תניי תני לא יראה לך לך אין את רואה אבל רואה את של גבוה

אית תניי תני אפילו לגביה מ"ד כו' רואה אח לגבה בשהקדישו קודם לביעורו מ"ד אפילו לגבוה כשהקדישו לאחר ביעורו (שאז אינו ברשותו להקדישו הלכך עובר עליו) א"ר בון בר חייא קומי ר' זעירא תפתר בקדשים שחייב באחרותן כר"ש (דסובר בב"ק קדשים שחייב באחרותן כגון דאמר הרי עלי כדידיה דמיין ותרווייהו בהקדישן קודם ביעורן) עכ"ל הירושלמי, והקשו בזה דלפי דברי התוס' פסחים הנ"ל אמאי לא תירצו בירושלמי בפשיטות דהא דתני עובר מיירי בלא בא ליד גזבר ומטעם הואיל ואי בעי מתשיל ולא עוד דלפי מה דמשני בקדשים שחייב באחרותן א"כ בודאי כשלא בא ליד גזבר הוא (דכשהוא ביד גזבר שוב אינו חייב באחריותו) ושוב אין הכרח לומר כר"ש דבלא"ה עובר מטעם הואיל יעו"ש בהגהת הירושלמי מ"ש בזה הגאון מלבוב (ובספרי מנחת משה חאו"ח לסי' יג) כתבתי בדרך הפלפול קצת ויש לי לסתור ולבנות בדברי שם אכמ"ל) אבל לפי שיטת הרמב"ם שכתבתי לעיל א"ש דבקדשים ל"ש לומר הואיל ואי בעי מתשיל כיון דאינו בידו הוא משום דצריך פתת ג"כ ואולי לא ימצאנו (ול"ד לחלה דסגי בחרטה לחוד) ושוב אין חילוק בין כשבא ליד גזבר או לא (ואדרבא לפמש"ל בשטת הרמב"ם מהני שאלה גם בבא ליד גזבר אלא דהואיל ל"ש בשניהם כיון דאינו בידו למצוא פתת) וע"כ קמתרץ הירושלמי דמיירי דוקא בהקדישו לאחר ביעורו או בקדשים שחייב באחריותן וכר"ש [ובהחפשי מצאתי להגאון מהרי"ט אלגזי בהלכות תלה להרמב"ן (אות י) שכתב ג"כ דלשיטת הר"מ דהקדש בעי פתת מיושב קושית התוס' ונהניתי] ולכאורה היה מקום קצת לומר בדברי התוס' דפסחים דמ"ש היכא דאתי הקדש ליד גזבר לא אמרינן הואיל כו' אין כונתם ג"כ דלא יוכל שוב ליתשל אח"כ אלא דלא אמרינן בזה הואיל כיון דלא שכיח ליתשל אחר שבא כבר ליד גזבר לא אמרינן בזה הואיל (יעו"ש בתוס' ד"ה רבה) וכעין שכתב הרא"ש בשם הר"א ממיץ נדרים (שם נט) גבי תרומה ביד כהן דלא שכיח כלל שישאל עליה יעו"ש (אבל אי אירע דאיתשל מהני באמת אף כשבא ליד גזבר) ועפ"ז היה מיושב דברי התוס' (סוטה ו ע"ב) ד"ה כי שהקשו אמאי נשרפת כיון דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין יעו"ש דלכאורה דבריהם תמוהים דאיך יהיה נשאל אחר שהובאת כבר המנחה ליד כהן שוב לא מהני שאלה לפי פשטות התוס' דפסחים וכבר העיר בזה המשנה למלך פי"א מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד אבל אי נימא כמש"ל דהתוס' דפסחים לא כתבו רק דלא אמרינן הואיל אבל שאלה מהני הוי א"ש אכן באמת פשטות לשון התוס' דפסחים נראה יותר דכשבא ליד גזבר אין נשאלין עליו דאי משום דלא שכיח שיתשל הא גם בלא בא עדיין ליד גזבר ג"כ לא שכיח שישאל על החמץ של גבוה ויעבור על ב"י ויהיה חייב לשרפו (ודוחק לומר דבבא לגזבר מקרי לא שכיח

כלל כמ"ש התוס' ד"ה רבה דז"א כונת התוס') א"ו כיון דעכ"פ יכול לשאול עליו שיך בו הואיל ובבא ליד גזבר לא אמרינן הואיל כיון דל"מ בו שאלה ועוד כיון דכמה מגדולי ראשונים כתבו להדיא דל"מ שאלה כשבא לגזבר גם בדה"ת לא נעמיס ביאור רחוק נגד דברי הראשונים [ודברי התוס' דסוטה יש לתרץ בפשיטות עפמ"ש הרב מהר"י ששון בס' בני יעקב (דף קסז ע"א) דכלל מסור בידינו דכל היכא דכותבים התוס' תימא ואינם כותבים וצ"ע התירוץ פשוט יעו"ש א"כ י"ל ה"נ שכתבו התוס' קשיא ולא העלו בצ"ע משום דהתירוץ פשוט דל"ש בו שאלה אחרי שהובא לכהן וגם בשני קושיות הראשונות שהקשו התוס' יש למצוא תירוץ פשוט ואכמ"ל וצ"ע לחלק בין תימא לקשיא] ולא עוד דגם מש"ל בשיטת הרמב"ם ג"כ אינו אלא לפלפולא בעלמא ויש בזה לסלסל ולפלפל אכמ"ל אבל לדינא נלפע"ד העיקר דגם הר"מ מודה לדברי הראשונים דדין זה דאין שאלה בהקדש כשבא ליד גזבר לא מתלי תלי וקאי דוקא בסוגיא דאתה רואה של גבוה ע"פ קושית התוס' אלא כמו שבארו הראשונים ודימו זאת לתרומה ביד כהן דמבואר להדיא בנדרים (נט א') דלא מצי מיתשל עלה ואף דלכאורה גם דין זה השמיט הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות תרומות הי"ז) שסתם וכתב ה"ז נשאל לחכם ומתיר לו ולא חילק דדוקא אם לא מסרה עדיין ליד הכהן מכל מקום לדינא נראה עיקר כתירוץ השני של הכסף משנה שם שמאחר שכתב הר"מ המפריש תרומה ומעשרות וניחם עליהם משמע שפיר דמיירי שלא היה אלא הפרשה לבד ועדיין לא באה ליד כהן ודלא כמו שתפס הנוב"י שם (סימן קנד) לעיקר כתירוץ הראשון של הכ"מ דהר"מ מפרש כפי' הר"א ממיץ המובא ברא"ש שם דכ"ז גרם לו להנוב"י שלא ראה דברי הראשונים מה שכתבו גבי הקדש ביד גזבר ומדמי ליה לתרומה ביד כהן דאי הוי רואה אותם לא הוי דחיק אנפשיה להעמיס דוקא בדברי הרמב"ם שלא כדעת הראשונים ויעו' גם כן תוס' עירובין (ל' ע"ב) ד"ה תרומה במ"ש ולא מצי לאוקמה בתרומה ביד כהן כו' דמבואר בדבריהם דלא קמפרשי בדברי הש"ס (נדרים נט) כפי' הר"א ממיץ דאי כפירושו לא הקשו מידי (וכמ"ש הגאון ר"ב רש"ב בהגהותיו שם ליישב קושיתם שם ע"פ פי' הר"א ממיץ יעו"ש) וממילא גם מה שכתבו התוס' פסחים דל"ש הואיל כשבא ליד גזבר כונתם ודאי דלא יכול למיתשל עלה וכמש"ל דהא קמדמי הראשונים הקדש לתרומה ועפ"ז גם בהקדש ודאי ס"ל להרמב"ם ג"כ דלא מהני שאלה כשהוא ביד גזבר והא דלא כתב כן להדיא בסוף הלכות נדרים דאין נשאלין בהקדש כשבא ליד גזבר הוא משום דאין דרכו של הרמב"ם להזכיר, אלא מה שהוזכר בגמרא בפירוש וכן מה שלא הביא מימרא דרב יוסף (ב"ק לו בפ"ת מה' מ"ע ה"ד) לאשמעינן בזה הנ"מ לענין שאלה גם כן מהאי טעמא הוא כיון דדין זה אינו

מוזכר להדיא בגמ' רק יהיה מוכת דרך שקלא וטריא דרכו של הרמב"ם להשמיטו (יעוין במשנה למלך (פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד סוד"ה הכלל) ובפר"ח יו"ד (סימן פג סס"ק ז') ובב"י יו"ד (ריש סימן קצו) סוד"ה בדקה ובב"ח (סו"ס מת) ד"ה כתב ב"י ודוק ויש להאריך אכמ"ל) ועכ"פ בזה שפיר י"ל שסמך עצמי על מ"ש בהלכות תרומות דשאלה מהני היכא דהיה הפרשה לבד והיינו כשלא בא עדיין ליד כהן (ויעוין בתוי"ט פ"ק דערלה (מ"ז) ופ"ג דגיטין (מ"ד) וסופי"א דפרה ויעו' בכסף משנה (פ"ג מהלכות נדרים סוף הלכה ט' ופ"ד מהלכות תרומות ה"י) וצ"ע ודוק) וה"ה בהקדש דוקא כשלא בא ליד גזבר כמו שבארו הראשונים דדמי להדדי ואדרבא לפמש"ל א' בשטת הרמב"ם דהקדש בעי גם פתת לשאלתי א"כ יש ללמוד מתרומה דרך כש"כ אם בתרומה דקילא שאלתו וסגי בחרטה לחוד עכ"ז לא מהני בבא ליד כהן א"כ בהקדש דחמור ואין נשאלין עליהם אלא מדוחק ולא סגי בחרטה לחוד מכש"כ דל"מ השאלה כשבא ליד גזבר (וכעין שכתב הש"כ תו"מ (סימן רנה ס"ק ה) אליבא דב"ש אלמא דהקדש תמור מתרומה לענין שאלה ואם כן כיין דבתרומה ביד כהן לא מצי למיתשל עליה כש"כ בהקדש ביד גזבר יעו"ש) סוף דבר דהלכה זו ברורה ובפרט שכן איפסקי הלכתא בש"ע יו"ד (סי רנח ס"ו) בלי שום חולק: (ג) ומעתה נעמוד על דברי הרב נוב"י מה"ת שם (סימן קנד) שהאריך בטעמו של הרשב"א והוליד בזה חדשות וכת"ר מפלפל בזה בחכמה כיד חכמתו הגדולה ולפע"ד תמוהין מאד דברי הנוב"י בענין זה דהנה מ"ש בטעמו של הרשב"א ע"פ דברי הר"ן נדרים (פ"ה א') ד"ה ואני שכתב דמשעה שאסרו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה מן הפקר כו' יעו"ש כן ה"נ בתרומה ביד כהן משעה שנתנה לכהן כבר הסיח דעתו ממנה שכבר אינו שלו ואף שנשאל אח"כ מ"מ כבר זכה בה הכהן אף אם אינו תרומה הרי זכה מן ההפקר דל מהכא נתינתו של זה נשאר זכותו של כהן מצד עצמו (וכמ"ש הר"ן שם דקנין ממונו של זה אינו בטל דאינו מוצא שאלה בהפקר) ואף דקי"ל כב"ה דאינו הפקר עד שיופקר לכל כשמטה היינו בהפקירו לכל העניים ולא לעשירים שאז שום עני לא יוכל לזכות בו אבל במפקיר זכותו נגד אחד או שנים לנוכח מהני שהם יכולים לזכות בו ולפ"ז דהטעם משום זכיה מן ההפקר חידש דבהקדש דצדקה לעניים דאמרינן דלא מהני שאלה כשבא ליד גזבר היינו דוקא בגבאי הממונה מן הצבור יעו"ש באורך וזת"ד (ויעוין ג"כ בסמ"ע (סימן קכה ס"ק כה) וש"כ שם (ס"ק ז) ותומים שם (ס"ק ח) ובנוב"י מה"ת חחו"מ (סימן נ) ותימה איך כתב דהפקר לנוכח מהני אף שלא היה הפקר לכל ומדוע לא ראה דברי הירושלמי פאה פ"ו ה"א (כ ע"א) דגרסינן שם לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת פלוגתא דר"י ורשב"ל ע"ד דר' יוחנן הפקרו הפקר וע"ד

דרשב"ל אין הפקרו הפקר ורצה לומר דר"י ורשב"ל פליגי שם בטעמא דב"ה דר"י סובר מתעזוב יש לך עזיבה אחרת אותם מיעוט זו לעניים ולא לעשירים אבל מה שאמר במקום אחר בין לעניים ובין לעשירים ור"ל אמר מתשמטנה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו מה שמטה בין לעניים ובין לעשירים כו' יעו"ש בירושלמי דקאמרינן מתניתין מסייע לרשב"ל מדתני כשמטה הרי מבואר דלאו דוקא כשהפקיר לכל העניים ולא לעשירים בעינן כשמטה אלא אפילו כשהפקיר לנוכח לעניי אותה עיר ולא לעניי עיר אחרת (דדוחק לחלק בין הפקיר זכותו נגד אחד או שנים לבין הפקיר נגד עניי אותה העיר דמה נ"מ בזה הא סוף סוף לנוכח הוא והפקיר בפרטיות רק בפני כמה עניים שבאותה העיר) ג"כ לא הוי הפקר דבעינן כשמטה ממש שיהיה הפקר לכל א"כ גבי קרא עליו שם תרומה איך נוכל לכנותו בשם הפקר כיון דלא הוי הפקר רק לכהנים (ובדברי הר"נ דנדרים (פה א') שהביא הנוב"י שם י"ל בנקל ואכמ"ל ויותר תגדל הפליאה על הנוב"י שהוא בעצמו במה"ק חאה"ע ל נט) כתב שם על הרמב"ם (פ"ה מהלכות אישות ה"ח) בדין המקדש אשה בדבר שאין בע"ב מקפיד דהוי ספק מקודשת דהיינו דוקא באם אינו מקפיד על שום אדם דדינו כהפקר שאינו אלא אם כן הפקירו לכל כשמטה ושם הביא ג"כ דברי הירושלמי פאה שהבאתי והוכיח דהלכה כרשב"ל דהפקר לעניי אותה העיר לא הוי הפקר יעו"ש והאיך ניחא ליה כאן בתרומה דזכה מטעם הפקר כיון שהוא לנוכח אתמהה) וכן הטעם השני שכתב הרב נוב"י דמשו"ה לא מהני שאלה כשבא ליד הכהן משום דכל שאלה ופתח הוא שהנודר אומר אלמלי הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר או שמתחרט בעיקר הנדר וא"כ נהי דלענין איסור החכם צריך להאמינו ושומע דבריו ומתיר לו אבל לענין ממונא הכהן אינו מחויב להאמינו ויכול לומר לו אולי אתה משקר ואינו מחויב להחזיר לו יעו"ש שהוליד עפ"ז חדשות לדינא ודאי יפה תמה הדר"ג דאיך יפרנס דברי הש"ס נדרים (שם נט) במה דמתרץ דלהכי תרומה בטלה ברוב ולא הוי דשיל"מ משום דמיירי בתרומה ביד כהן דלא מצי למיתשל עלה ולפי סברת הנוב"י אכתי קשה כיון דלענין הפקעת איסור מהני השאלה (אף דלענין ממונא אינו מחויב להחזיר לו הכהן) עכ"פ לענין איסורא שפיר מקרי דשיל"מ, וגם אנכי כתבתי מאז על גליון הנוב"י לתמוה כן ובזה נדחה גם התירוץ הראשון של הנוב"י דמטעם הפקר זכה הכהן דקנין ממונו לא נפקע בשאלה (וכסברת הר"נ נדרים פ"ה גבי איסור שאסר הנאת פירות על עצמו) דעכ"פ לענין האיסור איך נתבטל כיון דלענין הפקעת איסור מהראוי שתועיל השאלה (ורק קנין ממונו של הכהן לא נפקע) א"כ הוי דשיל"מ, ורו"מ כתב לתרץ דברי הנוב"י בדרך הפלפול מה דלא הוי דשיל"מ ויש בזה לסתור ולבנות אכן

שערי פלפולים לא ננעלו ועל גליון הנוב"י כתבתי בפשיטות דלענין דשיל"מ י"ל דיהיה לו הפסד אם ישאל דהדרא לטבלא ויצטרך להפריש שנית והכהן אינו מחויב להחזיר מה שנתן לו ובכג"ז דיש הפסד כתב הרשב"א בעצמו מובא בטוש"ע יו"ד (סימן קב) דלא מקרי דישל"מ אבל באמת עיקר סברת הנוב"י תמוה ולפלא שלא ראה דברי התוס' עירובין (ל ע"ב) ד"ה תרומה שהקשו ולא מצי לאוקמא בתרומה ביד כהן דתו לא מצי לאתשולי עליה כו' ואי כסברת הנוב"י מה הקשו התוס' כיון דאף בבא ליד כהן עכ"פ לענין איסור מהני השאלה להפקיע שם תרומה ושפיר מערבין ויעוין ג"כ בתוספות ערכין (ד ע"א) ד"ה והך במ"ש דג' בני אדם המודרין אינה ראיה ברורה דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו בשאלה וכונתם בודאי היינו ביד כהן לא מהני שאלה כדאיתא (בנדרים נט) יעו"ש בהגהות הגאון מהר"ב פרענקיל (ויעו' בב"י או"ח (סימן קצו) ובפרישה שם (ס"ק ה) וט"ז ומג"א ומחה"ש ולפלא שלא הביאו מדברי התוס') ולדברי הנוב"י קשה דהא עכ"פ לענין איסור מהני השאלה להפקיע איסורא ובפרט היכא שהכהן מוחל הקנין ממון ומהדר לבעלים בודאי הל"ל דמהני השאלה להפקיע איסורא לסברת הנוב"י) א"ו מוכח מהתוספות דאף לענין הפקעת שם איסור תרומה ג"כ לא מהני שאלה כשבא ליד כהן [ויש לפלפל בזה היכא דאיכא בענין אחד איסורא וממונא אי נימא איסורא בתר ממונא גריר יעו' בעצמות יוסף קידושין עט) מ"ש בשם הריטב"א והמהר"י בן לב ח"ג סימן צח) ויעו' מ"ש בספר מנחת משה חיו"ד (סימן כה אות ד) ובספרי ברכת משה בקוה"ת (סימן כו אות ב) ואכמ"ל] ובפרט מה שרצה הנוב"י להעמיס סברתו גם בדברי הרשב"א לענין הקדש ביד גזבר ע"פ דברי הר"ן (נדרים פה) יפה תמה כת"ר דהא הרשב"א בעצמו (הו"ד ג"כ בר"ן שם) כתב שם דאף מי שאסר נכסיו בקונם כל הקודם זכה אף שיכול לשאול על נדרו מיהו היכא דאיתשל חייבין לשלם יעו"ש ולא אמרינן דהזוכה יטעון שאינו מאמינו שמתחרט (יעוין מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת סימן יד אות ד) וכן רשום אצלי מאז על גליון הנוב"י ולא עוד דאף הר"ן שחולק על הרשב"א לא קאמר אלא משום דקנין ממונו אינו בטל שאינו מוצא שאלה בהפקר אבל לא מטעם שאינו נאמן והטעם בזה מה דלא אמרינן באמת שלא יהיה נאמן להוציא ממון במה שאומר שמתחרט מעיקרא (או דאדעתא דהכי לא נדר) נלפע"ד פשוט כיון דלהזוכים בתרומה או בהקדש וקונם ליכא חזקת מרא קמא ויש ספק על הממון שבא לידם אי זכו בהם והבע"ב הראשון אומר ברי שמתחרט מעיקרא והזוכה אומר שמא בכג"ז אמרינן ברי ושמא ברי עדיף ובפרט כיון דלענין איסור נאמן ומהני השאלה שפיר יש לנו לומר אף לענין ממון ברי ושמא ברי עדיף וכדאמרינן בש"ס (ב"מ סג) גבי טעה בכדי שאין הדעת

טועה דמתנה בעלמא הוא דיהיב ליה וכתב ע"ז הרא"ש (אות יב) דאי אתי איהו ואמר טעיתי חייב להחזיר לו (ויעוין בסמ"ע סימן רלב ס"ק ח וש"כ שם ס"ק ב) והיינו ודאי כמש"ל משום דאמרינן ברי ושמא ברי עדיף ולא הוי להוציא כיון דגם הוא מסופק אם בא לידו כדין וכן ה"נ בנ"ד, סוף דבר דדברי הנוב"י אינם מובנים כלל לפע"ד במחילת כת"ר כי רב הוא ודבריו צ"ע רב:

ד ומ"ש הדר"ג בטעמו של הרשב"א (לענין הקדש ביד גזבר) ע"פ דברי הש"ס (שבועות כז) אכלו כולו אין נשאלין עליה והטעם כיון דהוי קיום הנדר וכבר נגמר ואין מחוסר שום דבר והתורה לא נתנה רשות לשאול על הנדר רק בעת שיש מקום עוד לחלוח הנדר ועל מה ישאל דהוי כאלו לא נדר מעולם ולפ"ז בנדון שאלתינו דלא נתן עדיין כל הכסף וא"כ עדיין איכא מקום חלות הנדר שפיר יכול לשאול אפילו על הך מקצת שנתן ליד הגבאי זת"ד, ואף שדבר מושכל אמר (אלא שבמכתבו הועתק דאמר אמימר אכלה כולה אין נשאלין ובאמת רבא הוא דאמר הכי אבל אמימר אמר (שם כח א) אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן כו' וכ"פ הרמב"ם (פרק ו' מהלכות שבועות הלכה ח"י) וש"ע יו"ד (סימן רלח ס"כ) מכל מקום לדינא לא נראה כן דמלבד דיש לחלק בין הפרקים דהתם משום שכבר גמר הנדר באיסור שכבר אכל משום הכי אין נשאלין עליו לרבא יעוין בשער המלך (פ"ו מהלכות שבועות שם הלכה ח"י) במ"ש דלאמימר דאמר אפילו אכלה כולה נשאלין משום דמחוסר קרבן כו' היינו דוקא שיהיה פטור מדיני אדם לקרבן ולמלקות אבל עונש בידי שמים מיהו איכא מכיון שעבר על השבועה קודם שנשאל עליו יעוין ג"כ בשו"ת שער אפרים (סימן עב) ויש לפלפל אכמ"ל ודוק) משא"כ בצדקה ליד גזבר שנתינתו היה בהיתר לשם הקדשו אם כן כשמתחרט ונשאל ע"ז מדוע לא נימא דנתינתו למפרע כהלואה בעלמא אלא אף אם נתפוס כסברת כת"ר דשניהן שוין בטעמא דאחרי כלות גמר נדרו אין מקום לחול השאלה מ"מ מי מכריח לתלות את כל סכום הכסף מנדרו זה בזה דהא שפיר י"ל (אף לסברתו) דהכסף שכבר נתן כבר נגמר נדרו בסכום זה (דהא כל פרוטה מצוה בפ"ע היא) ואין מקום לחול ע"ז שם שאלה ומה שלא נתן עדיין שיש עוד מקום חלות הנדר יכול ליתשל עליו (וצע"ק מדברי הש"ס שבועות (כח שם) מיגו דמהני ליה שאלה אכזית בתרא וכו' וי"ל כמובן) ובפרט שכן מבואר להדיא בתשובת הרמב"ן (שהוא מקור הך דינא דלא מהני שאלה ביד גזבר) הובא בש"ע יו"ד (סי' רכח סעיף מב) דאם נתן מקצת יכול הוא להשאל על השאר ומ"ש רו"מ דיש לחלק בנקל בין נ"ד להך דתשו' הרמב"ן ולא כתב טעם לזה הנה לפע"ד נ"ד הוא ממש האי דינא דתשובת הרמב"ן ואף דהיה מקום לחלק דהתם בתשובת

הרמב"ן (סימן ער"ה) מיירי דהתנדב ליתן בכל שנה כל ימי חייו כך וכך ונתן כדי נדבות לבו השנים שעברו ועכשיו בא לחזור וא"כ י"ל דכל שנה ושנה נדר בפ"ע הוא וע"כ פסק דיכול לשאול על מה שלא נתן עדיין משא"כ בנדר ליתן מאה רו"כ דהכל נדר אחד הוא, אבל לדינא נלפע"ד דאין לחלק כן דאף בנדר ליתן מאה רו"כ אם שלם לצדקה מעט מעט ג"כ יצא ידי נדרו וא"כ שפיר על המעט שכבר נתן נוכל לומר דהוי קיום וגמר נדרו ולא שייך שאלה ועל מה שלא נתן יכול לחזור בשאלה כמבואר בתשו' הרמב"ן, וכ"ז כתבתי אף לפי סברתו אבל העיקר נלפע"ד בטעמא דהך דינא דל"מ שאלה כשבא ליד גזבר הוא כמ"ש הראשונים הובא בשו"ת ר' בצלאל (סימן טו) והש"כ חושן משפט (סי' רנה ס"ק ה) הוסיף נופך מדיליה דדוקא באמירה לגבוה נהי דהוי כקנין גמור מ"מ כיון דלא קנה אלא מצד האמירה אתי דבור ומבטל דבור דגלי לן קרא דיש שאלה בנדרים אבל כשמסרו לגזבר אמרינן דל אמירה מהכא דלא יהיה כח הדיוט מור מכח הקדש והא בהדיוט גופא כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה א"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר קנהו ההקדש במשיכה ופשיטא דלא אתי דבור ומבטל משיכה כו' והמעיין בדברי הש"ך בהתבוננות יראה דלאו משום לתא דלא אתי דבור ומבטל מעשה לקידושין נט) קאתי עלה (דבזה שפיר תמה כת"ר דמה שייכות הוא כיון דהתורה נתנה רשות שהדבור יכול לבטל מה חילוק בין עשה מעשה או לא עשה) אלא כונת הש"כ הוא דמה דאמרה התורה דמהני שאלה הוא רק במה דעדיף כח הקדש מכח הדיוט דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט בזה גילתה התורה לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין אבל בבא לגזבר דקנהו במשיכה דגם בהדיוט מהני פשיטא דאין אחר הקנין כלום וה"ה בקנין חליפין וכדומה: דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט וז"פ וברור, אם כן לפ"ד אף בלא נתן כל מעות הצדקה להגזבר פשוט דעכ"פ מה שנתן אינו יכול לחזור כיון דכבר קנהו במשיכה ולא מהני שאלה אלא על מה שלא נתן עדיין וכמבואר בתשובת הרמב"ן וכן מצאתי ראיתי בשו"ת חתם סופר חיו"ד (סי' רמג) שבתוך דברי תשובתו העיר בנ"ז ממש וכתב ואפי' למאי דקי"ל כאמימר דישנו בשאלה מפני שעדיין מחוסר קרבן או מלקות אבל הכא דקיים נדרו ולא תכר כלל אין לו שאלה, אמנם לפ"ז בנודר לצדקה ונתן פלגא לגזבר ופלגא חייב עדיין הל"ל מגו דחייל שאלה אפלגא שלא מסר יועיל שאלה אאידך פלגא אך התם טעמא אחרינא הוא כמבואר למעיין בלשון חשובה הנ"ל (הוא תשובת הרמב"ן) כיון שכבר מסר לכהן התרומה או המעות לעני או לגזבר ה"ה כנותן מחנה להדיוט וכי יכול לחזור אחר שכבר זכה במתנתו יעו"ש בסוף תשובתו שתמה גם כן על מי שאמר טעם לא אתי דבור ומבטל מעשה מסירה לגזבר (כמו שתמה כת"ר) דאין מקום לדבר זה כלל

דדוקא דבור של עצמו לא יבטל מעשה עצמו אבל הקב"ה נתן כח לבעל שדבורו יבטל נדר אשתו או יחיד מומחה או ג' הדיוטות אפשר אמינ כח דבורם של אלו נגד מעשיהם של הנודרים יעו"ש, ולפמש"ל גם כונת הש"כ אינו מטעם זה עכ"פ לדינא גם הגאון חת"ס קולע אל המטרה בנ"ד למ"ש דפלגא שכבר נתן לגזבר לא יכול ליתשל עליו דכבר זכה הגזבר בקנין המשיכה ורק על השאר שעדיין לא נתן מהני שאלה, ומ"ש רו"מ מדברי התוס' כריתות (יג ע"ב) ד"ה ארבע שכתבו דדוקא אחר שנשחט ונזרק דמן כהלכתן ל"מ שאלה (הנה בדברי תשו' חת"ס שם מיושבין דה"ח) כבר העיר בזה המשנה למלך (פי"א מה' מעשה הקרבנות ה"ד) (וגם הרב חת"ס שם לא הביא מדברי המל"מ) ויעו' בשבועות (כד ע"ב) ובמהרש"א שם ובשער המלך (פ"א מהלכות שבועות ה"ח) ובטורי אבן ר"ה (כח ע"ב) ד"ה ה"ה עובר ובקצוה"ח (סימן ר ס"ק א) ויש בזה אריכות דברים אין עת האסף פה, ומ"ש רו"מ לחלק דבקדשי בה"ב וקדשי מזבח דגם קודם שבאו ליד גזבר כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ע"כ אין בו יפוי כת במה שבא ליד גזבר ומהני בהם שאלה גם אחרי כן, כעין זה כתב ג"כ הגאון מלבוב בהגהות יד שאול (סימן רנח ס"ו) שם והוא מחלק שם בין קדשי בדק הבית לקדשי מזבח ויעוין ג"כ בש"ס (חולין קלט) ולפלא דהא בנומ"י ר"פ הא"ר מבואר להדיא גם גבי קדשי מזבח דל"מ שאלה כשבא ליד גזבר ואכמ"ל: (ה) והנה ע"פ דברי שו"ת רב"צ והש"כ שהבאתי לעיל יש להוסיף נופך בטעמו של הרמב"ם (שהבאתי לעיל אות א) דפוסק דהקדש לא סגי בחרטה ובעינן פתח ג"כ דהא הקשו כיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט א"כ הל"ל דל"מ שאלה כמו דלא מהני במסירה לגזבר ונראה להסביר דברי הש"כ במה שכתב כיון דלא קנה אלא מצד אמירה א"כ אתי דבור ומבטל דבור כיון דגלי לן קרא דיש שאלה בנדרים עכ"ד, ויש מקום לומר בכונתו דר"ל דאף דהאמירה הוי כמסירה מ"מ כיון דגילתה התורה דאמירה דשאלה מבטל דבר הנדר וחכם עוקר הנדר למפרע הוי כאלו לא נמסר מעולם להקדש ואם כן הא כתב הרב שער המלך (פ"ו מה"ש שם הח"י) דדוקא נדר הניתר ע"י פתח נעקר למפרע והוי כאלו אינו (וכמש"ל אות א דזה דוקא מקרי נדרי טעות) משא"כ כשניתר ע"י חרטה ניתר מכאן ולהבא ולא הוי כאלו אינו ובזה מובן טעמו של הרמב"ם דבהקדש לא מהני חרטה דכיון דלא נעקר מעיקרא הוי כנמסר מתחלה להקדש ושוב לא מהני שאלה כמו בבא ליד גזבר ונמצא דמוכרח משיטת הרמב"ם דכש"כ בנמסר ממש לגזבר דל"מ שאלה דלא כמו שרציתי להעמיס לעיל אות א בשטתו דס"ל אפי' בבא ליד גזבר מהני שאלה דז"א וכמש"ל אות ב ונראה פשוט דגם בצדקה לעניים אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט יעוין בר"ה (דף ו) בפיך זו צדקה וברי"ף רפ"ד דב"ק ובש"ע יו"ד שם (סי' רנח

ס"ו) ובאחרונים וכ"כ הסמ"ע (סימן קכה ס"ק כה) וא"כ לפמש"ל גם בזה לא מהני חרטה לחוד דמשום דלא נעקר למפרע הוי כנמסר מעיקרא ול"מ שאלה, ועפ"ז יש לומר דבר נחמד במה דבחלה ותרומה מהני שאלה דחרטה לחוד (כמש"ל אות א) לפי מה דמבואר בשו"ת רמ"ע מפאנו (הו"ד באחרונים) דבחלה לא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט [ויש לומר הטעם בזה דכיון דאין שום נ"מ והפסד להקדש בזה שיתשל כיון דיצטרך לחזור ולהפריש התרומה או החלה (כעין שכתבתי לעיל אות א בשם המח"א) ע"כ לא אמרינן בזה אמירה כמסירה יעו' תוס' קידושין (כט א) ד"ה משכו ותוס' ב"ק (לג ע"ב) ד"ה ולא ודוק] אם כן סגי בחרטה לחוד דאף דלא נעקר מעיקרא ולא הוי כאלו אינו הא גם מעיקרא בשעת האמירה. לא הוי כמסירה ושפיר מהני שאלה ויש בזה לסלסל ולפלפל אכמ"ל, ומדי רעיוני משוטטין בסוגיות הלכה זו ראיתי דבר תמוה בדברי הגאון מאור הגולה בעל טורי אבן בקונטרס אחרון שלו לחדושי מגילה (כג ע"ב) שרצה לחדש בדברי התוס' דמנחות (עא ב') ד"ה ומתירין שכתבו דמה דהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל היינו דוקא היכא שמחללין הבעלים עצמן אבל אם חללו אחר אינו פדוי כ"א בשוויו והסביר הוא טעמם משום דקי"ל נשאלין על ההקדשות הלכך הבעלים הואיל ובידם לשאול אכתי לא יצאו. מרשותם משו"ה יש להם כח לפדות בדיעבד שוה מנה על שוה פרוטה משא"כ באחר, ולפ"ז חידש דאם בא ההקדש ליד גזבר דאין נשאלין עליו שוב אפילו הבעלים אין פודין אלא בשויו יעו"ש דלפ"ז יש להבין למה הצריכו התוס' במנחות (גבי גמזיות של הקדש) לתרץ משום דאחרים אין יכולין לפדות דהא התם דכבר בא ההקדש ליד הגזבר מאבותיהם א"כ אפילו בעלים אינם יכולים לפדות בשוה פרוטה (ואפשר דלדברי הט"א אחר שחידשו התוס' בתירוצם דאחרים אינם יכולים לפדות ממילא מיושב דהתם גם הבעלים לא היו יכולים לפדות) ויותר תמוה עליו מדברי הש"ס בכורות (כה א') דפריך התם גבי פרה אדומה דשתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר כו' וליתלה ולפקה לחולין כו' כדשמואל כו' על שוה פרוטה מחולל יעו"ש ואי כהנחת הטורי אבן בדברי התוס' מאי קושיא הא התם כבר בא ליד הגזבר יעו' (פ"ד דשקלים מ"ב) וברמב"ם (פ"א מה' פרה אדומה הלכה ח) דהיתה ניקנית מתרומת הלשכה (ויעו' ג"כ בר"ש פ"ב דפרה מ"ג והעיר בזה המשנה למלך שם) וא"כ הא לא מהני בזה חילול שוה מנה על שוה פרוטה כיון דל"מ שאלה א"ו דס"ל להתוס' דהבעלים יכולים לחלל על שו"פ אף בבא ליד גזבר ולא תלוי כלל בדין שאלה (והא דפריך וליתלה הא רק הבעלים יש להם זכות זה לדה"ת דמנחות י"ל דהש"ס פריך והב"ד יחללו והוי כאלו הבעלים מחללין ויש אריכות דברים בענין זה ואכמ"ל) וכן מבואר להדיא בשיטה מקובצת בב"מ

(נז א') ד"ה מר דהקדש שבא ליד גזבר ג"כ מהני דיעבד אם חילל שוה מנה על שוה פרוטה יעוין מ"ש בשם הרשב"א והריטב"א:
דברי הדו"ש משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לה

תשובה לעיר קאריץ להרב המאוה"ג הישיש וו"ח וכו' מוהר"ר יוסף נ"י המורה לצדקה שם:
בדין ס"ת שנמצא בו שגיאות רבות וכדין עופות שיש על ראשם הטוטרת: (א) ע"ד שאלתו הנחוצה נדיב אחד ממח"ק השיא בתו לאיש אחד מסמאליענסק ובעת הגיעה עת לילד פרי בטנה ותקש בלידתה ומתה והתנדב הבעל לשמה ולזכרה ספר תורת משה שנכתב שמה ונשלח מידו על הפאצט למח"ק שיהיה לזכרון בהיכל ה' אח"ז מצא הקורא בס"ת שגיאות רבות אשר לא יאותו לספרי דוקנא ואלה המה (א) והשכמתם לדרככם נחסר כ' השניה (ב) יאסף אהרן אל עמו נכתב על במקום אל (ג) ואשר הנחלים ארנון נכתב חסר וא"ו (ד) ובאו הר האמורי ואל כל שכינו נכתב ואת כל שכינו (ה) עלתה על כולם בפרשה נח יש כמה פעמים ויאמר אלקים אל נח אך בפעם אחד צריך לכתוב ויאמר ה' אל נח וטעה וכתב שם אלקים במקום ה' אולי מחמת הרגל לשונו שלא מפי הכתב כתב ככה אך אחר זאת ראה כי טעה מחק שם אלקים וכתב שם ה' במקומו וזה נראה כי עוד רושם חטאתו ניכר בהס"ת שנשאר צואר הלמ"ד משם אלקים וגם מן המ"ם סתומה נשאר רושם ושלח כת"ר מכתב להרב דשם והשיב כי הסופר דמתא אמר שהוא לא כתב הס"ת רק פועליו עושי דברו והפועל איננו כעת בעיר שהלך בדרך מרחוק והסופר לא יאמין שהפועל שלו ימחוק שם קדוש וישאיר רושם אבל עיני כל רואים כי כן הוא וע"כ הס"ת עומדת בהיכל ה' ואין קורא בה כי חושש כת"ר לדברי רבותינו הקדמונים אשר על טעות בהרשאה חששו על המסדר אולי אינו בקי בטיב גיטין והנער אשר עשה בלי שאלת חכם אולי לא קידש הגוילים והשמות הקדושים ודבר זה צריכה רבה כי לא אתמחי גברא וגם רוב הכתב בין אות לאות יותר ממלא האות והעיקר חושש על הפועל אשר אין פעלו תמים, זה תוכן שאלתו ולשונו והנני להשיבו בעזר החונן דעה בקצרה במה שנוגע לקדושת ס"ת דהנה מה שחשש רו"מ ע"י ריבוי הטעותים לגרוע חזקת הסופר שלא ידע לכתוב כראוי כמו דחוששין בגט (כמבואר בש"ע אהע"ז (סי' קמא ס"ל וסימן קמב ס"ט) מלבד דגם התם יש מקום עיון ולא בכל מקום החמירו דהיכא

דמורין הדברים שרק ט"ס הוא אין חוששין (יעוין שו"ת צ"צ (סי' קי) ושו"ת עה"ג (סימן לח) ובמ"ש הריב"ש בעצמו (סימן רעא) וכתבתי מזה בחבורי מנחת משה חאה"ע סי' יא אות ג) בלא"ה לא דמי נ"ד להתם דיש בו הלכות רבות וחמורות וגם קודם שתקבל הגט איכא חזקת א"א משא"כ הכא דאדרבא ס"ת שקורין בו הוחזק לפנינו בחזקת כשרות דכל הסופרים כותבים ספריהם לשמו ומה"ט אמרינן בש"ס גיטין (נד ע"ב) דהסופר בעצמו אינו נאמן לומר דלא כתב האזכרות לשמן היכא דהס"ת כבר ביד לוקח והיינו משום דהס"ת הוחזק לפנינו בחזקת קדושתו יעו"ש בראשונים (ויעו' בחדושי הרשב"א שם ד"ה ולענין במ"ש דאלו היה ביד סופר היה בידו לאסור שיכול ליטול האזכרות ולגרור ולחזור ולכתוב יעו"ש) וכתבתי מזה ג"כ בחבורי ברכת משה קוה"ת (סימן יב אות ב) דחזקה זו אלימא טובא ולא מהני הכחשת העד אף דלדבריו מעולם. לא היתה ס"ת כשר (יעו' תשובת מיימוני להלכות אישות סימן ג) וכ"כ הרב שב שמעתתא שמעתא ו' פ"ז דחזקה זו (הוי כחזקה דפי"י דסוקלין ושורפין) שהס"ת הוחזק לפנינו בחזקת כשרות אלימא טפי מחזקת קמא ואף שכתבתי שם דנעלם מהש"ש דברי הרש"ל בתשו' (כא) אבל כתבתי שם (באות ג) דחזקת הס"ת הוי חזקה מכת סברא דודאי עשה הכל כהוגן וכתב הס"ת בקדושתו יעו"ש ועכ"פ אין זה ענין לטעות בגט דכל זמן שלא קבלה הגט איכא חזקת א"א משא"כ בזה דאדרבא איכא חזקת קדושת ס"ת (דכיון דקראו בה בצבור היתה בחזקת מוגה וכשרות) א"כ אף דנמצא כמה טעיות השכיחים בכל סופרים כי שגיאות מי יבין (וכמ"ש ג"כ להדיא בשו"ת שב יעקב חיו"ד (סי' נט) כי זה מעשים בכל יום דאפילו סופרי דוקנא כותבים כמה טעיות בספריהם שוגגים ואפילו לאחר הגה"ה כמה פעמים מוצאים כמה טעותים יעו"ש דאין השופר צריך לשלם בשביל זה הס"ת רק אפשר שכר הג"ה צריך לשלם) די לנו לומר דצריכין להגיהו פעם אחרת אבל חלילה לנו להוציא הס"ת מקדושתו ולחשוב מחשבת פיגול על הסופר שלא כתב הס"ת והאזכרות בקדושתם, וממקומו הוא מוכרע מתשו' הרשב"א המובא בש"ע יו"ד (סי' רעט ס"ג) דש"ת שיש בו ג' טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו כי הוא מוחזק במוטעה (יעו"ש ג"כ בס"ד מדין הש"ס מנחות (כט ע"ב) ס"ת שיש בו ג' טעיות בכל דף ודף יתקן כו' ויעו' בירושלמי שבת (פט"ז ה"א) וירושלמי מגילה פ"א ה"ט) הרי מבואר דאין חוששין רק לטעות השכיח (דמהני בו תיקון) כמ"ש הרשב"א בעצמו בתשו' דטעיות הנמצאות בכתב שכיחי ואין לך סופר שידקדק בכתיבתו כ"כ שלא יטעה (ויעוין ברמ"א חו"מ (סימן מג ס"ח) דעת הר"ן דאף עדים נאמנים לומר שטעו בדבר שמצוים לטעות בו יעו"ש) והיינו אף אם היה בחזקת מוגה אם נמצא ג' טעיות הרי היא עכשיו בחזקת מוטעה שיש עוד טעיות אחרות הנראים

לעין באופן שיש תקנה בהגה"ה שנית ע"י מומחה מוחזק אבל אין גורעין חזקת הס"ת לפסלו לחלוטין לחשוש עי"ז שלא נכתב כראוי בחק תוכות וכדומה או שלא נכתבו האזכרות בקדושתן זה ודאי לא ניתן להאמר כלל כדמוכרע הדבר ממקומו מהאי דסבר תורה שיש בו ג' טעיות וכמש"ל:

ב והנה באמת גוף הדין דנמצא ג' טעיות בס"ת יש בזה מקום עיון לפמ"ש הישׁ"ש פא"ט (סי' ק) (הו"ד ג"כ בט"ז יו"ד (סי' פד ס"ק טו"ב) יעוין ג"כ בט"ז סו"ס נז) דחזקה דג' לא הוי אלא בתולעים דמיניה קא רבו אבל במלתא דאתי מעלמא לא וכ"כ המג"א (סימן תסז ס"ק יב) דמשו"ה השמיטו שם בש"ע דברי הכל בו והראב"ד המובא בב"י יעו"ש וא"כ הא בס"ת לא שייך לומר דהטעיות מיניה קא רבו ודומה לדבר דאתו מעלמא ואיך מחזיקין אותו למוטעה ע"י ג' טעיות וכבר העיר קצת בזה הפרמ"ג בשפ"ד שם (סימן פד ס"ק לב) אלא דמדבריו שם נראה דדוקא אם אין הספר כתיבת יד סופר אחד הוי הטעותים כדבר דאתי מעלמא ונאמר זה הסופר מוחזק לכתוב בטעות ולא אחר משא"כ כשהכל כת"י סופר אחד יעו"ש בדבריו הקצרים אבל לבבי לא כן ידמה דודאי אף אם כולו כתב אחד לא שייך לומר לגבי הספר דהטעיות מיניה קא רבו וגם אי נימא שהסופר שכתבו מוח ק לטועה א"כ נחזיק כל ספריו שכתב למוטעים ומדברי הרשב"א משמע דרק ספר זה צריך הג"ה אחרת ועכ"פ לגבי הספר עצמו נראה יותר דהגי' טעיות דומים לדבר דאתי מעלמא וגם מה שכתב הפרמ"ג שם דגבי ספר תורה ליכא חזקה להיתרא ואף שהיה מוחזק תחלה בכשרות הרי ראינו שחזקה בטעות היתה יעו"ש דגם הוא סיים בצ"ע ולפע"ד לא נראה כן כמש"ל] ובהחפשי באוצר ספרי מצאתי שכבר עמד בזה ג"כ בשו"ת מקום שמואל (סי' סד) שפירש דברי הרש"ל בדרך אחר (דלא כדעת הט"ז והש"כ והמג"א) דרק כל המין אין אוסרין אלא על ידי דבר דמיניה קא רבו אבל אותו התבשיל נאסר כולו אפילו ע"י דבר דאתי מעלמא (כדעת הכל בו והראב"ד גבי נמצא בתבשיל תלתא שערי) והביא ראיה מתשובת הרשב"א הנ"ל זה לשונו ובודאי אי איכא לדמויה ס"ת לדבר דאתי מעלמא מדמינן לה דלא שייך לומר גבי ס"ת דהטעיות מיניה קא רבו וא"ת שהסופר שכתבן הוא מוחזק לטועה א"כ כל הס"ת שכתב נחזיק למוטעים כיון דלא איתמחי גברא אלא ודאי דלאו אסופר שכתבן קאי אלא דלכל ס"ת יש לה חזקה באנפי נפשה והנה היא מוחזקת במוטעה בתלת זימני וע"כ דלדבר דאתי מעלמא מדמינן לה ואפ"ה אסור לקרות בה עד שיגיהנה עכ"ד שם, הרי מבואר כמש"ל דטעיות דס"ת הוי כדבר דאתי מעלמא, אכן שלא יהיה סתירה מדין זה למ"ש א"ז הט"ז והש"כ והמג"א בדברי הרש"ל יש לומר ע"פ דברי המקור חיים (שם סי' תסז ס"ק ה)

שכתב לישב קושית הח"י שם משכונת קברות דלא אמרינן חזקת ג"פ כ"א בדאיכא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך וההקש השכל מחייבהו שיהיה כך אבל בדבר שנופל במקרה וליכא דבר הגורם המסתבר כ"כ אין חזקה למקריים וא"כ ל"ק מהאי דנזיר דשם מסתבר הוא שנתייחד לשכונת קברות כיון שמונחים משש ועד שמנה אבל בחטים שנפלו לתבשיל דרך מקרה לא אמרינן חזקת ג"פ וכדעת המג"א ולכן גם בחטים שנמצאו ג' חטים שצמחו לא חיישינן דאיכא טובא דאין ראיה מהמקרה שירדו גשמים על אלו שירדו ג"כ על המותר יעו"ש, מבואר מדבריו דרק חזקה למקריים לא אמרינן בדבר דאתי מעלמא משא"כ בדאיכא דבר המסתבר לזה, ולפ"ז יש ליישב ג"כ הא דס"ת שנמצא בו ג' טעיות משום דהוי גורם המסתבר והקש השכל מחייב ע"ז דבשעה שהגיה הס"ת הזה היה מוטרד ולבו בל עמו להשגיח בעיון ולכן בודאי היה לו עוד כמה טעותים השכיחים שלא תיקנם וע"כ צריך תיקון והג"ה שנית ועפ"ז יש מקום לומר דשוב אין ליחוש על ידי הג' טעותים אלו שקרה לו עוד בכתיבה גופיה טעות בחק תוכות וכדומה או שלא כתב האזכרות כראוי דכיון דאין לזה היקש השכל ודבר המסתבר לומר שהיה כן אלא דניחוש בדרך מקרה שקרה לו כן א"כ הא אין חזקה למקריים והבן ויש בזה לסלסל ולפלפל אכמ"ל, ובפרט דאף אם אירע לו הפסול דחק תוכות וכדומה אין ודאי שלא ידע הדין ולא תקנו כראוי וא"כ הוי כעין ס"ס דלמא ידע הדין דחק תוכות וכדומה ואת"ל דלא ידע דלמא לא אירע לו פסול כזה וכעין שכתב אבי זקני הט"ז יו"ד (סימן א ס"ק ו) גבי שוחט דיש ס"ס ספק ידע ההלכות ואת"ל לא ידע דלמא שחט שפיר יעו"ש, והנה אף שדחיתי דברי כת"ר במה שחשש לפסול בנ"ז כמו דחוששין בטעות של הרשאה בגט כדרכה של תורה זה סותר וזה בונה בהחפשי ראיתי שרו"מ כיון בזה לדעת גדול הדור ה"ה הגאון בעל שבות יעקב נדפסה תשובתו בתשו' שב יעקב חיו"ד (סימן נג) זה לשונו מ"מ היכא דאיכא תרתי או תלתא ריעותא יש לפסלו כדמצינו בדיני בדיקת הריאה כו' ובנ"ד שיש כמה ריעותא יש ליחוש שהסופר לא היה בקי בדיני כתיבת ס"ת ויש לפוסלה וכה"ג קיי"ל גבי גט שאם יש ליחוש שב"ד של הדיוטות סדרו אותו יש לפוסלו כמוזכר בשו"ת הריב"ש ובתשו' ר"א מזרחי וכו' עכ"ל, אכן הגאון שב יעקב כתב ע"ז דלא דמי דגבי גט יש ליחוש לכמה טעיות שאין נראה בכתיבת הגט כגון בדיני פסולי עדות או במסירות מודעות כו' משא"כ בס"ת שיש בידינו לעיין בס"ת מתחלה ועד סוף אחר כל טעות כו' ומה שאינו ניכר מתוך הכתב זה פשוט לכל הסופרים כו' ועכ"פ הוי ס"ס שמא ידע הדין דחק תוכות ואת"ל דשכח שמא לא אירע לו פסול כזה וכמ"ש הט"ז (סימן א ס"ק ו) יעו"ש הרי דעת תורה של הגאון שב יעקב כמש"ל, ולפלא שלא העיר במ"ש דמהך דס"ת

שנמצא ב' טעיות מבואר דאין חוששין לפסולים שאינם נראים מתוך הכתב והוספתי בזה נופך ע"פ סברת המק"ח דליחוש על פסול שקרה לו ואין שום הוכחה מסתברת לזה שוב אמרינן אין חזקה למקריים וכמש"ל:

ג ובעיקר סברת המק"ח יש להעיר מדברי הש"ס ש בבא מציעא (קו ע"ב) תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה ושלישית אינו זורעה ותניא אידך שלישית זורעה רביעית אינו זורעה לא קשיא כו' הא כרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה הא כרשב"ג דאמר בתלת זימני הוי חזקה אמר ריש לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב כו' ואם כן הא הכא אין שום גורם המסתבר לזה והוי רק דבר התלוי במקרה שאכלה חגב ואיך אזלינן בתר חזקה זו בתרי זימני לרבי ובתלתא לרשב"ג הא אין חזקה למקריים, אכן יש ליישב זה ע"פ דברי הירושלמי שם (ב"מ פ"ט ה"ט כז ע"ב) דגרסינן תני המקבל שדה מחבירו זרעה שנה אחת ולא צמחה כופין אותו לזורעה שניה שניה ולא צמחה אין כופין אותו לזורעה שלישית אמר ר"ל הדא דתימא בשדה שאינה בדוקה אבל בשדה שהיא בדוקה כופין אותו וזורעה שלישית וכתב שם הרב מראה הפנים ד"ה אין דשלישית לאו דוקא קאמר אלא מכיון דשדה בדוקה היא זורעה כל זמן שראוי' לזריעה יעו"ש. נמצא דלשטת הירושלמי אדרבא ראיה לסברת המק"ח והיינו דבשדה שאינה בדוקה (שלא נזרע בה עדיין) דיש גורם המסתבר והיקש השכל דהיא ארעא שאינה ראויה לכך ולא עבדה פירין ומשו"ה מהני בה חזקה דתרי ותלתא משא"כ בשדה בדוקה דעבדי פירין אלא שבמקרה בעלמא לא. הוציאה פירין לא מהני חזקה דאין חזקה למקריים ואף לפי שטת הש"ס דידן דלא מחלק כן וריש לקיש מוקי לה בהדיא באכלה חגב דמקרה היא אף אי נימא דמיירי גם בשדה בדוקה גם כן יש מקום לומר דיש הקש השכל לומר דמזלא דהאי גברא גרים שלא תצליח הזרע וכמו דאמרינן שם בסוגיא (ע"א) האי משום לתא דידך הוא יעו"ש ויעוין גם כן ברא"ש שם (סימן יד) ובהרב המגיד (פ"ח מהלכות שכירות ה"ה) ובלח"מ שם ובב"י חו"מ (סימן שכב) וסמ"ע שם (ס"ק ז) וט"ז שם וע"פ מש"ל יש מקום לפלפל בשיטת הרי"ף והרמב"ם שם ואכמ"ל דלדינא הדברים פשוטים דמחמת הטעותים שנמצאו לא מגרע רק חזקת הגהתו וצריכין להגיהו פ"ש אבל אין גורעין חזקת הסופר והס"ת שיהיה נשאר בפסולו חלילה ובודאי אחר הג"ה פעם שנית בקדושתה עומדת:

ד אמנם על רושם המחיקה שנראה לעין שמחק שם הקדוש בודאי יפה כתב רו"מ דכגון דא צריכה רבה ולחשוש על קדושת הספר תורה אולי לא קידש הגוילים והאזכרות כראוי וכבר כתב כזאת הגאון שב יעקב חיו"ד שאלה ס' זה לשונו הזהב אשר נפשו בשאלתו

לידע על מה שנכרז על הסופר הידוע שהוא פסול לכתוב סת"ם מלבד שהוא קל ועבר איזה פעמים על תק"כ והאחרון הכביד שלקח יריעות ס"ת אשר נגנזו מחמת איזה פסול שא"א לתקן ומחק כל מה שכתב על אותן היריעות עם כל האזכרות וכתב עליהם מגילות למכור והביאו לפני אותה מגילה ולא נמחק לגמרי ועדיין היה רישומו ניכר מצד אחד מן האותיות ומן השמות שאינן נמחקין שמחק אותו רשע וגרע יותר ממעשה מנשה שקדר את האזכרות וא"כ אם קל בעיניו בדין כזה האיך יתן לו הנאמנות שקדש האזכרות וזה פסול מדינא דש"ס עכ"ל. ואף דמדבריו אלו יש לומר דמיירי רק מלכתחלה דפסול לכתוב מ"מ הא מפלפל שם אי מהני העברת קולמוס מסופר כשר על האזכרות מס"ת שלו ומסיק דאין התיר ס"ת זו יעו"ש, אכן באמת דברי השב יעקב צריכין עיון דאף שמחק השמות הא לא עשה כן להכעיס אלא להרווחת ממון והוי כמומר לתיאבון והא בזה כתב הב"י או"ח (סימן לט) ויו"ד (סימן רפא) דלא הוי כפורק עול וכשר לכתיבת תפילין וכ"ד הר"ן (גיטין פ"ד) יעוין ג"כ במג"א (סימן לט ס"ק ג') דמה שסיים דמדברי התוספות משמע דגם לתיאבון פסול לכתיבת ס"ת צ"ע ועכ"פ מדברי הר"ן וב"י מבואר דאין חוששין במומר לתיאבון שלא קידש הגולילין והאזכרות (דדוחק לומר דמיירי דוקא שראה אחד ושמע שקידש הכל כדינו) וכן מצאתי בשו"ת נוב"י חיו"ד (סו"ס עז) שכתב זה לשונו אלא שנימא כיון שהסופר עשה עבירה כזו למחוק אזכרות חשוד הוא לאותו דבר ואולי לא קידש השמות כמו כן שאר דברים שיש לחשוב שעשה שלא כדין מ"מ יש להקל ודי לחשבו בעובר לתיאבון אבל לא לעבור להכעיס במה שאין לו הנאה ולומר דהסופר הוי מומר וממילא פסול מטעם ספר שכתבו מומר, הא ליתא דטעם מומר הוא משום שאינו בקשירה וזה דוקא במומר לכל התורה או בשביק היתרא ואכיל איסורא עכ"ד הנוב"י, הרי מבואר להדיא דעתו כפוסקים המקילין בלתיאבון וגם דאין חוששין עי"ז שלא יקדש השמות וגם הגאון רעק"א זצ"ל בתשובה ס"ט השיב בענין סופר שמכר תפילין שהיה מונח בתוך הבתים חתיכות קלף בלא פרשיות ובימים שבנתיים כתב ב' ספרי תורות והאריך בדברי הר"ן והב"י ובמ"ש המג"א בשם התוספות דיש מקום לומר כונה אחרת בדברי התוספות דמיירי בלהכעיס וכיון דהמג"א עצמו לא כתב דרך הכרעה לפסוק כתוס' וגם בדעת התוספות לא הכריע כן לודאי ואפשר שדעתו ליחוש לדברי התוס' רק לכתחלה שלא ליתן למומר לתיאבון לכתוב סת"ם אבל לא לפסול דיעבד) ובפרט דלא הוי רק פסול דרבנן וע"כ שומעין להקל בדרבנן להנך פוסקים שהקילו במומר לתיאבון והביא שם גם כן מה שכתב על גליון השב יעקב (הנ"ל במה שחשש בסופר שמחק שמות שלא יהיה נאמן על קדושת אזכרות) דדבריו אינם מוכרחים דמה

שעבר ומחק היה לתיאבון להרויח ממון ובמומר לתיאבון הא אמרינן בודק סכין מכת חזקה דלא שביק היתרא וה"נ בקידש שמות דאינו טורח רק דיבור בעלמא עדיף מהאי דחמץ של עו"ע דאמרינן דטרח קצת להחליף, גם יש סניף דלחד תירוצא בתוס' (מנחות מב) סתמא לשמה קאי ואינו פסול רק במפרש שלא לשמה ובזה בודאי אמרינן לא שביק היתרא עכ"ד שם, ועכ"פ הוא קולע אל המטרה למ"ש [ואגב יש להעיר בתחלת דבריו שם שחשש בנדון דידיה מחמת פסול בגופו הא י"ל דהתוספות ומג"א לא מיירי אלא שהוא מומר לתיאבון שלא להניח בעצמו תפילין ובזה אפשר דלא הוי בר קשירה משא"כ בנדון דהגרעק"א שרק הכשיל אחרים במצות תפילין להנאת ממונו אפשר דמקרי בר קשירה גם לדעת התוס' והמג"א וכ"נ מדברי הגאון חתם סופר חאו"ח (סו"ס ז) ואכמ"ל]:

ה אמנם כן עדיין יש חשש לפמ"ש הגאון רעק"א בסוף תשובתו שם להחמיר מטעם דחזינן דכשמגיהים ס"ת מוצאים בהם הרבה טעיות ונכתב חתי"ן במקום ההי"ן ומ' סתומה במקום מ"ם פתוחה וכדומה דמצוי ע"י נגיעה ודומה לאות אחרת לך למחוק כל הרגל (ול"ד לשחיטה דמי שהוא אומן יד אינו בא לידי קלקול שהייה ודרסה) ואולי לא רצה לטרוח וגרר הנגיעה ופסול משום חק תוכות וראוי לידע אם הסופר ההוא הוחזק שלא למצוא טעות אחר כתיבתו יעו"ש אבל באמת מסתימת הפוסקים שהכשירו במומר לתיאבון נראה דלא חשו לזה שלא טרח לתקן הטעות מחק תוכות וכדומה (ודברי הגרעק"א שם ד"ה ואף שכתב דכל דבריהם לענין שאינו פסול בגופו אבל בנ"ד דכתב בלא אחרים רואין אותו מזה לא דברו כלום יעו"ש, דבריו אינם מובנים דסתימת הפוסקים לא משמע הכי דדוחק לומר דמיירי באחרים רואין כתיבתו מתחלה ועד סוף) וגם הנוב"י שהבאתי לעיל (אות ד) נראה שלא חשש לזה והטעם נלפע"ד פשוט ע"פ דברי הרשב"א בתורת הבית (ה ע"א) גבי מומר לתיאבון שכתב דהא תניא חמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין אלמא טרח ואזיל ומחליף ולא שביק היתרא בטורח כזה ואכיל איסורא וכש"כ בבדיקת סימנים בשעת שחיטה שהוא טורח קל יותר מטורח החליפין עכ"ל הזהב יעו"ש ג"כ בבדה"ב ומה"ב וא"כ הדבר פשוט דבטעותים השכיחים כחק תוכות וכדומה הנה למחוק חצי האות וכדומה ולתקנו הוי טורח קל יותר מטורח החליפין כמובן ואמרינן בזה לא שביק היתרא וכמ"ש הרשב"א להדיא ונפלאתי על הגרעק"א שבאמצע תשובתו הזכיר מדברי הרשב"א ולא הרגיש בזה שכתבתי וכפי הנראה לא ראה דברי הרשב"א בתוה"ב אלא דבריו בחדושיו לחולין ויותר נפלא דבהגהתו על רש"י לענין קידוש שמות קמדמה טרחא זו לטרחא דחליפין ומדוע לא נימא כן גם לענין טרחא דתיקון חק תוכות וכדומה שהוא טורח קל יותר מטורח החליפין

ויעו' ג"כ בשו"ת הרדב"ז (סו"ס כד) לענין טרחה דמשחזת ובפת"ש (סי' רפא ס"ק ח)] הן אמת דמדברי הפרמ"ג בפתיחה לאו"ח (סו"ס לב) בא"א ד"ה ומומר לתיאבון בתפילין נראה כדעת הגרעק"א דמטרח לא טרח מ"מ המעיין שם יראה דיש מקום לומר דלא כתב כן אלא בתפילין משום דשלא כסדרן פסול בו ואם נמצא טעות אחר הכתיבה איכא טורח לכתוב פרשה אחרת אבל בס"ת דכשר שלכ"ס אפשר דגם הפרמ"ג מודה בפרט שכן נראה מבואר מדברי הרשב"א וכמש"ל, ואפי' אי נימא דגם בס"ת ספיקא היא אי מטרח טרח בתיקונו מ"מ לפמש"ל (אות ב) דעכ"פ ספיקא היא אי קרה לו טעותים כאלו שאינם נראים לעין ושכ"כ השב יעקב (סימן ג"ן) א"כ הוי ס"ס דלמא לא אירע לו פסול כזה ואת"ל דאירע לו דלמא טרח לתקן כיון דלא הוי טרחה מרובה וכל מ"ש בזה אפילו אם נתפוס לודאי בנ"ד כמ"ש רו"מ שמחק השם שנכתב בקדושה [ואף אם ראינו להדיא שמחק אזכרה היה מקום לפלפל היכא שכבר יצא הס"ת מידו שאינו נוגע לממונו ובפרט בפועל שלא מכר הס"ת כיון דבפ"א לא נעשה מומר שיהיה נאמן על הכשרו ע"פ דברי הש"כ יו"ד (סימן ב ס"ק כ) בשם הח"ח דנאמן בשל אחרים ויעוין בפרמ"ג שם ובתב"ש (ס"ק ו) ובכור שור בחדושיו ליבמות (דף פז) ובתשו' נוב"י חיו"ד (סימן א) ותשובת חת"ס חיו"ד (סימן כב) ותשו' ברכת יוסף (מסימן א עד סוף סימן ג) ואכמ"ל]: (ו) אמנם כן באמת בנ"ד אף שרישומו ניכר שמחק שם אלקים מ"מ אין להוציא אותו מחזקת כשרות לומר שמחקו באיסור היכא שיש אופן לומר שמחיקתו היתה בהיתר וכעין שכתב הריב"ש בתשובה תי"ג מובא בש"ע (סי' לד סי"ב) דאם העידו על אדם שמוחזק בכשרות שהלוה בריבית לא נפסל שתולים לומר בדרך שאין בו איסור הלוה כו' יעו' ג"כ שם (סעיף כג) ברמ"א (בשם הריב"ש סי' רסו) דמוקמינן גברא אחזקתו אם כן גם בנ"ד (אף אי נימא דמה שנשאר רושם מצואר הלמ"ד וגם מן המ"ם סתומה הוי כודאי שמחק שם אלקים יעו' ג"כ בשו"ת חתם סופר חחו"מ (סי' ט"ל) ודוק) הא משכחת לה בכמה אנפין שמתק בהיתר ולא באיסור, הפן הא' ששכח וכתב שם אלקים שלא בקדושה ובזה כתב בהגהות מיימוני (פ"ו מהלכות יסודי התורה אות א) בשם הרא"ם דאם כתב אותיות של שם ולא נתכוון לקדש בכתיבתן אין בהם קדושה וכו' יעו"ש דמשמע דמותר למחוק מדכתב זאת על לשון הרמב"ם דמיירי במוחק השם ויעוין בט"ז יו"ד (סימן רעו ס"ק ב) וכ"כ הש"כ שם (ס"ק יב) דשם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחקו לצורך תיקון ויעוין בב"י (סו"ס רעו) בשם הרשב"ץ על הא דס"ת שאין אזכרות שלו כתובין לשמן דהא אפשר בתיקון יעו"ש, הפן הב' שכתב השם אלקים בטעות שדילג בו איזה אות (דמה שכתב שם אלקים במקום שם הוי' לא הוי הקדושה כ"כ בטעות גמור יעו' בשו"ת שיבת ציון (סימן

מג) מ"ש לענין קדירת שם כזה ויש לחלק קצת דהתם הקריאה ג"כ אלקים ודוק) דיש מקום לומר שמותר למחקו ויש בזה אריכות דברים יעו' במסכת סופרים (פ"ה ה"א וה"ג) (דהגרסא מוחקו וכותב את השם ויעו' בש"ס שבת (קד ב) וגיטין כ ע"א) ובשו"ת משאת בנימין (סימן נז) ושו"ת מהר"מ מלובלין (סימן קיב) ובט"ז שם (ס"ק ז) ושו"ת עבודת הגרשוני (סי' צה) ובשו"ת חתם סופר לסי' רעג) ויעוין ג"כ באליהו רבה (סימן קנב ס"ק ז) במ"ש דלא הקשה על מחיקת השם היינו משום די"ל בענין שיש צורך למחוק ואכמ"ל דהמעיין יבין דיש למצוא אופן שכתב בטעות כזה שהיה היתר למחוק, הפן הג' שהשם הא' נכתב ע"י חק תוכות דמבואר בתשו' שב יעקב (סימן נה) תשובת הגאון מהר"א ברודא זצ"ל דכיון דלאו כתב הוא אין בו קדושה כלל ויעו' ג"כ בשו"ת משאת בנימין (סימן צט), הפן הד' אולי כשראה שכתב אלקים במקום ה' קלף את שם אלקים (אך מפני שלא אימן ידיו כראוי נשאר קצת רושם מצואר הלמ"ד והמ"ם) וכתב במקומו שם ה' דכעין זה מבואר בשו"ת שיבת ציון (סו"ס מד) (בס"ת שטעה הסופר בפרשת לך בפסוק אד' ה' מה תתן לי שכתב שם השני אלקים כקריאתו והתם חלה הקדושה יותר מנ"ד כיון ששם ה' הזה בקריאתו הוא אלקים) שכתב שאם הסופר הוא אומן ויכול לקלוף השם שלם טוב יותר מלקדור השם (כמ"ש המג"א (סי' לב ס"ק כו) בשם המהרי"ל) ואפילו לדעת התוס' שאסור לכתוב דבר במקומו הכא שטעה וכתב אלקים במקום שם הוי' מותר לכתוב במקומו הוי' כשנקלף שם אלקים דטעם התוס' דמקומו הוא קדוש מעבר לעבר היינו לכתוב בו דבר שאין בו קדושה כ"כ משא"כ שם ה' במקום שהיה כתוב אלקים דאין בזה ירידה מקדושה יעו"ש ועכ"פ כיון דמשכחת לה בכמה גווני שלא עבר על מחיקת השם אין להוציאו מחזקת כשרותו ולגרוע חלילה על ידי זה קדושת הספר תורה כמש"ל: (ז) הן אמת דלדינא יש מקום עיון בכל מראה האופן שכתבנו דהיכא ששכח לקדש את האזכרות כאופן א' אינו מחליט בזה היתר המחיקה לא מבעיא לתירוץ הא' בתוס' מנחות (מב א') ד"ה וא"ל גם גבי אזכרות סתמא לשמה קאי והא דאמרינן גיטין (נד ב') אזכרות שבו לא כתבתי לשמן (דמשמע אלא סתמא כתבן) לא דק ובעי למימר שלא לשמן כעין דאמרינן שם (כד א') יעו"ש א"כ לפ"ז ודאי דאסור במחיקה אף בלא קדשו אלא אף לפי תירוץ השני שם דסתמא לאו לשמה קאי [יעו"ש שכתבו בסוה"ד דאזכרות לבד בעינן כולי האי יעוין ג"כ בתוס' ע"ז (כז א') ד"ה וכי שתפסו כן לעיקר, ובזה יש ליישב קושית התוס' גיטין זה ע"ב) ד"ה עיבוד שהקשו דלמא כתיבה לשמה ודאי לא בעי דמסתמא לשמן קאי יעו"ש די"ל דקושית הש"ס הוא דאיך לוקחין ספרים מן העכו"ם דנהי דסתמן לשמה קאי הא עכ"פ בכתיבת האזכרות בעינן מפורש לשמה

כדמוכח מהאי דאזכרות לא כתבתי לשמן וע"ז הוא דקמתמה הש"ס כתיבה לשמה לא בעי בתמיה והיינו משום האזכרות] וכן דעת רוב הפוסקים ה"ה הסמ"ג וסה"ת והרא"ש והמרדכי יעוין ברא"ש הלכות קטנות שם (סי' ת) ובמרדכי שם (סימן תתקמט) ובב"י יו"ד (סימן רעד ורעו) דבעינן שיכתוב להדיא לשם קדושת השם מ"מ (מלבד דיש מקום עיון גדול בלא נתקדש אף דפסול הוא אי שרי למוחקו ואכמ"ל) הא כתב הסמ"ג מצות עשה כ"ה (דפוס קאפוסט ח"ב דף ט ע"א) דצריך שיאמר בפירוש בתחילת הכתיבה שיכתוב הכל לשם תורת ישראל ואזכרות שלו לשם קדושה וכתב ע"ז הט"ז יו"ד (סימן רעד ס"ק א) שנכון לעשות כן שמא ישכח אח"כ לקדש השם במקומו יעו"ש דמבואר דמהני דיעבד האמירה בתחלת הכתיבה אף שלא קידש השם במקומו אפי' במחשבה וכן מצאתי תנא דמסייע לאבי זקני הט"ז את אחד המיוחד מגדולי הראשונים בספר האשכול הלכות ס"ת (סימן יג) שכתב להדיא אבל באזכרות צריך למימר דכותב לשמן ובכה"ג אי לא אמר פסול אבל אם בתחלת הכתיבה אמר הריני כותב לשם קדושת ס"ת ולקדושת כל שמות הקדושים שבו ושכח אח"כ לקדש שמות לא מיפסל עכ"ל הזהב, הן אמת דלדינא צ"ע אם להכשיר בכג"ז את השמות שלא קידשם כלל במקומם אף במחשבה דמדברי הרמ"א או"ת סימן לב סי"ט) נראה קצת דלא הכשיר בכג"ז דיעבד אלא כשמחשב עכ"פ שכותב אזכרות לשמן ויעו' בא"ר שם (ס"ק לו) דהעלה דברי הט"ז בצ"ע והביא מדברי התשו' מ"ב (סימן צט) ויעוין באשל אברהם שם ס"ק לב) ואכמ"ל דעכ"פ מחיקה בודאי יש לאסור בכג"ז דיש מקום גדול לומר דהשם נתקדש, אכן לפע"ד יש עוד למצוא מקום בזה שיהיה באופן דלא עבר על איסור מחיקה דיש מקום גדול לחלק דדוקא כשידוע עכ"פ שכותב השם ואז אע"פ שלא קדשו אפילו במחשבה עכ"ז י"ל דממילא נתקדש באמירתו לגבוה בתחלת הכתיבה ובפרט לענין איסור מחיקה משא"כ כשכותב השם בלא כונה כלל י"ל דאין בו שום קדושה לכ"ע אף לענין מחיקה וא"כ אפשר דשכח וכתב שם אלקים בלא כונה כלל והיה מחיקתו בהיתר וכעין זה כתב מרן המחנה אפרים הלכות ס"ת (בחדושיו על הטיו"ד דף שכה) לענין דין זה שכתב את השם שלא בקדושה אי שרי למוחקו שהביא דברי הגמיי' ודברי הר"מ וגם דברי הפר"ח וסיים דנראה לדעתו דכל שכתב השם שלא בכונת ה' שלא היה מכוון לכתוב את השם בהא מותר למוחקו וכמ"ש הסמ"ק והרשב"ץ אבל בכתב את השם בכונה ויודע שהוא כותב את השם אפילו תימא דלענין ס"ת לא מהני עד שיכוון להקדיש לענין מחיקה אסור דכיון שכתבו בכונה ה"ז מקודש יעו"ש וכ"כ המשנת חכמים ריש לאו ג' (הו"ד ג"כ בפת"ש סי' רעו ס"ק ט) דאף דדעת רוב הפוסקים דסתמא פסול בס"ת מ"מ אסור למוחקו כו' אבל

שלא מדעת כו' גרע מסתמא דסתמא היינו שיודע עכ"פ שכותב אותיות השם רק שלא היה במחשבתו לשם קדושת השם ושלא מדעת היינו שאין יודע אם כותב אותיות השם כלל והוי כמתעסק דגרע מסתמא והוי כאלו כתב בפירוש שלא לשמה דאז אינו קדוש ומותר למחוק לצורך יעו"ש:

ח וגם בפן הב' שנפל טפת דיו על שם אלקים יש מקום לספק אולי ניכר מהרשימות שנשארו שלא נפל הטפת דיו על כל השם ובזה הא כתב הרב בני יונה מובא בפת"ש (סי' רעו ס"ק טו) דשם קדוש שנמחק מקצתו מאליו או ע"י אדם שוגג או מזיד אפ"ה אסור למחוק הנשאר ממנו יעו"ש ויעו' ג"כ בשו"ת מאיר נתיבים (סי' יד) מיש באורך בענין שם א' שנמחק הה' לגמרי אכן גם בכג"ז יש לנו עמוד גדול לסמוך בהיתר המחיקה ה"ה הכהן הגדול מאחיו בשו"ת רבינו חיים כהן חיו"ד (סימן מג) בענין שם אלקים שנמחק רק הא' מחמת הדיו ושאר אותיות נכרין היטב וכתב דאף דאיתא במסכת סופרים ובפוסקים דהמוחק אות אחת עובר בלאו יעוין בש"ע סימן רעו ס"ט) היינו דוקא אם השם שלם א אם אות א' נמחק שוב אין קדושה בשלשה אותיות הנשארים אע"ג שהיה בהם קדושה כשהיו ביחד עם האלף יעו"ש מ"ש בסוגיא דשבועות (לה ב') כתב אלף למד כו' ויש לפלפל בדבריו (וגם בענין דאם לא נתקן רק מה שנמחק והאותיות שניכרים היטב ישארו בהווייתן אין זה תקנה כיון דבשם צריך שיהיה כסדרן כמ"ש הנוב"י (סימן עו) ובמק"א בתשובה לאומען כתבתי בזה באורך על מ"ש האחרונים בזה מדברי הש"ס יומא (לח ב') גבי בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב והוספתי נופך בזה ע"פ דברי הירושלמי דמאי פרק ז' ודברי הש"ס דידן יומא (נז א') וגם מה דיש לחלק בין שם הוי' לשם אחר יעוין ג"כ שו"ת רבינו חיים כהן חיו"ד (סימן מח) שם לענין נקב שנמצא בל' שבאלקים בס"ת במ"ש אבל בנ"ד בס"ת דלא צריך לכתוב כסדרן כו' ואכמ"ל) עכ"פ דעתו הגדולה היא דאף אם לא נמחק כל השם (אם הנשאר לא הוי שם בפ"ע יעו"ש בש"ע ס"י) מותר למתוק גם מה שנשאר תמים, ומה שתמה שם נכדו המגי"ה דמחמת תומר דלא תעשון יש לדון דכיון שעלו שוב לא ירדו מקדושתן כמו דמחלקינן בקדשים בין קדם מומן להקדשן ובין קדם הקדשן למומן ובעלמא נמי אמרינן וכי קדושה שבהן להיכן הלכה יעו"ש ולפע"ד יש לחלק דלא דמי לקדשי מזבח שנפל בהם מום שעדיין יש קדושה עליהם ומצות עשה לפדותן שיצאו לחולין וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מהלכות איסורי מזבח ה"י) ומצות עשה הוא לפדות קדשים שנולד בהם מום ויצאו לחולין כו' יעו"ש ובש"ס בכורות (טו א') ועוד דכיון דהבהמה היא של הקדש א"כ אף דע"י נפילת המום אינה ראויה עוד למזבח אבל הממון הקדש הוא לבדק הבית ואין הקדש יוצא

לחולין בלא פדיה משא"כ בשם שנפסל על ידי מחיקה וכדומה (היכא דלא נשאר אותיות דהוי שם לעצמו) שפיר י"ל כמ"ש הרח"כ דאין איסור למחוק הנשאר כיון דכבר אזיל קדושת השם הוי כאלו לא היה קדוש מעיקרא ויש לפלפל עפ"ז בדין מוחק אחר מוחק בסוגיא דמטיל מום בבעל מום יעו' בשלטי הגבורים (סוף פ' שבועות העדות אות ב) ובכתבי מהרא"י (סי' עב) ובשו"ת מ"ב (סי' נז) ואכמ"ל, וכן בפן הג' שדלג איזה אות יש בזה אריכות דברים בדברי הפוסקים כמש"ל אות ו (ואגב יש להעיר בדברי הט"ז שם (ס"ק ז) שכתב דאותיות הנטפלין לאחריו אף שנכתבו בטעות אינו נמחק מטעם דכבר קדשו השם יעו"ש ויש לדון בזה מדברי הש"ס זבחים (ט ע"א) מי איכא מידי דפסח גופי' לא בעי לחם ומותרו בעי לחם כו' ולא אמרינן בזה כיון שכבר נקרב מזה פסח יש להמותר קדושה טפי אלא דאמרינן ק"ו יעו"ש בסוגיא אם כן גם בנ"ד אין סברא שמותר השם יהיה חמור מן השם עצמו ושפיר יש לדון ק"ו בזה מי איכא מידי דהשם גופיה לא נתקדש כשנכתב בטעות ומותר השם קדוש אפילו כשנכתב בטעות ויש לחלק בזה ואכמ"ל) ועכ"פ המעיין בדברי הט"ז שם יראה דגם לדבריו יש אופן לומר שדילגו בו ונכתב בטעות כזה שהיה היתר למחקו, וכן בפן הד' שנכתב ע"י חק תוכות יש מקום עיון להרואה בדברי השב יעקב שם (סימן נה) במה שהביא תשו' מנחם עזרי' (סי' צג) וגם הפר"ח בליקוטיו אוסר המחיקה בשם שע"י חק תוכות יעוין גם כן בב"ש (סימן קכה ס"ק ג) ופר"ח שם וט"ז יו"ד (סימן רעא ס"ק ח) אכן הרב תורת גיטין בחידושיו לגיטין (דף כ) ד"ה הא החליט דלית ביה משום קדושה כשנכתב ע"י חק תוכות יעו"ש גם בענין קליפת השם יש להאריך ואכמ"ל דאף אי נימא שאינו מוחלט להיתר כל מראה אופן שכתבתי עכ"פ לא איגרע חזקת הסופר אם הוא טעה וסבר שמותר למחוק בזה וכמש"ל (ס"ק ו) מדברי הש"ע חושן משפט (סימן לד סי"ב) והא מבואר שם דגם היכא די"ל שהיה טועה וסבור שאין איסור בדרך ההוא אין מוציאין אותו מחזקת כשרותו יעו"ש (בסמ"ע (ס"ק ל) ויש להאריך בזה יעו' ג"כ מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' כה אות ג) ויעו' בספרי מנחת משה חיו"ד (סימן כא) מה שכתבתי באורך לענין טועה בדין ויעו' במג"א (סימן שיח ס"ק ג) ואכמ"ל) וכן גם בנ"ד כיון שיש כמה אופנים שלא היה אסור למחוק ועכ"פ הוא סבור שאין איסור במחיקתו שוב אין להוציאו מספק מחזקת כשרותו כמש"ל:

א הן אמת דהיה מקום. להסתפק כיון דהסופר אינו לפנינו א"כ כיון שאין אנו דנין על איש פרט לא שייך בזה חזקת כשרות ע"פ דברי התוס' בבא מציעא (קטז ע"א) ד"ה והא והרא"ש פרק כל הנשבעין (סי' ד) והש"כ חושן משפט (סי' קלג ס"ק ג) דמבואר מדבריהם

דבדבר שאינו לפנינו ואינו דבר פרטי לא שייך בזה חזקה דכמה איכא בשוקא שיצאו מחזקתם יעו' ג"כ בבית שמואל (סי' יז ס"ק פד) (ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חיו"ו סימן ד אות ב) אכן ז"א דמה בכך שלא נודע לנו שם הסופר ועתה אינו עומד לפנינו הא עכ"פ ידוע שם בסמאלענסק מי הוא פועלו של הסופר שכתב הס"ת ויוכל לבוא לפעמים גם לפנינו ובודאי דמספק אין להוציאו מחזקת כשרות לומר עליו שעבר על איסור מחיקה וקידוש אזכרות וכדומה וכמש"ל (ואף אם הוא בעצמו יבוא ויאמר שכתב באיסור אינו נאמן לעשות עצמו רשע יעו' גם כן במרדכי הלכות קטנות (סימן תתקמ"ט) מ"ש בשם הר"ש די"ל דנקט שמות משום דלא משוי איניש רשיעא ובאזכרות יכול לומר שכחתי לכותבם לשמה לומר בפירוש יעו"ש ובפרט היכא דנוגע ג"כ להוציא ממון דבלא"ה אינו נאמן אף לענין עיבוד עורות דמפסיד שכרו וכמ"ש השבות יעקב ח"ב (סי' עא) לענין אם נמכר מלוקח ראשון לשני יעו"ש שפירש בזה סוגיא דגיטין (נד ע"ב) ס"ת ביד מי ואכמ"ל) ועוד דהכא מלבד חזקת הסופר הא גם הספר תורה שהיא לפנינו וכבר קראו בה הוחזק לפנינו בחזקת כשרות וקדושה (וכמש"ל א' דחזקה זו אלימא טובא) ויעוין ג"כ בט"ז יו"ד (סימן ת"י ס"ק י) דיצא בהיתר הוי כחזקה ובתב"ש שם (ס"ק כט) מה שהאריך בזה א"כ פשוט דמספיקא אין להוציא הס"ת מחזקת כשרות והדברים ברורים דאמרינן דודאי עשה הכל כהוגן וכתב הס"ת בקדושתה:

י אמנם כן בענין חזקת הספר תורה יש להעיר עוד דמלבד דברי הפמ"ג בשפ"ד (סימן פד ס"ק לב) דסיים בצ"ע דגבי ס"ת ליכא חזקה להיתרא ואף שהי' מוחזק תחלה בכשרות הרי ראינו עתה (שנמצא הטעות) שחזקה בטעות היתה יעו"ש הנה גם מדברי א"ז הט"ז יו"ד (סי' קכז ס"ק ד) נראה דס"ת אין לה חזקה תחלה להתיר בבירור יעו"ש אבל כבר כתבתי לעיל (אות ב) על דברי הפרמ"ג דלפע"ד לא נראה כן וכדמוכרח מסוגיא דגיטין (נד) דחזקה דכשרות הס"ת אלימא טובא (וגם בדברי א"ז הט"ז (דסי' קכז) נראה דאין כונתו דגבי ס"ת ליכא חזקה כלל אלא דמחלק מהאי דקידושין דגבי ס"ת ליכא חזקה ברורה כ"כ כבקידושין יעו"ש ועכ"פ אף לדברי הט"ז י"ל דגם גבי ס"ת מקרי חזקה לענין זה דלא מגרעינן אותה מספק אחר שיצא בהיתר אלא דלפמ"ש חזקה דס"ת אלימא טובא משאר חזקות) דאף דבשאר חזקות נאמן ע"א לעוקרה היכא דלדבריו מעיקרא חזקה בטעות היתה (כמבואר בתשובת מיימוני להלכות אישות סימן ג) אבל בזה אינו נאמן לפסול הס"ת והטעם כמ"ש בספרי ברכת משה קונטרס התשובות (סימן יב אות ג) דהוי חזקה מכת סברא דאינו מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן והוי כודאי יעו"ש, ולפ"ז י"ל דמה דאמרינן בגיטין שם (נד ע"ב) אי אומר גוילין לא עבדתי לשמן דנאמן מתוך שבא

להפסיד שכרו והיינו כיון דמפסיד שכרו נתבטל לגביה סברא זו דלא הוציא מת"י דבר שאינו מתוקן דכן קבלו חז"ל דחזקה זו מכת סברא דבודאי לא מפסיד שכרו חנם וקושטא קאמר עדיפא טפי (יעו' בש"כ חושן משפט (סימן פד בכללי מיגו אות י) במ"ש דאין החזקות דומות זו לזו ועפ"ז היה מקום קצת לישב גם דברי הט"ז (דסימן קכז ס"ק ד) ואכמ"ל משא"כ היכא דליכא הפסד שכרו אז שפיר אמרינן דחזקת כשרות הס"ת הוי כודאי דעשה הכל כהוגן וכמש"ל ואף דאיתרע לפנינו חזקת קדושת הס"ת דהא נמצאו כמה טעותים הנראים לנו וכבר כתב הריב"ש בתשובה (סו"ס רפה) דנראה לו להתיר הלכה למעשה למכור הס"ת שנמצא בו איזה טעות כו' דכיון שפסול אין בו קדושת ס"ת יעו"ש ובב"י או"ת (סי' קנג) ובש"ע שם (ס"ג) וברמ"א יו"ד (סימן רפב סת"י) וט"ז שם (ס"ק יב) מ"מ (אף דאין בו קדושת ס"ת לענין מכירה) הא עכ"פ טעותים אלו הנראים לנו יש להם תיקון (יעו' בט"ז (סי' קכז ס"ק ו) ונה"כ שם ודוק) וא"כ לא מיגרע על ידם עיקר חזקת קדושת הס"ת לומר עי"ז שהס"ת נכתב חלילה באופן שאין לו תקנה (ובפרט קדושת השמות דאף קודם שתקנו הטעות ופסול לקרות בו אבל השמות בקדושתן הם לענין איסור מחיקה וכדומה) סוף דבר הכל נשמע מהדברים ברורים דלא נגרע עיקר חזקת קדושתו ודינו רק כס"ת שנמצא בה ג' טעיות דצריך הגה"ה אחרת לתקן הטעיות הנראים על ידי מגי"ה מומחה אבל אח"כ בחזקת קדושתו קאי ואמרינן דעיקר כתיבת הס"ת והאזכרות נכתבו לשם קדושתן מחמת כל הנך טעמי שכתבתי וכשר לקרות בו בצבור ככל ס"ת הקדושים והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו הטהורה והקדושה:

יא וע"ד הבועות בריאות של עופות השכיחים במח"ק ודורש חו"ד איך להורות בזה למעשה כבר כתבתי בזה ת"ל באורך בספרי מנחת משה חיו"ד מסימן עד סימן ח ואין לכפול הדברים שנדפסו בספר ובפרט שכבר הביאו דברי אלו להלכה כמה גדולי אחרונים בספריהם שנדפסו מחדש, וע"ד שדרש מנהגי בהוראה בענין התרנגולים ובר אחות שיש על ראשם חטוטרות ובהסרת העור נמצאו נקבים דקים או נקבים עגולים גדולים כבר כתבו בזה באורך כל גדולי האחרונים יעוין ג"כ בבית מאיר (סימן ל) שהאריך בזה בדברים נעימים ומסקנתו להקל וכעדותו של הפר"ת בעצמו (אף שהוא מחמיר) על מנהג ירושלים שהיו נוהגין בו היתר יעו"ש ואף כי מנעתי לאוכלם בתוך ביתי אבל לאחרים אני משיב להקל כי רבו המקילים וכנלפע"ד לקולא והתורה חסה על ממונם של ישראל וכ"כ הגאון בעל נודע בשערים במה"ת חיו"ד (סימן י) כי מיום שישב על כסא הוראה ראה שמקילים בזה ולא עלה על לבו לשנות המנהג כי רבו המקילים בזה ה"ה הגאון בעל צ"צ ובתשו' חב"י בשם הגאון בעל בה"ז והגאון ר' נפתלי כ"ץ ז"ל ג"כ

להקל בזה גם הגאון שבו"י הקיל בזה והעיד כן בשם חמיו הגאון מהר"ש וגם בתשו' שתי הלחם למהר"מ חאגיז התרעם על הפר"ח שיצא להחמיר נגד הגאון הקדוש מהר"א אמיגו שהיה שר וגדול בישראל סוע"ה והסכימו עמו להתיר כל גדולי ירושלים שהיו בזמנו וכי גם אביו הגאון נהג להתיר בזה וכן העיד בשם המהרי"ט א"כ מי זה אשר יערב לבו לגשת להפסיד ממון של ישראל ולשנות מקום שנהגו להתיר יעו"ש וכ"כ ידיד החכמים הגאון מהרי"ש מלבוב בספרו שו"מ מה"ק (סימן צח) יעו"ש שהאריך לחזק דעת הנוב"י מה"ק (סי' ה) ושאר הגדולים שהקילו בדין זה והביא שכתבו לו ממאגענצא שכמעט כל האוזות שאוכלים שם יש להם נקב בעצם גלגולתם ועפ"ז כתב דגם במדינתנו יש להשיב הלכה ברורה דהאוזות הם כשרים כאשר כן הוא דעת הגאון שבות יעקב ח"ב (סי' סה) אשר כבר נודע מעשה תקפו וגבורתו בהוראה יעו"ש. וע"ד כבד נפוחה ושנמצאו בו צמחים לבנים שדורש חו"ד בהוראה זו הנה הגאון מהרש"ק מבראדי הפריז על המדה בטוטו"ד מה"ת (סי' קכ) שכתב דמורה בזה תמיד להטריף ואינו רואה שום צד להכשיר כי מאין יאמר דזה הוי בתולדה כו' אולי הוי אח"כ ע"י חולי והוי ניטל הכבד דטרפה וכו' יעו"ש אבל דבריו תמוהים ולא נהגו כותי' כל המורים המובהקים דהעיקר הוא כדעת הגאון שאילת יעב"ץ ח"ב (סימן נח) שתמה על המורה שאסר בכבד גדולה וגסה כפלים מפני שבדק מבפנים ומצאה נפוחה (גשוואלין) דהיכן מצא זה שנפיחה פוסלת בכבד וכי להוסיף על הטרפות יש ואין זה בכלל בשר רע ונרקב או נתמסמס דדינו בכל מקום כנקוב משא"כ נפיחה והבשר קיים אלא שתפח בכמות יעו"ש (וגם בסי' נט שם שהקיל בצמחים לבנים וקשים דבאים רק מרוב שמנונית שנדחה המותר ונתקשה אבל בשר הכבד רובו קיים וטוב ובריא יעו"ש) שהאריך בדברים נכונים והגאון מהרש"ק לא ראה גוף דברי השאילת יעב"ץ רק במה שהובא בב"א וע"כ גמגם בו ואלו היה מעיין בשאילת יעב"ץ היה רואה כי דבריו ברורים ובאמת גם על השאילת יעב"ץ יש לתמוה במה שלא הביא סייעתא לדבריו (דאין נפיחה פוסל בכבד וכדומה) מדברי רבן של ישראל הבה"ג פא"ט (הו"ד בר"ן שם וברבינו ירוחם ספר אדם נתיב טו חלק ה' אות ח' ובב"י וב"ח) שכתב והיכא דעביא לה כבדא חזינן לריאה דידה כו' ויעוין בראש אפרים (סימן לח ס"ק כב כג) מה שהאריך בביאור דברי הבה"ג על מה קאי לריאה דידה יעו"ש דעכ"פ מבואר דמצד הנפיחות בעצמו אין שום טרפות (זולת אם נתמסמס הבשר אז בלא"ה טרפה בלא הנפיחה) והדברים פשוטים: כ"ד ידידו הדו"ש ושלום כל נושאי דגל התורה הצעיר משה נחום במו"ה בגימין ירושלימסקי החופ"ק וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לו

תשובה קצרה להרב החו"ב וו"ח זית רענן מוהר"ר נחמן שמאול יעקב מיאדאסער נ"י אבד"ק בראק פלך לאמזא:

בדין בכור ובדין אשה שאינה יכולה לטהרה לבעלה ובדין קס"ת אי בעי דוקא מנין שלם. ע"ד שאלתו באשה אחת שהפילה לאחר תשעה שבועות ולא היה שם רק אמה שאומרת שהיה שפיר מלא דם וכעת ילדה בן זכר ובאו לשאול את פיו אם חייבים בפדיון הבן ואם צריך לברך ומפלפל בזה ויפה כתב כת"ר וכבר הארכתי ת"ל בענין זה בכמה קונטרסים וקשה עתיקא מחדתא והעיקר להלכה ולמעשה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ושני הדעות יש להם על מה שיסמכו ומקור מקומם טהור מדברי הש"ס והפוסקים אבל למעשה נכון יותר לפדות בלא ברכה וכמ"ש החכם צבי (סימן קד) וכ"ד הגאון מהרי"מ פאדווא מבריסק בתשובותיו (סימן א) יעו"ש מה שפלפל עם הגאון מלבי"ם והדברים עתיקים, וע"ד שאלתו השניה באשה זקנה שאינה יכולה לטהר לבעלה ורופא מומחה אמר שיש לה מכה בא"מ והיא מרגשת כאב על האם שלה, הנה לא יספיקו הגליונות מה שכתבתי ת"ל בענינים אלו אשר יכיל כמעט ספר שלם (ואני עמוס הטרדות כעת ומצב בריאותי לא תסכים ג"כ להאריך) וגם בספרי ברכת משה בקוה"ת (סימן טו מאות ד עד אות ו) ימצא כמה פרטים השייכים לזה ועכ"פ הדברים פשוטים דיכול כת"ר לטהרה לבעלה ותחלה הכתמים במכתה יעו' ג"כ בשו"ת רבינו חיים כהן הגדול מאחיו חיו"ד (סימן כט ל לא) שהאריך להוכיח בדברים ברורים דכאב הוי כמכה ומה שלא אמרו נאמנת אשה לומר כאב יש לי בא"מ דאתי לאשמעינן דתולת במכה שיודעת שיש לה אפילו באין לה כאב כלל יעו"ש ומכש"כ בנ"ד דלדעת הרופא יש לה מכה וכבר האריכו הפוסקים בענין נאמנות הרופאים וגם אנכי כתבתי בזה שם א' להעיר מדברי המתניתין גיטין (עב א') אומדין אותו וכו' ואכמ"ל ובפרט דליתר שאת תשאל עוד לרופא אחד ואם יכוון לדברי הרופא הראשון הוי כודאי יש לה מכה דכבר כתבתי בספרי שם קוה"ת (סימן כב) (לענין עשיית אפעראציען בדין פ"ד) דהיכא דשני רופאים אמרו זה שלא בפני זה דבר אחד י"ל דכ"ע מודים דנאמנים והבאתי סעד לזה מדברי הש"ס גיטין (יט ע"ב) מקרי להו לשני כותים זה שלא בפני זה ומגבינן בי' ממשעבדי' יעו"ש וכן מצאתי אח"ז להגאון הקדוש מלויבאוויעש בצ"צ יו"ד (סו"ס קמח) שכתב סברא זו בג' רופאים ע"פ דברי הש"ס גיטין אלו לענין היתר טהרת אשה לבעלה ויצאו דברינו בטהרה ותשועה ברוב יועץ לפמ"ש כת"ר שיש לה חולי פארפאל לדעתי יצוה לה להניח שם בעגיל עגול מגומע שהוא מחזיק האם מלירד מטה והרופא יאמר לה האיך להניחו ואז אחשוב שלא

תמצא שום כתם ותהי' נקי' וטהורה ככל בנות ישראל וכן יעצתי לאשה אחת שלא מצאתי לה היתר ע"פ דין לעשות כן ונטהרה ע"י כלי החזקת האם. וע"ד שאלתו בקריאת התורה אם סגי ברוב מנין שלא שמעו הקריאה או דצריך דוקא עשרה כבר השבתי בזה (להרב החריף הגביר ר' הירץ ראפופארט בהגאון הצ' ר' צבי הירש ראפופארט זצ"ל מדובנא רבתי מח"ס עזרת כהנים על תו"כ) דמנהגן של ישראל תורה היא דקורין פ"ש ושלישית אי איכא רוב מנין והנני מצוה לאחד מתלמידי להעתיק לו תשו' זו במה שנוגע לענין זה (והוא לעיל בסימן א יעו"ש):

כה דברי ידידו משה נחום במהר"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לז

תשובה קצרה לש' הרב המאה"ג שלשלת היוחסין מוהר"ר שלום צבי נאלדבוים נ"י אבד"ק יאגאווצא וכעת בק' בוחאוו פלך לובלין מח"ס ברכת שלום. בדין שפיכת מים בשיש מעבר לרבים ובדין חופה בט"ו אדר ראשון ובדבר הכלים המצופים בהתוך לבן.

ע"ד שאלתו בדבר המנהג שלא לשפוך המים בשכונת מת כשיש מעבר לרבים כיון בזה לדעתי שכתבתי בקצרה בקונטרסי מנחת זכרון (סימן נד) בדבר שנהגו המורים להקל במים של שכונת מת היכא דרה"ר עובר בין הבתים יסודתו בהררי קודש וכדמות ראיה לזה מדברי הש"ס פסחים (קיא א') והעובר בין שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים אבל פסקינהו רשות הרבים לית לן בה ויעוין ג"כ בתוספות ישנים כתובות (כת א') ד"ה ואם שכתבו מצאתי דאם רה"ר מפסיק מבית לבית שרי, אח"ז בהחפשי באוצר ספרי מצאתי בשו"ת חסד לאברהם להגאון מבוטשאטש ז"ל חיו"ד (סו"ס קו) שכתב ג"כ אבל כל מה שמפסיק דרך ומעבר לרבים לא בעי לשפוך דהוי כשכונה אחרת כמ"ש בתו"י כתובות (כח) דאם רה"ר מפסיק מבית לבית שרי וע"כ רה"ר לאו דוקא שיהיה כעין רה"ר ממש דאם כן למימרא בעי כו' אלא ע"כ דהיינו דרך מעבר לבני אדם דוגמא דאמרינן במשנה (דב"ב ס) אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח נגד פתח וכ"כ הרשב"א דרשות הרבים לאו דוקא אלא כל שיש שם מעבר לג' בתים וכמ"ש בש"ע חו"מ (סימן קנד) יעו"ש וכ"כ בשו"ת חיים ביד להגאון מהר"ח פאלאגי זצ"ל חיו"ד (סימן קיג) להקל בזה אם יש הפסק רשות הרבים ויעו"ש שמקיל ג"כ לענין חנות שאין בו מים וכן בהכניס דמצטרף למנין ג' בתים:

וע"ד שאלתו בחופה ביום ט"ו אדר ראשון אם יתענה החתן יפה כתב כת"ר כי לפמ"ש הכנה"ג אה"ע (סימן סב) הג"ט אות טז דבי"ד אדר ראשון יעשו החופה בשחרית ויאכלו אחר כך כן יש להתיר בט"ו והדברים פשוטים כיון דלענין תענית י"ד וט"ו באדר ראשון שוים כמבואר בש"ע או"ח (סימן תרצז) ובפרט כיון דגם בכל ימות השנה נוהגין להתיר שלא להשלים התענית, וע"ד הכלים המצופים בהתוך לבן ידועים דברי החת"ס (סימן קיג) ודברי השד"ת בדב"ח (סימן צג) ויראה ג"כ מה שכתב השד"ת מערכת הגעלה (אות כא) באורך בשם כמה גדולי אחרונים מה שכתבו בענין זה ומנהגי להקל בהם על ידי הגעלה ג' פעמים או ליבון קל היינו למלאות גחלים מבפנים ומבחוץ היכא שהבליעה מבחוץ ושמעתי כי בווארשא מקילין על ידי הגעלה לחודיה אולי נתודע להם כי הוא מין מתכות וכת"ר יוכל לחקור שם בזה אבל מנהגי כמש"ל:

הדורש שלומו בלונ"ח משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי אבג"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן לח

תשובה לכבוד תלמידי הרב החריף ובקי זית רענן מו"ה שלמה בר' זינדל משה זלאצקי בעת מו"ץ באחרימאווא:

בדיני אבלות שלא נהג יום אחד אחר שנתודע לו אי מצטרף לשאר ימים. בדבר שאלתו באחד שלא נהג אבלות על אחותו עד ליל ו' ונודע לו מפטירתה ביום ה' הנה אם היה הדבר ספק אצלו עד שבא לביתו אביו (שהמודיע אמר לו בדרך שאלה אם אמת הוא שגיסו נתאלמן) פשוט הוא דיום ה' אינו מצטרף אכן אם אמרו לו דרך ידיעה והחלט א"כ אף שלא נהג הוא הדין מבואר (בסימן שצו ס"ב) דעולה לו ואין בזה שום ספק כלל, ומ"ש על דברי הרדב"ז (ח"א סימן תקכא) בראובן שבא לו שמועה שמת אביו ואחד מן הקרובים אמר לו שאין השמועה אמת ואחר שעברו שני ימים אמר לו אמת היתה השמועה אם נתחייב למנות מיום שאמר לו קרובו אמת היתה השמועה או מיום השמועה, והשיב לא מבעיא בנ"ד דאנוס היה ראובן ע"פ קרובו שהטעהו כו' דפשיטא דאותן הימים עולין לו למנין ז' אלא אפילו זלול במקצת הימים כו' עולים לו למנין וכ"כ הרא"ש כו' יעו"ש במ"ש עוד וליכא לדחויה דהתם לעולם היה יודע שמת אביו אבל בנ"ד אותם הימים שבנתיים הוי כאלו לא ידע ולא שמע כיון שאמרו לו שאין השמועה אמת דכיון שאמרו לו אח"כ שאמת היתה השמועה הראשונה מאותה שעה הוא מונה יעו"ש דדבריו צע"ק וכבר רשום אצלי על גליון הרדב"ז שם דצ"ע מדוע לא הביא מדברי הרי"ץ גיאות בשם

הגאון והרמב"ן (הו"ד בטיו"ד סי' שמ) ומבואר הכל בס' ת"ה וגם הרמב"ן כתב דראוי לומר כבר הורה זקן אלא דיש להשיב ועכ"ז סיים דהדבר צריך תלמוד ויש עוד מקום לומר בדברי הרמב"ן דוקא משום שנהג ג"י אבלות קודם שאמרו לו שהוא קיים משא"כ בנ"ז שלא התחיל כלל וצ"ע ויעו' בר"ן (כתובות ריש פ"א) סוד"ה ומת במ"ש ואם כן לא הוי רצופין דמבואר כסברת הגאון ע"כ דברי שם על הגליון, ועתה בהחפזי ראיתי בבאה"ט (סימן שמ ס"ק כז) שעל דברי הרמב"ן הנ"ל רשם לעיין ברדב"ז ח"א (סימן קצה) ובכנה"ג ובודאי כיון לדברי רדב"ז אלו (שלא נמצא בח"א מעניני אבלות בסימן קצה) כידוע דסימני הרדב"ז נשתנו בדפוס האחרונים וס' כנה"ג אינו לפני אכן בגליון רש"א ראיתי עתה (סימן שצו) בשם הכנה"ג שהביא דברי הרדב"ז (בסימן קצה) בדין אם מונה מיום השמועה הראשון, (כאשר הוא לפנינו בסי' תקכא) ושם בגליון רש"א עמד ג"כ בדברי הר"ן דכתובות ונהניתי עכ"פ בנ"ז אם אמרו לו שמתה אחותו (לא בדרך שאלה) אף שלא נהג עולה ויפה כתב רו"מ דלאו דוקא זלזל אלא גם היכא שלא ידע הדין (ולא משום דלא חלקו כמ"ש) אלא דבתשו' הרא"ש שם (כלל כז דין ד) הביא מה שדקדק הראב"ד מדין הפסק הרגל דאם עבר ולא קיים או אפילו שוגג שאין הרגל מפסיקו ומניה ילפינן לענין אם לא נהג אבלות כו' א"כ מבואר דשוגג עדיף וע"ז כתב הרא"ש דה"מ כשלא נהג כל שבעה כו' אבל אם זלזל כו' אם כן פשוט דכתב זאת לרבותא דאפילו בזלזל א"צ להשלימם ומכש"כ בשוגג דעדיף לענין זה ובכג"ז לא ידע הדין הוי כשוגג יעוין ט"ז מ"ד (סימן צט ס"ק ט) ובמג"א (סימן שית ס"ק ג) ובמ"ש בספרי מנחת משה חיו"ד (סימן כא) ומ"ש דאף דבעת שנודע לו היה מסופק אם הוא בתוך ל' גם כן חל עליו חיוב אבלות משום דרוב אחרונים פסקו שם דמתאבלין משום דאוקמא אחזקת חי הנה אף דאין להחליט כן להלכה בדין ספק תוך ל' יעוין בית מאיר (סי' שצז) שם ובזכור לאברהם אות שמועה וביד אברהם שם שהקילו בספק אבלות זה אכן לענין נ"ד יש לומר להיפוך דמקילין באבלות לומר שהיה חייב באבלות בכדי להצטרף גם יום זה וגם אפילו לדעת אלו דלא היה חייב בעת שהי' ספק ג"כ יש מקום לומר דאח"כ כשנודע לו למפרע שהי' בתוך ל' יש למנות מאותה שעה ששמע כיון שנהג תיכף ביום השני והבן, ויש בזה לסתור ולבנות יעוין גם כן בש"כ סימן שצז ס"ק א) ונה"כ שם ואכמ"ל דעכ"פ בנ"ד פשוט דנחשב גם יום השמועה אם הודיעו לו בהחלט לא בדרך שאלה וספק:

כ"ד הדו"ש הכותב בנחיצה משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער העשירי שער המשפט ובו ה' סימנים:

ח"א סימן לט

תשובה קצרה בענין ד"מ:
בדבר הד"ת שאחד תבע לחבירו שלקח מאתו בחנות כמה פעמים בהקפה סחורות שונות והלה טוען שהוסיף לו איזה דברים שלא לקח אבל לא טען ברי רק שכמדומה לו שלא לקח באותו פעם זה שנרשם על פנקס וזה טוען ברי שלקח אצלו כל מ"ש בפנים, הנה בענין זה נשאל הגאון מלבוב זצ"ל ודן לפניו הרב המו"צ דהוי כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהרי מודה על הרבה פעמים שלקח מאתו ורק באיזה פעמים טוען שא"י אם כן הוי משואיל"מ ואמר הוא דז"א דהרי היה בזמנים מחולפים וא"כ כל אחת הלואה בפ"ע ול"ש בזה מודה במקצת דאותו הפעם שאמר א"י ה"ל א"י אם נתחייבתי ופטור ומה נ"מ שהודה לו שהלוה בפ"א הא ע"ז לא נחלקו ועל אותו זמן אומר שא"י אם הקיף כלל וה"ל א"י אם נתחייבתי יעו"ש בשו"מ מה"ק ח"ב (סי' קצ) ודבריו תמוהין מאד במכת"ר כי רב הוא ושגג בדבר פשוט דהא אפילו במינים מחולקים כגון שתבעו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם הוי מודה במקצת ולא אמרינן דבשעורים אינם מחולקים ובחטים הוי ככופר הכל דכיון דתבעו הכל בתביעה אחת והוא הודה באחד מהם הוי מודה במקצת (יעו' ש"ס שבועות (מ ע"ב) ובראי"ש פרק השואל (סימן י) במה שהשיב הרמב"ן על הראב"ד בדין תביעת הלואה ופקדון יעוין במ"מ פ"ג מהלכות טוען ונטען הי"ד) ומכש"כ היכא דתבעו המגיע עבור מין אחד מה לנו שהיו בזמנים מתחלפים כיון דתבעו בפעם אחת והודה במקצת התביעה ולא אמר הילך פשוט דהוי מודה במקצת וכן מבואר להדיא בש"ע חושן משפט (סימן פח סעיף לא) תבעו מנה הלויתך בניסן ומנה בתשרי והודה לו באחד מהם חשיב שפיר ממין הטענה אע"פ שלא הלוהו כאחד יעו"ש ובש"ע (סי' עה ס"ה) אם כן ממילא כשאמר בהם אינו יודע הוי משואילו"מ והדברים פשוטים:
הקטן משה נחום ירושלימסקי דחופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מ

תשובה קערה בד"מ בענין אשה ששאלה משכנתה קדרה בדי לבשל בה בשר ובעודה מבשלת שכחה ותחבה כף חולבת ולא היה במאכל ס' באופן שנאסרה הקדרה והמאכל ושואלת אם היא חייבת לשלם לשכנתה עבור הקדרה. הנה כבר עמד על מדוכה זו הגאון הנפלא שער המלך (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ג') והאריך שם בדברים נכונים בענין אם שומר ומזיק דמי לגזלן דאומר לו הרי שלך לפניך (ב"ק צו ע"ב) יעו' ג"כ בסוגיא שם (צח ע"ב) ובש"כ חו"מ (סימן שסג ס"ק ו) ובסוף דבריו כתב השעה"מ דאיכא לעיוני אי

חשובה כפושע דאבעי לה למידק אם הכף של בשר ועכ"ז חידש דאף אם חשובה כמזיד פטורה מלשלם דהא דאמרו מזידין חייבין בהיזק שאינו ניכר אמרו רבנן בטעמא שלא יהיה כאו"א הולך ומטמא טהרותיו של חבירו (גיטין נג א') א"כ י"ל דהיינו דוקא היכא דלא מטי הזיקא למזיק אבל בנ"ד דגם בשר וכף שלה נאסר לא שייך למיגזר שלא יהיה כאו"א כו' ואחר החיפוש מצא כן ביש"ש פרק הגוזל קמא (סימן כה) שכתב ג"כ סברא זו על דברי התוס' ב"ב דגבי כלאים ליכא למיחוש שלא יהיה כאו"א כו' כיון שבעל הכרם נמי מפסיד יעו"ש, והדברים נפלאין שחשב שהיש"ש הוסיף זאת מדעתו על דברי התוס' ובאמת הוא לשון התוס' בעצמו שם (ק ע"ב) ד"ה חייב וכ"כ התוס' ב"ב (ב ע"ב) ד"ה וחייב (והיש"ש בב"ק העתיק כל לשון התוס') וגם בעיקר הדבר עדיין יש מקום בראש להסתפק בנ"ד דבמזיד אינה פטורה דיש לומר דהתוס' לא כתבו כן רק היכא דההיזק לא משכחת לה רק באופן שהמזיק נמי יפסיד (יעו' ג"כ בבד"ה להרא"ה סוף שער הראשון (ה ע"ב) במ"ש מחיצת הכרם שנפרצה אוסרת בתבואה ביאוש משום דהתם האוסר שייך במלתא וחשיבי תרווייהו כשותפין וכו' יעו"ש דצע"ק בסוף דבריו שם ואכמ"ל) אבל היכא דההיזק יוכל להיות בלא היזק שלו אף שעשה באופן שהוא נמי מפסיד גם כן קנסוהו משום לא פלוג ודוק, ובזה יש מקום ליישב מה דקשה על התוס' אלו מדברי הש"ס חולין (מא א) דמשני הא דמטמא ומנסך דבמזיד חייב מיירי דאית ליה שותפות בגווי' (יעו' בישועת יעקב יו"ד (סי' ד ס"ק ו) וכבר עמד בזה בפלחי שם ס"ק ד) הא לפי דברי התוספות היכא דהמזיק נמי מפסיד לא שייך הקנס שלא יהיה כאו"א מטמא טהרותיו של חבירו ואמאי חייב במזיד אבל לפמ"ש א"ש דהא התם נאסר חלק חבירו משום דמערב בשלו (וכמ"ש התוס' חולין שם ד"ה ת"ש) וא"כ הא היזק דמערב משכחת לה בלא היזק שלו כגון שעירב ביי"נ של אחר או בשלו שכבר נאסר ולא שוה כלום ואם כן אף אם עשה באופן שהוא נמי מפסיד גם כן חייב ודוק, ויעוין גם כן בירושלמי כלאים פ"ז סוף הלכה ג' גבי המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו דנראה משם דלר"מ ודאי קודש יעו"ש אבל אין זה ענין למחיצת הכרם שנפרצה דמסכך עביד מעשה בידים (יעו' ש"ס ב"ק ק' סוף ע"א) משא"כ בנפרצה דלא נאסר רק משום מחשבה שנתייאש מלגדרה שפיר כתב הרא"ה דהאוסר שייך במלתא היינו דוקא אם הגפנים שלו המה אבל אם נפרץ מחיצת קנים של אחר איך יהיה נאסר משום מחשבה שלו כמובן עכ"פ אי נימא דדוקא גבי כלאים כתבו התוספות משום דלא משכחת בלא היזק גפנים שלו א"כ בנ"ד אף שהפסידה ג"כ הכף והבשר מ"מ הלא גוף ההיזק יוכל להיות בלא הפסדה שתתחוב בכף ותבשיל וקדרה של חברתה אם כן אפשר דבכג"ז שייך הקנס

שלא יהיה כו' וחייבת אם עשתה במזיד כמו בסוגיא דחולין דאית ליה שותפות והדבר צ"ע אך בנדון השאלה ששכחה לפע"ד פשוט דלא שייך לחושבה כמזיד (משום דאבעי לה למידק) וכמ"ש הרד"ך בית כ"ו ח"ב (מובא במג"א סימן שית ס"ק ג) דשוכח מקרי שוגג וגם יש מקום לפוטרה מטעם דהוי כמתה מחמת מלאכה דנאסרה מחמת מלאכת הבישול וכמ"ש ג"כ השעה"מ שם ויעו' ג"כ בשו"ת בית שמואל אחרון סוף חחו"מ (סימן ה) ובפרמ"ג או"ח (סימן תרנח) במ"ז (ס"ק א) וע"כ נראה דפטורה לשלם בשכחה ותחבה (יעו' ג"כ בפתיחה הכוללת להפרמ"ג בהנהגות או"ה שני נד מ"ש התוחב כף איסור לתוך היתר חברו שוגג פטור מזיד חייב לשלם היזק שאינו ניכר ובהו"ת הארכתי באין מינו י"ל נרגש הטעם והוי היזק ניכר וצ"ע עכ"ד:

הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מא

תשובה בענין חוב אשה מפשיעה ובדומה שבעלה אינו חייב לשלם אי גם בזה מציאתה לבעלה. לכבוד ידיד נפשי הרב החסיד המפורסם חריף ובקי אור הברקי זית רענן מעיין ומחוקקי מוהר"ר ישראל יצחק ג"י זאלמיגעוויטש מראשי נכבדי אסטראלענקא: (א) ע"ד שנסתפק כת"ר באשה שיש לה חוב מפשיעה או גזלה וכדומה שבעלה אינו חייב לשלם ומצאה מציאה אי גם בזה מציאתה לבעלה או תזכה במציאתה לשלם חובה, הגם שהשבתי לכת"ר במושכל ראשון שהנני מסכים לדעתו דעת תורה דלא פלוג ובכל מקום תקנו מציאת אשה לבעלה וכן נלפע"ד להחליט להלכה בכל זאת אצלתי שעתא חדא לטייל בזה בקצרה בנתיבות החכמה (כי מקומי החדש לא תסכים להתהלך ברחבה כדרכי ת"ל מאז ומקדם) דלכאורה מקום הספק בזה הוא ע"פ דעת הרדב"ז ח"א (סימן תרי) שעלה ונסתפק אי פריעת בעל תוב הוי מ"ע מה"ת או דרבנן והעלה להלכה דהוא מ"ע מה"ת כדכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל יעו"ש דמקור מקומו. טהור מלשון הרמב"ם (פ"ז מהלכות גזלה ואבדה) יעו"ש וכן מבואר מתשו' הרא"ש כלל ת' (הו"ד בב"י יו"ד סי' רלח) בראובן שנשבע שלא למכור משלו כלום לפרוע לשמעון מה שחייב לו וכו' דה"ל נשבע לבטל את המצוה דמושבע הוא מהר סיני למכור את שלו לפרוע חובו דפריעת ב"ת מצוה עכ"ד, א"כ מבואר מדבריו דהוי מ"ע דאורייתא דבדרבנן הא כתב הרא"ש בתשו' כלל י"א (הו"ד בב"י שם סי' רלט) דהנשבע על דבר מצוה דרבנן השבועה חלה יעו"ש וכ"נ מדברי הרמב"ן בחדושיו סוף ב"ב ד"ה הא במה שאמרו מלוה על פה גובה מן היורשין כדי שלא תנעל דלת בפני לווין כתב הרמב"ן משמע דס"ל שיעבודא

לאו דאורייתא דהא הוא אמר פריעת בע"ת מצוה (יעוין כתובות (פו א') דא"ל ר"כ לר"פ לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה) א"כ מוכח מדברי הרמב"ן ג"כ דפריעת בע"ח מ"ע דאורייתא היא ודוק, ולפ"ז יש מקום בראש לומר דכיון דמציאת אשה לבעלה אינו אלא תקנת חכמים משום איבה כמבואר בש"ס ב"מ (יב ע"ב) אפשר דלא תקנו במקום מ"ע דאורייתא המוטל עליה, אכן באמת מלבד האריכות שיש בפרט זה דקנין דרבנן לענין דאורייתא כידוע לכל דופקי שערי הלכה דברי הב"י אה"ע (סי' כח) שכתב על דברי רבינו ירוחם במ"ש דקדשה בחוב של מעמד שלשתן מקודשת רק דרבנן כיון דמעמד שלשתן תקנתא דרבנן היא וכתב הוא דאינו מוכרח דהא איכא למימר כיון דתקינו רבנן נקנו לה המעות וכיון שנקנו לה ה"ל כאלו נתן לה כס והיא מקודשת דאוריי' יעו"ש בב"י ויעו' ג"כ במשנה למלך (פ"ז מהלכות תרומות ה"א) דמחוללת דרבנן מקרי מחוללת גם לענין דאורייתא ובמל"מ (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין ה"ב) כיון דמדרבנן הוי פחות משיעור לא קרינן ביה והקטורת אשר תעשה אף לדאורייתא ובמל"מ (פ"ב מהלכות כלי מקדש ה"ג) ויש להעיר עוד מדברי התוספות פסחים (כט א') ד"ה אין פודין ויעוין בטעה"מ (פ"ג מהלכות מכירה ה"ח) ובתשובה הארכתי בזה ואכמ"ל:

ב וכ"ז אפי' בגוף אחד מכש"כ בנ"ד דהוי שני גופים הדבר פשוט דלכ"ע כיון דתקנו חכמים דמציאתה לבעלה והוי כסף דיליה ועליו אין מוטל חוב דילה דגזלה וכדומה מה שייכות הא דמוטל על גופה פריעת בעל חוב לעכב זכותו שזכו ליה רבנן ובודאי בזה כ"ע מודים דמהני זכותא דרבנן גם לדאורייתא כיון דעליו אין מוטל פריעת חוב דאורייתא כמובן דאטו אם יקנה אחד מחבירו איזה דבר בקנין דרבנן על ידי משיכה ואגב וכדומה וחבירו יש עליו פריעת חוב נימא דמחויב להחזיר הדבר לחבירו שיפרע חובו דאורייתא אתמהה ובודאי סברא זו נסתר מכמה מקומות בש"ס ופוסקים אין מספר יעוין ג"כ בקצוה"ח (סי' קכו ס"ק ג) ואכמ"ל וכמו כן בנ"ד הדבר פשוט כמו שאמרתי לכת"ר במושכל ראשון וממקומו הוא מוכרע דלא פלוג (ואפילו כשיש חוב שמוטל עליו לפרוע ג"כ מציאתה לבעלה) דהא בש"ס ירושלמי ב"מ שם (פ"ק ה"ה) (וכ"ה בירושלמי כתובות ריש פ' מציאת האשה) מבואר עוד טעם (נוסף על האי טעמא מפני הקטטה) שלא תהא מברחת נכסי בעלה ואומרת מציאה הוא התיבן בעדים (דהגע עצמך שיש עדים במציאה שמצאת כו' ואמאי תקנו חכמים אפילו במציאה בעדים שהיא של בעלה) ומשני לא אסרו זה אלא בשביל זה (היינו דלא אסרו במציאה בעדים אלא מפני זה מפני מציאה שלא בעדים דלא פלוג רבנן) יעו"ש א"כ אפילו היה סברא לומר דביש לה חוב תעכב המציאה לעצמה עכ"פ שייך טעמא דירושלמי דלא תהא מברחת נכסי בעלה

לומר דמציאה היא ויש עליה פרעון חוב ואי דיש עדים שכן היא כדבריה הא לא פלוג רבנן ואסרו זה מפני זה, ולפע"ד יש עוד כדמות ראיה מסוגיא דירושלמי שם דקאמר על המתניתין שם מציאת אשתו שגרשה ר' יוסנא בשם ר' אחא אדם שגירש אשתו ולא נתן לה כתובתה חויב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה א"ר יוסי מתניתא אמרה כן מציאת אשתו שגירשה א"ר הושעיה שלא תאמר הואיל וחייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה האחרונה תהיה מציאתה שלה לפום כן צריך מתניתא יעו"ש, והא הדבר פשוט דהיכא שגירשה (אף באופן שחייב עוד במזונותיה) אין הבעל חייב לשלם שום חוב מחובותיה כיון דעיקר הטעם שכתב הראב"ן והראבי"ה באור זרוע (הו"ד ביש"ש ב"ק פ"ח סימן כט) דעכשיו מחייבים לבעל לשלם עבור אשתו הוא משום דאנן סהדי דשליחות הבעל נינהו דאל"כ לא תוכל לקנות בשר וירק ותבלין וחטים ושעורים צרכי הבית מן השוק וכו' יעו"ש, א"כ פשוט דוה לא שייך אחרי שנתגרשה ממנו ואי איתא דחוב המוטל עליה מעכב זכות הבעל דמציאתה א"כ באופן כזה שיש עליה חובות דצריכה לשלם בלא"ה אפילו לא נתגרשה מציאתה שלה ולמה תני נתגרשה תיפוק ליה משום חובותיה (שיש ע"פ רוב לכל אשה) אלא ודאי דחוב המוטל עליה אינו מעכב זכות הבעל דמשמיא קא זכו ליה ע"פ תקנת חכמים וכמש"ל:

ג ולפע"ד גם מש"ס דידן יש להביא כעין ראיה לזה דבש"ס כתובות (סו ע"א) מסיק אלא איפוך מציאת אשה לבעלה רע"ק אומר לעצמה וקפריך והא כי אחא רבין א"ר יוחנן בהעדפה שלא ע"י הדחק כ"ע לא פליגי דבעל הוי וכו' (וקס"ד מציאתה כהעדפה שלא על ידי הדחק הוא והיכי פליגי בה יעו"ש ברש"י ותוס' ושטה מקובצת) ואי יש מקום לסברא הנ"ל מה מקשה דלמא מה דאמר ר' עקיבא מציאתה לעצמה מיירי היכא דיש לה חוב לשלם [ובלא"ה היה מקום לומר למעט המחלוקת דר"ע לאו בכ"מ אומר מציאתה לעצמה רק באופן דיש עליה חוב לפרוע (או דפליגי בזה ת"ק ור"ע אי החוב מוטל עליה או על הבעל כמו שיש בזה מחלוקת הפוסקים כמש"ל א"ד ודוק) כמו דאמרו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף יעו' בב"י יו"ד (סימן קצד) ד"ה ומאימתי במ"ש י"ל דכדי למעט המחלוקת בין ב' אליעזר לר"י פירשו כן יעו' ג"כ בש"כ חו"מ (סימן כה ס"ק יד אות יד) מ"ש וי"ל דלענין איסורא מודה דלמה נשוי פלוגתא רחוקה בכדי ויעו' ג"כ בראב"ד (פ"א מהלכות גירושין הי"ד) במ"ש אפשר לדשמואל אם נשאת הולד כשר ולדעת רב אפילו ריח גט אין בו אין השכל מורה כן יעו"ש דלכאורה במושכל ראשון כונתו דאין הדעת סובלת דלאחד יהיה ביטול דאורייתא ולאחד אין שום חשש כלל וכעין דאמרו בש"ס שבת (קלח) מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ור"א שרי לכתחלה אבל אי משום

הא לא איריא דבאמת מצינו כזאת בכמה מקומות כמו בחשש שאלה בעיגונא דכמה פוסקים החליטו להלכה דל"ח לשאלה יעוין בשו"ת גאוני בתראי (סי' כא) דהוכיח דל"ח לשאלה גם הש"כ חושן משפט (סימן סה) שדי בה נרגא) ובכל זאת לדעת הפוסקים דחיישינן לשאלה נראה דחששא דאורייתא היא וכדמוכח ג"כ מדברי התוס' יבמות (קכ ע"ב) סוד"ה כליו וכן במה דאין מעידין על המגוייד דלדעת הריב"ש (סימן שעט) דינא דאורייתא קאמר רשב"א יעוין ג"כ ב"ש (סימן יז ס"ק קב) ועכ"ז יש חולקין בש"ס ליבמות קכ ע"ב שם) וכזה מצינו בטוש"ע אה"ע (סי' קכ) שטת הרמב"ם ושטת התוס' והרשב"א והרא"ש דלהרמב"ם נשתתק יכול לגרש ע"פ כתב ולהתוס' והרשב"א והרא"ש ע"פ כתב בנשתתק הגט בטל מדאורייתא יעו' ג"כ בב"ש שם (ס"ק ח) ובדברי הש"ס דשבת יש כונה אחרת כמ"ש הרשב"א בחידושיו שם דכל היכא דיחיד מחייב חטאת ורבים שרי לכתחלה ל"ק ליה אלא היכא דיחיד כו' וכש"כ כשרבים מחייבים חטאת ויחיד שרי לכתחלה קשה ליה יעו"ש ובתשו' א' לענין חשש בדדמי הארכתי ת"ל בפרט זה דכל זה היכא דמצינו בהדיא כן אבל מסתמא הסברא נותנת דלא נשוי פלוגתא רחוקה כמש"ל וא"כ גם בכונת הראב"ד (פ"א מה"ג הי"ד) י"ל דלאו משום דלא אפשר הוא אלא היכא דלא מצינו בהדיא הסברא נותנת דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי] אלא ודאי דאין שום סברא לומר דחוב המוטל עליה יעכב זכות הבעל מה שזכו לו חכמים כמש"ל:

ד ובאמת אם נתבונן בעיקר הדין דפריעת חוב של אשה הא לכמה פוסקים (הו"ד בד"מ סימן צו אות ד) וכן החליט הרמ"א שם ס"ו אין בעלה חייב לשלם בשבילה אע"פ שנושאת ונותנת אלא כותבים פסק שתשלם לכשתאלמן או תתגרש יעו"ש והא אין לך אשה שלא יהיו חובות עליה כידוע ולדעת הפוסקים הנ"ל דהחוב עליה לשלם אי איתא כסברא הנ"ל יתבטל חלילה תק"ח שתקנו מציאתה לבעלה שתעכבם על פרעון חובותיה המצויים והוא דבר שאין הדעת תורה סובלתו, ולפ"ז מזקנים אתבונן גם לדעת הפוסקים (וכן הכריע הש"כ שם (ס"ק ט) והיש"ש ב"ק פ"ח (סי' כט) והמהר"מ אלשיך סי' יט) דהכי קי"ל להלכה דאפילו דבר גדול מוכרח הבעל לשלם הכל כפי הענין (דיש מציאות לתקנת חכמים כיון דשאר חובות הבעל ישלם) עכ"פ יש ללמוד מזה דגם בחוב מפשיעה וחבלה דבכה"ג לכ"ע הבעל פטור וכמ"ש הש"כ שם גם כן אינו מעכב חוב דילה לזכותא דבעל במציאתה וכמש"ל וכן מוכת מדברי הש"ס ב"ק (פז ע"א) והם שחבלו באחרים פטורים כו' נתגרשה האשה כו' חייבים לשלם מבואר מזה דאין לה אופן לשלם רק אתר שנתגרשה (דמקודם מה שקנתה אשה קנה בעלה) יעוין גם כן ב"מ (דף י ע"ב) אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו גנבו לי דלאו בני חיובא נינהו כו' וקמתרץ אשה ועבד בני חיובא

נינהו והשתא מיהו לית להו לשלומי דתנן נתגרשה האשה כו' חייבים לשלם יעו' ג"כ בלשון הזהב של הרמב"ם (פ"ד מהלכות חובל ומזיק הכ"א) אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה האשה או מת בעלה כו' והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה שאם העשיר חייב לשלם עכ"ל הרי מבואר שאין לה שום אופן שתשלם בעודה א"א משום דהכל לבעלה ואי ס"ד כסברא הנ"ל הא יכולה לשלם ע"י מציאתה בעודה תחת בעלה ואף דמציאה לא שכיחא כ"כ (יעוין רש"י כתובות (סו א') ד"ה ומשני דרוב מציאות צריך לחזור אחריהם כו') מ"מ מצינו ג"כ בש"ס שם ב"מ (יב ע"ב) כגון ששכרו ללקוט מציאות יעו"ש באס"ז ד"ה ששכרו מ"ש בשם פי' הר"ש ובפרט לפמ"ש הרמ"א חו"מ (סימן ער ס"ג) דה"ה אם הרויחו בסחורה א"כ זה בודאי הוי דבר השכיח (ויעו"ש בנתיבות המשפט (ס"ק א) ויש לפלפל על פי דברי הירושלמי ריש מציאת האשה מעשה ידיה שהן כמציאה יעו"ש במאה"פ ואכמ"ל) ועכ"פ כיון דנקט התנא זמן פרעונה בנתגרשה דהוא ג"כ דבר שאינו שכיח כ"כ (יעו' תוס' גיטין (לג ע"א) ד"ה ואפקעינהו דרוב אין מגרשין נשותיהן) ה"ל למינקט ג"כ זמן פרעון בעודה תחתיו על ידי מציאתה אופן דיש מקום לפרוע בכל יום אי איתא כסברא הנ"ל א"ו דמבואר מכל זה דכל זמן שעודה תחתיו אין לה אופן שתשלם חובותיה מחבלה ופשיעה וכדומה כי חוב שלה אינו מעכב זכות. בעלה במציאתה, וכן יש להעיר כזאת מדברי המרדכי פרק החובל שם שכתב וזה לשונו של רבינו מאיר וששאלתוני אם יש להשביע אשת איש כו' נראה שאין להשביעה ולא מטעמא דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד וכו' אלא טעמא משום מה שקנתה אשה קנה בעלה וכו יעו"ש, א"כ מבואר משטחת לשונו הטהור דכמו דטעמא דאין אדם רוצה הוא טעם כולל שלא להשביעה בכל אופן שיהיה כמו כן טעמא דמה שקנתה אשה קנה בעלה הוא גם כן טעם כולל (וכעין זה כתב המהרי"ק שורש קצ"ב להביא ראיה משטחת לשונו דמיירי בכל תביעת ממונו אפילו ע"י מו"מ שנו"נ יעו"ש ודוק) ואפילו באופן שתוכל להשיג מציאה ג"כ אין להשביעה משום דלא תוכל לפרוע מזה דהכל לבעלה וכמש"ל, ומפני רוב הטרדה שמטרידים אותי פה בלי הפוגות הפסקתי באמצע הדיבור והרבה דיו נשאר בקולמוס מה שהיה מקום לפלפל ולסלסל בענינים הנוגעים להלכות אלו ומה אעשה שאין עתותי בידי ועוד חזון למועד ועכ"פ למעשה העיקר כמש"ל:

הנני ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע מכבדו כערבו הרם כו"ח בנחיצה רבה יום ב' ג' אדר שנת תרנ"ט. הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מב

תשובה לכבוד שארי הרב הגאון המפורסם סוע"ה שלשלת דיוחסין מוהר"ר יוסף לעווינשטיין שליט"א הגאבד"ק סעראצק פלך ווארשא. בנדון הלאטיריעס מווארשא באופן להתאים דברינו עם חקי הממשלה הרוממה: (א) בדבר הד"ת שבא לפניו שהנגיד ר"פ רו"ב לקח צעטיל מהלאטיריע פולינשע ואח"כ קנה רש"ז עם שני בניו חלק אצלו בהצעטיל בעד ג' רו"כ ובניו שלמו תיכף שני רו"כ והוא לא היה לו אז מעות ועכ"ז העמיד ר"פ על הצעטיל שם רש"ז הנ"ל ועתה עלה הגורל על הצעטיל הלז בריוח עשרת אלפים רו"כ ואינו רוצה ר"פ ליתן החלק של הרש"ז כיון שלא נתן מעות ורש"ז מעולם לא שינה דבריו מהן ללאו ומצד זה בא עוד ד"ת לפני הדר"ג ששני אנשים רא"ז ורח"ד לקחו אצל הקאלעקטיר רצ"י צעטיל פולינשע וזאק' ובקלאססע הרביעית הרויחו סטאווקא ושילם להם מעט כסף ובעד המותר יקחו צעטיל מהקלאססע חמישית יחד עם ריד"י ואח"כ זכה גם צעטיל זה בריות עשרת אלפים רו"כ ועתה טוען הקאלעקטער רצ"י כי הריד"י לא רצה להיות שותף עמהם ע"כ כתב שם הרז"א ורח"ד על צעטיל אחר והנה מלבד שהוא דבר בלי טעם דמה נ"מ להקונה אם יהי' הקאלעקער בעצמו שותף עמו או איש אחר אף גם הגיע מכתב מהרב המו"ץ דמאקאווא שבעת יצא הגורל על הלאסס הזכיה מארבעים אלפים רו"כ מיהר הקאלעקטער רצ"י להודיע לחותנו במאקאווא כי הגורל יצא במ' אלף רו"כ על הלאסס שלו ויותר לא הודיעו ואחר ג' ימים הודיע לחותנו כי בעצמו הרויח ה' אלפים רו"כ עם הריד"ד ומדוע לא הודיע זאת בפעם הראשון:

זת"ד השאלה. והנה בקניני הלאסטען אין יסוד ברור וקשה לדון בזה ע"פ האומדנא כמבואר בחו"מ (סימן טו) וכמ"ש גם כת"ר במכתבו הנכבד: (ב) ומעיקר הדין הי' נראה לכאורה דשטרי הלאטיריע לא עדיפי ממכירת שאר שטרות שאין גופן ממון ואין נקנין אלא בכתיבה ומסירה כמבואר (בסי' סו) (ואפשר דגרע דבשאר שטרות הוי החוב ברור משא"כ בזה דהזכיה הוי דשלב"ל ועומד בספק) אכן לפי דעת התה"ד (סי' שלא) (מובא ברמ"א שם ס"א) דשטר שכתוב בו לכל מי שמוציאו נקנה במסירה לחודיה א"כ ה"ה בשטרי הלאטיריע שכל מי שמוציא השטר יש לו הכת לגבות התמורה נקנה ג"כ במסירה ואף דהש"כ שם (ס"ק י) האריך לחלוק על התה"ד הנה מלבד דדבריו אינם מוחלטים (יעוין תומים (ס"ק ז) ונתיבות המשפט (ס"ק ט) שהעלו כדעת התה"ד) היכא שלא נכתב שם המלוה כלל רק פלוני נתחייב לכל מי שמוציא גם הש"כ מודה דנקנה במסירה לבד ובפרט בנ"ז דגם הקאלעקטער הראשון שמוכרם אין לו זכות רק מכת זה שנמסר לידו מהקאלעקציא למסרו מיד ליד יעוין ש"כ (ס"ק צט) ודוק וכן הוא דינא

דמלכותא שכל מי שהנומער בידו גובה הזכיה (יעוין בש"ע חו"מ (סימן שנו ושס"ט) ויעוין בשו"ת חת"ס חיו"ד (סו"ס שיד) שכתב דבעניני הקנינים דינא דמלכותא דינא מה"ת הוא בלי ספק ויעו' בש"ס גיטין (י ע"ב) ובראש"ש שם (סי' י) וב"ק (קיג) וב"ב (נד) ונדרים (כת) ובש"כ חו"מ (סימן עג ס"ק לט) ובש"כ יו"ד (סי' קסה ס"ק ת) ואכמ"ל) ועל הרוב כן הוא ממילא שמי שקונה צעטיל לוקח אותו לרשותו (שאינו מאמין בזה להמוכר) ופשוט דקונה במסירה לבד מעיקר הדין, ובהחפשי בספרי אחרונים הנמצאים במחיצתי ראיתי לכבוד ידידי הרב הגאון מו"ה יחיאל מיכל נ"י עפשטיין אבד"ק נאווהרדק בספרו ערוך השלחן (על חו"מ שנדפס מחדש ושלחו לי למנה מספ"ב) שביאר כן להדיא בענינים אלו (שם סי' סו ס"ט) דשטרות מהמלוכה שאינם יוצאים במדינה כמטבעות (כגון בילעטין וכדומה) אם זה השטר נכתב על שמו ומוכרו לאחר צריך כו"מ ככל השטרות ואם נכתב לכל מוכ"ז נקנה במסירה לבד כו' ושטרי זכיות שנקרא לאטירענע צעטלין נ"ל דאינם בגדר מכירה כלל שה"ה דשלב"ל וספק אם יבואו בעולם ולכן אינם נקנים בקנין חליפין רק שטרי זכיות כשמוסר לו השטר בתורת מכירה או מתנה קונה את הנייר ככל מטלטלין וממילא כשיהיה איזה זכיה על הנומער הזה יגבנו כיון דהשטר בידו דכן הוא נימוס המדינה דמי שהנומער בידו גובה כו' פכ"ד שם ויעו' בש"כ שם (ס"ק ט וע"ו) וחומים (ס"ק ול"ט) וקצות החושן (ס"ק כז) ונתיבות המשפט (ס"ק לא) ואכמ"ל:

ג וכ"ז מעיקר הדין אבל מצד המנהג אפילו היכא דלא בא הצעטיל ליד הקונה כגון שקנו אותו כמה שותפים ומניחין אותו ביד אמצעי ולפעמים נשאר אצל המוכר אי מהימן להו כמדומה שדרכי הקנין בזה בכל ערי ישראל שהקונה משלם הכסף מעט או כולו והמוכר רושם על הצעטיל מעל"ד שם הקונה וזוכה בזה בהריוח ואין פוצה פה לחזור אח"כ וא"כ במקום שמבורר שכן דרכי הקניה בזה (ולכת"ר בטח נודע מנהגי הקנין בזה במדינת פולין) קונה מדינא מטעם סטומתא כמבואר (בסימן רא) ואף דהכא הוי דשלב"ל ומבואר במרדכי שבת פ' הבונה דבדשלב"ל לא מהני גם קנין סטומתא (הו"ד ג"כ בקצוה"ח שם (ס"ק א) וכ"כ בשו"ת רבינו עקיבא איגר (סי' קלד) בשם היש"ש ב"ק פ"ח סי' ס) מ"מ הא הרא"ש בתשובה כלל יג (סימן כ) כתב להדיא דמהני קנין סטומתא אף בדשלב"ל וכן הסכימו כמה מגדולי אחרונים ובראשם בשו"ת חתם סופר חחו"מ (סימן סו אות ב) אמנם אי שטרי הזכיה הוי אותיות כשאר שטרות א"כ י"ל לכאורה דלא מהני בו קנין סטומתא וכמ"ש הנתיבות המשפט שם (סימן רא ס"ק א) לענין מטבע דלא מהני בו קנין סיטומתא ע"פ דברי הר"ן המובא בב"י (סי' קצה) שכתב דצורת מטבע דמי

לאותיות דאין להם קנין והא באותיות לא מצינו קנין סיטומתא אפילו במקום מסירה ובעינן דוקא כו"מ ממש יעו"ש אבל באמת אין דבריו מוכרחים דהוא לשטתו שפסק שם כדעת המרדכי דבדשלב"ל לא מהני אף ק סיטומתא וע"כ לא מהני גם במכירת אותיות משא"כ לדידן דנוהגין כדעת הרא"ש בתשובה דסיטומתא מהני אף בדשלב"ל א"כ י"ל דמהני גם למכירת אותיות בשטר, ויש להמתיק הדבר ע"פ דברי התוס' ב"ב (עו ע"ב) ד"ה קני שכתבו הא דמכירת שטרות לא מהני דאורייתא הוא משום דמעות החוב והקרקע עדיין אינו ברשותו וכמו דאינו יכול להקדישו (פסחים לא) כך אינו יכול להקנותו מה"ת יעו"ש. והנה להמעיין בסוגיא נראה דמה דשטרות צריך כתיבה ומסירה תלוי בזה דקנין שטרות לא הוי אלא דרבנן וכן כתב להדיא הגאון פנ"י בחדושיו לקידושין (מח) בתוס' ד"ה המוכר דמאן דס"ל אותיות נקנין במסירה לחוד משום דס"ל קנין שטרות דאורייי' והוי בכלל שאר מטלטלין משא"כ לרבנן דסברי קנין שטרות דרבנן ומשו"ה בעינן כתיבה ומסירה דאלים טובא כיון דמדאוריי' לא מיקני כלל יעו"ש בפנ"י (ויעוין בשטמ"ק ב"ב שם (עז א') ד"ה אמר ליה ויעו' בתומים (סימן סו ס"ק א) שנחית גם כן לסברא זו ויש לפלפל אכמ"ל) נמצא דמה דבעינן בשטרות כו"מ הוא משום דהוא דבר שאינו ברשותו (דמשו"ה הוי רק קנין דרבנן כנ"ל) ולפ"ז קנין סטומתא דאלים כחו טובא ומהני גם לדשלב"ל שפיר מהני גם למכירת שטרות (דדבר שאינו ברשותו הוא ולא גרע מדשלב"ל ויעו' בש"ס ב"מ (טז) וברמב"ם (פכ"ד מהלכות מכירה ה"ה) וש"ע וריש סימן ריא) במ"ש דדבר שאינו ברשותו הוי כדשלב"ל) ודלא כדעת הנתיבות המשפט שכתב דצריך דוקא כו"מ ולא מהני קנין סטומתא:

ד ובפרט הנך שטרות שלא נכתבו ע"ש אחד מהן ודמי לשטר שכתוב בו לכל מי שמוציאו (ואפשר דעדיף טפי כמש"ל) ובשטר כזה הא כתב התומים דמכירתו דבר תורה וקנינו כשאר כל המטלטלין יעו"ש א"כ פשוט דמהני בו ג"כ קנין סטומתא כמו בכל דבר המטלטל [ובסברא זו היה מיושב קושית התוס' ב"מ (נו ע"ב) ד"ה יצאו דלמה צריך למעט שטרות מאונאה אי מכירתם דרבנן דנ"מ לשטר כזה דמכירתו דאורייתא הוא אבל באמת התומים בעצמו שם כתב דלכן הקשו התוספות מהך דהונאה דהרמב"ן כתב דשטר לכל המוציאו למ"ד אין ברירה לא מהני וא"כ הקושיא למ"ד אין ברירה ל"ל קרא ובפרט דבמשנה ר' יהודה אומר אף המוכר וכו' והא ר"י ס"ל אין ברירה יעו"ש ויש לפלפל אכמ"ל עכ"פ מדברי התומים אלו נראה דאף שטר שכל המוציאו גובה בו מ"מ לא מיקרי גופו ממון לענין דיני שומרים וכדומה וכמ"ש ג"כ הגאון חתם סופר חיו"ד (סימן קלד) ד"ה ותו כבר יעו"ש דאי כדעת השואל שם שנשבעין גם כן על שטר כזה א"כ בלא"ה

לא נוכל לאוקים קרא דאונאה בשטר כזה כיון דלא מקרי שטר כלל גם לענין שומרים ושבועה ואונאה כמובן ולפלא הוא על התומים שהקשה מהא דבכורות (נו א') דממעט שטרות וכתב ע"פ דרכו הנ"ל מה דהתוס' לא הקשו מהך דבכורות יעו"ש ואיך לא זכר שר התורה שהתוס' הקשו כן שבועות (ד ע"ב) ד"ה יצאו] ולא עוד דבלא קנין הסטומתא לפי דברי התומים שם יש מקום לקנין כסף לחודא מדינא בשטר כזה שכל המוציאו גובה שיצא מכלל שאר שטרות וא"צ כומ"ס אי אתה יכול לדון בו קנין חדש משארי מטלטלין וכיון דמכירת שטר כזה לא שכיח אוקמינן אשל תורה דמעות לחוד קונה כדאמרינן בב"מ (מו ע"ב) ויש לזה שורש בדברי הש"ס ב"ק (יד ע"ב) לפי גירסא א' עבדים ושטרות נקנין בכסף והיינו שטר כה"ג יעו"ש בתומים ואף דשטרי הלאטיריע שכיחי בזה"ז למכרם מיד ליד ובאמת מה"ט דהוי דברים הנקנים מיד ליד נלפע"ד דעדיפי משאר שטרות וכן מצאתי בשו"ת חתם סופר חיו"ד (סו"ס קלד) שם שהביא כן בשם השאילת יעבץ ח"א (סו"ס פה) דשטרי לאטיריע לאססען עדיפי משאר שטרות שאינן שוין להמכר לכל אדם משא"כ באלו הפתקאות שדמיהן קצובים ויש להם שער בשוק וחריפי זבינא יעו"ש] מ"מ לפע"ד יש מקום לומר דקאלעקטער המוכר לקונים שלו מהני קנין כסף לחוד מדינא כיון דכל עיקר הטעם דמעות אינו קונה במטלטלין משום שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליי' לא שייך במכירת קאלעקטער דודאי טרח ומציל כיון שלוקח חלק בזכיות הלאטיריע כנודע וכעין שפסק הש"ע בשם הנמו"י (סימן קצח ס"ו) לענין שכירת מטלטלין שנקנה בכסף דכיון שהגוף שלו טרח ומציל יעו"ש [ואף שהאחרונים שדו נרגא שם יעו' ברש"י ב"ק (עט ע"ב) ד"ה שכירות ובב"י (סו"ס שז) ובשטמ"ק ב"מ (צט ע"ב) ד"ה שכירות מ"ש בשם הרמב"ן ואכמ"ל דבנ"ז פשוט דיש מקום גדול לומר (דקאלעקטער המוכר לקונים שלו) דהוי בכלל מה דאוקמיה אדאורייתא ובפרט לפמ"ש המקנה לקידושין כז א') ד"ה ומקומו בטעם החולקין שם דשכירות מטלטלין ג"כ אינו נקנה בכסף הוא משום דס"ל דשייך בזה נשרפו חטיך בעליי' כיון דקי"ל שוכר כש"ש אם כן אם יקנה השכירות בכסף נעשה עליו השוכר מיד ש"ש אף שלא משך והוא בביתו של משכיר ה"ל כחזר והפקידו אצלו והמשכיר אינו אלא ש"ח עליו אף אם ישרף יצטרך השוכר לשלם ולא יטרח המשכיר להציל יעו"ש באורך ולפ"ז אף החולקין התם מודו הכא בנ"ד ודוק):

ה אמנם כן אם נחליט בזה דמהני קנין כסף לחוד (מטעם אוקמוהו אדאורייתא) יש בזה ריעותא לקנין אחר והוא למשיכה לחודא בלא כסף דיש מקום להסתפק דהיכא דאוקמוה אד"ת דמעות קונות לא תקנו בו קנין משיכה וכן היה נראה לדקדק מלשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות מכירה ה"ו) במ"ש לפיכך אם היה ביתו של לוקח כו' מושכר למוכר לא תקנו

לו חכמים משיכה כו' יעו"ש אולם לדינא צ"ע בזה והגאון נתיבות המשפט (סי' קצו ס"ק א) (בתירוצו על קושית הפני יהושע) כתב להדיא דאף במקום דל"ש הטעם דנשרפו חטיך מ"מ לא עקרו רבנן קנין משיכה ולא פלוג רבנן יעו"ש ולפלא שלא עמד בדקדוק לשון הרמב"ם ולדבריו יש לדחוק דמ"ש לא תקנו כו' היינו שלא תקנו לו שיצטרך דוקא משיכה כבכל מטלטלין אבל מ"מ משיכה לחוד ג"כ קנה וכ"נ מסתימת לשון הש"ע (סימן קצח) שם ס"ה שהביא לשון הרמב"ם (ולא העתיק הנך תיבות לא תקנו לו חכמים משיכה) ונראה שדעתו דעת תורה היא שמהני קנין כסף כדין התורה כיון דל"ש הגזרה דנשרפו כו' אבל קנין משיכה גם כן מהני וכ"נ מדברי הטוש"ע (סימן טז ס"ב) שכתב יכולין המשכיר והשוכר לחזור בהם עד שימשוך או שיעשה אחד מדרכי הקנין אם כן מבואר דמשיכה ג"כ מהני בשכירות מטלטלין לכ"ע (אף שהביא (סימן קצח ס"ו) דעת י"א דשכירות מטלטלין ניקנין בכסף כו') כמובן והיינו כסברת הנה"מ משום דלא פלוג אולם בס' החינוך להרא"ה פ' בהר (סי' שלו) כתב להדיא בלשונו הזהב ואמרו ז"ל בגמרא ד"ת מעות קונות וכו' על זה אמרו ז"ל שאם היו המטלטלין ברשותו של לוקח אע"פ שנשכר אותו מקום למוכר מכיון שהרשות הוא של לוקח ועיניו תמיד עליו ואם יארע שם מקרה באותן מטלטלין גם הוא יכול להרגיש בענין כמו המוכר וישתדל בהצלה שבצד זה לא יקנה במשיכה אלא בכסף כדין תורה עכ"ל הטהור, אם כן מבואר להדיא בדבריו דאין בזה קנין משיכה וכאשר דקדקתי בלשון הרמב"ם וצ"ע בזה לדינא כי פשטות לשון הש"ע שהעתיק דברי הרמב"ם ודילג תיבות לא תקנו לו חכמים משיכה וכתב במקומם העמידוהו על דין תורה נראה יותר לומר דכונתו דהדרא לדאורייתא דמעות קונות אבל לא בטלה התקנה דקנין משיכה דהוי קנין כללי וכמש"ל, ואדאתאן להכי יש לחזק קצת קנין הלאטעריע מדינא אף דהוי כדשלב"ל ע"פ דברי תשובת רבינו משולם בהגהות מרדכי דב"ב (סי' תרסג) (הו"ר ברמ"א סימן רט ס"ח) דאע"ג דאין אדם מקנה דשלב"ל מ"מ אם הוא ג"כ רוצה לקנות מקני ג"כ יעו"ש בסמ"ע (סק"ל) א"כ כעין זה נמי בנ"ד שהקאלעקטער יש לו ג"כ חלק הפריצענטין בהזכיה ואם תהני החזרה מטעם דשלב"ל גם הקאלעקטער לא זכה מד"ת ושייך הכל להקאלעקציע הראשונה ע"כ פשוט כיון דהוא רוצה בזכות זה דדשלב"ל מקני ג"כ ויש בזה לפלפל יעו' ג"כ בשו"ת חתם סופר חחו"מ (סימן קפו) ואכמ"ל דעכ"פ פשוט דיש חיזוק מזה לקניני הלאטיריעס שיהני הקנין מדינא לכאו"א מטעם דגמר ומקני (ויש להעיר דקנין זה לא הוי אלא דרבנן יעוין נוב"י מה"ק חחו"מ (סימן כת) ומה"ת (סימן מב) ויש לפלפל בדברי תשובת מה"ק במ"ש ג"כ (סימן כו כז) לדברים הנוגעים לנ"ד אלא שאין הזמן מסכים להאריך):

והנה לפמש"ל יש ליישב מה שקשה קצת בסוגיא דב"ב (קכז ע"ב) דאמרינן אלא לרבנן יכיר למה לי כו' אילו בעי למיתבא ליה במתנה מי לא יהיב לי' כו' ולפי מה דשלחו מתם (שם קכד ע"ב) דבמלוה בשטר בכור נוטל פי שנים דכמאן דגביא דמי יעו"ש ל"ק יכיר למה לי דנ"מ לשטרות דאינו יכול להקנותם מן התורה וליכא מיגו אי בעי למיתבא ליה ולזה אצטריך יכיר אבל לפמש"ל (אות ג) ע"פ דה"ת דטעם קנין שטרות דרבנן הוא משום דאינו יכול להקנות מה שאינו ברשותו אם כן א"ש דהא הש"ס בלא"ה קאמר לא צריכא בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן אלא דמקשה ולר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל יכיר למה לי ואם כן דהקושיא קאי לר"מ לדידיה שוב ליכא נ"מ גם לשטרות דהוא ודאי ס"ל מכירת שטרות מה"ת כיון דיכול להקנות גם מה שאינו בידו (ואם כן גם בשטרות איכא מיגו דאי הוי בעי למיתבא ליה כו') וכ"כ להדיא הכו"פ (סימן פד ס"ק ב) אליבא דרבי דס"ל כר"מ (יבמות צג א') דאדם מקנה דשלב"ל יתכן שפיר מכירת שטרות דאוריי' ומיישב בזה קושית רבותינו הראשונים גבי מכירת שטרות (יעו"ש שהזכיר ג"כ מדברי התוס' שבועות שלא זכר שר בתומים) ועוד י"ל דבלא"ה א"ש כיון דקושיתנו רק ע"פ מה דשלחו מתם והא טעמם דבכור נוטל בו הוא משום דכגביא דמי (יעוין בש"ס סוטה (כה) שבועות (מח) דלב"ש דס"ל שטר העומד לגבות כגבוי דמי פרש"י דהנכסים בחזקת בעל השטר עומדין ובאים להוציא מאתו יעוין ג"כ רש"י יבמות (לח) ד"ה כגבוי וגיטין (לז) ד"ה אינו שכתב דכגבוי ממש ואין כאן חוב ולא מקרי מחוסר גובייא יעו"ש) ואם כן לפ"ז גם מכירת שטרות דאורייתא לדידהו דלא שייך לומר הברת התוספות כיון דהחוב הוי כגבוי וברשותו שפיר יכול להקנות מה"ת וליכא נ"מ גם לשטרות ועפ"ז היה נראה לדון דלב"ש מכירת שטרות מה"ת וממילא גם לנ"ד לפמ"ש הקצוה"ח (סימן יב ס"ק א) בשם הכנה"ג דרק שטר ספק לא הוי כגבוי אבל שטר ברור הוי כגבוי יעו"ש [ולפע"ד מ"ש הקצוה"ח דמוכר שט"ח לא הוי כגבוי אצל המוכר וכו' יעו"ש עדיין צריך להעלותו בכור הבחינה וצ"ע וגם לפלא על הקצוה"ח שלא זכר דחילוק זה כבר כתבו התוספות סוטה (כה ע"ב) ד"ה ב"ה ובפתחי דברי הכנה"ג ראיתי (בסימן פב אות נז) שגם הוא הביא דברי התוס' סוטה וכתב עפ"ז כמה חילוקים בדיני מיגו ואכמ"ל] אם כן יש מקום לחלק דבשטר שחובו ברור שכבר הודה הלוה וכדומה כ"ע מודים דמכירת שטרות דאורייתא כיון דהוי כגבוי וברשותו ועפ"ז היה מקום ליישב קושית הראשונים מאונאה ופדיון בכור ואם היה מקום לומר כן היה נסתר מה שכתבתי לעיל (אות ב) צד לגרוע כח מכירת שטרי הלאטיריעס מבשאר שטרות כיון דהזכיה היא בספק ואינו ברור אבל לפ"ז גם שאר שטרות שהצריכו כתיבה ומסירה (מטעם דקנינם רק דרבנן היא) מיירי

בחוב שאינו ברור כ"כ ויש בזה לפלפל לסתור ולבנות יעו' גם כן תוס' ב"ב (עט ע"ב) ד"ה אימור ובקצוה"ת (סימן רט ס"ק ד) ונתיבות המשפט שם ואכמ"ל דכל מה שכתבתי הוא רק לפלפולא בעלמא:

ז ועתה נבוא לעמק יהושפט דהרש"ז שלא נתן מעות עבור חלקו בהצעטיל וגם לא קבלו במסירה רק מה שרשם ר"פ שמו אז אם במדינת פולין המנהג להקנות בזה הלאטיריע אזי ודאי קנה כמש"ל (אות ג) דמהני בזה ג"כ קנין סיטומתא (יעו' בש"ס ב"ק (קטז ע"ב) ולא ישנה ממנהג כו' ובש"ע (סימן ער"ב סי"ז) ובשו"ת חתם סופר (סימן צו) חחו"מ ד"ה אמנם כו' דמה שהוא ממנהג הסוחרים אין לשנות כו' ומנהגם תורה היא ויעוין בספרי ברכת משה בקונטרס התשובות סימן כו) אבל צריך שיהיה הקנין ברור בזה וכמ"ש הש"כ (סי' רא) לענין קנין סטומתא בקרקעות ובש"ע לא מצינו רק רשימת הלוקח, אולם אם א המנהג לקנות בזה נמצא דלא היה שום קנין לא כסף ולא מסירה, ומ"ש רו"מ שיש מקום לזכותו ע"פ המבואר בחו"מ (סי' קעו סעיף מא) דבאמר הריני משלם אע"ג שדחה אותו קצת כיון דלא אטרחיה לב"ד קני רווחא אם כן כש"כ בזה שידוע שאינו משנה מדיבורו רק שלא היה לו מעות בשעת מעשה והוא לא תבעו כלל (והביא גם כן מדברי הש"כ סי' עג ס"ק יט) הנה לפע"ד יש להבין שם דבמאי קנה רווחא אי לא הה שום קנין כלל אבל המעיין במרדכי שם (פ"י דכתובות רלז רלח) ובב"י (מחודשים לט) יבין דמיירי שנשתתפו מעיקרא יחד על פי קנינים המועילים בשותפות ואז אף שאחד לא נתן מעות ודחה אותו קצת מ"מ קנה רווחא דמי שנתן המעות שליחות דכולהו שותפי עביד (וכ"כ גם להדיא בס' ערוך השלחן שם (ס"כ) יעוין ג"כ בנה"מ שם (ס"ק נא) וברמ"א (סו"ס ג) ובשו"ת חתם סופר סימן צו) וא"כ אין זה ענין לנ"ד ועפ"ז יש לעמוד על דברי הגאון הצ' דברי חיים חחו"מ ת"ב (סי' כא) דדבריו בענין זה קצרים מאד וצריכין עיון יעו"ש ע"כ בדין הראשון הדר"ג יבצע תמימים ע"פ היושר והטוב והנה לכאורה בזה אף אם היה נותן הרש"ז הכסף לא שייך הסברא שכתבתי לעיל (אות ד) דמהני קנין כסף לחודיה מדינא דהא הכא המקנה איש פרטי הוא ואינו קאלעקטער (וגם אפילו בקאלעקטער נחוץ לידע החק אם הקאלעקטער מקבל הזכיה גם בלא הצעטיל כשנאבד דאז לא שייך טרח ומציל כמובן) אכן מ"מ הא ר"פ השאיר לעצמו גם כן חלק בהצעטיל ושוב שייך גם כן הסברא דטרח ומציל שלא להפסיד חלקו אבל צ"ע שלא חילקו הפוסקים במכירת מטלטלין שאם מקנה רק חלק לחבירו שפיר מהני קנין כסף כיון דודאי טרח להציל חלקו אולם באלו המטלטלין הראויין לחלוקה אפשר שיציל רק חלקו ולא יטריח על חלק חבירו המותר יעוין ברמ"א (סימן קעו ס"ח) משא"כ בנדון כזה וצ"ע אי נימא בזה לא

פלוג ולא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין יעו' ש"כ (סימן קצח ס"ק ט) ובנה"מ שם (ס"ק ד) ובירושלמי בבא מציעא (פ"ד ה"ב) מה בין כרם כו' צריך להעמיד לו מקחו ובפ"מ שם ד"ה צריך ומאה"פ ד"ה מכיון, עוד הבריק לנגד עיני לחזק קנין הכסף בשטרי הלאסטן על פי דברי התוס' עירובין (פא ע"ב) ד"ה שמא שהקשו דאם כן יאמר המוכר נשרפו מעותיך בעליה ותירצו דמעות נח לשמרן ואין טורח בהצלתם כמו פירות דאין יכול להציל אלא בטורח גדול יעו"ש מה שתירצו עוד ועכ"פ לפי תירוץ זה נראה דבפתקאות אלו שאין בהם טרחה יותר מבמעות ל"ש בזה הגזרה דנשרפו כו' ואכמ"ל דלא כתבתי זאת אלא דרך הערה ויעוין בסמ"ע (סי' רג ס"ק טו) ובנה"מ (סי' רד ס"ק א) ויעוין גם כן בסמ"ע (סי' נה ס"ק ו) וש"כ שם ודוק בכל מ"ש:

ח אמנם הדין השני של רא"ז ורח"ד עם הקאלעקטער מהריד"י ודאי יפה כתב רו"מ שבעלילתו אשר מצא אחרי יצא גורל הזכיה בנומער זה אין בו דברי טעם וכיון שהיה קנין המועיל בזה לא יוכל לחזור ואף שקנו רק במעות המלוה שמגיע לו מהסטאווקא מ"מ בקנין מלוה מדינא יש גם כן דעת הרמב"ם (פ"ז מהלכות מכירה) דקונה כמו שנותן דמים ואף דבש"ע (סימן רד) הביא מקודם דעת הרמב"ם ואח"כ דעת הרא"ש וסייעתו ולפי דברי הכנה"ג בכלליו לאו"ח (אות מו) לישנא בתרא עיקר אף בפוסקים ונקטינן כדבריהם שבאחרונה מ"מ כלל זה אינו מוחלט דהיכא דהמחבר הביא שני הדעות בשם י"א וי"א דאזיל בתר בתרא דייקא ויש בזה אריכות דברים לא עת האסף פה דיעוין בב"ח או"ח (סימן כז) שכתב על דברי הש"ע (ס"ו שם) שלא הכריע בדין איטר וכ"נ מדברי הרמ"א שהצריך להכריע שם והכי נהוג) ולא עוד דהכנה"ג בעצמו סותר דבריו וכתב בחחו"מ (סי' עה) (על דברי הש"ע שם (סכ"א) שכתב יש אומרים שפטור כו' וי"א כו') בהגהות הטור (אות פו) שהמחבר מרן הביא שתי הסברות ולא הכריע עכ"פ לדעת הרמב"ם קנין מלוה הוי כקנין כסף וא"כ לפמש"ל (אות ד) בנ"ז הוי קנין גמור כיון דלא שייך הגזרה דנשרפו חטיך בעלי' הן אמת דהגאון חתם סופר חחו"מ (סימן קע) כתב דקנין מלוה להרמב"ם לא הוי ככסף ממש ואף בכל האופנים דכסף קונה קנין גמור במלוה אינו קונה קנין גמור רק למי שפרע יעו"ש מה שהביא מדברי הה"מ אבל אין דבריו מוכרחין ותמוהים דאיך יפרנס דברי הר"מ גבי קרקע שפסק דקונה עי"ז קנין גמור וכ"כ הטור משמו (סימן רד ס"ז) יעו"ש ובסמ"ע (ס"ק טו) וכבר תמה עליו בזה גם הרב פת"ש בנת"צ שם (סימן קצט) ועוד הא נ"ז יש לדמותו לחוב הבא מחמת מכר [שהקונים מכרו להקאלעקטער את הצעטיל מסטאווקא והוא חייב להם מעות הצעטיל שמסרו לו (זכות הסטאווקא) ועבור חוב זה מכר להם צעטיל אחר כמובן] ובזה הא אמרינן מדינא

דש"ס ב"מ (מו מז) דמלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרו בה רבנן גזרה דנשרפו חטיך, ואף דלפמ"ש הרב המגיד (פ"ה מה"מ ה"ד) הטעם בזה דהוי כאלו החליפו פרה בשור (ויעוין בספרי מנחת משה חיו"ד (סי' כה אות ג) ד"ה אבל שהבאתי דברי הב"ח והשמטתי דברי הה"מ וכן מ"ש שם לחדש דבמקנה אותו מטלטלין עצמן ל"מ כיון דלא שייך לומר דהוי כאלו החליפו חפץ בחפץ, לא ראיתי אז דברי השבות יעקב ת"ג (סימן קע) המובא גם כן בפת"ש (סימן קצט ס"ק א) ועמד עליו מדברי הה"מ) אם כן לא שייך טעם זה בשטרות דלא מהני קנין חליפין מ"מ הא בשטר המועיל לכל מי שיוציאו מהני קנין חליפין לדעת התה"ד והרמ"א (סימן סו) והתומים ונה"מ כמש"ל (אות ב) וכ"ז לדעת הרמב"ם והרי"ף אכן לדעת הרא"ש וסייעתו הא מלוה לא הוי ככסף רק אם אמר לו בהנאת מחילת מלוה (יעוין קידושין ע"ב) וש"ע סימן רד ס"י) וא בחוב הבא מחמת מכר הביא הרמ"א שם (סימן קצט דעה זו דדוקא באמר לו מכור לי בהנאת מחילת הדמים כו' (ויעוין בב"י (סימן קצט סוס"א) במ"ש דבחוב מחמת מכר אפילו לא אמר בהנאת מחילת מלוה סובר הרא"ש דקנה כו' ועשו כאלו אין הדמים מלוה והד"מ (אות א) כתב ע"ז דאין בדברי הרא"ש הכרע דאפשר לפרשם דבהנאת דמים אלו קאמר ויעו"ש בהגהת דו"פ שכתב דהטור הבין גם כן דברי הרא"ש כמו שכתב הב"י דלא חילק כאן ש"מ דבלא מחילת דמים נמי ס"ל דקנה יעו"ש והדבר צ"ע ויעו' בסמ"ע (ס"ק ה ובסימן רד ס"ק טו) ודוק) מ"מ בנ"ז דהמנהג פשוט בכל ערי ישראל לקנות עבור סטאווקא צעטיל אחר וכמעט רוב הקונים שזוכין בסטאווקא לוקחין צעטל אחר ואין פוצה פה אם כן הא הרא"ש בעצמו פסק בתשובה דקנין סיטומתא מהני אף בדשלב"ל וכמש"ל וע"כ פשוט דרא"ז ורח"ד זכו בזכות הלאטיריע לכ"ע:

כ"ד הכו"ח בנחיצה רבה ג' בא שנת תרפ"ו ידידו ש"ב הדורש שלומו באה"ר וא"ע מכבדו ומוקירו משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מג

תשובה לכבוד י"ג הרה"ג המפורסם חו"ב מוהר"ר משה נ"י ראטמאן אבד"ק האריד‌ישץ. אחי הגאון הגביר ר' ברוך עסמאן מח"ס חד וחלק. בענין צוואה ובעגיני צדקה וכמה דברים המסתעפים מזה:

א קונטרסו שאלת חכם בדבר השטר צוואה שהניח הג' רי"פ מאושר כחק נאטיראלניע וכתוב שם בשפ"ר שהוא מניח אלף רו"כ בגס"ד באנק שאחר פטירתו יבררו עדת

הארידישץ שני נבררים שהם עם בנו הר"מ יקחו המעות הנ"ל לחלקם לעניי העיר הארידישץ ועתה רוצים אנשי העיר הגבירים ובע"ב שלא לפזר המעות בפעם אחת על פי חלוקה אלא לעשות מזה קרן קיימת לקנות חנות וכדומה שהפירות יחלקו בכל שנה על ת"ת וכת"ר שהוא אחד מהנבררים (שקבלו המעות מהגס"ד באנק) מפלפל בחכמה אם יכולים המה על פי התורה לעשות כן דהגם דבני העיר רשאין לשנות ולעשות מקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו (בבא בתרא ת ע"ב) ולשטת הר"ת מותר לשנות גם לדבר הרשות ואף לדעת הר"י הלוי המובא ברא"ש שם (סימן כט) וטור יו"ד (סי' רנו) שאסרו לשנות היינו דוקא לדבר שאינו לצורך עניים כגון לשומרי העיר אבל לצרכי עניים כ"ע מודים דמותרים בה"ע לשנות ואם כן בנ"ד אם יהיה פירות הנדבה לת"ת אין לך צורך גדול מזה ועכ"ז נראה לכת"ר לחלק על פי דברי הר"ן (המובא בב"י שם) שכתב במה דיכולין לשנות לדבר אחר והא זכו בהם עניים (וכדאמרינן ב"ק (לו ע"ב) אנן יד עניים אנן) י"ל דטעמא דמלחא משום דאינו אלא כהלואה גבייהו שהרי אם יצטרכו עניים עלייהו רמו ועפ"ז דעת כת"ר דעת תורה לחלק דזה שייך בתמחוי וקופה וכיוצא דהעניים רמו בענין זה על בני העיר מה שאין כן בנדבה מצויינת כזאת שמעולם לא התנדב אחד מנדיבי עירו סכום גדול כזה בפ"א ולא יוכלו העניים לדרוש עד עולם מבני העיר שיהנהו אותם בסכום כזה בפ"א ולא שייך לומר בזה דהוי כהלואה לגבייהו ואם כן כיון דאנן יד עניים אנן וזכו במעות זה איך יוכלו בני העיר לשנות לדבר אחר זת"ד (באות א), והם דברים נכונים בטעמן וכעין זה כתב מרן מהר"ב אשכנזי בשטה מקובצת שם (ב"ב ח) סוף ד"ה ולשנותן, ועוד נ"ל דכי אמרינן דרשאין לשנותה לכל מה שירצו דוקא כגון שנתאספו להתנדב לצדקה כדי לספק צרכם לעניים לחדש או לשני חדשים ועלתה הנדבה למנה או למאתים ונמצא שמספיק להם חצי החילוק לאותו זמן ולפיכך יכולים לשנות המותר לצרכיהם כל זמן שיסכימו בני העיר או הפרנסים על כך וכשיעבור אותו זמן יחזרו ויגבו להם כמשפטם אבל אם התאספו לעשות צדקה ולחלקה כולה לעניים לאלתר ודאי אין רשאין לגזול את העניים ולשנות מקצת הצדקה לא לצרכיהם ולא למצוה אחרת עכ"ד וכל המתבונן יראה כי גדול הראשונים קולע אל המטרה קרוב לדעתו הרמה דעת תורה וטעמו מובן כמ"ש כת"ר:

ב ויש להוסיף נופך בזה על פי דברי הרא"ש והטור שם שכתב ומיהו דוקא קופה ותמחוי שהוא דבר קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהצריכו לגבות לצרך כסות וכו' לא ישנו ליתנו לצרך דבר אחר עכ"ד, ותוכן דבריהם הוא דבקופה יש תרתי למעליותא א' שהוא בקביעות וכמ"ש הרמב"ם

(פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה ג) וש"ע שם (ס"א) מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה וכו' ובזמן הש"ס היה גם התמחוי בקביעות (יעו"ש ברדב"ז מכת"י על הרמב"ם דפוס ווארשא תרמ"ב שתמה מי נתן להם רשות לבטל התמחוי) ועכ"פ היו מתעסקים כולם בתקנות אלו בקביעות, והב' שאין שום פסידא לעניים במה שישנו דמה שיחסר להם יגבו מהקהל לצרכם פעם אחרת והתם (שקלים פ"ב מ"ה) גבי מותר עניים לעניים הוי בהנך תרתי להיפוך דאין שום תקנה בקביעות רק שגבו על פי מקרה וגם שיהיה פסידא לעניים אם ישנו לדבר אחר ועפ"ז מיושב קושית השטמ"ק שם על דברי הרמב"ן שפירש דלשנותה לאו לשנותה לגמרי קאמר אלא ללוותם לצרכיהם ואחר מכאן ישלמו דלפשיעה לא חיישינן שאין פשיעת הרבים מצוייה כפשיעת היחיד כו' והקשה דהא אף בצבור חוששין לפשיעה כדאמרינן (שם ב"ב ג ע"ב מגילה כו פ"ב) לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא וקמפרש משום פשיעותא יעו"ש ולהנ"ל א"ש דבדבר הקבוע ברבים כקופה ותמחוי בזמן הש"ס דקביע מלתא להתעסק בזה ברבים ל"ח לפשיעותא שיתעצלו ולא יגבו משא"כ בבנין בית הכנסת דהמקרה הביאה להם בנין הבי כנישתא חיישינן לפשיעותא שיתעצלו בדבר ועפ"ז נבין גם כן סברת הרא"ש דמדוע גבי מותר עניים פסקו למלתא דיתנו לעניים וה"ל לאשמעינן דאם יקבלו עליהם לגבות פעם אחרת ולהשלים אם יחסר לעניים יהיה מותר לשנות א"ו דפסיקא מלתא בדבר שאינו קבוע כקופה ותמחוי רק על פי מקרה גבו לא מהני אף אם יקבלו על עצמם להשלים החסרון דחיישינן לפשיעותא ולפסידא דעניים ויעוין במהרי"ק שורש ה' מה שכתב על דברי הרא"ש הנ"ל דמשמע מדבריו דאפילו בני העיר שגבו סתם ויפה כחם לשנותם אפילו הכי יהיב טעמא לכשירצו מעות לעניי עירם יגבו פעם אחרת הא פסדי עניים פסידא דלא הדר דלא יחזרו הגבאים מה שנטלו (על צדקה אחרת) אסור לשנות יעוין גם כן (שורש קכח) שהבית על דברי הרא"ש אלו גם דברי הרשב"א בתשובה דבזמן הזה שאין הצבור מספיקין צרכי עניים ואין ממלאין חסרונם אם משנין הקדש זה לדברים אחרים הרי אלו גוזלין את העניים יעו"ש ובט"ו (סימן רנו ס"ק ד) וש"כ (סי' רנב. ס"ק ב וסימן רנט ס"ק יא) ועכ"פ בנ"ד נכונים דברי כת"ר דלאו בכל יומא אתרחיש נדבה כזו והיא מקרה מיוחדת בכמה שנים אם כן מי ישלים החסרון מה שיהיה פסידא לעניים על ידי השינוי ואף אם יבטיחו להשלים לא מהני כמש"ל דחיישינן לפשיעותא במעשה מקריות ובכג"ז אין הצבור רשאין לשנות, הן אמת דדעת תשובת מהרש"ך ח"א (סימן לח) ומהרש"ח בתשו' בני שמואל (סימן לה) ותשו' מהר"מ גאלנטי (סי' עו וסימן קכג) (הו"ד בשו"ת שער אפרים (סימן סו) יעו"ש באורך

וגם הרב הפוסק בתשו' מטה יוסף יו"ד ת"ב סימן יב) דדוקא לדבר הרשות אין לשנות בדאיכא פסידא לעניים אבל כשמשנים אותם לדבר מצוה כולם שוים לטובה דיכולים לשנותה אפילו בפסידא דלא הדרא מ"מ הרב מטה יוסף בעצמו א להוכיח דאפילו לדבר מצוה אין לשנות בדאיכא פסידא לעניים יעו"ש:

ג עוד י"ל מטעם אחר כדעת כת"ר דאף אם יהיה לנו ספק איך היה כונת המקדיש דאף דלשון לחלק בודאי מבואר לחלק בפ"א (וכדנראה מלשון הרמ"א (סימן רנט ס"א) במ"ש שאינה עומדת לחלק רק הקרן כו') אכן מפני שכתב השט"צ בשפ"ר שיקחו הנבררים את הכסף מהגס"ד באנק לחלק א"כ אפשר כיון דע"פ נימוסי משפטי המדינה בנקל יותר ליקח כסף על חלוקה מלעשות קרן קיימת על פירות כידוע כתב שהלקיחה יהי' כנימוס בכדי לחלק אבל מה לעשות אח"כ לא ביאר בפירוש מ"מ הא ידוע שאומדין דעת המקדיש שרצה שיהיה לדבריו קיום ושלא יהיו דבריו לבטלה, הן אמת דלא קי"ל כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה (כתובות נח ב' ערכין ה תמורה כז) יעוין ברמב"ם (פ"א מהלכות ערכין וחרמין הלכה ג) ובכ"מ ורדב"ז מכת"י שם מ"מ היינו דוקא לומר ע"פ סברא זו דא"א מוציא דבריו לבטלה ההיפוך מלשונו ממש כגון דאמר בפירוש ערך כלי זה עלי וכן בפחות מבן חודש לפרש כונתו לשם דמים נגד לשונו בזה לא קי"ל כר"מ אבל היכא דיש מקום לפרש בלשונו ממש כתיקון חכמים ויהיה קיום לדבריו בזה כ"ע ס"ל כר"מ וכמ"ש האס"ז שם (כתובות נח ע"ב) ד"ה עוד יש לפרש בשם הריטב"א ואע"ג דלא קי"ל כר"מ במעריך פחות מבן חודש התם הוא שאתה משנה לשונו מערך לדמים אבל הכא כו' י"ל דה"ק שהוא מקדיש אותם בדין חכמים וכו' יעו"ש (וע"פ סברת הריטב"א אלו יש ליישב קושית הגאון רעק"א בתוספותיו למשניות נדרים (אות סז) מה שהקשה על הר"ן מסוגיא דכתובות (נח) ולפלא שלא ראה גם כן מה שכתב בזה השער המלך (פי"ב מהלכות נדרים ה"י) ויש לפלפל גם כן בדברי השעה"מ במ"ש בסוף דבריו ליישב דברי הנתיבות הספרדי על פי דברי הריטב"א יעו"ש ואכמ"ל) ואם כן לפ"ז אם היה מקדיש הפירות שיהיה מהכסף דבריו בטלים לדעת הגאונים (הו"ד ברמב"ם פרק כב מהלכות מכירה הלכה טו"ב) והרא"ש פ"ד דב"ק (סי' ג) (הו"ד בטוחו"מ סי' ריב ס"י) וכ"ד הרמ"א בחו"מ (שם ס"ז) דסברא זו היא עיקר דאם אמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים או כל שכר בית זה לעניים דלא קנו ההקדש ולא הצדקה כלום דאין אדם מקדיש דשלב"ל וממילא דבריו בטלים יעו"ש משא"כ אי נימא כמשמעות לשון השט"צ שהקדיש גוף הכסף לחלקו תיכף אזי דבריו קיימים אם כן בודאי נראה ברור דכונתו היה להקדיש באופן שיהיה קיום לדבריו וכמש"ל [ויש לפלפל הרבה בפרט זה

דספק צדקה והקדש יעו' רמב"ם (פ"ב מהלכות מתנות עניים הי"ג) ובכ"מ שם מ"ש בשם הרמב"ן והרשב"א ויעו' בראש פ"ט דב"ב (סימן כט) ובשו"ת הריב"ש (סימן קס) בענין יורש ודאי והקדש ספק דאין ספק מוציא מידי ודאי ובש"ע חו"מ (סימן רנ ס"ג) וברמ"א יו"ד (סי' רנט ס"ה) וש"כ שם (ס"ק יד) ושו"ת מהרי"ט ח"א (סימן לט) ושו"ת חתם סופר חיו"ד (סימן רמ) ושו"ת נשמת כל חי חחו"מ (סימן לז) ושו"ת פרח מטה אהרן ח"א (סימן סב) ד"ה ולטענה ושו"ת סמא דחיי חיו"ד (סימן יד דף לב) ויש בזה ת"ל לפלפל לסתור ולבנות ואכמ"ל] ויעוין ביו"ד (סימן ריח) דבכ"ד מפרשין לשון הנודר באומדנא שכן היה כונתו ויעו' בשו"ת הרא"ם ח"א (סימן נג) הו"ד בסמא דחיי שם (לב ע"ב, ד"ה וכבר) שכתב בהדיא דבכל מידי דנדרים והקדשות וצדקות לא אזלינן אלא בתר אומדנא דדעת הנודרים והוכיח כן בראיות ברורות יעו"ש: (ד) וכ"ז לדעת הגאונים והרא"ש אבל לדעת הרמב"ם שם (פכ"ד מה"מ הלכה טז) והש"ע שם דאם צוה אדם כשהוא ש"מ כל מה שיוציא אילן זה לעניים או כל שכר בית זה לעניים זכו בהם העניים יעו"ש בכ"מ וסמ"ע (ס"ק יט) אם כן אין הכרח לזה שהקדיש דוקא גוף המעות לחלוקה דאף אם הקדיש רק את הפירות לעניים גם כן יש קיום לדבריו אכן באמת גם לפי שטת הרמב"ם יש לצדד ע"פ דברי המהר"מ אלשיך בתשובותיו (סימן ז) שחידש בדין נתן מעות לפירות דלא מהני אפי' אם היה אומר מעות לפירותיהן דלא דמי לבית ודקל שהם קיימים בעת בא הפירות והדירה לעולם ומשו"ה מהני בית לדור ודקל לפירותיו אבל במעות כשהריוח בא לעולם ואין המעות עצמם בעולם נמצאו הפירות בלי ממשות יעו"ש נמצא דלפי סברת המהר"מ אלשיך גם להרמב"ם אין קיום לדבריו אם הקדיש רק הפירות מהמעות ואם כן גם לשטת הרמב"ם יש הכרח לומר שהקדיש גוף הכסף לחלוקה שיהיה קיום לדבריו, אמנם כן כיון דיסוד הסברא הוא דבטח הקדיש באופן שיהיה קיום לדבריו אם כן יש לומר הסברא לאידך גיסא דאם היה רוצה שדבריו יתקיימו בלי שום חרטה היה לו למסור מת"י ההקדש ליד א' הגבאים דאז לא יוכל עוד ליתשל עליו כדאפסקא הלכתא בש"ע יו"ד (סי' רנח ס"ו) דאם הגיע ליד הגבאי אינו יכול להשאל עליו (והוא מדברי הרשב"א בתשו' תרנ"ו וכ"כ הריטב"א פרק הזהב הו"ד גם כן בשטמ"ק שם (נז א') ד"ה מר בשם ר' אלחנן וכ"כ הרמב"ן וכ"כ הנמו"י ר"פ הא"ר וכ"כ התוס' פסחים (מו ע"ב) ד"ה הואיל) ומדלא מסרו ליד הגזבר (דאז הוי הקדש מוחלט בלי שאלה וחרטה) שוב אין הכרח לומר דהקדישו דוקא באופן שיהיה קיום לדבריו כמובן אכן כיון דסברת הריטב"א דכתובות (דהיכא דאינו נגד לשונו ממש כ"ע מודים דא"א מוציא דבריו לבטלה) לא מצינו לו מקום מבואר בדברי הפוסקים להלכה רק ברמב"ם (פי"ב מה'

נדרים ה"י) יעו"ש בכ"מ מ"ש קושית הר"ן ובשעה"מ שם במה שהביא דברי הנתיבות הספרדי שכתב בטעמו של הרמב"ם שם דכיון דבידה לומר איני ניזונית ולהפקיע מעליה שיעבוד הבעל נעשה כאומרת יקדשו ידי משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ובכדי שלא יסתרו פסקי הרמב"ם ממה שפסק (בפ"א מהלכות ערכין ה"ג) כחכמים הכריח השעה"מ שם דדעת הרמב"ם שם כדעת הריטב"א הנ"ל וכיון דבשיטת הרמב"ם אנו עומדים בהלכה זו שוב אין סתירה לקיום מאמר הנודב מדלא מסרו ליד הגזבר כיון דיש מקום לומר דלשטת הרמב"ם עצמו אין חילוק בזה לענין שאלה ואף כשהגיע ליד הגזבר יכול להשאל עליו דהנה הרמב"ם (פ"ח מה' מתנות עניים ה"ד) הביא הדין דאם הגיע ליד גבאי אסור לשנותה מש"ס (ערכין ו') ולא הביא בשום מקום מימרא דרב יוסף (ב"ק לו ע"ב) דאנן יד עניים ונראה משום דלא נ"מ מזה לדינא לשטתו (בפכ"ב מהלכות מכירה הט"ו) יעו' בהשגת הר"א והתוס' ב"ק שם ד"ה יד ומוכח לכאורה דס"ל להרמב"ם דלא כשטת הראשונים בדין שאלה ולא מהני הך סברא דיד עניים אנן גם לענין שאלה ויכול להשאל על נדרו גם כשבא ליד הגבאי דאל"כ לא ה"ל להשמיט דברי רב יוסף אי איכא נ"מ עכ"פ לענין שאלה וכ"כ להדיא הגאון נוב"י מה"ת חיו"ד (סימן קנד) יעו"ש באורך עכ"פ אי נימא דלשטת הרמב"ם גם בבא ליד גזבר מהני שאלה שוב אין ראיה ממה דלא מסר ליד גזבר שלא היה רוצה להחליט ההקדש והצדקה ושוב שייך שפיר לומר הסברא הנ"ל: (כדעת הרמב"ם פי"ב מהלכות נדרים ה"י הנ"ל) דלא הוציא דבריו לבטלה ובודאי היה כונתו באופן שיקויים הנדר כמש"ל:

ה ואדאתאן להכי אי נימא דשיטת הרמב"ם הוא דגם בבא ליד גזבר מהני שאלה יש מקום לומר בזה לפע"ד דרך החידוד קצת דהרמב"ם:

לשיטתו אזל במ"ש (פ"ז מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז) ואין אומרים אלו רצה היה אומר בטעות הקדשתי וישאל על הקדשו לחכם יעו"ש ולפתור זאת יש להקדים דעיקר הדבר דגם בהקדש לא מהני שאלה כשבא ליד גזבר לא מצינו לו הכרח מבואר בש"ס (דהא דאמרו (בנדרים נט) ותרומה ביד כהן כו' הא יש לפרש גם כן כפי' הר"א מוייץ המובא בפי' הרא"ש שם) אלא במה שאמרו פסחים, (ה ע"ב) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ולא אמרינן דחשוב כשלו מטעם הואיל ואי בעי מתשיל, כדאמרינן הכי גבי חלה (שם מו ע"ב) ומשום זה הכריחו התוס' שם דהיכא דאתי ההקדש ליד גזבר ל"ש בו שאלה אה כן יש לומר דהתוספות לשיטתם במה שכתבו בערכין (כג א') ד"ה בשאלה לפרש טעמו דר' יהושע דלא חייש לקינוניא בהקדש דבידו הוא לאיתשולי אנדריה ולמה לו לעשות קינוניא יעו"ש ודקדק בדבריהם הרב מחנה אפרים הלכות צדקה (סימן ה)

דס"ל דיש שאלה בהקדש בחרטה בלבד דאי ס"ד דצריך שימצא פתח לנדרו אם כן עדיין יש ליחוש שמא אינו מוצא פתח על נדרו ומשו"ה עושה קנוניא ואם כן התוס' לשיטתם דשאלה בהקדש גם כן הוי בידו הקשו שפיר והכריחו מזה דמיירי בבא ליד גזבר דל"מ בו שאלה אבל לשטת הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין שם דס"ל דבהקדש לא סגי בחרטה לחודיה אלא בעינן פתח לנדרו שיאמר בטעות הקדשתי כלומר דאדעתא דהכי לא הקדיש וכמ"ש הרב מחנה אפרים שם בשטת הרמב"ם ואם כן ל"ק כלל מה דאמרינן בפסחים דאינו עובר בשל גבוה ולא אמרינן הואיל כיון דבאמת בהקדש לא הוי בידו ליתשל משום דצריך פתח ודלמא לא ימצא פתח לנדרו ושוב אין הכרח לומר דהקדש שבא ליד גזבר לא. מהני שאלה משא"כ גבי חלה דהוי כתרומה (יעוין פ"ד דב"מ מ"ח וברש"י ורע"ב שם) שפיר אמרינן הואיל כיון דסגי בחרטה לחודיה הוי בידו ליתשל ואף דהא דיש שאלה בהקדש ילפינן מנדרים כדאיתא בש"ס נדרים (עח א') ואיך נחלק ביניהם דבהקדש אין שאלה בחרטה לחודיה כבר פריש לה הרמב"ם (סוף הלכות נדרים פי"ג הכ"ה) שכתב נדרי הקדש אין נשאלין עליהם אלא מדוחק דמצוה לקיימן שנאמר נדרי לה' אשלם ומהאי טעמא דאין נשאלין אלא מדוחק לא סגי בחרטה לחוד וצריך שימצא פתח גם כן יעו"ש במת"א והא דבתרומה אמרינן (שם נט) דהוי דשיל"מ משום דבידו ליתשל ומוכת דסגי בחרטה לחוד: (דאי בפתח שמא לא ימצא פתח של חרטה) כבר כתב בזה גם כן הרב מחנה אפרים שם דבתרומה כיון שאינו רוצה להפקיע המצוה שדעתו הוא לחזור ולתרום אח"כ ע"כ אפילו בחרטה בלבד יש לו שאלה יעו"ש ועפ"ז יש מקום ליישב דברי הש"ס פסחים שם (מו ע"ב) דאמרינן דטעמא דר"א גבי תלה משום הואיל ואי בעי מתשיל דלכאורה תמוה מאד דהא ר"א מתלמידי ב"ש הוא וס"ל בערכין (כג א') כב"ש דאין נשאלין על ההקדש דהקדש בטעות הוי הקדש והתוי"ט בפסחים שם (פ"ג מ"ג) עמד בזה וכתב על הרע"ב דמ"ש הוי הקדש טעות ואינו הקדש אגב רהיטא לא דק דהא בהדיא שמעינן לר"א דס"ל דהקדש טעות הוי הקדש כמ"ש הרע"ב עצמו רפ"ו דערכין וכתב הוא דתלה אינה הקדש וכי אמרינן הואיל הוי כאלו איתשל עליו ושלו הוא יעו"ש בתוי"ט והדבר מחוסר תבלין להבין החילוק בין חלה להקדש (והגאון בעל מצפה איתן הביא בשם תשובת רמ"ע מפאנו (סימן סב) לחלק בזה דתלה ממון בעלים הוא ואי בעי יהיב לה לב"ב כהן לפיכך אמר אי בעי מתשיל אף לב"ש ול"ד להקדש דהוי בי גזא דרחמנא יעו"ש ויעו' בש"כ (סי' רנה ס"ק ק שהוכיח מזה דהקדש חמור מתרומה) אבל לפי הנ"ל א"ש ומובן החילוק כחומר דבאמת יש להבין מה שאמרו בערכין שם (ובנזיר ל ע"ב וב"ב קכ ע"ב) דלב"ש אין שאלה בהקדש משום דהקדש בטעות הוי הקדש והא

שאלה לא הוי דוקא בכלל שם טעות דהיכא דניתר בחרטה לא מקרי טעות ורק היכא דניתר בפתח הוי משום טעות דאדעתא דהכי לא הקדיש וכמ"ש הרמב"ם שם יעוין גם כן מה שכתב הר"ן בשם הרמב"ן (נדרים כז א') לענין נדר שהותר מקצתו דדוקא נדר שהותר על ידי פתח דומה לנדרי טעות (יעוין גם כן בשער המלך פ"ו מה' שבועות הלכה ח"י) ולפמש"ל א"ש על פי שטת הרמב"ם דבהקדש לא מהני חרטה רק על ידי פתח דהתירו משום דהקדש בטעות הוא וע"כ לב"ש לא מהני שאלה דס"ל הקדש בטעות הוי הקדש משא"כ היכא דניתר בחרטה לחודא ולאו משום טעות הוא אלא משם שאלה הוא שהתירה התורה שפיר י"ל דמהני לכ"ע אף לב"ש כבנדרים וא"כ כמו שכתב המת"א דמשו"ה מהני בתרומה שאלה על ידי חרטה לחוד כיון שאינו רוצה להפקיע המצוה כן י"ל סברא זו בחלה דכיון דאינו רוצה להפקיע המצוה דיחזור ויתרום חלה אחרת מהני שאלה בחרטה לחוד וכיון דאין היתרו משום פתח דמשוי ליה לטעות אלא משום שאלה דחרטה לחודא מהני לכ"ע אף לב"ש ושפיר אמר ר"א הואיל ואי בעי מתשיל גבי חלה ויש עוד לפלפל אכמ"ל עכ"פ שטת הרמב"ם אחוז זה בזה ומובן טעמו דס"ל דגם בבא ליד גזבר מהני שאלה ודוק וא"ש מ"ש באות ד:

ו ולפמש"ל יש מקום להביא ראיה לשטת הרמב"ם מדברי הירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב) דגרסינן שם אית תניי תני לא יראה לך לך אין את רואה אבל רואה את של גבוה אית תניי תני אפי' לגבוה מ"ד כו' רואה את לגבוה בשהקדישו קודם לביעורו מ"ד אפילו לגבוה כשהקדישו לאחר ביעורו (דאז אינו ברשותו להקדישו הלכך עובר עליו) אמר רבי בן בר חייא קומי ר' זעירא תפתר בקדשים שחייב באחרותן כר"ש דסובר בבבא קמא קדשים שחייב באחרותן כגון דאמר הרי עלי כדידיה דמיין ותרווייהו בהקדישן קודם ביעורן) עכ"ל הירושלמי ומקשין בזה דלפי דברי תוס' פסחים הנ"ל אמאי לא תירצו בירושלמי בפשיטות דהא דתני עובר מיירי בלא בא ליד גזבר ומטעם הואיל ואי בעי מתשיל ולא עוד דלפי מה דמשני בקדשים שחייב באחרותן אם כן בודאי כשלא בא ליד גזבר הוא (דכשהוא ביד גזבר שוב אינו חייב באחריותו) ושוב אין הכרח לומר כר"ש דבלא"ה עובר מטעם הואיל יעו"ש בהגהות ירושלמי מה שכתב בזה ידיד החכמים הגאון מלבוב ז"ל ובספרי מנחת משה חאו"ת (סימן יג) כתבתי בדרך הפלפול קצת ויש לי לסתור בדברי שם ולבנות ואכמ"ל כי קנה מקומו בספרי כליל תפארת) אבל לפי שטת הרמב"ם שכתבתי לעיל א"ש דבקדשים ל"ש לומר הואיל ואי בעי מתשיל כיון דאינו בידו הוא משום דצריך פתת גם כן ואולי לא ימצאנו (ול"ד לחלה דסגי בחרטה לחוד) ושוב אין חילוק בין כשבא ליד גזבר או לא (ואדרבא לפמש"ל בשטת הרמב"ם מהני שאלה גם

בבא ליד גזבר אלא דהואיל לא שייך בשניהם כיון דאינו בידו למצוא פתח) וע"כ קמתרץ הירושלמי דמיירי דוקא בהקדישו לאתר ביעורו או בקדשים שחייב באחריותן וכר"ש [ובהחפשי מצאתי להגאון מהרי"ט אלגזי בהלכות חלה להרמב"ן (אות י) שכתב גם כן דלשטת הרמב"ם דהקדש בעי פתח מיושב קושית התוס' ונהניתי] ולכאורה היה מקום קצת לומר בדברי התוס' פסחים שם דמ"ש היכא דאתי הקדש ליד גזבר לא אמרינן הואיל כו' אין כונתם גם כן דלא יוכל שוב ליתשל אח"כ אלא דלא אמרינן בזה הואיל כיון דלא שכיח ליתשל אחר שכבר בא ליד גזבר לא אמרינן בזה הואיל (יעו"ש בתוס' דיה רבה) וכעין שכתב הרא"ש בשם הר"א ממיץ נדרים (שם נט) גבי תרומה ביד כהן דלא שכיח כלל שישאל עליה (אבל אי אירע דאיתשל מהני באמת אף כשבא ליד גזבר) ועפ"ז היה מיושב דברי התוס' סוטה (ו ע"ב) ד"ה כי שהקשו אמאי נשרפת כיון דיש שאלה בהקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין יעו"ש דלכאורה דבריהם תמוהין דהאיך יהיה נשאל אחר שהובאת כבר המנחה ליד כהן שוב לא מהני שאלה לפי פשטות התוס' דפסחים וכבר העיר בזה המשנה למלך (פרק יא מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד) אבל אי נימא כמש"ל דהתוס' דפסחים לא כתבו רק דלא אמרינן הואיל אבל שאלה מהני הוי א"ש:

ז אמנם כן באמת פשטות לשון התוס' דפסחים נראה יותר דכשבא ליד גזבר אין נשאלין עליו דאי משום דלא שכיח שיתשל הא גם בלא בא עדיין ליד גזבר גם כן לא שכיח שישאל על החמץ של גבוה ויעבור על ב"י ויהיה חייב לשרפו, דדוחק לומר דבבא לגזבר מקרי לא שכיח כלל כמ"ש התוס' ד"ה רבה דז"א כונת התוס' א"ו כיון דעכ"פ יכול לשאול עליו שייך בו הואיל ובבא ליד גזבר לא אמרינן הואיל כיון דלא מהני בו שאלה ועוד כיון דכמה מגדולי ראשונים כתבו להדיא דלא מהני שאלה כשבא לגזבר גם בדה"ת לא נעמיס ביאור רחוק ודברי התוס' דסוטה הנ"ל יש לתרץ בפשיטות ע"פ מ"ש הרב מהר"י ששון בס' בני יעקב (קסז ע"א) דכלל מסור בידינו דכל היכא דכותבים התוספות תימא ואינם כותבין וצ"ע התירוץ פשוט יעו"ש אם כן ה"נ שכתבו התוס' קשיא ולא העלו בצ"ע י"ל גם כן משום דהתירוץ פשוט דלא שייך בו שאלה אחרי שהובא לכהן וגם בשני קושיות הראשונות שהקשו התוס' יש למצוא תירוץ פשוט ואכמ"ל וצ"ע לחלק בין תימא לקשיא ובהיותי בזה המכסה אני מידידי נ"י כי באמת בפירושא דהואיל ואי בעי מתשיל כתבתי על גליון השד"ח מידידי הגאון הצדיק חכם מדיני הי"ו מערכת חמץ ומצה (סימן ה אות יז דין כה) שהביא שם קושית ידידי ותלמידי הרב החו"ב וכו' ר' יחזקאל וועפרינסקי מטשעהרין בדין ביטול והפקר דמהני מן התורה לכל הפוסקים ואמאי לא אמרינן הואיל ואי בעי מתשיל דגם בהפקר מהני שאלה קודם שבא ליד זוכה

יעו"ש דסיים בצ"ע וכתבתי דקושיא זו הקשה אותי גם כן יו"ת הרב הנ"ל והשבתי לו די"ל דכאן ליכא החשש דלמא מתשיל בעת שעוסק לבטלו ולהפקירו (כעין דאמרינן (פסחים יא) השתא מיהדר עליו לשרפו אתי למיכל מיניה) משא"כ בחלה כמובן וגם לפי מה דאמרינן בש"ס לרשב"ג גיטין (סו א') נדרים (מח א') חולין (לט ע"ב) הוכיח סופו על תחלתו כן י"ל להיפוך הוכיח תחלתו על סופו שלא יחזור מביטולו והפקירו יעוין גם כן שבת (צא א') כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה וגם י"ל דמעיקרא לק"מ דבחלה חיישינן שמתשיל עליו אחר הפסח ויהיה שלו למפרע משא"כ בהפקר, ואדאתאן להכי נוכל לומר דגם בתוך הפסח בחלה חיישינן דלמא מתשיל ויהיה שלו למפרע נמצא דלא ביטל כלל מה שאין כן בהפקר אם ישאל בתוך הפסח יהיה שלו רק מכאן ולהבא וקודם הפסח שפיר בטל ליה ודוק, ויש לפלפל אם גם בהפקר זכה למפרע ואכמ"ל עכ"ד שכתבתי על הגליון, עכ"פ לפ"ז נסתר הקושיא שכתבתי לעיל איך ישאל על חמץ של גבוה שיעבור על ב"י ויהיה צריך לשרפו די"ל דיתשל עליו אחר הפסח ויעבור למפרע ודוק, אח"ז ראיתי כי מה שהקשה הרב מטשעהרין כבר עמד ע"ז בתפארת ישראל פסחים שם (פ"ג מ"ג) יעו"ש מ"ש בפשיטות:

ח ולא עוד דגם מש"ל בשטת הרמב"ם ג"כ אינו אלא לפלפולא בעלמא ויש בזה לסלסל ולפלפל אכמ"ל אבל לדינא נלפע"ד העיקר דגם הרמב"ם מודה לדברי הראשונים דדין זה דאין שאלה בהקדש כשבא ליד גזבר לא מתלי תלוי וקאי דוקא בסוגיא דאתה רואה של גבוה ע"פ קושית התוס' אלא כמו שבארו הראשונים ודימו זאת לתרומה ביד כהן דמבואר להדיא (נדרים נט א') דלא מצי מיתשל עלה ואף דלכאורה גם דין זה השמיט הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות תרומות הי"ז) שסתם וכתב ה"ז נשאל לחכם ומתיר לו ולא חילק דדוקא אם לא מסרה עדיין ליד הכהן מ"מ לדינא נראה עיקר כתירוץ השני של הכסף משנה שם שמאחר שכתב הרמב"ם המפריש תרומה ומעשרות וניחם עליהם משמע שפיר דמיירי שלא היה אלא הפרשה לבד ועדיין לא באה ליד כהן (דאף דהנוב"י מה"ת חיו"ד (סימן קנד) תפס לעיקר כתירוץ הראשון של הכסף משנה דהרמב"ם מפרש כפי' הר"א ממיץ המובא בראש שם י"ל דהנוב"י לא כתב כן אלא מפני שלא ראה דברי הראשונים מה שכתבו גבי הקדש ביד גזבר ומדמי ליה לתרומה ביד כהן (כמש"ל אות ד) דאי הוי רואה אותם לא הוי דחיק אנפשי' להעמיס דוקא בדברי הרמב"ם שלא כדעת הראשונים וכן ביתר דברי הנוב"י שם במ"ש בטעמו של תשו' הרשב"א (סי' תרנו) והוליד עפ"ז חדשות יש ת"ל אתי אריכות דברים מלבד מה שרשום אצלי על הגליון נוב"י בעוד טל ילדותי מה שיש לתמוה בחדושיו שם הארכתי זה כמה שנים ת"ל בענין זה בתשובחי

לוואלשיקאווא פלך הוראדנא להרה"ג החריף העצום ר' יונה קאסאווסקי ז"ל ואכמ"ל במה שאינו נוגע לנ"ד ויעו' מש"ל סימן לה באורך] ויעוין ג"כ תוס' עירובין (ל ע"ב) ד"ה תרומה במ"ש ולא מצי לאוקמה בתרומה ביד כהן כו' דמבואר בדבריהם דלא קמפרשי בדברי הש"ס (נדרים נט) כפי' הר"א ממיץ דאי כפירושו לא הקשו מידי (וכמ"ש הגאון ר"ב רש"ב בהגהותיו שם לישב קושיתם על פי פי' הר"א ממיץ יעו"ש) וממילא גם מה שכתבו התוספות פסחים דל"ש הואיל כשבא ליד גזבר כונתם ודאי דלא יכול למיתשל עלה וכמש"ל דהא קמדמי הראשונים הקדש לתרומה ועפ"ז גם בהקדש ס"ל להרמב"ם ג"כ ודאי דלא מהני שאלה כשהוא ביד גזבר והא דלא כתב כן להדיא בסוף הלכות נדרים דאין נשאלין בהקדש כשבא ליד גזבר הוא משום דאין דרכו של הרמב"ם להזכיר אלא מה שהוזכר בגמ' בפירוש וכן מה שלא הביא מימרא דרב יוסף (ב"ק לו בפ"ת מהלכות מתנות עניים ה"ד) לאשמעינן בזה הנ"מ לענין שאלה ג"כ מהאי טעמא הוא כיון דדין זה אינו מוזכר להדיא רק יהיה מוכח דרך שקלא וטריא דרכו של הרמב"ם להשמיטו (יעו' במשנה למלך (פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד) סוד"ה הכלל ובפר"ח יו"ד (סימן פג סוס"ק ז) ובב"י יו"ד (ריש סימן קצו) סוף ד"ה בדקה ובב"ח (סו"ס מת) ד"ה כתב ב"י ויש להאריך אכמ"ל) ועכ"פ בזה שפיר י"ל שסמך על מ"ש בהלכות תרומות דשאלה מהני היכא דהיה הפרשה לבד והיינו כשלא בא עדיין ליד כהן כמש"ל (יעוין בתוי"ט פ"ק דערלה מ"ז ופ"ג דגיטין מ"ד וסוף פ"א דפרה) ויעוין בכסף משנה (פ"ג מהלכות נדרים סוף הלכה ט ופ"ד מהלכות תרומות ה"י) וצ"ע ודוק וה"ה בהקדש דוקא בשלא בא ליד גזבר כמו שבארו הראשונים דדמי להדדי ואדרבה לפי מש"ל (אות ה) בשטת הרמב"ם דהקדש בעי גם פתח לשאלתו א"כ יש ללמוד מתרומה דרך כש"כ אם בתרומה וקילא שאלתו וסגי בחרטה לחוד עכ"ז לא מהני בבא ליד כהן אם כן בהקדש דחמור ואין נשאלין עליהם אלא מדוחק ולא סגי בחרטה לחוד מכש"כ דלא מהני השאלה כשבא ליד גזבר (וכעין שכתב הש"ך חו"מ (סימן רנה ס"ק ה) אליבא דב"ש אלמא דהקדש חמור מתרומה לענין שאלה ואם כן כיון דבתרומה ביד כהן לא מצי למיתשל עליה כש"כ בהקדש ביד גזבר יעו"ש) סוף דבר הכל נשמע דהלכה זו (דחשו הרשב"א) ברורה גם לדעת הרמב"ם ובפרט שכן אפסקא הלכתא בש"ע יו"ד (סימן רנח ס"ו) בלי שום חולק:

ט אמנם כן כשבאנו לדין זה דכ"ע אף הרמב"ם פוסק דאין נשאלין כשבא ליד גזבר נסחר לכאורה הסברא שכתבתי לעיל (אות ד) בדעת הרמב"ם דבודאי הקדיש גוף הכסף שיהיה הקדש מוחלט דלפ"ז שוב י"ל לאידך גיסא דאם היה רוצה שיהיה הקדש מוחלט היה מוסרו ליד הגבאי דלא יהיה ביכולתו ליתשל אבל באמת ז"א סתירה חדא דיש מקום

לומר דאי הלכתא הוא דאנן יד עניים אם כן גם לענין דלא מהני שאלה סגי בהקדישו בפני הקהל דהוי כמסרו ליד גבאי כיון דאנן יד עניים וכמ"ש המרדכי (פ"א דב"ב (הו"ד בקצרה בב"י ריש סימן רנא) סימן תפז) אם הודיעו כבר לקהל כו' לתת ביד גבאי לעניים שבעיר כו' הו"ל כאלו מטו ליד גבאי דלא מצי למיהדר אנן יד עניים אנן וכו' יעו"ש ובש"כ (סימן רנח ס"ק ח"י) ובתשובת מהר"ב אשכנזי באורך ויעו' בתשובת מהר"מ מרוטינבארג (סימן חשנ"ב ותתקמב) ויש בפרטים אלו אריכות דברים יעוין בתומים (סימן קכה ס"ק ח) ובתשו' מהרי"ט ח"א (סי' לט) אכן אפילו אם נימא דלענין שלא יוכל ליתשל עליו צריך שיבוא ליד הגבאי ממש וכדנראה מלשון הרשב"א ולשון הש"ע שם (סי' רנח ס"ו) מ"מ הסברא שכתבתי לעיל (אות ג ד) במקומה עומדת דודאי אין אדם מוציא דבריו לבטלה ואי נימא דהקדיש רק הפירות דבריו בטלין ממילא ואינו מחוסר שום מעשה לבטל דבריו משא"כ כשהקדיש גוף הכסף לחלק אי אף דיכול להשאל עליו כ"ז שלא מסרו לגזבר מ"מ הא מחוסר ומעשה השאלה ובפרט לשטת הרמב"ם עצמו דצריך שימצא פתח ואינו בידו שימצאנו וכמש"ל (אות ה) אם כן דבריו כמות שהם יצאו לקיום מוחלט ולא לבטלה (יעוין במשנה למלך (פ"ד מהלכות אישות ה"ז ופ"ו מהלכות גירושין ה"ג) אריכות דברים בענין מחוסר זמן דממילא קא אתי ובענין מחוסר מעשה דהוי כמי שאינו בידו יעו"ש באורך) ועכ"פ טוב יותר לומר שהוציא דבריו בהקדש הגוף שיהיו מוחלטין דבריו וקיימים כ"ז שלא יתשל וימצא פתח אכן בעיקר הדבר שכתבתי לעיל (אות ד) ע"פ דברי המהר"מ אלשיך דגם להרמב"ם אין קיום לדבריו אם הקדיש המעות לפירותיהן אף דהמהר"מ אלשיך שם (סימן ז) הביא יסוד לדבריו מדברי הה"מ פ"ט דמתנה ונמצא דמיוסדין דבריו גם כן על פסקו של הרמב"ם מ"מ יש בענין זה גם כן אריכות דברים יעו' בס' בני יעקב להמהר"י ששון מאמר ב' קנין (דף עא ע"ב) שהאריך להפליא על המהר"מ אלשיך מכמה מקומות בש"ס ופוסקים ויעו' בקצוה"ת (סי' רט ס"ק ד) ונתה"מ שם (ס"ק ה) ובשו"ת חת"ס חחו"מ (סימן קז קח וקיב) ושו"ת סמא דחיי חיו"ד (סימן יד מא ע"ב) מה שהאריך לפלפל בדברי המהר"מ אלשיך ובלא"ה כיון דכתבנו לעיל ע"פ הסברא דא"א מוציא דבריו לבטלה אם כן גם לאידך גיסא היה מקום לפלפל דאף אם הקדיש לפירות יש להמציא דעשה באופן שיועילו דבריו ע"פ הדין וגם לפלפל שלא יהיה נגד לשונו ממש ויש בזה ת"ל לסתור ולבנות אבל א"צ דכל מ"ש (אות ג ד) הוא לרוחא דמלתא אף אם היה מקום בראש להסתפק על קדושת פירות כתבתי גם כן לצדד אבל העיקר הוא דמ"ש בשט"צ לחלק הוא לחלק בפעם אחת דאף שכתבו בשפ"ר כנימוס גם כן מהני לענין הקדש ע"פ ד"ת כמו אם היה כותבו בלה"ק יעו' ברדב"ז

ח"א (סימן סז) באורך ובספר קהלת יעקב למהר"י אלגזי ח"ג (סימן תקנא) וע"כ הדברים פשוטים כמו שכתב כת"ר דאין ביד בני העיר לשנות לדבר אחר וכן בכל הנך טעמי שכתב כת"ר יש ת"ל להאריך ואין הזמן והכח מסכים להאריך בכל פרט:

י אמנם כן עוד בפרט א' נשאר לנו לבאר דמלבד מה שיש לפלפל בנ"ד ע"פ דברי המהרי"ט ח"א (סימן כב) באם הניח מעות לחמש יתומות בנות טובים אח שיראה בעיני פלוני ופלוני וכו' דכיון דאינם מבוררות וידועות כדי שיזכו לא זכו יתומות אלו בזה ומותר לשנות יעו"ש באורך ובט"ז (סימן רנו ס"ק ד) אכן בנ"ז שאמר לעניי העיר הוי כמברר יעו"ש ברמ"א (סימן רנו ס"ד) ובש"ס ב"ק (צג א') עניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו וברשב"ם ב"ב (מג ע"ב) סוף ד"ה אר"פ מ"ש בשם התוספתא ויעו' במחנה אפרים הלכות צדקה (סימן י יא) ויעו' בחת"ס חחו"מ (סימן קכ) שפלפל בדברי המהרי"ט ובמ"ש שם נהי דעניים מבוררים אין כאן כו' הלא הקהל מבורר הוא ששיעבד עצמו ליתן בידם סך וכו' יעו"ש במ"ש בסוף תשובתו ואכמ"ל דבנ"ד יש עצה בדרך השלום אם ימצאו הנבררים (האפוטרופסים על המעות של המתנדב) לדבר נכון לשנות על קרן קיימת שיחלקו הפירות בכל שנה לת"ת וכדומה יש להם גם כן עמוד גדול לסמוך ה"ה מרן המהרי"ט ח"א (סימן סג) שכתב כי כל מה שכתבו ונשאו ונתנו הפוסקים ז"ל אם יכולין לשנות הצדקה לדבר אחר זה בצדקה שיצאתה מתחת יד הנותן וניתנה ביד הגזברים או ביד אנשים שממונים על כך כגון הנידון של המהרי"ק (שורש ה) כו' די"ל דתיכף שיצאו מרשותו של נותן ונתנם ביד הגזברים זכו בהם בעד העניים דזכין לאדם שלא בפניו דיד הגזברים כיד העניים וכו' אבל בנדון שלפנינו שהמצוה מנה את חתנו על כל נכסיו ועשאו אפוטרופס על יורשיו ובכלל מנהו גם על המעות הללו של הקדש להשגיח עליהם לא שייך לומר כאן דידו כיד עניים שעדיין לא יצאו אלו המעות מרשות הנותן ומרשות יורשיו דיד האפוטרופוס כיד היורשים דמי ובהא ודאי דמותר לשנותה כדאמרינן בערכין עד שלא באתה ליד גבאי כו' וכיון שכן למה לא יהיה מותר לשנות לצדקה אחרת דהכל צדקה וכשם שהוא עצמו בהיותו בחיים היה יכול לשנותה אף יורשיו אחריו או האפוטרופוס שהניח ומנהו על הנכסים יכול לשנותם לכל מצוה שירצו עכ"ל הזהב יעו"ש באורך מה שפלפל גם כן בענין מצוה לקיים דה"מ ועוד דמצוה לעשות דבר שיניח דעתו של מת ואנן סהדי שהיה דעתו של מת נוחה בדבר זה (שרוצים לשנות הצדקה לפי דעתם יעו"ש) ועוד דלפי דברי המהרי"ק היכא דנוחי נפש מניחים לכפרת נפשם מנדבת לבם וממנים גבאים ודאי שנותנים להם כת לעשות כפי מה שיראה בעיניהם כש"כ כאן שהוא חתנו זקן ביתו המושל בכל אשר לו ומנהו אפוטרופוס על

כל נכסיו ודאי אמדינן לדעתו שכונתו שיעשה בהם כאשר יראה בעיניו יעו"ש בנועם דבריו (ובתחלת תשו' מה שחילק גם כן בין כשגבו לצורך עניים מיוחדים ידועים ליתן להם מיד וכו' ויש לפלפל בדבריו לפמש"ל ואכמ"ל) עכ"פ לפי דברי המהרי"ט גם בנ"ד שלא מסר כסף הקדשים ליד הגבאים רק היה מונח בגס"ד באנק על שמו ולא עשאום רק לאפוטרופסים על גביית הכסף והחלוקה וא' מהנבררים הוא בנו היורשו ומושל בכל אשר לו אם כן גם כן לא זכו בזה העניים עדיין וכמו שהוא בעצמו בחיים חיותו היה יכול לשנותו (יעוין בשו"ת מהר"י באסאן (סימן נב) בענין דהנודר יכול שנות כשלא בא ליד גבאי כיון דליכא רק חיוב הנדר עליו שנדר לה' אם כן מה לי מצוה זו מה לי מצוה אחרת יעו"ש ובתשו' מהר"מ אלשקר סי' ע וסימן עב) לדבר מצוה אחרת שיראה בעיניו כן אפוטרופסיו יוכלו לעשות בזה כפי אומדן דעתם שתנוח דעתו בזה וכעין שכתב המהרי"ט והא אנן סהדי שהיה דעתו של מת נוחה בדבר זה (יעוין גם כן מ"ש המהרי"ט ח"א (סימן כז) בענין אומדן דעת דש"מ) ובאמת בכל מקום אומדנא דמוכח הוי כאנן סהדי יעוין ש"ס כתובות (קד א') ובתוס' שם (צז א') ד"ה זבין ובמהרי"ט חחו"מ (סי' מה) ובראשונות (סי' קיט) ובתוס' נדרים (כח א') ד"ה במוכר ובמ"ש בספרי ברכת משה קוה"ת (סי' כה סוף אות ג) ואכמ"ל:

יא ואדאתאן להכי לאומדנא דטובת המת הא מצינו בכמה מקומות בלשון הפוסקים דהמניחים לאחר מותם הוא לכפרת נפשם דצדקתם עומדת לעד יעו' גם כן לשון המרדכי פ"א דב"ב (סי' תצג) דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתיהוי ליה כפרה ותלך לפניו צדקתו ויעו' בפנים מאירות ח"א (סו"ס קג) במ"ש אבל ליקח מקרן לא תגע בו יד דכאן אומדין דעתו בהיפוך שכונתו היה שיהיה צדקתו עומדת לעד ואם יכלה קרנו יבטל כונתו יעו"ש ויעו' בשו"ת סמא דחיי חיו"ד (סימן יד לב ע"ב) ד"ה וכבר כתב שכתב דאית לן אומדנא דמוכח דודאי ניחא ליה למקדיש שמאחר שהוא לא הקדיש אלא בשעת מיתתו ודאי שלא נתכוון כ"א לכפרת נפשו ובודאי דחפצו ורצונו שקרנו תרום בכבוד וצדקתו עומדת לעד יעו"ש עכ"פ לא כתבתי זאת לומר שכן היה דעת הנותן מתחלה דבזה ודאי צדקו דברי כת"ר דלשון לחלק שכתבו בשט"צ היינו בפ"א כמש"ל וכתבתי רק ע"פ דעת המהרי"ט דבדבר שהוא היה יכול לחזור שוב הנבררים האפוטרופסים בצירוף בנו יורשו יכולים לשנות לדבר שיראה בעיניהם עתה שהוא לטובתו (דהוי כלכתחלה) דאז אנן סהדי שתנוח דעתו בזה וכמש"ל, הן אמת דמה שפלפל כת"ר בקונטרסו (אות ד) בדברי הש"ס סוכה (נו ע"ב) בוצינא טבא מקרא המה דברים נכונים יעוין גם כן בשו"ת מהרי"ט חחו"מ (סימן מב) ובשו"ת שער אפרים (סימן קכב צא ע"ב) ד"ה ואבע"א גמרא

כו' אכן זה דוקא במה שכבר זכו העניים אבל לענין לכתחלה איך לעשות חלוקה כזו יש סברא לאידך גיסא דיותר טוב עבור המנדב למעט סכום כסף החלוקה ולהרבות העניים מקבלי הטובה (ובפרט לדורות שתהיה צדקתו עומדת לעד) יעוין בב"ח או"ח (סי' תרצה) שכ' והשכל ג"כ יחייב אותו כי מי שיש לו ק' זהובים ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלק לק' עניים מאשר יתן כל ק' זהובים לעני אחד או לשנים וג' כי זה שנתן לק החי' ק' נפשות יעו"ש ובמג"א שם (ס"ק ב') שכ' דבעניים הקפידו ליתן לשני עניים דמצוה לחלק יעו"ש ובפ"ג דאבות (משנה טו) וברע"ב שם ויעוין בחת"ס חלק ששי (סו"ס ט) במ"ש בסוף דבריו ולא לחלקו לחלקים קטנים כו' אך יתנו כל הפירות לאיש אחד והוא נגד דברי המג"א דלחלק עדיף והחת"ס בעצמו בחחו"מ (סימן נח) הביא דברי המג"א להלכה (ויעוין ג"כ בחת"ס חחו"מ (סימן קנז) בענין ש"ץ שרצו היתומים לחשוב הרוחא לקרן במ"ש בזה ואכמ"ל) סוף דבר כי דברי כת"ר צדקו ונכונים להלכה כי חלילה להם לבני העיר לשנות לדב"א אכן כת"ר והנבררים אתו ובפרט היורש אם ימצאו לנכון לעשות קרן קיימת הרשות בידם ויש להם עמוד לסמוך מרן המהרי"ט דאנן סהדי שתנוח דעת הנפטר במה שיעשו לטובת נשמתו דצדקתו תעמוד לעד לזאת הגם דאנשי הכיר אין להם רשות לשנות על זה עכ"ז למען השלום נכון שיסכימו כת"ר ושאר הנבררים למה שרוצים אנשי העיר אשר אך כת"ר ונבררים יכולים לעשות כרצונם:

ויתברכו בברכת השלום כחפץ ידידם הדו"ש משה נהום במהור"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער האחד עשר שער התירוצים:

ח"א סימן מד

תשובה בדברי המרדכי פא"ט (סימן תרלה) וסנסן א' באגדה יום ד' שושן פורים תרנ"א.

דברי שלום ואמת לכבוד י"נ הרב החריף ובקי אשכול הכופר וכו' מוהר"ר אברהם מתתיה חלפן שו"ב ביאליסאוועטגראד מח"ס בית האוצר וק' טל אורות ועוד. ע"ד שדרש ממני במכתבו לבאר לו דברי המרדכי פא"ט (סימן תרלה) לענין חזקה שלא נתבררה כתב כדמוכח פ"ק דאמר מנ"ל דאזלינן בתר רובא ממכה אביו ואמו דרחמנא אמר קטליה וכן מעדים זוממין ומפרה אדומה ודלמא טרפה נינהו אלא משום דאזלינן בתר רובא ואמאי דלמא משום דמוקמינן אחזקתייהו שאינה טרפה דפרה בת שתים וגם האב יש לו יותר על שנה כיון שיש לו בן כו' אלא ש"מ דלא מקרי חזקה עכ"ד, וכל הלומד דברי המרדכי אלו עומד משתומם דפליאה נשגבה היא דגבי מכה אביו לא אמרינן ודלמא טרפה הוא

אלא ודלמא לאו אביו ולחומר הנושא י"ל בדרך החידוד קצת ע"פ מה שהקשיתי מאז בדברי הש"ס סנהדרין (פד ע"ב) דאצטריך קרא או באיבה הכהו בידו וימות ללמד דסתם הכאה בלא מיתה דלא נימא ומכה אביו היינו דקטיל ליה והחילוק הוא דקטיל אחר בסייף וקטיל אביו בחנק למ"ד דחנק חמור יעו"ש בסוגיא וקשה מאד דאיך ס"ד לומר כן הא בש"ס חולין שם (יא ב') יליף ממכה אביו דאזלינן בתר רובא דאל"ה הוי אמרינן דלמא לאו אביו הוא והתוס' כתבו שם בשם ר"ת ד"ה ליחוש דהיכא דממ"נ הוא נהרג לענין באיזה מיתה יהיה נהרג לא אזלינן בתר רובא וא"כ בשלמא אם מכה אביו הוא הכאה לחודיה אי נימא דלאו אביו פטור לגמרי שפיר אזלינן בתר רובא אבל אי נימא דמכה אביו היינו קטליה א"כ קשה דנימא דלמא לאו אביו כיון דקטל אחר גם כן נידון עכ"פ במיתת סייף וממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא (והיא כעין קושיא המפורסמת בשם הגאון מהר"צ ז"ל מהאלברשטאט מבת כהן שזינתה) ואמרתי בישוב קושיא זו ת"ל בכמה דרכים כד הוינא טליא וקשה עתיקא מחדתא אחר זמן מצאתי להגאון בעל פרמ"ג שרמז לקושיא זו בחאו"ת (סי' שכח ס"ק לג) באשל אברהם יעו"ש ונלפע"ד כעת דכונת המרדכי ליישב קושיא זו דהא דאמרינן ממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא היינו דוקא היכא דחיוב המיתה קלה ודאית היא לא מטעם רובא (יעו' בשטה מקובצת ב"מ (ו ע"ב) ד"ה קפץ גבי עשירי ודאי דגם רוב מקרי ספק אלא דהתורה התירה ספק זה) משא"כ בנ"ד אי נימא דלאו אביו ונחייביה מטעם מכה איש גם כן יש לומר דלמא טרפה היא (וכדיליף באמת שם בש"ס גם מהורג את הנפש) ולא נוכל לחייבו במיחה קלה אי לאו משום רובא אם כן אף דרוב אחר הוא עכ"פ כיון דבע"כ אזלת אחר רובא שוב אזלינן בתר רובא דרוב בעילות ואמרינן דאביו הוא וחייב במיתה החמורה והבן (ואף דשם גבי נסקלין יש למצוא ג"כ ספק המיעוט שלא לחייבם ג"כ במיתה זו כמובן מ"מ התם הרובים אינם דומים זה לזה דזה רוב תערובות וזה רוב אחר יעוין בר"נ פ"ק דביצה משא"כ בזה דשני הרובים המה על סגנון אחד ודוק) והנה הש"ס דידן דיליף ממכה אביו דאזלינן בתר רובא ולא קיליף מזה דאזלינן בתר חזקה כדאמרינן בירושלמי קידושין (פ"ד ה"י) (יעו' בב"ש (סימן יט ס"ק א) ובמ"ש בספרי מנחת משה חיו"ד סימן ד אות ט) בע"כ דס"ל להש"ס דבמכה אביו ליכא חזקה דאיתרע חזקתו כיון שהכהו (יעו' שו"ת חות יאיר סי' צב) ואם כן יש מקום לומר דמה דהוי מוחזק לן לאביו בטעות היה והחזקה אינה מתנגדת לנו כן שכתב בתשובת מיימוני להלכות אישות (סימן ג') ענין ע"א נגד חזקה יעו' מ"ש בק' חה"ש (דין י) ובס' ברכת משה קוה"ת סימן יב אות ב) משא"כ רוב בעילות אחר הבעל דמתנגדת לזה שנאמר דלאו אביו הוא ודוק עכ"פ ודאי מוכרח

דלהש"ס דילן במכה אביו ליכא רק רובא (יעו' גם כן בבכור שור קידושין (דף פ) ד"ה מלקין דהחזקה גם כן מטעם רובא יעו"ש) ולפי זה שפיר מכריח המרדכי גם ממכה אביו סברתו דחזקה שלא נתבררה לא מקרי חזקה דהא ודאי כדאמרינן דלמא לאו אביו בע"כ הא דס"ד דמכה אביו היינו דקטליה אי לאו קרא דאו באיבה וחייב מיתה חמורה הוא משום דגם אי נימא דאחר הוא דלמא טרפה הוא וכמש"ל א"כ אכתי קשה דבאחר דלמא משום דמוקמינן אחזקתיה שאינו טרפה ואם כן הוי רובא וחזקה דהוי כודאי (יעוין בר"ן פ"ק דחולין ובראש יוסף שם (יא א') ד"ה אתיא מפרה שכן כונת התוספות דלמא טעמא משום רובא וחזקה ודוק) משא"כ באביו דליכא רק רובא דרוב בעילות אחר הבעל א"כ אפילו אי אזלינן רובא נימא דלמא לאו אביו כיון דקטל אחר גם כן ל וחיוב המיתה קלה היא ודאית כיון דאיכא רובא קה דהוי כודאי נגד רוב לחודיה) א"ו דחזקה שלא מבררה לא הוי חזקה כלל ומשו"ה כלל המרדכי הך דמכה וביו עם עדים זוממין ופרה אדומה ולא הביא מהך דהורג הנפש דהא נפש הפחות מי"ב חודש גם כן חייב משא"כ במכה אביו דיש לו יתר על שנה ודוק, כן יש מקום להעמיס בדברי המרדכי דרך החידוד, ועתה הנני לתת לו תודה וברכה על מנחתו משלוח מנות ספרו בית האוצר וכו' ולא אמנע לשלוח אליו מנחה קטנה מה שאני חושב כעת בהמשך דברי המגלה (סי' ט) וישלח וגו' דברי שלום ואמת לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם וכו' דמה המשך דברי שלום ואמת לקיום ימי הפורים אכן ההמשך מובן ע"פ דברי הש"ס מגילה (ז ע"א) שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות וכו' הלא כתבתי לך שלישים ולא רבעים עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה, כתנאי כתוב זאת מה שכתוב כאן זכרון מה שכתוב במשנה תורה בספר מה שכתוב בנביאים דברי ר' יהושע ר' אלעזר המודעי אומר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה, וא"כ מובן למעיין ישר דהמשך דברי הש"ס הוא דלר' יהושע דשמות ודברים נחשב לשנים ונביאים לשלישית אין לכתוב המגילה משום שלישים ולא רבעים ואיכא גם כן טעמא שלא לעורר קנאה בין האומות משא"כ לר' אלעזר המודעי דכל התורה שמות ודברים נחשב לאחד וזכרון לנביאים אם כן יש לכתוב המגילה משום בספר דליכא ג"כ חשש דקנאה אתה מעורר בין האומות כיון שמצאו מקרא בתורה שומר מצוה לא ידע דבר רע דבתורה כתיב בה וכל נתיבותיה שלום אלא דלפ"ז תקשי אם מ"ש בשמות ודברים נחשב לאחד (ולא נמנה בפ"ע מה שכתוב במשנה תורה) למאי נ"מ נכתב פעם שנית במשנה תורה דאף

דכמה דברים נכפלו במשנה תורה היינו משום דבר שנתחדש במשנה תורה ומאי חידוש יש בזה אם נחשב לאחד ובע"כ צ"ל דהחידוש הוא מה שנסמכה פרשת עמלק במשנה תורה למשקלות וכמ"ש רש"י סוף פרשת תצא דאם שקרת במדות ומשקלות הוי דואג מגרוי האויב (וכמו שמבואר בספרים דתתן אמת ליעקב והוא מסטרא דקדושה ועשו איש ציד ומרמה ואם כן כשתופסים אומנתו ומדתו לשקר במשקלות בא ונוטל את שלו) וזה המשך דברי המגילה כי מרדכי כתב אליהם לקיים ימי הפורים ושלא יאמרו דיהיה על ידי זה קנאה בין האומות דליכא למימר שומר מצוה מה דכתוב בספר דאי בספר אתי למגילה ע"כ כתוב זאת אתי למה שכתוב כאן ובמשנה תורה אם כן לאיזה טעם נכפל כיון דנחשב רק לאחד ואין תירוץ לזה רק אי נאמר דמורה שנתפוס מדת תתן אמת ליעקב וע"כ הקדים מרדכי דברי שלום ואמת היינו שיהיה שלום בין האומות משום דהשנות הדבר בכאן ובמשנה תורה מורה למדת יעקב אבינו אמת וצדק וכדפרישנא וע"כ לקיים את ימי הפורים האלה דאתי זכירה של בספר למגילה וכל נתיבותיה שלום: כ"ד ידידו הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מה

תשובה בדברי הרא"ש פ' יוה"כ (סימן ח) בענין תוס' יוה"כ:

לכבוד הרב החריף ובקי זית רענן כש"ת מו"ה מרדכי לוריא נ"י בגראסווארדין מדינת אונגערין וכעת הוא בעיה"ק צפת תוב"ב מח"ס כנסת מרדכי דברי מרדכי. ע"ד קושיתו במ"ש הרא"ש פ' יוה"כ (סימן ח) דהא דיליף הש"ס תוס' יוה"כ מקרא צריך שיהיה קודם בין השמשות דאלו בה"ש הוי ספק יום או לילה ובלאו ריבוי דקרא צריך לפרוש מספק ואם כן הא תינח לדעת הסוברים דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא אבל להרמב"ם ז"ל (פ"ט מהט"מ הי"ב) דכל הספיקות אינם אסורין אלא מד"ס אם כן ניחא דקאי אבה"ש ועכ"ז פסק הרמב"ם בהלכות שביתת עשור פ"א הא דצריך להוסיף מחול על הקודש זת"ד, וע"ז באתי להשיבו בקצרה כי לא ראה שהר"ן ברפ"ד דביצה הו"ד גם בב"י או"ח (סימן תרח) כתב כך להדיא זה לשונו, ולי נראה כיון שצותה התורה צריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאל"כ לא היה צריך להזהיר על תוס' וזהו על דעת מי שסובר דמאי דאמרינן ספיקא דאורייתא לחומרא דאורייתא הוא עכ"ד, וכתב ע"ז הפר"ח שם דלדברי הר"ן אם כן לדעת הר"מ בהט"מ כו' יש לומר דהתוס' נכלל בזמן בה"ש אלא דהפר"ח בעצמו חולק ע"ז וכתב דהכא ע"כ לכ"ע זמן

תוס' הוי מקודם בה"ש משום דכתיב ועניתם את נפשותיכם בט' לחודש בערב דהיינו שנתחיל מבעו"י כדאמרינן סוף יומא וכן הרמב"ם עצמו הזכיר תוספת בהלכות שביתת עשור יעו"ש בפר"ח ויעוין תוס' (ר"ה ט) ד"ה ורע"ק ובאמת בלא"ה ניחא שטת הר"מ שפסק תוס' חול על הקודש לפי שטת הפר"ח בעצמו ביו"ד (סו"ס קי) דבה"ש הוי כב' חתיכות שהרי יום חול ויום שבת לפניו (יעו' רש"י שבת לה א' ד"ה בשלמא) ובאיקבע איסורא גם הר"מ מודה דמה"ת לחומרא יעוין רמב"ם הלכות שגגות מהרי"ט יו"ד (סי' א) (וכבר קדמו בסברא זו הלחם משנה שם (פ"ח ה"ב) לפרש כן דעת הר"מ דבין השמשות של ערב שבת מקרי גם כן איקבע איסורא) ואם כן גם לשטת הרמב"ם בע"כ צ"ל דהתוס' קאי אקודם בין השמשות כיון דבה"ש בלא"ה אסור מה"ת ורו"מ תפס בפשיטות דלא הוי אתחזיק איסורא כיון דעדיין יום האיסור לא בא וכמו שביאר בעל חקרי לב (והספר הזה אינו מצוי אצלי וכאשר באמת כן דפת הר"ן) אבל לפי דברי הלח"מ הנ"ל ניחא שטת הר"מ ובפרט הפר"ח או"ח ה"ל לבאר כן דעת הר"מ לפי שטתו בעצמו ביו"ד (סימן קי) ויעו' גם כן בשו"ת מהרי"ט יו"ד (סי' א) ולא עוד דאפילו אי נימא דבין השמשות של הכנסת יום לא מקרי אתחזיק איסורא גם כן ניחא שטת הר"מ כיון דבין השמשות של סוף יום בודאי מקרי אתחזיק איסורא וכמ"ש התוס' לכריתות יז) ד"ה מדסיפא יעו"ש ובמג"א (כי' שמב) (ובענין ספיקא דבה"ש כתבתי בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן כג אות ט וסימן כד שם) ובקונטרס משחת שמן הטוב (שבת לד א') ד"ה מה נפשך ואחר הדפסת ספרי כתבתי בענין זה תשובה ארוכה לבערשיד ואכמ"ל יעוין מש"ל סימן) ואם כן יש לומר כיון דאמרינן שם בש"ס יומא (פא ע"ב) אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ס"ל מערב עד ערב יעו"ש אם כן מקשינן כניסה ליציאה מה יציאתו קאי התוס' חוץ מבה"ש כיון דבה"ש בלא"ה אסור מה"ת דאיקבע איסורא כמו כן בכניסתו מוסיפין מחול על הקודש, עוד י"ל בשיטת הר"ן דאי ספיקא דאורייתא מדרבנן אסור קאי תוס' אבה"ש גופיה ואפילו באפוקי יומא דהוי אתחזיק מ"מ י"ל על פי מה דיש להסתפק בקטן שנעשה גדול במוצאי שבת ויוה"כ בתחלת הלילה יעוין יבמות (לד א') בשופעות כו' ובמשל"מ (פ"ב מה' אישות הלכה כא) ובש"כ חו"מ (סי' לה ס"ק א) ובמג"א (סי' נג ס"ק יג) וא"ר שם ס"ק יב) אי חייב בתוס' ואם נחליט דחייב בתוס' אף דבעיקר שבת לא היה חייב זה משום שלא היה גדול עדיין (אכן זה פשוט דיש מקום לומר כן דוקא לענין איסור מלאכה משא"כ לענין עינוי דיוה"כ לא שייך לומר כן כמובן ויש בענין זה אריכות דברים לא עת האסף פה) אם כן נ"מ בכג"ז דמשום ספיקא לא היה חייב אפילו באפוקי דהא לא אתחזיק איסורא כיון דבעיקר השבת ויוה"כ לא היה חייב ואפ"ה חייב מה"ת

משום תוספות ויש לפלפל ולסלסל אכמ"ל ובדרך החידוד קצת י"ל בשטת הר"ן דדייק מתוס' שלפניו דקאי אקודם בין השמשות ורק לדעת מי שסובר ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא ואמאי לא דייק מתוס' שלאחריו דקאי אחוץ מבה"ש דבזה ספיקא דבה"ש לכ"ע לחומרא באתחזיק משום די"ל דמתוס' שלאחריו גם כן אינו מוכח לכ"ע דהיינו למ"ד יבמות (דף עב) דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה (יעו' תוספות (שם ע"ב) ד"ה אין ותוס' מגילה ק ע"א) ד"ה דכתיב וקידושין (כט א') ד"ה אותו דהדרש אותו ולא אותה אתיא גם כן למ"ד זה) אם כן שפיר יש לומר דהתוס' שאסרה התורה בלאחריו בה"ש דוקא הוא ואף דבלא"ה אסור מספיקא באתחזיק איסורא הא איכא נ"מ בתינוק שתל שמיני שלו בשבת ולא מלו אותו כל היום עד בה"ש דמצד ספיקא שריא ממ"נ למולו בה"ש דאי יום הוא מילה בזמנה דוחה שבת ואי לילה היא לית ביה משום שבת וגם משום מילה בלילה כיון דשלא בזמנה היא משא"כ משום חיובא דתוס' שבת או יוה"כ אסור למול בה"ש דדלמא לילה היא (והוי שלא בזמנה לענין מילה) ואינו דותה תוס' שבת ויוה"כ דהיא דאורייתא דמשום דהוי שבת ויוה"כ משום תוספות לענין איסורא לא יהיה מקרי זמנו לענין מילה כמובן ויש לדחות ולפקפק בזה ואכמ"ל] גם מה שכתב רו"מ דלגרסת הכסף משנה (שם פ"ט מהט"מ הי"ב) דבדבר שזדונו כרת גם הרמב"ם מודה דספק מה"ת לחומרא אם כן ניחא דגם לשטת הר"מ איכא איסור תוס' חוץ מבה"ש דבלא"ה אסור כיון דהוי איסור כרת הנה מלבד דהעירו על גרסא זו מדברי הש"ס (יבמות קיט) יעו' תשו' מהרי"ט יו"ד (סי' א) ובמ"ש בספרי מנ"מ חיו"ד (סימן א') ויעו' במלמ"ל (פ"א מה' יו"ט הי"ז) יש לסתור זה ע"פ דברי הש"ס (יומא עג) יוה"כ אסור כו' אסור ענוש כרת הוא כו' לא נצרכה אלא לחצי שיעור יעו"ש א"כ שפיר איכא נ"מ לענין חצי שיעור דליכא איסור כרת ומשום ספיקא אינו אסור מה"ת ואסרה התורה משום תוס' ושפיר כתב הר"ן וזה על דעת מי שסובר כו' ולפמש"ל בדעת הר"מ דיש להקיש כניסה ליציאה אם כן יש מקום קצת לומר בדעת הר"מ באופן כזה דכיון דביציאה ליכא למימר דקאי התוס' אבה"ש ובחצי שיעור כיון דעיקר טעם חצי שיעור דאסור מה"ת הוא משום דחזי לאיצטרופי ואז ביציאת היום היכא דליכא רק זמן חצי שיעור דשוב לא חזי לאצטרופי דזמן האיסור לא יהיה עד שנה אחרת וכיון דביציאה ע"כ מיירי בשיעור שלם וכמו כן בכניסתו (דנאמר בפסוק א') דבבין השמשות בלא"ה אסור מה"ת משום ספק כרת ובע"כ דקאי התוס' חוץ מבה"ש ויעו' ברמב"ם (פ"א מהלכות חמץ ומצה ה"ז) ובכ"מ שם שהקשה על הרמב"ם דלמה צריך קרא דלא יאכל גבי חמץ לענין חצי שיעור הא בכל האיסורים קי"ל דחצי שיעור אסור מה"ת ובמה שכתבתי שם בחבורי הקטן לשד השמן

(נדפס ברמב"ם דפוס ווארשא תרמ"א) בשם הצל"ח והחת"ס כסברא הנ"ל דבחמץ התלוי בזמן צריך קרא דלא יאכל לסוף הפסח דלא חזי לאצטרופי עוד יעו"ש ואם כן אחר דגלי קרא גבי חמץ יש לומר דה"ה ביוה"כ ונסתרו דברינו אלה ויש לפלפל יעו' גם כן בשו"ת נוב"י מה"ת או"ח (סי' ג"ן) ואכמ"ל וכל זה לפלפולא בעלמא בדברי הר"ן המאיר עינינו בסברותיו אבל פשטות הדברים נראין יותר כמ"ש הפר"ח דלכ"ע זמן תוס' הוי מקודם בה"ש משום דכתיב ועניתם כו' בט' לחודש בערב דהיינו שיתחיל מבעוד יום וכמש"ל:
הדו"ש משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מו

תשובה קצרה לאחד מרבני הישיבה בווילנא הרה"ח ושנון מוהר"ר משה ראבינאוויץ.
בענין התראת ספק:
מ"ש בדברי הרמב"ם (פ"ג מה' מלכים ה"ד) דהמלך לא ירבה לו כסף וזהב וכו' ואם הרבה לוקה וקשה דאיך לוקה הא הוי התראת ספק דהא יכול להפקיר נגד הריבוי דכסף ומדאוריי' א"צ ג' ב"א ואין לציין דהריבוי אינו ברשותו דלא יכול להפקירו דהא עכ"פ יכול להפקיר דבר שברשותו וממילא יחסר לו ולא יעבור על הלאו עכ"ד, אבל באמת לק"מ כיון דרוב בני אדם אין מפקירין נכסיהן כמובן ע"כ לא מקרי התראת ספק וכמ"ש הר"ח על קושית הר"ש (גיטין לג א' ד"ה ואפקינהו) דהיכי מחייבין א"א שזינתה והא התראת ספק היא דשמא ישלח לה בעלה גט ויבטלנו וכ' הר"ת דכיון דרוב בני אדם אין מגרשין לא הוי התראת ספק וגם לתירוצם השני שם דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה גם כן א"ש בנ"ד דמוקמינן הנכסים בחזקתו (ואם יתודע באמת שהפקיר הנכסים ודאי לא יעבור אח"כ על הלאו כיון שאין לו ריבוי) וכמו שהוכיחו התוספות שם מנזיר דלוקה אם שתה ולא הוי התראת ספק שמא ישאל על נזירתו יעוין ג"כ בתוס' (שבת ד ע"א) ד"ה קודם וביותר יומתק הדבר ע"פ דברי מרן מהר"ב אשכנזי בס' אסיפת זקנים כתובות (ג ע"א) ד"ה כל המקדש שהאריך בקושית הר"ש יעו"ש דלדבריו א"ש גם בנ"ד וביותר תמוה איך לא ראה כת"ר דברי התוס' במקומן בפלוגתא דרשב"ל ור"י בענין התראת ספק (מכות טו ע"ב) במה שכתבו (שם ד"ה במאי) וי"ל דהשתא מיהו עובר כו' והביאו גם כן מהאי דנזיר דלא הוי התראת ספק דאמרינן שיעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם והלכך לקי כל כמה דלא שאל יעו"ש א"כ גם בנ"ז א"ש דהוי התראת ודאי דלעולם לא יפקיר כל נכסיו שיש לו עתה ואם יקרה באמת שהפקיר היתרון פשוט דלא יעבור אח"כ כשלא יהי' לו ויעו' תוס' כתובות (לג א') ד"ה ניתרי

ותוס' שבועות (לז א') ד"ה הזיד ודוק. ויעו' תוס' יבמות (פ ע"א) ד"ה נעשה במ"ש דלא חשיב התראת ספק אף על גב דבשעת התראה היה ספק כו' דהשתא מיהא איגלאי למפרע שהיה גדול כו' יעו"ש וכן מבואר להדיא בירושלמי יבמות סופי"א במה דאמרינן תמן אפשר לך לעמוד עליו כו' והיינו דאע"ג דבשעת מעשה לא אתיידע לן מ"מ איתגלי מלתא למפרע דהתראת ודאי הוה יעו"ש ובמאה"פ נזיר (פ"ח ה"א) ד"ה התרו וירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד) בפלוגתא דר' יוחנן ורשב"ל אם מקבלין התראה על ספק גבי שני יו"ט של גליות ובמאה"פ שם ד"ה דאיתפלגון וכעין זה י"ל בנ"ז דכשאנו רואים אח"כ שלא הפקיר הוי למפרע התראת ודאי ויש לחלק ולפלפל אבל אכמ"ל כיון דמעיקרא לק"מ כמש"ל וגם בעיקר הלכה זו דהתראת ספק יש מקום עיון גדול בפסקי הרמב"ם ז"ל יעוין (פ"ה מהלכות שבועות ה"ב ופ"ד הלכה יז) ובלחם משנה שם ובפט"ז מהלכות סנהדרין ה"ד ופ"א מהלכות נערה בתולה ה"ז ופי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ וש"ס זבחים (עח א') ויעו' בשו"ת נוב"י מה"ת חאה"ע (סימן עז) מה שהאריך לבאר בפסקי הרמב"ם בהלכה זו יעו' ג"כ בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ט ומרן הרדב"ז על הרמב"ם שם הלכות שבועות פ"ד האיר עינינו בהלכה זו יעוין גם כן תוספות יבמות (קא א') ד"ה הכה וב"ק (מד פ"ב) ד"ה היה ותוס' זבחים שם ד"ה הפיגול ויש אריכות דברים בענינים אלו ואין הזמן מספיק כעת לבאר באורך:

הדורש שלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מז

תשובה להרב המאה"ג וו"ח וכו' מוהר"ר נתן נטע הכהן דאנער אבד"ק דאדשיץ מדינת פולין בפלך ראדום. בדברי הבעל המאור ריש ברבות וביאור דברי החכמת שלמה בכ"מ בברכות וקושיא בפסחים ל' ובענין אי שייך זכית במח ע"פ דברי הרא"ש ס"ק. מכתבו השגתי ע"ד שאלתו בענין ציון מרב אחד עיר וקדיש שהוא ד"מ הנוגע ליורשיו אשר אף במקומי אני משמיט עצמי בכל האפשרות מן הדין ודברי רשב"י בירושלמי עומדים לנגד עיני תמיד ובפרט למק"א אין דרכי להשיב מטעמים הידועים וע"כ גם עתה לא אצא חוץ לגדרי אך שלא יהיה מכתב חלק מד"ת פניתי על שעתא חדא לעיין קצת בהמקומות התמוהין שהציע לפני לבארם ורוצה לקבעם בדפוס כיון בתוך ספרו ואין הזמן מסכים לכתוב באורך אך בקיצור נמרץ: (א) דברי הבעל המאור ריש ברכות מאימתי ה"ג וכו' הצריכין ביאור רחב לדעתו הנה כד הוינא טליא אמרתי בפשיטות

דכונתו דתיבת מאימתי הוא ציון להתחלת הפרק וה"ג קאי אדלקמיה וממאי דהאי ובא השמש וכו' והיא גרסת הגאונים דלא כמ"ש לפנינו בגמ' דהוא גרסת רש"י ותוס' דהיינו דלפי הגרסא שלפנינו ביאת שמש וטהר יומא בחדא בבא הוא וביאת אורו וטהר גברא בבא שניה הוא אבל הגאונים שהביא הבעל המאור גרסי וממאי דהאי ובא השמש ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר יומא כו' דלפ"ז אור ויום בחדא בבא הוא וזהו שבתחלת דבריהם מתנחי בה סימנא ויקרא אלקים לאור יום דסימנא מלתא היא לזכרון דאור ויום בחדא בבא היא לגרסתם שהביא תיכף אתר זמן רב נדפס ספר מגיד תעלומה להגאון הקדוש ר' צבי אלימלך זצ"ל אבד"ק דינוב וראיתי שם (דף כז ע"ב) שפירש כן דברי הבעל המאור והדברים פשוטים וברורים: (ב) דברי החכמת שלמה שם (ג ע"ב) ד"ה דאני ר' יהושע כו' ונ"ב פי' הוא על קרא דקדמו עיני אשמורות וק"ל דדבריו צריכין ביאור נלפע"ד דלכאורה יש להבין דברי הש"ס דקאמר ור"נ ס"ל כר' יהושע הא ר"י ס"ל עד סוף שעה ג' כדפי' הרע"ב משנה ב' וא"כ הוי ג' דיממא ולא תרתי וא"כ אפשר דזה כונת הרש"ל לתרץ קושיא זו במ"ש פירוש הוא על קרא כו' היינו דבדין ק"ש לא ס"ל ממש כר"י דס"ל עד סוף שעה ג' אלא דבפי' הקרא מפרש ע"פ דברי ר"י דתני עד שלש ורבי נתן ס"ל דדרך בני מלכים לעמוד בתחלת שעה ג' והוי תרתי דיממא נמצא דמה דקאמר הש"ס סבר לה כר' יהושע לא דס"ל כן להלכה בדין ק"ש אלא דאסבר לה לפי' הכתוב כר"י היינו כעין דברי ר"י כן יש מקום לומר בכונת הרש"ל שלא יהיו דבריו נפלאין כ"כ אלא דבעיקר הבנת דברי הש"ס ראיתי בתוס' הרא"ש שם (הנדפס בשנת תברך) שתירץ תמיהתי בנועם דבריו זה לשונו ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים להיות ישנים עד שתי שעות ויקראו בשעה שלישית עכ"ל הזהב וכונתו דדרך בני מלכים לעמוד מתחלת שעה ג' עד סופה וע"כ לענין ק"ש מקרי ובקומך עד סוף שעה ג' כיון דיש מלכים שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה ג' והכא קאמר תרתי דיממא היינו אף נגד המלכים שעומדים תחלת שעה ג' קדמו עיני שני משמורות וכזה כתב הכסף משנה (פ"א מהלכות ק"ש הי"א) יעוין גם כן בהגמיי' שם (אות ט) מ"ש בזה ויעו' בפנ"י ברכות שם מה שכתב וכבר קדמוהו בזה המה ולפ"ז נוכל לומר, דר"נ ס"ל כר"י ממש גם בדין ק"ש אכן עכ"ז יש להעמיס כאופן הנ"ל בדברי הרש"ל דהנה כל הלומד בדברי הש"ס יתפלא דהא ר"א בר פלוגתיה דר"י (לקמן ט ע"ב יעוין גם כן כה ע"ב) ס"ל גם כן לעיל ע"א דג' משמורות הוי הלילה ואיך יפרש הוא קרא דקדמו עיני אשמורות אבל באמת הא לא פליגי כלל בזה ר"א ור"י אם בני מלכים דרכן לעמוד בג' שעות. אלא דר"א ס"ל דקרא דובקומך לא קאי דוקא על קימת מלכים אלא על קימת סתם בני אדם וכן ראיתי

להגאון צל"ח שכתב עפ"ז דהך סבר לה לאו דוקא דבזה ליכא פלוגתא כלל אלא משום דר"י הזכיר דבר זה שבני מלכים קיימי אז קאמר כאן סבר לה כר"י יעו"ש אם כן אפשר דזה גם כן כונת הרש"ל ליישב דברי הש"ס וכמש"ל דמה דקאמר סבר לה (ולאו דוקא דסובר כותיה בדין ק"ש) היינו דאסבר לה לפירוש הכתוב על פי דברי ר"י שהזכיר דבני מלכים עומדים בג' שעות כמו דבאמת גם ר"א בר פלוגתיה דר"י בדין ק"ש גם כן מפרש הכתוב על דרך זה ואפשר דזה גם כן כונת רש"י דהוסיף על ור"נ תיבות אמר לך היינו דיאמר כן בפירוש הכתוב ולא דס"ל כר"י ודוק, ויותר נראה דהרש"ל לא גרס בגמרא ור"נ סבר לה כר"י מטעם הנ"ל אלא ור"נ דתני (ולא דתנן) ר"י אומר ועז"כ כצ"ל ור"נ הוי כמו ואידך (יעו' בספר בית נתן גרסת ש"ם ישן שהיה לפני הגאון חיד"א ואידך סבר לה כר"י) דתני כו' הוא תירוץ ונ"ב פי' הוא על קרא כו' היינו דר"נ תני בברייתא פירוש על קרא קדמו על פי דברי ר"י וכמש"ל ודוק:

ג ומה שדרש כת"ר לבאר לו דברי התוס' ברמת שם (ו ע"א) ד"ה חי כעמך ישראל שכתבו זה שיסד הפייטן טוטכת כלילו גדלי נלפע"ד פשוט דהמפרש שם בפייט פי' תיבת גדלי לענין ציצית ולפי מה שמבואר בש"ס הני תפילין כו' מי כעמך ישראל אם כן פירוש הפייט גדלי לשון גדולה וחשיבות היינו דכנסת ישראל אומרת דתפילין דמרי עלמא וכתרו הוא גדולתי ותשובתי דכתיב בתפילין שבחו של ישראל מי כעמך וזהו שחידשו התוספות, ומ"ש בדברי החכמת שלמה שם (לה ע"ב) תוס' ד"ה כאן יעוין בסמיכת חכמים מה שהאריך בדברי התוספות וע"פ דבריו יש מקום לפרש גם דברי הרש"ל ואכמ"ל ויעו' ג"כ בסוף ספר מלא רצון בקונטרס ירושת נפתלי מ"ש בדה"ת ובביאור דברי הרש"ל דמיירי בבינונים דכי הדדי נינהו רק בקריאת השם מחולקין דכאן קראן עושין וכאן קראן אין עושין ויש לעמוד בדבריו שם ואכמ"ל: ומ"ש בדברי החכמת שלמה שם (מ ע"ב) תוס' ד"ה נימא שכתב נ"ב אבל פת ויין מסתמא חשבינן שהכל לגבייהו כברוך המקום ודוק עכ"ד דצריך ביאור, ולפע"ד י"ל בכונתו ע"פ דברי המגיד תעלומה שם שכתב על דברי התוס' זה לשונו וי"ל דה"ק ר"ה דאמר כר"י וס"ל לר"ה דה"ק ר"י כל המשנה ממטבע כו' היינו כשתקנו לדבר החשוב ברכה מיוחדת כגון פת ויין דתקנו מטבע מיוחדת כענין מטבע של כסף ושל זהב שטובעין עליו צורה משא"כ אסימון אין עליו צורה ואין בו היכרא להיותו ניכר בשם מן שאר חתיכות כסף הבן הדבר עכ"ל (ויעו' בפנ"י מ"ש כעין זה ליישב קושית התוס' מדנפשיה) ואם כן יש להעמיס הנחה זו בדברי הרש"ל דברכת שהכל (חוץ מברוך המקום דלא הוי בכלל תקנות הברכות) בשאר דברים הוי בכלל מטבע שטבעו חכמים כיון דבשאר דברים לא תקנו ברכה מיוחדת משא"כ

פת ויין דמטבע מיוחדת תקנו בהם וקבעו ברכה לנפשם א"כ גם ברכת שהכל לא הוי מטבע הברכה כברוך המקום:

ד ומ"ש בהא (דפסחים ל') שכתב הר"ן שם ד"ה דאמרי דאפילו לר"ש החמץ שעבר עה"פ אסור אפילו לאחרים וראיה לדבר מדאמרינן פ"ק דחולין חמצן של עו"ע אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין כר"ש כו' הא לאו הכי אסור וש"מ דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח לכ"ע אסור יעו"ש וע"ז הקשה בנו השנון שיחי' דניחוש שמא גם אחר החליף עם זה העכו"ם והדר הוי ליה איסורא כי זה יהיה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח ולפי דברי הש"ס (חולין שם ד ע"ב) סברוה הא מני ר"י הוא א"כ הוי ספק איסור דאורייתא, והיא קושיא ראויה ליניק וחכים ישמח האב ביוצאי חלציו אבל באמת לא קשה דדוקא בחמצן של עו"ע מותר משום דלא שביק היתרא והחליף אבל ליחוש על של עכו"ם שהחליף אתו ישראל אחר מעוברי עבירה דוקא לא מקרי ספק כלל (אפילו לר"י) כיון דהוי מיעוטא דמיעוטא ורוב ישראל כשרים הם שאינם משהים חמצם אלא מבערים אותו או מוכרים לעכו"ם קודם הפסח, ויש לפלפל גם כן ע"פ דברי התוס' (ב"מ קטז א') ד"ה והא במ"ש הא כמה גנבי איכא בשוקא יעו"ש ודוק, אבל באמת נ"ד ל"ד לדהתם דהכא אנו דנין על החמץ שהוא לפנינו דמטעם לא שביק אמרינן דהחליף עם עכו"ם אבל ודאי לא שייך להסתפק דהעכו"ם החליף עם ישראל עובר עבירה דוקא דאמרינן חמץ זה שהוא לפנינו מרובא היא (יעוין בתוס' חולין (צה א') סוד"ה ובנמצא) היינו או מחמץ של עכו"ם עצמו או משל ישראל הכשרים דאלת"ה אם כן לר' יהודה יהיה אסור כל חמץ של עכו"ם מטעם ספק דאורייי' דלמא החליף עם של ישראל עו"ע א"ו דזה לא מקרי ספק כלל כמש"ל (ויעו' בפרמ"ג או"ח (סימן תנא) במש"ז (ס"ק טז) במ"ש ואפשר מספק לא חשו לזה ובמ"ש בספרי מנחת משה חיו"ד סו"ס יט ודוק) ויעוין ג"כ בלב אריה חולין שם במ"ש על קושית התוס' דאיך מותר הפת באכילה הא גזרו על, פתן של עכו"ם וכתב דיש לתלות הכא דהפת של כותי הוא משל ישראל שמכר לו קודם פסח בכדי שלא יצטרך לבערו כו' וזה עדיף טפי מספיקא אחרינא דבזמן ההוא שכיחא טובא דישראלים מוכרים החמץ שלהם לנכרים, קודם זמן איסורו כדי שלא יצטרכו להפסיד ולבער וכה"ג אמרינן בפכ"ה האידנא דהיתרא שכיחי טפי יעו"ש ועכ"פ ברור דמשום זה יש לומר דלא מקרי ספק כלל אף לענין דאורייתא כמובן:

ה ומ"ש בקונטרסו לפלפל בענין אי שייך זכיה במת הדברים עתיקין ויעוין בנוב"י אה"ע (סימן מג וסימן נא) לענין חזקה דכל מה שנמצא ביד אדם הוא שלו המבואר בחו"מ (סי' צט) אי שייך בבגדים שלבוש בהם המת הנמצא יעו"ש, ויש להעיר בפרט זה מדברי

הרא"ש מועד קטן פ"ג (סימן עט) במ"ש ולאו דוקא זכה כו' וגם לא שייך זכיה לגבי המת אלא אסורין משום דמיחלפי בתכריכי המת יעו"ש ויעוין ג"כ ברש"י גיטין (יד ע"ב) ד"ה כזכי במ"ש וכיון שזכה בהן בחייו דמשמע ג"כ דלא שייך זכיה במת (אלא דצע"ק מדברי רש"י בעצמו במ"ש אח"כ ד"ה הא דליתא דמשמע דאי לאו משום זכיה בטעות הוי מהני וי"ל) ויעוין גם כן ברמ"א חו"מ (סוף סימן ריז) ואכמ"ל בפרט זה, ומ"ש בקונטרסו (אות ג) בענין חזקה שאין עמה טענה לא הביא רו"מ דברי התומים (סי' קמט ס"ק יט) וכתבתי מזה ג"כ בחבורי ברכת משה בקונטרס התשובות (סימן א אות ב) יעו"ש ומרוב הטרדה הפסקתי באמצע הדבור ועוד חזון למועד ברצות ה':

הדו"ש משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מח

בדברי הריטב"א חולין (קו) ותשו' הרשב"א ח"א (סימן ח"י) ובמ"ש בספרי כברכת משה קוה"ת (סימן מ) ועוד כמה ענינים. לכבוד המופלג חו"ש זית רענן כמר ברוך צבי שגור נכד הגאון המובהק כקש"ת מו"ה חיים אלעזר וואקס שליט"א הגאבד"ק קאליש ופיעטרקוב. מכתבו השגתי ואני עמוס הטרדות להשיב בדבר ה' זו הלכה ובכל זאת הנני למלאות רצון זקנו ידידי הגאון המובהק שליט"א להשיב לו עכ"פ בקצרה גם במה שאינו נוגע להלכה ולמעשה בכדי להלהיב לבבו לתורת ה' כראוי לענף עץ אבות כמוהו:

(א) בדבר מ"ש בספרי ברכת משה קונטרס התשובות (סי' מ אות א) על דברי הריטב"א (חולין קו) (דמי שנטל ידיו וברך ונמלך שלא לאכול לא הוי ברכה בטלה) דמדברי תשובות הרשב"א ח"א (סימן ח"י) (גבי צדקה וכיוצא דתלויה ביד אחרים שאפשר שלא יתרצה חברו ונמצא המעשה מתבטל לא תקנו ברכה עליה) לא משמע כן וע"ז תמה רו"מ דלא דמי דהא הרשב"א הביא ראיה מכתובות (דף מ) דאי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל אם כן כיון דאפשר למיעקרה כמאן דעקרה דמי ואם כן אף דהעני רוצה לקבל מ"מ אין מברכין אבל הכא כיון שיש בידו לאכול אף דנמלך מ"מ לא הוי ברכה לבטלה זת"ד, ואיך לא ראית דמ"ש (בסימן מ) לא דברי המה אלא דברי ידידי הגאון הצדיק בעל מכתב לחזקיה ותראה נא שם (סימן מא) דהשבתי לו לחלק כסברתו דהתם לכתחלה בשעת הברכה אינו בידו ותלוי בדעת אחרים שאפשר שלא יתרצה לקבל משא"כ הכא שבשעת הברכה דעתו ובידו לאכול אלא שאח"כ נמלך יעו"ש, ומה שתמה רו"מ בדברי הרשב"א ע"פ דברי התוס' ישנים כתובות שם ד"ה אי שהקשו מעשה דכיבוד אב דג"כ אי אמר לא בעינא לכיבוד מי איתא לעשה וחילקו דדוקא התם באשה שאינה ראויה

אין לה לעבור בלאו משום עשה דידיה (והיינו כמ"ש רש"י דמלמדין אותה לומר איני רוצה) א"כ אין ראיה כלל לצדקה דאף דאי אמר לא בעינא אין כאן פשה אבל כל שלא אמר הוי כמו כיבוד אב ולמה אין מברכין, יפה תמה אבל באמת אין הרשב"א משועבד לסברת התו"י וכל קושיא יש לה תירוץ ובפרט קושיא זו מתורצת בכמה אנפין בדברי רבותינו הראשונים יעו' ג"כ בשטה מקובצת בבא מציעא (דף לב) ד"ה הלכך שהקשה גם כן היכי ס"ד דעשה דכיבוד דחי אפילו לאו גרידא הא אם אמר אביו לא בעינא להאי כיבוד מי איתא לעשה כלל כדאמרינן פא"נ ותירץ ר"מ דל"ד להתם דכי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל לגבי האי מאנס אבל הכא אי אמר האב השתא לא בעינא בשביל זה לא בעל העשה עולמית ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים ועוד אפילו כי אמר לא בעינא שייך עשה דמ"מ מצוה הוא בכל דבר אפילו אמר האב לא בעינא עכ"ל הזהב, ואם כן אף דלתירוץ הראשון גם צדקה ל"ד לעשה דלו תהיה והוי עשה גמור ככיבוד דאף אם לא יתרצה עני זה לא ביטל העשה מהנותן לעולמים (דאפשר להתקיים בעני אחר שיתרצה) מ"מ י"ל דהרשב"א ס"ל לעיקר כתירוץ השני וכונתם בזה דהא עיקר הקושיא מהאי דכיבוד דאי אמר לא בעינא מי איתא לעשה הוא ע"פ דברי הש"ס קידושין (לב א') דאב שמחל על כבודו כבודו מחול (וכמו שציין כאן להדיא על דברי התו"י הגאון הקדוש ר' יעקב עמדין ז"ל בהגהותיו לש"ס) וע"ז חידשו דלא מהני מחילה רק לענין שיפטר הבן מעונש אבל עדיין מצות עשה איכא כן נראה בכונתם וכמו שפסק כן להדיא מרן הרדב"ז ח"א (סימן תקכד) יעו"ש שהביא ג"כ קושיא זו בסוגיא דב"מ בשם הרמ"ה ותירוצם וכתב הוא דתירוץ הראשון לא נתחוור אצלו דאם מחל האב בכל הדברים ובכל הזמנים הא ליתא לעשה כלל אלא הנכון אצלו כתירוץ השני דאפילו אמר האב לא בעינא עדיין מצוה איכא ואם כן לא מועיל המחילה אלא לפטור אותו מהעונש אבל מצוה הוא יעו"ש עכ"פ בפשיטות יש להסביר דברי הרשב"א בתשו' דלא ס"ל כשטת רש"י ותו"י דדוקא התם משום איסורא דידה מלמדין אותה שלא תרצה אלא כשטה השניה דבכל עשה (ואפי' בקטנה דליכא איסורא לדידה יעו' בהפלאה שם ד"ה ולפ"ז) שברשות אדם לבטלו ולעקרו קילא היא כמאן דמיעקרא ולא דחי ל"ת יעוין באס"ז באורך שתמה על שטת רש"י ונ"ל נכון כשטה השניה וגם הרשב"א עצמו בחמש שיטות בחידושיו לכתובות שם ד"ה וניתני אף שביאר מקודם כסברת רש"י הביא אח"כ פירוש אחר דהאי עשה שברשות אדם לבטלו מעיקרא קילא היא ואינו דוחה ל"ת וכתב שם דזה נראה לו עיקר יעו"ש ועפ"ז שפיר חדיש לן הרשב"א בתשובתו דבמצות צדקה ודומיהן דאפשר

למיעקרם כמאן דעקרם דמי וכיון דקילו לענין דחיית ל"ת לא תקנו חכמים עליהם ברכת המצות כבשאר מצות עשה:

ב והנה מ"ש רו"מ בדברי הרמב"ן (בסה"מ שורש יב) דהפרשה ונתינה כ"א מצוה בפ"ע היא דלכאורה קשה אמאי אין מברכין גם על הנתינה אבל לדברי הרשב"א בתשובה דכל דתלוי בדעת אחרים אין מברכין ניחא אלא דקשה ליה לפ"ז על דברי הפר"ת בספרו מים חיים (סי' ה) שכתב דמתנות כהונה גם בע"כ הוי נתינה א"כ הדק"ל אמאי אין מברכין על הנתינה כיון דלא תלוי כלל בדעת המקבל, הנה כבר תמה כן על הרמב"ן הגאון מהרח"ק בספרו קנאת סופרים יעו"ש בשורש יב שכתב ולדידי קשה בדעת הרמב"ן כו' והא לא תקנו ברכה על הנתינה כמו שהיה ראוי אלו היתה נמנית למצוה בפ"ע וכש"כ שיש הפסקה בין הפרשה לנתינה יעו"ש אבל באמת לק"מ להמעיין בגוף תשו' הרשב"א והוא ג"כ בתשובה המיוחסת להרמב"ן (סימן קפט) שכתב להדיא בטעמא דאין מברכין במתנות כהונה על נתינתן לכהן משום דלא יהיב ליה ישראל לכהן מדידיה כלום אלא רחמנא הוא דיהיב להו לכהנים דכהנים משלחן גבוה קא זכו (ותשובה זו היתה בהעלם עין מהרב קנאת סופרים וגם במגילת אסתר שם (שורש יב אות ב) הביא דברי הרמב"ן אלו בתשובה) נמצא דאדרבא מדברי הרמב"ן והרשב"א בתשו' ראיה לדינו של הפר"ח במים חיים מדלא כתבו הטעם דלכך אין מברכין במתנות כהונה משום דתלוי בדעת אחרים שאפשר שלא יתרצה הכהן וכהאי טעמא שכתבו גבי צדקה והענקה אלא ודאי דבמתנות כהונה א"צ דעת הכהנים כדעת הפר"ח ומשו"ה חידשו בזה טעם אתר ויש לפלפל יעו' ג"כ בקצוה"ח (סימן רמג ס"ק ד) ונה"מ שם (ס"ק ח) ואכמ"ל:

ג אמנם כן אי קשיא הא קשיא אי נימא דהרשב"א והרמב"ן מתרצים סוגיא דב"מ גבי כיבוד דהוי כשאר מ"ע אף אי אמר לא בעינא דלא נפטר רק מעונש אף דא"ש מה שכתב גבי צדקה והענקה (כמש"ל אות א) אכתי תקשי גבי כיבוד אמאי אין מברכין כיון דהוי מ"ע גמור אף אי אמר לא בעינא ולא עוד אלא דבגוף תשו' הרמב"ן הנ"ל (והוא ג"כ תשו' ה"ר יוסף בן פלאט להראב"ד הובא באורך באבודרהם בברכת המצות ותשו' זו היתה בהעלמה מכמה גדולי אחרונים יעו' בחת"ס חאו"ח (סימן נד) הו"ד בספרי ברכת משה שם לחלק בין ברכת אירוסין דהרשב"א לא כתב כן אלא גבי מצוה שהיא לטובת אחרים כו' ובאמת כבר ביאר כן בקצרה שם בתשו' ר"י אבן פלאט במ"ש והאי ליכא למימר ביבום ונשואין דאע"ג דתלוי בדעת אחרים כו' לא מיעקרא האי מצוה מן האיש כו' לכי משכח מה דליכא למימר הכי בהכנסת כלה ונתינת צדקה ומאי דדמי להו דמשום הנאתן חייבי' רחמנא לגמול להם חסד וכו' יעו"ש בדבריו הנעימים ויעוין בתומים (סי' צז ס"ק

א) מה שהקשה מנשואין ולא ראה גם כן גוף התשו') כתב להדיא וגמרינן מינה למורא וכיבוד או"א ועמידה מפני רבו הואיל ואפשר למיעקריה להאי עשה דידהו כו' כבודו מחול חשבינן לי' כמאן דליתא ולא מברכינן עליה וה"ה לשאר מצות דמיון להו עכ"ל, מבואר דס"ל (דלא כשטת הרמ"ה והרדב"ז) דגם בכיבוד ליתא למצוה כלל אי אמר לא בעינא ואכתי תיקשי לפ"ז קושית הראשונים בסוגיא דב"מ (שם לב) דל"ל קרא דשבתותי תשמורו כו' דהיכי ס"ד דעשה דכיבוד דוחה אפילו לאו גרידא והא אי אמר לא בעינא ליתא לעשה כלל ובע"כ צ"ל דכמו דאמרינן שם בגמרא דמשום דהוקש כאו"א לכבוד המקום הוי ס"ד דידתי אפילו ל"ת ועשה מה"ט נמי משום חומר המצוה הוי ס"ד דדחי אף על גב דאפשר למיעקרא אבל לבתר דגלי קרא דלא דחי אע"ג דהוקש לכבוד המקום כבר כתבו התוס' יבמות (ו ע"א) ד"ה נגמר דאפילו לאו גרידא לא דחי ואם כן לבתר דגלי קרא שפיר אמרינן דהוי כשאר עשה דמשום דאפשר מיעקרא כמאן דעקרה דמי כמש"ל וכ"כ הקצוה"ח (סי' צז ס"ק א) אכן נעלם מאתו שקושיתו היא קושית הראשונים, עוד נלפע"ד לומר דהרמב"ן והרשב"א מפרשים כרש"י דקאי אהשבת אבדה דא"ל אל תחזיר (יעו"ש בתוס' (ל ע"א) ד"ה הא דנראה דקמפרשי אטומאה וצ"ע מדברי התוס' יבמות (ה ע"א) ד"ה ואכתי מ"ש בשם ר"י) וא"כ הא בממונא (דהשבת אבדה כתב הר"ן בכתובות שם פא"נ ד"ה ומהדרינן דשייך ג"כ הסברא דאי אמר בעל הממון לא בעינא כו' וכ"כ בחידושיו לב"מ (ל ע"א) סוף ד"ה נמצאת ומשו"ה שפיר דעשה דכיבוד דחיא ליה כיון דשניהם המה על סגנון אחד אלא דאכתי צע"ק דנהי דקושית הש"ס מעשה ול"ת קאי רק אהשבת אבדה, אבל בברייתא תני ג"כ מנין שאם אמר לו אביו הטמא כו' שלא ישמע ובזה שפיר קשה דהיכי ס"ד דכיבוד אב דותה לאו דטומאה ואפשר דמ"מ יש לומר דעיקר קרא אצטריך לענין השבת אבדה ויעוין בתוספות קידושין (לב א') ד"ה רב יהודה ואכמ"ל: (ד) ובהיותי בסוגיא זו אדכרנא מלתא מה שאמרתי בעה"י כד הוינא טליא כבר תליסר דרך החידוד קצת בישוב קושית השער המלך (פ"ג מהלכות גדרים ה"ו) ד"ה ודע ע"פ דברי הריב"א בתוספות חולין (קמא א') דכל מקום דאמרו דאין עשה דותה ל"ת ועשה אם עבר אינו לוקה דהלא תעשה כמאן דליתא כיון עשה דוחה ל"ת ולא נשאר אלא עשה א"כ מאי פריך הש"ס הכא בסוגין טעמא דכתב וכו' ואמאי כו' ולא אתי עשה ודוחה ל"ת ועשה הא אצטריך קרא לענין אם עבר דלוקה משום דליתא לעשה דכיבוד כלל (משא"כ אי רק משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה דאז אינו לוקה כיון דהל"ת נדחית) יעו"ש וכבר נאמרו בזה כמה דרכים (וקושיא זו ל"ש רק אי קאי קושית הגמ' אטומאה משא"כ אי קאי אלא תחזור כמש"ל בזה בלא"ה לא לקי משום

דהוי לאו שאין בו מעשה יעו' ברמב"ם פ"א מהק"פ הלכה ז) ואמרתי ת"ל דהנה החזקוני (ויקרא יט ג) הקשה בזה דלמה צריך קרא דלא ישמע לו הא כתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ואם אביו ואמו אומרים לו לחלל שבת וכדומה אינו חייב לכבדם יעו"ש ויעו' בהמגיי' (פרקי מהלכות ממרים אות ח) ויעו' בש"ס בבא קמא (צד ע"ב) ובפנ"י שם ודוק) ולפע"ד ל"ק דהא בהא תליא דאי לאו קרא וה"א דעשה דכיבוד דוחה א"כ אינו רשע ועושה מעשה עמך הוא כיון דמצוהו לעשות דבר, המותר לו משום מ"ע דכיבוד הדוחה הלאו אבל הגמרא פריך שפיר והא אין עשה דוחה ל"ת ועשה ונמצא דמצוהו לעשות דבר האסור לו משום דאין עשה דותה ל"ת ועשה וא"כ אין נ"מ לענין מלקות דאי עבר לוקה ג"כ כיון דליכא מצוה דכיבוד כלל בזה שאינו עושה מעשה עמך ושפיר אצטריך הש"ס לתרץ דמשום דהושוה לכבוד המקום ה"א דיש לו הכח לדחות עשה ול"ת וע"כ צריך קרא ודוק, אחר זמן רב בא לידי חדושי רעק"א וראיתי שכונתי בזה לדעתו הגדולה בחדושיו לב"מ ונהניתי והוא הגאון רעק"א לא ראה אז דברי השער המלך וגם לא הביא דברי החזקוני:

ה אמנם כל מ"ש הוא רק להסביר סברת הרמב"ן דמ"ע דאפשר למיעקרא כמו דלא דחי ל"ת כן לא מקרי מ"ע לענין ברכה והוי כמאן דעקרה אבל עיקר סברתם תמוה דמה ראיה משם דלא אמרו בגמ' (שם בפא"נ) אלא דלא דמי למצות עשה גמור דמצינו דדוחה ל"ת כמו מילה בצרעת דלא אפשר למיעקרא יעוין בר"ן שם ובחדושי הרשב"א בעצמו שם שכתב ולא אשכחן עשה דקיל שברשות אדם לבטלו שיהיה דוחה ל"ת דלא גלי לן רחמנא בכי האי עשה ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי יעו"ש דמבואר דרק משום דלא מצינו בעשה כזה שידחה ל"ת א"כ מנ"ל לענין ברכה שלא יברך על עשה זו ואטו על עשה שאינה שוה בכל (דג"כ ל"ד ל"ת) לא קמברכינן אתמהה הא איכא ברכת כהנים וכדומה וכן תמה בזה מרן המהרי"ט בשניות חיו"ד (סימן מז) זה לשונו ואני בעניי ראיה זו איני מכיר דע"כ לא אמרו אלא לענין הא דאמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת ממילה בצרעת דמה מצינו דלא מצינן למילף מינה אלא כיוצא בה דלא אפשר למיעקרא וכו' אבל לענין ברכה כי איתא השתא לעשה אמאי לא מברכינן יעו"ש, וכבר תמה כן בקצרה על תשובת ר' יוסף בן פלאט באבודרהם שם בהגהתו על הראיה הנ"ל מא"נ זה לשונו א"א אין זה כלום שלא אמרו לפטור מן הברכה יעו"ש, ומ"ש רו"מ על המשנה למלך פ"א מהמ"ע מסוגיא דקדושין (נח) הנה דברי המשנה למלך הוא תורת הראשונים בתוס' הרי"ד (אשר ראיתיו זה כמה שנים) והמלמ"ל הביאו ג"כ והוא בעצמו כתב זה החידוש באותה סוגיא

דקדושין ויעו' מ"ש בקונטרס משחת שמן הטוב (כה ע"ב) ד"ה תתן שתמהתו על הנוב"י בענין זה ואכמ"ל ויפרוש בשלום א"ז ידידי הרב הגאון המובהק מהרח"א שליט"א:
כ"ד הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן מט

תשובה להרב המופלג חו"ב זית רענן מוהר"ר יהודה יודל נ"י בקעשינוב וכעת הוא דמוץ בק' סמילא. בדברי הש"ע חו"מ (סימן לד ס"ז וסכ"ט) וש"ע (סימן רנט סעיף א'): (א) ע"ד קושיתו בדברי הש"ע חו"מ (סי' לד ס"ז וסכ"ט) דגנב וגזלן פסולים לעדות אע"פ שהחזירו עד שיעשו תשובה ומקורו ברמב"ם (פ"י מהלכות עדות ה"ד ופי"ב ה"ד) וכמ"ש הכ"מ וב"י שם דאע"פ שהחזירו הממון ברצונם מ"מ עבירה דעביד עביד וצריכים תשובה עליה] ובש"ע (סי' רנט ס"א) פסק ואם נטלה ע"מ לגזלה כו' ואפילו אם יחזירנה אח"כ כבר עבר על לא תוכל להתעלם והוא כשטת התוס' ב"מ (כו ע"ב) ד"ה מתנה דמה דאמרינן בש"ס שם ואע"ג דחזרה מתנה הוא דיהיב ליה כו' לא קאי אלא אלאו דלא תוכל להתעלם שעבר שלא החזיר קודם יאוש אבל לאו דלא תגזול הא ניתק לעשה] אבל הרמב"ם (פי"ד מהלכות גזילה ואבדה הלכה ו) פסק דכבר עבר על האיסורים (יעו"ש בלח"מ שהביא דברי התוס' דב"מ וכתב דטעם רבינו דכל מי שסובר לאו ואח"כ קיים העשה שנתקו הכתוב לא בשביל כן מקרי שלא עבר לאו וצריך תשובה גמורה יעו"ש והוא כסברת הכסף משנה הנ"ל) ואם כן קשה ליה מדוע בהלכות עדות סתם כדברי הרמב"ם ובסימן רנט סתם כשיטת התוס' דהיא נגד שטת הרמב"ם בהלכות עדות, ונראה לו דלא ס"ל להתוס' סברת הכ"מ זת"ד, והיא לכאורה קושיא נכונה על פי לשון הלח"מ: (ב) אכן באמת אין הכרח דהתוספות דב"מ לא ס"ל כשטת הרמב"ם גבי עדות דהנה הרמב"ן במלחמות שם בב"מ הסביר דאף דגזילה הוי ניתק לעשה הכא גזילה ואבידה הוא ואבידה לאתר יאוש נקנה לגמרי ופטור גם מהשבת דמיה, ול"ד לאבידה דאתי לידיה וקודם יאוש כו' דש"ה דנטלה ע"מ להחזירה דהוי שומר דבעלים והוי כהיא ברשות בעלים ולכן היאוש דאח"כ ל"מ להפקיע מידם האבדה שברשותם אבל הכא שע"מ לגוזלה נטלה אינו שומר דבעלים וכשנתייאשו הבעלים לא היה ברשותם וכמונחת ע"ג קרקע דמי ומפקיע היאוש מהם לגמרי ואפי' בחזרת דמים לא מחייב וכי מהדר מתנה בעלמא הוא דיהיב והלכך עובר בכולן יעו"ש (ובחדושי הר"ן והריטב"א ושטמ"ק שם במ"ש בשם תשו' הרדב"ז (סימן אלף ר"ב) דלאו דאבידה דגזילה לא נתקו הכתוב אלא להשב תשיבם וכיון דהשב תשיבם

לא נתקו דלא נקרא השבה אלא קודם יאוש איך יתוקן לאו דגזילה יעו"ש) עכ"פ תוכן דברי קדשו דבגזלה דפתיך בה אבידה לא קיים העשה כלל כיון דלא היה מחויב להחזיר ולא תיקן הלאו והוי כשאר לאו שלא ניתק לעשה:

ג וא"כ י"ל בדעת הש"ע דהרמב"ם פוסק ג"כ כשטה זו דלא קיים העשה כלל וכן הכריע הש"ע (בסימן רנט) פשיטות התוס' דב"מ והיינו דגם בזה אמרינן דהוי ניתק לעשה ולא עבר אלא על לאו דלא תוכל להתעלם אבל מ"מ גם התוס' מודה דעבירה דעביד צריכה תשובה ולא כתבו אלא דגם בזה מקרי ניתק לעשה ותיקן הלאו בחזרתו והיינו לכאורה לענין דאין לוקין עליו יעו' תוס' שם (סא ע"א) ד"ה לעבור במ"ש משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה (אכן בענין מלקות דגזילה יש מקום עיון דבלא"ה לא לקי משום שניתן לתשלומין יעוין ברמב"ם (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"א מהלכות גזילה הלכה א) ובשו"ת חות יאיר (סימן קצג) במ"ש די"ל דלא ברירא לתוס' כלל זה ויעו' בשו"ת פנים מאירות ת"א (סימן כו) ושו"ת חכם צבי (סימן כו) ודוק) ובמ"ש בחדושי לשד השמן על הרמב"ם (פי"א מה' שכירות ה"א) דמצינו עובר בכמה לאוין אף דאין לוקין אלא לרבות בעונש יעו"ש ובחגיגה (י ע"ב) גבי לאו דלא ילין ויעו' ב"מ (נט ב') גבי הונאת דברים דעובר בג' לאוין ובחינוך פ' משפטים וביבמות (צז א') ובר"מ פירוש המשנה רפ"ג דמכות ומנחות (צט ע"ב) ואכמ"ל דודאי גם מ"ש התוס' דעובר רק בלאו דלא תוכל להתעלם ג"כ לא לקי (דהוי לאו שאין בו מעשה יעוין שטמ"ק ב"מ (לב א') ד"ה אני וברמב"ם הלכות קרבן פסח פרק א ה"ז) אלא דעובר ונענש באיסור לאו יעו' גם כן שו"ת חות יאיר (סימן צו) מ"ש דלאו שאב"מ אף שאין לוקין אינו דומה לגמרי לשב ואל תעשה דהתם ליכא לאו כלל רק מניעת עשה יעו"ש) וזהו שכתבו התוס' דלענין לאו דלא תגזול דהוי ניתק לעשה תיקן הלאו לענין דאינו עובר עליה בעונש לאו אבל עכ"פ איסורא איכא ולענין איסורא דעביד עכ"פ שפיר י"ל דגם התוס' מודה דאיסורא ודאי איכא וכמ"ש ג"כ השג"א (סימן פא) ולק"מ מה שתמה רו"מ עליו דאין שום פלוגתא בזה בין התוס' להרמב"ם ובפרט לענין עדות דרשע דחמש פסול אף שאין בו מלקות (יעוין בר"מ שם הלכה ד) שפיר י"ל דגם התוס' ס"ל דאף ששלמו הממון ותקנו הלאו לענין שלא יענש עוד על איסור לאו עכ"ז לא מתכשרי לעדות עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע ועשו תשובה (בלא הערמה יעוין שו"ת משאת בנימין (סימן נא) ד"ה הטעם השני) וכדנראה מדברי הש"ס סנהדרין (כה ע"ב) ואימתי חזרתן כו' וכמ"ש הכ"מ וב"י שם [אכן יעו' בתוס' ב"מ שם (ה ע"ב) סוף ד"ה דחשיד שכתבו דמה שהוא משלם ע"י עדים אין זה השבה מעליא דעל כרתו משלם א"כ מבואר לכאורה מדה"ת דאם שילם מרצונו מקרי

השבה מעליא גם לענין הכשר עדות וכדעת הרמ"א (סכ"ט) יעוין גם כן קצוה"ת שם (ס"ק ב) אלא דאכתי יש מקום ספק בדברי התוס' דאולי דעתם דמה שמשלם ע"י אחרים לא הוי השבה מעליא ואף אם אח"כ עושה ג"כ איזה מעשה דבעל תשובה אמרי' איערומי קא מערים (יעו' ש"ס שם (פ' ז"ב כה א) ותשו' הרא"ש כלל נח סימן ד) משא"כ כששילם מרצונו מקרי השבה מעליא כשעושה תשובה וכדעת הרמב"ם אך לדעת הרמ"א ודאי דמפרש דברי התוס' כפשוטו אלא דלדידיה גם הרמב"ם סובר כן דבפ"א אם החזיר מעצמו אין לך תשובה גדולה מזו יעו' ד"מ שם (ס"ק ו)] אבל עכ"פ אין שום סתירה בש"ע והדברים פשוטים דשני ענינים נפרדים הם דגבי השבת אבידה אינו עובר בלאו דלא תגזול לדעת הש"ע ואינו מוכשר לעדות עד שיעשה תשובה בלא הערמה: (ד) והנה ע"פ דברי המלחמות יש לתמוה על דברי הגינת ורדים (כלל כג) ד"ה התנאי הב' שכתב לצדד באשה שהותירה קודש דבעשה דשרפת נותר כטורה דהוי מ"ע שהז"ג שאינו נשרף אלא בינם וכמ"ש התוס' קידושין (לה א') מ"מ אם קיימה ושרפה יש מקום לומר (דאף שאין חייבים במצות עשה זו דאש תשרף) דאינה לוקה על הלאו משום דהוי ניתק לעשה כיון דקיימה ושרפה אף למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו יעו"ש דבזה רוצה ליישב דברי הרמב"ם (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט) דמותיר אינו לוקה משום שנתקו הכתוב לעשה (יעו"ש במשנה למלך) ותקשי לשטתו בהלכות תמורה ריש פרק א' שכתב דתמורה לא הוי ניתק לעשה משום דהלאו כולל יחיד וצבור והעשה אינו אלא ביחיד וא"כ גם הכא הלאו כולל זכר ונקבה והעשה אינו אלא בזכרים אבל אי נימא דגם אם שרפה אשה מקרי קיום עשה א"ש יעו"ש בגו"ר ויעו' ג"כ בתשובת שאגת אריה (סימן פב) ולפלא על הגו"ר מדברי המלחמות אלו דכמו דלא דיינינן הכא לקיום עשה דהשבת גזילה אף בהחזיר גוף הגזילה לשם תיקון הלאו כיון שפטור מהשבה ה"נ ראוי שלא לדון מה ששרפה הנותר לתיקון הלאו כיון דפטורה משרפת נותר ולא מקרי ניתק לעשה רק במחויב העשה ומקיימה, ומפני שהגאון גנת ורדים כל רז לא אניס ליה בע"כ צ"ל דיש לחלק בין נידון דידיה להא דהמלחמות דבשרפת נותר אין חסרון עכ"פ בעיקר איכות המצוה מה ששרפה האשה זולת הא דאינה בת חיוב וע"כ יש מקום בראש לומר דבמה ששרפה תיקנה הלאו משא"כ בהא דגזילת אבידה דהחסרון באיכות המצוה היא דהשבה לא נאמר רק במשיב לנגזל מה ששייך לנגזל ולא במשיב לו מה שאינו שייך לו ובזה ס"ל להמלחמות וסייעתו שלא תיקן הלאו כלל ואין כאן מקום להאריך:

ה ובהיותי בזה ראיתי להקצות החושן שם (סי' לד ס"ק ב) שהקשה על שטת הב"ח (דבגזל פ"א אף בהחזיר ע"י כפיית בית דין מקרי השבה מעליא לעדות ולשבועה) מהא

דב"מ (ה ע"א) גבי ההוא רעיא כו' אתו סהדי אסהידו ביה דאכל תרתי מינייהו ואר"ז אי איתא לדר' חייא משתבע ופריך והא גזלן הוא יעו"ש והא הני תרתי דאכל בודאי מחויב להחזיר (ע"פ כפיית ב"ד) וא"כ אמאי הוי פסול עכ"ד הקצוה"ח, ולפע"ד (מלבד סברת הקצוה"ח שם דכל זמן שעדיין לא נלקה ולא החזיר עדיין פסול הוא אף דהוי חזרה אפילו ע"י כפייה יעו"ש) יש לחלק דאפילו אחר חזרה דוקא אם החזיר הגזילה עצמה שהיא בעיניה אז הוא כשר מיד לעדות דתיקן חטאו לגמרי משא"כ היכא דהחפץ הגזול אינו בעין ת"י הגזלן כגון שאכלו וכה"ג א"כ לא מבעיא לדעת הסוברים דלא תחמוד בלא דמי משמע להו ולא לפי האמת ודאי דנשאר עליו חטא מה"ת דלא תחמוד דלא נמחק לגמרי אף אם השיב דמיהן כיון שלא השיב גוף החפץ שלקח אלא אף לדעת הסוברים דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכן האמת (יעו' תוס' סנהדרין (כה ע"ב) ד"ה מעיקרא ובסמ"ע שם ס"ק לב) עכ"ז איסור חמסן דרבנן עדיין נשאר עליו וכמו שכתב התוס' ב"ק (סב א') ד"ה חמסן וא"כ כיון דלא נמחק עוד חטאו לגמרי ולא קיים השבה מעליא כדין ע"כ לא מתכשר עדיין עד שיעשה תשובה ולכן א"ש בההוא רעיא דאכל תרתי מינייהו דלא מחזיר גוף החפץ בעין דינו כגזלן עד שיעשה תשובה כדין כן יש מקום לחלק בזה, אכן מסוף דברי התוס' ב"מ שם (ה ע"ב) ד"ה דחשיד מבואר דאף בהחזיר גוף החפץ בעיניה בע"כ לא מתכשר עד שיעשה תשובה וכדעת הרמ"א שם (סכ"ט) וכדמסיק כן גם הקצוה"ח שם לדינא מכח דברי התוס' אלו ועוד יש לטייל בענינים אלו בארוכה ומרוב הטרדה קצרתי:

הדורש שלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נ

תשובה לכבוד ש"ב הגביר המפורסם חריף ושנון כש"ת מוהר"ר משה נ"י היילפירען בק' בערשיד. בענין ספק בה"ש ותרתי קולי דסתרי אהדדי ובדברי הגברות ארי (תענית יב) הו"ד נם כן בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן בד). מכתבו קבלתי בדבר שהעיר על דברי הגאון הגדול מהרומליב המובא בספרי ברכת משה (סימן כד) שסותר דברי הגבורת ארי (תענית יב) במ"ש גבי ספק בין השמשות דהוי תרתי קולי דסתרי אהדדי וע"כ לא מקילין בספיקו וכתב הוא דבה"ש דאפוקי יומא יש לו חזקת איסור ומחמירין בו ובערב שבח בין השמשות דעיולי יומא שפיר יש להקל שיש לו חזקת היתר וא"כ לא סתרי אהדדי ולפ"ז לא הבין כת"ר דברי הגאון מלא הרועים דבשטת ספיקא דאורייתא ודרבנן (אות

כ) כי בבה"ש גם הרמב"ם מודה ששניהם לחומרא דאי נלך לקולא סותרים זא"ז ובשטת תוס' שבת (אות ז) כתב הסברא דאתחזיק איסורא באפוקי יומא אם כן בעיולי יומא שוב יכולין להקל מטעם דבאפוקי יומא נחמיר משום אתחזיק איסורא ואיך ארכבי אתרי רכשי זת"ד רו"מ, והנה אף שאין אחריות דבריהם עלי בכל זאת מפני שהעיר אותי בענין זה לא אמנע מלהשיבו מה שראיתי בעזה"י בהחפזי בשעה זו שפניתי לעיין בפרט זה:

א הנה מה שחילק הגאון מה"ר שם דספק מה"ת להקל הוא דוקא בספק המקרה שקרה בפעם זה משא"כ בספק הקבוע כבה"ש שקבוע תמיד הספק וכולל לכל העולם בזה לא מקילין בספיקו, הנה ודאי יש מקום בראש לחלק כן והסברא בעצמה נכונה היא (בלא הטעם דתרתי דסתרי) וכעין חילוק זה כתבו התוס' כתובות (כח ע"ב) ד"ה בית הפרס דלהכי הוי דרבנן אע"ג דבעלמא טיהרו חכמים ספק טומאה ברה"ר היינו היכא שהטומאה מבוררת ולא נולד הספק אלא באקראי כו' אבל הכא שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר כו' יע"ש (אכן ממה דסיימו התוס' שם אע"ג דמדאורייתא טהור מבואר דלגבי דאורייתא אין חילוק בין ספק המקרה לספק תמידי והוא היפוך סברת הגאון מה"ר ויש לחלק קצת דספק בה"פ בדאורייתא הוי כספק המקרה לגבי ספק דבה"ש ואכמ"ל ולפלפל בדברי האחרונים) עכ"פ יוצא לנו מתורת רבותינו בעלי התוס' לחלק בין ספק המקרה (בטומאה ברה"ר) דמותר אף דרבנן לבין ספק תמידי וקבוע שלא רצו להקל לעולם ועפ"ז יש מקום ליישב קושית הגבו"א (תענית י"ב) דיש לחלק כן לגבי ספיקא דרבנן לקולא שלא אמרו כן אלא בספק הבא במקרה אבל להתיר תמיד בה"ש של ת"צ לא רצו להקל ועפ"ז יש לישב ג"כ קושית הר"ן פ' ערבי פסחים (גבי הסבה דכוסות שהבאתי בספרי בר"מ שם ובמנחת משה חיו"ד סימן כט) די"ל דספק דהסבה (פ' ע"פ שם (קח א') דאמרי לה תרי כסי קמאי כו' ואמרי לה תרי כסי בתראי כו') הוי ג"כ ספק תמידי ולא הקילו בזה אף בדרבנן ולכן פסקו שם דאידי ואידי בעו השבה ואפשר דזה ג"כ כונת הר"ן והא דהקילו בספק תמידי וקבוע דבה"ש (שבת לד) י"ל ג"כ מטעם דבעירוב הקילו אף בספק שאינו ע"ד המקרה וכמו שכתבתי בספרי שם דבעירוב הקילו אף בדברים הסותרים (על פי דברי התוס' עירובין (מה ע"ב) שכתבו כן לענין דשיל"מ) ועתה מצאתי שכתב כן להדיא מרן הריטב"א (עירובין עו) ד"ה אמר רבה שכתב שם אבל בעירובי חצירות הקילו לערב אפילו בבה"ש והתירו בו אפילו הוי תרי דמחזי כמאן דסתרי אהדדי עכ"ד הריטב"א ונהניתי מאד שכוונתי לדברי רבן של הראשונים: (ב) ולכאורה יש סתירה למ"ש (דבספק קבוע ותמידי לא הקילו אף בדרבנן) מדברי הש"ס מנחות (סח ע"ב) רב פפא כו' אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר קסברי חדש

בחו"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן יעו"ש, הרי מבואר דאף בספיקא דיומא (דהוו ספק קבוע ותמידי) הקילו משום ספיקא דרבנן, אבל באמת אין קושיא מסוגיא זו לנ"ד על פי דברי הגהות מרדכי (בחדושי אנשי שם) פ"ק דביצה (אות ב) שהקשה הא חדש הוי דשיל"מ וה"ל להחמיר בספיקא כביצה (ספק נולדה) ותירץ דבספק קביעא דירחא כיון דאנן בקיאין בקיבועא דירחא ע"כ מקילין יעו"ש (וכ"כ החות דעת בבית הספק שלו (אות כ) לתרץ קושית הפלתי בזה דהא אתחזיק איסורא דחדש מטעם דלא מקרי ספק כלל דבקיאין בקביעא דירחא אלא דמ"ש שם החו"ד וגדולה מזו ה"ל להקשות דהא חדש הוי דשיל"מ כו' לא ראה שכבר קדמוהו בחדושי אנשי שם) ואם כן לענין נ"ד פשוט די"ל דכיון דבקיאין אנן בקביעא דירחא רק שחשו לשמא יחזור לקלקולו (ר"ה ד ע"ב) עכ"פ לא מקרי ספק תמידי והוי רק כספק המקרה כמובן ובזה ניחא ג"כ מ"ש הר"ן סוף סוכה ד"ה והלכתא דלהכי אין נוטלין לולב בשמיני מספק כסוכה כיון דלולב דרבנן דלפמ"ש ספיקא דיומא לא מקרי ספק תמידי כיון דבקיאין [ועוד דהא התם איכא טעמא ש ס ל אחרינא וכמ"ש ג"כ הר"ן שם דבלולב איכא איסור טלטול יעו"ש בתוס' (מז א') ד"ה מיתב שלא כתבו באמת רק האי טעמא דבלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו משום אישור מוקצה ובזה אתי שפיר ג"כ מ"ש הר"ן שם ד"ה אמר ר"י דבה"ש דשמיני ג"כ אינו ראוי למצות אתרוג דרבנן כיון דבה"ש ספיקא הוא והוי סד"ר אף דספק דבה"ש הוי ספק קבוע ותמידי די"ל דעיקר הטעם שאינו ראוי למצות אתרוג משום איסור מוקצה הוא דלא דחינן איסור ודאי משום ספיקא ויעו' ג"כ מ"ש החו"ד שם בזה על דברי הכו"פ] ובזה א"ש גם כן דברי הבעל העיטור מובא באבודרהם ובעט"ז (סימן תע"ר) לענין חנוכה שאין עושין ט' ימים כיון דלא הוי רק דרבנן דלא יהיה ג"כ סתירה למה שכתבתי ודוק:

ג וכ"ז לפלפולא בעלמא לתרץ בזה קושיא הרשות נתונה לומר בדרכים שונים אבל לדינא קשה להחליט דבספק תמידי וקבוע לא מקילין בדרבנן דמרן הש"כ בדיני ס"ס (דין לו) נעל וגדר דרכי הספיקות הרחבים מני ים ואנן יתמי מה נעני אבתריה כי ממשמשים אנו בחדרי הש"ס והפוסקים כעור באפלה אולי יש סתירה לזה הנעלם מאתנו ובפרט דגם לדעתי העניה בהשקפה ראשונה יש סתירה לזה מדברי הירושלמי ריש ברכות (פ"א ה"א) ספק קרא ספק לא קרא (ובפי' חרדים שם מפרש דמספקא ליה אי ק"ש דרבנן וא"צ או דאורייתא וצריך) נשמעינא מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא ואת אמרת צריך לקרות (ר"ל שהרי אם קרא בה"ש נמי קודם לכן הוא וזהו ספק מקרי דמספקא לן אם יום הוא ולא יצא או לילה ויצא ואפ"ה את אמר דצריך לחזור ולקרותה בזמנה) הדא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות (ופשיט

דצריך ומינה משמע דאורייתא היא, חרדים שם) ואי איתא דבספק קבוע ותמידי לא מקילין בדרבנן איך, מוכח מזה ספק קרת דלמא לעולם ספק המקרה אי קרא ק"ש א"צ לקרות משום דק"ש דרבנן ועכ"ז בקרא בה"ש צריך לחזור ולקרות משום דבה"ש ספק קבוע ותמידי הוא לא הקילו אף דק"ש דרבנן א"ו דאין חילוק ואף בספק תמידי מקילין בדרבנן וע"כ מוכיח הירושלמי מברייתא זו דק"ש דאוריי' ומדברי הירושלמי אלו יש סתירה גם לדברי הגבו"א שכתב דספק דבה"ש לא מקרי ספק דרבנן מטעם דהוי תרתי דסתרי דהא חזינן דמקיל בירושלמי בספק דבה"ש לענין ק"ש אי הוי דרבנן אף דהוי תרתי דסתרי ואף דלכאורה יש לחלק דדוקא התם גבי תענית הוי תרי קולא דסתרי אהדדי בדין תענית גופיה דבעיולי ניקל ונאמר דהוא יום ובאפוקי האי יומא גופא ניקל בתענית ונאמר דהיא לילה בזה דוקא כתב הגאון גבו"א דלא מקילין בספיקו משא"כ בק"ש דליכא ספק רק באפוקי יומא דניקל דהוי לילה ויצא ידי חובת ק"ש דלילה ולא משכחת האי ספק בק"ש גופיה דיום דיהיה סתירה ונאמר להיפוך דבה"ש הוי יום לזה כמובן א"כ אף דלענין דין אחר יהיה סתירה אפשר דמקילין אבל ז"א דהא הגבו"א שם כתב דאף דהסתירה הוא בתרי גברי ג"כ לא מקילין [יעו' ג"כ ר"ה (כט) גבי טומטום אינו מוציא כו' ובמס' (נדה נט) גבי השאילה חלוקה לנכרית ובמ"ש הטורי אבן שם בענין ספיקי דסתרי (ובמ"ש שם לענין תקיעת טומטום שאם בא אחר להוציאו בק"ש וכיוצא בו וכו' יעו"ש אף דבאמת יש אופן שהסתירה תהיה בתקיעה גופה מ"מ עכ"פ מלשונו מבואר דאף שהסתירה בענין אחר גם כן מקרי תרתי דסתרי) ובתשובות רעק"א (סי' ו) תמה על הטורי אבן דבטומטום זה אף אם יהיה אלף פעמים כו' יהיה הכל ס"ס שמא כולם זכרים וכו' ויעו' ג"כ בתשו' רעק"א (סי' מט) מ"ש בפרט זה דספיקי דסתרי ולפלא שלא ראה סוף דברי הטורי אבן שהביא ג"כ מש"ס (נדה נט) דמבואר דהיכא דסתרין אפילו בשנים לא מקילין בספיקן יעו"ש ויעו' ג"כ בש"ס יבמות (עב) ובכורות (מב) לענין אשת טומטום חולצת ולא מתייבמת ובתשו' מהרי"ט שניות חיו"ד (סימן ב) במ"ש שאם אתה אומר מתייבמת מס"ס אף אני אומר תנשא לשוק כו' וה"ל תרתי דסתרין והתם שני ענינים הם נשואין ויבום ויש לפקפק ואכמ"ל] מכש"כ בתרי ענינים ובחד גברא דלא מקילין לדבריו כשסתרי אהדרי ואם כן גם גבי בין השמשות איכא סתירה בחד גברא דבבה"ש זה ניקל דלילה הוא לענין ק"ש ובבה"ש אחר ניקל בו בענין אחר דרבנן (כתענית וכדומה) דיום הוא ולא עוד דבבין השמשות אחד יוכל להיות תרתי דסתרי דלענין ק"ש נאמר דהוא לילה ולענין תענית וכדומה ניקל דהוא יום כמובן:

ד ואדאתאן להכי גם דברי הגאון הגדול מהרומליב שכתב דלא הוי תרתי דסתרי משום דבבה"ש דאפוקי יומא קמחמירינן הוא גם כן נגד דברי הירושלמי אלו דמקיל בבה"ש דאפוקי יומא אבל באמת גם דעת הב"י (סי' תקס"ב) (יעו' במג"א שם ס"ק א' וסימן שפו ס"ק יג ובסימן שמב ס"ק א מסתפק בזה) לחלק בין אפוקי יומא לעיולי והוא מדברי המרדכי תענית פ"א (סימן תרלא) שכתב להדיא בתענית דאפוקי יומא מספיקא לא נפיק עד שיהיה ודאי לילה ודברי המרדכי אלו בודאי היה בהעלם עין מהגאון גבו"א ויעו"ש בגליון הירושלמי שעמד ג"כ בזה דמהירושלמי מוכח דלא מחלק בין אפוקי לעיולי ועכ"פ מבואר מהירושלמי דגם בספק דבה"ש מקילין בדרבנן נגד דברי הגבו"א אכן מ"מ י"ל דהגבו"א סמך עצמו על שיטת ש"ם דידן ברכות (כא ע"א) דלא מקשה על רב יהודה אמר שמואל דס"ל ק"ש דרבנן מהך ברייתא דהקורא מכאן והילך משום דשטת הש"ס דידן דאף אי ק"ש דרבנן מ"מ לא מקילין בספק דבה"ש משום דהוי תרתי דסתרי כדברי הגבורת ארי וע"פ הנחה זו מה שכתבתי לעיל דמהירושלמי סתירה למ"ש לחלק בין ספק המקרה לספק תמידי אבל לפ"ז יש מקים דשטת ש"ס דידן לחלק כן ומשו"ה לא מקשה בש"ס דידן על שמואל מהך ברייתא משום דאף אי הוי דרבנן אין להקל בספק בה"ש דהוי ספק קבוע ותמידי משא"כ בספק קרא ק"ש דהוי ספק המקרה ולפ"ז מיושב הך דתענית כמש"ל (אות א) ואין צריך לסברת תרתי דסתרי (אלא דלפ"ז צ"ע דתקשי לכאורה דשמואל אדשמואל דבברכות ס"ל ק"ש דרבנן ובע"כ פירושא דברייתא הקורא מכאן והילך לפמ"ש הוא משום דספק דבה"ש לא מקרי ספק ובפסחים (נד ע"ב) סבר שמואל ט"ב בה"ש שלו מותר אלא דקושיא זו קשה גם על תירוץ הגבו"א דמה יענה להא דשמואל שם דס"ל דבה"ש מותר גבי תענית דמה טעמו לסברתו אם לא דנימא כמ"ש המרדכי תענית שם דאף מאן דשרי בה"ש אוסר באפוקי יומא כמש"ל דנעלם זאת מהגבו"א דלפ"ז אינו מובן דעת האוסר גם בעיולי והגאון מהרומליב לא היה צריך להביא ממרחק לחמו מדברי התוספות דכריתות אלא מדברי המרדכי במקומן וע"פ דרכנו היה מקום לומר כגרסת הש"ס א"ר יהודה ולא אמר שמואל שלא יהיה סתירה אבל ז ורא"ש הגרסא א"ש ואכמ"ל) דבאמת סברת הגבו"א הוא ג"כ נגד דברי מרן הריטב"א בעירובין (עו א') שכתב ספק יממא ספק לילה פי' ואפשר לתלות בשניהם גם כן כי מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה יעו"ש וא"כ לדבריו ספיקי דתרי בה"ש לא מקרי סתרי אהדדי כיון די"ל דבה"ש א' יום ובה"ש הב' לילה (זולת לפמש"ל דבבה"ש א' בשעה א' יוכל להיות תרתי דסתרי בשני ענינים, ובחד גברא ובזה הא לא שייך סברת הריטב"א אבל הגבו"א הא לא נחית לזה), ובעיקר שטה זו דבבה"ש יש ג"כ ספק דחציו יום וחציו לילה

יש אריכות דברים ואכ"מ לפלפל וסלסל במו יעוין ג"כ תוספות שבת (לד ע"ב) ד"ה ספק דגם לולא דברי הריטב"א תמוהין דברי הגבו"א מפשטות דברי הש"ס עירובין שם שאמרו ספק יממא ספק לילה לא מינכרא מלתא הרי מבואר דספיקא דבה"ש לא מקרי סתרי אהדדי כ"כ כיון דלא מינכרא כ"כ ולא הוו מילי דרבנן כחוכא ואיטלולא יעו"ש בפרש"י (ואף דהתם בחרי גברי הוא הא הגבו"א לא קמחלק בין תרי לחד גברא) ולפלא שלא הביא כלל הגבו"א מסוגיא זו:

ה והנה במ"ש דבספק בה"ש יש להחמיר יותר משאר ספיקי אף בדרבנן לכאורה יש להעיר מדברי הש"ס עירובין (לב ע"ב) דאמרו לרבי כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש ופרש"י דבה"ש ספיקא הוא ושבות דרבנן לא גזרו יעו"ש א"כ מבואר דגם בספק בה"ש מקילין מטעם ספיקא דרבנן (והוא סתירה לסברא דידי ולסברת הגבו"א) אכן נראה עיקר דהתם הא בלא"ה קי"ל אין עושין ספיקות בידים ויעו' בר"ן סוף פסחים במ"ש לענין ספירה דרבנן שלא יכניס עצמו בספק לכתחלה לספור בבה"ש (יעו"ש בראש סימן מ) ויעו' בב"י או"ח (סי' פג) בפסקו של הרמב"ם לענין האבעיא דיש יד לבה"כ (נדרים ז) דאף דהוי ספק דרבנן מ"מ לכתחלה יש ליחוש יעו' פר"ת שם (אות ב) ויעו' במג"א (סי' תסז סוס"ק ב) דס"ס הנעשה בידים אסור ויעו' גם כן כעין זה ממש כמג"א (סימן י ס"ק יא) דבמלבוש שחציו פתות דהוי ספיקא אי חייב בציצית אין יוצאין בו אפילו לכרמלית דאסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחלה ועפ"ז היה מקום לפלפל ג"כ גבי תענית ואכמ"ל) ואיך יעשה לכתחלה ספק איסורא דרבנן אלא דבאמת התם לאו מטעם ספיקא דרבנן היא (ואינו בסוג כללי הספיקות) דבאמת לא הקילו התם אלא לדבר מצוה וכדומה (דלדבר הרשות הא תנן (שבת לד) אין מעשרין ואין מטבילין בספק חשכה) וכמ"ש הרמב"ם פכ"ד מהלכות שבת הלכה י (יעו"ש בהה"מ שלא התירו השבותים בבין השמשות אלא במקום מצוה כזו ובעירוב) ופ"י מהלכות עירובין הלכה ו והטעם דבמקום מצוה לא גזרו על שבותין בה"ש (יעו' בטוש"ע וב"י (סי' שמב) ויעו' ג"כ במהרי"ט שניות חיו"ד (סו"ס ב) במ"ש בענין השבותין בבה"ש דודאי עשו לו חיזוק כשל תורה אלא דלדבר מצוה לא גזרו) אם כן י"ל דוקא החם התירו אפילו לכתחלה דראו חכמים שבמקום מצוה ובה"ש אין לגזור על שבותין ואין מדמין גז"ת זה לזה יעו' ג"כ ש"ס שם (לד ע"ב) גבי גזרה דשמא יקטום ובפיה"מ להרמב"ם פ"ד דשבת ובראש"ש שם (סימן ד) ובקרבן נתנאל שם (אות כ) אבל בכל מקום דמקילין מטעם ספיקא דרבנן שפיר יש לומר דבספק בין השמשות לא הקילו כמש"ל, ועוד נלפע"ד דיש צד חומרא בספק זה ע"פ דברי המג"א (סי' קפד ס"ק ז) דכשיש ספק על דאורייתא ודרבנן יחד יש

להחמיר גם בדרבנן דלא לזלזולי ביה יעו"ש גבי ברכה ד' דבהמ"ז וא"כ יש מקום גדול לומר דבספק הכולל כבה"ש וכדומה דבשעה שיש ספק לענין תענית וכדומה יש ג"כ ספק לעניני דאורייתא דמחמירין בספיקן וע"כ הוי כאלו באו לפנינו שני הספיקות על דאורייתא ודרבנן יחד דיש להחמיר גם בדרבנן שלא יהיה זלזול (ויעוין מ"ש בספרי מנחת משה חיו"ד (סי' כה אות י) והעירותי על דברי אלה בכתובים מדברי המשנה למלך (רפ"ט מה"א) ומדברי הרמב"ם (פרק יד מהלכות אבות הטומאות הלכה ח) ויש לחלק בזה כמובן, עתה ראיתי שעמד קצת בזה גם בתשו' רעק"א (סימן סד) באופן אחר) ויש בזה אריכות דברים אכמ"ל ועכ"פ מיושב בזה קושית הגבו"א אך מדברי הירושלמי הנ"ל גם כן סתירה לסברא זו ויש גם כן מקום לומר דהש"ס דידן (ברכות כא א') דלא מקשה מהך ברייתא דהקורא קודם לכן כו' משום דבספק בה"ש אין להקל אף אי ק"ש דרבנן מטעם דהוי ספק כללי גם לדאורייתא ודוק ועפ"ז יש לפלפל גם כן בהנך סוגיות שהבאתי לעיל (אות ב) ואין צריך לכפול הדברים להמעיין בהתבוננות וכמש"ל:

ו ובאמת לענין תענית ט"ב מה דאסור בה"ש (חוץ שאר ת"צ) יעו' ב"י (סימן תקסב) ומג"א שם (ס"ק א וסי' תקסח ס"ו) וברמב"ם (פ"א מהלכות תענית הלכה ד והלכה ת) י"ל בפשיטות דל"ק קושית הגבו"א דניקל מטעם ספיקא דרבנן דכיון דתענית ט"ב מדברי קבלה הוא הוי כד"ת ויש להחמיר בספיקו [אף דבשאר תענית דהוי ג"כ דברי קבלה (יעוין רמב"ם (פ"ה מהלכות תענית ה"ד) וארבעה ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה כו') הקילו דא"צ להתענות אף בלילה שלפניהם ה"ט משום דכיון דרצו אין מתענין (ר"ה חי ע"ב) אבל בט"ב שהחמירו כיוה"כ יש לומר דאף לילה שלפניו יש לו דין ד"ק ויעו' בטוש"ע סימן תקנ] וכמ"ש הב"י או"ח (סימן תקנד) בשם ר"ת לענין צ"ג (ורק במקום חולי הקיל שם מטעם כיון דרצו מתענין הוי כרשות יעו"ש בב"ח) וכ"כ א"ז הט"ז או"ח (סימן תרפז ס"ק ב) דמגילה דהוא מד"ק הוי כד"ת לענין עבודה וכ"כ הב"י (סי' תרפו) בשם הרז"ה ויעוין ברש"י ביצה (לז א') ד"ה משום ותוס' שם ויעו' בש"ע או"ח (סימן תרצו ס"ז) במ"ש דלשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה ועכ"פ על פי הנך דוכתי דמבואר דדברי קבלה חמור כד"ח יש מקו גדול לומר דאין להקל בספיקו גם כן כבד"ת ובזה א"ש הא דחזקיה קרי בטברי' בי"ד וט"ו (מגילה ה ב') ויהיה מיושב מה שהקשה הר"נ שם דהא ה"ל ספק דבריהם לקולא די"ל גם כן דהא ה"ל ספק דברי קבלה ולחומרא וע"כ פסק בש"ע שם (סי' תרפח ס"ד) דיש לקרות בשניהם וכן הטמין ברמז הפמ"ג שם באשל אברהם (ס"ק ד) ועפ"ז יש להעיר בדברי הנוב"י חיו"ד מה"ת (סימן קמו) במה שכתב שהח' שגוזרין על הנולדים אינו אלא מדברי

קבלה והולכין בספיקו להקל יעו"ש דדבריו צ"ע מכל הנך מקומות אבל הגאון חתם סופר אה"ע ח"א (סי' ב) לא כתב כדברי הנוב"י יעו"ש דמתאים לדברי דבנו"ח דהאיסור הוי דברי קבלה כדאורייתא דמי וספיקו להחמיר הבאתי ג"כ דבריהם בקצרה בספרי ברכת משה קוה"ת וסימן ל אות ד) ואכמ"ל דכ"ז לפלפולא בעלמא דבעיקר הדבר שכתבו דספק א' בדרבנן דומה לס"ס בדאורייתא שלא ניקל בסתרי אהדדי אמת שכ"כ ג"כ הרב שער המלך (פרק י מהלכות מקואות כלל א) להדיא דמה שכתבו התוס' (ב"ק יא) לענין ס"ס כן הוא בספיקא דרבנן דלא מקילין בסתרי יעו"ש אכן לפע"ד לכאורה יש מקום בראש להסתפק ולחלק שלא כתבו התוס' הכי אלא גבי ס"ס בדאורייתא דממ"נ יבא לידי איסור תורה משא"כ בדרבנן אולי מקילין בכאו"א מטעם ספיקא דרבנן כיון דעכ"פ לא יבוא לידי איסור דאורייתא (יעו' ג"כ בפרמ"ג בחדושי הספיקות מחודשים א' במה שכתב ולזה יש לנו לומר בדרבנן א"צ שלא יהיו סותרין אהדרי) ולכאורה יש ראיה לזה מהא דתנן (פ"ז דתרומות מ"ו) נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן (דאמרינן של תולין נפלה ומשום דמיירי בדרבנן יעו"ש מ"ה ובש"ס פסחים (מד א') וסוגיא דיבמות (פב ע"א) ובב"י (רס"י קיא) וברמב"ם (פי"ג מה' תרומות הי"ג וי"ד) נפלה שניה למקום אחר אינה מדמעתן הרי דמקילין בכאו"א לומר דשל חולין נפלה מטעם ספק דרבנן אף דסותרין זא"ז בע"כ דטעמא כיון דלא יוכל לבא לידי איסור תורה ועפ"ז יש לסלסל ולפלפל בסוגיא דפסחים (י ע"א) גבי שני שבילין יעו' במשנה למלך (פרק יט מהלכות אבות הטומאות ה"ב) מ"ש באורך ויעו' ג"כ מ"ש הרש"ל בחכ"ש (נדה כז) ד"ה חומר ובמהרש"א שם ובחדושי כתבתי ח"ל בענין זה באורך ואכמ"ל ועוד חזון למועד ברצות ה': הנני שאר בשרו המברכו בכל טוב משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נא

תשובה לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי זית רענן וכו' מוהר"ר לוי יצחק נ"י לעמבירסקי אבד"ק סמילא, חתן הגאון הגדול מהר"י שליט"א הגאבד"ק סטאניסלאוו מחבר ס' הולדות יצחק ומאת שערים. בדברי הר"ן פכ"ה ובדברי א"ז הט"ז יו"ד (סימן רצנ):

א מכתבו השגתי בדבר מה שכתב על ספיקו של הפרמ"ג (סימן קב) במש"ז (ס"ק ו) לענין נדר שלא לאכול בשר נו"ט ואח"כ נתערב אי הוי דשיל"מ דנפשט זאת מדברי הר"ן פרק כל שעה (ז ע"ב) ד"ה א"ר במה שחוכך על טעם דשיל"מ גבי חמץ שכתב הרמב"ם ומסיק הר"נ דכיון דחומרא דדשיל"מ רק מדרבנן הוא לא החמירו רק כשהמין בעצמו

עתיד להיות מותר אבל כאן שהחמץ עצמו אסור אלא דתערובתו מותר לא אמרינן בכה"ג דשיל"מ עכ"ד, ואם כן ה"ה גבי נדר על טרפה אף דלאחר שנתערב פקע מיניה איסור טרפה ושייך מצוה לאיתשולי מ"מ לא הוי דשיל"מ כיון דקודם שנתערב לא היה לו מתירין זת"ד רו"מ, ויפה כתב וכן רשום אצלי מאז בגליוני הספרים שלי ועל פי הנחה זו מובנים דברי הר"ן שלא תקשי מה שכתב המהרי"ט שניות חאו"ח (סימן א) במ"ש ויש פנים לדברי הראשונים וכו' אבל סוף סוף כמו שהוא מעורב עכשיו סופו להיות ניתר יעו"ש ודוק ובעיקר סברת הר"נ שם שכתב דאלו היה מה שאנו אומרים אפילו באלף לא בטל מדאורייתא יפה הם אומרים אבל ודאי מדרבנן הוא דמחמרינן לפי שעתיד להיות ניתר וכיון שהם אסרוהו לאחר זמנו אין להחמיר עליו יעו"ש ובמהרי"ט יש להביא סעד לסברתו מדברי התוס' חולין (עג ע"ב) ד"ה הוכשרו יעו"ש ודוק (ובתשו' א' פלפלתי ע"פ דברי התוס' אלו על דברי הפמ"א בענין ע"א במשאל"ס ויש בו ס"א שכתבתי בזה בספרי מנחת משה חאו"ח (סימן ד) ולא הבאתי שם במנחת משה מדברי תוס' אלו) ועיקר דברי הפרמ"ג נפלאין מדברי הש"כ יו"ד (סי' רלח ס"ק ה) דנראה מדבריו גבי שבועה דהיכא דלא חלה מתחלה לא חלה גם אח"כ כשיש מקום לחול ובאמת הפרמ"ג בעצמו בפתיחה הכוללת לאו"ח בה"פ חלק השני (אות טז) כתב בדין זה גבי שבועה על טרפה שנתערבה כדברים האלה וכ"ת כיון דעכשיו נתבטלה חיילה השבועה ומיתלא תלוי וקאי הא בורכא כיון שבשעה שנשבע לא חיילה תו לית כאן שבועה עש"כ יו"ד (רלח אות ה) עכ"ד. ועכ"פ הדברים פשוטים דלא הוי דשיל"מ אחר התערובות דממ"נ אי נימא דהשבועה ונדר לא חייל עד אחר התערובות בלא"ה לא הוי דשיל"מ דהוי כאיסור שלא ניכר קודם שנתערב דבטל אף דהוי דשיל"מ כמבואר ברמ"א (סי' קב ס"ד) ויש בזה להאריך ולפלפל בדבר הצ"צ (סימן סט) ואכמ"ל:

ב ומה שהקשה רו"מ על דברי א"ז הט"ז (סימן רצג ס"ק א) שכתב בטעם אחד דחדש לא בטל משום דהוי דשיל"מ והקשה רו"מ דהא אסור להשהותו בפסח ועפ"ז כתב כי מרן הרב (רבן של ישראל) בשו"ת שלו שבסוף הש"ע שלו פסק בפשיטות די"ש של חדש בטל ובודאי הוא מטעם הנ"ל זת"ד, הנה הרב שם בתשו' כ' כתב כן להדיא מטעם זה דא"א להשהותו כ"א עד הפסח. וכבר כתב כן הגאון מגיני שלמה בשו"ת פני יהושע ח"ב (סימן לה) דחדש לא הוי דשיל"מ דהרי אסור להשהותו ואחר הפסח יהיה אסור מטעם חמץ שעבר עליו הפסח יעו"ש וכבר רשום אצלי דבר זה על גליון הט"ז שלי מדברי תשו' הרב והמג"ש וכתבתי עוד דלפי המבואר (בסי' תמז) דתערובות חמץ שנתערב קודם הפסח

אינו אסור לאתר הפסח אם כן בע"כ צ"ל דהפנ"י ס"ל כסברת הר"ן שם דכל דהאיסור בעצמו אין לו מתירין לא מקרי דשיל"מ:
ידידו הדו"ש בלונ"ח משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נב

כבוד י"נ הרה"ג המפורסם חו"ב מו"ה מרדכי פרענקיל נ"י אבד"ק סאראקא פלך באסאראביאן. בענין שחיטת זר (ש"ם יומא מב א') ועין משפט שם ובסופו פליאה נשגבה בדברי התעמק דבר פרשת חקת בענין שחיטת פרה ושרפתה. ע"ד שדרש ממני לבאר לו בהא דשחיטת זר דמצינו בש"ס יומא (מב א') אתמר שחיטת פרה ופרו רב ושמואל כו' דאמר ר"ז א"ר שחיטת פרה בזר פסולה וציין ע"ז בעין משפט מיימוני (פ"א מהלכות פרה הי"א ופ"ד הלכה יז) ובאמת לא נמצא שם ברמב"ם רמז דבר דשחיטת פרה פסול בזר ואדרבא (בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין ה"ב) פסק הרמב"ם להדיא וכן פר כהן גדול כו' אף פרה אדומה ששחט הזר כשרה שאין לך שחיטה פסולה בזר וכתב שם הכ"מ דפסק כר"י והגאון בעל נוב"י בהגהותיו לש"ס יומא שם ציין לדברי רמב"ם אלו דהלכות פסה"מ ובאמת היא פליאה נשגבה על העין משפט (ואגב יש להעיר ג"כ על הלח"מ שם פ"א מהפסה"מ שכ' דהלכה כר"י לגבי רב מכש"כ לגבי שמואל כו' דמדוע כותב זאת מסברא. מכח כש"כ והא ש"ס מפורש הוא בעירובין (מז ע"ב) שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן יעו"ש) אכן אף אם נאמר שתשתמיט באותה שעה מהעין משפט דברי הרמב"ם (שלא במקומן בהלכות פסולי המוקדשין וכמו שכתב בחוט השני (סימן כ) דלשון אשתמיטתי' מצינו בש"ס על גדולי האמוראים והיא לשון נקיה ודרך כבוד לומר דבאותה שעה נשמט ממנו הדבר ההוא כי השכחה היא טבע אנושית כוללת כל האישים והאריך שם בבקיאות נפלא יעו' ג"כ בעין זוכר מערכת א אות יב) אבל מה שציין לרמב"ם במקומו חלילה לומר שלא ראה מה שציין במה שכתב בספר הרמב"ם לכן נראה דכונת העין משפט דממה שכ' (פ"ד הי"ז) כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף כו' ובזכרי כהונה יש מקום לומר דנראה דעתו דזר פוסל בשחיטה (יעו"ש פ"ה ה"א דשוחט נכלל בהעוסקים בפרה מתחלה ועד סוף) ומה שציין הע"מ בפ"א הי"א י"ל דט"ס הוא וצ"ל פ"ג ה"ב שכתב שם הרמב"ם הכהן עומד במזרח כו' שוחט בימינו א"כ נראה ג"כ דעתו דשחיטת פרה צריך כהן וכדמצינו באמת לגאון א' נפלא ומצויין שתופס בדברי הרמב"ם (פ"ג ה"ב) דשחיטה פסולה בזר יעוין במראה הפנים ירושלמי יומא (פ"ג ה"ז

יז א') ד"ה רב מפקיד שכתב ובבבלי בפרק דלקמן (דף מב) גריס אליבא דרב דקאמר שחיטת פרה בזר פסולה וכן דעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות פרה ה"ב) שכתב הכהן עומד במזרח ופניו למערב שוחט בימינו יעו"ש, אמנם כן אף דעל הגאון מאה"פ שכתב להדיא בדעת הרמב"ם דשחיטת פרה בזר פסולה מוכרחין אנו לומר שנעלם ממנו לפי שעה דברי הרמב"ם דהלכות פסולי המוקדשין (ושם בנר מערבי מהגאונים בעלי מפרשי הים צייט שם (טז ע"ב אות ד) דברי הרמב"ם דהלכות פסולי המוקדשין) אבל בדברי העין משפט שדבריו סתומים ובכל מקום האיר עינינו בבית התלמוד והרמב"ם וכל רז לא נעלם ממנו מצוה עלינו ליישב דבריו שלא יהיו מופרכין כ"כ וע"כ נלפע"ד שיש מקום לומר בכונתו דהא אף בפסה"מ אם נדקדק היטב בלשון הרמב"ם נראה דלא מכשיר בפר כה"ג ופרה אדומה שחיטת זר אלא בדיעבד דהא בהלכה א' שם כתב דכל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחלה ואפילו קדשי קדשים (יעוין גם כן ברמב"ם (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו ופ"ה מהלכות מעה"ק הלכה א) והוא מדברי הש"ס זבחים (לב א') ה"ה דאפילו לכתחלה נמי כו' ויעו"ש בתוס' ד"ה שהשחיטה ויעוין בש"ס ברכות לא ע"ב) חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחלה וע"ז כתב בהלכה ב' ואם עבר ושחט הזבח כשר וכן פר כה"ג כו' אף פרה אדומה ששחט הזר כשרה כו' אם כן מדוקדק בדבריו דלכתחלה לא ישחוט זר בפר כה"ג ופרה אדומה ובפרט בהלכותיו במקומו גבי פרה אדומה פ"ג ה"ב ופ"ד הי"ז מבואר להדיא דמעשה השחיטה יהיה בכהונה וע"ז י"ל דהע"מ ברוחב בינתו הטמין ברמז בציוני ידיו גלילי זהב על דאמר ר"ז שחיטת פרה בזר פסולה להבין טעמו של הרמב"ם במקומות אלו שהצריך לכתחלה כהונה בשחיטת פרה (משא"כ בשאר קדשי קדשים) דכיון דאיכא דפסלו אפילו בדיעבד שחיטת פרה בזר ע"כ אמרינן דאף המכשירין בזה לא הכשירו אלא בדיעבד דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי וכדאמרינן סברא זו בכמה מקומות אין מספר דלמעט בפלוגתא עדיף וכעין זה כתב הכסף משנה פ"י מהלכות איסורי ביאה בטעמו של הרמב"ם והה"מ שם דשמא י"ל דכדי למעט המחלוקת בין ר"א ור' יוחנן פירשו כן יעו' ג"כ בראב"ד (פ"א מהלכות גירושין הי"ד) שכתב אפשר לדשמואל אם נשאת הולד כשר ולדעת רב אפי' ריח הגט אין בו אין השכל מורה כן יעו"ש דכונתו פשוט דהיכא דלא מצינו בהדיא פלוגתא רחוקה כזו אמרינן מסברא דלמעט בפלוגתא עדיף (וכתבתי כעין זה גם כן בספרי מנחת משה חאה"ע (סימן ד) ובספרי ברכת משה בקוה"ת (סימן ג אות ב) ועוד בכמה תשובות אשר המה בכתובים עמדי) ויעוין גם כן בספר מעשה רוקח מסכת מכות (נו ע"ד) שכתב גם כן כעין זה ועוד דלא נעשה פלוגתא רחוקה בין הרמב"ם והרא"ש בפיאות הראש

וכו' ואכמ"ל עכ"פ לדעתי העניה מפני חומר הנושא יש מקום לומר דציוני הגאון עין משפט קולעים אל המטרה למ"ש להסביר בציון זה פסקו של הרמב"ם דכיון דאיכא הכא (ש"ס יומא מב א') מאן דפוסל אפילו בדיעבד שחיטת פרה בזר ע"כ מוכח מסברא דגם המכשירין לא הכשירו אלא בדיעבד וכפסקו של הרמב"ם וכמש"ל:

ידידו הדורש שלומו משה נחום במוהר"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא ובעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. ואגב לא אמנע להודיעו כי בענין זה יש פליאה בספר העמק דבר לי"נ הגאון המובהק ר' נצי"ב ר"מ דוואלאזין (אשר שלח לי למנה ספרו היקר על ה' חומשי תורה ובקש ממני לעיין בו) כי בפרשת חקת (פסוק ג' כתב ושחט אותה פרש"י זר שוחט וזהו דעת שמואל אבל הלכה כרב דשחיטת פרה בזר פסולה וכו' ואשתמיט מיני' ג"כ לשון הרמב"ם (פ"א מהלכות פסולי המוקדשין ה"ב) שכתב להדיא אף פרה אדומה ששחט הזר כשרה ואפשר לשון העין משפט (יומא מב) הנרשם למעלה שציין כ"ד ר"ז א"ר למיימוני אטעתיה בהחפזו לכתוב דהלכה כרב או מלשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות פרה ה"ב) שכתב הכהן עומד במזרח כו' שוחט בימינו חשב דהרמב"ם פסק כרב וכדמצינו להגאון מהא"פ יומא שם שתופס כן בדעת הרמב"ם וגם מאתו במכת"ר נעלם לפי שעה דברי הרמב"ם דהלכות פסולי המוקדשין וכמש"ל דמ"ש בהלכות פרה דצריך כהונה בשחיטה הוא רק לכתחלה ושיש להעמיס כן בכונת העין משפט ובפרט מ"ש שם בהעמק דבר משא"כ שרפה כשר בזר משו"ה כתיב והשורף וכו' יעו"ש הוא פליאה. יותר גדולה דשרפה לכ"ע צריך כהן יעו' פ"ג דפרה משנה א' ותוספתא שם ופ"ד הלכה ג' דיש דעה ששרפת פרה בכה"ג ושם בתוספתא הלכה ו' כל מעשיה בכהנים ובש"ס יומא שם (מב מג) ורמב"ם שם הלכות פרה פ"ד הי"ז ופ"א שם הי"א ובספרי פ' חקת שם ואכמ"ל. אחר זמן כתב לי ידידי הרה"ג מו"ה משה נ"י אבד"ק האריזשק שמתפלא מאד על דברי מחותנו הגאון העמק דבר בענין הנ"ל, והשבתי לו ג"כ מ"ש לעיל בדברי העין משפט וכי פליאה זו הוא ג"כ על הגאון מאה"פ אשר מדבריו כתב גם כן הגאון הע"ד דהלכה דשחיטת פרה בזר פסולה אבל דבריהם תמוהין מדברי הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין וכמש"ל: הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נג

תשובה לכבוד הרב החריף ובקי אור הברקי וכו' מו"ה שלמה חיים פעדלאוו בנאוועמינסק סמוך לווארשא בהרה"צ הק' מהר"י שליט"א. בדברי התוספתא דברכות

(פ"ר ה"א) ותוספתא בבא קמא (פרק ש הלכה י). ע"ד שאלתו לבאר לו דברי התוספתא דברכות (פרק ד' ה"א) לא יטעום אדם כלום עד שיברך שנאמר לה' הארץ ומלואה הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות עכ"ל, דאין שום פירוש לזה כי מה שפירש המנחת בכורים שם כגון לקט שכחה וכו' דבכל הדברים אינו קנוי לו עד שיקיים המצות שתלוי בזה הוא פירוש דחוק דא"כ ה"ל למימר עד שיעשה כל המצות ולא עד שיתירו זת"ד, והנה בספר חסדי דוד שם כתב דהתנא דמתניתין מזכיר רק ברכת הנהנין (דכת הברכה פודה מן הקודש אבל הקודש הזה נחשב רק כקדשים קלים) והתוספתא מוסיפה גם ברכת המצות (היינו כי גדול כת הברכה אשר גם בחפצי שמים וזהו המצות הנחשבות כקדשי קדשים ג"כ בעינן ברכה להשתמש מקודם) יעו"ש בחס"ד וזה ג"כ אינו ביאור מספיק, ולפע"ד נראה לומר דיש כונה מוסרית בזה דהנה בש"ס שם (ברכות לה א) דר' לוי רמי כתיב לה' הארץ וכו' ומשני כאן לאחר ברכה קאמר ע"ז (שם ע"ב) אר"ח ב"פ כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וכו' ויש להבין דהא ישראל בתורתו ועבודתו הוא כדין פועל ואמאי יהיה כגוזל ולא נימא דמדידיה קא אכיל משכר מצותיו שעשה א"ו מוכח מזה דאדרבא כיון דפועל הוא העיקר כמ"ד שכירות אינה משתלמת אלא בסופה (קידושין מח ב"ק צט) ובפרט בשכר מצות דלכ"ע שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (וכמו שאמר דוד המלך יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב היינו כר פעולתו לעוה"ב) וכמובן הטעם לדעת רוב המפרשים דמי זה אשר מלאו לבו לומר שגמר עבודתו העמוסה עליו בעוה"ז ובזה נבין דברי הש"ס ע"ז (ד ע"ב) היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם שתמהו המפרשים דאיך מוכח שני לימודים מפסוק אחד אבל לפי הנ"ל א"ש דהכל אחד הוא ותלוי זה בזה דמשום הכי אינו נוטל שכר בעוה"ז משום דעומד באמצע פעולתו וגמר הפעולה הוא ביום מותו דכיון דמת נעשה חפשי מן המצות (שבת קנא נדה סא) ואז הוא עולם הגמול ולא עולם המעשה וזה כונת הש"ס היום לעשותם משום דהיום הוא עוה"ז הוא עולם המעשה ולא למחר (בעה"ב אז הוא גמר הפעולה) וע"כ היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן (רק למחר דהוא יום הגמול יעוין ברמב"ן שער הגמול) היוצא מזה דשפיר אמרו הנהנה בעוה"ז קודם הברכה (טרם שקנהו ע"י הברכה) מקרי גוזל ואין לו היתר הנאה משום שכר מצותיו טרם שקיים כל המצות שעומד באמצע המלאכה, וע"פ הנחה זו מובן דברי התוספתא דנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל (ואין לו היתר הנאה מצד שכר מצותיו) עד שיתירו לו כל המצות (היינו דרק אחר קיום כל המצות אז המצות יתירו לו ליהנות משכר מצותיו וזה אי אפשר רק דוקא בעולם הגמול ולא בעוה"ז) כן יש

מקום לומר בכונת התוספתא להמעיין ויעו' בירושלמי ריש כיצד מברכין דמבואר ג"כ כלשון התוספתא הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות (ושם אין הגרסא כל המצות) וכתב הפני משה כלומר עד שיברך ואז הותרו לו ליהנות מן המצות וכו' יעו"ש במאה"פ ד"ה כיצד שביאר יותר והביא גם כן דברי התוספתא רפ"ד וכתב ע"ז וכדפרישית בפנים שעד שיברך קאמר שאם לא ברך הרי הכל עליו כקודש הזה וכדברים האסורים עליו מחמת מצוה שלא ליהנות מהם יעו"ש במה דסיים א"נ עד שיתירו כמו עד שנעשה לו כהיתר ליהנות מדבר האסור ומצווה עלה ויעו"ש בפירוש מבעל ספר חרדים שכתב עד שיתירו לו המצות דרמי בבבלי כו' כאן לאחר ברכה, המצות, ברכת הנהנין דהיא מצות עשה דאורייתא והמוציא דרבנן דהויא בכלל על פי התורה אשר יורוך לא תסור וכן בכל מאכל דתקנו לברך תחלה וסוף עכ"ד החרדים והיינו דמפרש היתר המצות הוא היתר הברכות אבל לפע"ד יש מקום גדול לבאר דברי התוספתא כמש"ל:

וע"ד שדרש לבאר לו התוספתא (ב"ק פ"ט ה"י) הכהו על מוחו וירדו מים וחפו את עיניו ויצאו בנות מלך כו' יצא ב"ח דאין שום הבנה לזה ובאמת בפירוש מנחת בכורים על התוספתא מפרש בנות מלך השחור שבעין ובמצפה שמואל שם ציין לעיין (שבת קט) והיינו מה שאמרו שם פוך מעביר בת מלך יעו"ש (דמיירי לענין בת מלך שהזיקה לעינים) ובפי' מגן אברהם על התוספתא שם (אות כא) כתב אפשר דבית עין קרי הכי ומציין לקידושין (פ"ק כד כה) יעו"ש, ויש להעיר בזה גם מש"ס הוריות (ה ע"א ז ע"ב) וב"ב (ד א') מעיני העדה היינו בית דין ויעו' ג"כ בתענית (כד א') אם מעיני העדה כו' כל זמן שעיניה יפות וברש"י ורש"א שם ויעוין במדרש תנחומא תצוה (סי' ה) עיניך יונים מה העינים הללו כל הגוף מהלך אחר העינים אף ישראל כולם מהלכין אחר סנהדרין על כל מה שאומר להם כו' (ומה"ט סומא בשתי עיניו פסול לדון כמבואר בש"ע חו"מ (סי' ז ס"ב) כיון דעיני העדה נקרא ב"ד יעו"ש בקצוה"ת ונתיבות (ס"ק ב) ואכמ"ל) עכ"פ כיון דהנהגת ישראל ע"פ ב"ד מאן מלכי רבנן שפיר היה נופל הלשון בנות מלך על בת עין כמובן ובפרט דעל פי דעת המקובלים בת עין נקרא בחינת מלכות כידוע ליו"ח) יעוין גם כן קהלת (בי) וכל אשר שאלו עיני ובתרגום וכל מה דבעו מני רבני סנהדרין ויעוין ברש"י שמואל (יא ב') כל עין ימין שכתב בשם המדרש שהוא ס"ת יעו' ג"כ תקוני הזהר בסוף תיקון ו' (קמה ע"ב) וס"ת הוא עין כו' ועלייהו אתמר עיני ה' כו' יעו"ש וס"ת בודאי נקרא מלכות כנאמר בי מלכים ימלוכו, גם יש מקום לומר דבתוספתא היה כתוב ר"ת ב"מ היינו בתי מקדש שהוא גם כן שם מושאל על אור עינים כדאמרינן בש"ס בבא בתרא (דף ד ע"א) דבית המקדש נקרא עינו של עולם כדכתיב (יחזקאל כד) הנני כו' מקדשי

גאון עוזכם מחמד עיניכם יעו"ש והמדפיס הדפיס בנות מלך במקום בתי מקדש כן יש מקום לומר אבל העיקר נראה כאופן הראשון:
דורש שלומו משה נחום ירושלימסקי החופ"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נד

לכבוד הרה"ג הצ' חו"פ וכו' מהרפ"מ שליט"א גיסו של הגאון עיר וקדיש צי"ע מרן מגוד שליט"א. בדברי דש"י בכורות (לג ע"ב) ומענין לענין בכמה סוגיות בש"ס ורמב"ם ואם שנים ערכו או לשו בחימוץ אי חייבים. (א) ע"ד אשר בדיק לן מר ליישב קושיתו ברש"י בכורות (לג ע"ב) ד"ה הכל מודים שפי' דהמחמץ אחר מחמץ כגון אם לש אחד בחימוץ ואפאה אחר שניהם חייבים כו' ולמה לא פירש באיש אחד שלש ואח"כ אפה חייב גם על אפיה, ואין לומר דאי איתא דחייב בזה ה"ל להש"ס לומר דחייב ב' דהא במנחות (נו א') פירש"י על הא דעריך חבריה ויהיב ליה ואפה שחיוב האופה ב' משום דגמר עריכה בשעת אפיה זתד"ק, ונלפע"ד לומר בזה על פי דברי התוספות מנחות (נה ע"ב) ד"ה אף אני שהקשו אי דאתרו כו' אפילו אפה ואפה נמי ואי דלא אתרו אלא חדא התראה אמאי חייב ומסקי דאפילו בהתרו על כל אחד ואחד אצטריך קרא משום דכבר נפסלה כו' קמ"ל דהכא חייב מאחר דליכא אלא פסול של חמץ דמרבינן מהכא מחמץ אחר מחמץ שהוא חייב יעו"ש, ואם נעמיק בזה תיקשי לפי סברת התוס' דעיקר קרא דלא תאפה אתי לרבות דמחמץ אחר מחמץ חייב אף דכבר נפסל א"כ איך נפרנס דברי הש"ס שם לעיל (נג א') ואימא לא תאפה חמץ למיקם גברא בלאו בעלמא ואיפסולי לא מיפסלא ומסיק הש"ס כדתניא מצה יכול מצוה ת"ל תהיה הכתוב קבעה חובה ולפ"ד התוס' ל"ל קרא לעכב ואיך ס"ד דאיפסולי לא מיפסלא הא מקרא דלא תאפה דאתי לחייב על כל מעשה חימוץ בעצמו אף שכבר נפסל ממילא מוכח דאיפסולי מיפסלא, אכן באמת כל קושיא יש לה תירוץ וע"פ קושית התוס' אין הכרח גמור לזה דאפסולי מיפסלא, ולולא דברי התוס' דהכא יש ליישב קושיתם לאידך גיסא דאצטריך קרא לחלק ולחייב על כאו"א אפילו בהתראה אחת והא דהקשו התוס' אמאי חייב ניחא ע"פ שיטת התוס' בעצמו מכות שם (כ ע"ב) דהיכא דגלי קרא לחלק מחייב אכל חדא אפילו בהתראה אחת יעו"ש ד"ה לא צריכא ודוק, ועפ"ז שוב אין הכרח להא דכבר נפסלה ושפיר ס"ד דלא תאפה למיקם גברא בלאו בעלמא לולא קרא דתהיה דקבעו חובה: (ב) ואדאתאן להכי י"ל לפע"ד דאדרבא משום הך סוגיא דהכא (נה ב') מה אפייה מיוחדת יש הכרח להאי קרא דלעכב ומשום זה הוא דהקשה הש"ס לעיל (נג א') ואימא כו' למיקם גברא

בלאו כו' בהקדם דברי הירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד לא ע"א) תני חזקיה לא תשחט על חמץ דם זבחי התורה קראת אותו בחי כו' המחמץ את הפסולה אית תניי תני חייב אית תניי תני פטור א"ר חסדא מ"ד חייב בשנפסלה מחמת חמוצה מ"ד פטור בשלא נפסלה מחמת חמוצה (יעו' ג"כ בתוספתא פ"ו דמנחות ה"ה ואכמ"ל) ויש להאריך קצת בביאור דברי הירושלמי אבל כבר ביאר דברי הירוש' מרן המשנה למלך (פרק א' מהלכות קרבן פסח הלכה ה) ועכ"ז אין המשך לכאורה בלשון הירושלמי ובסוף דבריו מסיק דמשמע מהירושלמי דמסברא השוחט על החמץ נפסל הזבח כיון דעבר אהורמנא דמלכא אי לאו דגלי קרא שקראו זבח אף לאחר ששחטו על חמץ ועפ"ז הקשה מש"ס דמנחות (הנ"ל נג א') דמתקיף לה רבינא ואימא לא תאפה חמץ כו' ואיפסולי לא מיפסלי ותירצו מצה תהיה הכתוב קראו חובה הרי דאצטריך קרא וכו' יעו"ש דהעיר עוד מש"ס (מנחות לקמן נט) לא ישים עליה שמן ואם שם פסול יכול לא יתן עליה לבונה ואם נתן פסול ת"ל כחטאת יעו"ש במלמ"ל (ובשער המלך מ"ש לחלק בין קדשים לשאר דברים והנה מלבד דבדברי המים חיים ממרן הפר"ח פסחים (סג א') בתוס' ד"ה השוחט מבואר היפוך דבריו יש לפלפל עוד בדבריו לסתור ולבנות ואכמ"ל): (ג) ולפע"ד הגם דבאמת קשה לפרש דברי הש"ס דעיקר קרא דלא תאפה אתי לרבות מחמץ אחר מחמץ א דכבר נפסל וכמש"ל (דפשטות לשון הש"ס דפריך אח"כ ואימא אפייה דפרט בה רחמנא ליחייב חדא כו' גם כן משמע דאין הפירוש כך כמובן) ובודאי שטחת לשון הש"ס נראה דלעשותן שמות מחולקין קא דרשינן מה אפייה מיוחדת כו' (וכעין דאמרינן גבי לחם קלי וכרמל בסוגיא דכריתות (ה ע"א) יעוין ברמב"ם (פ"י מהמ"א הלכה ג) וברדב"ז שם הנדפס מכתיבת יד) ועכ"ז מדקא מרבינן דהלש ועורך ומקטף ואופה חייב על כולהו אע"ג דנתחמץ בעשיה א' ממילא שמעינן מזה דמחמץ אחר מחמץ חייב נמצא דעל פי סוגיא דהכא פריך (לעיל נג) ואימא לא תאפה כו' למיקם בלאו בעלמא דודאי מצד הסברא הייתי אומר כיון דעבר אהורמנא דמלכא מיפסל ג"כ) (וכשטת הירושלמי) אבל הכא דמחמץ הפסולה פטור (מדכתיב אשר תקריבו לה' כשרה ולא פסולה לקמן נז א') ועכ"ז מחייבין הכא על כל עשיה ועשיה דממילא מבואר דחייב אפילו אחר חימוץ ומשום זה הוא דנימא דלא תאפה חמץ למיקם בלאו אבל לא מיפסלא אי לאו קרא דתהיה אבל השתא דכתיב מצות תהיה דהכתוב קראו חובה ומיפסל מחמת חימוץ ובכל זאת מחייב אחר חימוץ בע"כ דיש חילוק בין נפסלה מחמת ד"א ובין נפסלה מחמת חימוץ וכדמחלק בירושלמי (וכן הא דאמרינן לקמן קש ב') לא ישים עליה שמן מצד הסברא בעצמה הייתי אומר דפסול אם שם ועבר אהורמנא דרחמנא ומה דמצריך מיעוט דהיא משום דקמרבי גבי לבונה מכי

חטאת דמקרי חטאת ומכפרת יכול אף בשמן כן ת"ל היא ודוק) ועפ"ז עשינו שלום בין התלמודים ושטת ש"ס דידן וירושלמי שיטה אחד הוא, ויש לומר גם כן על פי דברינו המשך בדרך החידוד קצת בדברי הירושלמי הנ"ל התורה קראת אותו זבחי (ואל"ה הייתי אומר דפסול משום דעבר אהורמנא דמלכא) א"ר מונא אלולי דתניתא חזקיה מצינו דבר פסול וכו' (בתמיה דאי לאו קרא דזבחי הייתי אומר דפסול כנ"ל וקאי ג"כ אדלמטה המחמץ את הפסולה) אית תניי תני כו' (היינו דגם שם מצד הסברא בלאו קרא י"ל דפסול כשעובר אהורמנא דמלכא אלא דתמוה מצינו דבר פסול וחייבין עליו בתמיה הא תניי תני דפטור מאשר תקריבו לה' ומשום זה הוי אמינא לומר דבזה קאי רק בלאו אי לאו קרא דתהיה דקבעו חובה דמוכח דמיפסל) ומ"מ תני ג"כ דמחמץ אחר פסולה (היינו מחמץ) חייב ותניי תני ג"כ דפטור מאשר תקריבו לה' אר"ח מ"ד חייב כו' היינו דבע"כ יש לחלק בין נפסלה מחמת חימוצה ובין נפסלה מד"א וכדמסיק בירושלמי:

ד והנה ע"פ המשך דברינו דעיקר קרא לעשותן שמות מחולקין וממילא שמעינן מינה דמחמץ אחר מחמץ ג"כ חייב (וע"פ קושית התוס' הנ"ל) מיושבין שפיר דברי רש"י דבאמת פשטות לשון מחמץ אחר מחמץ מורה יותר כדברי כת"ר דאפילו באיש א' שלש ואח"כ אפה יהיה חייב גם על אפייה ולא עוד דאפילו בלש אחר לש ג"כ יש מקום לומר דחייב (וכמו שנסתפק בזה גם כת"ר דיהיה כמעלה בחוץ וכו' יעוין מש"ל אות ה א ואי נפרש מחמץ אחר מחמץ בפשיטות שהניח שאור על גבי עיסה ונתחמצה וחזר והניח שאור וחמצה עוד חייב א"כ יהיה מא"מ אותו אופן ממש דמסרס אחר מסרס ומטיל מום בבעל מום דקאמר התם בש"ס ועכ"ז כיון דעיקר קרא דלא תאפה אתי לעשותן שמות מחולקין וקאי בענינים מחולקין אלא דממילא מוכח ג"כ מא"מ וכמש"ל אם כן בדברי רש"י אלו (דבכורות לג) יש מקום קצת להעמיס כונה זו דמחמץ אחר מחמץ בכ"מ חייב ומ"ש כגון כו' היינו כמו שאמרו מקרא דלא תאפה דחייב אכולהו אף דממילא כבר נתחמצה בעשיה הראשונה כן חייבים במא"מ בחימוץ שני בכל אופן שיהיה (יעוין בפ' רבינו גרשום מנחות (נו ע"ב) שכתב מחמץ אחר מחמץ היינו אופה אתר עורך וכן בר"ג שם בבכורות במא"מ כתב היינו אופה אחר מחמץ שבאפייה מיגמרא מלתא דחמץ ופשטות לשונו י"ל ג"כ דמפרש אפילו באדם אחד וכמ"ש הדר"ק) וכ"ז ניחא בדברי רש"י אלו דבכורות אבל מה נעשה בדברי רש"י מנחות שם (נו ע"ב) שכתב להדיא במא"מ במנחות כלומר כל המסייעין בחימוץ כגון עורך אתר הלש וכו' כולם חייבים א"כ מבואר דמפרש מא"מ בשני ב"א ושני עשיות, וגם בעיקר הדבר דלעשותו שמות מחולקין קאי קרא אכתי תקשי קושית רו"מ דגם לזה א"צ גופים מחולקים ואפי' באיש א' יהיה חייב

על כל עשיה בפני עצמו אבל לפמש"ל (אות א) בקושית התוספות י"ל דרש"י בעומק דבריו מטמין ברמז ליישב קושית התוספות דכיון דר' יוחנן הביא על הא דמא"מ קרא דכתיב לא תאפה חמץ ולא תעשה חמץ דנלמד מזה הא דשמות מחולקין וקשה קושית התוס' (שם נה ע"ב ד"ה אף) אי דאתרי אכל חדא וחדא אפילו אפה ואפה נמי כו' ואי דלא אחרי בה אלא חדא התראה אמאי חייב דמ"ש לעיל (אות א) ליישב דמיירי בחדא התראה וכו' ניחא לשטת התוס' בעצמו מכות שם (כ ע"ב) אבל לפי שטת רש"י שם ד"ה ואותבינהו דס"ל דדוקא בב"א מחייב חמש (דכיון דבבת אחת קא עביד מה חזית דחיילא התראה אהאי אצבע טפי מהאי) אבל בזה אחר זה אע"ג דגלי קרא לא מחייב אלא אקמא דהתראה קיימא עליה יעו"ש (וכן היא שטת הרמב"ם פי"ב מהלכות עכו"ם הט"ו יעו"ש) אם כן היכי משכחת לה בחדא התראה שיהיה חייב על כל אחד ואחד ולזאת מתרץ רש"י במתק לשונו כגון אם לש א' בחימוץ ואפאה אחר כו' והיינו דבגופים מחולקים אף בהתראה אחת של לאו כולל דלא תעשה חמץ העשיות מחלקות דחייב כאו"א וכ"נ ממקור דברי הש"ס שהוא בחו"כ ויקרא דיבורא דנדבה (פרשה יב פ"ג) לא תעשה חמץ יכול לאו אחד לכולם ת"ל לא תאפה חמץ אפייה בכלל היתה וכו' אף אני ארבה לישתה ועריכתה וכל מעשה ומעשה שיש בה לחייב עליו בפני עצמו וכתבו שם מפרשי התו"כ (יעוין בעז"כ שם (אות יג ח"י) והחוה"מ סי' קלד) יכול לאו אחד לכולם ואם התרו בו אל תעשנה חמץ והוא לש וערך ואפה אינו לוקה אלא אחת לחייב עליו בפני עצמו והלכך אם התרו בו לא תעשנה חמץ והוא לש וערך וקיטף ואפה לוקה ארבע מלקות יעו"ש וזה שחידש רש"י במתק לשונו לשטתו דבגוף א' אפילו בעשיות מחולקות לא מחייב בהתראה אתת דלאו הכולל דלא תעשה אלא בגופים מחולקים אפילו בהתראה אחת דלא תעשה מחויבים המה על כל מעשה ומעשה שיש בה (יעו' ברמב"ם (פ"ד מה' שגגות ה"ד ופ"ה ה"ג) ותוס' קידושין (עז ע"ב) ד"ה הרי וריטב"א שם ד"ה הרי ותוס' (כריתות טו) ד"ה הרי ורש"י ותוס' בסוגיא דחדא מיהו לקי פסחים (מא ע"ב) ומנחות (נח) ובריטב"א קידושין (עז ע"ב) ד"ה אמר ובס' דברי אמת קונטרס ו' (סט ע"ד) ודוק) ואם כן כיון דמחייבים גם על מעשה שניה אף שכבר נתחמץ ממילא מוכח דמא"מ חייב בכל מקום והיינו אפילו באדם א' אם היה התראה על כל חדא וחדא דזה פשיטא וא"צ לפנים וכמש"ל וכן יש להביא סעד מא' מהראשונים ה"ה המאירי שבת (קיא) ד"ה בכור שכתב דהמחמץ אחר מחמץ חייב ר"ל שכל עשיותיה של מנחה נאסרו בחימוץ ואם לש א' בחימוץ ואח"כ בא הב' וערכה בחימוץ וכן הג' ואפאה בחימוץ כולם חייבים שכתב לא תאפה חמץ אפייה בכלל היתה למה יצאה לחייב עליה אפילו בפ"ע

ודינה כמסרס אחר מסרס שחייב אע"פ שלא הועילו מעשיו על הדרך שבארנו עכ"ד, ומבואר אחרי התבוננות שהאיר עיני בדבריו הקצרים לקלוע אל מטרה אחת שכתבתי דכיון דיצא לחלק א"כ בג' ב"א מחולקים חייבים כולם והיינו אפילו בהתראה א' דאיסור עשיית חמץ ואם כן ממילא מוכח דכל עשיה נאסרה בחימוץ אפי' אתר חימוץ:

ה אמנם כן מש"ל בשיטת רש"י דבגוף א' לא קמחייב בהתראה א' אבל בשני התראות פשוט דחייב על כל אחד ואחד אכתי יש להסתפק אי דוקא בעשיות מחולקין כגון לש ועורך וכו' אבל לש לש אחר לש איך דינו (אפילו בב' התראות) וכחו שנסתפק בזה גם רו"מ דלמה לא יהיה חייב גם לש אחר לש. או דנימא דוקא מעשה חדש וכדפרש"י כל המסייעין כו' ולפע"ד יש מקום לומר בשטת רש"י כיצד השני דאף דלרבותינו בעלי התוספות פשיטא להו אי אחרו אכל חדא וחדא אפילו אפה ואפה נמי כמו אל תשתה ואל תשתה מ"מ בדעת רש"י נראה לחלק דדוקא שם דכל שתיה ושתיה היא שתי' נוספת בפ"ע והתראה שניה משא"כ הכא דלולא הריבוי לא היו מחייבין בחימוץ אחר שכבר נתחמץ ונפסל והיה דומה לנפסל מחמת דבר אחר וא"כ אף שנתרבה דמחמץ אחר חימוץ מכבר גם כן חייב די לומר במעשה חדש ולא במעשה זו ממש שכבר נפסל וכזה כתב ג"כ השער המלך (פ"א מהלכות קרבן פסח ה"ה) יעו"ש שכתב בתוך דבריו וכן נמי המחמץ אחר מחמץ דחייב התם נמי מיירי בפעולות חלוקות וכמ"ש רש"י וכו' כגון עורך אחר הלש ואופה אחר עורך וכו' (יעו"ש וברמב"ם (פ"ט מהק"פ ה"א ופ"י ה"ד) ובירושלמי פסחים סו"פ כיצד צולין ודוק) ואם תומה היא נבנה עליה טירת כסף להבין עפ"ז שטת רש"י בסוגיין דמנחות (נו ע"א) הא דעריך הוא ואפה הוא (תו לא מחייב אעריכה באפייה) הא דעריך חברי' ויהיב לי' ואפה (חייב שתים א' על עריכה וא' על אפייה) יעו"ש ובתוס' ד"ה אפאה וכל הלומד עומד משתומם דממ"נ אי אתרו בו גם אעריכה דבשעת אפייה אמאי לא מחייב תרתי (מידי דהוי אמרו לו אל תשתה וכו' וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה אף) אפילו עריך הוא תחלה ואי לא אתרו ביה רק באפייה לחוד א"כ גם בעריך ליה חבריה לא מחייב איהו אעריכה כיון דלא אתרו בו אעריכה וכבר תמה כן הגאון הקדוש במים קדושים שם בתוס' ד"ה אפאה וסיים ויש ליישב ולא ביאר תירוצו ולפמ"ש לעיל א"ש דרש"י לשטתו דבמעשה א' כיון דכבר נפסל לא מחייב אפילו בשני התראות וא"כ ה"נ מיירי דאתרו אכל חדא וחדא ומ"מ אעריכה היכא דכבר ערך אינו חייב כיון דאין כאן פעולה חדשה מה שאין כן כשלא ערך הוא חייב באפייה אעריכה ואפייה כיון דאתרו אכל חד ואיכא שני פעולות ושני שמות באפייה כמ"ש רש"י דאפייה הוא גמר עריכה כמובן והא דחייב אעריכה אע"ג דחייב חבריה

אעריכה שכתב רש"י (שם ד"ה ערך חבריה) בלשונו הזהב הוא חייב נמי עלה כדאמר כו' להביא מחמץ אחר מחמץ עכ"ד אע"ג דהר רק פעולה אחת מעריכה י"ל דרש"י חידש בזה דגם מעשה אחת מעריכה שעשו שני אנשים הוי כפעולה חדשה (והוא בכלל מא"מ) וחייבים שנים בשני התראות והא שכתב לקמן גבי הכל מודים על קרא דלא תעשה כגון עורך אחר הלש כו' היינו דאפילו בפעולה חדשה אינו חיוב בהתראה חדא דלא תעשנה חמץ אלא בגופים מחולקים (וגם אפשר אתי לאשמעינן בפירושא דקרא דשמות מחולקין דבהתראה חדא אינו חייב אכל חדא אלא בגופים מחולקים ועשיות מחולקות) ואופן זה דשני התראות בעשיה אחת ושני בני אדם הוא פשיטות לרש"י (כלשטת תוס' אפילו אפה ואפה א') כמו אל תשתה אל תשתה ועוד דמה שחסר כאן ברש"י ע"ב גלה לעיל ע"א דבשני התראות ושני ב"א אפילו בעשיה אחת חייבים והכל הוי בכלל מחמץ אחר מחמץ ודוק, היוצא מזה לדינא ע"פ שטת רש"י לש אחר לש באדם אחד כיון שלא היה פעולה חדשה (לא בשינוי עשיה ולא בשינוי מגברא לגברא) אינו חייב אפי' בשני התראות (משא"כ לשיטת תוס' פשוט דאפה ואפה או שאר עשיה אחת הוי כאל תשתה וכו') עורך אחר עורך דשני בני אדם חייב בשני התראות וכן שני עשיות באדם אחד בשני התראות (כמו אפייה דאיכא בו עריכה ואפייה) ואם היה התראה אחת דאל תעשינה חמץ חייבים העורך והלש וכו' היינו גופים ועשיות מחולקים וזהו היסוד דקרא לא תעשה ולא תאפה כו' דאתי לעשותן שמות מחולקין וממילא מוכח מזה כל סוג דמחמץ אחר מחמץ וכמש"ל וגם מדברי הרמב"ם (פי"ב מה' מעשה הקרבנות הי"ד וטו) שכתב המא"מ חייב ולוקין על כל עשיה ועשיה שבה עשה חמץ מתחלה ועד סוף לוקה על כל מעשה מהן יעו"ש מבואר גם כן דבאדם אחד אינו חייב אלא בפעולה חדשה ולא בלש אחר לש (ומדין דעשיית גופים מחולקים לא באר שם ויש בענין דהתראות הרבה לפלפל בשיטות הראשונים ואכמ"ל) ולפע"ד אין הכרח לומר. דהרמב"ם ס"ל כפי' התוס' גבי הא דערך וכמ"ש הלח"מ שם דלדעתי העניה אפילו אם ס"ל כפרש"י הא כתב רש"י דבאפייה גמר עריכה וא"כ באפייה יש שני פעולות והא גלה הרמב"ם שם דלוקה על כל מעשה מהן כמובן:

[1] ומה שנסתפק הדר"ק אם שנים ערכו או לשו בחמוץ אי חייבים המה דאף דבכל מקום שנים שעשאו פטורים ונלמד מקרא מ"מ י"ל הטעם דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו משא"כ כאן דחייב בזה אחר זה חייבים ג"כ בב"א אלא דעלה ונסתפק גם בזא"ז אולי אין חייבים כאן רק במעשה חדש וכדנראה מדברי רש"י כל המסייעים כו' ועכ"ז אינו מבין כת"ר למה לא יהיה חייב כאן לש אחר לש כעין המעלה בחוץ קדשים דחייב על כל

עליה ועליה (זבחים קח א') ואגב דקדק כת"ר במשנה שם שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורים למה האריך הלשון אחזו בסכין אולי להורות דוקא בבת אחת ממש פטורים משא"כ בזא"ז למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף יכול להיות שיהיה חייב כ"א אלא שלא מצא כת"ר מבואר לומר כן ועכ"פ מכש"כ מחמץ אחר מחמץ יש לומר שיהיה חייב זה אחר זה בלשו זה אחר זה], גם כתב הדר"ק בשכלו הזך די"ל דכאן לא שייך לומר זה יכול כו' כי זה דוקא בדבר שיש לו שיעור אז שייך לומר זה יכול לעשות שיעור האיסור משא"כ הכא דהקפידה התוה"ק אף אחר שכבר נחמץ שלא יתוסף חימוץ הוי כדבר שאין לו שיעור זת"ד הדר"ק ודפח"ח, אמנם כן לפמש"ל (אות ה) א"כ לא מבעיא לשיטת תוס' דאפילו בעשיה אחת כגון אפייה ואפייה או בעריכה או לישה חייב בזא"ז א"כ פשוט דלא שייך בזה הסברא דכל שאינו בזה אחר זה וכו' וכמ"ש גם כת"ר אלא אפילו לשיטת רש"י דאינו חייב בזא"ז אלא במעשה חדש כעריכה אחר לישה וכדומה וכ"נ עיקר בשטת רש"י כמש"ל (דמה שתמה הדר"ק דלמה לא יהיה חייב כאן לש אחר לש כעין המעלה קדשים בחוץ דחייב על כל עליה ועליה, הנה מלבד הסברא שכתבתי לעיל. דגבי מא"מ לולא הריבוי לא היו מחייבין מפני שכבר נפסל וע"כ אפילו אחר הריבוי דמחלקין בין נפסל מחמת דב"א ובין נפסל מחמת חימוץ די לומר שנתרבה במעשה חדש ולא במעשה זו ממש הא גם התם גבי מעלה קדשים בחוץ פלוגתא דתנאי היא וגם פלוגתא דר"י ור"ל (שם ע"ב) אם המחלוקת דתנאי בד' וה' אברים או באבר א' ולהלכה הא פסק הרמב"ם (פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"א) העלה וחזר והעלה חייב על כל אבר ואבר וכו' ויש אריכות דברים בעומק הלכה זו יעו"ש בכ"מ ולח"מ ומשנה למלך ואכמ"ל אבל עכ"פ הא דלש אחר לש בעיסה אחת אין דומה להא דהעלה וחזר והעלה) מ"מ הא כתבתי לעיל דבשני ב"א אפילו במעשה אחת הוי כפעולה חדשה והוא בכלל מחמץ אחר מחמץ וכמ"ש רש"י גבי עורך אחר דעריך חבריה א"כ בנדון שנסתפק כת"ר בשנים שלשו או ערכו כאחד שפיר י"ל דחייבים המה כדעת כת"ר כיון דבשנים חייבים בזא"ז כן חייבים המה בעשו כאחד כמובן:

ז וכ"ז כתבתי לפי מה שתפס הדר"ק הא דכל שאינו בזא"ז כו' גם להך דנ"ד אבל באמת אחר התבוננות יש לעיין בזה דלפי דעת כת"ר דמה דגבי שבת שנים שעשו פטורים הוא מטעם דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו א"כ קשה הא אמרינן התם (שבת צב ע"ב) דבזה אינו יכול וזה אינו יכול ועשו שניהם חייבים אף דלא יכול להיות בזא"ז (דכל א' בפ"ע אינו יכול לעשותו) עכ"ז בב"א חייבים וכן הכא גבי העלאה דשנים שאחזו באבר והעלוהו בחוץ חייבים אף שאינו בזא"ז [יעו"ש רש"י (קח ע"ב) ד"ה אבל ותוס'

שם ד"ה אבל ורמב"ם שם (פי"ט מהמעה"ק הי"א) והשגת הראב"ד וכ"מ ומלמ"ל שם ויעו' בש"ס שם (קז א') וכריתות (ג ע"ב) בהא דמתקיף לה רב ביבי בר אביי והא איכא המעלה והמעלה היינו המעלה אברי פנים והמעלה אברי חוץ) ויעו' בלחם משנה (פ"א מהלכות שגגות ה"ד) במה שתמה על הרמב"ם למה לא מנה שם המעלה והמעלה אע"ג דכבר כתב הדין כו' ויעוין ברמב"ם (פי"ח מהלכות מעה ק הלכה ה) ובמשנה למלך שם בסוף דבריו (במ"ש ע"ד הלח"מ דפ"א מהלכות שגגות) דלא ידע היכן מצא בדברי הר"מ דהמעלה והמעלה חייב שתים ודוק, ועכ"פ באבר אחד ליכא חיוב בזא"ז ועכ"ז בהעלו שניהם כאחד חייבים] אבל באמת הא דכל שאינו בזא"ז (קידושין נ ע"ב ועוד בכ"ד) אינה סברא כוללת בכל מקום ויש בזה כמה חילוקים יעוין קידושין (ו ע"ב) שני חצייך בפרוטה מהו אף דליתא בזה אחר זה כתבו התוספות זבחים (ל ע"א) ד"ה דבריו דכל שאינו בזא"ז מיירי בדבר שאין השני יכול לחול מחמת שהראשון חל תחלה כו' אבל הכא בקידושין בזא"ז אינו לא זה ולא זה אבל בב"א תפשי תרווייהו יעו"ש מה שכתבו עוד לחלק בין היכא שסותרים זא"ז להיכא דמקיימי תרווייהו יעו"ש ובפירוש הרא"ש נדרים (סט ע"ב) ד"ה כל ובר"ן שם ויעוין ג"כ תוס' בכורות (ט ע"א) ד"ה אמר ותוס' גיטין (מב א') ד"ה הא ותוס' זבחים הנ"ל (דף ל) במה שכתבו עוד וי"ל דכיון דמשכחת בזה אחר זה כו' ובצאן קדשים שם ד"ה ויש מקשים מה פריך כו' הרי שחיטה וכו' יעו"ש ודוק) ובתוספות עירובין (נ ע"א) ד"ה כל וחידושי הרשב"א קידושין (נ ע"ב) ד"ה הא (ונא ע"א) ד"ה שאני ובחידושי הריטב"א שם (נ ע"ב) ד"ה מתניתין כדרבא ובט"ז או"ח (סימן תעה ס"ק ב') ויש בזה לפלפל ולסלסל אכמ"ל דעכ"פ לפ"ז מובן מכ"ט מה דהעלו שנים חייבים אף דאינו בזא"ז באבר א' ודוק, ובפרט גבי שבת בזה אינו יכול וזה אינו יכול אף דלא יכול להיות בזה אחר זה פשוט דחייבים בב"א משום דבזא"ז אינו לא לזה ולא לזה החיוב משא"כ בב"א החיוב לשניהם וכמ"ש התוס' גבי שני חצייך בפרוטה ויעו' ג"כ ברש"י שם שבת (צג א') ד"ה שאינה מ"ש דכיון דזה אינו יכול וזה א"י כאו"א כולי מעשה עביד ודוק בכל זה, סוף דבר דהא דגבי שבת שנים שעשו פטורים לאו משום לתא דכל שאינו בזא"ז כו' הוא דפטרו כמובן אלא ממיעוטא דקרא הוא בעשותה העושה את כולה ולא העושה אח מקצתה וכעין סעד לדבר דהא התם בסוגיא דשבת (צב ע"ב) איתא גם אביי כדאמרינן התם ואמרי לה אמר אביי כו' זה יכול וזה יכול וכו' והא אביי בסוגיא דקידושין שם איתביה לרבה דאמר כל שאינו בזא"ז כו מכמה מקומות, וע"פ דברי חדושי הרשב"א שם (נא ע"א) ד"ה ואביי בתירוצו השני ואפשר דאביי מודה כו' יעו"ש א"כ יש מקום לומר דאביי לא ס"ל הא דרבה ועכ"ז בשבת פטורים שנים שעשאו

ובע"כ שם הטעם ממיעוטא דקרא וכדמסיק מה"מ דת"ר בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה:

ח ואדאתאן להכי י"ל גבי מעלה בחוץ לאידך חש]ש גיסא דאי לאו קרא הייתי אומר כמו גבי שבת דשנים שעשו פטורים אבל משום דכתיב איש איש קא מרבינן שנים שאחזו באבר והעלו שחייבים כדאיתא שם זבחים (קח ע"ב) ותורת כהנים פרשה י' (סימן קא) נמצא דעפ"ז נראה דאופן זה דבשבת פטור כגון זה יכול וזה יכול גבי מעלה בחוץ חייב מיתורא דקרא אלא דבשוחט בחוץ שאמרו שנים ששחטו פטורים יש מקום להסתפק אי דוקא בזה יכול וזה יכול באופן זה דחייבים במעלה בחוץ פטורים בשחיטה ונמצא דהוי דינו כבשבת או דבשחיטה בחוץ אפילו בזה אינו יכול וזא"י גם כן פטורים, ואחר ההתבוננות נמצינו למדין דבר זה מתורת רבינו הריטב"א בקידושין (מג ע"א) דיה חד שכתב חד למעוטי שנים אוחזין ושוחטין וכ"ת והא ל"ל קרא מהכא תיפוק ליה מדכתיב בעשותה אחת מכל מצות ה' ודרשינן התם אחד שעשה חייב שנים ששאוהו פטורין ואיכא למימר דאצטריך דגבי שחוטי חוץ כתיב איש איש ומרבינן מינה לחייב שנים שהעלו את האבר לחוץ סד"א לרבות נמי שנים ששחטו בחוץ קמ"ל ההוא ולא שנים ששחטו עכ"ל הזהב, ואי איתא דבשחיטת חוץ אפילו בזה אינו יכול וזה אינו יכול ג"כ פטור מה הקשה הריטב"א הכא ל"ל קרא תיפוק ליה מדכתיב לעשותה כו' הא האי קרא אחי לחדש דאפי' בזה אינו יכול וזה אינו יכול ג"כ פטור א"ו דמיירי הכא בזה יכול וזה יכול אלא משום דגבי העלאה מרבינן מאיש איש לחייב שנים שהעלו אצטריך בשחיטה מיעוטא דההוא ועכ"פ הא דפטור בשנים ששחטו בחוץ דינו כמו בשבת ודוקא בזה יכול וזה יכול פטורין כמש"ל, ובהחפשי מצאתי להגאון רעק"א בתוספותיו שם (אות קא) שכתב כן בדברי הריטב"א וסיים בצ"ע גם הגאון מקוטנא בתפארת ירושלים שם כתב כן להוכיח דבשחיטה פטורים רק בזה יכול וזה יכול ויש לפלפל בדבריהם וגם בעיקר דברי הריטב"א שכתב משום דאתרבי בהעלאה אצטריך בשחיטה מיעוטא צע"ק להבין דברי הש"ס ותו"כ שם איש איש מה ת"ל לרבות שנים שאחזו כו' שיכול והלא דין הוא ומה השוחט להדיוט וכו' ודוק ואכמ"ל:

ט לפע"ד יש עוד הוכחה לזה ע"פ דקדוק כת"ר במשנה זו דזבחים (פרק יג מ"ג) דחנן שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורים דלמה האריך התנא בלשון ונקט שאחזו בסכין דמ"ש כת"ר בזה אולי להורות דוקא בבת אחת ממש משא"כ בזה אחר זה יכול להיות שיהיה חייב כאו"א למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, הנה מלבד דגם כת"ר מסופק אם יש לומר כן לפע"ד חידוש כזה ה"ל להתנא לאשמעינן בפירוש דבזא"ז חייבים לא בדרך רמז,

הן אמת דלהלכה קי"ל דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף (יעוין ברמב"ם (פ"י מהלכות טומאת אוכלין הלכה ג) שכתב השוחט ונתז דם כו' הרי זה ספק אבל בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה ח"י) כתב שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרן בפנים כו' פסולין שישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ויעוין ג"כ ברמב"ם (פ"ד מה' שחיטה הי"ג) ונושאי כליו ויש בזה לפלפל אכמ"ל) מ"מ אדרבא מה"ט לא נוכל לומר דבשחיטה זה אחר זה חייבים שניהם דכיון דנפסלה בשחיטת הראשון אפילו במיעוט סי' איך יהיה חייב השני כיון דכבר אינו ראוי מבפנים (יעוין זבחים (קיב) וברמב"ם שם פי"ח מהמעה"ק הו"ז) ואף דבשחיטת אחד לא אמרינן הכי דמכי שחטה פורתא אסרה מ"מ יש לחלק בזה בין שחיטה אחת מאיש א' לשחוטה דשני בני אדם זא"ז ע"פ דברי התוס' ב"ק (עב ע"א) ד"ה דאי שכתבו ממאי דחייב רחמנא אחולין בעזרה ואשחוטי חוץ לא מצי למיפרך אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף מכי שחטה פורתא אסרה ואידך מחתך עפר בעלמא כו' דכיון דאין שום פסול אחר אלא דשחוטי חוץ לבדו איכא למימר דבהכי חייב רחמנא יעו"ש ובשטה מקובצת שם ד"ה דאי שכתב ג"כ כדברי התוספות וביתר ביאור דאין לומר שלא יתחייב אשחוטי חוץ משום דסוף שחיטה הוי כמחתך בשר בעלמא מחמת פיסול דשוחט דהא בהכי חייב רחמנא שוחט חוץ דבענין אחר לא משכחת חיוב דשחוטי חוץ כו' יעו"ש, נמצא דאפי' בשחיטה אחת היה מקום לומר דכבר נפסל מכי שחטה פורתא אי לאו דבהכי חייב רחמנא וכיון דרק משום האי טעמא הוא דבענין אחר לא משכחת חיוב דשוחט חוץ אמרינן הכי חייב רחמנא א"כ די לומר כן באופן דמצינו בפירוש היינו בשחיטה אחת ואפילו בשני בני אדם לולא מיעוטא דההוא כששחטו שניהם כאחת) אבל בשני שחיטות היינו זא"ז אדרבא משום דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף א"כ כשכבר נפסל בשחיטת פורתא דראשון איך נחייב את השני ששחט אחריו, עכ"פ פשוט דקשה לומר דהתנא הטמין ברמז דבר חדש כזה אבל לפי מש"ל (אות ח) דשנים ששחטו פטורין דוקא בזה יכול וזה יכול כמו בשבת מיושב בפשיטות דקדוק אריכות הלשון שאחזו בסכין היינו דמיירי שכל אחד לבדו יכול לשחוט רק שאירע כן שאחזו שניהם בסכין לשחוט (ולא שנים ששחטו דמורה שנתחבר כח שניהם למעשה השחיטה) והוי דוגמא כמו שנים אוחזין בטלית זה אומר כו' דכל אחד היה יכול בעצמו להגביה הטלית וכן יש סעד לדקדוק זה ע"פ דברי אבי זקני הטורי זהב במשנה חולין (מ ע"א) שנים אוחזין בסכין ושוחטין כו' ומקשינן שם בש"ס (מא ע"א) מזה על מאן דס"ל אין אדם אוסר דשא"ש וידוע קושית הב"ח ביו"ד (סימן ד) מסוגיא זו על הר"ן שכתב דלענין איסור אכילה ל"ש לומר אין אדם אוסר דשא"ש דלאו אסר לה אלא דלא שרי לה וה"נ כאן

וכתב א"ז הט"ז שם (ס"ק ד) לתרץ דסברת הר"ן לא שייך אלא ביחיד השוחט משא"כ בשנים אוחזין בסכין וכו' שהרי יש כאן השני ששחט כו' יעו"ש דיש להבין מנ"ל דסגי בכח שחיטת שני ובע"כ דאלו היה תנן שנים ששחטו מורה דהיה צריך חיבור שני כחות לשחיטה משא"כ שנים אוחזין בסכין ושוחטין משמע דכ"א יכול לשחוט אלא דאחיזת הסכין היה בשנים וכן בנ"ד יעוין ג"כ ברמב"ם (פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ב) דגבי שחיטה כתב שנים ששחטו וגבי העלאה לא שינה (מלשון המתניתין) וכתב שנים שאחזו באבר זולת שם פי"ח הט"ז כתב שנים שאחיו בסכין ושחטו בחוץ כלשון המשנה י"ל דהכא דקדק בבבא דלחומרא דבהעלאה גם בזה יכול וזה יכול אלא שאחזו באבר חייבים וממילא באופן זה פטורים בשחטו ובפרט דכבר גילה לעיל דעתו בשחטו כלשון המשנה שאחזו בסכין והבן:

י ומעתה נבוא לנידון שנסתפק הדר"ג דבשנים שלשו או ערכו כאחד שפיר י"ל דחייבים המה כמש"ל (אות ו) אלא דע"פ דברי הריטב"א הנ"ל גבי מעלה ושוחט בחוץ א"כ בנ"ז דינו כמו בשבת לכאורה אבל בזא"י וזא"י פשוט דחייבים אלא הכל הולך אחר החתום וסוף דברי כת"ר נראין נכונים וברורים כי בדבר שיש לו שיעור שייך לומר זה יכול לעשות שיעור האיסור משא"כ במחמץ דהקפידה התוה"ק אף אחר שכבר נתחמץ שלא יתוסף חימוץ הוי כדבר שאין לו שיעור והדברים מצהירים כברקים וכעין זה כתב ג"כ הגאון תפארת ישראל שם זבחים (פי"ג מ"ג אות טז) לחלק דכל שחיובו אינו תלוי במלאכה רק במעשה דהיינו בתכלית הפעולה אפילו עשו שנים חייבים זולת היכא דמיעטיה קרא יעו"ש שכתב כן גבי המעלה כו' ולא ראה דברי הריטב"א הנ"ל אבל במחמץ דאפילו בתוספת חימוץ מחייב בודאי דברי כת"ר המה קילורין לעינים דלא שייך בזה שיעור, ולכאורה יש להוסיף נופך בזה לפע"ד בטעמו של דבר על פי דברי הש"ס מנחות שם (נו ע"ב) הניח שאור על גבי עיסה והלך וישב לו ונתחמצה חייב ואף דקאמר שם כמעשה שבת הא מסיק שם כמעשה צלי של שבת ופרש"י כלומר הכא חייב בהנחה בעלמא כי היכי דמחייב בשבת אם היה עושה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו וכו' יעו"ש, נמצא כיון דהכא במחמץ אפילו בהנחה בעלמא חייב לא שייך בו שיעור כיון דא"צ בו מעשה ממש משא"כ בשבת דצריך בו מלאכת עשיה ע"כ מעכב בו העושה כולה ולא העושה מקצתה יעוין גם כן שבת (קכ ע"ב) א"ה ה"נ כתיב לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור גרמא שרי ויעוין בירושלמי שבת (פ"ב ה"א ח ע"ב ד"ז) ולא בשמן שרפה אר"ח זאת אומרת כו' א"ר יוסי בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאליה כו' ויעוין ג"כ במג"א (סי' שכח ס"ק נג), אמנם כן אי משום

הא לא איריא דגם בשבת גופיה יש מקום להאריך בעניני גרמא היכא דודאי תיעשה המלאכה על ידו מצינו ג"כ דחייב יעוין במג"א (סימן שטז ס"ק ט) דנראה מדבריו דאם פירש מצודה במקום שבודאי יש שם חיה חייב אם נצוד אח"כ יעו"ש ובפרמ"ג ובאמת נראה מדברי הש"ס ב"ק (ס ע"א) דשבת חמור מנזקין לענין גרמא דקאמר שם לענין זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור יעו"ש ובאבן העוזר או"ח (סימן שכח) שהאריך גם כן בפרט דמלאכת שבת חמור מנזקין ע"פ דברי הש"ס ב"ק הנ"ל ותמצית דבריו דכיון דבשבת הכל תלוי במלאכת מחשבת ע"כ בזורה ורוח מסייעתו דמחשבתו לברר מתוכו הפסולת ונעשה מחשבתו אף שהרוח מסייעתו חייב דהא נעשית המלאכה על ידו יעו"ש ובנימוקי יוסף ב"ק פ"ב (יא ע"א) בסוגיא דאשו משום חציו ויש לפלפל בענינים אלו דהיא כללא רבתי לשבתא (ויעוין ג"כ מה שכתבתי בספרי מנ"מ חאו"ח (סי' ח) ואכמ"ל) ועכ"פ גם בשבת מצינו שיחייב במלאכה הנעשית מאליה בודאי על ידו ועפ"ז שוב אין הכרח (מהא דאמרו במחמץ בהניח שאור ונתחמצה אחר שהלך שהוא חייב) לחדש כסברת כת"ר דלא שייך בו שיעור כיון דא"צ בו מעשה ממש כבשבת דז"א כיון דבאמת גם בשבת חייב בכה"ג והא דאמרו שם במנחות ובשבח כה"ג מי מחייב ומסיק מאי חייב דקאמר כמעשה צלי של שבת שהיפך בו היינו כדמסיק שם בטעמא דאי לא היפך בו הוי בשיל מצד אחד משא"כ בחימוץ דליכא לפלוגי כמ"ש רש"י שם ד"ה כמעשה יעו"ש בתוספות ד"ה ומעשה במה שכתבו אע"ג דהדביק פת בתנור מיחייב התם משום דדרכו לאפות כולו כו' יעו"ש שנראה מדברי התוספות דאפילו לא הפך הפת ולא עשה שום דבר בפת משעה שהדביקה אע"פ שנאפה ממילא מ"מ חייב גם בשבת יעו' ג"כ במג"א (סי' רנב ס"ק כ) ומחה"ש שם (ובסו"ס רסה) לענין גרם כיבוי ודוק:

יא נמצינו למדין דצריכין אנו לתורתו של הדר"ק דרק מזה שהקפידה התורה במחמץ גם בתוס' חימוץ אף שכבר נחמץ שפיר יש לחלק דל"ד לשבת וכדומה דמחלקינן בין זה יכול וכו' כיון דבזה סגי בתוס' חימוץ בעלמא הוי מדברים שאין להם שיעור והכל הולך למטרה אחת דבזה נבין מה דחייבו בהניח שאור על גבי עיסה אע"ג שאין דרכו להתחמץ כולו אלא אותו צד לחודי' שנוגע בשאור ואותו צד עצמו אין דרכו להתחמץ חימוץ גמור וכמ"ש התוספות מנחות (שם נו ע"ב ד"ה ומעשה) אף דבשבת כה"ג אינו חייב הוא משום דצריך שיעור משא"כ במנחות דסגי אפילו בתוס' חימוץ כל דהוא ולא צריך שיעור כמ"ש כת"ר. היוצא לנו ממה שכתבנו כי מה שחייבו בהניח שאור על גבי עיסה לא משום דא"צ בו מעשה ממש (אלא משום דסגי בחימוץ כל דהוא) דבאמת גם במחמץ מצינו

בקרא לשון עשיה אלא משום דגם ההנחה מקרי עשיה וכמ"ש התוס' מנחות שם ד"ה הניח ואע"ג דכתיב בקרא לא תעשה ולא תאפה משמע מידי דעשיה כגון לישה ועריכה ואפיה וקיטוף ה"נ לא תעשה קרינן ביה עכ"ד, וכונתם כיון דמתחמץ אח"כ מאליו ע"י הנחתו חשוב ההנחה כעשיה והוי כנתחמץ בעת הנחה יעו' ג"כ תוס' סנהדרין (עז ע"א) ד"ה סוף ודוק, וכעין סעד לסברא זו מדברי הרמב"ן הו"ד בר"ן ע"ז פ"ה בסוגיא דחמירא דחיטי וחמירא דשערי בפלוגתא דאביי ורבא שם שהקשה הרמב"ן מפ"ב דערלה גבי שיאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים דמוכח דשאור ועיסה מב"מ הוא אע"ג דלא ה"ל חד שמא ולא חד טעמא ותירץ דשאני עיסה הואיל וראוי להמתין והוי שאור משו"ה הוי ליה מב"מ מהשתא יעו"ש והיינו כיון דעתיד להיות כן ממילא בלי שום עשיה הוי כאלו כבר נעשה כמו כן בהניח הוא כיון דיהיה נעשה ממילא ע"י הנחתו הוי כאלו נעשה בעת הנחה יעוין ג"כ ברש"י סוכה (לג א') ד"ה ועלתה במ"ש דבתלוש נמי סלקא ביה וכתב הרב מהרי"ד זינצהיים בספרו יד דוד שם בשם השביתת יו"ט (דף נח) דכונת רש"י לבאר דלמה לא נפסל משום תעשה ולא מן העשוי כיון שבשעת אגדו פסול הוי ואח"כ חוזר להכשירו ע"ז כתב רש"י דכיון שדרך ליגדל בתלוש לאו חולמה"ע הוא יעו"ש והיינו דהוי כאלו בעת האגודה עלתה התמרה, ואדאתאן להכי ספקתי כף דיצא לנו ממה שכתבנו דין חדש הנוגע למעשה לצורך קדושת תפילין (כדרכי ת"ל ליתן משפט הקדימה להלכה ולמעשה) בדבר השכיח שכותבים בדיו שבעת הכתיבה דלחה היא מראה שלה אדמדם וכשמתייבש נעשה שחור איך הדין אם כתבו חצי פרשה של תפילין בדיו כזה והשניה כתבו בדיו שחור מעיקרא ואז היו עוד אותיות מחצי פרשה ראשונה אדומות מה דינו דאף שנתכשרו אח"כ כשהושחרו הוי שלא כסדרן יעוין ג"כ בירושלמי מגילה פ"ק (הלכה ט) הלמ"מ שיהיו כותבין בדיו ומדלא קאמרו שיהיו כתובין בדיו ע"כ בעינן שיהיה דיו בשעת כתיבה אבל לפי הנ"ל שפיר י"ל כיון דהסופר כתב באמת בדיו טוב המשתחר ממילא אח"כ מכח כתיבתו הוי ליה כאלו היה שחור בשעת הכתיבה ויש לפלפל עוד ע"פ סוגית הש"ס חולין (כו ע"א) בהא דאיגלאי מלתא למפרע ובתוס' שם ד"ה רבא יעוין ג"כ בש"ש (גיטין יט) בסוגיא דמי מילין ואכמ"ל: כ"ד הדו"ש באה"ר וא"ע מכבדו כרוב גדולתו משה נחום במוהר"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נה

דברי שלום ובריית כהונה מי"ג הרב הגאון הגדול שה"ת וכו' בקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א אבד"ק ברעזאן גאליציאן. פלפולים בדברים הנוגעים לספרי מנחת משה בחאו"ח (סימן א וסימן יב) ובקונטרס חקת הפסח (דין יד כג ודין לט) ובחיו"ר (סי' ג וסי' ח) ובחאה"ע (סימן א), ועוד כמה ענינים נחמדים כוללים בדבריו הנאסנים אשר הבטחתיו להדפיסם בחבורי שיצא לאור מחדש בעזרתו יתברך שמו את גדרי אשלם לה' ברוב תודה וברכה. בעה"י ג' לסדר ואזכור את בריתי כ"א טבת תרמ"ט ברעזאן, הנני נותן את בריתי שלום לכבוד ידיד נפשי ואהוב לבי ה"ה הרב הגאון המפורסם גן הדסים מובחר בנימוסים המפורסם באפסים סיני ועוקר הרים המאיר לארץ ולדרים ממנו ישקו העדרים וכו' בקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא והגליל. אחדשה"ט כמשפט לגבר יקר כמוהו ירבו בישראל הנני בזה להודיעהו כי זה לא כביר הגיע עדי מנחתו הטהורה ספר מנ"מ ותהי לשמחת לבבי וששון רוחי בקרבי וברכתי ברכת הנהנין ותשואת חן חן להדר"ג וכמוהו כמוני לא נחתי עד אשר יגעתי ומצאתי עוד ספר אחד מספרי (משפט שלום) אשר נדפסו זה ערך ח"י שנים ונמכרו מאז למען מלא חפץ הדר"ג כאשר חילה פני במכתבו היקר ולמען תת אות אהבה רשמתי בגליון ספרי מעט מזעיר מההגהות רבות אשר הוספתי עליו מאז ועד עתה ואפס קצהו עלתה בידי להציגם בגליון והנני שולח להדר"ג את הספר הנ"ל ותערב נא גם מנחתי לפניו לשום עיניו בו לעת מצוא, והנה אם אמנם רבות טרדות העמוסות עלי בימים האלה וגם הקיפוני מכתבים נחוצים למעשה וכ"א מבקש תפקידו בכ"ז גערתי בהמון הטרדות ופניתי לעיין בספרו היקר והתכבד ואציגה נא לפני הדר"ג את אשר העירוני רעיוני מדי עברי וגם מאת אשר חנני השם ברו"ח בענינים האלה והיה לאות ברית כי חביבים דברי תורתו הרמה עלי עד לאחת ולזה יסלח נא על אשר התמהמהתי עד כה כי לא חפצתי לבוא במכתב ריקם ונא יכבדני במכתבו להודיעני קבלת ספרי לידו ותנוח רוחי בקרבי ואחלה פני כת"ר לשום עיניו בהערותי הלוטים פה והיה לאות ברית אהבה בינינו ואם יזכהו השי"ת להדפיס חיבורו מחדש נא לא ימנע הטוב ממני באם ימצאו דברי חן בעיניו הטהורים להדפיסם בשלמות בלא גרעון, והנני ידידו ואוהבו אהבה בלתי סרה ומברכו בברכת כהנים מקרב ולב עמוק הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן. שלום תנינא לכבד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם שליט"א כאשר נתכבדתי במנחתו הטהורה ספר מנחת משה שמתי עיני בו לטובה:

א והן ראיתי בספרו היקר שו"ת מנחת משה חאו"ח (סימן א) שנשאל ע"ד הב"ח וט"ז (סימן לב) בדין אותיות דבוקין שבס"ת שכתבו דגם בשבת הוי ראוי לבילה כיון דמצ"ע ראוי לתקן אלא דאריה דאיסורא רביע עליו וע"ז העיר השואל מכמ"ק וגם הדר"ג העיר מכמ"ד ובסו"ס ב' יצא לחלק דבאיסור שאינו תלוי בזמן י"ל דאינו ראוי לבילה והביא ראיה מהמש"ז שם (ס"ק ת"י) ולענ"ד הוא ש"ס ערוך בחולין (פג ע"ב) בהא דכיסוי הדם דאינו נוהג במוקדשים ומפרש מ"ט אילימא משום דאר"ז השוחט צריך שיתן עפר למטה וכו' והכא לא אפשר היכי ליעבד ליתוב וליבטלי' קמוסיף אבנין וכו' לא ליבטלי' הוי חציצה וכו' כדר"ז וכו' וכל שא"ר לבילה וכו' ופרש"י דבמוקדשין דאסור ליתן עפר למטה הוי א"ר לבילה ומעכב העפר למטה יעו"ש ומפורש דמשום איסורא דמוסיף אבנין הוי א"ר לבילה ואולם גם בעיקר החילוק בין איסור מוחלט ובין איסור לזמן הגם שיש לו סמוכין מכמ"ק כמ"ש כת"ר ועמ"ש בחבורי משפט שלום (סימן רח) ע"ד הט"ז שם שמחלק כעין זה והבאתי ג"כ מתוס' חגיגה שהביא הדר"ג אולם יש לדון בו מהא דפסחים (מח ע"א) ואי אמרת מוקצה דאורייתא מ"ל איסור גופו מ"ל איסור דבר אחר ופרש"י דהיינו איסור שבת הרי דס"ל להש"ס דאיך סברא לחלק בדאורייתא בזה וידעתי שיש לחלק בין הנושאים ולא באתי אלא להעיר. וע"פ סברא הנ"ל כתבתי בתשו' להרב דק' אוזיראן דבר נחמד ליישב דברי הרמב"ם שפסק דעדות שבשטר אין מקבלין מדאורייתא דמפיהם ולא מפ"כ אבל מד"ס מהני משום נע"ד ותמהו עליו מש"ס דשבועות (מה) דפריך ש"ש דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר להד"ם יכול לומר נאנסו ומשני דאפקיד בשטר ולשיטת רמב"ם הרי מדאורייתא ל"מ כלל עדות שבשטר עוד תמה בקצוה"ח (סי' כח) מש"ס דכתובות (כד) דפליגי אם מעלין משטרות ליוחסין להעיד שאינו ב"ג וב"ח וכדומה והא התם גבי יוחסין ל"ש טעמא דנעילת דלת ואמאי יועיל, ונראה לפמ"ש הלח"מ פ"ט מעדות דגם הרמב"ם סובר כר"ת דהיכא דיכול להעיד בע"פ הוי ראוי לבילה והא דפסק בסתם דעדות שבשטר ל"מ מדאורייתא נראה דלכאורה קשה לפמש"ל דבמקום איסורא לא הוי ראוי לבילה ונודע דבכל עדות קי"ל דבעינן שיהיה עדות שיכול להזימה וכל עדות שא"א יכול להזימה אינו עדות ואם כן איך מהני עדות בכתב לשיטת ר"ת משום דראוי לבילה הרי מ"מ הוי עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי אם יזימו עדות זה שהעידו בכתב לא יתחייבו העדים כלום שהרי לא העידו כלל, מאי אמרת הרי היה ראוי לבילה ז"א דבאופן זה שיזימו עדותן הרי היה אסור להם להעיד בע"פ עדות שקר ולא היה ראוי לבילה כלל יעוין תשובת בר"א חיו"ד (סימן נט) וכיון דלא יחויבו בהזמה שוב אינו עדות כלל ואנן קי"ל דגם בשטר בעינן עשאי"ל (ולא כן דעת

הרז"ה כנודע) וצ"ל דכונת ר"ת דכיון דתקנו חז"ל דבעדות א לא בעינן דו"ח משום נע"ד ואם כן א"צ שיהיה יכול להזימה וכמ"ש התומים (סימן לג) דלא כהש"ך שם ולכן כשר נמי עדות שבשטר מדרבנן עכ"פ, וא"כ י"ל דזהו כונת הרמב"ם דמה"ט לא מהני עדות שבשטר רק מדרבנן משום נע"ד דהא מדאורייתא לא מהני משום מפיהם ולא מפ"כ ולא הוי ראוי לבילה דמ"מ הוי עשאאי"ל אלא דמשום נע"ד לא בעינן שיהיה עשאי"ל ולכן מהני עדות שבשטר או דמשום נע"ד תקנו להכשיר כל עדות שבשטר. והנה התוספות במכות (ב ע"א) הקשו בהא דמעידין אנו באיש פ' שהוא ב"ג וב"ח אין אומרים יעשה זה ב"ג וב"ח דא"כ הוי עשאאי"ל ותי' בתירוץ ב' דכיון דבעדות ב"ג וב"ח לא קאי כאשר זמם בשום צד בעולם לא בעינן נמי עשאי"ל יעו"ש ואם כן מיושב קושית קצוה"ח הנ"ל מהא (דכתובות כד) הנ"ל דהתם גבי יוחסין שוב מהני שפיר עדות מפ"כ משום דראוי לבילה כיון דלא בעינן התם שיהיה עשאי"ל ובזה מיושב גם הש"ס דשבועות הנ"ל דהנה הר"ן פ"ג דקידושין הקשה דהא האב נאמן לומר נשבית מיגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה דמיפסלא נמי לכהונה ולתרומה ותי' דמה שהאמינתו תורה חידוש הוא דמהראוי שלא יהא האב נאמן יותר מע"א ולכן אין אומרים ולהאמינו גם בטענה אחרת במיגו כזו דאין לך בו אלא חידושו יעו"ש ויעו' בב"ש אה"ע (סי' ז' ס"ק טו) ומעתה לפי דברי תוס' מכות הנ"ל דהיכא דלא משכחת לה הזמה אין צריך שיהיה עשאי"ל אם כן הרי כל דין הזמה הוי חידוש ואי לאו שחדשה תורה דמהני הזמה לא היה מועיל הזמה וכיון דלא היה מועיל הזמה לא היינו צריכים שיהיה עדות שאתה יכול להזימה כיון דלא משכח"ל כלל הזמה ורק על ידי החידוש שחדשה תורה בעינן עשאי"ל וכמ"ש ואם כן בהא דפריך הש"ס בשבועות שבועות שומרין היכי משכח"ל דיהא נאמן במיגו דלהד"מ משני שפיר בדאפקיד בשטר דהא בשטר מהראוי מדינא שלא יהיה נאמן להכחיש בטענת להד"מ משום דהעדות מפ"כ היה ראוי לבילה מאי אמרת הא הוי עשאאי"ל ז"א דכיון דמדינא מהני העדות שבשטר ואינו נאמן לומר להד"ם ורק מכח החידוש נאמן בזה אם כן שוב בטוען נאנסו לא שייך להאמינו במיגו זו כיון דבטענת המיגו אינו נאמן רק מכת החידוש וכמ"ש הר"ן הנ"ל וא"ש ודוק היטב:

ב ומה שהביא הדר"ג שם קושיא בנדרים (לה ע"ב) דבעי אי כהני שלוחי דידן או דרחמנא אמאי לא פשיט מהא דאיש איש לרבות נכרים וכו', הנה בגוף הקושיא כבר קדמו בשו"ת פמ"א ח"ב (סימן ק וחת"ס ויו"ד (סימן רצו וסי' שכא) ומעכת"ה בחאה"ע (סו"ס ח) תירץ קושיא זו עפ"ד המח"א דבפועל יש שליחות לעכו"ם א"כ י"ל דהכהן נטל שכר מהעכו"ם (ובספרי מנ"מ שם הבאתי קושיא זו בשם שו"ת גבעת שאול ועפרות זהב על

ארעא דרבנן יעו"ש) והנה בגוף דברי מח"א עיין מ"ש בחבורי משפט שלום (סי' קפח) וכעת אני מוסיף ראיה מהמרדכי פא"נ והובא בד"מ יו"ד (סימן קסט) והג"ה שם (ס"ט) דמפורש דלא כהמת"א אבל גם בלא"ה קשה לשטת מח"א דא"כ איך ילפינן דין שליחות מושחטו אותו כל קהל ישראל דלמא שכרו פועל בשכר דידו כיד בעלים ובע"כ דליתא ובעיקר הקושיא יש לדון לפי מ"ש הנוב"י מה"ק חחו"מ (סימן לז) דהיכא דבע"כ עביד וכמו שרי המלך יש שליחות לעכו"ם וכבר העלה הט"ג לגיטין (כת) דכהנים המחויבים להקריב קרבנות הוי בכלל בע"כ עביד ע"ש ולכן אין ראיה מזה דלעולם י"ל דשלוחי דידן נינהו ואפ"ה כיון דרבתה תורה דעכו"ם נודרים ממילא הכהנים מחויבים בזה ובכה"ג יש שליחות לעכו"ם, ודרך פלפול יש לדון עוד בזה ומקודם אבאר הש"ס דב"מ (עא ב') דלחד לישנא ס"ל לרב אשי כי אמרינן אין שליחות לנכרי ה"מ אינהו לדידן אבל אנן לדידהו הו"ל שליח והא דר"א בדותא היא מ"ש אינהו לדידן דלא דכתיב אתם גם אתם וכו' אנן לדידהו נמי וכו', ויש להבין במאי פליגי ר"א וסתמא דהש"ס ומעיקרא מאי ס"ד דר"א ונראה לפמ"ש הב"י באה"ע (סי' טז) בשיטת רמב"ם דקי"ל דדרשינן טעמא דקרא והנה כל ענין שליחות ראיתי להרב תפ"י בתשו' חאו"ח (סימן כה) דהוא משום דבשעה שצוה המשלח להשליח לעשותו כבר התחיל ענין עשיית השליחות כיון דחזקה שע"ש ומאז תמהתי דחזקת שע"ש הוא רק מדרבנן ולא מהני בדאוריי' כלל ואולם י"ל לפמ"ש המח"א הלכות שלוחין (סימן כא) דהיכא דהשליח הבטיח לקיים השליחות לכ"ע אמרינן חזקה שע"ש גם בשל תורה יעו' מ"ש בחבורי (סימן קפג) בזה (ובמק"א הבאתי ראיה להיפוך מהרוקח (סי' קצד) ואכ"מ) ואם כן בכה"ג מהני השליחות מסברא ולכן אין שליחות לעכו"ם דמבואר בב"ב (מה ע"א) דבכל עכו"ם כתיב אשר פיהם דבר שוא ובפסחים (צא) חי שהבטיחוהו להוציאו מצית האסורים דכותים אין שוחטין עליהם בפ"ע אבל דישראל כיון דאבטחינהו מפיק ליה דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולכן ל"מ השליחות בעכו"ם כיון דהבטחתו אינו כלום ובזה א"ש טעמא דאשלד"ע גם במוחזק לעבור כמ"ש הש"כ (סו"ס שפח) (ודעתו שלא כדעת הרשב"ץ) כיון דדברי הרב ודברי התלמיד לדברי מי שומעין ול"ש בזה חזקת שע"ש וממילא אינו כשלוחו כלל ואדרבא במוחזק לעבור ודאי דל"ש חזקת שע"ש דודאי אין בהבטחתו ממש והנה בבכורות (יג ע"ב) משני רבינא מדסיפא משיכה קונה וכו' קסבר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה וה"מ ישראל מישראל דקיימו בדיבורייהו אבל ישראל ומעכו"ם דאינהו לא קיימו בדיבורייהו לא, הרי דס"ל לרבינא דכיון דעכו"ם לישראל לא מקוים דיבורו גם ישראל לעכו"ם אינו חייב לקיים דיבורו ורב אשי דמשני התם בע"א י"ל דלא ס"ל סברא זו (יעו' בשו"ת רבינו חיים

כהן תאו"ח (סימן יב) באמצע התשו' שנעלם ממנו במחכת"ה ש"ס דבכורות הנ"ל והדר"ג נמשך אחריו בחקת הפסח דין ג) ואם כן ר"א לשטתו מחלק שפיר בהא דאם העמידו אצל נכרי או אצל ישראל דמיירי שקבל עליו השליחות ובכה"ג מחלק דדוקא אינהו לדידן אין שליחות לעכו"ם משא"כ אנן לדידהו וכבר נודע מ"ש הפנ"י בקידושין דבדאיכא סברא לחלק יש היקש למחצה וה"נ בזה אבל אנן קי"ל כרבינא דבכורות דגם אנן לדידהו אין חייב לקיים ההבטחה לכן בכל גוני אין שליחות לעכו"ם וא"כ א"ש קושיא הנ"ל דלפמ"ש התוס' (בע"ז ה) דגם ב"נ מוזהר בבל יחל וכיון דריבתה תורה שנודרים נדרים ונדבות וממילא מחויבים הכהנים להקריב להם הקרבנות ושייך שפיר החזקה דשע"ש ובכה"ג מהני שפיר שליחות אנן לדידהו גם בעכו"ם אפילו לדידן דלא קי"ל כר"א אפילו אי כהני שלוחי דידן כיון דמחויבים בזה לעשותו ובזה עלה בלבי לקיים דינו של המח"א דבפועל שליחות לעכו"ם כיון דהפועל השכיר א"ע לעכו"ם וגזל עכו"ם אסור מה"ת וגם ב"נ מוזהר על הגזל ומחויב לעשות שליחותו לכן שפיר שייך חזקה דשע"ש ולכן הוי ידו כיד בעה"ב וגם בעכו"ם מהני שליחותו ובזה מיושב קושית השעה"מ פרק א' מתרומות שתמה עליו מש"ס (דבבא קמא נא) דפריך בור של שני שותפין היכי משכחת לה וכו' ולפי דברי המח"א הא משכחת לה בפועל עכו"ם ולפי מה שכתבתי ניחא דהא הש"ס מהדר שם לאוקמי הך דינא ככולהו תנאי כמבואר שם דפריך הניחא לרע"ק והניחא לרבי יעו"ש בסוגיא וא"כ הרי למאן דלא דריש טעמא דקרא ל"ש לחלק כלל בכל הנ"ל ובזה מיושב הא דדייק דשלוחו של אדם כמותו מושחטו אותו ולא דתי דהתם בשכר דז"א דגבי ישראל דשארית ישראל לא יעשו עולה אין חילוק כלל בין בשכר או שלא בשכר דחשע"ש:

ג ובחאו"ח (סימן יב) האריך הדר"ג בדין תנור אם מצרף לחלה והביא מכמה מקומות יעוין עוד בתשו' תשב"ץ ח"ב (סימן רצא) שפסק גם כן דבחלה של תורה מצרף ובדרבנן אינו מצרף דהוי ספיקא דפלוגתא וע"ע בצל"ח ברכות (לז ע"ב) מ"ש בזה ומ"ש כת"ר מדברי סה"ת בשם ירושלמי דאויר בית מצרף ולא קרקע ותמה ע"ז מאז פירשתי דר"ל דהיכא דיש כותלים ומונח בתוך אויר הבית מצרף אבל בנפלו המחיצות ומונח על הקרקע של הבית אינו מצרף וכדקי"ל בטבלא בלא לבזבזין ומה דהוי בעיא בש"ס דילן פשיטא לירושלמי אבל בגוף הדין עלה בלבי להעיר דלפמ"ש בקרבן העדה (פ"ג דפסחים ה"ב) והביאו גם הדר"ג בספרו דדוקא כלי מצרף ולא מחובר ולפמ"ש רש"י (בב"ב יז) שהביאו רו"מ דתנור הוא כלי חרס גמור אלא שמחברו בקרקע וזהו דלא כמו שכתב הר"ש והרע"ב ותוי"ט רפ"ה דכלים אם כן הרי בש"ס (דב"ב סו) מבואר דלדידן

ל"מ קביעות בקרקע לבטל מתורת כלי רק בדרבנן ולא בדאורייתא ור"א סובר התם דגם בשל תורה מהני קביעות בקרקע יעוין בט"ז או"ח (סימן קנט) ואם כן בחלה של תורה אין ראיה כלל מר"א דסובר סל מצרף ולא תנור דר"א לשיטתיה דס"ל דמהני הקביעות גם לשל תורה משא"כ לדידן וגם לפמ"ש הר"ש ורע"ב הנ"ל דלא נעשה כלי קיבול עד שמתחבר בקרקע הרי גם בקבעו ואח"כ תקנו אף שדעת רמב"ם דמהני גם לשל תורה מ"מ רבים חלקו עליו כמ"ש הנוב"י מה"ת וגם בתוספות רי"ד לשבת ט"ז מפורש כדעת נוב"י דל"מ רק לדרבנן ובזה י"ל דהרמב"ם שפסק דתנור אינו מצרף גם בדאורייתא והרשב"א תמה עליו דהא הוי ספיקא ולפמ"ש הרשב"ם לשי' אזיל דס"ל דקבעו וחקקו אף בשל תורה מהני. ואולם יש לי לדון בזה דבנ"ד גם הרמב"ם מודה בהקדם מה שנ"ל ליישב דברי רמב"ם הנ"ל התמוהים שפסק גבי צנור דגם בדאורייתא מהני קבעו ואח"כ חקקו ותמהו כולם מש"ס דב"ב הנ"ל דפריך מהא דדף של נחתומים אהא דצנור ומשני שאני שאיבה דמדרבנן ונראה דהנה בש"ס דב"ב (פט ע"ב) כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן וברשב"ם דאין מקבלין טומאה כיון דאסור לשקול בהם יעו"ש הרי דהאיסור מהני לבטלו מתורת כלי ולכאורה קשה לפ"ז מה פריך מהא דדף של נחתומין להא דצנור דלרבנן אפי' קבעו ולסוף חקקו יופסל הרי בכל כלי קיבול בעינן שיהיה נעשה לקבלה כדאיתא רפ"ב דכלים וכמ"ד והכא בצינור הנעשה לצורך המקוה דוקא ולא לצורך קבלה אחרת אי נימא דפסול ולא בטל לגבי קרקע לא יהיה ראוי לקבלה זו שנעשה לצרכו כיון דאסור להמשיך בו מים ואם כן יש לומר דשאני בדף של נחתומין דגם אם יטלנו מהקרקע יהיה כלי ולכן ס"ל דאין החיבור מבטלו מתורת כלי אבל כאן הרי אם לא יתבטל לקרקע שוב לא יהיה ראוי לתשמישו ולא יהיה כלי כלל ואם כן שפיר מתבטל להקרקע [ויש לדון בזה עפ"ד התוס' בעירובין (לא ע"ב) ד"ה ונתן הכסף וכו' א"נ התם חשוב תלוש טפי כיון דאי לא קדוש עומד לתלישה וביתר ביאור מבואר כן בתוס' ב"מ (נד ע"א) ד"ה הקדש ע"ש] ואולם נראה עפמ"ש הר"ן פ"ב דפסחים בהאי דחמב"פ הוי דשיל"מ לשיטת רמב"ם והקשה ע"ז דהא גם לאחה"פ אסור מדרבנן ול"ה דשיל"מ כלל וכתב דבעלי סברא זו אומרים דכיון דמדאורייתא מותר לאחה"פ כשאסרו ר"ש אחה"פ מדרבנן משום קנסא ולא להקל בא עליו אלא להחמיר וע"ע כה"ג ברש"י חולין (יג ע"א) בד"ה או מ ורש"י זבחים (נו ע"א) ד"ה והתניא ותוס' ב"ק (עט סוע"א) דלא יתכן שיבא קולא ע"י חומרת חז"ל דלא תקנו להקל על ד"ת אלא להחמיר יעו"ש, ומעתה לפ"ז כיון דפיסול שאובין הוא רק מדרבנן אם כן אנו לדון לענין הצינור שלא יקבל טומאה הואיל שאינו ראוי לקבל המים לצורך המקוה מחמת איסור שאובין

הרי כיון דכל פסול שאובין רק דרבנן נימא דלא תקנו חז"ל להקל אלא להחמיר ושפיר מקבל טומאה כיון דמה"ת ראוי לקבל המים גם לצורך המקוה ולכן פריך הש"ס שפיר דלרבנן אפילו קבעו ואח"כ חקקו פסול ואמנם הרי הר"ן שם מסיק עלה דהתינח אם כל דין דשיל"מ הוא מדאורייתא אבל כיון דכל חומרת דשיל"מ הוא ג"כ רק דרבנן שוב מהני תקנת חז"ל לאיסור חמץ שעעה"פ שלא יהיה על ידי זה דשיל"מ יעו"ש וכסברתו מבואר בירושלמי (פ"ז דיבמות הלכה ג) ודבריהם עוקרין את דבריהם ועמ"ש בחבורי לחו"מ (סו"ס רח) מכמ"ק כעין זה ולא הבאתי מהירושלמי הנ"ל וע"ע ברמב"ם (פי"ב מתרומות ה"א) כעין זה וצ"ל דלהרמב"ם חומרת דשיל"מ בחמץ הוי מה"ת דאסמכיה אקרא דכל מחמצת כדמוכח ברמב"ם שם ועיין בכ"מ (פ"ז ממעילה הלכה ו) שכתב דלהרמב"ם כל דשיל"מ מה"ת ומעתה לפ"ז משני הש"ס שפיר דשאני צינור דשאיבה מדרבנן פירוש דהא אין אנו דנים עתה לענין קבלת טומאה דאורייתא אלא לענין הכשר מקוה שלא יפסול משום שאובין ואם כן כל הדין רק לגבי דרבנן אם כן שוב מהני הביטול על ידי חיבורו לקרקע גם לרבנן כיון דאם לא יתבטל לא יהיה חזי לתשמישו מדרבנן ולא יהיה עליו שם כלי כלל אבל היכא דפסול מה"ת לתשמיש המקוה פשיטא דמהני החיבור כיון דאם לא יתבטל יהיה פסול מדאורייתא מלקבל לתוכו ולא יהיה עליו דין כלי כלל וא"ש ודוק, ומעתה לפ"ז התינח במקוה אבל הכא לענין חלה יש לומר דגם הרמב"ם מודה דל"מ החיבור בקרקע לבטל ממנו דין כלי בדאורייתא ולכך נראה דהרמב"ם מיירי בתנור שאין בו שולים ונעשה לשמש עם הקרקע דבכה"ג לכ"ע מהני החיבור לקרקע וכמ"ש הדג"מ (סימן רא סמ"ח) ותשו' חת"ס חיו"ד (סימן קצח) ומכש"כ בנ"ד שאינו ראוי לקבל כלל אלא בצירוף הקרקע שתחתיו ומצאתי ברש"י שבת (קכה עא) ד"ה נתנו וכו' שכתב גם כן כדברי הר"ש ורע"ב הנ"ל דתנור אין לו שולים וצ"ל דגם בב"ב כונתו כן ולפ"ז נראה דבתנור של אבנים או לבנים הנהוג בזה"ז כ"ע מודו דאינו מצרף לחלה אפילו של תורה וגם בתנור חרס יש חילוק בין אם היה מתחלה כלי קיבול וחברו לקרקע דכה"ג בחלה של כך לקרקע דבכה"ג אינו מצרף ולפ"ז גם מה שעושים תיבות הבנויות בכותל וסגורים בדלתות תליא בחילוקים הנ"ל ובכל גווני בחלה בזה"ז אינו מצרף וזהו דבר חדש ונכון לדינא בעה"י, ובעיקר הדבר אם אויר כלי מצרף יעו' בתוס' חולין (כד ע"ב) ד"ה התורה וכו' שכתבו בפשיטות דגבי צירוף דקדשים דוקא בנוגעים בכלי אבל נתלים באויר ל"מ ואם כן י"ל דה"נ בחלה דוקא בנוגע בכלי ויש לדון תורה לכ"ע מצרף ובין אם היה תחלה בלא שולים וחברו בדין בית אם מצרף מהתוס' נזיר (נ ע"ב) ד"ה היה מפורר דהאהל מצרף לענין טומאת מת ועיין רמב"ם פ"ד מטו"מ אבל יש לחלק

בין הנושאים כמובן וקצרתי. ואגב אבאר דין הניחו בתיבה החלוקה באמצע בנסרים ומחיצות אם מצטרפין לחלה והנה במק"ח (סימן תנז) כתב בפשיטות דהוי כשני כלים ולא הביא שום ראיה ושום חילוק בזה ולענ"ד נראה דדוקא אם המחיצות שבאמצע שוים למחיצות החיצונות אבל אם נמוכים מהם הכל מצטרף ביחד וראיה מהש"ס דמנחות (כד ע"א) בהא דכלי אחד דומיא דשני כלים קמיץ וכו' ה"ד כגון עריבתא של תרנגולין ואע"ג דמיפסקן מחיצתא הא נגעי ומבואר ברש"י דהיכא דמחיצה אמצעית נמוכה ואינה מגעת לשפת העריבה לאו הפסק הוא דנגעי למעלה מהמחיצה באויר הכלי וע"ע בר"ש (פ"ג דמע"ש משנה יב יג) במ"ש מהש"ס הנ"ל ובתוס' מנחות (קו ע"ב) ד"ה אפשר ועיין זבחים (ג ע"ב) גבי תנור שחלקו במחיצות ורש"י ותוס' שם ועיין (פ"ב דכלים מ"ז) בטבלא המלאה קערות וכו' ואם יש לה לבזבז עודף ור"מ ור"ש שם וימצא ראיה לדבריו ויעוין עוד בזה בר"ש סופ"א דטהרות גבי ככרות הקדש שבתוך גומותיהם וכו' במ"ש מהא דכלי מצרף וצע"ק:

ד ובחאו"ח קונטרס חקת הפסח (דין יד) הביא כת"ר בשם שו"ת שו"מ בדין חטים משומרים שנמצאו בהם מבוקעות ויש ס' כנגדם דאף דכשרים מ"מ לא מקרי משומר והביא מהרמב"ן וריטב"א (חולין ב) דלגבי תרומה דכתיב משמרת תרומתי גם ס"ט ברה"ר טמא וכן בקדשים והנה בגוף הדין יש לדון דתליא במ"ש הרי"ץ גיאות והעיטור שבטואו"ח (סימן תנה) דדין מים שלא לנו הוא רק למצה משומרת ולא לשאר מצות והרא"ש דחה דלגבי חשש חימוץ אין לחלק בין משומרת לשאר פת וכ"ה דעת רוב הפוסקים כמ"ש הה"מ וב"י שם ואף דהרשב"א בתשו' החמיר בדין מלח במצה שמורה ולא בשאר מצות גם בזה לא קי"ל כן יעו"ש ואם איתא כסברת שו"מ הנ"ל הרי לק"מ קושית הרא"ש וש"פ הנ"ל דה"נ י"ל דהוי חשש רחוק ומ"מ לענין משומרת אסור בכל צד ספק ובע"כ דליתא וגם בגוף סברת רמב"ן כבר נשאל בתשו' שו"מ מהד"ג ח"א סימן ריב מפסחים יט והעלה בעצמו דטעמו משום דהיסח הדעת פוסל בקדשים ותרומה יעו"ש אם כן לא שייך סברא זו כלל הכא ואני מוסיף לתמוה ע"ד רמב"ן ממשנה ערוכה (פ"ד דטהרות מ"ב) השרץ בפי חולדה ומהלכת ע"ג ככרות של תרומה ספיקו טהור משום דאין בו דעת לישאל או דאין הטומאה נחה יעו' (חולין ט) ותוי"ט שם ושם משנה ה' על ששה ספיקות שורפין התרומה וכו' וחכ"א ברה"י תולין וברה"ר טהור ועין שבת (טו ע"ב) בכל הסוגיא שם ומפורש דגם בתרומה ס"ט ברה"ר טהור: (ה) ובדין כ"ג שם בק' חה"פ האריך כת"ר בדין חמץ של י"ב שותפים שמכרו י"א מהם החמץ והאחד לא מכר והביא בשם בעל חפ"י לדון מכח ביטול ברוב ופקפק עליו והנה זה איזה שנים

נשאלתי בדין כזה מק' נאדבורנא והארכתי בפלפול רב והבאתי הערה זו דביטול ברוב בשם החמד משה (סימן תמח) ותמהתי מהא דממונא לא בטל והבאתי מכמה מקומות בזה אך דכיון דישראל ביטל החמץ ושוב אינו ממונו א"כ שוב האיסור בטל ברוב ומ"ש התפ"י דבפסח הוי איסור באיסור דגם חמץ של עכו"ם אסור בפסח יש לפקפק דחמץ של עכו"ם עומד להיות מותר לאחה"פ ונקרא שם היתר עליו ככל דשיל"מ ואף דזהו רק מדרבנן מ"מ אינו מינו של החמץ של ישראל ממש כיון דוה עומד להיות מותר וזה נשאר באיסורו וכדאשכחן בר"פ כל הזבחים דפריך גבי נתערב שוה"נ וכדומה בבהמות דיתבטלו ברוב אף דבחיים כולם אסורים משום אמ"ה אלא דמ"מ עומדים להיות מותר בשחיטה אך בזה י"ל דשא"ה דאפשר לשחטן תיכף משא"כ הכא אבל הרי מצינו כה"ג (ביבמות לא) אשה בחזקת היתר לשוק עומדת לכשימות בעלה ומקרי עכשיו חזה"ת לדבר זה, אבל בגוף הדין עוררתי מאז דהנה הב"ח (סי' תלג) חידש דחצר המשותף לכמה בני אדם הוי כהפקר ובט"ו (סו"ס תמה) השיג עליו והנה המהריט"א בתוד"ר (סימן קלט) העיר די"ל דחמץ של שותפות ליכא ביה לאו דב"י דכתיב לך והביא (מחולין קלה) דבציצית אי לאו דכתיב בגדיכם הוי ממעטינן שותפות משום דכתיב כסותך לשון יחיד ואף דכתיב תשביתו לשון רבים יש לומר דהיינו שעוברים בעשה אבל לאו ליכא ומסיק דלרבנן דר"א דוקא בשותפות ישראל ועכו"ם אמעוט מתיבת לך אבל שותפות ישראל לא אמעוט ולשיטת הרשב"א גם שותפות דישראל אמעוט וע"ש מ"ש מדברי רש"ל וח"י בזה ובמ"ש שם מדברי המרדכי יעוין בברכי יוסף יו"ד (סי' רפו) מ"ש בזה ובדברי הט"ז והש"כ ואני הבאתי בזה מש"ס דבכורות לנו ע"ב) יהיה לך ולא של שותפות הרי דדריש במלת לך דממעט שותפות ועכ"פ שותפות עכו"ם י"ל דודאי אתמעט והוי בכלל אתה רואה של אחרים כיון דאינו כולו לך ועיין תמורה (יא ע"ב) לא תגוז בכור צאנך אבל אתה גוזז בשלך ושל אחרים וע"ש בתוספות ד"ה התם והנה השאגת אריה (סימן עט) העלה דהיכא דעבר רק בעשה דתשביתו מותר לאחה"פ דבזה לא קנים ר"ש ואף דהפרמ"ג (סימן תמ) הביא בשם שו"ת פנ"י להיפוך כבר השיג עליו בשו"ת נט"ש (סי' ז) וקיים דעת השג"א לדינא ע"ש באורך אם כן י"ל דבנ"ד ממילא מותר לאחה"פ דלא עבר בב"י כלל רק בעשה ויש לדון לפמ"ש רש"י בחולין (קלה ע"ב) ד"ה ואב"א וכו' ואף על גב דמצאנך משמע ולא שותפות עכו"ם לא משמע להו מדגנך למעוטי של שותפות עכו"ם דדגן כמאן דפליגי דמי שהרי חולקין אותה במדה ע"ש ואם כן ה"נ בנ"ד אבל יש לומר דבכה"ג ששכרו אורענדא בשותפות הרי אי אפשר להם ליחלק זמ"ז כל זמן השותפות ודמי לשותפות צאן ומ"מ צ"ע די"ל דקרא לא אתי למעט חמץ שותפות דע"פ רוב עומד

ליחלק וגם יש לפקפק לפמ"ש המחבר או"ח (סי' רמה) בשם הרשב"א בספר הבתים לענין בהמת ישראל ועכו"ם דעובר בשביתת בהמתו שאין לנו אלא מה שדרשו חז"ל ולפעמים דרשו רק למעט שאלה או שכירות וכדומה ע"ש ויעו' בשו"ת שו"מ ח"ב (סימן קעח) ותשו' מהר"מ שיק יו"ד (סי' קנח) בדין ריבית בכסף של שותפות ישראל ועכו"ם ואין להאריך יותר ולא באתי אלא להעיר יען כי הוא דבר חדש: (ו) ושם (בדין לט) האריך כת"ר בדין חטים הזרועים בקרקע יום או יומים קודם הפסח והביא דברי החת"ס ושו"מ והנה בשו"ת מהרי"א אסאד הביא בשם גדול אחד שהביא ממסכת שמחות פ"ו דאסור ג"י קודם הפסח אבל לפמ"ש בפי' נחי"ע שם לפרש בע"א אין ראיה וע"ע בשו"ת שיבת ציון (סימן ט) והנה במה שהביאו מדברי תה"ד ונה"כ ודג"מ (סימן רצג) דלדידן קליטה ב' שבתות הנה אני תמה על כולם שלא הביאו דברי הירושלמי (פ"ב דכלאים ה"ב) היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים וכו' עד כמה היא מזרעת (ופי' הפנ"מ כמה ישהו הזרעים בארץ עד שיופסדו) עד שתהא בארץ ג' ימים במקום הטינא (בקרקע לחה) אבל לא במקום הגריד בעיא היא יותר ותני כן מקצת היום ככולו במקום הטינא וכו' יעו"ש הרי דבמקום הלח נפסדים ומתקלקלים בארץ בב' ימים ומקצת יום ג' ובמקום וזמן היובש וגריד צריך זמן יותר ועיין רמב"ם וראב"ד (פ"ב מכלאים הי"ג) ומוכח דמ"מ נפסדת בג' ימים או דיש לחלק בין הרכבת אילן לזריעת חטים ובאמת דבפסחים (נה) מחלק גם ר"י בין מקום טיט למקום גריד אך דהתם לענין קליטה לא קי"ל כוותיה אבל נראה ברור דמ"מ מפסדת ומתלעת:

ז ובחיו"ד (סי' ג') בסוף התשו' הביא הדר"ג דברי הנוב"י דאין לגזור היכא דהוי רק ספק איסור והביא בשם הפרמ"ג להיפוך ולענ"ד הדבר מבואר בתוספות פסחים (נו ע"ב) ד"ה מחלוקת וכו' ובירושלמי דסו"פ פריך במה אנן קיימין וכו' אלא במה קיימין בסתם פי' דבסתם ל"ש למיגזר שמא יעלה ויתלוש אלא דוקא בנשרו ודאי ביו"ט ומפורש כדעת הנוב"י אבל נראה דתלוי בפלוגתת ר"ת ותוס' זבחים (דף עא) בדין עדר שנתערב בו שה אחד ספק דרוסה דפסק ר"ת דשרי משום דכל דפריש מרובא פריש והתוס' חלקו דיש לאסור גזרה שמא יקח מן הקבוע הרי דס"ל להתוס' שם דגם בספק שייך גזרה לדעת ר"ת נראה דהוא מטעם הנ"ל דבספיקא לא גזרינן ועי' בפת"ש יו"ד (סי' קי ס"ק ו) בשם רדב"ז והמעיין בגוף התשו' ימצא דהוא הכריע בזה כדעת ר"ת מטעם ס"ס ולפמ"ש גם בלא טעמא דס"ס יש להקל וכדמוכח מירושלמי ותוס' דפסחים הנ"ל:

ח ובחיו"ד שם (סימן ח) בדין יצאו המים דרך פי הטבעת על ידי דוחק אדם שישב עליו ונשחטה כך והנה ודאי מחשש ריסוק אברים צריך בדיקה אבל הדר"ג העלה דגם

בהלכה ד' אמות כראוי טרפה בזה כדעת מהרש"ל באו"ש שהובא בשפ"ד (סי' מו ס"ק ט) ובאה"ט שם והביא ראיה דפשיטא דמתניתין מיירי בע"כ שנקרע הבטן ויצאו שם ולא ביצאו דרך פי הטבעת מדנקט יצאו ב"מ ולא נקבו וקשה פשיטא דנקבו טרפה א"ו דמיירי בנקרע הבטן ולכן צריך לראות ולידע שלא נקבו עכ"ד, והוא תמוה דגם ביצאו דרך פי הטבעת ודאי צריך בדיקה לידע אם לא נקבו ולכן נקט ולא נקבו להשמיענו דצריך בדיקה לידע שלא נקבו וכ"ה בפר"ת סימן זה (סוס"ק ד) וזה לשונו ונ"ל דכל שיצאו מעים בעי בדיקה דלמא נקבו ממה שדקדק רמב"ם וז"ל ב"מ שיצאו לחוץ ולא נקבו אמאי הוצרך לומר ולא נקבו אלא לומר דעלולים לנקיב נינהו ונ"מ דצריך בדיקה עכ"ל ובאמת שצ"ע למה ליה לדקדק מלשון רמב"ם ולא מלשון המשנה דנקט כן ונ"ל להביא סמוכין לדקדוק זה מדברי הרא"ש פא"ט (סי' יג) שכתב בההוא ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשרה כתב בה"ג והוא דלא נפקא זיקא מתוך לשונו משמע דבעי בדיקה וכו' ע"ש הרי שהוכיח מלשון כזה דבעי בדיקה אבל אין להוכיח מזה שיצא דרך הכרס דוקא, ומ"ש הדר"ג ראיה מדהביא סמוך לו מעשה דהאי ארמאה י"ל דבא להשמיענו דכל שנכנסו מאליהן חזקה שנכנסו כסדרן וא"צ בדיקה כמ"ש הב"י ועיין בד"ח על הרא"ש (אות רעו) שכ"כ להדיא דמכאן מוכח ד"ז וגם י"ל דרבותא קמ"ל דגם בכה"ג שיפקע הכרס ואיכא ריעותא אחרת אפשר שיוחזרו מאליהן ובאמת דלפמ"ש ר"ת דאין למדין טרפות דבהמה מטרפות דאדם דאית לי' מזלא צריך עיון איך אפשר ללמוד מכאן דין זה:

והנה בחג"ש על הלבוש (ס"ק ח) הוכיח מדנקט הלבוש ב"מ שיצאו לחוץ ולא נקבו כשרה וכן אם הוחזרו מאליהן כשרה וכו' וז"ל משמע אף דעדיין המה לחוץ ולא הוחזרו כשרה ובאמת דין זה לא נתבאר בב"י וש"ע ודעת עצמו הוא עכ"ל, וגם בד"ח על הרא"ש פא"ט (אות רעד) העתיק לשון רמ"י שם וכתב עליו וזה לשונו וס"ל דהא דאמרינן בגמרא ל"ש אלא שלא הפך בהן ה"פ שלא החזירן בידים אלא שנכנסו מאליהן וא"נ שלא נכנסו כלל ועדיין הם מבחוץ אבל הפך בהן כלומר שהחזירן בידים וכו' עכ"ל, הרי שכתב בפשיטות דכל שהם עדיין מבחוץ כשרה וראיתי במחב"ר לסימן זה שכתב וז"ל כתב בחג"ש דגם בעודן בחוץ בשעת שחיטה כשר ונראה בעיני דהדין דין אמת פשוט ומוסכם ובכלל מאי דתנן יצאו ב"מ לחוץ ולא ניקבו הוא והיינו ששחט בעוד המעים בחוץ עכ"ל וז"ל הרוקח סימן תג (אחר שמנה דיני טרפות בעוף) יצאו ב"מ אם נקבו טרפה ובסימן תה ואלו כשרות בעוף וכו' יצאו ב"מ ולא ניקבו ולא הפך בהן וכו' ומדלא נקט כלל שהוחזרו נראה ג"כ דגם בהיותן בחוץ כשרה וגם מלשון רמב"ם פ"ו מה"ש שהובא בבית יוסף מוכח כן וז"ל הר"מ בפיה"מ ומ"ש יצאו ב"מ כשרה ע"מ שלא ישתנה סדרן ר"ל

שלא יהפכו בידים ולא נתקנו שכל זמן שעושין כן הרי הוא טרפה לפי שא"א חזרתן עכ"ל וגם מלשון הש"ס עצמו דמפליג דל"ש אלא שלא הפך בהן אבל הפך וכו' והול"ל דגם בלא הפך ל"ש אלא שהוחזרו אבל לא הוחזרו טרפה ומכש"כ בהיפך בהן וכה"ג הוכיח בישו"ש (סי' צח) לדחות דברי הרשב"א שפסק דגם בלא יצאו לחוץ ונתהפכו טרפה וכתב הישו"ש דמדנקט ל"ש אלא שלא היפך וכו' ולא נקט ל"ש אלא שלא נתהפכו אבל נתהפכו טרפה וכ"ש היפך בהן ובע"כ משום דלפעמים בנתהפכו מאליהן כשר וכגון שלא יצאו לחוץ ונתהפכו בפנים יעו"ש ומזה יש לדחות גם מ"ש בשו"ת טוטו"ד מה"ת (סימן קנו) וגם כת"ר דהרש"ל מפרש דהש"ס מיירי ביצא דרך הכרס דוקא ולא ביצאו. דרך פי הטבעת והנה מלבד מ"ש הדר"ג בעצמו שמדברי הב"י שתי' הא דנקט לה בעוף משום דשכיח בעוף שיצאו ב"מ והיינו כמ"ש בס' תפי"ש דשכיח על ידי הטלת ביצים וזה ודאי דרך נקב הטבעת דאי בדרך סירוס מ"ש עוף מבהמה ועי' (ב"מ צ) אף גם מהש"ס עצמו מוכח דאיך לחלק בזה דא"כ הול"ל ל"ש אלא שיצאו דרך כרס אבל דרך נקב התחתון טרפה וגם מסתימת הש"ס וכל הפוסקים שלא הזכירו חילוק זה כלל ובפרט מדברי הלבוש וד"ת שכתבו דבעודן כן כשר ולא הזכירו לחלק בין אם יצאו דרך הכרס או לא מוכח ודאי דלא ס"ל כהרש"ל ולכן נראה שצדקו דברי השפ"ד שהעתיק בדברי רש"ל דמיירי שהוחזרו והיינו בהוחזרו על ידי אדם וכמ"ש גם בזל"א הספרדי (אות ט) לסי' זה בשם שער המים שביאר כן דברי רש"ל והכונה דבכה"ג שהנקב צר אם החזירן בסתמא חיישינן להיפוך ולא אמרינן דגם המצוין אלו מומחין הן או דגם באומר ברי לי ל"מ בכה"ג וכן ראיתי בשו"ת מהר"מ שיק חיו"ד (סימן נח) שהאריך להוכיח כן וע"ש שכתב דרש"ל ס"ל דל"מ בזה אמירת ברי ואינו נאמן נגד הרוב וכבר נחלקו בזה רבים אי מהני ברי נגד הרוב ודעת הט"א לר"ה כ' ופרמ"ג (סימן א) והמקנה לקידושין שאין ע"א נאמן נגד הרוב ואף דלגבי עצמו לכ"ע מהני ברי כמ"ש הרשב"א ומהרש"א יבמות פ' הא"ר מ"מ אינו נאמן לגבי אחרים לשי' כמה פוסקים ויש להעיר ביה מהתוס' חגיגה (יד ע"ב) ד"ה בתולה דאי דשמואל לא שכיח אינה נאמנת וגם בבדקו ע"פ חביות חיישינן שמא לא בדקו יפה ע"ש ועכ"פ י"ל דהרש"ל סובר כן ולכן אף שבדברי רש"ל עצמו במה שביאר הוראת מהר"א הספרדי לא נקט הוחזרו מ"מ דחיק ומוקי אנפשיה שלא יהיו דבריו נגד כל הפוסקים שלא הזכירו חילוק זה וכבר כ' הרשד"ם חאה"ע (סימן קכד) בשם הרא"מ ורי"ן חביב ז"ל דכל דין וחילוק חדש שלא הזכירוהו הפוסקים ש"מ דלא ס"ל כן ועיין בכללי הכנה"ג (אות ו ואות סח) שהביא כן בשם הראנ"ח ועוד כמה גדולים ואם כן אי נימא דהרש"ל מיירי גם בלא הוחזרו נראה מכל הפוסקים דלא ס"ל

כן ועיין בתשו' מהר"מ שיק הנ"ל (סימן סא) עוד בזה שהסכים לדעת בעל תפי"ש על המשניות דבכה"ג הוי בכלל אי בדרי ליה סמא דחיי דאפשר שיתרחב הנקב בטבע או גם בלא ריחוב אפשר שיוחזרו מאליו וכמ"ש הפר"ת דאם הוחזרו מאליהן כשר ובע"כ דמשכח"ל שיהיה כן והגם שראיתי בס' עצי לבונה ושו"ת חסל"א (סימן כא) ושו"ת ב"ש (סימן צג) שפלפלו הרבה בדין זה והעלו להחמיר (יעו"ש בחסל"א שהעיר גם כן בקושית הדר"ג מש"ס דזבחים ויעו"ש במ"ש ליישבו) הנה אחרי שהרב בעל שעה"מ ומחב"ר ותפי"ש ור"מ שיק מקילים בזה ולענ"ד כ"ה דעת כל הראשונים ואולי גם הרש"ל עצמו מודה בכה"ג לכן במקום הפ"מ המקיל לא הפסיד וע"ע בשו"ת מגדול השן (סימן מז) בזה ג"כ להקל, ואולם הנה יש להעיר בענין זה בדבר חדש לפמ"ש התוס' במנחות (דף ע ע"א) בד"ה ביצי נבלות עוף טהור וכתב ור"ת מצא בספר ר"ג מעי נבלות עוף טהור מקצתה בחוץ וכו' שדרך העוף סמוך למיתתו חולה ויוצאין מעיו לחוץ וקאמר שבפנים מטמאין בגדים בבית הבליעה וכו' ע"ש א"כ ביצאו מעיו לחוץ יש ליחוש שמא היא חולה מסוכנת כיון שדרך העוף להוציא מעיו סמוך למיתה ולכן צריך לדקדק בסימני הפרכוס וכדומה גם נסתפקתי בדין יצאו המעים והוחזרו באופן שכשר אם המעים אסורים משום בשר שיצא חוץ למחיצתו דחלל הגוף הוא מחיצת האברים הפנימים וצ"ע בזה: (ט) ובחאה"ע (סימן א) האריך בדין פ"ד ע"י חולי בפלוגתת הרמב"ם ושאר פוסקים ע"י חולי דינו כבידי אדם הנה בתשו' אחד להרב בד"ק ליטיוויסק פלפלתי הרבה בענין זה ועוררתי בדבר חדש דיש לומר דד"ז תליא בפלוגתא דאמוראי בש"ס דב"מ (קז ע"ב) והסיר ד' ממך כל חולי אמר רב זו עין הרע רב לטעמיה וכו' צ"ט מתים בע"ה ושמואל אמר זה הרוח וכו' הכל ברוח וכו' ר"ת אמר זו הצנה דאר"ח הכל ביד"ש חוץ מצנים וכו' ועיין (בגיטין ע) שחט בו רוב שנים וכו' בביתא דשישא ועי' תוס' שם ובשבועות (לד) ורמב"ם וראב"ד וכ"מ פ"ה מרוצח ומג"א (סי' קכח ס"ק נב) בשם מרדכי וע"ע באס"ז ב"ק (כו ע"ב) בשם רשב"א ולשיטת תוס' ורשב"א ורמב"ם לא תלינן בזיקא אלא לענין גלות ולא במזיד אבל היינו בשחטו ממש משא"כ בסתם חולי ועיין סוכה (לו) נולדו באתרוג סימני טרפה מהו וכו' התם לא שליט אוירא והדר בריא וכו' וכ"ה בחולין (מו ע"ב) גבי אוזן בכור דשליט ביה זיקא לא הדרא בריא וכו' ומוכח דבכל כאב חיצוני עיקר הקלקול ע"י הרוח יעוין בירושלמי דשבת מבואר דגם שמואל ס"ל כר"ת דבצינה ומסיים עלה ורבנן אמרו צ"ט מתים בפשיעה ואחד ביד"ש וכפי הנראה מזה הוציא רמב"ם הלכות דעות דרוב חלאים באים על ידי פשיעת האדם והביאו גם כן הבית מאיר אבל לא הראה מקורו ולענ"ד מקורו מהירושלמי הנ"ל וע"ע במד"ר (מצורע פט"ז) ולפי זה נראה דלרב דאמר בעין הרע

ודאי מקרי ביד"א כדאיתא (בב"מ ל) דמיקלי קלי לבגד ובש"ס (דב"ב ס) ונמוק"י וחו"מ (סימן קנד ס"ג) בהג"ה דהוי היזק בידים וה"נ באדם ועיין בעקדה פרשת תזריע ומפרש שם כמה עובדות נפלאות בענין היזק ע"ה שנתאמת על פי חכמי הטבע ואף שראיתי בתוס' ר"י החסיד לברכות כתב בהאי דבני יוסף לא שליט בהו ע"ה והקשה דא"כ אמאי לא היו יותר מכל השבטים כיון דצ"ט מתים בע"ה ותירץ דאם לא היה מזדמן להם ע"ה היו מתים בגזירת המקום בתולי אחר ביד"ש ע"ש אבל גם לפי דבריו אותם שנחלו ומתו על ידי עין הרע ודאי דמקרי ביד"א ובפרט היכא דאינו מת רק הוא חולה וגם לרבנן דהירושלמי דצ"ט מתים בפשיעה ודאי דלדידהו כל חולי מקרי ביד"א ומזה יל"ע בדברי רמב"ם גופיה דס"ל דחולי הוי ביד"ש ובהלכות דעות כתב בעצמו דרוב חלאים בפשיעה ומצאתי בתב"ש (סי' לו ס"ק עה) שהעיר מהא דצנים פחים ותירץ דלרמב"ם בעינן דומיא דממזר שיהיה ע"י מעשה בגוף האדם ואכתי לא הונח מירושלמי הנ"ל דבאים על ידי פשיעת האדם אבל למ"ד ע"י הרוח שפיר י"ל דמקרי בידי שמים וגם במה שהעיר רו"מ הדר"ג על הב"מ בדין נתמסמס קצת מהא דלא קי"ל כמ"ד דכל העומד לבצור ולגזוז כגזוז דמי גם אני העירותי שם בזה והבאתי מהא דידות הכלים שפסקו הרמב"ם והרא"ש דאין חוצצין ובמרדכי פ"ב דשבועות ותוספות (סוטה כה) מבואר דר"מ לטעמו דהעומד ליבצר כבצור דמי ועיין חולין (עג) ותוספות ורשב"א ובתו"ח שם וברי"ש סוף פ"י דמקואות וגם הבאתי מהא דפט"ו דאהלות מ"ח שהביא גם כת"ר וגם הבאתי מהא דפכ"ט דכלים משנה ת יד מגריפה וכו' וברי"ש שם בשם תוספות מחלק בין עתיד לגוד וגם פלפלתי בהש"ס (דזיר נא) גבי שער המת העומד ליגזז ובדברי שעה"מ פרק ד מגירושין ופרק ה מטוען ואין עת להעתיק יותר:

כ"ד ידידו הדו"ש כאה"ר וא"ע מכבדו כרוב גדולתו שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן:

ח"א סימן נו

דברי הגאון הגדול הנ"ל וכו' כקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א. דברים הנוגעים לספרי ברכת משה בקו' התשו' (סימן ד וסימן כד) ומענין לענין למלאות רצון קדשו שיודפסו הדברים במלואים. בעה"י יום ו' עש"ק לסדר. והארכת ימים יו"ד אלול תרחם ציון לפ"ק ברעזאן. השומע קול שופר יחוק לחיים טובים בספר את כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם גן הדסים ערוגת הבושם איש האשכולות סיני ועוקר הרים כקש"ת וכו' וכו' מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא. כן הגיע עדי באמצעות המדפיס מלבוב. חבורו הנכבד ברכת משה ובו שלשה ספרים נפתחים וברכתי ברכת

הנהנין ובצאת השנה אברכהו מקרב ולב עמוק אשר בעת יפתחו ג' ספרים יכתב ויחתם בספרן של צדיקים גמורים בחיים נעימים לאור באור פני מלך מלכו ש"ע ותורתו ויפיצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה ויראה נחת בעמלו בזה ובבא אכי"ר:

א ולמען תת אות כי ד"ת חביבים עלי עד לאחת (ומצאתי את שאהבה נפשי חדושי תורתו היקרים וגי"ק הנעים ומאד נפשי שוקקה לסבב ביאת חבורי משפט שלום לידו הטהורה ואולם אין אתי מספרי כי כבר נמכרו כולם וכו' אשלחהו להדר"ג באהבה וחבה יתירה ולעת כזאת אין אתי ספרו מנחת משה ולא ראיתיו מעולם ויאבה. נא בחסדו לכבדני במנחתו העריבה עלי כמנחת ירושלים כחפץ ידידו ואוהבו מרחוק בלב קרוב מוקירו ומכבדו כערכו הרם) אכתוב לכת"ר מה שהעירוני רעיוני בפתחי את ספרו הנכבד (וברוב חסדו ידפיס דברי כשימצאו חן בעיניו בתוך חבורו שיוציא לאור אח"כ) ראיתי (בסימן ד) האריך בדין ק"ס של פסח נשלח בלא חותם תמהני שלא הביא מדברי הפרמ"ג באו"ח במש"ז (סי' תמה ס"ק ד) ובענין ט"ע יעוין בשו"ת ב"ח החדשות (סו"ס כד) ומ"ש אי בעינן ט"ע וסימן תמהני שלא הביא מאה"ע (סי' קלב ס"ד) וגם יעוין בענין זה בשו"ת ב"ש הנדפס מחדש חיו"ד (סי' קפז קפח) באורך, ובסימן כד האריך כת"ר בענין ספק שאינו שקול אם מצטרף לס"ס תמהני שלא הביא הדר"ג דברי הריב"ש (סימן שעז) שחילק בין ספק מחצה על מחצה בטבע העולם או לא ועיין בש"ש ש"א פי"ח אבל בסד"ט (סי' קפז ס"ק טו) הוכיח מתוס' נדה להיפוך ואני הבאתי ראיה מהרשב"א גיטין (דף פט) ועיין באב"מ (סי' מו סס"ק ד) בזה ועכ"פ מוכת מהרשב"א דבכל גוני ספק שאינו שקול מצטרף, ומ"ש הדר"ג לצדד דלשיטת רמב"ם נהי דבכה"ג אין מצטרף לס"ס מ"מ הרי לרמב"ם גופיה ס"ל דאפשר לפהמ"ק בלא דם תמהני דסברא זו שייך רק בדרבנן ולא בדאורייתא וכמ"ש הש"כ (סו"ס רמב) בהנהגת או"ה מדברי הב"י (סימן צב) בדין חנ"נ בלח בשאר איסורים דדוקא בדרבנן יש להקל בכה"ג ודברי הד"מ (סימן נד) כבר תמהו עליו באמת האחרונים ובמק"א הבאתי מדברי הה"מ (פ"ז מאישות הלכה יב) ודברי הכ"מ (פ"ה מהלכות קרבן פסח) ועיין בג"פ (סימן קכב ס"ק ח) בשם כמה פוסקים בענין זה באריכות ומצאתי בשו"ת שער אפרים (סימן סח) שהאריך להשיג ע"ד הש"ך וקיים דברי הרמ"א ולא באתי אלא להעיר את הדר"ג: (ב) ומ"ש כת"ר בענין ס"ס וסד"ר דסתרי והעיר מזה מדין ק"ד בביצים תמהני שלא הביא דברי המנחת יעקב כללי הספיקות ומדברי פסקי מהרא"י שהובא בש"כ דיני ס"ס (דין יא) ובט"ז (סי' שטז ס"ק ה) ותשו' רעק"א (סימן מט) שהעיר מדין ספק אחד בגוף וס"א בתערובות והעלה ב' חילוקים ומדברי הפרמ"ג או"ח (סימן שעט) בא"א (ס"ק ב) ומהא דשבת (לד) יעוין בפי' שם בזה

ובנדון פלוגתא דרבוותא בספק אחד מוכת מדברי הב"י א נט) גבי גלודה דמהני ס"ס אף דיזדמן לפעמים גם להיפוך ועיין פר"ח ותב"ש (סי' ל וסי' מא) ואם כן ה"נ בדין חלבון וחלמון ואיננו בגדר ס"ס דסתרי וגם מהמלמ"ל פי"ג משגגות שרמז הדג"מ (סימן סד) מבואר ס"ס כזה בדין חלב של האמה בכרכשתא ועיין שו"ת בר"א (סי' כח) ובבינ"א (אות לו) והארכתי בכל זה בתשו' להרב המו"צ דק מאלמיטש. ומ"ש מדברי הראב"ד בדין רוב דמים המעיין בסד"ט (סו"ס קפח) ימצא דלהראב"ד בע"כ רוב גמור הוא ואינו מצטרף לס"ס ורק להרז"ה רצה הס"ט שם לצרף לס"ס דהא בנדה ח"י ותוספות שם מוכח דדין פהמ"ק הוי ודאי וכ"ה להדיא ברשב"א נדה שם יעו"ש דאל"כ תיקשי אמאי לא מנה ר"י שם גם דין פהמ"ק וע"ש ברשב"א דלר"י רק רוב ולדידן ודאי ואכמ"ל ועיין בשו"ת רעק"א (סימן קנח) שהעלה דאם ראתה מראה טהור בשעת פהמ"ק יש להקל להראב"ד ועפ"ז יש צד בנ"ד לפעמים ובתשו' אחד לביטשאטש הארכתי בענין זה והבאתי מהתפל"מ שדוחה באמת דברי הב"י בענין שפופרת ומסיק דלא כהב"י ואין חשש כלל ופלפלתי מכמה מקומות בזה:

והנה ראיתי בתשובות ידידינו הגאון אבד"ק הריטלוב שהעיר בדין סד"א ודרבנן מהא דטומאה דרבנן חוצץ מהא דלבינה בביה"פ וז"ל דשא"ה דהוי סד"א תמהני מדוע לא הביא דברי המשנה למלך פי"ב מטו"מ שהביא כן מפורש בשם הר"ש והרשב"א דטומאה דרבנן חוצץ וסד"א אינו חוצץ ובאס"ז ב"ב בשם הר"נ הקשה גם כן מהא דלבינה בביה"פ ותי' דשא"ה דהוי סד"א וכיון דיש לו עיקר בדאורייתא חמור טפי ע"ש, ומ"ש הרה"ג הנ"ל די"ל דשא"ה דהא דדבר טמא אינו חוצץ הוי מדאורייתא תמהני שלא הביא מדברי הפנ"י (ברכות יט) שהעלה דהוי רק מדרבנן, ובתשובה אחד לק' דאלינא הארכתי ליישב הא דקשה לדבריו מש"ס (דב"ב יט) בהא דרקיק דפריך ותיפוק ליה דדבר המקב"ט אינו חוצץ וגם הבאתי מרש"י ותוס' סוכה (יג ע"ב) דמפורש דלא כהפנ"י ולזה העירני ח"א ופלפלתי שם בזה ואכמ"ל בזה, אגב אכתוב להדר"ג מה שהקשיתי בענין זה ע"ד התוס' שבת (סו ע"א) ד"ה כוורת ודף פד ע"א ד"ה מפץ שכתבו דכוורת קש וקנים מקב"ט רק מדרבנן והרי (בפ"ח דאהלות מ"ג) מפורש דאין חוצצין וכל שהוא רק טומאה דרבנן חוצץ וכדמוכח מש"ס דב"ב הנ"ל ובענין זה הבאתי מדברי הרמב"ן (חולין עד) ותוס' (נזיר לו) ורשב"א (שבת צא) ועוד מכמה מקומות:

ג ובהיותי בזה אציע לפני הדר"ג מה שאמרתי דבר נחמד בענין ס"ט ברה"י ורה"ר היכא דאי אפשר שיהיו שניהם טהורים שפלפל בזה הג' הנ"ל והוא בספרי פרשת בהעלותך ויאמרו האנשים וכו' אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע וכו' מגיד שהיו אנשים כשרים

ויראים וכו' ובעט"ח תמה מה נ"מ בזה וגם אם חששו להקרבת פסח דבכרת וגם היו נכלמים משאר הקהל מנ"ל שהיו כשרים ויראים, ונראה דהנה הפי"פ שם הקשה לשיטת רע"ק דמישאל ואלצפן היו ולחד מ"ד נשרף גופן של נדב ואביהוא והא אפר המת אינו מטמא כמו שהקשו התוספות ותירצו דשלדן קיימת הוי ובמק"א הבאתי מהירושלמי פ"ג דנדה דשלדן קיימת רק דרבנן ועיין במאה"פ שם בשיטת רמב"ם דהוי מה"ת וכ"ה דעת תוס' הנ"ל] וע"ז הקשה כיון דקי"ל דא"א לצמצם אפילו ביד"א וא"א שיגעו שניהם יחד ואם נגע אחד נתקלקל השלדא ושוב אין השני טמא ובפרט שנגעו מרחוק על ידי חניתות ברזל כמ"ש בתו"כ וכיון דהעזרה הוי רה"ר הוי ס"ט ברה"ר דטהור, ותירצו דכיון דבאו בב"א שניהם טמאין כדין ב' שבילין ע"ש, ואני תמה דמבואר בתוספות פסחים (דף י) דזהו רק מדרבנן וכבר ביאר מהרש"א דס"ט ברה"ר לא ילפינן מסוטה וגם היכא דא"א שיהיו שניהם טהורים מ"מ מטהרין אך דיש לדון לפמ"ש הר"ש פ"ו דטהרות מתוספתא גבי בסילקי דבשעה שפתוחה דינה כרה"ר ובשעה שנעולה דינה כרה"י ע"ש ונודע דט"מ אסור לכנוס למקדש ואם כן כשמתו נו"א היה אסור לשום א' להיות במקדש כיון דנטמאו בהמשכחת טומאה דהוי מה"ת לשיטת מג"א ואם כן באותה שעה היה לעזרה דין רה"י דדמי לנעולה ועיין בהראב"ד רפ"ג דכלים דאם על פי הדין אסור לטלטל הוי טפי עשוי לנחת מהיכא דקשה לטלטל על ידי כובד וכ"ה בש"ע או"ת (סימן שע ס"ב) ומג"א (ס"ק ג) בשם הה"מ וה"נ בזה ולא הותר רק למישאל ואלצפן לכנוס להוציא המתים עיין עירובין (קד) ולכן דינה כרה"י וספיקו טמא ואף דא"א להיות שניהם טמאים מ"מ ס"ט ברה"י טמא מספק עכ"פ ועיין במהרמ"ל (חולין יו"ד) היטב בזה ואולם יש לדון לפמ"ש הרשב"א (נדה ה) בטעמא דס"ט ברה"ר טהור דכל דין ס"ט ברה"י מסוטה ילפינן ובעינן דומיא דסוטה שאסור להסתתר משום יחוד ולכן בג' אנשים דשרי להתייחד הוי רה"ר אבל בנשים דאסור אפילו עם מאה נשים הוי רה"י לעולם ע"ש (והא דקשה מנזיר נז עיין חת"ס אה"ע ח"ב סימן קב) והנה בקידושין פ"א מבואר דבאנשים כשרים גם בשנים שרי להתייחד ואם כן יוצא דבר חדש דבכשרים גם בשנים הוי רה"ר ואם כן כיון דמישאל ואלצפן כשרים היו הדק"ל דהוי ס"ט ברה"ר ואולם הנה בר"ש רפ"ה דטהרות הוכיח מתוס' דלרע"ק כל ס"ט ברה"ר באדם וכלים טמא כיון דאפשר להזות ולטבול ולדידן בכה"ג אין מורין כן (בע"ז לז) ולרע"ק הוי מדינא כן (ובמק"א העירותי בזה מפסחים יט ועי' בפ"י שם ואכ"מ) וכיון דכל הקושיא לרע"ק אם כן י"ל דלשיטתו הרי באדם ס"ט ברה"ר טמא ולק"מ, ובזה י"ל מה שהקשה הריטב"א (בסוכה כה) בהא דאמרו למה נגרע הרי תשובתם בצדם מפני שהם טמאים ולפי מ"ש ניחא דהא בתוס' פסחים (יא ע"א)

ומנחות (כת) בהא דלא גודשין תי' דמשום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא ע"ש ואם כן ה"נ הרי כל טעמו דרע"ק משום דאפשר להזות ולכן באוכלין מודה דס"ט ברה"ר טהור וכמ"ש הר"ש להדיא כן דמשום הפסד מודה דטהור וא"כ הכא דיפסידו מצות ק"פ דמי לפסידא וז"ש אנחנו טמאים וכו' מספק למה נגרע וכו' דהא נפסיד עי"ז מצות ק"פ וע"ז השיב להם מרע"ה דלא יפסידו דיקריבו פסח ב' וזהו כונת הספרי דהוקשה לו מה זה שאמרו למה נגרע הרי תשובתם בצדם בשביל שנטמאו וצ"ל כמ"ש דהיה ס"ט ברה"ר ומשום פסידא טהור וקשה הא באותה שעה היה להעזרה דין רה"י דאסור לכנוס ולזה דייק שהיו כשרים ויראים ואם כן גם בשנים יש דין רה"ר וכמש"ל ושפיר הקשו למה נגרע ודוק כי הוא כפתור פרח בס"ד, וע"פ הנ"ל הארכתי בסוגיא דסוכה וסוגיא דפסחים (וא"ו) בפלפול עצום ואין עת האסף פה וגם זה המעט כתבתי להראות להדר"ג חביבותיה גבן וכו': (ד) והנה במה שכתבתי ליישב דברי הספרי ע"פ דברי הרשב"א ריש נדה שוב את"ז עיינתי שנית ברשב"א (דברים אלו כתב לי הגאון הגדול שליט"א את"ז בסוף קונטרסו מכ"א טבת תרמ"ט) וראיתי דהרשב"א סובר דסתם אנשים כשרים ומותרים שנים להתייחד עם אשה אחת וכדעת הר"ן וסייעתו אלא דכיון דהם שנים והסוטה היא השלישית לכן בשלשה הוי רה"ר ומבואר דגם בכשרים דוקא בשלשה הוי רה"ר ונסתרו דברי שכתבתי לעיל (בקונטרס זה הראשון) וזה זמן כביר תמהתי על שיטת הר"ן הנ"ל דס"ל דסתם אנשים כשרים הם מש"ס דסוטה (ז ע"א) ומוסרין לו ב' ת"ת וכו' ת"ת אין כ"ע לא לימא מסייע ליה לאידך דרב וכו' ל"ש אלא כשרים וכו' ומפורש דסתם בנ"א אינם בכלל כשרים ואחר זמן רב מצאתי בשו"ת הרשב"א ת"א (סי' אלף קעח) שהעיר בזה ונדחק ליישבו וגם דברי הרשב"א נדה הנ"ל צע"ג מירושלמי פ"א דסוטה ורמב"ם פ"א ה"ג דבקינא לה משנים ואפילו ממאה אסורה עד שתשתה ועיין במלמ"ל שם דמבואר דגם היכא דבלא קינוי ליכא איסור יחוד מ"מ כיון שקינא לה אסורה ואם כן גם בשנים איכא איסור סוטה האמנם בישוב דברי הספרי אמינא כעת על פי קושית הפי"פ (שהבאתי לעיל בקונטרסי הקדום) שהקשה דבעזרה הוי ס"ט ברה"ר ואולם כבר בארתי שם די"ל דהא כל הקושיא הוא לרע"ק דסובר דמישאל ואלצפן היו והנה הר"ש רפ"ה דטהרות הביא מתוספתא דרע"ק לית ליה ס"ט ברה"ר טהור מיהו תימא דבכל הש"ס קים לן ס"ט ברה"ר טהור וכו' ויש לומר דבעשה טהרות מודו רע"ק ור"י דברה"ר ספיקו טהור אפי' בחדא ספיקא כיון דאין להם תקנה אלא בגברי הוא דפליגי וס"ל להצריכו טהרה והזאה שמא היום ולמחר יתברר הדבר וכו' וע"ש שהביא מש"ס (דע"ז לז) הלכה ואין מורין כן גם לרבנן ולרע"ק הוי מדינא הכי ואם כן לרע"ק לשיטתו יש

לומר דס"ל דבכה"ג מדאורייתא טמא כיון דאפשר בהזאה וטבילה (ובמק"א תמהתי ע"ד הר"ש ממשנה פ"ב דעדיות ומייתי לה בפסחים (יט ע"ב) ומפרש משום דעזרה רה"ר וס"ט ברה"ר טהור והתם גם רע"ק נזכר במשנה ומצאתי אח"כ בפנ"י שהעיר בזה בסוגיא שם וע"ש מ"ש בזה) אך לפמ"ש התוס' (פסחים יא) שהבאתי (בקונטרסי הקדום) לעיל דבמקום הפסד מצוה הוי כהפסד ממון אם כן שוב דמי להפסד טהרות דס"ט ברה"ר טהור גם לרע"ק אם כן שוב הכא דיפסידו מצות הפסח הדק"ל דיהיה ס"ט ברה"ר טהור, ובזה מיושב קושית הריטב"א שתמה בהא דאמרו למה נגרע דהא תשובתם בצדם לפי שהם טמאים לנפש אדם ולפמ"ש א"ש דהם אמרו אנחנו טמאים וכו' לפי דאפשר בהזאה למה נגרע וכו' וכיון שיהיה הפסד מצוה שוב ס"ט ברה"ר טהור ולזה השיב להם מרע"ה דלא יפסידו כלום דהא יקריבו פסח שני וכ"ז נתבאר למעלה בקונטרס הקדום:

והנה בתשובת רד"ך (בית ט' חדר יא) כתב להוכיח (מכתובות יא) דהא דזכין לאדם שלא בפניו אינו תלוי בזכות הנפש דמי שאינו חפץ במצות איננו זכות אצלו ולכן במומר וכדומה ל"ש דין זה אלא בתר רצונו אזלינן והכל לפי מה שהוא אדם יעו"ש וא"כ זהו שהוכיח הספרי מלמד שהיו כשרים וחרדים על המצות כיון דכל טענתם היה על ידי הפסד מצוה דמיחשב כהפסד ממון והתינח אם היו תרדים על המצות ונחשב אצלם כהפסד ממון ולכן מהראוי להיות ס"ט ברה"ר טהור משא"כ אם לא היו כשרים וחרדים שוב לא היה נקרא הפסד וראוי שיהיו טמאים והדק"ל מהו שאלתם למה נגרע הרי תשובתם בצדם ובע"כ שהיו כשרים וא"ש דברי הספרי:

ה והנה לפמש"ל (בקונטרסי הקדום) ליישב קושית הפי"פ דבשעה שמתו נו"א והיה אסור לכל אדם לכנוס למשכן משום טמא במקדש ממילא היה באותה שעה גם בעזרה דין רה"י נראה ליישב בזה דברי רמב"ם פ"ו מהק"פ שפסק דהיכא דהנזיר מגלת אין שו"ז עליו גם ביום ז' אע"פ שטבל והזה משא"כ בטומאה שאין הנזיר מגלת עליו והראב"ד תמה מנ"ל זאת ונראה ליישב דהנה התוס' (בסוכה כה) הביאו גירסא דלרע"ק דאמר מישאל ואלצפן היו שעסקו בנו"א שחל ז' שלהן להיות בע"פ ובאמת שגירסא זו מוכרחת בש"ס פסחים (צג א') דלא תיקשי קושית תוס' שם ד"ה רע"ק ע"ש ותבין אך דהתוס' תמהו ע"ז דאם כן איך אמר ר' יצחק אם מישאל ואלצפן היו יכולין ליטהר אלא עסוקין במת מצוה שחל ז' בע"פ והא גם לרע"ק ניחא מה"ט ואולם ע"פ דברינו הנ"ל מתיישב בטוב טעם בס"ד דלפ"מ שנתבאר גבי נדב ואביהוא היה רק ספק טומאה לגבי כל תד אלא דהוי ס"ט ברה"י ועיין תוס' (חולין ט) ומהרמ"ל שם דגם היכא דא"א שיהיו שניהם טמאים מכל מקום ס"ט ברה"י טמא והנה בירושלמי סופ"ת דפסחים מייתי פלוגתא

בס"ט ברה"י אם הנזיר מגלת עליו ובמראה הפנים פ"ת דנזיר העלה דלשטת רמב"ם דס"ל דסד"א לחומרא רק מדרבנן ודאי דאין הנזיר מגלת ע"ש ובמק"א בארתי דגם אי נימא דס"ט ברה"י טמא מה"ת גם להרמב"ם מ"מ י"ל דהוי רק ספיקא ואין הנזיר מגלח אבל להרשב"א דסד"א להחמיר מה"ת אם כן הלכתא דס"ט ברה"י טמא קמ"ל דהוי ודאי טמא וכמ"ש הפר"ת (סו"ס קי) והא דמבואר ברמב"ם (פ"ו מק"פ ה"ז) דיחיד שנטמא בס"ט ברה"י נדחה לפסח שני כבר ביאר מהריט"א פרק ה' דבכורות דהיינו בדאיכא רגל"ד יעו"ש בשם מהרמב"ח בזה ומעתה לפי זה שפיר הקשה ר' יצחק אם מישאל ואלצפן היו יכולים לטהר אף שחל ז' בע"פ כיון דכל טומאתם רק מספק ואין הנזיר מגלח ובכה"ג הא שו"ז על ט"מ ומזה הכרית ר' יצחק דמיירי במת מצוה דעלמא שתל ז' בע"פ דהתם בטומאה ודאית דנזיר מגלת אין שו"ז על טו"מ ולכן לא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ומכאן למד הרמב"ם דין זה לחלק כן אבל רע"ק לשיטתו דסובר סד"א לחומרא מה"ת כיון דחייש למיעוטא וכמו שכתוב בקונטרס תפי"ש שבכרו"פ (סוף סימן קי) דלמאן דחייש למיעוטא גם הרמב"ם מודה דסד"א לחומרא מה"ת ואם כן לדידיה ס"ט ברה"י ודאי טמא ומגלת הנזיר עליו ושוב לא היו יכולים ליטהר וא"ש ודוק:

ושלום תורתו יגדל כנפשו ונפש אוהבו וידידו הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן בעהמ"ח ספר "משפט שלום". והנה על שני קונטרסים הנ"ל מהגאון הגדול מתבר ספר משפט שלום ודעת תורה וגילוי דעת יש לי ת"ל הרבה לפלפל אשר יכיל כמה גליונות ואכ"מ כי קנו מקומם בספרי כליל תפארת [שהוא ספר גדול ורחב ידים מה שפלפלתי בעומק ים התלמוד והפוסקים בדברים הנוגעים לחבורי הקטנים ומענין לענין לכמה הלכות קלות וחמורות בענינים כוללים יעוין גם כן בספר ברכת משה בקוה"ת סו"ס מא] אכן כאשר הבטחתי להגאון הנ"ל למלאות בקשתו ולהדפיס דבריו בשלימות בחבורי שיצא ראשונה (אחרי מו"מ הנ"ל בהלכה) לאור עולם לעשות רצון הדר"ג ורצון כל נושאי דגל התורה והיראה הנני מוכן למלאות בכל כחי בכל עת מצוא ועוד חזון למועד כשאזכה בחיים ושלום להוציא לאור עולם חבורי כליל תפארת כלול בהדרו אשלים בל"נ את כל הדברים שיש ת"ל אתי לסלסל ולפלפל בענינים אלו בעזר החונן דעת לעני ממעש:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נז

תשובה לכבוד הרב החריף ובקי זית רענן וכו' מוהר"ר שלמה חיים פערלאוו בהרה"ק וכו' מהר"י שליט"א במינסק חדש פלך ווארשא:

במסכת כותים הלכה ב' וברמב"ם (פ"י מהלכות ע"ו ה"ר) ובסוגיא דמחובר לקרקע שבועות (מג א'). השגתי קונטרסו על מסכתות הקטנות כותים עבדים וכו' והנני שולח לו את הסכמתי כרצונו וכו' ולאות כי היתה השקפה לטובה בקונטרסו הנני להעיר כי מה שהאריך במסכת כותים הלכה ב' על פי דברי הש"ס ע"ז (כ ע"ב) בפלוגתת ר"מ ור"י לפלפל בענין הפלוגתא דכל המחובר לקרקע הדברים פשוטים דהאי סוגיא דע"ז לאו מתלא תלוי וקאי בהאי דמחובר לקרקע דהא האיסור לאו משום מכירת עצמות האילן אלא משום דמשהי ליה בקרקע קאסר ר"מ וכמבואר שם בש"ס והאריכות בזה אך למותר כי אין זה כלל בסוג הפלוגתא דכל המחובר וכמו שמבאר שם רש"י ד"ה משהי בנועם דבריו עכו"ם במחובר ונמצא שנותן לו ישוב וחניה בקרקע יעו"ש והיינו בגוף הקרקע ולא מטעם דבר המחובר אכן להבין טעם פלוגתת ר"מ ור"י וגם שיטת הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"י ה"ד) שפסק בזה כר"י וידוע מ"ש בזה הר"ן שם והכסף משנה שם בשם הרמ"ך יעוין ש"ס עירובין (מו ע"ב) וכתובות (ס ע"ב) והגהות מיימוני (פ"א מהלכות ציצית אות מ) ושו"ת שבות יעקב ח"א (סימן לא) ואכמ"ל, ולפע"ד יש לומר בפשיטות טעם פלוגתת ר"מ ור"י דלשטתם אזלי דהא מבואר שם מהסוגיא (כא ע"א) דשכירות אינו אסור אלא מדרבנן משום גזירת מכירה ולפ"ז ה"ה שאלה לזמן דלא עדיף משכירות גם כן ליכא אלא איסורא דרבנן ואם כן קשה איך שייך ליחוש דלמא משהי ליה דבשלמא אם מוכר לו סתם יש לומר דהוי כמוכר לו זכות בגוף הקרקע להניח שם תבואתו ואילנו אבל אם מוכר לו על מנת לקוץ דאינו מוכר לו זכות בגוף הקרקע אף אם ישהנו אחר כך הנכרי והישראל יניחנו לא הוי רק כשאלה לזמן דלא כדין משכירות אמנם על פי דברי הש"ס גיטין (מז ב' מח א) אי קנין פירות כקנין הגוף דמי או לא יש מקום לומר דהאי סוגיא דהכא דשכירות לא הוי אלא איסורא מדרבנן גזרה אטו מכירה אתיא רק למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולכן לא מקרי חניה בקרקע מה"ת אלא במוכר לחלוטין ולא במשכיר ומשאיל לזמן אבל למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי אפילו במשכיר או משאיל לזמן הוי כנותן לו חניה בקרקע ואסור מה"ת ועפ"ז מובן היטב פלוגתת ר"מ ור"י דר"מ לשיטתו בב"ק (צ ע"א) גבי המוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום דס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי שפיר גזר הכא דלמא משהי ליה בקרקע ברשיון המוכר דשאלה לזמן אסור מה"ת דהוי כקנין הגוף ור"י לשיטתו דס"ל שם קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ואם כן שאלה ושכירות לא הוי רק איסורא דרבנן ומשו"ה מתיר למכור על מנת לקוץ ולא חש לדלמא משהי לה כמובן, ואדאתאן להכי א"ש שיטת הרמב"ם כחומר דלשיטתו (פ"ד מהלכות בכורים ה"ו) שפסק שם דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי שפיר פסק הכא

להלכות ע"ז פ"י ה"ד) כר' יהודה דמוכר לו על מנת לקוץ וקוצץ ולא חש לשהייה בקרקע כמש"ל ויש בזה לסתור ולבנות יעוין תוס' גיטין (כה ע"ב) ד"ה ר"י במ"ש ר"י דמדין יום או יומים אין למוד בעלמא ובמ"ש התוס' ב"ב (נ ע"א) ד"ה קסבר ודוק יעו' תוס' גיטין (מח ע"א) ד"ה לא וד"ה אי ובפנ"י שם ובברכת הזבח ערכין (כו ע"ב) ואכמ"ל:

והנה בהחפזי בקונטרסו ראיתי שהקשה על שטת ר"מ דס"ל בשבועות (מג א) מחובר לקרקע אינו כקרקע דהא תלוש ולסוף חברו לגבי ע"ז הוי כתלוש (חולין טז) ולגבי גביות חוב גובין מתלוש ולסוף חברו וכן לגבי שבועה בודאי הרי הוא כקרקע דצריכין דבר המטלטל כש"כ במחובר מעיקרו דודאי ה"ה כקרקע ומדוע פסק ר"מ דמחובר מעיקרו אינו כקרקע וכו' עכ"ד, הנני להעירו דהיה לו להביא דברי הרשב"ם ב"ב (סז ע"א) ד"ה אפילו ודברי הש"כ חושן משפט (סימן צה ס"ק ז) במ"ש להדיא דהרי ר"ח לא אמר דבריו רק בתלוש ולבסוף חברו כו' אבל בג"ק כגון שעומדים לגדור יש לומר דכגדור דמי וכ"כ התוס' כו' יעו"ש ומה זה שהחליט רו"מ וכן לגבי שבועה בודאי הרי הוא כקרקע דצריכין דבר המטלטל הא באמת יש בזה שני דעות כמבואר שם ברמ"א (ס"א) וש"כ שם (ס"ק ח) וכן מ"ש רו"מ ולגבי גביות חוב גובין כו' גם הש"כ שם כתב לגבי בית וגם מקרי נכסים שיש לו אחריות לענין שיעבוד וקדימה וכו' ויעוין ג"כ בקצוה"ח (ס"ק ג) מ"ש לחלק בין שעבוד לשאר דברים ע"פ דברי הש"ס ב"ב שם (דף סז) שאני שאיבה מדרבנן ולפע"ד יש להביא סעד לסברת הקצוה"ח על פי המשנה שביעית (פ"י מ"ז) יעו"ש ברע"ב גבי כוורת דבורים ובתוס' רעק"א שם (אות מו) מה שהקשה על הרע"ב אבל אחר ההתבוננות בדברי הירושלמי שם תקשי גם כן כעין קושית רעק"א וע"פ סברת הקצוה"ח א"ש ודוק, ומרוב הטרדה הפסקתי באמצע הדיבור ועוד חזון למועד ברצות ה' לטייל בארוכה:

כ"ד הדו"ש ושלום כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נח

תשובה לכבוד צורב העוסק בחקי חורב האברך המופלג בתו"י חו"ש זית רענן מו"ה חיים הערשבערג מלאדו. חתן הנגיד הנכבד חו"ש מו"ה אברהם נחום ליעבערמאן באסטראלענקא ולכל הנלוים אתם שוכט"ם. בש"כ יו"ד (סימן צח) וש"ס חולין (קטו) ותוספות כתובות (יא). בעה"י יום ג' מקץ שנת בינה ירושלים פה קאמינקא מכתבו עם חד"ת השגתי ואני עמוס הטרדה בהקפת כל הראש רגלי אחת בתוך התחום וכו' ורוב

הספרים, מונחים בקופסא לשלחם למח"ק ע"כ אצלתי רק רגעים אחדים להשיבו עכ"פ בקצרה כי פותחין בכבוד אכסנאי:

א ע"ד קושיתו בש"כ יו"ד (סימן צח ס"ק לד), גבי איסורים מבטלים זא"ז דהקשה הש"כ אמאי מותר הא חענ"נ ותירץ דמיירי בלח בלח דלא אמרינן חענ"נ בהפ"מ או דהרב אזל לטעמו דבקודם שנודע לא אמרינן חענ"נ וקשה לרו"מ דהא לשיטת רבינו אפרים גם כן דלא אמרינן חענ"נ בשאר איסורים אבל חתיכה עצמה אסורה דאפשר לסוחטו אסור לכ"ע וא"כ נאסרו החתיכות שבקדרה משום אפשר לסוחטו אסור וניחא ליה דהא מה שהחתיכה עצמה נשארת באיסורה הוא ג"כ רק ביבש ולא בלח אם כן י"ל דהתירוץ השני של הש"כ ג"כ בלח בלח הוא אלא דהוסיף שאפילו שלא בהפ"מ יש אופן דלא שייך חענ"נ היינו בלא נודע ועכ"פ אפשר לסוחטו לא שייך כיון דלח הוא זת"ד, יפה כתב רו"מ וכבר רשום אצלי כן על הגליון יו"ד בעוד הוינא טליא על דברי הש"כ שנתערבו כו' קודם שנודע התערובות במלות קצרות והיינו גם כן בלח אלא דהוסיף אפילו בלא הפ"מ מטעם לא נודע ואפשר לסוחטו לא שייך הכא דמיירי בלח ודוק פ"כ דברי בגליון (ויעו' גם כן בבית מאיר מ"ש נ"מ ביבש ביבש בא"מ) וכ"כ ש"ב הגאון יד יהודה שם (ס"ק כח) דדין זה לא משכחת לה אלא בלח בלח דאל"כ גם להמחבר דלא ס"ל חענ"נ מיהו אפשר לסוחטו אסור ס"ל יעו"ש וכבר קדם אותנו בזה מרן הרש"ל ביש"ש פג"ה (סימן נז) שאחר שהביא דברי הטור אלו בשם תשו' הרא"ש דאזל לשיטתו דס"ל כרבינו אפרים דלא אמרינן חענ"נ אלא בבב"ח דאנן לא קי"ל הכי כתב בלשונו הזהב ועוד שאף לפי דבריו כו' דלא אמרינן חענ"נ בשאר איסורים כו' מ"מ חתיכה שנאסרה שוב אין לה היתר ואם כן כל החתיכות שנאסרו כבר בקדרה והן ידועות וניכרות שוב אי אפשר להתירן דכבר נאסרו ואפשר לסוחטו אסור אם לא שנתערבו לגמרי עכ"ד והיינו כמש"ל בתערובות לח בלח דלא שייך בו אפשר לסוחטו כמבואר (בסי' קי) ובאמת דברי הש"כ אלו שהקשה רק על הרמ"א ולא על המחבר מצד אפשר לסוחטו דמודה בזה (בסי' קו) י"ל דסמך עצמו על מה שהקשה כזה ביותר תמוה על מ"ש בש"ע (סימן צב ס"ד) להדיא ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מוכרת דסותר למ"ש (בסי' קו) יעו"ש בש"כ (סימן צב ס"ק יא) וע"כ ניחא ליה כאן להש"כ להקשות יותר על הרמ"א ולפמ"ש בבאורי הגר"א שם (סימן קו ס"ק ד) ששם (סי' צב) נמשך אחר לשון הטור והטור אזל לשיטתו שחולק כאן על הרשב"א ושובר דגם אפשר לסוחטו דוקא בבב"ח וכפרש"י יעו"ש אם כן גם הכא דברי הש"ע הוא לשון הטור בשם תשו' הרא"ש ואין כאן קושיא עליו כ"כ כמו על הרמ"א והדברים פשוטים:

ב ומה שהקשית בדברי הש"ס חולין (קטו א) מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי דלמא באמת להדיוט אסור והא דאצטריך קרא דאסור לגבוה דנ"מ היכא דצריך לפסח ואין לו אלא אותו שנשחט אביו בו ביום דה"מ דעשה דפסח דחי (וכעין שכתבו התוס' שם (עח א') ד"ה מנין סברא זו אי לאו משום דבמחוסר זמן איכא לאו ועשה יעו"ש) ולהכי אצטריך קרא לגבוה דלהוי עשה ולא תעשה דלא דחי, ואין לומר דכונת הש"ס דל"ל ל"ת ועשה דבעשה לחודא סגי דלא ידחה פסח דמאי אולמא, ז"א דהא עשה דפסח שפיר אולמא דהוי עשה שיש בו כרת זת"ד, ויפה הקשה אמנם כן בגמר דבריו אדם נתפס ליישב בזה את קושיתו דהא בקרבן אחר תמידי הוי מצי למימר דבעשה לחודיה סגי דלא ידחה דמאי אולמא אלא דקשה הא נ"מ לענין פסח דהוי עשה שיש בזה כרת ולפ"ז י"ל דלא מצינו למימר דהאי קרא דלגבוה אתי דליהוי עשה ול"ת דלא דחי דלענין עשה דפסח שיש בו כרת לא מהני גם כן מה דהוי עשה ול"ת וכמ"ש התוס' עצמו זבחים (לג ע"ב) ד"ה לענין דעשה דפסח דחי עשה ולאו יעו"ש ובשטמ"ק, והא שכתבו התוספות חולין (שם עח) דהא במחוסר זמן איכא לאו ועשה ובלאו קרא לא דחי ליה עשה כבר תמה שם הגאון ראש יוסף מדברי הש"ס פסחים (כט א') ותוספות זבחים (לג) כמש"ל, ולחומר הנושא יש מקום לומר דהתוס' שם רק לדוגמא נקטו פסח אבל עיקר כונתם על שאר קדשים דקבוע להם זמן (יעו"ש במים קדושים במ"ש ג"כ ליד לפסח ה"ה אם צריך לשאר קרבן דקבוע לו זמן כגון תמידין ומוספין כו') וכונת התוס' דאף דלפסח עצמו היה צריך קרא דבל"ז עשה דפסח דוחה אפילו לאו ועשה מ"מ הא בברייתא קתני מנין שנוהג במוקדשין דמשמע דאצטריך קרא לכל המוקדשין ולזאת שפיר הקשו דאפילו בקרבן שקבוע לו זמן ואין לו אלא זה בלא קרא לא דחי ליה עשה כיון דבמחוסר זמן איכא לאו ועשה משא"כ הכא בסוגיא דלא תאכל כ"ת ממ"נ א"ש אי בשאר קרבן קבוע י"ל כמו שכתבת דכונת הש"ס דל"ל ל"ת ועשה דבעשה לחודיה סגי דלא ידחה עשה דקרבן את עשה דמחוסר זמן דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה ואי לענין פסח מה אהני קרא דלגבוה דליהוי עשה ול"ת כיון דעשה דפסח דוחה עשה ולאו כמש"ל נמצא דמוכרח מדאסרה רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ומיושב קושיתו [והנה חזר השואל ודרש ממני במכתב אחר לבאר לו דברי אלה וזה לשונו ומה שכתבתי דכונת הש"ס דל"ל לא תעשה ועשה דבעשה לחודיה סגי דלא ידחה פסח דמאי אולמא זה הוא טעות גמור דלא שייך להקשות דל"ל לא תעשה דהלא צריך הלא תעשה לחולין ולפ"ז לא שייך עוד תירוצו דמר ואבקש מאד להאציל רגעים אחדים ולהשיבני על דברי המועטים עכ"ד, אבל ז"א סתירה כלל למעיין ולא ירד לסוף דעתי דהן אמת

דקרא דאוא"ב לא תשחטו אתי לחולין אבל הא דאסרה התורה מחוסר זמן לגבוה הוא דלא נרצה הקרבן מהא דכתיב מיום השמיני והלאה ירצה (ויקרא כב פ' כז כח) ונסמך לו אוא"ב לא תשחטו וכו' נשמע דמחוסר זמן בקדשים הוא בלאו דלא ירצו לכם (שם פסוק כה) וכמ"ש הראב"ע (שם בפסוק כה) ואחר שהזכיר לא ירצו הזכיר כי כל קרבן שיקרב קודם יום השמיני גם הוא לא ירצה עכ"ד, ומקור מקומו טהור מדברי התורת כהנים שם (סימן קכח) מנין לשוחט אוא"ב במוקדשין ה"ז בלא ירצה ת"ל ירצה לקרבן כו' ושור או שה כו' מלמד שהשוחט אוא"ב במוקדשין ה"ז בלא ירצה עכ"ד התו"כ, ועפ"ז נראה הא דאמרו בש"ס חולין (פא א') דמחוסר זמן נתקו הכתוב לעשה היינו דלא לקי אבל לאו דלא ירצה איכא ובפרש"י שם ולפ"ז יש לפלפל בשיטת רש"י ותוס' שם ע"פ דברי הש"ס זבחים (קיד א') בסוגיא מחוסר זמן הוא וקאמר להו משה לא תעשון יעו"ש תוס' (ע"ב) ד"ה אלמה ויש לפלפל גם כן בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ז ח) יעו"ש בכסף משנה ולח"מ ודוק ואכמ"ל דעכ"פ איכא לאו בפ"ע גבי מוקדשין (יעו' תוספות חולין (עח א') הנ"ל במ"ש איכא לאו ועשה) דלא נרצה הקרבן דע"ז אמרו בש"ס מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ושפיר היה מקום לומר בכונת הש"ס דל"ל ל"ת ועשה בקדשים (היינו לאו דבפ"ע בקדשים) אי לאו דעשה דפסח אולמא מעשה אחרת משום שיש בו כרת כקושיתו ונמצא דמה שתירצתי לפי גמר דבריו נכון וברור כמובן] וכ"ז כתבתי לפי דבריך אכן בלא"ה א"ש לפי מ"ש המשנה למלך (פ"ג מהלכות איסורי מזבח כוף הלכה ח) בפי' דברי הש"ס אלו דמאי דקאמר תלמודא מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי היינו האי דאמרינן שם (עח) מנין לאוא"ב שנוהג במוקדשין כו' והשתא פשוט מדאצטריך רחמנא ללמד דאוא"ב נוהג במוקדשין ש"מ דאינו אסור להדיוט משום תעבתי לך דאי הוי שייך תעבתי לא אצטריך קרא ללמד שאוא"ב נוהג במוקדשין דתיפוק ליה דאסור משום דאינו ממשקה ישראל עכ"ד המלמ"ל ואם כן לפי פירוש זה ממילא ל"ק קושיתך והבן יעוין גם כן תוספות מנחות (מט ע"ב) באמצע הדיבור במ"ש ואי הוי מיפסל לא שייך בו דחייה וכו' יעו"ש ודוק ויש בזה לפלפל ת"ל יעו"ש ברמב"ם (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ח) ואכמ"ל:

ג ומה שהקשה רו"מ בתוס' כתובות (יא ע"א) ד"ה מטבילין שכתבו דאע"ג דזכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן מה"ת ה"מ בדבר שיש קצת חובה אבל ואין שזכות גמור הוא יש לו שליחות ועפ"ז קשה לי' במה דאמרינן דקטן אין לו חצר אף במציאה נהי דהוא מטעם שליחות מ"מ הא במציאה הוי זכות גמור וליכא כלל חוב א"כ בזה הא כתבו התוס' דיש לו שליחות זה תוכן קושיתך ולפע"ד נראה לומר בזה דאף לפי מה שעלה

בדעתו שהתוס' חדשו זאת על כל דבר שהוא זכות גמור וליכא כלל חוב איך ניחא ליה בפשיטות דמציאה הוי זכות גמור כיון דבמתניתין ברכות (נד א') קרי ליה מעין על הרעה יעו"ש (ס ע"א) היכי דמי כגון דאשכח מציאה אע"ג דרעה היא לדידיה דאי שמע ביה מלכא שקיל לה מיניה השתא מיהו טובה היא יעו"ש אם כן אף דודאי זכות וטובה היא לענין ברכת הטוב והמטיב מ"מ כיון דקרי ליה ג"כ מעין הרעה יש לומר דעכ"פ לא הוי זכות גמור, ועוד דלשיטת הראשונים שמחלקין גבי קטן בין דעת אחרת מקנה למציאה יעוין בתוס' עצמו (פסחים צא ע"ב) ד"ה קטן זוכה וגיטין (לט ע"ב) סוד"ה קטנים וסד ע"ב ד"ה שאני וב"ק (קט ע"ב) ד"ה קטן ובראב"ד (פכ"ט מהלכות מכירה ה"א) במ"ש וכשאמרו אין לו חצר כו' לענין מציאה בלבד אמרו יעו"ש בהה"מ ומלמ"ל שם במה שפלפל לענין הפקר אי הוי כמציאה ע"פ דברי התוס' ב"מ (יב ע"ב) א"כ י"ל גם בדברי התוס' אלו דאף בזכות גמור אין לקטן זכות היכא דליכא דכח אחרת מקנה כמציאה ולא כתבו התוספות שם אלא גבי גר דהוא ע"פ דעת ב"ד דעדיפא כחם כדעת אחרת מקנה ואפשר עוד יותר אלימא כחם (יעו"ש ברש"י ד"ה על במ"ש שלשה יהיה כו' והן נעשין לו אב יעו"ש ובאסיפת זקנים שכתב על דברי רש"י אלו משמע דבעי לפרושי דעדיפא הך זכיה דנעשין לו כאב דלא הוי מטעם שליחות דוק ותשכח עכ"ד) ובעיקר פרט זה אי קטן יש לו זכות מה"ת יש בזה אריכות דברים ח"ל יעוין מהרי"ט שניות חאה"ע (סימן מא) וחחו"מ (סימן כא כב) באורך ובמחנה אפרים הלכות קנין חצר (סימן א) והלכות זכיה ומתנה (סימן ב ד ז) ובקצוה"ח (סימן ר ס"ק ב) ונה"מ שם בפתיחתו (וס"ק יד) ובקצה"ח שם (סימן רב ס"ק ג') ונה"מ שם (ס"ק ה) ובסימן רלה בקצוה"ח שם (ס"ק ד') ונה"מ שם (ס"ק יא יב). ואכמ"ל דבאמת אם נתבונן בדברי התוס' כתובות נראה דלא חדשו סברתם רק בזכות גדול כזה דגירות שנכנס תחת כנפי השכינה שאין זכות למעלה מזה בזה כתבו דיש לו שליחות ואין ללמוד מזה לשאר זכותים החומרים כמציאה וכדומה דבזה שפיר אמרו דאין חצר לקטן כיון דאין שליחות לקטן יעו' תוס' סנהדרין (סח ע"ב) ד"ה קטן במ"ש להדיא, ונראה דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכים בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה יעו"ש ודבריהם הקדושים המה קילורין לעינים וקולעים אל מטרה זו שכתבתי ועפ"ז יש לפלפל קצת בדברי אבי זקני הט"ז יו"ד (סימן שה ס"ק יא) יעו"ש באורך בפרט זה ובנה"ך שם (ובמ"ש גם כן דבב"ד שאני דאפילו במקום שאין שליחות כו' יכולין ב"ד לזכות לקטן) ויעוין גם כן בשו"ת פרח מטה אהרן ח"א (סימן נט) לא עת האסף פה להאריך דהדברים פשוטים דקנין חצר לא דמי להא דגר דהוי זכות גדול דנכנס תחת כנפי השכינה (דודאי

אין דמיון זכות חומרי לזכות זה הרוחני העולה על כולנה יעוין ש"ס סוטה (כא סוף ע"א) יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש אח כל הון ביתו כו' וברמ"א יו"ד (סימן רמו ס"א) דמשו"ה בקטן הוי יותר זכות לפניו כדמחלק שם בש"ס כתובות דקטן דלא טעם טעמא דאיסורא זכות הוא לו יעו"ש:

וע"פ הנחה זו נסיים גם כן בעה"י בדבר אגדה להבין בפסוק אתם נצבים היום כולכם כו' דפרש"י מלמד שהכניס כולם ותמהו המפרשים למה הכניס כולם הא בסיפא דקרא כתיב ולא אתכם לבדכם כו' ואת אשר איננו פה אם כן מדוע אותם שהיו באותו זמן הצריכו שיהיו כולם מכונסים וכי גריעי המה מאת אשר איננו פה באותו דור, אבל ע"פ דברי הש"ס אלו דמחלק בין גדול דטעם טעמא דאיסורא לבין קטן שלא טעם טעמא דאיסורא נבין בעזר החונן דעת לעני ממעש אלה הדברים אשר דבר משה אתם נצבים היום כולכם היינו שכל הנמצאים באותו הדור צריכים להיות נצבים לפני ה' לקבלת בריח ולא אתכם לבדכם כו' אלא גם עם דורות הבאים אנכי כורת ברית, ושלא יתפלאו מה נשתנו אלו מאלו באר להם כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים ותראו אח שקוציהם אם כן טעמתם טעמא דאיסורא ויש לחוש פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה ולזאת צריכין אתם לדעתכם לעמוד לפני ה' להכנס בבריתו ותורתו כן דורות הבאים דלא טעמו טעמא דאיסורא אם כן זכין להם שלא בפניהם (וכעין שכתבו התוספות גם כן בסנהדרין שם וגם מצינו באבותינו שנכנסו לברית וכו') בכדי להביאם תחת כנפי השכינה לטוב להם כל הימים אין טוב אלא תורה והאל הטוב יורנו בתורתו נפלאות לאמתו לשמור ולעשות באהוי"ר עבד לעבדי ה' ולההוגים בתורתו מצפה לישועות ה':

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן נט

דברי הרב החריף ובקי עה"ב מגזע תרשישים וכו' מו"ה מאיר הלוי אים הורוויטץ אשר אור תורתו זורח בעיר בוטשאטש גאליציאן נכד הגאון המובהק האבד"ק מטאניסלאב. שהציע קושיא ברמב"ם (פ"כ משופר ה"ו): בעה"י ועש"ק נצבים תרנמ"ל בוטשאטש, עושה כסיל וכימה ייטיב הכתיבה והחתימה לכבוד רב האי גאון הגדול שבח עוז ומגדול חכם הרזים שר התורה עטרת החכמים ונזר הנבונים המפורסם בקצוי ארץ לשם

ולתהלה ולתפארת וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א אבד"ק אסטראלענקא והגליל, במדינת פולין:

הן קשבתי רב קשב משמעו הטוב ההולך למרחקים כשמש וכירח וגם שמעתי מספרים תהלות חבוריו היקרים אשר חלק ביעקב והפיץ בישראל להאיר להוגי התורה וחכמיה בכל מקצועות החכמה והתבונה ההלכה והפלפול כי רב מאד גדלו וגבורתו לצלול במי ים התלמוד האדירים והפוסקים הראשונים והאחרונים וכל רז לא אניס ליה לזאת יצאתי כהיום לקדם פני כבוד הדרת גאונו בברכת כוח"ט לראשית השנה הבע"ל ולתלות פני כהדר"ג שבל ימנע הטוב ואין טוב אלא תורה גם ממני ולכבדני בחבוריו היקרים אשר הוציא לאור זה כמה ואת מחירם אשר ישית כהדר"ג עליהם אשלם במיטב ועתה אציע לפני הדר"ג מאור הגולה קושיא אחת אשר נתקשתי בימים האלו מדי למדי בהלכות דיומא וזה תוארה. הרמב"ם (פ"כ משופר הלכה י) כתב וזה לשונו ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום ב"ד הראוין לתקוע תוקעין בשני בלבד וכתב בכסף משנה נראה מלשון רבינו שאפי' עתה שאין אנו מקדשין ע"פ הראיה תוקעין בב"ד קבוע ולמעלה כתב שאין תוקעין אלא בב"ד שקידשו החודש והני פסקי סתרי אהדדי ותי' כיון דעכשיו החשבון קבוע בכל ישראל כל ב"ד קבוע חשוב כאלו קדשו החודש ועוד תירץ דיותר נכון לומר שהרמב"ם כתב דינו לזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה כמ"ש דיני טו"ט ודיני הקרבנות יעו"ש ולכאורה יש להתבונן על תירוץ הא' דכיון דחשבון ידוע בזה"ז די בב"ד קבוע וסמוך לחוד הלא ב"ד סמוך מאין ימצא בזה"ז אך י"ל כמ"ש ברלב"ח ומהריב"ל דאם יסכימו כל דייני ארץ ישראל על ב"ד אחד יכולים למסמכיה יעו"ש וזה אפשר להיות בכ"ע אבל על תי' השני קשה טובא דבשלמא דיני טו"ט ודיני הקרבנות שכתב הרמב"ם הם הלכתא למשיחא כי אם יבנה בית המקדש בב"א יהיה צורך בידיעתן אבל הדין דחל יום א' בשבת ולא היה במקום ב"ד הראויין לתקוע לאיזה צורך כתבו הלא איתא לקמן ברמב"ם (פרק ז מלולב הט"ו) שכל התקנות שהתקין ר"י בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בהמ"ק יחזרו הדברים ליושנן ע"ש לפ"ז בזה"ז כבר אמרנו לתירוץ הב' שאין נ"מ בדין הזה וגם לכשיבנה בית המקדש אין נ"מ בו דתתבטל התקנה דריב"ז והדרא קושית הכ"מ למקומה וצע"ג, אנא להשיבני דעת קדשו בזה כי נפשי שוקקה כאל מלקוש להקשיב לקח מפיו הטהור ולשתות בצמא מי באר חכמתו הגדולה והתקוה תאמצני כי בל ישיב פני ריקם וימלא בקשתי ככל אשר שאלתי מאת פני כהדר"ג ובזה אשים קנצי למלי ואברכהו עוד הפעם כי יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ונעימים בספרן של צדיקים כנפשו הנבחרה וכברכת המוקירו המשתחוה אפים ארצה מול הדרת

גאונו מאיר הלוי איש הורוויטץ בן הה"ג מוודאוונא נכד הגאון מסטאניסלאב שליט"א, תשו' ע"ז נמצא בקונטרס בנין ירושלים בחלק התשובות לסוף שער כלל גדול יעו"ש:

ח"א סימן ס

דברי הרב הגאון הגדול מהר"ש מאהליווער ז"ל:

שכתב לי בדברי הש"ס (יבמות לז) הנוגע לספרי ברכת משה (סימן מד). [זה לשונו] בעה"י יום ד' כ' אדר תרמ"ז ביאליסטאק כבוד ידיד נפשי יתיב בחוונא דליבאי הרב הגאון המפורסם חריף ובקי בחדרי תורה עמו שרי נהורא חובר חברים מתוכם עושה פלא וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא. רב שלום וברכה וכט"ס זה איזה ימים אשר שבתי לביתי מנסיעתי הארוכה בשלש ארצות אשכנז פראנקרייך בריטאניא כו' ומצאתי בו את שאהבה נפשי חבורו הנפלא ברכת משה אמנם מגודל טרדותי לא יכולתי עדיין לשום בו עיוני כראוי וגם לא היה פנאי לכתוב לכת"ר מכתב תודה וקבלה וכו' לא יכולתי עוד לאחר את תודתי להדר"ג ממעמקי לבבי עבור חבורו היקר והנפלא וכו' בסימן מד ראיתי מה שרצה כת"ר להתיר לכהן שנשא מיניקת אחר ט"ו חודש שלא לגרשה רק להפריש א"ע מאתה, אמנם הרב הגאון המובהק האבד"ק קוטנא שליט"א הרבה לחלוק על היתר זה ועיקר יסודו מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דצריכה להמתין כ"ד חודש ואם עבר ונשא קודם זמן זה צריך לגרש ואפילו כהן אמנם לפי שהראיה מיבמות (דף לז ע"א) חזקה מאד אמר שסברת הרמב"ם הוא דמאחר דבגיטין פסקינן דזמן הנקה הוא כ"ד חודש אפילו להקל באיסור א"א אם כן הדעה מי"ח חודש היא כאלו אינה אמנם באמת נלע"ד דא"א ליישב כן דלו יהיה דזמן הנקה הוא כ"ד חודש עכ"ז ביכולתנו לסמוך על דברי רשב"ג דאמר דלמ"ד כ"ד חודש מותרת לאחר כ"א חודש משום דאין החלב נעכר רק עד אחר שלשה חדשים ולזה א"ש סתירה מסוגיא דגיטין וא"כ מדוע פסק הרמב"ם דבתוך כ"ד חודש צריך לגרש אפי' כהן לכה"פ היה לו להתיר שלא לגרש אחר כ"א חודש אלא ע"כ שהרמב"ם דרכו למינקט לשון הגמרא ומה שלא נאמר בגמ' להדיא אינו מביא, ובלא"ה אפשר לומר דלשטת הרמב"ם דאם ברח מהני אין אנו צריכין להתיר לו על ידי פרישה דהא ביכולתו לברוח וע"כ אם אינו רוצה לברוח צריך לגרש ובלא"ה אין שום שייכות לסוגיא דגיטין דהא אפילו ר"י דסובר בכתובות (דף ס') דאחר ט"ו חדשים מותר סובר גם כן דזמן הנקה הוא כ"ד חודש כמבואר בנדה (דף ט) וכן בכתובות (דף ס ע"א) לענין שיעור הנקה, ויען כי מכתב זה כתבתי בשעה כו' מוכרח אנכי להפסיק באמצע הכתיבה. והשי"ת יאריך ויסגא שלומו והצלחתו

תעלה מעלה בתורה וגדולה כנפשו ונפש ידידו בלב ונפש הדורש שלומו באהבה רבה שמואל בהרב מהר"י מאהליווער. יעוין מ"ש על זה בשער כלל גדול:

ח"א סימן סא

דברי יד"נ הרב הגאון הגדול וכו' ר' אלכסנדר שמואל היילפרין שליט"א ראב"ד ומ"מ דק' לבוב. בשבת (דף ע) ומנחות (נב) ותוס' (נדה מו) ד"ה א"ר ובענין ספק רבין השמשות בדברים הנוגעים לספרי ברכת משה זה לשונו. בעה"י יום א' ח"י אייר תרח"ם פה לבוב. שלום וכל טוב סלה לכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי חובר חבורים מחוכמים איש אשכולות גזע תרשישים כקש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא מחוז קיוב ה' עליו יחיה:

בכניסת שבת קודש קבלתי את ספרו היקר ברכת משה (מהמדפיס הרה"ח אליעזר מארגאשיס) תשואת חן תן לכבודו על התשורה הנכבדה קראתי בספרו לשבת עונג וראיתיו כי הוא מלא וגדוש בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים והרבה דברים ראיתי כי הייתי בן גילו ואחד מהן בחידושיו על מסכת שבח (דף ע ע"ב) (בקונטרס משחת שמן הטוב) שם העיר דהרמב"ם אינו שומר הכללים בדבר שאינו נוהג והביא מש"ס (מנחות נב) הי מינייהו אחריתא וכו' ודבר זה כתבתי בספרי ראש המזבח על מסכת זבחים ברוחב ביאור וקצת פלפול כיד ה' הטובה עלי בעזה"י ובזה מסולק השגת הראב"ד על הרמב"ם (פט"ז מהלכות טומאת אוכלין הלכה ד) והכ"מ מהפך הגרסא בתוספתא דמכשירין יעו"ש ולהנ"ל נכון וא"ש ובקו' התשובות (סימן כד) הביא הדר"ג תשו' חתן גיסי שיחיה הרב הגאון הגדול האבד"ק הרימלוב שכתב ליישב קושית התוס' במסכת נדה (טו א') אהא דאיתא במסכת יומא דמפרישין כה"ג מביתו שמא תמצא אשתו ספק נדה ולא קאמר שמא תמצא ודאי נדה וכתב בזה דלגבי חשש שמא תמצא ודאי נדה מהני מה דמתקינין לו כהן אחר תחתיו אבל לענין חשש שמא תמצא ספק נדה לא מהני הא דמתקינין כהן אחר משום דבעי שחיטה בבעלים והיכא דנמצא בכה"ג פסול זכה ליה רחמנא (יעוין מגילה ט' תוס' ד"ה אין בין) אבל בספק נדה להרמב"ם לא הוי רק מדרבנן דס"ל ספק דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדבריהם אסור וא"כ י"ל דרק בפסול דאוריי' זכתה רחמנא להכהן המשמש תחתיו אבל בספק נדה לא זכתה רחמנא וכתב ע"ז הגאבד"ק הרימלוב שהוא ענין נפלא ולענ"ד פלא עליו כמה שגיאות יש בזה במכת"ר נעלם ממנו ש"ס מפורש במסכת יומא (מז ע"א) פעם אחת יצא וספר עם ערבי אחד בשוק וניתזה צינורא מפיו על בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו וזה היה ביוה"כ

והרי נכרי אינו מטמא מה"ת רק מדרבנן כמבואר במסכת נדה ועי' בתוס' ישנים יומא (ו ע"ב) ד"ה הפרישהו מבואר דאפילו בפסול דרבנן משמש כהן אחר תחתיו והרמב"ם כתב להלכה דפר יום הכיפורים הוא קרבן השותפין וק"צ וכולהו מתכפרין מקיבעא ובפרק הוציאו לו (נא ע"ב) מבואר בגמרא שאני בי גזא דאהרן דאפקרה רחמנא גבי אתיו הכהנים ולמ"ד דפר יוה"כ הוא קרבן יחיד שאר הכהנים אינם מתכפרין רק מקופיא וממילא כה"ג הוא העיקר ולא חשיבי הכהנים שותפין כמ"ש התוס' זבחים (ו ע"א) ד"ה מקופיא וכבר כתבתי בספרי ראש המזבח שיש להקשות בהא דאיתא במסכת יבמות דבעי דוקא כה"ג משום שחיטה בבעלים הא הכהנים כולהו שותפין ע"ש, ובגוף הדבר שכתב דספק נדה להרמב"ם לא הוי מה"ת ליתא דהיכא דאיכא איסור כרת גם הרמב"ם מודה דהוי מדאורייתא וזה מבואר בתשו' מהרי"ט ובכ"ד ונפלאתי מדוע לא הרגיש כבוד הדר"ג בזה ימחול להודיעני אם דברי נכונים בעיניו וכו'. בתשו' (סי' כג) הביא הדר"ג מ"ש הגבורת ארי על דברי הש"ס פסחים (נד ע"ב דבה"ש דח"צ אסור שהקשה דנימא ספיקא דרבנן לקולא והדר"ג פלפל על דברי הגבו"א שסותר לדבריו סוגיא דשבת (לד א') גבי ספק בה"ש ולענ"ד יש לחלק דע"כ לא אמרינן ספק דרבנן לקולא אלא בספק הבא במקרה אבל להתיר תמיד בה"ש של ת"צ זה לא מקילינן וחילוק זה למדחי מתוס' כתובות (כח ע"ב) ד"ה בה"פ כו' אלא באקראי כו' אבל הכא שלעולם השדה בספק כו', ובחדושי הארכתי בפלפול בזה בעזה"י. וע"ד הג"פ אבקשו לשלחו ע"י הפאצט כו' אשר כבר יצא הדבר במנהג להיתר בפשיטות ע"פ גאוני הדור שלפנינו וכו' והנני ידידו אוהבו מתעלס באהבתו אלכסנדר שמואל היילפרין ראב"ד ומ"מ פ"ק לבוב מח"ס ראש המזבח: והנה מה שהקשה על ח"ג הגאבד"ק הרימלוב מהא דנכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו אין תפיסה כ"כ לחשבו כשגיאה גדולה דמי יימר שהיה קודם הקרבת הפר דשייך בו החשש דל"ה שחיטת הפר בבעלים לפי דברי הגאבד"ק הרימלוב דלמא מיירי שאחר שהקריב הפר יצא ונטמא ונכנס ישבב אחיו תחתיו [יעו' רמב"ם (פ"א מהלכות עבודת יום הכפורים הלכה ג) זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון יעו' ג"כ ברמב"ם שם (פ"ד ה"א) בסדר המעשים שביום זה ופ"ה שם הי"ג ודוק] ולא היה עליו הקרבת הפר ובפרט לפי גירסת הירושלמי מגילה (פ"א ה"י) דהיה עיוה"כ עם חשכה כשנטמא הראשון ונכנס השני לשמש יעו"ש אם כן כל עבודת היום היה בשני וי"ל דהיה זמן להזמין פר שלו ויש בזה לפלפל כמובן, ויש עוד לסתור בתשו' של ידיד החכמים הגאבד"ק הרימלוב כמובן אבל אין דרכי לבקר דברי זולתי במה שנאמר רק לפלפולא בעלמא ואכמ"ל, ומה שהקשה עליו דהא באיסור כרת

גם הרמב"ם מודה דהוי מדאורייתא כמבואר בתשו' מהרי"ט לפלא שלא ראה שם כי יסוד פלפולו הוא על פי דברי התוס' נדה (יז ע"ב) ד"ה ואין דמסוטה לא ילפינן טומאה דאתיא ע"י ראיית גופה וע"כ כתב שם דרק היכא דילפינן מסוטה הוי ודאי טומאה מה"ת אבל הכא כיון דהטומאה הוי מטומאה הבא מגופה ולא טומאת מגע דלא ילפינן זאת מסוטה כמ"ש התוס' ואם כן הוי רק כשאר ספיקות דל"ה רק מדבריהם לדעת הרמב"ם וע"כ לא סגי בכהן אחר שיתקינו תחתיו כו' יעו"ש, וגם איך לא ראה הדר"ג כי גם אנכי בתשו' שם (סימן כג אות ו) הבאתי (לענין היתר ס"ס גבי נדה) שטת הר"מ לפי גרסת הכסף משנה ברמב"ם (פ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יד) דבדבר שזדונו כרת מה"ת לחומרא, ומ"ש הדר"ג שכ"כ בתשובות מהרי"ט אדרבא במהרי"ט חיו"ד (סימן א) שדי נרגא על גרסת הכ"מ הנ"ל מדברי הש"ס יבמות (קיט א') דאמרי' מכדי הא דאורייתא וכו' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וגם מדברי הרמב"ם בעצמו שכתב בין בעריות ושבתות אינן אלא מדברי סופרים אף דהוי איסור כרת וקיימתי זאת מסברא דנפשאי כד הוינא טליא יעו"ש בתשו' בר"מ שם ובמהרי"ק שורש ע"ה ובמשנה למלך (פ"א מהלכות יו"ט הלכה יז) מ"ש בזה ויעו' מ"ש בספר מנחת משה חיו"ד (סי' א) ותשו' זו כתבתי שם כד הוינא בר שיתסר ואכמ"ל ומ"ש הדר"ג לחלק גבי ת"צ שאסור בה"ש על פי דברי התוס' כתובות (כח) הנה בודאי הסברא נכונה לומר כן גבי ת"צ שאסרו בספיקו משום דבה"ש הוי ספק תמידי לא על פי מקרה אבל מה להא דשבת (לד) שהבאתי שם דהקילו בספק בין השמשות (אף בדברים הסותרין זא"ז וכמ"ש הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצות בשורש א' ד"ה ולא עוד) אף דהוי ספק תמידי ובע"כ צריך לבוא לסברת התוספות עירובין (מה ע"ב) דבעירוב הקילו יותר וכמו שהארכתי בזה בספרי שמן המשחה על הש"ס, ובעיקר סברתו כתבתי בתשו' א' לק' בערשיד לפלפל בדברי הגבו"א בענין ספק ת"צ וכתבתי גם כן לחלק בין ספק מקרה לספק תמידי על פי דברי התוספות כתובות (כח) וכתבתי ת"ל בזה לסתור ולבנות מדברי הירושלמי ברכות (פ"א ה"א) ומדברי הש"ס מנחות (סח ע"ב) ועוד מכמה מקומות ש מש"ל שער התירוצים (סימן נא) באורך ואין לכפול הדברים):
ידידו וידיד כל נושאי דגל התורה דו"ש באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי החופ"ק בעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן סב

דברי הגאון הגדול זקן ויושב בישיבה סוע"ה וכו' בקש"ת מוהר"ר מרדכי גיטפל יפה וצ"ל הגאבד"ק ראזיגאי ונפטר באה"ק תוב"ב. בדברי המרדכי פרק חזקת הבתים (סימן

תקלג) ודברי השאילת יעבץ לענין חזקת מצוה במה שנוגע לספרי ברכת משה. [זה לשונו] כבוד הרב הגאון המפורסם נודע לשם ולתהלה בחבוריו הנחמדים אשר העלה חריף ובקי משנתו זך ונקי וכו' וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום ירו שלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו: אחדשה"ט כמשפט הנני מבקש סליחתו על, מניעת תשובתי עד כה ואמנם כי לא מלבי ורק יען חבורו הטהור הגיעני בימים אחדים קודם הפסח אשר באין פנות אל המנוחה ומלתא מני אזדא וכו' עד עתה בשבוע זה הגיעני מכתב מחתני הגאון אבד"ק שאוזיל שיחיה הזכירני בזה אשר במכתב הדר"ג שיחיה התפלא על זה אמרתי לאו אורח ארעא לעכובא עוד אף שאבא עד הנה בלי שום חד"ת כי מחדושי לא עלה בידי להוציא לאור הדפוס מכמה טעמים ובפרט לעת זקנתי כו' וכאשר אמרו ז"ל הקדש שוה מנה שחללו על ש"פ כו וההקדשות וס"ת אין בהם הונאה הנני שולח לו מחיר ספרו א' רו"כ מה שאחשוב כי זה שעלה לו הוצאת הדפוס ובכלל הנני מודיע להדר"ג כי עיינתי בחבורו הטהור בכמה מקומות גם טרם נתתיו לכריכה ראיתיו למעיין ישר ומאזני משכלו מכוונים כן בתשובותיו כן בלקיטותיו נפלאתי על רוב חריפותו ובקיאותו והנני חותם בברכה שלום לו ולתורתו ולכל החוסים בצל קורתו עד העולם אכי"ר:

ולא אמנע מלציין מה שחשבתי בעברי בספרו הטהור לפום רהיטא בראש ספרו רמי מ"ש בשו"ת שאילת יעב"ץ דחזקה בפעם אחד די ובמרדכי וש"ע כתבו אדם שרגיל כו' ובעי ג' פעמים ולענ"ד היה נראה דלק"מ דשו"ת שיעב"ץ איירי שהחזיק ע"פ צבור מפורש וחזקה די בפ"א ובש"ע איירי בלא פירשו שנותנים לו ורק על פי שלא מיחו בידו וא"כ בפעם א' או ב' אולי במקרה היה ולמחר יעשהו אחרים וע"כ בעי ג' פעמים בעשאו בפניהם ג"פ ולא מיחו בידו ולא נתנו לאחר זה ראיה גמורה שויתרו לו וז"פ כן קושיא על המהרי"ק במה שהיה בהמ"ד בביתו דאין הצבור יכולים לשנותו משום חשדא והרי בלא"ה א"י לדחותו משום חזקה כבר עמד על זה בחידושי רעק"א ז"ל למג"א (סימן קנג) וגם בזה נלע"ד דלק"מ שהרי חזקה שאין עמה טענה אינו כלום ורק משום דחזקה שאין עמה טענה לא מקרי בכה"ג שהרי הניחוהו לעשות זא"ז ולא מיחו והוי כדלי ליה צנא דפירי ואמרינן שנתנו לו במתנה וכ"ז בשמחזיק בשלהם לבד ואין להם הנאה בזה אבל בכה"ג שמוסר ביתו למקום תפלה מאין הרגלים לומר שהם ויתרו זכותם רק שהם לא חפצו ליתן ביתם לע"ע ובאשר יזדמן שירצה אחר לתת ביתו אזי ישנו באמת וע"כ אמר הטעם רק משום חשדא דלמה ירצו הציבור לשנות וכה"ג בית שנותנין עירוב בתוכו דאין ראיה שויתרו ורק שמחו שמצאו איש ששיעבד ביתו לכך ורק משום חשדא א"י לשנות ומטעם זה א"י לשנות אפילו בשכר דויתור זה שנתן ביתו לכך זהו כמו שפסקו עמו וא"י

לשנות אח"כ ולפ"ז אפ"ל גם ביין קידוש כיון שהם לא נתנו לו כלום רק אדרבא הוא נתן להם והיה הדין נותן שיוכלו לשנות אם אין כאן חשדא שימכרו בפרסום לכל המרבה ולפ"ז אדרבא ה ברא להיפוך דדבר שיש בו הוצאה הוי חזקה שאין עמה טענה למה לא מיחו דאפשר דעד כה לא נתרצו להוצאה זאת ובהכרזה בפרסום למרבה אין חשדא ול"ד למ"ש ביבמות דלמא איכא דלא שמע בהכרזה כמובן כ"ז כתבתי מה שנזכרתי בעיוני בראש ספרו הטהור ועוד לא שקלתי בפלס גם עתה את דברי שכתבתי בחפזון וכו':

שנת תרמ"ז דאזינאי הנני חותם באהבה רבה ומכבדו בערבו הרם כאמור ואת יראי ד' אכבר דו"ש וידידו בא"ר וא"ע מרדכי גימפל חופ"ק. וזה אשר השבתי על דברי הגאון הנ"ל בקצרה:

והנה המעיין בשו"ת שאילת יעב"ץ עצמו ח"ב (סי' סט) (שלא היה אז באוצר ספרי) אות ג' כתב ג"כ טעמא דחשדא יעו"ש שכתב איברא מתלתא טעמי קאתינא עלה אי משום ד"ש ואי משום חשדא ואי משום דמעלין בקודש וכיון שעלה לא ירד ויש לכל זה מקור בגמ' שאין להאריך כאן ודין אחד הוא לכל המינוים (שאינן עשוין על תנאי לזמן) שאין מורידין בלי טענה ואמתלא גדולה ואבוהן דכולהו גמרא דיומא עכ"ד, ובאמת גם בשו"ת מאיר נתיבים (סי' לג) ורדב"ז ח"ד (סי' יא) כתב דמה דאמרו במי שהחזיק במצוה אין רשות לצבור ליקח ממנו הטעם הוא נמי משום דרכי שלום וחשדא שיחשדוהו שהוא אינו הגון לאותה מצוה לכך נטלוה ממנו (והזכרתי זאת אח"כ בספרי שם (סימן ב אות ג) בהעירותי על דברי ש"ב הגאבד"ק פיעטרקוב זצ"ל) ואם כן ממילא בלא"ה מיושב קושיתי על המהרי"ק (שם בספרי (סימן א אות ג) דלפי דבריו הקשה כן גם רעק"א ז"ל) גבי מי שהיה בהמ"ד בביתו שכתב הטעם משום חשדא והא בלא"ה אין לדחותו משום שהחזיק במצוה זו להתפלל בביתו דלפמש"ל א"ש דחזקת מצוה היא גם כן מצירוף טעמא דחשדא לדעת היעב"ץ ורדב"ז ומ"נ, ובעיקר הדבר שכתב הגאון הנ"ל דהשאילת יעב"ץ אייר בהחזיק על פי צבור מפורש וכו' הנה מתחלת דברי השאילת יעב"ץ נראה לפרש כן שכתב מי שהחזיק על פי הצבור אפילו פ"א אין מעבירין אותו דלשון ע"פ הצבור מורה יותר שחזקתו היה מפורש מפי הצבור וכן הלשון דין אחד הוא לכל המינוים מורה יותר שנתמנה מפורש יוצא מפי הצבור, אכן טעמא דד"ש וחשדא פשוט דשייכי נמי גבי החזיק בסתמא ולא מיתו בו דמ"ש הגאון הנ"ל דבש"ע אייר בלא פירשו שנותנים לו ורק ע"פ שלא מיחו בידו וא"כ בפעם א' או ב' אולי במקרה היה ולמחר יעשהו אחרים וע"כ בעי ג"פ כו' יש לדחות דאי נימא דרק מקרה הוא לא היה מהני אפילו ג' פעמים וכמ"ש המקור חיים (סימן תסז ס"ק ה) דבדבר שנופל במקרה וליכא

דבר הגורם המסתבר כ"כ אזי אמרינן אין חזקה למקריים (יעו' מש"ל שער הצדק סימן לו אות ב באורך) אבל באמת אף בהחזיק בסתמא בדבר הנעשה בפני רבים שכאו"א רואה ושומע ובידו למחות בודאי לא שייך לומר בזה דנעשה באקראי מבלי משים לב וכמ"ש בספרי שם דברי התומים (סימן קמט ס"ק יט) דמה שכתבו שם חזקה שיש בה טענה אין הטענה שלקחו רק אומר שהסכימו הקהל ולא היה נעשה באקראי מבלי שם ללב יעו"ש שכן נראה מלשון הדרכי משה שם שעיקר החזקה היא מה שלא מיתו הקהל והעיקר הוא דמה שנעשה ברבים יש לו תוקף דא"צ אפילו קנין כלל כמבואר שם ברמ"א חו"מ (סימן קסג ס"ו) וד"מ שם (אות ה) וב"י (סימן שלד) ובשו"ת רמ"א (סימן נ) ובעיקר הדבר יש מקום לחלק קצת בין האי דשאילת יעבץ להאי דהמרדכי דהתם גבי מצוה דגלילה או יין להבדלה בעינן רגיל ובפעם אחד לחוד לא מהני משא"כ בהאי דשאילת יעב"ץ גבי תקיעות או תפלה לפני העמוד אפילו בפעם אחד (היינו בר"ה א משנה א ולא בעינן דוקא שלש שנים) הא זכה בכמה סדרי תקיעות או בכמה תפלות וע"כ יש לו חזקה ואין מעבירין אותו ויש בזה לפלפל אכמ"ל דעכ"פ לדינא נראה לפע"ד כמ"ש בספרי שם: הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"א סימן סג

דברי הגאון הגדול שה"ת סוע"ה אב החכמים וכו' ובו' כקש"ת מוהר"ר יוסף דובער הלוי וצ"ל הגאבד"ק בריסק דליטא. בדברי רש"י חולין (מו ע"ב) ד"ה אפילו ועוד קצת דברים הנוגעים לחבורי וברכת צדיקים אדירי התורה ארזי הלבנון על ברכתי ברכת משה. זה לשונו הטהור ה' שלום ישפות רוב שלים וברכה לכבוד ידידי וידיד כל יודעיו הרב הגאון הגדול חריף ובקי המפורסם וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י שלום וכל טוב סלה:

אחדשה"ט הנה בבואי לביתי בליל השייך לצום אסתר העבר מצאתי מכתב כתה"ר בצירוף ספרו הנעים ברכת משה וראיתי במכתבו הטהור התפלא כי זה כמה שלח לי הדר"ג ספרו הראשון מנחת משה וגם כתב לי שאשלח לו כפרי בית הלוי ולא השיג שום תשובה ממני, ידידי יקירי אינני זוכר כלל אם קבלתי ממנו מכתב שאשלח לו ספרי וגם ספרו מנחת משה לא קבלתי רק איזה עלים ממנו הגיע לידי מוואַרשא לא חבור שלם רק עלים מיוחדים בלא ראשית ובלא סוף ואפשר שלטו בו ידי זרים וע"כ לא הגיע לידי כולו [זוכר אני כי ראיתי בו להקל בבועא בשיפולי בעוף ועיין בהגהות מרדכי פא"ט (סימן תשל"ט) מבואר להדיא דטרפה] והן עתה שולח אני להדר"ג ספר בית הלוי ת"ב

כי ח"א אין בידי לשלחו גם חיבורי הקטן על דרוש ג"כ הנני שולח לכתה"ר וגם יש בו איזה חידושים בה חנוכה ובה' סת"מ ישים נא כת"ר עיונו עליו, עתה בעת כתבי לקחתי חיבורו היקר ברכת משה לעיין בו כדי שאוכל לרשום לכתה"ר לעד כי עיינתי בו וראיתי בסימן לז הביא כבודו דברי הפמ"א דבעדות דרבנן ומשאל"ס נשארה על איסור דאורייתא ובאמת דכסברא זו ממש הוא בב"ש באה"ע (סימן קמב ס"ק א) אמנם מעובדא דטבע תסא (קכא ע"ב) ושם היה ע"א במשאל"ס ובכמה מהראשונים מבואר שהיה רק עכו"ם מסל"ת ואפ"ה אמרו שם דלא תצא וזהו היפוך סברא הנ"ל, עוד ראיתי כעת בקונטרס יפה לבדיקה חקר בחסרון מבפנים ומחזיק יותר מרביעית לאסור אם יש קמט מבחוץ בזכרוני שדקדקתי מלשון רש"י בגמרא (שם מז ע"ב) כהאו"מ שכתב אפילו מחזיק רביעית הלוג עכ"ד ולמה הוצרך רש"י לפרש דקאי על רביעית הלוג ומוכרת דס"ל דיותר מזה טרפה והוצרך לפרש דקאי על לוג ולהוציא מדעת רבותינו בכמה דוכתי דסתם רביעית היא רביעית הקב, כתבתי זאת למען כבודו הנני ידידו דו"ש באה"ר וא"ע מברכו בכל טוב ויתברך להפיץ מעיינותיו ע"פ תבל כחפצו וחפץ ידידו דו"ש יוסף דובער הלוי. והנה מ"ש הגאון זצ"ל מבועא בשיפולי אמת שכתבתי שם (סימן ה) לצדד במקום הפ"מ וצורך גדול יעו"ש ג"כ בסי' ו ז אבל דברי הגהות מרדכי הבאתי גם כן שם, ובענין ע"א או נכרי במשאל"ס שם בספרי בר"מ כתבתי מזה בקצרה אבל בספרי מנ"מ חאה"ע (סימן ד) פלפלתי בדברי הש"ע (סעיף לד) דגם בכותי שהסיח ל"ת דטבע פלוני אם נשאת לא תצא והוכחתי שם בעה"י להלכה מכמה מקומות דלא אמרינן הדרא לחששא דאורייי' יעו"ש, והגאון זצ"ל לא ראה ספרי בשלמות כמ"ש במכתבו הטהור, ומ"ש בכונת רש"י חולין (מז) הוא דבר נפלא ואמתי ובעיקר דין הרמ"א כבר האריכו שם בסימן לו כל גדולי האחרונים דיש בזה להעיר מכמה מקומות בש"ס היכא דאמרו אפילו אם דוקא הוא או לאו דוקא יעוין ג"כ עירובין (כו א') ואפילו בית כור ובכורות (טז ע"ב) אפילו עד עשרה דורות כו' ויעוין ג"כ בשו"ת הריב"ש (סימן ל) ושו"ת הב"ח (סי' קח) ויש להעיר ג"כ מדברי הרמב"ם (פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הט"ו) כל שיגיע לו חלקו אפילו כזית פת כו' והתם לא שייך לומר דדוקא הוא ולא סגי בפחות מכזית דהא נראה מלשון הרמב"ם שכתב שם אבל הסולת כו' או פחות שאינו ראוי לא ללוש אותו כו' דאין שיעור לדבר דהכל לפי רוב אנשי בית אב יעו"ש גם כן בהלכה ט"ז ודוק ואכמ"ל, דלדינא נלפע"ד כמ"ש שם שער השני (נתיב ח אות ב) דרוב בנין מטריפין כדעת האוה"מ בחסרון יותר מרביעית זולת במקום הפ"מ או צו"ג יש להקל בזה וכדעת החג"ש (ס"ק כז) אכן כשיש קמט ג"כ חלילה להקל בזה:

ואלה דברי הגאון הישיש ראש רבני אנגליא ר' נתן אדלר ז"ל ובנו הרה"ג ממלא מקום אביו באנגליא שכתבו אז בקבלת) ספרי ברכת משה זה לשונם. בעזה"י כיום ו' עש"ק שושן פורים שנת הוסר, ה' ישפות שלום לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול חריף ובקי וכו' מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קאמינקא. תשואת חן חן למעכ"ת הרמה על ספרו הנחמד ברכת משה אשר בו כבדני ועדיין לא היה לי פנאי לעיין בו והשי"ת יחזקהו ויזכהו לחבר עוד חבורים מתוכמים ולהפיץ מעיינותיו החוצה להגדיל תורה ולהאדירה כעתירת נאמנו ומוקירו הקטן נתן אדלר הכהן. ואלה דברי בנו רב הכולל נ"י. ב"ה יום ג' ג' שבט תרמ"ז לונדן ה' ישפות שלום לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול סיני ועוקר הרים וכו' מוהר"ר משה נחום נ"י גלילת ידו הטהורה הגיעני והנני מן המודיעים שקבלתי את ספרו הטהור ברכת משה אשר בו כבדני הדר"ג ומחמת טרדות רבות אשר הקיפוני בהקפת כל הראש לא היה לי עדיין פנאי לעיין בו כראוי והשי"ת יזכהו להפיץ תורתו וחכמתו החוצה להגדיל תורה ולהאדירה כעתירת אוהבו ומוקירו בלב ונפש, הקטן נפתלי אדלר הכהן. ואלה דברי הרב הגאון הגדול מר ישראל ותפארתו ר' יצחק אהרן העטינגער זצ"ל אבד"ק פרעמיסלא זק' לבוב יע"א. זה לשונו בעה"י יום ד' כג טבת תרמ"ז לפ"ק לבוב. רוב ברכות שפעת הצלחות לכבוד ידיד נפשי ולבי הרב הגאון הגדול החריף ובקי המפורסם לתהלה מאד נעלה איש אשכולות מעטה תהלות כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא והגליל יע"א. מכתבו היקר הגיעני ונצטערתי מאד בצערן של ת"ח וכו' ויהא רעוא אשר יקוים בו מאמר הכתוב (גבי יוסף) וכו' מאן מלכי רבנן יפוצו מעינותיו חוצה ויזכה ללמוד וללמד ירבה גבולו בתלמידים כחפץ לבבו וכאשר הגיעני מכתבו דמר שלחתי תיכף להרב ר"א מארגאשיס לשלוח לידי ספרו ברכת משה וכאשר ראיתיו כן תמהתי על גודל חריפותו ובקיאותו עשה מטעמים כאשר אהבתי דברים נכונים וישרים לאמתה של תורה וביחוד בקונטרס יפה לבדיקה הגדיל לעשות דברים נחוצים למעשה וממנו יראו וכן יעשו הרבנים והבודקים להורות על פי ההוראות מאת רבותינו גדולי האחרונים אשר קבצם כעמיר גרנה והוסיף נופך מדיליה בסברא ברורה וישרה להלכה ומורין כן והנה יש עמדי ענינים רבים אשר חנני ה'. לפלפל עם מעכת"ה ולרב חולשת כחי וגודל הטרדה לא אוכל להפיק זממי, דברי ידידו מוקירו ומכבדו הנאמן בברית אהבתו יצחק אהרן סג"ל איטינגא. ואלה דברי הרב הגאון הצ' חכם הכולל סוע"ה וכו' כקש"ת מוהר"ר אברהם פאלאגי זצ"ל חכם באשי בק' אזמיר מדינת טורקייא בן לאותו צדיק גאון הגאונים וכו' מהור"ר חיים פאלאגי זצ"ל מח"ס חיים כמנין חיי"ם זי"ע וזה לשונו, בעה"י ג' שבט שנת ואמרת לברכנו כן תברכנו

סלה, לכבוד הגאון הגדול המפורסם בכל תפוצות ישראל האירו ברקיו תבל בכל גולת אריאל מעלת הרב המופלג בדורנו וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום נרו ישמרהו האל ויאיר אורו עד ביאת הגואל כן יהן רצון אמן. בראשית מאמר כפלינן שלמא למלכא (ממ"ר) ויתפלל אברהם אל האלקים לא יעדי מינן זיו אורו בקרב כל ישראל להקים דגל התורה בכת ואל אנס"ו ויבא אברהם בארש מודע לבינה בהגיע הצעיר לפרק המקבל זה כתב ידו של רבי עם מנחתו הטהורה. ספרו הנורא ברכת משה ונתמלאה כל הבית אורה זה כלל גדול התורה ג' ספרים נפתחים מלאים זיו ומפיקים נוגה ליהודים היתה אורה ואענדנו עטרה לראשי גדולה עטרה להשתעשע בתורתו התמימה זכה וברה אנא דאמרי ברכת אברהם ישר חיליה לאורייתא ויפוצו מעינותיו חוצה עשות ספרים הרבה וספירת תפארה והאמנתי כי אדבר דלגדול הדור שכמותו מי יתנני להקריב מנחה לפניו מספרי חיים הגאון החסיד ר' אבא זלה"ה ומספרי הקטנים אשר הדפסתי למעלה מעשרה אך הדרך רחוקה והוצאת הדרך יתירה ואפילו אם ספרי חיים מהרב אבא מארי ז"ל שוים להוציא עליהם הוצאת הדרך הנה בספרי הקטנים אינם כדאים להוציא עליהם הרבה עדי יגיעו לידו הטהורה ואדוניר"ם בהדי שותא ויכתוב משה לתת מחיריהם חלילה לי לעשות עם אדם גדול שכמותו בדרך מכירה כי אם דוקא דרך מתנה ומה שירצה ברצונו הטוב לשלוח בעד נדבות הספרים רצוי ומקובל המעט הוא אם רב כאשר ידבנו לבו כי זה דרכי דנדבות הספרים הוקצו למצותן להדפיס ספרים אחרים אכן מי יתן ידעתי את הדרך אשר ילכו בה שלא יהיה הוצאה מרובה ולפי שעה משום ולא יראו פניו ריקם יקח ויעל אדוני המחבר ספר אחד מהם וכתוב שמו הטוב על גבו יודיעני מקבלתו ושלומו יסגא לעילא מדרגיה ממני המעתיר בעדו תמיד אברהם בהרב מוהר"ר חיים פאלאגי ס"ט. מח"ס "שמו אברהם" "וימהר אברהם" "אברהם את ידו" "אברהם את עיניו" "פדה את אברהם" "ויקרא אברהם" "אברהם אזכור" "אברהם אנכי" "ברך את אברהם" "שו"ת שמע אברהם על חו"מ" "שו"ת ויען אברהם על חלקי השלחן ערוך":

אחרון חביב דברי ברכת צדיק הרב הגאון הקדוש צי"ע וכו' רבן של ישראל כקש"ת מוהר"ר שניאור זלמן שניאורזאהן הרבי מקאפוסט שכתב לי בעצם ידו הטהורה את ברכתו על קבלת ספרי ז"ל הטהור, ב"ה אור ליום ועש"ק וישב כ"ג כסלו תרחם קאפוסט ה' שלום ישפות שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הגאון חריף ובקי ותיק וחסיד וירא אלקים מרבים כש"ת מו"ה משה נחום שליט"א ולכל אשר לו שלום וישע רב מכתב כת"ר קבלתי יום א' העבר וספריו היקרים קבלתי יום ג' העבר באהבה ותיבה השי"ת

יחוננו להבין ולהשכיל תמיד לאמיתתה של הלכה ויזכה לאורך ימים בימינה וכ"ש עושר וכבוד ידידו הדורש שלומו באהבה מוקירו ומכבדו ש' זלמן:

ח"א סימן סד

דברי י"ג הכהן הגדול מאחיו ה"ה הרב הגאון המובהק סיני ועוקר הרים נזר הנבונים וכו' כקש"ת מוהר"ר שלמה הכהן מווילנא. פלפול בענין חזקת מצוה הנוגע לספרי בדכ"מ זה לשונו:

בעזה"י במוש"ק פרשת מקץ ה' דחנוכה לסדר ולפרט קחו לכם מזמר"ת הארץ לפ"ק ולפרט וזאת הברכה אשר ברך משה לפ"ק ווילנא החיים והשלום וכל ט"ס ירוקו מן השמים על ראש כבוד ידיד עליון ויראיו וידיד נפשי עוז ה"ה הרב הגאון המהולל החו"ב סיני ועוקר הרים המפורסם לשם ולתהלה ולתפארת בחבוריו הנעימים והקדושים חובר חברים מתוכם שלשלת היוחסין חוטר מגזע ישישים למעלה בקודש הקדשים שכ"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו, בעמ"ח ספר מנחת משה וספר ברכת משה יהי ד' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח ויזכהו ד' לחבר עוד חבורים נכבדים בד' הש"ס והפוסקים ושו"ת אליבא דדינא למען לזכות את הרבים כחפצו ורצונו הטוב ויחזק ד' כחו וחיליה לאורייתא בבריות גופא ונהורא מעליא ויהיה בריא אולם לעבודת ה' ותורתו ויקוים בו הכתוב כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים וכתיב כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ולא ימוש התורה מפיו ומפי זרעו וזרע זרעו עד העולם אכיה"ר: ואחדש"ת הרמה כי מכתבו הטהור בצירוף חבורו היקר והנחמד ספר ברכת משה קבלתי לנכון בזמנו ומחמת איזה טרדות וסיבות נתאחר תשובתי עד כה ואתו הסליחה על מה שלא השבתי עד היום, והנה באמת ראיתי להודיע להדר"ג כי מאד קבלתי נחת מקבלת ספרו הנ"ל כי מדי פתחתיו וקריתי בו כשנים ושלשה דלתות תיכף ברכתי עליו ברכת הנהנין כי נתמלא כל הבית כולה אורה מתורה אור של משה הוא ניהו מר רבה באורייתא נ"י והוא ספר מלא וגדוש בחריפות ובקיאות ובסברא ישרה וכמה הלכתא גוברתא איכא למשמע מיני' אשרי שלו ככה ומד' ישא ברכה והכי קרא שמו ברכת משה כי כשמו כן הוא כי הוא כלי מחזיק ברכה מברכת משה והיינו מה שקבל משה רבינו את התורה מסיני ונתנה לישראל זה הוא עיקר ברכת משה שבירך את ישראל דהתורה הוא מקור לכל הברכות והיינו דבפרשת וזאת הברכה מתחיל מקודם ד' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו' ואח"כ התחיל לברך ישראל ורש"י ז"ל פי' דפתח בתחלה בשבחו של מקום וכו' ויש בו הזכרת זכות לישראל וכו', ולדעתי י"ל דזה נמי מכלל הברכות וזו

היא ראשונה לכל הברכות דע"י התורה ניתנו הברכות וכ"כ הבעל הטורים ז"ל בריש פרשת ראה את הברכה אשר תשמעו ס"ת תורה שבזכות התורה יבואו הברכות] ואם כן יפה כיון בזה כת"ר נ"י שקראו בשם ברכת משה על שם שברכו ה' לחדש חידושים בתורה והם נקראים על שם כת"ר נ"י וכדאמרינן בתחלה בתורת ה' חפצו והדר בתורתו יהגה יומם ולילה ומעכ"ת נהג בו טובת עין ונתנה לישראל ופזר עליה סך רב והוציאן לאור ע"פ תבל לזכות את הרבים [וכמו שעשה משה רבינו וכדאמרינן בנדרים (דף לח) לא ניתנה תורה וכו' ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל וכו' ומסקינן לא נצרכה אלא לפלפולא בעלמא יעו"ש] ובריך רחמנא דיהיב לן אורייתא תליתאי [והיינו ספרו דמר נ"י דנתחלק לג' ענינים נפרדים וכולהו שוין לטובה] ע"י תליתאי והוא ניהו מר הוא ניהו רבא באורייי נ"י דהוא מוכתר בג' מעלות נשגבות א' כ' תורה והחכמה והב' במעלות היחוס ג' וכתר שם טוב עולה על גביהן והנה להשיב לו תמורה ותשלומין על תשורתו הנכבדה אין ביכולתי כעת כדכתיב כי טוב סחרה מכל סחורה מפז ומפנינים יקרה ולכן הוא נצרך להמתין עד שיצא ספרי בנין שלמה מבית הדפוס אי"ה קרוב לחג הפסח הבע"ל אז אשלח לו ספרי אי"ה לתשלומין אבל לע"ע לא באתי רק ליתן לו גודל הודאה ות"ח והחזקת טובה ולברכו בברכת כהנים יברך יאר ישא אכיה"ר ולמען יהוה לי לאות על מקרא מגילה ראיתי להשתעשע עם הדר"ג באיזה דברים מה שעלה ברעיוני בעת עיוני בספרו דמר נ"י ואף דבאיזה דברים נטיתי מדברי כת"ר שליט"א מ"מ כן דרך התורה זה בונה וזה סותר זה מקשה וזה מפרק וממילא רווחא שמעתתא בעזה"י וזה החלי בעזר ה' וראשון לציון באתי לכתוב על מה שראיתי להדר"ג נ"י שמפלפל בדף הראשון בענין השאלה שבא לפניו איש אחד שהחזיק במצוה זמן רב שנותן י"ג על כוס הבדלה לבהמ"ד וכו' וקם איש אחד שרוצה ליתן בעד המצוה דמים מרובים וכו' והראשון החזיק במצוה זו בחנם דהדין עם מי וכת"ר נ"י האריך לפלפל בתחלה דכמה שיעורי החזקה בזה והביא בזה מחלוקת הפרמ"ג בא"א ובסימן תקפ"א) עם הרב מהר"א אלקלעי בשם שאילת יעב"ץ דהפרמ"ג ס"ל דבעינן שיחזיק ג' פעמים והרב מהר"א ס"ל דסגי בפעם אחת וגם מסתפק אם מהני החזקה בחנם דמלשון המרדכי בב"ב ובש"ע או"ח (סוף סי' קנג) משמע דוקא בשכר מהני החזקה ואמנם מסתימות דברי האחרונים משמע דאף בחנם מהני, ועוד כתב כת"ר דמקור דין זה הוא מירושלמי דהוריות אילין דבר פזי וכו' ופשיט ליה מקרא והקמות את המשכן כמשפטו וגו' דקרש שזכה בצפון ינתן בצפון וכו' ואכן לפע"ד לא כל הדברים שוין וב' מיני חזקות הם ולא ראוי זה כראוי זה וכמו שאבאר. בעזה"י ולפי דברינו אין כאן פלוגתא כלל בזה ומר אמר חדא ומר אמר

חדא ולא פליגי וגם אין כאן ספק להסתפק בזה דבעינן שכר דהנה בדין המבואר במרדכי בפרק חזקת הבתים בנדון אחד שהיה מוחזק בגלילה או בס"ת בדמים שקנה מן הצבור ואח"כ אירעו אונס וכו' ונתנו הצבור הזכות לאחר וכו' דהוא דבר שדרך הצבור למכור הזכות לאחרים בשכר או בחנם ואין אדם רשאי לזכות במצוה זו בע"כ של הצבור פשוט דאז הוחזק במצוה על פי הצבור דנתנו לו הזכות במתנה או בדמים דודאי זכה במצוה זו דלא גרע מחזקה דדבר הרשות כגון חזקת סולם או דהוחזק לפתוח תלונות וזיזין בחצר חבירו דדעת המחבר בחו"מ (סימן קנג) כדעת

הרשב"ם דאין צריך חזקת ג"ש ולא טענה כלל רק אם הוציא הזיזין בחצר הבית ושתק שוב אינו יכול למחות בידו ופשוט דבא בחזקה דמצוה והד"מ שכתב בחו"מ (סימן קמט) גבי דין של המרדכי הנ"ל דבעינן חזקה שיש עמה טענה והביאו הסמ"ע (הביאו גם כת"ר נ"י) לשטתו אזיל דפסק בסימן קנג שם בהגה"ה כדעת הרא"ש דבעינן ג"ש וטענה ורצה לומר שטוען דבעל החצר נתן לו במתנה או דמחל בפירוש דבאמת על זה לא שייך לשון קנין דהא אין מקום על מה לחול הקנין דהא הראיה הוא דבר שאין בו ממש ופשוטי דגם בכאן (בסוף סימן קמט) גבי זכות דגלילה נמי רצה לומר דטענה דמחילה או מתנה שנתנו לו הזכות דקנין לא שייך על זה דהוא דבר שלא בא לעולם [ומערכ"ת שליט"א כתב בספרו על דברי הסמ"ע וז"ל ומה זו טענה אם לא שטוען שנתן דמים וקנה המצוה עכ"ל, ובמחכ"ת אולי לא עיין בטור וש"ע (סימן קנג וסימן קנה) לענין אם לא הרחיק שיעור הרחקה דאף לדעת הסוברים דבעינן בכל זה חזקה שיש עמה טענה מכל מקום סגי בטענה דמתנה או מחילה וכן מבואר ברש"י בבבא בתרא (דף ו' ע"א) ד"ה אחזיק ודברי כת"ר נ"י תמוהין בזה] ולכן לא הביא המרדכי ראיה לעיקר דין זה דמהני חזקה משום דזה פשוט דלא גרע מדבר הרשות וגם אינו ענין לדברי הירושלמי כלל דהתם מיירי במי שהוחזק בדבר שיש בו כבוד ועילוי להאדם כגון לכנוס ראשון דשייך ביה סברא דמעלין בקודש ואין מורידין דאין להוריד אדם מגדולתו שהחזיק כבר בלא סיבה וטענה, ועל זה מביא שפיר ראיה מקרשים אבל במי שהוחזק במצוה דגלילה אין בזה כבוד וגדולה דיהיה שייך בזה הורדה מגדולתו [ורק הריב"ש (בסימן רע"א) דמיירי בענין חזקה דרבנות שם שפיר הביא ראיה מהירושלמי אבל באמת אין צריך לראיה כלל דהא הצבור יכולין למכור או ליתן הזכות למי שירצו ופשוט דאין צריך לזה חזקה כלל [ומ"ש במרדכי במי שהיה רגיל וכו' וכן מה שכתב שם דנתן דמים הכל לאו דווקא רק דמעשה שהיה כך היה ובש"ע לומר דנמשך אחר לשון המרדכי] דכיון שיש עדים דהצבור נתנו לו הזכות גם בפעם אחת סגי ואפשר דאפילו לא התחיל כלל לעשות המצוה גם כן כבר זכה על ידי

נתינתם והפרמ"ג (בסימן תקפא) מיירי בש"ץ או בתקיעות דהוא דבר שאין דרך הציבור ליטול בעד זה מעות ואדרבא על פי הרוב נותנין מעות עבור זה והלכך אם אחד התנדב להיות ש"ץ או בעל תוקע שם יש סברא דבעינן דהוחזק ג' פעמים דלא שייך בזה זכות וקנין דממי נטלו קנין או זכות דהא אין דרך הציבור להקנות דבר כזה לאחרים ואין להם זכות בדבר זה, וכדברים האלה מצאתי להדיא בחדושי הגרעק"א ז"ל שנדפס על הגליון באורח חיים (בסוף סימן קנג) בדפוס יאהניסבורג שהביא שם בשם מהרא"י ז"ל בתשובה בנדון רב היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד גם כן אפילו מקפח קצת פרנסת האחר וכו' והובא להלכה בדברי הרמ"א יו"ד (סימן רמה סעיף כב)] וכתב המהרא"י דלא דמי לנידון המרדכי דשאני התם דרגילין לקנות כה"ג מהצבור וכו' וביאר הגרע"א שם דכונתו דדוקא בגלילה דהוא דבר שדרך הצבור למוכרם ואין רשאי כל אחד לחטוף המצוה בלא רשות הצבור משום הכי הוי ענין חזקה אף דלא מכרו לו דהוי כמו שנתנו לו במתנה שיהא הוא זוכה באלו ולא אחר מה שאין כן במילי דמצוה שהם הפקר לכל מי שירצה כגון ללמוד לרבים וכו' ולא שייך בהם חזקה וכו' ע"ש ומשמע שהסכים לדעת הראנ"ח דיכולים לסלק לגמרי להראשון ודלא כהריב"ש [ורק דהרמ"א ז"ל ביו"ד שם דהביא לדברי שניהם ע"כ דס"ל דמהרא"י לא קאמר רק להשתמש ביחד דאינו מבטל לגמרי חזקתו, אבל באמת נראה לע"ד דלדעת הריב"ש גם זה אסור דמכל מקום איכא איבה וכמו שאביא לקמן מהש"ס דיומא (דף יב)] ואמנם דלא ביאר דמה יעשה המהרא"י בראיית הריב"ש מהירושלמי ואף דבאמת קצת יש לדחות דבקרשים שאני דהוא מילי דקדושה ושייך בהם דמעלין בקודש וכו' אבל באדם שהוחזק בכבוד וגדולה לא מצינו בזה דמעלין בקודש אבל מכל מקים הא הירושלמי מדמה להדדי ובאמת אני תמה על הריב"ש דמה הוצרך להביא מהירושלמי דהא גם בבבלי יומא (די"ב) אמרי' דשני אינו ראוי להיות כה"ג משום איבה ולכהן הדיוט משום מעלין בקודש ואין מורידין (ומה שיש להקשות דבלא"ה אסור משום מחוסר בגדים כבר תירץ התוספות שם ודכה"ג מסתלק בפה) הרי דאף בכבוד וגדולה אמרינן כיון שעלה שוב אסור להורידו וכן ראיה משם דלא בעינן חזקה דג' פעמים ועוד ראיה משם דלהשתמש שניהם בכה"ג גם כן אסור משום איבה דכה"ג משמש ומזה סתירה על מה שכתב הגרע"א ז"ל דהרמ"א מחלק בין נידון דהריב"ש דמיירי להעבירו לגמרי ובין נידון המהרא"י דשניהם משתמשין כאחת ולפי מה שכתבתי אם איתא כדעת הריב"ש דאסור להורידו מגדולתו גם שישתמשו שניהם ביחד אסור משום איבה ולכן דברי הרמ"א ז"ל שם צריך עיון דנראה דשני הפסקים שלו סתרי אהדרי לכאורה תוכ"ד וכן בהגבהה וגלילה בנידון המרדכי להיפוך שם לא שייך

רק הסברא דקנין וזכות אבל סברת הירושלמי דמעלין בקודש ואין מורידין זה א שייך רק בדבר שבקדושה או בדבר כבוד וגדולה שהוחזק בו האדם אבל בענין זה אין בזה עילוי וכבוד יותר משארי האנשים המתפללים שמה דאם זה זכה בגלילה יש אנשים אחרים שמוחזקין במצוה אחרת בהגבהה או בעליה לספר תורה, ואין להשיב על סברא זו מהא דאמרינן בשבת (דף כא ע"ב) גבי נר חנוכה דשני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש כנגד פרי החג ואחד עשה כדברי ב"ה משום דמעלין בקודש ואין מורידין והרי נר חנוכה אין בו משום קדושה וכדאמרינן להדיא שם (דף כב) דאטו נר קדושה יש בו ומסקינן דאבוהן דכולהו דם הרי דאינו אלא מצוה בעלמא כמו כיסוי הדם ואף על פי כן אמרינן בהו דמעלין בקודש ואין מורידין, באמת כבר כתבנו להעיר על מה דאיתא במסכת סופרים בנוסח הנרות הללו וכל שמונת ימי תנוכה הנרות הללו קודש והוא תמוה לכאורה דהא אמרינן להדיא בגמרא הנ"ל דנר תנוכה אין בו קדושה וכתבתי דמזה ראיה לדעת הבעהמ"א ז"ל שכתב דרב דס"ל דאסור להשתמש לאורה ס"ל באמת דיש בו קדושה מדרבנן דעשאום כנרות המנורה ולפיכך אסור להשתמש בהם אפילו תשמיש דמצוה אבל רב אסי דאינו אוסר רק בהרצאת מעות ס"ל דאין בו קדושה ואיכא הנאה ולכן אינו אוסר רק תשמיש בזוי ושמואל מתיר גם בזה עיין שם בבעהמ"א ז"ל [וצריך לומר דגריס שם רב אסי סתם וכ"ה הגירסא ברא"ש וכן כתב המהרי"ב בגליון הש"ס דגם רש"י ז"ל גריס כן דאלו לפי הגירסא בגמרא דאמר זה בשם רב תקשי דרב אדרב ודוחק לומר דאמוראי נינהו אליבא דרבן ולפ"ז י"ל דהמ"ס גם כן סובר כן דיש בו קדושה כרב וזה סייעתא לפי' של בעהמ"א אבל לא כפסקו דהוא ז"ל פסק כרב אסי ולפמ"ש אדרבא מוכת דהלכה כרב ולפ"ז יש לומר דגם הזקן שעשה כב"ה משום מעלין בקודש ס"ל כן ובזה ניחא מה דאמר שם דחד מ"ד ס"ל דטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים ולא משום מעלין בקודש ולכאורה מה נ"מ לדינא והיותר תימה במה דאמר דעשה כב"ה משום מעלין בקודש דבעשיה כב"ה אינו ניכר מאיזה טעם עשה כן ועיין בפר"ת ובבאורי הגר"א ז"ל דנ"מ אם ס"ל גם הידור ראשון דנר לכל אחד ואחד וכו' ע"ש ואכן לפמ"ש י"ל דפליגי בזה דאידך מ"ד דטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים ס"ל דנ"ת אין בו קדושה ולא שייך מעלין בקודש ונ"מ טובא בינייהו לענין אם אסור להשתמש בהם תשמיש דמצוה ועוד נ"מ לענין מותר השמן אם אסור בהנאה ובתשובה הארכתי בזה מאד בדברי התוס' והרמב"ן והרא"ש ז"ל דיש בזה ד' שיטות ואכמ"ל ובנדון דברי הירושלמי דאמר דקרש שניתן בצפון אסור להחליפו לדרום צריך להבין דמאי הורדה איכא בזה הא ב' המקומות שוין ונראה דהירושלמי סובר דבעינן דוקא להעלות בקדושה דכיון שנוטלו

למקום אחר או דמחליף בד"א צריך להעלותו דוקא ובש"ס דילן במגילה (כו) מבעיא לן ולא איפשטא ופסקו הפוסקים לחומרא וכ"ה ביו"ד (בסימן ער) וע"ש בש"כ שכתב דאסור דאינו רשאי למכור אלא כשמעלה בקדושה ע"ש ובגמרא מבואר דאפילו ליטול מטפחת של ס"ת זו ולכורכה על ספר תורה אחרת אסור דכל שמשנה הדבר ממקומו צריך להעלות, והן הן דברי הירושלמי, וראיתי לסיים בד' אגדה במש"כ בנרות הללו כדי להודות ולהלל לשמך הגדול כ"ה הנוסחא בטור (בסימן תרעו) וכן בנוסח בימי מתתיהו מסיים כן לשמך הגדול ובשמ"ע בברכת הודאה אנו אומרים ויהללו את שמך סתם ורק בנוסח ספרד אומרים הגדול ובארתי על פי הש"ס יומא (דף סט ע"ב) דאמרינן שם מאי ד' האלקים הגדול מאי גדול שגדלו בשם המפורש הרי דשם ה' מקרי גדול ובגבולין אסור לאומרו ע"ש ולכן בעת שביטלו לעבודת בהמ"ק לא היו יכולים להזכיר השם הגדול ולכן בשמ"ע דקאי על זמה"ז אנו אומרים סתם לשמך [וכן יש לפרש דברי המחזור ויטרי שכתבו התוס' בריש ברכות יהי שם הגדול מבורך ודוק] אבל כשנצחו מלכי בית חשמונאים והחזירו עבודת בית המקדש למקומו חזרו להודות לשם הגדול, ועתה הנני להודיע לכהדר"ג כי ממכתבו הטהור היה לי צער מצערן של ת"ת כמוהו ירבה בישראל אשר הודיעני שאינו בקו הבריאה ל"ע והרופאים הזהירוהו שלא לעיין בספר ומצלאין אנחנא קדם מרא דשמיא וארעא שירפאהו רפואה שלמה במהרה ויתן רפאות לשריו ושיקוי לעצמותיו ויחזק כחו וחילו לאורייתא ויהי' בריא אולם כבראשונה בכחות הגוף ובכוחות הנפשיות לגבר חיילים לתורה ולהגדיל תורה ולהוסיף לקחה למען לזכות את הרבים בתורתו ובחכמתו הקדושה אמן כן יהי רצון:

בחפץ המברכו בברכת כהנים ידידו הדו"ש באה"ד וא"ע שלמה הכהן מו"ץ בווילנא:

והנה על כל דברי יד"נ הגאון הכהן הגדול מאחיו שליט"א יש לי ת"ל הרבה לפלפל קנו מקומם בקונטרס כליל תפארת ואכמ"ל אכן בעיקר הדבר שכתב הגאון שליט"א לחלק דבחזקת מצוה כגלילה וכדומה אין בזה כבוד וגדולה דיהיה שייך בזה הורדה מקדושה לא ראה דברי השאילת יעב"ץ עצמו ח"ב (סימן סט) גבי חזקת מצוה דשופר וכדומה שכתב שם גם כן טעמא דמעלין בקודש וכו' יעו"ש ודוק, ומה שתמה גם כן על מ"ש בספרי דמה זו טענה אם לא שנתן דמים דהא סגי בטענה דמתנה או מחילה יפה תמה אבל הא לא כתבתי שם אלא בלשון לכאורה אבל אחר כן הא כתבתי לדינא דמהני אפילו בלא נתינת המעות רק משום שהסכימו הקהל ולא מיחו בזה יעו"ש ומש"ל (סימן סג) ואכמ"ל:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל.
למלאות הגליון החסד אציג מכתב שני מכבוד הרב הגאון הכהן הגדול ר' שלמה הכהן מווילנא בענין נחוץ בנויארק להציל עשוק מיד עושקו ובסופו דבר הנוגע לספרי ברכת משה: (ז"ל) בעזה"י יום ד' י"ב מרחשון לסדר ולפרט כי ברך אברכך והרבה את זרעך וכו' ווילנא, החיים והשלום וכט"ס ישפות ה' לכבוד ידיד עליון ויראיו וידיד נפשנו האהוב והחביב לנו עד לאחת ה"ה כבוד הרב הגאון הגדול החו"ב סיני ועוקר הרים שמו הטוב הולך ונודף כשמן תורק ונודע בשערים המצויינים בהלכה בחבוריו הקדושים והנחמדים אשר הוציאן ע"פ תבל למען לזכות את הרבים שכ"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא מחוז קיוב יהי ה' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח ויזכהו לחבר עוד חבורים נחמדים אליבא דדינא למען לזכות את הרבים ועיניו תחזינה ירושלים בבנינה בנויה על תלה ומכונה וכהן העומד לאורים עומד ומקריב בבית נכון ונשא בראש הרים אכיה"ר. ואחדש"ת באתי להודיעו כי תיכף כאשר קבלתי מכתבו הנחמד ברכתי עליו ברכת הנהנין כי מאד שמחתי עליו כעל כל הון בראותי כת"י דמר נ"י אשר זה עברו זמן עידן ועידנין אשר לא היה לי שום פ"ש וידיעה משלומו הטוב והיה לי מזה צער ואכן עתה ראיתי כי אהבתנו אהבת התורה אהבה שאינה תלויה בדבר שמאז עדיין בוערת בלבו לפקדנו במכתב אהבה ושלום. והנה ע"ד הענין בנויארק וכו' חשתי ולא התמהמהתי וכתבתי תיכף מכתב בקשה להרב הגאון הרב הכולל דנויארק והודעתיו את גדולת חכמתו ותורתו דמר נ"י כפי גודל ערכו הראוי לו ובלי ספק שיתן מקום לדברי כת"ר נ"י ויקיים דברי הדר"ג להשתדל בזה כפי יכולתו, להוציא עשוק מיד עושקו וכו' ויען כי מאד חשקה נפשי להשתעשע עם הדר"ג נ"י בפלפולי דאורייתא כי הם חיינו ובהם נהגה יומם ולילה וכו' ובפרט אכתוב הערות בספריו הנחמדים כי ע"פ הרוב אני מעיין בספרו הנחמד ברכת משה בקונטרס יפה לבדיקה כי הוא נצרך מאד להלכה ולמעשה ונתקבל להלכה ברורה בעיני כל הלומדים ודורשי תושיה וכו'. ולענין מ"ש כת"ר בספרו הטהור (שער הראשון נתיב ה אות ג) בפיצול מקמא במקום חריץ הורדא וכו' והסכים כת"ר לדעת המקילין אפי' שלא במקום הפ"מ והביא מדברי הנוב"י (חיו"ד סי"א) לענין פיצול מקמא באונא עליונה דהגרגרת מחזיקו יפה כוון בזה הדר"ג להלכה ובגליון הלב"ש שלי כתבתי דמצינו לכי תמצא דפיצול מקמא יהיה כשר ופיצול מגבה יהיה טרפה והוא ע"פ דברי הלב"ש (סי' לה אות ית) גבי פיצול מגבה והגומא תחתיו והפיצול קצר מהגומא דמזה מוכח דאינו פיצול רק יתרת דיש נ"מ בין הטעמים דלהראשון מטעם יתר כנטול א"כ אף דלא מתחכך ולא יתפרק מ"מ שייך בו י"כ ולטעם השני דליתא ביתרת מגבה

טרפות רק מחמת שיתפרק כשר בכה"ג דכיון דגומא תחתיו אינו מתפרק (יעו' בט"ז שם ס"ק יב) ובס"ק כת שם הסכים שלא להכשיר בזה רק בהפסד מרובה והיינו משום דמסתפק איזה טעם הוא עיקר וכתבתי בצדו דעוד יש נ"מ בין הטעמים לענין יתרת מקמא על הגרגרת דמטעם יתר כנטול כשר דהא התם אורחא בהכי דמה"ט אנו מכשירין ימ"ק משום דאורחא בהכי אבל לטעם דתתחכך בצלעות גם כאן יש לחוש דתתחכך בגרגרת והתב"ש (ס"ק יט) פסק באמת דטרפה מפני שמתחכך בנרגרת ותתפרק ואמנם, הב"ח מכשיר והלב"ש מכשיר בהפ"מ ונראה דגם זה מחמת ספק הנ"ל דלדעת הסוברים משום יתר כנטול לא חיישינן ביתרת שתתפרק כלל. ולפ"ז זכינו לדין אם נמצא פיצול מקמא על הגרגרת דבזה כתב הנוב"י דהגרגרת מחזיקו או אף אם קצר מהגומא כשר דהא אינו אלא חשש דאינו פיצול רק יתרת וזה הוא חסרון אם היא מגבה אולם אם היא מקמא מה איכפת לן הא ימ"ק כשר ונמצא בפיצול שהוא קצר מהגומא במקום שהגרגרת מחזיקו שלא תתפרק אז הוא להיפך דמקמא כשר ומגבה טרפה אכן בהפ"מ גם מגבה כשר דבהפ"מ תלינן דטעמא שתתחכך בצלעות עיקר ובכה"ג לא תתחכך כיון שיש גומא ולענין יתרת במקום הגרגרת מגבה ממ"נ טרפה אף בהפ"מ או משום יתר כנטול משום דמתחכך בצלעות וגם בגרגרת לא שייך לומר דהגרגרת מחזקו דהא ליכא גומא אבל מקמא בהפ"מ כשר הנלפע"ד כתבתי. כ"ד ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע מברכו בכל הטוב ומצפה לשמוע ממנו אך טוב שלמה הכהן מו"ץ דפה ווילנא. יתר דבריו הנחמדים במכתבו ומה שפלפלתי בדבריו ימצאו מקומם בספרי כליל תפארת. [שער הי"ב קנה מקומו לקמן דף קליה ע"ב. ברכת חכמים פתיחה לספר שני קונטרס כבוד חכמים בעזה"י פותחין בכבוד אכסנאי של הורה כאשר בשנת תרנ"ח כ' תמוז שלחו לי ראשי עדת אסטראלענקא בהסכם כל העיר כתב רבנות ומכתב בקשה בלונ"ח כאיש א' לבוא למת"ק ונעתרתי לבקשתם ששאלו כהוגן ואחרי שעברו ימי המצרים באתי למת"ק ביום טו"ב מנחם ונתקבלתי ת"ל ברוב כבוד והדר מכל המפלגות ובמשך כ"ח ימים שישבתי אתם נתקשרתי עמהם בקשר אמיץ וחזק באהבה וחבה ויראת הכבוד ועל י"ג באתי חזרה לעיר קאמינקא אכן אחרי שנתאשרתי בנימוס מטעם הממשלה הרוממת כחת"י שרי הפלך מלאמזא באתי עם כ"כ שיחיו לכהן פאר בערתי ביום טו"ב טבת (שנת גאולה עושר וכבוד) לשמחת לבב כל חובבי הורה ותומכיה המאושרים ובמשך ומן קצר נתפרסם משרתי החגשה במקומות הגדולים שערים המצויינים בהלכה (מהם יחידי סגולה אשר לרוב ידידהם הודעתי להם מבהוגתי החדשה ורובם נודע להם ע"פ השמועה) ומכל קצוי ארץ השגתי מכתבי ברכה לי ולעדתי מאירי התורה ארזי הלבנון

המאירים עיני חכמים בהלכה הדורשים טובתי באהבה רבה בלי מצרים ע"כ אמרתי לרשום דבריהם בעט ברזל ועופרת (בפתיחה לכבוד חכמים) שיהיה לתפארת לעדתי הנכבדא ולמשמרת לעד ולדורות. ואני תפלה כי כל הברכות שיצאו מפיפיות גאוני וצדיקי הדור הי"ו יחולו על ראשם מקטן ועד גדול בתוספת ברכה המשולשת בתורה אורך ימים ושנות חיים מתוך הרחבה ברו"ג ועושר ובבור (אין כבוד אלא תורה) ובתוכם אתברך גם אנכי העומד לשרת בקודש ומעתיר בעדם לטוב כל הימים, הקטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל: מכתב א ברכת כהן צדק מכבוד יד"נ הרב הגאון הגדול וכו' כקש"ת מו"ה שלמה הכהן שליט"א מו"צ דק' ווילנא מח"ס בנין שלמה וחשק שלמה. [ז"ל] בעזה"י יום ה' ויום הששי לימי התשובה לסדר ולפרט ובדבר 'ה'ז'ה 'ת'א'ר'י'כ'ו 'ימים לפ"ק, המחיה חיים יתן חיים ארוכים טובים ומתוקנים לאיש חי רב פעלים מקבציאל ראש גולת אריאל ידיד ה' וידיד כל יראיו וידיד כל ישראל וידיד נפשי עוז ה"ה הרב הגאון הגדול החו"ב סיני ועוקר הרים שמו נודע בשערים המצויינים בהלכה בחיבוריו הקדושים והיקרים כבוד קדושת שמו מפארים שכ"ח מוהר"ר משה נחום נ"י הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו מחוז קיוב [וכעת נתקבל לאב"ד בעיר גדולה ומפוארה ק"ק אסטראלענקא ה' יכוננה] יהי ה' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח ויחתם ביוה"כ הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה לחיים טובים וארוכים ומחוקנים [וידוע מ"ש המג"א בסו"ס תקפ"ב בשם ספר עשרה מאמרות כי גם הצדיקים נחתמין ביוה"כ וכ"כ הגר"א ז"ל בביאוריו שם והביא ראיות ברורות מן הש"ס לזה והא דאמר ר' כרוספדאי אמר ר"י דצדיקים גמורין נחתמין ג"כ בר"ה צריך לפרש כפי' התוס' שם שהוא דלא כפי' הר"ן יעו"ש בביאורי הגר"א ז"ל וכן דעת ר' אמנון זצ"ל בעל המחבר פיוט ונתנה תוקף] הוא וכל אנשי ביתו וכל הנלוים אליו והמסתופפים בצלו יחתמו בשנת חיים ושלום ובשנת ברכה ופרנסה והצלחה ויזכהו ה' לחבר עוד חבורים נחמדים בגפ"ת ושו"ת למען לזכות את הרבים כחפצו ורצונו ורצון וחפץ הכותב המברכו בזה אכיה"ר:

ואחדש"ת הרמה באחי להחזיק לו טובה על בשורתו הטובה אשר בשרני כי זיכהו ה' להתקבל לרב אב"ד בעיר גדולה לאלהים מלאה חכמים וסופרים ק"ק אסטראלענקא המפוארה כי מאד קבלתי נחת מזה כי אהבת עולם אהבתיו מאז ומכבר אהבה שאינה תלויה בדבר כאהבת דוד ויהונתן והיא אהבת התורה הבוערת בלבי ומאד אני מתענג בעת אשר אני מעיין בחיבוריו היקרים ואני שולח לכת"ר נ"י ברכת מז"ט ויזכהו ה' לישב שם בכבוד ובגדולה כל הימים וכל קהל עדת ישרון דקהלה הנ"ל יהיו סרים למשמעתו ולאור תורתו כולם ילכו ויזכה להרביץ תורה בקרב בני עמו ולהדריכם בדרך הישרה

ולקרבם לתורה וליראת שמים ולהורות להם את הדרך ילכו בה ואח המעשה אשר יעשו וישמח הדר"ג נ"י בהם והם ישמחו בו כל הימים כחפצו ורצונו ורצון וחפץ ידידו הדו"ש ומברכו בברכת כהנים שלמה הכהן מו"ץ דפ"ק ווילנא. ובהיות שאין רצונו שיבואו דברי ריקם בלא תורה אמרתי לכתוב לכת"ר איזה גרגרים מה שעמדתי בשנה העברה להעיר על הסוגיא דערכין (דף לג) דבבית שני לא נהג יובל אפי' מדרבנן ולא מנו יובלות רק כדי לקדש שמיטין [ושמיטין גופא אינו רק מדרבנן וכמבואר בגיטין (לו) וממילא מוכת דיובל לא נהג כלל אפי' מדרבנן והטעם מבואר בתוס' גיטין שם ד"ה ותקון רבנן ודברי הסמ"ג והחומים בח"מ (סי' סז) מש"כ בזה חמוהים מאד ואכמ"ל] ומבואר ברמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה הלכה ח) דאף הברכות לא נהגו בבית שני ומסתמא דה"ה התקועות [וכן מוכח להדיא מסוגיא דערכין הנ"ל דאמרינן דמנו יובלות לקדש שמיטין ודלא כר' יהודא ולר"י נשאר שם בקושיא למאי הוצרכו למנות יובלות ואם איתא הוי מצי למימר דמנו יובלות כדי לתקוע בו ביוה"כ ולומר תשע ברכות אלא ודאי דאף התקיעות והברכות לא נהג כלל בבית שני] ולפיכך תימה לי דאך נפרנס להמשנה ר"ה (כו ע"ב) דשוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות דבאיזה זמן היה נוהג זה דבבית שני לא נהג לא תקיעות ולא ברכות ובבית ראשון לא היו עדיין ברכות דכל הברכות נתקנו ע"י אנשי כנה"ג וכדאיתא בברכות בפ' אין עומדין [וכן קשה הברייתא דר"ה (ל) דתקיעת שופר דר"ה ויובל דוחה את השבת והך דחיה דשבת היא משום גזרה דרבה דאלו איסור התקיעה בעצמה גם ביוה"כ נוהג איסור זה ולא שייך לומר דדוחה את השבת ומאי נ"מ אם חל יוה"כ בשבת או דחל בחול וע"כ משום גזרה דרבה וקסבר דאין עירוב והוצאה ליוה"כ וגזרה דרבה בודאי לא נגזרה רק בבית שני] אם לא דנימא כדעת הגאון חח"מ נ"י בספרו מכתב לחזקי' בר"ה (דף ק שדעתו שם דפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות הוא דאורייתא דהא נפק"ל בר"ה (לב) מקרא רק לקובען בברכות הוא דרבנן ובזה יישב קושית הכפות חמרים והטו"א בר"ה (דף ל) בהא דאמרינן רחמנא אמר אידכר יעו"ש ודו"ק, וא"כ י"ל דהא דתנן דשוה לברכות ר"ל הפסוקים ומיירי בבית ראשון אבל לדעת הטו"א והכפות תמרים שם ושאר מפרשים דגם אמירת הפסוקים הוא דרבנן ונתקן בימי בית שני עדיין התמיה במקומה עומדת וצע"ג, ועוד יש להעיר על דברי רש"י בר"ה (ל) ד"ה איכא דמתני לה שכתב דליכא לפרושי בפני ב"ד דהא בכל ארצכם כתיב ותמוה דהא אינו אלא איסור דרבנן ומאי ראיה מקרא ופי' הטו"א דכונתו דא"כ קא עקרא מצות תקיעה דיובל לגמרי יעו"ש וקשה לי דהתינח למ"ד דיש עירוב והוצאה ליוה"כ אבל למ"ד דאין עירוב והוצאה ליוה"כ שפיר

יתקיים תקיעת שופר ביוה"כ שחל בחול ושפיר יכול לומר דצריך בפני ב"ד דוקא והדבר צ"ע. עכ"ד הגאון הגדול מהר"ש הכהן שליט"א:

(ויעו' מ"ש ע"ז בקונטרסי בשער כלל גדול בתורה):

מכתב ב מהגאון הגדול הנ"ל לראשי עדת אסטראלענקא ברכת בהן צדק תחול על ראשם. [ז"ל] בעה"י ו' עש"ק פ' האזינו ב' ז' תשרי לפרט ובדבר 'ה'ז'ה 'ת'א'ר'כ'ו ימים לפ"ק, המחיה חיים יתן חיים ארוכים טובים ומתוקים לכבוד אלופי הגבאים הרוזנים ומנהיגי קהל עדת ישרון דק' אסטראלענקא יצ"ו היקרים והנכבדים החכמים השלמים הגבירים המפורסמים הנדיבים ושועים ומופלגים בתורה וביראה ולכבוד כל יח"ס והנדיבים בעם בכלל נ"י ויתחמו כולם וכל קהל עדתם בגמר חתימה טובה ביוה"כ הבע"ל בשנת חיים ושלום ופרנסה טובה והצלחה כחפצם ורצונם ורצון וחפץ הכותב המברך אותם בזה אכיה"ר. ואחדש"ת הרמה באתי לשלוח לכם ברכת מז"ט ואשריכם כי זכיתם לקבל עליכם לרב אב"ד את כבוד הרב הגאון הגדול האמתי החו"ב סיני ועוקר הרים מו"ה משה נחום נ"י אבד"ק קאמינקא יצ"ו אשר כבר מפורסם בכל מדינותינו ברוב גאונו וצדקתו ויראתו הטהורה והוא מצויין ברוב גאונו אחד מיוחד כאחד מהגאונים הגדולים המפורסמים בעולם ויהיה לכם לשם ולתפארת בישראל ותשמחו אתם בו והוא בכם ויורה לכם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ולאור תורתו תלכו ותקבלו נחת ממנו כל הימים וה' יברך את כל קהל עדתכם בעושר וכבוד וגדולה ובפרנסה טובה לרגלו וכמאמרם ז"ל כי תיכף לת"ח ברכה. כ"ד הדורש שלום כולכם ומברך אתכם בברכת כהנים שלמה הכהן מו"צ דפ"ק ווילנא: מכתב ג מהרב הגאון הצדיק ר' חיים חזקי' מדיני הי"ו מח"ס אזר לי ומכתב לחזקי' וספרי שדי חמד הנפלאים. [ז"ל] בעה"י יום שהוכפל בו כי טוב לסדר את המאוד הגדול לממשלת "כה יזכו לרוב שמחה" לפ"ק, כבוד רב רחימא ורב נהורא המאור הגדול גברא רבה ויקירא צי"ר המעלות כליל התפארה חריף ובקי בכל מקצועות שבתורה ליהודים הוא אורה הגאון הגדול עצום ורב שר התורה כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי מח"ס היקרים מאירים ומזהירים מנחת משה ו"ברכת משה" אבד"ק אסטראלענקא נרו יאיר כזהר וכעצם השמים לטוהר עוטה כשלמה אורה שלום לכבוד גאונו ושלום אל עמו ואל חסידיו לפ"ג. שמועה טובה חדשן עצמותינו אשר שמענו ונדע כי נתקבל כבוד גאונו לרב אב"ד בעיר המהוללה אסטראלענקא שמה יכוננה העליון על תלה וישמרי' מכל פגע רע וממחלה ששתי כעל כל הון אשר זיכה ה' לקהלה מפוארה וחמודה כולה נאה וחסודה לחסות תחת כנפי גאון עוזנו מרן מלכא (ממ"ר) באשר ה' עמו שכמותו הלכה אשרך ארץ שמלכך נהר הנהר הגדול הזה אשר

מחזה שדי יחזה וכתר הרבנות הולמתו לרעות ביעקב עמו חבל נחלתו ברוכים אתם להשם וצויתי את ברכתי וצילה גם היא תפלה לעני כחזקיאו בתלותו אנא ה' תהא משרה זו לו ולכל בני עדתו למזל טוב ולהצלחה ומה' ישאו ברכה ותירום רישיה אכוליה כרכא ישמח צדיק באנשי עדתו והם ישמחו בו ובתורתו מה טוב חלקם אשר זכו לראו"ת טוב"ה (לפ"ק) יחד כולם ישבו ישרים מאירים ומזהירים שקטים ושאננים דשנים ורעננים ברבות הטובה גם עד זקנה ושיבה בהשקט ושלוה בגיל וחדוה כנפשם הרמה וכנפש מוקירם ומכבדם כרוב ערכם, הבא על החתום פה קאראסובבאזאר יע"א הצעיר .חיים חזקיאו מדיני המכונה חח"מ הי"ו: מכתב ד מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' ר' חיים ברלין שליט"א אבד"ק מאסקוואוקאברין וכעת ביעליסאוועטגראד. [ז"ל] עזרי מעם ה' ג' לסדר ויהי אור שנת "בא גר ד' משה נחום" לפ"ק, ירום ונשא וגבה הדגול באלפי רבבה ודגלו עלי אהבה כבוד ידיד נפשי עוז הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם זה סיני ומלא דבר בכל מקצועות שבתורה פאר הדור וחובר חבורים מחוכמים כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי הי"ו "ברוך אתה בבאך" לפ"ק. זה היום עשה ה' לי וקראתי היום הזה לששון ולשמחה מאשר נתמלא רצון אהובי שיחיה כאשר אוה למושב לו את מדינת פולין ומהולל שם ה' כי העמידהו בקרן אורה זו תורה בעיר מלאה חכמים וסופרים ויעלהו וכו' ויקם סלע רגליו כונן אשוריו למזל טוב ולברכה יהא רעוא דחירום רישיה אכולא כרכא ויהיו דבריו נשמעין בעדתו לתורה ולתעודה ואך שלום ואמת יהיה בימיו ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה בקרב אמוני עם סגולה ושמכם יגדל ויהי למעלה לפ"ק אמן ואמן. מי יתנני גם אנכי לזכות לזה וכו' למקום שמגדלין בו תורה ולא אבוש מאבותי ועתה שלום למר ולתורתו ושלום לעדתו, בברכת נאמן בברית אהבתו עד היותו על אדמתו ידיד בן ידיד המצפה לישועה חיים ברלין החופ"ק והגליל: מכתב ה מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול ר' צבי הירש ראבינאוויץ אבד"ק קאוונא. [ז"ל] בשם ה' קאוונא כ"ח אלול תרנ"ח, כבוד ידיד ה' וידיד נפשי הרב הגאון המפורסם חריף ובקי בחדרי תורה סיני ועוקר הרים כו' כו' כש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא שלום וכל טוב סלה. אחדשה"ט באהבה רבה מאד שמחתי לקראת הבשורה הנעימה ממשמרתו החדשה דק"ק אסטראלענקא יצ"ו והנני לברך את כבוד גאונו מקרב לבי בברכת מז"ט יחד עם אנשי עדתו המפוארה אשר זכו בחותמיהם לקבל להם לאלוף ואב"ד גאון מהולל ומפורסם לתהלה ולתפארת כמותו ירבו בישראל ואשרי לעדתו שבחרו בו אשר יהיה להם לגאון ולתפארת נגד בני עמם יהי נועם ה' עליו ועליהם להתברך בכל טוב ואישר סלה ויעטרום רצון ועונג בכל עניניהם וחפציהם וברכת ה'

תחופף על כבוד גאונו ועדתו כל הימים ויכתבו ויחתמו לאלתר לחיים ארוכים טובים ונעימים ועיניהם תחזינה בישועת ישראל ובהרמת קרנו ותה"ק בכבוד וחיים ושלום להדרת גאונו ולעדתו עד עולם, בנפשם ונפש ידידם מוקירם ומכבדם בערכם הרם צבי הירש דאבינאוויטש חופ"ק: מכתב ו מכבוד יריד נפשי הרב הגאון הגדול וכו' כש"ת מו"ה מלכיאל צבי הלוי טענענבוים הגאבד"ק לאמזא מח"ס דברי מלכיאל. [ז"ל] בעה"י יום ד' ב"ב מג"א תרנ"ח לאמזא יע"א, כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם החו"ב סיני ועוקר הרים אוצר תורה ויראת אלהים כש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י הגאבד"ק אסטראלענקא שלום וברכה. בבואי לביתי ביום ב' העבר בערב נודעתי כי כבר בא חכם הוא ניהו מעכ"ת נ"י לעירו על ש"ק העבר והנני לברכו בברכת מז"ט אשר יהי ברוך בבואו ויעלה ויצליח ויהיו דבריו נשמעים לנהל את עדתו בדרכי התורה והיראה וכן הנני לברך בזה בברכת מז"ט את עדת עירו הכבודה כי יקויים בהם תיכף לת"ח ברכה ולרגל בוא מעכ"ת לשכון כבוד בעירם תעלה הצלחתם כפורחת למעלה ראש וכי ידעו להכיר ולהוקיר את ערך הדר"ג לשמוע לקולו ולכבדו כמוטל על כל יראי ה' לשמוע בקול מורים וגדולי התורה ובאשר עודני קצת חלוש מדרכי אקצר ויתברך ידידי ברוב הצלחה ושפע ברכה, בנפש הדורש שלומו באהבה רבה מלכיאל צבי הלוי החופ"ק לאמזא: מכתב ז מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול וכו' כש"ת מוהר"ר יוסף שלופפער הגאבד"ק סלאנים. [ז"ל] רב שלום וברכה וכט"ס לכבוד ידיד ה' וידיד אנשים הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה חריף ובקי סיני ועוקר הרים תפארת ישראל וכו' כש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שיתי הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל. אחדשה"ט באהבה כאשר שמעתי שהמתנשא לכל לראש הזמין לכת"ר שיחי' מקום לשבת על על כסא הרבנות דק' אסטראלענקא באתי לברך את כבוד גאונו שיחי' בברכת מז"ט יתן לו ה' שיהיה ביאתו לתמן ברוב ברכה והצלחה כאות נפשו העדינה וכן יתברכו אנשי העיר אסטראלענקא לרגלי כבוד גאונו הרמה שיתי' וישמחו הם בו והוא בהם, משל לענבי הגפן וכו'. ובזה הנני ידידם ואוהבם הכותב בלב שמח מברכם בכל מילי דמיטב מקרב ולב עמוק יוסף שלופפער החונה פה ק' סלאנים מוצאי ש"ק ז' מ"ח שנת "בונה ירושלים סלאנים": מכתב ח מכבוד יד"נ הרב הגאון הגדול הישיש גזר ישראל וכו מוהר"ר יוסף וברי' שטערין שליט"א הגאבד"ק שאוול מח"ס זכר יהוסף הנפלא. [ז"ל] בעה"י עש"ק לצאת השנה שנח תרנ"ח שאוול, שלום וברכה וכוח"ט לכבוד הרב הגאון המפורסם וכו' במוהרמ"ג ירושלימסקי מחבר שו"ת מנחת משה וברכת משה וכו' אבד"ק אסטראלענקא יחי' ולכל אשר לו שלום. מכתבו הגיעני היום כי נתקבל לאבד"ק הנ"ל והנני נותן לו את ברכתי ברכת מז"ט שירום

ה' קרנו למעלה ולרגלו תתברך העיר בגללו כמאמר חז"ל תיכף לת"ת ברכה ואשר יהיה להם לתפארת בישראל כי הצליח חפץ ה' בידם להקים עליהם רועה נאמן כיוצא בו להנחותם בתבונתו ולאור תורתו ילכו וידרשו ממנו הצמא למים ישמח הוא בהם והמה בו ויאריך ימים ושנים בשיבה טובה ובעונג ונחת ושלוה ואשר יוקירו את ערכו הרם ובשמו יתפארו ויהיה חן מקום על יושביה וכן יתברכו המה בהני חלתא דבמזלא תליא ויהיה שלום בביתם והצלחה בגורלם בכל מילי דמיטב וימלאו כל משאלות לבבם לטובה ולברכה והנני משתוקק תמיד לשמוע ממנו אך שלום וטוב ובשורות טובות, כאות נפשו ונפש הדו"ש הורתו והמוקירו בערכו הרם יוסף זכרי' בלא"א הרב מו"ה נתן שטערין ז"ל החופ"ק שאוול: מכתב ט מכבוד ידידי הרב הגאון המובהק מוע"ה כקש"ת מו"ה רפאל שפירא שליט"א הגאבד"ק באבראיסק וכעת אב"ד וד"מ בוואלאזין יע"א. [ז"ל] בעה"י ז' מרחשון שנת תרנ"ט באבראיסק, ירום ונשא כבוד ידיד ה' יד"נ הרב הגאון המובהק סיני ועוקר הרים המפורסם לשם ולתהלה בישראל צולל במים אדירים ויורד לעמקי תהומים לשדד עמקים ולהורות חוקים כש"ת מו"ה משה נחום נ"י רב בק' קאמינקא. אחדשה"ט הנה קבלתי מכתב כת"ר שיחי' כי הרים ה' כסאו ונתקבל לאב"ד בק' אסטראלענקא והגליל יהא רעוא דתרום רישיה אכולה כרכא וישב שם במנוחה והשקט ברוב עוז ושלום וירום ה' כסאו למעלה ויגדל שמו בישראל ויפיץ מעינותיו חוצה להרוות הצמאים לדבר ה' בתורתו וחכמתו ויתרומם קרן התורה על ידו ויתן לו ה' ככל אשר תשאל נפשו היקרה וכאשר אוותה לו נפש ידידו דורש שלומו באהבה ומברכו מקרב לב עמוק רפאל שפירא: מכתב י מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול וקן הגאונים וכו' ד' אלכסנדר משה לפידותזאן הגאבד"ק ראסיין יע"א. [ז"ל] עש"ק ל"ל תרנ"ט פה ראסיין, כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בכל חדרי תורה סיני ועוקר הרים פאר הזמן כו' וכו' כקש"ת ר' משה נחום ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא שליט"א. אחדשה"ט לשמחת לבבי הנני מברכו בברכת מז"ט כאשר שמעתי כי הדר"ג נתקבל בעיר נכבדה כאסטראלענקא וברכתי ברכת הנהנין לשמועה טובה כי באה יתן ה' ויצלח ויעלה מעלה מעלה על במתי ההצלחה ויזכה לשרת בקודש ביתר הדרת כבוד ואשריכם אלופי עדת אסטראלענקא שזכיתם לאיש גאון בישראל כרבכם זה יתן ה' שתזכו להתפרנס בריות בעד פעלכם הטוב ויהיה ברכה והצלחה במעשה ידיכם ותבינו או להוקיר את רבכם הגאון בישראל. כ"ד ידידו דו"ש באה"ר אלכסנדר משה לפידותזאן חופ"ק ראסיין יצ"ו: מכתב יא מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה יחיאל מיכל עפשטיין הגאבד"ק נאווהרדאק מח"ס אור לישרים ערוך השלחן. [ז"ל] ב"ה יום ה' לסדר ונברכו כו תרנ"ט לפ"ק נאווהרדאק, כבוד

ידידי וחביבי הרב הגאון המובהק המפורסם חריף ובקי וו"ח כקש"ת מו"ה משה נחום יצ"ו ומצ"פ לק"ק אסטראלענקא יע"א. גי"ק הגיעני וכבר לקתה אזני מהמקום החדש והיה הלוי לכהן לברכו להיות רגלו רגל מבורכת לכל בני הקהלה הקדושה וישמחו בהדרת גאונו והדר"ג ישמח בם והעושה שלום יחזיק השלום לטובה ולברכה אמן ואשרי חלקם שזכו לאדם גדול כמותו ירבו בישראל ובטח יש להם זכותים שזכו לכך ובזה אומר שלום וברכה למר ולתורתו הקדושה. ידידו הדורש שלומו באהבה רבה ואהבת עולם יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החופ"ק. והנני שולח למד ספרי על חלק ראשון מיו"ד שזיכני ה' להדפיסו וכו' גם על שוח"ט אם אין לו למר אשלחנו אי"ה: מכתב יב מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה הלל דוד הכהן מח"ס שו"ת ונגש הכהן עבודת הכהן וס' עדן גנים הגאבד"ק ווילקי. [ז"ל] בעזה"י יום ו' עש"ק י"ב מרחשון תרנ"ט ווילקי, כבוד יד"נ ומשוש נפש ישראל ההראל והאריאל הוא הרב הגאון הגדול פאר הדור צדיק ונשגב כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא. אחדשה"ט עלצה נפשי ותעלוזנה כליותי לשמועה אשר דשנה כל עצמותי כי גפן קאמינקא גאון אדיר אביר הרועים כמוהו הסיע ה' מארץ הנגב אל ירכתי פולין וליטא את גדלו בתורה חריפותו ובקיאותו הנוראה צדקתו וקדושת דרכו ורוחו הכביר כחוק רועה עם קדוש הלא אך יושבי פולין וליטא יכירוהו וירוממוהו אך עיר כאסטראלענקא המלאה תורה ויראי ה' אשר אך התורה והיראה משוש דרכם אשר תהי להם לקו ומשקלת ויבכרוה על פני כל תומר אך הם ידעו להוקיר סגולתם ואת חובת המשמעת אשר על צאן קדוש לרועיהם אשר הפקדו על פי ה' לנהל ע"פ התורה והיראה החסרה בעתותינו לרוב המון ישראל אשר אך זאת הוא בעוכרנו יודעים יקרי הרוח אלה אשר בעיר ה' שמה יודעים לשמות ולשוש על חבלם בנעימים עם גאון אדיר צדיק כביר כמוהו אשרי העם שככה לו אקוה כי עתה גם פולין וליטא תתענג על שמש תורתו וצדקתו שמש צדקה מרפא לתחלואי תורה ויראת שמים וה' וחייהו וירוממהו יחליץ עצמותיו ויאריך ימיו ושנותיו בעונג ונעימות וברוכים יהיו אתו כל הנלוים לו כחפצו וחפץ ידידו בנפש היודע להוקיר ולהכיר ערכו הגדול הלל דוד הכהן טריווש החופ"ק הנ"ל בעמ"ח שו"ת ונגה"כ ועבוה"כ וס' עד"נ. ואלה דברי חתנו הרה"ג מהר"א שליט"א בשולי המכתב הנ"ל:

אתכבד למלא את ברכת הכהן הגדול הוא ניהו כבוד מו"ת הגאון הגדול נ"י "ברכת אברהם" והנני שש ושמח בזה כי הזמין ה' לפני הדר"ג לשרת בקודש במקום תורה ויראה הצמאים לדבר ה' ובמדה שאדם מודד כן מודדין לו ולכן זכו בני העיר הנכבדה לתת את עטרת הרבנות בראש גאונו אשר הנהו מהרבנים המצויינים והיחידים בדורנו אלה

ועליהם אמר שלמה ברבות צדיקים ישמח העם וה' ירומם כסאו והצלחתו מעלה מעלה כנפשו הטהורה ונפש המברך אותו מקרב לב ונפש בכל טוב סלה, אברהם זקהיים אבד"ק וואליא אורח נטה ללון בבית מו"ח נ"י: מכתב יג מכבוד ידידי הרב הגאון וכו' ר' בנימין זאב וואלף אבד"ק יעקאטרינאסלאוו יע"א. [ז"ל] בשם ה' ית"ש הן רחש לבי דבר טוב להגיש לפני ידיד ה' וידיד בית ישראל הרב הגאון המפורסם חריף ובקי בחדרי תורה סיני ועוקר הרים נודע לשם ונודע בשערים גבור בתורה ומלחמתה מו"ה משה נחום נ"י כאשר נתקבל לאבד"ק בק' אסטראלענקא והגליל ויעתק אהלו מגבולנו הנני בברכתי ברכת הפרידה כי ישלח ה' מלאכו לפניו ויבא שלם ושלום אל מחוז חפצו יגדל וינשא כסא כבודו מעלה מעלה ויהי שלום בחילו ושלוה בארמונו ישכן בטח על נהרי נחלי הצלחה רבים ישתו מי בארו ויגבר חולים בתורה כחפצו וחפץ ידידו המברכו בלב ונפש חפצה ודו"ש ושלום תורתו באהבה רבה ואהבת עולם. הבא עה"ח יום א' י"ד מרחשון שנת תרנ"ט לפ"ק פ"ק יעקאטרינאסלאוו. נאום בנימין זאב וואלף כהרה"ג מוהרט"ם ז"ל חופ"ק מנ"ל: מכתב יד מכבוד ידידי הרה"ג המפורסם ר' שלמה פריידעש אבד"ק ליאדי בעת אבד"ק בעליניץ פלך מאהליב מח"ס כרם חמד על או"ח. [ז"ל] בשם ה' יום ד' לסדר והיה ברכה יו"ד חשון תרנ"ט בעליניץ פלך מאהליוו, כבוד קדושת מרנא אור עינינו מחמד לבבינו כליל תפארתנו הרב הגאון הגדול האמתי סיני ועוקר הרים נודע ביהודא פאר דורנו אוצר התורה והתבונה והיראה נר ישראל עה"י פ"ה גדול שמו בקצוי ארץ כו' וכו' וכו' כקש"ת מרנא ורבנא שר התורה מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא ומצ"פ בק"ק אסטראלענקא והגליל יע"א שלום למר. אחדשה"ט ששתי כעל כל הון אשר זיכה ה' לקהלה מפוארה וחמודה אסטראלענקא והגליל לחסות תחת כנפי גאון עוזנו כבוד קדשו דמרנא הי"ו הנני נותן אלפי רבבות ברכות לראש מורנו יחי' בברכת מזל טוב ותהא משרה זו לו ולכל בני עדתו למזל טוב ולהצלחה מרובה ישמח צדיק באנשי עדתו והם ישמחו בו ובתורתו ויראתו ברבות הטובת בגילה וחדוה ויהיה להם לעינים עד יבנה ציון וירושלים לרעות ביעקב עמו חבל נחלתו ויאריך ימים ושנים עד ביאת ינון בכל טוב סלה אמן ואמן. כן אבקש נא את כבוד קדושת מורנו הי"ו כי ישיב לי ברכתי אלי כי ת"ל נתקבלתי לרב אב"ד פה בעיר בעליניץ הסמוכה למאהליב (וזה לא כביר שעקרתי דירתי מליאדי) ואף כי לא נעלם ממני גודל טרדותיו עתה עכ"ז אבקש מאד כי ייטיב חסדו וצדקתו להשיב לי אף בקצרה מאד ויתייני ממש בדברי קדשו וכו' כי נחוץ לי מאד להלכה ולמעשה לדינא וכו' ואחתום בברכה והצלחה במזל טוב לכ"ק מורנו יחי' יצליח בכל אשר יפנה ויהי כזית הודו ותפארתו נצח סלה

וישמח מורנו יתי' בעדתו ויאריך ימים ושנים בכל טוב סלה "כולהו שני קאמינא" וכו' כן אני מצפה בכליון עינים על מכתבו בברכה ודעת קדשו להלכה ולמעשה בכל הנ"ל. דברי אוהבו כנפשו ממש שלמה פריידעש אבד"ק בעליניץ פלך מאהליוו מח"ס כרם חסד: מכתב טו מכבוד ידיד החכמים הרב הגאון הגדול המפורסם ר' אברהם יחזקאל ארלאזאראוו זצ"ל הגאבד"ק חארקאוו. [ז"ל] בעה"י יום ה' י"א מרחשון תרנ"ט חארקאוו, שלום וברכה וכט"ס לידיד נפשי עוז הרב הגאון המפורסם בכל קצוי חבל בחבוריו היקרים המאוה"ג סיני ועוקר הרים נאה דורש ונאה מקיים נעים המדות כקש"ת מו"ה משה נחום שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא. ב"ה על התוה"ש אחדשה"ט באהבה רבה ועזה שלשום באתי מחערסאן (אשר נקראתי שם על ד"ת) ומצאתי הבשורה הנעימה כי לוקח הדר"ג אחר כבוד לאב"ד בק' אסטראלענקא ושמעתי אשר היא עיר מלאה חכמים וסופרים ואתמול היה אצלי מחותנו ידיד נפשי הרה"ג רא"ם נ"י מאראיעווסקי ושיבת לפני מאד את העיר ואנשיה היראים והלומדים הודיתי לה' חסדו אשר הזמין השי"ת לפניו העיר הנכבדה הזאת ובלב מלא אהבה הנני מברכו במז"ט אשר ירעה את עדתו על מי מנוחות באריכות ימים ושנים ועושר וכבוד ולא אפונה אשר העיר הנכבדה ידעו להוקיר ערך הדרת גאונו זירוו עונג ונחת זה מזה. דברי ידידו עוז דו"ש וטובתו באהבה רבה ועזה מוקירו ומכבדו כערכו הרם אברהם יחזקאל ארלאזאראוו חופ"ק חארקאוו: מכתב טז מכבוד יריד החכמים הרב הגאון הגדול ר' יהונתן עליאשבערג זצ"ל הגאבד"ק וואלקאוויסק פלך הוראדנא. עמ"י עש"ו אור ליום ה' ד' מר"ח תרנ"ט וואלקאוויסק, אך טוב ושלום סלה לכבוד ידיד עליון וידי"נ הרב הגאון הגדול חריף ובקי בחד"ת חכם לבב ביראת אלהים כו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי הי"ו אבד"ק אסטראלענקא יע"א שלום לו ולכל המסתופפים בצל צלא דמהימנותא סלה. אחד"ש אחרי הגיע עדי הבשורה כי מעכ"ת נקרא אחרי כבוד לשרת בקודש בעיר אסטראלענקא יע"א שמחתי מאד כי הרימו ה' ית"ש מפלכי וואלין למקומי התורה כפולין אשר שם יכירו ויוקירו את הדר"ג בתורתו הקדושה ויראתו וחכמתו ושלימותו בכל כערכו כראוי לו אני בתומי אומר כי אשמת כי נתקרב לנו במרחק המקום ומקרב לבי הנני לברך אותו בברכת מז"ט להדרת גאונו ולעירו המהוללה בתורה ויראת שמים אשר לא אספק כי יכירו את ערך רבם ועל כפים ישאיהו וה' יהיה בעזרו להרים קרן התורה בעירו והסביבה ויצליחם לרגל גדול הדור כמוהו באושר ועושר ושלום מעכ"ת ישגא בבריאות גופא ובתורה ועבודה, כאות ידידו המכבדו כרום ערבו דור"ש בכבוד יהונתן עליאשבערג חופ"ק וואלקאוויסק. מכתב טו"ב מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה יעקב ג"י ווילענציק אבד"ק

פיקעלין מח"ס דלתי תשובה ב"ח. [ז"ל] בעהי"ש מוש"ק לסדר ואגדלה שמך "ברוך אתה בבאך" לפרט "אבדק"ק אסטראלענקא" לפרט, כבוד ידנ"ע הרב הגאון הגדול האמתי המפורסם בכל קצוי ארץ לשם ולתפארת חריף ובקי בכולא תלמודא ובפוסקים ראשונים ואחרונים פ"ה עה"י נר ישראל נודע בשערים בחבוריו הנעלים המאירים כספירים אב החכמים נזר הנבונים שלשלת היוחסין כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל שלום ואושר כבוד ועושר ישכנו בטירוחיו כל שנותיו. כל חרט כל עט כל כנף וכל נוצה לא יספיקו לתאר במו אף אחת מני אלף מרגשי גיל וחדוה עדן עונג ונחת אשר מלאו את חדרי לבבי בשמעי כי נתקבל הוד כבוד גאוננו לרב ואב"ד בקהלה מפוארה בישראל המלאה חכמים וכופרים שועים עדינים היא אסטראלענקא המפורסמת לתפארת אשר תאמצני תקותי כי יכירו וידעו את רום מעלת רבם ואלופם ויעטרוהו נזר תפארת כבוד ויקר כראוי וכיאות לו אשריכם אנשי עיר אסטראלענקא שזכיתם לרב גאון וגדול ומוכתר במעלות ומדות כמוהו היום ואשרי להרב שזכה לשרת בקידש בעיר עדינה כמוה היום ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ואני תפלתי לה' הטוב כי יאריך את שנותיו בטוב ובנעימים ברוב עוז ושלום ויראה רוב נחת ועונג מצאצאיו הנעימים המסולאים מפז ותוכן לת"ת ישלח ה את ברכתו בקרב עדתו להשפיע למו שפע ברכה והצלחה כרצונם ואות נפשם הטהורות וכנפש המברכם מעומקא דלבא בברכה מזל טוב מזל טוב ובכל טוב סלה. יעקב בהרב הצדיק מהר"ר ווילענציק חופ"ק פיקעלין מח"ס תהלה לדוד ושו"ת באר יעקב ודלתי תשובה ב"ח:

מכתב ח"י מכבוד מחותני הרב הגאון החסיד כש"ת מו"ה אליעזר משה מאראיעווסקי הגאבד"ק חאראל פלך פאלטאווא. [ז"ל] בעה"י אך טוב מנחם שנת תרנ"ח חאראל, כבוד מחותני היקר הנכבד הרב הגאון הגדול תפארת עמו ועטרת לאומו משכיל דורש אלהים מוכתר בנימוסין מהולל בתשבחות וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא יצ"ו כסאו יהיה נכון וקרנו תרום בכבוד יהי כזית הודו ותהלתו עד אפסי ארץ יהי שם ה' מבורך על התוה"ש ועל כל הטוב אשר יגמלנו. נעימה היתה לנו הבשורה כי פקד ה' אותו ויקחהו אחר כבוד להושיבו במרומי שבת תחכמוני עיר גדולה לאלהים מלאה חכמים וסופרים ועל כולם אנשי מעלה אשר יראת ה' על פניהם, ואף חכמתם עמדה להם לבחור להם לראש איש מורם מעם כמעלת הדרת גאונו שליט"א אשר בנזרם ותפארתם יתנוססו על בני גילם. יואל ה' כי הדר"ג ימצא מנות במקום הזה אשר ה' אוה למושב לו על מי מנוחות ינהל עדתו בדרך התורה והמצוה דבריו יהיו נשמעים ומעשיו הטובים יהיו רצוים להרים קרן המסתופפים בצלו כן הוא ישבע רצון מהם להיות מחוקק

במשענותם ולהיות תורה וגדולה במקום אחד עד ביאת ינון ועד אשר יערה ה' עלינו רות ממרום לפקוד את שאר ישוב עמו לנחותם הדרך ילכו בה ועד בא משיח קדשנו אשר מאתו יריחו ביראת ה' לשפוט תבל בצדק ועמו במישרים וכו' והפעם מאשר אין אתי רק לברכו עוד בחותמי ברכות כנפשו ע"כ דברי מעטים. מחותנו אוהב נפשו מוקירו ומכבדו כל הימים אליעזר משה בהרה"ג מהר"א ז"ל מאדאיעווסקי החופ"ק חאראל. כבוד א"א מו"ר הרב הגאון המפורסם נזר ישראל ותפארתו לו דומיה תהלה כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א שלום לו ולכל החוסים בצלו צל החכמה והתורה נתכבדתי היום במכתבו מאסטראלענקא וכו' יהי נועם ה' עליו ועל בני עדתו אשר זכו לאושר נעלה כזה בתתם הנזר על דגול מרבבה כמוהו יוסף לו ה' אומץ וחיל לנהל עדתו על מי מנוחות ושלוה והשקט וכסאו יכון בחסד ובמישרים וכו' ובזה אצא מאת פני אאמו"ר ברוב ברכה ושלום אין קץ וכנפש תדרשנו לטובה ולברכה. בנו אוהבו בכל נפשו לבבו ומאודו החותם ברגשי אהבה ויראת הכבוד דוד יונה בהרה"ג וכו' מוהרמ"ג שליט"א ירושלימסקי אך טוב מנחם תרנ"ח פה חאראל: מכתב יט מכבוד יד"נ הרב הגאון האדיר המפורסם וכו' בקש"ת מו"ה יצחק שמעלקיס שליט"א הגאבד"ק דק' פרעמימלא וק' לבוב והגליל יצ"ו. [זה לשונו] בעזה"י לבוב יום ו' עש"ק לסדר בראשית בא ששון לפ"ק ברכתי תעלה לראש ידידי וידיד כל ב"י ה"ה הרב הגאון הגדול החריף ובקי המפורסם בכל אפסים לשם ולתפארת ולתהלה כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל יצ"ו:

שמחתי לקול השמועה הטובה הבאה אלי על חי מכתבו היקר כי הרים ה' קרנו בכבוד וישימהו אלוף לעדת ה' אשר בעיר אסטראלענקא יע"א והנני מתכוון כנגד המברכים כי תהיה ביאתו שמה לשלום יאריך ימים על ממלכתו באין רוגז וחוגה ישמח באנשי עדתו והמה ישמחו בו ותורה יבקשו מפיהו ועליו יערה ה' רוח ממרום להרביץ תורה להגדילה ולהאדירה:

כחפץ ידידו הדורש שלומו יצחק שמעלקיס אבד"ק לבוב והגליל: מכתב כ מכבוד יד"נ אישי כהן גדול הרב הגאון המובהק וכו' וכו' כקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן. [ז"ל] ב"ה ב' בראשית אסרו חג שנת תרנ"ט ברעזאן גאליציאן הנני נותן את בריתי שלום לכבוד אהובי וידי"נ הרב הגאון הגדול) המפורסם גן הדסים מוכתר בנימוסים סיני ועוקר הרים המאיר לארץ ולדרים בחיבוריו היקרים כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א עד ביאת ינון האבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא יצ"ו:

לשמחת לבבי הגיעני יקרת מכתבו בקול מבשר ואומר אשר הורם ואשר הונף בעטרת רבנות דק' אסטראלענקא עיר גדולה מלאה חכמים וסופרים ויראי ה' חובבי תורה תגל נפשי מאד בהרמת קרן התורה אחרי כי העטרה הולמתו שם ירעה ושם ירביץ תורה ויחשוף זרועו מכת אל הפועל להגדיל תורה ולהאדירה ומקרב מעמקי לבי אברכהו בברכת ניני אהרן יה"ר דתירום רישיה אכולא כרכא ותהי רגלו מבורכת לכל אנשי עירו ישמח הוא בהם והם ישמחו בו כמאמר חז"ל מלתא אלבישיי' יקירא וירום קרנם בכבוד באושר ועושר ושמש ההצלחה יופיע עלי אהלם ודגל גאון תורתו יגדל שיאה למעלה ראש וראו כל ע"ה כי שם ד' נקרא עליו וינהל עדתו על מבועי התורה והיראה עד כי יבא ינון, ותחז עינינו בשוב ד' ציון:

כנפשו הטהורה ונפש אוהבו ידידו נאמנו הדורש שלום תודתו כל הימים ומברכו בברכת מזל טוב. הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגלילק מח"ס "משפט שלום" "ודעת תורה" "וגילוי דעת": מכתב כא מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' כקש"ת מוהר"ר אברהם בנימין קלוגער שליט"א בהגאון הצדיק מאוה"ג ש מהרש"ק זצ"ל מבראדי. [ז"ל] ב"ה יום א' ר"ח מרחשון לסדר וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ברו"ך את"ה בבא"ך לפ"ק, בראדי, השמים מעל אלפי ברכות יריקו פרחי האהבה ריח נחוח יפיקו לכבוד ידיד ה' וידיד נפשי עוז רב רחומאי הרב הגאון הגדול המפורסם סיני ועוקר הרים אור לישרים הדרת היקרים כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א נרו יאיר לדור דורים אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. בעש"ק העבר נתמלא ביתי אורה בקבצת מכתבו היקר המבשר ואומר כי תה"ל הורם והונף לעיר המהוללה אסטראלענקא במדינת פולין במקום תורה וכל אבן יקרה שמחתי מאד על הבשורה הטובה הזאת ואקוה לה כי עדת אסטראלענקא היראים ומופלגי תורה דשם ידעו להכיר את הדרת גאונו וכבוד והדר יעטרוהו כראוי לו על פי פעלו ומקרב ולב עמוק אברכהו אשר יהא רעוא מן קדם אבינו שבשמים דתרום רישיה אכולי כרכא והמדינה ויכון כסאו בשלום ובמישור וירעה את צאן מרעיתו על פלגי התורה והתושיה כל ימי חייו אמן כן יבורך גבר רם המעלה והתושיה כמוהו וד' יוסיף עליכם אלף פעמים ככה ואבקשהו כאשר יבוא על מקומו בשלום ימהר להודיעני לשמי ולהיות משם הדבור של תיבה מצוי' ביניני וירשום נא תיכף האדרעססא לשם למען אדע לכתוב להדר"ג בכל פעם משלומינו ומכל אשר אתנו בעזרת השם יתברך:

ובזה הנני ידידו עוז דו"ש ושלום תורתו באהבה עוה ונאמנה מצפה לשמוע ממנו בכל עת דב שלום וכט"ס. הק' אברהם בנימין קלוגער בהגאון מוהרש"ק וצ"ל: מכתב כב

מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' מוהר"ר אברהם מענדל שטיינבערג שליט"א הגאבד"ק סגעטין גאליציאן. [ז"ל] בעה"י יום א' לסדר והנה ה' נצב עליו תנט"ר לפ"ק סנעטין, ישאו הרים שלום וגבעות ברכה מאלקי. המערכה לכבוד ידידי שאהבה נפשי הרב הגאון הגדול המובהק חריף ובקי עצום חובר חבורים מחוכמים מפורסם לשבח ולתהלה בכל מעלה חכם השלם וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א האב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל יע"א:

נעימת מכתבו נכון הגיעני ובו נתבשרתי אשר כבוד הדר"ג נתקבל לרב ואב"ד בעיר אסטראלענקא ויין שלא הייתי בביתי זה יותר משלשה שבועות כי ע"כ לא באתי בכתובים בברכת מז"ט להדר"ג ואחר עד עתה וכעת הנני להושיט לכת"ר ברכתי הטבעת מקרב לבבי יהי ה' עמו ויעל מעלה מעלה ויזכה לנהל עדתו על מוסדי התורה והיראה על מבועי החכמה והמוסר כיאות לרב גדול בתורה כמוהו והעטרה הלזו הולמתו וראוי הוא לאותו איצטלא לרעות צאן קדשים קהל עדת ישורון כתורה וכמשפט וברוכה היא העיר אשר אוה כתה"ר למושב לו כי כבודו צנוף יצנפה בעטרת חכמה תורה ויראה ושמעה תהלך בארץ לשבח ולתפארת אשר בחותמיה זכו לה לשכון כתהדר"ג בתוכה איש אשכולות שהכל בו תורה וחכמה אצלו יחד צמודים וי"ר דתירום רישיה אכולה כרכא ויזכה לישב על מי מנוחות על פלגי התבונה וכסאו יהיה נכון כירת יכון עולם עד עמוד הכהן לאורים ובקרוב בימינו נעלה לציון ברנה:

בעתירת נפש אוהבו דוש"ת באה"ר וא"ע מכבדו ומוקירו בערכו הרם אברהם מענדל שטיינבערג אבד"ק סנעטין והגליל. מכתב כג מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם וכו' כקש"ת מוהר"ר יצחק הלוי איש הורוויץ הגאבד"ק סטאניסלאב מחבר ספר תולדות יצחק וספר מאה שערים בהגאון המובהק שה"ת מהרמ"י וצ"ל מח"ס בר ליוואי וס' כלי חמדה הנחמדים מפז ופנינים. [ז"ל] ב"ה יום ג' תולדות פה סטאניסלאב, שלום וברכה אל כבוד ידידי הרב הגאון הגדול חריף ובקי עצום חכם השלם כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י אבד"ק אסטראלענקא במדינת פולין. אמרותיו הנעימים האירו לנגד עיני והיה לי לעונג בראותי שכתהדר"ג נתקבל לרב אב"ד לעיר גדולה לאלהים ואנשים בק' אסטראלענקא הנני אושיט למעכ"ה את ברכתי ברכת מז"ט כה יעזור לו ה' שיעלה על שלובי ההצלחה יגדל כבודו אף יפרח פרח ושמש התקוה נגדו תופיע תפרוש כנפי' כשחר פרוש על ההרים שכת"ה ימצא מנוח במשכנות יעקב ומלון באהלי ישראל טען ידעתי גם שמעתי מתהלוכותיו בקודש ומכל תעלומותיו כי מעשיו פורחים כגפן אדרת קנה לו שם טוב לכבוד ולתפארת ידו הדה בתורה ותעודה הוא הגבר הוקם על

לנהל עדתו על מבועי מים חיים לרווחם ממקורם להקים הוכח התורה ביראת ה' טהורה להנחותם בדרך ישרה להשיב לאדם כפעלו וכאורח איש ימצאנו כה יהיה ד' עמו לישב על כסאו בשקט ושאנן ולהבריק מלכותו כזוהר שחר בוקר:

בחפצו ובחפץ ידידו נצח הדורש שלומו באהבה רבה, הק' יצחק הלוי איש הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב והגליל יצ"ו: מכתב כד מכבוד בנו הרב הגאון החריף העצום גזר ישראל וכו' כקש"ה מו"ה אריה ליבוש הלוי איש הורוויץ הגאבד"ק סטרי והגליל, מח"ס הרי בשמים מה"ק ומה"ת. [ז"ל] בעזה"י סטרי כ"ט לירח בול תרנ"ט לפ"ק, ברכות מאליפות מרובבות מרוכב ערבות לכבוד ידיד עליון ויד"נ הרב הגאון המובהק המפורסם נר ישראל עה"י פה"ח עטרת תפארת הזמן כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י אב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל יצ"ו. למשוש לבי וחדות נפשי השגתי מכתבו הטהור המבשרני כי עדת אסטראלענקא רחש לבה דבר טוב להושיב את כבוד הדרת גאונו לכסא רבנותה ותהי המשרה הזאת על שכמו לרגלי נסיכת הרבנות החדשה הזאת הנני להושיט לו את ברכתי הנובעת ממקור לבבי ברכת מז"ט ברוך מחייה לשלום ויאמץ ה' כחו וחילו לרעות את עדתו במקל נועם ולנהלם בשבט מישור על מי מנוחות התורה והיראה ויברך ה' גם את העדה לרגלו תציץ ותפרח אף גילת ורנן צהלי רוני יושבת אסטראלענקא כי גדול בקרבך תעדי גאה וגאון לקראת ערים גדולות ונכבדות ממך אחרי אשר הקימות לך רועה נאמן אשר כבר יצא טבעו בעולם ועומד לנס בתוך עם סגולה לשם ולתפארת ולתהלה רבים יאותו לאור חכמתו ותורתו קרנים מידו למו וכבודו יזרח עלימו יהי נועם ה' עליו ויאריך בטוב ימיו ינוב בשיבה דשן ורענן יהיה אך שמח ומאושר בקרב קהלו עולמו יראה בחייו ומל' יהי נכון עד ביאת ינון:

כעתירת וברכת ידידו הנאמן באהבתו הק' ארי' ליבוש הלוי איש הורוויץ אבד"ק סטרי והגליל: מכתב כה מכבוד רבני הועד חברת משכיל אל דל בעיה"ק צפת חוב"ב חכמי הספרדים ואשכנזים הי"ו. [ז"ל] בשם ה' עיה"ק צפת ת"ו גליל העליון יום ד' לחודש חשון שנת תרנ"ט לפ"ק, ועד חברת משכיל אל דל בעיה"ק צפת ת"ו אשרי משכיל אל דל וכו' ימלטהו ה' ומי כל חמדת ישראל ראש גולת אריאל רב פעלים מקבצאל המפורסם לתורה ולתעודה ובכל מדה חמודה ידיד ה' וידיד נפשות ישראל הרב הגאון הגדול שר התורה חו"פ בו"ק סוע"ה חובר חיבורים מחוכמים איש תי ורב פעלים כקש"ת מרן ר' משה נחום ירושלימסקי שליט"א:

לשמחת לבבינו ולבב כל אנשי חברתנו שמענו ותחי רוחנו כי הדר"ג נתעטר בעטרת תפארת הרבנות לישב על כסא קדשו בעיר תהלה ק"ק אסטראלענקא יע"א, ואנחנו

בשם אלקינו נזכיר ונברך את שם הדר"ג נשיא חברתנו הק' בשם כל החברים הנכבדים בברכת מז"ט יהא רעוא שיהיה בשעה טובה ומצלחת להדר"ג ולקהלה הק' וכסא תורתו וגדולתו כימי עולם יכון לעד לשם ולתפארת ויזכה לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו על ישראל הדרתו וכסאו יכון במלאתו למען יאריך ימים על כסא ממל' הוא ובניו בקרב כל ישראל על כסאו לא ישב זר כי לו יאתה ההוד והמשרה וכסא תורתו וגדולתו הולמתו בעטרה שעטרה לו אומתו ויראו כל בית ישראל כי קרן אור פני משה צהלי ורוני יושבת אסטראלענקא יע"א, כי גדול בקרבך קדוש ישראל אשרי העם שככה לו וישמח משה במתנת חלקו וזכותא דרבים מסייעתן אשר זכו כי הדר"ג יכהן פאר לתורה ולתעודה וירעם כתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם להתנוסס כאבני נזר בתוך קהל עדתו עד ביאת ינון בב"א וכו':

מאתנו ועד החברה החותמים ברגשי ברכה וכבוד אהרן בכור אלחאריץ ס"ט, רב הכולל לעדת הספרדים אליהו רחמים ענתבי בהרב יש"ר ענתבי, הצעיר מכלוף הכהן ס"ט, ב"ד הצדק ק"ק הספרדים מעיה"ק צפת ת"ו, הצעיר מכלוף אלדאורי ס"ט חכם באשי מזרע דוד המלך ע"ה, ונאום חיים חייקל שפירא בהרה"ג מהרי"ל ז"ל, ונאום צבי הירש הכהן ברעכער, ונאום יואל בר' מענדל שוד: מכתב כו מראשי מנהלי הישיבה ות"ת "חיי עולם" לכוללת אשכנזים רוסיא וואלין ווארשא פולין עסטרייך גאליציאן בירושלים עיה"ק תוב"ב. [ז"ל] בעזה"י כ"ו שבט שנת תרנ"ט לפ"ק פה עיה"ק ירושלים תובב"א. תפארת גדולה ועטרת ישועה לכבוד ידיד ה' וידיד ישראל ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם שר התורה ארי שבחבורה חסיד ועניו נודע למשגב כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א האבד"ק אסטראלענקא יעא"ס, נשיא בית הת"ת וישיבת חיי עולם אשר בתוכנו ירושלים חוב"ב לפני שמש ינון שמו ועליו יציץ נזרו, אחרי עלות השלום כמשפט לגדול הדור כמוהו ירבו בישראל. זה כמה אשר נכסוף נכספנו מאד לכתוב להדר"ג נ"י בדבר הישיבה שלנו כאשר עלינו להודיעו בתור נשיא בבית הגדול והקדוש הזה את כל פרטי מצבו החמרי והרוחני אולם לא ידענו אנה לכתוב כי כבר שמענו אשר פנה הודו מעיר קאמינקא ועד היום לא נודע לנו שם העיר אשר אור תורתו זורח כעת שמה עתה התענגנו מאד בהתבשרנו מאת אחד ממכירנו מפעה"ק וכו' כי כ"ג יחיה עלה ונתעלה לשבת על כסא הרבנות בעיר אסטראלענקא וטרם כל שיח הננו בשורותינו אלה לברכו בברכת מזל טוב בברכה היוצאת מבית קודש הקדשים מפיות כמה מאות תלמידים תשב"ר בני ציון היקרים ולומדי הישיבה בעלי תריסין העומדים בבית ה' לקראת עלותו על הכסא החדשה הזאת יהי כן ה עמו להרים קרנו בכבוד ויתנהו למעלה למעלה אין די עולה

ויהא רעוא דתרום רישיה אכולא כרכא תשגב שלוחו בקרב עדתו וכסאו יכון לעד כאשר נפשינו תברכהו בקודש עתה ברוך ה' נפשינו עוז תדרכי לדבר את כבוד גאונו אודת מצב הת"ת והישיבה וכו' אי לזאת נחלה פני גאון עוזו שליט"א בשמנו ובשם כל אנשי כוללותינו יצ"ו כי חכם לב יקח מצוה לנהג נא הלאה את נשיאתו נשיאת הקודש מבית אולפנא הדין וכאשר החל רוח ה' לפעמו לכהן פאר בהיכל וכו' אל נא יעזבנו ואל יטשנו גם כעת אשר שם משכנו בפולין המדינה אשר כר נרחב שמה וכו' להגן על משכן התורה וכו' לעזרת ד' בגבורים וכו' למפעלנו הנערץ והנקדש באמצעות כ"ג שליט"א וזכות ת"ת דרבים בעיר קדשנו ותפארתנו ת"ו יהיה תלוי בו ובכל הנלוים לנו עד העולם ויהיה שמו לברכה ולמזכרת נצח בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים ויקוים בו כל הברכות הנאמרים ונשנים בשכר מחזיקי תוה"ק אורך ימים בימינו ובשמאלו עושר וכבוד כנה"ר ונפש מוקיריו ומכבדיו בכל רחשי כבוד ותהלה המחוים קידה קמיה דרב שומרי משמרת הקודש גבאי ומנהלי הבי"ת המדברים בצדקה וחותמים בברכה: נאום דוד צבי שלמה בהרא"מ זצ"ל בידרמאן:

ונאום אליעזר היילפרין. ונאום בנימין בערינשטיין. ונאום מאיר אדלר. מכתב ז"ך מראשי ומנהלי חברת קודש לינת הצדק בעיה"ק טבריא תוב"ב. [זה לשונם] בעה"י ר"ב למטמונים ז' לחודש ויו תרנ"ט לפ"ק עיה"ק טבריא חוב"ב בימי ספירת העומר ישמרהו השומר מגזרת קל וחומר צדיק יפרח כחומר כבוד ידיד עליון וידיד נפשות ישראל צדקתו כהררי אל הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה עטרת תפארת אמוני עם סגולה שר התורה פאר הדור והדרה כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י ויופיע לעד לפנים אבד"ק קאמינקא. אחרי תפארת השלום כמשפט למעכ"ת הרמה והנשאה בישראל גדול שמו מה נכבד היום שנתבשרנו לשמחת לבבינו כי מעכת"ה נתקבל להיות רב וראב"ד מקודש בעיר אסטראלענקא לכהן פאר על כסא תורתו וכבוד גדול עשו לו כל אנשי העיר הנז' כראוי לכבודו הרמה בכן באנו לברכו בשם כל קהל עדת חברתנו הקדושה "לינת הצדק" בברכת מזל טוב שיהיה בשעה טובה ומוצלחת שיאריך ימים על כסא תורתו בטוב ובנעימים דשנים ורעננים ויזכה לנהל עם ה' על מי מנוחות בשובע שמחות ופלגי הצלחות עד ביאת הגואל בב"א. ועתה מה אנחנו שואלים שאלה קטנה מאת מעכת"ה אם מצד גודל המצוה התלויה בזה בקור חולים וכו' ואם מצד אהבתו הנאמנה לארצנו הקדושה וחיבת הקודש אשר תקנן בלבו הטהור לא ימנע הטוב וכו', אנא ידיד ה' טהר לבב יאבה נא לפרוש כנפי חסדו וחמלתו על חברתנו הקדושה אשר אין לה מושיע ורב וכו' ויהי נגד ה' פעלו ישיב לו גמולו ורב שלום בחילו עד כי יבא

שילה בב"א, וגם על הטוב נזכיר חסדו לתת עליו רוב ברכה ותהלה ולהעתיר בעדו על הר ציון אדוננו התנא האלקי הקדוש ר' מאיר בעל הנס זי"ע, ושאר מקומות הקדושים, עבור שלומו והצלחתו תרב גדולתו על ישראל תורתו ולעד יכון כסאו כשמש ויהלום עד ביאת משיח הולך תמים בב"א וכו' להזכירם תמיד לטובה ולברכה נוכח שער השמים: והננו ידידיו מוקיריו ומכבדיו בערכו הרמה והנשאה הדו"ש ברגשי כבוד ואהבה גבאי ומנהלי הח"ק לינת הצדק החותמים בכל חותמי ברכות שבמקדש. הקטן יצחק בר' מנחם מענדל ז"ל עפשטיין, פנחס שולמאן אברהם זלמן יפה: מכתב כח מכבוד י"נ הרה"ג המפורסם חו"ב וכו' כש"ת מוהר"ר פנחס הלוי איש הורוי"ץ אבד"ק זוראוונא חתנא דבי נשיאה הגאבד"ק סטאניסלאוו:

[ז"ל] בשם ה' זוראוונא גאליציאן יום ד' לסדר והנה ה' נצב עליו ט' כסלו תרנ"ט לפ"ק, ברכתי ברכת מז"ט תעלה לראש כבוד ידיד ה' ואנשים חכם חרשים הרב האי גאון המפורסם ערוגת הבושם גן הדסים סיני ועוקר הרים חו"ב כה"ח עה"י נזר הזמן פאר הדור חסיד וענו חכמתו תאיר פניו נודע למרחקי ארץ לגאון ולתפארת ובישראל גדול כבוד קדושת שמו תפארתו מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א בעהמח"ס יקרי הערך הגאבד"ק אסטראלענקא יע"א. כן נודע לי מפי מכתב כבוד גיסי הרב הגדול האבד"ק סמילא שיחי' פרשת גדולת הדר"ג אשר גדלו המלך, הקב"ה כי נתן ה' בלב עדת ישרון בעיר אסטראלענקא הגדולה לאלהים ואנשים להכיר כח חכמתו הרבה בתורה ובמדע אשר זה כמה יצא לו מוניטין בעולם וחיבוריו היקרים אשר הוציא לאור בעזה"י נתקבלו לרצון בין גאוני הזמן ואור תורתו תופיע למרחקים ושמעתי' מבדרין בעלמא ועתה כאשר בקשו למו אנשי העיר הנ"ל להושיב על כסא כבוד הרבנות בקהלתם גבר חכם בעוז ורב גדול בתורה ויראה אשר כשמן תורק שמו לגאון מפורסם ועטרה זו הולמתו נתנו עיניהם בהדר"ג וישימו כתר הרבנות בראשו הבשורה הזאת נתנה שמחה גם בלבי ותעלוזנה רגשת נפשי עד למאד להקשיב רב קשב מנועם שלום תורתו ויקר תפארת גדולתו אשר ת"ל קרנו תרום בכבוד כאשר אליו יאתה כי מעת אשר נתני ה' לפני שלש שנים לבקר בהיכלו ולחזות בנועם זיו פניו הטהור להכיר את יקרת רוח הדר"ג ולראות לדעת את כבודו ואת גדלו בתורה וחכמה מה נפלאו חידושיו ומה עמקו פלפוליו מאז הנני נותן כבוד ועוז יקר ותפארת לשמו הטוב ולזכרו הנעים והיום הזה עשה ה' רחש לבי לבוא לפני כהדר"ג במגלת ספר כתוב אליו דברי שלום וברכת מז"ט ואני אברכהו מקרב איש ולב עמוק כי יאריך ה' ימיו ושנותיו בנעימים עד עמוד הכהן לאורים ותומים וכסאו יהיה נכון בשלוה השקט ושאנן ולפני שמש כבוד שם תפארתו ינון והשביע ה' בצחצחות

נפשו וכל עצמותיו יחליץ ועוד יחליף כח לעשות חיל ובתורתו יהגה יומם וליל כחפץ נפשו הטהורה להגדיל תורה ולהאדירה ולדלות פנינים יקרים וחדושין דאורייתא מעומק ים התלמוד והפוסקים וכל אנשי עדתו הי"ו יתברכו לרגלו ואסמיהם ימלאו רוב עושר והצלחה וכולם ישבעו ויתענגו מטוב חכמתו ויהנו ממנו עצה ותושיה וכהד"ג ירעם כתים לבבו הטהור ועל מבועי מי תוה"ק ינהלם קרנים מידו להם ונוגה לו סביב מזוהר תבונתו הזכה וירוממוהו בקהל עם וזרחה לו שמש התוה"ש ועוד ירום ונשא הגבה למעלה תרב גדולתו לשם ולתהלה ואך טוב וחסד ירדפוהו לאורך ימים כברכת ידידו הדוש"ת בלונ"ח אוהבו מוקירו ומכבדו כערכו הרב סלה. הק' פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק זוראוונא בגאליציאן: מכתב כט מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם נזר ישראל ותפארתו וכו' כקש"ת מוהר"ר אלי' חיים מייזל שליט"א הגאבד"ק לארו והגליל. [ז"ל] בעה"י אוד ליום ג' כ"ו שבט תרנ"ט, כבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי סיני ועוקר הרים החסיד כש"ת מוהר"ר משה נחום יצ"ו אבד"ק אסטראלענקא. אחד"ש ושלום תורתו באהבה רבה שמחתי לקראת הבשורה כי בא כבוד גאונו שיחי' לשכון כבוד בגבולנו ואני תפלה כי יצליח ה' לכבוד גאונו במנוחת כבוד ויאריך ימים ושנים לתורה ולתעודה ודבריו יהיו נשמעים ומקובלים בעיני בני עירו לתורה ויראת שמים ומשנה שמחה שמתני בספרו היקר מנחת משה בלולה בשמנה של תורה ואם הטרדות לא נתנוני לעיין בו ורק בדרך העברה אך ראיתי אור נוגה העיון האמתי ה' יאריך ימי כבוד תורת ויוסיף אונים לתורה ותעודה כנפשו הטובה ונפש ידידו הדו"ש וטובתו אלי' חיים מייזל החופ"ק לאדז: מכתב ל מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם מוה' אלי' קלאצקי הגאבד"ק מאריאמפאל פלך סובאלק מח"ס אבן הראשה ושו"ת אמרי שפר. [ז"ל] ב"ה יום ה' י"א מר"ח "בונה ירושלים" לפ"ק:

מאריאמפאל, ד' ישפות שלום וברכה לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם לתהלה ולתפארת חריף ובקי בחדרי תורה רם היחש והמעלה כש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י ויופיע ולכל אשר אתו שלום וישע רב. אחדשה"ט באהבה רבה הופיע עלי יקרת מכתב כתר"ה אשר בשרני מיקרת שלומו הטוב וכי בחר לו לכהן פאר ולהשים משכנו כבוד בעיר אסטראלענקא וכי הוא שבע רצון מעירו החדשה ומקרב לב עמוק הנני לברך כתר"ה במז"ט יואל ה' ויברכו ברוב טוב והצלחה ואך טוב ישכון באהלו ויתברכו גם אנשי עירו בגללו ותיכף לת"ח ברכה וכאשר הודיעני כתר"ה כי עוד יתמהמה בקאמינקא ערך שבועיים לזאת אכתוב אי"ה לכתה"ר אחר שבועים כאשר כבר ישים משכנו בהצלחה בעיר אסטראלענקא ולעת כזאת באתי בקצרה להגיד ברכתי למעכ"ת

ברכת אוהב נאמן הדו"ש והצלחתו מקרב לב ונפש מברכו בכל מילי דמיטב המצפה להתבשר תמיד מיקרת שלומו הטוב ידידו אלי' קלאצקי ואלה דברי מכתבו השני:
בעה"י יום ה' כ"ד כסלו בונה ירושלים לפ"ק, מאריאמפאל:
שלום וכל טוב לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם לתהלה ולתפארת חריף ובקי בחדרי תורה רם היחש והמעלה סיני ועוקר הרים וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק אסטראלענקא ולכל המסתופפים בצלו שוי"ר. אחדשה"ט באה"ר וא"ע כאשר הופיע עלי יקרת מכתב הדר"ג אשר בשרני כי אוה למושב לו ולמשכן כבודו בעיר אסטראלענקא מהרתי אז להשיב לכהדר"ג ברכת מז"ט ושלחתי מכתבי להדר"ג לקאמינקא כאשר הודיעני כי עוד יתמהמה שמה ועתה כאשר בטח כבר שם משכנו בעירו החדשה הנני בזה עוד הפעם להביע ברכתי למעכת"ר ברכת מז"ט מקרב לב עמוק יואל ה' ויברכו בכל מילי דמיטב ברוב אושר והצלחה ויתברכו אנשי עירו בגללו ותיכף לת"ח ברכה וירום ה' קרנם והצלחתם ואצפה להתבשר תמיד מיקרת שלומו הטוב ויזכה כתר"ה לשבת שמה בהשקט ושלוה ולנהל עדתו על מבועי התורה והיראה כחפץ ידידו הדו"ש והצלחתו מוקירו ומכבדו אלי' קלאצקי. מכתב לא מכבוד ידידי הרה"ג הדרשן וכו' מו"ה יצחק דאנציג מ"ם בס"ט פעטערבורג מח"ס יסודי העקרים ושו"ת בית יצחק. [ז"ל] בעה"י יום ב' לסדר והיה ברכה תרנ"ט פטרבורג כבוד ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול סוע"ה פאר הזמן המפורסם בכל אפסים לשם ולתהלה מאד נעלה כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק אסטראלענקא יצ"ו. אחדש"ת כ"ג הרמה מכתבו מן ב' מר"ח הגיעני לשמחת לבבי ותש"ת למר שהודיעני מהחדשות אשר אתו כי זה מקרוב שמעתי שכהדר"ג תקע אהלו בעיר אחרת בפולין אבל לא ידעתי מקומה יהא צאתו ובואו בהצלחה רבה וכסאו יגדל וירום ה' קרנו מעלה מעלה ויסע ממחנו ברוב שמחה וגילה ובשמחה כפולה יבואו כולם בשער העיר אסטראלענקא ובכל פנות שהוא פונה יצליח הון ועושר בביתו וקרנו תרום בכבוד את העיר אסטראלענקא ידעתי כי בימי עלומי בהיותי מ"מ ומ"צ בק' יאנאווא פלך הוראנא עברתי דרך שם והגדתי שם במקהלות ולפי זכרוני הם מחבבי תורה וכל אחד מהם רחים ומוקיר רבנן מאושרה היא העיר אשר הדר"ג אוה למושב לו כי ילכו לאורו הגדול ויהני מזיו תורתו ברוכים יהיו לה'. ספרי בית יצחק שו"ת הוא בדפוס כעת בווארשא וכו' חפצתי לשלוח לכקתר"ה איזה גליונות מהקארעקטיס אמן ישים כ"ק עינו בו אולי ימצא הדר"ג לתקן באיזה ענינים וכו' אבל ראה ראיתי כי הוא טרוד מאד ואין חפצי להלאות את כ"ק. והנני מברכו בברכת הפרידה מברכה משלשת ויתברך

בכט"ס כנפשו ונפש ידידו נאמן בבריתו יצחק דאנציג: מכתב לב ברכת אליהו מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה אליהו פוסק אבד"ק אלאפאליא מח"ס מור ואהלות וס' כורת הברית. [ז"ל] ב"ה ה' לסדר והיה ברכה תרנ"ט אלאפאליא פ' פאדאליאן, שוכט"ס לכבוד יד"נ הרב האי גאון מפורסם בכל קצוי ארץ סיני ועוקר הרי הרים המאיר לארץ ולדרים וכו' כקש"ת מו"ר ר' משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא כעת הגאון אבד"ק אסטראלענקא והגליל שליט"א. אחדשה"ט ברכת משה למז"ט לנשואי בני נ"י הגיעני לעיר זלאטאפאליא ושתינו כוס מלא לחיי מרן שיחי' והנה ברך לקחתי וברך אשיב ברכת מז"ט גם לכת"ר הדר"ג שליט"א לאשר עלה לרום המעלה לשבת כסא משפט בעיר חדשה לו אסטראלענקא עיר גדולה לאנשים מלאה חכמים וסופרים כראוי להדר"ג ואין כחי אלא בפי לברכו פי שנים ברוח אליהו יהא רעוא דתרום רישיה אכולא כרכא ואשרי לעירו שזכו לרב רבנן כמוהו תורה וגדולה במקום אחד גם צדיק וקדוש יאמר לו ואם הייתי בבריאת הגוף כראוי הייתי נוסע באלה מסעי מהחתונה דרך עיר קאמינקא לקבל ברכת הפרידה מכ"ק כי קשה פרידתו אלינו מאד מקרוב לגלילותנו ומי יודע אם נזכה להתראות פא"פ אך אפיסת כחי מטרדות הנשואין מנעני להוסיף בהנסיעה ולזאת צייתי את ברכתי ברכת הדיוט לברכו בכל חותמי ברכות שבמקדש. והנני דו"ש תורתו רצוף אהבתו ידידו בלב ונפש מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא אליהו פוסק החופ"ק בעהמ"ח שו"ת מור ואהלות וס' כורת הברית: מכתב לג מכבוד יד"נ הרב הגאון המפורסם החכם השלם כש"ת מוהר"ר ישראל אייזינשטיין שלימה הגאבד"ק באהפאליא כעת אבד"ק ניקאלייעב מח"ב היקר עמודי אש. [ז"ל] בע"ה יום א' ז' חשון שנת יהיו לעד באסטראלענקא, ניקאלייעב, שלום וישע רב לאור הנערב ה"ה הרב הגאון המפורסם בתורתו וצדקתו החריף ובקי משנתו זך ונקי הר"ר משה נחום נ"י. ביום ש"ק העבר הגיעני מכתבו היקר וקראתי לשבת עונג כי זה ימים אשר אני משחוקק לשמוע משלומו ומהעיר אשר אוה למושב לו ובהגיע מכתבו ונתבשרתי מאתו אשר הודות לה' הוא בחו"ש כן אשר העיר שנתקבל שמה לרועה עדת ישרון אנשיה אנשי מדות ויראי ה' מה מאד רבה שמחתי כי הקרה ה' לפניו מקים אשר המה יתענגו בו והוא ירוה נחת במו והנני לברכו ברכת הדיוט אשר יעזרהו ה' ויחייהו וינהל אח עדתו על מי מנוחות וישקה את צאן עדת ישראל במי תורתו ויהיה שקט ושאנן בהיכלו עוד הנני לבקשו כבואו העירה בשלום יודיעני במכתב ויכתוב אלי האדרעסס שאוכל לכתוב מכתבים אליו כפעם בפעם למען תוקד אש אהבתנו על מזבח לבבינו לא תכבה. ובזה הנני הדו"ש תורתו וחפץ הצלחתו

ישראל אייזינשטיין: מכתב לד מכבוד ידידי ש"ב הרה"ג המפורסם מו"ה אליעזר חריף שליט"א אבד"ק זסלב. [ז"ל] בעה"י יום כ' לסדר לך לך מארצך תרנ"ט זסלב:

כבוד ידידי ש"ב הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים עה"י פ"ה כש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי שליט"א אבד"ק אסטראלענקא המתגורר כעת בקאמינקא. אחדשה"ט את מכתבו ע"י הפאצט קבלתי בו יודיעני כי ת"ל נתקבל לאב"ד בעיר אסטראלענקא בפולין בכבוד הנאות. את מכתבו קראתי בעליצת נפש והנני שבע נחת כי הזמין לו השי"ת מקום רבנות בגלילות פולין מקום עוד כבוד התורה במרום תפארתו עומד והוגיה מנושאים על גפי מרומי קרת שם התקוה משעשעת לפניו כי ילך מחיל אל חיל עד ירומם וינשא וירום כסאו למעלה ולאור תורתו רבים ילכו, פולין היא הרת כבוד תורתנו ורבנינו הגאונים חוצבי ובוני עמודי הדת וסובלי יראתה זה מאות בשנים ומאז ועד עתה פולין היא לשד חיותנו ואור תורתנו אף כאבן השואבת היא למשוך אליה גאוני התורה ואבירי לומדיה אשריך עיר אסטראלענקא יי משכת אליך את אביר הרועים את גאון תפארתנו לשכון כבוד בתוכך הנה חצבת לך באר מים חיים אשר ממנו ישקו כל העדרים והנך עתה תל שכל פיות פונים אליך יכוננך אלהים ם עליון וישלח לך שפעת רב ברכה לרגלו ותיכף לת"ח ברכה וגם את כבוד הדרת גאונו אברך בברכת מז"ט יהא רעוא שיהיה ביאתו לעיר אסטראלענקא בשעה טובה ומוצלחת וישב שם בכבוד וברוב נחת ויחזקהו ה' להגות בתורתו ולהשיב לשואליו דבר ה' אף יזמין לו השי"ת שם פרנסתו בכבוד יהי ה' אלהיו עמו ויעל וכו'. ידידו ש"ב המברכו מקרב ולב עמוק המכבדו בכבוד תורתו הרם הק' אליעזר הכהן חריף חונה פה"ק זסלב. מכתב לח מכבוד הרה"ג ר' צבי הירש שלעו ר"ם דאולפנא רבתי בעיר קארסאן מח"ס ידיו אמונה ונפלאות מתורת ה' וש"ח שת"ח. [ז"ל] ב"ה יו"ר לחודש מרחשון תרנ"ט לפ"ק פה קארסין, לאיש מצויין דגול מרבבה ה"ה ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם למרחקים סיני ועוקר הרים טובינא דחכימא ים התלמוד ודרום החכמה ירשה יראת ה' היא אוצרו וכו' וכו' מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י ויזרח עד ינון שמו יהי שלום בחילו שלוה במעונו. הנה לקחה אזני השמועה כי בעוד ימים אחדים יעזוב כת"ר את ארצנו למ' כת"ר הרבנות בעיר מלאה חכמים וסופרים אסטראלענקא (הסמוכה לווארשא) אמרתי על גובערניע קיוב וארצות אוקריינא פנה הודך פנה זיוך פנה הדרך מי ישיב תשובתיך "קיעוו" ומי יתרץ הויתיך "אוקריינא" ומי יתיר נדריך "וואלין" ועתה הנני הנני לברכו ברכת פרידתו מאתנו ו"הוא" בברכת הנצחי והמדומה, ברכת המדומה כי על מי מנוחות ינהלהו ועל על יעלהו ובכל אשר יפנה יצליחהו וברכת הנצחי, כי חפץ ה' בידו יצליח

ויפוצו מעינותיו חוצה וישמחו בו בני עירו והוא בם ולרגליו יבוא ברכה לכל מקום בואו ואל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניו ועתירתי מכת"ר כי יתפלל בעד שלומנו והצלחתנו ושלום הבתי אולפנא והצלחתם. ממני אוהבו ידידו נצח אשר פניתי חדרי לבבי מושב לו סלה החפץ שלומו וטובתו כל הימים מקרב ולב עמוק צבי הירש שלעז: מכתב לו מכבוד ידידי הרב הגאון הר' יהודה ליב ג"י אבד"ק קארסאן. [ז"ל] ב"ה יום ו' לסדר והיה ברכה התרנ"ט, קארסאן, כבוד ידיד ה' וידיד נפשות ישרון וידידי עוז הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה החריף ובקי לאמתה של תורה סיני ועוקר הרים וו"ח בשמן תורק שמו הנעים מוהר"ר ר' משה נחום ירושלימסקי האב"ד ור"מ דק' אסטראלענקא והגליל יהי שמו לעולם אחר נאחז בשבת הוד קרן תפארתו ואחד"ש ושלום תורתו שמחת לב מלא רגשי אהבה יעטני בשמעי אשר בעז"ה הדרת גאונו עלה למרום שיאו והופיע חכמתו ותורתו על עיר רבתי עם המלאים חכמה ומדע אשר יכירו וידעו יקר חן ערכו אף בלעדי ציון מלבושיו יעו' תפארת ישראל אבות פ"ד אות לח] ואשריהם חלקם של עיר אסטראלענקא אשר יזכו ליהנות מהוד זיקי שמש בינתו אשר ישפיע להם ומסתמא יכבדוהו כדבר המלך ודתו כראוי לגאון קדוש ה' מכובד כמוהו אולם כגודל שמחתי כן יתמוגג לבבי בקרבי בהגיגי אשר ירחיק מאתנו מרחק רב כזה ואיך נזכה לקבל פניו להשתעשע פא"פ בשובע שמחות שמחה של תורה ואל מי יפנו רבני גלילותינו אשר בכל עת מצוא דלה דלה להם האיש משה מים חיים מבאר חכמתו ומעיניו המתגברים בים התלמוד ובמים עזים של הפוסקים אך זאת תקותנו חזקה אשר זיקי אהבתנו אש דת לא תכבה ונביא ממרחק לחמנו של תורה ולא יביט על גודל טרדותיו בעיר גדולה לאלהים ויחזירנו בתשובה שלמה בכל עת שנדרוש כיד ה' הטובה עליו ומקרב לבי הנני מגיש לו ברכתי הנאמנה כי שמו הגדול יתעלה ויתרומם עד קצוי ארץ וכארי וכלביא יתנשא להגדיל תורה ולהאדירה כחפץ ורצון יראי ה', ולהיות כי אין מלה בפי להביע לו כל רחשי לבבי לכן יקח נא ברכתי הנאמנה אשר יביע ממקור מורשי לבבי ברגש אהבה וחבה ומעתה שלום למר ולתורתו אשרי יולדתו והורתו מתעלס בעזוז אהבתו. מוקירו ומכבדו ברגשי כבוד בערכו הרם והנשא יהודא ליב הלוי חונה עיר קארסאן פלך קיוב. מכתב לז מכבוד יד"נ הרב הגאון המפורסם מו"ה מרדכי פרענקיל שליט"א אבד"ק מאראקא [נכד אור ישראל וקדושו הגאון הצ' רשכבה"ג מרן ר' לוי יצחק זצ"ל אבד"ק ברדיטשוב]. [ז"ל] ב"ה יום ה' לסדר ונברכו בך וכו' תרנ"ט, מאראקא, כבוד ידיד ה' וידיד ישראל הרב הגאון המפורסם על פני תבל בתורתו תורת אמת סוע"ה דייק וגריס ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא פאר ישראל והדרו חמדת הימים ויראת ה' היא אוצרו

חקוק בתוך תוכיות לבבי כש"ת הרם והנשא מוהר"ר ר' משה נחום ירושלימסקי שליט"א וכירת יכון עולם ועד. אחוי קידה קדם הדר"ג ומכון כסאו וכעת אשר ת"ל שבתי לאיתני אשר ת"ל אוכל למלאות משמרתי הנני ליקח משפט הקדימה לבוא במכתבי זה לפני הדר גאונו ולברכו במז"ט ומעת הגיעה השמועה לאזני כי כבוד הדר גאונו נלקח אחר כבוד לכהן פאר בעיר אסטראלענקא לרעות את צאן מרעיתה צאן קדשים מעבר מזה מלאה נפשי רגשי ששון וגיל על אשר ההשגחה עליונה סבבה למושב לו את העיר הזאת הנודעת לשם ולתהלה באנשים חכמים ולומדים ונכבדים אשר יודעים הם את אבן החן סמל התורה והחכמה מה מאד מאושר האיש כי עיר הנכבדה אשר כבוד התורה יקר בעיניה נפלה בגורלו להיות מורה ומנהיגה אך מה מאושרה העיר כהנה וכהנה כי שר התורה חכם מהולל וגבר ענותן מאין כמוהו שוכן בקרבה והוא נזרה ותפארתה כבודה ומרים ראשה ובכן ברוכים אתם לה' גם שניכם ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ובמזלא וגדא טבא יהיה לשניכם יתן ה' אשר הצעד רב הערך אשר עשה כעת יביא לו רב טוב בעולמו ויזכה להאיר באור תורתו וחכמתו לכל בני עדתו הקדושה עד זקנה ושיבה ועד בא ינון וינחם במעגלי צדק מעתה ועד עולם כחפץ נפשו לטובה ולברכה ברוחניות וחומריות. אולם מעבר השני יהמה עלי נפשי ולבבי יתחמץ מאד כי הנה הדר גאונו אשר באורו ראינו אור ובו התימרו כל יושבי הערים אשר סביבותינו ועתה עזב אותנו וביחוד קשה עלי פרידתו בתארי לפני את הימים הנעימים אשר בכל עת ועת מדי עברי דרך עירו ואס מדרכי אל הדר"ג להיות בצלו ימי מספר ליהנות מראיית פניו ואור תורתו ועתה כי הפריד ה' את גופותינו במרחק כזה מי יודע מתי יבוא לידי לראותו ולהשתעשע בחברתו הנעימה ובזאת אתנחם כי אבוא בכתובים אליו לעתים לא רחוקות והלבבות לא נתפרדו ואהיה מוכרח להסתפק במה שאראה מעשה אצבעותיו חרות למען לא תנתק אהבתו וחברתנו מאז ומקדם ולעולמי עולמים ואסיים מעין הפתיחה בשלום כל מאדוה"ש ושיהיה העתקתו במז"ט ורוב הצלחה להדר"ג ולכל בני עירו כנפשו ונפש ידידו עוז מוקירו ומכבדו כערכו הרם מתאבק בעפר רגליו ושותה בצמא את דבריו מרדכי במוהר"ש זללה"ה החופ"ק סאראקא. מכתב לח מכבוד יד"נ הרב הגאון וו"ח וכו' מו"ה ישראל יעקב יעב"ץ שליט"א הגאבד"ק קרעמענטשונ. [ז"ל] קרעמענטשונ יום נ' ד' תשרי, שתא טבתא שלמא רבא בכפליא מן שמיא וברכאין טבין ליקר רחימאי ורחימא דיהודאין הרב הגאון המאוה"ג מעוז ומגדול חכם וסופר אשכול הכופר איש חמודות מוכתר במדות המפורסם בכל אפסים כש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א אב"ד לעדת אסטראלענקא ולכל המסתופפים בצל החכמה תחל שלום וברכה וכט"ס.

הנה לקול הבשורה כי הביאו ה' עד הלום זו העיר של דחכמים בפלכי פולין תעלוזנה כליותי וישמח לבי הנשלב אליו בלולאות ידידות קודש כי תקותי אשר במקום תורה והחכמה ידעו להוקיר חין ערכו הרם אשר שבע עטרות (שמנה הרמב"ם הלכות סנהדרין פ"ב ה"ז) מהנוססות עליו בהדרן ותשאני רוחי לברכו ברכת מזל טוב אין טוב אלא תורה יהא רעוא דירום רישיה אכולא כרכא ובתבונות כפיו ינחם וינהל הקשורים ליעקב ויאחז בידו רסן הדת והרעת וכל המפלגות יענו אחריו מקודש ומנופת צוף אמרותיו בשער תתענג בדשן נפשם וברגש קודש ימלאו אחר דבריו הטובים ויזכה להקים עולה של הורה ויפוצו מעינותיו חוצה ובחן ונועם נחל עדניו ישקה בני ירושלים ונזכה להרמת קרן עם ה' ותורתו בישועה מרובה וטובה ויחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ומאושרה בגו"נ לתורה ולתעודה בתוך עם ישרון ונתבשר זמ"ז בשורות נעימות כנפשו ונפש ידידו עוז דו"ש ושלום תורתו, מוקירו ישראל יעקב יעבץ חופ"ק קרעמענטשוג: מכתב לט מכבוד ידידי הרה"ג שלשלת היוחסין כקש"ת מוהר"ר נחום זלמן שניאורסאהן אבד"ק טשערקאס נכד הגאון הקרוש מליבאוויטש זי"ע. [ז"ל] בעה"י ב' לסדר בי ברך אברכך שלום שלום אקרא מקרוב ומרחוק לכבוד יד"נ הרב הגאון המאוה"ג המפורסם חו"ב חסידא ופרישא סוע"ה פאר המרע שמו נודע בשערי הלכה כש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא אסטראלענקא שלום יהי בחילו שלוה בהיכלו שלם בתורתו מה מאושרה היא עדת אסטראלענקא שזכתה להקימו על כס הרבנות להרכיבהו אלוף לראשם לחסות בצל חכמתו ותורתו אשרי העם שככה לו ואני תפלה לנורא עלילה שיצליח ה' דרכו שתהיה יציאתו וביאתו שמה הוא וכל ב"ב שיחיו בשעה טובה ומצלחת למצוא חן בעיני או"א להיות אהוב ואוהב וירחמו ליה בני מתא אף במלין דשמיא ולא יאונה אליו כל רע ויזכה לעשות שם תיקוני תורה וינהל צאן עדתו בצדק ובמשפט להשקותם מבאר תורתו ולהפיץ ביניהם מעין חכמתו ויעלה מעלה כדאמרינן מעלין בקודש אף על עדתו ישפיע ה' רב טוב למען יוכלו להחזיק די הצטרכותו. ממני ידידו הדוש"ת מברכו בכל חותמי ברכות נחום זלמן שניאורסאהן החופ"ק טשערקאס: מכתב מ מכבוד ידידי הרה"ג המפורסם מגזע ישישים מו"ה יוסף ישראל הייליפרין אבד"ק אדעסא. [זה לשונו] בעזה"י יום ה' י"ג, תשרי שנת בונה ירושלים לפ"ק. אדעסא יע"א. ישא ברכה מאת ד' וגמח"ט לכבוד יד"נ הרב הגאון הגדול חו"ב בח"ת עין העדה לתורה ולתעודה המפורסם בכל אפסים לשם ולתהלה ולתפארת וכו' מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא. אחד"ש תורתו באהבה רבה את יקרת מכתב הדר"ג (ע"ד אתרוגי אה"ק) ממוצאי יוה"כ העבר הגיעני ושמחתי בשמעי משלומו הטוב ואברך את

הדר"ג ואת עדתו בברכת מז"ט לרגלי משרת הרבנות מעיר תהלה אסטראלענקא בפולין יזכה לנהל את העם על מבועי התורה והעבודה ללמוד וללמד להורות לעם ה' חקים ומשפטים ישרים וקרנו וקרן עדתו בכבוד ירום ועתה הנני לברך אותו ואת כל ב"ב ואת כל המסתופפים בצלו הטהור בברכת שנה טובה ומבורכת ונביע ברכותינו מעומק הלב תחל שנה וברכותיה ומברכת שמים יתברך ויתענג על רוב טוב יחוג את החג הבע"ל עם כל הנלוים אליו בששון ושמחה:

כנפשו הטהורה וכנפש ידידו דורש שלומו ושלום תורתו באהבה דבה ואהבת עולם מוקירו ומכבדו כיקרת ערכו הרם והנשא יוסף ישראל היילפרין חופ"ק אדעססא: מכתב מא מכבוד ידידי הרה"ג הדרשן וכו' כש"ת מו"ה דוד שלמה סלאכטש מ"מ ומו"צ באדעססא מח"ס ראשית דוד פלפולים ודרושים. [ז"ל] בעה"י ט' מ"ח תרנ"ט אדעססא, ידידי הגאון המובהק וכו' מהרמ"נ שליט"א רבות התענגתי עלי בשורתו הנעימה כי רצתה בו נפש עדה יראה ותמימה עדת אסטראלענקא המלאה תורה וחכמה והנני לברכו בכל לב מלא אהבה רבה ושלמה ימצא חן וכבוד בעיני בוחריו הנכבדים בטח יתענגו על תורתו וחכמתו הרמה תלמידים וידידים ופעולותיו תהיינה לרצון לפני אדון כל לרומם קרן עדתו ויכונן מצבו ועמדתו:

כנפשו וכנפש ידידו השמח בשמחתו דוד שלמה מ"מ ומו"צ באדעססא. מכתב מב מכבוד ידידי חרב הגאון הגדול המפורסם וכו' מוהר"ר שלום דובער הערנזאתן הגאבד"ק קלעצק, מח"ס היכלי שן מח"ק ומה"ת וספר דרכי נועם. [ז"ל] בשם ד' ד' ויצא תרנ"ט לפ"ק קלעצק, הדרת פרי תפארת גפן אדרת שורש פורה נטע שעשועים הדר מדותיו ונמוסיו מי מנה ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בתורה ויו"ח חו"ב סיני ועוקר הרים תפארת עדתו וכו' וכו' מוהר"ר משה נחום שליט"א עוד יגדל ויפרח כשושנה ויהללוהו בשערים ולהחונים על דגלו באותות האהבה עומדים צפופים שואבים מבאר חכמתו ונהנים מזיו יראתו ד' יגן עלימו בשלומו לסוככם באברתו סלה: לבתר שלמא רבא דיהיבנא ליה למר וסייעתו אמינא בקושטא דכד אתינא מקרתא רבתא ווילנא ואשתמודע לן בחיזו שפיר דמר ניהו רבא דעמיה איתוקם על ואתעטר בעיטרהא שפירתא בפלניא בקרתא חדתא אסטראלנקא יצ"ו, ואיהי דקא מעטרא ליה ביקרא ותושבחתא וברבו סגי כסאסאה לשובלתא ובלא שפק כבר אתא חכם לאתריה דחזא ליה ולקיניה ידדה וכדו יהיבנא הורמנא ורשו לעיטא למיקרא בקן קולמסא וקל מגילתא בקל זיע סגי דמיגד כהדין שופרא מזלא טבא מזלא טבא גדא טבא גדא טבא למר יצ"ו מז"ט וגדא טבא לקהלא קדישא דיליה דאינון מתרחצין עלוהי למיהוי חכים דלהון יהא רעוא

דחירום רישיה בעגלא אכולא כרכא ואכולא מדינתא ושמעתתא דיליה יתבדרון בעלמא וייתון כו"ע למישקל מיניה לבינתא לבינתא ואינון יצלחון בדילהון וכדון רווח עסקיהון בפושיין סגי לחדא ורב חסדא יהוי בסעדוהי כל קביל דקא לעי באורייתא טובא כולה שנין ובגין דא איהו ניהו דקא יתיב מיתב תמן בשלמא ויקרא סגי אבינייהו ויפקד ברוחא עילאה דשלטא בי' אביזרייהו ועל כל דאתי מחמתיה ליומין סגיאין ואידי ואידי ישתזבון מכל בישין עד דייתי בר נפלי למיסוק עמא פזיזא דקדמי פומייהו לאודנייהו ורב חייא יזול בהדייהו בריש קהלא דיליה בקדמייתא ואינהו בבחריתא עד דייתון לאתר קדישא דבריש טורייא דאתמר עליה דשכינתא שריא תמן לדרא דרא כרעותיה דרב משה נחום ורעוא דחד מסיעות מרחמוהי דצלי בגינוהי בחייא ושלוותא דיליה תהוי להון ארכא מברך יתיה ברחימתין עזיזתא:

שלום דובער הערנזאהן בעמ"ח ספר היכלי שן קמא ותנינא וספר דרכי נועם חופ"ק קלעצק: מכתב מג מכבוד ידידי הרב הגאון הגביר המפורסם מוהר"ר ברוך עסמאן מקיעב מח"ס חד וחלק. [ז"ל] ב"ה ר"ח כסלו תרנ"ט קיעוו. שלום לו ולתורתו כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם נגיד ומצוה וכו' כש"ת ה"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א. אחת היא אלי אם היותו בעיר קטנה כקאמינקא וכמו כן עתה כי קבלהו עיר גדולה ומפוארה כו' אסטראלענקא במחוז פולין, הנה בעשר מסעות וכנגדן עשר גליות שקולין בעלי התורה וסנהדריה וכמוהו ידידי הדר"ג הנה אור תורתו עליו יזרח ומביט אנכי לפרקים בספריו שחיבר בתשו' ופלפולים והנני רואה כי המרגליות התלויה לו בלבו לחדש בלימוד התורה הנה שכם אחד לו על שאר אחיו גם אם המה בני גילו וילבשו כשריון דת למו יען בעמל אדם יגיעו אל מחוז חפצם לא כן ידידי בכל עניניו וחידושיו על עב קל ירכב ובכל עת בוא אל כרמו הנני רואה כי חינוטו ולקיטתו כאחד וכו' זרועו מושלה לו ת"ל שבעתיים כו' יהא רעוא וירום ראשו אכולא, קרתא וירחיב ד' את גבולו בממון ובתלמידים ורחב לבבו עד כי ישנה גם בעוקצין תלת עשר מכילתין ויאריך ימים ושנים עם כל ב"ב:

מאת ידידו וחולק כבוד לתורתו הגדולה ברוך עסמאן:

מכתב מד מכבוד אחיו הרב הגאון המפורסם מוהר"ר משה נ"י אבד"ק האריזישץ. [זה לשונו] בעה"י יום ה' לך לך מארצך לפרט ולשנת ואגדלה שמך והיה ברכה האריזישץ החיים והשלום לכבוד ידיד עליון ויראיו הוא תמידא דנפשאי דיתיב בתוונא דלבאי הרב הגאון המפורסם לכל קהל עדת ישראל לתהלה ולתפארת המאיר לארץ ולדרים בחבוריו הנכבדים והיקרים וכו' וכו' כקש"ת הרב ר' משה נחום ירושלימסקי נ"י

האבד"ק קאמינקא וכעת באסטראלענקא יע"א. הגיעני קול מבשר ואומר שחננו השי"ת בנהורא מעליא ועטרה עטרו לו בני עיר ואם בישראל אסטראלענקא ושפר עלי' דהיא קרתא דסופרייא וחכימייא והנני לתת להדר"ג ברכחי על דרכו בקודש ואומר יהא רעוא דתירום רישיה אכולא כרכא וינהג רברבותיה גם שם כאשר נהג פה בסביבותיו שבמקום שמצאנו גדולתו ראינו ענותנותו ובחמלתו ונעימתו נחה עמו וצאן מרעיתו ויזכהו השי"ת לשבת שם על מי מנוחה ואור לנתיבתו וכאשר הייתי באמנה אתו כל השנים שהיה הדר"ג סמוך לעירנו הנני לאמר בלבי ונפשי לכהדר"ג מענין יציאתו וביאתו מה טעם יש בה, אבל ע"ד הלימוד דהנה בחולין (דף ז ע"ב) מאמר נפלא דרפב"י שאמר ישראל קדושים הם יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה וידוע קושית התוס' דאם יש לו ואינו רוצה מדוע קרי ליה קדוש ולמדנו ביאור ורמז יקר בכוונתו הקדושה דרפב"י לשטת רבי דוקא דהנה בש"ס (מוע"ק טז) רבי גזר וכו' חמוקי ירכיך וכו' מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר ור' חייא שם לימד בפרסום דכתיב חכמות בחוץ תרונה וזהו שאומר ישראל קדושים הם יש רוצה שרוצה ללמד ולהשפיע מזון הרוחני דגן שמים דברי תורה הקדושה לשומעי דבר ה' אבל אין לו שיושב נבוך ובודד במקום כזה שאינן בעלי תורה שיעמדו על דעת רבם הורם ומורם ולא יחסר למו כלל מזון הרוחני כו' אם כן מה יעשה אותו חכם בישראל אם אפילו סובר כר' חייא וכו' אחרי שאין לו מי שרוצה לינק ויש שיש לו היינו שהשי"ת זיכהו לישב במקום תורה שצמאים לשמוע דבר ה' אבל אינו רוצה כי סובר כרבי דד"ת יהיה אך בסתר ודבש וחלב תחת לשונו והוא נחבא אל הכלים הצנע לכת עם ד' אלקיו ולכן אינו רוצה וגם זה מדה טובה שהתורה מסכמת לזה ושפיר נקרא קדוש ונכון בעזה"י שרפב"י אמר זה לרבי לשטתו דוקא ודוק, ולזאת אדמהו אכנהו לרב רבנן כמוהו כי עתה יודו ויאמרו כי יבא בכרם ד' צבאות עיר מלאה חכמים וסופרים ת"ל עליו יאמרו המושלים תרתי לטיבותא יש לו וגם רוצה כי בחבוריו היקרים נראה אור כי אותה יבקש ללמד בפרסום לאזני כל ישראל וגם יש לו עתה תלי"ת ויצא לשלום מסביבה וכו' ועליך עיר קאמינקא אשא משלי ואומר דהנה לא מובן לכאורה פירוש המאמר דיציאת צדיק מן המקום עושה רושם פנה זיוה פנה הודה ואיזה זיו אנו רואין שם בעת שהוא בעיר ואיזה זיו אנו מרגישין שנחסר ביציאתו אבל ע"ד הלימוד תלי"ת יתבאר כדבר בעתו בעת עסוקין אנחנו בצאתו לשלום ובואו לשם לחיים ולשלום דהנה ידוע הכלל הגדול שקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום העבר ולאחר מתן תורה נתחדש שהיום הולך אחר הלילה שעברה ומה מתוק מדבש דברי הגאון מהרש"ק זי"ע בהקדמתו לס' עבודת עבודה מ"ש בענין זה בפי' יום הששי יעו"ש וידוע מה שתירצו עפ"ז הקושיא

העצומה איך שמרו האבות הקדושים את יום השבת הא ב"נ ששבת ח"מ ולהנ"ל א"ש וכו' ובזה אני דורש לעצמי שתים שלפניה דק"ש בערבית שבברכה הראשונה אומר בורא יום ולילה וכן מעביר יום ומביא לילה מעיקרא יום ותיכף ומיד בברכה השניה מהפך הסדר ואומר ע"כ ה"א בשכבנו והדר ובקומנו ולפי הנ"ל ניחא דכיון שהתחיל לברך תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדת הרי כיון שקבלנו התורה שוב סדר אח"כ מעיקרא לילה והדר יום וכו' והיינו כי ללומדי תורה הנרדפים מיושבי קרנות וכדומה ברישא חשוכא והדר נהורא ודי למבין ועתה יובן בטוב מאמר דפנה זיוה דהנה צדיקים המה חכמי ישראל לומדי תורה משימים לילות כימים ולכן שפיר אומר שביציאת הצדיק חכם ישראל מהעיר עושה רושם כי כל זמן שהוא בעיר שהוא הוא מנהל ומנהיג אותם באור תורתו ואז בודאי מעיקרא פונה הלילה והדר בא יומו אבל ביציאתו הרב רבנן מהעיר פנה זיוה דהוי שינוי החוזר לברייתו דמעיקרא פונה זיו של יום ואח"כ לילה כמובן ואשריך עדת אסטראלענקא כי עליך אומר קומי אורי כי בא אורך פי' שתמיד תאמר מדת לילה תלך לה ואחריה מדת יום משום כי כבוד ד' עליך זרח כן יזכהו ד' שיזכה להאיר בלימודו הטוב לכל יודעי שמו: הנני ידידו מכבדו כערכו הרם והנשא מתרפק באהבהו מתכבד בידידתו מברכו כלב ונפש שילך לחיים ולשלום ויזכור גם אותי לטובה הדורש שלומו באהבה רבה. הקטן משה בהרב ד' יעקב יוסף ז"ל אבד"ק האריזישץ.

ויעו' במקנה קידושין (לז) תוס' ד"ה ממחרת ובפנים יפות עה"ת בראשית (ת כב) ובשו"ת צלותא דאברהם (סימן מא) בענין זה דקודם מתן תורה הלילה הולך אתר היום ובעיקר חידוש הנ"ל דרך אגדה יש בזה להשיב קצת אבל אין משיבין על הדרוש ובפרט מה שנאמר בדרך רמז ומליצה להמשיך לבו של אדם לאהבת התורה ולומדי' כחפץ המצפה להרמת קרן התורה והיראה. משה נחום ירושלימסקי:

מכתב מה מכבוד ידידי הרב המאור הגדול חו"ב וכו' מו"ה לוי יצחק לעמבידסקי אבד"ק סמילא. [ז"ל] בעה"י ממילא יום ר' ר"ח טבת שנת תרנ"ט, הרעיפו שמים מעל שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק פאר הדור והדרו יראת ה' היא אוצרו נזר ישרון עה"י פ"ה חסיד ועניו נודע למשגב המפורסם לשם ולתהלה כש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל יצ"ו. רב תודה ירחש לבי למר כהדר"ג על תשובתו הרמה ומה מאד תגל נפשי בהקשיבי מתוך מכתבו הטהור כי בשב"ז נתאשרה רבנותו מטעם שר הפלך וכי נכון הנהו כתה"ר להרים פעמיו למסעיו בשבוע הבע"ל לשכון כבוד בתוך העיר אסטראלענקא ולכהן פאר הרבנות דשם כי ע"כ תשתי אפוא לשית לראש כהדר"ג עטרת ברכת מז"ט הראויה לתת לו כהיום הזה והריקותי

אך מעט מרגשי הברכות הצפונים להדר"ג קרב לבי מני אז הושם כתר הרבנות דק' אסטראלענקא בראשו ובלב רגש תבענה שפתי לאמר:

ברוך כת"ר הדר"ג בצאתו וברוך הוא בבואו לשלום למחוז חפצו ישיתהו הי"ת ברכות לעד וסעד בחסד כסאו עד לנצח שם יצו את ברכתו אח כהד"ג וירבה לו שנות חיים עתה יגדל נא כחו ישגא חילו ועצמותיו כדשא תפרחנה למען יאריך ימים על ממ' בקרב עדתו עדת מי מנה ובטוב צדיק תעלוץ קרית אסטראלענקא המעטירה ואנשיה יתברכו לרגל בוא "משה" האהלה אשר נטע לו העירה יען כי נפקחו עיניהם לחזות מרחוק נוגה אור יקרות ובחרו באשר חפץ ה' הוא "משה בחירו" הרב האי גאון ע"כ ראוים הם לברכה אשרי עדתם אשר לה ככה בצלו יחיו בצל החכמה והיראה הקודמת לחכמתו והיו עיניהם רואות את מורם ורבם מאושר בארץ ומאד תרב גדולתו ירום נסו ויגדל כסאו הוא ינהלם על מבועי מי התורה לנחותם הדרך תשכן אורה והמה יעלו בהר מרום פסגת ההצלחה ויוסף ה' עליהם אלף פעמים ככה וכאשר ישישו הם כי מצאו את אשר חפצו כן יגל כבודו וישמח בעדהו חבל נחלתו ובשמחתו ישמח לב כל אוהביו ובתוכם גם אני ידידו עוז דו"ש באהבה רבה מוקירו ומכבדו ביקרת חן ערכו המצטער בהתרחקו מגבולנו ושמח בגדולתו ומצפה להתראות אתו פנים אל פנים באלה מסעי דרבו דרך הקודש ולקבל מאתו ברכת הפרידה בחיים ושלום לוי יצחק לעמבירסקי האבד"ק סמילא: מכתב מו מידידי הרה"ג מו"ה אליעזר שילאוויץ נ"י מנהל הישיבה הקדושה דק' לאמזא. [ז"ל] עמ"י עש"ו יום ר' ז' שבט שנת גדולה הורה לפ"ק, ירום ונשא וגבה מאד מעלת כבוד הרב הגאון הגדול צדיק וחסיד פאר הדור והדרו המפורסם בכל קצוי תבל לתהלה ולתפארת וכו' זכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא יע"א. שלמא רבא מן שמיא למר ולכל הנלוים אליו הנה אנכי בא במכתבי זה הנושא ברכות מאליפות להדרת גאונו שיחי' בשם כל הקהל הקיבוץ הקדוש רבנן ותלמידיהון היושבים לפני ה' בבית אולפנא רבתי ישיבה הקדושה דפ"ק לאמזא יע"א ובין המון הברכות אשר רבים וכן שלמים יברכו את רומעכ"ת ליום בואו לשלום לשבת על כסא הרבנות החדשה ותהי המשרה על שכמו עטרת תפארת לנהל עדת אסטראלענקא יצ"ו הנני גם אנכי להגיש מנחה מבורכת ברכת מז"ט ואושר כסאו יהיה נכון ונשא ולשלום אין קץ ה' הטוב יפתח את אוצרו וממעון קדשו יברכהו שלום והשקט ישביעהו כבוד והדר יעטרהו וירומם כסאו ולמעלה ינשאהו לאורך ימים יחייהו ולהרים מכשול מדרך עם הקודש יזכהו ומאד ישמח לבנו כי זכינו אשר הדר"ג יהיה לכבוד בתוכנו ותקותנו תאמצנו כי לא על ק"ק אסטראלענקא לבדה יפרוש כנפי צדקתו וינהלם באור תורתו

וחכמתו רק יאיר לארץ ולדרים בכל סביבותינו ורבים ילכו לאורו ויתענגו על קדושת תורתו ונדקחו ויחשוף זרוע קרשו להיות למעוז ומשגב להקים דבר ה' ולגדור הפרצות אשר פרץ הזמן בחומת הדת בימיו ובימינו נו ירום קרן תורתנו וקרן עמנו ובא לציון גואלנו במהרה בימינו כנפשו הטהורה ונפש דוש"ת, מוקירו ומכבדו כרום מעלת ערכו הנשגב אליעזר בעא"ם מו"ה מאיר דוב שילאוויץ מנהיג הישיבה דפ"ק לאמזא: מכתב מז מכבוד הרב הגאון הצדיק המפורסם אור ישראל וקדושו מו"ה מרדכי דוב שליט"א מ"ם דק' הארנאסטאפאלי ושאר ק"ק. [ז"ל] ברכת שמים מעל תחול על ראש ידיד נפשי הגאון הגדול המפורסם רחב המדע והבינה חריף ובקי וכו' כש"ת הר"ר משה נחום נ"י אבד"ק קאמינקא ונתקבל עתה לאבד"ק אסטראלענקא שלום וברכה וכ"ט סלה: מכתב כבוד ידידי הגיעני בקול מבשר שנתקבל לאב"ד בעיר הגדולה עיר חכמים וסופרים יהא רעוא מן קדם ה' שיהא ישיבתו שמה בהצלחה ותעטרהו כתר הרבנות בחן וחסד וכבוד והדר ולחיות חיי נעימים בגודל הרחבה ושמעו יגדל ויהלך בכל אפסים ומתוך הרחבה ודעת צלולה יהגה בתורת ה' לעשות פרי. הנני המברכו ומעתיר בעדו לטובה ולברכה ברו"ג מרדכי זאב באמו"ר הרמ"ז זצ"ל: מכתב מח מכבוד הרה"ח חו"ב מו"ה שלמה חיים פערלאוו בהרח"ק מהר"י שליט"א מנאוואמינסק. בס"ד במיעל שתא תיתי ברכתא שלימתא בברכת השנים להאי גברא רבא ויקירא המופלא בין האנשים חכמי חרשים ונבוני לחשים הגאון הגדול המזריח אור לישרים סיני ועוקר הרים מורג חרוץ חותם תכנית תפארת ישראל עה"י פ"ה כקש"ת הר"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הרובץ תחת משא דבר ה' ועדתו דק' אסטראלענקא אורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו. אחדשה"ט באהבה רבה הנה שמוע שמענו אשר כת"ר אוה למושב לו סמוך לגלילותנו וא"ל אשר כת"ר נעשה שם שר האלפים לצאן הקדשים שה פזורה ישראל אמרתי אפתח את נפשי בשלום לכת"ר הדר"ג ולהודיע לו ממצבנו אשר ת"ל חוסים אנחנו בצל החוה"ש כה יכתוב לנו השי"ת שנה טובה מבורכת ועתה באתי לברכו ברכת הדיוט ירוממהו ה' וינשאהו בהרמת כס גדולתו בהוד והדר וירוה שנותיו דשן ורענן עם כל שכיות החמדה ויזכה לכוח"ט בספרן של צדיקי גמורי' ונא למלאות בקשתי להודיעני ממצב שלומו הטוב כי מאד נכסוף נכספתי לידע משלומו הטוב וגם אם כבר הדפיס הדר"ג עוד איזה ספר כי מאד משתוקק אני לדברי קדשו היוצאים ממעיני החכמה והגם דלא נהגו גבן למשאל בשלמא דרבא אך זכרתי אהבתו אלי עוד מימים הקדמונים אשר זכיתי לפרי עטו לנועם זיו אמרותיו הטהורים והיקרים כן אל יעזוב חסדו ואמתו ממני ויחיה את נפשי מדבריו היקרים והנחמדים ובזה אצא ואחתום בשלום מאת הצעיר באלפי דורש שלום

קדושתו באהבה רבה אהבה בלי מצרים צופה ומביט לשמוע מהדר"ג תמיד אך טוב סלה. שלמה חיים פערלאוו בתרה"ק שליט"א. כ"ק אאמו"ר שליט"א פובשה"ט ומברכו בכוח"ט ובכטו"ס: מכתב מט מכבוד הרב המאה"ג חו"ב מו"ה דוד נ"י אבד"ק גראבאווי: בעה"י יום א' לסדר אנכי נותן לפניכם היום ברכה רג"ח לפ"ק, גאשעלסק, ככבוד האי גברא רבא ויקירא חקוק במורשי לבבי רב האי גאון המאה"ג החריף העצום ובקי נפלא בחדרי תורה סיני ועוקר הרים נר ישראל עה"י פ"ה המפורסם בחיבוריו היקרים והנחמדים ערוגת הבושם וגן ההדסים אוצר בלום אשכול הכופר חכם וסופר כקש"ת מו"ה משה נחום שליט"א הגאבד"ק אסטראלענקא יע"א. עלז לבי בקרבי ושפתי רננות יהלל פי לקול השמועה כי בא החכם הוא ניהו מר גאונו הרמה שליט"א לשכון כבוד בסביבותינו ולשבת כסא למשפט בעיר מפוארה אסטראלענקא אמרתי אבוא גם אנכי בתוך הבאים להושיט לו ברכתי מעומקא דלבאי יזכהו הש"י לנהל צאן קדשי בנ"י על מי מבועי התורה והיראה בהרחבת הדעת ומנוחת הלב בהשקט ובטח ויהיה לו ולכל בני העיר שיחיו ולכל הדורשים גדולתו למזלא טבא ולגדא רבא ועוד יגדל כסאו למעלה ראש ויפוץ מעינותיו על פני התבל ליהנות בהם בנ"א כחפץ נפשו הטובה והזכה אך מה מאד וכו' בכל לב ונפש נכסוף נכספתי להשביע נפשי הצמאה מבארו באר מים חיים אשר מאז הכרתי הדר"ג שכוח לא אוכל את דבריו היקרים והנעימים הן בד"ת והן במילי דעלמא וכו' ובלתי ספק כי נודע להדר"ג כי נבחרתי ת"ל לרב אבד"ק בעיר גדאבאווי סמוך ללונשיץ פלך קאליש ואקוה בעה"י לנסוע שמה באלו הימים לחו"ש וכ"ט ומשתוקק אנכי מאד לקדם ברכת קדשו עוד טרם נסעי מפה ובזה הנני חותם אוהבו בכל עוז דוש"ת בלב ונפש מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא צופה תשובתו הרמתה דוד בלאאמו"ר ר"י בעער אבד"ק גראבאווי וכעת

בנאשעלסק. מכתב נ מכבוד ידידי הרב המאה"ג חו"ב מו"ה ראובן יהודא נ"י נייפעלד נ"י אבד"ק דאציאנו פלך פלאצק. [ז"] בעהשי"ת יום ג' ו' לחודש שבם ראציאנז פלך פלאצק, שלום וברכה מאלהי המערכה לכבוד הרב הגאון הגדול סיני ועוקר הרים החריף העצום חסידא ופרישא פאר הדור וכו' מוהר"ר משה נחום שליט"א. אחד"ש תורתו הנה קבלתי מכתב מכבוד אחי היקר מוהר"ר דוב בעריש נ"י חתן הנגיד החסיד מוהר"ר יוסף סג"ל ממתנם ומבשר אותי כי הדר"ג שליט"א בא עם ב"ב היקרים שיחיו לשכון כבוד בעיר אסטראלענקא ותאר לפני את פרשת גדולת הכבוד שנחל מעדתו היקרה בעת בואו. בשמעי הבשורה היקרה הזאת רגשי שמחה וגיל מלאו חדרי לבבי בראותי כי עוד גדול כבוד התורה וחשובי עדתו המפורסמים בחורה וחכמה בידעם את אשר זכו

בגורלם לבחור אלוף לראשם רב גאון אמתי וחסיד כמוהו עשו את חובתם לקדם את פני הדר"ג ביראת הכבוד כיאות למשה גברא רבא ויקירא ומבלי מרא פנים נוכל להגיד כי אם הרבה קהלות עשו חיל בבחרם להם רבנים נכבדים הנה קהל עדת אסטראלענקא עלתה על כולנה יתן השם שתהיה זאת להדר"ג ולעדתו למזל טוב ולשעה מוצלחת. כעת איחד את כבודי בין הבאים לברך את הדר"ג שליט"א ואפרוש כפי אל ההשגחה עליונה שתואיל נא להשפיע עליו שפעת חיים שלות השקט והצלחת נצח הן במילי דשמיא והן במילי דמתא ינהל את עדתו המפורסמת בתירה ויראה בדרך החיים לטוב לה כל הימים מבאר חכמתו ישקה את כל הצמאים לשמוע דבר ה' זו הלכה יוסיף לו השי"ת חיל ועוז שיוכל לכהן פאר בהיכל התורה והחכמה עד זקנה ושיבה שליו ושאנן באין מתריד לשמחת לב כל דורשי שלומו הטהור אשר כל דבר הקשה יביאון אל משה דבריו הטהורים יהיו נשמעים לעדתו כדברי האורים וכל המפלגות יעמדו לפני הדר"ג שליט"א ביראת הכבוד יהי ה' כמו ויעל אמן. אם אמנם חפצי היה לבוא עם הדר"ג בכתובים וליהנות מאור תורתו אך אמרתי אל לבי כי הדר"ג בטח הוא טרוד כעת בעניני עדתו ועוד חזון למועד ברצית ה'. אסיים את מכתבי ככל חותמי ברכות שבמקדש. אחד מאוהביו הדורש שלום תורתו וחכמתו באהבה יקרה והמצפה לשמוע ממנו בשורות טובות עד נצח ראובן יהודא נייפעלד אבד"ק ראציאנז: מכתב נא מכבוד ידידי הרה"ג המפורסם חו"ב מו"ה שלמה אברהם דזעכמע נ"י מאזארקאוו מח"ס בכורי שלמה. [ז"ל] בעה"י יום ו' עש"ק נצבים "בונה ירושלים" לפ"ק, אזארקאוו, ישגא ורענן בהיכלו כבוד אומר כולו, כבוד ידיד נפשי ורב חביבי ה"ה הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול חובר חבורים מתוכם זך הרעיון החסיד המפורסם איש האשכולות כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א אבד"ק אסטראלענקא מח"ס היקרים מנחת משה ברכת משה כו' וכו'. אחדשה"ט כמשפט האהבה ליראי ה' ולחושבי שמו הנה זה זמן כביר חלף הלך לו מעת אשר נסתם כל חזון בינינו הנסיבה לזה מאשר הקיפוני טרדות מאליפות מעסק ביש ל"ע וכו' אשר עי"ז לבי בל עמי לערוך שום מכתב לאוהבי גדולי הדור יחיו וידעתי כי כבוד גאונו ידון אותי לכף זכות וכו' ועתה הודות לה' הרחיב לי ויצאתי נקי מעסק הזה לזאת עתה הנני לברך את כבוד גאונו בברכת מז"ט מהרבנות אשר קבל על שכמו בעיר אסטראלענקא יצ"ו במדינתנו יתן ה' שיהיה למר גאונו הי"ו להצלחה רבה וגם לאנשי עירו אשרי לאנשי עירו שכבוד גאונו שרוי בתוכו וזכו לרעיא מהימנא כמוהו ויזכה כ"ג לנהל צאן מרעיתו על מי מנוחות התורה והעבודה ומרוב כל בבני חיי ומזוני ידעתי כי בני עירו יהיו שבעי רצון ממר נ"י והוא תפארת לעושיה ותפארת להם מן

האדם כל בני מדינת פולין. גם באתי לברכהו בברכה היוצאת מקרב לבי לשנה החדשה הבע"ל ותכלה השנה וקללותיה ותחל השנה וברכותיה ויכתב ויחתם עם כל הנלוים אליו בספרן של צדיקים לאלתר לחיים טובים גם יאבה לשמחני במו עטו להודיעני משלומו הטוב ומשלום תורתו ופרנסתו. אלה דברי אוהבו דורש שלום תורתו באהבה דבה וא"ע מצפה לתשובתו הרמתה שלמה אברהם ברד"ז רזעכטע: מכתב נב מכבוד ידידי הרב המאה"ג חו"ב מו"ה יחזקאל וועפרינסקי אבד"ק טשהערין. [ז"ל] בעה"י ג' האזינו תרנ"ח, טשעהרין, התולה ארץ על בלימה ייטיב הכתיבה והחתימה לכבוד ידיד ה' וידיד כל בית ישראל כבודי ומרים ראשי ה"ה הרב הגאון המובהק המפורסם בכל אפסים סיני ועוקר הרים יקר הערך והמעלה יפה פר"ת וכו' וכו' כקש"ת מו"ר ר' משה נחום ירושלימסקי שליט"א. אחדשה"ט כמשפט לאוהבי שמו כי"ב לפי השמועה אשר באה באזני כי כהדר"ג נתקבל לאב"ד בעיר גדולה מחו"ס במדינת פולין באתי אנכי הקטן לברך את הדר"ג כחוק לידיד ישראל ואהוב לכל שלומי אמוני בית ישראל בברכה הנובעת מקרב ולב עמוק שיבא למקומו בשעה טובה ומוצלחת וקרנו תרום בכבוד ותירום רישיה אכולא כרכא אם כי צערא תקועה בלבאי מסטרא דא אשר יתרחק הדר"ג מאתנו למדינה רחוקה וכמה פעמים בצר לי קראתיו וענני ועמד לימין צדקי וזרועו היא סמכתני בכל זאת חדוה תקועה בלבאי מסטרא תנינא כי עשה ה' רצון יראיו אשר זה מכבר רצתה נפשו להתיישב במדינת פולין. אנא להודיעני בפרטות שם העיר שזכתה לעטרה זאת וכו' יזכור נא עטרת ראשי הדברים של חבה שדבר עמדי וכו' ייטיב נא עמדי לזכור אותי לטובה בכל עת כו'. ובזאת אשאר אוהבו בלב ונפש מוקירו ומכבדו מברכו בכוח"ט ברוך כ"י משתחוה מרחוק מול הדר"ג מצפה לתשובתו הרמתה יחזקאל וועפרינסקי החופ"ק טשעהרין: מכתב נג מכבוד ידידי הרה"ג המפורסם מו"ה מרדכי גאלרבערג כ"ו נ"י אבד"ק זלאטאפאליא נכד הרה"ג הצדיק המפורסם מו"ה משה זאב היילפרין ז"ל שהיה אבד"ק ז"פ. [ז"ל] בעזה"י יום ב' כ"ט מרחשון שנת בשפע דרה:
זלאטאפאליא, החיים והשלום וכל ט"ס לכבוד ידיד נפשי עוז ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי משנתו קב ונקי וו"ח יראת ה' אוצרו וכו' וכו' כקש"ת הר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א. אחדשה"ט כנכון הגיעני השמועה כי באלו הימים יעזוב מדינתנו הנני לברך את הדרת גאונו בברכת הדרך יתן ה' שיהיה דרכו צלחה ויבוא למכון חפצו עם כל ב"ב בחיים ושלום ויאריך ימים על ממ' וכסאו יגדל שם בתו"מ וידריך קהלתו הנכבדה על במתי התורה והמצוה ואנשי קהלתו בטח יקבלו עונג ונחת מהדר"ג

תכה"י אחלה מכת"ר אשר בעת נסיעתו כו' יקבל החוה"ש ורב טוב: בנפש היפה ונפש ידידו נצח המברכו בכל טוב סלה:

הקטן מרדכי גאלדבערג החופ"ק זלאטאפאליא: מכתב נד מכבוד ש"ב תרה"ג המפורסם מגזע ישישים וכו' מוהר"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד"ק פלונסק. [ז"ל] בשם ה' יום א' תצא תרנ"ח פלונסק, לכבוד יד"נ ש"ב הרב הגאון המובהק פאר הדור והדרו מגזע תרשישים וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל יצ"ו. אחדשכ"ת באהבה רבה שמעתי לשמחת לבבי כי נתקבל כהדר"ג בהדרת הכבוד כראוי לו לאב"ד במדינתנו בק' הנ"ל אכן לא אדע אם כבר אוה למושב לו בעיר הזאת ולכן לא אוכל לדעת איה לכתוב אל הדר"ג ברכתי ברכת מז"ט מעומק לבבי יואל השי"ת להצליחו בכל מעשיו וירומם קרנו בתורה וגדולה ועדתו תתברך לרגלי בואו לשם והנני מצפה לתשובתו הרמתה בפרוטרוט:

כה דברי הכותב בנחיצה ידידו ש"ב צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד"ק פלונסק. מכתב נה מהרב החריף ובקי מ' מרדכי ארי' מו"צ דזווינאהראדקא: [ז"ל] בעזה"י אור ליום ג' פרשת בראשית תרנ"ט, החיים והשלום ישכון באהל כבוד הרב הגאון הגדול חריף ובקי סוע"ה הולך משרים בעמקי מצולות ים התלמוד והפוסקים להוציא לאור רב פנינים אשר ישמח בהם לב אדירים שם תפארתו נודע בשערים ע"י חבוריו היקרים ה"ה בשמו הנאה מרנא ר' משה נחום ירושלימסקי שליט"א ותופיע אורו כשמש בצהרים עד ביאת ינון אס"ו. שמועה שמעתי אשר כהדר"ג נתמנה בשעה טובה לרב אב"ד בעיר רחוקה מאד במדינת פולין יעזור לו השי"ת שיהיה בשעה טובה ומצלחת וימיו ושנותיו יאריך עם כל מרבית ביתו בטוב ובנעימים למען יוכל להפיץ אור ולהגדיל תורה כאשר אותה נפשו הטהורה והנה בלי רמיה אגיד לכהדר"ג כי מה מאד המו מעי בזכרי כי הרחק ירחיק את ישיבתו מגלילותינו יען כי כל עוד אשר ישיבתו היתה קרובה לנו היה תקותי ליסע בכל עת מצוא לצל קורתו לקבל פני הדר"ג ולהתענג מזיו אור תורתו וכו' ועתה אשר יפנה בהודו והדרו למקום רחוק נכזבה תוחלתי ומה מאד יהמה לבי על העבר והנה אם כי ידעתי שכהדר"ג טרוד מאד כעת בעמדו על פרק הנסיעה בכל זאת אציע כמה ענינים אנא להשיב לי תשובתו הרמתה עכ"פ בקצרה וכו' וכל אנ"ש מימים ימימה יודעים כי מאד חביבים ויקרים המה דבריו הטהורים וחבוריו היקרים המה לי קילורין לעינים ותמיד אשתעשע בהם אנא להודיעני האדרעס למקום שנתמנה הדר"ג ומי יתן שיעזור לי השי"ת שאזכה עוד לראות הדר"ג פא"פ ומעתה ישאר בחו"ש כהדר"ג עם כל ב"ב היקרים שלו ושקט שאנן בהיכלו לאוי"ט עד ביאת הגואל בב"י אס"ו:

דברי המשתוקק וצמא לדבריו היקרים ומצפה לתשובתו הרמתה חיש ומהר מרדכי אריה בר"מ מו"ץ דק"ק זוועניראַרקא: מכתב נו מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם החה"ש מו"ה יהודא לובעצקי אבד"ק דו"פ בפאריש הבירה. [ז"ל] ב"ה יום ב' עשרה לח' ניסן מתיר לפ"ק, פאריז. כבוד ידיד ד' וידיד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם פאר הדור נזר ישראל והדרו איש שהכל בו וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושילמסקי הי"ו האבד"ק אסטראלענקא והגליל שלום וברכה לו ולכל הנלוים אליו. כבר לקחה אזני שמץ כי הדר"ג נתקבל לראב"ד בעיר אסטראלענקא אבל לא ידעתי אם כבר הוכן כסאו לשבת שם אך בימים האלו הגיעני מכתב מאיש א' כי כבר הדר"ג הופיע בעירו החדשה שמחתי מאד בזה בראשונה כי שמר ד' את רגלי יראיו וכו' וביותר אשמח כי הדר"ג בא למדינה ועיר של חכמים וסופרים אשר שם יכירו ערכו הרם והנשא וכו' וכמו ענבי הגפן לא יצליח לשגשג כ"א במקום גפנים בטח ישמחו המה בהדר"ג והוא בהם והנני באתי כעת להדר"ג בדבר ענין פרטי וכו' זולת זה אין דבר יתברך הדר"ג בכל טוב ויחוג הדר"ג את חג המצות בעונג והכשר:

כאות נפשו ונפש מוקירו ומכבדו כערכו הרם הקטן יהודה לובעצקי חופ"ק דו"פ בפאריש: מכתב נז מכבוד ידידי הרב הגאון המובהק וכו' וכו' ר' אלי' דוד ראבינאוויץ אבד"ק מיר יע"א. עמ"י ערב חג הסוכות שנת "בא ששון" יצו ה' את הברכה חיים ושלום יגמור חתימתו לטובה ולברכה חיים טובים ארוכים ומתוקים לידיד ד' ועמו אוהבי וידיד נפשי הגאון הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה חובר חברים מתוכם שלשלת היוחסין כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא ומצ"פ לק"ק אסטראלענקא יצ"ו. שמחתי כמוצא שלל רב על הבשורה הטובה אשר הגיע עדי כי נתקבל הדר"ג לאב"ד בעיר אסטראלענקא עיר מלאה חו"ס ד' עליהם יתיו שמחתי כי בחרו בכבוד גאונו נ"י מאד נמלאתי ששון וגיל כי כתר"ה יופיע באור תוה"ק קרוב למדינתנו מדינת ליטא יתן ד' להצלחה ומזל טוב ותבוא ברכה לרגליו כדברי חז"ל הק' תיכף לת"ח ברכה יתברכו בזכות תורתו וישמחו הם בו והוא שיחיה בהם ויהיו דברי קדשו נשמעים לעבודת ד' ותורתו ויצליח במעשיו להגדיל תורה ולהאדירה ולהוסיף אומץ ביראת ד' להדריך עם קדשו בדרכי ד' ותורתו ולהחזיק אגודת השלום בכל המפלגות ויעלה מעלה מעלה כגודל תורתו ורב מפעליו:

הכ"ד המברכו מלב ונפש מתכבד בידידתו המוקיר גאון תורתו ושמח בהצלחתו המצפה לרחמי שמים אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים באאמו"ר הגאון מו"ה בנימין זצלה"ה החופ"ק מיר: מכתב נח מכבוד ידי"נ הרה"ג חו"פ מגזע אראלים ותרשישים וכו' מוהר"ד

משה שפירא שליט"א האבד"ק מאגלניציא וגארוואלין בתרה"ק הצ' המפורמם עה"י מוהר"ר יעקב זצ"ל הרבי מבלעגדיוו נכר ראש גולת אריאל הרבי ר' אלימלך וצ"ל ונכד הגאון הקדוש המגיד מקאזניץ זי"ע. [ז"ל] ב"ה יום א' לסדר על מקומו יבא בשלום תרנ"ט לפ"ק, ווארשא, שלמא רבא לידיד נפשי חביבי הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים גן הדסים מוכתר בנימוסין מגזע אבני שיש טהור מוהר"ר משה נחום שליט"א האבד"ק אסטראלענקא. אחדשה"ט זה איזה שבועות אשר נתודע לי כי כתר"ה נתקבל לק' אסטראלענקא ומה מאד יחד נפשי ב' הפירושים ששתי על בואו למדינתנו ויש לי עג"נ הרבה כי עוד לא בא לעיר הגדולה כערכו וכראוי לפני כתר"ה אשר לדעתו בכל עיירות הגדולות בפולין כמו וכו' בדעתי את הרבנים ושיחם הנה משה עלה על כולם ולא ידעו שיחתו דמר ואך מן הסתם מד' היא יתן השי"ת שיהיה לו להצלחה רבה ואבקש מהדר"ג לכתוב לי מה הדבר אשר הכריחו לבוא לשם ומכל הנעשה אתו לטובה וש' ב"ב שיחיו וגם אני אודיע לכ"ג כי עזבתי הרבנות דעיר גארוואלין ואני דר פה ווארשא השי"ת יעזרני ע"ד כבוד שמו יתברך בכ"ע לטובה:

הנני ידיד כבוד הדרת גאונו ודורש שלומו בלונ"ח, הקטן משה שפירא אבד"ק מאגלניציא חונה פה ווארשא: מכתב נט מכבוד הרה"ג הק' המפורסם עה"י ציי"ע מהר"ם שליט"א הרבי מאמשעינאוו. [ז"ל הטהור] בעה"י אור ליום ועש"ק תשא תרנ"ט לפ"ק, אמשינאוו. החיים והשלום וכט"ס לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם לשבת שמו מפואר חו"נ וכו' כש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א האבד"ק אסטראלענקא. אחד"ש כת"ה יקרת מכתבו עם הספר שלו לנכון קבלתי ע"י כבוד ידידינו הרב החריף ובקי ר' שלמה ירמי' שיחי' (דומ"ץ דק' אסטראלענקא) והנני לברך את כת"ה בברכת מזל טוב מקביעת מקומו באסטראלענקא והשי"ת יתן שיהיה להצלחה רבה לו ולכל ביתו שיחיו ושיוכל להשפיע כל טוב לכל בני עירו שיחיו בכ"ע והנני לברך את כת"ה בכשרות ובשמחת החג הקדוש הבע"ל:

הנני ידידו הדו"ש כת"ה באהבה הקטן מנחם בהרב הקדוש זצל"ה זי"ע. מכתב ס אחרון חביב ברכת מז"ט מכבוד דאש גולת אריאל עיר וקדיש אדמו"ד מגור שליט"א שפקד על עו"ד לבחוב אלי ברכת קדשו. [ז"ל] בעזה"י עש"ק שופטים תרנ"ח, גור, רב שלום וברכה אל כבוד ידידי ה"ה הרב הגאון החריף ובקי סיני ועוקר הרים צמ"ס החסיד המפורסם וכו' כש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי אבד"ק אסטראלענקא. אחדשכה"ג כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לי לכתוב לכהדר"ג ברכת מזל טוב מהתמנות הרבנות בק'

אסטראלענקא וידע כהדר"ג שאנכי לא דברתי מזה רק כ"ק מעצמו אמר לי לכתוב זאת ואי"ה כשנתראה פא"פ אספר להדר"ג כל הענין באר היטב:

מנאי ידידו הדוש"ת והכותב בפקודת אדמו"ר שליט"א וכו':

בשולי המכתב פ"ש מגיסו של מרן שליט"א:

גם אני דו"ש ידידי הרה"ג המאה"ג החסיד וכו' מהר"ם נחום נ"י כאשר כ"ק גיסי מרן שליט"א צוה למשמשו וכו' נ"י לכתוב לכ"ת מז"ט כן יעזור השי"ת שתתקיים ברכת קדשו ויזכה כת"ר לשנה טובה ומבורכת וכעת אבשר שעזרני הי"ת להשיא בני הצעיר שיחיה אי"ה יום ד' תבוא הנ"ל יעזור השי"ת שיהיה למז"ט לבנין ע"ע ונזכה תמיד טוב וחסד:

בחפץ ידידו דוש"ת פנחס מנחם. תם ונשלם מכתבי זאת הברכה וזאת הוא כ' ליל ת'פארת ב'ני ישראל ז'את ת'פארת א'סטראלענקא ה'מצוינת כ'קדושת ר'גש כיבוד ה'תורה ה'מעוטרה ב'עטרת ר'אש כ'תר ה'חכמה ה'מבורכת ב'שפעת ר'חמים כ'ל ה'ימים ה'מה ב'רכות כ'ל ר'בנים ה'גאונים ה'משפיעים ב'אהבה ר'בה כל הטוב להעדה המפוארה לרגלי בא למחנם מנ"י איש ירושלם לכהן פאר בעדתם זאת היא "מנחת משה" להביא "ברכת משה" לקהל עדתו אשר ברכו ידידיו הגאונים וצדיקים ארזי הלבנון ולהיות רשום בעט ברזל ועופרת למשמרת צעד וצרורות ולהשקותם מי הדעת והחכמה מן הבאר אשר חחפרותו שרים כנפש המעתיר בעדם משה נחום ירושלימסקי. בסוף הברכה ברכת חכמים הנני להציג בקצרה דבר הלכה בענין ברכת פה"ג הקובע לעצמו ברכה בענין הקארינקעם (מין ענבים קטנים) שנתרבו במדינתנו ועושין מהם יין צמוקים והמשקה טוב יותר מה שעושין מהקארינקעס מהיי"ג של שאר צמוקים כשנשאלתי על זה דין הברכה השבתי כי פשוט הוא לברך על המשקה הנעשה מהם כדת בפה"ג כמו שמברכין על כל יין גפן מצמוקים מכמה טעמים המבוארים אצלי (כי אם נבוא לבאר באורך יחזיק קונטרס שלם): אח"ז בא לבקר בהיכלי יד"נ הרב הגאון ר' ישראל אייזינשטיין מח"ס עמודי שש, ואמר לי שכתב ע"ז קונטרס ארוך לברך על המשקה מהם שהנ"ב ותוכן דברי קונטרסו (א) משום דקטנים המה בגדלם ויש להם דין בוסר כמבואר ש"ע (סי' רב ס"ב), (ב') משום דיש להם שם לואי ולא נקראו ענבים, (ג') משום דאין להם גרעינים והמתניתין שביעית (פ"ד מ"י) והגפנים משיגרעו מבואר דענבים יש להם גרעינים וכלשון הכתוב מחרצנים וכו' זת"ד, ויש לי בענין זה אריכות דברים (אשר יכיל קונטרס שלם ואכמ"ל מפני הוצאת הדפוס דכבר נשלם בכתובים מה שהיה בדעתי להוציא לאור עולם) ולא באתי כאן רק לרשום בקצרה (מה שרשמתי בקונטרסי מנחת זכרון סימן מד) דשיעור

בוסר שאמרו עד כפול הלבן היינו כשדרכו לגדל יותר משא"כ כשידוע שנגמר הפרי חין שיעור לגדלו וידוע שיש כמה מיני יינות טובים ומתוקים הנדרכים מענבים קטנים מאד כמו מושקאט וכדומה דהענבים קטנים מאד וכן דרך גידולם ומתוקים המה ביותר מהענבים הגדולים ולית מאן דחש לברכות היינות הללו כמובן ויעו' בתוס' סוכה (לא ע"ב) ד"ה שיעור ובברכת ראש ברכות (לו ע"ב) ואכמ"ל דפשוט דהקארינקעס האלו שמביאים למדינותינו ממדינת יון כמה עשרת אלפים פוד בכל שנה מדוע יתלשו אותם בעת בוסרן קודם שנגמר הפרי ובודאי כן הוא דרך גידולם בקטנות כדרך כל הענבים קטנים היוצא מהם יין מובחר כידוע, וכן החשש דנקרא בשם לואי זה בודאי אינו דגם כל הצמוקים אינם נקראים בלשון ענבים רק ראזינקעס (דהיינו שהוא יבש) וקארינקעס אלו נקראים ע"ש המדינה כידוע שגדלים באי קרעטא במדינת יון (ובליט"א נקראים קארינטען) וכן הראיה מהא דהגפנים משיגרעו מלבד דגם שם יש כמה פירושים יעו"ש בירוש' שפי' משיזחילו מים ויעו' בר"ש שם ויעוין ג"כ במעשרות (פ"א מ"ב) ויעוין גם כן ברמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה ויובל הט"ז והי"ח) ויעוין בתוי"ט מעשר שני (פ"ה מ"ה) ואכמ"ל הנה גם לפי' זה אין הכרח דענבים יש להם דוקא גרעינים דחכמים על הרוב דברו שרובם יש להם גרעינים וכלשון הכתוב מחרצנים וכו' אבל באמת נמצאים גם כן ענבים בלא גרעינים והמה מובחרים וטובים יעו' רד"ק ישעיה (ה ב) שכתב נטעתיך שורק כי נקרא שורק הגפן שמוציא ענבים טובים שאין בהם תרצן וכ"כ הרד"ק בירמיה (ב כא) כי שורק הוא הגפן המשובח שבמיני הגפן ובענביו לא ימצא תרצן יעו"ש ולפ"ז הגם דמזה שאין להם גרעינים אין להחליט דהמה המשובתים ממין שורק אבל עכ"פ אין הכרח וראיה מזה שאין להם גרעינים דלא הוי מין ענבים וא"כ מדוע נפריש מין זה מכל מיני ענבים קטנים דעושים מהם יין מתוק ולא עלה על דעת שום אדם להסתפק בברכת בפה"ג הן אמת דיש מקום לומר בשני מינים הבא לומר דגם זה בכלל גפן עליו להביא ראיה אף אם שם גפן עליו ויש לפלפל בסוגיא דחולין (דף פ ע"א) גבי הני עזי דבאלא מהו לגבי מזבח יעו"ש ואכמ"ל כיון דבאמת אנו טועמים בהמשקה הנעשה מהקארינקעס טעם י"ג טוב ומובחר והא אמרו רבנן בטעמא א"כ נראה פשוט דאינם מוחלקים משאר צמוקים המוחזקים למין ענבים ובפרט אחר שנתודע לי ע"פ חקירה ודרישה ממקור נאמן כי המה מין ענבים טובים הגדלים בגרעציא וכל היינות המובחרים בצרפת נעשו מקודם מקארינקעס אלו (אשר יש בהם מתיקות וכת הי"ג יותר משאר ענבים) ומעת שפטרו במדינתנו מלשלם מש מענבים אלו נתרבו במדינתנו והתחילו לעשות הי"ג מהם א"כ הדברים פשוטים דהי"ג הנעשה מהם לא גרע משאר צמוקים ושיעורו כמ"ש הבכ"ש

ב"ב (צז ע"ב) דשיעור הי"ב שנעשה מצמוקים שלא יהיו הצמוקים אחר שנתגדלו אחד משמה במים ויעו' ג"כ בשו"ת צ"צ החדש חאו"ת (סי' כח) עכ"פ כשנעשה מהם הי"ג כדת פשוט לברך עליו בפה"ג: הקטן משה נחום ירושלימסקי:

וזה דבר המכתב מזקן הגאונים הרב הגאון המובהק וכו' ר' יצחק אלחנן אבד"ק קאוונא שכתב לי בזה. [ז"ל] בעה"י יום ו' עש"ק ב"א שבט תרנ"ה, קאוונא, כבוד ידיד נפשי וידיד ה' הרב הגאון המובהק המפורסם בכל אפסים סיני ועוקר הרים יא"מ וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא שלום וכל טוב סלה. אחדשה"ט מכתבו היקר הגיעני והיה לי לנחת במה שהודיעני כי השיג ב"ה תעודה מאושרת כחוק ויהיה בהצלחה ב"ה שישיג רבנות מפוארה כראוי לגברא רבה ויקירא כוותיה ואשרי העדה הקדושה שיזכו בחתומיהן כי גאון נפלא כמוהו יכהן פאר בתוכם וה' יהיה בעזרו להצליחו מעלה מעלה וירומם כסאו במקום רום המעלית לפי ערכו הרמה והנשאה. וע"ד הקארינקעס שנקראים אצלנו קורענטען דעתי לברך על היין הנעשה מהם בפה"ג ואין לי כת לכתוב יותר מפני חולשת כחי ל"ע. ידידו דורש שלום הורתו בלב ונפש חפצה ומברכו בברכה כפולה ומכופלת כנפשו ונפש ידידו הנאמן באהבתו יצחק אלחנן החונה פה קאוונא. והנה בהלכה זו פלפל אתי גם ידידי הגאון מהרא"י ארלאזאראוו אבד"ק חארקאוו וגם דעתו היה לברך ע"ז בפה"ג כיון דאנו טועמין בו טעם יין כמשאר ענבים וגם הרב הגאון העצום זקן ההוראה כש"ת מו"ה יוסף זכריה שטערין שליט"א הגאבד"ק שאוול כתב לי בהלכה זו באריכות בחריפות ובקיאות כדרכו בקודש ודעתו ג"כ לברך בפה"ג וזה לא כביר נדפס ספרו הנפלא שו"ת זכר יהוסף ונדפס שם ח"א (סי' נג) מה שכתב אלי ולפלא שלא זכר שר התורה כי מדברי הרד"ק ישעיה ירמיה גם אנכי כתבתי לו והוא הזכיר רק בקיצור נמרץ מה שדחיתי השלשה חששות בין כך יש לנו גדולי עמודי הוראה לסמוך עליהם (ומה שיש לי לפלפל בהלכה זו בעזר החונן דעה ימצא מקומו בקונטרס כליל תפארת אשר לי) ולא כתבתי רק לסמוך לברכת חכמים דין ברכה אשר הורו חכמים כהלכה בדבר הנחוץ למעשה בכל יום ועלינו יערה רות הבורא להורות כהלכה. משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל. למלאות הגליון אציג בפתיחה למ' "כבוד חכמים" מ"ש בשנת ששו"ן אדות אתרוגי אה"ק ושנת השמטה אשר הרבה רבנים יותר מארבעים פנו אלי בשאלותיהם אם לברך או על אחרוני אה"ק מצד איסור שמטה וגלאיתי להשיב לכאו"א וכתבתי אז תשובה כללית בשער בת רבים וזה לשון הקול קורא בקצרה "אדות אתרוגי אה"ק ושנת השמטה". כאשר נלאיתי להשיב לכל הרבנים אשר שאלו דעתי בדבר אתרוגי אה"ק בשנה הזאת שהיא שנת השמטה

הגם כי בענין העבודה בשנת השמטה לא רציתי להכניס ראשי ולהשיב להגדולים בענין זה מכמה טעמים אבל בזה שראיתי כי מעריצי אתרוגי קורפו מצאו כעת מקום לזלזל באיסור אתרוגי קורפו כאשר לא הוסר מסוה הבושה מעל פני כמה רבנים לכתוב אלי כי האיסור היה רק הוראת שעה ועתה יש לפנינו איסור שביעית ע"כ אמרתי אבוא במכתבי זה שיהיה כתשובה כללית כי אפי' כל רוחות שבעולם לא יזיזו את האיסור של אתרוגי קורפו ופארגא אשר יותר ממאה גדולי דורנו יצאו כולם כאיש אחד (בשנת תרנ"א) לאוסרם איסור עולם ומי זה מהרבנים אשר ימרה פי כל הגדולים אדירי התורה וגם היראים והחרדים מכל המפלגות איך לא יחושו לדברי האי סבא קדישא ראש רבני הצדיקים וכו' מרן מהר"י זצ"ל מרמס"ט שהשיב אלי במכתב (שנת תרנ"ב ו' פנחס מועתק למטה) "כי קימו וקבלו עליהם כל היראים והחרדים לדבר ה' שלא לצאת י"ח פרי עץ הדר כי אם באתרוגי אה"ק והסכימו שלא יבואו אתרוגי קורפו ופארגא בקהל ה' עד עולם", ומצד איסור שביעית בשנה הזאת הנה גדולי אה"ק המשגיחים על הכשר אתרוגים יודעים את אשר לפניהם ויחכמו לעשות באופן שלא יהיה שום חשש איסור כלל כאשר יש לי להאריך בעזה"י בענין זה שאין חשש איסור מכמה טעמים אבל אכמ"ל בקול קורא כי יכיל כמעט ספר שלם ולא מצאתי רק להעיר בקצרה להמעיין במה שנוגע לפרט זה דהנה היכא דגוף הקרקע של נכרי דעת כמה פוסקים דיש בכח הנכרי להפקיע קדושת שביעית בזה"ז יעו' רמב"ם פ"א מהלכות תרומות ה"י וכן דעת הגר"א ביו"ד (סי' שלא ס"ק ח) יעו"ש באורך אכן אף בשל ישראל הא בשנת השמטה עצמה איכא ספק בחשבון פלוגתת רש"י ור"י וכמ"ש הרא"ש פ"ק דע"ז יעו' ג"כ ברמב"ם הלכות שמטה ויובל פ"י ה"ו ובראב"ד שם ובטור חו"מ (סי' סז סט) ובפרישה שם באורך וא"כ הוי כספיקא בדרבנן בזה"ז יעו' תוס' קידושין (לח ע"ב) ד"ה השמטת ותוס' סנהדרין (כו ע"א) ד"ה משרבו וכסף משנה פ"ד מהשו"י הלכה כ"ה ובמ"ל שם ובכ"מ שם הכ"ט ובתשו' אבקת רוכל (סי' כג) באורך ויש לפלפל בענין ספיקא דרבנן כשסתרי אהדדי וכמו שכתב הר"ן בערבי פסחים ובמשנה למלך פ"א מהלכות מגילה הי"א [וכתבתי בזה ג"כ בספרי מנחת משה חיו"ד סי' כט] אכן יעו' ג"כ בש"ע או"ח (סי' רלג) לענין שעת הדחק כמובן. גם יש היתר ע"פ הסוגיא דר"ה (טו) אתרוג בת ששית שנכנס לשביעית ויש בזה לפלפל ע"פ פלוגתת הרמב"ם (פ"ד מהשו"י הי"ב) והראב"ד והלכות מעשר שני פ"א ה"ה) יעו' ג"כ בר"ש בכורים (פ"ב ה"ו) ובירא"ש שם ודוק, גם אם מבליעין דמי האתרוג בלולב פשוט דמותר כמבואר בסוכה (לט) ובודאי המוכרים אתרוגים באה"ק עושים כן ע"פ דעת הגדולים להבליע דמי האתרוגים בלולבין או שאר דברים יעו' ג"כ

בירושלמי שביעית (פ"ז ה"ג) הובא ג"כ בתוס' סוכה שם ד"ה וליתוב דע"י הבלעה מוכר שלו ושל חבירו וליכא איסור סחורה בפ"ש יעו"ש, וגם באיסור דאין מוציאין פירות שביעית מארץ לחוץ לארץ המבואר במשנה פ"ו דשביעית מ"ה ג"כ יש היתר ע"פ דברי התוס' פסחים (נב ע"ב) ד"ה רב ספרא לתירוצא קמא שם דיש סחורה שמותרת. עוד יש היתר בזה ע"פ דברי הגאון תפארת ישראל בהלכתא גבירתא שם דהאיסור הוא דוקא לאחר זמן הביעור יעו"ש (אכן מדברי הר"ש שם מבואר דאין מוציאין אפי' קודם הביעור ואכמ"ל) גם בעיקר חילול פירות שביעית יש בזה קולא גבי אתרוג ע"פ דברי הגאון פני יהושע שם (סוכה לט) בתוס' ד"ה יותר שכתב דמסברא משמע דכיון דכולא מלתא דשביעית מקרא דולאכלה נפקא לן א"כ משמע דלא חל קדושת שביעית אלא בשיעור דמי שויין לאכילה דהוי כדרך חילול משא"כ במה שמוסיפין על דמיו בשביל מצותו דאינו מעניני אכילה כלל יעו"ש (וא"כ יש עצה למהדרין להפריש סכום שווי האחרונים לאכילה שיבוער בקדושת שביעית ובפרט מי שיחמיר לאכול האתרוג עצמו ולבערו ע"י טיגון באכילה אחר סוכות יצא מכל חשש וכ"ז למהדרין מן המהדרין אבל מדינא א"צ מכמה טעמים כמש"ל) יעו' במלמ"ל סופ"ד מה"א בקידש באתרוג דאינו ש"פ ובשביל מצותו שוה יעו"ש ולע"ד נפשט ספק זה מריש קידושין דתנן בפרוטה ובשוה פרוטה ומיושב קושית התוס' שם ודו"ק ויעו' ג"כ בכפות תמרים יומא פ"ג מ"ש לענין פירות שביעית דאנשי מעשה וחסידים נהגו להפקיר הפירות ולחזור ולזכות בהן יעו"ש א"כ יש כמה דרכי היתר ע"פ התורה אשר דרכיה דרכי נועם כתיב וגדולי אה"ק המשגיחים על הכשר האתרוגים שלא יהיה חשש מורכב וערלה ותו"מ הלא זהב הארץ ההיא טוב (ואין תורה כתורת א"י) לעשות ע"פ התורה באופן ברור שלא יהיה שום חשש שביעית כמש"ל לזאת גם בשנה זו בלקחנו פרי עץ הדר תעלה גם ירושלים על לבבנו ובזכות זה נפקד מלפני ה' בישועה ורחמים ומה מאד שבענו נחת (אחרי' יגיעה ועמל לחזק האיסור על אתרוגי קורפו ופארגא) בראותנו כי דברינו עשו פרי ורבים מאחינו שלומי אמוני ישראל שמעו לקול התורה אבל אח"כ דאב לבנו בראותנו כי איזה סוחרים נוכלים הוליכו את ההמון שולל ובעת האחרונה התחילו גם איזה רבנים בסביבותינו לזלזל באיסור החמור ע"כ מהראוי כי גאוני דורנו ישתדלו לצאת עוד הפעם לאשר ולחזק דבריהם (ודברי הגאונים הצדיקים אשר נבג"מ) הנאמרים באמת וצדק עפ"ד תורתנו הקדושה ואז נוכל להיות נכונים ובטוחים כי אף אחד מאתרוגי קורפו ופארגא לא יראה ולא ימצא בכל גבול ישראל ורק על אתרוגי אה"ק נברך באהבה טהורה ונאמנה בחפץ המעתיר ומיחל לתשועת ה' כו"ח כ"ג אלול שנת ששון:

משה נחום במו"ה בנימין זצ"ל ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא. וזה דבר האיסור על אתרוגי קורפו ופארגא שנתעודדו בשנת תרנ"א גאוני רוסיא לאוסרם איסור עולם ונמניתי אף ג"כ לדבר מצוה זו להודיע דעתי בשער בת רבים. [זה לשונו] קאמינקא פלך קיעב יום ה' י"ג אייר שנת תרנ"א: ב"ה ע"ד אתרוגי קורפו בדבר שאלת אתרוגי א"י לבכרם על אתרוגי חו"ל וביחוד על אתרוגי אי קורפו ופארגא שהעירו בזה גדולי ישראל כי אך משדמת ארץ אבותינו הקדושה והטהורה נביא פרי טהור פרי קודש הלולים אמרתי הגיעה העת שגם הרבנים יצאו מד' אמותיהם ומהוגם הצר ויכנסו ברשות הרבים של כלל ישראל להכריז ולהודיע (באופן שלא יהיה חלילה נגד חקי הממשלה הרוממה) בקול קורא בשער בת רבים (טרם יעבור המועד וסוחרי האתרוגים יכוננו מצב עסקיהם כפי הרגלם מאז לזכות את הרבים באתרוגי קורפו לבל יבולע למסחרם ולא ישבר מטה לחמם) כי כל אחב"י החרדים לדבר ה' ותורתו יתנו כבוד להמצוה החביבה הזאת ולארצנו הקדושה לקיים מצות החג באתרוגי ארצנו הקדושה וימשכו ידיהם מאתרוגי קורפו ביחוד שכבר נודע בין החיים איסור אתרוגי קורפו ובשנת תקס"ט כאשר לא היו נמצאים אתרוגים אחרים זולת אתרוגי קורפו תקן הגאון בעל חמודי דניאל זצ"ל דמצד ספק ברכה יברכו רק בריך רחמנא וכו' וקילס תקנתו הגאון רמ"ס זצ"ל (יעו' ג"כ בתשובותיו לחאו"ח סי' רז) וגם הגאון בית מאיר זצ"ל לא רצה לברך על אתרוגי קורפו וכבר קבץ הגאון נפש חיה בספרו דעת מאה ועשרים גאונים להעביר אתרוגי קורפו מגבול ישראל א"כ בעת הזאת (אשר קול דמי אחב"י צועקים אלינו מן האי הדורש דמים) התעוררו נא כל שלומי אמוני ישראל לשמוע לחוקקי יהודה גדולי הדור המזהירים באזהרה רבה למשוך יד מאתרוגי קורפו והכסף רבבות אשר תוציאו על מצוה זו בכל שנה תנו לאחיכם העובדים בזעת אפם אדמת הקודש וזכו במצות פרי הדר הכשרים בלי שום חשש כלל ומובטחני שכל רבני דורנו לא יעמדו מרחוק ויודיעו דעתם ברבים בקול חוצב להבת אש ואחב"י החרדים לדבר ה' ותורתו ואוהבים עמם וארצם באמת ישמעו לקול מוריהם ולא יראה ולא ימצא אף אתרוג אחד מאתרוגי קירפו בכל מושבות ישראל ויזכו אל המנוחה ואל הנחלה כחפצם וחפץ המעתיר הכותב וחותם בדמי לבבו למען האמת והצדק חובב עמו באמת מצפה לישועת ה' כי קרובה לבוא משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא מח"ס "מנחת משה" "ברכת משה" ו"לשד השמן". ואלה דברי המכתב מהאי סבא קדישא וכו' מרן תרה"צ מפורסם עה"י פ"ה ר' יוחנן זצ"ל מראחמיסטריווקא ששלח אז לארעסא ולברדיטשוב וכו'. [ז"ל הטהור] אליכם ראשי העדה יושבי על מדין אקרא הידעתם אם לא שמעתם את אשר ירעשו מכל אפסי ארץ

בקול גדול ונורא בדבר אתרוגי קורפו וכל החרדים לדבר ה' התעוררו מחדש להחזיק את האיסור הרובץ עליהם מאז מגאוני זמננו בתוקף ועוז לזאת קנא קנאתי לה' צבאות ולישראל עמו בסוד הרבנים האוסרים תבוא נפשי ובקהלם תחד כבודי לאסור איסור על אתרוגי קורפו ואגפיה לבל יבואו בקהל ה' פסולים המה ואין לצאת בהם ידי חובת פרי עץ הדר בשבעת ימי החג ועליכם מורי הוראות בישראל החובה מוטלת להזהיר באזהרה רכה לכל הקאנטארין סוחרי אתרוגים לבל יזידו ח"ו לקנות אתרוגי קורפו למען לא יאבדו כספם בענין רע כי כל העדה עדת ישרון כולם קדושים כולם ישמעו ולא יקנו מהם האתרוגים הנ"ל רק אתרוגי אה"ק וקארסיקאנער וכדומה. הנני המדבר באמת תומך ידי נודרי גדר ועומדים בפרץ מעתיר כעד כבודם לטובה ולברכה לישועות ונחמות במהרה בימינו אכי"ר יוחנן בהרב המפורסם מו"ה מרדכי זצוקללה"ה. והנה באמת אז בשנה הנ"ל היה לי מכתבים רצוא ושוב עם רוב גאוני הדור ויצאנו כלנו כאיש אחד לחזק את האיסור על אתרוגי קורפו ופארגא מאד שבענו נחת בראותנו כי דברינו עשו פרי ורבים מאחינו שלומי אמוני ישראל שמעו לקול התורה אף כי לדאבון לבנו איזה סוחרים נוכלים הוליכו את ההמון שולל בתתם להם אתרוגי קורפו ופארגא בחתימת אתרוגי א"י בכל זאת לא ערב אחד מהם לצאת גלוי במודעה ע"ד מכירת אתרוגי קורפו ופארגא ומעלליה' הרעי' עשו בסתר [כי במדינותינו אוקריינא ופאדאליאן וואלין כל שלומי אמוני ישראל קבלו כולם האיסור ברצון הטוב ובפרט במדינת ליטא אשר נאסרו להם עוד רבות בשנים מלפנים ע"פ גאוני ליטא נבג"מ] אכן בשנה שלאחריהן שנת תרנ"ב ראיתי מודעה נדפסה מסוחר אחד כי בידו נמצאים אתרוגי פארגא רעדה אחזתני פן ואולי יעלה על לב אחינו דבר בליעל לאמר כי האיסור היה רק הוראת שעה ע"כ יצאתי אז בהודעה גלויה כי האיסור הנעשה בשנה העברה (באופן שיהיה ע"פ חוקי הממשלה הרוממה) ע"י יותר ממאה רבנים גדולי עמנו אדירי התורה אין בכח איש לבטל והחובה על כל גאוני דורנו לצאת עוד הפעם לאשר ולחזק דבריהם הנאמרים באמת וצדק עפ"ד תורתנו הקדושה ואז נוכל להיות נכונים ובטוחים כי אף אחד מאתרוגי קורפו ופארגא לא יראה ולא ימצא בכל גבול ישראל ובלקחנו פרי עץ הדר תעלה גם ירושלים על לבבנו ובזכות זה נפקד מלפני האל בישועה ורחמים המעתיר ומיחל לתשועת ה' חובב עמו באמת. הכו"ח יום כ"ח סיון שנת תרנ"ב קאמינקא פלך קיוב משה נחום ירושלימסקי החופ"ק מח"ס "מנחת משה" "ברכת משה" "לשר השמן". והעירותי אז את אחד משירי כנה"ג האי סבא קדישא ראש רה"ח עיר וקדיש הרה"צ וכו' מרן, מהר"י זצ"ל מרמס"ט

שיראה נא לחזק הדבר באזהרה רבה והשיב לי אז במכ"ק לפרסם אזהרתו בשער בת רבים כי איסור מוחלט הוא ולא יבואו בקהל ה' עד עולם, וזה מכתבו הטהור:

ב"ה יום ו' עש"ק פנחס ברנ"ת, ראחמיסטריווקא, חיים וברכה לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם לתהלה ולתפארת מופלא שבסנהדרין מוכתר בכתר תורה ויראה כש"ת מוהר"ר ר' משה נחום ירושלימסקי נ"י אבד"ק קאמינקא. אחדשה"ט כמשפט ליראי ה' לנכון קבלתי מכתבו והנה נבהלתי מראות בקראי במכתבי שנדפס מודעה מאחד הסוחרים שיש לו למכור אתרוגי פארגא מי הוא זה אשר מלאו לבו לפרוץ גדר אשר גדרו גאוני זמננו (ובתוכם גם הדר"ג) ואסרו איסור על אתרוגי קורפו ופארגא ואשר ע"פ אזהרתי ופקודתי בשנה העברה קומו וקבלו עליהם כל היראים והחרדים לדבר ה' לבלתי יגעו בו יד לצאת י"ת פרי עץ הדר כ"א באתרוגי אה"ק וכדומה, עתה מי לה' אלי ולא יאבו ולא ישמעו לקול המלחשים לאמר כי רק הוראת שעה היתה אך בקולי ישמעון כי נפסלו בפסול גמור ומוחלט ולא יבואו בקהל ה' עד עולם וכהדר"ג פירסם אזהרתי זאת בשער בת רבים למען הסיר המכשלה מדרך עם ה' ולמען אשר הסוחרים הגדולים ידעו להזהר לבלתי יבולע כספם כי בטח ישראל קדושים הם וישמעו לקול דברי ואזהרתי הנאמרים באמת וצדק ע"פ התורה ובזה תבוא עליהם ברכת טוב. הנני המברכו בכל הטוב מעתיר בעדו ובער ב"י לטובה ולברכה תבה"י יוחנן בהרב המפורסם מו"ה מרדכי זצוקללה"ה.

ואלה דברי מבהבו של זקן הגאונים הרב דגאון המובהק סוע"ה וכו' ד' יצחק אלחנן זצ"ל שהעירותיו אז במכתב ע"ד אתרוגי קורפו ואנפיה. זה לשונו:

בעה"י יום ג' ב"ד תמוז שנת תרנ"ב, קאוונא, ה' ינחמנו בנחמות ציון וירושלים, כבוד ידידי וידיד ה' ה"ה הרב הגאון המפורסם בכל אפסים חריף ובקי בחד"ת ויא"מ סוע"ה וכו' כש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א אבד"ק קאמינקא. אחדשה"ט מכתב הדר"ג הגיעני במה שדרש ממני לחוות דעתי ע"ד אתרוגי קורפו ואגפיה הנני להודיע להדר"ג כי הלא כבר זה ערך שש עשרה שנה שאסרתי אתרוגי קורפו ואגפיה וכן הנני עומד בדעתי הראשונה גם היום ע"כ אין לי מה להוסיף בזה וקצרתי לפי שאין לי כת לכתוב יותר ויקבל החיים והשלום כנפשו ונפש ידידו דורש שלום תורתו ומברכו בכל טוב ומצפה לישועות ה' ולנחמות של אחב"י. יצחק אלחנן חונה פה קאוונא: והנה בבואי לכהן פאר במדינת פולין (מקום התורה והיראה) ראיתי ושמעתי כי האיסור הנ"ל לא נתפשט במדינה זו ובודאי נעשה כן ע"פ דעת גאוני וצדיקי המדינה הי"ו וע"כ לא יכולתי לעשות בזה דבר או חצי דבר אבל בעירי פקדתי באזהרה שלא לברך רק על אתרוגי אה"ק (יעו' בשו"ת נחלת דוד סי' ג ובמש"ל סי' כא ובסוף ספר זה) ומובטחני שכל שלומי

אמוני ישראל ישמעו לקול גדולי הרועים ארזי הלבנון לבכר אתרוגי אה"ק ובלקחם ד' מינים (אשר אין שום שר שולט עליהם רק גדלים בהשגחתו ית"ש כמבואר במד"ר ומקובלים יעו' ג"כ בבי"ש חודש תשרי מאמר י"א אות א') יזכרו את ארצנו הקדושה ויקיימו ולקחתם לכם מפרי הארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה מתחלת השנה ועד סופה ובשכר מצוה זו כתיקונה נזכה להקים סוכת דוד הנופלת ולהתלונן בצלא דמהימנותא בבנין ציון וירושלים אכי"ר. הקטן משה נחום ירושלימסקי אב"ד דק'

אסטראלענקא והגליל: למלאות הגליון אציג מכתב ברבה שכתב לי ידידי שארי הרב הגאון מגזע תרשישים וכו' מו"ה יוסף לעווינשטיין שליט"א הגאבד"ק מעראצק בעת בואי עם בל ב"ב שיחיו לאסטראלענקא:

ז"ל ב"ה ב' טבת א"ב שוב"ן מרו"ם (לפ"ק) יבר"ך אות"ך (לפ"ק) ברו"ך את"ה בבוא"ך (לפ"ק) כ"ל בג"י הבי"ת עמ"ך (לפ"ק) ושמב"ם יגד"ל ויה"י למעל"ה (לפ"ק) הי"ה צב"י אוסטראלענ"קי (לפ"ק) גלא יאי ויסק למלכא דרבנן ושפעת חן ולמעלה חנן כבוד שארי וידידי הגאון המובהק המפורסם בכל אפסים שר התורה הנשר הגדול בעל כנפים קדושת שמו תפארתו מוהר"ר משה נחום שליט"א הגאון האבד"ק אסטראלענקא והגליל ולכל אשר לו שלום: אחד"ש הדר"ג לקול השמועה כי בא חכם הכולל למזרח דאין ומזרח הבאים ישר"ש ישג"ב במעון אריות חבל ארי גוב ובשמן רענן אזרח בארצנו יציץ ופרח גאון אדיר בתורה ויראה ומלאו פני תבל תנובה [מזלא טבא לכל העיר אשר הוא פנה ויתד כנודע אשר טובה גדולה לעיר בהיות לה ראש ואלוף לגאון נפלא מרום הרים) ובפרט להיותה עתה העיר אשר ממנה תצא הוראה לכל המורים מכבוד רבם האי גברא רבא הגאון האמיתי נר ישראל שר התורה האב"ד שליט"א אשר הוא ידיד התבל וכי יפלא דבר למשפט משפטי פיהו ידרשו ותורה יבקשו מפיו יתן ד' להיות מופתיו לגדא טבא להצליח דבריו ולא ישיבו ריקם להיות ישראל נושע תשועת עולמים) זה חמשה עשר שנים קויתי שיזרח אור תורתו במדינותינו אל הנהר הגדול הזה התפללתי זמה גדלה תשוקתי לראות זיו הוד פניו בקשתי אך אשר הרצון חושק אפיסת היכולת עושק אין שלום בעצמי ראשי לא ילך עמי לבי יבקש להסיע רגלי וכו' אם השם בעזרתי ויהל אורי לחזק אברי ויעברו ימי הסתיו ולא אראה אור פני משה אעופה כצפור כנף להדר"ג וכו' כן אבקש מהדר"ג להיות רצוני מאד להיות זכרהו נפטרנו בכל עת בדבר הלכה ושלחתי להדר"ג הרבה מכתבים מחד"ת וכו' אולי טעיתי ח"ו כי יודיעני וטוב לי כיסופי דהאי עלמא וכו' הנני שארו מתכבד בכבוד הדר"ג ואוהבו עוז הק' יוסף במוהר"א ז"ל האבד"ק סעראצק ספר שני:

ח"א סימן סה

(השמטה בסוף הספר):
תשובה להרה"ח וסופר נודע ביהודה, ובשיר השירים יהלל שמו בענין קדושת הארץ.
ע"ר אשר דרש ממני כבודו להודיעו היכן המאמר חז"ל דרגיל בפי כל עתידה א"י שתתפשט בכל ארצות דחפש ולא מצא מזה דבר בש"ס:
[א] הנה גם הגאון מלבי"ם בספרו ארץ חמדה פ' במדבר בחי' הפטורה הביא המאמר עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל העולם ולא הראה מקור ובס' עוללות הבציר פ' תולדות כתב ע"ד שאמרו בגמרא עתיד הבהמ"ק שיהיה כמו ירושלים וירושלים כמו א"י וא"י ככל העולם ולא כתב ג"כ מקור ובאמת בש"ס לא נמצא מזה דבר רק בירושלים מצינו בש"ס ב"ב (ע"ה ע"ב) אר"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף טפף וכו' (יעו' ג"כ למעלה מזה דאמר רבה אר"י עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה) ובמדרש תהלים מזמור מ"ח על פסוק סבו ציון ובילקוט שמעוני שם סי' תשנ"ו ובפסחים (נ ע"א) אמר ריב"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל יעו"ש ובאמת לשון המורגל בפי כל אפשר יוצא מלשון הכתוב זכריה יד טו) יסוב כל הארץ כערבה מגבע לרמון נגב ירושלים כו' וכפי שפירשו שם המפרשים היינו שכל מקום ההרים יתחילו להיות נהפכין לערבה ולמישור ויהיו דומין לנגב ירושלים שהוא מישור יעו"ש ברש"י ורד"ק ויעו' בילקוט שמעוני שם (סי' תקפ"ה) שהביא המדרש מה גבע ורימון עתידין ליעשות מישור כנגב ירושלים כך כל הארצות עתידין ליעשות מישור כנגב ירושלים וכן הוא לשון התוספתא להדיא סוטה פי"א סומ"ז יעו"ש א"כ אפשר כונת המאמר המורגל עתידה א"י שתתפשט היינו שכל הארצות יתפשטו לארץ מישור כנגב ירושלים (בכדי שתראה ירושלים גבוה על הכל) וזה התפשטות א"י היינו דהתפשטות המישור מא"י יהי' ג"כ בכל הארצות ליעשות מישור כבא"י בנגב ירושלים אכן רש"י שם בסוף הפסוק יקבי המלך מביא מדרש אגדה שתגיע ירושלים עד סוף כל העולם וברש"י (זכריה ט א) הביא ג"כ ברייתא דספרי ומה אני מקיים ודמשק מנוחתו שעתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק כו' ובילקוט שמעוני שם (סי' תקע"ה) הביא סוף דברי הספרי הנ"ל מה אני מקיים ורחבה ונסבה למעלה (יחזקאל מא ז) שעתידה א"י להיות מרחבת ועולה מכל צדדיה כתאנה זו כו' ושערי ירושלים עתידים להיות מגיעים עד דמשק כו' וגליות באות וחנות בתוכה יעו"ש וכן בילקוט שמעוני (סי' תעב) הביא מדרש חז"ל על פסוק בעת ההיא כו' ונקוו אליה כל הגוים (ירמיה ג יז) א"ל ר' אלעזר לר"א המודעי מחזקת היא ירושלים א"ל עתיד הקב"ה לומר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיך

הרחיבי מקום אהלך (ישעי' נד ב) וכו' מרחבת ועולה מכל צדדיה והגליות באות ונינוחות תחתיה לקיים מה שנאמר כי ימין ושמאל תפרצי (ישעי' שם נד ג) הרי לרוחב לאורך מנין ממגדול חננאל עד יקבי המלך (זכרי' יד שם) ר' ברכי' אמר עד אוקינוס וכו' יעו"ש ובח"א (סי' רפו) ודברי אגדה זו מקור מקומו טהור של רבינו פרשנדתא (רש"י ז"ל) עכ"פ מבואר שם במדרש דגם א"י עתידה להיות מרחבת ועולה כתוכן מאמר המורגל אף שאין זה לשונו ממש:

[ב] ובס' ארץ החיים על חהלים להגאון המקובל מהרא"ח כהן זצ"ל בן בנו של הסמ"ע כתב ג"כ במזמור מ"ז וא"ת אם כל העולם יהיה שלנו מה מעלה יהי' לא"י אפ"ה יבחר לנו את נחלתנו כו' אך א"י יתרחב וזש"ת ונחל ה' את יהודה חלקו על אדמת הקודש כו' ואפ"ה יהי' על אדמת הקודש האיך אפשר לומר ובחר עוד בירושלים ירושלים יתרחב כ"כ כמו שהיא א"י עכשיו וא"י יתרחב כמו כל העולם וכדברים אלו כתב במזמור קכ"ו ואף שמצינו בכל הנחמות שנשוב על אדמת הקודש אך ירושלים יתרחב ככל א"י וא"י ככל העולם וזש"ה ונתל ד' יהודה חלקו על אדמת הקודש ובחר עוד בירושלים עכ"ד ולא כתב מקור לזה אבל דבריו מתאימים לדברי מדרש חז"ל וכגון דא צריכין למודעי דהשיב לר"א על מה שהקשה מחזקת היא ירושלים דעתיד הקב"ה לומר לה הרחיבי אהלך קבלי אוכלוסיך כמש"ל ומה"ט דרשו נמי חז"ל בב"ב שם (ע"ה ע"ב) ירושלים ששמך בתוכה ומקדשך בתוכה וצדיקים בתוכה אתה נותן בה מדה כו' פרזות תשב ירושלים מרוב אדם (יעו"ש בפרש"י מה פרזות הללו אין להן שיעור וכו' אף ירושלים כן) אר"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים כו' והיינו ג"כ מטעם הנ"ל בכדי שתחזיק כל הגוים שיתאספו לתוכה (יעו"ש בח"א המהרש"א ד"ה ירושלים שהביא ג"כ מהמדרש שירושלים דלעתיד יהיה גדול כ"כ כמו כל ערי א"י דהשתא כו' ועפ"ז מפרש דברי הש"ס שם) וע"פ הנחה זו אמרו חז"ל ג"כ באבות דר' נתן (פרק לה ה"ט) רשב"ג אומר עתידה ירושלים שיתקבצו בתוכה כל האומות וכל הממלכות שנאמר (ירמי' ג) ונקוו באליה כל הגוים לשם ה' ולהלן הוא אומר יקוו המים מה קווי האמור להלן לכנס כל מימי בראשית למקום אחד אף קווי האמור כאן לקבץ כל האומות והממלכות לתוכה שנאמר ונקוו אליה כל הגוים וכתב ע"ז המפרש והרב בנין יהושע) דעתידה ירושלים להרחיב בלי מדה כדכתיב פרזות תשב ירושלים כמבואר באורך ב"ב (ע"ה ב) ובהחפשי ראיתי כי מקור אגדות חז"ל שהביא הילקוט שמעוני הוא במדרש רבה (בראשית ה ויקרא י) בענין המקומות דקחשיב שהחזיק מועט את המרובה מסיים אף לעתיד לבוא כן שנאמר בעת ההיא יקראו לירושלים וכו' אלא דשם הגרסא ר' יוחנן סלק למשאל בשלמא דר'

חנינא ואשכחי' דהוה עסיק בהדין פסוקא כו' אמר לו ומחזקת היא אותן א"ל המקרא אומר הרחיבי מקום אהלך וכן הוא במדרש רבה שיר השירים על פסוק צוארך כמגדל השן עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדי' כו' הרי לאורך לרוחב מנין ת"ל ממגדול חננאל עד יקבי המלך יעו"ש גרסא אחרת מבילקוט ויעו' ג"כ ברבינו בחיי (פ' צו ח' ד) על פסוק ותקהל העדה מ"ש ג"כ בשם המדרש בעניני המקומות שהחזיק המועט אח המרובה:

[ג] ובהיותי בענין זה הנה בודאי כולנו מאמינים בני מאמינים ברור לנו כודאי הרחבת הנס בהמקומות שהחזיק המועט את המרובה ובפרט לע"ל אשר נזכה לראות בגלוי נפלאות עד אין חקר עכ"ז יש מקום לומר בענין זה גם ע"פ פשטן של דברים (כי מלבד הרחבת הארץ בדרך נסי ע"פ מאמר אדון הנפלאות) קדושת הארץ תתפשט בכל העולם אפי' בחוץ לארץ ואפשר דלזה כוונו חו"ל במדרש רבה (שמות פט"ו) החדש הזה לכם יהיה לך לבדך ואין לזרים אתך (משלי ה יז) אמר הקב"ה כו' ארץ ישראל לכם שנאמר לחת לכם את ארץ כנען ולא את ארץ ישראל בלבד אלא אפי' כל הארצות שנאמר (דברים יא כד יהושע א ג) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם וכו' עכ"ד ובודאי דבזמן הבית קדושת ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (כלים פ"א מ"ו) ואף בזה"ז פלוגתא דתנאי אי קדושה ראשונה קדשה גם לעתיד לבוא (שבועות טז ערכין לב ב) אלא דקאי על ימות המשיח דכל מה שיכבשו ישראל בכל הארצות תהיה כקדושת א"י ומובן זה ביתר התבוננות ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות תרומות ה"ג שכתב הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אע"פ שמלך ישראל הוא וע"פ ב"ד הגדול הוא עושה אינו כארץ ישראל לכל דבר כו' ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י אלא נשאר בה משבעה עממים ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבש ארצות אחרות היה כיבושו כולו כא"י לכל דבר ומקורו מדברי הספרי (פ' עקב יא כד) [ורש"י ביהושע (א ג) הביא ג"כ דברי הספרי ויעו' ג"כ תוס' גיטין (ח ע"א) ותוס' ע"ז (כ"א א) דיה כיבוש] ודברי הירושלמי פ"ב דחלה (ז ע"א) ובפי' הרדב"ז על הרמב"ם (שנדפסו מכת"י ברמב"ם דפוס ווארשא תרמ"ב בצירוף חבורי הקטן לשד השמן) כתב ע"ז ולבי מהסס בזה דדלמא דוקא לענין שנוהג בה תרומות ומעשרות מה"ת אבל לענין קדושת ארץ ישראל ממש לא וצ"ע עכ"ד הרדב"ז אבל רבינו הרמב"ם בלשונו הזהב שכ' היה כיבושו כולו כא"י לכל דבר מורה לנו דיש לזה קדושת א"י ממש וכן נראה מלשון הרמב"ן פ' עקב שכתב על דעת רבותינו הנה הם שתי הבטחות שכל מקום אשר ירצו לכבוש בארץ שנער וארץ אשור וזולתם

יהיה שלהם והמצות כולן נוהגות בהם כי הכל ארץ ישראל עכ"ד יורה ג"כ דס"ל דיש לזה ממש קדושת ארץ ישראל עכ"פ יש מקום לומר דרבותינו אלו האירו עינינו להבין המד"ר שמות בפסוק החודש הזה לכם דכל הארצות אם תהיה הכבישה כסדר מצות ה' תהיה כארץ ישראל שלכם ודוד המלך מפני ששינה הסדר לא היה לו קדושת א"י אכן לעתיד אשר מלך המשיח לא ישנה דבר ה' (יעו' ברמב"ם פ"ט מהלכות תשובה ה"ב שכתב שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה') ויכבוש בתחלה ארץ ישראל אזי גם כל הארצות שיכבשו ישראל אח"כ יהיה הכל ממש כקדושת רץ ישראל:

[ד] ובהחפשי באוצר ספרי ראיתי להגאון מלמ"ל בפרשת דרכים שעמד בדרוש ו' בתחלת מאמרו בדברי המדרש רבה שמות פט"ו ופלפל שם כדרכו דרך הקודש בשיטת הרמב"ם והראב"ד אבל סוף דבריו יתאימו לדברי דזהו מה שאמרו ולא ארץ ישראל בלבד יש בה זאת הקדושה אלא אפי' כל הארצות נתן לנו זאת המעלה לקדשם בקדושת ארץ ישראל לעתיד לבוא יעו"ש (ויש לי לדון בדברי פלפולו אכמ"ל) היוצא מדברינו כי מה (שמובא בספרים) שאמרו חז"ל כי עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות יש מקום להבין ג"כ ע"פ פשטן של דברים דכיון דהכיבוש יהיה כמאמר ד' בתחלה א"י אז תתפשט הקדושה גם על כל הארצות שיכבשו אח"כ ואם נתבונן נראה דגם המקובלים הקדושים נתנו בזה מקום גם לפשטן של דברים דהנה בזוה"ק פקודי ר"מ ע"ב מבואר וכדין קב"ה יוקים לה לכנסת ישראל וכו' וכתיב הרחיבי מקום אהלך וגו' בגין דיתבלע סטרא אחרא ולא יקום לעלמין יעו"ש, נראה דמפרש ג"כ הכתוב הרחיבי על התרחבות הקדושה וביטול הטומאה ויעו' ג"כ במגלה עמוקות להגאון המקובל מהרנ"ש זצ"ל אופן קנ"ה שכתב אבל לעתיד כתיב הרחיבי מקום אהלך ותתפשט ירושלים לכל צד ת"ת תחומי שבת ואז ימלא כבוד ד' את כל הארי וע"ז בקש משה לכנס לארץ ישראל שתתפשט השכינה בכל ארץ ישראל כמו שיהי' לעתיד כו' ולכן אעברה נא ר"ל עתה אני רוצה לעשות מה שיעשה לעתיד ואראה אה הארץ ר"ל האור של גילוי שכינה תתפשט בכל ארץ ישראל ויהיה ההר הטוב שהוא ירושלים יהיה שם גילוי שכינה כמו שהוא עתה בלבנון שהוא בה"מ שנאמר בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ולא יאמרו עוד ארון ברית ה' (ירמיה ג) כי לא יהיה הגילוי השכינה לבד בארון כי אם בכל ירושלם (וע"פ ד"ק יתפרש המדרש שהביא המהרש"א בב"ב דבהמ"ק יהיה גדול כירושלים וירושלים כא"י וכו' ג"כ ע"ד התרחבות הקדושה) הרי דמבואר ג"כ הרחיבי אהלך על התפשטות הקדושה והטהרה וכמו שאמר הנביא ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים וכ"ז ליתן מקום גם לפשטן

של דברים (שהיא א' מחלקי פרד"ס) אבל באמת כאשר מצינו לחז"ל שאמרו כי בכמה מקומות החזיק המיעוט את המרובה ע"פ נפלאות ד' כן בדבר ה' הרחיבי מקום אהלך אנו מאמינים באמונה שלימה שנזכה לראות נפלאות עד אין חקר ואין ערך ודמיון לשכל אנושי שיבין זאת בחקירתו ואו"א דאית כי עתידה ארץ ישראל להיות מרחבת ועולה מכל צדדי' הן בהתפשטות החומריות רוחב המקום והן ברוחניות ברוחב הקדושה והטהרה וכמו שגם הגאון מגלה עמוקות בספרו על התורה פ' מקץ כתב הלא אנחנו בגלות זמן רב וכשיבוא משית אין לנו לסוף שית אלפי עלמא רק זמן קצר אבל יקוים הרחיבי מקום אהלך כמו שיתפשט המקום כן יתארך הגלגל ויהיה יום א' כמו שנה ויקוים בנו שמחנו כימות עניתנו ב"ב אכי"ר שנזכה בקרב לראות נפלאות ד' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו:

כ"ד המצפה לישועת ד' ולהרמת קרן עמו ותורתו משה נחום ירושלימסקי החופ"ק. וזה דבר המכתב שכתב לי או ידיד החכמים זקן הגאונים הרה"ג שה"ת וכו' מו"ה יוסף זכרי' שטערין שליט"א הגאבד"ק שאוול מח"ס זכר יהוסף וכו' בענין אתרוגי קורפו:

בעה"י יום ג' בהעלותך תרנ"א, שאוול, ברכה ושלום אל כבוד הרב הגאון המפורסם בחריפתו ובקיאותו מוכתר במעלות ומעשים טובים שמנו חכמים כמוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י אבד"ק קאמינקא מח"ס שו"ת "ברכת משה" ו"מנחת משה" וכו' ולכל הנלוים אליו יתענגו על רוב שלום: הגיעני מכתבו בעת היותי טרוד בתשובה לאיזה מגדולו זמננו ועתה פניתי מעט להשיבו ע"ד מבוקשי להודיע את דעתי בנדון אתרוגי קורפו ואם היות כבר הרבית חזון לשואלים בכמה תשובות אשר טיילתי ארוכות ורחבות אך בזה הנני להפיק חפצו מבלי להתהדר בד"ת רק להשיב בעיקר הדין להורות הלכה למעשה כי עוד בשנת תרל"ה יצאה ממני הלכה ברורה כאשר נתפרסם במקומי ובכל הסביבות איסור אתרוגי קורפו אשר לא יבואו בקהל אחרי אשר נתברר לי אז בבירור גמור מזיוף ההכשרים שלהם מה שהיה ידוע מכבר לתגריהם אשר בכלל הענין אין בזה הוראה מחודשת כידוע שמעולם לא פסקו המערערים עליהם מצד ריבוי המורכבים שבתוכם ולא נמצא בכל התשובות המדברים מאתרוגי קורפו גם מהמצדדים בהכשירם "רק ע"י כתב עדות מישראלים כשרים שעמדו בשעת לקיטתם במקום גידולם מהאילנות שאינם מורכבים ושהושמו בפניהה בתיבות הנחתמות בחותמם ושהשגיחו שלא יבא בהם שום אחד מהמורכבים" והנה עתה נתברר שאין שום ממש בהכשרים הבאים מקורפו ואשר אין שום אדם היודע בטוב הענין שיכחיש בזה ולא ארצה להאריך בפרטי הענינים מפני כבוד הבריות מנותני הכשרים בקורפו וטריעסט ואזכיר בזה רק איזה

ענינים פרטיים הנודעים לי מאז מפי רב גדול שהיה דרכו לקנות האתרוגים מסוחר אתרוגי קורפו שהיה בווילקאמיר שבקש מאתו לתת לו תיבה אחת מאתרוגי גן פארגו אם היותם יקרים יותר במחירם משאר אתרוגי, קורפו מצד שרבים מהלוקחים היו מהדרים אחר אתרוגי פארגו שלא היו מוחזקים כ"כ בהרכבה כמו בשאר המקומות שבקורפו ואשר גם אותם שהתירו לפנים ע"י כתב תעודה מישראלים שהיו בשעת לקיטתם והנחתם בתיבה היו רק על אתרוגי פארגו ושוב הביא לו המוכר כתבי הכשרים על כל התיבות שהם מפארגו ואמר לו הרב הלא לא דרשתי מכם רק תיבה אחת מפארגו בעבור המהדרים וענה לו מה איכפת לכם אחר שאינני מבקש מחיר יותר יקר בעבורם יען כי ההכשרים נתנו לי מיד היונים לרוב באין מספר כי טוב להם לעשות כל החותמות על שם אתרוגי פארגו כאשר נודע להם שיש מהדרים שחוזרים יותר עליהם, בעת ההיא נודע לי ג"כ כי בעיר ראזינאי נמצא על המשניות שבבהמ"ד החותם שעל אתרוגי קורפו שאינם מורכבים ואחרי החקירה ע"ז נודע הדבר כי אחד מהסוחרים באתרוגי קורפו שהלך לעולמו הניח אחריו ברכה חותם ההכשר מאתרוגי קורפו שמסרו לו היונים לחתום בו את כל התיבות כאות נפשו ובנו היתום אשר נעלם ממני סגולת המטמון היקר הזה אשר היה אבן החן להכשיל עם רב בברכה לבטלה בחר לו לשעשוע לתת החותם הזה על המשניות דבהמ"ד ולקיים הדברים עד כמה נוכל לתת אמון בהכשרים הבלוים משם אזכיר בזה מה שסיפר לי אחד מהמו"צ בווילנא (בעת היותי שמה בשנת תרל"ה בדבר הדפסת חוברת אחת) מה שנודע לו בעצמו בהיותו בעריעסט בערך לפני עשר שנים ע"ד קניית אתרוגי קורפו כי יחליפו שם את האתרוגים המובאים לשומם בתיבות קטנות בעד כ"א מהלוקחים וישיגו הכשר חדש מהרב אחרי אשר ישלמו לו החוק הקצוב לפי מספר האתרוגים ובהיות התיבה מחוברת מקרשים מפורדים ראה שהתיבה חתומה רק מצד אחד ושאל אותו מה התועלת בהחותם אחרי אשר יש לאל ידם להסיר הקרש האחד ולפתוח כל הצדדים מהתיבה והחותם ישאר כבראשונה ויוכלו להניח בתוכו ציטראנען וכדומה והשיב לו הרב ומה בכך אם גם יעשו כן והראה לו בכתב מה שנדפס גם בחוברת לקוטי יש"ר אשר לדעתו הציטראנען המה עיקר מצות פרי הדר וסיפר עוד דברים כאלה ממנו בענין ההכשרים שלו ואם אמנם לא אדע מי הוא הרב היושב שם לעת הזאת אשר אין אנו מכירים אח טוב הרבנים משם ורק ממצב הרבנות אשר היה בעת ההיא הנה גליתי טפח מהנודע לי מפרטי ההכשרים שלהם וכפי שקראתי מכבר כו' נדפסה הודעה מבית מסחר בוויען שיש להם אתרוגים גם בהכשר הרב מפארגו ובצדק העיר המו"ל "מי יתן ואדע שם היוני החותם על כתב הכשר הזה יען כי בפארגו לא נמצא אף יהודי

אחד" תכסה כלימה פנינו כי צאצאי העם אשר גזרו לבטל שבת ומילה בחזקת היד בימי אנטיוכס יצליחו גם עתה בערמתם לנקר עיני העם ע"י תגרי האתרוגים המתאמצים למשוך לבבם מצד הידורם החיצוני ע"י ההרכבה אשר אין להם מראה אתרוג ולהכשיל אנשים לאלפים ולרבבות בברכה לבטלה ובביטול מצות אתרוג ותחת אשר יוכלו להשיג פרי ציטראנען במחיר איזה אגורות יבערו להעשיר יוני קורפו במיליון רו"כ לשנה וכו' ולמה לא ישתדלו יוני קורפו ליפות סחורתם בהרכבה הנהוגה במה שאי אפשר לברר בנקל במרחקים וכמו שהודה הרב מקורפו בעצמו בהודעתו כו' בשנת תרל"ה שהוחזקו אתרוגי קורפו למורכבים בהיות ההפרש כמלא נימא ובהיות החותמת למגן להם בפני הלוקחים הן החותמות נדפסים לרבבות משנה לחברתה ומוטלים ביד השמש מהקהל אשר ימסרם להיונים אחרי שימלמו פרס הקצוב להקהצ ועיני הלוקחים את האתרוגים רק על ההידור החיצוני אשר ההרכבה היא הנותנת ליפות נטיעתם ולהחזיקם מהרקבון לבלי יתקלקלו וכמ"ש גם הבית מאיר בתשובתו להמו"צ בהוראדנא בסוף חלק או"ח שעיקר מה שהביאו לספק באתרוגי קורפו מפני השתנות מראיהם שאין בהם מראה אתרוגים המוחזקים קצת "טונקיל געל הנוטה קצת למראה אדמומית רק כולם כאחד מראיהם "ליכטגעל" שהיא מראה לימוני בעינה ואשר חזותא מוכיח עליהם כו' וע"ש באורך וכבר הובא בס' ברכת משה על דיני שהחיינו מהר"ר משה מזלא"טוי בצד כ"ח שכתב וז"ל וזכרתי ימים מקדם שמסבת רעש מלחמות בארצות איטליא שנת תקס"ט לא היו מביאים אתרוגים מעיר גענוא רק מאי קורפו שהיו אז בחזקת מורכבים והרב המורה הזקן מהוראדנא בעל חמודי דניאל זצ"ל שישב שם על כסא ההוראה אזן חקר יותר מעשרה דפים בחו"ב ותקן אז לברך בריך רחמנא כו' אקב"ו על נטילת לולב וכל גדולי העיר שמעו לפקודתו באין פוצה פה עכ"ל (ובחוברת אחת שנזכר בשמי מה שהראיתי לו בס' ברכ"מ הנ"ל הועתק בשגיאה על שם הגרמ"ס שהסכים לזה שם לא נזכר ממני זה בשמו רק מ"ש לאח"כ לענין גוף הדין בכל הברכות שמספק יאמר במקום ה' אלהינו כו' בריך רחמנא יעוש"ב) וע' בעיקרי דינים חאו"ח (סי' לג) איך היה נוהג ההרכבה עוד בימיו באתרוגי קורפו ושהמנהג פשוט באיטליא שהאתרוגים המובחרים מקורפו המה בחזקת מורכבים ושאפי' ע"י ב"ב משלחים אותם ע"י כתב עדות שיבא בחותמיו חתומי ישראל המעידים עליהם שאינם מהמורכבים יעש"ב ולמותר בעיני לדבר על לב העם בקדימת קניית אתרוגי א"י מבני עמו ומצד חביבות מצות פרי א"י כי די לנו לדבר מאיסור אתרוגי קורפו וממילא יבין כ"א מעצמו לדעת את אשר לפניו אבל לא להפריז על המדה למנוע גם מלקיחת שאר אתרוגים המוחזקים תמיד בכשרות וכידוע שהגאון

ר' ליב מפלאצק זצ"ל בעל גט מקושר גם הגאון רע"ק אייגר זצ"ל היו מהדרים להשיג דוקא אתרוג מקארסיקא ולא היו מברכים על אתרוג מקורפו וכמובא גם בשו"ת בגדי ישע חאו"ח (סו"ס יז) וע"ש בסי' טז אות כג בתשובת הגאון בעל גט מקושר הנ"ל אחר שהאריך בפסול המורכבים כתב אבל על הקארסיקאנער לא דברתי ולא ידעתי מאין הרגלים לחוש למורכבים כו' ובהעתקה מאגרת מרבני פרענצו מבואר שהאתרוגים ההם אין להם חזקה וממילא מורכבים הם כי איך אפשר להעיד שאינם מורכבים כי אפילו אם יצאו ממורכבים מאלף שנים קדמוניות תולדותיהם כיוצא בהם וגם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם כו' יעש"ב דברים הראוים אליו וע' בשו"ת חמדת שלמה האו"ח (סי' לז) שהשיג על הבא"פ מה שיצא לדון בדבר חדש בפסלות המורכבים יעו"ש בד"ה עוד ראיתי כו' ובכלל אדמה כי מאד ראוי לשום עין על הרבה מהחשודים מסותרי אתרוגי קורפו לבל יעשו ערמה במסחרם לקנות בחשאי מאתרוגי קורפו אשר ישיגו מהיונים במחיר מצער במקח הציטראנען ולהונות בהם את הקונים שהמה מאתרוגי א"י אם כי ייראו לנפשם הודעתי לכת"ר את דעתי בזה בדרך כלל ואחשוב עתה למותר להכביר עוד דברים בזה על אזן שומעת ודי בזה כעת. והנני הרודש שלום תורתו וחפץ בהצלחתו יוסף זכריה בלאאמו"ר הרב מו"ה נתן שטערין זללה"ה חופ"ק הנ"ל מחבר וכר' יהוסף:

למלאות הגליון אציג שאלה נחוצה מכבוד הרב הג' החכם השלם בכל המדעים וכו' מו"ה דוב אריה יכונה ד"ר ריטטער אבד"ק דאטטערדאס והמדינה הולאגר: (ז"ל) בעה"י יום ב' זך למב"י תרנ"ה לפ"ק ראטטערדאס יע"א, שוכט"ס לרב האי גאון המפורסם על פני תבל סיני ועוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברא וכו' מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא יע"א. זה לפני ימים לא כבירים באו על פי מקרה טהור לידי ספריו דמר ניהו רבא הנקראים בשם ברכת משה ומנחת משה ונפלאתי על גודל בקיאותו וחריפותו בראשונים ואחרונים וגם דבר זה היה לפלא בעיני :כי גאון גדול במדינת רוסיא טרח להשיג ידיעות בעניני אינסטרומענטין לטמא ולטהר וברכתי אשרי שככ"ה לו בעולמו ועלתה על דעתי אחרי עיון מעט (כי בעוה"ר הנני טרוד מאד הן בעניני הקהלות הן בשארי ענינים) בספריו הקדושים כי אם יהיה לי דבר מה אציעו לפני הדרת גאונו שיחיה להיותו בר סמכא. והנה עתה בא לפני ענין אחד אף שהוא פשוט מאד ואינו סובל לא אריכות דברים ולא פלפולי מלין בכל זאת להיותו חדש בזמננו אף שבימי קדם הוא רגיל הרבה לא רציתי לעשות מעשה בלי להציע לפני איזה מגדולי הדור כנראה מירושלמי נדה (פ"ב ה"ז) הובא ביתה יוסף ועתה אציע הענין לפני הדר"ג והוא בחכמתו יעיין במילי

וימחול להשיבני וכל שאינו מחמיץ מצות התשובה הרי זה משובח. איש אחד מבני קהלתי שאינו מן היראים שדך את בתו הבתולה עם בחור אחד אחרי שיש ביניהם ידיעה של חבה והבחור דר כעת בריחוק מקום מאד במדינת אפריקא עד שצריכין ליסע מכאן להתם חמש שבועות ע"י הספינה ועתה ריצה הוא לישאנה אמנם אינו יכול לבוא הנה לקדשה הן מפני ריחוק הדרך וגודל ההוצאה הן מפני שאינו ברשות עצמו ולכן רוצה הוא לקדשה על ידי שליח וכן הוא עושה ג"כ ע"פ דיניהם בערכאות] והנה לשלוח שליח מהתם ג"כ אי אפשר אלא שליחות בכתב אמנם שם במקום המשודך אין בקיאין ואין שם עדים כשרים עד שאי אפשר כלל בשום אופן לעשות כמבואר טופס השליחות ברבינו ירוחם וכו' אלא צריך הוא לכתוב בכ"י עצמו וכו'. ועתה אסיים אומר בשים שלום והנני מוקירו מדחוק דחיל ורחים ומוקיר רבנן ומתאבק בעפר רגליהם המצפה לתשובתו בי לא תאחר נאמנו דוב אריה ריטטער החופק"ק ראטטערדאס והמדינה יע"א: וזה אשר השבתי בזה בקצרה:

בעה"י שוכ"ט לכבוד הרה"ג החכם השלם בכל מדעים רב המדינה דק' ראטטערדאס מוהר"ר דוב אריה ריטטער נ"י ויזרח לנצח. ע"ד שאלתו בענין הקידושין וכו' דברי כת"ר מכוונים להלכה ברורה והדברים פשוטים ומבוארים בש"ע אה"ע (סי' לה ברמ"א סעיף ו) ובחמ"ח שם (ס"ק יז ויח) וב"ש (ס"ק טו) וטופס השליחות מבואר ברבינו ירוחם חלק חוה נתיב כב (סוף חלק ג קמח ע"ב) אכן נוסחו שם ע"פ עדים ובנ"ד לא נמצא שם עדים כשרים א"כ יש לכתוב השליחות בכת"י וע"י קיום או ע"פ כת"י ממק"א או ע"פ ערכאות ויש לפלפל בזה ע"פ דברי הש"ך חו"מ (סי' מו ס"ק י) וקצוה"ח שם (ס"ק ט) וידוע ג"כ דעת הרמב"ן בתשו' כב וכמ"ש ג"כ כת"ר ויש לי ת"ל ע"ז קונטרס ארוך ואכמ"ל וכבר האריכו בכג"ז הגדולים לענין שליחת הגט ע"י הבי דואר וגם אני כתבתי בזה בספרי מנחת משה (סי' כא) ובתשו' מהרי"מ מבריסק (סי' לג) מ"ש בשם תשו' הראנ"ח ואמונת שמואל לענין גט והרשאה כתובים בנייר א' וקשורים בקשר ונחתם בשני חותמות יעו"ש וכן נוהגין כל המורים בגט ע"י הבי דואר לשלוח ג"כ ניירות אחרות בפ"ע עם חתימות בכדי לקיים מהם וכן מ"ש כת"ר שאינו יכול לעשות שליח שני כדעת הקדוש מרדו"ש וכנראה מהירושלמי גיטין פ"ג ה"ה ממש כדעתו במה דאמרינן שם מה בין גיטין מה בין קידושין וכו' ויעו' ג"כ בחמ"ח (ס"ק טז) ויפה כתב כת"ר אבל מה שתמה על הפוסקים שלא הביאו הירושלמי יעו' שם בשירי קרבן ובמאה"פ שהעירו על הירושלמי מדברי הקדוש מרדו"ש ויעו' ג"כ בשו"ת נוב"י מה"ת חאה"ע (סי' קיב) מ"ש

בזה והדברים פשוטים. כ"ד הכותב בנחיצה רבה הדורש שלומו משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא:

בעניינים הנ"ל יש לי בעה"י כמה קונטרסים אכן מפני שכבר נגמר ספרי מכמה שחשבתי להדפיס ע"ב נשארו הדברים ככתובים ועוד הזמן למועד להוציא הדברים לאור בעזר החונן דעת, לע"ע רשמתי רק בקצרה במה שנוגע לדינא והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו:

ח"ב סימן א

קונטרס כבוד חכמים:

בעזה"י ספר זה קראתיו כבוד חכמים מפני שבכמה ענינים לא נתגלו השמות רק ההלכה היוצאת מתשובתי ע"ד כבור חכמים הסתר דבר ובקונטרס זה ג' שערים שער הראשון שער היראה בו יבואר יקרת ערך כבוד החכמים שברור שלא לפגוע בכבודם וזכותם הלילה הן בדבר הנוגע לממון והן בדבר הנוגע לכבוד "נושאי רגל התורה והיראה" שהוא בכלל יראה ד' כמו שדרש ר' עקיבא (פסחים כב ע"ב קידושין ב"ק סא) את ה' אלהיך תירא (דברים י ב) לרבות תלמידי חכמים וגם דמצוה זו דכבוד והידור ת"ח מביא ליראת ד' בכתוב בתורה (קדושים יט לב) מפני שיכה תקום והדרת פני זקן [אין זקן אלא מי שקנה חכמה, קידושין לב ע"ב] ויראת מאלקיך אני ד' ומבואר בזוה"ק על וה מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא איכסוף מקמיה ונראה דהזוה"ק מפרש הכתוב דשכר המקיים הידור פני זקן הוא שיהיה לו יראת ד' וכן הוא במד"ר ובירושלמי הביאם ג"כ הריטב"א שם פ"ק דקידושין וכ"כ החרדים פרק ששי סוף אות ו' והרגיל במצות אלו יובה ליראת שמים דכתיב מפני שיבה וכו' ויראת. שער השני שער קדושת ישראל (אשר הוכו נכלל גם כן בבור חכמים בכוכן) בו יבואר עניני תקנה בעניני הבדיקה וגדר לשמירת הפה ממאכלות אסורות אשר בזה הלוי קדושתן של ישראל כמ"ש בספר חובת הלבבות שהחסידים היו פורשים משבעים שערים שערי המותר מיראתם משער א' האסור והאריך בזה השל"ה הקדוש בשער האותיות בסוד קדושת המאכל וכמבואר גם כן בירושלמי הו"ר בתוס' ובל הפו' עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה בתוך מעיך התפלל שלא יכנסו מ"א בתוך מעיך עיין תוספות כתובות (קד ע"א) ד"ה לא בשם המדרש שם הגרסא יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו] יעו' ג"ב בתוספתא פ"ג דסוטה ובספרי דברים (לב מו) ובמד"ר בראשית (פ' לח) א"ר לוי בב"מ שאתה מוצא אכילה ושתיה השטן מקטרג ובש"ס סנהדרין (קח וקט). שער השלישי שער התפלה (אשר תוכו נכלל גם בן כבוד חכמים כמובן) בו יבואר פרטי המדות השייכים לשלוחי צבור כין ישראל לאבינו שבשמים

בדבר העומר ברומו של עולם והאל הטוב יתן בלבנו אהבתו ויראתו לעבוד אותו בלב שלם, ונזכה במהרה לראות בבנין ירושלים עיה"ק עת עמוד הכהן לאורים וישיב שופטינו כבראשונה כחפץ המצפה לישועה ה' משה נחום במוהר"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי האב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל. שער הראשון שער היראה ובו י"א סימנים:

תשובה לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי אור הברקי שלשלת היוחסין פע"ח מוהר"ר זאב אלטר הורוויץ אבד"ק מטריזוב בגבול אונגערין. בענין כבוד וחזקת הרבנות והש"ג בענין זה:

מכתבו הגיעני והגם כי כבר השיבו לו בענין זה ידידי הגאונים המובהקים ממדינת אוסטרייך ואונגערין בכל זאת לכבוד התורה ונושאי דגלה הנני להשיב בעה"י בקצרה לגדור גדר (באופן שלא יהיה נגד חקי הקיר"ה) ולהיות נמנה ג"כ לדבר מצוה:

א בדבר אשר זה ששה שנים שנתמנה כת"ר לרב אב"ד ע"י רוב מנין ובנין וקודם ר"ה הדבר בא לעירו הרב ר' משה ליב מסאסוב אחרי השרפה שהיה שם ואמר שלא להשתקע בא רק עד שתתמלא העיר סאסוב מחורבנה ועתה נראה ערמתו שקבץ אליו כמה המונים ונתנו לו כתב רבנות והוא משיג גבול כת"ר ושופך דמו כמים אהה למשמע אוזן דאבה נפשינו על גודל חה"ש שאיש שישב על כסאות למשפט יבוא בגבול רעהו ויפרוץ גדר התורה אוי לדור שכך עלתה בימיו דרב שהחזיק בשררה כבר כתב מרן הריב"ש (סימן רעא) באורך דזכה בה ואין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר אף לגדול ממנו כיון שכבר זכה במצוה דפרנסי ישראל (וכתבתי מזה בתשובתי בענין חזקת מצוה) ויסודתו בהררי קודש בדברי הירושלמי הוריות סופ"ק (טו ב') אילין דבר פזי ודבר הושעיה הוו עלין ושאלין בשלמא דנשייא בכל יום והוון אילין דר' הושעיה עלין קדמאי אזלין אילין דבר פזי ואתחנין בנשיאותא אתון בעין מיעול קדמי אתון ושאלין לר' אימי (והשיב. להם) והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא איזה קרש זכה לינתן בצפון ינתן בצפון בדרום יאן בדרום וכן הוא בירושלמי שבת (פי"ב ה"ג מ ע"א) וכן מבואר בתשו' המבי"ט (סימן ר) (ראיתיו זה כמה שנים וכעת אינו לפני) דאין שום כח ביד הקהל לקבל שום רב על הרב הקודם אפילו לשתף עמו מטעם דכיון שעלה שוב לא ירד (וזה מבואר גם כן בתשו' הריב"ש שם והוא ע"פ דברי הש"ס ברכות (כת א') ומנחות (קט ע"ב) ויעוין בירושלמי כתובות (פי"ב ה"ג נח ע"ב) ברבי דהוי עינוון סגין והוה אמר כל מה דאמר לי בר נשא אנא עביד חוץ ממה שעשו זקני בתירה כו' יעו"ש) ואפילו לא היו כותבין לו המינוי ולא היה בא מכת האב אלא שיש לו שני חזקה אין שום אדם יכול להעבירו שגדולה חזקה מן התורה בכל מקום ומכש"כ בדבר שררה של מצוה

אפילו בלא כתיבת הסכמתם ואפילו יש אחר ראוי יותר ממנו שבכל הדורות שעברו היו מלכי ישראל וכהנים גדולים בקצתם היו כמה אנשים ראוים יותר למלכות מן השבט הנבחר ולא היו רשאים להעביר מי שהיה כבר מלך וכהן גדול זת"ד המבי"ט, ויעו' גם כן בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סימן יא), בתוך דברי תשובתו לענין חזקה במצוה כתב ולא זו בלבד אלא כל מי שהחזיק בשום מינוי בקהל אין יכולין לסלקו אא"כ אינו מתנהג כשורה במינויו יעו"ש ויעוין ג"כ בס' עק"ד חיו"ד (סימן כו אות טו"ב) שהביא בשם הרב בעי חיי שתמה על החכם הבא מחדש איך מעלה בדעתו ליטול שררה מעצמו ע"י בעלי אגרופין העומדים על ימינו לעזרו ולהקימו על ידי הורדת הא' יזהרו שלא יכוו בגחלתו שאם בכח יעמדו עליו במסתרים תבכה נפשו ושערי דמעה לא ננעלו יעו"ש ועכ"פ זה פשוט דאפילו רוב הקהל אינם יכולים לדחות הא' מכש"כ בזה דהשני אסף אליו רק יחידי המונים ונוטל שררה לעצמו הלא יש ע"ז א"ח מגדולי הראשונים ה"ה הרשב"ם והריב"ם והראב"ן ועוד ק"נ מרבותינו הקדמונים (נדפס בסוף תשובת מהר"מ מרוטינבארג) שלא יהיה אדם רשאי ליטול שררה על חבירו כו' אם לא שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבותם והעובר על גזירותם יהיה באונו"ש כו' ופתו פ"כ ויינו י"נ כו' והשומר תקנתם ינוחו ברכות על ראשו יעו"ש והובא גם כן באורים (סימן ג ס"ק יג) וכ"ז בדורות הקודמים שלא קבלו את הרב כשוכר את הפועל אלא כל ת"ח הנהיג את בני עירו שהיה דר שם וממילא היה מקבל שכר מגיטין וקידושין ובזה הוא דיש מקום עיון בפוסקים אם יש חזקה בכתר תורה (יעוין ברמ"א יו"ד סימן רמה סכ"ב) וש"כ שם (ס"ק יד טו) ובפסקי מהרא"י (סימן קכו קכח) ועו"פ) אבל עתה שמקבלים רב ליתן לו פרנסתו ופעמים מקבלים אותו ממק"א א"כ פשוט לכ"ע דזה שבא בגבולו אפילו יחניף לצבור ויתרצו לו רשע מקרי ככל היורד לאומנות חבירו וכמ"ש בשו"ת חת"ס חחו"מ (סו"ס כא) ובחיו"ד (סימן רל) וכ"נ גם מדברי התה"ד להמעיין בדבריו שם וכ"כ בשו"ת בית שלמה חיו"ד (סימן כ) וכ"כ בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן י) לענין שו"ב המשיג גבול רעהו בשחיטות דשחיטתו אסורה כנו"ט) ע"כ פשוט דאסור לסמוך על הוראת הבא להשיג גבולו והוא פסול לדון ולהורות באתרא דמר (וכ"כ בתשובה א' בארוכה לעיר לאנדאן המעוטרה בעת שפגעו לנגוע בזכות כבוד הרב הכולל שיחיה ועמדו אז לימינו כל גאוני הדור וגם אנכי הצעיר בתוכם נדרשתי להשיב דעתי ומלאתי רצונם):

ב ומה שנתן המשי"ג טעם לפגם כיון שנתן אביו הרה"צ שליט"א מעות לאנשי העיר בעת שנתקבל כת"ר לאב"ד א"כ הוי דינו כנתמנה בשביל כסף המבואר בש"ע חו"מ (סימן ח ס"ב) והב"ח שם החמיר בזה אפילו בדליכא עדיף מיניה הנה מלבד דדברי הב"ח צריכין

עיון מדברי התוס' ישנים יומא (ת"י ע"א) ד"ה מרתא שכתבו דהיו בעלי תורה וחשובים ממנו וראוים למנות יותר (ועמד בזה החת"ס חחו"מ סי' קס) ומדברי התוס' ב"ב (כא) ד"ה זכור שכתבו דהיו אחרים חשובים ממנו וכמ"ש גם המהרש"א בסנהדרין (שם ז ע"ב) בת"א ד"ה בשביל וזה שנתמנה בכסף ואין לו ריח תורה כו' יעו"ש דמבואר דדוקא כשאינו ראוי לכך ולדעתי העניה נראה כן מבואר מדברי הירושלמי בכורים (פ"ג ה"ג ת פ"ב) שהוא מקור דין זה דאין עומדין מפניו דאחר שאמרו זה שהוא מתמנה בכסף אין עומדין מפניו כו' הביאו מה דתירגם יעקב איש כפר נבוריא הוי אומר לעץ הקיצה כו' לא בכספייא איתמני וכל רוח אין בקרבו לא חכים כלום כו' (יעוין ג"כ בש"ס סנהדרין (ז' ע"ב) שהביאו זאת על האי דבי נשיאה אוקמי דיינא דלא גמיר) מבואר כדברי המהרש"א דמיירי דוקא כשנתמנה רק בשביל צל הכסף ואינו בצל החכמה כלל מדסמכו ענין זה להאי דנתמנה בכסף וכעין זה כתב הרבינו יונה פ"ז דברכות (לח ע"ב) ד"ה קטן יעו"ש בא"ד (לט א') במ"ש וממה שהביא בגמ' זה המעשה סמוך לדברי ר"נ כו' ויעוין ג"כ ברבינו יונה שם פ"ח (מד א') ד"ה ולענין פסקא ויעוין בר"ן מגילה פ"ק (רס ע"א) ד"ה מיחייב (יעו' מ"ש בחבורי מנחת משה חיו"ד סימן ח אות א), הנה מלבד כל הנ"ל בלא"ה ל"ד כלל נ"ז להך דנתמנה בשביל כסף [דלפי דברי המשיג היה לו לערער על כמה גדולי רבני גאליציאן אשר למשמע אוזן נותנים סכום הגון קודם שיתקבלו דאף דמנהג זה אינו מהודר ונוכל לומר כמ"ש השל"ה הקדוש על אותיות "מנהג" אבל חלילה לדמותו להך דמתמני בכסף] ושפיר כתב רו"מ דזה דוקא שנתמנה שלא ברצון העיר אלא בפקודת איזה מושל שנתן לו ממון שימנהו בפקודתו אבל היכא שנתקבל ברצון אנשי העיר רק שרצו ממון עבור זה (ולאיש שאינו מרוצה ועטרת הרבנות אינו הולמתו לא היו מקבלים אותו אף אם היה נותן סכום רב יותר מזה) פשיטא דאינו בסוג דנתמנה בכסף וקבלתם קבלה וחייבים בכבודו וכל מי שפגע בכבודו דינו כמבזה כל רב כשר בישראל ולא יהיה נקי מעונש החמור וד"ז פשוט וא"צ לפנים וכן יש לדקדק מלשון רש"י סנהדרין (שם ז ע"ב) ד"ה אלוה הבא בשביל כסף שכתב דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך דל"ל לרש"י להוסיף הנך תיבות למלך על כך [דדי לפרש שהעמידוהו ע"י שנתן ממון לאפוקי שלא נפרש שהעמידוהו מחמת עשרו בלא נתינת ממון (יעוין בב"ת סימן ח מ"ש בדברי הרמב"ם) וגם שלא נפרש דדיניו באים בשביל כסף היינו שנוטל שכר לדון ואל תתמה בזה דבאמת כן הוא שיטת א' מרבותינו הראשונים ה"ה רבינו טוביה בר' אליעזר בפסיקתא זוטרתא פרשת יתרו (סי' כ) זה לשונו רבותינו אמרו מדרש בפסוק הזה אלהי כסף ואלהי זהב דיין שנוטל ממון לדון נקרא אלוה הבא בשביל כסף ואלהי זהב הבא

בשביל זהב מיכן אמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטלין יעו"ש ודוק, ולפי דבריו יש מקום לפרש גם דברי הירושלמי בכורים דאילין דמתמניי בכסף היינו דשררותם להוציא דבר חק ומשפט הוא ע"י כסף שמקבלים ואינם דנים בחנם ולפי שטה זו פשוט דהנותן מעות עבור הרבנות אינו בסוג זה דמתמניי בכסף ועפ"ז היה מקום קצת לומר דהרי"ף אית ליה גם כן כשיטה זו ומדלא הביא שם בפ"ק דסנהדרין הא דאלוה הבא בשביל כסף ואי מפרש כהפסיקתא יש לומר דסמך אהא דהביא שם הא דכתובות (קה) דבטלה דלא מוכת אסור ואכמ"ל בזה] ובע"כ דכונת רש"י לפרש דדוקא שנתן ממון למלך (או למושל אחר) לכוף את הקהל שיקבלוהו לדיין הוא דהוי אלהי כסף משא"כ אם היה נתינת ממון בלא כפיה שפיר דמי: (ג) ולפע"ד יש מקום קצת לדקדק כן בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות סנהדרין דבסוף הלכה ח) כתב וכן אמרו חכמים לא תעשון אחי כו' זה הדיין שמינוהו מפני עשרו בלבד ואח"כ בהלכה ט' כתב כל. דיין שנתן ממון כדי שיתמנה אסור לעמוד מפניו דאף דפשטות לשון הר"מ נראה יותר דבהלכה ת מיירי שלא נתן ממון אלא מפני כבוד עשרו וגדולתו מינוהו (וכמ"ש הב"ח (ריש ס"ח) וכ"נ מדברי הריב"ש (סוף סימן רעא) דהר"מ אינו מפרש כפרש"י) מ"מ לפע"ד יש מקום לומר דגם הר"מ מפרש כפרש"י ומ"ש בה"ח מפני עשרו ר"ל מפני ממונו שנתן ובה"ט הביא דברי הירושלמי דאין עומדין מפניו כדרכו בקודש בכל מקום ואי נימא דמפני עשרו כונתו מפני נתינת הממון יש לדקדק בלשונו דרק עשרו בלבד (היינו נתינת הממון בלבד) היה הסיבה להתמנותו (היינו ע"י כפיה מהמושל וכדומה) וזה דוקא נקרא נתמנה בכסף אבל אם היה גם רצון הקהל בנפש תפיצה לזה אלא שקבלו ג"כ ממון (כמו שנוהגין בגאליציאן וכדומה) אין קפידא (והב"ח שם דקדק בלשון בלבד דר"ל דאינו חכם בחכמת התורה ולפע"ד יש מקום לדקדק גם כן כמ"ש) ויעוין בש"ס נדה (סה א) במאי דקאמרינן וכי תימא כו' הא טפי איכא הא בלבד קאמר יעו"ש דמבואר דלשון בלבד ממעט לגמרי ענין אחר וכ"ז לרוחא דמלחא אבל באמת אף דפשטות לשון הר"מ הוא כפי' הב"ח מ"מ לדינא פשוט כמש"ל דאם היה ברצון הטוב מכל ראשי העיר אינו מזיק נתינת המעות וכעין זה כתב מרן הריב"ש (סו"ס רעא) לענין הא דנטילת רשות מהמלך לא מהני מ"מ הרב מהרר"י נתמנה מן המ' ברצון הקהלות וכולם חפצים ושמחים בגדולתו כו' ובכג"ז הורמנתא דמלכא מלתא רבתי הוא יעו"ש ויעוין גם כן ברמ"א (סימן ג ס"ד) וכן י"ל בנתינת מעות דדוקא כשלא היה רצון מקרי נתמנה בכסף אבל אם כולם חפצים בו רק שהיה ג"כ נתינת מעות לא מפסיד כלום כמש"ל:

ד עוד נלפע"ד ללמד זכות על כמה גדולי רבני גאליציאן שנתנו מעות לקהל עבור הרבנות דכיון דכבר נהגו להחזיק הרבנים בחזקת הרבנות שיוכלו למכרו לרב אחר גם כן אם יסכימו עליו הקהל יעוין ברמב"ם (פט"ו מהלכות מכירה ה"ה) ובש"ע חו"מ (סי' רלב סי"ט) ופשיטא דאין בזה שום איסור כשרב א' נוטל ממון מהשני עבור חזקתו א"כ בעיר שאין שם רב מוחזק י"ל דמה שאנשי העיר נוטלים מעות מרב שנתקבל בעירם (ובטח מוציאים המעות על צרכי צבור או לדבר שבצדקה וכדומה) הוא שמוכרים לו חזקת הרבנות שיזכה בזה בכל תוקף ועוז באופן שיוכל לקבל הממון שנתן או יותר בעת שימכור הוא חזקת הרבנות לרב אחר (אשר יסכימו עליו הקהל):

ואדאתאן להכי עדיף טפי כח חזקת הרבנות בנתינת ממון (אפילו לדעת הפוסקים שפקפקו בחזקה דכתר תורה כמש"ל (יעוין גם כן בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן יב) דא"כ כשמשלמין ממון עבור החזקה מדוע יגרע כח החזקה מכל מיני חזקות המבוארים בחושן משפט ח"ב (יעו"ש (סימן קט) ובש"כ (סימן רלה ס"ק ב) לענין חזקת חנות ובשו"ת מהרי"ט חחו"מ (סי' ל) ובתשו' באר שבע (סימן לט) בשאלה הד') יעוין גם כן בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סו"ס תרכח) לענין הא דאין חזקה למקומות דהנ"מ במקומות שאין מוכרין המקומות אבל במקומות שרגילין למכור הרי הוא כשאר דיני החזקות יעו"ש וגם התה"ד שפקפק בחזקה דכתר תורה הא כתב שם (סימן קכח) דכל חד וחד בעי למזכי בשכר פרנסי ישראל שהוא שכר שאין לו שיעור ולא דמי למי שהוחזק במצוה כמה שנים דאית ליה בה חזקה דשאני התם דרגילין לקנות חזקה כה"ג מן הצבור וליהנות צדקות והקדשות על ככה להניח להם וליורשיהם לחזקה אבל כתר תורה ושררתה דידה הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שהוא רוצה לזכות בה עכ"ד (ויעוין מ"ש בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן א אות ב) לענין חזקת המצוה שאדם מחזיק בחנם דלפמ"ש שם צע"ק בדברי התה"ד) א"כ יש מקום ללמוד מדברי התה"ד דבמקום שקונין חזקת הרבנות מהצבור בתשלומי ממון אדרבא עוד עדיף כת וזכות החזקה להניחה לו וליורשיו ויש בזה לפלפל ת"ל אכמ"ל עכ"פ נתתי טעם לשבת למנהג רבני גאליציאן ולכת"ר ג"כ מעליותא הוא מה שנתן אביו הרה"צ שליט"א מעות להצבור עבור חזקת הרבנות וזכה בו בהכשר בהסכם כל אנשי העיר: (ה) ומה שטען המשי"ג שיש לו זכות מכח חזקת אביו שהיה רב בסטריזוב ג"כ אין ממש בדבריו לפמ"ש רו"מ שעוד בשנים שעברו היה יוצא ונכנס בכל עת למצוא עיר אחרת ונסע כמה פעמים לעיירות אחרות עד שעזב לגמרי העיר סטריזוב זה רבות בשנים ונתקבל לראב"ד בק' מונקאטש (אחר שעקר דירתו משם הרב הגאון הצ' ר' חיים סופר זצ"ל לעיר פעסט קמ"ר) ולא הועיל מאומה בקשת עדת סטריזוב

שלא לעזוב אותם וברח אביו אז משם בלילה אם כן זה פשוט דרב שעוזב עירו (בלא אונס רק שרצה בעיר היותר גדולה) ונתקבל בעיר אחרת אבד חזקתו בעיר הראשונה יעוין תוספות יומא (יג ע"א) ד"ה הלכה ובש"ע או"ת (סוף סימן קנג) וכ"כ להדיא בשו"ת מחנה חיים חחו"מ (סימן י) דאם ילך הרב ויעזוב עבודתו ומשמרתו ויבקש לו עדה אחרת דמיום שהשכיר עצמו לקהלה השניה וקבל מהם פרס ועבד שם עבודת קהלתם אין לו על קהלתו הראשונה כלום (וכת"ר הביא במכתבו עוד מספרי אחרונים שכתבו כן ואינם נמצאים במחיצתו (והדברים פשוטים ויש עוד מקום לפלפל היכא דידע דבעירו הראשונה נתנו כתב רבנות לרב אחר ושתק אי נימא דשתיקה הוי כמחילה יעוין ברמ"א חו"מ (סימן פא ס"ב) וש"כ שם (ס"ק ם) (ובסימן קלח ס"ו וסימן רכג ס"ג וס"ה וסי' רמה סי"א) ובשו"ת מהרי"ט ח"א (סימן קו) ובשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' תכז) ובמחנה אפרים הלכות שומרים (סימן ב) ובנ"ד אפשר יש לדמות יותר להך דנזקי שכנים דלאלתר הוי שחיקה כמחילה יעוין ש"ס ב"ב (ם ע"א) שאין אדם עשוי שסותמים אורו בפניו ושותק וברמב"ם (פ"ו מהלכות שכנים ה"ז) ובש"ע חו"מ (סימן קנד סי"ב) ובסמ"ע שם (ס"ק כז) ויעוין ג"כ בשו"ת מהרי"ט (סימן קיד) ויעוין ג"כ בשו"ת מהר"מ פאדאוואה (סימן מ) במ"ש וכן בנ"ד הרב שראה שהקהל הקציבו לו שכר להבא וכבשו שכרו לשעבר ונשתמשו במעותיו היה לו לקרא בקול גדול אומדנא דמוכח הוא שמחל והוא עדיף משתיקה בעלמא יעו"ש באורך ויש בעלין זה לפלפל ולסתור ולבנות (וצע"ק בלשון הש"ע או"ח שם (סימן קנג סכ"ב) במ"ש ונתרצה) ואכמ"ל דבנ"ד בלא"ה הא מחל בפירוש שכתב אז ממונקאטש במכתבו לאנשי סטריזוב שא"צ לסטריזוב לא הוא ולא בנו יכולים ליקח להם רב איזה שירצו ומחילה א"ל קנין יעוין בש"ע חו"מ (סי' יב ס"ח וסי' רמא ס"ב) (ויש לפלפל בדין אם תפס שטר די"ל דכתב הרבנות לא הוי כשטר דעלמא יעוין בש"ס גיטין (לז א') ובקצוה"ח (סימן יב ס"ק א) ודוק) ובפרט לרבים הא כתב הדרכי משה (סימן שלג אות ה) דכל דבר הנעשה ברבים א"צ קנין וכ"כ בב"י שם (סי' שלד) יעוין ג"כ בתשו' הרמ"א (סימן נ) ועכ"פ הדבר פשוט דאבד חזקתו ע"כ כאשר אלו הימים יחשוב האדם עם קונהו אעיר למוסר אוזן הרב ר' משה ליב מסאסוב יעזוב נא דרכו כי איך ישא פניו ביום הדין הבא לקראתנו ומובטח אנכי שאם ישמע לקול התורה יזמין לו ה' עיר אחרת בהיתר ולא באיסור ואליכם עדת ישורון עיר סטריזוב אקרא ממעמקי הלב כל איש אשר יראת ה' נגע בלבבו חזקו ואמצו לשמוע בקול הרה"ג מהרז"א שליט"א שנתקבל לאב"ד זה שש שנים בהיתר והיו עיניכם רואות את מוריכם וחייבים אתם בכבודו ולפרנס אותו

ואת ביתו וכמבואר ברמב"ם (פ"ד מהלכות שקלים ה"ז) יעוין ג"כ בחת"ס חחו"מ (סי' קכו) וה' יברך אתכם בכל הטוב ושלום על ישראל ורבנן:

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה הקטן משה נחום במוהר"ר בנימין ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. תשובה זו השבתי לגבול אונגערין להצדיק את הצדיק שנתקבל מכבר ע"פ השתדלות אביו הרה"צ מגזע תרשישים שנתן ג"כ מעות להקהל ואגב באחי ללמוד זכות על מנהג גדולי ישראל בגאליציאן ואונגערין וכ"ז במקומות שנהגו ליתן סכום כסף להקהל בגלוי על הצטרכות איזה דבר שבקדושה בזה יש צדדי היתר שכתבתי בתשו' (וגם בזה יותר טוב לבטל המנהג ולקבל רב בלי שום סיוע וגרמא דממון רק בשביל גדולתו ותורתו תהיה בחירתו בקדושה וכמש"ל) אכן במקומות שפשתה המספחת בערי פולין וחו"ל שהרבנים נותנים ממון ליחידי סגולה בחשאי והמה הבוחרים בו אשר ידוע כי רק על ידי שוחד ממון נוטים הבוחרים לטובתו זה בודאי מקרי מתמני בכסף המבואר דינו בש"ס ופוסקים דרבנתו פסולה ואסור לנהוג בו כבוד כמש"ל ע"כ מהראוי שיקומו כל גדולי הדור כולם כאיש אחד ולבטל המנהג הרע הזה אשר גיהנם פתוחה מתחתיו ולעמוד בפרץ ולהודיע בשער כי כל רב שיבחר באופן זה הוסרה עטה"ר ממנו ואין לו דין רב כי אסור הוא ע"פ חקי הממשלה הרוממה וע"פ התורה: הקטן משה נחום ירושלימסקי אב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן ב

לעיר ר' בפלך חארסאן להרה"ג מהרא"פ:

בענין שובי"ם המשיגים גבול הרב אב"ד:

בדבר השוחטים שלקחו לעצמם את ההוספה שנתנו הקהל עבור הרב ואחרי ההתראה עשו תקנה שלא ישחטו אלא שוחטים ידועים והמה עברו על התקנה הנה נבהלתי לשמוע מה שנעשה בדורנו והאריכות בזה אך למותר כי בשוחט המקפח שכר של הרב הקצוב לו מכל דקה וגסה (כנהוג חו"ל) כבר השיב בזה הגאבד"ק פרעמיסלא (גאליציאן) בתשו' תפארת יוסף חיו"ד לאסור שחיטתו כנו"ט ודבריו בנוים שם על דברי הש"ס והפוסקים והדברים פשוטים דאף אם אינו נוטל לעצמו אלא שמקלקל השכירות הרי הוא בכלל ארור משיג גבול שמבואר דינו בתשו' הגאון הקדוש מאור הגולה מהרש"ז זצ"ל דשו"ב המשיג גבול רעהו השו"ב נקרא רשע ואינו נאמן על בדיקת הסכין [והארכתי בענין זה בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן י) יעו"ש] ומכש"כ כשמשיג גבול הרב הממונה

להשגיח גם עליו ושהוא ישמע בקולו להם ודאי לא מחלו חכמים כבודם וממונם (וידועים המה דברי הנוב"י מה"ת סימן מח) ויעוין גם כן בשו"ת דברי חיים ח"ב (סימן יד) במה שהשיב להגאון מהר"א תאומים ז"ל דאסור להם להשוחטים לשחוט בלא השכירות עבור הרב כפי התיקון יעו"ש ובהשמטות (סימן לח) ויעוין גם כן בשו"ת בית שלמה חיו"ד (סימן כ) מה שהאריך בענין זה ויעו' בשו"ת טוטו"ד מה"ג (סימן סב) שהשיב ג"כ שהשוחט מחויב לקבל השכירות עבור הרב מכל מה שישחוט כמאז ומקדם בלי קבלת שכר טרחה כלל גם אם יוסיפו העיר להרב מחויב השו"ב לקבל כפי ההוספה ואם לא ישמע לזה שחיטתו אסורה כנבלה ממש יעו"ש) ויעו' בס' משא חיים מערכת ש' (אות קיז וקכא) ובתורת המנהגים שם מערכת השי"ן (אות רמז) ובשו"ת ויען אברהם חיו"ד (סימן א) דכולם הסכימו בכג"ז לאסור שחיטתם ובפרט אחר שעברו על התקנה אשר מבואר דינם בש"ע (סימן א סי"א) והוא מקום שכל בעלי תשובה עומדים בענין זה בספריהם ויעו' ג"כ בספר רוח חיים (סימן א אות י) וגם לפמ"ש כת"ר שאין שומעים למשפט התורה אשר יצאו מרבנים היושבים כסאות למשפט א"כ האיך נוכל להאמין להם על השחיטה יעו' בספרי ברכת משה בקונטרס יפה לבדיקה שער השלישי (נתיב ד אות ג) שהבאתי בשם הגאון הקדוש המגיד מקאזניץ והרה"ק בנ"ק מראפשיץ זי"ע דהשו"ב המהרהר, רק אחר הוראת הרב הממונה במקומו ראוי להעבירו אכן מפני שאין דרכי להשיב בכג"ז (שהוא ד"נ ממש) למקום רחוק ואני מבחוץ ולא ידעתי אם אין בזה עקולי ופשורי (יען כת"ר נוגע בזה בד"מ) ע"כ חלילה לי להשיב דרך החלט ולא באתי רק להעיר למוסר אזנם שישמעו לקול התורה ולא ירימו ידם לשחוט ולבדוק עד שיוציא לאור משפטם רב מובהק הסמוך ונראה למקומם ע"ד השלום באופן שלא ישיגו פרנסתם זא"ז ויתאים ג"כ עם חקי, הממשלה כי אני פי מלך שמור ואז יאכלו ענוים וישבעו:

משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן ג

תשובה לקראסניבראד מחוז לובלין, לכבוד ראשי וקציני העיר ובראשם שארי הרה"ג המפורסם מהרא"י נ"י מיכלזאהן האבד"ק, כולם יעמדו על הברכה. את קול ענות חלושה שמעתי כי ההבערה ללהב יצאה ולחלק בין הדבקים ע"י שו"ב אחד שסילקו אותו ממלאכתו בלאדמור פלך וואלין ובא לעירם ואסף לו חתימות משלשים ב"ב להיות שו"ב שלישי ואינו מראה סכינו להרב ומסיג גבול השוחטים הקבועים מאז שנתקבלו בהכשר ובהסכמות כל אנשי העיר (וגם באה"ח באיסור חמור ושד"א שלא לאכול משחיטת

שו"ב אחר כל עוד שיהיו שם אלו השני שובי"ם) זת"ד השאלה. הנה מה מאד תסמר שערות בשרי לשמוע גודל הפרצה שנעשה בדורנו הלא ידועים המה דברי הגאון הקדוש מהרש"ז זצ"ל בתשובה ט דשו"ב המסיג גבול רעהו השו"ב המסיג נקרא רשע ואינו נאמן על בדיקת הסכין והדברים פשוטים שיש כזה משום השגת גבול כמבואר בכללי החזקה להכנה"ג אות ה ויש בזה משום עני המהפך בחררה כמבואר בחו"מ (סי' רלו) ויעו' תוס' קידושין (נט א) והארכתי בזה ת"ל בחבורי ברכת משה קונטרס החשובות (סי' י) דדעת כל הפוסקים הוא דבכג"ז שחיטתו אסורה כנבלה ממש ואין לכפול הדברים כי יוכלו לעיין ולראות מה שכתבתי שם וכן מבואר בשו"ת בית שלמה (סי' טז ת"י) ובנ"ד שהוא שוחט ג"כ בלא רשות כת"ר (הרב אב"ד) ואינו מראה לו סכינו ואינו שואל שום שאלה ויש לו קשר עם הקצבים להקל להם בכמה ענינים א"כ אף אם היה מוחזק בשחיטות בלי שום הש"ג ג"כ יכולים לאסור שחיטתו (וידועים המה דברי הנוב"י מה"ת (סי' מח) יעו' ג"כ בי"א בשם שאילת יעב"ץ (סי' קצו) דכששחט בלא רשות הרב אחר ההכרזה הבשר וגם הכלים אסורים) דבכג"ז לא מחלו חכמים כבודם ויעו' בתשו' הריב"ש (סי' תק) דעל בזיונם לא מחלו ויעו' בפלתי (סח"י) דחוץ מכבודו של חכם יש ג"כ לתא דאיסורא דכמו שאמרו במורה הלכה בפני רבו דלא מסתייע מלתא להורות כהלכה כן במעמיד סכינו ולא מראה לחכם לא אסתייע מלתא להעמיד הסכין על בוריה ולא ירגיש בפגימה יעו"ש ויעו' ג"כ ריטב"א חולין (דף חי) שכתב בשם מורו דאם ראה חכם להחמיר בדינו של טבת משום דעשה דרך מרד הרשות בידו (ובחדושי הארכתי ת"ל בדברי הריטב"א אלו) ויעו' ג"כ בשו"ת דבית בהשמטות (סי' לח) וכ"כ בשו"ת ויען אברהם חיו"ד (סי' א אות א) יעו"ש שהביא ג"כ דברי הריטב"א וסיים ומכש"כ אם הרב מותה בו וצוות עליו שלא ישחוט והוא חציף כולי האי ומעיז כ"כ בודאי אסור לאכול משחיטתו שהיא כנבלה וטרפה והכלים שנתבשל בהם הבשר אסורים יעו"ש ומכש"כ בנ"ד שהוא מש"ג הדבר פשוט כמ"ש בספרי שם וכי כן דעת כל גדולי האחרונים דשחיטתו אסורה כנבלה וכ"כ ג"כ בשו"ת תפארת יוסף חיו"ד (ס"ו) דאם החציף לבוא לעיר נגד הסכמת הרב להסיג גבול כו' הוי גזלן גמור ושחיטתו אסורה יעו' בשו"ת ויען אברהם שם (אות ד) שכתב דהאיסור מצד הש"ג הוא אף אם השו"ב הראשון לא נתקבל לבני העיר רק שהחזיק מעצמו לשחוט עכ"ז יש בזה משום יורד לאומנות חבירו ופוסק חיותא אבל בשו"ב שנתמנה מהצבור חוץ איסור הש"ג בודאי האחר ששחט במקומו שחיטתו אסורה דהיינו דינא דתשובות הרא"ש (המובא בסי' א) בקהל שעשו תקנה שלא ישחוט אלא טבת ידוע ועבר אחר ושחט שחיטתו אסורה יעו' בש"כ (ס"ק לח) ודבריו מסתברין ומכש"כ בנ"ד

שהיה תקנה בפירוש באיסור ח"ח ושד"א שלא ישחוט אחר ויעו' בס' משא חיים מערכת הש' (אות קיז וקכא) ותורת המנהגים שם מערכת הש' (אות רמז) ובס' רות חיים (סי' א אות י) ובשו"ת חיים ביד (סי' ד) דמבואר בכג"ז לאסור שחיטתו כנו"ט וכל הפורש מזה כפורש מן החיים (ובתשו' לעיר ווידיפאליא הסמוכה לאדעס השבתי ג"כ בענין כזה וכתבתי דאף אם המשי"ג אינו מפסידו רק הנוצות (הנהוג שם ובמדינתנו בהרבה מקומות שהשוחטים לוקחים לעצמם) ג"כ מיקרי מש"ג ולא אמרינן כיון דהשובי"ם בעצמם התחילו למרוט הנוצות בלא דעת הבע"ב הוי ספק גזלה ובודאי לא הוי בכלל השכירות ועכ"פ לא יהיו נקראים מוחזקים בזה יעו' פסקי מהרא"י (סי' קכח) (הו"ד ג"כ בש"כ יו"ד סי' רמה ס"ק טו) שכתב על קבול פרס זה אנו בושים כו' והאיך נחזיק אותו כולי האי כו' לבלתי ישיג אחר שהם דז"א דפשוט כיון דכבר נהגו בגלילות אלו למרוט הנוצות ואין מוחה בהם הוי בכלל שכירות השוחט וכמו שנדפס פסקו של הגאון מאור הגולה החת"ס (בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' יב) לענין מנהג השוחטים ליקח מכל אוז רגל בטבת ושבט דיש בזה לענין דיני ממונות ולענין או"ה מה שנוגע לענין ממונא נראה כיון שנהגו כן בכל גלילות אלו הוי בכלל שכירות השוחט ובעל האוזא ג"כ יודע שכן מנהג השוחטים ואין כאן בית מיחוש והשוחט שלו הוא נוטל עכ"ד שם וא"כ גם בדבר הנוצות י"ל שכבר זכו בזה השובי"ם כיון שעושין כן בפני רבים ואין מוחה (יעו' בדרכי משה חו"מ סי' של"ג אות ה דכל דבר הנעשה ברבים א"צ קנין וכ"כ בב"י שם סי' שלד ויעו' בתשו' הרמ"א סימן נ) ע"כ הבא לנגוע גם בזה הוי כנוגע בשכירתו ומחייתו ודינו כמשי"ג] וע"כ אליכם אנשי קראסניבראד אקרא ממעמקי הלב חזקו ואמצו לכבוד התורה. לבל יפרוץ המשי"ג הגדר שגדרו קדמונינו השתדלו ברוב עוז ותעצומות לדחות ממת"ק את המכשיל את הרבים במ"א ונו"ט באופן שלא יהיה נגד חקי הממשלה הרוממה יר"ה ועבור זאת תתברכו בכל הטוב ושלום על ישראל ורבנן. הדו"ש בלונ"ח משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן ד

תשובה לעיר נא' בפלך לאמזא לי"נ הרה"ג חו"ב מוהרי"י ג"י ולכל הגלוים אתו שוכט"ם. ע"ד שאלתו כי שה"ע תקן הרה"ג מהריל"ג בעירם תקנה גדולה ועשה כתב אי' במעמד כל הבע"ב החשובים שאין השוחטים רשאים לשחוט גסות כאו"א בפ"ע רק מחויבים להיות בצותא חדא בשעת השחיטה והבדיקה ולהראות סכיניהם זה לזה ובשחיטות דקות מחויבים להראות סכיניהם איש לרעהו בכל יום בבוקר ואם לא יהיה שו"ב אחד

בביתו מחויב לבוא השו"ב השני קודם שישחוט להראות סכינו לפני הרב אב"ד (לבד מה שמחויב להראות סכינו להרב דמתא כנהוג) כן להביא הריאות לבדוק לפני הרב ובהכתב שעשה הרה"ג מהריל"ג שנה ושלש בלשון זה וקבלנו עלינו בחד"א ובת"ג ברצוננו הטוב בלי שום אונס וע"ז חתמו השוחטים וקראו בפיהם הכ"א טרם שחתמו ואחרי כמה ימים נעשה פירוד בין השובי"ם ולא קרבו זא"ז אכן שו"ב אחד רש"נ בא לפניו בכל יום ויום עם סכינו מגסות ודקות להראותם והשו"ב השני החזן רי"ח לא בא לפני כת"ר להראות סכיניו ובימי החורף כאשר נסע רש"נ שני פעמים על משך קרוב לשבועות שתים שחט החזן רי"ח גסות ודקות ולא הראה סכינו זת"ד שאלתו ומרוב טרדותי אשר אף לבלוע רוקי אין לי פנאי לא אוכל לטייל בארוכה ואשיב לכת"ר בקצר הרק מה שנוגע לדינא: (א) דבאמת אף בלא התקנה וכת"א נפלאתי מאד האיך השו"ב השורר העיז פניו ברבו שלא להראות סכינו ויאכיל לעדתו משחיטתו אשר זה רבות בשנים התעוררו גאוני דורנו במכתביהם אלי להעיר בקול קורא לשלומי אמוני ישראל להחזיר העטרה ליושנה (בהסכם חקי הממשלה הרוממה) דכל טבח דלא כר סכינא קמי דרביה תהיה שחיטתו אסורה ובתשובה אחת לי"נ הגאון המובהק מהרא"י שליט"א אבד"ק חארקאוו הארכתי פ"ל בפרט זה אי גם בזה"ז אסור שחיטת שו"ב שאינו מראה סכינו לחכם אם הוא מקפיד ע"ז דאף דלכאורה יש מקום להקל מדברי תשו' מהרי"ל (סי' סז) וללמוד מדבריו דאין ביד החכם לומר שאינו מוחל ע"ז עו"ש שכתב ומ"ש מר היכא דאיכא טבח זהיר וזריז טפי מי מצי ת"ח לומר לא מתילנא גם זה לא הבנתי דא"כ לעולם לא ימחול כו' ועוד אפי' לטעמא דהרא"ש הא קמן חזינא דאין שום שוחט מראה סכינו לחכם וכו' כ"ז כתבתי לדעת הרא"ש אמנם באגודה כתב טעם אחר וצפרניהם של ראשונים ושיחתן עדיפא מכריסן ותורתן של אחרונים וכו' ולא שייך בזה יפתח בדורו וכו' דהאי לענין דינא ולשמוע אליו אתמר ולא לענין כבוד עכ"ל הזהב ויעו' ג"כ בתשו' מהרי"ו (סי' קסג) ומהרי"ק שורש קסג (רמז לדבריהם גם הש"כ סימן ח"י ס"ק כט) מה שהאריכו בזמנם איך שנתמעטו הלבבות והרבה רבנים דאפי' צורתא דשמעתתא לא ידעו וכש"כ אנן דרדקי יתמי דיתמי שאין לנו להחזיק עצמנו כת"ח וכאין אנו נחשבין יעו"ש בנועם דבריהם ואנן מה נענה אבתרייהו ובכל זאת מלבד דגם לדברי המהרי"ל שכתב דאיכא טבח זהיר וזריז טפי יש מקום לומר דהיכא דהרב אינו רואה זהירות וזריזות בהשו"ב רשות בידו להחמיר עליו להראות דוקא סכינו הנה כבר כתבו השמ"ח והפרמ"ג דטוב היה להחזיר הדבר ליושנו כדין הש"ס ובפרט בדורות אלו שהפרוץ מרובה על העומד וכאשר נתמעטו הלבבות בתורה והוסרה העטרה נתמעטה היראה והשובי"ם

ירדו עוד עשר מעלות אחורנית כידוע בודאי ראוי להחזיר העטרה ליושנה והאל הטוב ישיב שופטינן כבראשונה: (ב) ובדרך צחות אמרתי על השובי"ם (המונעים א"כ להכנע לפני החכמים) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ע"פ דברי הפנים יפות שם שפירש משכנותיך המה ת"ח שתורתן אומנתן ששכינה שורה ביניהם כמ"ש חז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה יעו"ש ג"כ שפירש אהלים על העוסקים במצות ה' בכל לבבם ובכל נפשם ונמשלו לאהלים אלו בעלי ריח טוב המפיקים ריח טוב יעו"ש וכענין זה י"ל על הקרבנות בשם אהלים דנאמר בזה לריח ניחוח. והנה הגאון מאוה"ג הצ"צ או"ת (סי' כא) כתב דשחיטת חולין יש לו ג"כ קצת דמיון לשחיטות קרבנות דהוא עסק הכה"ג להקרבתם דהא שלחנו של אדם מכפר עליו במקום מזבח וע"כ גבי שו"ב בנו קודם כמו בכה"ג יעו"ש ויש להטמין ברמז ולכוון בתיבת אהליך הענינים השייכים לשו"ב, אות א מורה שיהיה אומן יד, ה על ה' הלכות שחיטה, לי היינו יודע לומר הלכות שיהיו שגורים בפיו וכמ"ש אבי זקני הט"ז (סי' א ס"ק ה) (או דהיוד לעצמו מורה על יראה שצריך שיהיה י"ש מרבים), א"כ הוא מרמז על י"ב בדיקות ושמונה מיני טרפות ואכמ"ל ברמזים] ועפ"ז יש מוסר השכל בדרך צחות להשובי"ם האוחזים החבל בשני ראשין שאין מראין הסכין לחכם מטעם שאין ת"ח בזמננו (כדעת האגודה ומהרי"ל ומהרי"ו ומהרי"ק) ובעיקר אומנות הבדיקה והרגשת הסכין הוא מחזיק עצמו ליותר בקי ורגיל וחושב בדעתו שבכל עת הוא מוסיף והולך בידיעתו כזקן ורגיל ומדוע טחו עיניהם להבין ולהשכיל דברי רבינו יונה בשערי חשובה (שער השלישי אות פט) (הו"ד בש"ע שם סי' יח גבי ולהם מחלו חכמים כבודם) דהרבה ישוב הדעת צריך לבדיקת הסכין ובחינת חוש המישוש כפי כונת הלב יעו"ש וידוע דברי חז"ל במשנה סוף קנים דרק בת"ח אמרו זקני תורה כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת ייתר עליהם שנאמר בישישים חכמה (אבל בזקני ע"ה כל שמזקינין דעתן מטורפת עליהן) ולפ"ז אם אינם מראים הסכין לחכמים מטעם שאין ת"ח בזמננו מדוע לגבי עצמם חושבים שבכל עת מוסיפים ידיעה בהרגשה ובדיקה הא הדעת מתיישבת יותר רק גבי ת"ח ואם החכמים אינם ת"ח מדוע לא יחושו המה אולי המה בכלל עמי הארץ (אשר בעו"ה נמצאו באמת כמה שובי"ם ריקים מתורה וחכמה) אשר כל זמן שמזקינין פוחת והולך מהם הישוב הדעת הנחוץ לבדיקת הסכין וידוע מדברי חז"ל במד"ר וזה"ק בכמה מקומו' דההמון מכונה בשם יעקב ות"ח בשם ישראל וז"ש מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל היינו העוסקים בעבודה שהוא ג"כ שחיטת חולין כמש"ל יחזיקו עצמם בשם יעקב ויראו לנפשם אולי בתוס' הימים ניטל מהם חוש ההרגשה הצריך הרבה ישוב הדעת ולאותם הנושאים דגל

התורה ויושבים בד' אמות של הלכה יחזיקו לת"ח בשם ישראל והמה מהפכים הסדר והשוחט יעור עיני חכמים יחזיקו עצמם כחכמים שמוסיפים ידיעה בהרגשה ובדיקה ולחכמים אינם מראים סכינם מפני שאין ת"ח בזמננו והדבר הזה מביא לידי גיחוך, אך הלא גם בשחוק יכאב לב והדבר מוטל על גדולי הדור לעמוד בפרץ ולגדור גדר התורה:

(ג) והנה בעיקר הדין אם הרב אינו מוחל על כבודו מלבד דברי הגאון מהר"מ שיק (הו"ד באחרוני זמננו) דפשוט ליה דחוזר הדבר לדין הש"ס גם הגאון מהרש"ק בטוטו"ד מה"ג (סי' יט) כתב דהוא חיוב מדינא דש"ס והפוסקים לא פסקו רק בסתם דהחכמים מחלו להם כבודם וכו' אבל אם החכם אינו מוחל ותובע כבודו להראות לו סכינם ודאי מחויב להראות וכו' וכל הבא לשנות מדין הש"ס עליו להביא ראיה ובפרט שדבר זה בכונת הלב תליא מלתא ואם הרב רואה דהוי צורך שעה ודאי מחויב להראות לו ואם אינו רוצה פושע הוא וראוי להעבירו יעו"ש ובס' דלתי תשובה (לידידי הגאבד"ק פיקעלין פלך קאוונא סי' ח"י ס"ק י) הביא דברי המהרש"ך ח"ב (סי' לב) ושו"ת ראש משביר (סי א) שכתבו ג"כ הכי אף לענין בדיקת הריאה דרבנן וכש"כ בשחיטה דאורייתא שאם לא הראה סכינו או בדיקתו לחכם במקום שאינו מוחל על כבודו ראוי להעבירו יעו"ש ויעו' ג"כ בתשו' הריב"ש (סי' תקכ) בשם הראב"ד דרק על כבודו יכול הרב למחול אבל לא על בזיונו (הו"ד ג"כ דבריו אלו בכסף משנה סופ"ז מהלכות ת"ת סוף הלכה יג ובב"י יו"ד סי' של"ד ד"ה מנודה לרב בבד"ה שם יעו' ג"כ בתשו' הריב"ש סי' תצז וסו"ס תקע) עכ"פ אף דהעדר ראיית סכין הוי רק מניעת כבוד אבל אם אינו מראה הסכין בדרך מרד הוי בזיון הרב (ובתשובתי לקראסניבראד פלך לובלין כתבתי ג"כ בענין זה והבאתי דברי הריטב"א חולין יח מ"ש בשם מורו ודברי י"נ הגאון הישיש מהר"א פאלאגי ז"ל חכם הכולל באזמיר ואגפיה שהחמיר ג"כ בזה והביא ג"כ דברי הריטב"א חולין בשם מורו דאם ראה החכם להחמיר בדינו של הטבח משום דעשה דרך מרד הרשות בידו) ובפרט במקום שהנהיגו משך זמן להראות הסכין ואח"כ אינם רוצים ודאי דמיקרי דרך מרד ובזיון. ויש להעיר מהא דעירובין (סג א) שאני התם דהתחילו בכבודו יעו"ש בפרש"י ואכמ"ל ובלא"ה במקום דהיה כן ההנהגה משך זמן הוי כתקנה ע"פ הרב מד"א א"כ מי בכחו לבטל תקנה זו וכמ"ש בשו"ת נחלת דוד (סי' ג) כי ב"ד או חכם שבעיר שגזרו ותקנו איזה תקנה לטעם ידוע להם הוי כעין גזרת ח"י דבר וכשם שב"ד הגדול והסנהדרין היה גזרתן ותקנתן על כל ישראל ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין כן כל ב"ד או חכם שבכל עיר ועיר לבני עירם כב"ד הגדול לכל ישראל וכו' יעו"ש ובש"ס גיטין (לו א) וברמב"ם פ"ב מהלכות ממרים ה"ג וד' ובשו"ת חת"ס

חיו"ד (סי' יג) וברוח חיים יו"ד (סי' א אות ו) ואכמ"ל. ועוד יש מקום לומר דאף להמקילין בזה"ז בהסרת סכין לפני חכם משום דאין ת"ח בזמננו ג"כ יש לחלק בין סתם חכם ובין רב העיר הממונה לרבים (ובפרט על השגחת השוחטים יעו' ג"כ בשו"ת שיבת ציון (סי' כג) לענין נאמנות הרב כשנים ובשו"מ מה"ג ח"א סי' צו שהביא תשובת הרשד"ם סימן נג ומ"ש הוא ע"ז) וכמ"ש בשו"ת כנסת יחזקאל חחו"מ (סימן צה) בענין דאין ת"ח בזמננו אמנם מי שהומחה ורבים קבלוהו להיות להם רב ומאור עינים וקובע מדרש וישיבה ודאי דין ת"ת גמור יש לו ויעו' ג"כ בשו"ת מהרי"ט שניות חחו"מ (סו"ס מז) סוד"ה ולענין אבות ובמ"ש אח"כ ד"ה ומה כו' דכל ת"ח שנעשה פרנס על הצבור שאין באותה העיר גדול ממנו ב"ד חשוב הוא ואפילו אם היה גדול ממנו מאתר שהוא ראוי לכך דין ת"ת יש לו יעו"ש בדבריו הנעימים עכ"פ פשוט דהיכא דהרב מקפיד ע"ז להראות לו סכינו והוא אינו סר סכינו קמיה דרב שחיטתו אסורה כנו"ט ממש. ולפע"ד יש להוסיף נופך עפ"י דברי הרמב"ם פ"א מה"ש הכ"ו דהיכא דהרב מעכב לכ"ע מעכב בדיקת הסכין ויש בזה משום לתא דאיסורא דהא הש"כ (שם סימן תי ס"ק כח) כתב דלשטת הרמב"ם אין החכם יכול למחול אלא שהקשה ע"ז מדברי הש"ס חולין ' (י ע"ב): (ד) והנה מכל התירוצים שנאמרו בזה ימתקו יותר דברי הפלתי (שם ס"ק ו) דדברי הרמב"ם וגמ' אחד הוא דחוץ מכבודו של חכם יש ג"כ לתא דאיסורא וכמו שאמרו במורה הלכה בפני רבו לא אסתייע מלתא להורות כהלכה כן גם בזה מש"ה מנדין אותו לפי שיסמוך על עצמו פעם אחרת ותהיה פגומה וישחוט וכמש"כ הרמב"ם שם דהיינו דלא אסתייע מלתא שיעמוד הסכין כראוי יעו"ש [ותיתי לי כי הסבר זה בדברי הרמב"ם אמרתי ת"ל כד הוינא טליא כבר תליסר והוא עפ"י דברי הש"ס כתובות (ס ע"ב) דאפילו ביעתא בכותחא לא לישרי אינש במקום רבו כו' משום דלא מסתייע מלתא יעו"ש בתוס' ד"ה כי דמשו"ה לא מהני אפילו מחילה יעו' ג"כ בהרב המגיד שם בהלכות שחיטה הנדפס מכתיבת יד שהביא דברי הראב"ד דבדיקת הסכין הוי כמו הוראה אלא דצ"ע מ"ש שם דהרמב"ם לפי דין התלמוד כתב כן] עכ"פ לפ"ז נראה פשוט דראיית הסכין לפני הרב מעכב ויש בזה משום לתא דאיסורא דלא אסתייע מלתא לבדוק כראוי, וע"פ הנחה זו יש להבין דברי הש"ס עירובין (סג א) אר"א לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש וכו' וכל הרואה ישתומם דהא מבואר בכתוב משום שהקריבו אש זרה (ובמדרש מבואר עוד כמה דברים) ואיך אמר הש"ס דלא מתו אלא משום שהורו הלכה בפני רבם ולפי הנ"ל א"ש ומיושב ג"כ קושית התוס' שם ד"ה מאי דאי על מזבח הפנימי הקטירו מאי שייכא הך דרשא לשם דהא לא היה יורד אש על מזבח הפנימי וע"כ הכריחו התוס'

לומר שהקטירו על מזבח החיצון והוראת שעה היתה אלא שהביאו מהתו"כ דמשמע שלבית קה"ק נכנסו להקטיר וסיימו בצ"ע ובאמת בחדושי הריטב"א שם הביא בשם פי' הראב"ד כי עועים היו בהוראה שלא אמר הכתוב כן אלא לענין מזבח החיצון אבל להקטיר קטורת במזבח הפנימי אין להביא ראיה מן ההדיוט וכו' והם טעו שהשוו מזבח הפנימי למזבח החיצון יעו"ש, וע"פ הנ"ל יש להעמיס זאת בכוונת הש"ס דאיך טעו גדולי עולם כמוהם בענין זה שהקריבו אש זרה וע"ז אמר בדרך שלילה לא מתו ב"א עד שהורו וכו' ומזה נמשך להם טעות זה מאי דרוש וכו' היינו שתפסו דרוש השייך למזבח החיצון ודרשו זאת למזבח הפנימי (ועי"ז הקריבו אש זרה) ואין לך טעות גדול מזה וכ"ז נמשך להם מפני שהורו הלכה בפני רבן ולא מסתייע מלתא להורות כהלכה כדברי הש"ס כתובות [אלא דלפ"ז צ"ע בש"ס ברכות (לא ע"ב) גבי שמואל דאמר מורה הלכה בפני רבו הוה ושם הוראה ברורה היה דשחיטה כשרה בזר וכדאמר ליה עלי מימר שפיר קאמרת כו', ויש לפלפל ע"פ דברי הצלי"ח שם ואכמ"ל וגם הא באמת שמואל קטן היה ולא היה בר עונשין וי"ל דרק מרוב קדושתו מקטנותו עלי היה רוצה להענישו ולהחמיר עליו יעו' ג"כ בת"א שם להמהרש"א מ"ש משום עונש בי"ש וצ"ע ועכ"פ מפני שאינו בר עונשין לא שייך גביה ג"כ לא מסייע מלתא ובלא"ה לפי דברי הפני יהושע שם ד"ה א"ל דלא מקרי מורה הלכה בפני רבו כיון שלא הורה כן למעשה יעו"ש א"כ א"ש דאסתייע מלתא ואכמ"ל]: (ה) סוף דבר הכל נשמע דלשטת הרמב"ם החכם אינו יכול למחול בדיקת סכין לפניו ולתא דאיסורא אית ביה וכ"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ (ת"ב סי' קצו) דנ"מ בין שטת רש"י והרמב"ם אי מצי חכם למחול על כבודו (ולפלא שלא הביא מדברי הש"כ והתוס' כתובות שהבאתי) יעו"ש שכתב דהרא"ש שכתב וע"כ מחלו להם כבודם קאי בשטת רש"י ואדאתאן להכי כיון דמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף (יעו' בב"י יו"ד סי' קצד ד"ה ומאימתי ואה"ע סי' קכא ד"ה היה בריא ובש"כ חושן משפט סי' כה ס"ק יד אות יד וסי' פא ס"ק נו ובשו"ת באר שבע סי' כ ובמ"ש בס' מנחת משה אה"ע סי' ד ובברכת משה בקוה"ת סי' ג אות ב וכן יש להעיר מדברי הראב"ד פ"א מהלכות גירושין הי"ד דאפשר דכונתו שם כמ"ש בחבורי דהיכא דלא מצינו בהדיא פלוגתא רחוקה כזו אמרינן מסברא דלא נשוי פלוגתא רחוקה דלמעט בפלוגתא עדיף) א"כ גם בנ"ד כיון דלדעת הרמב"ם וסייעתו אסור לשחוט בלא הסרת הסכין ולא מהני אפילו מחילת חכם בפירוש ע"כ שפיר י"ל דגם לשטת רש"י והרא"ש שכתבו ועכשיו מחלו חכמים על כבודם היינו בפירוש או בסתמא אמרינן דמחלו אבל אם מיחה בפירוש דעת תורה נוטה דכ"ע מודים דאסור לו לשחוט נגד דעת החכם (וכדעת גדולי האחרונים הנ"ל) דלא נשוי

פלוגתא רחוקה בכדי, וכן יש לדייק מדברי הרב המגיד שם שזכינו לאורו דאף שדעתו שם כדעת הרא"ש שנתבטלה בדיקת החכם לגמרי מ"מ כתב שם בלשונו הזהב ואע"פ שנתבטלה לגמרי עדיין קצת לחלוחית נשארה והוא כשהחכם עובר והטבח בודק הסכין נותן לחכם לבודקה עכ"ד והיינו פשוט דכיון דעובר בשעת הבדיקה הוי כתובע בדיקתו מכש"כ כשמוחה בפירוש ורוצה לבדוק הסכין דחלילה להרים ראש ויד בלא דעת החכם ואל"ה שחיטתו אסורה כנו"ט ובפרט לפמ"ש הדר"ג במכתבו דהחזן הזה שנוטל עטרה לעצמו הוא זקן קרוב לשבעים מהראוי לו לקיים מ"ש הגאון מאיר נתיבים (סימן עו) (על אותן שוחטים זקנים באים בימים) שראוי להם לקיים והדרת פני זקן שלא יהיו ידיהם מלוכלכים בדם שחיטה עוד וסכין של שחיטה טוב שיהיה חדודו קודם ללבונא שלהם יעו"ש מה שהאריך דהאידנא כל שעה ושעה ממש נשתנו הטבעים והכחות והעיד בדבר שראה בעיניו שוחטים שהיו ידיהם רותחים והם סברו שהם מרגישים גדולים והראה להם שבטל אצלם כת ההרגש מפני זקנה והחזיק לו טובה ופסקו מהיום ההוא לשחוט יעו"ש בדבריו כי נעמו ויעו' ג"כ בתשו' הרדב"ז ח"א (סי' תז) מ"ש כי השכחה מצויה וכש"כ בזקנים וכו' יעו"ש ואנן מה נענה אבתרייהו בדורנו החלש בחומר וצורה: (ו) והנה כל מ"ש הוא לרוחא דמלתא אפילו בלא התקנה וכת"א מהראוי כי השו"ב השני ריי"ח החזן יפסוק מלשחוט ומכש"כ אחר שעבר על התקנה וכת"א הלא דינו מבואר בש"ע (סי' א סי"א) דשחיטתו אסירה וכאשר עמד בזה גם כת"ר וכבר הארכתי בזה ת"ל בספרי ברכת משה קוה"ת (סימן י אות ה) ואין לכפול הדברים שכבר נדפסו ובפרט דגם מה שפלפלו האחרונים שם על דברי הש"ע (סי"א) יעו"ש בחו"ד ובנו"ב חיו"ד (סי' א) ושו"ת חת"ס יו"ד (סימן ו) המה דברו רק בתקנת הקהל אבל בנ"ד מלבר התקנה שתקן הרה"ג מהריל"ג בצירוף הבע"ב החשובים גם השובי"ם הסכימו ע"ז וחתמו וקראו בפיהם בודאי שחיטתו אסורה כדין עובר על שו"ח דא"צ לפלפל בזה שפלפלו האחרונים לענין שבועה בכתב (יעו' בתומים סי' צו ס"ק ה ובתשו' רעק"א סי' כט) דכבר הוכיח מרן הנוב"י חיו"ד (סי' סו) וחחו"מ (סי' ג אות יב) דאיסור ח' מהני בכתב ועוד דגם בשבועה בכתב הסכימו גדולי האחרונים להחמיר בזה"ז ויעו' ג"כ בשואל ומשיב מה"ג ח"ב (סי' קכה) שכתב הנה לדבר זה יחרד לבבי ורואה אני שע"ז סמכו כל השובי"ם שנשבעים שבועה בכתב ואח"כ חוזרים באומרם שהרבנים יתפשו להם היתר ועפ"ז תפוג תורה חלילה וכתב דבלבוב אסר הוא שו"ב שעבר על שבועה בכתב ויעו' ג"כ בטוטו"ד מה"ק (סי' ח וכג וכד) שהחמיר ג"כ בענין זה והסכים דשחיטת שו"ב כזה אסורה כנו"ט יעו"ש במ"ש דאם נותנין לו לקרות כדי שיהיה שבועה ממש ודאי הוי שבועה בפועל וכ"כ בשו"ת

דברי חיים להגאון הצדיק מצאנז ח"א (סימן יב) דאם קרא השו"ב בעצמו השבועה לכ"ע הוי שבועה ממש וכ"כ שם (סימן טו) דכבר החליטו האחרונים דאין נאמנים לומר שלא הוציאו בפה ומלבד זאת כיון שהם חשודים לעבור על הכתב בלתי ידיעת הרב כו' הם בזויים וקלים ובודאי הם חשודים על כל דבר שהמה רק חומרא כמו בועה בשפולי ויתיר כיס וכדומה יעו"ש שמסיק דחלילה לסמוך על שו"ב כזה אפילו בעומד ע"ג וכל דבריו דברי אלהים חיים ע"כ לא מצאתי שום היתר להחזן השו"ב רי"ח (יעו' בשו"ת צ"צ החדש חיו"ד סי' קכב במ"ש בלשון קדשו מהראוי למשוך ידי ולא להשיב בעניני איסורים ושבועות החמורים מאד אשר ראוי לכל אדם לברוח מהם כברוח מן הנחש כמבואר בש"ס ופוסקים יעו"ש ואנן מה נענה אבתריה) ולזאת אברכם בברכת השלום שיסכימו כל העדה באגודה אחת למנות שו"ב אברך בקי ורגיל וי"א והחזן לא ירים ידו לשחוט ולבדוק רק ירים קולו בתפלה ותחנונים לפני המקום (ויש בענין זה ג"כ לדבר לפמ"ש השאילת יעב"ץ שם ח"ב סי' קצו במ"ש כי מאחר שנפסל משו"ב כו' ואיך שיהיה לדברי הכל אינו ראוי להיות שליח צבור וכו' יעו"ש ולפלא שלא הביא מדברי היש"ש פג"ה (סי' טו"ב ואכמ"ל) ומהשחיטה יקבל ג"כ שלשה רו"כ ובצירוף החזנות יאכל וישבע מובטחני שישמעו כולם לקול התורה וכאשר יסכים ג"כ כת"ר ויעשו כולם אגודה אחת באופן שיהיה מותאם ע"פ חקי הממשלה כי אני פי מלך שמור. כ"ד הכותב למען האמת והצדק דו"ש באה"ר מכבדם ומוקירם ומברכם בכל הטוב משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן ה

מכתב תוכחת מגולה לכבוד האלופים היקרים קצינים ורוזנים עדת ישרון עיר ס' פלך באסאראביאן יע"א כולם יעמדו על הברכה המשולשת בתורה. בדין הש"ג מתלמיד לרבו: אחרי דרך מבוא השלום בלקחי קסת הסופר בידי תנוע הקולמוס כעצי יער מפני רוח בזכרי כי בעדה מפוארה הנודעה בשערים המצויינים בהלכה (וישבו שם על כסאות למשפט גאונים וצדיקים ה"ה הגאון הצ' מח"ס ערבי נחל ולבושי שרד וכמחו' הגאון הצדיק ר' אברהם חריף זי"ע) נעשה תועבה גדולה אשר כל השומע תצלינה אזניו ובמסתרים חבכה נפשי על תוה"ש ברבים כי קמה מפלגה אתת בעירם לפרוץ גדר התורה ע"פ מסית ומדיח המכונה מורה רעה ל"א שמו להשיג גבול מורם ידידי הרה"ג המפורסם נזר הנבונים מגזע אראלים ותרשישים וכו' מהרמ"פ שליט"א (נכד הגאון הקדוש בעל קדושת לוי זי"ע) אשר יכהן פאר בעדתם זה רבות בשנים בהסכם כל העיר אחרי עזבו

עיר נכבדה אוי לדור שכך עלתה בימיו כי האיש הרוצה להורות לישראל דרכי התורה יפרוץ בעצמו גבול אשר גבלו ראשונים וכבר נודע בשערים המצויינים בהלכה כי מורה כזה ראוי למתחו על עמוד הקלון וכל האוכל מהוראתו כאלו אוכל בשר נו"ט וכאשר באמת גדולי דורנו הי"ו עשו משמרת גם לעדתם לנטור כרם ה' צבאות ממחבלים כאלו הרחוקים מתורה ויראה והיה למראה עיני כל הכתובים מהגאונים המפורסמים אדירי התורה ארזי הלבנון אשר כתבו וחתמו איסור חמור ונורא על המורה רעה הנ"ל כי הוראתו אסורה בעדתם ע"פ התורה והמה עדה קדושה ובראשם י"נ זקן הגאונים כו' מהרי"א זצ"ל מקאוונא וכבוד ידידי הגאון ראב"ק מבראדי וידידי הגאון המפורסם וכו' מהר"ש הכהן מווילנא מח"ס חשק שלמה ובנין שלמה וידידי הגאון המפורסם רצ"ה שליט"א מקאוונא ממלא מק"א בתו"י ועוד יתר הרבנים הסמוכים לעדתם ומפורסמים בתו"ח וכל הפורש מדבריהם כאלו פורש מן החיים וכל איש משלומי אמוני ישראל בטח ישמע לקול התורה אכן הסורר ומורה כפי ששמעתי עבר עבירה ושנה ונעשה לו כהיתר והאיסור שפרשו עליו נתיישן אצלו ומחדש הוא רוצה לפרוץ גדר התורה אשר כל השומע תסמר שערות בשרו ולזאת אמרתי להיות ג"כ נמנה לדבר מצוה וללחום מלחמות הדת לאסרו איסור עולם כי חלילה לו להנ"ל להורות שום הוראה ולהתנהג באיזה משרה בעירם וכל האוכל מהוראותיו כאלו אוכל בשר נו"ט ומצוה רבה על כל מי שיראת ה' מצאה קן בלבבו לעמוד בפרץ נגד המפלגה הזאת אשר קיטור קא חזינא ויתפרדו כל פועלי עון וכולם יעמדו לימין רבם האבד"ק הרה"ג מהרמ"פ נ"י כדת תוה"ק אשר מפיה אנו חיים וזה רבות בשנים אשר השבתי ללאנדאן הבירה וגם לעיר א' בגבול אונגארין בענין כזה אשר כל גאוני דורנו קמו כולם כאיש אחד לאסור הוראת המשי"ג ע"פ התורה והמצוה ות"ל דברינו עשו פרי וכל החרדים לדבר ה' שמעו בקול התורה באהבה טהורה ונאמנה ויש בענין זה אריכות דברים אשר יכיל כמעט ספר שלם ואין עתותי בידי כעת לכתוב בארוכה אכן בכדי שלא יהיה מכתב חלק מד"ת הנני להעיר בקצרה במה שנוגע להלכה זו דהנה רב שהחזיק בשררה כבר כתב מרן הריב"ש (סי' רעא) באורך דזכה בה ואין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר אף לגדול ממנו כיון שכבר זכה במצוה דפרנסי ישראל (וכתבתי מזה בתשו' בענין חזקת מצוה) ויסודתו בהררי קודש בדברי הירושלמי הוריות סופק אילין דבר פזי ודבר הושעיא הוו עלין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום והוון אילין דר' הושעי' עלין קדמאי אזלין אילין דבר פזי ואתחתנון בנשיאותא אתון בעון מיעל קדמי אתון ושאלין לר' אימי (והשיב להם) והקמות את המשכן כמשפטו וכו' וכי יש משפט לעצים אלא איזה קרש זכה לינתן בצפון ינתן בצפון ובדרום ינתן בדרום וכן

הוא בירושלמי שבת פי"ב ה"ג (מ ע"א) וכזה מבואר בתשו' המבי"ט ח"ג (סי' ר) דאין שום כח ביד הקהל לקבל שום רב על רב הקודם אפילו לשתף עמו מטעם דכיון שעלה שוב לא ירד (וזה מבואר ג"כ בשו"ת הריב"ש שם והוא ע"פ דברי הש"ס ברכות (כת א) ומנחות (קט ע"ב) ויעו' בירושלמי כתובות פי"ב ה"ג (נח ע"ב) ברבי דהוי עינוון סגי והוי אמר כל מה דאמר לי בר נשא אנא עביד חוץ ממה שעשו זקני בחירה כו' יעו"ש) ואפילו לא היו כותבין לו המינוי ולא היה בא מכת האב אלא שיש לו שני חזקה אין שום אדם יכול להעבירו שגדולה חזקה מן התורה מכל מקום ומכש"כ בדבר שררה של מצוה אפילו בלא כתיבת הסכמתם ואפילו יש אחר ראוי יותר ממנו שבכל הדורות שעברו היו מלכי ישראל וכהנים גדולים בקצתם היו כמה אנשים ראוים יותר למלכות מן השבט הנבחר ולא היו רשאים להעביר מי שהיה מלך וכהן גדול זת"ד המבי"ט ויעוין ג"כ בתשו' הרדב"ז ח"ד סימן יא (בתוך דברי תשו' לענין חזקה במצוה) כתב ולא זו בלבד אלא כל מי שהחזיק בשום מינוי בקהל אין יכולין לסלקו אא"כ אינו מתנהג כשורה במינויו יעו"ש ויעוין בעק"ד (סימן כו אות טו"ב) שהביא בשם הרב בעי חיי שתמה על החכם הבא מחדש איך מעלה בדעתו ליטול שררה מעצמו ובעלי אגרופין העומדים על ימינו לעזרו ולהקימו ע"י הורדת הראשון יזהרו שלא יכוו בגחלתו שאם בכח יעמדו עליו במסתרים תבכה נפשו ושערי דמעה לא ננעלו יעו"ש ועכ"פ זה פשוט דאפילו רוב הקהל אינם יכולים לדחות האחד מכ"ש היכא דהשני אסף אליו רק מיחידי ההמונים ונוטל שררה לעצמו הלא יש ע"ז איסור חמור מגדולי הראשונים הרשב"ם והריב"ם והראב"ן ועוד ק"נ מרבותינו הקדמונים (נדפס בסוף תשובות מהר"מ מרוטענבערג) שלא יהיה אדם רשאי ליטול שררה על חבירו כו' אם לא שימנו אותו רוב הקהל מפני חשיבותם והעובר על גזירותם יהיה באונו"ש ופתו פ"כ ויינו י"נ כו' והשומר תקנתם ינוחו ברכות על ראשו יעו"ש והו"ד ג"כ באורים (סי' ג ס"ק יג) וכ"ז אפילו בדורות הראשונים שלא קבלו אח הרב כשוכר אח הפועל אלא כל ת"ח הנהיג את בני עירו שהיה דר שם וממילא היה מקבל שכר מגיטין וקידושין ובזה הוא דיש מקום עיון בפוסקים אם יש חזקה בכתר תורה וכמה קולמוסין נשתברו בזה (יעו' ברמ"א יו"ד סימן רמה סכ"ב וש"כ שם ס"ק יד טו ובפסקי מהרא"י סי' קכו קכח ועו"פ ואכמ"ל) אבל עתה שמקבלים רב ליתן לו פרנסתו ופעמים עוקר דירתו ממק"א (שהספיקו לו פרנסתו כבנ"ד) א"כ פשוט לכ"ע דזה שבא בגבולו אפילו יחניף לצבור ויתרצו לו רשע מקרי ככל היורד לאומנות חברו וכמ"ש בחת"ס חחו"מ (סו"ס כא) וחיו"ד (סימן רל) וכ"נ גם מהתה"ד להמעיין בדבריו שם וכ"כ הגאון בית שלמה חיו"ד (סי' כ) (וכן כתבתי באורך בספרי ברכת משה קוה"ת

סימן י לענין שו"ב המשיג גבול רעהו בשחיטות דמקרי רשע ושחיטתו אסור כנו"ט יעו"ש) ובנ"ד דהסו"מ למד דרכי הוראה אצל הגאב"ד דקהלתם הנה בלא"ה אף אם לא היה משיג גבולו בממון האיך יכול להורות במקום רבו בלי רשותו וכי נסתמו עיניו לראות דהמורה הלכה בפני רבו חייב וכו' ומצד זה לחוד הכשיל את הרבים בודאי ולא השיב כהלכה כידוע דברי הש"ס כתובות (ס ע"ב) דאפי' ביעתא בכותחא לא לישרי אינש במקום רבו כו' משום דלא מסתייע מלחא יעו"ש בתוס' דיה כי דמשו"ה לא מהני אפילו מחילה (ומכש"כ בנ"ד דגורם צער ונזק ובזיון לרבו דאפילו כותלי ביתו יעידו עליו שהוא פסול לדון ולהורות והוא נקרא מסית ומדיח מפלגת ישראל מדרכי ה' שומו שמים על זאת) וע"פ הנחה זו ימחקו דברי מרן הרמב"ם פ"א מהלכות שחיטה הכ"ו שכתב לכאורה טעם נוסף על דברי הש"ש בדין טבח שלא הראה סכינו לחכם כו' דהוא משום דיסמוך על עצמו פעם אחרת וישחוט ותהיה פגומה יעו"ש בכל נושאי כליו שחתרו למצוא פתרון לדבריו, ומכל התירוצים שנאמרו בזה מה מתקו לחיך דברי הפלתי (סי' ח"י ס"ק ו) (אשר זה רבות בשנים כד הוינא טליא כבר תליסר קיימתי זאת ת"ל מסברא דנפשאי) דדברי הרמב"ם וגמרא אחד הוא דחוק מכבודו של חכם איתא לתא דאיסורא וכמו שאמרו במורה הלכה בפני רבו לא אסתייע מלתא להורות כהלכה כן גם בזה משו"ה מנדין אותו לפי שיסמוך על עצמו פעם אחרת ותהיה פגומה וישחוט בה וכמ"ש הר"מ דלא אסתייע מלתא שיעמיד הסכין כראוי יעו"ש בפלתי והיינו ע"פ דברי הש"ס כתובות (שם) ועפ"ז נבין דברי הש"ס עירובין (סג א) אר"א לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש וכו' דכל הרואה ישתומם דהא מבואר בכתוב משום שהקריבו אש זרה (ובמדרש מבואר כמה דברים) והאיך קאמר הש"ס דלא מתו אלא משום שהורו הלכה בפני רבם אבל ע"פ הנ"ל א"ש ומיושב ג"כ קושית התוס' שם ד"ה מאי דאי על מזבח הפנימי הקטירו מאי שייכא אותה דרשה לשם דהא לא היה יורד האש על מזבח הפנימי וע"כ הכריחו התוס' שהקטירו על מזבח החיצון והוראת שעה היתה אלא שהביאו מהתו"כ דמשמע דלבית קה"ק נכנסו להקטיר וסיימו בצ"ע ובאמת בחידושי הריטב"א שם הביא בשם פי' הראב"ד כי טועים היו בהוראה זו שלא אמר הכתוב כן אלא לענין מזבח החיצון אבל להקטיר קטורת במזבח הפנימי אין להביא ראיה מן ההדיוט וכ' יעו"ש וע"פ הנ"ל יש להעמיס זאת בכונת הש"ס דאיך טעו גדולי עולם כמוהם בענין זה שהקריבו אש זרה וע"ז אמר בדרך שלילה לא מתו ב"א עד שהורו כו' ומזה נמשך להם טעות זה מאי דרוש וכו' היינו שתפסו דרוש השייך למזבח החיצון ודרשו זאת למזבח הפנימי (ועי"ז הקריבו אש זרה) ואין לך טעות גדול מזה וכ"ז נמשך

להם מפני שהורו הלכה בפני רבם ולא מסתייע מלתא להורות כהלכה וכדברי הש"ס כתובות הנ"ל [אלא דלפ"ז צ"ע בש"ס ברכות (לא ב) גבי שמואל דאמר מורה הלכה בפני רבו היה ושם היה הוראה ברורה דשחיטה כשרה בזר וכדאמר ליה עלי מימר שפיר קאמרת וכו' ויש לפלפל בזה ע"פ דברי הצל"ח (שם) ואכמ"ל וגם באמת שמואל קטן היה ולא היה בר עונשין וי"ל דרק מפני רוב קדושתו מקטנותו היה עלי רוצה להענישו ולהחמיר עליו ובאמת לא הענישו מפני שאינו בר עונשין (יעו' ג"כ בח"א רש"א מ"ש משום עונש בייש וצ"ע) ועכ"פ משום שאינו בר עונשין לא שייך בו ג"כ לא מסתייע מלחא ובלא"ה לפי דברי הפנ"י שם ד"ה א"ל דלא מקרי מורה הלכה בפני רבו כיון שלא הורה כן למעשה, יעו"ש א"כ א"ש דאסתייע מלתא יעו' ג"כ בסימן הקודם אות ד) ועכ"פ בנ"ד רבות רעות עשה הסו"מ פרץ גבול אשר גבלו ראשונים הורה הלכה בפני רבו ויתר על כולנה שהסית והדיח מפלגה אחת לבנות במה לעצמה והבערה לחלק ילאה להפרייע מנוחת רבו ושלום העיר נגד דעת גאוני דורנו הי"ו שהתרו בו ע"כ אפונה אם יש לו כפרה וסליחה יעו' ש"ס סוטה (כה א) שלשה דברים סח לי כו' בעל שמחל על קינויו מחול וזקן ממרא שרצו ב"ד למחול לו מוחלין לו כו' ועל זקן ממרא לא הודו לו שלא ירבו מחלוקת בישראל יעו"ש וברמב"ם הלכות ממרים (פ"ג ה"ד) ועפ"ז אמרתי מכבר לפרש דברי רש"י במדבר (טז ד) וישמע משה ויפול על פניו פרש"י מפני המחלוקת דלכאורה אינו מובן מה חידש רש"י בזה וע"פ הנ"ל א"ש דקשה לרש"י בזה דבכ"מ מצינו דמשה רבינו היה מס"נ עבור כל או"א מישראל ומכש"כ בדבר הנוגע לכבוד דהרשות למחול ובפרט משה רבינו דכתיב בו והאיש משה עניו מאד מכל האדם ומדוע לא מחל בזה על כבודו (ובדרוש אחד אמרתי ת"ל באריכות על דברי המד"ר פ' תצוה ואתה הקרב אליך באופן דאז בעת מחלוקת קרח ועדתו כבר נתודע למשה ע"פ ה' שיכול למחול על כבודו) וע"ז פרש"י מפני המחלוקת היינו כמו דאמרו בז ממרא דאין מוחלין לו מפני שלא ירבו מחלוקת בישראל כמו כן קרח הי' ק ממרא ומשו"ה לא מתל לו מפני המחלוקת היינו כנ"ל שלא ירבו מחלוקת בישראל, סוף דבר הכל נשמע כי מכבר האיסור חל על המורה רעה ל"א שמו ואסור לו עפ"י התורה להורות ולדון או לנהוג איזה משרה בעדתם ואם יראת ה' עוד מצאה קן בלבבו את מצותיו ישמור וישמע לקול התורה המכרזת עליו איסור הוראה בס' ואין לך דבר שעומד בפני התשובה אפשר יזמין לו ה' עיר אחרת בהיתר ולא באיסור אכן אם עדיין יעמוד במרדו הנני מוכן ברצות ה' לקרוא בקול לכל אדירי התורה המה בידי הגאונים במדינות שונות לאוסרו איסור עולם ולהסיר מאתו עטרת ההוראה בכל מושבות בני ישראל ואתם שלומי אמוני ישראל החרדים לדבר ה ותורתו עשו אגודה

אחת לעשות רצון התורה גרשו לץ ויצא מדון מעירכם שמעו לדברי היוצאים ממעמקי הלב חזקו ואמצו לשמוע בקול הרה"ג מהרמ"פ שליט"א שנתקבל זה רבות בשנים לאב"ד בעירכם בהסכם כל העדה והיו עיניכם רואות את מוריכם במנוחה וחייבים אתם בכבודו ולפרנס אותו ואת ביתו מתוך הרחבה כמבואר ברמב"ם פ"ד מהלכות שקלים ה"ז יעו' ג"כ בשו"ת חת"ס חחו"מ סי' קס"ו ואוחילה פני רבנן קשישאי גדולי דורנו אדירי התורה די בכל אתר ואחר להיות נמנה לדבר מצוה לגדור גדר עבור מחבלי כרמים ולהרים קרן התורה ולומדי' ולהגדיל תורה ולהאדירה וכאו"א מנושאי דגל התורה מחויב לפרסם דעתו דעת תורה ברבים באופן כי דברינו אלה' הנאמרים באמת וצדק יהיו מותאמים עם חקי הממשלה הרוממה כמצוה עלינו כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ואני פי מלך שמור ומובטחני כי דברינו אלה יכנסו בחדרי לבות שלומי אמוני ישראל עדת ס' ויקיימו ככל האמור למעלה ועבור זאת יתקיים בהם הברכה המשולשת בתורה ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו מעלה מעלה והאל הטוב יברך את עמו בשלום כחפץ המעתיר ומצפה לישועה והרמת קרן התורה ולומדיה:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן ו

בענין הנ"ל:

הנה אחרי הגיע קונטרסי להעיר הנ"ל ונעתק יותר מחמשה ועשרים העתקות לכל בה"מ ובה"ת שבעיר רבים מהמפלגה נפרדו מהמשי"ג אבל הוא עמד עוד במרדו להסית יחידי ההמונים הרחוקים מתו"י להחזיק בו ע"כ פקדתי על עו"ר להעתיק מכתבי הנ"ל לב"ד של שלשה גאונים מפורסמים עמודי התורה ה"ה הרב הגאון הגדול וכו' וכו' מו"ה שלום מדרכי הכהן הגאבד"ק ברעזאן והגליל מח"ס דעת תורה גילוי דעת משפט שלום וה"ה הרב הגאון הגדול וכו' וכו' מו"ה מלכיאל צבי טענינבוים הגאבד"ק לאמזא ולהשבחל"ת ה"ה הרב הגאון הגדול וכו' וכו' מו"ה יהונתן עליסבערג ז"ל הגאבד"ק וואלקיוויסק פלך הוראדנא מח"ס דרכי הוראה ואלה הם דבריהם היוצאים ממעין טהור לגדור גדר התורה:

ב"ה ברעזאן הנני נותן את בריתי שלום לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים גן הדסים מוכתר בנימוסים וכו' וכו' כקש"ת מוה' משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא, כן הגיעני מכתב יקרתו ושמחתי בשמעי משלומו הטוב אשר זה כמה אין חזון נפרץ ולבי הומה להקשיב קול מבשר טוב משלומו והנני שולח רצוף פה

מכתב ערוך לאנשי ק"ס לחזק ידי הרה"ג מהר"מ נ"י רב דשם כאשר אותה נפש מעכת"ה ויאבה הדר"ג לשלחו לשם והנני ידידו ואוהבו אהבה בלתי סרה דוש"ת וחפץ הצלחתו:
הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגליל:
ב"ה יום ב' לסדר ולא יבא המשחית אל בתוכם וכו':
שלום מרחוק אקרא לכבוד האלופים הנגידים המופלגים יראי ה' וכל אשר בשם ישראל יבונה בעיר ס' יצ"ו. הן שמועה שמעתי מארץ מרחק ותרגז בעני יחרד לבי ויתר ממקומו על אשר בקהלתכם (קהלה הנודעת בשם) פועלים קטנים מחבלים כרמים כרם ה' פרצו גדרה של תוה"ק תורת משה אמת בדבר אשר קם איש בליעל ושמו ל"א ומכנה עצמו בשם מורה ומורד ברבו הרב הה"ג בתו"י בנש"ק מהרמ"פ שליט"א אשר זה רבות בשנים החזיק בהרבנות והוראה במחנ"ך ועתה בא זה הבליעל ומשיג גבולו ומורה בעירו ונודע גודל האיסור מדברי רבינו הרמ"א יו"ד סו"ס רמ"ה ומקורו בדברי הראשונים יעו' בשו"ת מהר"י מברונא (סי' רכז וסי' רנג וסי' רעז) והגם דמבואר שם דאם החכם השני קובע בעירו דירתו יכול להורות אפי' מקפח קצת פרנסתו אבל כבר הורה זקן הגאון הצדיק בתשו' חת"ס סי' ר"ל דבזה"ז לא שייך ד"ז אם קבלוהו ממקום אחר וכן בנ"ד הא הביאוהו מע"ס ואף דבשו"ת דב"ח (סי' נא נב) השיג על החת"ס כבר בא אחריו בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד (סי' שצ"ו) והסיר כל תלונת הדב"ח וקיים דברי החת"ס יעו"ש באורך וגם כבר פשטה ההוראה בכל תפוצות ישראל כן יעו' ג"כ בשו"ת תועפת ראם חו"מ (סי' כו) ויעו' בש"ע התניא ליו"ד (סי' תי בקו"א ס"ק ט') שכתב בפשיטות דאסור להורות באתרא דחברי' ובפרט בנ"ד שהוא תלמידו משפטו חרון בגמ' וש"ע שחייב מיתה והוא שוטה רשע וגס רוח וכל אשר בשם ישראל יכונה החיוב עליו להרחיקו ולגרשו מתוך עדת ישראל והמחזיקים ביד הבליעל הזה הם מחזיקים ביד עובר עבירה ועתידים בעלי זרוע ליפול ומרה תהי' אחריתם והוראתו אסורה והמורה יורה כבן סורר ומורה הרם הנזר הסר העטרה ומאן דלבש מדא ילבש מדא כאשר כבר גזרו גאוני מדינתכם וצדיקי הדור וכפי שראיתי בכתובים לפני כאשר כתב לי ידידי הרב הגאון המפורסם אבד"ק קאמינקא נ"י והנני קורא בקול התורה הקדושה ובגזירת עירין פתגמא ומזהיר את מל"א הנ"ל שיפרוש ממעשיו הרעים כי בלי ספק נתקיים בו מ"ש רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פ"ו מתשובה וזה לשונו ואפשר שיחטא האדם חטא גדול וכו' עד שיתן הדין לפני דיין האמת וכו' שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב בתשובה כדי שימות ויאבד בחטאו הוא שהקב"ה אמר ע"י ישעי' הנביא השמן לב העם הזה וכו' וכה אומר ויהיו מלעיבים וכו' עד לאין מרפא וכו' יעו"ש בכל לשונו הזהב ואתם אחב"י חדלו לכם מן האדם הזה

פן תספו ח"ו בחטאתו כי יבא מועד ועת ישפוך ה' זעמו ת"ו ותהיו מן הצועקים ואינם נענים ח"ו. שמעו אלי ותחי נפשיכם לקיים מ"ש ובערת הרע מקרבך ותמכו בימין הרה"ג מהרמ"פ נ"י וזכות התורה וזכות אבותיו הקדושים יגן בעדכם כצפרים עפות ותתברכו ממעון הברכות וכמ"ש עץ חיים הוא למחזיקים בה וכו' כעתירת נפש ידיד לכל הוגי דת האמת ומצפה לישועה והרמת קרן התורה ישראל:
הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגליל (במדינת גאליציאן) בעמח"ס משפט שלום ודע"ת וגי"ד ושו"ת ד"ש:

ח"ב סימן ז

דברי י"ג הגאון והגדול וכו' מהרמ"צ שליט"א הגאבד"ק לאמזא בענין הנ"ל ומ"ש קצת על דבריו. בעזה"י יום ג' ט' שבט לאמזא, כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם לשבת החריף ובקי סיני ועוקר הרים אוצר תורה וי"א כש"ת מוה"ר משה נחום נ"י הגאבד"ק קאמינקא שלום וברכה. מכתבו היקר הגיעני והנני עושה כרצונו ורצון יראי ה' ומוסגר בזה מכתב לעדת ס' ונמשך איזה ימים באשר נטרדתי באיזה עסק מקהלה סמוכה וכו' ולפלפל בדברי מעכ"ת הדר"ג לא מצאתי תועלת כי דברי הדר"ג נכונים וברורים ומה לי לסתור ולבנות וכו' וה' ירים קרנו ברוב הצלחה כנפש הדו"ש תורתו מרתחק באהבה רבה וא"ע מלכיאל צבי אבד"ק הנ"ל. ב"ה לאמזא כבוד האלופים הנכבדים קצינים ורוזנים אפרתי עם יקירי עיר ס' יע"א יחי שלום בחילם ושלוה בארמנותם. היות כי שמענו אשר בעירם הכבודה קם איש א' ל"א שמו וירם יד בהרב מרא דאתרא הרה"ג המפורסם מהרמ"פ שליט"א ויחל להורות ולדון בעירכם ולזאת מצאתי א"ע מחויב להיות נדרש ללא שאלוני ולעוררם על חומר האיסור אשר יש בענין זה ועוצם העון הכרוך במחלוקת כזאת: (א) הנה כבר הורה זקן וגאון החת"ס חיו"ד סי' ר"ל דהאידנא שמקבלים בכל עיר רב מיוחד ומגבילים לו לפרנסתו מהכנסות שונות אסור לאחר להשיג גבולו וכ"כ הרבה אחרונים ועוד נראה דבכל כה"ג העיקר הוא המנהג וכבר נהגו אצלנו אשר בכל עיר אין מקבלין רק רב אחד ולו שייכים כל ההכנסות הקבועות לרב וממילא כשקבלו אותו לרב קבלוהו אדעתא דמנהגא ואסור להם לשנות וכדקיי"ל בחו"מ (בסי' שלא) שבשכירות פועלים אזלינן בתר מנהגא בכל דבר ובפרט בנ"ד שכפי שנודע לי הוגבל שם לשכירות הרב ההכנסה ממכירת השמרים ובלי ספק נעשה זה בגזירת איסור כנהוג בהרבה מקומות ואיסור זה חל על כל הבאים לדור בעיר וכמו כל תקנת הקהל שתלה על כל מי שבא לדור בעיר וכדקיי"ל שם בחו"מ (סי' קסג ס"ב) שכיון שקובע דירתו בעיר הרי הוא לכל דבר

כיושבי העיר להחזקת רב וש"ץ ושארי דברים ובודאי שאסור לו למכור שמרים לאחרים וגם הוא בעצמו מחויב ליקח שמרים אצל הרב והוא גזל גמור וגם עובר על לפני עור במה שמוכר לאחרים ומכשיל אותם לעבור על האיסור ותקנת הקהל ולגזול את הרב ואף אם האיש הזה המתנשא להורות ראוי להוראה מ"מ אינו יכול לומר שפטור מהחזקת הרב לפי שאינו צריך להוראותיו וכדקי"ל (בסי' קסג ס"ג) שלצרכי רבים צריך ליתן אף מי שא"צ לזה ובחבורי שו"ת ד"מ ח"א (סי' לו אות ג') בארתי סברת דין זה שלא יקשה ע"ז משו"ת ר"מ אלשיך (סי' נ"ב) ובארנו שם שהעיקר שע"ד כן נשתתפו ונתיישבו בעיר אשר להם בשותפות רב וכל דבר ההכרחי לכל רבים מישראל והנראה שהאנשים שלקחו שמרים אצל האיש שהרים ידו בהרב מחויבים עפ"י דין לשלם להרב אח כל הריוח שהי' מרויח אם היו קונים אצלו השמרים דאף דקיי"ל המבטל כיסו של חבירו פטור מ"מ הכא מדין שכירות פועל נגעו בה והריוח מהשמרים זה שכירתו ובודאי אם הי' מבטיח לפועל בשכרו לקנות ממנו איזה סחורה במשך מוגבל בודאי אם יקח מאתר צריך לשלם לו הריוח האפשר מזה וכ"כ בשטמ"ק בב"מ (ע"ג ב') דהפועל חייב אף בגרמא אם נתחייב ומיישב בזה הא דאיתא התם דבאומר לחבירו שיקנה לו יין משלם לו הריוח ע"ש וה"ה הכא דגם בבעה"ב ששוכר את הפועל קיי"ל שחייב גם על גרם היזק כהא דר"פ האומנים אם לא מצאו מה לעשות שחייב הבע"ב לשלם להם אם כבר התחילו במלאכתם ובפרט דהכא ברי הזיקא ולדעת קצת פוסקים עיקר טעם מבטל כיסו דפטור הוא משום שאין ההיזק ברי יעו' חת"ס חחו"מ (סי' קעח) באורך ואכמ"ל בזה ועוד דבנ"ד גם מדין נדר נגעו בה שאין לך נדר גדול מזה שנדבו להחזיק ת"ח ולנקוט ליה שוקא במכירת שמרים וראוי להם לירא מעון גזל ועון נדרים לשלם להרב כל ההפסד וא"ל שאין תקנה במה שישלמו לו כעת כיון שכבר עברו על נדרם דהא מפורש בחו"מ (סימן עג) וביו"ד (סי' רכח סמ"א) שאם נשבע לפרוע לחבירו ביום מוגבל ועבר היום בכ"ז חלה עליו השבועה לפרוע ביום אחר ועובר על השבועה בכל יום יעו"ש באחרונים ובחבורי ח"א (סי' נח) וה"ה הכא החיוב ליקח שמרים הוא חיוב פרעון שכר פעולה כמש"ל ולזה חייבים לצאת ידי נדרם ותקנת הקהל לשלם להרב הריוח מהשמרים שלקחו מאחר וידוע שעון נדרים תמור מאד ויזהרו שלא יענשו ע"ז ח"ו והרי ביוה"כ תחלת הבקשה וההשתדלות לכפרת עון אנו משתדלים לתקן עון נדרים באמירת כל נדרי ויש לי אריכות בזה ואכמ"ל:

ב והנה בנ"ד כפי שכתב לי ידידי הגאון המובהק אבד"ק קאמינקא נ"י האיש שקם להורות הוא תלמיד הרב מרא דאתרא דשם וידוע דאסור לתלמיד להורות במקום רבו ואף תלמיד תבר אסור להורות במקום רבו ממש יעו' יו"ד (סי' רמב ס"ד) ויעו' ש"כ שם

(ס"ק טז) ויש להאריך בזה ולפ"ז השואלים מאיש הלז איזה דין או הוראת או"ה עוברים על לפני עור שמכשילים אותו להורות במקום רבו ועוד נראה כיון דקיי"ל בכתובות (דן ס' ע"ב) שתלמיד המורה במקום רבו לא מסתייע לו מילתו להורות כדין ועלול לטעות אף בביעותא בכותתא א"כ אסור לסמוך עליו בהוראה אף אם הוא מוסמך כי הלא זה ידוע אשר כעת הוא עלול לטעות אף בביעותא בכותתא ואינו ראוי להוראה כלל ואף דקיי"ל (בסי' רמב ס"ת וס"ט) דבדבר פשוט בפוסקים מותר להורות במקום רבו וכגון נטל"פ וששים וכן כל דין הכתוב בספרים מ"מ השואל אינו יודע אם שאלתו הוא דין מפורש או שצריך לדמות מילתא למילתא ועוד דבהרבה שאלות יש בהם דעות שונות בפוסקים ואף בשאלות פשוטות וצריך בזה הכרעת המורה שיורה כא' הפוסקים וזה אסור לו להורות וממילא עלול הוא לטעות בזה כנ"ל וכמה דברים תלוים באומדנא כגון לשער ששים ולשער איזה דבר פגום בעין וכדומה ובזה אפשר לטעות ובכל דין אף המפורש בפוסקים בכל זאת יש מקום לדון בזה ולעשות איזה ספק וממילא אסור להורות במקום רבו דאפשר שיתראה לו כדבר פשוט ובאמת יש בזה חידוש ואפשר לטעות בזה ועפ"ז נראה ליישב קושיית התוס' בעירובין (דף סג ע"א) דיה מאי דרוש שהקשו אהא דאיתא שם שנדב ואביהוא דרשו ונתנו בני אהרן הכהן אש שמצוה להביא מן ההדיוט דהא קרא כתיב גבי מזבח החיצון ולא על מזבח הפנימי ונראה דבאמת קשה האיך מלאו לבם להורות במקום מרע"ה וגם לשון הש"ס מאי דרוש קשה קצת דמהיכא פשוט להם שדרשו מקרא ונראה שהם חשבו שהוא דין מפורש בפסוק ומותרים להורות במקום רבם וכן במהרש"א הקשה באמת דזה מפורש בפסוק ומה חידשו בזה אכן בכ"ז הי' זה הוראה במקום רבם כיון שבכ"ז אינו מפורש כ"כ וכמו שתירץ המהרש"א יעו"ש ולזה טעו בדרשתם וחשבו דקאי גם על מזבח הפנימי כדאיתא בכתובות ס' דלא מסתייע מלתא ומצאתי בחדושי הריטב"א שכתב בשם הראב"ד שבאמת טעו בזה אך לא ביאר שסיבת הטעות הי' מצד שהורו בפני רבם וכנ"ל ועפ"ז נראה לבאר לשון הש"ס (בברכות לא ע"ב) דאיתא שם ששמואל הורה בפני עלי דשחיטה כשרה בזר ואמר עלי מימר שפיר קאמרת מיהו מורה הלכה בפני רבו את וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ומבואר אח"כ שחנה בקשה את עלי שלא יענישהו ונעתר לה יעו"ש ולשון מימר שפיר קאמרת צריך ביאור ועו"ק לי דבעירובין (סג) איתא שתלמיד אחד הורה בפני ר"א ואמר שלא יוציא שנתו וכן הי' וקשה למה לא התפלל ר"א עבורו שלא יענש וכמו עלי על שמואל וכבר נאמר גם ענוש לצדיק לא טוב וכדאיתא (בברכות דף ז') וכן קשה למה נענשו נדב ואביהוא דהא מרע"ה ודאי הי' מוחל על כבודו וכמ"ש הרמב"ן פ' בהעלותך

וביותר קשה דבברכות שם איתא שעלי אמר לחנה שבקי לי דאענשי' הרי מבואר דזה תלוי בהרב, והנראה לחלק בזה דבמקום שהתלמיד המורה טעה בהוראתו ומוכח שאין חפץ ההשגחה שיורה דהרי לא אסתייע מלתא ולזה עונשו מרובה בשביל עצם ההוראה אף אם הרב מוחל על כבודו ואין הרב יכול להצילו מן העונש אכן אם הורה כהלכה א"כ אין עבירתו רק משום אפקירותא נגד רבו כדאיתא בכתובות (דף ס') בזה שפיר יכול הרב למחול לו על כבודו שלא יענש וכ"כ התוס' כתובות שם שמועיל בזה מחילה ולזה גבי נדב ואביהוא שטעו כנ"ל לא הועילה מחילת משה רבינו ע"ה וכן אותו תלמיד של ר"א טעה בהוראתו אכן שמואל הורה כהלכה ולזה אמר עלי דאף דשפיר קאמרת וניכר שמן השמים הרשוהו ע"ז מ"מ הוי כאפקירותא נגד רבו וכיון ששמעה חנה דברי עלי שהורה כהלכה בקשתו שימחול לו כי באופן כזה תלוי רק במחילתו וכנ"ל:

ג ובירושלמי פ"ו דשביעית איתא תלמיד שהורה אף שהורה כהלכה אין הוראתו הוראה וצריך להבין למה אין הוראתו הוראה ונראה דבסנהדרין (דף ה') איתא שתלמיד אחד דרש מי ביצים אין מכשירין וסברו השומעים שהוא מי בצעים ולשו עיסותיהם בטומאה באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו מבואר מזה שתלמיד המורה בלי רשות רבו אף שמורה כהלכה בכ"ז אפשר שהשומעים יטעו בדבריו דלא מסתייע לי' מילתא וכ"ה בירושלמי שם דמייתי שם עובדא דמי ביצים הנ"ל [רק קצת באופן אחר ע"ש שלפי הירושלמי מיושב קושית התוס' בסנהדרין שם] ועלה קאמר הא דאפי' הורה כהלכה אינה הוראה והיינו מטעם הנ"ל שמא יטעו השומעים בדבריו ולפ"ז י"ל דאף שכתבו הפוסקים שמותר לו להורות בדבר פשוט היינו רק במקום שהרב נותן לו רשות ע"ז אבל כשאינו נותן לו רשות ע"ז נהי דבדידי' לא שייך לא מסתייע מילתא כיון שהוא דבר פשוט מ"מ יש לחוש שהשומע יטעה בדבר וזה מעשים בכל יום שרוב השואלים הם נשים וקטנים ועלולים לטעות בדברי המורה אף בדבר פשוט ואף שכבר נתן לו רבו רשות להורות בכ"ז עתה שמורה במקומו יכול לבטל סמיכה שנתן לו ובפרט בכג"ז שאנו רואים שנתחמץ זה האיש שמורה בפני רבו וגורס מחלוקת בישראל ראוי להסיר ממנו עטרת הסמיכות עכ"פ שמענו שהמורה במקום רבו עלול לטעות אף בדבר שנראה כמפורש ולזה ודאי אסור לשאול ממנו ולסמוך על הוראתו ובפרט שאין לו רשות מרבו ע"ז ולא משום רב וגדול ולבד כל אלה הוא חילול השם גדול בעיני ההמון שתלמידי חכמים ישיגו איש את גבול רעהו וע"פ רוב בענינים כאלו מתהוים שני צדדים וכל צד מבזה את הרב של הצד שכנגדו ועי"ז מתבזים שניהם ומתבזים כל הת"ח בעיני עמי הארץ וכבר בארתי בחבורי א"א סי' ל"ו שטובת העיר הוא שיהא להם רב אחד לכולם ויכולים לכוף זא"ז

על זה וכל העובר ע"ז הוא גורם מחלוקת בישראל ועובר על לאו דלא יהי' כקרח ועדתו וכדאיתא בסנהדרין (דף קי ע"א) שכל המחזיק במחלוקת עובר על לאו זה ונראה דנקט לשון מחזיק במחלוקת דאף אם הוא בעצמו אינו מן החולקים רק שמחזיק ביד העושה מחלוקת ג"כ עובר בלאו ולזה מייתי קרא דלא יהיו כקרח וכעדתו דקשה ל"ל למיכתב וכעדתו דסגי דלימא כקרח לחוד אבל הכוונה דלא מבעיא שאסור לעשות מחלוקת דזה הוי כקרח אלא אסור אף להחזיק עם החולק על הרב והיינו שלא יהיה כעדת קרח שהם החזיקו בידו ואיתא שם בסנהדרין דיליף שאין מחזיקין במחלוקת מדכתיב ויקם משה וילך אל דתן ואבירם נראה הכונה שמוכיח ממה שלא הלך מרע"ה אל קרח שהי' עיקר בעל המחלוקת אבל הלך אל דתן ואבירם שהיו ראשי המחזיקים במחלוקת והיינו משום שאם לא יהיו מחזיקים בידו ממילא תבטל המחלוקת כי כל בעל מחלוקת לא יכון לבדו בלא עוזרים וגם כיון שיראו את גודל העון של המחזיקים ממילא ילמוד בעל המחלוקת בעצמו וידע את גודל חטאו ולזה שפיר ילפינן ממה שהלך מרע"ה לדתן ולאבירם שאסור להחזיק במחלוקת ויש להאריך בכל פרט ופרט שהזכרנו אך טרדותי מרובות וההכרח לקצר: (ד) עכ"פ שמענו מכל הלין שאסור לסמוך על הוראות האיש ל"א אשר הרים ידו להורות בעיר ס' במקום רבו הרה"ג המפורסם מהרמ"פ שליט"א וכל הוראותיו אסורות על כל בני העיר ההיא כנבלה וטרפה וחלילה לסמוך עליו ובפרט כפי ששמעתי כבר אסרו את הוראותיו הגאון מהרי"א זצ"ל הגאבד"ק קאוונא ועוד גדולים ובתוכם י"נ הגאבד"ק קאמינקא ומי זה פתי יסור הנה לכוות בגחלתם לעבור על איסור הגאון הנ"ל אשר כבר נתקבלו כל הוראותיו בכל העולם וכל המחזיק בזה עובר על לאו וכמש"ל ומכש"כ שחלילה חולין הוא לכל יראי ה' לקפח פרנסת הרה"ג רמ"פ שליט"א וכל אשר עברו עד כה ולקחו שמרים מל"א או מאחר בודאי צריכים לשלם להרב אב"ד הריוח וכמש"ל אי משום גזילה אי משום נדר ותקנת הקהל וגם צריכים לפייסו על מה שציערו אותו בזה שקפחו פרנסתו עד כה וכדקיי"ל (בב"ק דף צב) וחרפה הוא לעיר כבודה כעירם שהיו שם רבנים גדולי עולם אשר שועלים קטנים יפרצו בה פרצה בכבוד התורה וביותר חל האיסור על מל"א הנ"ל שלא להורות שום הוראה בעיר הנ"ל ושלא לקפח פרנסת רבו האב"ד וראו נא מ"ש הגאון החסיד מהרש"ז זצ"ל בשו"ת שבסוף ש"ע שלו סי' ט' על שו"ב שהשיג גבול שו"ב אחר דכיון דבשו"ב בעינן שיהי' מוחזק לאדם כשר ומפורש בש"ס ופוסקים שעני המהפך בחררה ואחר נטלה הימנו נקרא רשע ואיך נוכל לומר עליו שהוא אדם כשר כי הלא רשע ואדם כשר וירא שמים הם שני הפנים ומוטל חובה על כל. האנשים השומעים להתאמץ בכל עוז להסיר המכשול ע"כ דברי

קדשו והדברים מאירים ואמתים ואם כה אמר בשו"ב מה נאמר ומה נדבר ברב ומורה אשר הוא יורה דעת לכל העדה ועליו להדריך את עדתו בדרכי יושר ומדות טובות ולא שיחלל עוד את השם שיאמרו ההמונים אם המתנשא להורות עושה כן להשיג גבול רב גדול ממנו הותר לנו אף לגזול ח"ו לעיני השמש אוי לאותה בושה וכלימה וגם ניכר שאין בו יראת שמים ובודאי אינו ראוי להורות ולקבל תורה מפיו (ואם אפי' הי' בידו איזה טעם ואמתלא יבאר דבריו לפני גדולי הדור ושמוע בין אחיכם כתיב או הביאו למו איזה ב"ד מן הסמוכים למקום החילול ויתברר האמת) ומי שחותמו אמת ינחה אתכם בדרך אמת ונזכה כולם לאור באור האמת ועכ"פ נא אחי אל תרעו וכבוד לכם שבת מריב ושמעו לקול הגאב"ד דעירכם וחושו לכבודו וקיימו המקרא גרש לך ויצא מדון וסורו מן האיש הגורם מחלוקת ואל תחזיקו בידו וכל השומע לדברי חכמים יהיה שקט ושאנן ייקוים בו כל ההבטחות שהובטחו מכבדי התוה"ק ומחזיקים בה אלה דברי הכותב לכבוד התורה ולומדי' מברכם ברוב שלום ושפע וברכה מצפה לישועת ה'. מלכיאל צבי טענינבוים החופ"ק לאמזא. והנה מ"ש ידידי הגאבד"ק לאמזא בקונטרסו אות ב' ליישב קו' התוס' (עירובין סג) ע"פ דברי הריטב"א עירובין שם לפלא שלא הביא שגם אני כתבתי כזאת בקונטרסי והכל הולך אל מקום אחד דמשום דהורו הלכה בפני רבם לא אסתייע מלתא להורות כהלכה אכן מה שפלפל הגאון מלאמזא מדוע נענשו נדב ואביהוא אף דודאי מרע"ה הי' מוחל וגבי שמואל שהורה בפני עלי התפלל עליו שלא ימות וכן מה שהקשיתי בקונטרסי מדוע גבי שמואל אסתייע מלתא להורות כהלכה וכתבתי ג"כ דהא באמת קטן הי' והבאתי דברי המהרש"א שרצה להעניש בעונש ידי שמים דברי הרש"א צריכים עיון דהא עונש בידי שמים לא הוי בפחות מעשרים יעו' שבת (פט ע"ב) דל עשרין דלא ענשת עלייהו וברש"י שם (אכן יעו' בשו"ת חכם צבי סימן מט ד"ה ואפשר מ"ש בזה ודו"ק):

אמנם כן לפע"ד נראה לומר בזה דהוראת שמואל גבי שחיטת זר דהא מבואר שם בעירובין (סג) דלאפרושי מאיסורא אפי' בפני רבו מותר להורות (והכי אפסקא הלכתא בש"ע יו"ד סי' רמב סי"א) וא"כ כשהשחיטה כשרה בזר ואין הכרת לכהנים א"כ אסורים הכהנים לשחוט מלובשים בבגדי כהונה משום איסור שעטנז [ויהי' מזה סייעתא לדעת הרמב"ם פ"י מהלכות כלאים הלכה ל"ב שפסק דכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפי' במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים ויעו"ש בהשגת הראב"ד ויעו' מה שכתבתי בחבורי הקטן לשד השמן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה י"א הערה מדברי הש"ס (יומא יב ע"א) דיתיישב גם כן רק לשטת הרמב"ם ודו"ק]. ואם כן הוראת

שמואל היתה לאפרושי מאיסורא ועל כן לא מת והשיב כהלכה והא דרצה עלי להענישו משום דקטן הי' ואינו בכלל ערבות שיהי' מחויב להפריש אחרים מאיסורא וא"כ לא הי' לו להורות בפני רבו על ריב לא לו (וכבר כתבתי בקונטרסי שם שמפני רוב קדושתו בקטנותו הי' עלי רוצה להחמיר עליו וכעת נתוסף הסברא דמפני שהוא קטן ואינו בגדר ערבות ל"ש בו לאפרושי מאיסורא) אכן באמת אי הי' מצד חינוך אבותיו מוזהר לדבר מצוה שפיר הי' מורה ההלכה להפרישם מצד חיוב החינוך עליו אבל אביו אלקנה לא היה שם רק אמו חנה ותלוי אם גם האם מחוייבת בחינוך בנה יעו' במג"א (סי' תרט"ז ס"ק ב') ובתוס' (נזיר כח ע"ב) ד"ה בנו ועפ"ז א"ש דהא בסוגיא שם דתנן האיש מדיר בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר וכו' וקאמרינן שם בגמ' (כ"ט א') דאין האשה חייבת לחנך את בנה וא"כ חנה שהדרה בנה שמואל בנזיר ועלי הסכים לזה וגם הקב"ה וממילא מוכח דחייבת ג"כ בחינוך בנה וזה הי' טענתה אל הנער הזה התפללתי ויתן ד' את שאלתי נמצא שהסכים השי"ת על גזירת בני וממילא אני חייב ע"כ בחינוכו וע"כ יפה עשה מצד מצות חינוך שהורה שהשחיטה כשרה בזר בכדי לאפרושי כהנים מאיסורא דשעטנז ומשו"ה הודה עלי לדבריה ושמואל נשאר חי וקיים בצדקתו ויש בזה ת"ל לסלסל ולפלפל אבל אכמ"ל כ"ד הקטן משה נחום ירושלימסקי אב"ד דק"ק קאמינקא וכעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל. ובענין עונש לקטן יעו' ג"כ בנחלת יעקב בפירושו למסכת כלה (נ"א א') ד"ה ואפילו קטנים שכתב ונ"ל הא דמייתי האי דרשא הכא בא לישב שלא תקשה היכי ילפינן מער שחייב מיתה הא ער ואונן קטנים היו וא"כ ע"כ לאו משום חטאן מתו דלאו בני עונשים נינהו משו"ה מביא ראיה דקטנים מקבלין פני השכינה וא"כ מסתברא דיענשו נמי כשיחטאו ואל דעות ד' לו נתכנו עלילות לידע על איזה חטא יענש אף הקטנים ועל איזה חטא יפטרו עכ"ד ולפ"ז י"ל דכבוד חכמים חמור טפי ומו"ה בפנ"ר אף לקטן יש עונש ואפשר להעמיס כן גם בדברי המהרש"א ואכמ"ל:

ח"ב סימן ח

תשו' י"נ הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה יהונתן עלישבערג אבד"ק וואלקאוויסק בענין זכות וכבוד חכמים:

ב"ה פה וואלקאוויסק ידידי הרב הגאון הגדול וכו' וכו' מו"ה משה נחום ירושלימסקי הי"ו הגאון אבד"ק קאמינקא פלך קיוב יע"א שלום למר ולתורתו סלה:

אחד"ש באה"ר וא"ע הגיעני מכתבו בצירוף תשובתו הרמתה לקהלת ס' בדבר הרב המאה"ג דקהלתם שנתקבל ברצון כולם ואחרי כן קפץ עליו רוגזו של אותו תלמיד

ששמש בהוראה אצל הרב המאה"ג הנ"ל וקבע הוראה לעצמו וכו' מקצה העיר שנתפרצו מרבם הראשון וגם יגרע מקור השכירות מכירת השמרים שנקבע להכנסת הרב הישן הוא מוכר שמרים לצד השני וכבר יצאו גדולי דורנו ואסרו הוראת השני והוא לא ישמע ולא יאבה שמוע ובקש ממני הדרת גאונו לצאת לקראת לחם שערים בזה לחביבותא דמר אמרתי אשיחה את אשר עם לבבי בזה:

א כתב הרמ"א ביו"ד סימן רמ"ה סכ"ב זה לשונו רב היושב בעיר ולומד ברבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד ג"כ אפילו אם מקפת קצת פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו עליהם הראשון לרב ונוטל פרס מהם על זה אפ"ה יכול השני לבוא ולדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך עכ"ל וכתב הש"כ ע"ז פרנסת הראשון כו' כגון בשכר חופות וקידושין וכ"כ בפסקי מהרא"י ז"ל ואי משום דמי קיפות פרנסה בדבר מחמת הפרש מגיטין וחליצה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכה"ג על קבלת פרס הלזה אנו בושים ובטורח למצוא היתר לרובן והאיך נחזיק אותו כולי האי להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג בהם אחרים עכ"ל מהרא"י ומשמע דפרס שהוא היתר גמור אין לו להאחר לקפת מיהו כ"ז מדינא אבל מצד המנהג אפשר דיש למחות גם בזה עכ"ל הש"כ ולפ"ז יש לנו לברר ראשית דבר איזה פרס הוא היתר גמור למען דעת מה נקרא השגת גבול ואחרי כן נדבר אח דברינו מנהגן של ישראל תורה היא שכ' הש"כ דאפשר דיש לילך אחרי המנהג ולפי שקבלת פרס עולבנא דדייני הוא וכמ"ש התה"ד שאנו בושים על קבלת פרס הלזה זאת חובתנו לדעת את המותר ואת האפשר ואת הנמנע בזה והנה הכל יודעים שמקור כל הדברים סוגיא דבכורות דכ"ט הנוטל שכר לדון דיניו בטלים להעיד עדותיו בטלה להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה כו' אם היה כהן ומטמאו מתרומתו מאכילו ומשקהו וסכו כו' מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל ע"כ ובגמ' מנא הנ"מ אר"י א"ר דאמר קרא ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ד' מה אני בחנם אף אתה בחנם תנ"ה כאשר צוני כו' מה אני בחנם אף אתה בחנם ומניין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ת"ל אמת קנה ומנין שלא יאמר כשם שלמדתי בשכר כן אלמדנה בשכר ת"ל אמת קנה ואל תמכור עכ"ל [והנה לפי הפשט הא דהביאו בתנ"ה סיפא דברייתא ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר אף שלא נדרש לזה לסייעתא לדברי רב יהודא הוא דאגב גררא הביא לכל הדין דלימוד תורה השנוי בברייתא ואפשר עוד לומר דהנה שני פירושים ישנו בהאי כאשר צוני הא' ופירוש הרא"ש בנדרים דל"ז כמו שה' למדני וצוני בחנם ולא קיבל שכר ע"ז כן אני מחויב ללמד אתכם בחנם וכן אתם מחויבים ללמד לאחרים בחנם אבל שיטת הר"ן

דהאי ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים והלכות הלימוד הוא כאשר צוני ה' האיך ללמד והאי צוני מיותר ומה צוה דהיינו שילמוד בחנם ולפירוש הר"ן אפשר דמוכרח להביא סיפא דברייתא ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ואם לא הי' מביא רק התחלת הברייתא לא הי' שום ראיה לרב יהודא דאסור ליטול שכר בעד לימוד תורה ואפילו לבקש שכר רק דהייתי אומר דמותר לבקש והא ששנה בברייתא כאשר צוני ה' כו' אף אתה בחנם יתפרש עפ"י דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ת"ת ה"ב וחייב לשכור לבנו מלמד ואינו חייב ללמד בן. חברו אלא ב נם עכ"ל והייתי אומר מה אני מחויב ללמד עמכם בחנם אבל אם נדרש ליתן שכר כדי ללמד אתכם אינני מחויב ללמד אתכם בשכר אף אתם מחוייבים ללמד עם השני אבל רק בחנם היינו שאין אתם מחוייבים ליתן שכר כדי ללמד אבל ליטול שכר לא דיבר מאומה ומותר גם ליטול וע"כ כדי להוציא משמעות זו סיים ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר דהיינו שיתן להמלמד שכר כדי ללמוד א"כ האי פירושא דמה אני בחנם אף אתה בחנם היינו ללמוד עמכם בחנם ולא לקבל שכר וע"כ נדרש לומר ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר דאף מפאת המלמד אסור לקבל (אם) הלומד יתן אבל אם נפרש דאין המלמד מחויב ליתן שכר כדי שילמוד התלמיד אבל לקבל שכר מותר לו בעד הלימוד ממילא מחויב השני ליתן שכר ואין כאן חיוב מפאת אמת קנה כו' באם לא מצא וא"ל] אבל באמת ישנו לישאל שאלה גדולה אהא דמנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ת"ל אמת קנה דאחרי שהתורה אמרה מה אני בחנם ואסור לקבל שכר בעד הלימוד א"כ הרב שמקבל שכר בעד הלימוד עובר על ד"ת והנותן לו עובר על לפ"ע ל"ת מכשול בודאי שהרי אפילו אדרבנן כתבו התוס' סו"פ דע"ז וכן רש"י שבת בעברי ומכש"כ אדאורייתא בכה"ג] א"כ שאלה גדולה היא אם מותר להתלמיד ליתן מעות להרב כדי ללמוד תורה ולא נוכל לומר דהוי חטא כדי שתוכה שהרי אמרו במנחות (דמ"ח) דחטא בעולה כדי שתזכה בחטאת לא אמרינן וא"כ ה"נ לא אמרינן תעא בלפ"ע כדי שתזכה במ"ע דלימוד תורה וא"כ האיך התירו שלמה בחכמתו לומר אמת קנה ואולי יש לומר דלאו דלפ"ע אינו לאו פרטי אלא כללי על כל מכשול שבא והלאו נקרא באותו שעה לפי מעשיו של המכשול וע"כ אחרי שהמכשול הוא בענין לימוד התורה דחיובו משום מה אני בחנם נקרא לאו דלפ"ע בכה"ג לפ"ע דתורה ואם כן הוי חטא בתורה בשביל שתזכה בתורה ומשו"ה מותר אפילו היכא דהמקבל עובר כמובן אבל אמיתות הדברים בפשט הברייתא מפני שיש אנפי שמותר ליתן שכר כאשר נבאר וע"כ ה"א שאין לימוד התורה רק בחנם גם מפאת המתלמד וע"כ אמר אמת קנה אבל באופן שהרב לא יעבור על דברי תורה והנה בהמשך דברינו נבאר אי"ה כל פרטי

ההיתרים בזה (ואפשר דהיכא דליכא הני היתרים אסור ליתן שכר כהצד השני) כן הי' נראה לי בהשקפה הראשונה והנה היתר שכר בטלה דמוכח מוסכם מכל הראשונים ומפורש בסוגיא דכתובות (דק"ה) ועוד יתבאר לפנינו כמה אנפי מתורתן של ראשונים בהיתר ליקח שכר: (ב) אבל ראיתי להב"ח בחו"מ (סימן ט' ס"ט) שכתב זה לשונו ונראה מסוגיא דכתובות פ"ב דבנידון זה איכא ד' חלוקים א' אית בי' איסור שוחד והוא באומר לדיין לא תחייבני אם זכאי אני דכיון שמזכיר בדבריו לדונו יפה אין דעתו מתקרב לצד החובה ולכך נקרא שוחד שנעשה לב אחד ואפילו נוטל משניהם בשוה ומזכה הזכאי ומחייב החייב אית בי' תורת שוחד, הב' אם אינו אומר לא תחייבי אם זכאי אני אעפ"י שאומר לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אין זה תורת שוחד אלא תורת אגרא דדיניו בטלים מן הסתם ואיסורי' מהא דאמר רב בפ' עד כמה ראה למדתי אתכם מה אני בחנם אף אתה בחנם ואע"ג דמקרא לא משמע דאם עבר ודן בשכר דדיניו בטלים מ"מ רבנן קנסוהו בכך שעבר על דברי תורה וכדכ' התוספות בפרק האיש מקדש ומשו"ה דוקא אותם דינים שנטל בהם שכר א"נ מן הסתם ודאי נטל שכר ובטלין אבל אותם שנודע שלא נטל שכר אינם בטלים דלא קנסוהו אלא באותם שעבר על ראה למדתי כו' ונראה דכש"כ היכא דמקבל בתורת שוחד דדיניו בטלים אלא דאיכא לחלק דאם לקחו בתורת שכר א"צ להחזירו בדין דדוקא אם לקחו בתורת שוחד דאמרה תורה לא תקח אם לקח הוי גזל בידו אבל במה שעבר על מה אני בחנם כו' א"צ להחזיר ותדע מדתני בפ' עד כמה מנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ת"ל אמת קנה ואי חייב להחזיר אף בשכר לא ימצא ומאי אמת קנה. השלישי אם אינו נוטל אלא שכר בטלה דלא מוכח על זה תני מכוער הדיין שנוטל שכר אלא שדינו דין דדוקא אגר דינא שאומר לא אומר לכם הדין כ"א בשכר כך וכך דכיון שמטריח אותם שלא לומר להם הדין דיניו בטלים דה"ל אגר דינא אבל כשאומר להם הדין ומבקש שכר בטלה א"נ הם מעצמה נותנים לו שבר בטלה אעפ"י שנותנים קודם שאמר להם הדין ליכא אגר דינא ודינו דין אלא שמכוער הדיין כיון דהוי בעלה דלא מוכח. הרביעי בטלה דמוכח כעובדא דקרנא דתהי באמברא שרי אפילו לכתחלה וכגון שקבל משניהם בשוה כו' עכ"ל. מתוך הדברים למדנו דמפרש בחלק הב' סוגיא דבכורות מנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר אין השאלה שהמתלמד מחויב ליתן שכר דוקא בתורת היתר אלא דהשאלה היא אף באופן שהמלמד עושה איסור עכ"ז המתלמד נותן לו שפר ומחויב להתלמד בשכר דאל"כ מה קשה ליה להב"ח על הא דאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר שהרי לא ימצא בשכר אם המקבל יהיה מחויב להחזיר השכר ולפי מ"ש הא אפשר להתפרש שמחויב לבקש רב שישלם לו שכר בטלה דמוכח

ויתן לו שכר וא"כ יהי' בתורת היתר אבל היכא דלוקח באיסור אפשר דמחויב להחזיר א"ו נראה דלהב"ח סתמא דגמ' ניחא ליה לפרש בלומד באיסור ועכ"פ אפשט בעיין כהצד הראשון בלומד באיסור ג"כ מותר לו ליתן שכר אם הרב אינו רוצה ללמוד כי אם בשכר: (ג) אלא דלדידי יש לי לדון לפני רבותי דלא זכיתי להבין מנ"ל לחכמים להתיר שכר בטלה לתלמוד תורה אחרי שאמרה תורה ואותי צוה ד' ללמד אתכם וכו' מה אני בחנם ואם אמנם כי ד' שלמד תורה עם משה ל"ש לגבי' בטלה ולמשה שהי' מאוכלי מן לא הי' שייך חסרון ושכר בטלה אבל אחרי שהתורה צוה שם ללמד דוקא בחנם מניין לנו להתיר ליקח שכר בטלה, והרבה נצטערתי על זה ומתוך כך אילו אחייהב רשות לתלמיד שכמוני הייתי אומר דהא ודאי דעל מצות תלמוד תורה אסור ליקח שכר בשום אופן ואפילו שכר בטלה אבל הנה מצות דינים הוא ששני הבעלי דינים מסתפקים בממון למי שייך לראובן או לשמעון נמצא הדיין שיודע הדין מחויב להגיד להם כדי להשיב הממון לבעליו אם מגיע לו או אם אינו מגיע לו לפוטרו כדי שלא יתפוס מהשני והוי זה בגדר השבת אבדה ומחויב להשיב אלא דהשבת אבדה הדין אבדתו קודמת מהא דאפס כי לא יהי' בך אביון שלך קודם נמצא אם יהי' לו בטלה מפני דין ממונו של שני ממונו קודם ואין ממון נדחה מפני ממון וה"נ אם הבעלי דינים אינם באים לשאול מפני שרצונם ללמוד הדין כי אם מפני שאלת הממון נמצא שאלו לא היו מבקשים הממון לא היו באים לשאול הדין ואין זה רק כבקשת השבת ממון ממילא הוא מחויב להגיד להם כהשבת אבדה אכן בטלה דמוכח מותר ליקח מקרא דאפס כי לא יהי' בך אביון וכן האיש הבא לשאול הוראה השייך לאיסור והיתר אין הוראה זו כ"א הכשרו של חשבון ממון או חפץ לחבירו שהחפץ יאסר לו ויופסד ממונו אם ימנע הוראתו מהכשרו ויטריפו מספק והוי בגדר השבת אבדה ומחויב להגיד ובאופן כזה מצינו ילפותא דהיתר ממון וכזה מצינו באגרא דלקח קרנא בדיני ממונות אבל כשבאים ללמוד תורה או להורות הוראה על תפילין וציצית כו' בזה אסור ליקח שכר בטלה ולא מצאתי לו שום היתר בעניותי במה שהסכימו חכמים אבל לא כן למדני מתורתו של ראשונים דהתירו ללמד תורה בשכר למלמדים בשכר בטלה דמוכח כמו שכתבו רבותינו בעלי התוס' בבכורות והרא"ש והטור בסימן רמ"ו ולכאורה תמוה מאד מניין לרבותינו בזה וכנראה שדעת רבותינו מפני שהם מפרשים הנוטל שכר להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה כאילא ביבנה שהטעם הוא משום חשד ומשום מה אני בחנם ומשו"ה לסלק חשד תקנו לאילא מתם ובע"מ אבל משום מה אני בחנם אין כאן שום תי' שאסור ליקח שכר בעד מצות וע"כ מוכרח כמו שכתב הרא"ש בבכורות פ"ד אות ה' זה לשונו

וכן אילא ביבנה התירו לו חכמים ליטול שכר לפי שהכל היו מביאים אליו בכוריהם כל היום והי' צריך להיות בטל מכל מלאכה עכ"ל וא"כ ה"ל שכר בטלה דמוכח יעו"ש בראש ובש"ע יו"ד סימן שי"ב ובפרישה וא"כ מהא דאילא מוכח דגם בהוראה מוכרחת לידע בזמן שבהמ"ק קיים להקרבת קרבן וא"כ הוי הוראה המוכרחת להיתרו של מצוה ומכל מקום התירו לו משום שכר בטלה דמוכח [שכנראה הי' בשעה שהי' ר"ג ביבנה וא"כ אכתי יש לי לדון דאחר חורבן היה ולא הי' שום הקרבת קרבנות והבאת בכורים למקדש להקריב וא"כ הוי רק היתר ממון לא יותר. ועוד נ"ל לדון דהוראת מום אי קבוע אי עובר לא ידענא אי דבר התלוי בתורה היא והוא תלוי בבקיאת טבעתם ואין כאן הוראת תורה כלל וכנראה זו היא שיטת רש"י דמפרש הא דאילא ביבנה רק משום חשדא ולא זכר כלל שום היתר דבטלה דמוכח ולא איסור דרואה בכורות ונוטל שכר משום מה אני בחנם דזה לא שייך להיתר תורה כלל אבל הרא"ש ודאי לא ס"ל הכי אבל חילוקי הראשון דאילא דיבנה היה לאחר החורבן והוי רק ענין ממונא ומנ"ל ענין רוחני בלי ממון שיהיה מותר ליקח שכר צריך בירור לתלמיד קטן כמוני אבל אנחנו דברי רבותינו אנו מקבלים (באימה ויראה) שהסכימו התוס' והרא"ש וכל הראשונים ובטור סי' רמ"ו ששכר בטלה מותר ליקח בעד הלימוד לבדו ובאמת דבר זה כנראה מתלמד לדברי הראשונים מסוגיא דכתובות ק"ו דמלמדי הלכות שחיטה והלכות קמיצה נוטלים שכרם מתרומת הלשכה וקשה הא אסור משום מה אני בחנם כו' ואין לנו לתרץ כ"א כתירוץ התוס' כתובות ק"ה ד"ה גוזרי גזירות בסופו וכתוס' כתובות ק"ו שם שפסקו כל היום בזה והי' בטלה דמוכת ומותר ומוכח דבטלה דמוכח מותר וכדעת רבותינו ז"ל אבל טעמא דמלתא לא ידענא מהיכא וד' יאיר עינינו בתורתו:

ד ועוד יש לי לדון דהנה האי קרא דראה למדתי אתכם בתורה כתיב א"כ הא תינח בתורה והוראה ודינים אבל הנוטל שכר להעיד להזות ולקדש דאסור ליטול שכר מצוה כנראה לא ידענא מנ"ל וכנראה דילפי חכמים מהאי גילוי דכאשר צוני ד' דלאו דוקא שכר ללמד תורה אלא שכר כל מצוה המוטלת עליו שהחיוב מונח אקרקפתא דגברא לעשות להשני אסור לקבל שכר בעד זה וכן למדתי מתורתו של הרמב"ן בספר תורת האדם סוף שער הסכנה שכתב לענין שכר רפואה נ"ל דמותר ליטול מהם שכר בטלה וטרחה אבל שכר הלימוד אסור דאבדת גופו הוא ורחמנא אמר והשבות לו ואמרו לענין מצות מה אני בחנם כו' עכ"ל הרי דילפינן מהאי אני בחנם לענין כל המצות ודבר זה מתקאי מהא דלהעיד ולהזות ולקדש כו' [ואולי אפשר לומר לפ"ז דאחרי דמזה ילפינן לכל המצות א"כ השבת אבדה ג"כ אסור לקבל שכר כמו כל המצות ואחרי ששוב מצינו היתר אפס כי לא יהי'

בך אביון שלך קודם ילפינן מזה דמותר ליקח שכר בטלה בכל המצות אבל זה דוחק דכאן לא נאמר רק שלך קודם והיינו בממון לענין ממון של חבירו אבל לא בממון לענין ענין רוחני של חבירו שישאל שאלה על מצוה עוברת כציצית ותפילין ואתרוג וקמיצה וכו' וע"כ נראה דהיתר זה קבלו חכמים בע"פ ואולי יש לומר דהיתר זה למדו חכמים מהא דתני ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ת"ל אמת קנה וקשה כשאלתנו באות א' דאיך אפשר שמותר ליתן כסף ולעבור אל פ"ע כו' וע"כ מוכרח שמתפרש שאם לא מצא אצל איש שיש לו זמן לבטל וילמוד אצלו בחנם שילמוד בשכר אצל מי שאין לו זמן לבטל וישלם לו שבר בטלה א"כ מוכח מקרא דאמת קנה דהלכתא גמירי ואסמכוהו שלמה וגמרן דמה אני בחנם לא נאמר רק בבטלה שאין לו שום היזק אבל היכא דמבטל מעסקיו מותר ליקח שכר ומוכרח מזה לפע"ד כפי' דסוגיא נגד מ"ש מרן הב"ח תוצאת הדברים מדברינו דשכר בטלה מותר ליתן אבל בזה הוכרע להיפוך שאם האיש בטל ממלאכתו ומבקש שכר אסור לו ליתן ואין לו רשות ללמוד בשכר כן נלע"ד:

ה והנה שיטת הרמב"ן דחיוב הלימוד ועשיות כל המצות שמחויב לעשות לחבירו בחנם למדנו מקרא דמה אני בחנם לפע"ד אין שיטת רש"י כן למדקדק בדברי רש"י שכתב ז"ל מנה"מ דאסור להורות הוראה וללמד תורה בשכר עכ"ל ושייר להעיד כו' משמע דעיקרא דהאי קרא בת"ת כתיב ודין היינו תורה אבל להעיד ולהזות ולקדוש כו' לא הוי רק מדרבנן כן נלע"ד וכן מצאתי ת"ל להגאון מהר"י ברלין בשאילת שלום פ' דברים שאילתא ק"מ אות קל"ו ועוד ידרוש לנו איה"ש אחרי נרחיב בזה איזו פרטים והנה הרע"ב כתב בפ"ד דבכורות מ"ו בבית ישראל ראיתי שערורי' כו' שלא יבוש הרב ליקח מעות בעד סידור והגט וכן העדים החתומים על הגט וסיים זה לשונו וחושש אני לגט זה שהוא פסול דהא תנן במתניתין הנוטל שכר לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטלה עכ"ל והרמ"א באה"ע סימן קנ"ד כתב עליו שאינו כלום שהוא מדמה דבר זה למה שאמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטלים ואין ראיה כי סידור הגט אינו דין אלא לימוד בעלמא וכן העדים הואיל ומתנים שאם יקלקלו שישלמו מכח זה מותר להם ליטול שכר הרבה או מטעם דהעדים אסורים לישא הגרושה עכ"ל, ודברי הרמ"א מופלאים כמו שחמה עליו הט"ז שם ס"ק ב' דהא גם לימוד אסור בשכר דהכי איתא בפ' עד כמה (דכ"ט) מנה"מ פרש"י דאין נוטלים שכר על הוראה ות"ת שילמוד אר"י א"ר דא"ק ראה למדתי אתכם כו' מה אני בחנם כו' עכ"ל ונרחיב הדברים הנה אם נאמר שכונת הרמ"א שרק הלכה למעשה אסור ליטול שכר אבל לימוד שלא למעשה מותר נמצא דסוגית התלמוד דנוטל שכר לדון לק"מ ששם מיירי למעשה שפיר דיניו בטלים משא"כ לימוד בעלמא מותר ליקח שכר וכן משה למד

הכל לישראל הלכה למעשה וע"ז נאמר ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ד' אלקי וע"כ לא הקשה הט"ז רק מדברי רש"י שכתב על ת"ת שילמוד אבל א"כ עדיפא היה לו להקשות דסידור הגט הוי הלכה למעשה, ואם נאמר דכונת הרמ"א דרק על דינים שבין אדם לחבירו נאמר איסור מה אני בחנם ונפרש ומשפטים כאשר צוני ה' כו' דקאי רק אחלק המשפטים ועל כן לימוד מותר, בשכר מלבד דזה דוחק עצום דכאשר צוני קאי גם אחוקים מלבד זה איך יפרש הרמ"א הא דלהעיד עדותן בטלה ואף שתחלק ותאמר דגם זה בממונות דוקא דשייך למשפטים אכתי תקשה דלמה טרח הרמ"א בהחורן של עדי הגט שיקחו שכר הא התם באיסור אין כאן דרש דמה אני בחנם ועוד דקשה לדידיה מהא דלהזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפ"מ הא התם אין בו ד"מ אלא ע"כ דגם אחקים קאי הצווי וביחוד להרמב"ן דכולם ילפינן מהא דמה אני בחנם אם כן דברי רש"י שכתב ז"ל להורות הוראה מוכרח וגם דברי רש"י שכתב וללמד תורה מתניתין מפורשת בנדרים (דל"ז) המודר הנאה מחבירו מלמדו מדרש הלכות ואגדות וילפינן שם בגמרא מהא דמה אני בחנם וא"כ דברי הרמ"א שכ' ז"ל לימוד בעלמא תמוה מאד וע"כ אמיתות כונת הרמ"א ז"ל כדברי הט"ז לפע"ד ואין חילוק ביניהם שכתב ז"ל ולפע"ד דבין בגט ובין בחליצה אף אם קרוי דין האיך יעשה הבעל והיבם מכל מקום אין הרב עושה שום מעשה אלא הבעל והיבם הם העושים וא"כ איך שייך לומר דהגט בטל או החליצה דהא עכ"פ הבעל והיבם עשו כדת ולא אמרינן הנוטל שכר לדון דיניו בטלים אלא דהוי כאלו לא הי' דין כלל עדיין ביניהם ומעשה הדין בעל וכן במ"ש הנוטל שכר להזות ולקדש אפרו אפ"מ ופסול דהוא עצמו המקיים המצוה וכיון שמעשה שלו בשכר הוא בטל כאלו לא היה המצוה כלל משא"כ בגט וחליצה שאף אם יתבטל הוראת הרב מ"מ המעשה שעשה הבעל והיבם אינו בטל אלא דמ"מ יש איסור על הרב הלומד בשכר מכח מה אני בחנם כו' עכ"ל ובאמת לפע"ד לא חידש הט"ז מאומה דלא בא הרמ"א לומר רק על מ"ש הרע"ב שחושש שיהיה הגט פסול כמו הנוטל שכר לדון ע"ז כתב הרמ"א כי הוא מדמה ד"ז למ"ש הנוטל שכר לדון דיניו בטלים ואין ראיה (שיהא דיניו בטלים) כי סידור הגט אינו דין אלא לימוד בעלמא וכמ"ש הט"ז שהמגרש בעצמו עושה הדבר אם כן סלק לימוד הרב המעשה לא תתבטל ואי דא"כ טעמא בעי אמאי לא השוה הרמ"א את מדותיו בגט ובחליצה כי בחליצה כתב בסי' קס"ט שהמסדר לא יקח וכל הטעמים שכתב בגט לא מהני בחליצה ותמוה שהרי שוים הם כמש"כ הט"ז לפע"ד חילקם הרמ"א מפני ששיטתו דלא כהנוב"י (סימן) שהסכים דגם בגט בעינן שלשה אלא דסבר דבגט ל"ב שלשה משא"כ בחליצה בעינן שלשה מה"ת וחלצה בשנים פסולה וא"כ בחליצה

אם הדיין נוטל שכר דהוי כמי שאינו הוה חליצה בלי דיינים והחליצה בטלה משא"כ בגט אם נוטל שכר דהוי כגט בלי דיינים כה"ג הגט כשר (ולפ"ז עד כאן לא החמיר הרמ"א רק בג' הדיינים מהחליצה אבל השנים הנוספים יכולים ליקח) ובגט יכולים ב"ד ליקח כי לא נצרכו לב"ד כלל שאינו אלא לימוד ולא דין וע"כ לא איכפת לנו אם בשביל הקבלת כסף לא יהיה המסדר דיין שמתבטל שם דין מזה ודוק, ויש לי להוסיף בזה דברים דבאמת הא דקיי"ל הנוטל שכר לדון דיניו בטלים תמוה מאד דמה שייך דיניו בטלים אטו אם ראובן יטעון מנה לי בידך ושמעון משיב לו חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ופסק הדיין שישבע (ואילו"מ) יהיו דיניו בטלים ומה יוסיף הדיין השני וכבר מצאתי למהרי"ט ח"א סימן ס"ט שהקשה כן ותירץ דמיירי בשודא דדייני יעו"ש וא"כ הא תינח התם אבל בגט שישנו סדר מיוחד מה שייך דיניו בטלים וזה כונת הרמ"א שאינו אלא לימוד בעלמא פי' ולא נדרש להכרעת הדיין בכאן משא"כ בחליצה שנדרש שיהיה בכאן ישיבת שלשה דיינים ואם כן כיון שנפסל ולא נקרא דיין חסר דיין אחד והחליצה בטלה ואוסיף ביאור בדין מפורש אין הדיין רק כמעשה קוף בעלמא ודל הדיין מהכא ולוא הבע"ד ידעו בעצמם הדין ועיינו בספר היה די וכן בסדר הגט משא"כ בחליצה בעינן לגופו של הדיין שיהיו בכאן שלשה דיינים עיין בדברים:

ו והנה לפמש"ל לחדש דבר דלדידן לשיטת רש"י הא דמה אני בחנם לא נאמר רק בח"ת ודינים אבל להזות ולקדש ולהעיד לא הוי רק מדרבנן נ"ל לבאר בזה דברי הירושלמי דסנהדרין פ"ק חד בר נש אזיל למידן קמי' דרב הונא א"ל אייתי לי בר נש דיסוק תחותי לדיקלא רב הונא הוי רעי תורין והוי ידע בסהדותא לחד בר נש א"ל אייתי שהד עלי א"ל הב לי אגרא ותני כן נותנין לדיין שכר בטלו ולעדות שכר עדותו עכ"ל הירושלמי ועמדנו לדקדק דברישא א"ל אייתי לי בר נש תתותאי ובסיפא לא א"ל כן כי אם הב לי אגראי הלא דבר הוא ואמרנו דרב הונא השמיענו ד"ח לפמש"כ לעיל דהא דלהעיד שאסור ליטול שכר לא הוי רק מדרבנן ולפ"מ שהבאנו לעיל אות א' בשם הב"ח דשכר בטלה דמוכת מותר ליקח ושכר בטלה דלא מוכת דתניא מכוער הדיין שנוטל שכר אבל דינו דין דלא אסור רק מדרבנן ולפ"ז אמינא דהא תינח בדיין שנוטל שכר לדון אסור מה"ת ובלא מוכת גזרו מדרבנן לכתחלה משא"כ מוכח דמותר אבל בעד שנטילת שכר לא הוי רק מדרבנן ע"כ מותר ליקח שכר בטלה אפילו דלא מוכח ולפי זה רב הונא כשבא דין לפניו רצה להראות לכל שלוקח שכר בטלה דמוכח דוקא ע"כ אמר הב לי גברא דייתי תחותאי לדקלא אבל בעדות שדי בשכר בטלה דלא מוכח ע"כ אחרי שהיה רועה תורין אמר לו הב לי אגראי ולפי שרב הונא הבין שיתמהו הרואים והשומעים דבפעם הראשון

בקש גברא תחותיה ובפעם הב' בקש אגרא וע"כ הביא ראיה לדבריו שהדין כן מברייתא שגם בברייתא ישנו שינוי עצום כמו שאמר ותני כן נותנים לדיין שכר בטלו ולעדות שכר עדותו שאמאי חלקם לשנים ובלשונות שונות אבל הן הדברים שלדיין אינו מותר רק בטלה דמוכת ע"כ אמר שכר בטלו ולעדות מותר אפילו בטלה דלא מוכח ע"כ אמר שכר עדותו והדברים נחמדים:

ז ובירושלמי שם תני חד גברא סאיב לחד כהן אתי עובדי' קמי דר' יצחק (פירש הפנ"מ שתבע מה שטמאהו והפסידו שלא לאכול בתרומה) ואוכלי' חולין (חייבו להאכילו חולין סברין מימר שיוצאין לו דמי תרומה מתוכן ע"כ ותמוה מאד לפי' המפרשים דמיירי בעלמא איך יתחייב איש שיטמא לכהן להאכילו חולין הא הוי היזק שאינו ניכר ולא עשה מעשה בגוף דבר הניזק כו' ואולי משום קנסא אבל אמתת הדברים דמיירי בכהן שהלך להעיד בארץ העמים ומטמאו מתרומתו וכמתניתין דבכורות (דכ"ט) ואם הי' כהן ומטמאהו מתרומתו מאכילו חולין אבל השמיענו שיוצאין לו דמי תרומה מתוכן כנ"ל ואין ספק בזה שכן הוא שהרי הרא"ש הביא בפרק עד כמה סימן ה' דברי הירושלמי הלזו לענין שכר בטלה הביא עובדא דר"ה והביא ג"כ בסופו עובדא דר' יצחק דלפי' המפרשים ל"ש כלל להכא ולפמ"ש שייך לעדות ולמתניתין דבכורות וכן הרמב"ן בהלכות בכורות וחלה הביא אמתני' הלזו כל דברי הירושלמי הנ"ל והדברים מפורשים כנ"ל:

ח נשובה נא לבאר פרטי ההיתרים ממה שמותר ליקח שכר לכ"ע אם כי אסור ללמוד בשכר אבל המשגיחים על התלמידים נראה שמותר ליקח שכר וכן מצאתי לא' מן הראשונים שפירש דברי הירושלמי בנדרים פ"ד ה"ג כתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתה בחנם יכול מקרא ותרגום כן ת"ל חוקים ומשפטים חוקים ומשפטים אתם מלמדים בחנם ואי אתם מלמדים בחנם מקרא ותרגום וכן חמי מתנייא נסבין אגריהון א"ר יודן בי ר' ישמעאל שכר בטלה היו נוטלין עכ"ל שטרתו המפרשים ופירשו וכן חמי כו' דקושיא היא שאנו רואין שלומדי משנה נוטלין שכר ותי' שכר בטלה היו נוטלין אבל המפרש הקצר פי' וכן חמי מתנייא המשגיחים על הלימוד נסבין אגרי' נוטלים שכר שבעד ההשגחה מותר ליקח שכר אלא דלפ"ז לפי המסקנא שמדחה דשכר בטלה היו נוטלין משמע דחמי מתנייא (משגיחים) גם כן אסורים ליקח שכר והיא חומרא גדולה ועל כן הי' נ"ל דר' יודן לא דחי הדין דחמי מתנייא נסבין אגריהן רק אמר דבי ר' ישמעאל שכר בטלה היו נוטלין פי' חמי מתני' שאצל ר' ישמעאל או שבבית מדרשו של ר' ישמעאל החמירו על עצמן והיו נוטלין שכר בטלה ולא שכר פעולת המצוה [ובזה א"ש לישנא דהיו נוטלין] יעו' בר"ן נדרים ל"ז וברי"ף

שכולם גרסו א"ר יודן בר' ישמעאל והנלע"ד כתבתי ויעו' מע"מ בכורות פ' עד כמה אות ו' אבל דע לך דעוד נ"ל ד"ח בשיטת הירושלמי דבאמת נשתוממתי שהתיר לשלם שכר בעד תרגום דהוי פירוש התורה א"כ איך מותר ליקח שכר ועוד דאיך ממעט ממשפטים הלימוד בפ' משפטים וחקים וביחוד דבגמ' דידן (דל"ז) לא התירו רק שכר פיסוק טעמים ולא יותר וכאן התירו שכר פירוש גמור על התורה מפי ר"א ור"י וע"כ הי' נ"ל דשיטת הירושלמי דדברים שבכתב שהתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה לראות יבא ויראה מותר למלמדה ליקח שכר אבל האיסור הוא תורה שבע"פ שהרי כאשר צוני ה' אלקי היינו רק בע"פ שמתחלה למד ד' עם משה בע"פ ואח"כ אמר לי' כתוב לך את כל הדברים האלה כו' ומשה למדן לישראל בע"פ ואח"כ כתבן משה ולפי זה נמצא שאחרי שתרגום נכתב מותר ללומדו בשכר אבל דברים שבע"פ לא ולפי זה עד שלא נכתב המשנה היה המשנה נלמדת בחנם ומשנכתבה מותר ליקח שכר בעד מתני' וע"כ אמר וכן חמי מתני' לומדי משנה נסבין אגריהן אבל לומדי גמרא לא וע"ז דחי א"ר יודן כו' את הדין לא דחה אך סובר דבי ר' ישמעאל היו נסבין שכר בטלה כן נ"ל ולפ"ז לשיטת הירושלמי אפשר דאחרי שנכתבה הגמ' אולי מותר ללמוד כבכתב גם בשכר אבל שטת הבבלי ודאי אינו כן שהרי שיטת הבבלי שלא התירו רק משום דבפיסוק טעמים לאו דאורייתא ואל"כ אסור ע"כ להלכה אין נ"מ בזה כמש"כ:

ט נ"ל דדיני קנסות מותר ליקח כמו דיני פשרות שכ' הב"ח בסימן ט' ודבר זה למדתי מעומק דברי התוס' בכתובות (דק"ה) שכתב ז"ל אהא דגוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה ז"ל הא דלא פריך הכא והיכי עבדי הכי והא כתיב ושוחד לא תקח כדפריך עלה דקרנא אומר ר"ת משום דלא אסור אלא מבעלי דינים אבל הכא משל צבור ורבי מפרש דהני לאו בתורת שכר היו נוטלים אלא הרי כל שעה היו יושבים בדין ולא היו עוסקים בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והי' מוטל על הצבור לפרנסם אבל קרנא אקראי בעלמא היה יושב בדין ולא הה לו ליטול שכר ומהאי טעמא נמי א"ש הא דאמרינן לקמן דק"ו מלמדי הלכות שחיטה והלכות קמיצה היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה אעפ"י ששכר ת"ת אסור כדאי' בפ' אין בין המודר דל"ו עכ"ל ולפי שראיתי להפני יהושע שכתב ז"ל שלא יכול להלום דברי התוס' דמה מהני התירוץ הראשון דהיה משל צבור אטו בשל צבור מותר לעבור על מה אני בחנם כו' אמרתי לבארם והוא דכשנדקדק בדברי התוס' לא הקשו רק היכי עבדי הכי והא כתיב ושוחד לא תקח כו' ולא פרכי' והא כתיב מה אני בחנם וע"כ נ"ל שכל דברי התוס' אחד כשאנו יודעים לדורשם דגוזרי גזירות שבירושלם פרש"י דנין דיני קנסות היו דייני

קנסות וכל ענין השייך לקנס היה שייך להם ועליהם אין כאן חובת דין ולימוד תורה וע"כ אין כאן מה אני בחנם אבל ושוחד לא תקח איכא גם על קנסות שהרי כשם שאסור להטות את הדין כך אסור להטות הפשרה וכן הקנס והיו צריכין לתרץ דנקיטי מתרווייהו אבל קושייתם אמאי לא פרכינן עליהם כדפרכינן אקרנא ותי' שלא היו נוטלים מהבעלי דינים כ"א משל צבור וא"כ לא שייך שוחד ומה אני בחנם ל"ש כלל הכא ותי' הב' תירצו דכיון דכל שעה היו יושבים בדין כו' היו יכולים ליטול שכר והתבונן שכ' ומהאי טעמא פי' מהטעם השני א"ש הא דאמרו לקמן מלמדי הלכות שחיטה וקמיצה לקחו שכרם מתרומת הלשכה אעפ"י ששכר ת"ת אסור כו' אבל מהטעם הראשון אינו מיושב הא דהלכות שחיטה וקמיצה שלקחו שכרם מפני שנטלו מצבור דאכתי איכא איסור דמה אני בחנם ומוכרחים אנו לתירוץ הב' נמצא דבדיני קנסות מותר ליקח משני הצדדים אף שאין כאן בטלה דמוכח ומצבור ודאי מותר ליקח וגוזרי גזירות היו דייני קנסות ולאו דוקא קנסות קבועות כלומר כללים בקנסות אך גם כל עסק שהי' שייך לדיני קנסות היה נמסר להם ומסולק כל מה שטרח הפני יהושע בזה. לפע"ד:

[י] אם מנית כל עסקיו כתבנו תירוצו של התוס' שכתבו בלשונם ורבי מפרש דהכא לאו בתורת שכר היו נוטלים אלא הכא כל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקים בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הציבור לפרנסם עכ"ל ובאמת דבריהם מפורשים בשבת קי"ד איזו ת"ח שבני עירו מצוים לעשות מלאכתו זה שמניח חפצו ועוסק בחפצי שמים והנ"מ למטרח ברפתי' יעו"ש וא"כ כל שהוא יושב כל שעה בדין ומניח כל חפציו מוטל על הצבור לפרנסו וזה היתר יותר משכר בטלה דמוכת לפע"ד שהרי מוכח לכל שאין לו במה להתפרנס ואלו הי' דואג לנפשו הי' מוצא מאומה והוא מקדיש כל ימיו קודש לה ודאי מותר לו ליקח שכר וכן כתבו התוס' בבכורות (דכ"ט) שלא היו עוסקים בשום מלאכה ובע"כ מוכרחים להתפרנס עכ"ל והרא"ש בבכורות שם מסיים ולא הי' אפשר להם למות ברעב כו' יעו"ש ומ"מ היתר זה ג"כ תמוה מנ"ל לחכמים אחרי שהתורה אמרה מה אני בחנם וכנראה לי דאפילו תאמר שכר בטלה דמוכח מותר אולי אפשר להסתפק דהתם מניח עסקיו והולך ללמוד ומתבטל אבל האיש הלזה אפשר שלא היה מרויח מאומה והיה מוכרח לחזור עה"פ אבל בתורת צדקה ולא בתורת שכר וא"כ אפשר דאין היתר זה שאנו אומרים שמצוים הצבור למטרח ברפתי' כ"א בתורת צדקה והוא מקבלם בתורת צדקה ובזה מותר לקבל דכיון דכל עסקיו בזה א"כ ימות ברעב וע"כ הוא מוכרח גם כן להתפרנס מן הצבור והצבור מוכרחים לפרנסו אבל רק בתורת צדקה ולא בתורת שכר וזה הוא ההיתר שלו ונפ"מ שאם ת"ח שני בא

לעיר יכולים צבור גם כן לפרנסו והוא יכול לקבל מפרנסת הראשון דאין בזה שום חיוב רק צדקה ואין זה בתורת שכר כ"א בתורת צדקה ולפ"ז יהיה לנו דבר חדש במלמדים שאין היתרן אם לומדים גמרא דוקא שאין להם שכר שימור אם לומדים עם גדולים ולא שכר פיסוק טעמים אם לומדים גמרא כמו ראשי ישיבות ונקצב להם שכר אם לא היה להם שכר בטלה דמוכת דהיינו שבטלו מעסקיהם ואין להם שום היתר לקבל רק בשביל שכל עסקם בכך אם לא נוכל לומר שמניח כל עסקיו פי' דהוי מוכת כמו שכתבו בלשונם התוס' בבכורות (דכ"ט) והרא"ש ס"פ עד כמה והמחבר סימן רמ"ו ס"ה רק אפילו בלא אגר בטלה דמוכח שהתירו באין לו במה להתפרנס א"כ דלא הוי רק מתורת צדקה נמצא שאין שום חיוב בכה"ג להוציא בדיינים ולא הוי רק מטעם נדר ואם יבא מלמד לד"ת על מה שהבטיחו לו בכה"ג לא יהיה באפשרי להוציא בדיינים וזה ד"ח שלא שמענו מעולם ועל כן נ"ל דהיתר זה אינו בתורת צדקה כי אם בתורת שכר ובכה"ג התירה התורה שהרי מקרא דמה אני בחנם כו' אנו לומדים דאסור ליקח שכר כל מצוה וכמו שכתב הרמב"ן וכל הראשונים בסופ"ב דקידושין יעו"ש בר"ן וריטב"א ותמוה טובא דאיך צותה התורה לתת לכהנים ולוים מתנות חלף עבודתם ודבר זה שייך להם עפ"י דין וכבר מצאנו כן להמעדני מלך בסו"פ עד כמה בדברי חמודות אות י"ג שכתב אבל למידן דינא נ"ל דנפ"ל ממתנות כהונה ולויה דכתיב חלף עבודתם עכ"ל הרי שכיון שמבטלים כל ימיהם על זה מותר להם ליקח שכר ושכרם אתם עד שיכולים למכור קביעתם זל"ז וכאמרם ז"ל בסוף סוכה לבד ממכריו כל האבות מה מכרו האבות זל"ז אני בשבתי ואתה בשבתך ואם בא ספק כהן ורוצה לקבל חלק במקדש דוחין אותו כס"פ נושאין ק"א והא דאמרינן מזיק מחנות כהונה פטור משום דה"ל ממון שא"ל תובעין כחולין קל"א אבל אלו היה קבוע ליחיד היה חייב לשלם ששלהם הוא ודבר זה בתורת חוב להנותנו ולא בתורת צדקה ואם כן דון מינה בכה"ג למלמד יחיד דה"ל ממון שי"ל תובעין ודאי מגיע לו ומוציאים בדיינים כנ"ל ויעו' בגט מקושר אות י"ט שהעיר מחלף עבודתם ולא זכר דברי הדברי חמודות:

יא והנה אף שידוע שהמהר"מ מרוטינבערג בתשו' (סי') רצה לומר דרק בלוים הוי חלף עבודתם ולא בכהנים מכל מקום גם מלוים איכא למילף ועוד שהרי גילתה לנו התורה בקרבנות לכהן המקריב לו תהיה ואף שהדין הוא ששייך למי שהוא ראוי להקריב אבל רק לבית אב שעובד באותו יום ולא לאותו משמר אפילו וכן כ' רש"י מפורש בפרשה צו (ז' ט') והוא מתו"כ שם וכן מפורש פ"י ממעה"ק ה"ד הרי דשייך דוקא להעובדים חלף עבודתם ובטלים מעבודת ביתם [וכמה תמוהים לי דברי רש"י ביבמות (דף קא) שכ' ז"ל שכל בית אב עובד יומו ונוטל עורות קדשים של יומו עכ"ל דמדוע לא אמר לענין

חלק המנות ששייך לאותו בית אב ועוד קשה שלפי התקנה האחרונה בפסחים דנ"ז היו מחלקים העורות בע"ש הכל ביחד וא"כ פירש רש"י לפני התקנה האחרונה וצ"ע] אבל קשה לי לפי המתבאר בב"ק דק"י שגזל הגר אשם קרי רחמנא ושוה לאשם בכל פרטיו ושם מתבאר שיהא שו"פ לכל המשמר יעו"ש בכל הסוגיא וברש"י ובשטמ"ק ותמוה מאד דה"ל לכל בית אב וצ"ע ואמרנו לישב עפמש"כ הקרבן אהרן פרשה צו פירוש על קושית הרא"ם דהא מפורש בזבחים ר"פ טבו"י לענין כהן המחטא דמפרשינן ראוי לחיטוי דיהבינן לכולה משמורה ובתו"כ קאמר לבית אב (ויעו' לח"מ פ"י ממעה"ק מה שתי' ע"ז) והק"א חידש דבחטאת ואשם שייך לכולה משמורה ובמנחה כתוב בקרא שני פעמים א' לכהן המקריב ב' לו תהיה וע"כ לא מרבינן רק בית אב דהוי מיעוט אחר מיעוט נמצא דבאשם ודומה לו שייך לכל המשמר וא"ש סוגיא דב"ק משא"כ בתו"כ מיירי במנחה והדבר נחמד אלא דדברי הק"א תמוהים לדעתי וגם דברי הרא"ם לפי דברי הר"מ בספר המצות וברמב"ם הלכות בית הבחירה (.) דהללמ"מ היו משמורות אבל לא בתי אבות ובתי אבות היה תיקון שהיו יכולים לתקן עפ"י ראשי הכהנים ולשנותם כמו שירצו ובכל זמן היה הראש של הכהן מחלקם לבתי אבות רצונו ראש כל משמר וא"כ מה"ת לא הוי רק כולה משמורה והא שאמרו בתו"כ לכולו בית אב היינו לאחר שתקנו ומיושב קו' הרא"מ פשוט וברור ובזה שכתבנו מיושב לנו מה שהקשינו בערכין די"ב ארבע משמורות עלו מן הגולה ידעי' וחרים פשחור ואימר עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות בללום ונתנום בקלפי בא ידעי' ונטל חלקו וחלק חבריו שש כו' וקשה לנו לפי המבואר במנחות ק"ז דששה בתי אבות היו בכל משמר א"כ ד' משמורות הוי כ"ד בתי אבות א"כ לא היו צריכין לשום חלוקה ושום גורל כי יזכו ויתחלקו לפי הב"א ורצוני לה"ר מזה לשי' רש"י בתענית דט"ו דז' בתי אבות הוי אבל לפמש"כ שהבתי אבות היו משתנים לפי דעת ראש המשמר א"ש [ובאמת קושית הרא"ם העצומה לק"מ לפע"ד דבלשון חכמים לבית אב משמורה קרי ליה כדאמרינן בפסחים דנ"ז דהבתי אבות היו נוטלים בזרוע ע"כ תקנו בע"ש עד דאתי כולו משמרות וכונתו כולו בתי אבות שאחר שחלקם לב"א נקראו גם הם משמורות יעו"ש]:

יב ויש לי עוד לדון לפני רבותי דבר חדש והוא דהרמ"א ז"ל כתב בריש דבריו בסימן רמ"ה רב היושב בעיר ולומד ברבים יכול חכם אחר לבוא שם וללמוד אפי' אם מקפח קצת פרנסת הראשון מה זה שדקדק הרמ"א רב היושב בעיר ונלפע"ד לומר שדבר גדול דיבר הרב שהרי אין היתרו של הרב מהרא"י רק מפני שהכנסת הרב אנו בושים על היתרה, וע"כ ל"ש לומר ע"ז השגת גבול והנה לפי מה שחידש התוסי"ט בבכורות פ' עד

כמה אהא דהנוטל שכר לדון וכו' ז"ל לפמש"כ הב"י סו"ס כ"ח בשם תשובת הרשב"א שלא אמרו הנוטל שכר להעיד עדותו בטלה אלא בעדים שנעשו עדים כבר שהם מצוים להעיד ולא רצו להעיד עד שנטלו שכר ודומיא דנוטל שכר לדון כו' אבל מי שאינו מחויב להעיד אינו בדין זה לפ"ד עכ"ל והשתא דאתית להכי אף בדיין יש לומר כך שלא אמרו אלא בבאו לפניו לדין אבל כשקובעין אותו להיות קבוע לדין זה אינו בכלל המצוה שכשאינו קבוע היום יבואו לפניו ולמחר לפני אחר ולפיכך כשנקבע רשאי להתנות בתחילת קביעתו שיטול שכר על כך עכ"ל ולפי זה אמינא עוד יותר דלדידי ברור שאם באים לדון ומבקשים אותו ליסע למקום אחר כדי לשמוע דין ודאי מותר לו לקבל שכר וכעין תשובת הרשב"א לענין עדות ולפ"ז אמינא רב שדר בעיר אחת ובאים בני עיר אחרת ומבקשים שיבוא לשם ללמוד ולהורות ודאי אינו מחויב שיכול לומר בואו אלי ואורה לכם א"כ כשמתנים ומחייבים אותו ללכת לעירם מותר ליטול שכר בזה והם יכולים להתחייב לו וחיובים כאלו ודאי מותר ע"פ ד"ת ואח"כ כשמשיג לו אחד את גבולו ודאי הוי השגת גבול אלא דבעובדא דהתה"ד למי שרואה בפנים (סי') ה"ר לעמיל היה דר שם בתורת בע"ב וקבלוהו לרב ואח"כ בא הר"י ברונא וע"כ בזה התירו דוקא ברב שהוא בן עיר אבל רב דעקר סיכיה ומשכניה לבוא בעיר אחרת ע"פ תנאים ידועים ודאי מותר לו ליקח שכר וממילא המשיגו הוי ש כגוזל ממנו כן נראה לפע"ד:

[יג] ויש לי להוסיף דעת בזה והוא דיש לי להסתפק אמנם כן אסור לכל אדם מישראל לבקש שכר בעד לימוד תורה ומחויב ללמדו בחנם אבל מסתפקנא אם תלמיד חכם עומד ושני תלמידים באים לפניו ושניהם מבקשים שילמוד עמהם זה בזבחים וזה בפסחים והנה ודאי הרשות נתונה לו לבחור איזה מהם שירצה וללמוד עמו בחנם והנה הוא בוחר למסור זמנו למבקש ללמוד זבחים והשני המבקש ממנו ללמוד פסחים נשאר בלא רב אם מותר להמבקש ללמוד פסחים שיאמר לו אנכי אתן לך שכר ולמוד עמי ולא עם המבקש זבחים שנמצא שאינו מקבל שכר הלימוד כי אם שכר הבחירה עם מי ללמוד וזה אחרי שאין התורה מכריח לו שילמוד דוקא עמו נמצא על זה חיוב של חנם ונמצא שמותר לו ליקח שכר בעד זה או דלמא גם על זה אסור ליקח שכר שמ"מ הוא נוטל שכר מנסיבת לימוד והנה הדעת מכרעת שאחרי שמותר לו לבחור ללמוד עם מי שירצה נמצא שאין התורה מכריח לו ללמוד עמו ממילא מותר לו לקבל שכר ע"ז. ואחרי ההתבוננות אמרנו הנה התוס' בב"ב דל"ה ד"ה שודא דדייני כתבו בשם ר"ת למי שירצה הדיין ליתן יתן ולא כפי' הקונטרס שיאמדו דעתי של נותן כו' ובהדיא אמרו בירושלמי למי שירצו להחליט מחליטין וא"ת אם כן יתן למי שיתן לו שכר יותר וי"ל דכל דיינא דמקבל אגרא לאו

דיינא הוא עכ"ל וביאר ההפלאה בכתובות בפ"ו דכונת התוס' הוא משום דקיי"ל הנוטל שכר לדון דיניו בטלים יעו"ש הנה למדנו מזה אף דהבחירה בידם ליתן לאיזו שירצו וא"כ אין להם הכרח שיתנו לזה דוקא והברירה בידו א"כ בעד הברירה יהיה מותר ליקח שכר ואעפ"כ גם בעד הברירה היכא שהרשות בידם כ' התוס' שאסור להם ליקח שכר א"כ ה"נ בכה"ג בנד"ד אסור אבל להר"ן בשבועות פ"ג בחי' לאלפסי שכתב ז"ל שיכולים ליקח שכר והביאו הד"מ חו"מ (סי' ר"מ) מוכת להיפוך דכיון דהרשות בידו ליתן לכל מי שירצו הקדימה בזה את זה לפני זה לא מקרי נוטל שכר לדון א"כ ה"נ דכוותיה כן היה נראה לכאורה, אבל דא בורכא לפע"ד דבאמת דברי התוס' בקושיתם נ"ל שמיושב לפי שיטת הרמב"ן בחי' לב"ב בשיטתו של ר"ת דהכונה באמרו למי שירצה הדיין ליתן יתן היינו לפי השערת הדיין מי ראוי לכך יותר ואין חילוק בין שיטת רש"י לר"ת אלא דלרש"י אמדינן דעת הנותן עם מי היה מקורב יותר ולשיטת ר"ת אומד הדיין דעת עצמו למי היה הוא נותן יותר וה"ר לזה מהא דשבועות ד"ל עולא חברנו עמית בתורה ובמצות למאי נפ"מ לשודא דדייני יעו"ש וא"כ כיון דהדיין צריך לאמוד דעת עצמו אם יקח כסף וימסור להשני הלא הוא לעומת אומד שלו שבלי הכסף היה נותן לראובן מפני שהוא ת"ח וכעת מוסר לשמעון והוי הטיית דין אלא דקושית התוס' הוא שהבנתם בשיטת ר"ת כמ"ש הרא"ש בב"ב שם למי שירצה הדיין ליתן בבלי טעם וע"כ שפיר הקשו כנ"ל דא"כ מי שיתן לו שכר יותר יתן לו אלא דגם זה תמוה לי מאד מה שתירצו דהוי כנטל שכר לדון כפי' הבנת ההפלאה שהרי בשעה שיצא הדין מפיהם איש פלוני אתה זכאי כו' דהיינו גמר הדין פסקו שהדין הוא שודא דדייני דהיינו שתלוי ברצונו של דיין ובזה נגמר הדין ובעד גמר הדין הזה לא לקחו שכר נמצא שלא היו נוטלים שכרם לדון ולא הוי דינם בטל ואתר גמר הדין שנמצא נתינת החפץ תלוי ברשותם מ"ט לא יהיה להם רשות ליקח שכר או כסף בעד זה ומה שייך זה להדין הא אין זה דין רק קיום הדין וקיום הדין תלוי ברצונם וכאות נפשם בבלי טעם ומדוע לא יהיה להם רשות ליקח כסף אחרי שעושים מעשה קיום כדין ואין הדבר רק ברירה בידם וע"כ התיר הר"ן ליקח אבל דברי התוס' תמוהים שאוסרים, ודוחק לומר שקיום הדין ג"כ מצוה ואסור ליקח שכר בעד זה שהרי אין נוטלים בעד קיום הדין כ"א בעד הברירה והברירה חפשי בידם והנ"ל לפמש"כ לעיל (אות) דשם דיין לא מקרי רק בלי שום כסף אבל דיין דמקבל אגרא לאו דיינא וע"כ בחליצה הוי כמאן דליתא וע"כ נ"ל דבדיוק כתבו התוס' דכל דין דמקבל אגרא לאו דיינא ולא זכרו הנוטל שכר לדון דיניו בטלים דהא לא שייך כלל לדינא דהנוטל שכר לדון שיהיו דיניו בטלים אלא לפי שהדין יצא שודא דדייני נמצא דבשעת השודא דהיינו קיום

הגמר צריכים להיות דייני ואם יקחו כסף בעד השודא נמצא דלא הוי דייני ונמצא דלא הוי בשעת מעשה שודא דדייני וזהו שדקדקו התוס' וכתבו דכל דיינא דמקבל אגרא לאו דיינא הוא וא"כ אם יקחו שכר לא מקרי שודא דדייני ונמצא שלא קיימו הפסק כלל ואחרי שיצא הפסק שיהיה שודא דדייני ממילא מחוייבים שיהיה בשעת השודא בלי שום קבצת שכר וע"כ בדיוק כתבו התוס' בלשונם דכל דיינא דמקבל אגרא לאו דיינא הוא כנלע"ד בביאור דברי התוס' (והוא נגד דבני הגאון ההפלאה):

[יד] וראיתי בש"כ חושן משפט (סי' ר"מ) שכתב דברי הד"מ ורצה לדחות דברי הר"ן בדוחק ולהשוות דברי הרמב"ן עם דברי התוס' לענין קבלת שכר ולפע"ד לדברי הרמב"ן אין מקום לקושית התוס' מקבלת שכר וכמו שכתבתי אמנם גם דברי הד"מ נפלאים שהשוה דברי הנמו"י לדברי הר"ן בשבועות ובאמת הנמוק"י בב"ב כתב כהרמב"ן וכמש"כ ודברי הר"ן נפרדים בפ"ע וכמש"כ אתאן לנ"ד דלפ"ז נשארנו בהשקפתנו הראשונה דאחרי דאין הכרח ע"פ התורה ללמד לזה מותר לו ליקח שכר ע"ז לכ"ע ובזה מיושב פשוט ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר ת"ל אמת קנה דמשכח"ל בהיתר גמור באופן כזה ולפ"ז ת"ח שיושב ולומד אמנם כן שמחויב ללמד בחנם אבל אפשר לו לקבץ חכמים אצלו בעירו ואינו מחויב ללכת ללמוד בעיר אחרת ואפילו בעירו אפשר ללמוד עם ראובן ולא עם שמעון נמצא שבעד הברירה הלזו ודאי רשות לו ליקח מעות לפע"ד ובזה אתי שפיר שיטת רש"י בהוריות ד"י בהאי עובדא דשני ת"ח שיש ביבשה ר"א חסמא ור' יוחנן בן גודגדא שיודעים לשער כמה טפות ישנו בים ואין להם פת לאכול ובגד ללבוש נתן דעתו להושיבם בראש פרש"י כדי שיהיו מתפרנסים מאותו שררה שיתן להם עכ"ל והקשו הראשונים דהא להושיבם בראש היינו ראש ישיבה והא אסור ליקח שכר ע"ז וע' בראשונים שפירשו דהכונה לשם כבוד ולא לשם פרנסה אבל דברי רש"י צ"ע ובאמת כל התירוצים לא מהני בזה שהרי בטלה דמוכח לא היה להם שהרי לא היה להם פת לאכול ובגד ללבוש והלא אין להם רשות ליקח רק כפועל בטל של אותו מלאכה דבטל מיניה וכל ההיתרים שבתוס' כתובות דק"ה ד"ה גוזרי לא מהני שהרי רש"י כתב בכתובות (דף קה) גוזרי גזירות נוטלין שכרן ומתפרנסים ממנו לפי שלא היו פסוקים במלאכתן עכ"ל הרי דשי' דהיה להם מלאכה ובטלוהו דאל"כ היה לו לומר בשום מלאכה כו' כמו שכתבו התוס' ודוחק להשוות דברי רש"י לדברי התוס' אבל לפמש"כ אותם העניים היו יכולים ללמוד עם תלמידים בחנם מבלעדי הישיבה שהשיבם ר"ג וא"כ כשבא ר"ג ובקשם ללמוד בישיבה שלו היו יכולים לקבל שכר כן נ"ל לישב שיטת רש"י [וע' בשטמ"ק לכתובות שם שהביא לשון רש"י במהדו"ק כהתוס'

אבל לשון רש"י בתלמודא דידן מהדו"ת משמע כמשכ"ל] והנה הא ודאי מוסכם דשכר טרחא מותר לקבל ואינו אסור אלא שכר ליחוד וכהדא דאמרינן בספ"ב דקידושין דשכר הבאה ומילוי מותר וכן אמרינן באילא דיבנה דבנפיש טרחיה התירו לו ליקח יותר] אבל כ"ז טרחה שאינו משתתף עם הלימוד אבל הטרחה המשתתף עם הלימוד כנראה אסור לקבל וכן ברפואה שכר האמירה הוא הלימוד כ' הרמב"ן שאסור לקבל אבל שכר טרחא מותר לקבל היינו (כדומה) אם מטריח את עצמו בעשיות הרפואות או כדומה והוי כמו שכר הבאה ומיצוי ויעו' ב"י (סי' שי"ב) ובדרישה שאף לפי שאין לו בטלה דמוכח נותנים לו שכר טרחא ואכמ"ל:

[טו] והנה מצאתי דבר נפלא וחדש בעיני בסמ"ק מצוה ק"ו שכ' מצוה ללמד לאחרים ובחנם כדדרשינן ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי מה אני בחנם אף אתה בחנם והתירו חכמים למלמדים ליטול שכר שמירה כגון קטנים והוא הדין לכל אדם שיש בו טורח כדאמרינן מלמדים הלכות קמיצה נוטלים שכרם מתרומת הלשכה עכ"ל, נראה שתירצו בזה שאינו מחויב רק ללמד באמירה ולא בפעולת הגוף להראות איך קומצין וע"כ קמיצה שהיא מעבודות קשות ולא יוכל ללמד לאחרים כי אם בפעולת הגוף שיקמוץ לפניו או שישחוט לפניו מחויב לשלם לו בעד הטורח ומותר לקבל שכר בעד זה אף שהמצוה משותף עם הטורח ולפ"ז בעד כל פעולת הגוף המשותף עם מצוה צריך לקבל שכר ומותר לקבל שכר כ"א בעד אמירה אינו רשאי ונמצא דבעד השבת אבדה משום מה אני בחנם כו' מותר ליקח שכר ומסוף דבריו נשתוממתי שלמדתי עוד שכתב ז"ל אך למבינים באמירה אחת אסור ליקח שכר [וכנראה ששיטתו דבאמירה השניה מותר ליקח שכר בעדה וכן סיים וכתב ז"ל] ואעפ"כ יש מצוה לומר כמה פעמים כדאמרינן בעיר אמריה תאמר אם אמרת דברי תורה חזור ואמור ולפום צערא אגרא עכ"ל הרי דאעפ"י שמצוה לומר כמה פעמים מותר ליקח שכר בעד הפעמים השנים ואינו אסור רק באמירה הראשונה ואולי מפני זה התיר למלמדי הלכות קמיצה מפני שהיא מלאכה שצריכה ללמדה כמה פעמים ועל הפעם השני וכו' מותר לקבל שכר אלא דקשה לי מסוגיא דנדרים (דל"ז) מיתבי תינוקות אין קורין בתחלה בשבת אבל שונין בראשון בשלמא לר' יוחנן דאמר שכר פיסוק טעמים היינו דאין קורין בתחלה בשבת ופרש"י ז"ל דהואיל ומעולם לא למדו ד"ז אלא עכשיו אינו מלמדו אלא בשכר ואתי למשקל שכר שבת אבל שינון עביד ליה בלא שכר עכ"ל וכן כתב הר"ן ז"ל לפי שעיקר השכר אינו אלא על קריאה ראשונה ואחזרה לא שקלי אגרא עכ"ל ומתבאר בדברי הרא"ש שכתב ז"ל אין קורין בתחלה משום דאסור ליטול שכר שבת אבל שונין שכבר ידעו בפעם הראשון

פיסוק טעמים ועל שאר הלימוד אינו נוטל שכר עכ"ל וקשה לפ"ז גם לר"י להסמ"ק הא בפעם השני מותר ליטול שכר בעד לימוד וא"כ נהי דפיסוק טעמים הוי חזרה אבל מה שחוזר עמם הלימוד הלא יעול שכר בעד זה שהרי מותר לו ליקח שכר בעד הלימוד בפעם השני וא"כ אסור בשבת ועל כרחנו דדעת הרא"ש אין כדעת הסמ"ק לכל הפחות ולדעת הסמ"ק נהיה מוכרחים לפרש אבל שונים רק הפיסוק טעמים ובעד חזרת לימוד פיסוק טעמים אינו נוטל שכר אבל אכתי קשה גם לפירוש הזה דהא איכא גם לימוד חזרה, ודוחק לומר דבעד חזרת לימוד תורה אינו רוצה לקבל שכר אף אם יהיה לו מותר לקבל וא"כ אם בעד חזרת לימוד מותר לקבל ודאי בחול מקבלי ע"ז וא"כ איך יהיו שונין בשבת ובאמת סברת אחזרה לא מקבלי אגרא דוחק מאי טעמא לא יקבלו אטו לית לי' בטלה וטרחת השמיעה ואין לנו רק להוסיף דברי הרא"ש דאחזרה בשינון לא היו מקבלים אגרא רק מפני שפיסוק טעמים כבר יודעים וא"צ לחזור זה וע"כ כל השינון הוא מפני התורה והלימוד ושכר הלימוד אשור לקבל וע"כ לא מקבלים אחזרה וא"כ לשיטת הסמ"ק קשה דיקבלו אחזרה שכר שלפע"ד נראה דדברי הרא"ש מתאחדים עם דברי הר"ן ורש"י דאל"כ אין לו הסבר מ"ט לא יקבלו אגרא אחזרה] ודברי הסמ"ק מופלאים בעיני מאד:

[טז] ובאמת לימוד התורה כאשר צוני ה' אלקי דילפינן מראה למדתי אתכם מצינו בעירובין (דנ"ד) דכיצד סדר משנה מצינו דמשה למד ארבע פעמים אבל עם כל אחד רק פעם אחת משה למד עם אהרן ואח"כ עם בניו ואח"כ עם זקנים ואח"כ עם כל ישראל אבל שילמוד משה עם אהרן ארבעה פעמים לא מצינו וכבר עמדנו על שמועה זו שקשה להולמה דהגמ' אמרה שם מכאן אמר ר"א חייב אדם לשנות לתלמידו ד' פעמים ק"ו מאהרן ומה אהרן ששמע מפי משה ששמע מפי הגבורה כך הדורש מפי הדיוט עאכו"כ ותמוה שהרי אין הלימוד רק שהתלמיד חייב לשמוע ד' פעמים אבל שהרב יהיה מחויב ללמד ד' פעמים לא שמענו כלל שהרי משה למד לכ"א בפ"ע ואין לומר שהילפותא דהרי היה באפשרי משה ילמוד פעם אחת לאהרן ואהרן ילמוד פעם אחת לבניו ובניו לזקנים וזקנים לישראל וא"כ למה למד משה ד' פעמים וע"כ מפני שהיה מחויב ללמוד עם אהרן ד' פעמים ממילא רצה לזכות בזה עוד ללמד עם בני אהרן ועם הזקנים ועם ישראל וא"כ מוכח מזה שמחויב ללמד ד' פעמים כן רציתי לישב בדוחק אבל הדבר תמוה שאפשר למד עם כאו"א כדי שישמעו מפי משה ששמע מפי הגבורה וכדפרכינן ולגמרו כולהו ממשה כדי לחלק כבוד לאהרן כו' ונגמור ממשה ולעיילו בניו ולגמורי מאהרן ולעיילו זקנים לילפו מבניו וליזלו לגמרינהו לכולהו ישראל ומשנינן כיון דמשה מפי הגבורה

למד מסתייע מלתא ע"כ וא"כ אפשר דבשביל זה למד משה עם כולם והדבר צ"ב וחיפוש בראשונים אבל זאת למדנו שסדר לימוד מחויב הרב ללמד ד' פעמים וא"כ יהיה הדבר תלוי בהאי לימודא דמה אני בחנם אם יתפרש מה אני למדתי מה' בחנם א"כ לא למד מה' רק פעם אחת ואם נאמר מה אני לא למדתי עמכם כי אם בחנם א"כ למד משה ד' פעמים בחנם וא"כ ע"כ יפרש הסמ"ק כמו שפירש הרא"ש מה ה' למד עמי בחנם וכל זה דברים חדשים שישנו לפלפל בזה הרבה:

[יא] והנה ישנו עוד פרטים קטנים שיש להעיר הרבה כמו כל תקנות דרבנן שמותר לקבל עליהם שכר כפיסוק טעמים וכרמ"א יו"ד (כי' רמ"ו) ויש לי עוד להעיר על דברת המהרש"א ביומא (ד"כ) אהא דאי תגרת ליה פוץ עמריה שכ' ז"ל ורב היה נשכר לרב שילא יעו"ש דמשמע שרב נטל שכר בעד מה שהיה אמורא לפני רב שילא ורש"י ז"ל נזהר בזה וכתב ז"ל ה"נ כיון שהתחלתי אגמור עכ"ל נמצא שאין זה רק דמיון אבל המהרש"א מפרשה כפשוטו וכנראה שהיה לו להרב ז"ל הרגש הלזה שהרי הכי אסור לו לקבל שכר ת"ת ואיך לא היה נזהר רב בהא דמה אני בחנם דהוא עצמו קאמר לה וע"כ פירש דה"נ כיון שהתחלתי אגר כן יש לנו להעיר הרבה בהא דר' אבא דמן עכו דנפישי ליה בע"ת בסוטה ודמ"ו שרש"י נזהר וכתב ז"ל שנותנים לו מתנות ולא כתב ז"ל שנותנים לו פרס מצבור וכבר האריכו הראשונים בהיתר קבלת מתנות אבל כבר כתב הרב אלברצלוני כמו שהביא הטור בחו"מ (ס' ט) דנהגו בכל תפוצות ישראל לעשות הספקות קבועות לת"ת הממונים על הציבור יעו"ש והנה כבר האריכו בזה הרבה ואין זמנו אתנו כד קאמינא בפרטים אחרים אתאן לנ"ד הנה אמרנו ת"ל כמה פרטים בהו היתרא דעולבנא דדייני וביחוד דבאות יא יב הארכנו דברב שנתקבל בחיוב ללמוד דוקא עם אלו מותר לו ליקח שכר נמצא לפ"ז שהחיוב מגיע לו ע"פ הדין הנה כי כן הבא לגרוע ממנו הנהו מגרע מאתו דבר בעול גמור והנהו ממש ממסיגי גבול עולם וקאי בארור ע"פ דין ולא ממנהגא אפי' לפי דברי רמ"א וכש"כ ממנהגא כמו שכתב אדוננו הש"ך וכ"ז אפי' בסתם רב הבא להשיג גבול רעהו אבל בתלמיד שקבל תורה מרבו וקובע ישיבה לעצמו ועושה סדר לעצמו זאת חובתו ע"פ דין שאסור לו לקבוע ישיבה במקום רבו בחיי רבו ומכש"כ שאסור לו להתנהג ברבנות ולגרוע בכבוד רבו שדומה מוראו למורא שמים ותלמיד זה ראוי לכל גדולי הדור שיגדרו בעד פורצי גדר והנני פונה היום במכתבי לקהלת ס' כרצון הדר"ג מעכ"ת לתשובת הדר"ג אקוה להשתעשע באהבה ובזה הנני דורש שלומו באהבה רבה ואהבת עולם. ידידו יהונתן עליסבערג חופ"ק וואלקאוויסק:

ואלה דברי המכתב מהגאון הנ"ל לעדת ס' כבוד הרבנים הנגידים המופלאים ויראים כו' אשר בקהלת ישראל עדת ס' יע"א:

אחד"ש באה"ר וכבוד שמוע שמעתי כי בעיר מעלתכם קמו אנשים ויפרצו פרצות לעומת הרב המאה"ג דקהלתם מהרמ"פ נ"י והנה העמידו עליהם לראש תלמידו ל"א שמו הפורץ גדר התורה והנה אנחנו ממרחק לא ידענו אמיתתן של דברים כי אם מפי גדולי הדור אשר אין ספק באמיתת דבריהם העידו לנו כי הרה"ג דקהלתכם הוא הרב שנתקבל בהסכם כל הקהלה וכי פורץ הגדר תלמידו הוא הנני להגיד לכם אחי כי ע"פ דין תורתנו הקדושה אסור לאותו תלמיד להשתמש ברבנות ואם עובר על דברי גדולי הדור המתרים אותו הוראותיו המה ע"פ הדין אסורים ואסור לשאול תורה מפיו ואתם כולכם חייבים בכבוד רבכם הראשון ואם אותו תלמיד הוא ירא אלקים יטה אזנו לשמוע לדברי חכמים ולבקש מעו מרבו שקבל תורה מפיו ולא יגזול לחמו מפיו וכבר הארכתי בזה להלכה בקונטרסי באריכות לידידי הרב הגאון הגדול ר' משה נחום ירושלימסקי הי"ו אבד"ק קאמינקא הכ"ד המדבר בצדקה אחד אחוז בעבותות אהבת כל בית ישראל. ר"ח אדר שני תרנ"ז לפ"ק וואלקאוויסק יהונתן בהגאון מו"ה מרדכי ז"ל העליסבערג חופ"ק. והנה יש לי ת"ל הרבה לפלפל בדברי תשובתו וקנה מקומו בספרי כליל תפארת אשר הוא בכתובים עמדי יעזרני ה' להוציאו לאורה:

ח"ב סימן ט

דברי הרב המאה"ג וכו' מו"ה אלטר זאב הורוויץ אבד"ק סטריזוב בגבול אונגערין מלואים למש"ל סימן א'. כ"ה יום ה' לסדר ויצעקו בני ישראל כו' לפרט בונה ירושלים פה ק"ק סטריזוב:

החיים והשלום וכט"ס לכבוד הרב הגאון האמתי ראש גולת אריאל רשכבה"ג החריף ובקי מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא עמוד העולם פטיש החזק סיני ועוקר הרים נר ישראל ותפארתו וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא והגלילות:

אחרי הקידה כראוי לכבוד קדושתו הדרת גאונו שליט"א הנה בקשתי שטותה מול הדרת גאונו היות כבר ידוע לכ"ק את המעשה הרע אשר עושה לי הצר וכו' והיה מקפח פרנסתי בכל מה דאפשר וערכתי מכתבים לגדולי דורנו אודת זה וכ"ק הדר"ג שליט"א שלח תשובתו הרמתה והחזיק אותי בידיו הטהורות ודבריו הקדושים הנאמרים באמת עשו רושם גדול בעיני כל בני עירנו ואחריו מלאו דבריו כל גאוני ארצנו ומאז ועד היום שקטה העיר אכן ביום אתמול שב לקיאו שהסית א' מהבע"ב שלא יתן לי הרח"ש המגיע

לי ע"פ הדין והוא בעצמו סידר הקידושין אחר ההתראה שלא יסדר שום אדם קידושין בלא רשותי כאשר היה המנהג עד היום כמבואר בנוב"י ובחת"ס סופר יו"ד (סי' ר"ל) והשואל ומשיב תליתאה (סי' קכד) ובשאילת שלום (סי' קב) ובכמה תשובות הגאונים ולזאת פסלתי הקידושין כמבואר בתשו' הגאונים הנ"ל (ובתועפת ראם חחו"מ סי' כו) שהבא להשיג גבול הרב דמתא ומסדר קידושין הקידושין בטלין ומבוטלין לזאת בקשתי שטותה מול הדר"ג לרחם עלי ועל ב"ב להחיש תשובתו הרמחה ע"פ דת תוה"ק לגדור גדר שפרץ וכו' וכי יתפאר ג"כ שבעוד איזה ימים יביא לכאן שו"ב שיהיה תחת דגלו ואז ת"ו תתרבה המכשלה אנא להרים קרן התורה ושוחריה וכו' דברי עבדו המשתחוה מרחוק מול כפות רגליו ומצפה לתשובתו הרמתה לגדור פרצות הדור ולעמוד לימין התורה הק' אלטר זאב הורוויץ חופ"ק סטריזוב. וזאת אשר השבתי כקצרה לכבוד הרב המאה"ג מהר"א זאב הורוויץ אבד"ק סטריזוב הנה ע"ד המש"ג כבר השבתי לו בארוכה (והוא לעיל סי' א) בענין חזקת הרבנות דבעת הזאת שמקבלים רב ליתן לו פרנסתו והוא עוקר דירתו ממק"א פשוט דהבא לגבולו להזיקו מקרי יורד לאומנתו של חברו ומקרי רשע וכל גדולי האחרונים הסכימו לזה דהוראותיו בטלין ומבוטלין א"כ עתה ששב המש"ג לדרכו וסידר קידושין ולקח הרח"ש השייך לכת"ר הנה מלבד דכבר כתב הנוב"י מה"ת חאה"ע (סי' פג) דמצד המנהג אין אחר יכול לסדר (אף אם יתנו להרב שכר הקבוע) ויש ע"ז תקנה ואיסור מכבר כמו שהביאו בשם תשו' מהר"י מברונא (סי' רפב) הנה בזה"ז דזה פרנסת הרב וכמו שכתב ג"כ החת"ס חיו"ד (סי' ר"ל) דבזה"ז לא שייך לומר מ"ש המהרא"י [והעתיקו הש"ך יו"ד סי' רמ"ה ס"ק טו] על פרס זה אנו בושים וכו' דכעת כיון ששוכרים אותו הקהל כפועל ומביאים אותו ממקומו לכאן ומראים לו מקום לפרנסתו מגיטין וקידושין א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל וכו' אלא שוה הוא שכרו על עיקר ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנות וכדומה ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד וכל המקפחו גוזל וחומס יעו"ש וא"כ הדבר פשוט דגזלן וחמסן שסידר גו"ק בטלין ומבוטלין וכאשר הארכתי בספרי ברכת משה קוה"ת סימן י' דשו"ב המש"ג רעהו שחיטתו אסורה כנו"ט מכש"כ רב המש"ג רעהו בהוראותיו וגו"ק בטלין ומבוטלין כמ"ש בתשו' הראשונה ובפרט דהוא ג"כ נגד דינא דמלכותא לסדר גו"ק בלא רשות וכו' והאל הטוב ישיב שופטינו כבראשונה: והנני מברכו בברכת השלום הדו"ש כל נישאי דגל התורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא בעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן י

אודת הרבנות דק' הרומליב גאליציאן שכתב לי הרה"ג הר' יעקב מנחם דובין אבד"ק טאסט חתן הגאון האדיר החריף העצום וכו' מהר"י וצ"ל האבד"ק הרומליב אודת ירושת כסא הרבנות דשם, וז"ל מכתבו. ב"ה יום ה' ב' אדר תרנ"ו הרומליב:

שלום וכט"ס לכבוד הרב הגאון המפורסם חריף ובקי נפלא סיני ועוקר הרים פת"ח עמוד הימני מהולל בכל התבל בחיבוריו הנפלאים כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא והגליל:

נשען על האהבה והידידות בין כהדר"ג (ולהבדיל בין חיים לחיים) ובין כבוד חותני הגאון האדיר כש"ת ר' יעקלי ווייד‌ענפעלר אבדפ"ק זצ"ל באתי במכתבי הנוכחי לבקשו כי עתה כהדר"ג יראה אות אהבתו וטובו חסדו של אמת לעמוד לימין ב"ב שיחיו הרבנית הצנועה האלמנה העלובה ובניה היקרים הנחמדים יקרי המציאות וכעת הוא שעת הכושר לשלם גמול אהבה ותודה ובידו הגדולה להטיב כעת מצב אלמנותו ובניו שיחיו לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות הנה זה שלשי שנים ששלח"ת הרב הגאון חותני מהר"י זצ"ל והניח אחרו ז' הרבנית ובנים צעירים לימים וגם שני בנים גדולים חריפים ובקיאים יראי ה' ראוים למלא מקום אביהם זצ"ל אך לאשר שאחד מהם עוד לא נשא אשה אז לא נגמר עוד את מי מהם לקבל לרב אב"ד פה לכן גמרו ביניהם ונתנו כתב קאנסים שאנכי חתנו אמלא לע"ע את מקום חותני ז"ל עד שלש שנים וכל הפרס וההכנסות יתן להרבנית כמקדם ואחר השלש שנים יתקבל א' מבניו לרב אב"ד פה ועתה ביום כ"א שבט העבר כלו השלש שנים כמעט כל אנשי העיר בלב אחד כאיש אחד חפצים בטוב לקיים את אשר קימו וקבלו עליהם לתת משרת הרבנות דפה לאחד משני בניו הגדולים בתורה וביראה וראוים לאותה איצטלא וכאשר בידם כתבי תעודה הורמנות מפוארות מגדולי גאליציאן ה"ה הרב הגאון הגדול ר' יצחק שמעלקיש אבד"ק לבוב נ"י והרב הגאון המפורסם ר' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן נ"י אבל קמו עלינו כו' הרוצים להפר ברית לגרוע החזקה מבניו יחיו המגיע להם עפ"י דת תורתנו הקדושה ובפרט אחר שכבר נכתב ונחתם בחתימת כל אנשי העיר לקבל את אחד מהם והמה יעשו תחבולות וכו' שעי"ז יהיו מוכרחים למחול את חזקת הרבנות דפה וכתבנו להרבנים גדולים דמדינותינו הרה"ג מלבוב וברעזאן ושלחו לנו תשובתם כתבי איסור על השובי"ם דפה שלא ירימו ידם לשחוט שום דבר הצריך שחיטה עד שיתנו הפרש המגיע להרבנית וכו' עד שיעמדו אנשי העדה לד"ת עמה ובניה הרבנים שיחיו בדבר חזקת הרבנות אבל הנרגנים כו' ועתה מה גדלה צרת הרבנית העלובה ונדכאה ומאין תקח לפרנס את בניה הצעירים

יחיו האמונים עלי תולע ואין עצה מז תבונה נגדם וכו' וע"כ יעצו אותנו הרבנים הגדולים וצדיקי גאליציאן לפעול כתב איסור על השובי"ם מגאוני חוץ למדינותינו כו' ואין לט למי לפנות כ"א אל כהדר"ג שהיה ידיד חותני הגאון זצ"ל והחליף מכתביו עמו כמה פעמים בשו"ת ולכן אבקשו שיזכור אהבתו לזרעו אחריו ולהיות להם למשענה ויחוש למחול להריץ אלינו את תשובתו הרמתה בתוקף כח התורה שאסור להם להשובי"ם לשחוט בלא הפרס של הרבנית תחי' עד שיעמדו לד"ת כתוקף כתב האיסור מגאוני גאליציאן הרצוף תוך מכתבי וכו' וחקותי בטוחה שכהדר"ג יחיש תשובתו הרמתה למען כבוד חותני הגאון הגדול ז"ל וכו' ותשובתו תפעול בטח לטובתנו כי גם עתה החרדים לדבר ה' לא יאכלו מזביחת העיר דפה וכו' וכאשר נשיג תשובתו הרמתה כו' אז בטח לא ימצא אף אחד שיאכל מהזביחה וגם השובי"ם לא יהינו להרים יד ובעזה"י יצמח לנו טובה שיגמרו אתנו לתת הפרס להרבנית ולקבל אחד מבני' הרבנים הגדולים לרב אב"ד פה ובזה אצא מאת כהדר"ג ואומר שלום לו ולתורתו כו'. והנני ידידו דוש"ת מחכה לתשובת יקרתו במוקדם יעקב מנחם רובין אבד"ק טאסט חתן הגאון הגדול מהר"י וצ"ל אבד"ק הרומליב. ואלה דברי הגאון המובהק מהר"י שמעלקים שליט"א הגאבד"ק לבוב והגליל: הדרת החיים והשלום לכבוד האלופים הנגידים המופלגים שלמים ומשכילים ויראת ה' היא אוצרם ראשי הקהל ועיני העדה אשר בק' הרימלוב ואליהם נלוים בעלי בתים חסידים ת"ח ויראים איש כפי מהללו מעיר הנ"ל יהי נועם ד' עליכם ויהי שלום בחילכם שלוה בארמנותיכם קול צעקת האשה החשובה בת טובים אלמנת הגאון המובהק מוכח הדור האב"ד בא לאזני והוחרד לבבי כי מלבד אשר גדול כים שברה שבא שמשה בצהרים שאסף בעו"ה גאון יעקב תפארת הרבנים ועטרת כל ישראל את נגה אורו ועלה לשמים באביב ימיו וחשך העולם בעדה עוד נתקיים בה אשר נאמר בתוכחה והיו חייך תלוים לך מנגד ואימה וחרדה יבעתוה כי בקרב ימים יכלו השלש שנים אשר קבלו השוחטים עליהם לשלם שכרה משלם ועתה מגור לה מסביב אולי יגרעו ממשכורתה ומאין תחי' את ביתה ויו"ח זרע קודש בני הארי החי יקרת גאון ישראל והדרו והנה ת"ל לא אלמן ישראל ועוד שביבי אש הדת הקדושה לא כבה ולא זזה מדת היושר והצדק אף זיז כל שהוא מבית ישראל ובלי תפונה עד ימים מועטים יתקיים בכם וזרח השמש ובא השמש ויזרח שמש אחד מבניו של גאון יעקב הרב ז"ל אשר לו יאתה המלוכה וראוי הוא לאותה איצטלא כאשר כבר הוא מוכתר בכתבי תעודה ושארית ישראל לא יעשו עולה אולם יכול להיות שיתעכב הדבר או שיעמדו מקצת מהמנגדים מנגד הנני בזה לבקשם לבלתי יחטאו בנפש האלמנה וילדיה ויקיימו תוקף אזהרתי ואזהרת גדולי הדור אשר קדמוני

באזהרתם לבל יהינו השוחטים דקהלתם לשחוט שום דבר הצריך שחיטה עד שיתנו הפרס המגיע להרבנית האלמנה תחי' עד שיבחן עפ"י ד"ת בדבר משרת הרבנות בין הרבנית ובניה ובין אנשי העיר ויקוב הדין ביניהם ואני תפלה ד' ירום קרנם בכבוד ועד מהרה ד' ברחמיו ישלח לנו המורה אשר יורה צדקה לבית ישראל:

וחיים ושלום לכל ישראל כנפש המעתיר יצחק שמעלקיס האבד"ק לבוב והגליל. ואלה דברי ידידי הרב הגאון המובהק וכו' מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א האבד"ק ברעזאן והגליל:

ב"ה יום ה' ב' ויחי תרנ"ו:

לכבוד ידידי הנכבדים נ"י דק' הרימלוב לתשובת מכתבכם בדבר הנעשה בעירכם אשר מאז בעת ששחל"ח הגאון האדיר האבד"ק ז"ל נמנו וגמרו בכתב קאנסעס שיתקבלו אחד מבניו להיות רב ממלא מקומו כדת של תורה וכל אשר רוחו נאמנה עם ד' ותורתו גם עתה כמאז עומדים על המשמרת לקיים כל תוקף אולם אלו אשר לבבם רחוק מנתיבות היושר והצדק פניהם מועדות להפר בריתם ולצאת לקראת נשק והנה גם אנכי מאז ידעתי את כל הנעשה ולא יאומן כי יסופר כי יעלה על רות להדאיב נפש אלמנה אשת גדול הדור ובני' יו"ת הראוים למלא מקום אביהם ז"ל גם מבלעדי חותמם אשר זכו להם ומה גם את אשר כבר נעשה ובל אפונה כי כל גדולי הדור יצאו בחרב של תורה וילחמו למולם וכהן קורא ראשון והנני מהמודיעים ולפנים כי אם יעלה ח"ו בדעת מי ומי ההולכים בנתיבות עקלקלות להפר ברית וחקה טרם יקוב הדין בפני ב"ד הנרצה משני הצדדים חלילה להשו"ב דקהלתם להרים יד לזבוח שום זבת גדול או קטן אפילו עוף בלעדי קוויטעל של הרבנית תחי' כאשר עד כה נהוגה בקהלתכם ולא ישמעו לקול מלחשים פורצי גדר ואם יעברו ע"ז שחיטתם אסורה ומרה תהי' אחריתם ולהשומע ינעם ותבוא ברכת טוב כ"ד הכותב בדת תוה"ק תורת משה אמת:

הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל:

ואלה דברי מכתב השני של הגאבד"ק ברעזאן:

ב"ה ה' יתרו תרנ"ו לכבוד הנגידים מחזיקי האקציז דק' הרימלוב לתשובת מכתבם הנני כי אני כתבתי מכתבי כו' רק שיקוב הדין בין הרבנית ובין הצד הממאנים כעת מלקיים כפי הכתב הנעשה ביניהם וכו' ולא אכחד כי תצילנה אזני כל שומע אשר בעיר נכבדה שהי להם רב גאון עולם יחפצו להעביר נחלתו גם אתר שכבר קיימו וקבלו עליהם לעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם ויהי' מה הלא יש אלקים שופטים בארץ יבחרו להם ב"ד ממוצע או בזבל"א וזבל"א וכתורה יעשו וכו' לולא גזירת הקיר"ה אין להשובי"ם כו'

להיות בכלל מסייע לעוברי עבירה להשיג גבול אלמנה ויתומים וחלילה להם לבדוק וכו' זולת אם יהיה בהסכמת הרבנית עד שיקוב הדין בינה ובין צד הממאנים ואזי כפי אשר יצא המשפט כן יקום וכו' נאני פי מלך שמור וכו'. הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגליל:

ח"ב סימן יא

מ"ש בענין הנ"ל לק' הרימלוב:

בעה"י לכבוד האלופים הנכבדים ראנים וקצינים ראשי הערה "בק' הרומליב" במדינת גאליציאן כולם יעמדו על הברכה גדולים וקטנים יהי נועם ד' עליהם שלום ושלוה בארמנותיהם אך טוב וחסד ישכון באהלם תמיד. נדרשתי להגיד תו"ד עפ"י התורה בדבר השערורי' שנעשה בעירם אודת כסא הרבנות של גאון יעקב עטרת הגאונים שה"ת מהר"י זצ"ל שהיה עטרת תפארת לעירם והכיר מקומם במדינות רחוקות ואחרי שנשבה האה"ק והאראלים נצחו התחתונים זה שלש שנים כתבו וחתמו כתב רבנות לא' מבניו שהמה גדולים וחריפים וטרם שיבחרו מי מהם ישמש חתנו הרה"ג שליט"א במשך שלש שנים וכל הפרס והכנסות יתנו להרבנית שתחי' ובכלות שלש שנים יבחרו א' מבניו החריפים בהסכם כל העיר ועתה קמו עדת מרעים (בטח מהבוערים בעם) הרוצים להפר ברית ולגרוע החזקה מבני הרב גאון יעקב ותפארת ישראל אף שכבר נכתב ונחתם בחתימת כל אנשי העיר עושים תחבולות לצער האלמנה הרבנית שתחי' בצערא דממונא וגופא בכדי שיהיו מוכרתים למחול חזקת הרבנות אהה למשמע אוזן דאבה נפשינו איך לא יחוסו על נפש אלמנה אומללה אשר גדול כים שברה שבא שמשה בצהרים ונלקח ממנה עטרת ראשה גאון יעקב וחשך העולם בעדה במבחר ימי' ועוד נתקיים בה כי תיי' תלוים לה מנגד על ידי אנשים אכזרים כיענים במדבר ואיך טח עיניהם מראות מה שכתוב בתורה (שמות כ"ב) כי שומע ד צעקת אלמנה ויתומים יראו נא לשון הזהב של הרמב"ם פ"ו מהלכות דיעות הלכה י' חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשן שפלה מאד ורוחם נמוכה וכו' אפילו אלמנותו של מלך וכו' אעפ"י שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה וחרה וכו' ברית כרת להן מי שאמר והי' העולם שכל זמן שהן צועקים מחמס הם נענים שנאמר כי אם צעק כו' יעו"ש וכן הוא לשון הסמ"ג מצות ל"ת ת' בקצרה והוסיף בנועם לשונו מ"מ אני אומר שתפש אלמנה ויתום מפני הברית הכרותה להם שכל זמן שהם צועקין על מעניהם הן נענין שנאמר ע"ז כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו יעו' ג"כ בסמ"ק סימן פ"ו ובמכילתא סימן קע"ט

וברבינו בחיי שם (כ"ב פ"כ) שכתב וצרף אליו (לגר) האלמנה ויתום לפי שכולן תשושי כח והבריות מקילין בהם להרע ולהצר אותם והנה דמעתם מצויה כי שערי דמעה לא ננעלו וע"כ צריך אדם להזהר בהם להיטב ולהתחסד עמהם בין בגופו בין בממונו וכו' ומה שהזכיר לשון כל אלמנה אפילו עשירה ובעלת נכסים מפני שדמעתה מצויה יעו"ש גם כן בפכ"ב שכתב והיתום והאלמנה הם חלושי הכח אין להם עוזרים ולכך לא יבטחו באדם כי אם בהקב"ה שהוא עוזר ומושיע ומגן ובעבור זה יודיע הכתוב כי הם נעזרים יותר מכל אדם וכענין שכתוב בהם (משלי כג) כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אחך וכו' ולשון חנינה מדת הדין הוא כלומר מדת הדין מתוחה כנגדו [יעו"ש פכ"ג שסיים וכל זמן שאתם נזהרים בהם ומרחמים עליהם מדת הדין תתהפך לרחמים שהרי מדה טובה מרובה ממדת הפורענות ובזה תאריכו ימים אתם ובניכם ולכם תהי' צדקה לפני השי"ת שהרי פרי הצדקה אריכות ימים שנאמר (משלי י') וצדקה תציל ממות וכתיב (שם יב) באורח צדקה חיים ודרך נתיבה אל מות וגדולה צדקה יותר מן הקרבנות שנאמר (שם כ"א) עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח) וכ"כ הרמב"ן עה"ת שם כי אני רואה דמעת העשוקים אשר אין להם מנחם ומיד עושקיהם כת ואני מציל כל אדם מיד חזק ממנו וכן האלמנה ויתום לא תענו כי אשמע צעקתם שכל אלה אינם בוטחים בנפשם ועלי יבטחו וכו' וטעם כל אלמנה אפילו עשירה בעלת נכסים כי דמעתה מצויה ונפשה שפלה וכו' מיד אשמע צעקתו איננו צריך לדבר אחר כלל כי אני אושיענו ואנקום אותו ממך והטעם כי אתה לוחץ אותו מפני שאין לו מושיע מידך והנה הוא נעזר יותר מכל אדם כי שאר האנשים יטרחו אחר מושיעם שיושיעם ואחרי עוזרים לנקום נקמתם ואולי לא יועילו והצל לא יצילו וזה בצעקתו בלבד נושע בהם וינקם ממך כי נוקם ד' ובעל חמה ויבא כענין הזה בכתובים רבים כו' כי ד' יריב ריבם כו' כי חזק ה' צבאות שמו שיש להם גואל חזק וקרוב יותר מכל אדם אף כאן אמר כי בלבד בצעקתו יושיע עכ"ל הרמב"ן וכדברים האלה כתב גם כן הרבינו יונה בשערי התשובה שער השלישי [יעו' ג"כ בספר המצות להרמב"ם ח"ב מצוה ר"נ ובספר החינוך להרא"ה מצוה ס"ה ובחדב"א א"ר פכ"ט ופ"ל ובילקוט שמעוני סימן שמ"ט דברים חוצבים להבות אש בענין מדת החמלה דאלמנה ויחום] יעו"ש גם כן במדרגה השלישית והששית במה שסיים בלשונו הזהב אבל ביותר החמירה התורה באלמנה ויתום והוכפל אזהרתה בלאו יתירה לומר שצריכין לזהר באלו יותר מבשאר ישראל והוא להתנהג עמם ברחמים ובחמלה גדולה וביד הקטנה הלכות דעות פ"ו הביא ג"כ דברי הרבינו יונה והוסיף שם גם כן באות י' אמרות טהורות (מקור מקומם טהור מדברי הגאונים הראשונים) ולפיכך גדול עונשם

משל שאר אנשים כי שאר אנשים יטרחו אתר מושיעים ואחר עוזרים לנקום נקמתם ואולי לא יועילו והצל לא יצילו ולכן הרב עמהם נגד אדם הוא ריבו אבל אותן האומללים אשר אין להם משען ומשענה ואין להם אל מי לפנות כי אם אל ד' לבדו עיניהם תלויות לכן זה הרב עמהם הלא לה' יריב ריבו כי על אשר אין פחד אלקים לנגד עיניו ואמר נבל בלבו אין אלקים להשגיח על מעשה בני אדם ע"כ מלאה לבו ללחוץ את האומלל בחשבו מי יעמוד נגדי ומי יצילנו מידי כענין שנאמר על מה אן רשע אלקים אמר בלבו לא תדרוש ע"כ יחרה אף ה' וקנאתו באיש ההוא וקבע את קובעיהם נפש למען ידע כי יש גבוה מעל גבוה שומר יושב בשמי שמים ועושה חסד ומשפט בארץ זשה"כ כי אם צעק כו' כלומר הלא צעקתו אינה כי אם אלי לבד לכן מיד שמוע אשמע צעקתו וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב עכ"ד היד הקטנה ועל פי זה נבין דברי מרן הרמב"ם בספרו מורה נבוכים ח"א פל"ו שכ' כשתסתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים לא תמצא לשון חרון אף כו' אלא בע"ז לבד עכ"ד והקשו מהא דכתיב כאן ותרה אפי אבל לפי הנ"ל אחי שפיר כי מי שלוחץ עני ואומלל יתום ואלמנה חושב מי יעמוד נגדי הוא ככופר בה' אבל המאמין בד' ותורתו הוא מרחם על יתומים ואלמנות וצדקה תהיה לו ופרי הצדקה אריכות ימים כמש"ל, הארכתי מעט במאמרי חז"ל בכדי להסיר העקמימות שבלב איזה אנשים העושים תחבולות לצער הרבנית האלמנה ובני' יראו נא ג"כ דברי הש"ס שבת (י"א א') תחת ת"ת ולא תחת יתום ואלמנה ופרש"י מפני שדמעתן מצויה יעו"ש וכן הוא להדיא בפסיקתא זוטרתא דרבינו טובי' ומכש"כ בנ"ד דהיא אלמנת ת"ת (גאון יעקב) ובת ת"ח ובניה ת"ת ראויים לכהן פאר יחושו אלו הבוערים בעם לנפשם שלא יכוו בגחלתם ואל יפרשו מן הצבור הרוצים לבנות בית נאמן לגאון יעקב זצ"ל יעו' בתשו' הרא"ש כלל ו' דין ה' דהיחידים אינם יכולים לפרוש מהרוב בכל ענין שהקהל מסכימים וכ"ה בש"ע יו"ד סימן רכ"ח סל"ד ובודאי דהחולקים על הרבים המה כקו"ע ע"כ מי לד' אלי יתאחדו כולם לבנות בנין ההרוס ואל יחטאו בנפש האלמנה הרבנית וילדי' ויקיימו תוקף אזהרת גאוני גאליציאן וכן גם אזהרתי עפ"י התורה (באופן שיהיה מותאם עם תקי הממשלה במדינתם, לבל יהינו השובי"ם לשחוט או לבדוק עד שיתנו הפרס המגיע להרבנית א' גאון יעקב ובדבר משרת הרבנות יקוב ק ביניהם אשר בודאי יזכו לכהונה זאת כמבואר בפ"ק דמגילה י"ג ע"ב כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולב"ב עד סוכה"ד יעו' כתובות ק"ג וברמב"ם פ"א מהלכות מלכים ה"ז ואכמ"ל דבזה ישפטו רבנים הקרובים ועכ"פ השובי"ם שיעברו על הנ"ל שחיטתם אסורה כנו"ט

מובטחני שישמעו לקול התורה וגם כי יתקיים בהם וזרת השמש שיזרח שמש א' מבניו של גאון יעקב ויתברכו בברכת השלום:
כנפש המעתיר משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא. כו"ח ז' אד"ר תרנ"ו:
שער השני שער קדושת ישראל ובו י' סימנים:

ח"ב סימן יב

בענין תקנה גדולה בעיר א' אודת הנהגת הבדיקה:
פתח דבר בענין סדר השחיטה והבדיקה בעיר א' חו"ל כל תהלוכות השובי"ם הפרוע לשמצה אשר כל השומע תצלנה אזניו ובכל הגליל הנ"ל הי' שיחה בפי כל יודעי דת ואפילו בין ההמונים שמאכילים שם טרפות לישראל וכל החרד לדבר ד' מונע עצמו לאכול שם בשר והנה זה חמסה עשר שנים בבואי לכהן פאר פה קאמינקא נדרש נדרשתי מכל אנשי העיר להגיד להם דעתי דעת תורה ע"ד הכתב איסור שקבלו עליהם השובי"ם וכו' באו"ש שלא ישחטו ול יבדקו בלא רואה ומשגיח על בדיקת הסכין והריאה ואסרו ידיהם בקונם ושבועה לשחיטתן אם ישחטו ויבדקו בלא רואה ומשגיח הר"ר יי"ס ואגב שלחו לי משם כתבים ישנים ע"ד השערורי' ביניהם עוד מלפני שלשים שנים וכי כמה רבנים העבירו לגמרי את א' מהשובי"ם ואחר כך החזירו אותו לאומנתו בקושי גדול והתקינו אז גדולי הדור שלא ישחטו ולא יבדקו שניהם בלא רואה ומשגיח על בדיקת הסכין והריאה ואח"כ במשך הזמן נתבטלה התקנה באין גודר גדר ובראותי שקשה עלי להכניס ראשי בענינים שעברו מכמה שנים ובפרט בזה שלא נדרשתי וכמה גדולי הדור שתקו ולא מיחו טוב להשיב רק על הפרט (כתב איסור שעשו בעצמם) ששאלו ממני ובראותי שאחר הכתב איסור עבר משך שתי שנים ששחטו ובדקו בלא רואה ומשגיח והיה קשה בעיני מאד להשיב לאיסור באופן שקהלת עדת ישורון אכלו ח"ו נו"ט משך שתי שנים וגם שפטתי למראה עיני אשר היו נראים לי כמוחזקים בכשרות (כי אז לא נודע לי מאומה מקלותם בסדר הבדיקה) ברוב עמל יגעתי ומצאתי להם היתר להכס"א שנהגו והתשובה שכתבתי אז אין אתי באוצר כתבי כי בשנת הרעמים במדינותינו נאבד ממני אוצר יקר מכתבי חד"ת וקשה עתיקא מחדתא אך זאת רשום בזכרוני כי יסוד ההיתר היה ששבועתם לא היה אלא אם יהי' רואה ומשגיח הריי"ס אבל אח"כ שהוסר מאנשי העיר מלהיות רואה ומשגיח והוקם על ולא הי' יכול לילך לבית המטבחים וכו' ע"ד כן לא נשבעו והארכתי ת"ל בזה בפלפול דברי הש"ס בבלי וירושלמי] אכן מפני חומר הענין התרתי להם ג"כ בצירוף ב"ד הקונם והשבועה עפ"י פתח חרטה ובכל זאת

בכל תוקף ועוז כתבתי בפס"ד שלא ישחוט א' בלא חבירו ומחוייבים כאו"א להראות סכניהם זה לזה קודם השחיטה ובכל חודש לכה"פ יראו הסכין להרב אחר כך באותה שנה שלאחרי' ליל שמיני עצרת שנת תרמ"ב הוכיח אותי ד' ונלקח ממני בן יקיר ילד שעשועים במיתת שרפה ר"ל (שמו הטוב יחיאל ע"ש דודי הרה"ג החסיד ר' יחיאל ז"ל אבד"ק אומען תנצב"ה) פשפשתי במעשי ותליתי בעון הקונם ושבועה אשר ראוי לכל אדם למנוע מלהשיב בזה ולברוח מהן כבורח מן הנחש (יעו' תשו' צ"צ החדש יו"ד סימן קצ"ב) ובפרט אחר כך במשך זמן בהודע לי את קלות דעתם של השובי"ם (ע"י מכתבי רצוא ושוב) ונתפרסם זאת בכל הסביבה שכל השאלות הטרפות המה בקהלות וכו' כשרות המה בעיר א' וכל הפרות הזקנות אשר כל הקצבים מהסביבה לא רצו לקנותם שע"פ אומדנתם טרפות גמורות המה נמכרו לעיר אחת ושם כשרות המה ובידיעה כראיה נודע לכל שכמה קצבים לא היה אצלם שום טרפה במשך שנה ויותר ועוד כמה דברים מכוערים בסדר הבדיקה אשר תסמר שערות בשר החרד לדבר ד' ובפרט אחר שהשו"ב א' הזקין ובא בימים והעמיד במקומו בנו רך בשנים וכו' ואינו כדאי להעלות על הגליון מה שנשמע עוד בענין הזה כי כבוד חכמים הסתר דבר אבל הלא במסתרים תבכה נפשי על אשר נכשלתי בשובי"ם שאינם מהוגנים והתרתי להם הכתב איסור לשחוט ולבדוק בלא רואה וכו' צפיתי לישועת ד' אולי יתעורר איזה שאלה מהתם באמצעות הרב והחרדים לדבר ד' לשאול משפט השובי"ם ואז אפילו בעלילה כל דהוא יהא ביכולתי להחזיר העטרה ליושנה שעכ"פ לא ישחטו ולא יבדקו בלא רואה ומשגיח ירא אלקים הבקי בשחיטה ובדיקה זה היום שקויתי לו לסדר אמור אל הכהנים להזהיר גדולים על הקטנים התעורר רות טהרה אצל החרדים משם באמצעות הרב לדרוש ממני משפט השובי"ם עפ"י סיבה שהחוכר החדש העמיד אטליז בשותפות עם קצב א' ושם שחט רק השו"ב האברך וכו' (אשר כפי השערתם יש לו להשו"ב התקשרות עם החוכר ע"י וועקסלין שאיש את רעהו יעזורו בכל הפרטים) ובמשך זמן מן אדר ראשון עד מוצאי פסח שחט ששה וחמשים שורים ובהמות ולא היה שום טרפה אפילו שאלה א' ורק בשבוע שאחר פסח היו שני טרפות והשו"ב השני שחט באיטלז השני, לערך שלשים ושמנה שורים ובהמות והיו שני טרפות על הריאה ושלשה נטרפו ע"י סרכות מטרפש לבה"כ ע"כ שלחו בכתב אלי כי מבקשים המה ממני לגדור הפרצה בסדר הבדיקה ולהודיע להם משפט השובי"ם לא אכחד כי ששתי על שאלה זו כעל כל הון וכלפי שמיא גליא שאין לי חלילה שום שנאה ונטירה על השובי"ם משם (כי אדרבא בכל עת מצוא שבאים לקבל פני בשפתי חונף ידברו אתי וברוב הדרת הכבוד כנהוג) ולא שום

נגיעה צדדית רק כל כונתי להציל עדה ישרה ממ"א וכפי רוב הידיעה כעת תהלוכות השובי"ם הי' מהראוי להעבירם לגמרי ובפרט השו"ב החדש שלא נתמנה עוד מהקהל רק אביו בעצמו העמידו לשחוט כדרך השובי"ם אשר על חרבי חזקתם יחיו אכן בידעי כי בעת הזאת קשה להעמיד הדת על תלה וכל קרוביהם שם המה בעלי אגרופים (וכידוע בכל מקום השובי"ם קלי הדעת יודעים איך לנקר עיני ההמון ובפרט ראשי הבריונים להיות בעזרתם בכל עת מצוא בעו"ה) ואם נמתח עליהם רק מדת הדין לא ישמעו מאומה ויהי' מהומה בעיר כידוע המספחת הזאת שגברה בכל מושבות בנ"י ע"כ יגעתי לצרף מדת הרחמים למה"ד (כי טפלי תלוים בהם והוא דבר הנוגע לד"נ) ובכל זאת אף במדת הרחמים והחנינה לא מצאתי להם התרה בלא רואה ומשגיח על השחיטה והבדיקה ובפרט שכך הי' התקנה שם מלפנים עפ"י גדולי הדור נבג"מ וכן השבתי להם בקצרה על תוכן השאלה והוספתי רק כי כבר ידענו גודל הפרצה בסדר הבדיקה ובידעי שלא יהיה שוה קיום וחיזוק לתקנה זו רק אם יפסקו הקשר (אשר קיטור קא חזינא הכא) ורק איש זר ולא קרוב יהי' הרואה ומשגיח כי ראיתי את הנולד שאם יהיה נכתב בפס"ד סתם רואה ומשגיח תהי' מפלגה אחת שיאמרו כאשר השו"ב הזקן לא יוכל לשחוט ולבדוק אבל עכ"פ יכול להיות רואה ומשגיח ומפלגה שני' ירצו בבן השו"ב השני היודע בשו"ב ומסייע גם כן לפרקים שהוא יהי' הרואה ועי"ז תתבטל התקנה ויהי' כמקדם (כאשר באמת היו שני מפלגות בזה ונסתם פיהם עפ"י הפס"ד) ע"כ כתבתי בתשובתי בקצרה שלא ישחטו השובי"ם ולא יבודק בלא רואה ומשגיח שיבדוק הסכין קודם שחיטתם ויעמוד וישגיח עליהם בעת הבדיקה מתחלה ועד סוף והמשגיח לא יהיה לו שום קורבא עמהם כמועתק בסימן שאח"ז מכתבי לשם אשר יש בו רק תוכחת מוסר ומעט ד"ת וכאשר כתב הגאון הצ' דב"ח ח"א סימן כ"ג בשם חמיו הגאון בעל ברוך טעם שבכגון אלה הדברים (היינו לגדור גדר ולזכות את הרבים) אין לגלות הטעם רק לפסוק הדין בהחלט ובתחלה כשהשיגו תשובתי קימו וקבלו כל המפלגות שם את דברי באה"ר ולא היה פוצה פה ומצפצף אח"כ הצליח מעשה שטן ע"י א' מהשובי"ם שהטה את לב א' מהקדושים אשר בארץ (גאון מובהק עיר וקדיש שליט"א אשר אלפי ישראל מסתופפים בצלו הטהור) שיעמוד לימין השובי"ם ורשם לבנו כמה השגות על הפס"ד שלי והשו"ב שלח את הבעירה בעיר ע"י כמה העתקות מדברי הגה"צ המערער אשר בזה נתן השו"ב יד לפושעים להרים ראש ולעשות העיר כמרקחה באמרם הלא יש לנו תנא דמסייע גאון וצדיק שליט"א וסהדי בשמים כי אין אני מקפיד על כבוד המדומה רק על חילול כבוד התורה ולומדי' כי מה יאמרו ההמון התורה נחלקה לשני תורות ומה עלתה בזה כי

ההבערה ללהב יצאתה ולא רציתי עוד להזדקק לזה כי רחוק אנכי ממדת הניצוח ואני את נפשי הצלתי במה שכתבתי לשם השומע ישמע וכו' ומה לי עוד להכניס ראשי בזה אכן נעתרתי לבקשת ופקודת מרן עיר וקדיש וכו' וכו' מהר"י שליט"א מרמס"ט לכתוב קונטרס שלם בזה ולהקריב את משפטם לפני אדירי התורה ארזי הלבנון שהמה יכריעו בטובם בלי משא פנים ובחסדם יעמדו לימין התורה להציל נפשות רבות ממ"א רצון יראי ד' עשיתי העליתי בעזר החונן דעת הכל על הגליון וגאוני הדור המובהקים שיחיו לאויו"ש עמדו לימיני לגדור גדר והעליתי דבריהם בעט ברזל ועופרת להיות למשמרת לעד ולדורות לנטור כרם ד' צבאות והאל הטוב יברך את עמו בשלום ע"י ת"ח המרבים שלום:

כחפץ המצפה לישועת ה' ולהרמת קרן התורה ולומדי' משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

אחרי פתח דברי אעתיק בעזה"י כל הנכתב בענין זה:

ח"ב סימן יג

מה שכתבתי בזה בקצרה לעיר הנ"ל להרב המופלג בתו"י השנון זית רענן וו"ח מהריי"ם ג"י אב"ד דשם ולכל ראשי העדה רוזנים וקציניים חרדים לדבר ה' ותורתו כולם יתברכו "בברכת שלום". ע"ד שאלתם בדבר סדר הבדיקה בקהלתם שהאברך כו' שחט ובדק באיטלז החוכר בהמשך הזמן מאדר ראשון עד אחר חג הפסח חמשים וששה שורים ופרות ולא היה שום טרפה ואפילו שאלה אחת לא היה זולת אח"כ בשבוע שאחר פסח היו שני טרפות וגם בשבוע העבר היו שני טרפות והשו"ב השני שחט ובדק בשאר היאטקיס במשך הנ"ל לערך שלשים ושמנה שורים ובהמות והיו שני טרפות על הריאה ושלשה טרפות מנסרך טרפש הכבד לבה"כ, ת"ת שאלתם ובקשתם מאתי לגדור גדר בסדר הבדיקה ובאמת כבר שמענו וידענו גודל הפרצה בעירם בסדר הבדיקה אשר לא נשמע כזאת בכל ערי ישראל וכל השומע תצלנה אזניו היתכן כי מלאך הממונה על הכשרות עומד ביום השוק ומכריז בהמה כשרה דוקא ימכרו לעיר א' בזכרי זאת תסמר שערות בשרי בהגיגי תבער אש ובאמת היה לפלא בעיני על כת"ר ששתק עד כה כי אינו דומה שמיעה לראיה אכן מהעבר אין לדבר שאין בידינו לתקן ולכל תכלה ראיתי קץ ועתה כאשר התעורר בזה כת"ר יישר כחו וחילו והנני מסכים לדעתו (באופן שלא יהיה נגד חקי הממשלה כי אני פי מלך שמור) כי ע"פ התורה חלילה להשוביי"ם במחנם לשחוט ולבדוק בלא רואה ומשגיח שיבדוק הסכין קודם שחיטתם ויעמוד וישגיח עליהם בעת הבדיקה מתחלה ועד סוף והמשגיח לא יהיה לו שום קורבה עמהם ויהיה

בקי בשחיטות ובדיקות ויש לנו ת"ל להאריך הרבה במשפט השובי"ם ולפלפל ברחבה בשיטות הש"ס והפוסקים אבל אין הזמן מסכים כעת ולא באתי רק לאפרושי מאיסורא עדת ישורון כמוהם שלא יתגאלו חלילה בנו"ט כי אחר כל האריכות וכל צדדי היתר לתפוס בדינם גם מדת הרחמים לא יעלה בידינו וביד כל רבני ארץ להתירם בלא רואה ומשגיח כנ"ל מובטחני שכל שלומי עדתם אשר יראת ד' נוגע בלבבם ישמעו לקול התורה ויהיו בעזרתו לתקן הפרוץ המרובה על העומד בעירם להעמיד רואה ומשגיח עליהם ורק אז יאכלו ענוים וישבעו כי כל מי שיש לו ריח תורה ידועים לו דברי התב"ש ריש (סי' לט) דהאידנא יש לנו לפעמים רוב טרפות מהכשרות והגאון דב"ח בתשובותיו (כעת אינו לפני) השיב על טבחים שלא שאלו שום שאלה במשך זמן להעביר אותם מלמכור בשר כשר אף דשאר טרפות לא הוי מיעוט המצוי מכש"כ בטרפות הריאה דתקנו משום מיעוט המצוי ובפרט בזה"ז וידוע ג"כ מה שהרעיש העולם הגאון מהרש"ק מבראדי בדבר השו"ב הידוע מבארדיטשוב שהיה מכונה בשם אומן מופלא והוא גילה קלונו ברבים שאין באפשרות שכל הנשחטין יהיו כשרות והסכימו אתו גאוני דורו יעו' בקונטרס פרט ועוללות הנדפס בסו"ס סת"ם (דף ע אות ד) העיד שבעירו היה שו"ב אומן מופלא בבדיקת הסרכא יותר מחביריו ומ"מ בכל השנה ביחד לא נמכר למחצה כשרות יעו"ש ונאמן לנו עדותו יותר מצפורנם של בודקים אמנים יעו' בשו"ת משיב כהלכה חיו"ד (סי' א) [ודרך לחות אני אומר על השובי"ם המתפארים רק באומנות ידם מדוע בעיקר חזקת השחיטה מתרעמים המה על הרב שא"ר חחו"מ (סי' לז) ששדי נרגא בעיקר חזקתם ומשוה אותם רק לבעלי אומנות דהאומנים אין להם חזקה (ובאמת להלכה סתרתי דבריו בספרי ברכת משה קוה"ת לסימן י) והוכחתי דהוי משמרת הקודש) ולענין בדיקה שבקי למשמרתם משמרת הקודש ופושטים טלפי צפרניהם להראות כח אומנותם כפועל פשוט הפושט עור הבהמה] ובפרט בדבר הידוע לכל וכן שמעתי מכמה רבנים ושובי"ם מומחים במדינותינו ומחוזי פולין וחו"ל כי פחות מן חמשה ועשרים פריצענט טרפות למאה אינו באפשרי להיות בשום אופן בעולם ובפרט בבהמות הזקנות כמו ששוחטין בעירם אם כן אותן השובי"ם הממונים לרבים המראין קלותם נגד רובא דעלמא אינם נאמנים לנו ובודאי נמצא בכל קהל עדת ישורון רבים החרדים לדבר ד' שאינם מאמינים להם באופן כזה ואם כן יש עוד איסור מצד שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא יעו' בחדושי הר"ן פ' ז"ב (כ"ה א') מ"ש בשם הרמב"ן שהחמירו בממונה לרבים ודוק דעפ"י סברא זו היה מקום להאריך בשני תשו' הרשב"א המובא בב"י יו"ד סימן קי"ט יעו' ג"כ בשו"ת מהרי"ט חיו"ד סימן ט"ו ואכמ"ל ובפרט בעירם שכבר היה תקנה מגדולי הדור שיהיה שם רואה

ומשגיח וא"כ אף במלתא דלא שכיחא כתב הרד"ך בית ל"ב חדר ד' דבמלתא דרצו לזכות את ישראל פשיטא דעל כל צד תועלת וזכי' תקנו יעו' במשנה למלך פ"ד מהלכות מלות הי"ד שהאריך בזה והביא ג"כ דברי המהריב"ל ח"ג סימן ס"ה ויעו' ג"כ בשו"ת חכ"צ סימן ס"א ויעו' בישועות יעקב חיו"ד סימן ט"ו ס"ק א' מה שחידש דכשאנו דנין לעשות תקנה כוללת צריכין אנו לתקן גם עבור המיעוט דהרי גם המיעוט יש בעולם ולא הזכיר כלל מדברי המהריב"ל והרד"ך והמלמ"ל עכ"פ פשוט דבלא"ה הוי תקנה טובה יעו' גם כן ברמב"ם פ"ב מהלכות ממרים ה"ב וג' ובפרט בנ"ד דאיתרע חזקתן נגד רובא חלילה לאכול משחיטתם ובדיקתם בלא רואה ומשגיח הבקי בשחיטות ובדיקות וכמש"ל ראו נא שלומי אמוני ישראל מ"ש הר"ן להריב"ש סימן ש"ץ (הו"ד בב"י או"ח סימן תר"צ) בלשונו הטהור רואה אני דבריך טובים ונכונים שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר הרחוק עאכו"כ שיש לנו לעשות כן בדברי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדומים ונכניס עצמנו במקום צר ובמשעול הכרמים יעו"ש בדבריו הנעימים ומכש"כ בענין כזה הנוגע ברומו של עולם היהודית להשמר מחשש נו"ט אקוה שכל החרדים לדבר ד' ותורתו ישמעו לדברי אלה היוצאים ממעמקי לבבי ותחי נפשיכם יגדל שלומכם ותתברכו בכל הטוב כחפץ הכותב וחותם למען האמת יצדק: יום ל"ג לעומר שנת תרנ"ד לפ"ק פה "קאמינקא":

משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן יד

דברי רב האי גאון עיר יקדיש שליט"א ששלח לבנו השגות על הפסק שלי זה לשונו ממש אם כנים הם הדברים שהם מועתקין מתשובת הרב הגאון מקאמינקא מאד נפלאים דבריו בעיני:

א בראשונה לא עיין בתשו' מהרש"ל ורמ"א דלהוציא אדם מחזקת כשרותו דמיא לדיני נפשות שבעינן דו"ת ושיהיו העדות בפני בע"ד והחכם הזה לא כן עשה רק מפי השמועה ואומדנא קלה דן את השוחטים שהם מוחזקים בכשרות ועשה אותן כדין מומרים ח"ו שצריך לבדוק סכין ליתן לו ולא דן וגבה שום עדות בזה ובפניהם דוקא כאשר באמת יש בזה הכחשה ויותר מהמה שמזמן ב' חדשים דן ועשה הוכחה על כל זמן וזמן והלא לפחות הביא הוא בעצמו מקונטרס פו"ע מה שהעיד מאומן שבעירו דבכל השנה ביחד לא נמכר למחצה כשרות הרי מוכח מהדברים דיש זמן שהיו הרבה כשרות וכמו כן

יש שנמצא זמן מה שיוצא הרבה טרפות והם רוב נגד הכשרות ולכך אומר עדותו מכל השנה יחד וגם בזה אין חיוב שיהיו הטרפות רק על שאלת הריאה שזה מוטל על השו"ב כי אם בצירוף שארי טרפות שא"א לדון מזה על השו"ב ואם כן לפחות היה לו להחכם לעשות צירוף מכל השנה כמו שהביא סייעתו, מהקונטרס ואז היה דן בזה לפי דעתו אם עלה בידם לצירוף השנה לשליש או לרביע אשר לא שמענו עד כה השיעור בזה וגם בזה בדרישה וחקירה דוקא: (ב) לו יהיה שסמך על שמועתו ואומדן דעתו הלא אין זה רק אומדנא שמקילין הם בבדיקה של הריאה שאינה רק מדרבנן ואיך דן מזה לחשוד אותם על בדיקת הסכין שחיוב הבדיקה מה"ת ומסתמא איננו בחזקת בדוק כמו בריאה דאיכא רוב מה"ת וכמ"ש בתשו' ביא"פ ואין נעשה חשוד מאיסור לאיסור כ"ש מחמור לקל והלא כמה פוסקים חולקין על הרמב"ם וסוברים דאפילו במומר לדבר א' א"צ לבדוק לו סכין כש"כ בחשוד על דבר אחד דלכ"ע לא נעשה חשוד על דבר אחר:

ג מה שכתב שהמשגיח לא יהיה לו קורבא עמהם נתחלף לו ענין בענין שזה שייך לחקור אם הקרוב מעיד על השו"ב ליתן לו קבלה ולהסמיך אותו אבל המשגיח שעומד על השו"ב איננו מעיד רק על הבהמה שיצאה בחזקת כשרות ומה שייך לזה פסול קורבא והא ע"א נאמן באיסורין ואם השו"ב איננו נאמן בעדותו על הבהמה משום שנעשה חשוד בעיניו למה לא יהיה נאמן הקרוב בעדותו על הבהמה וישתקע הדבר ולא יאמר שע"ז שייך לחקור בענין פסול קורבא:

ד מה שהביא בשם תשו' דברי חיים אנכי חפשתי ולא מצאתי שם כעת אך גם למה שהביא אין דמיון משם לכאן שבמוכר בעצמו בשר בעינן חזקת כשרות יתירה וכמ"ש בש"ע סימן ס"ה סעיף י"ד וכמו שהאריכו הפוסקים בטעמא דרמב"ם וגם שייך בשם חימוד ממון לא כן בשו"ב שנוטלין שכרן בשוה: (ה) מה שהביא בשם הגאון מהרש"ק במעשה דב"ד מלבד מה ששם היה כל ימיו כן אך לא ע"ז לחוד פסל אותו רק שהגאון עמד בעצמו על בדיקתו וראה שברוב מהירת אומנתו העלים ת"י כמה טרפות והשו"ב הכחישו וע"ז רצו איזה גאונים לדון בזה דין ע"א בהכחשה ולא להאמין להרב וע"ז היו רבים העוזרים להגאון מהרש"ק להאמין להרב נגד השו"ב:

ו מה שכתב מהא דרמב"ן שהחמירו בממונה לרבים ז"א אלא לענין אם יצא שגגה מת"י לתת עליו דין מזיד אבל מאין הוא דן שיצא איזה מכשול מתחת ידם ואדרבא כיון שנעשה ממונה לרבים חזקת כשרותו הוא ביותר שלא לחשוב עליו מחשבת פיגול כי אם בראי' ברורה כנודע מענין ש"ץ הממונה לרבים: (ז) מה שהביא דגם במלתא דל"ש עושין תקנה והעיר בזה מהמלמ"ל פ"ד מהלכות מלוה הלכה י"ד הנה שם מבואר להיפוך דבדבר

שהוא משום גדר לכ"ע אין עושין גדר ותקנה משום מלתא דל"ש וכאן אין התקנה רק משום גדר וגם מה שהביא בשם הישועות יעקב טעם זה לא שייך אלא בתקנה כללית שגזרו חז"ל על כל ישראל משום שהמיעוט בעולם אבל לא להחזיק אנשים פרטים שהם מן המיעוט:

[ח] מ"ש שכבר היה בעירם תקנה מגדולי הדור שיהיה רואה בעיר א' כפי ששמעתי הנה הרב הגאון הנ"ל בעצמו היה מן המבטלין התקנה ואם רוצה הרב הגאון מחדש לעשות תקנה וכו' אבל על הרב אני אומר דאף דהוא נחשב לגדול זמנינו מ"מ מצינו גם על הלל אמרו דגזר לדורו ולא קבלו ממנו מה שנלע"ד רשמתי לך אביך דו"ש. ע"כ דברי הרה"ג ה"צ בחי"ק אך כבוד חכמים הסתר דבר:

ח"ב סימן טו

מה שכתבתי בעו"ה על דברי המערער הגאון עיר וקדיש שליט"א והמעיין יראה כי דברי ת"ל מכוונים להלכה:

[א] בתחלה הראה כ"ק כי אוהב לטעון ולא לפרוק ש מתפלא שלא עיינתי בתשו' רש"ל ורמ"א (הידועים לכל בר בי רב והוא דינא דש"ס ב"ק קי"ב ע"ב) לו יהיה כדבריו הא נשאלתי בענין זה מרב העדה אשר עליו מוטל לעשות גב"ע וכי זה פעם הראשון להשיב למקומות רחוקים לרב העיר כפי הצעת שאלתו אכן אף אם רב העיר לא גבה עדות בפניהם לא עדיף כח השובי"ם עי"ז ויש בזה אריכות דברים [ובתשו' לטולטשין כתבתי בעזר החונן דעת באורך בדברי הרש"ל והרמ"א והנוב"י אה"ע (סי' ע"ב) ופלפלתי בדברי הריב"ש (סי' רסו) במה שדקדק בדברי רש"י כתובות (כ' ע"א) ובתשו' הרלב"ח (סי' קלא) חלק עליו מדברי הרמב"ם פי"ח מהלכות עדות ה"ה ויעו' בתשו' מהרי"ט אה"ע (סי' לז) והבאתי שם דברי הגאון מהרת"י תאומים בקונטרסו מה שתמה בזה וכתבתי לישב שם ע"פ שיטת הרמב"ן בכתובות שם באופן שמדוקדק היטב בלשון הרמב"ם שם כשיטת הריב"ש ויעו' ג"כ בשו"ת דברי ריבות (סי' ש"ל) ומהר"מ אלשקר (סי' סא) וש"כ (סי' מו ס"ק קב) וסו"ס לח ואכמ"ל] וידועים דברי המאירי בחידושיו (לב"ק קיב) דלאפרושי מאיסורא מקבלין עדות שלא בפני בע"ד שזכות הוא לו וכ"כ בתשו' הרדב"ז ח"א (סי' ע) דהלכה זו דבאיסורא מקבלין עדות שלא בפני בע"ד אינה צריכה לפנים ואף לדעת המהר"ב אשכנזי בתשובותיו (סי' ה) דהיכא דפתיך בהדיה דררא דממונא אין מקבלין שלא בפניהם אפי' על האיסור הנה בנ"ד בפירוש כתבו לשם שלא יגרעו שכירתם ורק להוסיף רואה ומשגיח ואין להם שום דררא דממונא רק תוס' זהירות והכשר וכבר

ראינו להגאון מהרש"ק בא' מתשובותיו בטו"ט מה"ק שהשיב אפי' לפסול שו"ב בגב"ע שלא בפניו מטעם דאין צריך בזה תורת עדות כלל כיון דהוי לאפרושי רבים מאיסורא (ויעו' ג"כ בשו"ת רמ"ץ להגאון מסאמבור חיו"ד (סי' יב) שחיזק דברי הגאון מהרש"ק בנדון הקצב הידוע שפסל אותו בגב"ע שלא בפניו מטעם דבאיסורא א"צ תורת עדות ודי באמיתות הענין) ובפרט דכפי הנראה גם לכתחלה היה קשה לו להרב שם לקבל עדות בפניהם מהקצבים והחוכר אשר יש קשר ביניהם (כאשר אנו רואים עתה בחוש) והיכא דלא אפשר הא אפי' לכתחלה גובין עדות שלא בפנים (וכמבואר בפסקי מהרא"י הו"ד ברמ"א סכ"ח סט"ז) אכן באמת וכי אנו דנין רק על השחיטה ממשך שני חדשים דרק עילה מצאנו שיתעוררו עי"ז על סדר בדיקתם אשר מכמה שנים נודע ומפורסם לכל בידיעה כראיה שטרפות בעיר א' הוא מלתא דלא שכיחא כלל ולא יכחיש זאת כל איש חרד היושב שם ואגפיה וא"כ הא בדבר המפורסם וידוע א"צ גביות עדות כלל ואם היה מעיין הגה"צ בגוף תשו' הרמ"א שם (סי' יב) היה רואה שכן נראה גם מדבריו שם גבי פסול ע"א שנמצא גנבה בידו וא' הוחזק לריק ופוחז ואף שלא גבו עדות בפניהם מיפסלי משום דכן הוא מפורסם לכל ואף הבעל דבר לא יוכל להכחיש זאת (יעו"ש דאח"כ כתב רק ליתר שאת דיש לפסול עדותם משום דלא גרע סוף דינא מתחילת דינא) ויעו' ג"כ בשבילי דוד יו"ד (סי' קיט ס"ב) ויעו' ג"כ בשו"מ מה"ק להגאון מלבוב ח"א (סי' נא) דאפי' רק ברגלים לדבר (בשו"ב שהיה קלא דלא פסיק שהוא נוטה אתר הבצע) א"צ גב"ע בפניו אף להעבירו ועכ"פ בזה נסתר ג"כ דברי הגה"צ המערער דאיך דנתי מזמן ב' חדשים על כל זמן וזמן ואיך לא הבין מדברי מכתבי (שכתבתי שנודע לנו מכבר גודל הפרצה ותמהתי על הרב משם ששתק עד כה) כי מכה נושנת היא ועכ"פ היה לכ"ק לדרוש מהקרובים אל החלל ומדוע בי מצא חוב שגביתי עדות שלא בפניהם והוא האמין לדברי השובי"ם בעצמם ונתן בידם השגותיו אשר עי"ז ניתן יד כו' לסתור הבנין והגדר להציל נפשות רבות מחשש איסור נו"ט אשר כן לא יעשה וכו' וכן מ"ש הגה"צ אשר באמת יש בזה הכחשה ממי קבל האמת הזה אם לא מפי השו"ב אותו ואת בנו אבל סהדי בשמים וגם על הארץ כי אחרי שהשיגו שם מכתבי וקבלו כולם באהבה לקיים כל הכתוב שם באו בלל קורתי השובי"ם וכו' וגם החוכר הישן והחדש ושאר נכבדים משם ובתחלה התחילו השובי"ם להכחיש מספר הכשרות וכשהראה להם החוכר הישן מהבוך רשימות הכשרות לא מצאו מענה וגם אני אמרתי להם אז וכי על משך השני חדשים לבד אנו דנין הלא גלוי וידוע לפנינו מעשיכם מאז ומקדם אם תרצו לחקור ולדרוש בכל הפרטים בפניכם לא ידעתי אם יהיה לזכיתכם ונאלמו כאלמים

לא פתחו פיהם וא"כ בלא"ה נסתרו כל ההשגות מגב"ע שלא בפני בע"ד ובמה שלא עשיתי צירוף מכל השנה וכן מ"ש כי רק מפי השמועה ואומדנא קלה דנתי את השובי"ם שהם מוחזקים בכשרות כו' מי הגיד להגה"צ נביאות זו אם לא השובי"ם המסתופפים בצלו אבל מה יאמרו אנשי א' ואגפיה החרדים לדבר ד' (חוץ מבעלי אגרופים) היודעים דרכי השובי"ם מאז ומקדם ויעו' ג"כ בשו"ת טוטו"ד מה"ג (סי' ח"י) דבע"א ורגלים לדבר יש לפסול שו"ב דהוי כסוטה (ויעו' במהרי"ק שורש לג ורמ"א יו"ד (סי' ב' ס"ב) וש"כ ותב"ש שם ויעו' בנוב"י אה"ע סו"ס נ"ד שחידש כן אפי' בדשב"ע והעירותי בזה בספרי מנחת משה אה"ע (סי' יב אות ד) מדברי המשנה למלך פ"ג מהלכות סוטה הכ"ג) ויעו"ש בטו"ט (סי' מ) דאפי' ברגלים לדבר לחודיה בלא ע"א יש לאסור שחיטתו (וכמש"ל ג"כ בשם השו"מ) ויעו' בשו"ת רמ"ץ חיו"ד (סי' ג) דאפי' ע"פ אומדנא לחודיה יכולים הקהל להוסיף עוד שוחט ומחווייבים הב"ד ללמדם שיטענו כן וחיזק דבריו מש"ס ופוסקים ויש לי ת"ל להאריך בזה אכמ"ל דעכ"פ המעיין לאמיתו יבין שרק במדת הרחמים התרתי השובי"ם ע"י רואה ומשגיח:

[ב] כתב כיון שמקילין רק בבדיקת הריאה דרבנן איך דנתי אותם לחשודים על בדיקת הסכין דאורייתא הנה אף לדברי כ"ק הא בתשב"ץ מבואר דהמזלזל בבדיקת הריאה נקרא אפיקורס ואין לו חלק וכו' וא"כ חלילה לנו ליתן מקום ביד השובי"ם שידעו דבדיקת ריאה קיל מבדיקת סכין ובפרט כיון שהביא דברי הבית אפרים ומדוע לא ראה שהב"א בתשובותיו (חיו"ד סי' ד') תמה על הנוב"י (מה"ת חיו"ד סי' ג) שכתב דחשוד לבדיקה שהוא מדרבנן אינו חשוד לשחיטה דאורייתא ותמה דהא גם בשחיטה יש כמה איסורי דרבנן כגון שהיה במיעוט בתרא וכדומה יעו"ש וא"כ הא גם בבדיקת סכין יש כמה עניני דרבנן ובגוף פגימת הסכין אם הוא פחות מחגירת צפורן כיון דיש מקילין א"כ יש מקום לומר דאף להמחמירין לא הוי אלא דרבנן יעו' שבת קלת מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ור"א שרי לכתחלה אבל אי משום הא לא איריא יעו' בש"ע אה"ע (סי' קכ) בב"י ובב"ש ס"ק ת' ויעו' בתוס' (יבמות ק"כ ע"ב) ד"ה כליו ובש"כ חו"מ (סי' סה) ושם בש"ס גבי מגויד דיש חולקין ובתשו' הריב"ש (סי' שע"ט) כתב דדינא דאורייתא קאמר ר' שמעון בן אלעזר יעו' ב"ש שם ס"ק ק"ב (בסי' יז) ועוד בכמה מקומות אין מספר אכן זה דוקא היכא דמצינו בהדיא דלאחד יהיה מותר לכתחלה ולהשני יהיה חשש דאורייתא (דבדברי הש"ס דשבת יעו' מ"ש הרשב"א) אבל היכא דאינו מבואר להדיא הסברא נותנת דלא נשוי פלוגתא רחוקה יעו' בש"כ תו"מ (סי' כה ס"ק יד אות יד וב"י יו"ד סי' קצד ובב"י אה"ע סי' קכא) ד"ה היה בריא ובתשו' באר שבע (סי' כ) ויעו' מ"ש בס' מנ"מ אה"ע (סי'

ד) לענין חשש דבדדמי ובס' ברכת משה קוה"ת (סי' ג אות ב') וראיתי להריטב"א (בחולין יז) ד"ה ר"ת כתב וכל מה שמרגיש בו פגם אין שוחטין בו לכתחלה ואע"פ שאין בו אלא חגירת חוט השערה ואם שחט כל שלא היה בו חגירת צפורן כשרה עכ"ד א"כ מוכח דס"ל דפחות מחג"צ לא הוי רק איסורא דרבנן מדקמכשיר דיעבד וכמ"ש הריטב"א עצמו (סוכה יא ע"ב) ד"ה ואי רבנן דליכא למימר דמצוה לאגדו לכתחלה מה"ת אלא דיעבד אם לא אגדו כשר דהא כל בדאורייתא לא שני לה בין לכתחלה בין בדיעבד וכו' יעו"ש ויעו' בפ"י גיטין (כט ע"א) ד"ה רשב"ג וד"ה ורמינהו ובשב שמעתתא ש"ו סוף פי"ח (שכתב כן מסברא דנפשיה ולא ראה שכן כתב הריטב"א בסוכה) ויעו' מ"ש בס' מנחת משה אה"ע (סי' ת' אות ב) (מ"ש להעיר מש"ס סוטה י"ט ע"ב) וסי' יא אות א) ובס' ברכת משה קוה"ת (סי' מ) דברי ידידי הגאון וצדיק חכם מדיני הי"ו (כעת נדפסו דבריו ג"כ בספרו הנפלא שדי חמד מערכת ד' אות ט"ז) שהביא הרבה מחכמי ספרדים דדעת רובם דבדאורייתא לא מפלגינין בין לכתחלה לדיעבד ויעו' בשו"ת צמח צדק חיו"ד (סי' טז) שהאריך לבאר שיטת הראשונים בשיעור פגימת הסכין ובאות י הביא ג"כ דברי הריטב"א דבדיעבד הכל מודים שאינו נפסל אלא בחגירת צפורן ואם כי תחלת דבריו צ"ע מאד במה שרצה לדמות פגימה דקה לחצי שיעור דאסור מה"ת משום חזיא לאיצטרופי דאין לזה הבנה ואכמ"ל כיון דגם לפי דבריו מסיק דכיון דאין האיסור במאכל רק בסכין אין בחצי שיעור אלא איסורא דרבנן יעו"ש ועכ"פ לפמש"ל הכרח לומר כן בדברי הריטב"א לפי מ"ש הוא בעצמו בחידושיו לסוכה ואכמ"ל דודאי כמה איסורי דרבנן יש גם בבדיקת הסכין וא"כ אף לפי דבריו דאינם חשודים רק על בדיקה בדרבנן ג"כ צריכין רואה ומשגיח גם על בדיקת הסכין וכ"ז כתבתי אפי' לפי דבריו דקמשוי להו לדעתו רק כחשודין על הבדיקה אבל באמת זה דוקא במי שחשוד שמעלים עין מבדיקה משא"כ בזה דאדרבא בודקים הרבה ומראים אומנתם בטלפי צפורניהם על הסרכות ומחמת ריבוי הכשרות שהוא נגד החוש נפל החשד עליהם שנותקין הסרכות מבפנים ומכשירין האיסור (יעו' מש"ל אות ה) אטו איסור סרכא איסורא דרבנן היא אתמהה יעו' סי' קיט סי"ד בט"ז שם ס"ק טו וש"כ שם ס"ק כט ובזה יובנו דברי העבודת הגרשוני דלא יסתרו דבריו דסי' יט להך דסי' נד וכמ"ש בס' ברכת משה קוה"ת (סי' כה) אות ד' (וכ"כ בשו"מ מה"ג ח"א סי' קא) והוספתי נופך שם לפלפל בענין זה ואכמ"ל דידעתי כי המשיג ברצותו להשיג יאמר דזה דוקא בנמצא אחריו סרכא אבל מי שיודע מצב הבדיקה בעירם (ואת הקלא דלא פסיק זה רבות בשנים כי בעיר א' אין אוכלין בשר כשר) יראה ויבין דנ"ד גרע טפי דלאו במתעצלים בבדיקה נחשדו (דאדרבא יד וצפורן המרבה לבדוק ולקלוף הרי היא

משובחת בעיני הקצבים שם) אלא דבעיקר הסרת הסרכא נחשדים המה שאינם עושים כהלכה והוי חשד באיסורא דאורייתא דבודאי צריך משגיח גם על בדיקת סכין וגם לא ראה דברי מרן הרב בתשובותיו (סי' ט) דבזה"ז בשוחט דמתא כל דאיתרע חזקת יראתו שוב איתרע נאמנתו בבדיקת הסכין וכ"כ הד"מ (סי' א) יעו' בקונטרס אחרון למרן הרב שם אות ב מה שהאריך בפרט זה דצריך שיהיה אדם כשר וכתב דמ"ש בש"ע (סי' ס"ו) דפסול לעדות בעבירה של תורה א"צ בדיקת סכין אפי' להרמב"ם היינו ג"כ בשוחט באקראי ובחנם משא"כ בשוחט דמתא ובזה"ז (יעו' בשו"ת צ"צ סי' יב ואכמ"ל) ויעו' ג"כ בפרי תואר (סי' ח"י ס"ק לא) שכתב ולדידי חזי לי דכל בן אדם דמזלול קצת במצוה אחת ממצות התורה קים לי בגויה דלא רמי נפשיה למיעבד בדיקה הצריכה לסכין כאשר צונו ה' יעו"ש בדבריו הנעימים הנאמנים לנו יותר ממאה עדים נאמנים ויעו' בצ"צ יו"ד (סי' יג) בשו"ב דהי' פושע לתפלה דרבנן יש מקום לומר דלא הוי פושע לשחיטה מ"מ לענין בדיקת הסכין יש להחמיר טפי ואין לו חזקת כשרות לבדיקת הסכין יעו"ש שהביא ג"כ מדברי הפר"ח שהבאתי ויעו' ג"כ בטו"ט מה"ג (סי' ח) באם יש רגלים לדבר שעברו על תק"כ דיש להעמיד עליהם רואה אחר ויבדוק להם סכין דמחיצת כרם בית ישראל שנפרצה אין אומרים לפרוץ ח"ו יותר אלא גדור יעו"ש עכ"פ לא ידעתי מה היה לו להרהגה"צ המשיג שרצה בהשגותיו לפרוץ גדר בדיקת הסכין מהשובי"ם (שיעסקו במלאכתם בלא השגחה כלל) אשר לפי דעתי נחוץ להם השגחה גם על בדיקת סכין ע"פ התורה והמצוה מכל הנך טעמי שכתבתי לעיל ויותר ממה שרשום על הגליון חרות על לות לבבי מעשה השובי"ם ותחבולותם בעיר א' והשם יגדור פרצת עמו ישראל וישיב שופטינו כבראשונה:

[ג] כתב הגה"צ שליט"א ישתקע הדבר ולא יאמר למה לא יהיה הקרוב נאמן בעדותו על הבהמה הנה הוא כתב כן מסברת עצמו והיה לו להביא דברי הש"ס בכורות (לה ע"ב) דכהן אינו נאמן על בכור משום דחשוד להטיל בו מום ואפסקא הלכתא כרשב"ג דאפילו בנו ובתו נאמנים ולכאורה הטעם בזה כיון דמעידין על הבהמה לא קמפסלי משום קורבא אבל באמת אחר התבוננות יש מקום לומר להיפוך דמשם ראיה לסתור דברי המערער דהא רבי יהושע שם אומר דבכור בי כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו ור' יוסי אומר אפי' הן עשרה והן בני ביתו אין מעידין נמצינו למדין מדבריהם דאף שהן מעידין על הבהמה מ"מ כיון דהכהן חשוד והמה קרובים לא מיהמני וא"כ יש מקום לומר שלא לאפושי בפלוגתא (וכמש"ל אות ב) דאף רשב"ג לא פליג אלא בחשד דכהן דלא הוחזק בכך אלא דרבנן גזרו על כל הכהנים (וכדאמרינן בש"ס שם לר"מ דאמר

החשוד על הדבר כו' ה"נ דלא דיינו כו' אימר דאמר ר"מ לחששא לאחזקינתו מי אמר) יעו"ש ברמב"ן ורא"ש לענין רועה כהן בי ישראל שכתב להדיא דכיון דאפילו בנו ובתו מיהמני סברא הוא דכש"כ רועה כהן בי ישראל דהא מיקרבא הנאתייהו דבנו ובתו הסמוכי' על שלחן אביה' טפי מרוע הכהן בי ישראל ואפ"ה מיהמני משום דלא גזור רבנן אלא של עצמו ממש יעו"ש עוד במה שכתבו וכיון דפלוגתא דלישנא הוא וליכא איסורא אלא גזירה דרבנן גרידא לקולא נקטינן יעו"ש (ובש"ס לו א' דהקילו בזה אפילו בעד מפי עד כבעדות אשה וברמב"ם פ"ב מהלכות בכורות הט"ו דאפילו אשה נאמנת והיינו מדאמרינן אשתו כגופו מוכת דאשה דעלמא נאמנת ויעו' בתפארת למשה יו"ד (סי' שי"ד) שחקר אי עכו"ם מסל"ת נאמן בזה כיון שאינו אלא דרבנן נראה שנאמן) אבל היכא דאין לו נאמנות מצד שהוחזק לחשוד שפיר יש מקום לומר דאדרבה מוכח משם דאף בכה"ג דאינם מעידים רק על הבהמה לכ"ע אין קרובים נאמנים כמובן ועוד דאפילו נימא דיותר נראה משם דאפילו שאר חשוד ג"כ נאמן קרובו להעיד בכה"ג דמעיד על הבהמה מ"מ יש מקום לחלק דהיינו דוקא היכא שהעיד בפירוש לפני ב"ד בודאי לא ישקר אבל רואה ומשגיח דא"צ עדותו בפירוש וסגי לנו בשתיקתו שלא יאמר עליהם שום ריעותא א"כ שפיר יש מקום לומר דקרוב אף אם יראה איזה דבר יחפה עליהם ויש סעד לסברא זו מדברי הש"ס כתובות (כז ע"ב) התם דשתיקתה מתירתה לא מיהמנה (להיות זו מותרת על ידה דא"נ חזיא לא מסהדא) הכא דשתיקתה אוסרתה מהימנא כו' תרתי לא עבדי (חדא למישתק בקלקולה ועוד דתיתי ותשקר) ויש בזה לפלפל ע"פ ב' תירוצי תוס' (שבועות ל ע"ב) ד"ה אבל ואכמ"ל דלפע"ד יש עוד מקום לומר להיפוך דאפי' לדעת גדולי האחרונים שהתירו שאב יוכל ליתן קבלה לבנו היינו משום שאין עליו שום רעותא יעו' בשו"ת שבות יעקב ת"א (סי' מד) מ"ש בשם הלכות קטנות ובמה שחלק עליו ובמה שכתב הוא צד קולא כיון דבלא"ה רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן (ויעו' בתשו' בל"י סי' א ובתשו' חות יאיר סי' קכ"א ודו"ק) משא"כ בנ"ד דאיתרע חזקת השובי"ם ואינם נאמנים בלא רואה שפיר יש מקום לומר דכ"ע מודים דצריך רחוק ולא קרוב וכמש"ל ויעו' ג"כ בשו"ת צ"צ החדש (סי' יא) ויעו' ג"כ בטוטו"ד מה"ג (סי' ת) לענין תששא דגומלין דיש בזה פלוגתא שחקר ג"כ לחלק דהיכא דלא בעי בדיקת הסכין ואינו רק זהירות לא שייך תשש גומלין אבל היכא דאיתרע חזקתייהו ובעי בדיקת הסכין מדינא א"כ יש לחוש לגומלין יעו"ש ויש בזה אריכות דברים אכמ"ל דעכ"פ בנ"ד אף כי יש עוד לפלפל בענין זה דדין קורבא אכן בנ"ד בלא"ה כתבתי בפס"ד דצריך רחוק ולא קרוב מפני שראיתי את הנולד דבל"ז יהיה הקלקול כמוקדם דמפלגה א' ירצו שהשו"ב

הזקן כו' שאינו ראוי לשחוט עוד הוא יהיה הרואה ומפלגה שני' ירצו בבנו של השו"ב השני ויהיה כשמור לי ואשמור לך וכאשר באמת כן דרשו אח"כ ונסתמו דבריהם מפני הפס"ד ולכן לא ידעתי מה רצה הרה"ק המשיג להכניס ראשו למקום רחוק כי גם קרוב יוכל להיות רואה ולעשות אותי כטועה בדבר פשוט ובמכת"ר כי רב לא תלי ולא הרגיש בכל מ"ש וגם לא היה לו חקירה ודרישה (רק במה ששמע מפי השובי"ם) להבין ולראות כי עיקר הבנין תלוי בזה להציל נפשות רבות ממ"א כאשר כן קיימו וקבלו כל החרדים למנות עליהם רואה ומשגיח י"א ומופלא רחוק (גם ממעשיהם) ולא קרוב (לפסוק הקשר שעשו מכבר) ורק אז יאכלו ענוים וישבעו:

[ד] מ"ש כ"ק באות ד א"צ שום תשובה דכל בעל שכל ישר יבין דהוי כש"כ דאם בטבחים שלא שאלו משך זמן שום שאלה בשאר טרפות אף דלא הוי מיעוט המצוי מ"מ כיון שהוא נגד החוש העבירם לגמרי מכש"כ בריאה דהוי מיעוט המצוי וצריך בדיקה משום זה והבדיקות יוצאים מאתם בהכשר דודאי איתרע חזקת השובי"ם ומה שהביא מהא דש"ע (סי' סה) אם כי לפני השובי"ם כאלו טובים דברים אלו כי הטבחים צריכים יותר חזקת כשרות מהשובי"ם אבל בזה לא העדיף כ"ק כת השובי"ם שהחרדים לא יהרהרו אחר בדיקתם ובפרט שהד"מ (סי' א) כתב שם גם על השו"ב דבזה"ז גם השו"ב צריך להיות אדם כשר כדלקמן (סי' חי) (דהרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת סכין) וכ"כ מרן הרב שם (סי' א) בק"א (אות ב) דשוחט דמתא הנוטל שכר (ומחויב לשלם כשיארע קלקול) דינו כשוחט לעצמו ומוכר לאחרים וכמש"ל (אות ב) החילוק בין שוחט באקראי לשוחט דמתא יעו' בשפ"ד (סי' ב ס"ק יא) דמה שלוקחין הכרכשאות מקרי ג"כ חימוד ממון וכ"כ האבקת רוכל (סי' רז) דמה שנטל הכרכשאות אף דהנאה מועטת היא מקרי ש"ש והוי חימוד ממון:

[ה] כבר כתבתי דגם בנ"ד לא רק על השחיטה שבמשך שני חדשים לבד אנו דנין אלא גם על התנהגותם מאז ומקדם שהיה נגד רובא דעלמא וא"כ נסתרו ד"ק שכתב. מלבד מה ששם היה כל ימיו כן וכו' דהא בנ"ד ג"כ גלוי לכל שזה יותר מעשרים שנה שצוותים ככרוכיא על בדיקת השובי"ם שם בעיר א', וגם מ"ש שבב"ד ראה הגאון מהרש"ק בעצמו שהעלים כמה טרפות כו' הנה מפני מה נעשה ההתפוררות בב"ד ששלחו להגאון מהרש"ק זצ"ל שיבא למח"ק אם לא מפני רוב אומנתו לעשות הרבה כשרות א"כ גם בנ"ד אם היינו מחפשין ובודקין אחריהם בודאי היה מתגלה קלות דעתם בעניני הבדיקה כיון שהוא נגד הדעה והשכל וגם הגאון מהרש"ק זצ"ל מרוב הכשרות היה דן אותו שהוא בודאי מעלים כמה טרפות ומה אעשה כי הגה"צ המשיג לא ראה רק סוף דבריו באות

ה' מה שרשמתי במכתבי בלבד שימצא מקום להשיג עלי יראה נא דבריו שם (בקונטרס פרט ועוללות) סוף אות ב שכתב להדיא לא ראיתי מאכיל טרפות כמוהו בעולם הן בענין בדיקת פנים כי זה עדות המתקיימת בלי ראיה לפי ערך בהמות הנשחטים פ"ק כי המה בערך שבעים בכל שבוע ולא שכיח ריאה בלי סרכא ובקהלתכם שכיח בלי סרכא ואף אלו ריאות שיש בהם אין בהם רק אחת אחת בודאי מנתקן בפנים כמה דאפשר ולזכרון בעלמא משיירין אחת או שתים ובזה ימים ידברו ורוב שנים המתעסקים בזה הענין המה ידברו על כל יעו"ש והרבה יש לנו לדבר בבדיקת השובי"ם משם כידוע להקרובים אל החלל אבל לא לדון מרחוק כאשר דן הוא כ"ק רק ע"פ דברי השו"ב וכו' ועלינו יערה רוח הבורא להשיב כתורה:

[ו] מי לא ידע דהרמב"ן מיירי ביצא שגגה מת"י ולא כתבתי רק די"ל דטעם החומרא שם בממונה לרבים כיון דהרבים נתונים ת"י בלי ספק נמצאו אנשים שאינם מאמינים לו ואמרינן שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא וכמ"ש הרא"ש ג"כ לא היה לבי נותן לסמוך עליו וכמו כן י"ל סברא זו בנ"ד דשום אדם לא יכחיש דודאי נמצאו כמה חרדים שאינם מאמינים להם דכל הכשרות זכו בהם קצבי עיר א' ושפיר שייך לומר ג"כ בזה הסברא דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא ומאי חזקת כשרות שייך בזה כיון דאיתרע חזקתם וא"צ ביאור יותר:

[ז] מ"ש בהשגה ז' הנה אלו הייתי יודע כי א' מקדושים ישיג עלי לומר רק ההיפוך מדברי הייתי מבאר דשם במשנה למלך מחלק בין גדר לזכות ואני חושב דבר זה לזכות והא כתבתי בביאור במכתבי לא' דבמלתא דרצו לזכות את ישראל פשיטא דעל כל צד תועלת וזכיה תקנו וחשבתי דכאו"א יבין דלשמור ישראל מחשש מ"א אין לך זכות גדול מזה ובודאי כונת המתקנים היה לזכות את אנשי העיר א' ואם הוא ברוח קדשו רוצה לומר להיפוך דזה מקרי גדר יאמר כן מסברא דנפשי' ומדוע כתב שבמלמ"ל מבואר להיפוך (ליתן יד להמחזיקים בהשובי"ם הקוראים הפשוטים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם לאמר שאין אני מבין חלילה מה שכתוב בספר) וכן מ"ש על הישועי"ק אין זה בכלל השגה דלא כתבתי רק דנפלאת הוא שהישועי"ק לא הביא מדברי המהריב"ל והרד"ך והמלמ"ל ובאמת יש מקום לדבר דזה הוי כעין תקנה כללית דאיך הוא הדין בעיר אחת שהיא נגד רוב העולם ולא נמצא בה המיעוט שיש בעולם ואכמ"ל:

[ח] ממי שמע שאנכי הייתי מהמבטלין התקנה ואיך סמך כ"ק על שמועתו מפי השו"ב כו' אשר דבריו ללא אמת ולא היה בכחי לבטל תקנה מגדולי הדור אבל לא נשאלתי אז רק על הכתב איסור שעשו בעצמם ומצאתי להם אז היתר בכדי להציל למפרע רבים ממ"א

ועד היום הנני מתחרט ע"ז אחרי שנודע לי מעשיהם (וכמ"ש בפתח דבר) ומדוע לא ראה מה שרשמתי לעיין ברמב"ם (פ"ג) מהלכות ממרים (היינו שאין כח ביד ב"ד לבטל תקנה מגדולי הדור) ומה זאת כי כ"ק מסתפק ושואל ואם רוצה הרה"ג מחדש לעשות תקנה בעיר וכו' מהפך העבר לעתיד בכדי להודיע שאין בכחי לעשות תקנה כזו וכו' ובאמת גם רב העיר (ובפרט בצירוף החרדים אם כונתם לש"ש) יכול לתקן תקנה טובה כזו יעו' ג"כ בתשו' חת"ם (סי' יג) ובעיקר דיני תקנת העיר לא עת האסף פה אם יעזרני ה' להוציא לאור עולם את אשר בכתובים עמדי בעניני התקנות יכיל ספר שלם ובקונטרס זה נתבאר נ"כ מה ששייך לנ"ד וכעת כאשר נתתי ספרי באר משה תחת מכבש הדפוס חשבתי בתחלה להוציא לאור כל מ"ש בעניני התקנות באורך אכן בראותי שכבר נמשך קו' השיב משה בדפוס באורך ע"כ הוכרחת ילקצר מפני הוצאת הדפוס כי רבה היא] אבל א"צ בנ"ד לתקן תקנה חדשה והקורא באמת יראה שלא כתבתי רק לרוחא דמלתא דבלא"ה כיון שהיה תקנה מכבר מגדולי הדור שצריך שם רואה ומשגיח על הסכין והבדיקה ולא נתבטלה ע"י גדולי הדור רק במשך זמן באין גודר גדר לזכות את הרבים (ומפני תקיפי דעיר התומכים בהם כאשר רואים גם עתה) א"כ מהראוי לט בכל תוקף ועוז להחזיר העטרה ליושנה ובפרט לפמש"ל אין להם עתה שום היתר לשחוט בלא רואה ומשגיח על הסכין והריאה רחוק ולא קרוב א"כ כל מיש בענין התחדשות תקנה הוא למותר ולפע"ד כל מה שכתבתי בדין השובי"ם בעיר א' הוא ע"פ התורה והמצוה ובכל דברי השגת הגה"צ שליט"א אנו רואים במכת"ר סחירה לתחלת דבריו שמתפלא עלי שלא עשיתי גב"ע בפניהם ואח"כ בכל דבריו סמך על דבריהם ונתן חרב בידם (בלי שום חק רה ודרישה ממקום המעשה) ע"י מכתב קדשו שיעוררו את ההמון הפרוע לשמצה לחלל התורה ולומדיה וכלפי שמיא גליא שאין אני מקפיד על כבוד המדומה רק על גודל הפרצה ותוה"ש למה יאמרו ההמונים שהתורה נחלקה לשני תורות ובפרט עתה בנסיעה השניה השו"ב הידוע להגה"צ שליט"א אומרים שהביא גב"ע בידו מכמה רבנים והמסתופפים בצל הגה"צ שליט"א) שנמצא בכמה עיירות יותר מארבע מאות כשרות כסדרן בלי הפסק טרפה ביניהם אם אמת בשמועה זו חרפה שברה לבי לשמוע זאת שעל פרצה כזו יסייעו גדולי הדור נושאי דגל התורה והיראה להחליש כח השובי"ם היראים ולהרים ראש הטבחים שש"ע שיעללו על השובי"ם המובהקים שמפסידין ממונם בחנם אהה למשמע אוזן דאבה נפשינו אוי לדור שכך עלתה בימיו וגם בהשגת הגה"צ בסוף (אות א) נתן מקום להסתפק כי גם לצירוף השנה שיהיו טרפות לשליש ולרביע ג"כ לא ידע השיעור עד כה ואנכי לא ידעתי וכי לא נאמנו דברי התב"ש ריש (סי' לט) דהאידנא

לפעמים רוב טרפות וגם דברי הגאון מהרש"ק זצ"ל שהרעיש עולם ומלואו והסכימו אתו כל גאוני וצדיקי הדור זי"ע והוא דבר הידוע בחוש ומי יכול להכחיש ולערער בזה יסכר פי דוברי שקר מהנרגנים ומפיחי מדון אז בדורו של מהרש"ק וגם עתה שפערו פיהם נגד הגאון מהרש"ק שלא הראה שום מקור לזה ועל כיוצא בזה (אף אם לא היה כתוב בספר) נאמרו דברי מרן הים של שלמה בהקדמתו שהדור שלפנינו סוברים וכו' מ"ש בכתב אין לערער אחריו וכל מה שיצא מפי אדם אפילו הוצק חן בשפתיו ופיו מפיק מרגליות א"ה אומרים מה גבר בגוברין יעו"ש בדבריו כי נעמו: כ"ד הכותב וחותם למען דאמת והצדק משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ב סימן טז

מכתב האי סבא קדישא אור ישראל וכו' מר"ן טרמס"ט זצ"ל ומכתב זקן הגאונים גור הנבונים וכו' ר' יצחק אלחנן ז"ל אבד"ק קאוונא מה שכתבו בענין הנ"ל. בעזה"י א' לסדר כי כל העדה כולם קדושים תרנ"ד חיים וכט"ס אל כבוד מערכת א"ח תושבי עיר א' נגידים מפורסמים בע"ב נכבדים הולכי תמים חסירים וישרים רברביא עם זעיריא כולם ישאו ברכת ד' ושלום ושלוה והשקט וכט"ס מאת ד' עד עולם, אחרי אריכות הטיול עם הרב הגאון הגדול אבד"ק קאמינקא בתהלוכות רחובות קריות א' וגם בחקי השוחטים ובאור חכמת תורתו האיר עיני בעומק דין השוחטים אשר לפי רב ידיעתו בכל מעשיהם יכולת בידו בכת התורה הקדושה להחמיר במשפטם אולם במדת רחמים ילך עמהם וכו' ובקושי גדול מצא מזור לנפשם למנות רואה ומשגיח עליהם איש זר רחוק ולא קרוב אך בקי בשחיטות ובדיקות והמה יעבורו תחת שבטו בהראות סכינם קודם השחיטה וגם יעיין אף פנימיות הבדיקה ומחוקם הקצוב לא יגרע אף פ"א, הבנתי אחרית דבר מח"ק אשר כל דברי מכתבו של הגאון מקאמינקא למחנם יציב ונכון וישר לקיים בלי שום מגרעת לזאת לכל הסרים למשמעתי וחרדים לדבר ד' ותורת אמת בלבו הנני לפקוד אשר בהשתדלות נמרצה תשקדו לקיים מכתב אזהרת הגאון מקאמינקא בכל פרטיה ודקדוקיה באיסור קורבה ובבקיאות שחיטה ובדיקה תתורו אחר רואה ומשגיח ואי"ה בעוד כמה ימים אשלח למח"ק שו"ב מופלא זך וישר ואומן יד והולך תמים אשר בו בחרתי והרימותיו למח"ק להיות בצותא חדא עם השובי"ם שלכם למען יבוא כל דבר על מקומו בשלום ובלבד שתקבלו אותו בספ"י ותקבעו לו מקום נאמן ומובטח למחייתו ותגינו עליו מכל צר ומסטין ואל ישיאכם רוחכם כי הרה"ק וכו' ישלח למח"ק שו"ב ורואה להשגיח על כל הנ"ל כי קבלתי ידיעתו אשר עלי דידי קא סמיך בכל הפרטים

לכן שמעו ותחי נפשיכם ואם גם בזאת לא תשמעו אלי בפה מלא אדבר לכם לא תוסיפו לרמוס חצרי ולראות פני ואעלים עיני מכם וארא מה אחריתכם וד"ל:
כ"ד המדבר לטובת כל בני עירכם דו"ש תכה"י ומעתיר בעדבם ובעד כ"י לטוב ולברכה יוחנן בתרה"ק המפורסם מו"ה מרדכי זצ"וקללה"ה:
ואלה דברי הגאון המובהק האבד"ק קאוונא:
ב"ה כין המצרים יגיענו פדות ודוחה יום ב' י"ט תמוז תרנ"ד קאוונא כבוד ידיד נפשי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם סיני ועוקר הרים וכו' כש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא שלום וכלו טוב סלה:
אחדשה"ט מכתבו הגיעני וכאשר הנני עוסק ברפואות צ והרופאים מזהירים אותי לבלי לקרוא במכתבים מחמת חולשת עיני ל"ע וכן מחמת חולשת גופי ד' ירחם ע"כ אין לי כח לעיין ולקרות במכתבו ולכן לא הזדקקתי לענין הזה ובעצם הענין ידעתי את הדר"ג מכבר כי רב חילו לאורייתא וכת"ר הוא מן הרבנים הגאונים המפורסמים וע"כ אין מן הצורך לבקש הסכמה עוד על פסקיו שהן הן דברי תורה ואסיים ואומר שלום:
ידידו דורש שלום תורתו בלב ונפש חפצה ומברכו ברוב חיים ושלום והצלחתו יצחק אלחנן החונה פה קאוונא:

ח"ב סימן יז

מכתב הרב הגאון הגדול וכו' וכו' כש"ת מו"ה ירוחם יהודא ליב ז"ל המד"א דק' מינסק בענין הנ"ל. [ז"ל] בעזהית"ש יום ד' כ' מג"א תרנ"ד פה מעון קיץ סמוך למינסק יצ"ו, שלום וכל טוב אל כבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם וכו' מו"ה משה נחים ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יצ"ו מכתבו הגיעני לנכון ע"ד הגמר שעשה עם השו"ב שבעיר א' לגדור גדר לעמוד בפרץ והרב וכו' ערער על הפסק של הדר"ג. הנה מאד נפלאתי ונשתוממתי ע"ז דלמגדור גדר ולעמוד בפרץ איננו ענין לרחוקים כלל להתערב בזה רק להסמוכים אל מקום החילול והיודעים בטוב הענין עליהם מוטל לגדור כפי הראוי ולעשות תקנות וגדרים אפילו שלא עפ"י ד"ת רק לפי הפרצה וכדאמרינן בכמה דוכתי בש"ס בקעה מצא וגדר בה גדר שלא עפ"י הדין והסמוכים לזה וטובי העיר שהמחים רבים עליהם הם כב"ד הגדול אף וכו' שלא עפ"י דין רק לפי הצורך וכמבואר בחו"מ סימן ב' (באופן שלא יהי' נגד חקי הממשלה) ומעתה מאחר שהרב וטובי העיר דא' בקשו מכתר"ה לעשות תקנות וגדרים בעירם וכתר"ה סמוך למקום החילול ויודע לנכון עד היכן הדברים מגיעים וכתר"ה עשה לתקן הפרצה וקבלו עליהם השובי"ם מחוייבים

לעשות ונעשה להם התקנות כדין גמור כאלו חז"ל תקנו וכב"ד הגדול והעובר ע"ז דינו כאלו עובר על דינא דגמרא וגזירת חז"ל בש"ס וכנ"ל ובהיות כן נפלאתי על כתר"ה שציין לאיזה פוסקים ופלפל קצת בזה שזה נותן מקום להמתעקש לפקפק בזה רק היה לכהדר"ג לכתוב רק התקנות והגדרים בלי שום טעם ובזה אדמה לדון לכף זכות להרב המערער שראה תשו' כתר"ה שפלפל בזה ומחמת זה עלה על דעתו שכתר"ה כתב זה לפסק הלכה עפ"י דין גמור ולכך פקפק בזה ובאמת איננו ענין כלל לפסק הלכה רק לפי ענין הפרצה מההכרח לגדור יותר מעפ"י דין וכעין שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה דהבעל תשובה א"א לו לילך בדרך המיצוע רק להתרחק לצד האחר ובמס' ע"ז אמרו דגם חז"ל לא גילו טעם גזירתם בעת שגזרו עד תריסר ירחי שתא בכדי שלא יפקפקו בה. ואני הגבר ראה ראיתי קילקול השובי"ם בזמנינו בעוה"ר והיטב אשר דבר בזה החת"ס שהביא בשם רבו שאמר בדרך צחות שהמלך זקן וכסיל לעת זקנתו עשה לו כסא של ג' רגלים וא' מן הרגלים עשה מן השובי"ם שיאכילו לישראל נבלות וטרפות ח"ו ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה וא"א להעמיד הדת על תלה שהשו"ב המובחר אף שהוא ירא וחרד עכ"ז קשה לו לעמוד בהנסיונות שיש לו בכל שעה שבעל השור עומד על שורו וכשיוצא טרפה מתח"י הוא תולה הקלקול בהשו"ב שאיננו אומן טוב וכיוצא ורוב עניני השאלות שבריאה הם תלוים בשיקול הדעת לאיזה שם יקראו זה הקלקול וכיוצא והשוחדים מהקצב העומד ע"ג וכיוצא מעוורים את עיניו ומסלפים דברים המצודקים ד' ית"ש ירחם ויגדור פרצות עמו ברחמים וכמה השגחה ופיקוח עין נצרך אף להשוחטים המובחרים היראים על אחת כמה וכמה על קלי הדעת ר"ל ולכן יישר כח כהדר"ג שעשה תיקון קצת לגדור וכפי שצייר כתר"ה סדר ההנהגה בעיר א' מהראוי היה להעבירם לגמרי אך מה נעשה שאין בידינו להעמיד משפטי הדת וכנ"ל עכ"פ מה שתיקן כתר"ה לגדור קצת הם מחוייבים לקיים לשמור ולעשות בלי שום שינוי כי די להם במה שהקיל כת"ר עליהם להניחם על מקומם ולבל להעבירם לגמרי עכ"פ על להבא מוטל עליהם לשמור כפי הגדרים שגדר הדר"ג וכולי האי ואולי יוגדר קצת הפרצות שבעיר הנ"ל והוא רחום יכפר עון על העבר והנני מסכים ג"כ עם כתר"ה בכל מה שגדר וכל מי שנוגע יראת ד' בלבו שבעדת עיר א' עליהם מוטל לעמוד לימין כתר"ה לשמור שינהגו השובי"ם על להבא ככל מה שתיקן כתר"ה ואבקש מכתר"ה שימחול להודיעני אם יקויים פסק כתר"ה בעיר הנ"ל בכל פרטיה ואם יעבור אחד מהם על להבא לבל לקיים כפי פסק כתר"ה דינו כאלו עובר על גזירת חז"ל בגמ' ודינו להעבירו מאומנתו לגמרי לבל יעבוד עוד באומנות השו"ב בשום מקום ואם יצטרך כתר"ה שאכתוב ג"כ

איסור עליהם הנני מוכן ומזומן בל"נ אי"ה כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה כו' והכל חייבין בה ומחמת כי לגדור גדר הוא ולעמוד בפרץ לא כתבתי בזה שום ד"ת כמ"ש בריש דברי שאין כאן מקום לזה ויקבל כתר"ה ברכת החיים והשלום מאדון השלום וד' יתי' ברחמיו יזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו כנפשו ונפש ידידו דורש שלומו ירוחם יהודא ליב חוב"ק מינסק:

ח"ב סימן יח

מכתבי ידיד החכמים הרב הגאון המובהק ראש דיני ווילנא וכו' כש"ת מו"ה שלמה הכהן נ"י מח"ס חשק שלמה ובנין שלמה וגם מהרב הגאון ר' ישראל אייזנשטיין אבד"ק ניקאלאיעוו מח"ס עמודי אש מ"ש בענין הנ"ל: (ז"ל) בעה"י אור ליום ה' כ"ב תמוז לסדר ולפרט הנני נותן לו את בריתי שלום לפ"ק בין המצרים מהרה יזרח אור לישרים ויזכה לראות כהן העומד לאורים עומד ומקריב בבית נכון ונשא בראש הרים ה"ה כבוד ידיד עליון ויראיו וידידנו האהוב והחביב לנו עד לאחת הרב הגאון הגדול המפורסם ברוב גאונו ותורתו וצדקתו בכל איים ועברים המאיר לארץ ולדרים בחבורין הנחמדים והיקרים סיני ועוקר הרי הרים בפלפוליו הנכונים והישרים שכ"ת מו"ה משה נחום נ"י ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו פלך קיעוו לו ולכל הנלוים אליו וכל המסתופפים בצלו יהיה חיים ושלום וכל טוב סלה אכיה"ר:

אחדשה"ת הרמה באתי להשיבו ע"ד מכתבו אשר קבלתי היום אודת השובי"ם מעיר א' וכו' ודרש ממני לחזק הפס"ד שלו ע"ד השובי"ם הנ"ל והנה אף שלא יכולתי להשיבו על כל דברי מכתבו אשר האריך לפלפל ברוב חכמתו בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בענין זה וכו' מ"מ למען גודל אהבתו אהבת התורה הבוערת בלבי מאז ומכבר חשתי ולא התמהמהתי לאחר אף כרגע בזה ואען ואומר אף כי ודאי שראוי בכל מקומות ישראל להשגיח על השו"ב לפעמים אם הם נזהרים בבדיקת הסכין ובבדיקת הריאה אף אם לא שהם מוחזקים לאנשים כשרים ויראי חטא ומובטחים בהם שלא יצא מכשול מהתז ידם ואף בכל זאת מ"מ הנהוג בכל תפוצות ישראל וכן בעירנו שהראב"ד הולך לבית המטבחים פעם אחת בשבוע או פעמים להשגיח ולעמוד עליהם בעת בדיקת הסכין ובדיקת הריאה ובפרט בנידון השו"ב דק' הנ"ל דכבר היה תקנה קדומה מאח גדולי הדור על השו"ב הנ"ל שלא יבדקו הסכין ולא יבדקו הריאה בלא משגיח וגם השובי"ם בעצמם קבלו עליהם בשבועה ובאיסור קונם שלא יבדקו הסכין והריאה בלתי משגיח אך מאיזה ענין וטעם התירו להם הקונם והשבועה ומ"מ החמירו עליהם שלא ישחטו

ולא יבדקו שו"ב א' בלא חבירו וגם שיראו להראות הסכין לחכם פעם א' בחודש לכה"פ וגם אירע שלערך ג' חדשים לא בא מהם שאלה לחכם ויש רינון על השובי"ם בסדר הבדיקה שלהם ע"כ בודאי יש להחזיר התקנה על מקומה אך מ"מ כו' בורח אני מן מחלוקת כמטחוי קשת כי מזרעא דאהרן קאתינא אוהב שלום ורודף שלום וכו' וד' יהיה בעזר הדר"ג להרים מכשול ותקלה מקרב העם ועושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עליכם ועלינו ועל כל ישראל אכי"ר: שלמה הכהן מו"ץ בווילנא:

ואלה דברי מכתב השני שכתב הרב הגאון המובהק שת"ח כהן צדק מהר"ש הנ"ל בענין וה וז"ל. בעה"י אור ליום ד' ב' מנחם אב לסדר ולפרט ד' אהבך וברכך, וגם כרוך תהיה מכל העמים לפ"ק, רוב ברכות ושלום תנינא לכבוד ידיד עליון ויראיו וידיד נפשינו האהוב והחביב לנו עד לאחת הרב הגאון הגדול החו"ב סיני ועוקר הרים המפורסם ברוב גאונו וצדקתו ויראתו הטהורה בכל איים רחוקים המאיר לארץ ולדרים בחבוריו הנחמדים והיקרים שכ"ת מו"ה משה נחום שליט"א הגאבד"ק קאמינקא לו ולכל הנלוים חליו והמסתופפים בצלו יהי' חיים ושלום עד העולם וד' יזכהו לחבר עד חבורים בגפ"ת למען לזכות את הרבים ולא ימוש התורה מפיו ומפי זרעו וזרע זרעו עד העולם אכיה"ר: אחדש"ה הרמה באתי להתנצל לפני הדר"ג נ"י ע"ד שלא השבתי לו תיכף ע"ד בקשתו כפי הראוי לשוב בענין הזה הוא מפני שאז חשבתי אולי הדבר נוגע למחלוקת ח"ו וחששתי דשמא יהיה דברי בזה ללא תועלת אבל בעיקר הדבר גם אז הסכמתי שתקנה גדולה עשה כת"ר נ"י במה שתיקן שמחוייבים להעמיד משגיח מיוחד שישגיח על השובי"ם שבק"א תמיד בעת השחיטה והבדיקה ושיהיה משגיח איש א' נאמן ולא יהי' קרוב להשובי"ם ואין להם לשחוט ולבדוק כלל אם לא יהי' המשגיח בבית המטבחים ואין לזוז מדבריו ימין ושמאל כי מלבד אשר היה תקנה קדומה מכבר בק' הנ"ל שלא לשחוט בלא משגיח עוד הדבר ראוי מצד כמה ריעותות וחששות שיצא כעת על השובי"ם שבק' הנ"ל כפי שכתוב (בקונטרסו הנחמד ובפרט עתה ששמעתי כי רבים מגאוני זמנינו נ"י הסכימו לדעת הדר"ג נ"י הנה גם אני באתי לאיצטרופי בהדייהו כי כן הדבר ראוי ונכון וישר מצד הדין והיושר ומחוייבים אנשי ק"א לשמור תקנה הלזו כפי אשר תיקן כת"ר נ"י בכל הפרטים ומובטחני שבודאי גם המערערים בזה יחזרו ויסכימו לדברי כת"ר נ"י והנה באמת הגם שהיה ראוי קצת לפלפל בדברי כת"ר נ"י ובפרט שאין דרכי לבוא ריקם בלא תורה אך מפני שאני טרוד מאד בכמה ענינים ובפרט שאני פוסק בסידור של ספרי בנין שלמה חלק ב' על יו"ד ואה"ע אשר בדעתי להוציאו לאור בדפוס בקיץ של שנת תרנ"ה הבע"ל אם יגמור ד' בעדי ולכן הצרכתי לקצר כעת וד' שנותיו דמר

יאריך בטוב ובנעימים כחפצו ורצונו ורצון ונפש ידידו הקשור באהבתו ומברכו בברכת כהנים שלמה הכהן מו"ץ בווילנא. ואלה דברי ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר ישראל אייזנשטיין נ"י מח"ס עמודי אש מ"ש בזה:

ז"ל בעה"י יום ג' י"ט מנחם אב תרנ"ד ניקאלייעב כבוד הרב הגאון הגדול החריף ובקי חובר חברים מתוכם עומר כפרק לבל ישחיתו את גבול ישראל הר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י הגאבד"ק קאמינקא. אחדשה"ט ושלום תורתו הנני להודיעהו כי קבלתי באהבה את מכתבו עם קונטרסו הנחמד וראיתי כי כל דבריו דברי תורה והמה לאמתתה של תורה ודברי המערער על פסקו הגם שממקום קדוש יהלכון עכ"ז ראינו אשר דברי קדשו לא יתכנו ולא אדע אנה פנה דודי יאמין לי כת"ה כי לולא אשר כת"ה כותב אשר המה דבריו בתשובתו לבנו לא האמנתי שיצא מפי קדשו דברים כאלו אשר מלבד שהמה נגד קדושתו אשר מהראוי לגדור גדר ולעמוד בפרץ לפני השו"ב אף לפנים משורת הדין אך גם דבריו בלימוד לא יתכנו וכאשר האריך כת"ה בקונטרסו לערער כל דבריו עד היסוד בה ויאמין לי כת"ר כי בעת קראי תשובת המערער אז עלה על רעיוני רוב דברי כת"ר הרמה והנה כל דברי הרה"ק המערער המה נגד דברי האחרונים שמפיהם אנו חיים ובודאי שגם הוא נ"י יודע מכל זה כמו דברי הרב והצ"צ שהביא כת"ר שמסתמא המה חרותים על לות לבו והוא כותב היפוך דבריהם ובודאי נמצא אצלו תשו' דברי נחמי' חיו"ד מהגאון החסיד ר נחמי' זצ"ל ששם סי' ה' האריך בזה שמי שאינו ירא שמים ונחשד על איזה איסור אינו נאמן כלל בבדיקת סכין שבזה צריך הרגשה והבחנה רבה וישוב לבו ועיונו לדבר הזה ומי שאינו ירא שמים הגם שאינו נחשד שבאם היה יודע שיש פגימה שיכשיל אולם הוא לא ישית לבו לדבר הזה ולא ירגיש פגימה דקה ועתשו' מאמר מרדכי ושאר אחרונים הכלל כי אין להוסיף ע"ד כת"ה וכאשר החזיק בימינו רבן של ישראל במדינותינו הרה"צ מרמס"ט ובטח ד' יהיה בעזרו ולולא שאני כעת ביסורין שאינן של אהבה שיש בהן ביטול תורה ותפלה הייתי מאריך בזה [ויש לעורר ג"כ במה שתמה המערער על מה שרצה כת"ה להיות הרואה רחוק ולא קרוב הלא על הבהמה הוא מעיד וע"א נאמן באיסורין ולא ידעתי מה זו תימא כי לדעתי הרואה הוצג גם על השו"ב שכאשר יראה איזה פעמים שהשו"ב יתן לו סכינו ויאמר שהוא יפה והוא יראה שהוא פגום או שיראה שהעלים סרכא וכדומה אז יסיר אותם ממשמרתם כאשר אני הלכתי שנה תמימה עת היותי בב' לבית המטבחים עד אשר ראיתי בשו"ב א' שאמר על בהמות שיש בהם סרכות שהמה כשרות ונתק את הגנב ואח"כ הראיתי לו הסרכות והוסר מעבודתו לעדי עד א"כ הוא מעיד על השו"ב שהוא כשר ובזה אין קרוב יכול

להעיד] והכלל שכל מה שעשה כת"ר הרמה כתורה עשה ויהיה חלקי עמו במה שזיכה את הרבים:
הדורש שלום תורתו ומברכו אש יעודתו ד' וילמוד מתוך הרחבה ישראל אייזנשטיין:

ח"ב סימן יט

מכתבי הרב הגאון המובהק וכו' כשית מו"ה אברהם יחזקאל ארלאזאראוו הגאבד"ק חארקאוו מה שכתב בענין זה וזה לשונו. בעזה"י יום ה' ו' מנ"א תרנ"ד חארקאוו, ייט"ב ה' הכוה"ת לי"ד"נ עמיתי אמיתי הרב הגאון המפורסם בכל קצוי תבל נודע בשערים חובר חבורים מחוכמים המאה"ג מעוז ומגדול כש"ת מוה' משה נחום שליט"א אבד"ק קאמינקא ב"ה על החיים והשלום:
אחדשה"ט באתי היום לביתי מדרכי אשר התמהמהתי כחודש ימים ומצאתי מכתבי הדר"ג והקונטרס ומעמל הדרך לא אוכל לעיין בדבריו הנעימים כעת וכו' ובדרך כלל הנה הקהל הק' עדת א' שאלו את הדר"ג לתקן המעוות והדר"ג בחכמתו הק' ראה לפי צורך הענין וקבלו את דברי הדר"ג ואין הענין נוגע למ"ש בשו"ת שיבת ציון ובלי ספק יעשו כתקנת הדר"ג והרה"ק כו' אולי לא סיימו קמי' ובפרט שגם בענין שורת הדין הסכים עמו גאון דורנו ידידנו הגרי"א שליט"א והגאון המפורסם בעל משפט שלום ולמה זה ישאל הדר"ג לשמי והוא פלאי כי הדרת גאונו ובפרט בהסכמת גאוני דורינו הי"ו אינם צריכים לדידי ולדכוותי עכ"ז לעשות רצון הדר"ג חפצתי אחרי אשר ענוותו הרבני לבקשני להשיבו אשתדל בל"נ לעיין בזה תיכף אחר ט"ב אבקש את הדר"ג להודיעני מכאש"ל כי כמפא"פ ואהבת עולם אהבתי את הדר"ג ידידו עוז דושו"ט באה"ר ועזה מקלו"ע אברהם יחזקאל ארלאזאראוו. ואלה דברי מכתבי השני של הגאון המובהק מהרי"א אבד"ק חארקאוו ששמר הבטחתו לעיין ולהעיר בקונטרסי הנ"ל זה לשונו:
בעזה"י יום ב' ט"ז אלול תרנ"ד חארקאוו כבוד ידי"ע הרב הגאון המפורסם בכל קצוי תבל חובר חבורים מחוכמים נודע בשערים המאוה"ג לממשלת התלמוד והפוסקים כש"ת מו"ה משה נחום שליט"א ב"ה על התוה"ש: אחדשה"ט הנני לקיים הבטחתי להשיב ע"ד קונטרסו הנעים בדבר השובי"ם דק' א' אף כי טרידנא טובא גזלתי איזה שעות לפנות א"ע להשיב להדר"ג מפני הכבוד ולהעיר רק איזה הערות בדרך כלל כי יכבד עלי להכניס עיוני בכל פרטי פלפולו בחריפות ובקיאות כיד ד' עליו השכיל: [א] מ"ש הרה"ק שליט"א להשיג על הדר"ג שיחיה על אשר דן עפ"י השמועה לבד בלי חקו"ד וגב"ע בפניהם אולי נראה לו כן ממ"ש הדר"ג בתשו' הראשונה וז"ל כבר שמענו וידענו

מכמה אנשים נאמנים גודל הפרצה בעירם בסדר הבדיקה כו' עכ"ל דמסגנון הלשון נראה דהדר"ג לקח גם השמועה לסניף לפסק דינו וגם אפשר לומר דהרה"ק ס"ל כיון דלרוב הפוסקים אין להעביר שו"ב מחזקתו אא"כ נמצא בו פסול ודאי והוי כמו מינוי [ומ"ש מעכת"ר בשם תשו' רמ"ץ (סימן ג') יעו"ש דס"ל דבאיזו ריעותא אף שלא נפסלו יוכלו להעבירם מטעם אומדנא דמוכח טפי יעו"ש ומביא ראיה מתשו' הרא"ש בהמירה אחות המשודכת דיוכלו לבטל השידוך וע"כ דהוא משום אומדנא דמוכח לענ"ד אין ראיה משם דהתם שניהם נחתו לאומדנא כזאת אם ימיר אח של א' מהם יתבטל השידוך משא"כ בשו"ב הוי כמו מוכר פרה ונמצאת טרפה שכתבו התוס' בב"ק (ק"י ע"ב) ד"ה דאדעתא ול"ד לאומדנא דע"מ לכונסה שכתבו התוס' בכתובות (מ"ז ע"ב) דהתם ודאי לא היה נחית לספיקא משא"כ בנ"ר כיון דלא נפסלו לא עדיף מנמצאת טרפה ועוד דבנ"ד דכבר אכלו משחיטתם ונהנו הוי כמו מן הנשואין שכתבו התוס' בב"ק שם דאמרינו אפילו אדעתא דתפול אחר כך למוכה שחין מקדשה נפשה] וא"כ לדברי המבי"ט (ח"ג סימן ר') כשם שאין להעביר ה"נ אין לשתף אחר עמו יעו"ש אמנם אפילו לפ"ז שפיר עבד הדר"ג שפסק בלא גב"ע בפניו ונכנס בזה לפנים משוה"ד לטובת השו"ב דאם היה הגב"ע בפניו כד"ת אולי היו נפסלים לגמרי ואז ודאי לא היה על העדה שום חוב לטפל בהם ולהושיב עליהם רואה עוה"ג רק היו מעבירים אותם לגמרי כדת ואף אם לא היו נפסלים עפ"י דין בודאי מ"מ מקלא דלא פסיק ומאיזה חשד לא היו מנוקים ובל"ס היו היראים נזהרים מלסמוך עליהם לבד יעו' בתשו' מהרש"ל סימן כ' בענין שו"ב שלא נפסל מדינא וזה לשונו אם רוצים הקהל או יחידים להחמיר ע"ע שלא לאכול מבדיקתו מאן לימחא בהו רק שיהי' דעתו לש"ש כו' ומ"מ שלא לקפח מחייתו ולשלם לו מן הצבור מה שהי' ראוי לבא לו מן השחיטה כו' עכ"ל ויעו' בשו"ת שיבת ציון (כי' כ"ה) בשו"ב שהעיד על הטבח שמנתק סרכות והטבח הכחישו אף דאין לפוסלו מדינא מ"מ שפיר עשו שהעמידו רואה ומשגיח ושאין רשות לרב אחר לבטל דינו [ויעו' בשי"צ שם בד"ה אמנם דרמי דברי הש"ע מסוים א' דהשוחט נאמן נגד הע"א בהכחשה ובסי' ל"ט ס"ט בא' אומר שלא כסדרן וא' אומר כסדרן דלא התירו אלא מחזקת כשרותו של הפרה ותירץ ב' תירוצים הא' דבסי' א' דהוי דאורייתא והאמינוהו כשנים משא"כ בבדיקות הריאה דהיא מדרבנן ל"ש לומר שהאמינוהו כשנים מלבד שתירוצו דחוק לא א"ש לפ"ד הש"כ והט"ז סו"ס א' שהביאו דברי הריטב"א דל"א שהאמינוהו כשנים כ"א בעדות אשה הב' דבסימן ל"ט מיירי דשניהם בודקים יעו"ש וג"ז דוחק ולעד"נ דבסימן א' כיון שבעדות של העד פוסל גם השו"ב לכן מעמידין השו"ב בחזק"כ ממילא גם הבהמה מותרת (ולכן אם

יש רול"ד ואתרע חזקת השו"ב אפ"ל דגם הבהמה אסורה) משא"כ בסימן ל"ט דהראשון אמר של"כ היתה וא"כ עדות השני שאומר כסדרן אינו נוגע להשו"ב לכן אצטריך לטעמא דחז"כ דבהמה ותו אכמ"ל] ויעו' בשו"ת אמרי אש חיו"ד סימן א' דפליג על הגרש"ק ז"ל בעובדא דהשו"ב מב"ד ויעו"ש (דף כ"ב ע"ד) ד"ה ואולם דאם דעתם לשלם להשו"ב הוי כהוראת או"ה וכמ"ש הדר"ג באריכות ובפרט שכבר היתה תקנה שם שיהי' עליהם רואה וכן היה שהיה עליהם רואה רחוק וא"כ ממ"נ אם היה התקנה רק לדבר מצוה וידעו שמותר בלי התקנה יעו' בטועו"ד מה"ת סימן קי"א בתקנה שיבדקו השובי"ם זה בפני זה וז"ל גם מה שרצו מקצת לבטל התקנה נמי אין בידם כיון דהתקנה היה לדבר מצוה יעו' ביו"ד (סי' ריד) כו' ובזה כיון שידעו שהוא מותר ונהגו איסור אין להתיר להם בשו"א בעולם עכ"ל ואם היה התקנה מצד שסברו שאסור בל"ז שהיה עליהם איזה חשד הלא א"א כעת לברר בגב"ע להוציא מלב היראים החשד הקודם ולפ"ז מה שפסק כתר"ה להעמיד עליהם רואה רחוק כאשר היה מקודם א"א ע"ז שום גב"ע בפניהם ונראה שמעכת"ר נכנס עמהם לפנים משוה"ד שלא יגרעו הקהל שכירותם ושלא יעבירום כיון דעכ"פ בעוע"ג מותר לאכול משחיטתם (ומדברי המבי"ט הנ"ל נראה דבלא"ה לא שייך צדין שו"ב דאינו מינוי להנהגה ול"ש ע"ז דבר א' לדור שכתב המבי"ט ויליף לה ממלך):

[ב] וגם בענין שהצריך הדר"ג שיהיה עוע"ג רחוק ולא קרוב אף אי נימא כדברי הרה"ק דסגי בקרוב אמנם לטובת השו"ב נאה ומהודר לפניהם יותר שיהיה רחוק ויהיה כדברי השמ"ח (סי' ח"י סעיף כ) דטובים השנים כו' ולא יהיה ניכר כ"כ שהוא מטעם שהשו"ב חשוד משא"כ אם יעמידו עליו עוע"ג קרוב דב' קרובים לגבי הימנותא כחד דמי כמ"ש רש"י (ב"ב ח ע"ב) על ומינה רבי ב' אחין על הקופה וא"כ יראו מזה דהשו"ב הוא חשוד ואין מאמינים לו רק להעוע"ג הקרוב (אמנם אפ"ל לענין שנים שכתב השמ"ח סגי בקרובים ויעו' בפני יהושע (כתובות כב ע"ב) תוס' ד"ה אי הכי כו' וז"ל כגון ששני עדים קרובים מעידים כו' דמותרת לכתחלה בהרגנוהו היכא דב' מעידין עכ"ל ויעו' בסנהדרין (לו א) הטהרות והטומאות בו' האב ובנו כו' מונין להם שנים ופרש"י הטהרות והטומאות שהוראתן ביחיד ואין בהם מנין אא"כ חולקין כו' עכ"ל וא"כ אפ"ל דה"ה לזהירות בעלמא או אפ"ל דכיון דלהמרדכי ודעימיה נאמן היחיד להוציא מחזקת איסור דוקא אם הוא מוחזק בכשרות טפי משמע דבלא"ה בעינן שני עדים ובעינן רחוקים דוקא לדידיה ולפ"ז לזהירות יש לעשות לצאת גם דעת המרדכי):

[ג] ובעיקר הדין בחשוד על בדיקת הריאה אי סגי בעוע"ג קרוב הביא הדר"ג ראיה מבכורות (לה ע"ב) פלוגתת רשב"ג ור"י ורי"ו דלר' יהושע ור' יוסי בבכור בי כהן אין

קרובו נאמן לומר דהמום נפל מאליו ורשב"ג ס"ל דאף בנו ובתו נאמנים וכתב הדר"ג דאולי גם רשב"ג לא פליג אלא בחשד דכהן דלא הוחזק בכך משא"כ בשאר חשוד יודה גם רשב"ג דאין קרוב נאמן ויש להביא ראיה לדברי הדרת גאונו מדברי הט"ז יו"ד (סי' שי"ד ס"ק ב) דאם יש ריעותא דהערמה אפי' רשב"ג מודה יעו"ש אמנם לע"ד אין ההיא דבכורות שייך כלל לנ"ד דבבכור בי כהן כיון דבדיעבד ע"פ דין מותר אם הטיל בו הכהן מום ואינו אסור אלא משום קנסא (ובנו לא קנסו אחריו) לכן האיסור קיל בעיניהם ועדות הקרובים הוא לענין אי צריך לאסור לקנוס קרובם הכהן או לא אי עביד קרובם איסורא או לא בזה אמרו ר"י ור' יוסי דאין קרוב נאמן משא"כ בשאר איסורין אם האב מעיד דהבשר שביד בנו החשוד הוא כשר בודאי כי ראה שקנהו מאדם כשר והאב מוחזק בכשרות בודאי נאמן האב ואינו גורע מה שגם בנו החשוד אומר שהוא כשר וכן מעשים בכל יום אם אשה כשרה משגחת בביתה בזהירות ותנצחת שיהיה בהכשר גמור אוכלים בביתה אף שבעלה הוא אוכל נבילות וא"כ בנ"ד אם העוע"ג בדיק הסכין ובדיקת פנים ובדיקת חוץ ויהיה הוא המעיד על הבהמה שהיא כשרה ודאי צדקו דברי הרה"ק שליט"א דסגי בעדות קרוב ולא מגרע השו"ב במה שאומר גם הוא שהוא כשר אמנם באמת הא הרואה הוא על השו"ב שיתעסק כדבעי ואם יהיה רואה קרוב אולי לא יחשוד אותו כ"כ ויסמוך עליו על בדיקת פנים ולא יחשוד אותו שיצטרך לעיין עליו בעין פקיחא אולי ינתק איזה סרכא ובפרט אם יהיה הדבר נוגע אח"כ להשיב השו"ב לחזקת כשרות אם יעיד עליו העוע"ג שנהג זמן רב כשורה דבזה ודאי אין קרוב נאמן:

[ד] ובענין מיש הרה"ק שליט"א דחשוד על בדיקת הריאה שהוא מדרבנן אינו חשוד על בדיקת הסכין דהוא מדאורייתא סבור הייתי לומר שחשוד לעבור על לאו דלפ"ע להכשיל במידי דרבנן חשוד להכשיל גם בדאורייתא דלאו דלפ"ע חד הוא ועובר מדאורייתא על לפ"ע אפי' במכשיל רק במידי דרבנן ויש לי ראיות ע"ז ויעו' בשו"ת פני יהושע חיו"ד (סי' ג) אמנם אפשר לומר דבנ"ד הוי הבהמה לחבירו כנאבדה הריאה ולא עביד חבירו איסורא כלל והוי כלא הכשילו ולא עבר על לפ"ע או אפ"ל כיון דאם היה חבירו יודע דלא בדק הריאה לא היה אוכל א"כ עבר על לפ"ע ולא עיינתי עוד בזה כלל וכתבתי העולה על רוחי רק להעיר להדר"ג אך לפה"נ חשודים המה להעביר עינם גם בראותם סרכא שלא כסדרן וזה הוי דאורייתא כמ"ש התשב"ץ:

[ה] והנה הדרת גאונו כתב דנראה דפגימה פחות מחג"צ הוא דרבנן והביא ראיה מהריטב"א שכתב דפחות מחג"צ אסור לכתחלה ומותר בדיעבד ולשטתו ביומא (יא ע"ב) דבדאורייתא לא שני לן בין לכתחלה לדיעבד וא"כ פחות מחג"צ הוא דרבנן עכת"ד

בזה היה אפ"ל כיון דאין החשש אלא לכתחלה אין להחמיר ולהצריך רחוק דוקא וגם ראיית הדר"ג מהתשב"ץ דהמזלזל בבדיקת הריאה הוא אפיקורס כונתו למ"ש בח"א (סי' סז) יעו"ש דמיירי באותם שבועטים ומתפקרים כנגד חז"ל שאומרים שהם גזרו עלינו גזירות שאין אנו יכולים לעמוד בהם שאיסור הסרכות גורם הפסד כו' עכ"ל ונראה דאם רק משום עצלות אינו בודק ולא משום אפקירותא אינו ענין לדברי התשב"ץ ואפי' אי מחמת חימוד ממון ג"כ אינו ענין לאפיקורסת אמנם הדר"ג צדקו דבריו בדרך ממ"נ אי משום אפקירותא הוי אפיקורס כמ"ש התשב"ץ ואי משום עצלות א"כ אינו נאמן גם על בדיקת הסכין שיש בו טורח כאשה דמשום דסתמן עצלנות הן אין סומכין עליהם בדבר שיש בו טורח יעו' בש"כ יו"ד (סי' קכז ס"ק ל) ויעו' בפני יהושע ריש חולין על דברי התוס' ד"ה הכל שוחטים דנשים אין נאמנות על בדיקת סכין (יעו"ש ויש להוסיף על דבריו דבקדשים היו נותנים להם סכינים בדוקים מבית החלפות ואפשר שגם הוא ז"ל נתכוין לזה) ואפי' לדברי הרשב"א שהביא שם דנשים נאמנות על בדיקת הסכין אפ"ל דוקא בימיהם שלא היה הבדיקה בעצמה שום טרחה שהיו מרגישין בבשרא ובמיא וס"ל להרשב"א דאפי' מומר לתיאבון טרח בבדיקת הסכין (יעו' בחב"ש סי' ב ס"ק יג) ורק לא יטרח לחזור אחר סכין אחר (כמ"ש רש"י חולין ד ע"א או לתקני שמ"ח (סי' ב ס"ק יב) דבבדיקת הסכין לא טרח ובהליכה טרח צ"ל דלא לחזור על סכין אחר שכתב רש"י היינו לחפש אם א"י באיזו מקום ימצא בזה לא יטרח) משא"כ לדידן דאין אנו מרגישין בבשרא בלשנא ובמיא רק בטופרא וצריך ע"ז מתינות גדולה וישוב הדעת ויראת שמים כמ"ש רבינו יונה וכאשר אנו רואים בעינינו דלהעמידו שיהיה חד וחלק הוא טרחה גדולה הן הבדיקה והן ההשחזה אח"כ ביה ודאי הוי טרחא דאין עצל נאמן בזה ועוד כיון דבלא מתינות וישוב הדעת וי"ש קרוב מאוד לטעות בו צריך ע"ז מוחזק בכשרות דוקא כביו"ד (סי' פג ס"ז) ובט"ז שם (ס"ק יא) ושם (ס"ח) וכברירת דגים קטנים (בסי' קכז ס"ג) לענין אשה ואם איתרע חזקתו לא עדיף מאשה ויעו' בס' הארוך מש"כ (סו"ס ח"י) בענין מ"ש הרמב"ם בהלכות שחיטה (פ"א הכ"ו) שאם לא הראה סכינו לחכם מנדין אותו אף בנמצאת יפה לפי שיסמוך ע"ע פעם אחרת ותהיה פגומה וישחוט בה וכתב הש"ך וז"ל מיהו י"ל דהרמב"ם ס"ל דהא דקאמרינן ע"א נאמן באיסורין היינו דוקא בע"א נאמן וא"כ זה שלא הראה סכינו לחכם לא כשר מקרי ודוק עכ"ל (והא דהקשו על הרמב"ם מנגנבו גדייו אפ"ל דבזמן הש"ס שהיו מראים לחכם היה ירא אם לא יראה לחכם שיהיה נתפס ע"ז) ואף להחולקים על הרמב"ם אפשר דבזה"ז דאין אנו מרגישין כ"א אטופרא ובגודל ישוב הדעת וי"ש צריך דוקא י"ש ממש וכמ"ש אדמו"ר בשו"ע סימן

י"ח ובתשובותיו שם בסוף הש"ע ובכמה תשובות ולא מי שאיתרע חזקתו אף בדרבנן [הג"ה ובענין מ"ש הדרת גאונו בפלפולו הנעים בפחות מחג"צ אי הוי דאורייתא או דרבנן יעו' בב"י סימן י"ח שכתב בענין זה דיש להחמיר באיסורי תורה ויעו' בשבו"י ח"ב סימן נ"ז דהוי סד"א ולא נכחד מהדר"ג פלוגתת הרמב"ן והרא"ש ויעו' בחדושי הרמב"ן חולין (י"ז ע"ב) ובר"ן שם ובישו"ש פ"ק סימן ל"ח דהרמב"ן מפרש דהני דבדקו בשמשא כו' ס"ל דפגימת הסכין דכ"ש והא דלא מתרצין בגמ' עלרשב"ל דחשב רק ג' פגימות דס"ל דפגימת הסכין בכ"ש לכן לא חשיב אותו בין הני פגימות דחג"צ תירץ הרמב"ן דאי ס"ל דפגימת סכין בכ"ש כש"כ דהוי ליה למיחשב פגימה ד' בכ"ש דהוי רבותא טפי יעו"ש ויעו' ברמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ז ה"ב מי שנפגם סחוס אונו כדי שתחגור צפורן, בפגם ושם ה"ד מי שנפגם כצ"ל וכ"ה ברמב"ם ישן שנדפס בלי כ"מ ומ"מ) ריס מריסי עיניו בכל שהוא עכ"ל ואם כן לדברי הרמב"ן תקשי אמאי ל' חשיב רשב"ל בקדשים ד' פגימות פגימת אוזן כו' פגימת ריסי עיניו בכ"ש, ב' צע"ג לכאורה בבכורות ל"ז ע"ב ת"ר הסדק כל שהוא הפגימה בין ביד"א בין ביד"ש מכלל דסדק ביד"ש לא אלא ספק ופגימה בין ביד"ש בין ביד"א וכמה שיעור פגימה כדי שתחגור בה צפורן ע"כ והנה סדק הוא בלי חסרון ופגימה עם חסרון כמ"ש רש"י במתני' שם וכ"נ מלישנא דמתניתין ולישנא דהרמב"ם (שם ה"ג) מי שנסדק סחוס אזנו אעפ"י שלא חסר ואיך יתכן שיהיה פגימה עם חסרון קיל מסדק בלא חסרון דפגימה דוקא כדי חג"צ וסדק אפילו בכ"ש [ואפ"ל דסדק כיון שנראה לעין גרע לענין מום מפגימה דמיירי אפילו לא נראית רק במשמוש חג"צ מרגישין המום אמנם לפי זה תקשה מ"ש בגמרא מכלל דסדק ביד"ש לא משמע דסדק קיל אף דמלישנא דאלא סדק כו' משמע דמכלל פרכא היא ואי סדק קיל מאי פריך אפ"ל דהיו מקובלים דגם סדק אמור ביד"ש או דהסברא נותנת דאין לחלק, ודוחק לפרש דמכלל כו' פרכא היא משום דסדק המור דלפ"ז מאי קושיא דלמא אשמועינן פגימה וכש"כ סדק ואולי אפ"ל דמדנקט מעיקרא סדק ואח"כ פגימה משמע דדוקא הוא (ועכצ"ל כן להסוברים דחג"צ הוא יותר מכ"ש) ואפ"ל דבאמת לפי התירוץ אלא סדק ופגימה בין כו' יש לפרש הברייתא ת"ר סדק בכ"ש וכ"ש פגימה פגימה בין ביד"ש בין ביד"א ומתרץ אלא סדק ופגימה ומה דנקט אחר כך וכמה שיעור פגימה היינו היכא דאינה נראית איך הרגישו אשר מזה נראה סייעתא לדברי הפר"ח (סימן י"ח ס"ק ה') דסבירא ליה דהרמב"ם סבירא ליה דחג"צ היא גם כן כ"ש ומתרץ בזה מה דקשה על הרמב"ם (בה"ש פ"א הי"ד) דכתב ואפילו היה התלם קטן ביותר שחיטתו פסולה (תלם אפ"ל פגם לשון תפירה כבמקואות בתוספתא פ"ד מן התלמי לבריכה) ובהלכות בית

הבחירה (פ"א הי"ד) כתב אבן שנפגמה כדי שתחגור בה צפורן בסכין של שחיטה ה"ז פסולה עכ"ל ומתרץ דחג"צ הוא כ"ש דהיינו עכבת צפורן כמ"ש רש"י בבכורות שם ובתהלים (ע"ו י"א) והיינו מה שהצפורן מרגיש ומתעכב בהליכתו והוא בכ"ש וכמ"ש הרא"ה בבדה"ב (ולשון כדי חג"צ אפ"ל דאינו מלשון כדי חייו רק כיון דאין החסרון נראה אמרינן וכמה היא הפגימה במה ירגיש הפגם ואמרינן דאפילו כדי שירגיש בצפורן) ויתורצו בזה ב' הקושיות הנ"ל דהרמב"ם סבירא ליה דהדין שוה באוזן ובריסי עיניו ויעו' בריטב"א חולין (י"ז ע"ב) פגימת אוזן כו' וה"ה לשאר מומין של פגימות הנזכרים שם אלא דנקט קמייתא עכ"ל ולפי הנ"ל גם לרמב"ם כן הוא (רק הריטב"א פליג עליו בשיעור חג"צ) ואי נימא כדברי הדר"ג דפגימה פחותה מחג"צ הוי רק דרבנן יתורץ ג"כ קושית הפר"ח דבמזבח לא גזרי רבנן וס"ל כעיקר הדין של פגימת הסכין שהוא כחג"צ (וגם קושיתי השניה אפ"ל כמ"ש בהג"ה אך קושייתי הראשונה אמאי לא חשיב רשב"ל ד' היינו ריסי העין צ"ע ואפשר לומר דהרמב"ם כהרא"ש סבירא ליה דפגימה כ"ש לא חשוב אמנם אי הוי רק דרבנן אפילו להסוברים כשערה ואם כן כש"כ שמשא ומיא צ"ע מאי קושיא למה לא תירץ דסבירא ליה כהני אמוראי דהא מדאורייתא כולם סבירא להו כדי חג"צ ואפ"ל כיון דעכ"פ בסכין אסור מדרבנן אפילו פחות לא חשיב ובמזבח אפילו מדרבנן מותר ע"כ הג"ה]:

1 ומ"ש הרה"ק שליט"א דאין לשער הכשרות נגד הטרפות כ"א מכל השנה ביחד לא ידענא מנא ליה הא כי חקרתי מכמה שובי"ם וקצבים ואמרו שיש חילוק בין פרות ילדות לזקנות אבל לא בין זמן לזמן ודרך כלל בכל חדש ישתווה כמעט הסכום מכשרות נגד הטרפות וגם ממה שקראו את הגאון מהרש"ק לברדיטשוב ע"ד השו"ב שהוציא כשרות ג"ח נגד חלק א' טרפה לא בא להתמהמה שם שנה תמימה כ"א איזו שבועות ויעו' בתשובת הגאון מהרי"א ענזל מסי' נ"ב עד סימן נ"ז שהרבה לחלוק על הגאון רש"ק לא כתב אלא דאין ראיה ממה שאצלו ג' כשרות נגד טרפה א' ובשאר קהלות ג' נגד ב' דבב"ד יש קולות הרבה ובשו"ת תועפות ראם חיו"ד סי' א' ד"ה אמנם כתב כנ"ל וגם כי תלוי באומנות השו"ב ולא כתב ג"כ כ"א ג' רביעים וכן הגאון ר"א תאומים בסו"ס נחלת יעקב סי' ג' (דף מ"ג ע"ב) כתב ג"כ אחרי שהונהג מנהג הקילוף אין תימא כ"כ אם ימצא אומן מופלא בענין הקילוף עד אשר ימצא ג"ח כשרות נגד ח"א טרפות ואם כן בנ"ד שמאדר ראשון עד סוף חה"פ היו נ"ו כולם כשרות וכו' והבהמות היו זקנות זה ודאי מן הנמנע ודברי הדר"ג אמת ותורתו אמת (ויעו"ש בכל התשובות וכו' יורו דעכ"פ מי שקראוהו מחוייבים לשמוע לפסק דינו יעו' בשו"ת אמרי אש חיו"ד סימן א'

ובענין דברי הרמב"ן בסנהדרין ותשו' רמ"א סימן י"ב יש לי הרהורי דברים להעיר אך לא ראותי להאריך בדבר שעלה לו בהשקפה ראשונה בדבר שאיננו נוגע כמעט לנ"ד) את זה כתבתי במעט עיון כהעולה על רוחי בסקירה ראשונה כמעט ולא כתבתי כ"א להעיר בפלפולו הנעים אבל להלכה הדר"ג אינו צריך לדידי ולדכוותו וכמו שכתבתי מכתבי הראשון: ידידו עוז המברכו בכוח"ט דושו"ט באהבה רבה ועזת מקרב ולב עמוק אברהם יחזקאל ארלאזאראוו חופ"ק וחארקאוו. והנה יש לי ת"ל הרבה לפלפל בדברי ידידי הרב הגאון המובהק האבד"ק חארקאוו ימצא מקומו בקונטרס כליל תפארת אשר בו ת"ל פלפולים שונים שפלפלתי עם כל גאוני הדור ואכמ"ל (ובפרט מפני הוצאת הדפוס שלא יהיה יותר ממה שביכולתי כעת להדפיס) כיון שנהלכה בלא"ה דברי מותאמים לכל מה שכתבתי ולא באתי רק להעיר במה שכתוב באות ד' דבמכשיל לחבירו אפילו בדרבנן עובר מדאורייתא וכן מה שחילק אחר כך דבנ"ד הוי לגבי חבירו כנאבדה הריאה כבר כתבתי בזה באורך בספרי ברכת משה קוה"ת סימן כ"ה אות הי"ז ורשמתי זאת בקונטרסי על השגת הרה"ק אות ב'. הקטן משה נחום ירושלימסקי:

ח"ב סימן כ

דברי יד"נ הרב הגאון המובהק אישי כהן צדק סיני ועוקר הרים וכו' בקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א אבד"ק ברעזאן מח"ס רעת תורה ומשפט שלום זה לשונו. בעה"י ועש"ק פ' מ"מ ר"ח אב תרנ"ד ברעזאן. ימי המצרים יהפכו לששון ולנחמה, לכבוד ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים גן הדסים נר ישראל עה"י פ"ה מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא מחוז קיוב, מכתבו מגלה עפה הגיעני ושמחתי בשמעי משלום תורתו אשר זה כמה אין חזון נפרץ וחשתי לעיין בהמכתבים ולהשיב חו"ד בעזה"י ראיתי התשובה הטהורה שהשיב הדר"ג לעיר א' שנשאל מהרב מהריי"ס מו"צ דשם כי כנגע נראה לו בעסק בדיקת השובי"ם וכו' אשר מן אדר א' עד אחה"פ שחט חמשה וששה שורים ובהמות ולא היה שום טרפה ושום שאלה והשו"ב השני שחט ל"ח בהמות והיו ב' טרפות וכו' וכפי הנודע לכבוד הדר"ג מפי השמועה בקלא דלא פסיק מאנשים נאמנים אשר תצילנה אזנים משמוע כי תמיד מתכשרים הבהמות בעיר הנ"ל יותר מכל ערי ישראל ועל פי זה תיקן הדר"ג שיעמידו שם איש נאמן רואה ומשגיח על בדיקת הסכין ובדיקת הריאה והמשגיח לא יהיה שום קרוב להשובי"ם כי איתרע חזקת השובי"ם ולעומתו יצא הרב הגה"צ וכו' שליט"א וירה חיצי השגותיו דאין להוציא השובי"ם מחז"כ מפי השמועה זולת בגב"ע

בסגי בע"ד ובדבר חשבון כשרות וטרפות אין לדון רק בצירוף כל, ימי השנה כי יש זמן שמתכשרים הבהמות הרבה ועוד דאם חשודים על בדיקת ריאה דרבנן אינם חשודים על הסכין דאורייתא ועוד דעכ"פ יועיל השגחת נאמן קרוב דבאיסורין מהני עדות קרוב עכת"ד והגאון הגדול מקאמינקא שליט"א האריך להסיר תלונותיו והנה מ"ש בדין גב"ע שלא בפניו כבר הארכתי בחיבירי דעת תורה (סי' ב ס"ק מג) והעליתי דהיכא דאינו מפסיד ממון מהני שלב"פ ושם הארכתי יותר בזה והעליתי דשפיר מהני הגב"ע כיון דגם בע"א ורגל"ד יכולים להעבירו יעו"ש עוד טעמים נכונים וברורים בס"ד ושם ס"ק מ"ה העליתי דבדבר המפורסם א"צ לגב"ע וה"נ כיון שהקול מפורסם בסביבות יש לחוש ולתקן הדבר ובפרט דכיון דנמצא שם רבים בעיר מיראי השם וחוששים לנפשם א"כ החיוב מוטל על הב"ד לתקן שיהיה שוה לכל נפש שהרי מבואר בתשו' בגדי כהונה ושו"ת דברי חיים (סי' ד) דגם יחיד יכול למחות בכה"ג שמרננים אחריהם וע"ש בדע"ת (סי' א ס"ק ם) מ"ש בזה וכבר נודע מ"ש חז"ל (בגדה סא) האי לישנא בישא למיחוש מיהו בעי ובפרט בדבר הנוגע לחשש מכשול רבים בתמידות מצינו שחששו חז"ל ביותר דגם בס"ט ברה"ר מחמירים בזה כמ"ש התוס' כתובות (כת סוף ע"ב) ובריש פ' ח"י דאהלות ומ"ש הגה"צ שליט"א דצריך לצרף לחשבון כשרות וטרפות של כל השנה גם לפי דבריו הרי הגאון הגדול מקאמינקא כתב באמת כי זה רבות בשנים הקול הולך וחזק וגם מספק ראוי לחוש להוציא מידי מכשול הרבים ולא לחוש על כבוד השובי"ם וגם מ"ש דבדיקת ריאה דרבנן הוא תמוה מאד חדא דגם בבדיקת סכין איכא דרבנן כמ"ש הגאון מקאמינקא בשם תשו' בא"פ ועמ"ש בדע"ת לסי' ח"י ס"ק ז וסי' ו ס"ק ג' וסי' א ס"ק כג) בשם הלב אריה וכס"ד להדיא כן וגם נתבאר בדע"ת (סי' ב ס"ק יג יד) דבמקום הי"מ גם בדרבנן מעבירין ובזה"ז שנהגו ליקח כרכרשתות איכא חימוד ממון כמ"ש בשפ"ד (סי' ב) ובדע"ת (סי' ב ס"ק ו) הבאתי כן בשם תשו' אבקת רוכל לרבינו הב"י (סי' רז) ועמ"ש בשם תשו' דמש"א וחידושי רעק"א דגם בנוטלים גם מטרפות דינא הכי ועמ"ש בתשו' ברכת יוסף יו"ד סו"ס ו' בשם מהריק"ש ותשו' זרע אמת דגם בש"פ איכא דין חי"מ ועוד דכיון שהם בודקים ומתכשר אצלם א"כ איכא אומדנא שמאכילין טרפות של תורה דכל סרכא הוי מה"ת כמ"ש בתשו' תשב"ץ והובא בחבורי גילוי דעת בפתיחה (לסי' לט) ועמ"ש בדע"ת (סי' ב ס"ק יג) ומ"ש הגה"צ שלא מצא בתשו' דברי חיים מ"ש הגאב"ד דק"ק קאמינקא בשמו שאסר טבחים שלא הביאו שאלות זמן רב יעו"ש ח"ב יו"ד (סי' לז) ויפה כתב הגאון הגדול מקאמינקא נ"י מהטוטו"ד מה"ג (סי' ח) דגם ברגל"ד שעברו תק"כ יש להעמיד רואה ובשם צ"צ החדש יו"ד (סי' יג) דגא במזלזל בתפלה דרבנן יש

לחוש לבדיקת הסכין וכבר הבאתי בחבורי ג"כ מדברי הפח"ת שהביא שם דכל דמזלזל קצת במצוה א' לא רמז אנפשיה למיבדק שפיר ולכן במתכת"ה של הגה"צ שליט"א שהפריז על המדה בפעם הזאת ובדבר הזה לערער על התקנה הטובה, ומ"ש דעכ"פ סגי בהשגחת קרוב הנה הגם דבאיסורים נאמן הקרוב ואמרינן דאין אדם חוטא ולא לו כמו שפלפל הגאון מקאמינקא בסוגיא דש"ס בכורות (לה) אבל מ"מ חשוד הקרוב לתפוח על קרובו אם יצא מכשול מת"י ויודע שישיגהו עונש העברה והיזק פרנסה וכדומה וראיה לזה מהא דאמרו (בגיטין יז) דתקנו זמן בגיטין שמא יחפה על ב"א ונחלקו שם ר"י ור"ל אם זנות שכיח או דתקנו גם במלתא דלא שכיח והא בלא"ה הול"ל דגם אם זנות שכיח מ"מ חזקה דאא"ח ולא לו ולא יחפה עליה בעלה בגט של שקר ובע"כ משום דבת אחותו היא וירחם עליה שלא תמות ויתפה עלי' וכדאיתא בירושלמי שם עובדא כזו בבת אחותו וא"ל דשא"ה דירצה להחזירה ולדור עמה ולגבי אשתו ל"ש חזקה דאא"ח כדאיתא בבכורות שם דאשתו כגופו דז"א דהא קיי"ל באה"ע רס"י קי"ז דבזינתה מאיסה ליה ובע"כ דיגרשנה באמת ולא יחזירנה אלא משום דב"א היא יחפה עליה, ועוד הדבר מבואר בת"כ ורש"י סו"פ קדושים ושמתי אני וכו' ובמשפחתו וכו' אר"ש וכי משפחה מה חטאה אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין שכולם מתפים עליה ע"ש הרי שהעיד ר"ש שכל משפחתו מחפין עליה וה"נ בזה כיון דבעינן ההשגחה מזדמן לפעמים שיודע לו שיצא מכשול מת"י וחשוד שיחפה עליו וחלילה להעמיד משגיח קרוב ולזאת התקנה שתיקן יד"נ הגאבד"ק קאמינקא שיחיה הוא אמת ויציב וחלילה לאנשי עיר א' להקל אף כחוט השערה נגד התקנה ולא ירימו השוביי"ם את ידם מבלעדי משגיח יר"ש רחוק ולא קרוב שיעמוד וישגיח הן על הסכינים והן בבדיקת הבהמות והעובר ע"ז כחולק על התורה הקדושה ובפרט כי כל רב גדול בגליל שלו כל התקנות שלו הם כתקנת רבותינו הראשונים ואין ביד שום ב"ד לבטל תקנתו ומי שמקיל עתיד ליתן את הדין ולהשומע יונעם ותבוא עליו ברכת עוב כנפש הכותב לכבוד התורה ולומדיה למען האמת והצדק:

הקטן שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגליל בעתמה"ס משפק שלום ודעת תורה וגילוי דעת:

ח"ב סימן כא

מלואים לדברי קונטרסי בענין השוביי"ם הנ"ל מ"ש על דברי ידידי הגאון המובהק בעל משפט שלום שליט"א:

הנה מ"ש הדר"ג דכל רב גדול בגליל שלו כל התקנות שלו הם כתקנות רבותינו הראשונים ואין ביד שום ב"ד לבטל תקנתו כ"כ הגאון המובהק נחלת דוד (סי' ג) כי ב"ד או חכם שבעיר שגזרו ותקנו איזה תקנה לטעם ידוע להם הוי כעין גזירות י"ת דבר וכשם שב"ד הגדול והסנהדרין היה גזירתן ותקנתן על כל ישראל (ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין) כן כל ב"ד או חכם שבכל עיר ועיר לבני עירם כב"ד הגדול לכל ישראל דמי וכו' יעו"ש (מ"ש לחלק בין אם לא תיקנו רק לדורם יעו' גיטין לו) והוא מכוון לדברי מה שכתבתי בישוב השגת הרה"ק המערער שליט"א (אות ת) דגם רב העיר יכול לתקן תקנה טובה אבל באמת לא היה כונתי עלי שהנני מתקן מחדש התקנה דאין צריך לתקנה חדשה וכמ"ש שם דרק לרוחא דמלתא כתבתי בהפס"ד כיון דבלא"ה היה תקנה ע"ז מגדולי הדור מהראוי בכל תוקף ועוז להחזיר העטרה ליושנה אבל באמת כפי הנהגתם בסדר הבדיקה בלא"ה אין להם עתה שום היתר לשחוט ולבדוק בלא רואה ומשגיח על הסכין והבדיקה וכמ"ש באורך. ומ"ש הדר"ג דמהני הגב"ע שלא בפניו כיון דגם בע"א ורגל"ד יכולים להעבירו (ובספרו הנכבד הביא כן בשם הדב"ח) כ"כ ג"כ הגאון המובהק מהרש"ק בספרו קנאת סופרים (כא ע"א סי' נז וסי' נח) וכתב שהגאון מסאמבור שיבח סברא זו והוסיף בדבריו הנעימים לבאר דהלואי שיעידו שלא בפני בע"ד ובפני בע"ד לא ימצא אחד מני אלף וכו' ואין כונתי להשיב על דבריהם כי אינם כדאי ששום בר אוריין ישיב על הבלם וכו' רק אני כותב להחזיק לבבו של כת"ר וגם יהיה נ"מ לדורות אולי ת"ו לא נזכה לביאת משיח במהרה בימינו ויתרבו עוד עזי פנים יותר משל דורינו עתה והיה זה לבאר לפני יודעי דת ודין ע"פ האמת עכ"ד הגאון מהרש"ק ואנן מה נענה אבתריה בדורנו אשר קרן התורה והיראה עוד יותר בסתר המדרגה בעוה"ר יעו' ג"כ בקונטרס פרט ועוללות סי' ה' (ע ע"ב) בהתנצלותו לפני הגאון מהר"מ אש במ"ש מי שמע כזאת לצאת לעזר שוחט ובודק הלא זה מלתא דשכיחא כמעט בכל שנה אשר שו"ב הוסר ממלאכתו ע"י מערערים כל דהוא ואין איש מתחזק להיות יוצא לקראת נשק לעשות מרובה כזו והאריך שם ג"כ בענין אומדנא דיש להעביר אפי' לגמרי ע"י רגל"ד וע"א וכתב דאטו הוי רגל"ד יותר מזה שיהיה עשרה למאה טרפותו והכל כשר ומי נשמע כזאת בכל הארץ ובכל המדינות והשאגת אריה בהלכות יו"ט (סי' סד) כתב בפירוש דבזמנינו שכיח טרפות כמו כשרות יעו"ש בדבריו כי נעמו [ובזה נדחו ג"כ דברי הרה"ק המשיג (אות ה) שכתב דבנדון המהרש"ק עיקר הפסול היה משום שראה שהעלים כמה טרפות והרי מבואר להדיא בדבריו להיפוך] עכ"פ מכל הנך טעמי אין שייכות לדון בזה משום גב"ע שלא בפניו וכעת ראיתי ג"כ

בשו"ת בית שמואל אחרון חחו"מ (סי' כח) שהשיב לפסול שוחט אחד שקבלו עדים עליו שלא בפניו יעו"ש ומכש"כ בדבר המפורסם דאפילו בשאר דוכתי (לא בשו"ב) א"צ לגב"ע כלל וכמ"ש בישוב השגת המערער (אות א) בשם תשו' הרמ"א וכן העתיק דבריו להלכה מרן הכנה"ג אה"ע (סי' מב) והגב"י (אות קעט) והביא שכ"כ הר"מ אלבולי בתשו', ומה שכתבתי בענין שהרואה לא יהיה קרוב אשר המשיג כתב ע"ז ישתקע הדבר ולא יאמר ובאמת לא מצינו לשון כזה אלא היכא שנפסקה ההלכה בדרך כולל ואחד רוצה לחלק איזה חילוק מסברא דנפשיה וכמ"ש כן הגאון יד מלאכי בכללי הפוסקים (אות א) בשם הגו"ר או"ת כלל ד (סימן יד) והחכ"צ (סי' ה) ושו"ת חות יאיר (פ"ת א') ומעה יוסף ח"א יו"ד (סי' ד) ובני חייא אה"ע סו"ס נ"א אבל בנ"ד אדרבה הרה"ק המשיג כתב חילוקו מסברת הכרס והדר"ג הגאבד"ק ברעזאן כתב ראיה לדברי מהא דמחפה על בת אחותו תיתי לי כי עם לומדי למר בדברי בענין זה אמרתי ג"כ דמצינו בש"ס דקרוב מחפה כגון מחפה על בת אחותו אכן בקונטרסי לא כתבתי מזה בידעי שהמשיג ברצותו להשיג יאמר דדוקא להציל קרובו ממיתה יחפה עליו אבל באמת ראיית הדר"ג נכונה דיותר י"ל יחפה עליו בדבר הנוגע לפרנסתו שאם יודיע המכשול שיצא מת"י יעבירוהו מאומנתו ויגוע ברעב חלילה דקשה ממיתה דב"א וכעין דאמרינן בש"ס (ב"ב ת ע"ב) רעב קשה מחרב אבע"א סברא האי קא מצטער כו' ואבע"א קרא טובים היו כו' יעו"ש, והנה מלבד מ"ש בקונטרסי מדברי הש"ס כתובות וכי גם בדברי הש"ס בכורות יש מקום לומר ולהוכיח משם דבחשוד גמור לא מהני קרוב אפי' בכה"ג דמעיד על הבהמה אפריון נמטיה להדר"ג על ראייתו מהת"כ ורש"י סוף קדושים ובמשפחתו וכו' שכולם מחפין עליו ובאמת הוא ג"כ ש"ס מפורש שבועות (לט ע"א) ויעו' ג"כ בס' חסידים (סי' קעט) ולא ידור אדם במקום שיש משפחות מקובצות כי אין מקבלין תוכחה כי המשפחה מחפה יעו"ש ודי לו בעדותו של ר' שמעון לסתור דברי הרה"ק המערער שהרעיש עולם על איסור קורבה ובפרט להיודע ובקי בהנהגות השחיטה והבדיקה בעיר א' מאז ומקדם רואה בעין יפה איך שנתקיים שם דברי ר' שמעון שקשר המשפחה גרם להם את רוע ההנהגה במצב העדה והאל הטוב ישיב שופטינו כבראשונה: הקטן משה נחום ירושלמיסקי תם ונשלם שער השני שער קדושת ישראל ויעזור ד' לכל נושאי דגל התורה שיוכלו לגדור גדר בעניני השחיטה והבדיקה אשר הפרוץ מרובה על העומד כאשר כתב בבר הגאון חת"ס דבר צחות בשם דבו דא' מהשלשה רגלים מהכסא שעשה לעצמו המלך וקן וכסיל הוא השובי"ם המאכילים נו"ט לישראל (הו"ד ג"כ לעיל בדברי הגדול ממינסק סי' ס"ב) וכזאת כתב ג"כ הגאון הקדוש בתולדות יעקב יוסף פ' נשא ד"ה העולה בשם חכם א' כי

עתה (התחכם היצה"ר שלא יצטרך לילך לפתות וללכוד ברשתו כל יחיד ויחיד רק כל עצמו ללכוד את היחיד אשר רבים נכשלים בו והוא שמעמיד שוחט בעיר א' מסטרא דיליה המאכיל טרפות לרבים וכולם נלכדים ברשתו וכן הש"ץ שהוא סרסור בין ישראל לאבינו שבשמים וכו' שבוחרין הגרוע שבעם וכו' יעו"ש גם הגאון רכ"ח בתשו' שהחמיר כעניני השובי"ם כתב דכמדינת אשכנז וכו' שירדה מצב התורה והיראה וכו' נעשה בתחלה ע"י שובי"ם קלי הדעת שהכשילו כולם בנו"ט וטמאו רו"נ וכו' יעו"ש ח"א יו"ד (סי' ז) והנה בעיר א' הנ"ל בתחלה הצליח מעשה שטן לסכסך איש ברעהו ושלא לשמוע לקול גדולי התורה ער שראו שמן השמים הסכימו לזה להיות זהיר בנחלתן כי ממרום שלח אש וכו' ואחרי השרפה הגדולה קימו וקבלו כולם לקיים בכל הכתוב למעלה והנה גם הרב הגאון עיר וקדיש שליט"א אם כי בתחלה ערער עכ"ז אח"ז בהיותו בעיר א' ורצו איזה אנשים שיעורר הוא אולי לא נצרך עוד רואה ומשגיח והראה צדקתו וקדושתו וענותנותו לקיים האסור כל הבודע בהודאה זוכה לשם טוב ומודים דרבנן הוא שבחייהו והשובי"ם שם מקיימים בכל האמור למעלה והכל על מקומו שם בשלום:

משה נחום ירושלימסקי שער השלישי שער התפלה בו ידובר מענין קבלת ש"צ ודינים המסתעפים בענין זה ומכתבי גאוני הדור מה שכתבו לי בענין זה ובו יב סי':

ח"ב סימן כב

[א] בעה"י ע"ד העסק ביש שאירע ב"ק קאמינקא בסוף שנת תרמ"ח בא לשם חזן א' (אל"ב שמו) עם להקת משוררים וכאשר הבטתי על פניו בעין חודרת לא מצא חן בעיני ובכל זאת באשר היה קרוב לימי נוראים ובבהכנ"ס הגדול לא היה להם ש"צ קבוע שיתפלל לפני התיבה כי מכל החזנים שעברו לפני כבני מרון לא הוטבו בעיני וידוע אהבת ההמון אל הרנה ולא אל התפלה וכשלא יהי' חזן מנגן בי"נ ידעתי כי יהי' ריב ומדון בי"נ בבהכנ"ס ע"כ מפני השלום הרכנתי ראשי לתפוס הרע במיעוטו ולהסכים שיתפלל בי"נ ולהעמידו מסתמא בחזקת כשרו' אבל התניתי מפורש שלא יקבלו אותו לש"צ קבוע עד שאעשה חקירה ודרישה עליו במקומות שהיה על כל מעשיו והנהגתו (ובפרט כי בתחלה היה לצחוק בעיניו לדבר מחזנות בקאמינקא באמרו שהוא ש"צ קבוע בעיר הפלך צערניגאוו ורק מפני איזה סכסוך שהיה לו עם א' מגבאי בהכנ"ס עזב את הבהכנ"ס על י"נ א' בכדי שיהיה מוכרת הגבאי למלאות חפצו) ואם כי האדם יראה רק לעינים בכ"ז מפני שלא הוטב בעיני האיש הנ"ל במראהו ותהלוכותיו אני בעצמי לא שמעתי תפלתו אבל בכל עת בואו לביתי הראיתי לו מעט התקרבות בתחלה בכדי

שלא יעלים ממני כל המקומות שהיה בקביעות כי הבנתי מדבריו אשר בצערניגאוו הוא ג"כ כאורח לא קרוא והרב דשם הוא יא"מ ומובדל מבריות ע"כ לא פנה אליו כלל לידע דרכיו ומאין בא וכאשר נתודע לי מפיו כל המקומות שהיה מכהן ג"כ בתור שו"ב כתבתי תיכף לכל המקומות לחקור ולדרוש עליו אכן טרם שהשגתו מענה (מכל המקומות כי רבים המה) השגתי מכתב מכבוד מחותני הרב הגאון ר' אליעזר משה נ"י מאדאיעווסקי האבד"ק חאראל כי בהיות החזן מצערנינאוו בחאראל טרם נסעו למחנו היה עליו איזה רינון מכוער ומפני שאמר שם שהיה גם כן חזן בניישטאט ע"כ כתב נכבד א' משם איש ישר לחתנו היושב בניישטאש גבול פרייסען אם מכיר הוא את האיש (אל"ב הנ"ל) ומעשהו והשיב לו חתנו על כל פרטי דברים שכתב לו בעניני מסחר ובתוך מכתבו כתב אלה הדברים אודת הש"ץ אשר דרש כבודו עליו אין הצר שוה בנזק המלך לא אחפוץ ולא אובה לנבל שמו כי כבר קדמוני אחרים הוא אל"ב אשר נס מנוסת חרב מפולין ומליטא כי בע"ר נלכד במעשה תעתועים בבא"נ וע"כ רדפוהו אחריו ויגרשוהו כלה אמנם שמעתי עליו כי הוא ש"ץ בצערניגאוו ומאין בא הבליעל הזה ואיזה דרך עבר הוא רשע בעונו ימות וכבודו למה ידרוש אחריו האם לכבוד לו יחשב לרדף רקים. בקבלי המכתב נבהלתי מאד כי לפרסם מעשיו לא יכולתי מפני שרק ע"א הוא בכתב אשר לא ידעתי מי הוא ואגב שמעתי מתלחשים שרצון אנשי בהכנ"ס לקבלו לש"ץ קבוע ואני אף שלא היה עוד ספק בלבי כי רשע הוא בכל זאת טרם שהשגתי מענה מהרבנים וגב"ע כדת לא יכולתי לפרסם מעשיו בהחלט ולהוציאו בש"ר ע"כ קראתי לא' מהגבאים שהחזקתיו לאיש אמונים וגליתי לו מסתרי לבבי ופקדתי עליו שאם יתאספו לדבר מקבלת הש"ץ ידחה הדבר מסיבות שונות כי כבוד חכמים הסתר דבר ומוטב שיצא הלץ הזה על ידי מלחמה בשלום ולא יגרע ג"כ כבוד בהכנ"ס שהתפלל שם י"נ אבל הבליעל הזה פשהרגיש שאינני מסכים לקבלתו ע"פ דת תורתנו הקדושה (שבכג"ז שמעשיו אינם מהוגנים בכל מקום בואו אפילו יחיד יכול לעכב ובפרט רב דמתא) התחיל להראות כחו במחלוקות שהמשיך אליו הבוערים בעם מההמונים והסית אותם שיתנו לו כתב חזנות נגד רצוני אשר כזאת לא היתה בקאמינקא שימרה א' את פי אפילו פחות שבהמונים כי מאז בואי לשם לכהן פאר עבדתי בכל כחי לנטוע שם נטעי נאמנים נצר מטעי היה אהבה ואחוה וריעות ושלום בין כל המפלגות שיהיו כגוף א' גופא בתר רישא אזיל [יעו' עירובין מ"א ע"א חזי אנא דבחר רישא גופא אזיל ויעו' בשו"ת באר שבע סימן נ"א במ"ש שנשאל מפי חבורה מאין בא מה שהעולם אומרים גופא בתר רישא אזיל והשיב דמשנה שלימה היא (סוטה מה ע"ב) רע"ק אומר הגוף אצל הראש וידוע דהלכה כרע"ק כמו שפסקו

הרמב"ם והסמ"ג יעו"ש ולפלא שלא הביא מדברי הש"ס עירובין דהדבר מבורר] אח"ז שלחתי את התראתי שקבלתם אינו קבלה ואסורים לשמוע תפלתו וכל החרדים לדבר ד' עזבו את בהכנ"ס ונשארו רק הבוערים בעם כולו חלבנה אשר הבליעל אל"ב הבעיר הבעירה על ידם עד כי גם אחר כך בהשיגי כל המכתבים והגב"ע אודותיו (כמבואר להלן בקונטרס זה) הסית אותם בחלקת לשונו הטמא (שמטיל פגם בדברי גדולים וטהורים) שלא לשמוע בקול התורה ועשה העיר כמרקחה משך תשעה ירחי צער ועמל עד כי בעזרתו ית"ש נתגלה קלונו ברבים וגם כת דיליה וגרשוהו בחרפה כן יאבדו כל רשעי ד' המסיתים את העם לכל נגע ותקלה וקטטה נגד דת תורתנו הקדושה ונגד חקי הממשלה הרוממה הדורשת אך שלום ושלוה בין כל המפלגות שהוא כלי המחזיק ברכה:

ב והנה זאת אשר רשמתי לי אז במה שנוגע להלכה זו (לא דברי פלפול אך מוסר השכל בתורת הלכה זו) בראשית מאמר עומד לעינינו דברי הש"ס תענית (טז ע"ב) וביתו ריקם ופרקו נאה אר"ח זה שביתו ריקם מן העבירות ופרקו נאה אמר אביי זה שלא יצא עליו ש"ר בילדותו היתה לי נחלתי כו' ע"כ שנאתיה אמ"ז וכו' זה ש"צ שאינו הגון היורד לפני התיבה ופרש"י זה המעמיד חזן שאינו הגון לפני התיבה רשע שהקב"ה שונא אותו יותר מכולן והוא נותן בקולו לפניו יעו"ש וידוע מה שכתב הבכור שור שם ד"ה היתה בלשונו הזהב תוכחת מוסר בעניני החזנים ז"ל הטהור נראה הא דכל הפסוק נאמר בלשון נקבה על הש"ץ דידוע דכל תפלה נקרא רחמי שצריך הש"ץ לעורר הרחמים שהם מצד ימין שהוא דכורא כידוע ליודעי חן וש"צ שאינו הגון לא די שאינו מעורר צד דכורא אלא אפילו מהפך מדת הרחמים למדת הדין שהוא מצד נוקבא ולכך קרי ליה בלשון נקבה נתנה וגו' והנה באחת אומר הריעו כו' שאין מעמידין חזנים כ"א חסרי מדע לא ידעו דרך ד' כו' זולת קול ושוברו עמו והכונה ליהנות מקולם להשיג השבח והמעלה בדמים אמת אם הש"צ יש בו כל המדות שמנו חז"ל וגם קולו ערב ומכוון לתת שבח להקב"ה בנעימה וכו' אין בו איסור וכו' אבל הם עושים מהטפל עיקר ומהעיקר אפילו טפל אין עושין שמעמידין ע"ה ואינם יראי ד' אין לו מחשבה ויש לו מעשה ומחשבתו נכרר מתוך מעשיו עומד לפני העמוד ובבת ראש לאחוריו מזדקר ומלפניו הרה עמל וילד שקר שולח הזמירה אל אפיו בהרמת ידיו וכו' אוי לאזנים שכך שומעות ואלו הלכו לבתי טיאטריות לשמוע שיר כסילים אז אין בידם כ"א עון מושב לצים כמ"ש פ"ק דע"ז אבל עתה שהם עושים שחוק ועונג זה בבית המקדש לד' ובמקום תפלה ובתוך התפלה הרי יגדל העון למעלה ראש וע"ז נאמר קול ישורר בחלון חורב בסף פי' דידוע שיש חלונות בשמים שתלך לשם התפלה כמ"ש בפיוט יום ב' דר"ה וקאמר שאם בחלון לא יבא דברי התפלה

רצוי' כ"א קול ישורר בחלון יבא ע"י חורב בסף ר"ל הגע בעצמך הקרב נא לפחתך שליח להעתיר עבורך ותשלח על ידו מנחה פירות יפים וכדומה וכו' ולא נשאר כ"א העוקצים והעלים ואותן יביא הציר אל האדון הלא האדון יתקצף ויחקור אל שולחיו לקחת נקמתו מהם כן ממש הדבר הזה וכו' ודבר שפתי התפלה אך למחסור אחת ידבר בלא כונה ושתים יבליע וכו' אף אנו נאמר הלא מבואר בספרים דצוותו קמאי דקמאי אף שלא היה הקלקול כ"כ בימיהם וכו' ראוי לכל אשר יראת ה' בלבו להיות אל חכו שופר בל יחשוך פיו וכל אשר בכחו יעשה לבטל פרצה זו מישראל ולשומעים ינעם ויעו' גם כן בישש"ש חולין פ"א מסימן מ"ח עד סו"ס נ"ב ויעו"ש סו"ס מ"ט במ"ש והלואי שנמצא ש"צ הגון כמ"ש ועכשיו בעונותינו חוקרים אחר שני פרטים הא' שיהיה לו נעימת קול וקולו ערב אפילו הוא בעל עבירות לפניהם ואני הגבר אשר ראה עני עמי וכו' יעו"ש ובהג"ה סי' טוב ויעו' מ"ש תלמידו הגאון מטה משה בעמוד העבודה חלק א' סימן נ"ט ודע כי ש"ן עתה בזה"ז במקום כהן המקריב בזמן הבית ולכך נקרא גם ש"צ קרוב כמו שאומר במדרש שיר השירים כד דמך ר"א בר' שמעון היה דורו קורא עליו מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל דהוי ר"א קרוי ותנוי וקרוב ופייטן ובברכות ירושלמי ר' זעירא הוי סמיך לקרובה כדי שיהיה תחלה וסוף ועוד אמרו שם ר' יוחנן בשם ר' מנחם דמן גליא זה שעבר לפני התיבה אין אומרים לו בא והתפלל אלא בא וקרב עשה קרבנינו עשה צרכינו עשה מלחמותינו פייס בעדנו וכו' יעו"ש גם כן בסי' ס"א וס"ג ודבר זה דש"צ במקום כהן יסודתו בהרר קודש בזוה"ק פ' ויקרא (ח"י א') על פסוק אם הכהן המשיח יחטא ר' יצחק אומר כו' דא כהן דלתתא דאתתקן לעבודה ואשתכח ביה חטאה כו' ווי לאינון דסמיכין עליה כגונא דא שליחא דצבורא דאשתכח ביה חטאה כו' ווי לאינון דסמכין עליה יעו"ש באורך ובמ"ש אמר ר' אלעזר חמינא לאבא ביומי דר"ה ויוה"כ דלא בעי למשמע צלותא מכל בר נש אלא אי קאים עליה תלתא יומין קודם לדכאה ליה וכתבתי מזה גם כן בחבורי מנחת משה חאו"ח סימן ה יעו"ש ויעו' גם ק במהרי"ק שורש ל' דהתפלה במקום תמידין שהיו באים מש צבור ואין ראוי שיהי שלוחם להקריב קרבנות שלא מדעתם יעו"ש וכ"כ בתשו' מהרי"ל סימן צ"ז הא למדת שאין לכהן להקריב אלא במסורת הבעלים ה"נ אין לש"צ להתפלל אלא בהסכמת כולם וכו' דהתפלה היינו עבודה כדכתיב די אנת פלח ליה שתדירא וכי עבודה יש בבבל אלא היינו תפלה וכו' יעו"ש באורך עכ"פ כיון שהש"ץ במקום כהן גדול הוא דעת לנבון נקל איך שצריך לדקדק בו שיהיה נקי מכל חטא ופשע ותמים במעשיו כאשר שפתי כהן ישמרו דעת התורה:

ג ובספרי מנחת משה שם סימן ד' הבאתי תשוב' הגאון המובהק מהרש"ק זצ"ל מבראדי שהאריך ע"פ דברי אגדה לבאר טעם הדבר למה בש"צ קפדינן טפי על קלא דלא פסיק יותר משאר התמנות ואף בשוחט לא קפדינן על כך דכיון דאמרו חז"ל (מ"ק יח ע"ב) דאין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו וכו' ואם לא עשה מקצתו הרהר בו ע"כ היכא דיצא עליו ש"ר בקדל"פ עכ"פ הרהר בלבו לעשותו ולפי זה בשו"ב וכדומה מה בכך דהרהר בלבו כל שלא חטא בפירוש לא מיפסל בשחיטה אבל בחזן השלוח לתפלה בזה יש קפידא אפילו בהרהור הלב כיון דתפלה עיקרה בלב כמו שדרשו חו"ל איזה עבודה שבלב זו תפלה וכשמהרהר עבירה בלבו לא יקובל תפלתו וכמו שפירשו הכתוב און אם ראיתי בלבי לא ישמע ד' דמחשבה רעה אין מצרפין למעשה אכן שמע אלקים בקול תפלתי? שלגבי קול תפלתי שומע אף לאון? שבלב ולכן כיון דיצא כליו קדל"פ (אם אינו נצמח מחמת אויבים כמבואר בש"ס) דמוכח דהרהר בלבו ומשו"ה פסול הוא לתפלה יעו"ש באורך דמסיק דבזמנים אלו דנתרבו קלי הדעת והשעה צריכה לכך למגדר מלחא שלא יאמרו ח"ו התירו פרושים הדבר ואין מקפידין על הדבר כיון דשמעו ולא מיחו ע"כ בקדל"פ ובפרט היכא דיש רגל"ד ודאי פסול מלהיות ש"צ ויש להעבירו זת"ד שם, הן אמת דיש בזה לפלפל ולסתור ולבנות אכן אין משיבין על הדרוש ולדינא כתבתי שם (בספרי סימן ה') ג"כ דמה שהחמירו בש"צ יותר מבשו"ב בהררי קודש יסודתו בדברי הזוה"ק (ויקרא ח"י א' שכתבתי לעיל אות ב') וכתבתי גם כן דבעיקר הדבר שחמתו על המג"א (שם סימן נ"ג ס"ק ז') שהביא דברי הראנ"ח שכתב דבקלא דל"פ אפילו יחיד יכול למחות להעבירו מדברי הרמ"א סכ"ה לפע"ד הי' נראה לחרץ בנקל דהתם בסעיף כ"ה מיירי שאין שום אחד מערער ומוחה שאינו רוצה בו אלא ששואלים עפ"י הדין ע"כ אין מסלקין אותו ע"י רינון בעלמא אפילו בקלא דל"פ משא"כ היכא דאיכא מוחה ואומר שאינו רוצה בש"צ שיצא עליו ש"ר ע"י קדל"פ אז שומעין לו ובזה הוא דקמיירי התשו' ראנ"ח שכתב דאפילו יחיד יכול למחות להעבירו (ויעו' בש"ע אה"ע סימן קט"ו ס"ז גבי היכא דהוא מאמין לדברי העד) וכי דכן מצאתי אח"ז בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן י"א שכתב דיש מקום לומר כן וכי דיש להוכיח הכי קצת מדברי תשו' רבינו שמחה (הו"ד בתשו' רש"ל סימן כ') וסוף דברי שם דאף דקשה מאד בעת הזאת להעביר איש על ידי קדל"פ דבעו"ה רבתה שנאת תנם ורבו בודקי מומים זולתן (יעו' ש"ס מו"ק שם ואה"ע סימן י"א וב"ש שם ס"ק י"ב) ד' ירחם ויקרב את הרחוקים עכ"פ המורה החכם יראה במין שכלו להבין אם יש ממש בקול הזה והדבר פשוט לדינא דבענין זה הכל תלוי בראות עיני המורה דהיכא דיש רגל"ד הקדל"פ אז מעבירין אותו זת"ד שם בספרי מנ"מ

ואחר זמן העתיק דברי אלה להלכה יד"נ הגאון המובהק הצ' ר' אברהם פאלאגי הי"ו הכם באשי דק' אזמיר בספרו אברהם אזכור מערכת ש' או"ח רכ"ב] ובאמת ברגל"ד יש מקום לפלפל דאפי' בשו"ב יש שהעבירו עפ"י דברי המהרי"ק שורש ל"ג דבע"א ורגל"ד יש להעבירו ויעו' בדב"ח ח"א סימן א' וסימן ז' ובמש"ל קונטרס זה בשער השני סימן כ"א ואכמ"ל דבנ"ד א"צ לזה דמלבד דמבואר בכמה ראשונים דבקדל"פ לחוד מעבירין ש"צ אפילו בדליכא עדות ברורה דזה לשון מרן המהר"י אבן מיגאש בתשו' צ"ה אם רינון זה שיצא על ש"ץ זה עודנו עליו ראוי לסלקו לפי שהתמדת יציאת הקול עליו הוא מאמת בו הפסול וכבר אמרו דומא דמתא יומא ופלגא ואם היה הש"צ חזן ובלתי הגון אין ראוי להתפלל אחריו וכבר דרשו רז"ל בפסוק היתה לי נחלתי וגו' נתנה עלי בקולה וגו' זה ש"צ שאינו הגון וכו' עכ"ד וכ"כ בס' תניא רבתי סימן ג' שליח צבור שאין מעשיו מתוקנים ומרננים אחריו בדברים רעים דין הוא להעבירו ולמנות אחר תחתיו לפי ששליח צבור מרצה בין ישראל לאביהם שבשמים והוא כמו סרסור בין הקב"ה לישראל לפיכך צריך להיות צדיק וישר ונקי בכל גופו מכל דופי ואם אינו כן כבר אמרו חכמים (תענית טז ע"ב) עליו היתה לי נחלתי וכו' זה ש"צ היורד לפני התיבה שאינו הגון ולא מבעיא בר"ה ויוה"כ ות"צ שצריך להרבות בתחנונים ורחמים שצריך להיות שליח צבור נקי כמו שאמרנו אלא אפילו בחול נמי צריך להיות השליח כמו ששנינו עכ"ל וכ"כ האור זרוע לצדיק בהלכות ש"ץ סימן תקט"ז בשם ס' המקצעות והיכא דאיכא חזן הכנסת ומרננים עליו בדברים רעים מוציאין אותו ומכניסין אחר תחתיו שיהא מרצה בין ישראל לאביהם שבשמים וצריך להיות צדיק וישר ונקי בגופו וכו' עכ"ל וכן מצאתי בס' הפרדס לרש"י ז"ל סימן כ"ו וששאלתם חזן הכנסת שהוא ש"צ שמרננים עליו בדברים רעים מהו להוציאו ולהכניס אחר תחתיו דבר זה צריך שאלה בודאי יכניסו אחר תחתיו מי שמרצה בין ישראל לאביהם שבשמים הלא צריך להיות צדיק וישר ונקי בגופו מכל דופי ואם אינו כן אמרו חכמים היתה לי כו' יעו"ש ועפ"י דברי הראשונים האלו אשר המה כרוח החיה באופנים היה מקום להאריך בדברי האחרונים (יעו' בא"א שם סימן נ"ג ס"ק כ"ט מה שחילק בין קול בעלמא לקדל"פ ובחת"ס סי' י"א שהבאתי בספרי שם ודוק) ואכמ"ל דכ"ז אפי' אם היה כבר מוחזק בהתמנותו יש מקום בהלכה לסלקו אפי' רק על ידי רינון וקול לחוד מכש"כ בנ"ד דהוי לכתחלה בודאי דאפילו המיעוט יכולים למחות יעו' בש"ע שם סימן נ"ג ס"ד וס"ט וסכ"ה ואחרונים שם ובפרט היכא דהמנהיגים הם המוחים הוי כאלו מוחים כל הקהל כמבואר בשו"ת משפטי צדק ח"ב סימן ע"ז הו"ד במג"א שם ס"ק ז' ובפרט שהי' התראות ב"ד שלא יקבלוהו פשיטא דלא הוי שום

התמנות כיון דהוי ענין של גיבוי ממון ותקנה ודאי דדומה להא דאמרו בש"ס ב"ב ט' ע"א ובש"ע חו"מ סו"ס רל"א (ויעו' ג"כ בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ט ובשו"ת מהר"מ אלשקר סימן מ"ט ויעו' בפת"ש שם ס"ק ו' מ"ש בשם תשו' ושב הכהן סי' צ"ב ודוק) וכ"כ להדיא בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סוף סימן קצ"ו (בכעין זה שמרד נגד הרב חד"א) ואיך שיהי' לדברי הכל אינו ראוי להיות שליח צבור וכו' שהרי א' מתנאיו הראש והראשון שיהיה ביתו ריקן מעבירות ואין לך כלי אין חפץ בו וכו' יעו"ש ובאמת מצינו גם בנוב"י מה"ת חיו"ד זימן מ"ח לענין שו"ב שהעיז נגד הרב דיכול לאסור שחיטתו (והבליעל הנ"ל פער פיו למרוד ולהסית הבוערים בעם כידוע וכו') ולפמש"ל יש להחמיר בש"צ יותר מבשו"ב ויש בזה לסלסל אבל א"צ דלענין לכתחלה בודאי יכולים למחות על מינוי ש"ץ כזה ואף דלא מחיתי בתחלה על תפלת י"נ דחמור משאר השנה (דדינו כת"צ כמבואר ברבינו שמחה הו"ד בשו"ת רש"ל סי' כ' ותשו' מהרי"ל סימן צ"ט די"נ דינו כעצירת גשמים] מ"מ לא דמי להא דמבואר בשו"ת לחם רב (להגאון לחם משנה סי' ב) דמי שהתפלל כמה ימים וראוי להיות ש"ץ אף שלא קבלוהו הוי כהוחזק יעו"ש דהתם היינו בלא שום טעם משא"כ בנ"ד דיש טעם ברור מפני השמועות לא טובות בכל מקום בואו ועוד דבתחילה לא הסכמתי על י"נ רק באופן שלא יקבלוהו לש"צ קבוע עד שאעשה חו"ד והחקירה לא עלתה יפה כמבואר להלן בשער הזה והדברים פשוטים: [ד] עוד י"ל בנ"ד לפי מה שנתפרסם פה כי הוא מנבל פיו בכל עת מצוא ושמעתי ג"כ מאיש מהימן כי אחר כל נדרי ותפלת מעריב בעת שאמרו הקהל מזמורי תהלים פער פיו לבלי חק כפי האתון יסכר כל פה דובר נבלה) א"כ איך יעמוד הוא להמליץ בפיו הטמא לפני אבינו שבשמים ואיך קטיגור זה יהיה סניגור כדאמרינן בש"ס ר"ה (כו א) אין קטיגור נעשה סניגור וכזה למדין מתורתו של רבינו האור זרוע הלכות ש"ץ (סי' קטז) שם שכתב והדין נותן שאין להוריד לפני התיבה שום אדם שאינו הגון דאין קטיגור נעשה סניגור כדאמרינן פ' ראוהו ב"ד וכו' יעו"ש וא"כ הוא באינו הגון בשאר מעשים מכש"כ באינו הגון בקולו הטמא דאינו נעשה סניגור בקולו השנאוי לפני אבינו שבשמים ועפ"ז יש להבין תוכחת הנביא (ישעי' נח) כשופר הרם קולך מה זאת שמדמה הקול לשופר וגם נבין דברי הש"ס (ר"ה ט"ז א) א"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק וכו' דמה זאת דקמקשה למה תוקעין בשופר של איל ואלו הוה מין אחר הוי ג"כ קשה למה ביה וגם המשך התירוץ אינו מובן כיון דעיקר הוא מה שיעלה לפני הקב"ה כאלו עקדו עצמם למה לו לומר בתחלה כדי שאזכור לכם ואח"כ ומעלה אני עליכם וכו' אמנם כן זאת יובן היטב ע"פ דברי הש"ס שם (כו א)

דשופר של פרה פסול ומסיק שם דפרה נמי אקרי שופר אלא כמו דכה"ג אינו נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים משום דאין קטיגור נעשה סניגור כמו כן שופר של פרה קטיגור דעגל הוא ופריך הא איכא בגדי זהב ומשני מבחוץ ואנן מבפנים קאמרינן ופריך הא שופר נמי מבחוץ הוא ומשני כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי יעו"ש בש"ס ופרש"י ועפ"ז א"ש דמקשה הכא מפני מה תוקעין בשופר של איל ולא של פרה ואי משום אין קטיגור כו' הא איכא בגדי זהב ואי משום דהתם מבחוץ הא גם שופר מבחוץ] ומשני אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם כו' וכיון דלזכרון הוא כלפנים דמי וזה ג"כ כונת הנביא בתוכחתו [להמוכיחים בעם וכן לנושאי דגל העבודה הכהנים בעבודתם בזמן המקדש וכעת השלוחי צבור שהמה מליצי יושר לפני אבינו שבשמים בקול תפלתם שהוא ג"כ במקום תמידים כהלכתם וכמ"ש בזה"ק דהוי קאים עלי' ר"ש תלתא יומין לדכאה ליה וכמ"ש המט"מ והמהרי"ק כמש"ל אות ב] כשופר הרם קולך היינו כמו גבי שופר פסול של פרה משום אין קטיגור נעשה סניגור כמו כן קול מליצי יושר לא יהיה מלוכלך בטומאת הלשון ע"י פשעים לה' ורכילות וניבול פה כהבליעל הנ"ל שפוטר פיו וכו' ועוד כיון דהנוכל הזה בכל מקום בואו חרחר ריב ומדון ושנאה בין איש לרעהו (וגם פה עירנו במשך כמה שבועות עלה בידו לסכסך איש ברעהו וכו') הא כתב בזה הספר חסידים (סי' תשנ"ח) זה לשונו הטהור אם יש איש רע מעללים או בעל מחלוקת וגורם מריבות ויודע להרים קול בנעימות ורוצה להתפלל כו' אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנוהו להתפלל או לתקוע בשופר לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכתיב וגם מליציך פשעו בי וכו' עכ"ל גם יש בבליעל הזה פסול מצד מעשיו הידועים וכו' עפמ"ש הכנה"ג או"ת (סי' תרי"ט) בשם תשו' הרא"ש (הו"ד ג"כ בספר החפץ חיים להגאון מהר"ח פאלאגלו סי' נה אות צו) דמי שלא רצה לעמוד בדין התורה והלך בערכאות אין לעבור לפני התיבה אפי' באקראי יעו"ש סוף דבר הבליעל אל"ב הסיר אזניו מלשמוע לקול התורה ולא ידע מאמר החכם מכל אדם (משלי כת ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ע"כ פשוט דאסור לענות אמן אחר ברכותיו ולהשומע ינעם ותבא עליו ברכת טוב ועלינו יערה רות הבורא להשיב כתורה: [ה] ובאמת ענין זה דחזנים הפושעים היא צרעת ממארת נושנת כאשר כתב עוד הרא"ש בזמנו ה"ה בתשו' הרא"ש (כלל ד' סי' כב) זה לשונו וחלילה להיות מלאכת שמים אומנות בעלמא כו' אלא עטרה לראש גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חזני הארץ הזאת אבל לא נתרעמתי על שלך שתלית הדבר ביחוס המשפחה ואינו כן בעיני המקום כי אם הוא מיוחס ורשע מה תועלת לפני המקום ביחוס שלו ואם הוא ממשפחה כו' שלום שלום לקרוב מזרע רחוקים אבל נתרעמתי כי חזני הארץ

הזאת הם להנאתם לשמיע קול ערב ואפילו הוא רשע גמיר אין חוששין רק שיהיה נעים זמירות והקב"ה אומר נתנה. עלי בקולה ע"כ שנאתיה עכ"ד הרא"ש ויעו' במגדול עוז שער עליית דרך ארץ (פרק ח דף צה ע"א) ד"ה בבית הכנסת במה שסיים נגיני חונים הנם בפיהם שיר עגבים יפה קול כקול הסירים משכים וצנינים ואפי' ידברו בלעגי שפה ובלתי מבינים כך נהגו משנים קדמונים ויעו' מ"ש בנועם דבריו בשאילת יעבץ ח"א (סי' קסא) והיא אחת הסיבות החזקות לאריכות גלותינו החל הזה אחר שכלו כל הקצים כי איך תקובל תפלתינו שיבנה בהמ"ק במהרה בימינו ע"י צירים וחבלים כאלה המוקצים שעל ידיהם נדמה בית מקדש מעט למערת פריצים כמה קהלות נחרבו בסיבתם כמעט כסדום היו כאבני גיר מנופצים אוי לנו עד מתי יהיה עון זה טמון בידינו לשלוח לפנינו אנשים מליצים זורקים כלפי מעלה כו' וניגונים מתועבים ומשוקצים כו' לדברי נבלה בפיהם חרוצים כי כל המדות שנאמרו בגרע בגרוע הלז הוא בוסר נקבצים שנואים למקום כקוצים נראים מברכים ואינם אלא מנאצים ע"כ ישועו ואין מושיע כו' עוד יקבץ עליו לנקבצים לשוב לבנות רחוב וחומות ירושלים אשר הם פרוצים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים כמגדל דוד בנוי לתלפיות תאות כל חפצים אז ימלא שחוק פינו אז ישמח ישראל אל גיל אז יושר השיר בארץ יהודה כמלאכי מרום מקדישים ומעריצים עכ"ל הזהב והדברים פשוטים ומזהירים כברקים דש"צ כזה השנאוי בעיני המקום איך ישמע לקול תחנוניו יעו' בש"ס פסחים (קיח ע"ב) דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כו' אימתי אני אהובה לפניך בזמן שתשמע לקול תחנוני יעו"ש וכל מ"ש למעלה הוא אפילו רק משום מה שנראה ונשמע עליו שמועות לא טובות דבודאי יש למחות ע"פ דת מלקבלו ומה שנתקבל ע"י הבוערים בעם (מפני שהסית בהם) בלתי רשות הראוי לזה אין שום ממש בהתמנות זה ואסור לענות אמן אחר ברכותיו ובפרט אחר שהשגנו הגביע מגדולי הרבנים ואחרי שנתגלה קלונו כמבואר להלאה בשער זה א"כ אין שום ספק ברשעתו מתחלה ועד סוף דיש בו כל המדות מהפושעים והחוטאים בנפשותם [והאל הטוב יציל עמו בית ישראל מרשעים כאלו המחבלים כרם ד' צבאות ומחרחרי ריב ומדון בקהלות ישראל היושבים בשלום ושלוה] פשוט דיש להעבירו מכל מלאכת שמים ברשיון מטעם הממשלה הרוממה כי אני פי מלך שמור וכל מ"ש רשמתי לעצמי בעת שבא הענין לפני אבל לידידי הגאונים שיחיו הודעתי דברים כהווייתן ולא באתי רק להודיע צערי לנושאי דגל התורה ולשמוע מה בפיהם משפט החזן אל"ב וכאו"א כתב לי מכתב עוז ותעצומות לגרש הלן משערי בתי תפלות ישראל כמועתק להלן דבריהם ככתבם וכלשונם ולזאת לא יתמה הקורא שימצא בדבריהם איזה דברים שנמצא גם ברשימתי כי להם לא הודעתי

רק תוכן המעשה בקצרה והכל הולך אל מקום אחד ולמטרה אחת כי לעבודה שבלב זו תפלה במקדש מעט העומד לפני התיבה להיות ש"צ בין ישראל לאבינו שבשמים יהיה בו כל המדות שמנו חז"ל כמש"ל באורך כ"ד הכו"ח למען האמת וצדק מצפה לגאולה וישועה שנזכה במהרה לראות עמוד הכהן לאורים:

סוף חודש תשרי שנת תרמ"ט לפ"ק:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא מח"ס "מנחת משה" "וברכת משה:

והנה אחר שהשגתי הלעז הראשון ע"י מתו' הגאבד"ק חאראל וכתבתי לניישטאדט פלך סובאלק כי מחו' לא הודיעני באיזה ג"ב ואם כי איש המערער לא נמצא שם אבל גם שם נתפרסם האל"ב במעשיו הרעים והשגתי משם גב"ע ואח"כ גם מעיר חדש פלך קאוונא וגם מכתב מהגאבד"ק ראסיין אכן הבליעל הנ"ל בפיו הטמא הסית הבוערים בעם שלא לשמוע לדברי המכתבים החשודים בעיניו עד שסיבב ד' שנסע במסילת הברזל בן הרה"ג מהרי"ק אבד"ק ראש והודיע מעשי האיש הנוכל להנוסעים וכתבו בלחישה להרה"ג הגם כי דנו תשובתו בגניזה אבל הוא בחכמתו הבין זאת והעריך אלי מכתב ער"ת סיון מכל מעשי הנוכל הנ"ל וכשהתחיל לגדף גם הרה"ג דק' ראש כתבתי מזה גם להגאון הנצי"ב ר"מ דוולאזין וכשהשגתי מכתבו אז נתמלא סאתו ונתגלה קלונו ברבים וגרשוהו בחרפה ונתברכה העיר בכלי המחזיק ברכה: הקטן משה נחום ירושלימסקי ואלה דברי המכתבים מגאוני הדור שיחיו והגב"ע בענין הש"ץ אל"ב הנ"ל:

ח"ב סימן כג

הגב"ע שהשגתי מעיר חדש כלך סובאלק ומעיר חדש ל פלך קאוונא על מעשה הש"צ הבליעל הנ"ל וזה לשון הגב"ע במותב תלתא כחדא הוינא ואתו לקדמנא הרבני המופלג מו"ה יצחק אייזיק במו"ה שמואל שמש דפ"ק ור' יוסף בר' שבתי ש"ץ ושו"ב דפ"ק והעידו בתורת עדות כדת איך שיודעים המה את הש"צ אל"ב כי הוא מפורסם לש"ץ שאינו הגון ונשמע עליו דברים מכוערים ופעם אחת היה פ"ק וביקש להתפלל ולא הניחוהו מחמת, דסני שומעניה ובק' ראסיין עשה שם תועבה גדולה אשר כל השומע ישתומם כ"ז הגידו לפנינו בתו"ע כדת ולראיה באנו על החתום יום א ד' שבט תרמ"ט פ"ק וולאדיסלאוואוו (יכונה ניישטאט):

נאום ישראל חיים בהרה"ג מהרא"ם דייכעש החופ"ק וואלדיסלאוואוו ונאום קאפיל פראגער ונאום שלמה זאב יעוזין:

וזה לשון הגב"ע מעיר חדש פלך קאוונא במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ובא לפנינו הרבני המופלג בו"ה שמואל בר' מאיר שו"ב דפה והעיד בהו"ע כדת איך שיודע הוא את הש"ץ אל"ב והוא מפורסם לאיש בליעל ופ"א היה פה בק"ק עיר חדש ובקש להתפלל לפני התיבה ולא הניחוהו ואף תפלת מנחה לא הניחוהו כ"ו הגיד לפנינו בתו"ע כדת ישראל באתי עה"ת יום גז טבת תרמ"ט פה עיר חדש סיגונט:

נאום אליעזר יהושע בר' יעקב שפירא חונה פה עיר חדש סינ' ונאום יהודה ליב במוהר"ר יצחק שרירא ש"ץ דפה ונאום בצלאל בר' יצחק:

וזה לשון הגב"ע השני משם במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא מו"ה יצחק בר' אריה והעיד בפנינו בתו"ע באליונ"ע כד"ת איך שמכיר הוא את הש"צ אל"ב מנעוריו לאיש שאינו הגון ופ"א אמר לו איש ישר מנאמאקסט אשר היה שם הנ"ל לש"ץ ואח"כ בפולין בסייני כי הש"צ הנ"ל בא מסייני לראסיין והתפלל שם על בילעטין ואח"כ הכירוהו בבית הזונות ורץ משם ונשאר המאנטעל שלו ותפשו בתוך המאנטיל ומצאו חותם שו"ב דק' סייני כ"ז העיד כנ"ל וגם העיד בתו"ע כנ"ל שפה עי"ח לא הניחוהו להתפלל גם בתפלת מנחה בחול כ"ז העיד בתו"ע כנ"ל ולראיה באנו עה"ת יום ג ז טבת תרמ"ט פה עיר חדש סי"ג:

נאום גרשון בר' בנימין ונאום יצחק בר' צבי אהרן קאצין ונאום יהודא ליב בר' יצחק ש"ץ:

וזה דבר המכתב מהגאון הגדול מהרא"מ שליט"א אבד"ק ראסיין:

בעז"ה יום ג' יא מרחשון בונה ירושלים פה"ק ראסיין יצ"ו כבוד הרב הגאון הגדול חוב"ק סיני ועוקר הרים תפארת עדתו וכו' כש"ת מהור"ר משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא יצ"ו בעהמ"ס מנחת משה וברכת משה ולשד השמן ולכא"ל שובמ"ס:

אחדשה"ט ושלום תורתו וכו' לשמע אוזן שמעתי שם הדר"ג וחבוריו על טהרת הקודש ובדבר השערורי' שם במחניכם הנה שמו של הש"צ ושו"ב אל"ב לא ידעתי אך זאת ידעתי כי זה איזה שנים שעבר דרך פה ש"ץ ושו"ב מסייני בפולין והתפלל פה בש"ק ויצא עליו קול מכוער ולא שמחי לבי ע"ז אך כאשר נשמע הדבר בקהלתו נשאלתי ע"ז מהרב הגאבד"ק סייני ויצאתי לחקור בזה בכדי להשיב לשואלי דבר ואחר החקירה ודרישה לא היה בזה רק ע"א והוא המחזיק את בית הקדשות והשבתי להרה"ג הנ"ל ועוד למקומות אחרות אח"כ שאין להעבירו מאומנתו ע"פ עדות זו להוציאו מחזקת כשרות ואולם עתה בלתי הסכמת הדר"ג נ"י אין קבלת בני העיר כלום ובלי כל תפונה שאפי' אחר יכול למחות לכתחלה בזה שיש עליו רינון ומכש"כ רב בעירו ובפרט גברא רבא דכוותיה ואם יסרב להזהרת הדרת גאונו נ"י תפלתו תועבה ואין לענות אמן אחר ברכותיו ומכש"כ

לבל לאכול משחיטתו שאסור לכל בלי הסכם רב העיר ואף כי אינני יודע ברור שזהו הש"ץ ושו"ב דק' סייני אבל קרוב הדבר שזהו בעצמו ואיך שיהיה אסור לקבל ש"צ או שו"ב בלי השכמת הרב והקבלה שאינה בהסכם אדם החשוב שבעיר לאו כל כמינייהו (ב"ב ט') וא"ב להאריך בדברים גלוים וידועים ובלי ספק שכל הגדולים הרבנים יקראו מלא ע"ז ומהעדר הפנאי אקצר ואומר שלום הדו"ש הכו"ת:

אלכסנדר משה בלא"א מו"ה צבי זצללה"ה אבן לפידות חונה פה ק"ק ראסיין יצ"ו. ואלה דברי מכתבו השני של הרב הגאון הגדול אבד"ק ראסיין בענין הנ"ל וה לשונו:

ב"ה יום ה' ח"י כסלו בונה ירושלים פה"ק ראסין יצ"ו, כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם חוב"ק סיני ועוקר הרים מעוז ומגדול כ"ש מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יצ"ו בעהמח"ס מנחת משה וברכת משה ולשד השמן ולכל אשר לו ברכה ושלום עד בלי ירח:

אחדשה"ט תשורתו הגיעני נכון והנני לתת תודה להדר"ג נ"י על התשורה שכבדני בספריו היקרים השקפתי בהם ומצאתי נחת התענגתי בשעשוע פלפולו הישר דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא והנה ע"ד השו"ב וש"ך עפ"י הדרישה והחקירה נודע לי שזהו שיצא עליו שם רע בפה הוא הנקרא אל"ב שהוא במחניכם וכבר גליתי דעתי שההתמנות שלו במחניכם בטלה שהיתה בלי הסכמת הרב ובפרט רב גדול וגאון דכוותי' ומכש"כ בזה שאפילו אחד יכול לעכב וראוי לחרדים ע"ד השם בקהלתכם להתרחק מזבחו ומתפילותיו ותמה אני שנמצאו אנשים בקהלתו שממרים הם להדרת גאונו וכו' ואומר שלום כנפשו ונפש תדרשנו לטובה:

אלכסנדר משה בלא"א מו"ה צבי זצללה"ה לפידותואן חופ"ק ראסין יצ"ו. והנה מה שהשיב הגאבד"ק ראסין אז שלא היה מקום להוציאו מחזקת כשרות עפ"י ע"א יש מקום לפלפל עפ"י דברי המהרי"ק שורש ל"ג דבע"א ורגלים לדבר יש להעבירו יעו' ג"כ בדב"ח סימן ה' וסי' ו' ובמש"ל שער השני סימן כ"א ואכמ"ל דאין נ"מ כעת על התמנותו מאז בסייני כיון דבנ"ד לכתחלה בלא"ה אפילו יחיד יכול לעכב ובפרט רב העיר וכמש"ל:

הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ב סימן כד

דברי ידידי הרב הגאון הגדול ר' ישראל חיים דייכעש נ"י אבד"ק ניישטאט פלך סובאלק מח"ס אמרי יושר נתיבות ירושלים מה שכתב בענין הנ"ל: בשם ה' ג' וישלח בונה ירושלים לפ"ק, ישאו הרים שלום וכט"ס אל כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בכל

אפסים החו"ב סיני ועוקר הרים חובר חבורים מחוכמים החכם השלם כקש"ת מוה"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו שלום עד בלי ירח:
אחדשה"ט באהבה רבה כמשפט יקרתו מן ד' ויצא העבר נכון הגיעני ולמלאות רצון כת"ר חקרתי ודרשתי על האיש אל"ב ש"ץ אצל אנשי עירי ואחרי החקירה והדרישה היטב אוכל להגיד להדר"ג כי מעולם לא נשא האיש הזה בפ"ק משרת החזנות אף שעה אחת אך השובי"ם והש"צ דפה (ושמו ר' יוסף סוראק ולא רי"ל שרירא כמ"ש הדר"ג ובטח נתכוון לניישטאדט אחרת) יודעים ומכירים את האיש הזה ואת מעלליו המכוערים וכל מ"ש הדר"ג עליו במכתבו אלי (מה שהודיעו לו מעשיו) אמת הוא והשמש דבהכנ"ס סיפר לי כי בפעם אחת עבר האיש הזה דרך עירנו ורצה לעבור לפני התיבה בש"ק ולא נתנוהו אנשי עירנו יען דסני שומעניה ונסע בפחי נפש ובכגון דא הדין פשוט דאף אם מינוהו לש"ץ דמסלקין אותו כמבואר במג"א (סימן נ"ז ס"ק ז') בשם הראנ"ח דכשיצא עליו ש"ר והוא קלא דלא פסיק דאפילו יחיד יכול למחות להעבירו ומה שהקשו עליו האחרונים מסעיף כ"ה שם דמבואר דאין מסלקין חזן מאומנתו משום רינון בעלמא כגון שיצא עליו שם וכו' אם לא יש עדים בדבר והוא מדברי הרשב"א בתשו' הנדפסת בסוף ספר הכל בו במת"כ לא ראו גוף דברי הראנ"ח בתשובתו והוא בספר מים עמוקים (סימן מ"ב) שהוא בעצמו הקשה כן וז"ל ובתשו' שבס' כל בו כתוב ש"ץ שנתפס עם הנכרית אם נתברר. עפ"י עדים כשרים שנתפס עמה תפיסה שהוא חייב עליה מלקות כו' מכלל הדברים למדנו שכל שיש חיוב מלקות פסול מלהיות חזן [ויעו' בסוף התשובה שם דף מ"ח ע"א ביאור דבריו אלה] ולא מבעיא לכתחלה אין למנות ש"ץ כזה וגנאי ציבור הוא ודאי אלא אפי' היה מוחזק כבר בחזנות וכבר קבלוהו עליהם מתחלה דכל כה"ג אין יחיד יכול לעכב כו' מ"מ כיון שהגיע למדה זו נראה דיכולין לעכב ואפילו לא היה בדבר אלא רינון בעלמא [וזהו דלא כמ"ש הפרמ"ג באו"ח שם לתרץ בדעת הראנ"ח] ומ"ש בכל בו ובתשו' הרשב"א שחזן אין מעבירין אותו אלא בעדות ברורה אבל ברינון בעלמא לא אפשר שלא אמרו כן אלא לענין שאין אסור בהעמדתו ואין חייבין לסלקו ברננה בעלמא אבל אם הם נקיי הדעת ואינם רוצים להשתמש בו אינו בדין שיהיה שלוחם בע"כ אע"פ שקבלוהו עליהם מתחלה עכ"ל וזהו כמ"ש החת"ס בכונתו (חאו"ח סי' י"א) וכן מ"ש החת"ס שם להוכיח כן מתשו' רב האי גאון ומ"ש לפלפל בדקדוק לשון הכל בו הכל מבואר כן בדברי הראנ"ח שם ותורת אמת היתה בפי רבינו משה ז"ל ויעו"ש בחת"ס סימן ר"ה מ"ש בזה ובשו"ת הר"י מיגש (סימן צ"ה) מבואר יותר דברינון מסלקין אותו מהתמנותו וז"ל שם אם רינון זה שיצא על הש"ץ זה עודנו עליו ראוי לסלקו לפי שהתמדת

יציאת הקול עליו הוא מאמת בו הפיסול כו' ואם היה הש"צ חשוד ובלתי הגון אין ראוי להתפלל אחריו וכבר דרשו חז"ל (תענית ט"ז ע"ב) היתה לי נחלתי כארי' ביער נתנה עלי בקולה וגו' זה ש"צ שאינו הגון עכ"ל ואפי' לשיטת הרמב"ם דס"ל דכל התנאים דצריך להיות בש"צ המבואר בגמ' וש"ע שם סעיף ד' זה רק בתענית אבל לא בעלמא מ"מ בכה"ג מסלקין אותו כמבואר בדברי הר"י מיגש שם שהוא ג"כ כתב כשטת הרמב"ם הנ"ל וכל אלה בשאר ימות השנה אבל בימים הנוראים לכו"ע בעינן כל התנאים המבואר בגמ' ובש"ע שם ובסי' תקע"ט דצריך שיהיה הגון ואיזהו הגון שיהיה ריקן מעבירות שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו כו' דבכה"ג אף אם עשה תשובה לא מהני כמבואר בדברי הר"י מיגש שם וע' בעט"ז סי' תקפ"א סוף אות ב' סוף דבר בהא נחתין ובהא סלקין שאין למנות להאיש אל"ב להיות ש"ץ ואם נתמנה מסלקין אותו ואף גם להיות ש"צ בימים הנוראים מזחיחין אותו ומה רע המעשה הזה בעיני כל על אשר בחרו אגודה מאנשי קהלתו באיש הזה להיות להם לפה ולמליץ לפני אדון כל למרות רצון מורם ורבם המפורסם לגאון בישראל המוחה בידם שלא למנותו ולא אפונה כי גם האגודה הזאת אשר נתנו לו כתב החזנות הוא מנסיבת אי ידיעתם מהות האיש הזה וכאשר יודע להם מעשיו ותעלוליו יבריחו אותו מקהלתם ולא יאמרו קשר לכל מי שיאמר להם קשר והיה בזה שלום על ישראל:

והנני ידידו המכבדו ומוקירו כערכו הרם ישראל חיים דייכעש החופ"ק הנ"ל. ואלה דברי מכתבו השני של הרב הגאון האבד"ק ע"ח מ"ש בענין הנ"ל. בשם ר' יום א' דשבט תרמ"ט לפ"ק ניישטאדט ישאו הרים שלום וכט"ס, אל כבוד ידיד כל תופשי תורה וידידי ה"ה הרב הגאון המפורסם החריף ובקי סיני ועוקר הרים אוצר בלום חובר חברים מתוכם כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו שלום לו ולכל המחזיקים בו: אחדשה"ט ושלום תורתו כי רבה היא מכתבו קבלתי במועדו וחרפה שברה לבי בקראי דברי מכתבו וכו' וכי איזו אנשים מאנשי קהלתו העיזו במורם ורבם זה ואומרים קשר לכל אשר יאמר הש"ץ אל"ב הנודע ר אוי לדור שכך עלתה בימינו חי נפשי כי לולא כתב כבוד הדר"ג אשר איזו אנשים מחזיקים בידי הש"ץ הזה כי אז לא האמנתי אשר יוכל להקרה כה בעיר אשר רב גאון יושב בה ואף אשר לפי הדין אסור לענות אמן אחר ש"ץ כזה כפי שכתבתי בזה להדר"ג במכתבי הראשון וכעת נ"ל להוסיף בזה דהנה כבר הבאתי במכתבי הראשון מ"ש הפרמ"ג לחלק בין רינון בעלמא לקלא דלא פסיק דבקלא דלא פסיק מעבירין אותו ואף דהראנ"ח לא כיון לזה כמ"ש לשונו במכתבי שם בכ"ז לדינא ע"כ צ"ל כמ"ש הפרמ"ג הנ"ל דבקלא דלא פסק מעבירין

אותו אפילו היכא דליכא עדות ברורה כי כן מבואר בדברי רבותינו הראשונים ז"ל הר"י מיגש בתשו' (סימן צ"ה) כתב וז"ל אם רינון זה שיצא על ש"צ זה עודנו עוד ראוי לסלקו לפי שהתמדת יציאת הקול עוד הוא מאמת בו הפסול כו ואם היה הש"צ חשוד ובלתי הגון אין ראוי להתפלל אחריו וכבר דרשו חז"ל היתה לי נחלתי וגו' זה ש"צ שאינו הגון עכ"ל וכן מבואר להדיא בספר תניא רבתי (סימן ג') וז"ל ש"צ שאין מעשיו מתוקנים ומרננים אחריו בדברים רעים דין הוא להעבירו ולמנות אחר תחתיו לפי שש"ץ מרצה בין ישראל לאביהם שבשמים והוא כמו סרסור בין הקב"ה לישראל לפיכך צריך להיות צדיק וישר ונקי בכל גופו כו' ול"מ בר"ה ויוה"כ וח"צ שצריך להרבות בתחנונים ורחמים וצריך להיות ש"צ נקי כמ"ש אלא אפילו בחול נמי צריך להיות הש"ץ כמ"ש עכ"ל וכ"כ בספר אור זרוע לרבינו יצחק מווינא ז"ל (הלכות ש"צ סי' קט"ז) בשם ס המקצועות וז"ל והיכא דאיכא חזן הכנסת ומרננין אחריו בדברים רעים מוציאין אותו ומכניסין אחר תחתיו שיהיה מרוצה בין ישראל לאביהם שבשמים וצריך להיות צדיק וישר ונקי בגופו ואם אינו כן עליו הכתוב אומר היתה לי נחלתי וגו' עכ"ל וכ"כ בשבולי הלקט (חלק תפלה סימן י') וז"ל ש"צ שמרננים אחריו בדברים רעים כו' בודאי הדין נותן להכניס אתר תחתיו מי שמרצה בין ישראל לאביהם שבשמים הלא צריך להיות צדיק וישר בכל גופו מכל דופי ואם אינו כן כבר אמרו חכמים היתה לי נחלתי וגו' זה ש"ץ היורד לפני התיבה שאינו הגון וסתמא אפי' בחול בלא תענית אסור כש"כ בר"ה ויוה"כ ותענית יום שצריך להרבות בתחנונים ורחמים שצריך הש"צ וכו' עד שלא יצא עוד שם רע בילדותו השתא כ"כ אנו צריכין אפילו מילדותו אם מרננים אחריו עכשיו לא כש"כ שמסלקין אותו עכ"ל ויעו' בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' שני אלפים ע"ת) מה שהביא תשו' הרמב"ם בזה ונראה דהרמב"ם לשטתו אזיל למ"ש (בפ"ד מהלכות תענית ה"ד) ואולי הרמב"ם לא מיירי בש"צ אלא על פרנס או שאר ממונה על צרכי ציבור כמ"ש בלשונו "חזן הכנסת" דזה לא קאי אש"ץ אלא אפרנב כמ"ש להדיא הר"ן בפי' להאלפס ספ"ק דחולין ודוק עכ"פ בהא נחתינן ובהא סלקינן דהש"צ אל"ב לפי הדין אחרי שיצא עליו קלא דלא פסק שמרננים עליו דברים מכוערים וכפי שיראה הדר"ג בהגב"ע שעשיתי ולוטה פה אין לספק אף רגע כי אף אם כבר מינו אותו לש"ץ שמעבירין אותו ומכש"כ שאין למנותו לש"צ לכתחלה ואני תפלה יתן ה' בלב כל אנשי קהלתו שיתנו מקום לדברינו אלה ויטו אוזן קשבת אל רבם ומורם הגאון שליט"א אשר יורם את דרך ה' הוא דרך התורה וירום קרנו בכבוד כחפצו וחפץ ידידו הדו"ש באהבה רבה ישראל חיים דייכעש החופ"ק הנ"ל:

והנני להשיב להדר"ג הורה וברכה בעד ספרו היקר אשר כבדני בו ובלא שפתי חונף הנני אומר כי ספרו הוא ספר יקר מאד ודי עונג שבעתי מאתו יתן ה' ויפיץ יתר מעינותיו חוצה כחפצו וחפץ כל אוהבי תורה וישראל חיים הנ"ל:

ח"ב סימן כה

מכתב הרב הגאון החריף העצום וכו' בקש"ת מו"ה יעקב ווייד‌ענפעלד אבד"ק הרומליב ס"ש לי בענין הנ"ל וז"ל:

ב"ה יום ד' י"ב מרחשון שנת תרמ"ט הרימלוב שוכט"ס לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון הגדול החריף ובקי המפורסם בכל אפסים ערוגת הבושם חכם וסופר אשכול הכופר זך השכל ונקי הרעיון כקש"ת מוהר"ר משה נחום. שליט"א ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא:

בזו הרגע הגיעני יקרת מכתבו לנכון ובקראי אותו אשתומם כשעה חדא כי לא האמנתי זאת שימצאו בעדתו היקרה והנכבדה אנשים שיעשו דבר אשר הוא למורת רות כבוד הדרת גאונו ויאבו לקבל ש"ץ אשר כבר בא עליו מכתבים שאינו הולך כשורה והאי לישנא בישא אף על גב דלקבולי לא מבעי למיחוש מיהא בעי כדאיתא בש"ס נדה (ס"א ע"א) ובפרט כי עפ"י דין אחד יכול לעכב בקבלת ש"צ כמ"ש המהרי"ק כי תפלות כנגד תמידין תקנו אך המג"א דחק לקיים המנהג שמקבלין הש"צ עפ"י רוב כיון דבזמן הזה אין הש"צ מוציא הרבים ידי חובתן דכולם בקיאים הם אולם הא תינח לענין שאר יחיד המעכב אבל לגבי רב דמתא וביחוד נגד רב גאון נפלא וגדול כמותו מפורסם בישראל חלילה לקבל ש"צ בלתי הסכמת כהדר"ג לכן אבליגה בחקותי כי אנשי עדתו היקרה כולם כאחד יקשיבו לקול תופשי התורה ויגרשו אח הש"ץ הזה תיכף כי לא יאה לעיר מפוארה כזו (אשר רב גאון נפלא יכהן פאר בתוכה) לקבל ש"צ כזה אשר יצא עליו קול רינון גדול ונגד הסכמת כהדר"ג אשר מן שמיא קזכו להו לרב גדול כזה אשר ממנו תצא הוראה לישראל וכעת ימרו את רוחו ח"ו ולקבל ש"צ נגד רצונו לא תהא כזאת בישראל ובודאי יתנו אוזן קשבת לדברי היוצאים מן הלב ונאמרים בצדק ובמשפט וצא צא יאמרו לו הכ"ד ידידו דושה"ט ושלום תודתו באהבה רבה ובאהבת עולם ובלב ונפש חפצה יעקב ווייד‌ענפעלד אבד"ק הרימלוב:

ח"ב סימן כו

מכתבי יד"נ הרב הגאון המובהק אישי כהן גדול וכו' כקש"ת ר' שלמה הכהן מווילנא מח"ס בגין שלמה וחשק שלמה ועור חבורים נפלאים הי"ו ובאורו נראה אור סלה:

ז"ל בעז"ה אור ליום ג' ח"י מרחשון שנת בונה ירושלים לפ"ק שלום וישע דב, לכבוד ידיד עליון ויראיו הרב הגאון האדיר החריף ובקי סיני ועוקר הרים המפורסם לשם ולתהלה ולתפארת בחבוריו הקדושים והנחמדים כבוד קדושת ש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הגאב"ד דק"ק קאמינקא יצ"ו בעל המחבר ס' מנחת משה וספר ברכת משה יהי ד' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח:

אחדש"ת הרמה באתי להודיעו כי מכתבו הטהור אלי קבלתי לנכון במוש"ק העבר ומידי פתחתי אותו ראיתי שהודיעני צערו מדבר מינוי הש"צ בקהלתו נגד רצון קדשו והנה גם אני יש לי צער מצערו של ת"ח כמותו ירבה בישראל והנה ערכתי מכתב לכבוד האלופים והראשים דקהלתו שיראו לתקן המעות והוא לוטה פה במכתב הזה וכמו שיראו עיני כת"ר נ"י ואקוה שיתוקן המעוות והמכתב יעשה פרי וכו' שנית באתי לכתוב להדר"ג כי ת"ל זיכני ד' שספרי בנין שלמה נגמר בשלימות כו' ואני שולח למערכ"ת את ספרי ברוב חבה ואהבה ואבקש שימחול לעיין בו היטב ואקוה שיהיה אצלו לנחת ושעשועים ושובע רצון וימחול לעיין גם בהקדמה שניה שעל החומש כי נמצא שם כמה דברים הנוגעין להלכה וגם יעיין בתיקונים והוספות אשר בסוף הספר כי כמה דברים תקנתי שם במה שיש לעורר על ספרי וכו' אם ימצא בו הדר"ג איזה הערות אזי ימחול להודיעני במכתב ואם אוכל לתרץ דברי אזי אשיב כאשר עם לבבי כפי מה שיורוני מן השמים ואם לא אודה על האמת ואומר דברים שאמרתי לפניכם וכו' ובין כך וכך יראה להשיבני דבר וזה יהיה לי לנחת ולשעשועים וגם אנכי אכתוב להדר"ג איזה דברים אשר יש לי לעורר בתוך ס' מנחת משה כי לעתות הפנאי בשבתות ובמועדים אני מעיין בתוך ספרו הנ"ל ובפרט בספרו ברכת משה מה שחיבר על בדיקת הריאה הוא ספר יקר ונצרך בכל יום להלכה ולמעשה וכמעט בכל שבוע ושבוע אני מעיין בי מה שנצרך למעשה וכמה פעמים פסקנו עפ"י דברי ספרו היקר ברכת משה כי מעכ"ת שליט"א הביא כמה ספרים המדברים בדיני בדיקת הריאה אשר לא נמצאו במחנינו ובפרט אשר חידש הדר"ג כת"ר נ"י מדעתו הרמה אשרי שלו ככה ומד' יש ברכה ומשמיא זכו ליה להיות ממזכי הרבים כן יזכהו ד' לחבר עוד חבורים הנצרכים ע"פ תבל לפסוק להלכה למעשה כחפצו ורצונו ורצון נפש ידידו הדו"ש המברכו בברכת כהנים שלמה הכהן מו"צ מווילנא. ואלה דברי מכתבו של הגאון הנ"ל לראשי עדת קאמינקא:

ב"ה אור ליום ג' ח"י מרחשון שנת תרמ"ט לפ"ק ווילנא החיים והשלום ישפות ד' לכבוד הראשים ואלופי העדה ומנהיגי קהל עדת ישורון דק"ק קאמינקא אשר במחוז קיעוו

ויח"ס דלשם הגבירים המפורסמים המופלגים בתו"י נ"י כולם יעמדו על הברכה ויתברכו בחו"ש ועושר וכבוד ונחת רוח כל הימים ויהא שלום בחילם שלוה בארמנותם אכיה"ר:
אחד"ש הרמה באתי לכתוב לכבודם הרמה נ"י כי לא טובה השמועה אשר שמענו עליהם בדבר שמינו איזה ש"צ אחד בלתי רצון כבוד הרב הגאון הגדול נר ישראל פ"ה אב"ד שלהם ואדרבא הוא גילה לאחד מיוחד מקהלתכם שלא יקבלו אותו לש"צ מחמת איזה טעמים הידועים לו ואיזה אנשים מקהלתכם מההמונים נמשכו אחר הש"ץ ופיתה אותם שלא ישמעו בקול מוריהם והזקנים שבעיר ומינו אותו לש"ץ ונתנו לו כתב על כמה שנים והנה מאד אני חמה ואתפלא איך נהייתה כדבר הזה בעירכם לעשות דבר נגד רצון הרב אב"ד שבעיר ואפילו יהיה מי שיהיה כי כבר ידוע בגמרא ופוסקים כי כל מילי דמתא מוטל על הרב ומנהיג העיר ואסור לעשות דבר בלתי ידיעתו ורצונו וכדאיתא בב"ב דף ט' דה"מ היכא דליכא אדם חשוב אבל איכא אדם חשוב לאו כל כמינייהו דמתנו יעו"ש וכ"ה בטוש"ע חו"מ סימן רל"א סעיף כ"ח דבעיר שיש בה חכם אין התנאי שלהם [ובהגהות רמ"א כתב שם דאפילו תנאי של כל בני העיר] מועיל כלום יעו"ש ואף ששם מיירי לענין תקנה שתקנו הצבור לעצמן לקנוס מי שיעבור על הקנתם דהוא דבר שבממון בדבר שאינו נוגע לענין איסור והיתר וק"ו הדברים בדבר מינוי ש"ץ או שו"ב בעיר דהוא דבר הנוגע לאו"ה בודאי דאין לעשות דבר בלתי השכמת הרב ומנהיג בעיר דהוא יודע להכיר ולידע אם המדובר ראוי לאותו איצטלא או לא ולו משפט הבחירה וכיון שהרב ומנהיג העיר גזר אומר שלא לקבלו אסור להרהר אחר פסקו והוראתו ודיבורו ואין לזוז מדבריו ימין ושמאל כמו אם פוסק שאר או"ה דמחוייבין לילך אחר פסקו והוראתו וכמו שאמרו חז"ל דחכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ובפרט כי כבוד הרב אב"ד שלכם מפורסם בעירנו ובכל המדינה לגאון נפלא וצדיק ועניו כמותו ירבה בישראל ק"ו בן ק"ו דאסור להרהר אחר דבר ו ולכן הדבר מוטל על ראשי העדה והפרנסים שלכם לתקן המעוות וראוי לפייס את הש"ץ באיזה סך כדי שיחזיר הכתב שנתנו לו ויתרצה ליסע מקהלתם וכו' ובזה יהיה שלום לכם ושלום להרב הגאון אב"ד שלכם ושלום לכל ישראל ובזכות זה יברך ד' אתכם ברב טוב ונחת כל הימים ויתן לכם ברכה והצלחה ופרנסה ועושר וכבוד כחפצכם וכחפץ הכותב באמת הצעיר מפרחי כהונה שלמה הכהן מו"ץ בווילנא:

ח"ב סימן כז

מכתב יד"נ הרב הגאון המובהק וכו' מוהר"ר אברהם בנימין קלוגער שליט"א בהגאון הצ' מהרש"ק זצ"ל מבראדי מ"ש בענין הנ"ל:

ז"ל ב"ה אור ליום ה' לסדר וחטאתם כי כברה מאד תרמ"ט לפ"ק בראדי שלום וכט"ס, אל כבוד ידיד נפשי ורב חביבי הרב הגאון הגדול המפורסם סוע"ה נזר הנבונים חו"ב בכל חדרי תורה וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום נ"י ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא בעהמ"ת חיבורים מחוכמים:

יקרת מכתבו אתמול הגיעני ושמחתי בדבריו היקרים לשמוע משלומו ומטובו כה לחי אך גם אשכלות מרורת למו ושמחתי מהולה בחונה ועצב בשמעי כי מקצת הבוערים בעם קבלו עליהם לש"צ מי שיצא עליו ש"ר וכו' ועוד דברים מכוערים ונגד דעת ורשות מרא דאתרא מעכת"ה הגאון האדיר שליט"א אשר הדין פשוט ומבואר בש"ע או"ח (סי' נג ס"ד) שהש"צ צריך להיות ריקן העבירות ושלא יצא עליו שם רע הגם שבסעיף (כה) שם כתב הרמ"א בהג"ה שאין מסלקין ש"צ משום רינון מ"מ כבר כתב הבאה"ט שם היינו דוקא דאין מסלקין אבל לא למנותו לכתחלה ויעו' בבאה"ט שם ס"ק ז' שהביא בשם הפוסקים דאם יצא עליו ש"ר עתה והוא קדל"פ אפילו יחיד יכול למחות להעבירו וכל שכבר העבירוהו ועמד כך ימים ושנים ורוצים עתה למנותו הוי עכשיו כתחלת קבלה ואפי' מיעוט יכולים לעכב יעו"ש ומכש"כ בנ"ד שהוא לכתחלה ממש ומעכ"ת הרב הגאון אב"ד מוחה בודאי חלילה ואסור לקבלו ותפילתו תועבה אפי' בקלא דפסיק וזה פשוט לכל בר בי רב דחד יומא ומאד בשרי עלי יכאב ונפשי עלי תאבל לשמוע שריקת העדרים מכל עבר ופינה כי פשחה המספחת בבית ישראל לבלי לשמוע לקול הורים ומורים שאלו נא אל הימים הראשונים ההיתה כזאת בישראל לקבל עליהם ש"צ דמתא בלי ידיעת רבן רב אב"ד ומכש"כ בימינו אלה אשר רב החזנים קלי הדעת וזחוחי הלב המתפרצים לפני אדוניהם הוא אדון כל הארץ ית' שמו ואומרים גרונו ושפתינו אתנו ומי אדון לנו ופורקים מעליהם עול תורה ויראה ועושים מה שלבם חפץ אוי לדור שכך עלתה בימיו וכבר צווח על זה רבינו הגדול התב"ש בספרו בכור שור ויתר הגאונים זכרם מבורך ומה נעמו דברי הרב הגאון הגדול מו"ה אלעזר פלעקליש זצ"ל בעהמ"ת ס' תשובה מאהבה בספרו מילי דשמיא (דף ה מאמר יד) וזה לשונו ועפ"ז אמרתי תוכחת מוסר על חזני הקהלות ובעלי התפלות בעלי שיר השירים כקול הסירים קול תרועה ושברים שמשברים את האותיות את המלוח ואת הנקודות ואת הטעמים הן אמת שאחת מהמעלות הש"צ אם יש לו נעימה וקיל ערב כמבואר בטוש"ע וכו' אבל העיקר עיקר

והטפל טפל העיקר הש"צ צריך להיות ירא אלקים מרבים ורגיל בתורה נו"כ וגדול בשם טוב ובמעשים טובים ודבריו חביבים וכו' ואינו יושב בסוד משחקים שחוק וקלות ולא יצא עליו ש"ר בוחר בטוב ונוטל ברע ואינו בעדת חנף ומרע וכו' אבל בעו"ה בין המון עם נעשה הטפל לעיקר טף ונשים באים לשמוע קול זמרה בעיר ועל כיוצא בזה רמזו חז"ל (סוטה מח) אודנא דשמע זמרא תעקר והעיקר פירוש המלות ושאר המעלות אינם עושים אפי' טפלות יעו"ש בארוכה בלשונו לשון הזהב ויותר מזה כתב הגאון הנ"ל ז"ל בספרו עולת ציבור דרוש ג שם שפך כאש חמתו על הבורים וע"ה שמקבלים עליהם רב או ש"צ בלי ידיעת לומדי התורה אשר להם משפט הבחירה וכתב וז"ל הזהב רוב פעמים לא ידע המשורר קונהו כי גם הבוחרים המשוררים בורים רואים את הקולות את הסיר ולא את המעלות וכו' מורידין לפני התיבה מי שאין תיבה קולטתו החזן עם המשוררים הסוררים שלשה בני נח יוצאים מן התיבה ואינם שואלים את לומדי העיר מי הוא הראוי לבא בקהל ד' בעד כל קהל ישראל הקדושים להיות שלוחא דידן ושלוחא דרחמנא וכו' עכ"ל העתקתי מקצת דבריו ז"ל יען כי הספרים הנ"ל לא שכיחי וביותר מבואר הדבר בזוה"ק פ' ויקרא על פסוק אם כהן המשיח יחטא ויעו' בס' שלמי צבור להגאון מהרי"ט אלגזי זצ"ל ואין מהצורך עוד להאריך בזה לכן הדבר פשוט ומבואר שחלילה להם לקבלו לש"ץ ובפרט בלי רשות מעכת"ה לזאת קולי אל בני אדם כי תושבי קהלהכם שיחיו שמעו אלי ותחי נפשכם חדלו לכם מן האדם הה תנו כבוד לקה הוא כבוד מוריכם הרב הגאון המובהק אב"ד דקהלתם שיחיה המדריך אתכם בדרך ישרה לטוב לכם כל הימים אליו תשמעו ובו הדבקון ולא יצמח חלילה חילול השם על ידכם לאמור רבם כו' ואקוה לד' כי דברי אלה יכנסו באזניכם כי דברים היוצאים מן הלב המה ואין ברוחי רמיה ובעבור זה יקשיב ד' בקול תפלתכם למלאות משאלות לבבכם לטובה וימלא אסמיכם ברכה כחפץ נפשיכם ונפש אוהבכם מרחוק מצפה להרמת הקרן התורה וישראל במהרה בימינו:

הקטן אברהם בנימין קלוגער בהגאון מהרש"ק זצ"ל:

ח"ב סימן כח

מכתב הרה"ג דחו"ב ר' יצחק קווייאם אבד"ק ראש פלך הוראדנא אשר נתגלגל זכות ע"י בן זכאי כי באמצעות בנו ומכתבו ואח"כ מכתב יריד ה' הגאון שה"ת נצי"ב בוואלאזין נתגלה קלון התועב וגם הבוחרים מאסו בו וגרשוהו בחרפה ונתקיים בעזר הצור דברי המשורר קאפי' ח"י וז"ל המכתב: בעה"י יום ה' לסדר מזכרת עון כט אייר מ"ד לסב"י

תרמ"ט לפ"ק ראסיין, החיים והשלום על ראש ידיד עליון וידיד כל חי ה"ה הרב הגאון הגדול סיני ועוקר הרים חוב"ק אור הברקי נזר ישראל ותפארתו פ"ה עה"י נ"י וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא קא יע"א שלום למר ולתורתו שלום להמסתופפים בצלו ד' עליהם יחיו:

אחרשה"ט ושלום תורתו את הדר"ג הסליחה על דברי אשר אדבר במכתבי זה הן קודם פסח העבר נסע בני הרב מו"ה דוד קזוייאט על מסילת הברזל והנה צללו אזניו להקת אנשים נכבדים על דברי ריב ונרגן אשר נמצא אצלם בקאמינקא ע"ד ש"צ אשר זמן לא רחוק שנתקבל אצלם ובמרוצת הדברים ספר לפניהם לפי תומו אשר מעשה כזו היה במשך העבר גם בסביבותינו עיר לונא ע"ד שו"ב וש"צ אחרי שומעם ממנו הדברים הנ"ל הבינו אשר זהו האיש הנדבר אצלם התחילו לחקור ולדרוש אצלו עד שנתברר להם בכל הסי' שזהו בקשו אותו שיסע למחנם וכו' הניח להם כתיבתי אשר ממני ישאלו וכן היה כי בימים מועטים בא אלי מכתב בקשה להודיעם פרטי הדברים החתומים וכו' השבתי להם האמת והצדק ורק נוראות נפלאתי הלא הדבר הזה שייך להרב אב"ד שלכם היושב על כסא ההוראה אך אולי אינו בביתו ואתם זריזים ונשכרים אף כי יש להסתפק בזה אולי ח"ו המה האנשים המחזיקים בידי החזן ימ"ש וזכרו והמה באו רק לנסות וכו' אך הלא אז"ל צוו לדון כל איש לכף זכות וכו' רק חכיתי להשיג מכתב מהדר"ג ולא השגתי לכן נפל בדעתי ספיקות הרבה א' אולי לא בא מכתבי להשואלים או אולי בא והם הסתירו מכת"ר ע"כ הנני עתה להודיעהו מעשה האיש וכתורה יעשה, האיש הזה ימ"ש אל"ב המתועב והמשוקץ היה בתחילה שו"ב וש"ץ בעיר סיניי ואח"כ נתקבל בעיר לונא סמוך לעירי ג' פרסאות פלך הוראדנא שמה נתברר לעין כל מעשיו הרעים כי אכל חמץ בפסח ובכל ש"ק מימי החורף בביאתו מבהכנ"ס היה מתקן הלאמפ להגדיל המדורה ואף כי כל מעשי הרשעים המה במחשך אך כי כן הוא הסוף מכל הפושעים ומורדים בתוה"ק אשר היא מפרסמת את הרשעים וכאמור אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו ובהיותו בע"ר פלך קאוונא הלך לבית הזונות וכו' ובפירוש אמר שאינו חפץ בבת ישראל וכו' ובפיו מלא בלשון רוסיא לחרף ולגדף אומה הישראלית וכו' והנה אספר לכם הסיבה אשר עוררני לגשת להתערב בעיר אשר אינני שוכן בה אני נקראתי פ"א לבוא לישב יחד על ד"ת עם הרב דוואלפא אשר היא בין לונא ובין עירי ובצירוף עם הרב דעיר מאסט ובעת ישבנו ועסקנו בהד"ח שאלנו שנינו להרב דמאסט אשר היה בלונא על ד"ת עם הרב דאמדור ע"ד ריב ומדון בעסקי השו"ב דלונא בתוך כך אמר הרב ר' זאב וואלף טורבאוויץ (בעהמ"ת ס' אבן פינה על הלכות מליחה האבד"ק וואלפא כעת אב"ד בעיר

קראז פלך קאוונא) אל הרב דמאסט לא הטבתם בעשיתכם אשר נשאר עתה על מקום השו"ב החזן ושו"ב מסייני אשר אני בעצמי וכו' ושמעתי אשר, נתפס עם נכרית ועוד מעשים מכוערים אשר לא יכולם הנייר בתוך כך בא עני אחד איש זקן ושערו לבן נתן לו הרב נדבה ושאלו מאין אתם והשיב מעיר סייני שאלו הידעתם את השו"ב שלכם אשר הוא עתה בלונא סמוך לפה והשיב ידעתיו שאלו על דרכיו ולא רצה להשיב ובקושי גדול אחרי רוב הפצרות ספר כל מעשיו המכוערים והרעים אשר המה הכל כמעשי ארץ כנען וכמקולקלים שבהם לא כמתוקנים שבהם נחרדתי לקול השמועה הזאת ושלשתנו רצינו לקרוע אהה אהה שומו שמים על זאת תרגז ארץ האיש רשע וכו' מחלל שבת אשר הוא מומר לכל התורה כולה ואינו בר זביחה הוא יאכיל לעדת ישראל כשרים ויראים זבח פיגול לא ירצה ואני נקראתי לבוא על חתונה בשבוע השניה בעיר לונא מדי שבתי שמה ראיתי את התועב הזה הבטחי עליו בעין חודרת ראיתי החציפות והטומאה והשיקוץ על פניו תיכף פרסמתי הדבר לאנשי העיר והחרדים לדבר ד' באו אלי מה לעשות ולהורות להם הדרך איך יעשו וכו' ואך כי ידוע להדר"ג כמה ירדה מעלות התורה בדור הזה כמה הושפל כבודה וידוע דברי חז"ל הנקלה בנכבד מ"ש ע"ז מי שחמורות שקול בעיניו כקלות ע"כ נתהוה מחלוקת ונחלקו לשתי כתות היראים והחרדים לא אכלו מזבחו ולא שמעו בקולו הטמא רק שמעו לקול שובר ארזים כי המנוול הזה אף בעת יעמוד אצל העמוד בעין אחת יביט אל הנשים בע"נ וכו' ונתעכב הדבר מעט כידוע דברי התיקוני זוהר חצופי דדרא ממזרי דדרא אינון מנהיגי דדרא בעקבתא דמשיחא אך בהמשך הזמן נתגלה קלונו ברבים (פחזותו שאכל חמץ בפסח ועוד מעשיו הרעים ומקולקלים) או קראו אחריו מלא ורדפוהו והדפו אותו ממקומו ויאמין לי הדרת גאונו אף כי אני רחוק מלונא ג' פרסאות מקום אשר דר הרשע הזה עכ"ז תקעתי עצמי לדבר זה ות ל כי נתקיימו דברי אשר הבטחתים אשר בקרב יתגלה מעשיו המכוערים כי באמת ד' ית"ש היה בעוזרי כי קנא קנאתי לתוה"ק אשר נתחללה ע"י עושי רשע כאלו ועתה נבהלתי כי עוד יעמוד בבהמ"ק מעט חצוף כזה אשר רגע אחת עברה שעשה כל התועבות בביתו עם אשתו המופקרת שלקח אותה מבית הזונות אשר לא שמרה חוק ישראל בכל פרטי תוה"ק והיתה לעזר לרשע הזה (וכידוע זאת בגלילותינו) וכדברי המשורר לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים ואשר ע"כ אחי ורעי בלתי מכירי מי שנוגע יראת ד' בלבו וחרד על דברו ואף אנשים הפשוטים אשר פעם בשנה יזכרו את אדון כל הארץ הלא יגוזו שער ראשם ויבכו ע"ז איך נתחלל בית קדשינו הוא בהכנ"ס אשר זאת נשאר לנו בגלות המר תחת בהמ"ק הגדול האם שמה יעמוד השעיר המשתלת לעזאזל להיות שליח לפני

ממ"ה הקב"ה הבתפלת תועב כזה יבחר השליט על פני תבל עוד אעיד עדים נאמנים הן בני הצעיר החריף למד בוואלאזין עת בא התועב הזה עם להקת משוררים וידוע כי תיכף ההמון נפחו לקולו הטמא אך מרן רשכבה"ג מוהר"ר נפתלי צבי יהודא ברלין ראש ישיבה ואב"ד דוואלאזין חקר ודרש אחריו ושמה למד בן הרב דסייני וספר לו כל מעשיו ונדחף מוואלאזין בבזיון לזאת אחי יקירי עזבו הנצחון ורק דרשו האמת והצדק ושכרכם יהיה כפול מן השמים האם אין נמצא מנגנים יראים וכשרים אשר חנן היוצר אותם בנגינה עריבה הלא ידוע לכם דברי החת"ס שיותר טוב לברוח לבית עכו"ם מבית קאהר וכאמרם ז"ל זה מכיר וכופר ורק אדון השלום ששמו שלום ישכין ביניכם שלום וריעות ואחוה ואהבה ותזכו לביאת ינון עת ארמון על משפטו יבנה, אלה דברי ידידו בלתי מכירו רק לשמו הטוב ותורתו דבקה נפשי מברכו בכלי טוב ירום כסאו על כחפצו וחפץ אוהבו המדבר באמת למען כבוד תורתנו הקדושה והטהורה וקנאת ד' צבאות עבד נרצע להוגי תורה ושומריה:

הקטן יצחק קווייאט החופ"ק ראש פלך הוראדנא:

ח"ב סימן כט

מכתבי הרב הגאון המובהק שה"ת וכו' כקש"ת מוהר"ר נפתלי צבי יהודא ברלין זצ"ל האב"ד ור"ם דק' וואלאזין מח"ס הנפלאים "העמק שאלה" "העמק דבר" "שו"ת משיב דבר" מ"ש בענין הנ"ל:

ב"ה ה' לסדר ובתוכם ה' תרמ"ט וולאזין אלקים יענה שלום ידיד ד' ועמו הרב הגאון המובהק ונודע בשערים חובר חבורים מחוכמים וברורים כש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי ג"י אבד"ק קאמינקא יע"א:

הגיעני מכתבו וראיתי מרי שיחו אשר נגע אל לבו דבר הבליעל אל"ב כי בא לקהל ק' לפרוץ גדר ולהטיל מדנים ורצונו לדעת ממני אודותיו הנדחי למעכ"ה נ"י כי כו' זה אני זוכר כי בא הנה ש"צ מלונא והדחתיו מלעבור לפני התיבה אך מי זוטר עדות הרבנים:

וגאוני הדור אשר המה יגידו תועבותיו וביחוד דברי הרב הג' ר' יצחק קווייאט נ"י אבד"ק ראש וחלילה לחשוב איזה נטיית הדעת על הרב בקהלה ק' ופשיטא שעלינו חובה להרחיקו מלשרת בקודש אבל מה נעשה ורבה שחצנית ההמון אשר ע"פ הנאתם יישירו כל עקוב ונפתה לבם להמשיך אחריהם גם הראש והגוף והנה ידענו כי רבה אהבת הזמרה ליודעים וכח הפתוי ואהבת הנצוח כבד משניהם ובמה אקוה כי יבואו

דברי ויהיו המה נחתים ממני עתה ברוך ה יתפלל למי שהשלום שלו ית"ש שיסיר לב העקוב מאנשי קהלתו הק' וישים שלום במעונו ועד כה:

וכה ירגיל עצמו הדר"ג נ"י במדת הסבלנות כי נטל עליו משא הרבנות ואמרו חז"ל בסנהדרין עד כמה על הדיין לסבול את הציבור עד כאשר ישא האומן את היונק ונכלל בזה אע"ג שהיונק מטפח על פניו ופעמים מטנף אותו בכ"ז חלילה להאומן להשליכהו מידיו והנני להפיק רצון מעכ"ה נ"י לכתוב איזה דברים לאנשי קהל ק' אם ישמעו אם יחדלו אני לעשות רצון מעכ"ה נ"י רבה דעמי' חפצתי וה' העושה שלום במרומיו הוא ירחיב לבב מעכ"ה נ"י להיות שוקד במנוחה על תלמודו וישכים ויעריב בבהמ"ד ויאירו פני הדרו והודו וידוע מאמרם ז"ל הלומד תורה בלילה חוט של חסד משור עליו ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי ולא ביארו: חז"ל מהו עושה חוט של חסד המשוך עליו ונראה דזהו סיפא דהאי קרא תפלה לאל חיי והיינו בחוט של חסר שעליו מועיל תפלתו לאל חי וכדאיתא עוד במס' תמיד כל הלומד תורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה' ומסיים המקרא שאי אליו כפיך וגו' הקב"ה יתן אומר למעכ"ה נ"י מבשר שלומו כי הוא מאושר בעמו ומבורך טעמו וישמח לבי גם אני העמוס בעבודה רבה גם בשני זקנה ושיבה וכבד עלי מעשה הכתיבה:

הנני ידידו מוקירו ומכבדו נפתלי צבי יהודא ברלין. אלה דברי מכתבו השני אשר תוכו רצוף גם ברכת מז"ט. ב"ה א' בדר"ח תמוז וולאזין: שלום כפילא ושמחה כלולה לאדם המעלה כבוד הרב הגאון המפואר וחריף ובקי אור הברקי המפורסם כש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלים קי שליט"א אבד"ק קאמינקא:

הגיעני מכתבו מבשר טוב וראש שמחת בנו החתן השנון כמר דור יונה שיחי' עב"ג בת ת"ח מובהק המושיב יחידים ביתה ית"ש ויתעלה הוא יברך את הזוג הנעלה ברכת יציר כפיו להחיות דגן בחורים ולפרוח כגפן זרע ישרים יבורכו לדור דורים וישמחו בהם לב הורים, על מכתבו הראשון במרי שיחו אודת הבליעל אל"ב כבר השבתי למעכ"ה נ"י וה' ישים שלום במעונו ולמעלה ירים קרנו:

כברכת ידידו העמוס בעבודה רבה נפתלי צבי יהודא ברלין:

ואלה דברי מכתבו של הגאון ר"ם ונצי"ב וולאזין שכתב לראשי העדה: ב"ה ה' לסדר ובתוכם ה' תרמ"ט וולאזין, דברי ייטיבו לב אמינו הנכבדים ומשכילים על דבר בק' קאמינקא יצ"ו אחי למה זה פרצתם מסלות לאלקינו לישא פני איש יודע נגן אשר הוא נודע לרבנים וגאוני הדור כי הוא מלא חרצובות רשע ואיך תשימו לב לדבריו אשר הוא

מטיל פגם בדברי גדולים אשר צפורנם יקר מראשו ואיך מצאתם לב להיות פוסע על ראש הגאון האב"ד (מהרמ"נ שליט"א) ולא תבינו ותשכילו כי עינו רואה יותר מעיניכם ועליכם ללכת אחריו בכל אשר יורה ואם אפי' נפתה לבבכם לחשוב כי הנאת הנגינה והזמרה כדאית לצער את רבכם אשר לא ירגיש בזה אבל איך תמצאו בזה כשרון לדעת להעמיד אותו לפני העמוד של תפלה לאלקינו ית"ש הבזה תקוו להפיק רצון מה' שומע תפלה ית"ש אשר תפלת אדם רשע תועבה לפניו אחי באו חשבון וחדלו לכם מן האדם המביא לידי מדון ומחלוקת המחרבת עיר ומלואה ומוספת רשע וכסל גרשו לץ והוציאו מדון וטוב לכם ותשאו. ברכה מאת ה' ותהיו מאושרים בכל סביבותיכם כי בטלתם דעת ורצון מפני דעת תורה של הגאון האב"ד נ"י וישמח לבי גם אני העמוס בעבודה: נפתלי צבי יהודה ברלין:

ח"ב סימן ל

דברי ידי"נ הרב הגאון הגדול זקן שבחבורה וכו' וכו' כקש"ת מו"ה יוסף זכריה שטערין שליט"א הגאבד"ק שאוול מח"ס הנפלא זכר יהוסף מ"ש בענין הנ"ל זה לשונו:

ב"ה יום ד' וישלח תרמ"ט לפ"ק שאוול, ישאו הרים שלום וגבעות ברכה בביתו ורענן בהיכלו כבוד ידיד ד' וידיד כל יודעי שמו הרב הגאון המפורסם בחריפותו ובקיאותו נ"י עה"י פ"ה החכם השלם דרופתיקא דאורייתא פאר ישורון כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי אבד"ק ד קאמינקא יצ"ו:

מכתבו הגיעני וצר לי מאוד על צערו והמפריעים שלומו אשר מהראוי לנכבדי עירו להשיב אל לבבם להתאמץ בכל כחם שלא ליתן מקום להיות פוטר מים ראשית מדון ח"ו ואשר בשלומו להם שלום ואשר עד כה היתה קהלתם לתפארת במרחקי ארץ ולשם טוב בהיות בראשם לאב"ד גאון מפורסם אשר שמן תורק שמו ואשר מועטים בדורנו בני עליה כיוצא בו ואיך היתה עתה קריה נאמנה למקום מדנים בעבור ענין נקלה כזה מש"צ אשר לפי הנשמע בכל מקום היותו הוא מועד לעורר מדנים ולהמשיך עליו לזות שפתים הרבה (גם בהיותו כעת בפה ידברו עליו אשר הוא רגיל בשכרות וכו') ואשר לא תהיה תפארתם גם כן מאנשים המחזיקים על ידו (מהבוערים בעם) להיות נתעים מאיש כזה להקל בכבוד ומורא ת"ח וכו' כן נודע לי ע"י שו"ב שזוכרים אותו מזמן רב בהיותו בפה ואז לא היה פרקו נאה ומוחזק לקל הדעת וכדומה אשר התפלאו מאד איך יתערב לבבו להתייצב במקום שיש להם רב אב"ד אדם גדול כזה ואיך לא יחוס על נפשו שיגרום רעה ותקלה לעצמו בכל מקום בואו וכו' והנה אל אנשי עירו לא אוכל לעצור לקרא

באזניהם כי איך יעלה על דעתם לגרום מחלוקת בעבור מינוי ש"ץ שיש עליו ערעורים במקום שרב גאון כי"ב שוכן בקהלתם אשר רבים נהנין לאור תורתו ואשר הוא לתפארת ולכבוד לאנשי עירו גם בעיירות הרחוקות אשר יכובד עירו בשמו ואקוה אשר גם דברי המועטים יספיקו כמרובים לפני אוהבי השם ותורתו לשמוע לקול התורה (כאשר אבאר בעה"י למטה) והשי"ת יפרוס סוכת שלומו עליכם ויהיה שלום לכל למודי ה' וכו':

ומעתה נבוא לעיקר השאלה שהציע הדר"ג אם מינוי ש"ץ מוכרח להיות בהסכמת חבר העיר ובפרט שיש על הש"ץ רינון וקלא דלא פסיק וכו': (א) כבר האריך בשאילת יעבץ ח"ב סו"ס קצ"ו בש"ץ שנתמנה שלא ברשות הרב שאין ראוי להוציא את הרבים ידי חובתם שהתנאי הראשי שיהיה ביתו ריקן מעבירות כו' וע"ש בסי' ע"ח אות ה' במאמרם באבות דר"נ פרק ל"ו חזן וטבח כו' ובחלק א' סימן קס"א שהוא אחד הסיבות לאריכות גלותינו אחרי שכלו כל הקיצים כי איך תקובל תפלתינו שיבנה בהמ"ק ע"י צירים וחבלים כאלה שעל ידיהם נדמה בהמ"ק מעט למערת פריצים כמה קהלות נחרבו בסיבתם עד מתי יהיה עון זה טמון בידינו לשלוח לפנינו מליצים להטיל קטגוריא וכו' וע' בספרו מגדול עוד עליית יחוד המעשה פ"ה בד"ה ונאמר ובשער עליית דרך ארץ פ"ח בד"ה בהכ"נ צריך להשמר שלא להלכד ברשת ההמון כו' במנהגי נגיני חזנים כו' ובבכור שור לתענית ט"ז ב' האריך בדברים היוצאים מהלב הנאותים לעמוד הוראה כמוהו (וכמ"ש בנוב"י קמא חיו"ד סימן כ"ב וראיתי אחד קדוש מדבר הגאון התב"ש כו' שהיה ממש יחיד בדורו עכ"ל) ושם מדבר בהתהלבות תוכחת חוסר על מינוי החזנים מטיבי נגן שמצד זה לא ישגיח אם פרקו נאה ובחידושיו לר"ה כ"ה ב' ונתמנה פרנס כו' מתרעם על הפרצה מהמנויין על ידי תחבולות אשר מזה נמשך קלקול שוחטים וחזנים ומקואות וסופרי סת"ם כו' ובתואר משה על הלכות שחיטה בסימן י"ח סו"פ י' האריך באיסור קבלת ש"צ בלי הסכמת הרב דמתא ובלאו הכי הרי מינוי הש"צ צריך להסיע על קצתן ולאו כל כמינייהו היכא דאיכא אדם חשוב כב"ב ט' ע"א וחו"מ סימן רל"א וע' בשו"ת מהר"י ברונא סימן פ"ה בש"צ שזינתה בתו שיש להעבירו אם אפשר באחר והעיקר שצריך הסכמת חבר העיר להשיג שיהיו הבוחרים אותו לש"ש מצד מעשיו ומדותיו ולא שיהיה הריצוי לעם מצד עריבת קולו לחוד ולבדתם ועכ"פ החובה לעמוד בפרץ ולהורות לעם לבחור הדרך הישרה לקבל ש"צ כשר ואף שאינו יודע בנגינת נכר ולהפריד אות מחברתה ולא במי שראוי לדון עליו ולתפות על מומיו בעבור היותו מיטב נגן וע' במג"א סימן רפ"א ס"ק ד' וכבר האריכו הקדמונים בגנות המשוררים המפרידים תיבה וכו' ולא גרע משאר מינויין של מצוה אשר זה כל פרי התמנות הרבנים להשגיח

במילי דשמיא וכמבואר בש"ם מו"ק ו' ע"א האי צורבא מרבנן כל מילי דמתא עלי' רמיא ובמג"א סי' תקע"ט ס"ק ז' דלא בעינן רק רגיל בתפלה שמא יטעה ובמטה משה סימן ח' האריך במה שסיים הרב בסימן תקפ"א שהכל כשרים רק שיהיה מרוצה לקהל וע"ש בא"ר ס"ק ט"ו כל המסייעין לש"צ שאינו הגון כאלו גוזל טוב מן הקהל ועתידין ליתן את הדין כו' ובתענית ט"ז ע"א היתה לי נחלתי כאריה ביער ע' רש"י והיינו שגורם סילוק השכינה מבית המקדש מעט ולברוח מנחלתו כמו מאריה ביער ובתשו' הרא"ש כלל ד' סימן כ"ב מתרעם כי חזני הארץ הזאת רק להנאתם לשמוע בקול ערב כו' והקב"ה אומר על כן נתנה עלי בקולה כו' וע' בס' ראשית בכורים ח"ב משו"ת חינוך ב"י בתוכחת מגילה דף כ"ט סוע"א מחולשת העבודה במדינות הללו מצד השליח וע' בטל אורות שער רביעי דף פ"ה ע"א שהאריך בדברים החוצבים להבות אש במינוי ש"צ מצד נעימת קולו לבד ובקהלת שלמה בדיני שופר דאם אין הש"צ י"א ובעל מעש"ט ואינו מתחרט על חטאיו בכל לבבו איך יתכן שיהיה המלין בין הקב"ה והצבור ובסוף אגרת המוסר להר"ר שלמה אלעמי מלילות קטלוניא בשנת הקנ"א ובקשטיליא ועוד תשוב תראה בעבודת התפלה כו' ולא שתו לב לבחירת חזניהם זולתי אל ערבות הקול ולא הקפידו על מיעוט הבנתם ופתיחת מדותיהם ועוד נוסף עליהם חשודים וכו' יעו"ש ובחת"ס חאו"ח סימן כ"ה בש"ץ שיצא עליו רינון וכלה זמן הכתב שמצד המנהג הוי כתוך זמנו שאין מעבירין. משום רינון אבל אם התנו בפירוש שיכולין שני הצדדים לחזור אחר ג' שנים דצריכין קבלה ומנין חדש אין נכון לקבלו מדינא אבל אם יראה שיהיה מחלוקת עי"ז יניח ידו כי בלא"ה אינו מוציא את הרבים בזה"ז כו' יעו"ש באורך וכנראה שלא החליט סברתו כיון שלא נכתב בשטר חזנות שהיה תנאי מפורש דצריך לברר בעדים בלתי נוגעים או בהודאת בע"ד ועכ"פ במה שאין מסלקין אותו לא מינכר כ"כ שיהיה כאלו מסכימין על התמנותו כיון שכבר החזיק ורק במה שאין מוחין בידים ובכח דאין החובה מוטלת כ"כ באינו ידוע שיצייתו אבל למנותו לכתחלה כשיצא רינון בקלא דלא פסיק דכשהרב מעלים עין נראה כמחזיק בידם בשתיקתו שיחשבו שעושין כדין ומחניף לעוברי עבירה וכמו שהאריך בבכור שור סוטה מ"ז ב' משרבו רואי פנים בטל לא תגירו שדברי מהרי"ו סימן קנ"ז והובא בחו"מ ר"ס י"ב בהג"ה ויו"ד סימן של"ד דנהגו עכשיו שלא למחות משום שיש סכנה כו' היינו בברי הזיקא וכגיטין י"ד אבל כשיש ניסה והמלטה מיד הרודף וכש"כ דיין הממונה לרבים כו' דאלת"ה בטלה לא תגורו מעיקרא וכנדה ס"א שלא נאמר אל תירא כ"א בדאיכא מקום לירא וכעין זה בתשו' הרשב"א הובא בחו"מ סימן י"ב יעו"ש:

ב ובעיקר הדין להמג"א סי' נ"ג ס"ק ז' בשם ראנ"ח סימן מ"ב דקלא דלא פסיק אפילו יחיד יכול למחות להעבירו ובהג"ה סעיף כ"ה דאין מסלקין משום רינון וע' בשו"ת רש"ל סימן כ' ויש"ש סימן נ"ב ולהפרמ"ג דהרב איירי בקלא דפסיק וכ"כ במחצית השקל דאפשר דשניהם שוין קלא דלא פסיק ועדים ובשו"ת השיב משה חאו"ח סימן ד' הקשה דהא אפילו ממון אין מוציאין בקלא דלא פסיק ונדחק דאף דלא נגבה ככל דיני גב"ע דהוי כקלא דלא פסיק כיון דלרי"ו ומרדכי בעדות שלא בפניו כשר בדיעבד כחו"מ סימן כ"ת סט"ו בהג"ה וכחולין אינהו מיכל אכלי לדידן מסתם נמי לא וליתא וכשו"ת רמ"א סימן י"ב ורש"ל סימן י"א דאף להמכשירין בעניני ממון אבל לפסול איש מחזקת כשרותו לא ובשו"ת רשמי שאלה סימן כ"א האריך לדחות דברי הבית שמואל אחרון חחו"מ סימן כ"ת בהעידו על השו"ב שלא בפניו לפסלו וגם למאירי דלאפרושי מאיסורא כ"ע בע"ד נינהו ומ"מ מסיים בנוב"י קמא חאה"ע סימן ע"ב בשם ר' בצלאל דכיון דפתיך בי' דררא דממונא לגבות כתובתה אין רשאין לגבות שלא בפע"ד ויותר מסתבר מ"ש עוד דהא דאין מסלקין ע"י רינון היינו שנולד אחר הקבלה אבל כשנתודע מרינון שמקודם הוה קבלה בטעות ובסגנון זה העלה בשו"ת מהר"י כהן תנינא חאו"ח סי' ל"א ומדמה למכות י"א וירושלמי תרומות רפ"ח בעומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה וחלוצה ולרמב"ם כמ"ד בטלה כהונה וכנגמר דינו בלא כה"ג שאינו יוצא משם לעולם ובחת"ס חאו"ח דהרב מיירי כשהש"ץ מרוצה לכל הקהל דמדינא אין מעבירין אפילו בקלא דלא פסיק וראנ"ח מיירי דהמיעוט מוחים וכן מתשו' רבינו שמחה שבמרדכי והובא בתשו' רש"ל סימן כ' שמסיים וכשנתמנה לש"ץ ואח"כ יאמרו אחד או ב' אין אנו חפצים בו ולא פשע שום דבר וכו' וע"כ דיחידים טוענים ע"י קול וכדומה וכה"ג קיי"ל בקלא דלא פסיק דאם לדידי' מהימן האי קלא יכול להוציאה בע"כ וכב"י סימן י"א ס"ק ו' עכ"ד וע' בישו"ש חולין פ"א סימן נ"ב וכיון למ"ש ראנ"ח בשו"ת מים עמוקים סימן נ"ב שאפילו מוחזק כבר בחזנות דבכה"ג אין היחיד יכול לעכב כדמוכח מדברי רבינו שמחה וכמ"ש הר"מ מפאדווה ואף להכל בו ותשו' הרשב"א אפשר שלא אמרו אלא לענין שאין חייבין לסלקו ברינון בעלמא אבל אם הם נקיי הדעת אינו בדין שיהא שלוחם בע"כ וכן נראה מתשו' רה"ג וכו' וכדאשכחן בדברים מכוערים שאין בהם לאסור אשה לבעלה ובקלא דבתר נשואין ומ"מ אם בא הבעל להוציאה הרשות בידו ומצוה לגרשה וכו' ויותר יש להקהל לחוש לפגמם ולכבוד עצמם מלחוש לכבוד אחרים ולפגמם עכ"ל ובשו"ת אורין תליתאי סימן פ"ג האריך ע"ד רש"ל דבאיתרע חזקת כשרותו י"ל דאדעתא דהכי לא קבלוהו כחו"מ סימן ע"א ס"ג בנמצא כפרן בדבר אחד בטל הנאמנות שכתוב בשטר והכי נמי הוי

מום במקח כסי' רל"ב ס"ב ובספק טרפות מחומרא בעלמא וכסי' תכ"א ס"ו מהמרדכי דהמניח אבל מה שהעתיק. החת"ס שאם יאמרו אחד או ב' כו' לא מצאתי כן במרדכי פ"ק דתענית בלשון רש"ל וכמ"ש בתשובה הורה ר' שמחה כו' ומסיים ר' יצחק בר שמואל וחסר הציון על איזה תשובה סובב דבריו ורק דכל הענין כתשו' מהרי"ל סי' ק"ב ומהר"מ ביר ברוך סי' קי"א וכבר שלח לי ר' שמחה כי השו"ב והחזנות יכול למחות ולעכב ואיני חולק עליו כשיש רבים הממאנים אפילו מועטים ג' או ד' אך יחיד כל דהוא איך יכול למחות כו' והיינו מלתא דפסיקא דבעשרה מתפללים המיעוט ובתשו' מאיר נתיבים סימן ל"ז הכריח מלשון הש"ע סימן נ"ג ביחיד שהסכים על ש"ץ אינו יכול לעכב אחר כך וכתשו' מהר"מ מפאדווה סימן ס"ד דש"מ דאם אין הרוב חפצים בו יכולין לעכב וכמהרי"ק שורש ל' שהתפלה במקום תמידין שהיו באים משל צבור ואין ראוי שיהיה שלוחם להקריב קרבנות שלא מדעתם עכ"ל וכן בתשו' מהרי"ל הנ"ל דתפלה במקום קרבן ואין לכהן להקריב אלא כשמסכימים לעבודתו הלכך אין למנות ש"צ אלא בהסכמת כל הצבור ואם אח"כ יאמרו המיעוט אין אנו חפצים בו ובלא פשיעה לאו כל כמיניהו לבטל התמיד הואיל וקבלוהו עליהם ובשו"ת מהריא"ז ענזיל סימן י"ג דאף אם נתקבל מתחלתו בהסכמת כולם הרשות בידם לסלקו כשיהיה נראה להם איזה טעם כיון שקבלוהו בסתם וכירושלמי שהובא בתוס' יומא י"ג סוע"ב שהוסר מן הכה"ג מפני שזחה דעתו עליו (וכה"ג במגילה י"ג ב' כשהקב"ה פוסק גדולה כו' ואם זחה דעתו בה משפילו) ובסו"פ טרף בקלפי שהעבירום מאומנתם מפני שלא היו רוצים ללמד מעשה הקטורת ולחם הפנים ומ"ש בב"י מתשו' הרשב"א שהיה המנהג שלא לסלק ש בלא פסול משום חשדא הא כתב בעצמו דמאחר שנהגו למנותו לזמן מוגבל ליכא חשדא ומסתמא כפירושן ואף שמתשו' מהר"מ בסוף הכל בו דכל מינויין ונשיאות של צבור הי' להם זכות של המנהג שלא להסתלק בלא פסול כל זה במינוי כשיאות שהוא כמו פסיקת גדולה שפוסק לו ולבניו וכמגילה י"ג ב' ואפשר גם ש"צ בכלל כשנעשה שלית ואמצעי לשמים כשכוונתו רצויה אבל לא נתפשט המנהג על בעלי אומנות כמו שו"ב ומנקר וסופר עכ"ל אמנם החת"ס סימן י"א דקדק לחלק כשהש"צ מרוצה לכל הקהל ואין מערער וכנ"ל דאזל לטעמיה באו"ת סימן ר"ה בש"צ שיצא עליו רינון דאין הקהל רשאין לסלקו גם לאתר כלות הזמן מצד המנהג דהא שרגילין לכתוב ג' שנים לטובת המשועבדים ואף דבפועל אחר דהוי מלאכת דבר האבוד אינו יכול לסלקו באמצע זמנו והא זמנו לעולם הוא מ"מ אסור להשכיר עצמו ביותר מג' שנים דיוצא מכלל שכיר וא"כ אם היה קביעות זמן בשטר חזנות הוה כתוך זמנו אם לא כשהתנו בפירוש שלאחר ג'

שנים שני הצדדים יכולין לחזור דצריך קבלה למנין מחדש וע"ש בסימן ר"ו ואפשר דאם כתבו על שנה א' או ב' שלא כדרך הנהוג דמזה מוכח דהתנו מפורש על זמן ואם נמשך אח"כ הוי כחזקה שאין עמה טענה ובשו"ת ראנ"ח הנ"ל וחזקת החזן אינה חזקה לגבי צבור שכל צבור שוכרים חזנים ומוציאים אותם כפי רצונם כש"כ שלא קבלו אותו לחזן קבוע אלא לאקראי בעלמא ואח"כ נמשכה חזנותו בהיסת הדעת והיינו כיון שהחזיק מעצמו ובשו"ת רדב"ז סי' קפ"ב שאם לא היה לצבור ס"ת וקראו בשל יחיד ואח"כ קנו הצבור ס"ת אין טענה ליחיד וכן מדברי רבינו מאיר שבמרדכי פ"ג דב"ב סימן תקל"ג בסוף דבריו דגם במצוה בעינן חזקה שיש עמה טענה וכן במג"א סימן קנ"ג ס"ק מ"א מתשו' רד"ך סימן מ"ה אנשים שהחזיקו במצוה אין יכולין למחות באחרים שרוצים לזכות ובשו"ת מהר"ש הלוי סי' כ"א דוקא שמינוהו הקהל על כך דומיא דכהן ובחזקת שררות אבות וכו' ובשו"ת פרי תבואה סימן ס"ה דמ"ש באו"ת סימן קנ"ג סכ"ב מיירי שבתחלה כבדוהו הקהל במצוה זז וע"ש בט"ז ס"ק י' ובשו"ת בגדי כהונה תאו"ח סימן ג' במ"ש המג"א דכשיצא עליו ש"ר בקלא דלא פסיק אפילו יחיד יכול למתוח ולהעבירו והוא משו"ת רלנ"ח סימן קט"ז דאפילו היה מוחזק כבר בחזנות ומ"ש בתשו' רשב"א שאין מעבירין ברינון היינו שאין איסור בהעמדתו וכ"מ ביש"ש פ' גה"נ דאין מחויבין לקיימו (וע' בשו"ת אורי וישעי סימן ס"ה) וקצת ראיה מתשו' מהרי"ל דהאי פשיטה שלא כהוגן ע"כ לא מיירי ביש עדים ומהדין להעבירו דא"כ אפי' כולם. מסכימים בהעמדתו אין רשאים והעלה דמ"מ ראוי לכ"א לחוש לעצמו ולא יהיה שו"ב דמתא ולא יתפלל בר"ה ויוה"כ ואולם בשו"ת מהר"מ מינץ מאובין סימן י"ד שכנראה היה השאלה בעובדא זאת מש"צ ושו"ב החשוד על עריות מצד רינון והביא מתשו' הר"י הלוי חאה"ע פי' י"ג דאף דבשאר עבירות אינו נפסל אף לאותו דבר שנחשד עליו בקול חשדא בעלמא שאני גבי עריות דפסול דלוקין על לא טובה השמועה ומזה הוציא דברגיל להתייחד עם א"א דאין לוקין משום הוצאת לעז כקידושין פ"א והוי כמו שאר עבירות דאינו נפסל לאותו דבר משום רינון בעלמא ואף דהלימוד מבני עלי וכשבת כ"ה על הנשים ששהו קיניהן י"ל לפרש"י בקידושין שם בד"ה אתה מוציא לעז כו' וא"כ בזמן שדנו ד"נ ליכא לעז שיהיו לוקין על היחוד דא"א ועוד דבבני עלי לא יצא לעז על אשה מיוחדת ואם שזה קשה לכוון בלשון החשוד על העריות דהיינו רק בעריות הרבה שלא נודע בשביל מי שלקה שיצא הלעז על בניה וגם שגוף הסברא אינו מוכרת דהא מ"מ איכא חשדא דזנות על כל הנשים שנתייחד שמ"מ בא המלקות בשבילן ועיקר דבריו תמוה דבשביל שחז"ל תקנו שלא להלקות בא"א שלא להוציא לעז לא יכול למילף מקרא דלא טובה השמועה שקודם

תקנת חז"ל ומצאתי בשו"מ רביעאה ח"ג סימן קל"ב שהשיגו בזה וגם דלב"ח אה"ע סימן כ"ב דדוקא היכא שהלקו לשניהם איכא לעז אבל אותו לבד מאן ידע דבעבירה הלקוהו וכן השיגו בשו"ת יהודה יעלה חאה"ע סי' צ"א וע' בשו"ת מוצל מאש סימן ע' בד"ה אמנם במ"ש הנמ"י דהאי ודאי מרדות דרבנן דהא לא כתיבא לאו עלה יעש"ב ובשו"ת ראנ"ח במים עמוקים סימן מ"ב בדף מ"ב ע"ב וגם מה שרצה לחדש דבא"א דאין לוקין על לא טובה השמועה לא מקרי חשוד על העריות וליתא דמ"מ חשוד הוה יעו"ש בשו"מ הנ"ל עוד כמה השגות ובשו"ת משיבת נפש ח"א סו"ס ח' ע"ד הרא"ש דגם על יחוד יש מלקות דלא טובה השמועה ופסול לש"צ והאריך לדחוק בדברי הכל בו וע"ש בתשו' מהר"מ מינץ הנ"ל בסי' ת"י שהאריך לפלפל במ"ש ראנ"ח דמ"מ בר חיובא הוא אלא דאי אפשר משום לעז כו' ועיקר דברי ראנ"ח בשם תשו' רד"ך דלהתרחק מהחשד הוא מה"ת כדאמר בפ' במה מדליקין וכדמשמע בפ' המקבל דסבר ר' טרפון (צ"ל ר' שמעון וע' בשו"ת ראנ"ח סימן ע') אלמנה כו' וכיון שכבר ידע הש"ץ שמרננין עליו מכל החששות שממילא איכא מלקות משום לא טובה השמועה כקידושין ורמב"ם פרק כ"ד מסנהדרין וראייתו מהתשובה שבסו"ס הכל בו בש"ץ שמרננין אחריו שנתפס עם הנכרית אם נתבאר עפ"י עדים כשרים שנתפס עמה תפיסה שחייב כו' שמכלל שכל חיוב מלקות פסול ועכ"פ לא כתבו רק בעובדא שיצא שם מזנה בעיר ואף שהקול יוצא רק מחמת הכיעורים סובר דשייך בזה משום לא טובה השמועה כיון שהביא עצמו לכך ע"י ריבוי החשדות ושלא נזהר שמתוך כך יצא הקול שעשה עבירה בפועל ואף שלא נזכר בכל העריות רק מדברים מכוערים בלבד מ"מ סובר דגם לא טובה השמועה דבני עלי לא היה הקול רק מצד היחוד שבא הגורם לזה שיחשדום ע"ז הזנות ואם שפשטות לשון הכל בו דברננה שמרננין אחריו לא נפסל לא משמע כדבריו וכמ"ש בתשו' הר"ת פיזארי שלפי זה מוכרת לדחוק דמ"ש דמלקין על לא טובה השמועה היינו בשנים או שלש פעמים הגם דמה שהשיג מהרשב"א דבחזן אין מסלקין אא"כ נמצא בו פסול ורננה לא מיקרי פסול זה כבר נתיישב בראנ"ח וכמ"ש גם כן תלמידו בסוף התשובה דמ"מ אם הם נקיי הדעת יכולין להעבירו גם כן וע' בשערי תשובה מתשובת הגאונים סימן קע"ט ובאיי הים וע' בשו"ת עדות ביהוסף מהר"י אלמושנינו סימן ר"ז דמשום רינון אין להעבירו מטעם חשדא כיון שבזמנינו לא נהגו להחליף ש"ץ מזמן לזמן וע' בשו"ת הר"י מיגאש סימן צ"ה אם הרינון על הש"צ עודנו עליו ראוי לסלק כו' ואין ראוי להתפלל אחריו כו' אמנם אם היה הרינון על מה שעבר ועתה נראה עליו אותות תשובה אין מסלקין כו' ועיקרו מה שצריכין שלא יצא עליו ש"ר בילדותו הוא בת"צ כמ"ש מעבירין לפני התיבה זקן

ורגיל ופרקו נאה שלא יצא עליו ש"ר בילדותו כו' ובשו"ת תפארת צבי חאו"ח סימן ג' הרגיש דבתשו' ראנ"ח דצריך רוב הקהל להעבירו ורק שבתחלה צידד דיחיד יכול למחות ומ"מ כתב אח"כ שיהיו רוב הקהל ונודע דרכי הפוסקים שאין ללמוד מתוך התשובה היכא שכתב כמה סתירות מכל סברא בפ"ע אבל למעיין שגם בהתחלת התשובה לא צידד רק כפי ששלחו לו הרבה ענינים מפרטי העדות שהרבה חששות שהיה על החזן מקודם וכיון שהוחזק אח"כ בפריצות ושאינו נזהר מלהביא עצמו לידי חשד במה שניתן לחשוד אותו ובפרט שטענו שלא קבלו אותו לחזן קבוע והציעו ג"כ שהם רוב הקהל קרוב לשלשים איש התובעים להעבירו ולפי הדברים שהעידו עליו אם אין בהם חשש אויבים אפקוה לקלא יותר יש לכבוד שמים ולכבוד הצבור שלא להכנס בחשש נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה כיון שיצא עליו שם מזנה מריבוי החששות שהוחזק כבר בהם אבל למה שנתברר לו אתר כך מהחכם שבמקום הש"ץ הר"ר חיים פיזארו שלא נמצא בכולם יודע דבר מה שהיה ראוי להעבירו כו' ושהעדים לא העידו בב"ד על רוב הפרטים מהדברים מכוערים וכתב שאחר שהשביעם ואמרו שלא ראו דבר מכוער כלל אין לחוש עוד גם אם יהיה ממש בעדותם השניה וכפי שנתברר שהיו יותר מששים איש בעוזרי הש"ץ שהיו רוב הקהל ושוב הסכים גם ראנ"ח לזה דאין נאמנים לחזור ולהגיד כו' ומ"מ אם החוששים לנפשם מעכבים כיון דאפילו בלא טענת פסול יחיד יכול לעכב לרבינו שמחה שהביא מהרי"ק אלא שמהר"מ בתשו' חולק והביאו הגמ"י בהלכות חשובה וכו' ויש לחלק דלא אמר אלא לכוף להיחיד לפרוע חלקו ושיהיה שלוחו בע"כ או כשיש חזן מרוצה לכולם וזה רוצה לזכות מאיזה טענה אבל כשהיחיד רוצה בחזן אתר אינו בדין שידחו הצבור כו' עוד כתב מהרמ"פ בתשו' שלא נאמרו דברי הרר"ש אלא כשלא הסכימו עליו בתחלה עוד נראה דוקא כשאינו בא עליו מטענת פסול אבל בנדון שלנו אינו בדין שיעכב עליו לסלקו מפני שיש בו פגמו של חזן וכענין שחששו לפגמו של כהן וס"ח ולכן גילה דעתו בהיפוך דאין היחיד יכול למחות אפי' בקלא דלא פסיק כיון שלא החזיק העדות בב"ד והבו דלא להוסיף עליו דבכל מקום יחיד יכול למחות עכ"ד ראנ"ח שהעתקתי בקיצור באשר הרבה מהאחרונים שלא הי' לפניהם מקור דבריו שרמז עליהם המג"א והלכו בסגנון אחר מדבריו, ומה שכתב עוד בתפארת צבי בשם הר"ח פיזארו דגם הקול צריך שיהיה מעשה שהיתה בפועל אבל אם הקול היה על הכיעור ולא וזה לא נזכר בדבריו דעיקר השגתו משום דלא נפסל ברינון רק עפ"י עדים כשרים, ומ"ש הכל בו בשם רב האי בש"ץ שיצא עליו שם רע וראוהו נשים כשרות ונדחה מלהתפלל ואח"כ הראה בעצמו שעשה תשובה אין דבר עומד בפני התשובה התם היה השאלה

שכבר העמידו אותו יעו"ש ועכ"פ לדינא יפה השיב דהקול צריך שיהיה לא משום עדי כיעור כאה"ע סימן י"א ואף שהיו עדים כשרים על הכיעור ובשו"ת הר המור בחלק גדולת מרדכי סימן ל"ג שגם להרש"ל לא מקרי קלא דלא פסיק כ"א כשהקול הוא ממקום אחר ולא מהכיעור אבל איננו מוסכם כלל וע"ש בדרישה סימן י"א שחולק עליו וכן מתשו' רמ"א סימן י"ב הקול דע"י עדות רעוע לא מיקרי קול ולא כתב על עדי כיעור ממש והנה עיקר השאלה בתפארת צבי הנ"ל מצד שאינו מתפלל בתענית וימים נוראים והשם רע היה קודם קבלתו ואף שיחידים טוענים אנו רוצים בש"ץ שיהיה ראוי לתענית וימים נוראים מ"מ אחר ששתקו לו ט"ו שנים אין נכון להעבירו ואף שקבלוהו על ג' שנים מכל מקום כיון שהניחוהו על עמדו ותלוי ברוב פורעי המס כתיקון הקהלה עד כמה המה קרואי העדה וכו' ואולם אחר שנתחדש עליו אח"כ תוך הזמן והרוב רצו להעבירו יעשה המעשה כראוי עמו ויפייסו לו בממון לפנים משה"ד עכ"ל ונראה שגם דעתו כדעת האחרונים דבסתם ממילא נמשך הקבלה הראשונה שהיה על משך זמן זולת היכא שנתברר אח"כ דבר פגום שראוי להעבירו והרוב מסכימים ולכן כתב כאן כיון שגם מתחילה לא היה מתפלל בימים נוראים וממילא שנתרצו על זה וע' בשו"ת ארץ צבי חיו"ד סו"ס ה' בד"ה ומה שבאו בטענה שלא קבלו אותו בכתב התמנות כיון שהוחזק כמה שנים לשחוט אצלם כאלו קבלו אותו וכתוס' יומא י"ב דכה"ג מתמנה בפה ובשו"ת משיב כהלכה חיו"ד סו"ס ב' דלהש"ע חו"מ סימן ל"ד ביצא עליו קול שחשוד על עריות אין לפסלו לעדות יעו"ש בסמ"ע דחף להרשב"א שמחמיר בקלא דלא פסיק לעדות ממון אבל באיסורין להיות חשוד לדבר אחד לא אמרינן יעו"ש אך לפמ"ש בש"ע הרב מלאדי דאף להסוברים דפסול לעדות בא' מעבירות של תורה א"צ בדיקת סכין אבל בשו"ב קבוע דמתא כיון דהאידנא ממנים אנשים ידועים לכשרים ונאמנים על השו"ב כזה לא שייך זה ובשו"ת אוריין תלתאי (סי' קכא) דכש"כ לש"ץ שכל הפוסל בעבודה יש ליזהר ג"כ בש"צ משום הקריבהו לפחתך ע' במג"א (סי' נג ס"ק ח'):

ג והנה הדרת גאונו בספרו מנחת משה חאו"ח (סי' ד) הביא תשו' הרש"ק מבראדי דמ"ש ראנ"ח דבקלא דלא פסיק נמי מעבירין היינו אם היה הקול שעבר על איסור תורה אבל בבא על הכותית דהוי מדרבנן בעינן עדים ממש וכבר הובא בשו"ת מהר"מ מינץ החדש שביאר זה ברחבה, ומ"ש לחלק דרמ"א מיירי שהיה הרינון שעשה עבירה אתת פעם אחד אבל כשעבר כמה פעמים מעבירין ע"י קול בעלמא וכבר נזכר זה בדברי הר"ח פיזארי בתשו' ראנ"ח וכנ"ל ומ"ש דרמ"א דסובר דאין להעבירו ע"י קול בעלמא מיירי בענין שאין רגלים לדבר והמג"א מיירי בענין שיש קצת רגלים לדבר וכדמשמע מתשובת

מהרי"ק והובא בתשו' הגרז"מ חלק י' (וצ"ל בבית אפרים חיו"ד סימן א) דאף גבי שוחט ראוי לחוש לו ובהכי מיירי בנדה ס"א דלמיחוש בעי עכ"ל ושם הביא דברי מהרי"ק (סי' קפח) והנה במהרי"ק לא נזכר רק לענין שיצא קול הברה ע"פ אשה שאמרה שמפלוני נתעברה כדי להשתיקו שהיה מחזיק הקול שיצא עליה ולקחת נקמה ממנו שאין לביישו שלא להעלותו לתורה דלפי' השאלתות (שהובא בתוס' נדה ס"א ע"א ורא"ש פ' האשה סי' ה) דלמיחוש מיבעיא שאם יטמין אותם יחייב ראשו [וע' בשאלתות פ' וישב (סי' כח) ופרשה שלח סי' קכט] וא"כ אי לאו אימתא דמלכותא הי' מצילם ואפי' לפירש"י שמא הרגתם ואסור להציל אתכם דלא חשש אלא לעשות מעשה ההצלה שהרי השאם להסתיר עצמם א"ו פשיטא דלקבולי לא בעיא לענין עשיית שום מעשה וביוש והא דמלקין על לא טובה השמועה היינו נמי בקול שהרבים מסכימים עליו ואינו פוסק אבל בידוע שיוצא ממי שאין ראוי להאמינו הוי כשוברו עמו עכ"ל, וגם הבית אפרים כתב להיפוך דברינון לא מפקינן השוחט מחזקתו ואפי' בקלא דלא פסיק אין להוציא שום אדם מחזקת כשרות לענין פסול עדים ומכש"כ של אשה פטטניות דלאו לאפרושי מאיסורא מכוונה כ"א להשיאו שם רע דאף בעל נפש א"צ לחוש במקום שיש אמתלא לתלות שבשאט נפש הוציאו עליו ש"ר בני בלי שם וכו' ושוב ראה ששאלתו כשאלת המהרי"ק וכנ"ל ומחמת שקצר בהעתקת המהרי"ק שכתב בכיוצא בענין זה חשב שגם מהרי"ק מיירי לענין שו"ב והרי שם מבואר דלקבולי לא בעי לענין עשיית שום מעשה ומה ענין לזה לקלא דלא פסיק ביש קצת רגלים לדבר דאדרבא להעביר שו"ב מאומנתו הוי מעשה ויותר היה לו להביא ממהרי"ק שורש ל"ג בשוחט שהעיד עליו עד אחד ששחט שלא כהוגן שאין לפסלו ומ"מ יש לדונו לפי מה שהוא אדם ואם הוא אותו שכבר נכשל בענין הבדיקה אי לדידי צייתי היו מעבירין אותו לגמרי כיון שיש רגלים לדבר והובא ג"כ בש"כ יו"ד (סי' ב ס"ק יא) ועי' בשו"ת רמ"א (סי' צא) מתשו' הרשב"א אבל כשיהיה הדיוט מוציא קול ומתוך זה יצא רינון אין זה קול כלל וע' בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קסז) ובשו"מ קמא ח"א (סי' קפה) ועי' בשו"ת מזרחי (סי' כד) כשיש רגלים לדבר שהם שונאים ורוצים להנקם הם נוגעים בדבר וגדולה שנאה ואהבת נצחון יותר מממון וכ"כ רש"ל (סי' לג) וע' בספר חרדים מצות תשובה (פרק ד) וע' במג"א (סי' קנ"ו) משבת נ"ו א' בדוד דבדברים ניכרים רשאי לקבל ובאגודת אזוב הפיר על הירושלמי והובא בסמ"ע (סי' תכו ס"ק ב) דחייב להכניס עצמו בספק סכנה להצלת חבירו שזה נדתה מהא דנדה (סא) וכמ"ש התוס' מהשאלתות ובמג"א (סי' נו אות ב) דחהו כיון דהספק גם על הצלתם אם יודע שהטמינם שיסתכנו ג"כ עמו ואין חלוקו מוכרח למעיין וע' במשנת

חכמים הלכות דעות בתשובתו (דף מב ע"א) בד"ה ונסתפקתי ובשו"ת טוטו"ד תנינא סו"ס רט"ז בסתירת הרמב"ם פי"ז מהא"ב בקול חליצה אין חוששין וכמ"ש בהה"מ דהוה דרבנן ולא חיישינן לקלא ועש"ב בד"ה ועל שאלתו השניה ובתליתאי (סו"ס כז) בשו"ב שאלמנת אחיו הרתה לזנונים ואמרה כי מאחי בעלה היא מעוברת דאף דאין לה דין עד מ"מ לפי ראות עין שגיסתו לא תגיד עליו שקר וכדי בזיון לאכול משחיטתו ולשמוע תפלתו ובפרט שאשתקד העיד עליו עד אחד ששחט שלא כהוגן והאמינו לשוחט כיון דנאמן כשנים ומ"מ עכשיו שיצא עליו הקול אף דהחשוד על עריות כשר לשחיטה כמו בחשוד על הגנבה דאכילת נבלות וטרפות חמור בעיני העולם מעריות ע' ביו"ד (סי' קיט) וכו' אבל למעשה אפי' אחרים לא יתגעלו במרק פגולו עכ"ל, ולא בא מבורר בשאלה אם היה קטטה ביניהם שזה שכיח יותר מצד שהוכיח לגיסתו על מעשיה ורצתה להנקם ממנו וכעובדא דבית אפרים שמכר לעיל וגם על עד אחד שהעיד עליו מכבר היה לחקור הרבה בפרטי הענין ולא היה לו להשיב אלא שצריך למנות ב"ד וכמג"א (סי' נג ס"ק כה) מהכנה"ג לענין רינון בש"ץ שאולי יתברר ע"י דו"ח שיהיו אמתלאות להחזיק דבריה אבל לפי אופן השאלה רק מצד שאין גיסתו חשודה לשקר עליו אין בזה ממש ולפי דרכו היה לו ליישב דרמ"א דבקלא דלא פסיק מעבירין היכא שהיתה גיסתו וזה ודאי דבר בטל מעצמו ואף היכא שלא היה לו שום קטט עמו אפשר שחושבת שיאמינו לה יותר על גיסה ושיחייבו אותו לזונה ולפרנס הולד או לחפות על מי שזינה אתה שהבטיח לישא אותה או שיהיה יותר נאות להפרוצה לומר על השו"ב שחושבת שיהיה לטובת הולד להסתיר האמת זיפה כתב הדרת גאונו בספרו מנחת משה (סימן ה) מענין כזה דהכל תלוי בראיית עיני המורה דיש רגלים לדבר לקלא דלא פסיק דהא מבואר באה"ע (סי' יא) וע"ש בב"ש ס"ק יב דקול מחמת אויבים לאו ריעותא היא כלל עכ"ל במנ"מ ובשו"ת רמ"א ר"ס י"ד השיג על פסק הג"ר שכנא בענין אויבים אפקוה לקלא היכא דעברי עבירה ודחה דבריו ובאלפסי פ"ב דיבמות ואית ליה אויבים לנטען וכו' סוף דבר בנ"ד אף אתר הקבלה היו יכולין להעבירו מכש"כ שנתקבל שלא ברצון הדר"ג דאין בקבלה זו שום ממש ואסור לשמוע תפלתו כמש"ל, וע"ד אשר הזכיר הדר"ג במכתבו שהש"ץ אל"ב זה כעשר שנים עסק בשו"ב ושמתפאר שבקרב הימים יתברר גם באומנות השו"ב על דברים כאלה אין להשים לב ולדבר כלל בזה כי לא תהיה כזאת בישראל שיתקבל ח"ו שום שו"ב בעיר בלתי הסכמת הרב ואף במקום שיצטרך לקבל שו"ב באופן שלא יהיה השגת גבול וכמ"ש הגאון בעל תורת יקותיאל שלא מהני כלל לענין שו"ב קבלתו שהשיג מרב אחר להתמנות בקהלה בלתי הסכמת הרב דמתא שבזה צריך קבלה מחדש מרב דעירו

ובפרט היכא שהרב התרה בו שלא ישחוט מחשש איזה ערעור דגרע משו"ב דלא סר סכינו קמי חכם ששחיטתו אסורה מדינא דגמרא וכמו שהאריך בשו"ת בריח אברהם חיו"ד (סי' ב) והארכתי בזה בתשו' ואך למותר לדבר מזה בדבר שהוא רחוק המציאות ובפרט שכמה שנים שלא עסק באומנות זו כלל, ז"ז הנני נכון תמיד בעת בא מכתב הדר"ג בד"ת להשתעשע בדבריו כדרכה של תורה וכו' כי דברי קדשו יקרים וחביבים מאד בעיני והנני חושש תמיד לכבודו הגדול יקרא דאורייתא ואני מוכן תמיד לטובתו בכל אשר יהיה לאל ידי ברצות ה' בל"נ והנני מחכה לשמוע מבשורת השלום במחניכם וישמח לבבי גם אני ממני המחכה לשמוע ממנו אך טוב ושלום:

והנני אוהבו הדורש שלום תורתו ומבקש הצלחתו יוסף זכריה בלא"א הרב מו"ה נתן שטערין זללה"ה אבד"ק שאוול:

ח"ב סימן לא

דברי הגאון הגדול גזר הנבונים וכו' מו"ה אברהם יחזקאל ארלאזיראוו אבד"ק חארקאוו מ"ש בענין הנ"ל:

בעזהש"י יום א' א' דר"ח כסלו ד' משה נחום לפ"ק הוא יגדל זרעו יאריך ימיו לפ"ק, חארקאוו כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המובהק המפורסם בכל קצוי תבל אוצר התורה והיראה והחכמה תורה וגדולה במקום אחד חו"ב סיני ועוקר הרים חובר חבורים מחוכמים כש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א אבד"ק קאמינקא הי"ו:

אחדשה"ט באהבה רבה בקבלי מכתב הדר"ג חשתי למלאות בקשתו ושלחתי מכתב לי"ד הרב החסיד רד"צ נ"י אבד"ק צערניגאוו שאלתיו מדוע לא ענה לכהדר"ג תיכף כו' ואם יודע את הש"ץ כו' או רק שלא לגנאי והנני שולח לכהדר"ג את תשובתו אלי ובו יחזו עיני הדר"ג כי גם דעת הרד"צ נ"י אין נוחה הימנו ואני מאשר חכיתי על מכתבו לא כתבתי להדר"ג עד כה ואתו הסליחה והנה ע"ד העסק ביש עם הש"ץ לא יאומן אשר ימצאו במחנו אפילו מעט אנשים שלא ישמעו לקולו אחרי ידעם אח כבוד הדרת גאונו כי כל דבריו במועצות ודעת כדתה"ק ויבחרו באשר שנא ד' נתנה עלי בקולה כו' (יעו' הדר"ג בישו"ש פ"ק דחולין סו"ס מ"ט ועכשיו בעונותינו חוקרים כו' נעימת קול כו' ואפי' הוא כו' ואני הגבר וכו' ואין בידי כו' וד' יתן ביד הדר"ג כו') והנה בנדון דהדר"ג נראה דאפי' לדברי הר"א די בוטין בתשו' לחם רב סי' ב' דס"ל דמי שהתפלל כמה ימים וראוי להיות ש"צ אף שלא קבלוהו הוי כהוחזק וכן אפילו שכרוהו לזמן וכלה זמנו הוי בזה"ז מוחזק ואין מעבירין אותו בלא טעם וכן אפי' לדברי רבינו שמחה שהובא בתשו' מהרי"ל

סימן צ"ז ובתשו' רש"ל סימן כ' דימים נוראים הוי כעצירת גשמים ובנ"ד לא מיחה כבוד הדרת גאונו בימים נוראים מ"מ כיון שהדר"ג אמר להדיא דיתפלל בימ"נ באופן שלא יקבלוהו לש"ץ קבוע הוי ודאי אחר זמנו כמינוי בתחלתו (ומכש"כ לדברי הרשב"א והט"ז ס"ק י') ובפרט די"ל דלא הסכים כלל הדר"ג מתחלה והא דלא מיחה הדר"ג שלא יתפלל גם בימ"נ הוא משום שכבר שכרוהו על ימ"נ והוא בתוך הזמן שאין בכח כל הקהל להעבירו (אם לא בפיסול גמור) וכמ"ש בתשו' הרשב"א ובש"ע סעיף כ"ה ובזה יש לתרץ דלא תקשה אמהראנ"ח שהובא במג"א סימן נג סק"ז דכשיוצא עליו ש"ר עתה והיא קדל"פ אפילו יחיד יכול למחות להעבירו דלכאורה קשה ממ"ש רמ"א שם סעיף כ"ה דאין מסלקין ש"צ משום רינון דאפשר לומר דמהראנ"ח מיירי שלא קבלוהו עוד וכעובדא דתשו' לחם רב סימן ב' דהתפלל איזו ימים ולא קבלוהו עוד ואשמעינן דאף דהסכים עליו מתחלה דאין יחיד יכול למחות (כמ"ש מהרי"ק שו' ל' בשם רבינו שמחה) מ"מ כיון שבשעה שהסכים לא יצא עוד הקול וזהו שמדייק כשיוצא עליו שיר עתה וכמ"ש בתשו' מהרלב"ח סימן ע"ט וז"ל עוד כו' שרוב הקהל רוצים שיהיה כבוד ר"י גאליפפה ש"צ קבוע שקולו ערב כו' גם בזה אשיב דעתי ואומר שגם אני יודע שקולו ערב כו' אבל עם כ"ז כיון שלא נמצא בש"צ הקדום שום דבר של דופי ופיסול מחדש אין ראוי להעבירו עכ"ל הרי דאפילו שרוב הצבור לא יוכלו להעביר אם לא בפיסול מחדש כיון שהסכימו עליו מתחלה (ויעו' בתשו' לר' הנ"ל דמדייק מדברי הרלב"ח דמיירי אפי' בכלות זמנו מדלא הביא דברי הרשב"א ע"ש) והא דבסעיף י"ט בש"ע דדוקא יחיד אונו יכול למחות כשהסכים עליו מתחלה עכצ"ל דמיירי בפסול כל דהוא דהא דברי הש"ע הוא מדברי רבינו שמחה וע' בדבריו שהובא ברש"ל סימן כ' ובתשו' מהרי"ל סי' צ"ז וז"ל וכשיתמנה לש"ץ ויכנס לתפלה ואח"כ יאמרו א' או ב' כו' אין אנו חפצין בך ולא פשע בשום דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן לאו כל כמיני להעבירו כו' הואיל וכבר נתמנה וקבלוהו עליהם עכ"ל משמע דיחיד אינו יכול למחות אלא בפשיעה גמורה ולא בפיסול כל שהוא והרוב יכולין לסלקו אפילו בפשיעה כל שהוא וע' בתשו' לר' הנ"ל וז"ל בשלמא אם היה נמצא בו שום צד פיסול ודאי דאזלינן בתר רובא אפילו שהמיעוט לא היה נראה בעיניהם הפיסול כו' ואע"ג דהסכימו עליו מתחלה וכתב ר"ש דהיכא דהסכים תחלה אינו יכול למחות היינו יחיד אבל רבים ודאי דיכולין למחות עכ"ל ומדלא כת' דרבינו שמחה מיירי שכבר קבלוהו וכמ"ש ר"ש להדיא ובתשו' לר' מיירי שלא קבלוהו עוד משמע דמפרש דברי רבינו שמחה גם כן באופן שלא קבלוהו עוד לזמן רק שנכנס להתפלל איזו ימים וכעובדא דבתשו' לר' וזה קרי ר"ש קבלוהו היינו שהסכימו עליו ועכצ"ל לדברי המהרי"ק

והשו"ע דדייקו מדברי ר"ש לענין יחיד שהסכים עליו מתחלה משמע אף שעדיין לא קבלוהו דאלו קבלוהו לזמן הא אפילו כל הקהל אין יכולין להעבירו כבתשו' הרשב"א וכבסעיף כ"ה אא"כ נמצא בו פיסול גמור וזהו שכתב מהראנ"ח הובא במג"א ס"ק כ' דאין יחיד יכול למחות בטענת פיסול דיש לחוש לפגמו משא"כ רבים יכולין וזהו פי' דברי ר"ש וכבתשו' לחם רב הנ"ל ואשמעינן הראנ"ח דבקלא דל"פ שיצא מחדש יכול אפילו יחיד להעבירו (אם לא קבלוהו עוד לזמן) דלא שייך לחוש, לפגמו כיון דגברא פגימא פנים ובסעיף כ"ה מיירי שקבלוהו לזמן והוא בתוך הזמן דאז אפילו כל הקהל אין יכולין להעבירו כ"א בפסול גמור ותירוצו של התח"ש בזה שכתב דבסעיף כ"ה מיירי לדינא אם מחוייבין לסלקו ואין גם אחד מוחה בו צ"ע דהא הרמ"א העמיד דבריו על דברי הש"ע דאין מסלקין ש"ל מאומנתו אא"כ נמצא בו פסול והו מתשו' הרשב"א דאסור לסלקו ומשמע אפילו כל הקהל רוצים להעבירו וא"כ מ"ש הרמ"א אח"כ ואין מסלקין משום רינון משמע ג"כ דאסור לסלקו אפילו כל הקהל רוצים גם דברי הפרמ"ג בא"א ס"ק כ"ט דמחלק בין רינון לקדל"פ צ"ע דהא בבל בו כתוב להדיא דאין מסלקין עד שיתברר בעדים כשרים שנתפס עמה חפיסה שהיה חייב עליה מלקות ומשמע דלא סגי בעדים שתבע אותה כאה"ע סימן קע"ז סעיף ד' בהגה"ה וכש"כ בקלא דל"פ ומה שפירש החת"ס דבריו דפירושו שהקול יצא שנתברר בעדים לא נראה כן מדברי הד"מ אות יו"ד ומהרמ"א סעיף כ"ה שכתב אבל אם באו עליו עדים כן בלבוש סעיף כ"ה משמע להדיא דמפרש דברי הרמ"א דאסור לסלקו עד שיבואו עדים ע"ש ומ"ש החת"ס תשובה י"א שם לתרץ דברי רבינו האי שלא יסחרו חשובות הקודמות שבכל בו דרבינו האי מיירי שיחידים מוחין צ"ע למעיין בדברי ר"ה שם דמשמע שפ להדיא דדינא קאמר ולענ"ד יש לתרץ גם כן דרבינו האי מיירי שלא קבלוהו עוד דבפסול כ"ד יכולין להעבירו ושקיל וטרי אי מהני תשובתו יעו"ש, היוצא מזה בקבלוהו לזמן אין יכולין אפי' כל הקהל להעבירו כ"א בפסול גמור כבשו"ע סעיף כ"ה (דהיינו להורידו מאומנתו א"א כי אם באופן שיהיה פסול. גמור) וכבכל בו עד שיתברר ע"פ עדים כו' (ב) אם לא קבלוהו עוד רק התפלל איזו ימים (או בכלות זמנו לדברי הל"ר) והסכימו עליו מתחלה אם לא נמצא עליו שום דופי ופסול כ"ד אין יכולין ג"כ הקהל להעבירו (כברלב"ח סי' ע"ט ותשו' ל"ר (סי' ב) (ג) אם יש עליו פסול כ"ד יש ביכולת רוב הקהל להעבירו אם הוא פיסול מחדש (כברלב"ח שם ותשו' לר' שם וכבתשו' רבינו האי וכדמשמע מדברי ר"ש) ויחיד אין יכול למחות כיון שהסכים עליו מתחלה (כבש"ע סעיף יט דבפסול שאינו מדינא אלא משום מחאת היחיד א"י למחות כיון שהסכים) ואפי' בפיסול מחדש כיון שאינו פיסול גמור משום

פגמו (כבראנ"ח שבמג"א ס"ק כ' וכדמשמע מדברי ר"ש) (ד) אם הוא משום ש"ר וקדל"פ שיצא עליו עתה מחדש כיון דליכא למיחוש לפגמו דגברא פגימא פגים אפילו יחיד יכול להעבירו כיון שלא קבלוהו עוד עליו לזמן ובנ"ד כיון דהוי מיני בתחלה ויש עליו ש"ר ודאי דאין למנותו לש"צ ובפרט שהדרת גאונו הוא המוחה יעו' במשפטי צדק ת"ב (סי' עז) בארוכה הובא במג"א (ס"ק ז) דאם המנהיגים הם המוחים הוי כאלו מוחין כל הקהל ודינו מבואר (בסעיף כב) בהגה"ה ועוד אפ"ל בנ"ד כיון שהוא ענין גיבוי ממון ותקנה וגם כמו תנאי וקנס שלא יוכלו לסלקו תוך זמנו אולי הוי כבחו"מ (סו"ס רל"א) וצ"ע בזה כתבתי בקצרה וכו' כי ידעתי שהדרת גאונו אין צריך לדידי ודכוותי וד' יברך את עמו בשלום ויעלה ביד כבוד סילק הש"ץ לפ"ק ויגרש ה' הלץ לפ"ק ויצא מדון והכל יבא לשלום כנפשו הטהורה ונפש אחוז באהבתו דורש שלומו וטובתו באהבה רבה ועזה מוקירו ומכבדו:

אברהם יחזקאל ארלאזאראוו חופ"ק חארקאוו:

ח"ב סימן לב

מכתבי הרב הגאון המובהק זקן המורים ונזר הנבונים וכו' כקש"ת מוהר"ר יצחק אלחנן הגאבד"ק קאוונא ובנו הרב הגאון המפורסם ר' צבי הירש ראבינאוויטש האבד"ק מיטאווא במדינת קורלאנד בענין הנ"ל וז"ל: בעזה"י יום ה' י"ג ס"ח תרמ"ט קאוונא כבוד ידידי חביבי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם סוע"ה חריף ובקי בחדרי תורה ויא"מ וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יע"א שוכט"ס:

אחדשה"ט מכתבו היקר הגיענו בבקשתו להודיע ע"ד האיש אל"ב משאוול שרוצה להיות ש"ץ וכו' ואומר שיש לו קבלה ממני ע"ז הנני להודיע להדר"ג כי אינני זוכר כלל את האיש הזה וכן איני זוכר אם נתתי לו קבלה ובאמת כאשר רבים הם שבאים לפני ע"ד קבלות וכיוצא ע"כ אין ביכולתי לזכור זה ובעצם הענין אין אני יכול להזדקק לחות דעתי דכן דרכי מעולם שלא להזדקק בענינים כאלו במרחק מקום ממני ובפרט במקום כת"ר אשר הוא מהרבנים הגאונים המפורסמים שבדור ואינו צריך לשום הסכמה והנני מברכו כי ד' יהיה בעזר מעכת"ר הרמה שיהיו דבריו מתקבלים לכל (גם להמיעוט שנמשכו ואחרי הש"צ) ויהיה ד' עמו להצליחו ולישב בשלוה ולהקים הדת על תלו ולשמרו מכל מכשול ומחלוקת רק יהיה בשלום ובשלוה נכונה ובהצלחת כסאו מעלה מעלה כנפשו ונפש ידידו דורש שלום תורתו באה"ר וא"ע:

יצחק אלחנן ספעקטער החונה פה קאוונא:

ואלה דברי מכתבו השני:
בעה"י יום ב' ח' חנוכה תרמ"ט קאוונא, כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המובהק המפורסם בכל אפסים חריף ובקי בכל חד"ת סוע"ה וכו' כש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א הגאבד"ק קאמינקא יע"א שוכט"ס:
אחדשה"ט מכתבו היקר הגיעני והנה באמת מחמת רוב חולשתי אין לי כח להזדקק ולהחליט דעתי בענין הש"צ ובפרט במרחק מקומי ממחנהו וכאשר כבר כתבתי שהדר"ג א"צ הסכמה לפסקיו וע"כ יסלח לי בזה וד' יהיה בעזרו שיבורר האמת ויסיר ד' מאתנו כל מכשול וזכות כבוד התורה תגן עליו להצליחו מעלה מעלה ויהיה דברי קדשו נשמעים לכל בעניני הדת והיראה וכנפשו ונפש ידידו דורש שלום תורתו באהבה רבה וא"ע מברכו ברוב חיים ושלום:
יצחק אלחנן החונה פ"ק קאוונא:
ואלה דברי מכתב בנו הגאון הגדול מהרצ"ח אבד"ק מיטאווא מ"ש בענין הנ"ל:
ז"ל בשם ד' מיטאוי יא כסלו תרמ"ט שוכ"ט לכבוד ידיד ה' וידיד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים חריף ובקי משנתו זך ונקי סיני ועוקר הרים כשמן תורק שמו כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א וכו' נצח, נתכבדתי במכתבו היקר מד' לח"ז כן שמחתי לקבל מנחתו היקרה ספרו הנעלה מנחת משה אשר הואיל לכבדני ומקרב ולב אגיד לכת"ר הרמה את תודתי יחד את ברכתי יפוצו מעינות חכמתו חוצה ויזכהו ה' להגדיל תורה ולהאדירה ויהי שמו לגאון ולתפארת בקרב עמנו לעד אמן כה יאמר ה' וע"ד הש"ץ כו' הנה מרחוק אומר לכבוד גאונו כי דברי בזה אך למותר ודבר כזה ניתן בידי הרב היושב על כסא ההוראה במקום המעשה ובטח לא ימרו אנשי עדתו המפוארה את דברי רבם המורם מעם לכהן פאר בקרבם לגאון ולתפארת ולאור תורתו ילכו גם בדבר זה העומד ברומו של דת קדשנו ולא יטו חלילה מהדרך הטובה והישרה אשר כבודו הרם ינהלם על מבועי התורה ויראה טהורה וזכות הרבים יהיה תלוי בכת"ר הדר"ג אשר הואיל בצדקתו לעמוד בפרץ ולהסיר מכשול מקרב עדתו ומשכורתו תהי מאת ד' וגם אנשי עירו יתברכו מאת ה' בכל מילי דמיטב ושלום וכל טוב להם עד עולם בלי שפתי חונף אגיד להדר"ג אשר ספרו היקר מצא חן בעיני למאד אף כי לא היה עתותי בידי לעיין בו הרבה אך מהמעט אשר ראיתי נוכחתי לדעת כי כולו מחמדים ודבריו נכונים וישרים נאמרים בהשכל ודעת ברוב חריפות ובקיאות וסברות ישרות אשר נוכח האמת דרכן ולאות נאמן כי עיינתי קצת בספרו היקר אבוא בקצרה להעירו וכו' וחקותי כי דברי יהיה לכת"ה לרצון ולאות אמת ונאמן כי חביבים דבריו הנחמדים בעיני אשר יפלפל

כת"ה הדר"ג בחכמה וכו' (דברי הגאון מצאו מקומם בקונטרס כליל תפארת אשר לי) מאשר עומד אנכי על הדרך לנסוע לקאוונא לראות את שלום כבוד א"א מו"ר הגאון נ"י כתבתי בחפזון ובלי סדרים והני חותם באהבה ובברכת חיים ושלום לכת"ה:
ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע מוקירו ומכבדו כערכו הרם צבי הירש ראבינאוויטש חונה פה מיטאוויי. והנה כבר כתבתי שאחרי שהשגתי מכתב הרה"ג דק' ראש פלך הוראדנא ואח"כ מכתב הגאון ר"מ דוואלאזין גרשו את הנוכל הנ"ל בחרפה ושלום על ישראל:

ח"ב סימן לג

מלואים לשער התפלה בע"ה הנה בשער הזה הבאתי דברי ידידי הגאונים ארזי הלבנון שיחיו לאוי"וש שיהיה חרות בעט ברזל ועופרת למשמרת לעד ולדורות כי בעניני משמרת החזנות לא יזלזלו ההמונים ואין בכחם לקבל ש"צ בקביעות זולת ברשות הרב ומנהיגי העיר המופלגים היודעים לבחור במי שראוי לכהונה זו להיות מליץ יושר בין ישראל לאבינו שבשמים ומלבד כל האמור למעלה ידוע ג"כ מה שכתב הגאון הק' בעל טהרת הקודש חלק שני (פרק י) בלשונו הטהור עינינו הרואות בזמנינו זה ובמדינותינו מדינת פולין ליטא ורייסין שרובם ככולם כו' מחזירין תמיד אחר ש"צ בקול גדול ונעים זמירות ואינם בודקים בו יותר אם הוא ירא שמים או לא ואם הוא כדאי לשליחות גבוה כזה להיות משולח לילך ולעמוד לפני היכל ה' לבקש צרכי כל ישראל יצ"ו ואם בעל אמונה הוא כי דובר שקרים לא יכון נגד עיני ה' צבאות ואם הוא יודע לכוון בתפילתו כראוי ונכון או עכ"פ לפרש פי' המלות בכל מקום לבל יהיו דבריו כצפצוף העופות או כדברי שיכור שאינן מכוונין כ"א להוציא מהשפה ולחוץ בלבד וכו' והנה אתם עדי שעל כל הדברים האלה אינן משגיחין לדקדק בהם אך הולכין אחר קולות החזנים שמזמרין להם בקול נעים בהרבה מיני ניגונים אף מה שמנגנים לבתי משתאות ובבתי תועבה כו' ניגונים אשר לא ידעום חדשים מקרוב באו לא שירו אבותינו ובזה כביכול צור ילדך תשי וכו' בשעה שבאים לבקש שייטיב ד' לנו הן הם החזנים המתפללים בעדנו ומבקשים צרכינו אז מכעיסין לפניו ית"ש בשירים ירקדו שם לא עשו אבותינו שירים הללו וכו' ודאי על דא ויראו ד' וינאץ מכעס ויאמר אסתירה פני מהם כי מי בקש ד' זאת מידינו כי א' המרבה בניגונים וא' הממעט בניגונים ובלבד שיכוון לבו לשמים כו' שעיקר התפלה היא הידיעה כמו שנאמר כי ידע שמי וכו' ולא זו בלבד שמקבלין חזן שאינו יודע לכוון אף פי' המלות אף זו שהוא נער בשנים שמיד אחר נשואין שלו מקבלין אותו שבודאי אין דעתו שלימה כ"כ עם הבורא העלתה על דעתם לשלוח למלך ב"ו נער כזה כש"כ

וק"ו לפני ממ"ה הקב"ה וכו' ואין איש שם על לב לעורר ולתקן דברים המקולקלים האלה ולהסיר המכשלה העולה נוכח בית אל בכן ע"ז גם כמזכיר באתי ואולי נושא הפירות לבטל הצרות והגזירות מעלינו וכו' כלל הדבר כל ש"ץ יצ"ו הירא וחרד את דבר ד' ודתו לעולם יוכיח את עצמו ויכוון מחשבתו לד' וכל מה שמזמר יהא בקול נעימתא באופן שיהיה נעים טוב וישר בעיני אלקים ואדם כו' בזמירות ורננות לד' כמו שאמר דוד המלך ע"ה ראש כל המזמרים הרנינו לאלקים עוזנו שאו זמרה וכו' אבל למען יזמרך כבוד שצריך לזמר בניגון של כבוד לד' אז רוח הבריות אנשי יראי ד' נוחה הימנו ובודאי שרוח המקום ג"כ נוחה הימנו כי זה תכלית הזמר וזה יכוון וז"ל הזהר פרשת (ויחי קלה) באמצע המאמר ויכל יעקב וכו' וע"ד צהלי קולך מההוא אוליפנא כל דבעיא ליה לשבחא בקלא נעימותא דיערב לחברייא דשמעין ליה ואי לאו לא יקום לארמא קלא וכו' ואך בזה אל תטעה לומר שמה שכתב הזהר דיערב באודנין דחברייא תעלה בדעתך לומר הן הם החברים אנשי ההמון אדם נמשל כבהמות נדמו כי לאלו ודאי יערבו כל הניגונים שבעולם אף אלו שאסרנו בהם כו' כי אין להם דעת להבחין בין טוב לרע אבל דע שבכל מקום תלמידי חכמים נקראים חברים לאלו צריך שיערב קולם זה דעת הרשב"י במאמרו הנ"ל ואם יודע לכוון בכל התפלה מה טוב ומה נעים וכו' כי מה מאד הפליג והחמיר בזה הזוהר חדש פ' נשא בפ' וידבר ד' כה תברכו ת"ח כיון דש"צ סיים צלותא ואתא לברכא ברכתא דכהנא אצטריך ודאי לכוונא ברעותי' דלבא לברכא ליה לעמא קדישא די בעובדא ובמילולא קשיר קשורא דייחודא וישתכח דעל ידיה מחברכין עילאין ותתאין וכו' ווי ליה למאן דאתא למפתי למריה בלבא רחיקא ולא ברעותא שלימתא כד"א ויפתוהו בפיהם כו' ודא הוא שליחא דציבורא דיסתכל בקדמיתא בסטרא דשמאלא דיליה וכו' ועל ידיה הוי פירודא ולא קישורא דיחודא דצלותא וברכתא תלייא בדיבורא ובמילולא דפומא כולא תלייא בעיקרא דעובדא ומאן דלא ידע עיקרא דעובדא לאו עבידתי' עובדא ואיפגים עובדא ומילולא לא אשכח אתר לשריי' ביה ברכתא ולאו איהי צלותיה צלותא ואתפגים ההוא ב"נ לעילא ותתא ווי להאי ב"נ דפגם צלותיה פולחנא דמאריה עליה כתיב כי תבואו לראות פני רמוס חצרי לא תוסיפו כו' לא אוכל און ועצרה עכ"ל הזה"ק ואיש אשר עיני שכל לו כו' יבין וישכיל כי מי יוכל להגיד את מעשה עבודת ה' כי נורא הוא ויראה שאין רע יורד מלמעלה כ"א האדם בעצמו גורם חלילה הרע כנזכר במאמר הנ"ל ואי פגים עובדי' וכו' וכן בהיפוך גורם הטוב כנזכר דעל ידיה מתברכין וכו' ואז ודאי יתן אל לבו לחקור ולדרוש ולשמור ולעשות ולכוון כראוי ונכון בעבודת האל ונזכה בזכות זה ובא לציון גואל עכת"ד הטה"ק ויעו' ג"כ מיש הגאון המקובל אור

עולם מהר"מ גבאי בספרו תולעת יעקב סוד תפלת מעומד (דף טז) זה לשונו הטהור ואוסיף שנית ידי ואומר כבר ידעת היות התפלה בזמן הזה במקום הקרבן כענין שכתוב ונשלמה פרים שפתינו וכתיב ולעבדו בכל לבבכם ודרשו רז"ל איזו היא עבודה שבלב זו תפלה והנה המתפלל צריך לראות את עצמו כאלו הוא במקום הכהן העומד לשרת את ה' ולהזהר בדברים שהכהן נזהר בהם בשעת העבודה וכו' והנה הכהן היה מכוון בענין זה להמשיך האור אל הכתרים המכונים בשם ידים ואל הכתרים המכונים בשם רגלים וליחדם כדי שיתברכו בבת אחת ממקור הכל וכו' כונה כיצד צריך שיפנה לבו מכל מחשבות כבר ידעת כי המחשבה פוסלת במוקדשין ודוגמא זו צריך שלא לערב בתפלה מחשבות זרות וסוד זה תבין ממה שכתבנו בסוד ק"ש ודע כי התפלה שיש בה תערובות מחשבות זרות אינה נכנסת לפני הקב"ה ומכריזין עליה למעלה כבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים כי התפלה ההיא פסולה ולא תעלה לרצון ובעל התפלה ההיא גורם שילמדו עליו קטיגוריא למעלה וירעו מזלו ודע והבן כי המתפלל צריך לכוון בתפלתו מה שהכהן היה מכוון בהקריבו הקרבן וכבר זכרנו זה וזולת זה אין תפלתו מכוונת והעיקר לזה הוא העוסק במקרא ובתלמוד תחלה ואחר בחכמה העליונה והיא אשר תודיע לאשר מצא חן בעיניה הדרך אשר ילכו בה בעבודת האל וזולתו אין מקום לעבוד עבודה אמתית עכ"ד ויעו' ג"כ בספר ווי העמודים מהגאון החסיד מו"ה שעפטעל מפוזנא בן הגה"ק השל"ה זי"ע בעמוד העבודה פרק י' שהאריך בענין התפלה בזמן הזה שחרבה עירנו ושמם בית מקדשנו בעו"ה ואין לנו לא קרבן ולא כהך וכו' כי אין לנו לא אישים ולא אשם לא היכל ולא הזיה ומי יעמוד לנו ביום צרותינו ויכפר בעדנו וכו' ואשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלינו שאנו משכימים ומעריבים בתפלתנו ואומנות אבותינו בידינו וכו' כדי שידע לכוון התפלה לעלות במסילה לעילת עילה ומכש"כ החזנים שהמה שלוחי הקהל יצ"ו שידעו מה יאמרו ויבינו מה ידברו וכונתם תהיה על הדברים היוצאים מפיהם ולא על הנגונים כאשר ראיתי שערוריה בעו"ה ואין ספק שאריכות בקולות היא אריכות הגלות בעו"ה ואשרי הדור שאין מקבלים עליהם שום חזן אם לא שיש בו כל המדות מה שמונה בפ' קמא דחולין, והגאון מהרש"ל בים של שלמה האריך לדבר מעניני החזנים ועכ"פ אין למנות חזן אם לא שידע ויכין עניני התפלה ומצוה גוררת מצוה אם יודע האדם מה שמדבר עי"ז יתעורר הלב ויוריד דמעות וזה מעלה גדולה לתפלה כשבוכה בעת שמתפלל ועיין בזוהר פ' ויחי עכ"ד הווי העמודים ויעו' בספר חסידים סימן תשפ"ה במ"ש ואוי לו למי שירד לפני התיבה כדי ליטול שם ואוי לצבור שיתפללו עליהם שאינם ראוים והקב"ה מונע הטוב מאת הקהל ומעלה כל מי שיסייעום כאלו

גזלו את הטוב מן הקהל ועתידים ליתן את הדין וכתיב והמה עזרו לרעה וכתיב נושאים פנים בחורה והתורה צועקת על כל יודעי התורה ועל כל שבידם למחות או מחניפים וכתיב ותופשי התורה לא ידעוני וכתיב על הרועים חרה אפי ואוי לצבור שקטן או גדול מתפלל בעבורם שאינם מבינים וכתיב אי לך ארץ שמלכך נער לכך אם איש שאינו מבין או אינו הגון יודע להרים קולו בנעימות ורוצה להתפלל להוציא את הרבים י"ח לא יתנו להתפלל רע מעללים לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכו' ואם הלב מבין טוב יקבלו ממנו תפלתו ותפלתו זכה עכ"ד ויעו"ש גם כן בסימן תש"ע דבעת שהוא מתפלל לא יעמוד ולא ישב אצל אדם רשע דמהרהר הרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו וכו' והקב"ה מעלים עיניו מהם וכו' אוי לרשע ואוי לשכנו יעו"ש א"כ נלמד מזה דכש"כ כשהשליח צבור הוא אדם רשע ומהרהר ה"ר דהקב"ה מעלים עיניו מהם ויעו' גם כן בס"ח שם סימן תרי"ב שהביא ספר התשובה של רב סעדיה גאון דקחשיב הנך דברים דבשבילם אין תפלתו של אדם נשמעת א' המתפלל בלא כונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו ב' השונא את התורה ואינו מקשיב לדברי תורה אין תפלתו נשמעת וכן כתיב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ג' מי שאינו משיב לדברי העני ואוטם אזנו מזעקתו שנאמר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה ד' שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו כמו שכתוב אשר אכלו שאר עמי וגו' אז יצעקו אל ה' ולא יענה אותם ה' המתפלל בלא נקיות וטהרה כמו שכתוב גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו ו' אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפלתו נשמעת כדכתיב ויהי כאשר קרא ולא שמע עכ"ד הס"ח [ויעו' בס' אור המאיר פ' תצוה מה שהאריך בענין אחריות הש"ץ שהוא צריך לקבץ תחלה אצלו בחי' צרופיהם של כללות הצבור והוא בחי' המעבר אשר דרך בו עוברים כל אלו הצירופים ואיך לא יירא ויפחד וחיל ורעדה יאחזנו טרם יעבור לפני התיבה יפלס במאזני שכלו אם ראוי הוא לכל הנזכר ואם כחו יפה לעוז במעוז שכלו ועוצם השגתו לדעת פרטי הצירופים כמדובר ובהאיך אנפין יקום קדם מלכא להיות ש"צ ולהעלות תפלתם דרך פתחו מעט הכמות יעו"ש באורך וכל המעיין בזה תסמר שערות בשרו בידעו כי קשה למצוא ש"ץ כזה בדור יתום כדורנו]: ומעתה החזן אל"ב הנ"ל אשר שבע תועבות בלבו כי מלבד שנמצאו בו כל הששה דברים דקחשיב הס"ח דמעכבים שערי תפלה נמצא בו גם תועבה השביעית שמנבל פיו כמש"ל דאין קטיגור זה נעשה סניגור והדברים פשוטים דשנאוי כזה לא ישמע ד' קול תחנוניו ומסיר אזנו משמוע תורה (היינו לקול התורה ונושאי דגלה) גם תפלתו תועבה ונסיים בדבר אגדה להבין דברי המד"ר תבא

פ"ז בפסוק כ"ח א' והיה אם שמוע תשמע בקול ד' וכו' ונתנך ד' אלקיך עליון על כל גויי הארץ וש"ה (משלי ח' א') אשרי אדם שומע לי אמר הקב"ה אשרי לאדם בשעה ששמועותיו לי מהו לשקוד על דלתותי אמר הקב"ה אם הלכת להתפלל בתוך בהכנ"ס אל תעמוד על הפתח החיצון להתפלל שם אלא הוי מתכוין להכנס דלת לפנים מדלת כו' על דלתי אין כתיב אלא על דלתותי ב' דלתות עכ"ל המד"ר וצריך להבין השייכות מדרשה זו לפסוק זה וגם מהו הכונה אשרי אדם ששמועותיו לי וגם המשך סוף דברי המדרש ולפי מה שכתבתי לעיל א"ש דהא דמסיר אזנו משמוע תורה קאי גם על הלומד התורה אם אינו לשמה דהעיקר היא ע"מ לעשות ולשמוע לקול התורה המכרזת על גפי מרומי קרת שמע בני מוסר אביך וכו' ע"כ גם הלומד או שומע קול נושאי דגל התורה אבל אינם נכנסים לאזניו לשמוע לקול פנימית התורה לשמור ולעשות ולקיים הוי מסיר אזנו משמוע תורה (כיון דבאמת אינו שומע לקול התורה לקיים כאמור) וגם תפלתו תועבה כיון דהוא שנאוי לפני ד' והנה החילוק בין שונא לאוהב מובן לכל דמי שבא אוהב נאמן לפניו וחביב עליו חבורתו הוא מבקש ממנו שיכנס עמו לפני ולפנים אף דעי"ז כשיצטרך ליצא יתעכב יותר מ"מ הא חביב עליו ישיבתו בביתו משא"כ כשבא שונא לפניו ומוכרח לדבר אתו אזי רוצה שידבר אצל הפתח כדי שיהיה מוכן לצאת מהרה דוגמא לזה מי שתפלתו חביבה לפני הקב"ה (מפני מעשיו הטובים ששומע לקול פנימית התורה לקיים מה שנאמר בתורה) וקשה עליו פרידתו (בבחי' עצרת תהיה) רוצה השי"ת שיכנס לפנים מן הפתחים דאף כשיצא מהמקדש מעט לא יצא מהר אלא יתעכב מעט (בבחי' עצרת) אבל מי שאינו חביב לפני הקב"ה אף שהבטיח ד' לשמוע כל תפלה אבל רוצה שיעמוד הוא אצל הפתח בכדי שיצא חיש מהר והנה זה ידוע כי העומד למעלה בראש במקום כנסת רבים הוא היוצא אחרון כי העומדין למטה מעכבים דרכו מלצאת וכן הוא תמיד הנכנס ראשון יוצא אחרון וזה כונת הפסוק והיה אם שמוע תשמע בקול ד' (היינו שלא יסיר אזנו משמוע תורה וישמע לקול פנימית התורה שהוא קול ד' שובר ארזים לשמור ולעשות דאז אתה בן חביב לפני ממ"ה) אז ונתנך ד' אלקיך עליון על כל גויי ארץ שתהיה במחיצה עליונה לפני ולפנים מכולם בכדי שכשתצא תתעכב ג"כ יציאתך להורות על בחי' עצרת כי קשה לפניו ית"ש פרידתכם וזה ג"כ כונת המדרש זש"ה אשרי אדם שומע לי וכו' בשעה שמועותיו לי ר"ל דלא מהני מידי שמיעה חיצוניות כשומע קול קריאה בעלמא אלא שמיעה פנימית לשם ד' (ע"ד ויקחו לי תרומה שפרש"י לי לשמי) אלא בשעה שהוא קורא בתורה או שלומד מפי מורה יהיו שמועותיו לי לשמי שישמע לקול פנימית התורה המלמדת אורחות חיים דאז חביב הוא לפני ד' ותפלתו

חביבה ואז אומר לו הקב"ה וכו' אל תעמוד על הפתח החיצון להתפלל אלא הוי מתכוין להכנס דלת לפנים מדלת כו' אלא על דלתותי ב' דלתות והיינו כדי שלא תצא מהר וזה מורה על בתי' עצרת שקשה עלי פרידתך וכברכת התורה הכא ונתנך ד' עליון על כל גויי הארץ שתעמוד לפנים מב' פתחים כדי שתתעכב יותר בבחי' עצרת אבל הש"ץ השנאוי בעיני אלקים ואדם (אשר אפי' לעמוד לפני הפתח אינו ראוי) איך יוכל לעמוד למעלה מהצבור להיות בחי' המעבר לכל צירופי התפלה ובודאי לא ישמע ד' לקול תחנוניו זולת לש"צ הגון שיש בו כל המדות שמנו חכמים כמש"ל באורך והאל הטוב יתן בלבנו אהבתו ויראתו לעבוד עבודה שבלב בלב טהור ורוח נכון ולשעבד כל הרמ"ח אברים ושס"ה גידים לעבודתו ית"ש כנאמר בתורתנו הקדושה והטהורה ונזכה לראות במהרה בימינו בבנין ירושלים עיר הקודש והכהנים עומדים על משמרת הקודש בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם אכי"ר:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. תם ונשלם בעזר החונן דעת לעני ממעש ספר שני קונטרס כבוד חכמים אשר בו יבואר ערך בכבוד התורה ולומדיה להיות נזהר בגחלתן שלא לנגוע בגבול שגבלו הכמים נושאי דגל התורה והיראה לשמור תקנותיהם שגדרו כרם ד' צבאות בפרט בדבר הנוגע לקדושתן של ישראל שהוא בכלל מ"ע דקדושים תהיו כמו שכתב הרמב"ן בפירושו על התורה והכל הולך אחר החתום שהוא שער התפלה מדברים העומדים ברומו של עולם שנזכה שיקובל תפלתינו לפני אדון כל ע"י מליצי יושר שומרי תורה ומצות ובלצ"נ:

והעתקתי בשער השלישי כל המכתבים והגב"ע אודת הש"ץ הבליעל הנודע אל"ב שיהיו למשמרת חרות בעט ברזל ועופרת לעד ולדורות להאיר עיני השכל ולראות איך שגברה אהבת הניגון אצל המון הבוערים בעם אשר נוכל ובליעל כאל"ב שחלל שבת בפרהסיא ואכל חמץ בפסח וכו' עד כי צא טמא יקרא לו בכל זאת מפני מעלת הנגינה גבר הנצחון ששמש בכמה קהלות ישראל במשמרת ש"צ ושו"ב והכשיל את הרבים בנבלות וטרפות אהה למשמע אוזן דאבה נפשינו כי כמה עיירות נחרבו על ידי זווג זה שבר אל שבר יחדיו ידובקו שוחט מן הצואר מכה האיש בסתר ובגלוי בקול הסירים אשר השלוחים ומלאכי רעים האלו כאחת הנבלות קולם מרימים נוגנים ושרים בתרועה ושברים והבוערים בעם להם עוזרים בכסף ודינרים ולמהלומות יקראו למי שלא בא בחבורתם והידים ידי עשו לשחוט ולבדוק מן הבא בידם בבהלה וחפזון ובקולם הטמא ימשכו את כל המנולים לבתי מדרשות ובתי כנסיות כאשר תעשנה הדבורים יהפכו בתי העזרים כלהקת שכורים ביינות ושכרים ואחר כך יאכילו להעם מזבחי פיגולם לא ירצה לפני ד' אדון השלום

והנה במדינותינו מדינת אוקריינא מדינת וואלין זה רבות בשנים אשר גדולי הדור גדרו גדר ועתה לא יראה ולא ימצא עוד איש משמש בשתי כהונות האלו אכן במדינת פולין וכן בכמה ערי ליטא נמצאו עוד דו פרצופין אלו שו"ב וש"צ אשר על ידי חיבור זה נעשה פירוד בכמה ערי ישראל שנחרבו על ידי ריב ומדון לזאת הנני להעיר אח גדולי הרבנים שיחיו להתאסף ברשיון הממשלה ולאסור איסור עולם כי כל מי שמשמש בכהונת חזן וש"צ לא ירים ידיו בשחיטה ובדיקה ועכ"פ כל רב בעירו יכול לתקן כל תקנה טובה בעירו לטובת השלום ולעשותם משמרת למשמרת להציל אחיו ממ"א ע"כ גם אנכי בעירי אסטראלענקא הנני לתקן מהיום תקנה גדולה (באופן שיהיה על פי חקי הממשלה הרוממה כי אני פי מלך שמור ובאמת חקי הממשלה במדינותינו מותאמים עם חקי התורה אשר דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום) מעתה ועד עולם כי כל מי שישמש בכהונת חזן היינו שיהיה לו כתב חזנות מעיר הזאת על קבלת פרס השייך לחזן או שיקבל שאר הכנסות השייך לחזן כרח"ש וכדומה אסור לו לשחוט ולבדוק מן עוף הדק ועד בהמה גסה וכל מי שיעבור על תקנה זו שחיטתו ובדיקתו אסורה כנבלה וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו את האיסור ממקומו כי איסור זה (ברשיון מטעה"מ) נעשה בכל תוקף ועוז בכח התורה הקדושה והטהורה וכבר כתב הגאון המובהק ממינסק בנחלת דוד סימן ג' כי ב"ד או חכם שבעיר שגזרו ותקנו איזה תקנה לטעם ידוע להם הוי כעין גזירת י"ח דבר וכשם שב"ד הגדול והסנהדרין היה גזרתן ותקנתן על כל ישראל (ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין) כן כל ב"ד או חכם שבכל עיר ועיר לבני עירם כב"ד הגדול לכל ישראל דמי יעו"ש (מ"ש לחלק בין אם:

לא תקנו רק לדורם יעו' גיטין לו ובקונטרסי בעניני התקנות אשר בכתובים עמדי הארכתי ת"ל בענין זה יעו' גם כן מש"ל סימן כ"א ואכמ"ל) ומובטח אנכי כי כל אנשי העיר מקטן ועד גדול אשר רובם ככולם חרדים לדבר ד' ותורתו ישמעו לדברי אלה הנאמרים באמת., כ"ד הכו"ח יום ה' לסדר הנני נותן לו את בריתי שלום:

כ"ב תמוז שנת סת"ר לי פה אסטראלענקא:

משה נחום במוהר"ר בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל. ספר השלישי:

ח"ג סימן א

ספר השלישי:

קונטרס בנין ירושלים בו ג' שערים. שער הראשון שער הקנות עגונות. שעד השני שער תיקון עולם. שער השלישי שער כפל גדול. הוכן הספר ומעשהו מבואר בהקדמה והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו תורת אמת כחפץ המצפה לרחמי שמים ולהרמת קרן התודה ולומדיה עבד לעבדי ה' ולההוגים בתורתו. הקטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

תשובה לכבוד יד"נ הרה"ג החסיד המפורסם עדונת הבושם וכו' מו"ה יהודה ליב שליט"א אבד"ק קארסאן בדבר עגונה אחת אשר מענין לענין יתבארו בעה"י כמה דברים כוללים בסוגיות הש"ס והפוסקים:

קונטרסו הנחמד השגתי בדבר העגונה האומללה רבקה בת יעקב גאבינסקי ממחנו אשר ביום השני לנשואיה נסע בעלה שמואל דוד בר' נחמיה אליחאווסקי עמה לעיר קייניב וביום השלישי נחלה מאד ונסע בליל ש"ק לקיעב לדרוש ברופאים וברחוב העיר בקיעב נפל שם חולה אחד בדרך הליכתו ונמסר מהפאליציא לבה"ת אלכסנדרובסקא ומת שם וכפי התעודה (פאס) שנמצא אצל החולה הוא שם בעלה שמואל דוד הנ"ל וכשנתודע להאשה מהפאליציא נסעה לקיעב והכירה שם המלבושים בטב"ע כפי הגב"ע הרשום בקונטרסו ובוכת במר נפשה להתירה מכבלי העיגון שיחלוץ לה אחי בעלה העומד על פרק הנסיעה לאמעריקא והנה שאלת חכם כמוהו לא חצי תשובה אלא תשובה ברורה ועמד כמעט בכל צדדי היתר שיש בענין זה כמבואר בקונטרסו: (א) פתח דבריו יאיר לסלק מאתתא דא איסור דאורייתא עפ"י דברי המבי"ט סימן קל"ה (הו"ד בק"ע סימן רכ"א) דאם נאבד יהודי בדרך ואחר כך באותו דרך נמצא הרוג מדאורייתא תלינן שזהו שנאבד והאריך בזה כת"ר ובאמת בענין זה כבר האריכו גדולי אחרונים וכמה קולמוסין נשתברו בזה וגם אנכי כתבתי בזה בחבורי ויש ת"ל להאריך בזה אשר יכיל ספר שלם ואין עתותי בידי אבל מפני שאין בהמ"ד בלא חידוש אמרתי להעיר קצת בזה דהנה המקור לזה בש"ס ידוע לכל מפלוגתת רבי ורשב"ג גבי קבר שנאבד (פסחים י' ע"א) וכמו שהעיר בזה גם כן השב יעקב אה"ע סימן י"א מטעם דידוע דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו וכיון דבשדה דיש לברר לכתחלה לבדוק כל השדה כולה אפ"ה סמכינן אחזקה זו וס"ל לרבי דכיון דנמצא קבר אמרינן דחזקה דזה הוא שנאבד מכש"כ בנ"ד דידעינן דנאבד יהודי א' באותו דרך ונמצא יהודי א דאמרינן דמה שנאבד נמצא יעו"ש אכן הנוב"י קמא סימן מ"ו שדי בה נרגא מדפליגי דוקא באדם הנכנס לתוכה ולא בשדה עצמה מוכת דגם רבי אינו סומך על הך חזקה אלא לטהר אדם הנכנס שיש לו חזקת טהרה אבל השדה עצמה שיש לה חזקת טומאה לא סמכינן לומר היינו הך דנמצא וא"כ

באשה שיש לה חזקת איסור א"א לא מהני סברא דהיינו האי שנמצא יעו"ש ובתשו' מ"ז שחזק דבריו הראשונים שרבי לא סמך על סברא זו אלא בצירוף החזקת טהרה אבל במקום שחזקה סותרת גם רבי לא סמך לטהר השדה [ואף דבתשו' מ"ו הוא בעצמו העיר מדברי הש"ס גבי עכבר נכנס דהבית הוא בחזקת שהובא לתוכו חמץ בע"כ צריך לדחוק בכונתו דכיון דשיטת הטור הוא דמיירי בביטל א"כ בדרבנן מתירין אף בחזקת איסור אבל בדאורייתא כמו בשדה נראה דס"ל להנוב"י בהחלט דלא טיהר רבי ואכמ"ל בדבריו) ולדעתי העני' פליאה נשגבה על הנוב"י איך העלים עיניו הבדולחים מדברי הש"ס בכורות (כ"ה ע"ב) גבי בעלי מומין שנתערבו בתמימים (והוא בעצמו שם ד"ה תמוה על הפוסקים כרבי פלפל בסוגיא זו ואפשר משום דהוכיח שם דהעיקר כרחב"א דפליגי בפלוגתא דר"מ ורבנן ע"כ לא העיר בזה וצ"ע) דמוחזק העדר שיש בה בע"מ ועכ"ז קאמרינן שם דקמיפלגי בפלוגתא דרבי ורשב"ג ואם כן מבואר דלרבי מטעם היינו האי שנמצא מוציאין את העדר מחזקתו וא"צ בדיקה יותר (ויש לפלפל בענין היכא דאפשר להכיר האיסור אי לא שייך ביטול ברוב מה"ת יעו' בפר"ת יו"ד סימן ק"ד ס"ק ג' ותוס' תולין צ"ה ע"א ד"ה ספיקו ויעו' גם כן במנחת כהן ת"ב פ"ג ובמש"ז יו"ד סימן ק"ד ס"ק א' ואכמ"ל) ועוד דעיקר חילוק הנוב"י בין אדם לשדה אינו מובן דאם השדה עצמה יש לה חזקת טומאה גם האדם שהלך לשם אין לו חזקת טהרה וכמ"ש הריטב"א בקידושין ע"ט בסוגיא דקדשה אביה זה לשונו וקשיא לן אמאי אזלינן בתר חזקת טמא ניזל בתר חזקת טהרות שנגע בהן שהיו בחזקת טהרה ולא נטמאם מספק ואיכא למימר דכיון דודאי נגע בהם אין להם שום חזקה וכדאמרינן בשליא בבית כו' וכן בנדה לב"ה דמטמו למפרע כל טהרות שנגעה דכיון דודאי נגעה נפשו טהרות מחזקתם והוא כנדה גופה וכן אתה דן בכ"מ דאיכא ודאי מגע ולא אזלינן בתר חזקת טהרות אלא כשיש ספק במגע עצמו ושמא לא נגע עכ"ל הזהב מבואר מזה דכל דבר הבא לאוקמא אחזקה אנו דנין על דבר המהוה הספק וממילא דבר הנגרר ממנו כמוהו אף שיש לו חזקה להיפוך וכ"כ הריטב"א עירובין ל"ו א' ד"ה רבא בשם הר"מ ב"ר שניאור שבכל מקום אין לנו לדון חזקה אלא מדבר שבא הספק ממנו יעו"ש (ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חיו"ד סימן ד' אות ב' ובספרי ברכת משה קוה"ת סימן ה' אות ו') ועכ"פ פשוט גם בנ"ד דאי השדה עצמה שנאבד בה הקבר הוי כמוחזק בטומאה אין חילוק בין אדם לשדה:

ב אכן באמת יש מקום לומר דגבי שדה שנאבד בה קבר לא מקרי חזקת טומאה כלל עפ"י דברי הרשב"א חולין צ"ד והרא"ש שם סימן י"ט שכתבו בשם הראב"ד לחלק בין שחיטה לניקור דגבי שחיטה אמרינן בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת כו לפי שאי אפשר

לכזית בשר בלא שחיטה ומשו"ה קיימא בחזקת איסור עד שיודע לך במה נשחטה אבל ירך כולה בחזקת היתר חוץ מן הגיד וכו' יעו"ש ולפי זה גם בשדה שנאבד בה קבר ועדר שנתערב בה בע"מ יש מקום לומר דלא הוי חזקת איסור כיון דכל השדה וכן כל העדר חוץ ממקום הקבר אינו אסור רק שבלא בדיקה כל השדה והעדר הוא בספק כמו גבי ירך דאף דאינו אסור בה רק הגיד מכל מקום בלא בדיקה וניקור אסור מספק ועכ"ז לא מקרי חזקת איסור לדעת הראב"ד והרשב"א והרא"ש ואם כן שוב שפיר יש לחלק דבעדות אשה דאיכא חזקת א"א לא מהני הך סברא היינו הך שאבד ויעו' גם כן בתב"ש סימן ס"ג ס"ק ט"ו שכתב וכן גבי קבר הנמצא בפסחים אנו דנין על השדה שהיא בחזקת טהרה אלא שנאבד בה קבר ואחר כך כשנמצא מוקמינן להשדה אחזקתה הראשונה והנכנס בה טהור ואע"ג דביני וביני איתרע חזקתה לית לן בה כדמוכח בכמה דוכתי ומהם בב"ב דף ל"ב יעו"ש ברשב"ם ואף כי יש לעיין בדברי התב"ש על פי פי' התוס' כתובות כ"ו ע"ב ד"ה אנן בשם הר"י ב"ר ברוך ותו"י שם יעו' גם כן תוס' כתובות ע"ה ע"ב ד"ה ספק מ"ש בשם ר"ת ויעו' בר"ש פ"ד דנגעים משנה י"א מיש על הר"ת ויש בזה לפלפל אכמ"ל דעכ"פ עפ"י סברת הראב"ד גבי ניקור יש להמתיק דברי החב"ש וכמש"ל אמנם כן מלבד דגוף הסברא לומר בתערובות איסור או טומאה דלא מקרי חזקת איסור אינו מוסכם לכ"ע כידוע פלוגתת הט"ז והש"כ יו"ד סימן קכ"ז יעו"ש בט"ז ס"ק וא"ו שהביא גם כן מדברי הרא"ש פג"ה אבל הנה"ך חולק עליו וס"ל דגם חתיכה שאינה מנוקרת דמי לטבל דקודם הניקור כולו אסור ואיתחזיק איסורא בהאי חתיכה והרא"ש בפג"ה לא כתב אלא משום דכיון שידוע שניקרו אחד אמרינן מסתמא מומחה הוא יעו"ש ויש בזה אריכות דברים (יעו' גם כן במנ"י כלל ל"ב סוס"ק א' ובשב שמעתתא ש"ו פ"א ויעו' בשו"ת שיבת ציון סימן ל"ב מ"ש דבתערובות היתר עם איסור ל"ש לדון משום חזקת היתר כיון דבודאי נפל לשם איסור הוי האיסור כמו קבוע יעו"ש ולפלא שלא הביא מדברי הראשונים) ואם כן לא מבעיא לשטה זו דגם בכג"ז מקרי חזקת איסור דבודאי יש ללמוד עדות אשה מהאי דשדה שנאבד ומומין שנתערבו בתמימים אלא אף לשיטה הראשונה דבכג"ז לא הוי חזקה גמורה גם כן יש ללמוד עדות אשה מהתם כיון דגם בעדות אשה יש מקום לומר דלא הוי חזקה גמורה וכמ"ש התוס' (יבמות פ"ח ע"ב כתובות כ"ב ע"ב) דחזקה דאשה דייקא מרעא ליה לחזקה דא"א והגאון נוב"י קמא אה"ע סימן כ"ט בתחלה מצא גם כן מרפא לשבר זה דחזקת א"א עפ"י דברי התוס' הנ"ל ואח"כ הדר ביה משום שהתוס' לא כתבו אלא שמרעא לחזקה דלא יתחייב חנק אבל עכ"פ באשם תלוי קאי אכן רבינו חיים הכהן הגדול מאחיו חאה"ע סו"ס כ"ז התלינן בהיתר עגונה דאין כאן חזקת איסור

מטעם הנ"ל דחזקה דדייקא מרעא לחזקת א"א ועכ"פ יש סעד לסברת המבי"ט מדינא דש"ס וכדברי השב יעקב ובספרי מנחת משה חאה"ע סימן ה' אות א' הבאתי סעד וסמך לסברת המבי"ט מדברי רבן של הראשונים מהר"מ ב"ב סימן שע"א יעו"ש:

ג הן אמת דבעיקר הראיה להמבי"ט מדברי הש"ס פסחים יש עוד לפלפל לסתור ולבנות והגאון מהר"מ בנעכן בספרו פרשת מרדכי שנדפס מחדש העיר ע"ז שם חאה"ע סו"ס כיד זה לשונו ובשו"ת שב יעקב חיזק דבריו מפסחים י' כו' ותמהני התם הספק טומאה נולד לנו עי"ז שנאבד קבר בשדה זו דבלא"ה לא היה כאן ספק ע"כ שפיר בנמצא אתברר לנו ספיקא דנאבד וה"ל כמקודם שנאבד אבל כאן הספק איסור לא נודע ע"י אבדתו אדרבא על ידי אבדהו נולד לנו ספק להתיר וא"כ אף שנמצא ההרוג עדיין בספיקו עומד עכ"ד, והיא סברא נכונה (וכעין זה כתב גם כן השב שמעתתא ש"ז פ"ז) ויש מקום להמתיק סברא זו גם בדברי התב"ש הנ"ל [ויעו' גם כן בנוב"י שם סימן מ"ו שסתר דברי הש"י במ"ש וידוע דהלכה כרבי מחבירו דזה שגיאה במחילת כבודו ואם אמרו הלכה כרבי מחבירו אבל לא נגד רבו ורשב"ג אביו ורבו היה ואדרבא בכללי הש"ס מבואר רבי ורשב"ג הלכה כרשב"ג יעו"ש בנוב"י אבל באמת אף שכן דעת הרי"ף והרא"ש פ' הנזקין סימן ה' ורא"ש ב"מ פ"ט סימן י"ד וכתובות פ"ד סימן כ"ב וגיטין פ"ה סי' ה' ועוד גדולי הראשונים כתבו כן להלכה אבל אין זה כלל מוחלט יעו' ברא"ש פ"ק דמציעא סימן ט"ו פסק כרבי לגבי רשב"ג (יעו' גם כן בק"נ פ"ה דגיטין סימן ה' מה שתירץ על האי דפ"ק דב"מ) וכן ברא"ש מ"ק פ"ג סימן ל"ב כתב ואע"ג דאביו פליג עליה כיון דיחידאה הוא הלכה כרבי מחבירו קרינן ליה והביא שם גם כן מדברי רש"י סנהדרין כ"ג סוע"ב ומרשב"ם ב"ב ק"ע ע"ב ויעו' גם כן ברמב"ם פכ"ד מהלכות שבת ה"ו ופ"ל הלכה י"ג שפסק כרבי נגד רשב"ג בפלוגתא דשבת י"ט א' יעו' דב"ח או"ח סימן רמ"ח ואכמ"ל] אכן לפמש"ל אות ב' יש מקום לגמגם גם על סברת הפרשת מרדכי כמובן (והוא בעצמו שם בפרשת מרדכי סימן כ' צירף סברת המבי"ט) ואין להאריך בזה דבלא"ה יש עוד להעיר ולחלק בין דינא דהמבי"ט להך דש"ס פסחים וכבר האריכו בזה הרבה מגדולי אחרונים (יעו' גם כן בש"ש שמעתא ז' פי"ז במ"ש לחלק דלא אמרו אלא היכא שנאבד קבר ונמצא קבר משא"כ היכא שנאבד חי ונמצא אדם מת שלא נמצא מה שנאבד לא אמרינן היינו הך יעו"ש ועפ"ז בנ"ד שנסע לקיעב חולה מסוכן ונמצא מהפאליציא חולה מונח ברחוב ואח"כ הוא שמת בבה"ת שפיר יש מקום לומר דהיינו הך דפסחים אף לסברת השב שמעתתא אח"כ עיינתי בגוף הגב"ע המועתק גם כן בסוף תשובתו וכתוב שם שמת פתאום ברחוב משמע שמצאוהו מת אכן לפי הרשום בזכרוני אמר לי כת"ר

פא"פ בהיותו אצלי משפט א' שנמצא חי ברחוב ומת בבה"ח) אלא דבאמת גו השב יעקב בעצמו לא כתב זאת להוכחה גמורה אלא דנראה קצת ראיה לזה מהש"ס דפסחים יעו"ש משום דהבין ג"כ דיש לסתור ולבנות בראיה זו ועכ"ז סמך שם להלכה המבי"ט דסברתו בעצמו נכונה היא וכן סמכו עליו להלכה הרבה מגדולי הפוסקים וע' בשבות יעקב ת"ג סימן קי"ד בא' שנסע מפאריז למיץ ונמצא בדרך זה הרוג דודאי יצאה מאיסור דאורייתא וכדעת המבי"ט וגם בשו"ת רבינו חיים כהן אה"ע סימן כ"ז וסימן ל' ועוד בכמה מקומות סמך על סברת המבי"ט להלכה ויעו' גם כן בשו"ת רבינו משולם איגרא אה"ע סימן ב' בספק מל"ת שהתיר מטעם ספיקא דרבנן כנדון דהמבי"ט ובפרט בנ"ד דיש כמה אומדנות שנסע לדרוש ברופאים ע"מ לחזור ועוד בתוך שבעת ימי המשתה ולא בעיל עדיין בעילת מצוה יעו' יבמות קי"א ע"ב א"כ שפיר כתב כת"ר דאין לך אומדנא גדולה יותר מזו שבודאי הוא שמת בקיעב שם וכמ"ש גם כן בפסקי מהרא"י סימן קל"ט הו"ד ברמ"א סט"ו דאם יש ראיות ואומדנות שמת אסתלק איסור דאורייתא וכ"כ הנוב"י סימן ל"ז דאף בסתם אדם שיצא לסחורה ע"ד לחזור ולא חזר שעכ"פ איתרע חזקת א"א שתיכף נולד לנו ספק מיתה על האיש הזה יעו"ש ומכש"כ בנ"ד וכ"כ בשו"פ אגודת אזוב (מהגאון האדיר בעל מראות הצובאות) שנדפס מחדש חאה"ע סימן י"ב להקל למעשה עפ"י תשו' המבי"ט הנ"ל וסיים וכש"כ בנ"ד שיצא מביתו ע"מ לחזור כו' וברור לאשתו שאלו היה קיים היה בא כשמצאו עכשיו הרוג באותו הדרך שאמר ללכת שם פשוט דיש לתלות מדין תורה כי הוא בעלה של זו וכמ"ש בפסקי מהרא"י סימן קל"ט והביא גם כן דברי הנוב"י סימן ל"ז והעיר מדברי רש"י כתובות כ"ב ע"ב ברי לי אילו היה קיים היה בא (וכמו שהעיר גם כן רו"מ) וגם מדברי הש"ס כתובות (ס"ב ע"ב) בעובדא דיהודה חתניה דר' ינאי יעו"ש שפלפל גם בדברי התשו' מהרי"ו סימן ע"ט המובא בדרכי משה סימן י"ז ס"ק כ"ג:

ד והנה מה שהביא כת"ר בקונטרסו דברי הרב שב שמעתתא שם שמעתא ז' שהעיר ע"ד המהרי"ו הנ"ל והעלה לחלק בין מקום שהשיירות מצויות יש ת"ל לפלפל הרבה בסוגיא דיצחק ריש גלותא שם יבמות קט"ו ובשטת בעל המאור והמלחמות ויעו' בתשו' הרא"ש המובא בטור סו"ס קי"ח ובשו"ת מהרי"ק שורש קפיד מה שביאר בזה ובשו"ת מהרי"ט חאה"ע סימן ל' מ"ש על המהרי"ק ובשו"ת פאת נגב אה"ע סימן ב' ובשו"ת רבינו משולם איגרא סימן ו' בענין זה דכאן נמצא ויעו' גם כן בחידושי הרמב"ן ב"ב כ"ד במ"ש דכל דנמצא בתוכו ממש לאו קורבא בלחוד הוא אלא במקומו ממש וחזקה דכאן נמצא כאן היה והביא מהא דקידושין ל"ח ע"ב כרם הנטוע ירק וכו' וכ"כ הש"כ יו"ד סימן קכ"ט

ס"ק כ"ז וס"ק מ' בשם הרשב"א וט"ז שם ס"ק י"ז וכ"כ הסמ"ע סימן רנ"ט ס"ק ו' ויעו' גם כן בשו"ת מהרי"מ מבריסק סימן ח"י ד"ה מתחלה מ"ש בדברי הש"ס ב"ב כ"ג ביושבת בין ההרים ויעו' בשו"ת אגודת אזוב סי' ל' אות כ"ה כ"ו ואין הזמן מסכים כעת לבאר באורך אכן בפשיטות יש מקום לומר לפמ"ש הנוב"י שם סימן מ"ו שכ' דע"כ לא פליגי רבי ורשב"ג אלא במקום דלא שייך לומר כאן נמצא כאן היה כגון שדה שנמצא בה קבר כו' אבל בצלוב דנ"ד אם אמרינן שזה נצלב אמרינן כאן נמצא כאן היה מהעת שאפשר לומר כאן היה דהיינו שעה שנתלה אבל אם אתה אומר שזה שנצלב נפסק החבל וירד ואח"כ נצלב אחר כאן א"כ זה הנמצא כאן לא היה כאן משעה ראשונה אלא אח"כ הובא ולזה ל"ח דאפילו רשב"ג מודה היכא דשייך לומר כאן נמצא כאן היה יעו"ש (דמשו"ה בנפל למים והעלו רגל א' מארכובה ולמעלה כ"ע מודים דלא אמרינן היינו הך דנפל היינו הך דעל דאדרבא אמרינן כאן נמצא רגל זה כאן היה זמן רב מקודם שנפל זה האחר למים (ויעו' בספר מנחת משה חאה"ע סימן ז' אות י' מה שהעירותי ע"ז מדברי הירושלמי שקלים פ"ז ה"ב ומה שכתבתי על דברי הרב שיבת ציון סימן ע"ט) ואם כן כיון דידוע לנו שבאותו היום שנמצא החולה היה בעלה בקיעב כפי ערך הנסיעה מביתו ושם ברחוב העיר במקום מגולה אין באפשרית שיהיה איש מונח ברחוב משך זמן אם כן שפיר יש מקום לומר דאמרינן לכ"ע כאן נמצא כאן היה מהעת שאפשר לומר כאן היה כפי אומדן הנסיעה ולא אמרינן האיש הזה הלך משם לעלמא ואיש אחר בא אח"כ ונפל ברחוב כמובן ויש לגמגם בזה ולחלק בין הפרקים דאפשר איש אחר אתרמי שם מקודם אבל מכל הנך טעמי המבוארים לעיל פשוט דכ"ע מודים דמה"ת אסתלק איסור א"א וכמ"ש גם כת"ר ובפרט בזה"ז דקביעא בי דואר ומסילת הברזל וחוטי הבזק ומה"ע המודיעים כל החדשות מכל קצוי ארץ יש יותר אומדנא לסלק החשש דאורייתא וכמ"ש גם כת"ר בשם החת"ס (ח"א סי' מח ונ"ב וס"ה) וכ"כ הרב חיים ושלום ח"ב (סי' א דף י ע"ב ג) בשם גדול א' לחלק כן כי בזה"ז שיצאו אלו הספינות כו' הסובבים בכל העולם לקצוי ארץ ואיים רחוקים אם איתא דיצא חי היה מתודע בעולם ואח"כ הביא כן בשם תשו' לחם אבירים יעו"ש שפלפל בענין אם יש לחדש קולא מצד התחדשות הזמן והביא ג"כ מדברי התה"ד (סי' קלט) ויעו' ג"כ בשו"ת ויען אברהם אה"ע (סי' כו) והמה תתרו שם להקל בזה"ז בעיקר הדין דמשאל"ס אף מדרבנן (ובודאי דחלילה להקל בזה זולת אם יש עוד צדדים להיתר מכש"כ בנ"ד דלא באנו רק לסלק איסור דאורייתא פשוט דיש לצרף ג"כ קולא זו ולהכריע דכ"ע מודים בנ"ד דאסתליק מאתתא דא אא"א דאורייתא וכמש"ל:

[ה] ומעתה שוב יש היתר מצד הכרת הבגדים (וכמ"ש גם כת"ר בסוף קונטרסו) דכיון דאיסורא דרבנן היא לא חיישינן לשאלה וכמ"ש בתשו' רח"כ אה"ע (סי' כח) והנוב"י (סי' מג) ותשו' חת"ס ח"א (סי' צב) ויעו' בספרי מנ"מ אה"ע סי' ז אות ב) ולפע"ד יש סמך (להנך תרי היתרי סברת המבי"ט וסברת האחרונים דבדרבנן ל"ח לשאלה) וסעד קצת מדברי הש"ס סוף יבמות לכשתהא הפונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וכו' יעו"ש בתוס' דלא היתה ממש מסיחה לפי תומה ויעו' בתשו' מהר"מ מלובלין (סי' קל) בפי' הסוגיא דאליבא דכ"ע אפילו הא בשביל דחזינהו בכיא לא נחשב בשביל זה מסל"ת ממש אלא התחלת מסל"ת קצת וע"י שאחר ששאלו אותה איה חברנו הראתה להם מקלו ותרמילו ס"ל לרע"ק דנעשה מסל"ת גמור כו' והחכמים ס"ל דבכל הני הוכחות דקא בכיא וגם הראתה להם מקלו ותרמילו וקברו בכל זה אינו נחשב למסל"ת גמור והא דהאמינו אותה היינו משום דע"י כל ההוכחות הנזכרות אע"פ דלא הוי מסל"ת גמור מ"מ לא גרע מע"א יעו"ש (בתשו' צ"צ סי' מב ובצ"צ החדש סי' עז) ויש להבין דאיך מצרפין כל הוכחות כיון דמה דבכיא והראתה קברו לא הוי כמסל"ת ומה דהראתה מקלו ותרמילו הא אפילו בבגדים שעל גופו חיישינן לשאלה אכן כפי מש"ל יש מקום לומר דבזה שהראתה להם קברו דיש בידם לפתוח הקבר ולראות אף דלא יכירוהו (יעו' בשו"ת כנסת יחזקאל סי' מו ודו"ק) עכ"פ יראו דנקבר שם מת וא"כ יש מקים לומר דהוי כנמצא מת במקום שנאבד והניחוהו שם דמדאורייתא תלינן שזהו וכסברת המבי"ט ושפיר מהני הוכחת הבגדים מקלו ותרמילו דל"ח לשאלה באיסורא דרבנן ואף דהתם לא נמצאו הבגדים על גופו דיש מקום לפלפל בזה דלא הוי כמלובש בהם (יעו' ב"ש ס"ק סט ופנ"י בחידושיו לגיטין כ"ח ובשו"ת נוב"י (סי' נב) סוד"ה ובנדון ובשו"ת צ"צ (כי' קו) המובא ג"כ בק"ע אות תכ"ז ובשו"ת רח"כ אה"ע סי' ל ודו"ק) עכ"ז מהני הוכחת הבגדים לחששא דרבנן מכש"כ במלובש בבגדים (דבנ"ד אף דלא הכירה הבגדים עליו מ"מ כיון דודאי היה מלובש בהם מה לנו שהופשט אח"כ ע"י הקברנים וכמו שכתב להדיא בשו"ת נוב"י שם סי' נב) וליכא רק איסורא דרבנן די"ל דל"ח בזה לשאלה ויש בזה לפלפל לסתור ולבנות ואכמ"ל דעכ"פ קצת סעד איכא לסברת גדולי האחרונים הנ"ל דבדרבנן ל"ח לשאלה:

[ו] אמנם כן אף שכתבתי בספרי מנחת משה אה"ע שם (סי' ז אות ד) דיש סתירה לסברא זו מדברי התוס' יבמות (קטו ע"ב) ד"ה וקאמרי שכתבו ואי סימנים לאו דאורייתא מיירי הכא בס"מ דרוב האחרונים הקשו על סברא זו שחידשו דבמשאל"ס סגי בס"א (יעו' בשו"ת רח"כ (סי' מב) ותשו' חת"ס ח"א (סי' צב) וכבר עמד בזה ג"כ הגאון מגיני

שלמה בתשו' פנ"י ח"א (סי' ז) וכתבתי שם להוסיף להקשות מזה ג"כ על סברא זו שכתבו דבדרבנן לא חיישינן לשאלה ע"פ דברי רח"כ שהוכיח מדברי תוס' אלו (נגד דעת המהר"ל מפראג המובא בב"ש ס"ק סט) דאי נימא דלילשנא ס' דרבנן לא חיישינן לשאלה ל"ל להש"ס לאוקמי' דחזינהו לאלתר והוא משום דכששוהה אחר העלאה מתפח תפיח הו"ל לאוקמי דס"מ היו בבגדים ולשאלה ל"ח דהא קיימינן אליבא דלישנא סי' דרבנן ושוב א"צ לאלתר דהבגדים אינם משתנים אלא ודאי דאף אי סימנים דרבנן חיישינן לשאלה עכת"ד רח"כ ואי איתא דבאיסורא דרבנן ל"ח לשאלה לכ"ע עדיין הקושיא במקומה עומדת ל"ל לאוקמי דחזינהו לאלתר משום חששא דנתפח והא כיון דמיירי במשאל"ס ה"ל לאוקמי דהסי' היה בבגדיו דהא ל"ח לשאלה באיסורא דרבנן ושוב א"צ לאלתר, מ"מ מלבד מיש לתרץ דלא יסתרו דברי התוס' לסברא זו יעו"ש הנה בלא"ה לפי סברת הפמ"א שהבאתי שם דהיכא דליכא רק עדות דרבנן אף במשאל"ס הדרא לחששא דאורייתא א"ש וכמ"ש שם בספרי ואף דהוכחתי שם (סי' ד) מכמה מקומות נגד סברא זו דכיון דהוצרכו לתקן בעדות אשה שיהיה נאמן אפי' אשה וא"י מסל"ת ממילא גם דברי עד זה מאומתים אצלנו כשני עדים מ"מ אף אי נימא כן להלכה נלפע"ד לתרץ ולהוסיף נופך דמדברי התוס' לק"מ ע"פ שטת התוס' עצמו (חולין ע"ג ע"ב) ד"ה הוכשרו שהקשו דר"מ ס"ל כר"ש דשחיטה מכשרה ור"ש נמי כו' מפרש רב אשי שם (קכח א) דטעמו משום דשחיטה מכשרה ולא דם ושחיטה נמי לא מכשרה הואיל ואינה מתרת האבר באכילה וקשה ואמאי והרי מותרת באכילה מן התורה ותירצו דמשום דמדאורייתא לא מכשרת שחיטה אפי' לר"ש כו' וכיון שאבר אשור מדרבנן לא מהני ליה הכשר שחיטה יעו"ש דמבואר סברתם דבודאי היה ראוי לומר אוקמי אד"ת דמותר האבר באכילה והוי הכשר משא"כ בזה דמה"ת בלא"ה ל"מ הכשר שחיטה כלל ואי ניזל בתר דרבין הרי האבר אסור באכילה ולא הוי הכשר וא"כ ע"פ שיטת התוס' אף אי נימא דבמשאל"ם מהני ס"א בגוף או טב"ע בבגדים היינו משום דאוקמינן אדאורייתא דבלא"ה מותרת אבל אי ליכא רק עדות דרבנן על הטביעה א"כ שוב אין להקל משום דאוקמינן אד"ת כיון דמה"ת אין שום עדות כלל וכעין סברת הפמ"א ועכ"פ לק"מ מתוס' יבמות לשיטת התוס' בעצמו בחולין כמש"ל ויש בענין זה לסלסל ולפלפל אכמ"ל:

[ז] וכ"ז אכילו בסתם כלים דחיישינן לשאלה בדאורייתא מ"מ בדרבנן יש מקילין אבל בנ"ד היו ג"כ כלים דלא מושלי (וכמ"ש גם כת"ר) דהיינו הבילעט (יעו' תשו' נוב"י מה"ת (סימן מו) ובסו"ס אבני מלואים תשו' הגאון בעל ס' יהושע לענין אטעסטאט ועוד בכמה תשו' אחרונים) וגם הבתי שוקים וכתונת ויעו' שו"ת רח"כ אה"ע (סי' לב) ד"ה ואני חוזר

ובכנה"ג הגהת ב"י אות שס"ט ותשו' נוב"י מה"ת (סי' ס) ותשו' אגודת אזוב (סי' יב) וגם כיון דהכירו כל הבגדים בטב"ע שוב ל"ח לשאלה וכמ"ש בתשו' מהרי"ט ח"ב אה"ע (סי' לה) ובשו"ת גאוני בתראי (סו"ס ב וסי' מט) ובשבו"י ח"ב (סי' קטו) (יעו"ש במ"ש דבמטורף יש מקום לומר דל"ה לשאלה דב"א מונעין עצמם מכת משוגעים דפניעתן רעה אלא שסתר אח"כ דאדרבא יש חשש שפשט בגדיו דסי' שוטה דהולך ערום יעו"ש ועפ"ז יש מקום לומר דבחולה מסוכן כנ"ד שאינו מפשיט עצמו ערום י"ל דל"ח לשאלה משום דבני אדם מונעים עצמם מבגדי חילי הריאה כידוע) ובשו"ת פאת נגב לסי' ד) ונוב"י (סי' נב) ושו"ת רח"כ (סי' לד לו) ואף דגם ע"ו יש מפקפקין ובראשם בשו"ת הב"ח (סי' פ"ו) שכתב ולפ"ז משמע דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין דאפי' נמצא כל בגדיו עליו חוששין לשאלה (וידועים גם דברי הב"י בתשו' המובא בב"ש ס"ק הט) מ"מ הא לדעת הב"ח עצמו שם מותרת בלא"ה בנ"ד משום דבימים מועטים ל"ח לשאלה והוי כעין ממ"נ ובפרע באיסורא דרבנן יעו' בב"י או"ח (סי' ד') ובב"י יו"ד (סי' קצו) ובדרכי משה יו"ד (סי' נד) הו"ד ג"כ בש"כ שם ס"ק ט (וצע"ג מדברי הד"מ אה"ע (סי' מ"ה ס"ק ד) ובש"כ חושן משפט (סי' כה ס"ק יט) ובסדרי טהרה (סי' קפד ס"ק יא) ואכמ"ל גם היטב אשר דבר רו"מ לצרף ג"כ דברי הפנ"י ב"מ כ"ז ובהשמטות (והגאון מהר"מ ברבי הו"ד בתשו' נוב"י קמא (סימן נא) ותשו' רעק"א (סי' קז) דרק בסי' כלים חיישינן לשאלה אבל טב"ע בכלים דהוי בירור גמור ל"ח לשאלה ובתשו' אחת כתבתי לישב כל קושית הנוב"י במה שדחה דברי המהר"מ ברבי ובזה ישבתי ג"כ קושית הב"ש על המהר"ל מפראג אכמ"ל מחולשת כתי ורוב טרדותי והעירותי ג"כ להביא סעד לסברא זו מדברי הש"ס (ברכות נג א) ה"ל מיעוטא לכשפים כו' ומדברי הר"ן פא"ט גבי הא דלוקחין ביצים כו' וכעת נראה להביא עוד סעד לסברא זו מדברי הרמב"ם (פרק כ) מהלכות איסורי ביאה הלכה ט"ו זה לשונו מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני ועד אחד מעיד לו שאני יודע שאביו של זה כהן אין מעלין אותו לכהונה בעדות זה שמא חלל הוא עד שיעיד שזה כהן הוא אבל אם הוחזק אביו כהן או שבאו שנים והעידו שאביו של זה כהן הרי הוא בחזקת אביו עכ"ל הזהב ויעו"ש במגיד משנה א"כ מבואר דאף שמעמידין הבן בחזקת אב ול"ח שמא חלל הוא היינו דוקא כשיש בירור גמור על האב בלא ספק אבל היכא דליכא רק ע"א אף דאם היה מעיד על הבן בעצמו היה מועיל עכ"ז אינו מועיל עדות זה לשפוט מן האב על הבן וכעין זה י"ל סימני אוכף למשל דהיכא דעל האוכף יש בירור גמור כגון עדים או טב"ע אנו מחליטין מן האוכף עצמו גם על החמור אבל אם על האוכף אין בירור רק סימנים

(ואפי' ס"מ ג"כ לא הוי בירור גמור כעדים כדאמרינן בש"ס (ב"מ כח) סימנים ועדים ינתן לבעל העדים) אין אנו מחליטין מאוכף לחמור וחיישינן לשאלה כסברת הגדולים הנ"ל:
[ח] הן אמת דעל הכרת הבגדים בטב"ע כיון דנתודע מקודם להאשה ממיתתו ע"י הפאליציא א"כ שוב יש חשש בדדמי על הכרת טב"ע כמו בשמע הטביעה וכעין שכתב המהרי"ט ח"ב (סי' לה) ואיכא למימר שמה שאמר שהוא דוד הנזכר בדדמי להו הוא דקאמרי לפי שהיו דבריהם אחר שיצא הקול ונתפרסם שזה דוד יצא ממקומו ולא שב לחנותו יעו"ש (ויעו' מ"ש בס' מנ"מ אה"ע (סי' ה אות ח) דבאמת הפוסקים לא הזכירו החשש דבדדמי רק לענין נטבע מלבד המהרי"ט) וכ"ז לדעת מהר"ב אשכנזי והרשד"ם והמהרי"ט דידע הוי כראה יעו' בק"ע (סי' רמו ושל"ט) אבל הא דעת כמה פוסקים דידיעה לא הוי כראיה יעו' בק"ע אות תי"ד ובכנה"ג הגהות הטור אות תי"ב שכתב שכן דעת הטור והתומת ישרים (סי' קמז) ומהר"א ששון (סי' א) וכ"ז אפילו בטב"ע דגוף אבל בטב"ע דבגדים כבנ"ד אף דהנוב"י (סי' כח) כתב דגם בטב"ע דבגדים שייך חשש דבדדמי מ"מ מדברי המהר"מ פאדאווא תש ל"ו לא משמע כן וכאשר הנוב"י בעצמו הרגיש בזה ואח"כ בסימן ג"ם כתב לחלק דדוקא בטב"ע דגוף כיון דעשוי להשתנות ע"כ אפי' אם אינו מכירו לגמרי תולה דהוא ומשום דנשתנה קצת ומשום זה אומר בדדמי אבל הבגדים דאינם משתנים אי לאו דהיה מכירם הכרה ממש לא היה אומר בדדמי (יעו"ש ג"כ ד"ה והששית מה שכתב עוד דבלא ראה הטביעה רק שמע קול איש פלוני נטבע מן הסתם אין הקול יוצא באיזה בגדים נטבע ולכך לא שייך לומר על הבגדים בדדמי, אכן בשו"ת רבינו חיים אה"ע (סי' לב) כתב בענין שהכירה האשה מלאכת תפירת ידה שמאחר שקודם לזה היה בפי כל שזה נהרג לפי האומדנות וקלא דלא פסיק חיישינן דאמרה בדדמי לפי שסבורה שנהרג בודאי נדמה לה שזה מלאכתה שכן יש לחוש בט"ע של כלי כמו שחוששין בטב"ע של הכרת המת וכעין שכתב התוס' גיטין (כ"ז ע"ב) ד"ה העולם יעו"ש והוא היפוך סברת הנוב"י וגם מבואר מדבריו כדעת המהרי"ט דלאו דוקא בנטבע יש חשש דבדדמי) ולפע"ד יש מקום לפשוט ספיקו של הנוב"י מש"ס מפורש (ב"מ יט א) רבב"ת אירכס ליה גיטא בי מדרשא אמר אי סימנא אית לי בגוויה אי טב"ע אית לי בצוויה אהדרוהו ניהליה אמר לא ידענא כו' אי משום טביעת עינא כו' ולפי דברי הנוב"י (סי' כת) איך מהני הטב"ע דגט כיון דהוא ידע מנפילה איכא למיחוש לבדדמי ושמא זה הגט נפל מאחר אלא ודאי דבדבר שאינו משתנה לא שייך חשש דבדדמי והנה היה מקום לומר דחשש דבדדמי לא הוי חשש היכא דליכא אלא איסורא דרבנן ואם כן בנדון דידן דליכא אלא איסורא דרבנן בלא"ה לא הוי לנו חשש דבדדמי) כיון דחשש דבדדמי

ג"כ לא הוי אלא דרבנן וכמ"ש בתשו' גאוני בתראי (סי' כה) וכן כתבתי בספרי מנ"מ (סי' ד' וסי' ה אות ד) יעו"ש באורך וא"כ יש מקום לומר דלא חששו אלא באיסורא דאורייתא ואף דעיקר חשש בדדמי כתבו בעובדא דטבעה הספינה במשאל"ס (יבמות קטו) מ"מ הא לפמ"ש בספרי שם מוכרחין לומר דמיירי הסוגיא שם בלא שהו כדי שתלא נפשם דהוי איסורא דאורייתא לדעת הרמב"ן בתשו' וע"פ הנחה זו היה מקום לסתור ראיה זו דהתם גבי אירכס גיטא לא חששו לבדדמי כיון דלא הוי אלא איסורא דרבנן וכמ"ש התוס' (ב"מ כ ע"ב) ד"ה איסורא דמדאורייתא ל"ח לשני יוסף בן שמעון אבל באיסורא דאורייתא דאיכא חשש בדדמי אפשר אף בבגדים איכא חשש זה:

[ט] אכן מלבד דאין הכרח לומר דבדרבנן ל"ח חכמים לבדדמי ומנ"ל להחליט כן מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה היא שיטת התוס' יבמות דלפמ"ש בספרי שם (סי' ד) סבירא להו דחששא דבדדמי דאורייתא וא"כ ודאי שייך החשש אף במשאל"ס דרבנן וגם לדעת ר' בצלאל אשכנזי מובא בק"ע (אות רמז) דאם נשברה הספינה בים ג"כ אם נשאת ל"ת (יעו' בשו"ת חת"ס ח"א (סי' סא) וירושלמי יבמות פט"ז ה"ה במאה"פ שם ד"ה שקעה) א"כ לשיטה זו אפי' אם נימא דעובדא דהתיר רבי מיירי בלא שהו ג"כ יש הכרת דחששו לבדדמי אפי' בדרבנן שם (וגם מכמה מקומות במקום שבעלי חשובה עומדים בספרן של צדיקים מביאים חששא דבדדמי אפי' במשאל"ס גמור) ובע"כ הא דאין חשש בדדמי שם גבי גט הוא משום דבדבר שאינו משתנה לא שייך החשש דבדדמי ויש בזה לפלפל ע"פ דברי התוס' גיטין (כז ע"ב) ד"ה מעולם שרשמתי לעיל וכפי מה שפירש רח"כ החם הטעם משום בדדמי ואכמ"ל דעכ"פ הוי כעין ס"ס דלמא רק בנטבע אמרו חשש דבדדמי ודלמא שמיעה לא הוי כראיה יאת"ל דגם בשמע איכא חשש בדדמי דלמא דוקא בגוף ולא בבגדים עכ"פ יש כמה היתירים להקל מצד הטב"ע בבגדים כמש"ל וכן היטב אשר דבר רו"מ בקונטרסו (אות ה) דאין חשש בטב"ע מצד שלא שבעתו העין דרק בכלים שצורות כולם שוה כמו בדי מחטין וצנורות לא מהני טב"ע בחדשים אבל שאר כלים אפי' חדשים אית בהו טב"ע אפי' במעט זמן וכדנראה מדברי הרמב"ם (פי"ד מהלכות גניבה ואבידה הלכה יב) וש"ע חושן משפט (סו"ס רס"ב) וכמ"ש השטמ"ק והתורת חיים שם בב"מ וכדמפורש ג"כ בשו"ת מים חיים אה"ע (סי' כ) אמת דלפמ"ש שם בתשו' מ"ח על ענין טב"ע דמת והרוג דברי הש"ס סנהדרין (לז א) הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחברו יעו"ש היה מקום לחלק בין טב"ע דאדם לטב"ע דכלים וכבר כתב כן בקצרה הבית שמואל (סי' יז ס"ק סח) גם י"ל טב"ע בגוף אדם עדיף טפי יעו"ש מ"מ נראה יותר מדברי הפוסקים שם דגם בכלים שיש

שינוי בצורתם מהני טב"ע אף בחדשים וגם הא לשיטת התוס' שם ב"מ (כד ע"א) ד"ה ומודה דרבנן פליגי אריש וס"ל דאפילו בלא שבעתן העין מהני טב"ע יעו' בהגמיי' שם (אות ד) במה שתמה על הר"מ ובלח"מ שם ובתשו' א' כתבתי ת"ל לישב בזה דרך פלפול יעו' ג"כ מ"ש בספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' ד אות ב ג) ובתשו' נוב"י קמא אה"ע (סי' לט) ומה"ת (סי' סב) ואכמ"ל דעכ"פ פשוט דמהני טב"ע בבגדים הנ"ל וא"כ היא נאמנת בזה לומר דהכירתם בטב"ע גמור כמו שנאמנת לומר מת בעלי וכמ"ש גם כת"ר אלא שכת"ר הביא כן בשם תשו' הרא"ם לסימן יג) (מסטאנוב) ובאמת כבר כתב כזאת א' מן הראשונים לענין סימן אף שלא כוונה הסימן מעיקרא רק אחרי שמצאה הסימן אמרה שכן היה לבעלה נאמנת ה"ה בשו"ת מהר"מ מרוטנבערג (סימן שעא) זה לשונו וגם אשתו אומרת שבעלה היה כגון שיש לו שומא כו' אבל ע"פ השומא שאשתו אומרת יש לסמוך עליה ולהתירה כי כמו שנאמנת לומר מת בעלה גם נאמנת ע"ז עכ"ל: [י] אמנם כן להקל מצד הבגדים לחודי' אף דהנוב"י (סימן לז) כתב דמעולם לא התיר ע"פ כלים לחוד אם לא בהצטרף עוד שאר היתרים מ"מ הא בנ"ד יש יותר צדדי היתר מנדון דהנוב"י שם (סי' לז) שהקיל שם בכלים דלא מושלי וכמש"ל ובפרט בזה דנסתלק ממנה איסורא דאורייתא דבזה כ"ע מודים דל"ח לשאלה עכ"פ בכלים דלא מושלי וכמ"ש גם כן בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' ח"י) בשם זקינו בקונטרס ענף עץ אבות דהיכא דאיכא רק חששא דרבנן גם הב"י מודה דל"ת לשאלה בכלים דלא מושלי ויעו' בספרי מנ"מ שם (סי' ה אות י) שכתבתי להוסיף נופך בזה ע"פ דברי התפארת צבי אה"ע (סי' לד) בישוב קושית הב"ש ס"ק ט באופן דמהני ממ"נ טב"ע בכלים דל"מ באיסורא דרבנן יעו"ש ואין לכפול הדברים שנדפסו בספרי ועוד דאיכא גם סי' גוף (וכמו שהעיר בזה גם רו"מ) בשערות ראשו וזקנו ושפמו וחוטמו שקוע מעט (דלדעת רבינו חיים כהן אה"ע (סי' לד) חוטמו נשקע מעט למעלה עכ"פ ס"א הוי ולדעת החת"ס ח"ב (סי' קלז) לא הוי אלא סי' גרוע) עכ"פ כמה סי' גרועים הוי כס"א לדעת כמה גדולי אחרונים (יעו', ג"כ בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' יז) שהביא כן בשם ס' בגדי כהונה ושו"ת פנים מאירות) וא"כ כשיש גם ס"א בגופו יש לנו היתר המהר"ל מפראג (המובא בב"ש שם ס"ק ס"ט והנוב"י (סי' לב) הלך באורחא חריפתא להוכיח מהש"ס כשיטת המהר"ל מפראג) וגם היתר החכם צבי (סי' קלד) דשאלה דיחיד ל"ח וגם ההיתר שכתבו האחרונים דבאיסורא דרבנן מהני ס"א (יעו' בשו"ת נוב"י (סי' כט ומ"ג) ובס' מים קדושים בסופו ותשו' חת"ס ח"א וסי' מח וצ"ב) ותומים (סי' סה ס"ק יב) ושו"ת חמדה גנוזה (סי' יב) וכבר כתב כן הגאון מגיני שלמה בתשו' פנ"י ח"א (סי' ז) גם בשו"ת פאת נגב אה"ע (סי' ב) הביא בשם תשו' גו"ר

(סימן כו וכח) שהביא בשם רבני מצרים שהעלו דבאיסורא דרבנן מהני ס"א וכ"כ בשו"ת פרשת מרדכי אה"ע (סי' כא) ויעו' מ"ש בס' מנ"מ אה"ע (סי' ז אות ו) דהיתר דמהר"ל מפראג וההיתר דבאיסורא דרבנן מהני ס"א כשיזדמנו שניהם יחד עכ"פ היתר אחד חזק הוא בלא שום התנגדות מדברי הש"ס יעו"ש ודו"ק ועוד כשיש לט עכ"פ ס"א בגוף יש לנו עוד היתר בצירוף הטב"ע דבגדים דאף לדעת הב"י וסייעתו דאפילו בכלים דלא מושלי חיישינן לשאלה מבואר טעמו בב"ש (ס"ק סט) שם משום דעכ"פ ס"מ לא הוי יעו"ש נמצא דהוי עכ"פ כמו עוד ס"א בגופו והב"ש אזל בשטת רמ"א דפוסק דאפילו כמה ס"א אינם מצטרפים (ובאמת כן משמע פשטא דמתניתין אע"פ שיש סימנים וכ"כ בביאורי הגר"א שם (ס"ק פו) וכבר קדמו ר' יעקב בכור שמואל בתשו' בית יוסף לדייק כן מלשון המתניתין) אבל דעת המהרא"ם מובא בב"ש (ס"ק עג) דשני ס"א מצטרפים ולדעתו י"ל במתניתין דלשון סי' קאי אסימנים דעלמא) יעו' בב"ש (סי' קלב ס"ק ז), מבואר דהב"ח ס"ל ג"כ ס"א מצטרפין (ויעו' בתשו' נוב"י (סי' לב) במ"ש דאפשר לדחות דשאני שני ס"א ששניהם בגופו) ויעו' בשו"ת רבינו חיים כהן אה"ע (סי' מ) שכתב דבתשו' אחת כתב פלפולא חריפתא להשיג על בעל ת"ה שהוא מרא דהאי דינא שבהגהת רמ"א דאפילו ק' סימנים שא"מ כו' שהשיג אספר המתי"ת והוא החזיק דברי המתי"ת יעו"ש וכ"כ בס' ים של שלמה יבמות פט"ז דין ו' דברי המתי"ת דהיכא דאיכא סי' בגופו ושי' בכליו מצטרפין יחד והוי ס"מ וכתב הוא עליו דהדברים מראים פנים להלכה יעו' ג"כ בשו"ת מהרי"מ מבריסק סי' ח"י ובמ"ש בספרי מנחת משה אה"ע (סי' אות ז) ויעו' ג"כ בתשו' לחם רב (מהגאון לחם משנה סי' לח) שנראה מדבריו דמצטרפין סי' כלים אפי' לסי' גרועים שבגופו מכש"כ בנ"ד דיש לנו אומדנא מצד שנמצא באותו הדרך (כמש"ל אות א) ויש טב"ע בכלים (ובפרט בכלים דל"מ) דבזה הוכיח הגאון בעל מראות הצובאות בספרו אגודת אזוב (אה"ע סי' יב) מדברי התשו' מהרי"ו (סי' עט) (שהבאתי לעיל סוף אות ג) שהתיר בנמצא הרוג באותו הדרך ע"י צירוף סי' גרועים בגופו ובכליו (כמ"ש שם וכולהו סימני דהכא הוי כמו חווירי וסומקי) וא"כ כש"כ בטב"ע או ס"מ דכלים לחוד דעדיף טפי דלישנא כליו בחווירי וסומקי דל"ח לשאלה סגי בטב"ע או ס"מ דכלים לחוד וסי' גרועים דגופו וכליו ביחד לא מהני כדקתני במתניתין אע"פ שיש סי' בגופו ובכליו דהיינו אפי' בשניהם יחד וכמו שפירש מהרי"ו שם וא"כ אי בסימנים גרועים דגופו וכליו הקיל המהרי"ו בצירוף אומדנא כש"כ דיש לצרף טב"ע דכלים לאומדנא זו יעו"ש בדבריו הנחמדים ומכש"כ בנ"ד דחוץ הטב"ע בכלים יש ג"כ סי' גופו ושאר אומדנות שכתבתי לעיל הדבר פשוט דלכ"ע לא אמרינן דכולהו אתרמי באיש אחר יעו' ג"כ בשו"ת פאת

נגב אה"ע (סי' ד) שהביא בשם תשו' דרכי נועם שהקיל ג"כ במי אתרמי כ"כ גם היטב אשר דבר כת"ר לצרף ג"כ מה שהודיעו מהפאליציא ומה שהודיעו במה"ע (אשר בטח הודיעו כן מבה"ח להרעדאקציא) שמת שמואל דוד בן נחמיה אליחאווסקי די"ל דהוי כערכאות שכתבו כמה גדולי אחרונים לסמוך ע"ז לחודיה ובתשו' א' לבערשיד כתבתי בזה ע"פ דברי המהרי"ק שורש קכ"א ואכמ"ל ואף דהשבו"י ח"ג (סי' קיד) כתב בכעין זה דהא הערכאות לא היו יודעים ומכירים כלל היהודי אף שכתבו תוך הכתבים שם היהודי כו' לא ידעו במופת כלל רק במה שראו תוך כתביו ופאסין שלו יעו"ש מ"מ הא ידוע שהשיב לו הגאון כנסת יחזקאל (סי' נח) דבמסל"ת אנו תולין לקולא וגם בהחשש דהשבו"י כתב דתולין דאולי א' מבעלי המשפט הכיר אותו וכו' וכמו כן בנ"ד יש לומר דבשעה שמצאו אותו עדיין לא יצאה נשמתו והגיד להם מי הוא ובפרט בנ"ד דצאתה בלא"ה מחזקת א"א דאורייתא י"ל דבודאי תולין להקל גם בזה ובפרט אחר דנשכח זכרו היינו אחר יב"ח וכמ"ש המבי"ט הו"ד בק"ע (סי' רכג) יעוין ג"כ שו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' קטו) במ"ש ג"כ דאין להתיר עד אתר יב"ח ובח"ג סו"ס ק"י ובתשו' חיים ושלום ח"ב סימן ז' (מ"א ע"א) וסימן ט' (נ"ג א') ושו"ת ויען אברהם אה"ע סימן כ"ת סוף דבר דפשוט לפע"ד להסכים לדעת כת"ר שהאשה רבקה בת יעקב גאבינסקי מותרת לכל אדם אחרי שיחלוץ לה יבמתה. ידידו דושח"ט משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

וזאת היא הגב"ע שנשלח לנו אודת שאלת העגונה הנ"ל רבקה בת יעקב גאבינסקי אשר הזכרתי בתשו' כמה פעמים הגב"ע אשר עפ"י עדות זה מצאתי בעה"י להתיר העגונה הנ"ל מכבלי העיגון כד הוינא כחדא במותב תלתא אתו קמן תרי סהדי ר' יעקב ב"ר ירוחם מאליער ור' הירש ליב ב"ר מרדכי פינק והעידו לפנינו בתו"ע כדת איך שביום ג' ב' אדם מת מנותח מאת בית החולים אלקסאנדראווסקע אשר מת פתאום ברחוב ביום כת אלול תרנ"ג אשר לפי תעודתו שנמצא אצלו שמו שמואל דוד ב"ר נחמיה אליחאווסקי והוא היה מלובש במלבושיו פענזיאק אשר מראהו סיערע מכנסים שחורים משובצים עם קלייטקעס סקארפעטקעס סיערע כתונות שתים תחתונה ועליונה מגוהצות זאפינקעס של בדיל זקנו שחור ועגול שערות ראשו שחורות ושפמו מגודל בגובה חוטמו אצל העינים היה שקוע בעומק מעט במלבושיו אלה קבלנוהו וקברנוהו בקברות ישראל ואחר ר"ה באה אשתו מ' רבקה בת ר' יעקב גאבינסקע לדרוש אותנו ע"ד האיש הזה באמרה כי הוא בעלה ואנחנו דרשנו מאתה שתגיד לנו סימנים עליו ועל מלבושיו והגידה כי בעת נסעו לקיעב לדרוש ברופאים היה מלובש במלבושים כאלה פענויאק סיערע מכנסים

שחורים עם קליעטקעס סקארפאטקעם סיערע כתונות שתים תחתונה ועליונה מגוהצות זאפינקעם של בדיל זקנו שחור ועגול שערות ראשו שחורות שפמו מגודל בגובה חוטמו אצל העינים היה שקוע בעומק מעט הכלל כי דבריה היו מכוונות כפי אשר ראינו בעינינו כ"ז העידו לפנינו בתורת עדות כדת וע"ז בעה"ח יום א' ערב סוכות שנת תרנ"ד לפ"ק פה קיוב. נאום אהרן זאב וואלף במהר"י ווייל הרב דפה קיוב:

ונאום מנחם מענדיל מו"ץ דקיוב, ונאום גרלי' האסרסטרעץ כ"ו העתקת הנכ"ע מקימעב.

ואלה דברי ידידי הרה"ג אבד"ק קארסאן:

בפני אמרה האשה רבקה בת ר' יעקב הנ"ל אשר הכירה כל המלבושים הנ"ל בטב"ע היטב גם העיד בפני איש א' חייט מעיר קאניוב אשר מלבוש אחד ממלבושיו הנ"ל הוא מכיר היטב בטב"ע כי הוא תפר אותו ממלבוש ישן אשר קנה ר' שמואל דוד הנ"ל מאיש א':

יהודה ליב הלוי חונה פה קארסאן:

והנה בדברי עדותו של הרה"ג מקארסאן בפני אמרה האשה כו' גם העיד בפני איש א' חייט וכו' וחתום ע"ז רק הרב מקארסאן יש להעיר דהא לא היה קבלת עדות בפני שלשה אכן עכ"פ אנו יכולים לסמוך על דברי מכתבו דהוי כעד מפי עד דכשר לעדות אשה וכזאת מצינו ברדב"ז חלק שני סימן תרנ"ז באשה עגונה שבא לה עדים מצפת תוב"ב וזה נוסחו בפני העיד כר' שלמה שבהיותו במוזריר אמר לו וכו' וחתום ע"ז (מרן הגאון) ר' יוסף קארו וכתב ע"ז הרדב"ז דאשה זו מותרת להנשא אבל צריך לדקדק בקבלת העדות דמשמע שלא היה בפני ג' מדכתב בפני ומדכתב העיד משמע דבתורת עדות היה ואע"ג דיש מי. שכתב שרב העיר יכול לקיים את השטר ואין אני מודה בדין זה מ"מ כ"ע מודו בנ"ד שהוא להתיר את הערוה שצריך ג' מקבלי העדות דהתם הקילו משום דקיום שטרות מדרבנן וחזקה על חבר שאין דבר בלתי מתוקן יוצא מתחת ידו ואין זה בתורת עדות אלא בתורת הגדה והוי עד מפי עד ומה שכתוב בלשון עדות דעבדי אנשי דכל דבר המתיר את האשה קרי ליה עדות ולא תלינן בוקי סריקי בגברא רבא וקיי"ל דעד מפי עד כשר לעדות אשה עכ"ל הרדב"ז יעו"ש ג"כ במ"ש וכש"כ בנ"ד דתלינן להקל דבהכשר נעשה כיון שנעשה עפ"י גדול ובי דינא בתר בי דינא לא דייקי עכ"פ בנ"ד דהרב השואל הוא מגדולי הרבנים בודאי עשה כהכשר בעת קבלת העדות ומה שכתב לנו הוא בתורת הגדה דעכ"פ הוי כעד מפי עד כנ"ל ובפרט דבנ"ד יש לסמוך ג"כ על הגב ע מקיוב וכאשר כתבתי בעה"י לעיל בתשובתי דיש להתירה מכבלי העיגון:

משה נחום ירושלימסקי:

ח"ג סימן ב

תשובה לכבוד י"ג הרב החו"ב זית רענן וו"ח וכו' מו"ה יחיאל שפירא דומ"ץ דק' טאמאשפיל בענין עגונה א' ששלח הגב"ע בארובה ושעתקתי רק ה תוכן השאלה בקצרה:

א בדבר העלובתא לאה בת ר' ליב שמש שבעלה ליב בר' יצחק נטבע זה שתי שנים ומחצה בנהר דינעסטער סמוך לקאמינקא פלך פאדאליאן וראו הטביעה האנשים שנסעו אתו אחד שהה שם ערך שלשה שעות ואחד ערך שעה ולא ראו אותו יוצא ואחר שנמצא הכירו אותו אנשים (אתר שעה מעליותו מן המים) בטב"ע גמור וגם אשתו הכירתו בטב"ע וגם הכירה הכתונת היטב שהיא בעצמה תפרה כמה טלאות וגם נמצא דבריה מכוונים בהסי' שאמרה שיש לו שני שומות על הצואר א' גדולה לצד העורף וקטנה לצד הפנים וסימן שער ראשו שהיה מסולסל (נקרייזעלט) וחוטמו עקומה גם נמצא הפאס שלו עם פרעמעטעס. זה תוכן השאלה מתמצית הגב"ע וכבר פתחו בהיתרא דהאי איתתא כמה רבנים ע"כ גם אנכי מצטרף להתיר והנני למלאות בקשתו להשיב לו עכ"פ בקצרה כי למותר הוא להאריך בזה הלא ספרי בידו יראה נא בחאה"ע שם סימן ה' וסימן ז' וימצא כי רוב ההיתרים שכתבתי שם בספרי ישנם גם בנ"ד ואין לכפול הדברים (ואם באנו לכתוב מה שנתוסף לנו מאז בהלכה זו יכיל ספר שלם) ובפרט שכת"ר הרגיש במכתבו בקצת היתרים היינו בצירוף סשא"מ שמצטרפין להיות ס"מ ובענין כלים דלא מושלי ובהיתר החכ"צ סימן קל"ד והיה לו להביא גם כן היתר המהר"ל מפראג (הו"ד בב"ש סימן י"ז ס"ק ס"ט) מטעם ממ"נ דמהנך טעמי לחודי' יש להתירה מכבלי העיגון:

(ב) ובפרט בנ"ד שנטבע בלא"ה במשאל"ס דכבר כתב המהרי"ט חאה"ע סימן ל"א דכל שיש עדות המועיל מה"ת שנטבע במשאל"ס אין להחמיר בהספיקות אח"כ דהו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ובנ"ד הא הוי שיעור כדי שתצא נפשו לכ"ע (יעו' בשו"ת הריב"ש סימן תט"ז ותשו' מהרי"ט שם סימן כ"ו ותשו' רדב"ז ח"א סימן רנ"ח וירושלמי פ"ה דשקלים ה"ד ושו"ת חת"ס ח"א סימן צ"ב ויעו' בתשו' אגודת אזוב שנדפס מחדש מהגאון האדיר בעל מראות הצובאות בחאה"ע סי' ל' שכתב לחלק בין נטבע במים נחים לנטבע במים שוטפים אשר אין שליט ברוחו לכלות את הרוח דאז סגי בשעה קלה שהוא רבע שעה יעו"ש) כיון שחפשו אותו משך גדול ולא מצאוהו וגם הביטו מסביב בכדי שעין רואה ולא ראו שום אדם יוצא מהמים יעו' רש"י יבמות ק"כ ע"ב ד"ה מן הארכובה גבי משאל"ס שכתב דחיישינן שמא עלה ברחוק פרסה או יותר שפלפלו האחרונים במ"ש רש"י ריחוק זה דוקא יעו' באגודת אזוב שם מ"ש ולפע"ד היה מקום לומר דהיינו דמה"ת

לא חיישינן שיצא למרחוק בכדי שעין רואה אלא דרבנן חשו במשאל"ס דיצא מרחוק בכדי שיעור הבטת העין (יעו' בשו"ת הב"ח סימן ע"ט) וא"כ יש להביא סעד קצת דעד פרסה הוא שיעור שליטת העין מדברי הש"ס (ב"מ ל"ג א') כי תראה יכול אפילו מרחוק ת"ל כי תפגע כו' תנא ומדדה עמו עד פרסה ומנ"ל לחז"ל דעד פרסה הוא מדדה ע"כ יש מקום לומר דמלישנא דקרא כי תראה דרשו דכל שיעור ראיה שהיא פרסה הוא מחויב עוד בדבר הזה ויש לדחות בזה כמובן בפשיטות ובפרט דצ"ע מדברי הש"ס בכורות (נ"ד ע"ב) וקים להו לרבנן דשיסתר מיל קא שלטא עינא דרועה יעו"ש ואכמ"ל דעכ"פ בנ"ד פשוט דיצאה מאיסור דאורייתא לכ"ע על ידי הטביעה שראו ושוב יש להקל בכל הספיקות הן בהכרתו והן בהסי' וכמו שכתב המהרי"ט וכמ"ש בש' מנחת משה שם דגם מ"ש גדולי האחרונים דבאיסורא דרבנן מהני ס"א (דהיתר זה הוא ג"כ בנ"ד וכבר קדמם בזה הגאון מגיני שלמה בתשו' פני יהושע סימן ז') נראה העיקר גם כן מהאי טעמא כיון דמספקא לן אי סימנים דאורייתא ע"כ באיסורא דרבנן הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ בתשובת בית שמואל אחרון אה"ע סימן ד' ומה"ט הקילו בסימני בגדים במשאל"ס דאף דחששא דשאלה דאורייתא הוא (וכמ"ש התוס' יבמות ק"כ ע"ב סוד"ה כליו) מ"מ ספיקא מיהו הוי ואם כן במשאל"ס הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכמ"ש גם כן הנוב"י שם סימן מ"ג ד"ה ואומר דהך ספיקא דדינא אי סימנים דאורייתא הוא עצמו הספק אי חיישינן לשאלה (וכמ"ש המהר"ל מפראג הו"ד בב"ש ס"ק ס"ט) ובאיסור דרבנן אמרינן ספיקא לקולא יעו"ש וכ"כ הגאון רח"כ אה"ע סימן כ"ח יעו"ש דעכ"פ בנ"ד יש לנו היתר מצד סימני הבגדים דמהני במשאל"ס גם כן מטעם ספיקא דרבנן וכסברת המהרי"ט:

ג והנה אף דבמקום חזקה לא מקילינן אף בדרבנן וכמ"ש הש"כ בדיני ס"ס דין כ' מכל מקום מלבד מ"ש שם בספרי דהיכא דהוי ספיקא דדינא יש להקל אף במקום חזקה דלא ישתנה הדין בשביל החזקה וכמ"ש המלמ"ל פ"ט מהלכות טומאת צרעת ה"א (יעו' מ"ש בספרי מנ"מ שם סימן ח' אות ה' וסימן י"א אות ב' ובחבורי לשד השמן פ"א מהלכות ממרים ה"ה ובחבורי ברכת משה קוה"ת סימן ט"ו אות ז' וסימן ל' אות ד' וסו"ס ליה) יש לומר עוד דלא שייך בזה לאוקמי אחזקה עפ"י דברי רבינו הר"ש פ"ב דמקואות דהיכא דטומאה דאורייתא אזלה לה לא שייך לאוקמי אחזקה לענין דרבנן כיון שאינו כמו שהיה מקודם יעו"ש (ובספרי ברכת משה קוה"ת סו"ס כ"ד וכ"ז) אם כן הכא נמי כיון דנטבע במשאל"ס ואזלה לה חזקת א"א דאורייתא שוב לא שייך לאוקמי אחזקת א"א דמעיקרא גם לענין דרבנן כמובן וביה א"ש סברת המהרי"ט דהקיל במשאל"ס בספיקן אף דלא מיירי שם בספיקא דדינא ועל פי סברא זו יש מקום להמציא חידוש בפסולי אתרוג דרבנן

אם יש בו ספק פסול ונטלו לצאת בו יהיה חמור יום השני מיום ראשון לפמ"ש התב"ש בבכור שור מ"ק דף כ' ובתשו' רעק"א בכמה דוכתי דחזקת חיוב הוי כחזקת איסור א"כ ביום ב' דאין עליז חיוב אלא דרבנן הוי ספיקא דרבנן במקום חזקה משא"כ ביום ראשון דהיה עליו חיוב דאורייתא ואחר שברך באתרוג זה אזלה לה החזקה דאורייתא ושוב ל"ש לאוקמי אחזקה גם לדרבנן ואכמ"ל] עכ"פ בנ"ד מלבד דיש צד היתר מצד הכרת הטב"ע דאף שידעו מהטביעה מכל מקום ה דעת הרא"ש פ' האשה שלום סימן ב' ג' דבשנים לא שייך בדדמי (יעו' בק"ע סימן ו' ורל"א מה שכתב המהריב"ל והמבי"ט) וגם יש דיעות דידיעה בזה לא הוי כראיה (יעו' בק"ע סימן תי"ד ובכנה"ג הגט"ו אות תי"ג שכתב שכן דעת הטור והתומת ישרים סימן קמ"ו ומהר"א ששון סימן א' ויעו"ש אות תמ"ו מ"ש בשם המהרח"ש סימן נ"ו) ועוד דאפילו בראה הטביעה מהני הטב"ע אם יש בו גם כן סשא"מ יעו' בש"ס יבמות קט"ו ע"ב וקאמרי סימן ובראש"ש ורז"ה שם וברמ"א סכ"ח אלא דמצד הכרת הטב"ע יש לנו חשש דאשתהי (המבואר בש"ס שם) ובאנו לפלוגתא דרבוותא אי גם היכא דלא שייך חשש דבדדמי בעינן שראוהו מיד ויעו' בתשו' החמ"ת שם ס"ק נ"ה וב"ש ס"ק צ' מ"ש בשם הרא"ם ומהר"ב אשכנזי ומהר"י בן לב ותשו' הרד"ך ואכמ"ל דעכ"פ צירוף להיתרא מיהו הוי הכרת פניו ובפרט דיש ג"כ סימני גוף ובגדים דיש הרבה מתירין דבדרבנן מהני ס"א וגם ל"ת לשאלה בדרבנן (ועוד כמה היתרים המבוארים בספרי שם) ובתשובה לנאוע ארתאנגילסק כתבתי להביא סעד לסברא זו דבדרבנן ל"ת לשאלה מסוגית הש"ס סוף יבמות לכשתהיה הפונדקית נאמנת ואכמ"ל בפלפול:

ד וכ"ז אפי' בסתם כלים דחיישינן לשאלה בדאוריית' אבל בנ"ד הלא הי' סימן הכרה בכתונת א"כ ל"ת בזה לשאלה בלא"ה דהוי מכלים דלא מושלי וכמ"ש הנוב"י מה"ת סי' ס' הן אמת דידוע דעת הב"י בתשובה (הו"ד בב"ש ס"ק ס"ט) דלדידן דסי' דרבנן חיישינן לשאלה אפילו בכלים דלא מושלי מ"מ הנוב"י קמא סימן ל"ב העלה בתיובתא שיטת הב"י ומסיק להלכה דלא חיישינן לשאלה בכלים דלא מושלי יעו' בכנה"ג הגב"י אות שס"ט שכתב שכן נראה דעת הרדב"ז ובפרט בנ"ד דלא הוי רק איסורא דרבנן דמשאל"ס הא כבר כתבתי בתשובתי לרו"מ (בספרי מנ"מ אה"ע סי' ה' אות י') להוסיף נופך על פי דברי הגאון תפארת צבי אה"ע סימן ל"ד בישוב קושית הב"ש דנמצא דבדרבנן לכ"ע לא חיישינן לשאלה בכלים דל"מ מטעם ממ"נ ואין לכפול הדברים שנדפסו בספרי יעו"ש [ומה שתפסתי רק מצד הכרת הכתונת אף שנמצא גם הפאס וזהו ג"כ מכלים דלא מושלי וכמו שכתב הנוב"י מה"ת סימן מ' ובסוף תשו' אבני מלואים עכ"ז לא ידעתי איך צירף

רו"מ לנ"ד היתר מצד הכרת הפאס הא לפי מה שמבואר בגב"ע נטבע רק בכתונת ושם ודאי לא היה מונח הפאס אלא בבגדים שנשארו על שפת הנהר אם כן מה מועיל לנו הפאס וכי יש לנו ספק מי הי' הנטבע הלא כולם ראו שליב בן יצחק נטבע ודאי רק דהחשש ה א שמא יצא לחוץ מרחוק והאיך מפיק לנו חשש זה מציאת הפאם ויתר בגדיו שידוע שהפשיט אותם והניחם שם קודם הטביעה דהכרת הבגדים גם בהרוג (או נטבע דעל ידי הבגדים נתברר לנו מי הוא הנטבע) לא מהני רק כשנמצא לבוש בבגדים ואף בנמצאו סמוכים להרוג יש מקום להקל יעו' בק"ע סימן תכ"ז ופנ"י גיטין כ"ת ובשו"ת רבינו חיים כהן סימן ל' ועכ"פ מצד הכרת הבגדים שפשטם קודם הטביעה אין ראיה רק לטביעתו והא המה בלא"ה ראוי שנטבע הוא והחשש דשמא יצא לא אסתליק בהכרת בגדים אלו זולת על ידי הכתונת שנמצא לבוש בו כשהוציאוהו מן המים ודאי יש להתיר] אכן בזה יש לעיין שרו"מ לא ביאר היטב איך היה הכרת הכתונת וכתב בקצרה את הגב"ע מראשקיב שהכירה אותו היטב שתפרה בו כמה טלאות וגם היה לה סימן בחוט אדום מהכביסה והכירה הסימן ולא ביארו אולי היתה הכרה רק מפני סימן הצבעים וכדומה דזה לא הוי הכרה דחיורי וסומקי לא הוי סימן כלל (זולת בהצטרפות שינוי הצבעים בכל מלבוש שהקיל בזה הגאון חתם סופר סימן מ"ח וס"ט גם הגאון מקארלין בקהלת יעקב סימן י' וי"ב דמיני הצבעים הנמצאים בכל א' ביחוד הפאשקעס א' שחור וא' לבן אין זה בכלל חיורי וסומקי יעו"ש באורך) או אפשר דהכרתה היה בטב"ע גמור את תפירתה והדעת תורה נוטה שהכירה בטב"ע (כמו שמצוי שכ"א מכיר מלאכתו וזה אפשר לברר גם אם הכירה בטב"ע) דעדיף מסי' ואף שלא היה הטב"ע בכל הכתונת רק במקום התפירה ודאי דמהני טב"ע אף במקום פרטי וכמ"ש השבות יעקב ח"ב סימן קט"ו לענין סימן השראם שהיה לו בפנים והיה ניכר אותו מקום בפנים בטב"ע דאפילו מאן דס"ל דסימן במקום מיוחד לא הוי ס"מ מכל מקום כיון שיש לו ט"ע באותו מקום של הסי' י"ל דעדיף כדאמרינן פג"ה דט"ע עדיף מסימן וכו' יעו"ש כן יש מקום לומר דטב"ע במקום פרטי של בגד מהני עוד יותר מס"מ ולשון הגב"ע שהכירה את הכתונת היטב שתפרה כו' נראה יותר שהכירה בטב"ע על ידי מלאכת התפירה ואופן התפירה וכדומה דזה עדיף מס"מ וכן דקדק הגאון בעל מאיר נתיבים חאה"ע שאלה לז בהגב"ע שהיה הכרת מכנסים והקנעפליך וכתב כעין ה בתשובתו שם (דף ס"ו ע"ב) דיה ולפי וכ"ש באם שנכרים בטב"ע דעדיף מסי' כסתם משמעות הלשון שהאשה והחייט הכירו וכו' ולא כתב שהכירו בסי' יעו"ש במ"נ:

ה ואדאתאן להכי שהיה טב"ע בבגדים יש צד להקל מצד כלים דלא מושלי אף לשטת הב"י בתשו' ה"ה הגאון מהר"מ ברבי אבד"ק פרעשבורג (הו"ד בנוב"י סי' ז') שכ' דהב"י בתשו' לא החמיר אלא בסימנים אפילו מובהקין אבל בטב"ע גמור מהני לכ"ע בכלים דל"מ אף דהנוב"י דחה דבריו בשתי ידים בתשו' אחת כתבתי דיש מקום בראש לומר דסברתו קילורין לעינים ועשיתי סמוכין לדבריו מכמה דוכתי בש"ס אלא דלשון הב"י בעצמו בתשו' יש לעיין קצת ואכמ"ל גם הרוחני בטב"ע דבגדים דעדיף מטב"ע דגוף דאין בזה חשש בדדמי אף בראה הטביעה כיון דבגדים אינם משתנים אי לאו דהיה מכירם הכרה ממש לא היה אומר בדדמי משא"כ בגוף דעשוי להשתנות פ"כ אף אם אינו מכירו לגמרי תולה משום דנשתנה קצת ואומר בדדמי והוא סברת הנוב"י סימן מ"ג (יעו' גם כן שם ד"ה והששית מ"ש עוד דבלא ראה הטביעה רק שמע בלא"ה ל"ש בדדמי בבגדים דמסתמא אין הקול יוצא באיזה בגדים נטבע פלוני כמובן) ובס' מנ"מ שם הבאתי גם כן דברי הנוב"י שנסתפק בזה וכעת נלפע"ד לפשוט ספיקו של הנוב"י מש"ס מפורש ב"מ י"ט ע"א רבב"ת אירכס ליה גיטא וכו' (יעו' מש"ל סי') אות ת' ט' ג"כ ראיה זו ואין לכפול הדברי' בדפוס) ויש לפלפל אכמ"ל גם שפיר כתב ר"מ לצדד משום דהסי' אמצעים מצטרפים לס"מ וכמו שכתב החמ"ת סימן מ"ג וב"ש ס"ק ע"ג ובנ"ד הא מלבד השומות הא דשערותיו תלתלות (געקרייזעלט) ג"כ הוי ס"א וכמו שכתוב בשו"ת קהלת יעקב סו"ס י"ג שכתב גם סניף גדול מהסימן אשר היו כל שערות ראשו סלסלאות געקרייזעלט אשר זה אינו מצוי כלל ועכ"פ יחשב זה לס"א יעו"ש ואף דרק סימנים אמצעים מצטרפין ובנ"ד השומא לחד לישנא בש"ס יבמות ק"כ הוי רק סימן גרוע וכו' משמעות הטור בסימן י"ז (והאחרונים חלקו על הב"ש שם ס"ק ע' שכתב דשומא הוי ס"א) מ"מ כבר כתב בשו"ת רעק"א סימן ק"ז דבר מושכל דשומא מצטרפת לסימן אחר אמצעי דאי סימנים דאורייתא (דאז הוי שומא סי' גרוע לדעת חכמים דאין מעידין על השומא כמבואר בש"ס שם) אם כן סגי בסימן האמצעי. השני ואי סי' דרבנן אז הוי שומא גם כן ס"א ומצטרפין שני סימנים האמצעים ובנ"ד הא איכא עוד צירוף דעת הרד"ך (הו"ד בב"ש ס"ק ע"א) דצמצום מקום גם בשומא הוי ס"מ ובפרט בנ"ד דהיה לו שני שומות בצמצום מקום ובענין איך שיהיה הצמצום מקום יש להאריך בדברים וכתבתי בתשו' א' בארוכה אכמ"ל דבנ"ד בלא"ה יש כמה צדדי היתר גם יש לצרף היתר קצת מה שכתב הגאון בעל משיבת נפש בקונטרס עגונות שלו הו"ד בס' נה"ש הוספה לקונטרס עגונות למהר"א אלפאנדרי בפתיחה ב' לענין א' שנטבע וצעק בשעת טביעה ראטיוועט איך בין פאר בייא דודאי לב יודע מרת נפשו שימות כהאי דתנן משיאין עפ"י בת קול וכו' איש

פלוני וכו' ומנא ידע דלמא אתא אחד ויעשה לו רפואה אע"כ משום דלב יודע מרת נפשו יעו"ש ואף כי יש לפקפק בדבריו (אבל גברא רבא אמר מלחא וכו') וגם יש לחלק דהתם בנידון דהמשיבת נפש אמר איך בין פאר בייא משא"כ בנ"ד דצעק אהה אהה הצילו אותי ואל אטבעה ווייא ווייא ראטיוופט איך זאהל ניט דער טרענקין ווערין וכו' דאפשר לומר להיפוך דלא הרגיש בנפשו שהוא מת אלא שעומד להנצל אם ישתדלו כדרך כל הנטבעים שצועקים להצילם ויש מקום לפלפל בזה ואין צורך דבנ"ד בלא"ה יש כמה צדדים ברורים להיתר כמש"ל ע"כ גם דעתי העניה מצטרפת להתיר האשה לאה בת ליב שמש מכבלי העיגון ויתירו אותה בב"ד של שלשה כמו שכתוב בשו"ת רח"כ סו"ס כ"ג בשם אביו שלא התיר מימיו עגונה בפחות משלשה וכן נהוג הוא יעו' גם כן בשו"ת חת"ס ח"א סו"ס מ"ח ובשו"ת הריב"ש סימן א ובביאור הגר"א ס"ק קכ"ט וקל"א:

כ"ד הדו"ש משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן ג

תשובה להרב החריף ובקי זית רענן מו"ה מרדכי ג"י אבד"ק נאווע ארחנגילסק (מאראהוויצא) בענין עגונה א' שנטבע בעלה בספינה ששטה על נהר סינאכא לארחאנאראד וכל הנוסעים באו במצולה תחת הגליד והכפוד. (א) בדבר שאלתו באשה לאה א' מ' משה מעירם עגונה וגלמודה מבעלה משה זה שלש שנים שישב על ספינה בנהר סינאכא לשוט מעירו לארחאנאראד הוא ועוד שלשה אנשים ובמקום מים החדים נהפכה הספינה ונפלו במצולה תחת הגליד והכפור (כי עדיין היה הגליד על כל פני הנהר ורק באמצע הכפור סללו הספנים דרך קצר בקרדומות שהספינה תוכל לשוט מעבר זה לעבר השני) ועמדו שם כמה אנשים בעת הטביעה לערך ג' שעות והביטו על כל גדות הנהר עד מקום שעינם היה מגעת וגס הלכו על שפתי הנהר משני עבריהם ברחוק ווערסט אולי ימצאו אותם ולשוא היה תוחלתם אז אך באיחור ג' שבועות נמצא נטבע א' שהכירו אותו בטב"ע גמור ובאיחור ה' שבועות נמצא נטבע שני וזה שנתים שעמדו נכרים על שפת הנהר לצוד עצים הנשטפים וראי מרחוק דבר הצף על פני המים וחשבו כי חתיכת עץ הוא וכאשר המשיכו בכלונסות לשפת הנהר ראו כי עץ השדה אדם הוא והכירו שיהודי הוא כי היה עליו הארבע כנפות עם הציצית ופרצוף פנים לא היה לו כלל וגם השערות והזקן נחסרו לגמרי וכשהודיעו מזה לאשת מ' משה ולאשת הנטבע השני באו להגיד סי' במלבושים ונמצא הכל כדברי האשה לאה א' משה ואף כי

המלבושים היו במקומות הרבה חסרים ובלוים עכ"ז מאת ה' היתה זאת הפלא ופלא כי במקומות הסימנים לא היה בלוי ונשחת כלל ומנעליו היו שלמים כמו חדשים והכיר הסנדלר מלאכתו מהמנעלים שתפר לו וזה הוא הסי' שאמרה האשה לאה ונמצאו דבריה מכוונים הארבע כנפות היה מסחורה ציעץ עם פאסין והאלדז שטיעק של פאטשעליא משי והשזילעט וואס ער האט גקויפט איז ער מיט איין אוסגישניטענם האלדז און דיא קנעפליך זענין ציא פיער לעכליך און איך האב זייא אליין צוא גינייט והחייט הכיר היטב את מלאכה שלו אפילו בלא סימן וגם אמר סי' בהקעשינא איך האב גדארפט פאר זיימען אזוים און איך האב גמוזט ע"י סיבה פאר זיימען פאר קערט דיא פלעציא און האב גמוזט שטיקיווען וציייר לכת"ר מקודם איך היה שינוי עשיית מלאכתו בזה וכן נמצא מכוון זה תוכן השאלה בקצרה:

ב והנה אף כי בענינים אלו יש לטייל בעה"י בארוכה בתוך כרם ה' צבאות על פי דברי הש"ס והפוסקים אשר לא יספיקו כמה גליונות אכן מחולשת כחי ורוב טרדותי אצלתי רגעים אחדים להשיב בקצרה רק במה שנוגע לדינא בעזר החונן דעה דהנה בנפל למשאל"ס לתוך מקום הפתוח בנהר שנקרש סביבות המקום שנפל כבר הורו למעשה להקל בזה לחודיה בזמן הב"ח והט"ז יעו' מה שכ' אבי זקני הט"ז (סימן י"ז ס"ק מ"ה) דהמהרש"א היה מן המתירין ודקדק כן מלשון רש"י יבמות (קכ"א א') גבי אגמי דסומקא דהיכא דאינו יכול לשוט למרחוק לא אסרו וכ"כ בשו"ת הב"ח סימן ק"ד וביתר ביאור שם סימן ע"ט דכיון שנטבע ובא לו תוך המים שתחת הקרח דליכא למיחוש לא לגלים ולא לדף הדבר פשוט דאשתו שריא והביא שם בסוף תשובתו דברי המהר"מ פאדאווה (סימן ל"ו) דחזינא קמאי דקמאי שבקשו עלילות להקל במשאל"ס רק שמצאו קצת ראיות לעלילותם ע"כ בנ"ז דאין תקנה לעגונה זו אלא ע"י עדות זה כו' הבא להחמיר עתיד ליתן עליו את הדין ומסיק דהסכימו אתו רוב גדולי ארץ ובתוכם המהרש"א ונשאת לאיש יעו"ש אכן הגאון מגיני שלמה בתשו' פני יהושע ח"א סימן ז' החמיר בזה דאין לנו לבדות סברא מלבנו לחלק בין מים קרושים לשאינן קרושים כיון דלא מצינו חילוק זה מבואר ואף דמסברא פשוטה א"א לו לחיות כה"ג שאין לו שום אויר וכו' מ"מ קשה להתיר אשה מסברא ואצ"ל במשאל"ס דרובן לאבוד ואפ"ה החמירו חכמים כו' משום חומרא דא"א חשו למיעוטא ה"נ איכא למיחש דלמא איכא אחד מני אלף שיכול לחיות יעו"ש בדב"ק ובודאי חלילה לנו לעשות מעשה להקל בענין חמור כזה נגד רבן של ישראל בעל ס' מגיני שלמה דבאמת הנה זה כמה שנים העירותי על דברי הב"ח בתשו' דהוכיח דהיכא דליכא למיחוש לגלים ולדף הדבר פשוט' דאיתתא שריא דדברי קדשו צ"ע די"ל דלא הצריכו

בגמרא שם יבמות קכ"א לטעמא דגלי אלא גבי אגמא דסומקא דקוו וקיימו משא"כ בנהרות הנמשכים אע"ג דליכא גלי מ"מ מרוצת המים הזוחלין ונמשכין הם נושאים אותו ובתוספתא שם שאמרו ג"כ טעמא דגלי היינו גבי ים דהוי כמקוה יעו' פ"ה דמקואות מ"ד ובש"ס מכות ד' ע"א ודוקא לים הגדול דקאי וקיימא, אחר זמן מצאתי להצ"צ החדש אה"ע ח"א סימן ס"ת אות ב' שהאריך בזה ואכמ"ל ויעו' גם כן בתשו' נוב"י מה"ת סימן נ"ח שהעיר ג"כ דלמה לא ניחוש למחילה של דגים: [ג] אמנם כן בנ"ד שהיה ג"כ טב"ע וסי' בבגדים שפיר יש להקל כיון דעמדו שם אנשים בעת הטביעה לערך ג' שעות דאף אם לא היה נקרש לא הוי אלא איסורא דרבנן דהוי שיעור כדי שת"נ (יעו' בשו"ת הריב"ש (סי' תט"ז) ותשו' מהרי"ט שניות אה"ע א כו) ותשו' רדב"ז ח"א (סי' רנח) וירושלמי פ"ה דשקלים ה"ד ותשו' חת"ס ח"א סי' צב) ובאיסורא דרבנן לא חיישינן לשאלה וכמ"ש הנוב"י (סי' מג) ותשו' חת"ס שם (סימן צב) ד"ה דברי ולא עוד דבנ"ד שנטבע תחת הקרח שרבו המקילין ועיקר המחמיר בזה הוא המגיני שלמה בשו"ת פנ"י א"כ יש להמציא דהוא בעצמו מודה להקל בכג"ז לפמ"ש הנוב"י שם לתלות קולא זו במה שהמציא שם ג"כ להקל דבאיסורא דרבנן סמכינן אס"א וכיון דסמכינן אסימנים אמצעים באיסורא דרבנן ממילא סמכינן אבגדים ג"כ באיסורא דרבנן יעו"ש ד"ה ואומר וא"כ הא בקולא זו דס"א בדרבנן כבר קדמו הגאון מג"ש עצמו בפנ"י שם (סו"ס ז) דבמשאל"ס דאינו אלא חששא דרבנן כיון דמן התורה ודאי מת סמכינן אס"א יעו"ש ולפי הנ"ל ממילא גם בחששא דשאלה יש להקל במשאל"ס לדעתו א"כ אתתא דא שריא גם לדעת הפני יהושע עצמו ובפרט לפמ"ש בספרי מנחת משה חאה"ע (סימן ז סוף אותי) דהעיקר נראה מה שהקילו האחרונים בדרבנן לסמוך אסימן אמצעי הוא משום כיון דמספקא לן אי סי' דאורייתא ע"כ באיסורא דרבנן הוי ספיקא דרבנן ולקולא יעו' ג"כ בשו"ת בית שמואל אחרון אה"ע (סי' ד) שכתב כן (אכן בפנ"י שם מבואר דדעתו להקל בדרבנן מטעם הם אמרו והם אמרו וכמ"ש בספרי שם (אות ד וסי' ה סוף אות א) דמוכרחין לומר כן בדעת המהר"מ ב"ב יעו"ש ודו"ק) א"כ מהאי טעמא יש להקל ג"כ בחששא דשאלה אף דהוי חששא דאורייתא (וכמ"ש התוס' יבמות קכ ע"ב סוד"ה כליו ניחוש לשאלה מן התורה) מ"מ ספיקא מיהו הוי וא"כ במשאל"ס הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכמ"ש ג"כ הכי להדיא הנוב"י שם דהך ספיקא דדינא אי סי' דאורייתא הוא עצמו הספק אי חיישינן לשאלה (וכמ"ש המהר"ל מפראג הו"ד בב"ש שם ס"ק ט) ובאיסורא דרבנן אמרינן ספיקא לקולא יעו"ש וכ"כ הגאון רח"כ בתשו' אה"ע (סי' כח) יעו"ש ואף דבמקום חזקה לא מקילינן בדרבנן וכמ"ש הש"כ בכללי (ס"ס דין כ) מ"מ מלבד מ"ש שם בספרי דכיון דהוי ספיקא

דדינא יש להקל אף במקום חזקה דלא ישתנה הדין בשביל החזקה וכמ"ש המשנה למלך פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"א (יעו' מ"ש בס' מנ"מ שם (סי ח אות ה וסי' יא אות ב) ובחבורי הקטן לשד השמן פ"א מהלכות ממרים ה"ה ובס' ברכת משה בקוה"ת כי' טו אות ז וסי' ל אות ד וסו"ס לה) י"ל עוד דלא שייך בזה לאוקמי אחזקה ע"פ דברי הר"ש פ"ב דמקואות דהיכא דטומאה דאורייתא אזלה לה לא שייך לאוקמי אחזקה לענין דרבנן כיון שאינו כמו שהיה מקודם יעו"ש (בספרי ברכת משה קוה"ת סו"ס כד וכז) א"כ ה"נ כיון דנטבע במשאל"ס ואזלה לה חזקת א"א דאורייתא שוב לא שייך לאוקמא אחזקת א"א דמעיקרא גם לענין דרבנן כמובן (וע"פ סברא זו כתבתי בתשו' להמציא חידוש בפסולי אתרוג דרבנן דיהי' חמור יום השני מיום הראשון וכו' יעו' מש"ל סי' אות ג ואכמ"ל):

[ד] ולפע"ד יש להביא סעד קצת לסברא זו (דבאיסורא דרבנן ל"ח לשאלה) מדברי הש"ס סוף יבמות שם לכשתהא הפונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וכו' יעו"ש בתוס' דלא היתה ממש מסיחה לפ"ת ויעו' בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קל) בפי' הסוגיא דאליבא דכ"ע אפילו הא דבשביל דחזינינהו בכי' לא נחשב בשביל זה מסל"ת ממש אלא התחלת מסל"ת קצת וע"י שאחר ששאלו אותה איה חברנו הראתה להם מקלו ותרמילו ס"ל לרע"ק דנעשה מסל"ת גמור כו' והחכמים ס"ל בכל הני הוכחות דוקא דקא בכיא וגם הראתה להם מקלו ותרמילו וקברו בכל זה אינו נחשב למסל"ת גמור והא דהאמינו אותה היינו משום דע"י כל ההוכחות הנזכרות אע"פ דלא הוי מסל"ת גמור מ"מ לא גרע מעד א' יעו"ש (ובתשו' צ"צ סי' מב ובצ"צ החדש סי' עז) ויש להבין דאיך מצרפין כל הוכחות כיון דמה דבכיא והראתה קברו לא הוי' כמסל"ת ומה דהראתה מקלו ותרמילו הא אפי' בבגדים שעל גופו חיישינן לשאלה אכן יש מקום לומר ע"פ דברי המבי"ט הו"ד בק"ע (סי' רכא) דאם נאבד יהודי בדרך שהלך ממקום פלוני למקום אחר ואח"כ באותו הדרך נמצא הרוג מדאורייתא תלינן שזהו הנאבד יעו"ש (ובשו"ת שביעקב אה"ע סי' יא ונוב"י קמא סי' מו) וא"כ גם בזה שהראתה להם קברו דיש בידם לפתוח הקבר ולראות אף דלא יכירוהו (יעו' בשו"ת כנסת יחזקאל סי' מו ודו"ק) עכ"פ יראו דנקבר שם מת וא"כ יש מקום לומר דהוי כנמצא מת במקום שנאבד והניחוהו שם דמדאורייתא תלינן שזהו ושפיר מהני הוכחת הבגדים מקלו ותרמילו דל"ח לשאלה באיסורא דרבנן ואף דהתם לא נמצאו הבגדים על גופו דיש מקום לפלפל בזה דלא הוי כמלובש בהם (יעו' ב"ש ס"ק סט ובפנ"י בחידושיו לגיטין כח ובשו"ת נוב"י (סי' נב) סוד"ה ובנדון ושו"ת צ"צ (סי' קו) המובא בק"ע סי' תכז ובשו"ת רח"כ אה"ע סי' ל ודו"ק) עכ"ז מהני הוכחת הבגדים לחששא דרבנן מכש"כ במלובש בבגדים וליכא רק

איסורא דרבנן דמשאל"ס די"ל דל"ח בזה לשאלה ויש בזה לפלפל לסתור ולבנות ואכמ"ל דעכ"פ קצת סעד איכא לסברת גדולי האחרונים הנ"ל ואף שכתבתי בספרי מנ"מ אה"ע וסי' ז אות ד) דיש סתירה לסברא זו מדברי התוס' יבמות (קטו ב) ד"ה וקאמרי דרוב האחרונים הקשו מזה על סברא שחידשו דבמשאל"ס סגי בס"א וכן עמד בזה בשו"ת פנ"י שם והוספתי להקשות משם גם על סברא זו דבמשאל"ס ל"ח לשאלה ע"פ דברי רח"כ שהוכיח מדה"ת נגד דעת מהר"ל מפראג המובא בב"ש יעו"ש בספרי מ"מ מלבד מ"ש לתרץ דלא יסתרו דברי התוס' לסברא זו הנה בלא"ה לפי סברת הפמ"א שהבאתי שם דהיכא דליכא רק עדות דרבנן אף במשאל"ס הדרא לחששא דאורייתא א"ש וכמ"ש שם ואף דהוכחתי שם (סי' ד) מכמה מקומות נגד סברא זו דכיון דהוצרכו לתקן בעדות אשה שיהיה נאמן אפי' אשה ונכרי מסל"ת ממילא גם דברי עד זה מאומתין אצלינו כשני עדים מ"מ אף אי נימא כן להלכה נלפנ"ד להוסיף נופך דעכ"פ מדברי התוס' לק"מ לשיטת התוס' עצמו חולין (עג ע"ב) ד"ה הוכשרו שהקשו דר"מ ס"ל כר"ש דשחיטה מכשרה ור"ש נמי כו' מפרש רב אשי שם (קכח א) דטעמו משום דשחיטה מכשרה ולא דם ושחיטה נמי לא מכשרה הואיל ואינה מתרת האבר באכילה וקשה ואמאי והרי מותרת באכילה מן התורה ותירצו דמשום דמדאורייתא לא מכשרת שחיטה אפי' לר"ש כו' וכיון שאבר אסור מדרבנן לא מהני ליה הכשר שחיטה יעו"ש דמבואר סברתם דבודאי היה ראוי לומר אוקמי אד"ת דמותר האבר באכילה והוי הכשר משא"כ בזה דמה"ת בלא"ה ל"מ הכשר שחוטה כלל ואי ניזל בתר דרבנן הרי האבר אסור באכילת ולא הוי הכשר וא"כ ע"פ שיטת התוס' אף אי נימא דבמשאל"ס מהני ס"א בגוף או טב"ע בבגדים היינו משום דאוקמינן אדאורייתא דבלא"ה מותרת אבל אי ליכא רק עדות דרבנן על הטביעה א"כ שוב אין להקל משום דאוקמינן אד"ת כיון דמה"ת אין שום עדות כלל וכעין, סברת הפמ"א ועכ"פ ל"ק מתוס' יבמות לשטת התוס' עצמו בחולין ויעו' מש"ל (סי אות ה ו): [ה] וכ"ז אפילו בסתם כלים דחיישינן לשאלה בדאורייתא אבל בנ"ד היה ג"כ טב"ע במנעלים שהכירם הסנדלר במלאכתו א"כ הא בלא"ה כתב השבות יעקב ח"ב (סי' קיג) דמנעלים על הדרך ודאי לא מושלי אינשי שמתקלקלים מאד וכמ"ש הטור בחושן משפט (סי' ע"ב) כלים שמקפידין עליהם להשאיל כו' או שמתקלקלים יעו"ש הן אמת דדעת הב"י בתשו' (הו"ד בב"ש ס"ק סט) דלדידן דקיי"ל סי דרבנן חיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי מ"מ הא יש לנו עמוד גדול בהוראה הגאון מהר"מ ברבי האבד"ק פרעסבורג הו"ד בנוב"י (סי' נא) דזה דוקא בסי' אפי' מובהקין אבל בטב"ע גמור פשוט דמהני לכ"ע בכלים דלא מושלי ואף דהנוב"י דחה דבריו בשתי ידים אלא דמרוב חביבותא מצא

קצת סברא דבאמת שאלה לא שכיח אבל עכ"פ ע"צ האפשרית הוא אלא מיעוטא היא ול"ת ליה וגם ס"מ ביותר ג"כ בצד האפשרות הוא שימצא בגד כזה ע"כ כשמצטרפין שני חששי המועטים יחדיו ה"ל פלגא יעו"ש מה שהפליא לסתור דבריו ולפע"ד יש מקום בראש לומר כן דכעין סברא זו מצינו בש"ס ברכות (נג א) ה"ל מיעוטא לכשפים ומיעוטא נמי לגמר את הכלים אשתכח רובא דלאו לריחא עביד יעו"ש וכעין ה כתב הר"ן פא"ט גבי הא דלוקחין בצים דמיעוטא דטמאין כי מסמכינן להו בהדי מיעוטא דנבלות וטרפות ה"ל רובא א"נ מחצה על מחצה יעו"ש וא"כ גם ה"נ דדוקא בס"מ בכלים מצטרפין המיעוטין אבל היכא דמכירין הכלים בטב"ע דאין שום ספק לומר דאתרמי אחר כמותו לא חיישינן לשאלה בכלים דלא מושלי ולהכי תמור בעדי אוכף דמכירין בטב"ע לאוכף שהוא שלו (כפרש"י ב"מ שם כז ע"ב ד"ה אימא) מהדרינן וא"ש דל"ת לשאלה בטב"ע בכלים דל"מ ומיושב קושית הב"ש שכתב דהסוגיא אינו מיושב [אלא דהמעיין בתשו' ב"י עצמו שם (סי' ז) צע"ק להעמיס זאת בדבריו שכ' בתחלה וכי אמר רבא כו' ומכיר הכיס בטב"ע ונאמן במיגו כו' וא"כ גבי עדות אשה דליכא למימר מיגו אין מעידין אפי' על כיס כו' וע"ז סיים הב"י שם סברתו אבל כיון דמספ"ל אי סי' דרבנן אפי' בכלים דליכא למיחוש לשאלה לא הוי סימן יעו"ש ובעיקר קושית הב"ש מ"ש דהסוגיא אינו מיושב יש מקום לישב עוד בפשיטות ע"פ דברי הפנ"י בחידושיו לכתובות (יב ע"ב) ד"ה בגמרא אתמר שהקשה לפי מה דקיי"ל ברי ושמא ברי עדיף אמאי אצטריך קרא לאהדורי אבידה כו' תיפוק ליה דבלא"ה מהדרינן אפי' בלא סי' אלא בטב"ע כיון שטוען ברי ואין אדם מכחישו בברי דהמוצא טוען שמא ואין לו ג"כ חזקת ממון כמ"ש התוס' סופ"ק דמציעא ותירץ דהמוצא מצי למימר דלאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציא מן המוחזק דוקא משא"כ הכא דלא הוחזק יעו"ש והשתא א"ש דגבי מציאה מהני עדי אוכף או ס"מ דאף דחיישינן לשאלה בכלים דלא מושלי גם בעיגונא דאתתא היינו אף דלא שכיח דמשאיל חיישינן דלמא אתרמי ליה איש כלבבו והשאיל לו משא"כ במציאה שפיר אמרינן בזה ברי ושמא ברי עדיף כיון דעכ"פ אין כאן רובא דעלמא למיזל בתריה כמובן] ובזה א"ש ג"כ מה דהב"ש סתר ראיית המהר"ל מפראג שדקדק דאמאי לא תני במשנתינו רבותא יותר דאפילו טב"ע שהוא דאורייתא ל"מ משום דחיישינן לשאלה והוכיח מזה דאי סי' דרבנן ל"ח לשאלה וסתר הב"ש ראיה זו די"ל דמיירי בכלים דלא מושלי דל"ח לשאלה וא"כ הא לשיטת הב"י הקושיא במקומה עומדת דה"ל לאשמעינן במתניתין דאפילו טב"ע לא מהני כיון דחיישינן לשאלה אף בכלים דל"מ אבל לפמש"ל להכריח כחילוק הגאון מהר"מ ברבי)

א"ש דרק בסימנים חיישינן לשאלה בכלים דל"מ אבל כשמכירין הכלים דל"מ בטב"ע לא חיישינן לשאלה לכ"ע:

[ו] אמנם כן אף לדעת הנוב"י שדחה חילוק זה (דמהר"מ ברבי) ויש לפלפל בכל דבריו ולישב תמיהותיו לפע"ד ואכמ"ל כיון דלדעתו בלא"ה אין להחמיר דהא (בסי' לב) העלה בתיובתא שיטת הב"י ומסיק להלכה דל"ת שאלה בכלים דלא מושלי (גם בסי') ויעו' בכנה"ג הגהת ב"י (אות שסט) שכתב שכן נראה דעת הרדב"ז ועוד דאף לשיטת הב"י ואף אי נימא דחיישינן לשאלה אף באיסורא דרבנן (דחשש דשאלה חמור טובא מהא דאמרו ס"א לא מהני דמהני עכ"פ בדרבנן משום דשאלה הוי תשש דאורייתא וכמש"ל אות ג) מ"מ בכלים דלא מושלי י"ל דלכ"ע ל"ח לשאלה באיסורא דרבנן כיון דעיקר חומרות הב"י בכלים דל"מ הוא משום דסי' דרבנן וצריך ס"מ וע"כ אף בכלים אלו ליכא ס"מ ביותר כיון דלפעמים משאיל אותם יעו' בתשו' ב"י וב"ש נמצא דכלים דל"מ הוי עכ"פ כס"א בגוף (וכעין סברא זו כתב הנוב"י סי' לב ד"ה ואפילו להב"ש) דמהני בנ"ד דלא הוי רק איסורא דרבנן ובפרט דעיקר המחמיר בדין זה הוא הפני יהושע דס"ל דתחת הקרח הוי כמשאל"ס והוא בעצמו כתב להדיא שם להקל במשאל"ס דסגיא בס"א בגוף וכמש"ל (אות ג) וטב"ע דכלים דל"מ הוי כס"א בגוף ויעו' בס' מנ"מ אה"ע שם (סי' ה אות י) שכתבתי להוסיף נופך בזה דבאיסורא דרבנן לכ"ע ל"ח בכלים דל"מ ע"פ דברי הגאון תפארת צבי אה"ע (סי' לד) בישוב קושית הב"ש יעו"ש דמהני ממ"נ ואין לכפול הדברים שנדפסו בספרי ועוד דלפמ"ש רו"מ דהיה טב"ע וסי' בכל הבגדים כבר כתב המהרי"ט שניות חאה"ע (סי' לה) דל"ה לשאלה בכל בגדיו דאין אדם עושה מעשה שטות להכא ל כל בגדיו וישאר ערום (ובתוך הבגדים היה ג"כ בגד של ציצית דמבואר שם במהרי"ט דציצית לא מושלי אינשי) גם בשו"ת גאוני בתראי (סו"ס ב) כתב דפשיטא דלא השאיל כל בגדיו וכ"כ שם (בסימן מט) יעו"ש ובשו"ת נוב"י (סי' נב) וכ"כ בשו"ת רת"כ (סי' לד ול"ו) הן אמת דגם ע"ז יש חולקין א' מגדולי הפוסקים ה"ה א"ז הב"ח בתשובה פ"ו סוף ד"ה והכי מוכח שכתב ולפ"ז ודאי משמע דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים דאפי' נמצאו כל כליו עליו חיישינן לשאלה וכו' יעו"ש מ"מ הא בנ"ד לדעת הב"ח עצמו אתתא דא שריא כיון דבעלה נטבע תחת הקרח כמש"ל (אות ב) נמצא דממ"נ יש להתיר יעו' בב"י או"ח (סימן ד) בדברי תשו' הרשב"א ובב"י יו"ד (סי' קצ"ו) ובד"מ יו"ד (סימן נד) הו"ד בש"כ שם (ס"ק ט) (וצ"ע מדברי הד"מ אה"ע סי' מה ס"ק ד) ובש"כ חושן משפט (סי' כה ס"ק יט) ובס"ט (סי' קפד ס"ק יא) ואכמ"ל. הן אמת דעל הכרת הבגדים בטב"ע כיון דידעו כולם מטביעת אנשים אלו א"כ יש לכאורה חשש בדדמי

לדעת מהר"ב אשכנזי והרשד"ם ומהרי"ט דידע מהטביעה הוי כראה יעו' בק"ע (סי' רמו ושל"ט) (וזה ודאי דאף בנטבעים הרבה שייך חשש בדדמי וכמ"ש בתשו' נוב"י (סי' מז) ד"ה ומה לסתור דעת הרב מהר"י הכהן שרצה לחלק דבנטבעים הרבה לא שייך בדדמי והוא דבר פשוט דהא מקור החשש דבדדמי כתבו הפוסקים דהוא עובדא דיבמות קט"ו שהתיר רבי נשותיהן יעו"ש בתוס' ורא"ש והא מיירי בהרבה נטבעין) מ"מ מלבד דבכג"ז גם בטב"ע דגוף יש מקילין דהא דעת הרא"ש פרק הא"ש (סי' ב ג) דבשנים לא שייך בדדמי ודעת מהריב"ל (סי' ב) והמבי"ט (יעו' בק"ע סי' י ורל"א) דגם בפסולים הדין כן וגם בידע הטביעה יש דעות דלא הוי כראה יעו' בק"ע (אות תי"ד) ובכנה"ג הגטו' אות תי"ג שכתב שכן דעת הטור והתומת ישרים (סי' קמז) ומהר"א ששון (סי' א) (ובפרט דמציאת הנטבע היה אחר זמן רב מן הטביעה דאפשר דנשכח מהם ענין קול הטביעה) וכ"ז אפי' בטב"ע דגוף מכש"כ בטביעת עין דבגדים כבנ"ד אף דהנוב"י סי' כח) כתב דגם בטב"ע דבגדים שייך חשש בדדמי מ"מ הא מדברי המהר"מ פאדאוואה (תשו' לו) לא משמע כן וכאשר הנוב"י בעצמו עמד בזה ואח"כ (בסי' מג) כתב לחלק דדוקא בטב"ע דגוף כיון דמשוי להשתנות ע"כ אפילו אם אינו מכירו לצרי תולה דהוא משום דנשתנה קצת ומשום זה אומר בדדמי אבל הבגדים דאינם משתנים אי לאו דהיה מכירם הכרה ממש לא היה אומר בדדמי (יעו"ש ג"כ ד"ה והששית מה שכתב עוד דבלא ראה הטביעה רק שמע קול איש פלוני נטבע מן הסתם אין הקול יוצא באיזה בגדים נטבע ולכך לא שייך לומר על הבגדים בדדמי) ולפע"ד יש לפשוט ספיקו של הנוב"י מש"ס מפורש (בב"מ יט ע"א) רבב"ח אירכס ליה גיטא בי מדרשא אמר אי סי' אית לי בגוויה אי טב"ע אית לי בגויה אהדרוה ניהליה אמר לא ידענא כו' אי משום טביעת עינא וכו' ולפי דברי הנוב"י (סי' כח) איך מהני הטב"ע בגט כיון דהוא ידע מנפילה איכא למיחוש לבדדמי ושמא זה הגט נפל מאחר א"ו דבדבר שאינו משתנה לא שייך חשש בדדמי ויש בזה לפלפל אכמ"ל יעו' מש"ל (סי' אות ח ט):

[ז] אמנם כן מה שכתבתי הוא באופן אם נתפוס שהיה סי' וטב"ע בבגדים כי רו"מ לא ביאר כל צרכו איך היה ההכרה היטב ולכן אם נדקדק בגב"ע שכתב בקצרה יש מקום גדול לפקפק בהכרת הסנדלר מלאכת המנעלים והכרת החייט המלאכה שלו דלא מקרי טב"ע במלבושי הנטבע משה דמנלן דזהו מלבושי משה דלמא הוא מלאכת הסנדלר והחייט שעשו מלאכתם גם לאיש אחר וכעין זה כתב הצ"צ החדש אה"ע ח"א (סי' מט סוף אות א) זה לשונו ונדון סימני כליו שהר"צ חייט הכיר המכנסים ואמר בזה"ל איך האב דער קענט אז דאס איז מיין מלאכה כו' איני יודע האיך חשוב זה לראיה שהמה

מכנסים של בעל האשה זו דלמא איש אחר הוא שהיה לבוש ג"כ מכנסים של החייט הנ"ל עכ"ל הצ"צ וכן מה שאמרה האשה שתפרה בעצמה הקענפליך להשזילעט לא ביאר דו"מ אם הכירה ד"ז בטב"ע אמת דיש מקום לומר דכיון דהסנדלר והחייט הכירו בעל האשה זאת מחיים ומלבושיו שתפרו לו ומזה האיש משה אנו מדברים מסתמא הכירו בטב"ע את מלאכתם והכירו צמצום מקום חפירתם הידוע להם במלאכת מלבושי האיש משה אשר ע"י הכרה זו יודעים הם שזה הוא האיש משה וכעין סברא זו כתב החכם צבי (סי' קלד) לענין פציעה במצחו אף שלא צמצמו המקום מ"מ כיון שע"י כן הכירוהו מסתמא באותו מקום מהמצח שהיו יודעין ומכירין בו באותו האיש הנאבד מצאו במצת האיש הנמצא יעו"ש שסיים לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכבר קדמו בסברא זו המהרי"ט שניות חאה"ע (סי' לה) ד"ה ועל סי' שבגופו ויש לחלק קצת בזה לנ"ד כמובן אבל א"צ דלפי השערתי בטח העידו לפניו שהכירו בטב"ע מלאכתם שעשו להנטבע משה אלא שלא ביאר כן במכתבו (ובמלאכת המנעלים כתב רו"מ במכתבו הכיר מלאכתו מהמנעלים שתפר לו דמשמע דהיינו להנטבע משה ואם לאו יוכל לברר עוד אם יעידו הבע"מ שהכירו בטב"ע את מלאכתם שעשו להנטבע משה בעל א' לאה העגונה דאז הוי טב"ע גמור בבגדי הנטבע ובאופן זה דוקא כתבתי לסמוך על היתר הכרת בגדיו גם לא הזכיר רו"מ בהגב"ע רק שמו לבד והא בעינן שמו וש"א ושם עירו כמבואר סי"ח ויש בענין זה אריכות דברים אבל א"צ דהא בטח הזכירו שם אשתו דהוי כש"א וכעין שכ' הרש"כ הו"ד בק"ע (סי' שסב) דשם רבו הוי כש"א יעו"ש וסי' רצה) לענין שם משפחתו יעו' ג"כ בק"ע למהר"א אלפנדרי (סי' ה אות יג) לענין משרת פלוני דהוי כב"פ וגם פשוט הוא דעל האיש משה הידוע העידו וכמ"ש המהרי"ט שניות אה"ע (סי' כג) אבל ממה שאמר כי הנה באלי נתעכב והרגו אותו משמע שהוא באלי הידוע להם כו' יעו"ש ובק"ע סי' ש"ע וסי' קס"ט רע"ו שכ"ד של"ג ש"מ שד"מ ושס"ד ויעו' ג"כ בתשו' מהר"מ אלשיך (סי' מה) במ"ש שאמר את ההרוג אשר אתם מחפשים אין הזכרת שם גדול מזה כיון שהוא ידוע ומפורסם בעיר כי את יוסף ההוא הם מבקשים ויעו' בתשו' הר"ן (סי' לב) ותשו' שער אפרים (סי' קא) ותשו' בני יעקב (סימן ט) ותשו' חיים ושלום ח"ב (סימן ט) (דף סא ע"א) ותשו' בנו ויען אברהם אה"ע (סי' כט) שהביאו דרי דגברי גדולי הספרדים בתשובותיהם דהיכא דידוע דעליו כיונו לא בעינן דוקא הנך תלתא שמו וש"א וש"ע יעו"ש באורך מ"ש ג"כ בשם תשו' בני שלמה (סי' צו) ושער אשר (סי' כו) ובאר המים (סי' סד) דהזכרת שם אשתו הוי כשם אביו יעו' ג"כ בכנה"ג הגהות טור (אות

רז) שהאריך ג"כ בפרט זה דהיכא דיש דבר מסויים דידעינן דאי שהוא זה אתתא שריא וא"צ להאריך בזה כי כת"ר יראה שיבררו עדותם:

[ח] גם מ"ש רו"מ שהסימן שאמרה האשה לאה דהארבע כנפות היה מסתורה ציץ עם פאסין וכו' הנה אם לא היה הכרה רק עי"ז לא הוי סי' כלל דהוי כחיורי וסומקי זולת בהצטרפות שינוי הצבעים בכל מלבוש (היינו השזילעט והפאטשעליא של משי ונקבי הקנעפליך) דיש מקום לומר דהוי סימן מובהק כמבואר בתשו' חת"ס (סי' מח וסט) ובפרט אם הכירה בטב"ע מה שתפרה בעצמה דזה ודאי מהני דעדיף מסי' (וכן משמע הלשון דיא קנעפליך האב אליין צו געניייעט דמשמע שהכירם בטב"ע דעדיף מסי') יעו' בשו"ת מאיר נתיבים שאלה ל"ז בהגב"ע שהיה הכרת מכנסים ושלשה קנעפליך ומ"ש שם בתשו' (סו ע"ב) ד"ה ולפי שכ' וכ"ש באם שניכרים בט"ע דעדיף מסי' כסתם משמעות דברי אדוני שהאשה והחייט הכירו וכו' ולא כתב שהכירו בסימנים עכ"ד) וכ"ז היה לו לרו"מ לבאר במכתבו אכן מה שהכיר החייט את התפירה בתוך הכיס שהיה מהופכת ע"י איזה סיבה והיה מכוון כאשר צייר לו מקודם י"ל דהוי ס"מ אף דלא צמצם מקום פרטי בהקעשינע רק מייחד הקעשנע משאר הבגד וא"כ לא מקרי צ"מ (יעו' בט"ז ס"ק לא ובב"ש ס"ק ע"א ובתשו' הב"ח (סי' פא) ובנוב"י (סימן נא) ושו"ת חכם צבי (סי' קלד ודו"ק) מ"מ הא כתב השטמ"ק ב"מ (כח א) ד"ה ולענין בשם הרמ"ך דאפילו קובע איזה מקום פרטי באמצע שיטה פלונית הוי ס"מ (ויעו' בסוף ש"ע הרב בתשו' סח שהאריך בפרט זה והביא ג"כ דברי השט"מ יעו"ש במאמר המוסגר במה שנסתפק דכל אורך החוטם לגבי שטח כל הגוף יהיה דומה לאות א לגבי כל האותיות שבגט ויעו' בשו"ת צ"צ החדש (סי' סו אות ו ז) בענין שלא צמצם לומר שהתפירה היה מקום פרטי בהקאלנער רק מייחד הקאלנער משאר מקומות מ"ש בזה ויעו' בק"ע למהר"א אלפנדרי (סי' ו אות לז) לענין כויה בפדחתו ובאות סג שם לענין בהרת על החזה) ואם כן מה שצייר לפניו אופן עשיית השפה (זוים) מהופך בתוך הכיס הוי עכ"פ כאמצע שיטה או תחלתו ואפשר צמצם לפניו מקום פרטי ממש כמו אות פלוני דודאי ה ס"מ ובפרט דיש לצרף ג"כ סברת המהרי"ט והחכ"צ (שהבאתי לעיל אות ז) דמסתמא באותו מקום שידע מצא התפירה והוי צמצום מקום:

[ט] אמנם כן יש מקום לומר דסימן היפוך התפירה בעצמו לא הוי רק סימן גרוע ולא מהני הצמצום להחשיבו סימן מובהק וכמ"ש בספרי מנחת משה אה"ע שם (סי' ז אות א) מ"מ מלבד דיותר נראה לומר דשינוי החפירה בעצמו הוי ס"א ולא גרע מנקב בעלמא בגט (יעו' בשו"ת גאוני בתראי (סי' כא) במ"ש דגבי גט שאני ששכיחי נקבים וכו') הנה

גם בסימן גרוע נלפע"ד כעת דיש מקום גדול לומר דצמצום מקומו מחשבו לסימן מובהק ויש להביא סעד לזה לפענ"ד מדברי הש"ס (ב"מ כח א) דאמרינן אילימא במדת ארכו ורחבו דלמא בהדי דנקט לי' חזיתי' אלא נקב יש בו בצד אות פלוני וכל רואה ישתומם ודמדמסיק דוקא נקב בצד אות פלוני דהוי ס"מ ע"כ ס"ל סי' דרבנן דאי סי' דאורייתא סגי בס"א וא"כ הוא מדוע נקיט בקושיא אילימא מדת ארכו כו' דפשוט דהוי סימן גרוע כיון דחזיתי' לנקוט רבותא טפי דאפילו סי' אמצעי מהני וכן ראיתי בשט"מ שם ד"ה אילימא שהביא קושיא זו בשם תלמיד הר"פ ז"ל אבל לפע"ד יש מקום לומר דבכונה נקט תחלה סי' גרוע דל"מ כי היכי דנידוק מזה במסקנא דמשני בצמצום מקום דנשמע מזה דאפילו סי' גרוע מהני בצמצום מקומו ולא סתר האי סימן גרוע אלא משום דלא צמצם מקומו ויש בזה לסתור ולבנות אכמ"ל דודאי קשה להחליט ע"פ שיקול הדעת בעניני הסימנים וכמ"ש ג"כ המהר"א אלפנדרי בק"ע שלו (סי' ו אות סד) בשם מורו להיות כי עניני הסי' היותר מובהקים או בלתי מובהקים תלוי בשיקול הדעת לא אסמוך על דעתי זולתי מה שנמצא מפורש בדברי הראשונים והאחרונים יעו"ש ואנן מה נעני אבחרי' עכ"ז הדעת תורה יותר נוטה דמה שצייר לו אופן תפירת השפה בתוך הכיס הוי ס"מ ובפרט אם הכיר התפירה ג"כ בטב"ע כאשר מצוי דכל בעל מלאכה מכיר מלאכתו (וכמו שמשמע מלשון הגב"ע החייט הכיר היטב את המלאכה שלו אפילו בלא סי' וגם אמר סי' דמשמע שהכיר ג"כ בטב"ע) א"כ טב"ע עדיף יותר מס"מ ואף דהבגדים נשתנו ונבלו ורק במקום סי' ההכרה נשאר שלם מ"מ מהני הטב"ע אף במקום פרטי וכמ"ש השבות יעקב ח"ב (סי' קטו) לענין סי' השראהם שהיה לו בפנים והיה ניכר אותו מקום בפנים בטב"ע וא"כ אפשר לומר אפי' מאן דס"ל דסימן במקום מיוחד לא הוי ס"מ מ"מ כיון שיש לו ט"ע באותו מקום של הסימן י"ל דעדיף כו' אע"ג דביבמות מבואר דהכרת פנים כולו בעינן כו' סי' בפנים במקום מיוחד עם טב"ע באותו מקום היטב אפשר דלית מאן דחולק יעו"ש וכמו כן י"ל דסי' וטב"ע בחתיכת בגד מיוחד מהני, סוף דבר כשיתברר לפני רו"מ הכרת הסי' והטב"ע היטב כפי מה שהעירותי לעיל באופן שיש טב"ע גמור בהכרת כל הבגדים ובכלים דלא מושלי שפיר יש להקל להתיר להאשה לאה א' משה שתנשא ויתירה מכבלי העיגון בב"ד של שלשה מומחים כיון דבעיקר חשש שאלה יש כמה גדולים שהקילו יעו' תשו' גאוני בתראי (סי' כא) ובש"כ חושן משפט (סי' סה ס"ק כו) דסיים בצ"ע וכן הקיל בזה בשו"ת חוט השני (סי' צה) ובשו"ת שבו"י ח"א (סי' צט) שכן דעת המהר"ל מפראג והגאון מהר"ד אפנהיים אף דלמעשה חלילה לסמוך על טב"ע דבגדים לחודיה (וכמ"ש ג"כ השבו"י שם דאין להקל אא"כ שיש עוד צדדים לקולא) ויעו'

בפנ"מ ירושלמי (יבמות פט"ז ה"ג) מ"מ בנ"ד דיש טב"ע בכלים דלא מושלי ובכל בגדיו ובאיסורא דרבנן דיש כל הנך צדדי התירא שכתבתי לעיל ובפרט בנטבע תחת הקרח דהקילו כמה גדולים בדורו של הב"ח ז"ל ורק המגיני שלמה החמיר בזה בשו"ת פנ"י (והוא בעצמו מן המקילין בחשש שאלה בשו"ת גא"ב סי' כא) והתם בשאלתו היה חשש שמא היה במקום קרוב הקרח פתוח יעו"ש בתוך דברי תשו' שכתב ואפי' אי הוי אפשר להתיר מסברא מ"מ כתבתי כבר שהכא שראו בלילה איכא למיחוש שמא במקום קרוב היה פתוח ולכן אין להתירה מהאי טעמא עכ"ד וא"כ בנ"ד שהי' ביום והביטו על כל גדותיו בכל צדדי היאור עד מקום שעיני האדם רואים אפשר דגם לדעת הפני יהושע יש מקום להקל ומכש"כ בצירוף כל צדדי היתר (אם יתברר הגב"ע כמש"ל) יש להתירה מכבלי העיגון בב"ד של שלשה (יעו' בשו"ת רח"כ סו"ס כ"ג שכתב בשם אביו שלא התיר מימיו עגונה בפחות משלשה וכן נהג הוא ויעו' בשו"פ חת"ס ח"א סימן מ"ח) וה' יאיר עינינו בתורתו:

קטן משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קא קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן ד

תשובה להרב החו"ב זית רענן מוה' נחמן חסיד רב ומו"צ בסמעפעניץ בהיתר עגונה עפ"י הגב"ע מקורסק והגב"ע מסטעפעניץ המועתק בסוף התשו': (א) ע"ד שאלתו בדבר האשה אדל בת מאיר אשת צבי בר' משה פינקעלשטיין העלובה וגלמודה מבעלה זה ארבע שנים כי עוד בשנת תר"נ נסע קודם הפסח עם שותפיו לראמען פלך פאלטאווע וכאשר גמר שם מסחרו שלחו אותו שותפיו לעיר קראסטארנע שיהיה לעזר לשותף הנמצא שם ונשאר על ש"ק בקורסק שני סטאנציעם משאלינצאווע ומשם שלח ט"ג לשותפו שיבוא אליו אחר ש"ק וכאשר לא בא ליום המוגבל יצא קול שנהרג וחקרו בקורסק ואמר בעל אכסנאי ששבת אצלו כי במוש"ק לוה אותו לוואגיזאהל ומשם נסע לשאלינצאווע אשר משם לקראסטרנע נוסעים עם בע"ג וכאשר חפשו אצל הבע"ג מצאו אצלו המפתח של בעלה צבי בר' משה הנ"ל וגם הזילעט שלו ויצא דבר המשפט על העגלון לשלחו לעבודת הפרך על משך שבעה עשר שנים (כי אף שהוא לא הודה בהריגת האיש אבל אחותו העידה לפני החוקר דין שראתה במוש"ק איך שאתיה הרג איש עברי אורח) וכשנתודע הדבר להאשה הנ"ל שלחה את אביה מ' מאיר לסטאנציא שאלינצאוע לחקור היטב שם ומסרה לו הסימן שיש בגופו וכשבא לשם על חג הפסח מצאו אז הרוג ונטבע בנהר ומלבד שהכירו בטב"ע גמור שהוא חתנו כיון ג"כ הסימן שמצאו אחר כך

בגופו אלא שיש הכחשה בין הגב"ע דקורסק שהעיד לפני הבית דין הבעל אכסנאי ואבי האשה מ' מאיר בעת מציאת הנטבע ובין הגב"ע שהעיד אביה בסטעפעניץ כמבואר באורך בהגב"ע שנשלח אלי (המועתק גם כן מעל"ד) גם הכירה האשה בטב"ע גמור כל המלבושים ששלחו מהחוקר דין וגם השארפע והאנטעך שהיו קשורים על ראש הנטבע הנמצא שם בשאלינצאווע וגם המפתח והאשה בוכת במר נפשה על בעל נעורי' שהיה דר אתה רבות בשנים בלי שום קטטה ומבקשת למצוא לה תרופה להתירה מכבלי העיגון וכ' פתח בהיתירא כדרכי התורה ודרש חו"ד הנה פתח דבריו לסלק מאתתא דא איסור דאורייתא על פי דברי המבי"ט סי' קל"ה המובא בק"ע סי' רכ"א דמדאורייתא תלינן שזה הנאבד ויש בזה אריכות דברים וכו' (וכתבתי בזה כל מ"ש לעיל סימן עד סוף אות י' כי כל אלה הדברים שייכים גם כן בהיתר עגונה זו ואין לכפול הדברים בדפוס ושם תמצאנו):

יא והנה כל מ"ש לעיל (מן אות ה' עד כוף אות י') להתיר מצד הטב"ע דכלים היינו בכדי שיהי' היתר מבורר שהוא בעלה רק על פי דברי האשה (בלא הגב"ע דאביה מסטעפעניץ וקורסנן דאז בנקל ליישב גם ההכחשה ביניהם וכמ"ש לקמן) ולכן כתבתי להתיר מצד כל הבגדים אף דלא ראתה אותם לבוש בהם מ"מ כיון דנשלחו לה כל הבגדים בדרך המלך מהחוקר דין (ורו"מ לא ביאר במכתבו אם החוקר דין שלחם על ידי הפאליציא או על ידי אביה) מסתמא אמרינן דהי' לבוש בהם וכמ"ש הנוב"י אה"ע סי' נ"ב שם דכיון דזה מנימוסי וחקי המלכות לבדוק את כל גוף הנהרג ועבור זאת פושטים כל בגדיו א"כ הוי הוכחה שממנו הופשטו הבגדים והיה לבוש בהם יעו"ש ובשו"ת אגודת אזוב סי' י"ד אות י"ג נמצא כיון דלפמש"ל יש עדות מספיק מצד הכרת האשה לחודה כל מלבושיו לומר עי"ז דבעלה צבי פינקעלשטיין הוא שנהרג ונטבע שם (והגב"ע דסטעפעניץ דברי אביה וגב"ע דקורסק אינו מעכב לנו) ושוב שפיר בשאר הגב"ע יש לנו ליישב ההכחשות ולתלות במה דעבידא למטעי וכמו שכתב הר"ן בתשובותיו סימן ל"ג דהיכא שנמצא עדות מספיק להתיר האשה רק שיש ריעותא בשינוי השם דתלינן שינוי השם בדבר אתר דהוי כסימן העשוי להשתנות דבכיון שינה שמו ולא מיגרע ההיתר כיון דיש לנו עדות מספיק להיתר והביא ראיה מדברי הש"ס ב"ב קנ"ד א' גבי מעשה דבני ברק דמוכח דסי' העשויים להשתנות אינו מטיל שום ספק בדבר הברור ואפילו להחמיר וא"כ כמו כן בנ"ד מה דיש הכחשה דר"מ אמר דברגל הימיני הצלקת יותר גדולה מבשמאל והר"ד אמר דברגל השמאלי הצלקת יותר גדולה אף שמצינו בשו"ת נוב"י סימן ל"ו ומה"ת סימן ס"ד שהחמיר בזה יעו' גם כן בחת"ס ח"א סימן ע"ג שפיר כ' רו"מ דלא מקרי הכחשה

דהיכא דאפשר למתלי בטעות אמרינן דלא הוי הכחשה יעו' סנהדרין ל"א א' אחד אומר בדיוטא עליונה כו' ובשו"ת הריב"ש סי' קצ"ג ורס"ו ובתומים סימן ל' ס"ק ו' ובתשו' מהרי"מ מבריסק סימן כ"ד בענין כזה שהעיר גם כן מהא דר"ה כ"ד ב' ראינוהו שחרית במזרח כו' ויעו' גס כן בתשו' מ"ב סימן ס"ג ובתשו' צ"צ החדש סימן מ"ט כ' שהאריך ג"כ בענין הכחשה כזו דתולין בטעות ואין מטילין מחמת זה ספק בעדות המספיק מצד עצמו וכמו דתולין בשינוי בסי' העשויין להשתנות דגם כן אינו ודאי שישתנה אלא שאפשר הוא שישתנה יעו' תוס' ב"ב קנ"ד ע"ב ד"ה בחזקת ולפלא הלא ספרי בידו ולא ראה שכבר כתבתי בענין זה בספרי ברכת משה קוה"ת סי' י"א אות ב' ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל דעכ"פ שאר הכחשות שאינם מכחישים לגמרי זא"ז בודאי יש לישב באופן דאין כאן הכחשה כלל כיון דבלא"ה יש היתר מבורר וכמש"ל ויעו' בשו"ת הב"ח סימן נ"ו מה שיש לעיין בדבריו:

יב וראיתי לגדולי אחרונים שתמהו על תשו' הר"ן הנ"ל במה שהביא ראיה מהא דב"ב קנ"ד דמאי ראיה מממונא לאיסורא (דהא איסורא מממונא לא ילפינן ברכות י"ט ב') וכמדומה שראיתי בס' דב"ח (אינו כעת לפני) שכתב דבדבר התלוי בסברא אין חילוק בזה וכעין זה כתב הב"ש סימן ו' ס"ק ל"ד דאע"ג דלא ילפינן איסור מטומאה מכל מקום בכה"ג דאיכא סברא ילפינן וכ"כ בשו"ת מקום שמואל סימן ל"ז בשם הגהות שערי דורא סימן נ"ז והרר"י בשער ל"ד סימן כ"ה בשם הר"ש רבו של מהרי"ל יעו"ש שכתב דזה כונת רש"י יבמות ק"ג ע"ב ד"ה חליצתה במ"ש ולאו מילף הוא אלא גילוי מלתא בעלמא דכונתו שהוא סברא מבחוץ דבזה כתב מהר"ש דילפינן אישור מטומאה (ויעו' גם כן בשו"ת שער אפרים סימן נ"א ד"ה ואין לחלק ודוק ויעו' גם כן בשו"ת חכם צבי סימן קט"ז ד"ה ועוד במ"ש ואע"ג דאיסורא מממונא לא ילפינן וכו' האי לאו מילף הוא אלא גילוי מילתא בעלמא כו' עכ"ד ולפלא שלא הביא מדברי רש"י דיבמות שם שכתב כן לענין איסור מטומאה וכמש"ל) וכי דברי מהר"ש המה יתד שלא תמוט והביא ראיה לזה מכמה מקומות בפוסקים יעו"ש במק"ש ובאמת אם נתבונן מצינו כעין סברת תשו' הר"ן גם באיסורא יעו' תשו' מהרי"ט ח"א סימן ל"ז בדין אי איכא למיתלי במשמוש ידא דטבחא תלינן אפילו הוקפו ולא אידמי כיון דהקפה אינו נסיון גמור (דבנקל משתנה המראה) יעו"ש והיינו כעין סברא הנ"ל כיון דבלא"ה יש לתלות בהיתר והכשר מצד משמוש ידא דטבחא שוב האי דהקפה דלא הוי סי' בהחלט (משום דבקל משונה המראה) אינו מטיל שום ספק אף להחמיר בהך היתר מבורר דתולין במשמוש ידא דטבחא יעו"ש (ויש לפלפל ולחלק בין הפרקים דהתם נשחטה בחזקת היתר עומדת משא"כ במקום

חזקת א"א אכן בנ"ד הא כבר אסתלק חזקת א"א כמש"ל אות א' ב') ובגליון המהרי"ט שלי כתבתי סעד לסברא זו על פי דברי הש"ס נדה י"א ע"ב דתולין בדם בתולים ואי נשתנו מראה דמי' טמאה וה"מ בלא שמשה אבל בשמשה אימר שמש עכרן הרי דאפילו באיסור נדה החמור אין משגיחין בשינוי מראה הדם בשמשה כיון דעשוי להשתנות על ידי אבר התשמיש שוב אינו מטיל שום ספק בהך היתר מבורר דתולין בדם בתולים. אחר זמן רב נדפס שו"ת אגודת אזוב (מהגאון מראות הצובאות) וראיתי עתה בחאה"ע סי' יא שהביא ראיה זו לדברי תשו' הר"ן הנ"ל והביא עוד כעד לזה מדברי הש"ע יו"ד סי' נב ס"ד יעו"ש שכתב דגם מדברי המהרי"ק שורש קע"ו נראה כסברת הר"ן יעו"ש (גם כן בסו"ס ט"ו לענין שע"א אמר דמת בי"ד אייר והשני הגיד שמת בליל שאחר י"ד אייר ובסי' כ"ה) הרבה פרטים בענין זה דהכחשת עדות אשר יועילו גם כן לנ"ד יעו' גם כן נוב"י סימן מ"א ואין הזמן מסכים לבאר באורך מה שיש לי ת"ל לפלפל בכל הפרטים אשר לא יספיקו כמה גליונות ויעו' גם כן בשו"ת רח"כ אה"ע סי' כ"ח שהאריך בפרט זה דיש ליישב דברי העד שלא תהיה עדותו מוכחשת אפילו בביאור משמעות רחוקה (יעו' ש"ע חו"מ סימן ס"ט וסמ"ע שם ס"ק ו') ועמד גם כן בזה דהאיך נילף איסורא מממונא והעלה מזור לזה על פי דברי הש"ס יבמות קכ"ב ע"ב דהפלוגתא אי עדות אשה בעי דרישה וחקירה תלוי בזה אי הוי כד"נ או כד"מ וכיון דאפסקא הלכתא בש"ע סי' י"ז סכ"א דלא בעי דרישה וחקירה והוי כד"מ אם כן שפיר יש ללמוד עדות אשה מד"מ יעו"ש וממילא נתיישבו גם דברי הר"ן כמובן ובאמת המעיין בגוף דברי תשו' הר"ן יראה שהוא בעצמו עמד בזה דאיך נלמוד איסורא מממונא ומיישב זאת במתק דבריו בקצרה בתוך דבריו ואם כך אמרו בממון שהוא חמור לדבר זה שאין מוציאין מחזקה הראשונה אלא בראיה ברורה כל שכן בערוה שהיא קלה לדבר זה יעו"ש בדבריו הנעימים ודוק ומכש"כ בנ"ד דכבר אסתלק מאתתא דא איסור א"א דאורייתא פשוט דלכ"ע מיישבין הכחשת העדות אפילו בביאור יותר רחוק וכמו שכ' בשו"ת רח"כ סי' כ"ח להדיא על פי דברי החכ"צ בתשו' דחזקת. ממון עדיף מאיסור לאו דבאיסורא אזלינן בתר רובא וכו' ולא אזלינן בתר רובא בממונא להוציא מיד המוחזק (ולפלא שלא הביא שם מדברי הר"ן בתשו' הנ"ל) ואם כן כיון דלא הוי אלא משאל"ס שהוא דרבנן הוי ק"ו ומה באיסור לאו כתב בתשו' הנ"ל שהוא קיל מחזקת ממון איסור דרבנן לא כש"כ שהוא קיל מחזקת ממון ואם כן אם בדיני ממונות מתרצין דברי העד כו' מכש"כ בדיני איסורא דרבנן דיש לכוון דברי העד אפי' בביאור דרך רחוקה שלא תהיה עדותן מוכחשת יעו"ש בתשו' רח"כ ואם כן גם בנ"ד דבלא"ה ליכא אלא איסורא דרבנן פשוט דלכ"ע מיישבין הכחשת העדות בכל האפשרות

וגם פשוט דמה שאמר מ' מאיר מקודם שהלכו בליל ב' דפסח להכיר הנמצא ועתה חוזר ואומר שזוכר היטב שהיה ביום ב' אף דאינו יכול לחזור ממה שאמר בפני ב"ד כמבואר בתשו' הר"ן יעו' גם כן בחמ"ח ס"ק י"ז מ"מ בנ"ד דיש אחר המכחישו ודאי דיכול לחזור ולומר שנזכר שהיה כדברי השני וכמ"ש להדיא השער המשפט חו"מ ריש סי' כ"ט דרק לחזיר ולומר ששקר הגידו אינם נאמנים אף שיש עדים המכחישים משא"כ כשאומרים מוטעים היינו נאמנים לחזור דכיון שיש שני עדים המכחישים אין לך ראי' גדולה מזה שטעו יעו"ש בדבריו כי נעמו דאף שלא כתב זאת רק בשני כתי עדים המכחישים זא"ז כן י"ל בעד נגד עד המכחישים זא"ז (ויעו' בנחל יצחק שם ענף ב' ובש"כ סי' ל"א ס"ק א' ודוק) ובפרט פסול (שהוא אבי האשה) החוזר מדבריו ואומר כדברי העד שהכחיש אותו ודאי דמהני חזרתו יעו' גם כן בק"ע סי' ש"ה ובנודע ביהודה סי' מ"א ד"ה ואומר אני ודוק (ומה שרצה רו"מ לומר חידוש דבעדות אשה דעד פסול נאמן מטעם אומדנא היה יכול לחזור מדבריו כבר קדמו כעין זה הרב ש"א חאה"ע סי' ק"א דעד אחד יהי' נאמן באמתלא לחזור מדבריו יעו"ש:

יג ועתה כשאין לנו שום ריעותא מצד ההכחשה שוב יש לנו היתרים (מלבד עדות האשה עצמה) גם מצד הגב"ע מהאחרים בהכרת פניו והסימנים דיש לנו עוד כמה היתרים (שמהם עמד בזה גם רו"מ) (א') אף אם נחשוב סי' הגוף רק לס"א כיון דהי' גם טב"ע בבגדים ואף דלפי הגב"ע מקורסק אמר העד שהבגדים נמצאו רחוק חצי וועירסט מנהר אם כן הא ידועים דברי הב"ש ס"ק ס"ט שהחמיר אף בסמוך אם אינו מלובש ואף המקילין לא הקילו אלא בסמוך יעו' בשו"ת אגודת אזוב אה"ע סי' י"ד אות י"ב מ"מ גם לגב"ע זה יש היתר טב"ע דבגדים מצד האנטעך והשארפע שהיו קשורים על ראשו וגם בנמצאו בגדים בלא גוף יש להאריך יעו' שו"ת רח"כ סי' כ"ת וסי' ל' ואכמ"ל) ואם כן הא יש לנו דעת המהר"ל מפראג דס"א בגוף וס"מ או טב"ע בבגדים מהני ממ"נ יעו' בספרי מנחת משה אה"ע סי' ז' אות ו' מ"ש בענין זה בהיתר ג': (ב') דעת הפוסקים דשני ס"א מצטרפין לס"מ יעו"ש בספרי אות ז' מ"ש בהיתר ד': (ג') דעת החכ"צ סי' קל"ד דלשאלה דיחיד לא חיישינן יעו"ש מה שכתבתי בהיתר ה': (ד') דעת העה"ג סי' ע"ב דהיכא דיש ס"א מהני טב"ע אפילו ודאי אחר ג"י יעו"ש בספרי אות ח' מה שכתבתי בהיתר ז' דיש לצרף סברא זו אף בנשתהה אחר שהועלה מן המים ויעו' ג"כ באגודת אזוב סי' ט"ז אות טו"ב: (ה') סברת הנוב"י סי' מ"ד יעו"ש בספרי מנ"מ בהיתר ח': (ו') דעת הר"ת סכ"ח דבכל גופו שלם אפילו אחר ג"י מעידין עליו וכתב שם הרמ"א דאפי' בנפל למים יעו"ש בספרי היתר ט' ושם אות ט' דיש מקום לומר דכ"ע מודים דמהני בזה הטב"ע על פי

דברי הב"י בתשו' ו' יעו' גם כן בתשו' מיימוני להלכות אישות סימן ט' ובכנה"ג הגהות הטור אות של"ה ומכש"כ בנ"ד דהוי ספק אשתהי'. והנה מצד המכה גם כן אין להחמיר לומר מיא מרזי מכה בנ"ד כמו שכתב הדרישה מובא בב"ש ס"ק פ"א (יעו' גם כן מה שכתב א"ז הט"ז ס"ק ל"ג) ודברי ריבות סי' ט"ו ותשו' רח"כ סי' ל"ו וכתבתי מזה גם כן באורך בספרי שם אות ג' ופלפלתי גם כן בענין ספק מכה מחיים אשר אם ניקל בספיקו כמה מעליא הא שמעתתא לתקנת עגונות יעו"ש בהתבוננות דכל דברי המה תרופה גם לעלובתא דא: (ז') כיון דכבר אסתלק מעלובתא דא איסור א"א דאורייתא אם כן שפיר מהני אפילו ס"א וכמו שכתב הנוב"י סימן כ"ט ומ"ג ותשו' רח"כ סימן מ"ב ועוד כמה גדולי אחרונים יעו"ש בספרי אות ד' מ"ש בענין זה באורך ואין לכפול הדברים הכתובים בספרי וכבר כתב כן גם הגאון מגיני שלמה בשו"ת פני יהושע ח"א סימן ז' גם בשו"ת פאת נגב אה"ע סימן ב' הביא בשם תשו' גנת ורדים סי' כ"ו וכ"ח שהביא בשם רבני מצרים שהאלו דבאיסורא דרבנן מהני ס"א וכ"כ בשו"ת פרשת מרדכי אה"ע סי' כ"א ובספרי שם אות ו' ד"ה אכן כתבתי דעכ"פ היתר המהר"ל מפראג והיתר זה דבאיסורא דרבנן סגי בס"א כששניהם יחדיו ידבקו עכ"פ היתר א' חזק הוא בלא התנגדות מדברי הש"ס והוא עפ"י תרי צנתרי דדהבא הפני יהושע והחת"ס יעו"ש ודוק ויעו' מ"ש לעיל סי':

יד והנה כ"ז אפילו רק על פי הסי' בחוטמו שהיה שקוע מעט גם מעט עקום דאף דלדעת החת"ס ח"ב סי' קל"ז לא הוי אלא סי' גרוע יעו' גם כן בשו"ת אגודת אזוב סימן כ"ה אות א' מכל מקום הא לדעת הגאון רח"כ סי' ל"ד חוטמו נכפף מעט למעלה הוי עכ"פ ס"א ובפרט היכא דאיכא תרווייהו נשקע מעט ונעקם מעט אפשר דלכ"ע הוי ס"א ויש לנו היתר הנ"ל (יעו' בשו"ת מהרי"מ מבריסק סימן ט"ו במ"ש בשם תשו' פמ"א ובגדי כהונה דשני סי' גרועים מצטרפין לס"א) ובפרט דנמצאו בו גם כן סי' הלישיעס דהוי מחולי העור יפה כתב רו"מ דיש מקום לומר דהוי כרושם דלדעת הלבוש הוי ס"מ ובפרט בצמצום מקום דגם לדעת א"ז הט"ז ס"ק ל"א הוי ס"מ ויש להעיר בזה מדברי החכם צבי סי' קל"ד ד"ה ובעיקר הדין ומדברי תשו' הב"ח סימן פ"א ותשו' נוב"י סימן נ"א ויעו' גם כן בק"ע למהר"א אלפנדרי סימן ו' אות ס"ג שכתב דבהרת גדולה על החזה הוי ס"מ ובאות ל"ז שם כתב בשם תשו' מהר"מ אלשיך סי' קי"ט דכויה בפדחתו הוי ס"מ ויעו' גם כן בשו"ת גא"ב סימן כ"ה במ"ש בדין רושם והביא שורש לזה מש"ס כתובות ע"ה ובשו"ת צ"צ החדש סימן מ"ט בנדון צעכין שבקנעכיל בשם תשו' תורת יקותיאל ויעו' מה שכתבתי בס' ברכת משה קוה"ת סימן י"א אות ה' ובספרי מנחת משה סימן ו' אות ג' ד' מ"ש באורך בפרט זה דרושם וצמצום מקום ויעו' בשו"ת אגודת אזוב אה"ע סימן ט"ז

מאות כ"ג עד אות ל"א ובסי' ח"י מאות ל"ה עד אות מ"א ואכמ"ל בכל פרט ופרט ומה גם דיש עוד טב"ע דכלים (דמלבד דעת ס' המתית דמצטרפין סי' כלים לסי' גופו יעו' יש"ש יבמות פט"ז דין ו' ובשו"ת רח"כ אה"ע סו"ס מ' ותשו' מהרי"מ מבריסק סימן ח"י) הא נראה מדברי מרן הגאון לחם משנה בספרו לחם רב סימן ל"ח דמצטרפין סי' כלים אפילו לסי' גרועים שבגופו מכש"כ בנ"ד דיש לנו אומדנא משום שנמצא באותו הדרך (וכמש"ל אות א' וד') ויש עוד טב"ע בכלים הא הוכיח הגאון בעל מראות הצובאות בספרו אגודת אזוב אה"ע סימן י"ב מדברי תשו' המהרי"ו סימן ע"ט (הבאתיו לעיל סוף אית ג) שהתיר בנמצא הרוג באותו הדרך על ידי צירוף סי' גרועים בגופו ובכליו (כמו שכתב שם וכולהו סימני דהכא הוי כמו חיווירי וסומקי) ואם כן כש"כ בטב"ע או ס"מ דכלים לחוד דעדיף טפי דללישנא כליו בחיורי וסומקי דל"ת לשאלה סגי בטב"ע או כ"מ דכלים לחוד וסי' גרועים דגופו וכליו ביתד ל"מ כדקתני במתניתין אף על פי שיש סי' בגופו ובכליו דהיינו אפילו בשניהם יחד וכמו שפירש מהרי"ו שם ואם כן אם בסי' גרועים דגופו וכליו הקיל המהרי"ו בצירוף האומדנא דנאבד באותו הדרך כש"כ דיש לצרף טב"ע דכלים לאומדנא זו יעו"ש בדבריו הנחמדים ומכש"כ בנ"ד דחוץ הטב"ע דכלים יש ג"כ סימני גופו ושאר אומדנות שכתבתי לעיל הדבר פשוט דלכ"ע לא אמרינן דכולהו אתרמי באיש אחר יעו' גם כן בשו"ת פאת נגב אה"ע סימן ד' שהביא בשם תשו' דרכי נועם שהקיל גם כן במי איתרמי כ"כ ובפרט אחר דנשכח זכרו (דסגי ביב"ח וכמ"ש המבי"ט הובא בק"ע סימן רכ"ג ויעו' בשבות יעקב ח"ב סימן קט"ו וח"ג סו"ס ק"י במה שכתב ובפרט שזה הנטבע כבר נשתכח זכרו זה שנה שנתים יעו"ש) וזה ארבע שנים יושבת עגונה וגלמודה (יעו' שו"פ נוב"י מה"ת חאה"ע סימן מ"ז שכתב ובצירוף שזה ארבע שנים אבד זכרו ולא נראה בו סימן שנאה על אשתו שירצה לעגנה וכו' יעו"ש ובתשו' חיים ושלום ת"ב סי' ז' (מ"א א') וסי' ט' (ג"ן א') ובתשו' בנו ידידי הגאון ויען אברהם אה"ע סימן כ"ת) ע"כ מכל הנך טעמי דאורייתא שכתבה ידי י"ד הקטנה (בעשרת האותיות) בעזר החונן דעת לעני ממעש נלפע"ד הסכים להתיר האשה אדל בת מאיר מקהלתו מכבלי העיגון והרי היא מותרת לכל אדם ויתיר אותה בב"ד של שלשה יעו' ברמ"א סעיף ל"ט ושו"ת חת"ס אה"ע ח"ר סימן מ"ת ושו"ת רח"כ אה"ע סוף סימן כ"ג במ"ש בשם אביו:

כ"ד הכו"ח י"ד מנחם שנת תרנ"ד לפ"ק:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל.

אלה דברי הגב"ע מקורסק העתקה אות באות אשר ע"ז השבתי ת"ל תשובתי הנ"ל במותב תלתא ב"ר כתרא הוינא יום ב' כ"ו ניסן שנת תרנ"א פה קורסק ואתא לקדמנא

ד' דוב בער ב"ר אברהם משה הורוויץ מחזיק האכסנאי סביבות סטאנציא שאלינצאווע על דרך חארקאוו והעיד לפנינו ב"ד הח"מ בתורת עדות כדת באליונ"ע בזה הלשון. אבי האשה אשת הנהרג המנות צבי בר"מ פינקעלשטיין בבואו קודם תג הפסח שנת תר"נ לסטאנציא שאלינצאווא לחקור אחרי תפנו הנאבד בנסעו מסטאנציא הנ"ל כפי שנתברר מקודם התאכסן תג הפסח בביתי ויען כי גם אני הייתי כמסייעו בהדרישות וחקירות בעת שנתבשרתי מערל א' מכפר שציידי דגים משכו ברשת דגים יהודי א' נהרג ונטבע האב איך גיפרעגט אצל אבי האשה הנ"ל איזה סימנים נמסר לו מבתו על בעלה הנאבד השיב לי אבי האשה הנ"ל אחוץ דיא סימנים שנמסר מכבר להמושלים על גופו וחפציו ועל כליו מסרה לי בתי עוד סי' בגופו של בעלה היינו שני לישאייאס שווארצע און רויטליכע על שני רגליו למטה מארכובה היינו ברגל השמאלי שלו למטה מהארכובה בא איין זייט לישייא ארוך בערך כרבע ארשין שווארץ און רויטלעך ברוחב הרגל הוא במקום שבין האיקרעס והשינדביין וברגל הימין א לישייא גם כן למטה מארכובה נמוך יותר למטה מכפי שמתחיל הלישייא (בהרת) ברגל השמאל וגם כן מהצד און איז א קאליכדעקער לישייא כמו פיטאק ישן וברוחב הרגל הוא קרוב יותר לשינדביין משא"כ ברגל השמאלי נוטה יותר הלישייא לצד האיקרעס ורחוק מעט מהשינדביין כה הגיד לי אבי האשה מקודם והציידים משכו את הנטבע בהניעוועד (רשת) של דגים מהנהר לשפת הנהר שעה ט' בלילה השייך ליום ב' של פסח והודעת הערל המגיד לי היה בבוקר ערך שעה ד' תיכף הלכנו אני ואבי האשה לשפת הנהר ומצאנו את הנטבע מושכב על עצים מתחתיו סמוך לשפת הנהר ערום בלי שום מלבוש מכוסה בתבן אשר כסוהו הציידים והאויר הי' קר ביותר וגוף הנמצא הי' בהיר ולבן ולא הי' שום רושם בגופו ובפניו ולא שום נפוח ותיכף בדקתי אותו און האב גיפונען דיא סימנים פון דיא לישייאם אקוראט בצמצום המקום ובתבניתם כמו שהגיד אבי האשה מקודם וגם אבי האשה הכירו תיכף בפרצוף פניו בטב"ע כי כל פרצוף פניו הי' שלם ונקי זולת א אשארבען איז גווועזין צוא שלאגען שקוע בתוך המות לרסיסים ואבן קשור על כתפו למען הכבידו בתוך המים ויתר הסימנים על גופו שנמסר מקודם להמושלים ראיתי ומצאתי בו גם כן היינו על חוטמו הי' כעין שקיעה קצת וגם החוטם איז מעט כמו פאר בייגט ואח"כ כשיצא השמש על הארץ בערך שעה תשיעית או עשירית ראיתי שנית הנטבע נשתנה ונעשה שחור ונפוח אח"כ אתר משך ימים כשנמצאו הבגדים והחפצים רחוק מהנהר שנטבע בו ערך חצי ווערסט ראיתי הבגדים והטו"ח והשאקפעיאז אצל השליעדאוואטעל ומצאתי הכל כמו שנמסר להמושלים מקודם ועל איזה מהחפצים היו אותיות ה' ש' כל זה העיד

בתו"ע ר' דוב בער בר' אברהם משה הורוויץ באליוני"ע לפנינו ב"ד הח"מ והוגבה העדות בפנינו יום ב' כ"ו לחודש ניסן שנת תרנ"א לפ"ק פה קורסק:
נאום חיים משולם דוב במהר"א ג"י בעלינקי רב ומו"ץ דפה קורסק נאום דוב בער במו"ה ארי' ליב ז"ל ונאום חיים במו"ה יעקב זללה"ה: והנה ע"ד רשימות האותיות יש להעיר ג"כ מדברי החת"ס ח"א (סי צב) שכתוב ורשום עליו ב' אותיות ב' ה' ר"ל בערל הענדל וזהו סימן מובהק בלי ספק כיון דלא הוחזקו עוד וכו' ועוד בנקל יש להכיר חת"י האשה הרושמים אותיות אלו וכו' יעו' גיטין כ"ז ע"ב ותוס' שם ד"ה מעולם עכ"ד וכן י"ל בנ"ד:
ואלה דברי הגב"ע מסטעפעניץ העתקה אות באות (אשר הזכרתי בתשובתי בקצרה) במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ה"ר מאיר בר' צבי והעיד בתורת עדות באליוני"ע בזה"ל ביום ו בבוקר ער"פ שנת תר"ן בין איך דעריך געגאנגען בכפר שאלינצאווע וויא דיא ערלים האבען פאר קויפט דגים במקח הזול אשר הוציאו מנהר סעם ואמרתי להערלים אם תוציאו את חתני צבי בר' משה מהנהר הנ"ל אז הייתי נותן לכם חמשה רו"כ ובשבת בבוקר הוציאו עוד הפעם הערלים דגים מן הנהר הנ"ל ולא מצאוהו וביום השבת לעת ערב שעה חמישית האבען זייא פאר ווארפען דעם ניעווען און האבען דער זייעין אמענטשין האבען דיא ערלים געזאגט אז דאם זענען זייא תיכף געקומען מיר זאגען אויף דער סטאנציא וואס איך בין גוויען וממקום מצודת הדגים עד אכסנאי שלי היה מהלך פתות מן ווערסט ותיכף ומיד לקחתי עמי את העברי בעל האכסנאי ורצתי אל מקום אשר הוציאוהו און מיר זענען גילאפען אז אפערד וואלט אונז ניט דער יאגט וקודם שבאנו אל מקומו התבוננתי כי יודע אני סימנים עליו ופן לא יאמינו לי יען כי אני חותנו ואמרתי אל בעל האכסנאי אני אעמוד על מקומי אין איך וועל אייך זאגען דיא סימנים אשר עליו אין איהר גייט וועט איהר זייעין און האב איהם געזאגט ער האט לישייאס אויף דיא רגלים במקום השוק סמוך לפרסות הרגל בצד החיצון ונמשך למעלה און דיא לישייאס האט ער אויף ביידע רגלים רק אויף דער רעכטער פיעס איז דער לישייא לענגער און ברייטער און אויף דער רגל שמאל ג"כ במקום ההוא רק קורצער אין שמעלער כן אמרתי לבעל האכסנאי והלך הבעל אכסנאי וראה כי כן הוא האט ער מיר גזאגט סע איז אקוראד אזוי וויא איהר האט גזאגט בין איך ציא געגאנגען אל מקום הנהרג האב איך איהם תיכף דער קענט אין פנים אז ער איז מיין איידעם אזוי פריש אזוי וויא ער לעבט גם בגידול גופו גם דיא סימנים אין האב גזייעין אז ממקום וואס דיא שערות הייבין אן וואקסין על הראש על שטת כל הראש איז דא א נקב אין איז ציא שלאגען אין דאם גאנצע פרצוף פנים דער שטערין עם כל הפנים ועם כל גופו איז גאנץ

רק על מקום הנקב בראש איז מקושר מיט אטיך אין מיט אהנטעך אין למעלה אידי פאר בינדען מיט זיין שארפע אין דיא שארפע קעהן איך גיט נאך דפר מראה אז דא איז זיינע גם איך האב גהאט אויף איהם אסימן דיא בארד איז גווייזין פין הינטען ארם גירובין פין דיא מלבושי חורף פלעג זעך אויס רייבין דיא בארד אין סע איז אזוי גווייעין כ"ז העיד לפנינו בתורת עדות באליונ"ע ובאנו עה"ת. יום א שמיני שנת תר"נ לפ"ק פה סטעפעניץ: נחמן בר' יהודה חסיד הרב רפה ונאום דוב בער בר' שרגא מו"צ דפה ונאום מאיר בלא"א מו"ה משה ז"ל מו"צ מקאזין:

וזאת ההעתקה מגב"ע ע"ר הסימנים שאמרה האשה אדל:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתאי לקדמנא האשה אדל אשת הנאבד צבי בר' משה פינקעל שטיין ואמרה לנו הסימנים שיש לבעלה צבי בר' משה היינו שני לישייאם רויטליכע על שני הרגלים למטה מהארכובה לצד החיצון בין האיקרעס והשינביין ועל רגל א' היה הלישייא גדול ארוך ורחב ועל הרגל הב' היה הלישייא קטן רק איך געדיינק ניט אויף וועליכען רגל סע איז גיווייעין דער קלענריר לישייא אלו הסימנים אשר מסרתי לאבי קודם נסיעתו לשאלינצאווע כן האב איך דער קענט אלע מלבושים וואס מע האט מיר אפ גישיקט מהסליעדאוואטעל האב איך זייא דער קענט בט"ע ובתוך המלבושים האב איך דער קענט בטב"ע גם השארפע והאנטיך אשר היז קשורים על ראש הנטבע אשר נמצא בכפר שאלינצאווע בחג הפסח בשנת תר"נ גם דאס שליסעלע עם כל הכלים שלו הכרתי היטב בטב"ע כל זאת אמרה האשה הנ"ל לפנינו ובאנו עה"ת יום ד' ששה ימים לחודש אדר שנת תרנ"ד לפ"ק פה סטעפעניץ נאום נחמן בר' יהודה חסיד הרב, דובער כר' שרגא מו"צ ונאום יעקב שלמה במו"ה צבי, ואחר ההתבוננות היטב בדברי הגב"ע כתבתי את תשובתי הנ"ל בעה"י י"ד אותיות מה שיש לפלפל בענין זה במה שנוגע להלכה זו בקצרה והסכמתי להתיר האשה מכבלי העיגון כמש"ל:

משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן ה

תשובה קצרה לכבוד הרב החו"ב זית רענן וו"ח וכו' מו"ה מאיר בר' משה צבי האלובשטיק דב ומו"צ בק' טשארנאכיל יע"א בדבר העגונה אשה ר' ניסן בר' אברהם שנטבע והגב"ע בארוכה והעתקתי רק הוכן השאלה בקצרה: ע"ד העגונה אשת ר' ניסן בר' אברהם מטשארנאביל שבראשונה ראוהו שני וגים צף על פני המים והכירוהו בטביעת עין ואח"כ אחרי שהוציאוהו מן המים וכבר התחיל להיות נתפח הכירוהו

המתעסקים בקבורתו ע"פ סימן שומא תחת אזנו שהגידה אשתו ונמצא כדבריה וע"פ טב"ע מכל בגדיו שהיה לבוש בהם בחייו שהכירו היטב המתעסקים עמו בפת קבורתו וכבר השיג היתר לעגונה זו מהנך תרי לכתרי דדהבא ה"ה הגאון הקדוש הצ' וכו' ר' מרדכי דוב שליט"א מהארניסטאפאליא יע"א ומכבוד ידידי הרב הגאון המובהק וכו' ר' חיים ברלין שליט"א אבד"ק מאסקויא ויעליסאוועט גראד וכבר כתבו בזה כל הענינים השייכים להיתר עגונה זו כפי רוחב בינתם ובכל זאת כתבו שאסכים ג"כ בהיתר עגונה זו וכבר הארכתי בזה בכמה תשו' ולא באתי עתה רק להצטרף בצירופא דרבנן כדעת הגדולים הנ"ל אשר כל רז לא נעלם מהם אכן בעיקר הענין לא חקרו אם אסתלק מעיקרא דדינא איסור א"א דאורייתא דהא פלפלו מקודם בענין עדות הנכרים אי הוי מסל"ת יעו' ברמב"ם פי"ג מהלכות גירושין הלכה יא (ובלח"מ ומלמ"ל שם) ותשו' הריב"ש (סי' שעז) וש"ע ש יז סעיף יד) וב"ש שם (ס"ק צח) וקונטרס עגונות (סי' ח"י וסי' קכז וסי' קצג וסי' רנג וסי' שסח) ואכמ"ל ובאמת אפי' במקום דלא הוי מסל"ת הא כתב הפסקי מהרא"י (סי' קלט) הו"ד ברמ"א שם סעיף טו דאע"פ שאינו מסל"ת ואסורה להנשא מ"מ אם עברה ונשאת ל"ת א"כ לכאורה נסתלק איסור א"א מן התורה אכן ז"א לפי מ"ש הרדב"ז ח"א סי' תקכ"ו דכשאינו מסל"ת לא דמי למשאל"ס דבזה לא פקע מינה חזקת א"א ואפילו אם נשאת תצא יעו"ש באורך אמנם ע"פ דברי המבי"ט המובא בק"ע אית רכא שכתב אם נאבד בדרך שהלך ממקום פלוני למקום פלוני כו' מדאורייתא תלינן שזהו הנאבד עכ"ד ובתשו' א' הארכתי לפלפל בענין זה בדברי הש"ס והפוסקים ואין לכפול הדברים יעו' ג"כ בשו"ת רח"כ (סי' כז וסי' ל) ובשו"ת שב יעקב אה"ע (סי' טז) ושו"ת שבות יעקב ת"ג (סי' קיד) ושו"ת אגודת אזוב (סי' יב כג ע"ב) ובשו"ת רבינו משולם איגרא שנדפסו מחדש) (סי' ב) שסמכו ג"כ על, דברי המבי"ט להלכה ועכ"פ כשליכא רק איסורא דרבנן א"כ יש לנו עוד היתרים (שלא דברו בזה הגדולים הנ"ל בתשובתם לכת"ר) א' מצד הסימן אמצעי (לדעת הרמב"ם והמ"ב סי' מג וא"ז הב"ח בקו"א דשומא הוי פ"א יעו' בב"ש ס"ק ע') דמהני באיסורא דרבנן וכמ"ש הנוב"י (סי' מג וכ"ט) ועוד כמה גדולי אחרונים יעו' ג"כ בשו"ת פאת נגב (סי' ב) שהביא בשם תשו' גו"ר (סימן כו וכח) בשם רבני מצרים דבאיסורא דרבנן מהני ס"א וכבר כתב כן בשו"ת פני יהושע ת"א (סי' ז) והב' מצד הטב"ע דבגדים דבאיסורא דרבנן ל"ח לשאלה לכ"ע כמ"ש בשו"ת רח"כ (סי כח) ונוב"י (סי' מג) וחת"ס ח"א (סי' צב) והארכתי בזה בכמה תשובות יעו' ג"כ בחבורי מנחת משה חאה"ע לסי' ה (סי' ז) והמעיין שם בהתבוננות יראה שרוב ההיתרים שכתבתי שם שייכים ג"כ בנ"ד יעו"ש מהיתר א' עד היתר י' ועכ"פ גם אנכי מסכים להצטרף לדעת הגאונים הנ"ל

ולהתיר א' ר' ניסן בר' אברהם מטשארנאביל שתנשא לכל גבר דיחיצביין ע"פ ב"ד של שלשה, באתי עה"ח יום ב' טו שבט תרנ"ו משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ג סימן ו

תשובה קצרה לכבוד הרבנים המופלגים בתו"י חו"ב הישרים במעלות ומדות כש"ת מו"ה שמרי' נ"י ומו"ה נחום ב"י דייני עיר בארשיד שוכט"ס בענין עגונה. ע"ד העגונה אשת מיכל בער דאבינסקי שעבד בעבודת הצבא והאביד על"ד בעת שעמד על המשמר (וואכט) ע"י ירי' בכלי מלחמה שבידו ושלחו משם תעודת שרי החיל מהקאמאנדיע לשרי פקידת עירם להכתב בין המתים וגם השיגו מכתב מא"ח אחד בן עירם כי כאשר שמע קול ירי' ואמרו כי דאבינסקי אע"ל רדף לשם אם כי לא הכירו בפניו שהיה תפוח אכן כל הבגדים הכיר והגב"ע בענין זה בארוכה וכבוד תורתם פלפלו בחכמה כדרכה של תורה בכל הנוגע להלכה זו הלכה ומורין כן ואני עמוס הטרדות וחלוש ל"ע ובכל זאת לתק"ע הנני למלאות חפצם ולהשיב עכ"פ בקצרה דכבר נתפשטה ההוראה לסמוך על עדות הערכי וידוע מה שיש לפלפל בדברי הש"ע (סי' יז סי"ד) ונושאי כליו שם אבל כבר מבואר בכל דברי גדולי האחרונים ובראשם הגאון חת"ס ז"ל ח"א (סי' מג מט צד) להקל בעדות זו יעו"ש באורך ויעו' ג"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' נג) במ"ש דערכאות עדיף ולא בעי קישור דברים יעו"ש והדבר פשוט דהממונים מהממשלה הרוממה להשיב מטעה"מ אד אפילו ע"י שאלה שפיר י"ל דנאמנים דהא הלכה רווחת בישראל דגם להוציא ממון סמכינן על שטרות העולין בעש"ג וגם לענין גיטין הוי סמכינן עלייהו אי לאו משום דלאו בני כריתות נינהו מכש"כ לענין עדות אשה דהקילו חכמים הרבה להכשיר עד מפי עד מפי עבד ושפחה כש"כ דסמכינן עלייהו משום דלא מרעי נפשייהו וכן יש ללמוד מדברי מרן המהרי"ק שורש קכ"א יעו"ש באמצע התשו' במ"ש וטעמא דמשום עגונא הקילו בה דהא אפילו בחזקה שצריך עדות גמורה כגון להוציא ממון וכו' סמכי אחזקה דלא מרעי נפשייהו גבי שטרות העולים בעש"ג וכו' יעו"ש ודו"ק ויעו' ג"כ בשו"מ מה"ק ח"א (סי' י) ויש בזה אריכות דברים ואין הזמן מספיק לי כעת להאריך בזה וכן מהני ג"כ עדות הא"ח אף שלא הכירו בפנים רק במלבושיו הא עכ"פ מצאו במקום שעמד על המשמר א"כ יש היתר של המבי"ט המובא בק"ע (סי' רכא) דמדאורייתא תלינן שזהו הנאבד ושפיר מהני רק סי' בגדים דל"ח לשאלה באיסורא דרבנן וכמ"ש כל גדולי האחרונים וגם היתר המהרי"ט דבכל בגדיו ל"ח לשאלה וכאשר הארכתי ת"ל בענין זה בחבורי ועוד בכמה תשובות ואין לכפול הדברים ואף דלא הוזכר בעדותו שם אביו הא כתב בתשו' מהרא"ם

דכינוי הוי כשם אביו יעו' בק"ע (אות קב קה) ובפרט כשכתב לאבי האשם הא נודע לכל ממי הוא מדבר דאז הוי כהזכיר כולם ש"א וש"ע כמבואר בתשו' משאת בנימין (סי' סח) ובתשו' מהר"י באסאן (סי' מז) ובתשו' חוט השני (סי' צה) ושו"ת כנסת יחזקאל (סי' נ) ואכמ"ל והנני מסכים לדעתם דעת תורה להתיר האשה א' מיכל בער דאבינסקי ע"פ ב"ד של שלשה:

הקטן משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא וכעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן ז

דברי י"ג הרב הגאון האדיר החריף העצום גור ישראל ותפארתו וכו' מו"ה יצחק שמעלקיס שליט"א הגאבד"ק פדעמישלא כעת הגאבד"ק לבוב והגליל מה שהציע לפני בענין נשתטית להיות נמנה לדבר מצוה:

בעה"י ד' תשא תרנ"ג פרעמישלא שלום וברכה וכל טוב לכבוד הרב הגאון המובהק המפורסם החריף ובקי בכל חדרי תורה עומד לנס כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא מחוז קיעב שליט"א אחדשה"ט לכהדר"ג כמשפט הנני בזה לבקשו כי גם כהדר"ג ייחד בקהל המחירים לר' קלונימוס בן מו"ה זאב לישא אשה על אשתו כאשר עיניו תחזינה מישרים בתשובתי הרצופה פה ונא לצרף עמו בצירופא דרבנן גם את הבד"צ שלו ויאבה נא הדר"ג להשיבנו במוקדם האפשרי כי הדבר נחוץ גם ישלח לו את מכתב הסכמתו בצירוף חתימת הרבנים הנלוים אליו יצ"ו במכתב אשר חפשה לא ניתן לה ואני אשלם בכפלים אי"ה והנה הזכרתי את ספרו היקר בספרי בית יצחק חלק ירד (סי' מה) אולם לא אוכל לשלחו לכהדר"ג כי לא יבא לשם וישאר אצל הצענזיר וכו':

והנני ידידו דורש שלומו מברכו בברכת החיים והשלום וכל טוב יצחק שמעלקיס האבד"ק פרעמישלא והגליל:

וזה דבר קונטרסו הנחמד ב"ה להרבנים הגאונים הגדולים היראים והשלמים בשלש ארצות חיי אריכא וטבא ושלמא רבא ישגא ע"ד הנגיד מ' קלונימוס קלמן בן מו"ה זאב מפה"ק שנשא אשתו חנה דינה בת מו"ה מרדכי מדוקלא וזה ארבע שנים שיצאה מדעתה ר"ל ונשתטתה והיא מתגוררת בבית אחותה בדוקלא ובעלה מ' קלמן הנ"ל משלם לאחותה עבור החזיקה אותה וכעת רוצה ר' קלמן לישא אשה אחרת שלא יהיה שרוי בלי אשה וגם שתשגיח על בניו מאשתו הראשונה ונגבה עדות עוד בשנה העברה אצל הרב הג' אבד"ק דוקלא ובד"צ דשם שהאשה חנה הנ"ל היא שטיא גמורה וא"א בשום

אופן לדור עמה ועוד העיד איש א' מפה"ק לפני הבד"צ דעירנו שהיה עם האשה הנ"ל בוויען אצל הרופאים והפראפעסאר אמר שאין תרופה למחלתה ובכל דרך נסיעתם דברה שלא בדעת וכן סיפר לנו גיסה בשם אחותה ששמעה כן מפי הרופאים וכעת השגנו גב"ע מהבד"צ דק' דוקלא שהאשה חנה דינה הנ"ל שוכבת במטה ואינה מזזת שום אבר רק מנענעת בראשה מעט ועל שאלת העדים וקרובים אשר עמה בבית אם מכרת אותם לא ענתה דבר ולא נענעה בראשה רק צעקה פתאום בקול מר ומוזר ובכתה וביום השני כאשר הלכו העדים עוד הפעם לשם ראו אותה מונחת במטה כאבן דומם ושאלו אותה אם היא מכרת אותם כי המה השמשים דשם ולא ענתה דבר ולא עשתה שום רמיזה רק שתקה פתאום ובאה אחותה והשתיקה אותה, מכל הדברים האלה נראה מאין בה דעת וכן אמרו קרוביה שאין בה דעת כלל ואינה יודעת להבדיל בין שבת לחול ואינה יודעת להכיר ולהבחין יומא דרגלא ואף יוה"כ כחול נחשב אצלה ואינה מרגשת אם היא רעבה או צמאה כללו של דבר אין בה דעת כלל ונחשבת כבהמה וצונו להבעל שישליש סך מסוים כפי מה שהתפשר עם קרוביה באופן שאם תחזור לאיתנה ותקבל ג"פ שייך לה המעות הנ"ל גם ישליש כפי כתובתה ותוס' המחויב לה גם נתן נאטאריאלנעאקט בתוקף ועוז שמחויב להחזיקה כל ימי חייה ולפרנסה לפי כבודו ואחות האשה הנ"ל התחייבה להחזיקה אצלה בדירה עבור שישלם לה ה"ר קלמן הנ"ל כפי התחייבות בהנאטריאסאקט וכבר הושלש הכל ונעשו הכתבים כפי משפטי המדינה ושואל מאתנו אם יש להתיר לו ע"פ היתר ממאה רבנים אם ישיג רשיון מהממשלה הרוממה תשובה גוף הדין מבואר בב"ש (סימן א) בשם הב"ח דנהגו להתיר בנשתטית לישא אשה על אשתו בהיתר מאה רבנים וביניהם גדולי הדור שיעיינו בדבר ויסכימו ואף מהרש"ל בתשובה מודה בזה ע"ש ואף שכתב בב"ח דר"ג לא גזר בזה במקום מצוה דלא תהו בראה דזה לא שייך היכא שכבר קיים מצות פו"ר מ"מ יש להתיר שלא ישב כל ימיו בעבירה דהצלת עבירה הוא ג"כ כעושה מצוה ובשב יעקב מייתי ק"ו דהרי מצות יבום נדחה מפני חשש קטטה כמ"ש בח"מ ס"ק י וכ"כ החמ"ח שם דהרהור עבירה קשה יותר מלשבת יצרה ועוד דהרי בעשה א"צ ליתן כל ממונו רק שליש ובל"ת צריך למסור כל טמונו שלא יעבור כמבואר (סי' תרנו) וכן אמרינן (ביבמות ז) דל"ת תמור מעשה וחידוש הוא שחידשה תורה דעשה דותה ל"ת ורש"י כתב (פ' תצא) דהמחטיא את חבירו יותר מהורגו ע"כ בודאי להציל מעבירה גדול כעושה מצוה והמלמ"ל פכ"ד משבת מסתפק ברודף אחר ערוה אם מותר להרגו בשבת (יעו' בספרי ב"י או"ת (סי ט) בש"פ ליישב מה שקשה עליו ושם כתבתי הקושיא בשם המלמ"ל וכעת לא מצאתי שם) ולהנ"ל דהוי כהרגו ודאי

מותר לחלל שבת יעו' מג"א סו"ס ש"ו דאפילו ברוצים לאונסה מותר לחלל שבת (וחזות קשה ראיתי בשאלתות פ' וארא שכתב הטעם דבגילוי עריות יהרג ואל יעבור משום דפגים לה דהוי ליה כקטלה יעו"ש הגם דלדבריו מיושב קושית תוס' סנהדרין (ע"ד ע"ב) דמקשה בגמ' והא אסתר פרהסיא הואי ולא מקשה והא אסתר גילוי עריות הוא ותיהרג ואל תעבור ולהשאלתות ל"ק דדוקא האיש מחויב למסור עצמו למיתה משום דפגים לה ולא האשה בעצמה כמו שכתב השאלתות להדיא בטעם דאסתר לא מסרה נפשה לקטלא אך לדברי השאלתות אם תהיה הערוה כבר פגומה שכבר זינתה א"צ למסור עצמו וזה ודאי ליתא דסתמא אמרו יהרג ואל יעבור ע"כ נראה כונת השאלתות דפגמה לה היינו שמחטיא אותה דהוה כקטלה כמו שכתב רש"י פ' תצא ולפי זה אף שכבר פגומה מ"מ חייב למסור עצמו ובכ"ז לדידי' מיושב קושית התוס' הנ"ל דלפי זה לנכרי אינו צריך למסור עצמה למיתה ועדיין צ"ע בדברי השאלתות) ועכ"פ יוצא מכל זה דמותר לישא אשה על אשתו משום הצלת עבירה אף שכבר קיים פ"ו וכן הוא בתשו' זקני חכ"צ סימן ל"ת יעו"ש והנה בתשו' רש"ל סימן ס"ה כתב בהיתר נשתטית דאין הבעל יכול לדור עמה אפי' על ידי בדיקות פקחות והגאון מלבוב בשואל ומשיב מה"ק ת"א סימן ק"כ הקשה עליו דהוא נגד המשנה בנדה י"ג דשוטה פקחות מתקנות אותה ומטבילין אותה והיא אוכלת בתרומה ונ"ל ליישב דבריו שלא יהיו תמוהין כ"כ דקשיא איך תספור ז' נקיים לפמ"ש הפוסקים דבעי שתכוון לספירה כמו שכתב בתשו' מעיל צדקה הטעם דאם לא כונה לספירה שמא תרגיש ולאו אדעתה וע' בס"ט א"כ מה מהני מה שתכוון חברתה נהי דאמרינן בתולין (ל"א ע"ב) כונה דחברתה כונה מעליותא היא זה דוקא לטבילה אבל לספירה דבעי כונה משום דבלא כונה שמא ארגשה ולאו אדעתה ל"מ כונה דחברתה ע"כ סבירא ליה לרש"ל דסוגיא דנדה י"ג סבירא ליה דלא בעינן ספירה לפנינו ע"כ מהני בדיקות פקחות משא"כ לדידן דבעי ספירה וכונה ל"מ בדיקות פקחות אך בש"ע לא פסקינן כן מכל מקום דברי המהרש"ל אין תמוהים כ"כ מדברי הש"ס עוד נ"ל ליישב דברי רש"ל דהנה בשוטה יש לחוש שמא ארגשה וראתה דם ונפל לארץ הדם דל"מ לענין זה בדיקות פקחות וכבר נשאלתי ע"ז מרב אחד אך י"ל כמו שתירץ הרב הנ"ל דהוי ספק באין בו דעת לשאול כמ"ש תוס' נדה (דף ג') וספיקו טהור (ואף בימי הספירה אינה עומדת בחזקת טומאה דאם עומדת בחזקת טומאה אף ספק טומאה ברה"ר טמא יעו' תוס' זבחים כ"ט דנהי דאינה עומדת בחזקת טהרה אבל גם בחזקת טומאה אינה עומדת) ואמנם התוס' ריש נדה (דף ג') כתבו בד"ה מודה שמאי בשוטה דאדם שנגע בה ורוצה לעסוק בקדשים אף שהיא אין בה דעת לשאול מכל מקום האדם יש בו דעת לשאול

וספיקו עמא ולפי זה מיושבין דברי רש"ל דנדה לבעלה אף שהיא שוטה מכל מקום הספק אם הבעל מותר לבוא עליה לדידיה אסורה דהוא יש בו דעת לשאול ול"מ בדיקות פקחות דיש ספק שמא ארגשה ונפל הדם לארץ ול"ה ספירה משא"כ בגמרא נדה י"ג דמיירי להאכילה תרומה דאין נ"מ להאדם המאכיל רק אם היא מותרת לא ספי לה איסור והיא מותרת דאין בה דעת לשאול וספיקא טהור אף בטומאה שיצאה מגופה כמ"ש תוס' נדה (דף ב) וזה ישוב נכון וע' נוב"י תנינא חיו"ד (סי' קכ) שכתב דלבעלה ל"מ סברא דאין בה דעת לשאול דזה דוקא בטהרו' ומשמע מדבריו דלטהרות קיל מלבעלה וזה ליתא דלטהרות חמור מלבעלה כמו שכתוב תוס' נדה ס"ו ומ"ש תוס' ב"ק י"א דלבעלה מהני ס"ס ולא לטהרות היינו משום דלבעלה קיל מלטהרות משא"כ לענין אין בו דעת לשאול להחמיר על בעלה מנ"ל (וע' ב"י סימן קצ"א וט"ז סי' ק"צ אות ח"י) אך לפי מ"ש החילוק פשוט כמ"ש תוס' נדה ג' וקצרתי במקום שאמרו להאריך ומ"מ גם לתירוץ זה דברי הרש"ל נגד כל הפוסקים ולדינא כיון שכל הפוסקים התירו בנשתטית שבעלה ישא אשה על אשתו גם אנחנו נלך בעקבותיהם באופן שיקיים כפי המבואר לעיל גם שישליש גט וטראטע וכו' הכל כפי המבואר בנוב"י קמא אה"ע סימן ג'. והנה בדבר השלשת הגט ראיתי למקצת פוסקים אחרונים שרוצים להקל שלא ישליש גט מטעם הקושיא שהקשו הפוסקים איך יגרשה בגט זה שלית הגט כשתשתפה והרי כל מלתא דאיהו ל"מ עביד השתא לא מצי משוי שלית כמו שהאריך בדין זה המלמ"ל פ"ט מאישות והעיר ע"ז המגיה במלמ"ל פ"ו מגירושין ואמנם המלמ"ל שם מביא דעת מהרי"ט בתשובה לח"מ סימן כ"ג שכתב בדעת הרמב"ם דדוקא בסתמא אמרינן אין אדם עושה שלית מה שאינו יכול לעשות בעצמו אבל אם עשה שלית בפירוש מהני אלא שהמלמ"ל תמה עליו דא"כ מה מקשה בנזיר י"ב מהאומר לאפטרופס כל נדרים שתדורי והוצרך לשנויי הא מני ר"א והרי שם עשה שליח בפירוש ואמנם זה רבות בשנים שכתבתי לישב דהנה דעת הריב"ש והרמב"ן דכל הנודרת על דעת בעלה היא תנאי גמור ומשו"ה הבעל מצי מפר והכי מוכת מתוס' נדה מ"ו ע"ב (ולא כן דעת הר"ן נדרים דהוא גזה"כ) ולכאורה קשה איך מיפר ע"י שלית הרי לא תלתה הנדר בדעת השליח אך כיון דדרך לעשות שלית תלתה הנדר דאם הבעל יקפיד או שלוחו לא יהיה הנדר יעו' מהרי"ט ח"א סימן ד' והנה באומר כל נדרים שתדורי לאחר מכאן והיא נדרה אתר כך לר"א דמהני הפרה צ"ל שהיא לא ידעה שאמר כן דאם ידעה הרי לא נדרה על דעתו ולפי זה שפיר מקשה למאי דס"ד דר' יאשי' אליבא דרבנן דהבעל לא מצי מיפר בנדרים שלאחר מכן איך שליח מצי מיפר דנהי דהוא עשה שלית בפירוש כיון דסתמא דמלתא אין אדם עושה שלית מה דהוא ל"מ עביד לא סלקא

אדעתא שהבעל יעשה שלית ולא נדרה אדעת זה לתלות נדרה בשליח ע"כ משני ר"א הוא דיכול להפר בעצמו ומהני שלית ונדרה אדעת זה והארכתי בפרט זה וכאן אקצר ולדינא יש לחוש לדברי מהרי"ט עוד יש לחוש שמא היא יודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה ודבר תורה מגורשת ול"ש לומר כל מלתא דאיהו ל"מ עביד בדרבנן כמ"ש המלמ"ל פ"ב מביאת מקדש וכבר העירו מזה הפוסקים האחרונים וע' בספרי ב"י או"ת סימן י"ג הארכתי בפרט זה ועכ"פ אין לזוז ממנהג הראשונים ליתן גט ליד שלית ומכל מקום כשתשתפה ההכרח ליתן גט אתר כמו שכתב הנוב"י והנה מה דכותבין בהרשאה מגט המושלש שהשליח יכול לעשות שלית אחר כבר הקשיתי בתשו' דהא אמרינן בגיטין כ"ט בהאי דשדר גיטא לדביתהו שיתן לבתר תלתין יומין ורצה לעשות שלית אתר ואמרינן והא שלית שלא ניתן לגרושין הוא ומשני כיון דלבתר ל' יום מגרשה הוא שליח שניתן לגירושין א"כ זה דוקא במחוסר זמן דזמן ממילא קאתי אבל בשוטה דאינו יכול לגרשה עתה הוי שליח שלא ניתן לגירושין ואינו עושה שליח ולדעת יש מי שאומר בסי' קמ"א סעיף ל"ד גם בלאחר ל' יום לא יעשה עתה שליח רק ימסור לב"ד והם יעשו שליח לאחר ל' יום יעו"ש דחיישינן שמא ישנה השליח וה"ה הכא אך י"ל דזה דוקא אם לא הרשה הבעל לעשות שליח אחר אבל כשצוה הבעל והרשה לעשות שליח אחר גם הרמ"ה מודה וכן משמע בר"ן שכתב כיון דשליח שלא ניתן לגירושין הוא אין לו לשנות כלל ממה שאמר הבעל עיי"ש א"כ כיון שאמר הבעל בפירוש יכול לעשות שליח, וכעת מצאתי בספר שדי חמד שנדפס מחדש מערכת אישות סי' ב' אות ח' מביא בשם ספר שם אריה סימן ג' שכתב דאין השליח עושה שליח מטעם דהרי בקדושין אין שליח עושה שליח כמבואר סימן ליה ס"ו משום דלא נגמר השליחות שמא לא תרצה האשה וה"ה הכא שמא לא תשחפה האשה ולא נגמר השליחות ואין שלית עושה שלית, והספר שם ארי' ראיתי, ולפע"ד זה ליתא דגם בקידושין אם הבעל מרשה לעשות שליח אחר מהני לדעת היש מתירין בסימן קמ"א סעיף מ"ג דאף בשליח לקבלה אם נתנה רשות יכול למנות שלית דאף דהוא שליח דידה ובאומר אמרו ל"ה מילי ולא פסול רק מדרבנן דל"ה מילי כיון שהשני שליח הבעל וה"ה בקידושין אך אפי' לדעה ראשונה שם ולפי זה בקידושין ל"מ מה שהרשה מ"מ נידון דידן אינו דומה לשם דכאן לע"ע הגט בפקדון ביד השליח ועושה השליח לגרשה כשתשתפה וכשתשתפה יגרשה יהבעל מרשהו לעשות שליח באופן זה ול"ה מילי כיון דכשתשתפה לא בעינן ריצוי. דידה הן אמת דבתשובה אחרת הארכתי בזה אם יכול לגרשה אז בע"כ (כשיהיה רשיון מהממשלה הרוממה) אבל יהיה איך שיהיה לדעתי אין לשנות משאר הרשאות ולכתוב שיהיה יכול לעשות

שליח ושליח שלית כמו בכל הרשאות והנה בנ"ד שנשתטית זה הרבה שנים וכעת אינה מזיזה בשום אבר אף אם לא נודע לנו שאין בה דעת כלל אין לחוש שמא עתה לאו שטיא היא ונתרפאה וניתקה מחולי לחולי דרש"י כתב בגיטין ע"ב ע"ב ד"ה אידך דמי שלא הלך בשוק אעפ"י שניתק מחולי לחולי אחר יש בו מחולי הראשון יעו"ש כש"כ בנ"ד שלא פסקה ממנה חולי השגעון וכש"כ שיש עדים שאין בה דעת כלל ואינה יודעת מאומה על כן ההיתר פשוט והנני לצרף עם מאה רבנים להההיתר הנ"ל באופן שישיג רשיון מטעם הממשלה הרוממה ואני מבקש מכבוד הרבנים הגאונים (ובראשם הדר"ג) שיאבו בטובם להצטרף בהיתרא דהאי גברא ולחתום שם כבודם על הגליון הנשלח ליד הדר"ג ובטובם יחתימו גם שאר תלמידי חכמים החונים במחיצתם והי' זה שלום למרנן ורבנן מנאי הכותב וחותם פרעמישלא יום ג' תשא י"ב אדר תרנ"ג לפ"ק:

יצחק שמעלקיס האבד"ק פרעמישלא והגליל:

גם אנחנו יושבי על מדין בצירוף הרב הגאון המפורסם האבדפה"ק שליט"א הננו מהנמנים בצירופא דרבנן בהיתרא דהאי גברא אחרי ראה ראינו הגב"ע וכל העולה והכתוב למעלה מפורש יוצא מפי הרב ובאופן שיקיים ככל הנ"ל ואנן שליחותייהו דקמאי עבדינן וע"ז באה"ח יום הנ"ל פה"ק הנ"ל: נתן העבנשטרייט האבד"ק זאמושטש, ארי' יהודה לייבוש מייזלס, הק' משה יעקב פעלדשטיין:

והנה במ"ש להתיר משום הצלת הרהורי עבירה כבר כתבתי בזה בספרי ברכת משה (שנדפס עוד בשנת תרמ"ו) קוה"ת סימן ל' אות א' ב' יעו"ש באורך ונדפסה גם כן תשובתי בשלימות (שנת תרנ"א) בס' היקר שדי חמד מערכת אישות סימן ב' דין כ"ד ויעו' גם כן מ"ש בספר מנחת משה חאה"ע סי' ח' אות ד' ודוק:

משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ג סימן ח

דברי י"נ הגאון האדיר החריף העצום שמו נודע בשערים וכו' וכו' כקש"ת מוה' אריה לייבוש הלוי איש הורוויץ שליט"א האבד"ק סטרי והגליל במדינת גאליציאן בענין היתר נשתטית שדרש ממני חו"ד העני' להיות נמנה ג"כ לדבר מצוה להתיר האיש מכבלי עיגון:

בעה"י יום ה' כ"ה לירח האיתנים תרנ"ח לפ"ק סטרי אורך ימים ושנות חיים כימי העץ ושלום אין קץ לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק המפורסם חריף ובקי אור הברקי סיני ועוקר הרים פאר הדור כקש"ת מוה' משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יצ"ו:

אחדשה"ט כמשפט לגברא רבא דכוותי' ירבו בישראל אקדמה פניו בתודה רבה ושפתי תשואות תן חן לו תבענה על תשורתו הנכבדה ספרו הבהיר שו"פ "מנחת משה" אשר כבדני בו ומאד התענגתי לראות מתוכו מעשה תקפו וגבורתו עזוז כחו לברר וללבן כל דבר הקשה כשמלה מפורשה וחזיתי' לרישי' ביני עמודי הוראה אשר בית ישראל נשען עליהם ומקרב ולב עמוק אברכהו בשם ה' כי יתבדרון שמעתתי' בעלמא ויעשה חיל בישראל להגדיל תורה ולהאדירה להרים נסה ודגלה עד ביאת ינון ועינינו תחזינה בתפארת עוזה ובהרמת קרנות חכמי תושיה ועמליה בטהרה ומציון תצא תורה ומלכי' בראשה אנס"ו תרב שלוחו וישגא אחריתו וכסאו יגדל נא כנפש ידידו דורש"ת באהבה מוקירו ומכבדו אף מחבבו ואבקשה נא את שאהבה נפשי ידידי המובהק שליט"א לשים עינו הטהור על הקונטרס הנוכחי (בדבר המעוגן מ' ישעי' ב"ר ארי' יוסף מכפר ציסנא ששולח אנכי להדר"ג שליט"א) ולהמנות לדבר מצוה להתיר לבעל הנשתטית הנ"ל מכבלי העיגון ומשכורתו תהי שלמה מעם ה' ויואל נא הדר"ג בטובו לצרף אליו חכמי עירו שהגיעו להוראה שיבואו גם הם עה"ח בכחא דהיתרא וימחול נא להניח גושפנקא דילי' בבואו עה"ח ואת כבוד הדר"ג הסליחה:

כחפץ ידידו הדו"ש באהבה הק' אריה לייביש הלוי איש הורוויץ, אבד"ק סטרי והגליל מח"ס הרי בשמים מה"ק ומה"ת:

ואלה דברי קונטרסו הנכבד והנפלא ע"ד המעוגן מן ישעי' במו"ה אריה יוסף מכפר ציסנא שפגעה בו מדת הדין שאשתו מ' דבורה בת מ' משה זה כמשלש שנים דעתה מטורפת ובשגעון תנהג מנגנת ומרקדת ברחובות קריה כדרך השוטים ורבות פעמים בשגעונה שפכה כאש חמתה על אמה ותכה אותה הכה ופצוע והבעל הלוך ילך קודר כל היום ומתעצב אל לבו היות שאין כח בבן, דעת לדור עם השוטה והיא בידיה תהרוס את ביתו באולתה ועד כה נתנה התקוה עוז לו בו כי עוד תתרפא ותשוב לדעתה אולם אחרי אשר כבר דרש ברופאים מומחים ולא מצאו מזור למחלתה והובלה לחצר המשוגעים בבית החפשית אשר בלבוב אבדה תוחלתו שעל כן הוא עומד ומתחנן ומבקש התרת נישואי אשה אחרת כי טפלי תלוים בו ואין לו מי שישמשנו להשגיח על ביתו לכלכל אח ילדיו ולתת להם די מחסורם ודורשים חו"ד בענין זה: (א) הנה כבר נודע דעת רבים מגדולי המורים ז"ל שכתבו דכשהיא בבית המשוגעים אין צריך כלל התרת ק' רבנים דכל הטעם שהצריכו בנשתטית התרת ק"ר הלא הוא מפני החשש שבעלילה כל דהוא שיראה הבעל מאשתו איזה דבר שטות יאמר עליה שהיא שוטה וישא אחרת ולכך הצריכו להציע הענין לפני קיר למען ישקלו הדבר בפלס מאזני הבחינה אם היא בכלל

שוטה אמנם כשהיא יושבת בבית המשוגעים והרופאים יחליטו שהיא משוגעת אמרינן דעל כי"ב לא החרים ר"ג מעיקרא יעו' מהרי"ק שורש ק"א מ"ש בשם תשו' הרשב"א וכן האריך בזה בתשו' מים רבים סי' ג' שר"ג לא גזר חרם רק על נושא אשה על אשתו ולזאת לא יקרא אשה כל שא"א לדור עמה ע"ש ובאמת אפילו אם נשתטית באופן שהיא בגדר יודעת לשמור את גיטה רק שא"י לשמור את עצמה וגם שוטים כאלה נמצאים בבתי המשוגעים מ"מ הלא מבואר בתוס' יבמות: ק"ב ד"ה דאין דגם ביודעת לשמור את גיטה רק שא"י לשמור א"ע שייך גם כן הך דאין אדם דר עם נחש בכפיפה א' ע"ש [ויש להביא עוד ראי' לזה דגם באשתרש דעתה בא' מהדברים שייך הא דאין אדם דר כו' והוא מדברי הש"ס יבמות ס"ט דפריך התם על הא דקתני במתניתין ישראל שבא על בת כהן תאכל בתרומה עיברה לא תאכל והרי כיון דעיברה לא תאכל ניחוש שמא עיברה כו' בנשואין חששו בזנות לא חששו והקשו התוס' שם דא"כ מהא דקתני במשנה שם בשוטה לא פוסל ולא מאכיל משום דלא תקנו ליה רבנן נישואין הרי עכ"פ בזנות ל"ה ואם כן אינה מתהפכת ולחוש שמא עיברה ותירצו דשוטה אעפ"י שנשאת לו מתהפכת ואינה רוצה להתעבר ממנו לפי שיראה שלא תוכל לסובלו דא"א דר עם נחש בכפיפה וקשה לדברי הרמב"ם דגם אם נשתבש בא' משאר דברים דינו כשוטה גמור והסימנים דחשיב בש"ס ריש חגיגה לדוגמא נקטינהו:

ופוסק כוותיה בב"י אה"ע סי' קכ"א וכ"נ מדברי התוס' חגיגה ג' ד"ה דרך שטות ע"ש וא"כ כיון דבמתניתין קתני סתם שוטה וכלל גם כן שוטה כזה שמשובש דעתו רק בדבר א' וא"כ תקשי אמאי אינו פוסל לחוש שמא עיברה וע"כ) דגם בשוטה כזה שייך אין אדם דר כו' ומתהפכת שלא תתעבר וא"כ אם כשהאיש שוטה הוא כן אף דאתתא בכ"ד ניחא לה מכש"כ כשהאשה היא שוטה שייך אין אדם דר כו' בכל ענין] ואם כן שייך לומר דל"ה עליה חר"ג מעיקרא אמנם אנן מחמרינן להצריך בכל נשתטית התרת ק"ר מג"א והנה הב"ש בסי' א' וקי"ט הביא מ"ש הב"ח שמחויב הבעל להשליש לה הכתובה והנדוניא ות"כ וחייב לייחד לה בית לשמרה מהפקר וליתן לה מזונות ושאר ת"כ וליתן גט ליד שליח הולכה שיתן לה לכשתשתפה:

ב והנה זה ופשוט דכיון דבנדון הנשאל לפנינו היא בבית המשוגעים הוי כייחד לה בית דשם היא משומרת מהפקר אמנם צריך הבעל לקבל עליו חיוב זה בתוקף נימוסי המדינה שישלם כאשר יושת עליו מהביה"ח להחזיק אותה שם עד שתשתפה וכאשר תצא מהביה"ח בלי רפואה יהיה מחויב לייחד לה בית לשמרה מהפקר ולזונה ולרפאותה כדקיי"ל באה"ע סימן ע' ס"ד דבנשתטית חייב הבעל לזונה ולרפאותה ואשר דרשו

חו"ד נידון השלשת הכתובה והנדוניא הנה מבואר בב"ש שם דגם התוס' כתובה מחויב להשליש ובתשו' צמח צדק סי' ס"ז השיג ע"ד השואל שר"ל דבנשתטית א"צ להשליש רק הכתובה ולא התוס' וכתב דמלשון התקנה נראה דגם התוס' בכלל יעו' ב"ש סי' ק' ס"ק ל' שכתב דנהגינן למיגבי הוספת שליש אפי' בדלא כ' לה אמנם בתשו' מים רבים סי' ד' כתב דלענין התוס' שליש טוב לעשות פשרה ע"כ על בינתכם אשען שתפשרו בזה קרובי האשה עם הבעל ועכ"פ תראו שיעלה הנדוניא עם התוס' שליש לסכום כזה שיספיקו הפירות ממנו למזונותיה ורפואתה עד אשר ירחם ה' עליה וישליש הבעל כ"ז ביד נאמן כמ"ש בב"ש סי' קי"ט והחובה על הב"ד להשתדל בזה להדר אחרי שליש עתיר נכסין שהוא בטוח ומהימן כדאשכחן בב"מ דף ע' לענין אפטרופס דחזינן גברא דמשפו נכסי' ומהימן שמע דינא דאורייתא ולא מקבל שמתא דרבנן וחוץ שיתן הבעל כעת גט ביד שליח הולכה למסור לה לכשתשתפה כנ"ל ישליש עוד נאטאריאטסאקט על סכום מסוים לבטחון שכשתשתפה האשה יתן לה גט מחדש כיון דדעת כמה פוסקים דל"מ כתיבת הגט בעת ששותה כמ"ש בהגהת מלמ"ל פ"ו מגירושין בשם חכמי קינשטאנטינא והנה ראיתי בפתחי תשובה אה"ע סימן א' ס"ק ט"ז שמביא בשם תשו' כת"י מהג' מטיקטין שכתב דאם נתרפאה אחר שכבר נשא אחרת שוב אינו חל עליו עוד האיסור דחר"ג אלא שאם אירע שנתרפאה אחרי התרת מאה רבנים חזר האיסור למקומו ע"ש והנה אין להביא ראי' מדברי הב"ש בסי' ט"ו ס"ק ח"י שכתב דאם נשא שני' באונס אף על גב שמתחלה היתר היה מכל מקום אחר שעבר האונס אסורה לו ואם כן אפשר דה"ה. בנשתטית אף שהנשואין היה בהיתר אבל אחר שנשתפית שוב אסורה לו אולם באמת ל"ד כלל דהתם הלא האיסור דשניה גם בשעת הנשואין היה רק שהותר מחמת אונס ולהכי אחר שעבר האונס חזר האיסור משא"כ בנשתטית הא אמרינן דעליה לא גזר ר"ג וא"כ בשעת נישואין ליכא איסורא כלל והרי הב"ש שם מייתי לה מהא דכהן מותר ביפ"ת ב"ר וביאה שני' אסורה והתם נמי האיסור היה בשעת הנשואין וכי"ב כתבו התוס' יבמות כ' ד"ה אטו ביאה שניה דביבמות ס"א לא מצריך קרא רק באירס את האלמנה ואחר כך נתמנה להיות כ"ג אבל נשאה קודם שנתמנה ל"צ קרא משום דבהיתר בלא שום דחיית איסור נשאה אבל ביבמה בח"ל דלא שריא אלא משום עדול"ת ביאה דמצוה דחיא דלאו מצוה ל"ד ע"ש וע' בס' בית מאיר אה"ע סי' קע"ב אמנם הלא באמת מבואר בדברי הב"ש סי' א' ס"ק כ"ג דמיד כשנתרפאה חייב לגרשה כדי שלא יהי' לו ב' נשים מבואר דסבירא ליה דאפילו נתרפאה אחר שכבר נשא אחרת ג"כ חוזר וניעור האיסור דחר"ג וכ"כ בתשו' צ"צ:

ג והנה בפח"ש שם כ' עוד בשם הג' מטיקטין הנ"ל, דאם עדיין לא נשא אלא שכבר נשתדך באחרת בזה מסתפק אם שריא לישא השני' ודעתו נוטה להיתר וציין לעיין בדברי הרמ"א יו"ד סי' רכ"ח סמ"ג בנשבע לתת בתו לפ' לאשה ובתוך הזמן קלקל המשודך מעשיו דפטור משבועתו שאם בא לבי"ד בעודו בקלקולו והותר אף אם יחזור בו אחר כך אינה חלה עוד השבועה עליו דכיון שהותר הותר ע"ש ולפע"ד אין משם ראיה כלל דהרי התם האיסור הא רק מכח שבועתו ובהמיר המשודך בטלה השבועה מכל וכל וכמ"ש ברמ"א שם דאפילו התרה א"צ דא"א שתנשא למומר וכיון שכן אף שחזר אח"כ מאיזה טעם יאסר אז כיון שלא חזר ונשבע וגדולה מזו כתב במלמ"ל פ"ט מנדרים ה"ב עמש"ש בשם הראנ"ח ופנ"מ באמר קונם שאיני נושא לפ' שאביה רע שאם עשה תשובה דשרי ואם אחר כך חזר לסורו חזר האיסור למקומו והוא חולק ע"ז וכ' דכיון שלא נתקיים דבר שנשבע בגללו נתבטל הנדר מכל וכל ואף שאחר חזרה הסיבה למקומה מ"מ הנדר כבר נתבטל ע"ש משא"כ בנ"ד הלא האיסור הוא מכח חרגמ"ה נהי דבשעה שהיא שוטה מסתלק מעליו האיסור כיון שא"ר לאישות אז מכל מקום כשמתרפאת אחר כך והיא ראויה לאישות שוב חוזר איסור חרגמ"ה למקומו וכמו שמצינו בכ"מ באיסור שמתירין לשעתו מחמת אונם דכשיעבור האונס חוזר האיסור לקדמותו דה"ל כהיתר לזמן דכשעובר הזמן חוזר האיסור וניעור ע' ברא"ש פ"ק דחולין והו"ל כהא שכתב בחו"מ סו"ס קנ"ו בהג"ה לענין ח' חזקת ישוב שאם התירו לא' על זמן ונתנו לו רשות לדור ל"א כיון דאשתרי אשתרי ויכולין לגרשו אחר כך יעו"ש והרי אפילו בשבועה שנשבע הוא עצמו מצינו ביו"ד סימן רל"ב סי"ב בהג"ה דכשנשבע לשלם ליום פ' כשהגיע הזמן אין לו לשלם דפטור משבועתו אפ"ה אם אחר כך יכול לקיים דינו כעובר על שבועתו במזיד ע"ש ובח"מ סימן ע"ג דל"ש לומר דכשניתק האיסור ממנו איזה זמן לא יחול עוד לעולם ולא מבעיא אם נתרפאת קודם שנשא זה אשה אחרת בודאי הדר חל עליו איסור דחר"ג והר"ז דומה להא דמצינו בב"מ קי"ב לענין איסור דלא תלין פעולת שכיר דכשהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר איבעיא להו חוזר או אינו חוזר רב ששת אמר אינו חוזר ורבה אמר חוזר ופי' בתוס' שם דפלוגתתם הוא לענין בל תלין כשחוזר בו מיד ביום ראשון על בעה"ב דלר"ש אינו חוזר עליו לענין להתחייב בב"ת ן דניתק שעה אחת ממנו כשעמד אצל שולחני שוב אינו חוזר לאיסור ב"ת ורבה אמר כיון דתוך זמנו חוזר הוי כדמעיקרא ע"ש וכיון דקיי"ל הלכתא כרבה לגבי ר"ש ול"א כיון דניתק כו' כיון דהוא תוך זמנו ה"ה בנ"ד כיון שנתרפאה טרם שנשא זה אשה אחרת הו"ל תוך זמנו ול"א כיון דניתק כו' אלא אפילו נתרפאה אחר שכבר נשא זה אשה אחרת רביע עלי' איסור

דחר"ג כנ"ל ואף דמצינו ביו"ד סו"ס ר"ת בנשבע שלא ישא אשה תוך ג"ש ועבר ונשא הו"ל כנשבע על הככר ואכלה דנשאל ומתירין לו אם כן חזינן דלאחר הנשואין אין חל עליו עוד איסור השבועה וה"ה בחר"ג דלא ישא אשה על אשתו נימא כיון דכבר נשא בהיתר תו לא חל עליה עוד איסורא לדור עמה מ"מ הרי מבואר שם דכשאמר לשון שמשמעותו שלא תהיה אשתו אסור גם אחר הנשואין ועט"ז יו"ד סי רי"ו ס"ק י"א וא"כ ה"ה בזה אפשר דלשון תקנת ר"ג הי' שלא יהיה לו ב' נשים נשואות ולא שלא ישא אשה על אשתו א"כ גם אחר הנשואין אסור לו לדור עמה ושפיר אמרינן דאך דבשעה שהיתה שוטה היו מתירין לו לישא אחרת מ"מ כשמתרפאת אחר כך הדר אתי איסור תר"ג וחייל (ד) ובמק"א כתבתי לחלק בזה עפ"י סברת הרשב"א בחידושי קידושין כ' שכתב שם דהיכא דההיתר היה לצורך מצוה אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי משא"כ כשהותר רק לדבר הרשות כגון ביפ"ת דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ל"א הואיל ואשתרי אשתרי ולפי זה י"ל בנשתטית לד' הפוסקים דס"ל דאין להתיר רק היכא שלא קיים מצות פ"ו והוי ההיתר בשביל דבר מצוה אז אפילו כשמשתפית אחר כך אין האיסור חוזר וניעור דהואיל ואשתרי אשתרי משא"כ אם מתירין גם בלעדי מצות פ"ו משום דאין אדם דר עם נחש י"ל דלכשמשתפית חוזר עליו האיסור דחר"ג אמנם עכ"ז ברור דהיכא שנתרפאת שוב אין הגירושין תלוי ברצונה ויכול לגרשה בע"כ (כשיהי' רשיון מטעה"מ) וכן מפורש בתשו' מים רבים סי' ג' ע"ש ולפע"ד הסברא נותנת כן דא"א לומר שאחר שנשא אשה בהיתר ע"פ ק"ר אם משתפית אחר כך יהיה תלוי ברצונה שאם לא תתפוץ לקבל גט ממנו יאסר לו לדור עם אשתו זאת שנשאה בהיתר דאין זה דרכי נועם כדמצינו ביבמות פ"ז בהא דפריך לא נעשה מתים כחיים לענין יבום מק"ו כו' ת"ל דרכיה דרכי נועם יעו"ש ותוס' ריש יבמות ד"ה ואחוה דאין סברא לומר דאחר שמתה אשתו תחזור ותיזקק לו ליבום דאין זה דרכי נועם ועתשו' חכ"צ סימן מ"ו אמנם עכ"פ יש לנו לשקוד על תקנת האשה שלא תתעגן שע"כ נכון שישליש הבעל נאטאריאטסאקט על סכום מסוים לערבון שכשתשתפה יגרשנה מחדש ולא יהיה מניעה מצדו: והנה לענין הגט שכותבין עכשיו נודע מ"ש בתשו' פמ"א בשם חכם א' מחכמי אשכנז שדעתו לזכות לה הגט ע"י אתר והפמ"א חולק עליו כיון דפתיך בי' חובה דגרירה ובספרי הרי בשמים מה"ק סי' כ"ה כתבתי לחזק התקנה דזיכוי וגם א"ז הגאון ז"ל בתשו' בר ליואי חאה"ע סי' ב' מקיים דברי המורים לזכות גט בנשתטית דמועיל הזיכוי עכ"פ שתתגרש מעכשיו ולכשתשתפה כיון דזכות הוא לה משום דכשמשתפית מתעורר האיסור דב' נשים ואם לא יגרשנה תיכף יכשל באיסור חדר"ג קודם שיגרשנה ומצוה עליה שתתגרש מעכשיו כדי שלא יכשל

הבעל על ידה וע"ש שכ' עוד דזכות היא לנפשה שלא תצטרך להמתין צ"א יום אחר שתשתפה ועתה חשבינן הצ"א יום משעת הזיכוי כמ"ש בפמ"א סימן מ"ב ומ"ג בדין זיכוי גט למומרת ע"ש וביותר י"ל. כיון דהב"ד אביהן של השו' המה ועדיפי מאפטרופס כמבואר בנמ"י וריטב"א יבמות פ' חרש [וערמב"ם פי"א מנחלות ומ"ש בהה"מ שם בשם רמב"ן ורשב"א ובסמ"ע סימן ר"צ ס"ק מ"ג] בודאי יוכלו הבי"ד לעשות עבור האשה הנשתטית מה שנראה להם דניחא לה אפילו בדאיכא ג"כ קצת חובה ע' כתובות מ"ת מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזכין ומפרנסין אשתו בניו ובנותיו כו' ועש"ע אה"ע סי' מ"ג ס"ב ברמ"א דיכולין ב"ד לפסוק להשיא את הקטנה כמו שיש רשות לאחי' ולאמה ויכולין להתנות שאם תמאן תאבד כל אשר לה והרי בנקה"כ יו"ד סימן ש"ה כתב דהב"ד יכולין לזכות לקטן אפי' במקום דאיכא קצת חובה ומוכיח לה מקדושין מ"ב גבי חלוקת הארץ דהיה מהני גם בשביל קטנים אף דיש גם כן חובה דאיכא דניחא ליה בהר ואיכא דניחא ליה בבקעה ע"ש [ומה שתמה על פי זה אדברי תוס' כתובות י"א בהא. דגר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד ע' באס"ז שם מ"ש בשם הריטב"א, ובתוס' סנהדרין ס"ח ד"ה קטן] והעירני קצת לזה רב א' וליתר שאת יש לתקן לדעתי שימסור הבעל מקודם הגט ע"י אחר בזיכוי ואח"ז יקחנו מידו ויחזור וימסרנו לו בתורת שליח להולכה שיהיה מוכן בידו ליתנו ליד האשה לכשתשתפה: (ה) ובדבר אם מועיל היתר המאה רבנים על ידי שישלח כ"א דעתו בכתב ובחת"י ע"י הבי דואר ראיתי בספר שו"ת מהר"מ שיק חאה"ע סי' ב' שכתב דפשיטא דמהני ע"י הבי דואר כיון דגם התקנה מעיקרא היתה על דרך זה ולכך גם ההיתר יהיה בזה האופן כל בי עשרה צריכי בי עשרה למשלפי עכ"ד והנה תם אני ולא אדע דהרי הך דאיתא בגיטין ל"ג כל בי עשרה צריך בי עשרה למשלפי לחומרא אמרינן הכי דמה"ט באמר לעשרה כתבו א"י לבטל זה שלב"פ זה אבל לא להקל מכח האי סברא. גוף הדבר שכתב דהחיסדות התקנה היה ע"ז האופן באמת מוזר בעיני דאדרבא מדברי תשו' מהר"מ מרוטנבורג נראה שכשנתקנה התקנה מרגמ"ה וגאוני דורו כולם היו במעמד א' ולכאורה היה מקום לפ"ז להחמיר ולומר דכיון שהתקנה נתקנה בקהלת הגאונים המתקנים ביחד כן גם הק"ר המתירין דשליחותא דקמאי עבדי צריכין להיות נאספין ביחד דכל בי עשרה כו' אמנם באמת מלבד שדעת רבים מהפוסקים ז"ל דבנשתטית גמורה א"צ כלל היתר ק"ר ואינו רק לרוחא דמלתא לבר מן דין הרי הטעם דכל בי עשרה כו' בגיטין שם הוא כיון דמתחלה עשה לכל העשרה שלוחים כאחד להכי צריך לבטל כולם בפעם אחד וכל שביטל רק מקצתן כיון דעדות שבעלה מקצתה לא בטלה כולה נמצא שלא ביטל אלא מקצתן ולהכי ל"מ כלל כמ"ש בפנ"י שם וא"ז הגאון

מליסא ז"ל בס' תו"ג שם הסביר הדברים ביותר דל"א דיבור ומבטל דיבור רק כשעקר בדיבור שני כל הדיבור הראשון אבל כשאינו עוקר בדיבור שני רק מקצת דיבור הראשון לא חשיב דיבור שני לבטל דיבור הראשון ולא נתבטל כלל אבל לא משום אלומי מילת הוא דניבעי שיהיה הביטול כעין המעשה ונראה דמה"ט לא ניחא ליה להר"ן ז"ל בנדרים ז' לענין נידהו בפניו איך מתירין לו אלא בפניו לפרש הטעם משום דהנידוי הי' בפניו צריך גם כן להיות ההיתר העין שנידהו מכת הך דכל דמתעבידא בי עשרה כו' שבתוס' ישנים שם פי' באמת הכי והר"ן כתב דלא נהירא ליה לפרש הכי והוא משום דהתם אין הטעם משום אלומי מילתא ובטוש"ע יו"ד סימן של"ד מוכח גם כן דנדחה טעם זה ולהכי גם שלב"פ הותר וע' בראשונים ז"ל ריש השולח שפי' והא דקאמר התם או ששלח אחריו שליח ל"ל מ"ד לא אלימא שליחותא דבתרא משליחותא דקמא דליבטל קמ"ל דהיינו דהו"א כיון דהשליחות הי' בפניו בעינן ביטול השליחות גם כן בפניו ע"ד דא' כל בי עשרה כו' וקמ"ל דל"א הכי כיון דבאמת אין הטעם משום אלומי מלתא ולהכי מהני גם שלב"פ יעו"ש ובפרט דכל הענין שצריכין להציע תוכן הדבר לפני מ"ר בנשתטית הוא בכדי שישפטו הם אם לפי מצב חולי השטות שלה היא ראויה לאישות א"כ מה לי אם הבעל הולך אליהם או שמתאספין ביחד או ששולחין להם בכתב והם משיבין דעתם על ידי הבי דואר שעל כן אין לספק בזה שבודאי מועיל קיבוץ החתימות של הקיר מג' ארצות ע"י הבי דואר, סיומא דפיסקא אחרי שיקיים הבעל מ' ישעיה הנ"ל כחק המוטל עליו כפי שכתבנו למעלה הנני מסכים להתיר לו לישא אחרת בתנאי שלא יתנגד לחקי הממשלה הרוממה ובאופן שיסכימו עמי מאה רבנים ול"ד רבנים אלא לומדים שידעו טעם ההיתר כמ"ש בנוב"י אנא מגאוני דורנו וכל רב וצורב יכול להמנות ולהצטרף בצירופא דרבנן בשריותא דהאי גברא להתיר חרצובות העיגון מעליו וע"ז. הנני באעה"ח הקטן אריה ליבוש הלוי א"ש הורוויץ אבד"ק סטרי והגליל:

ח"ג סימן ט

דברי יד"נ הרב הגאון האדיר סוע"ה נזר ישראל ותפארתו וכו' בקש"ת מוהר"ר יצחק שמעלקיס שליט"א הגאבד"ק לבוב והגליל עוד בהיתר נשתטית מה שדרש הוא וב"ר חו"ד להיות נמנה ג"כ לדבר מצוה להתיר איש אומלל מכבלי העיגון בי דינא רבא דק' לבוב:

בעזהי"ת בחודש כסלו שנת תרנ"ח לפ"ק לבוב החיים וברכה למשמרת שלום למעלת כבוד הרב הגאון המובהק החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם בכל אפסים וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא יע"א:

מתכבדים אנחנו לשלוח להדר"ג קונטרס אחד ערוך מאת מרן הגאון מאוה"ג האבדפ"ק שליט"א בדבר היתר נשתטית ומבקשים אנחנו בצירוף מרן הגאב"ד דפה מכהדר"ג שיסכים ג"כ על ההיתר ויזכה לו בחתימתו וגם חח"י הת"ח הנמצאים במח"ק וישלח לנו עד מהרה על שם מרן שליט"א ומגישים אנחנו בזה לכהדר"ג תודה מקדם למען המצוה כי רבה היא ברגשי כבוד ויקר: הננו הדו"ש בעם מרן הגאב"ד הקטן אורי זאב וואלף סאלאט הקטן נטע פערקויף דומ"ץ דפה לבוב ואלה דברי הקונטרס בעה"י להרבנים הגאונים הגדולים היראים והשלמים בשלוש ארצות חיי אריכא וטבא ושלמא רבא ישגא שאלה ע"ד הרב החריף בנש"ק מ' נפתלי ערליך ג"י אבד"ק דעלאטין אשר יסרהו ה' קשה כי זה כארבע שנים אשר אשתו הרבנית מ' שארציא החי' בת הרב הגדול מו"ה מנחם האבד"ק וואנילוב ז"ל (בהגאון הצ' בעל מגדל השן) שיצאה מדעתה וכל תהלוכותיה בשגעון קרעה כסותה ושברה חלונות ושלשה פעמים היתה בבית החולים מוכי הדעת והשכל פעם ראשונה התמהמהה שמה חודש ימים פעם שנית שני חדשים פעם שלישית ארבעה חדשים ולא מצאה תרופה ולא עלתה לה ארוכה והרופאים העומדים בבית החולים שפטו משפטה כי אין מרפא למחלתה (כאשר העיד בפנינו עד אחד נאמן) וגם בנתיים בעת שבה מעט לאיתנה ותשקוט רוחה גם אז לפרקים דברה באין סדר ובלי דעת וכל שומע הבין כי מחשבותיה נבוכים ובקיץ החולף היתה לפנינו ב' פעמים האשה הנ"ל עם בעלה הרב הנ"ל בפעם הראשון לא היתה חלומה ועוד דברה דברים של שטוח ובפעם השני היתה בריאה ודברה כאחד האדם והייתי אז נוטה לסדר לה גט אך יען לא יכלו להתפשר כי היא דרשה סך כזה אשר לא היה ביכולת בעלה הרב לחת לה וגם אנכי אמרתי להמתין עוד איזה חדשים עד שתתחזק שהיא שפוי' בדעתה לכן לא נגמר אז הדבר ועתה חזרה לשטותה ובאו לפנינו שנית וראינו כי מטורפת היא בדעתה ומדברת דברים של שטות ובעלה הרב יצעק מכאב לב עלי ימי נעוריו כי עודנו עול ימים וגם אין לו מי ישים עיניו על ילדיו ארבעה שיש לו מאשתו הנ"ל ונפשו בשאלתו להתירו מכבלי העיגון ולהתיר לו לישא אחרת עלי' וכבר עשה את אשר נטל עליו שהשליש סך. יותר מכדי כתובתה ונדוניא שלה ומסר הסך הזה ליד איש נאמן ובטוח אשר יתן לה לאט לאט די פרנסתה בהסכמת אחיה הרב החריף האבד"ק וואהנילוב והרב הנ"ל עם האיש הנאמן הבטיחו וחייבו א"ע לתת לה מדור ומזונות ולהשגיח עלי די כחם. תשובה הנה

טעמי ונימוקי שלא רציתי אז לסדר לה גט בעת חלימותה היה דהנה מבואר באה"ע (סי' קיט) דאין רשאי לגרש בעתים חלומה ובאם נראה שתשאר כך וגרשה בעת חלימותה לא מהדרינן עובדא וט"ז (ס"ק יג) כתב דבזה"ז שאסור לישא ב' נשים והוא יהיה מעוגן אין לחוש לתקנתה דידה אמנם מסוף דברי הט"ז נראה שלא היקל רק בהוחזקה ב' פעמים אבל בהוחזקה ג' פעמים גם הט"ז אינו מיקל לגרש אולי כונתו כיון דמתירין לבעל לישא אחרת כמ"ש הט"ז (ס"ק יב) ע"ב בכה"ג אין לחוש לעיגון דידיה ויש לחוש לתקנתא דידה ואין להקשות דטעמא מאי לא יגרש כדי שישמור אותה דאם יגרשה יגררו אחריה והרי אם ישא אחרת תאסור עליו לאשה ושוב לא ישמור אותה עכ"פ יש ספק אם הט"ז התיר בכה"ג לכתחלה ובתשו' אחרת צדדתי להתיר בעובדא שהיתה שפוי' יותר משנה כיון דעברו עלי' כל זמני השנה ותקופותי' ולא נשתטתה יש לתלות שנתרפאה ושם נסתפקתי גם בשור נגחן אם עבר זמן רב וכו' אך מסתימת הפוסקים משמע דאין חילוק אך לענין עתים חלומה ודאי יש לתלות להקל דבנגיחה לא תליא בעתות השנה משא"כ בשגעון דתולה בעת וזמני השנה כיון שעברה שנה שלימה ולא נשתגעה נעקר הוסת דהרי אף במתו אחיו מחמת מילה נסתפק מהרי"ט בח"ב (סי' לא) אם נעקר בפעם אתת ונהי דשם לא נפסוק כמהרי"ט דהיא סכנות נפשות מ"מ בעתים חלומה דהיא דרבנן יש לפסוק כן יעו' מק"ח (סי' תסז ס"ק ה) דל"מ חזקה רק בגורם המסתבר ובתשו' הגאון ר' חיים כהן (סי' נד) הורה להקל והיתר הא' משום מצות פו"ר לא תיקנו חז"ל ופלא שלא הביא דברי הט"ז והיתר הב' שכתב דדוקא בעתים חלומה שאינה בריאה כ"כ אסרו היתר זה מבואר ג"כ בבא"פ (סי' קיא דף קצג ע"ב) ומייתי ראיה מירושלמי ר"פ מי שאחזו דאמרינן שם שמואל אמר כד דהוא תלים יתן גט מה שמואל כר"ל דאמר לכשישתפה רובא דשמואל מר"ל דו אמר חלים יתן גט והחלימנו ותחיינו ופי' הפני משה דחלים עדיין לא נתרפא לגמרי והיתר זה לא שייך בנ"ד שאינה שפויה לגמרי והיתר הג' שכתב כיון שהיתה חולנית ונשתגעה קודם נשואין ליש בנ"ד והיתר זה כתב נ"כ בהשמטות לחכמת שלמה מהגאון מהרש"ק על כן לא מלאני לבי להקל וצויתי להמתין ואמנם האשה הנ"ל חזרה ונשתגעה ועוד לא נתרפאה ועד מתי יתעגן ע"כ הסכמנו להתיר להרב הנ"ל לישא אשה אחרת בהיתר מאה רבנים שהרי הט"ז (ס"ק יב) מתיר לישא אחרת באשה שהיא עתים שוטה ועתים חלומה ואף בעת חלומתה עדיף יותר להתיר לו לישא אשה אחרת מלגרשה היכא שהיא נשתטית ג' פעמים כיון דהרבה פוסקים אוסרים לגרשה ובשו"ת שו"מ מה"ק ת"ג (סי' קכא) שמתיר לגרשה ולא ניחא ליה להתיר לו ב' נשים ע"כ מיירי שנתרפאה זמן ארוך ונראה להב"ד שתשאר כך כמבואר ברמ"א משא"כ בנ"ד אף אם

תתרפא תשוב לשטותה כדרכה משא"כ כשהיא עתה בשגעונה ומדברת דברים כדרך המשתגעים וא"א לדור עמה ולע"ע אי אפשר לגרשה הדבר פשוט להתיר לו לישא אשה אחרת בהסכמת מאה רבנים, והנה מקור ההיתר הוא לפי שבמקום מצוה לא גזר רבינו גרשום ואף שקיים פ"ו מ"מ יש בזה הצלת עבירה שלא יבא לידי הרהור עבירה והצלת עבירה הוי כעושה מצוה ובתשו' שב יעקב מייתי ק"ו דהרי מצות יבום נדתה מחשש קטטה כדאיתא ביבמות מ"ד ואיסור לישב בלא אשה משום הרהור עבירה לא הותר משום חשש קטטה כמ"ש החמ"ח (סי' א ס"ק י) ומבואר שם בח"מ דהרהור עבירה קשה יותר מלשבת יצרה וכן מבואר (ביבמות ז) דל"ת חמור מעשה וחידוש הוא שחדשה תורה דעשה דוחה ל"ת ועיין בהקדמת ספר משנת חכמים ועוד דבעשה א"צ לפזר כל ממונו משא"כ בל"ת צריך למסור כל ממונו שלא יעבור כמבואר באו"ח (סי' תרנ"ו) הן אמת שיש להוכיח קצת להיפוך מזה דהצלת עבירה ל"ה כעושה מצוה דהנה בספרי לאו"ח (סי' לח אות ד) הקשיתי ע"ד מהרי"ק בתשו' (סי' קלז) שכתב בהא דאמרינן ביבמות (קכא ע"ב) דא"ל נכרי לישראל קטול אספסתא ושדי לחיואי בשבת ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני דאמרי ליה בשל לי קדרה בשבת ולא בשיל ליה וז"ל איסור דרבנן הוא דהוי דהא כיון שהישראל לא היה צריך לאותו בישול כי אם להנצל ממיתה הו"ל משאצל"ג מידי דהוי אהורג את המזיקים כדי שלא ימיתוהו יעו"ש (ע' סי' לד בספרי הנ"ל הארכתי בפרט זה ובדברי מהרש"א ת"א ב"ב קי"ט לענין מקושש) וכן הביא לעיל מיני' וקשה (ביבמות דף ו) דבעי למילף דעשה דותה ל"ת שיש בו כרת מקרא דאיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו דאם אמר לו אביו שחוט לי בשל לי לא ישמע לו דס"ד דעשה דותה ל"ת שיש בו כרת ואמאי הו"ל ל"ת שיש בו כרת הלא הו"ל משאצל"ג ומה לי אם עושה מלאכה להציל עצמו ממיתה או שעושה מיראה שלא יעבור על עשה וע"כ מוכת מזה דהעושה לקיים מצות עשה הו"ל מלאכה הצריכה לגופה כמ"ש תוס' שבת ק"ו משא"כ בעושה להציל עצמו ממיתה הו"ל מלאכה שאצל"ג ולפ"ז ה"ה בעושה להצלת עבירה ה"ל משאצל"ג ואינו דומה לעושה מצוה:

ובזה נ"ל לישב קושית התוס' סנהדרין ש ע"ב) ד"ה חד למעוטי שהקשו ל"ל קרא דמחלל שבת לא ניתן להצילו בנפשו הא מציל גופי' קמחלל שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקונא גברא כיון דמחויב מיתה כדאמרינן (דף לה) בבת כהן ולהנ"ל ניחא דאינו דומה לבת כהן דאיכא תיקון דצריכה כפרה ול"ה משאצל"ג כיון שצריך לקיים מצות עשה משא"כ ברוצה לחלל שבת לע"ע א"צ כפרה דלא עבר עדיין וההורגו להצילו מעבירה הו"ל כמו שעושה להציל ממיתה דה"ל משאצל"ג כמ"ש מהרי"ק ושם קאי

אליבא דרשב"י דס"ל משאצל"ג פטור ע"כ צריך קרא ומיושב ג"כ לראבר"ש דס"ל ניתן להצילו בנפשו ואצ"ל דגזה"כ היא כמ"ש תוס' דראב"ש ס"ל בסוכה ל"ג דמשאצל"ג פטור ולהצלת עבירה הו"ל משאצל"ג כנ"ל ובמלמ"ל פכ"ד משבת:

כתב דרודף אחר הערוה בשבת לא ניתן להציל בנפשו דהוא גופו יחלל שבת והקשה בשעה"מ דא"כ מה הקשה. בסנהדרין ע"ג אהך דאלו נערות שיש להם קנס והלא ניתן להצילה בנפשה ולא מוקי בשבת וע' מ"ש בספרי לאו"ח. (סי' ט) בשולי המכתב דבר יקר בישוב הקושיא אמנם לפמ"ש לעיל דהצלת עבירה הו"ל משאצל"ג כמו הצלה ממיתה א"כ לר"ש ניתן להציל בנפשו בשבת ומשו"ה לא מוקי הך דאלו נערות בשבת וע' פרמ"ג פתיחה כוללת לה' שבת בתחלתו כתב באין רוצה לקיים מצות סוכה וכדומה מכין אותו עד שתצא נפשו אפשר בכה"ג אף בשבת שרי ודבריו תמוהין איך יעשו תבלה ויחללו שבת ולפמ"ש י"ל כיון דא"צ כפרה הו"ל מקלקל או משאצל"ג כנ"ל אך צ"ע לפמ"ש משובב נתיבות (סי' ג) דצריך ב"ד להכות א"כ הא אין:

דנין בשבת ויו"ט וע"כ בשבת ויו"ט אין מכין והא דאמר בכתובות פ"ו עשה סוכה ואינו עושה מיירי בחוה"מ והא דאמרינן לולב ואינו נוטל מיירי בחוה"מ ונקט דוגמא במקדש שהוא דאורייתא אבל אין מכין במצוה דרבנן ועכ"פ מכל הנ"ל מוכת דהצלת עבירה לא חשוב כעושה מצוה אך יש לחלק דלענין השכר ודאי עושה מצוה יש לו שכר יותר ומשו"ה ה"ל מ"ע מלאכה הצריכה לגופה אבל לענין להזהר בדבר ודאי יש להזהר להציל מעבירה אולי יותר מעושה מצוה ועוד דגוף הסברא שכתבתי צ"ע דגם בהצלה מעבירה מקיים מ"ע דהשבות לו (והלאו דלפ"ע קאי אבן נח דליכא גבי' עשה דוהשבות) וכש"כ בהצלה ממיתה כדאיתא בסנהדרין ע"ג השבת גופו מנלן ת"ל והשבות ע"כ צ"ע גם על תשו' מהרי"ק הנ"ל ושמא כונתו דבמציל עצמו ממיתה ליכא מ"ע דהשבת אבידה אבל מציל אחריה ודאי איכא מ"ע מ"מ גוף דברי מהרי"ק עדיין צ"ע ויש להביא ראיה דהצלת עבירה הוי כעושה מצוה מש"ס פסחים ע"ב דהוי טועה בדבר מצוה. דחייב אדם לשמח אשתו ופרש"י אפילו שלא בשעת עונתה כשמתאוית לו והרי לדעת טעם המלך הלכות לולב ל"ה טועה בדבר מצוה במצוה דרבנן ועכצ"ל דשם הוי מצוה:

דאורייתא דהוא בכלל ל"ת דעונתה לא יגרע וזה ל"ה רק ל"ת דרוב הפוסקים לא ס"ל כסמ"ק דהוי מ"ע מקרא דושמח את אשתו דקרא לא קאי רק אשנה ראשונה וא"כ ל"ה רק ל"ת אמאי הוי טועה בדבר מצוה וע"כ דהצלת עבירה הוי כעושה מצוה ודו"ק:

והנה בענין מחלוקת הפוסקים רבינו שמתה וה"ר אביגדור הובא בב"י (סי' קיט וקכא) אם ניכר בו דבר של שטות מה שלא נזכר בחגיגה (דף ג) אם הוא ג"כ בכלל שוטה ודעת

רבינו שמחה דלא הוי שוטה והב"י הביא מש"ס ב"ב (דף קנה) בהאי דהוי משחרר עבדו דהוא בכלל מאבד מה שנותנין לו ורק ממעשה דרבא שם דאכל תמרי ושדי קשייתא לרבא משם מוכח דלא כרבינו שמחה וגם בדבר המחלוקת אי בעינן שיעשה השטות ג"פ או רק פ"א דדעת ב"י בחו"מ (סי' לה) דבעינן שיהיה דרכו בכך ודעת ז' התב"ש (סי' א ס"ק מו) דסגי בפ"א והביא ראיה מהך דרבא דבפ"א סגי עיי"ש ונ"ל ליישב דהנה בחולין (פו) פליגי רבנן ור"מ בשחיטת תשו"ק אי פטור מלכסות דר"מ ס"ל פטור משום דרוב מעשיהם מקולקלין ועיי"ש בגמ' ותוס' דרבנן מספקא להו אם רוב מעשיהם מקולקלין ומעתה אם אנן מסופקים אם הוא שוטה או לאו יש לראות אחר רוב מעשיו איך הם אם רוב מעשיו יעשה בהשכל ודעת ל"ה שוטה ואף דבדבר אחד אינו עושה כהוגן מ"מ בכל דבר אזלינן בתר רובא ומעתה ל"ק מרבא בב"ב דשם הוי ספק אי מכירתו מכירה כיון שעשה דבר של שטות ל"מ מה שרוב מעשיו בדעת דאין הולכין בממון אחר הרוב וחיישין למיעוט והוי שוטה וכן בההוא דהוי משחרר עבדי' משא"כ באיסור דאזלינן בתר רובא ל"ה שוטה רק בהנך שמכירין בגמ' ועד שיעשה ג"פ והוא ישוב נכון ומן האמור יש להעיר ג"כ בגמ' דחגיגה הנ"ל דר"ה ס"ל דל"ה שוטה עד שיהיה בכולן וקאמר ר"פ אי שמיע ליה לר"ה הא דתניא זה המאבד מה שנותנים לו הוי הדר ביה ולהנ"ל יש לחלק דדלמא ר"פ ס"ל עד שיהיה בכולן מטעם דבחד מהני אימר בעל מחשבות וכו' והקשה בט"א דמשמע בחד לר"ה אפילו ספק ליכא ובגמ' קאמר אימור כדי שתשרה כו' הרי דהוי ספק וליכא למימר דמספק מוקמינן אחזקה דמה נעשה באדם שלא ידעינן אותו איך הוא מעת ילדותו ותירץ דאזלינן בחר רוב בני אדם שהם בני דעת ע"ש ומעתה מה הקשה לר"ה דלמא ברייתא מיירי לענין מקח וממכר להוציא מידו דל"מ רוב דאין הולכין בממון אחר הרוב אמנם בזה י"ל כמ"ש ההפלאה סופ"ק דכתובות דבכל דבר דמספקינן לענין שאר דברים ואזלינן בתר רובא אף בממון הולכין אחר הרוב ומעתה בזה דאם מספקינן לשאר דברים אזלינן בתר רוב אף לענין ממון מהני ולא מצי לשנויי כן (ובילדותי הבאתי ראיה לזה מנדה (דף נ) דכל הנשר לדון ד"נ כשר לדון ד"מ והרי מצא תינוק מושלך ורוב ישראל ודאי יהיה כשר לדון דיני ד"נ ולד"מ דפסול לדון ישראל אף שמתגייר אח"כ ע"ש בתוס' ופנ"י וכיון שאין הולכין בממון אחר הרוב לא יוכל להוציא ממון ע"פ דינו וקשיא אמתניתין וע"כ כיון שהחזקנוהו כישראל מהני אף להוציא ובלא"ה י"ל דדיינים שאני) ואמנם בסוגיא דב"ב הנ"ל נכונים הדברים דשם הוי הספק לענין ממון וכשראינו כעת בו דברים של שטות ומסתפקין תיכף לענין ממון אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב ול"מ רוב של ב"א ולא רוב מעשים משו"ה פסק רבא דל"ה מכירה ואמת דלפמ"ש הקצוה"ח

בסי' ר"פ דבקרקע ל"א אין הולכין בממון אחר הרוב דדוקא במטלטלין מהני דהממון ת"י יעו"ש עדיין הקושיא במקומה עומדת ויש להרחיב בזה הדבור בקושית התוס' פ' האשה שנתארמלה (טז א) ד"ה וכיון דרוב דכתבו לרב פריך וכן הוא בב"ב (צג) וכן בקושית התוס' יבמות (סד) אמאי יש לה כתובה משני ולענין איסור לא מהני והרי ממון עדיף דאין הולכין בממון אחר הרוב וי"ל דכתובה שאני דאינה גבית אלא מן הקרקע ובקרקע הולכין אחר הרוב ומה שכתוב יש לחלק בין דברי הקצוה"ח להתוס' דשם בסי' ר"פ כשאתה הולך אחר הרוב הקרקע בחזקתה משא"כ בכתובה אף שאתה הולך אחר הרוב מ"מ צריך עדיין להוציא הקרקע משא"כ בסוגיא דב"ב הנ"ל בעובדא דרבא לדברי הקצוה"ח יש לעיין בתי' הנ"ל ודו"ק היטב וע' בנה"מ (סי' מו בסק"ח) שדעתו דלא כהקצוה"ח ושמא י"ל דדוקא לענין חזקת מרא קמא ס"ל לקצוה"ח כן משא"כ בשיושב בה ונכונים דברי הנה"מ ואכמ"ל:

ובעיקר הדבר יש לומר דיש חילוק בין אשה לאיש בענין נשתטית והוא ע"פ דברי מהרי"ט אה"ע (סי' טו) שהביא דברי הרמב"ם דהנבהלים ונחפזים בדעתם וכו' הרי הוא בכלל השוטים וכתב ועוד נראה דלא אמר הרמב"ם כן אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר ויש לחוש שמא נדמה לו באותה שעה שהוא כן ונתחלף לו דבר בזולתו מאחר שפעמים אינם מכירין דבר ואיך יעיד עכשיו משא"כ כשאנו באים לקיים דבריו כמו במקח וממכר ואסבריה לו ואנו מכירין שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא והרי הוא כפקח לכל מה שעושה לפנינו יעו"ש ומעתה באיש בעינן שיכוון בשעת הגט ומשו"ה מהני הגט אם הוא שוטה לשאר דברים משא"כ אשה דבעינן שלא תהא משלחה וחוזרת או החשש שלא ינהגו בה מנהג הפקר ובעינן שתזכור הגירושין והרי הוא כמו עדות ול"מ להרמב"ם, וקצת יש להעיר דהרי הטעם משלחה וחוזרת ל"ש רק בשעת הגט כמ"ש תוס' יבמות (קיג) בסופו אך מתחלת דברי התוס' לא משמע כן ודו"ק באופן דלדינא באשה אף אם אין בה סימני שוטה המבוארים בש"ס מ"מ אם יש בה שאר סי' שטות יש להתיר לבעלה לישא אשה אחרת עלי' וכ"כ בפ"ת לאה"ע (סי' א ס"ק טז) וכ"כ בתשו' שו"מ מהד"ג ח"ג (סי' קח) ועכצ"ל מ"ש בנוב"י חיו"ד (סי' קמו) להחמיר מיירי דאין בה כלל סי' שטות רק שאינה בת שכל ואין שום סימן שטות בה ובנ"ד שהיתה כמה פעמים שטיא גמורה הדבר פשוט להתיר ולענין השלשת הגט יעשה כמשפט המבואר בנוב"י מה"ק אה"ע (סי' ג') ובאופן זה הנני פותח בהצלה תחלה אחרי כי ההיתר פשוט ודרינא אנכי בהדי מאה רבנים המסכימים להיתר זה שישא הרב הנ"ל אשה אחרת על אשתו ובאופן שישיג רשיון מהממשלה) ואני מבקש מכבוד הרבנים הגאונים שיאבו

בטובם להצטרף להיתרא דהאי גברא ולחתום שם כבודם על ההיתר ובטובם יראו כי גם שאר ת"ח החונים במחיצתם יבואו עה"ח והיה בזה שלום למרנן ורבנן מנאי הכותב וחותם פ"ק לבוב יום ד' תולדות ער"ח כסלו תרנ"ח לפ"ק יצחק שמעלקיס האבד"ק לבוב והגליל. גם אנחנו יושבי על מדין בצירוף מרן הרב הגאון מאוה"ג האבד"ק שליט"א אחרי ראה ראינו כל הכתוב למעלה הננו מהנמנים לדבר מצוה בצירופא דרבנן בהיתרא דהרב מו"ה נפתלי הנ"ל אחרי אשר יקיים את אשר נגזר עליו מאת כבוד מרן שליט"א:

וע"ז באנו על החתום יום הנ"ל פה"ק לבוב הקטן אורי זאב וואלף סאלאט הקטן נטע פערקויף:

ח"ג סימן י

תשובה בנשתטית הנה בעניני נשתטית אם אבוא להעתיק מ"ש בתשו' להגאונים האדירים האלה וכן כל תשובותי בענין זה למקומות הרבה תקצר היריעה ויכיל כמעט ספר שלם ע"כ אמרתי להציג בשער הזה תשובה אחת בענין נשתטית הכוללת ענינים כוללים בהלכה זו:

בעה"י בדבר המעוגן פב"פ אשר יד ה' נגעה בו וזה כמה שנים אשר אשתו פב"פ נשתטית וכפי הגב"ע וכו' וכו' יש לה כל סימני שוטה המבוארים בש"ס ואינה יכולה לשמור אח גטה ולא את עצמה ואין אדם דר עם נחש בכפיפה ואפי' בבית א' אינו באפשרית להיות אתה וכבר הפריז עליה סכום רב יותר מיכולתו לעסוק ברפואות אצל גדולי הרופאים וכו' ולא עלתה בידם לרפאותה ובכל יום היא משתגעת ביותר והאומלל הנ"ל נפשו בבקשתו להתירו מכבלי העיגון דחר"ג מאור הגולה כי מלבד שלא קיים עדיין פ"ו אין לו מי שישמשנו ולטפל בבנותיו וכו' וגם לא טוב היות האדם לבדו: [א] תשובה הנה כשישיג רשיון מהממשלה הרוממה בודאי יש להתירו מכבלי העיגון דחרגמ"ה בהסכם מאה רבנים מג"א כאשר כבר פשט ההיתר בזה בתשו' מהר"מ ב"ב בסופו ובתשו' הב"ח (סי' צג) ובחבורו (סי' קיט) אחרי שיקיים כל ההשלשה (כפי שמבואר בפס"ד כו') המוטל עליו ע"פ התורה וכהוראת הנוב"י קמא אה"ע (סי' ג) באופן כי אם תתרפא בטח יתן גט אחר מפני חשש חכמי קאנסטונטונא הו"ד בהגהת משנה למלך פ"ו מהלכות גירושין ה"ג מטעם דכל מידי דלא מצי עביד השתא לא מצי משוי שליח (נזיר יב ותוס' שם) ואף כי יש בענין זה אריכות דברים לפלפל ולסלסל בעזר החונן דעה אבל א"צ יען כי גם הגאון הנשר הגדול בעל נוב"י לא רצה לתקוע עצמו בדבר הלכה להתירה בגט המושלש וכן הסכימו כל גדולי אחרונים שישליש עכשיו גט ואח"כ יתן גט אחר

וכד הוינא טליא מדי עברי דרך עואב"י ללעמבורג צירף אותי ידיד החכמים הרב הגאון המובהק ר' יוסף שאול נאטינזאהן לבית דינו הגדול בענין היתר נשתטית ורשום בזכרוני שעשינו ג"כ בהשלשת גט ובאופן שאח"כ כשתתרפא יתן גט אחר וכהוראת הנוב"י (סי' ג) וכמו שפסק בספרו שו"מ מה"ק ח"א (סי' קטו) ות"ג (סי' יב וסי' קח וסי' רטז) וכ"כ בספרו שו"מ מה"ג (שנדפס אחר זמן) ח"א (סי' עג וסי' קמא וסי' שיב) ובמה"ד ח"ג (סי' צט) יעו"ש דלא יזכור דבר מענין התנאי דנתינת גט שני עד אתר נתינת הגט ביד השליח בכדי שלא יהיה חשש ביטול הגט ומבאר דעשה באופן זה שנתן הגט להשליח בלי שום תנאי רק אח"כ צוה שישליש וועקסיל ביד הב"ד שבכל פעם שנאמר לו שצריך שיתן גט חדש יתן תיכף או ישלם הסך ובזה לא מבטל הגט הראשון דיוכל לפרש הכונה אולי יתקלקל בנתיים הגט הראשון ביד השליח ואז יתן גט אחר יעו"ש דעכ"פ לא רצה לשנות מדברי הנוב"י ויעו' ג"כ בתשו' חת"ס ח"א (סי' יא) ובתשו' מנחת שי לא' מגדולי גאליציאן שנדפס מחדש שם (סי' כו) שדי נרגא בדברי הנוב"י דכשמתנה ליתן גט חדש א"כ תקנתו קלקלתו דעי"ז נתבטל הגט המושלש מכל וכל ולא ראה דברי רבו השו"מ הנ"ל דאין עושין תנאי גמור רק באופן שלא יהיה חשש ביטול להגט המושלש וכמש"ל] ועכ"פ אחרי שיקיימו ככל הנ"ל אנן שליחותא דקמאי עבדינן להתירו מכבלי העיגון כי עד אנה ישב בדד באין עוזר:

[ב] אמנם כן יש להבין כיון דאינה יכולה להתגרש אח"כ בגט המושלש וצריכה גט מחדש א"כ מה תועלת יש בגט המושלש ואף כי מי אנכי לירד לסוף דעת הראשונים העמוקים דבריהם מני ים עכ"ז הרשות נתונה גם לקטן כמוני לבאר דברי הראשונים כפי דעתי העניה ומקודם נבאר איך הדין בנשתטית ואין בה סימני שטות המבוארים בש"ס חגיגה ג' איך הדין לענין חרגמ"ה דלא ביארו בזה גדולי האחרונים (רק הרב פת"ש סי' א ס"ק טז הביא תשו' כת"י מהגאון מהר"א טיקטין זצ"ל דבענין זה ודאי יכולים לסמוך על דעת הרמב"ם שהביא הב"י (בסי' קכא) דלאו דוקא באותן הסימנים שהוזכר בש"ס אלא ה"ה שאר דברים מה שעושה דרך שטות ודבר זה תלוי לפי ראות עיני הב"ד יעו"ש גם בשו"ת שו"מ מה"ק ח"ג (סי' קח) כתב לענין סימני שוטה בנשתטית דעד כאן לא נחלקו רק באיש המגרש אבל באשה המתגרשת שאינה רק מצד חרגמ"ה פשיטא דכל כה"ג לא גזר ר"ג יעו"ש שלא כתב טעם וראיה לזה) ובתשובה א' הארכתי בזה ואכמ"ל דעכ"פ בעיקר פלוגתת הראשונים גבי סימני שוטה קשה להכריע, ולהכניס ראש בפרט שכבר פלפלו בענין זה גם גדולי אחרונים בתשו' אור הישר וכתבתי דלדעתי הפניה יש להוסיף נופך קצת ולהוכיח בדרך החידוד דגם התוס' ס"ל כשטת הרמב"ם (פ"ט

מהלכות עדות הלכה ט) דמי שדעתו משובשת בדבר מן הדברים בכלל שועה יחשב דהנה התוס' יבמות (קיג ע"ב) ד"ה יצתה הקשו על הירושלמי שס הלכה א' (ס"ט א) דהוי מצי למימר איכא בינייהו יודעת לשמור את גטה ולא את עצמה כדאמר בש"ס דידן כו' יעו"ש ולכאורה לפי דברי הב"י (סי' קיט) דשיטת הירושלמי דתרומות הוא דצריך כל ג' סימנים ושיטה ש"ס דידן דאפי' בחד מהנך סי' סגי א"כ מאי קושיא דהירושלמי לשיטתו אינו יכול לומר גבי שוטה א"ב יודעת לשמור את גטה ולא את עצמה דהא לא מיקרית שוטה רק בג' סימנים וחד מינייהו מאבד מה שנותנים לו (ואף דפני נמי מקרע כסותו מ"מ יראה דמקרע דדמי למאבד (תגיגה ד ע"א) ג"כ אינה יכולה לשמור גטה דתקרענו לקרעים ובלא"ה יש בזה לסתור ולבנות אכמ"ל) ושוב אינה יכולה ודאי לשמור גטה משא"כ לשיטת ש"ס דידן דפסקו אפילו בחד מהן סגי א"כ שפיר משכחת לה דיש לה א' משאר סי' שוטה ואינה מאבדת מה שנותנים לה וע"כ יכולה לשמור גטה ומשו"ה אמרו בש"ם דידן א"ב גבי שוטה דיכולה לשמור גטה ואינה יכולה לשמור עצמה ועפ"ז יש לומד דמוכח דשיטת התוס' כשיטת הרמב"ם (יעו' בשו"ת בית אפרים אה"ע (סי' פט) ד"ה גלוי במ"ש דדברי התוס' דחגיגה דלא כשיטת הרמב"ם ואכמ"ל) דגם בשאר סימנים שאינם מבוארים מיקרית שוטה וע"כ שפיר כתבו דגם בירושלמי מצי למימר דיודעת לשמור את גטה כו' והיינו דאף דמאבד מה שנותנים הוא א' מג' סימני שוטה הא מ"ל דהוית שועה ע"י שאר סימנים (וכמ"ש גדולי האחרונים דגם לר"ה דבעי כל הנך ג' היינו משום דאיכא למיתלי באימר כו' בעינן כולהו משא"כ בשאר שטותים סגי בחד לכ"ע) ולפ"ז י"ל דרבינו שמחה דס"ל דלא מקרי שוטה רק בג' סימנים אלו הוכיח כן מהירושלמי לאידך גיסא והיינו דמשו"ה לא אמרו שם א"ב ביודעת לשמור גטה כיון דבשאר שטותים לא מיקרית שוטה רק בג' סימנים אלו דחד מינייהו מאבדת וא"כ שוב אינה יכולה לשמור גם גטה כמש"ל ודו"ק [אח"ז כתב לי י"נ הגאון המובהק האבד"ק ברעזאן כי בענין זה כבר העיר בשו"ת בית שמואל אחרון (סי' ט) ובשו"ת ספר יהושע א"ע (סי' ע"א) האריך לדחות ד"ז והנה הספר יהושע אינו לפני ומעולם לא ראיתיו אכן הס' בש"א בא לפני אח"כ וראיתי שם שכ' דרבינו שמחה הוציא דין זה ממה שהקשו התוס' כנ"ל ולא כתב דהתוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם ולפמש"ל יש מקום לומר כן דהתוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם]:

[ג] והנה שו"ת אור הישר אינו לפני רק שדבריהם מובאים בשו"ת גדולי האחרונים הנמצאים באוצר ספרי ובתשובתי להגאבד"ק האלאפאליא כתבתי באורך לבאר שיטת הרמב"ם דדבריו מבוארים בפשיטות בסוגיא דחגיגה שם ואכמ"ל בפלפול דחלילה

להכריע בין הראשונים ובפרט דמצינו לכמה גדולי אחרונים שכתבו אפילו להקל למעשה בבעל שגירש ואין לו סימני שוטה המבוארים בש"ס אכן עכ"ז כתבתי שם בתשובתי דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא בנדון כזה (שיש לה שאר סימני שוטה לענין חרגמ"ה) א"כ לפמ"ש החמ"ח והב"ש (סי' סו ס"ק יא וח"י) דחר"ג לא הוי אלא דרבנן (יעו' ג"כ בב"ש סי' א ס"ק כא) מ"ש בשם הד"מ) בנ"ז הוי ספיקא דרבנן ולקולא אכן ז"א לפמ"ש אבי זקני הטורי זהב יו"ד (סי' רי"ח ס"ק ד) וש"כ שם (ס"ק ג) דח' הוי דאורייתא ויש להחמיר בספיקו (וכ"כ הרמב"ן פ' בחקותי פ' כט ובמשפטי הת') וכ"כ הנוב"י קמא אה"ע (סי' עז) ד"ה ומאוד וסי' פד ד"ה אבל (אכן יעו' בשו"ת חכם צבי (סי' קיז) ד"ה גם שכ' הדבר ברור דאזלינן לקולא בדברים אלו שאין איסורם מה"ת יעו"ש) וכ"כ הגאון עבודת הגרשוני (סו"ס נג) דספק חר"ג אשור דהוי ספק מה"ת ולחומרא ויעו' ג"כ בשו"ת חת"ס אה"ע ח"א (סי' ג) ויש להאריך בענין הנולדים אח"כ יעו' ביש"ש (חולין פ"א סו"ס לו) ואף לפמ"ש הנוב"י מה"פ חיו"ד (סי' קמו) דמה שגוזרין על הנולדים אח"כ אינו אלא מד"ק והולכין בספיקו להקל לדעתו יעו"ש יש נ"כ מקום עיון בזה ע"פ דברי הש"ס ר"ה (יט א) דדברי קבלה כד"ת דמי יעו' ש"ע או"ח (סי' תרצ"ו ס"ז) וב"י או"ח (סי' תקנד) בשם ר"ת וסי' תקפ"ו בשם הרז"ה ומ"ש א"ז הט"ז שם (סי' תרפ"ז ס"ב) וא"כ יש מקום גדול לומר דבד"ק דהוי כד"ת יש להחמיר בספיקו (יעו' ג"כ חת"ס אה"ע ח"א (סי' ב) בענין ספק דברי קבלה) ובזה הוי א"ש הא דחזקיה קרי בטבריה י"ד וט"ו (מגילה ה' ע"ב) ומיושב קושית הר"ן שם ומשו"ה פסק בש"ע (סי' תרפ"ח שם ס"ה) דיש לקרות בשניהם והפרמ"ג שם בא"א (ס"ק ב וס"ק ד) הטמין זאת ברמז ובמק"א בתשובה לבערשיד הארכתי בזה יעו' מש"ל בקונטרס השיב משה שער שער התירוצים סימן נא] ויעו' מ"ש בזה בחבורי ברכת משה בקוה"ת (סי' ל אות ד) והעירותי מדברי הש"ס ב"ק (פ"ב ע"ב) והעליתי דעכ"פ נראה פשוט דבזה"ז הוי ספק השקול אי חרגמ"ה הוי דאורייתא או דרבנן וא"כ גם בנ"ז (בנשתטית שאין לה סימני שוטה המבוארים בש"ס) הוי ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן (וכעין שכתב הש"כ בכללי ס"ס דין ט"ז ויעו' בשו"ת שער אפרים (סי' יא) ושו"ת רעק"א (סימן ו) ודו"ק) דלמא גם בשאר סימנים שאינם מבוארים בש"ס מקרית שוטה ולא גזר בה רגמ"ה ודלמא בזה"ז לא הוי אלא דרבנן ושוב הוי ספיקא דרבנן דלמא בכג"ז לא גזרו:

[ד] ואדאתאן להכי יש מקום להבין דעת הראשונים שהצריכו להשליש הגט אף שאח"כ כשתתרפא צריכה גט אחר דכיון דרגמ"ה והבאים אחריו הניחו מקום להקל בנשתטית (וכדומה וכמ"ש אבי זקני הב"ח שם בתשובה צ"ג זה לשונו ולבי אומר לי שכך קבלו מפי

רבינו גרשום מאור הגולה כו' שכשיגיע איזה ענין בין איש לאשתו שאין ראוי להחזיק בח' זה יתירו אותו בהסכמת מאה רבנים כדי שלא יהיה הדבר קל בעיני הדורות ליקח אשה על אשה יעו"ש ויעו' בתשו' מהר"מ מרוטינבארג שם (סי' תתרכ"א) במ"ש כי הגאון שתיקן כו' במקום דאיכא עיגונא לא תיקן ובמה שכתב שם בשם מורו ר' מנחם) וכל מיני נשתטית בכלל ההיתר אפילו היכא דליכא בה סי' שטות המבוארים בש"ס וכמ"ש דגם בזה יש להתירו מכבלי עיגון בהסכם ק"ר (נמצא דמעיקר התקנה יהיה ראיה לזה) וכיון דבנשתטית כזו שפיר תוכל לקבל הגט עכ"פ כשתתרפא כיון דאף בעת שטוחה יש דיעות דלא מיקרית שוטה ותוכל לקבל הגט (כיון דאף במגרש שאין לו הנך ג' סי' שוטה צדדו הגדולים בס' אור הישר להקל במקום עיגון וכמש"ל) ואף דלא נתקע עצמינו לדבר הלכה שתקבל חלילה הגט בעת שטותה אבל עכ"פ אסתליק החשש דהמגיה במשנה למלך ולא שייך לומר מי איכא מידי דלא מצי עביד השתא (יעו' במשנה למלך פ"ה מהלכות ביאת מקדש ה"ו דאפילו היכא דאיכא איסורא דרבנן מצי משוי שליח ובמ"ש הרב פת"ש (סי' א ס"ק טז) ומכש"כ היכא דיש מקוה לומר דמעיקר הדין יכולה לקבל הגט כמובן) ועכ"פ כשתתרפא יכולה לקבל הגט המושלש בלי שום חשש כלל וע"כ כיון דהראשונים עשו תקנה כוללת יש לומר דמשום לא פלוג תיקנו דגם בנשתטית גמורה שיש לה הג' סימנים ישליש וימסור גט ביד שליח להולכה אף שאין תועלת בזה שתצטרך אחר כך גט אחר (וכמו כן אמרינן דגם בנשתטית בשאר סימני שטות לא תקבל הגט בעת שטותה משום לא פלוג בינה לנשתטית גמורה אף שיש כמה צדדים להקל זולת היכא דיש מקום עיגון גדול דגם במגרש צדדו באור הישר להקל יעו' בתרומת הדשן סימן קס"ד הובא דבריו במג"א סימן תמ"ז ס"ק ה' דלא מחמירין בלא פלוג כמו בגוף הדבר ועיין גם כן במשנה למלך פי"ב מהלכות גירושין הט"ז ד"ה וראיתי במ"ש ומה גם דאפשר דבעיגונא לא אמרינן לא פלוג וכו' יעו"ש ודוק) כן יש מקום בראש לומר למצוא דרך נכון במה שכתבו הראשונים להשליש הגט: (ה) אמנם כן יש לפקפק דהא דמתירין בנשתטית בשאר סי' שטותים לענין חרגמ"ה הלא עיקר ההיתר משום ס"ס וספק אחד הוא דלמא בזה לא גזר משום דגם בשאר סי' מיקרית שוטה ולענין הגט המושלש דמתירין אותו ליתנו אמרינן להיפוך דלמא כדעת הפוסקים דבעינן דוקא הנך ג' סימנים ואם כן הוי תרתי דסתרי והא כבר כתבו התוס' בב"ק י"א ע"א גבי שליא שיצתה מקצתה (ד"ה דקא מטהרת) דבכה"ג לא מקרי ס"ס (וכן יש להעיר בזה דאמרינן לא שייך לומר בזה לא מצי עביד וכו' דהא כיון דאיכא ספיקא דלמא כדעת הרמב"ם וסייעתו דגם בשאר סי' הוי שוטה ואם כן אפשר אף משום ספק שייך לומר לא מצי עביד יעו' ש"ס ב"ב פ"א ע"ב

ודלמא בכורים נינהו ובעי קריאה וכו' שאינו ראוי יעו"ש ודוק ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חאו"ח ריש סימן ב' ויש לחלק בזה כמובן ויש בזה אריכות דברים עפ"י דברי הירושלמי הובא בתוס' יבמות צ"ט ע"ב ד"ה ואין מוציאין יעו' ג"כ במשנה למלך פ"ט מהלכות אישות שהעיר בפרט זה וכתב דהוא מחלוקת רש"י ותוס' יעו"ש ואכמ"ל) אכן בגוף הסברא דס"ס דסתרי אהדדי לא מקרי ס"ס יש בזה לפלפל דיש מקום לומר דדוקא כששני הספיקות נסתרים אח"כ משא"כ היכא דרק ספק אחד נסתר אח"כ וכדנראה מדברי הרש"ל בחכמת שלמה נדה כ"ז א' בתוס' ד"ה חומר יעו"ש במהרש"א שלא כתב כן וכ"כ הגנת ורדים כלל כ' דכל שספק א' סותר חבירו אף שאין השני סותר אפ"ה לא הוי ס"ס (ולפלא בעיני שלא הביא שם מדברי הרש"ל והמהרש"א) וכ"כ המהרי"ט בתשובה חיו"ד סימן ב' גבי הא דאשת טומטום לא מתיבמת יעו' גם כן במחודשי הפרמ"ג דיני ס"ס אות א' ובלא"ה בנ"ז הא עיקר ההיתר לגבי חר"ג הוא רק ספיקא אי הוית שוטה בשאר סי' והספק השני הוא רק אם תר"ג דאורייתא היא והוי רק כחד ספיקא דרבנן כמובן אלא דגם בספיקא דרבנן הנסתר אח"כ וגם בס"ס דאורייתא שנסתרים שניהם אח"כ יש לעיין מהא דשני שבילין פסחים ב' ע"א דבזה אחר זה ד"ה שניהן טהורין אף דסותר א' את חבירו (יעו' גם כן ש"ס כתובות ע"ג ע"ב ספוקי מספקא ליה גבי ממונא לקולא גבי איסורא לחומרא) ועפ"ז יש לחלק בין אדם א' לשני גופים יעו' גם כן בגו"ר שם ויש ת"ל להאריך בפרט זה אשר יכיל קונטרס גדול אבל אין צורך דהא עיקר הטעם דס"ס דסתרי אהדדי לא מקרי ס"ס הוא משום דממ"נ נעשה כאן איסור וכמו שכ' הרש"ל בנדה שם אבל בנדון זה שפיר י"ל דלא נעשה כאן איסור כלל ואין שום סתירה כלל לפמ"ש בתשובתי שם דיש מקום גדול לומר דאף הגדולים שהקילו באיש שיש לו רק שאר סי' שוטה וגירש היינו להתיר אשה מכבלי עיגון הקילו דלא מקרי שוטה בשאר סי' וגטו גט משא"כ להיפוך היכא דהאשה יש לה אפילו רק שאר סימני שוטה אבל עכ"פ לא מיתדיר ליה עמה וגם עם נחש כזה אין אדם דר בכפיפה (וידועים דברי הנוב"י מה"ת חיו"ד סי' קמ"ו במ"ש אם כן נתת דבריך לשיעורין ואשה שלא תהיה כ"כ פקחת יאמר הבעל כו' יע"ש דמיירי באינה משוגעת גמורה ועוסקת במו"מ משא"כ במשוגעת גמורה אף בשאר סי' שטות י"ל דגם הנוב"י מודה) ובפרט היכא דבלא"ה לא יוכל לגרשה (דלא תקבל הגט ותעגן אותו כל ימיו) שפיר י"ל דכ"ע מודים דבכג"ז לא גזר רגמ"ה והוית ג"כ בכלל נשתטית שלא גזרו בזה [ולא עוד דאפי' אם אין לה שום סי' שוטה רק דמאוסה עליו ויש אמתלא אמיתית והיא אינה מרוצת לקבל הגט בשום אופן כתבתי בתשו' לש"ב הגאבד"ק סעראצק לצדד להקל עפ"י שטת הרמב"ם פי"ד מהלכות אישות ה"ח והארכתי

בדברי פלפול ת"ל להקל בזה היכא דיש עוד צדדים מכש"כ היכא דמאוסה מפני שהיא משוגעת בשאר מיני שטות דאין לך אמתלא גדולה מזה] ועכ"פ לפמ"ש בתשובתי שם לא הוי תרתי דסתרי אהדדי כלל דגם מה שמקילין בנשתטית כזו לענין חרגמ"ה לאו דוקא משום דסומכין על דעת הרמב"ם דהוי שוטה גמור בכג"ז גם לענין גירושין וכדומה רק לענין חרגמ"ה לחודי' משום דלא מיתדר ליה אתה סומכין דכ"ע מודים דבכג"ז לא גזר אבל לענין עצם הגט שפיר נסתלק החשש דלא מצי משוי ועכ"פ אחר שתתרפא שפיר מתגרשת בגט זה (כיון דמעיקר הדין גם בעת שטותה בשאר סי' יכולה להתגרש וכמו שהקילו באור הישר במקום עיגון אפי' בבעל המגרש) ושפיר י"ל דבדרך כלל תקנו משום לא פלוג להשליש הגט אפילו בנשתטית גמורה ודוק וכמש"ל:

י וראיתי בשו"ת ברכת רצ"ה מהגאון רצ"ה ארינשטיין מלבוב סימן י' שעמד גם כן בזה דאחרי שאינו יכול למסור לה הגט כשתתרפא אם כן כל התקנה בהשלשת הגט היא ללא תועלת לכאורה ותירץ כיון דהיכא שהיא יכולה לשמור גטה ורק שאינו יכול לגרשה מדרבנן משום גזירה שלא ינהגו בה מנהג הפקר ובכה"ג יש תועלת במסירת הגט לשליח הולכה (דבזה לא חשיב לא מצי עביד השתא) דכשתתרפא שפיר יכול ליתן לה הגט תיכף ואחרי שיש מקום שיועיל הגט ההוא תקנו משום לא פלוג שבכל נשתטית ישליש הגט ליד שליח להולכה זת"ד לקיים דברי גדולי חכמי הדורות ואף כי בהשקפה ראשונה דבריו קולעים למטרה אחת שכתבתי לעיל (אות ד' ה') אבל אחר העיון יש לחלק לפע"ד דבענין מדרגת השוטה שחילקו חכמים יש שיודעת לשחור גטה ואינה יודעת לשמור עצמה ויש שאינה יודעת לשמור עצמה וגטה (יעו' יבמות קי"ג ע"ב) וא"כ הוי כשני ענינים נפרדים ויש לומר דלא שייך לומר בזה לא פלוג משא"כ כפי מש"ל דהתקנה היתה בדרך כלל משום נשתטית בשאר סי' שוטה (דבעיני העולם נחשבת למשוגעת גמורה עוד יותר מנשתטית רק בג' סימנים אלו) וא"כ אף לדעת הפוסקים דלא מחשיב שוטה בזה לענין גירושין וכדומה מ"מ כיון דלענין חרגמ"ה הוי בכלל נשתטית שפיר יש מקום בראש לומר דהוי סוג אחד עם נשתטית בהנך ג' סימנים ושפיר יש לומר בזה לא פלוג דהוי כענין אחד וכעין זה כתב הלח"מ פרק ג' מהלכות יו"ט הי"ב דתלישת ירק אסרו משום קצירה כיון דשניהם בענין אחד לצורך אכילה אמרינן לא פלוג רבנן אבל לא נאסר כיבוי לצורך משום שנאסר כיבוי שלא לצורך דכיון שהם שני ענינים חלוקים (דהאי לצורך והאי שלא לצורך) לא שייך לומר אהא לא פלוג רבנן יעו"ש וכעין סברא זו כתב הר"ן ריש פכ"ג דשבת ד"ה תניא שהשוו מדותיהן במין אחד אבל להחמיר במין אחר אטו אותו המין שראוי לחוש בו אפי' רבה מודה וכדאמרינן (שם י"ב) אם אדם חשוב הוא

מותר ולא גזרינן אטו שאינו חשוב יעו"ש ויעו' ש"ס (יבמות ק"ז א') גבי נכנסה לחופה ולא נבעלה כו' לא פלוג רבנן ובש"ס ב"מ נ"ג פ"ב גבי ליתניהו למחיצות לא פלוג רבנן ותוס' שם בד"ה לא פלוג ודוק ועל פי זה יש להעיר גם כן על דברי המג"א סי' רס"ג ס"ק י"ב בשם אשת הסמ"ע לחלק דבהדלקת נרות יו"ט תברך ואח"כ תדליק והוא כתב ע"ז אין חכמה לאשה כו' דלא חלקו חכמים כמ"ש סי' קנ"ח והדגול מרבבה שם כתב היא האשה אשר נשאה לבה בחכמה דל"ד לברכת נטילה דנוסח הברכה שוה ולכך משום לא פלוג לא חלקו משא"כ נוסח ברכת הדלקה של שבת ויו"ט דחלוקים המה ל"ש בזה לא פלוג ויש בזה לסלסל ולפלפל ואכמ"ל דעכ"פ עפ"י דברי הר"ן ולח"מ שכתבתי יש מקום יותר לומר כא' הסמ"ע ודברי הדג"מ מובנים יותר דבברכת נטילה הוי כענין אחד משא"כ ברכת הדלקת שבת ויו"ט דהוי כשני ענינים נפרדים ולא שייך בזה לא פלוג אכן עכ"ז קשה להחליט בזה דבר כיון דבעיקר הסברא דלא פלוג קשה לחדש בו וכמ"ש המשנה למלך פי"ב מהלכות גירושין הט"ז בד"ה וראיתי למהרח"ש דאף שמצינו סברא זו דלא פלוג אפשר היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר (ויש להעיר גם כן מדברי המשנה למלך פ"ג מהלכות איסורי מזבח ה"ת מ"ש בענין מחוסר זמן והבן) ובפרט בעניני התקנות בודאי קשה לדמות ענין לענין (יעו' מסכת ידים פ"ג מ"ב ולא ד"ס מד"ס וש"ס נדה ז' ע"ב ותשו' הרא"ש כלל נ"ה דין ו' וש"ע אה"ע סימן קי"ח ס"ו וב"ש שם ס"ק ה') מ"מ בענין תקנה זו דחרגמ"ה שהיא תקנה כוללת שפיר יש מקום לומר דעיקר התקנה בהשלשת הגט הוי משום לא פלוג יעו' ג"כ לאבי זקני בתשו' מהר"י ווייל סי' ס"ה דאף שכתב גם כן אבל תקנות הקהלות דלא נתקן אלא במדינה זו איכא למימר דלא נתקנו אלא היכא דשייך בה טעמא ותם לריק ואין למדין תקנה מתקנה כמו שתראה בתשו' הרא"ש מ"מ יעו"ש בתחלת דבריו שכתב לענין כתובת בנין דיכרין דעיקר התקנה הוי משום דלקפוץ אדם ויתן בתו לבנו וחכמים תקנו אפילו היכא דליכא אב משום דלא פלוג כתב שם דיש להשיב שאני התם דהוי תנאי ב"ד ונתקן במנין חכמי כל ישראל משו"ה לא פלוג יעו"ש וא"כ בתקנת רגמה"ג והבאים אחריו דלדעת כמה פוסקים דאורייתא היא וכמש"ל ונתקבל בכל מדינות אשכנז ורוסיא וצרפת וכדומה וא"ז הב"ח סימן קי"ט כתב בשם חכמי פראנקפורט ושכן הסכימו כל חכמי אשכנז ורוסיא להשליש גט ביד שליח הולכה בטח מקובל אצלם מהראשונים שכן היה התקנה וא"כ שפיר י"ל דעיקר התקנה הכוללת הוא משום לא פלוג ואם כן יותר נכון לומר דמשום נשתטית בשאר סימנים אמרו לא פלוג כיון דיש מקום לומר דהוי כסיגנון אחר וכענין אחד הוא וכמש"ל:

ז ובהיותי בזה הבריק לנגד עיני דברי הכהן הגדול מאחיו בשו"ת רח"כ אה"ע סי' ד' שכתב בטעמו של דברי הפוסקים שהצריכו ליתן גט ביד שליח הולכה הא ר"ג לא גזר בנשתטית הוא עפ"י דברי תשו' רש"ל והחמ"ח והב"ש שהקדמונים נסתפקו בשיעור מה חשוב יודעת לשמור גטה דשוטה ועדיין מחלוקת במקומה עומדת והלא הא דרגמ"ה לא גזר בנשתטית הוא מפני שאינה בת גירושין וכמ"ש רמ"א ולכן הצריכו למסור גט לשליח דהשתא ממ"נ מצי לישא אחרת דאם מקרית האשה אינה יודעת לשמור את גטה א"כ אינה בת גירושין ורשאי לישא אשה אחרת דבזה לא גזר ר"ג ואם נקראת האשה יודעת לשמור את גטה אם כן הגט כשר שהרי מצי הוא למיעבד השתא בעצמו ושפיר מצי משוי נמי שליח ונסתלק הערעור מחכמי קאנסטונטונא המובא במלמ"ל ואפשר דגם הם לא ערערו אלא בהיתרא דאתתא שתנשא על ידי גט זה כשתתרפא דלגבי דידה ליכא ממ"נ כמובן זת"ד הנעימים והוא כעין דברי הגאון רצ"ה בברכת רצ"ה אלא דרבינו חיים כהן לא כתב משום לא פלוג ובאמת לפי דברי רת"כ דקשה לנו לידע השיעור דיודעת לשמור גטה (א"כ אף לפי מה שהעירותי לעיל על דברי הברכת רצ"ה בענין לא פלוג) שוב י"ל בזה משום לא פלוג הצריכו השלשת הגט אף בנשתטית גמורה כיון דגם בנראה לנו יודעת לשמור גטה הוית בסוג אחד עם נשתטית גמורה והוי כענין אחד כמובן (ובעיקר הסברא דלא פלוג בענין זה צ"ע מדברי אבי זקני הט"ז סי' קי"ט ס"ק י"ב) אלא דלפי דברי מרן הרח"כ דאין לנו גבול והחלטה ודאית בנשתטית ובכל נשתטית יש ספק דלמא מקרית יודעת לשמור גטה א"כ אין צורך לסברא דלא פלוג אלא דההשלשה מהני בלא"ה מטעם ממ"נ [ולפמש"ל ובתשובתי לסעראצק באורך דנשתטית בשאר סימנים ג"כ יש להתיר חר"ג אבל לאו דוקא משום דלאו בת גירושין היא אלא דאף להפוסקים דלא מקרית שוטה בשאר סי' מ"מ מודים לענין חר"ג משום דלא מתדר ליה אתה ועוד מכמה טעמים דיש להתירו בנ"ז מכבלי העיגון דחר"ג א"כ בודאי נכון לומר הטעם דהשלשת הגט משום לא פלוג וכמש"ל] אכן בעיקר דברי הרח"כ יש לפלפל ובפרט מ"ש שם בסוף תשובתו דבימי חורפו הצטרף להיתר נשתטית והראשון היה גדול עולם בחריפות ובקיאות ובכל החכמות ולא היה נזכר שם למסור הגט רק להשליש כתובה וסיים כי אם אין מנהג מבורר במדינה להשליש גט אזי עדיף טפי שלא ישליש גט (וישא אחרת כשישליש הכתובה) שיש תשש שלא תנשא בגט זה כשתתרפא יעו"ש אבל באמת כבר פשטה ההוראה כדעת א"ז הב"ח וסייעתו להשליש גט (וכמ"ש ג"כ בספרי ברכת משה בקוה"ת סי' ל"ט) וכהוראת הנוב"י והחתם סופר וכל גדולי האחרונים וגם שם בתשו' ברכת רצ"ה סו"ס י' צוה לעשות כהוראת הנוב"י שיתן ת"כ שאם יצטרך ליתן גט מחדש

יתן בלי עיכוב יעו"ש שהתפלא על הנוב"י שלענין שבועה חקר ודרש ושת עצות שלא יהי' חשש מעושה ולענין נתינת תקיעת כף לא עלה על לבו לחוש כלל יעו"ש ובאמת אין כאן תמוה כלל דלא כתב הנוב"י שיתן תק"כ רק שימסור ח"כ (בחי"ת ור"ל חיוב כתב או חילוף כתב הנקרא וועכסיל) שיהיה מונח לערבון שאם תהיה ראויה לקבל הגט שהוא מחויב אז לשלם החיוב הנ"ל אם לא יתן הגט או שיתן גט ויפטור מחיוב הנ"ל דבכה"ג לחד דעה בסי' קל"ד ברמ"א ס"ד לא הוי אונס דיכול ליתן הקנס ולא לגרש וכמ"ש הנוב"י עצמו שם לענין השבועה שיהיה באופן שאם לא יגרש יתן לאשתו אלף דוקאטין דהרי זה דומה למ"ש רמ"א הנ"ל והדברים פשוטים:

ח וראיתי להרב מים חיים אה"ע סימן ל"ח שחמה על הנוב"י במ"ש דלא רצה לכתוב שישבע הבעל שיגרש כשתחזור לבריאותה מטעם שלא יהיה נחשב אונס מחמת השבועה דפליאה היא לדעתו שצריך ליתן לה גט מחדש דאל"כ יהיה עובר על חרגמ"ה באיסור שתי נשים דהא כעת היא נשתפית ויכול ליתן לה גט ומבואר ברמ"א סימן א' ס"ו דהיו כופין אותו בחו"נ למי שעובר ונושא שתי נשים לגרש אחת מהן וא"כ כיון דמן הדין כופין אותו בגזר ב"ד לגרש שוב לא איכפת לן כשיהיה אונס לגרש על פי השבועה וכמ"ש הב"ש סי' קל"ד ס"ק ז' דאם הדין נותן לכופו לא איכפת לן בשבועתו וכ"ז לדעת הנוב"י אבל לדעתו אדרבא אינו נכון להשביעו שלא להוציא לעז על היתר הראשונים שלא הזכירו ענין השבועה זת"ד המים חיים ולפע"ד אין כאן תמוה על מאור עינינו בהלכה הנוב"י דהן אמת דהב"ש סימן א' סוס"ק כ"ג כ' דאחר שתתרפא חייב לגרשה מיד כדי שלא יהיה לו שתי נשים יעו"ש דנראה דאיסור שתי נשים חל עליו אף כשנשא בהיתר אכן דעת הב"י בתשובה י"ד דגזירת רגמ"ה לא הוי רק על תחילת נשואין ואם עבר ונשא אין כופין אותו להוציא יעו' בכנה"ג סימן א' בהגהת ב"י אות ט' שכתב שכן דעת הרא"ם ח"א סי' י"ד והתומת ישרים סי' ל"ג והמהרח"ש אה"ע סי' מ"ו וגם הנוב"י בעצמו מה"ת חאה"ע סימן צ' הביא דברי המקילין בזה ופלפל בענין זה ואם כן לדבריהם (דאין כופין אותו בחו"נ) הא יהיה אנוס מחמת השבועה ולזאת תקן הנוב"י ברוחב בינתו את השבועה באופן נאות שלא יהיה מוכרח בעיקר הגירושין ובזה ניחא נמי מה שתמה שם במ"ח דאיך אנו חושדין אותו לעבור על חר"ג דהשתא אתי שפיר דחוששין אולי יאמר הבעל דניחא ליה כדברי המקילין דבנשא בהיתר אין עוד שום איסור אבל אנו צריכין לצאת גם דברי הב"ש וסייעתו דגם בכה"ג יש איסור ע"כ החכם עיניו בראשו לתקן שלא יצא מכשול אליבא דכ"ע ומיושבין כחומר דברי הנוב"י ומשום הוצאת לעז על גיטין הראשונים אין כאן חשש להמעיין בתה"ד סי' רל"ב באורך ובב"ש סימן קכ"ה ס"ק י' וג"פ

שם ס"ק ל"א כמה חילוקים ובט"ג לקיש ס"ק ז' ואכמ"ל כיון דכבר נהגו כן כל גדולי האחרונים לעשות כהוראת הנוב"י והחת"ס והארכנו ת"ל בענינים הנוגעים לפרט זה אף דכבר נתפשט ההיתר כמבואר בראשונים מתקני התקנה ולכאורה האריכות בזה הוא למותר אכן בתשו' אחת בהיתר נשתטית לכבוד י"נ הרב הגאון המובהק אישי כהן גדול וכו' ר' שלום מרדכי שליט"א הגאבד"ק ברעזאן מח"ס משפט שלום וגילוי דעת ודעת תורה הארכתי ת"ל גם בפרט זה וזה תוכן דברי בסוף תשובתי שם:

ט ולפע"ד יש להבין מנהג הגדולים מאז ועד עתה כי כאו"א מהק"ר מפלפל בענין היתר נשתטית לחדש איזה דבר הא כבר ההיתר מפורש ויוצא מפי גדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים א"כ מאי צריך עוד הפלפול והחידוש אבל באמת מנהג ישראל וכש"כ גדולי ישראל תורה וכ"ז הוא מתוך התקנה כשנבין דברי הש"ס יבמות (ס"ב ע"ב) אמרו לו לבן עזאי אתה נאה דורש ואין אתה נאה מקיים והשיב מה אעשה כו' אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים דכל הלומד עומד ומשתומם במאי שאמרו לב"ע אתה נאה דורש ואין נאה מקיים דמה צורך להקדמת הדרוש דהוי כאלו שופך דמים וכי בל"ז ניחא מה שעבר על מצוה ראשונה הכתובה בחורה ותירוצו ודאי אינו מובן וכי בשביל שנפשו חשקה בתורה מותר לו לעבור על מצוה ואיך יפטר הוא בזה שיקיימו אחרים והא עיקר הלימוד על מנת לעשות הוא ואין לפטור א"ע מכל המצות בלימוד התורה מטעם שאפשר להתקיים על ידי אחרים ויתבטל על ידי זה ממצוה אחת חלילה בהחלט כל ימיו (יעו' ירושלמי פסחים פ"ב ה"ג חגיגה פ"א ה"ג וברמב"ם פ"ג מהלכות ח"ת וש"ע יו"ד סימן ר"מ סח"י ודוק) וכאשר תמהו בזה כל המפרשים אכן הנה הגאון מהרש"ק מבראדי בהקדמתו לטוטו"ד מה"ב כ' דמפני שמצות פ"ו ועסק התורה הוא ענין אחד דאין בן דור בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף (כמבואר בנדה י"ג א' ויבמות ס"ב) וכמו שע"י ריבוי התולדות אדם הוא התקרבות הגאולה כן על ידי ריבוי חד"ת שבע"פ גם כן מתקרבת הגאולה וזה הטעם של בן עזאי (ואפסק כן בש"ע אה"ע סי' א' ס"ד) דמי שנפשו חשקה בתורה פטור מפ"ו דמאי ענין זה לזה ובזה א"ש דטעם אחד לשניהם דריבוי התולדות הוא לקרב הגאולה וכן ריבוי החידושים להוציא לאור תולדות התורה בעוה"ז הוא גם כן קירוב הגאולה שאנו מחכים בכל עת עכת"ד וכבר כתבו כן כמה ראשונים בספריהם דתולדה רוחניות בתורה היא כמו הולדה הגשמיות יעו"ש ובמלכים ב' ב' פסוק ג' ויצאו בני הנביאים ובש"ס סנהדרין י"ט וצ"ט ב' כל המלמד וכו' יעו' גם כן בספרי דברים ו' ז' לבניך אלו תלמידיך ועפ"י הנחה זו (דהולדה רוחניות הוא כמו הולדה גשמיות מיושבין דברי הש"ס הנ"ל בדרך החידוד דהנה ברש"י (ט' ז') פירש על

פסוק ואתם פרו ורבו לפי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפ"ו לשופך דמים (ומקורו מדברי הש"ס כתובות ה' ויבמות ס"ג הנ"ל) והנ"מ בזה נ"ל בפשיטות דלפי פי' הא' אמרינן דהראשונה לאדם הוא רק לברכה ולא לחובה הוא מטעם הנ"ל משום דמצינו במדרש על פסוק ויניחהו בגן עדן (בראשית ב' טו) שיכיר שם התורה והחכמה (יעו' ילקוט ראובני י"ד ע"ב ויניחהו בגן עדן כדי שיהיה לו הנחה לדעת ולהכיר החכמה והתורה דא"ר תכינאי התורה למדה הקב"ה לאדם הה"ד אז ראה ויספרה וכו' ר"ש אומר הניח הקב"ה לאדם בגן עדן ונתן לו תורתו לעבוד וכו' יעו' ג"כ בתקוני הזוהר תקונא נ"ה (פ"ח ע"ב דפוס סלאוויטא) ויניחהו בגן עדן וכו' ת"ת קוב"ה אליוף לאדם אורייתא הה"ד אז ראה ויספרה וכו' ודא איהו ויניחהו בגן עדן דא עדן דאורייתא וכו' יעו"ש (ובפר"א פי"ב ופ"כ ומדרש שוח"ט צ"ב) וע"כ מפני שהיה תורתו אומנתו בספר תולדות האדם היה פטור מפ"ו מפני שהוליד בחכמת התורה ולפי' השני דהאי ואתם פרו ורבו אתי לדרשא לאקושי לשופך דם האדם דכתיב סמוך ליה ולא לחובה אם כן הראשונה (בראשית א' כ"ח) נאמרה לחובה ולפי זה גם מי שנפשו חשקה בתורה לא יכול לפטור א"ע מפ"ו דוכי גדול הוא מאה"ר דהיה שר התורה בספר תולדת האדם כנ"ל ועכ"ז נאמרה לו לחובה ובזה יש מקום להבין דברי הש"ס דהמה גם כן ידעו מזה שנפשו חשקה בתורה ע"כ לא הקשו עד ששמעו ממנו הדרוש דכל מי שאינו עוסק בפ"ו כאלו שופך דמים ומדוע לא נאמר דהשני לצווי ובע"כ דסבירא ליה דהראשונה נאמרה לחובה גם כן (והשני' באה להקיש לשופך דמים הסמוך לו) ומפני זה אמרו לו ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים (דהיינו דמדרש שלו מבואר דאין נאה מקיים) כיון דגם אדה"ר נאמרה לו פ"ו לחובה וצווי א"כ אין גם כן תירוץ במה שנפשו תשקה בתורה ועל זה השיב בנועם דבריו כי אף דלאדם הראשון נאמרה לחובה יש חילוק גדול שהוא לא יכול לפטור עצמו בעסק התורה מפני שהוא היה היחיד יציר כפיו של הקב"ה וממנו העולם חסד יבנה ואיך יפטור עצמו בתולדות חדושי התורה משא"כ איש אחר וזה שהשיב להם מה אעשה שנפשי תשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים והוא יוליד חידושי התורה משא"כ באדם הראשון כמובן והוא הסבר נכון לפע"ד ועל פי זה נפתר הענין שהקשיתי על מנהג גדולי ישראל דבודאי תורה היא דכיון דעל ידי תקנת חרגמ"ה הגם שתקנה טובה היא והסכימו כל גדולי דורו באיסור מוחלט אבל עכ"פ על ידי תקנה זו נתמעט ריבוי התולדות התלוי בזה התקרבות הגאולה ע"כ מתקני החרגמ"ה עשו התקנה לזה בצדו דכשיראו איזה טעם להתיר החדר"ג לא יתירו אלא בהסכם מאה רבנים דבכל עת ועת שישתדלו בהתרה זו יעסקו מאה רבנים וכאו"א

יפלפל ויחדש בענין זה בעזר החונן דעת ואם כן נגד מה שנתמעט ע"י תקנה זו ריבוי התולדות החומריות יתרבו כהנה וכהנה עי"ז תולדות הרוחניות על ידי ריבוי החידושים מרבני דור דור ודורשיו ותתקרב הגאולה כמאמר ה' זכו אחישנה עכ"ד סוף תשובתי לי"נ הגאון המובהק האבד"ק ברעזאן [ואחרי קבלו תשו' כתב לי רב תודה וברכה ז"ל קבלתי תשו' היקרה ואני תפלה שיחלימהו השי"ת ברו"ת ויהיה בריא אולם ויגדיל תורה ויאדיר והן שמחתי בחד"ת ובפרט במ"ש לבאר דברי ב"ע במ"ש לו אתה נאה דורש וכו' הוא דבר נחמד וכו' והנני ידידו ואוהבו הנאמן המצפה לשמוע בקרב מבשר טוב מבריאותו הטוב ושלום תורתו וכל הנלוים אליו וכו']:

י ובדרוש א' אחרי מאמר ארוך בפ' צו בעזה"י על פי כמה דרכים בפי' הפרשה ומאמרי חז"ל השייכים לפרשה זו (ואכמ"ל בדרכי הדרוש והאגדה) סיימתי גם כן המאמר עפ"י הנחה הנ"ל דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא בפרשה הנ"ל זאת תורת העולה וכו' עד הבקר דיש להבין גם כן דברי המד"ר בפ' זו דמשה התפלל על התקרבות אהרן זה לשונו מתחלת הספר עד כאן כתיב וערכו בני אהרן ונתנו בני אהרן אמר משה לפני הקב"ה הבור שנואה ומימיו חביבין חלקת כבוד לעצים בשביל בניהן וכו' משל זית ושל גפן כו' ולאהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו אמר לו הקב"ה חייך שבשבילך אני מקרבו ולא עוד שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלים צו את אהרן ואת בניו עכ"ד המדרש ויש להבין הא משה לא בקש אלא שיחלוק לו כבוד בשביל בניו ומדוע השיב לו שיעשה אותו עיקר יותר מכפי תפלתו וגם לשון בשבילך קשה להבין דנראה דהוא נוגע לכבודו של משה וכן נבין בזה דברי המדרש פליאה (המובא בספרי הדרושים) שאלו תלמידיו את ר' יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר להם זאת תורת העולה עכ"ד ועל פי הנחה הנ"ל תוכן דברי הי' במאמרי דמשה רבינו רצה שיתקרב אהרן בשביל בניו והקב"ה בחפצו בכבודו של משה שלא יחלש דעתו חלילה אחר כך כשיתקרב אהרן רק על ידי תולדותיו שמלאו מקומו בכהונה יעלה על דעתו שהוא לא זכה לזה שבניו ימלאו מקומו ועל ידי זה יכול לבוא לחלישת הדעת בהמשך הזמן ולכן השיב לו הקב"ה בשבילך (היינו לכבודך) כו' שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלים היינו שאין העיקר בניו הגשמיים שמלאו מקומו אלא הוא העיקר מפני ששפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וע"כ בכת תולדותיו הרוחנים שהוליד חידושי התורה והמצוה לכל בית ישראל מוקדם הוא לבניו ובזה יתרומם כבוד אור פני משה אשר כל התורה נקראת על שמו זכרו תורת משה ומכש"כ כת החידוש והפלפול עד סוף כל הדורות הן הן תולדותיו של משה רבינו (כמבואר בנדרים ל"ת דנהג בה טובת עין ונתנה לישראל ואם כן כל גדולי

דור ודורשיו ומנהיגיו הן תולדות משה וממלאי מקומו (וכמו שאמרו בש"ם בכ"מ משה שפיר קאמרת כידוע ליו"ח מ"ש בזה המקובלים) ומעתה רמוז הכל בתורה לפי מ"ש כל מפרשי התורה ובראשם הכלי יקר כי זאת תורת העולה קאי על הלומד תורת עולה דנחשב לעולה (וע"ד שדרשו סוף מנחות ע"פ לעולה ולמנחה וכו' כל העוסק בתורה כאלו מקריב כו') כל הלילה (בימי הגלות) עד הבקר (בקרו של משית יעו' בכ"י שם ואמרתי ת"ל ג"כ בענין זה באורך) ועכ"ז יתפרש באופן הנ"ל דמרמז לזה באמרו צו את אהרן במה דמקדים אהרן לבניו (דמבואר מזה דעיקר היא הולדה רוחניות וכמש"ל) ומחובר לזה זאת תורת העולה דחדושי התורה הוא העולה על כל מה שנתמטטו ריבוי התולדות (ע"י ריבוי הקרבנות מאחב"י בימי הגלות תחת ממשלת אומות הקדמונים שלא ידעו את ה' ונדונו אלפי ישראל בשחיטה ושרפה וכו' על קידוש השם) עד הבקר דתולדות הרוחניות מכחו של משה על ידי חידושיו ופלפולי תושבע"פ ישלימו כל התולדות שנחסרו עד שיזכו עי"ז לבקרו של משית וזה גם כן כונת המדרש פליאה ששאלו את ר' יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא היינו שראו ברות קדשם כל התלאות והצרות באיזהו מקומן של זבחים זבחי ישראל אשר יעלו על מוקדה על מזבח הגלות (בממשלות שהיו בימי חרבונה של ירושלים ואחרי' באומות הקדמונים אשר מרוב הצרות האלו הי' גם כן מקום לתיקון רגמ"ה על פי דברי הש"ס ב"ב ס' ע"ב ומיום שפשטה מלכות כו' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא ישא אשה) ועי"ז יתמעטו ריבוי התולדות וא"כ אימתי בן דוד בא בשאלה ותמי' על אורך הגלות דמתי יהיה הסוף מכל הנשמות שבגוף וע"ז השיב להם זאת תורת העולה כו' דעל ידי תולדות התורה שיתחדש בכל דור ודור על ידי גדוליו ומנהיגיו זאת התורה תהיה תשלום החסרון ריבוי התולדות שנתמעטו מזבחי האו"ע בימי האינק') יעלה בזה ריבוי התולדות הרוחניים עד הבקר שנזכה בכת חד"ת לקרב קץ בקרו של משיח צדקנו אכי"ר: (יא) ובעניני חתימת הרבנים המצטרפים בהיתר נשתטית כבר כתבו בזה כל גדולי האחרונים מה ששייך לענין זה והנה המים חיים שם סי' ל"ח כתב דבכל בו לא הוזכר מאה רבנים רק מאה אנשים ודעתו על אנשים חשובים כפרש"י דברים (וגם לענין שלש ארצות כתב שם דפולין וליטא ורוסיא הוי כשלש ארצות) וכבר כתב כן גם הנוב"י שם סי' ג' דלאו דוקא רבנים שנתקבלו לקהלות אלא אף לומדים הראוים להוראה וכל אב"ד בעירו יראה לצרף עמו הראוים לצרף וכ"כ החת"ס סי' ד' בח"א באורך וע"ש מ"ש לענין הג' מלכיות וצירוף החתימות והעלה גם כן דג' מלכיות אשר נכנסו אתר כך תחת ממשלת מלך א' לשלשה יחשבו לענין צירוף הרבנים והגם כי הגאון ברכת רצ"ה שם סו"ס י' הצריך מג' מלכיות דוקא וכתב דאף דמג' ארצות כפי שכתוב בכל בו

היינו רק מדינות וכדאמרינן שלש ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל אולם בגוף התקנה המובא במהר"ם כתוב להדיא ג' מלכיות ומפרש והולך כגון אוניאה לומברדיא וצרפת שהם ג' מלכיות כנודע (ולא הזכיר מדברי החת"ס סי' ד') יעו' ג"כ בשו"ת יתח שלמה חאה"ע סי' צה מ"ש וגם יש שינוי בלשון הפוסקים שבכלבו ובתשו' מהרמ"מ כתב שהמאה רבנים יהיו משלש ארצות ובנוב"י מה"ת כתב משלשה מדינות ובתשו' צ"צ העתיק בשם הכל בו משלש מלכיות וכן כפל ושלש שם וכן יש להורות יעו"ש מ"מ נהי דלכתחלה היכא דאפשר יש לעשות כדבריהם שיהיו שלשה מלכיות ממש אבל במקום שקשה למצוא מג' מלכיות בודאי יש לסמוך על דברי התח"ס והמ"ח ונכון שיהיה עכ"פ ג' גדולים משלשה מלכיות ולענין החתומים אף דנוהגין כהנוב"י והמ"ח דלאו דוקא רבנים אבל עכ"פ יש לראות שיהיו מופלגים ראוים להוראה וכמ"ש הבית שלמה שם שנפרץ הדבר בדור הזה ומקבצים מאה חתימות ורובם הם כו' וכן לא יעשה יעו"ש ויעו' גם כן בנוב"י מה"ת סו"ס ק"ב סוף דבר הכל נשמע אחר שיקיים האומלל המעוגן וכו' את ההשלשה כנימוס וכדת שיהיה כדי כתובתה ומזונותי' ועבור שמירתה הכל עפ"י אוהיו"מ וכו' כמוטל על הב"ד לדאוג לתקנתה כו' (יעו' גם כן ש"ס כתובות מ"ח ע"א וש"ע אה"ע סימן ע"א ס"ג וש"כ חושן משפט סי' ר"צ סכ"ז והבן ויעו' גם כן בשו"ת צ"צ סימן ס"ז וכו' ובשו"ת חת"ס ח"ב סימן ק"כ במה שחמה על הצ"צ וכו' ובמ"ש אח"כ אלא לזה י"ל כח ב"ד יפה שאני שמעמידין אפוטרופס לזכות ע"מ לחוב יעו' גם כן בשו"ת עין יצחק אה"ע סי' ע"ד ענף ב' אות ט' ואות י"ב ואכמ"ל ואחר שישליש ג"פ ככל הכתוב למעלה וישיג רשיון על פי חקי הממשלה אזי אין כאן לא איסור וכו', והנני מסכים להתירו מכבלי עיגון שישא אחרת בהסכם מאה רבנים בעה"ת וכו'. הקטן משה נחום ירושלימסקי האב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן יא

הסכם חתימות שלשים גדולי הדור הי"ו בהיתר נשתטית הנ"ל: (א) דברי י"ג הגאון הצ' חכם הכולל וכו' מהרח"ח מדיני הי"ו מה שכתב בהסכם על ענין הנ"ל זה לשונו הטהור. בעזה"י ראיתי את השאלה אודות וכו' אשר יד ה' נגעה בו וזה כמה שנים אשר אשתו וכו' נשתטית וכו' אם אפשר להתיר לו לישא אשה אחרת בהסכם מאה רבנים ע"פ רשיון מהשררה אחר שיעשה להראשונה כדת של תורה כפי אשר יורוהו רבני גאוני דורנו יצ"ו ואנכי חזון הרביתי אשר השיב ע"ז רחימא דנפשאי הרב הגאון הגדול חריף ובקי משנתו זך ונקי כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א המפורסם בכל קצוי

ארץ בחבוריו היקרים מאירים ומזהירים מנחת משה וברכת משה ולשד השמן טרח וכתב קונטרס גדול בפלפול עצום בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים וידי משה חדים למישקל ולמיטרי בהדייהו צלל במים אדירים והעלה מרגניתא טבא בכחא דהיתרא להתיר כו' לישא אשה אחרת (בהסכם ק"ר) עפ"י התנאים והאופנים המועילים על פי התורה ככתוב בקונטרסו באורך וענותו תרבני להיותי נמנה למצוה רבה הלזו ואומר הנני פקודתו שמרה רוחי האף אמנם ידעתי ביני מך ערכי איני כדאי לעמוד במקום גדולים לעשות רצונו חפץ חיים שיחתו קלה היא גופא גזירה והנני בא כיהודה ועוד לקרא והנני כדל מסכים בכחא דהיתרא ככל אשר דבר משה שר התורה ופי כפיו להתיר וכו' לישא אשה אחרת עפ"י התנאים אשר כתב ידידינו משה ספרא יצ"ו וכגון דא מצוה רבא היא כאשר הבאתי בספרי הקטן שדי חמד באסיפת דינים במערכת אישות סי' ב' מילחייהו דרבנן קדישי הם המדברים בגודל החיוב לפקח על האיש שלא יתעגן כל ימיו ח"ו אשרי חלקו שמן השמים סייעוהו שתתגלגל זכות זו על ידי זכאי שכמותו ירבו בישראל והדין אמת ולית דין צריך בושש ולמכתב לחזקיאו באתי על החתום וכו' הולך חמים וכו' ודובר אמת לפ"ג פה קאראסוב באזאר יע"א. הצעיר חיים חזקי' מדיני המכונה חת"ס:

ב ואלה דברי הרה"ג חכם הכולל למדינת צרפת והגאון הבד"ק רו"פ בפאריש שכתבו גם כן בענין זה פאריש שלום וכט"ס וכוח"ט לכבוד יד"נ הגאון הגדול המפורסם בצדקתו ובתורתו ובחבוריו היקרים וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי. את קונטרסו היקר הגיעני אשר שם הראה חריפתו ובקיאתו בדבר המעוגן וכו' אשר אשתו נשתטית וכו' וכבר עמלו למצא לה תרופה על ידי הרופאים היותר גדולים ברו"פ והוא יושב בלא בית ובלא ברכה והדר"ג ובית דינו נמנו להתירו על פי מאה רבנים לישא אחרת והנה לבוא בזה בארוכה אין אני כדאי בזה אחרי אשר כבר הלכו בה נמושות ומה אדע אח אשר לא ידע הדר"ג כאשר עיני תחזינה בקונ' כי כל ספרי ראשונים ואחרונים גלוים לפניו ובדבר אם נמצא בה סי' א' של שטות או כל הג' לפע"ד לא נ"מ בזה אחרי אשר אפי' בסי' אחד לא יוכל לדור עמה והעיקר כי בזה לא החרים ר"ג וכמ"ש האחרונים וכאשר הביאם הדר"ג והעיקר שצריך בזה ב"ד חשוב לפשר עם קרובי האשה בעד כתובתה ומזונותי' שיהי' לה כל ימי חיי' ומי כמוהו ישר אשר נכנס בזה וכבר עלתה בידו לישר ההדורים ובטח יעשו כדעת הנוב"י מה"ק סי' ג' אשר כל האחרונים לא חפצו להטות מדעתו כמ"ש בשו"ת הדר"ב בעצמו ולכן הנני מסכים עם הדר"ג להתירו ובאתי עה"ת

וכו' פה פאריש, הק' צדוק בר' אליעזר הבהן רב הכולל של מדינה צרפת והק' יהודה בלא"א מוה' יצחק עקיבא ז"ל לובעצקי חופ"ק דו"פ:

ג ואלה דברי י"נ הרב הגאון האדיר סוע"ה וכו' בקש"ת מוה' אלי' דוד ראבינאוויטץ תאומים הגאבד"ק פאנעוועיו וכעת אבד"ק סיר:

מ"ש וחתם גם כן בענין הנ"ל המחי' חיים יתן חיים ארוכים טובים ומתוקים לידידי אשר אהב סלה ה"ה רחימא דנפשאי דיתיב בתוונא דלבאי הגאון הגדול שבח עוז ומגדל סיני ועוקר הרים בכל חדרי תורה חובר חבורים מחוכמים כקש"ת מוה' משה נחום ירושלימסקי שליט"א בעל הספרים הנחמדים מנחת משה וברכת משה ולשד השמן. זה כשבועות שתים הגיעני יקרת קדשו אלי כתוב בדבר המעוגן וכו' ומהדרת גאונו נתכבדתי לשלוח אלי קונטרסו הנחמד המלא חריפות ובקיאות כדרכו בקודש עד בשחק נאמן עלי כי נחרדתי ונבהלתי בראותי את הדר"ג ממרום שבתו השפיל לכתוב אלי והדר"ג שליט"א הארז אשר בלבנון אשר זה עשיריות שנים היה לו שיח ושיג עם שיירי כנה"ג המה הגאונים אדירי התבל בדור שלפנינו ועמהם דיבר בשערי אורה עזב את כסאו הרמה לבא אל החות אשר בשפלה וכו' אשר ידעתי וכו' אך אהבתי לת"ת עברה שורת רצוני ובטלתי רצוני מפני רצון הדר"ג שליט"א והנה היה בדעתי להתהלך ברחבה בדברי קדשו הנעימים והחביבים אך טרדותי המרובות בעתות האלו בעירי החדשה וכו' ואבקש מטו מאת כבוד הדר"ג שיחי' על אשר התמהמהתי עד כה ות"ת לידידי שיחי' על אשר הרשני להשיב בקצרה בלי שום משא ומתן בעצם הענין וכו' ואומר שלום שלום להדר"ג ולכל אשר אתו ישמח בשמחת החג הק' הבעל"ט בקיום כל המצות בלב שמת ויגמר חתימתו לטובה בכל מילי דמיטב כחקות המתרפק באהבתו מתני מתניתא דילי' חבוריו הנחמדים והמברכו כי יפוצו מעיינותיו חוצה לשם ולתפארת בישראל המצפה לישועת ה' עבד לעבדי ה' ולחושבי שמו הטרוד מאד אלי' דוד ראבינאוויטץ תאומים באאמו"ר הגאון מו"ה בנימין זללה"ה העובד עבה"ק פק"ק מיר יע"א וזה כתיבתו וחתימתו בהיתר המעוגן הנ"ל: ע"ד אשר נשאלתי מכבוד ידידנו הרב הגאון המובהק פ"ה מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א וכו' בדבר עסק ביש אשר וכו' כי יד ה' נגעה בו וזה כמה שנים אשתו כו' נשתטית ל"ע וכפי הגב"ע שהיתה לפני כ' הגאון הנ"ל יש להאשה הנ"ל כל סי' שוטה המבוארים בש"ס ופוסקים ואין אדם דר עם נחש בכ"א וכבר הפריז עליה סך רב יותר מיכולתו לעסוק ברפואות אצל גדולי הרופאים וכו' ולא עלתה בידם לרפאותה ובכ"י היא משתגעת ביותר והאומלל נפשו בבקשתו להתירו מכבלי העיגון מחבלי חרגמ"ה ומלבד שלא קיים עוד מצות פ"ו אין לו מי שישמשנו גם לא טוב היות

האדם לבדו וכבוד הגאון הנ"ל גליא לדרעי' והראה כוחא דהיתרא על פי חו"ב כיד ה' הטובה עליו להתירו לישא אחרת על פי הסכמות מאה רבנים ועל פי אשר גזר עליו הגאון הנ"ל לקיים כל דבר כאשר יצא מאת רבותינו האחרונים הצ"צ והנוב"י והחת"ס ז"ל להשליש הגט וכתובה כד"ת וגם סך כו' לטובת ותקנת האשה הנ"ל באופן שיספיק לה למזונותיה וכו' כמבואר הכל באורך בקונטרסו הנחמד שנתכבדנו ממנו ובקש גם אותנו להצטרף עמו בדבר ההיתר ולהשלים עד מאה רבנים שי"נ על כל אלה הננו גם אנחנו מסכימים עם כבוד הגאון רמ"נ והננו נמנים לדבר מצוה זו להתיר את כו' המעוגן מכבלי עיגון דחרגמ"ה ושליחותא דרגמ"ה וסייעתו ז"ל רבותינו קעבדינן ומתירים אנו לו לישא אשה אחרת ע"פ דין תה"ק אחרי שיקיים כל דבר כאמור וישיג רשיון הממשלה יר"ה ע"ז באנו עה"ח וכו' פה ק"ק מיר נאום אלי' דוד ראבינאוויץ האומים בהגאון מוה' בנימין זצ"ל החופ"ק מיר יע"א ונאום יעקב נחום ב"ר יהודה ליב ז"ל ד"צ פ"ק מיר ונאום דוב צבי הלוי הורוויץ ד"צ פ"ק:

גם אני בעברי דרך פה והלכתי לקבל את פני כבוד הרב הגאון הגדול הגאב"ד דפה מיר ובקש ממני להיות נמנה למנין הראוי לפטור ע"ד המעוגן כו' והרב הגאון המפורסם מוה' משה בחום ירושלימסקי יצא בכת דהיתרא על פי האופנים המבוארים בתשובתו הרמתה והרב הגאון דפה הסכים לדבריו ע"כ באתי גם כן להיות נמנה למנין הראוי לפטור ובעה"ת נאום יצחק הלוי הורוויץ הרב מראדזווילישיק, גם אנכי כאשר נזדמנתי בבית הגאון הגדול אבד"ק מיר שליט"א והציע לפני להיות נטפל לדבר מצוה להיות נמנה עם המתירים הרבנים יצ"ו להמעוגן כו' לישא אשה אחרת על אשתו שנשתטית כמבואר בהיתר של הגאון הנ"ל שיחי' מעל"ד ובאריכות בקונטרסו של הרב הגאון הגדול ר' משה נחום ירושלימסקי שליט"א ועיינתי בכל הדברים, האמורים בקונטרס הנכבד של הגאון הנ"ל כדת של תורה והנני נמנה גם כן להיות מן המתירים כו' באעה"ח נאום ישראל יצחק בהר' יהודה זללה"ה החוב"ק גאראדיץ. גם אנכי נמנה עם המתירים להמעוגן כו' ככל הנ"ל ובאתי עה"ח וכו נאום יוסף יצחק במו"ה חיים דוב ז"ל החוב"ק טורעץ: (ד) ואלה דברי ידידי הגאון המובהק שה"ת וכו' מוהרר יצחק שמעלקיס שליט"א הגאבד"ק לבוב והגליל מ"ש הוא ובית דינו להסכים בענין הנ"ל בע"ה לבוב יום ד' לסדר ויעתר יצחק שלום וברכה וכל טוב לכבוד ידידי ויד"נ ישראל ה"ה הרב הגאון הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה שמו נודע בשערים המצויינים בהלכה וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי הגאבד"ק, קאמינקא) (כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל ברוסיא המדינה יקרתו הגיעני שלא במועדו יען נתאחר ימים רבים על הבי דואר ומרוב הטרדה לא

אוכל גם היום להשיב באריכות כראוי לגברא רבא דכוותיה כמוהו ירבה בישראל ביחוד רבות הנה התשובות אשר כתבתי בענינים אלה וקשה עלי לחזור על הראשונות ובגוף הדין חבר אני לעושי מצוה להתיר להמעונן כו' לישא אשה על אשתו הנשתטית באופן שיקיים בעסק ממון ופרנסת אשתו כאשר כתב כת"ה הדר"ג שיחיה לאויו"ש וישליש גט וטראכע שבאם תשתפה והבד"צ יאמרו שצריך עוד גט אתר יתן לה הכל כמבואר בנוב"י (סי' ג) והגם שבדבר הרשאה יש להתוכח אם יכול לעשות שליח אחר דלעת עתה הוי שלית שלא ניתן לגרושין מ"מ לא ישנה משאר הרשאות כנלע"ד בשגם שכתבתי בתשובה (יעו' לעיל סימן) דכשהרשה הבעל לעשות שליח אף היש אומרים (שבסימן קמא סעיף לז) מודה כדמוכח בר"ן וד' ישפות שלומו כברכת ידידו יצחק שמעלקיס האבד"ק לבוב והגליל בהמשך על דברי מרן הגאון רשכבה"ג נ"י אשר ידענו כי תורת אמת בפיו נבוא גם אנחנו להצטרף למצוה הזאת הקטן נטע פערקויף דומ"ץ דפה. משלם בהה"נ מו"ה אורי זאב סאלאט נ"י: [ה] ואלה דברי יד"נ הגאון המובהק סוע"ה נזר הרבנים וכו' המפורסם בכל אפסים כקש"ת מוהר"ר יוסף זכרי' שטערין שליט"א הגאבד"ק שאוול מח"ס זכר יהוסף על ש"ס ושו"ת מ"ש ג"כ בהסכם היתר הנ"ל על דבר המעוגן וכו' אשר יושב גלמוד זה כמה שנים מאשתו כו' אשר יש לה כל סי שוטה ואינה יכולה לשמר את גטה ואשר הפריז סכום רב יותר מיכולתו לעסוק ברפואות אצל גדולי הרופאים וכפי הגב"ע שנעשה בפני הרב הגאון המפורסם וכו' כמו"ה משה נחום ירושלימסקי מחבר שו"ת ברכת משה ומנחת משה אשר הוא סמוך ונראה למקום המעוגן וכאשר האריך בקונטרסו הנפלא בדברים ישרים ונכוחים בכל פרטי היתר הנהוג להתיר ע"פ מאה רבנים אחר השלשת גט וכתובה וגם התחייב בסך עצום להשליש שיספיק פריו באופן היותר בטוח למזונות ושכר שמירתה וגם כל מלבושי' ותכשיטין השייכים לגופה ואם היות כי אן דרכי להכניס עצמי בענינים כאלו אשר אפשר להעשות ע"י ולחי אך כאשר הודיעני ידידי הגאון הגדול הי"ו אשר המעוגן ואבותיו כו' רוצים לצאת עצהיו"ט ושההתרה ממאה רבנים יהיו רק רבנים היושבים כסאות למשפט ומשלשה מלכיות ממש אשר בכל אחת מהן יהיה המנין לפי ערך ולכן הנני מצטרף ג"כ למנין מאה רבנים להתירו מכבלי העיגון אחר שיקיים כפי המבואר בקונטרסו ואחרי שישיג רשיון מהממשלה הרוממה ליתן לו התרה כנהוג, ולאות אמת חתמתי שמי כו' יוסף זכרי' בלא"א הרב מו"ה נתן שטערן זללה"ה אבד"ק שאוול מחבר ס' זכר יהוסף, גם אנכי הצעיר הנני מסכים ונטפל לכבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול האבד"ק נ"י להסיר כבלי העיגון מעל כו' באופן שיקיים כל

הפרטים המבוארים לעיל יהיה ע"פ חקו הקיר"ה ולראיה באחי עה"ח וכו' פה שאוול נאום שמעון שיימא מו"ץ משאוול:

[ו] ואלה דברי י"נ הרב הגאון המובהק זקן ויושב בישיבה וכו' מוהר"ר אלכסנדר משה אבן לפירות שליט"א הגאבד"ק דאסין פלך קאוונא מ"ש בענין היתר נשתטית הנ"ל ז"ל כבוד הרב הגאון חריף ובקי מיני ועוקר הרים וכו' כבוד שמו מפארים מו"ה משה נחום נ"י ירושלימסקי הגאבד"ק קאמינקא יצ"ו (כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל) ולכאל"ש וכל טוב סלה, מכ"ק הגיעני זה כבר ולא הייתי בקו הבריאה וכו' עתה מדרזתי להשיבו ראיתי כל דבריו כולו מחמדים ולא הניח מקום להתגדר כי הכל גלוי לפניו ועליו אין להוסיף ובכדי שלא לבוא ריקם אציג איזו הערות (א) ע"ד תקנת נשתטית להשליש גט אינו מובן התועלת מזה שאינה מתגרשת רק משעת נתינה ושניהם יכולין למחות וביותר מה שהערה המלמ"ל מנזיר י"ב דכל דלא מצי עביד השתא ל"מ למשוי שלית ע"ז החליטו האחרונים דכשתשתפה צריך גט אחר מחדש וא"כ הראשון למה בא ונ"ל לפ"מ דקי"ל גיטין (יט) כר"ש בשעת הדחק דאין לבעל פירות משעת כתיבה וכן כל שעבוד האשה כמע"י וממילא פקע גם שיעבודא דבעל שכנגדן כמו מזונות ופרקונה כתובות (מז) וע"כ לא מיקרי תו ב' נשים בשעה"ד ובפרט אי ה"ט משום קטטה ואולי ה"ט נמי דהכל בו שמובא באה"ע (קיט) ברמ"א בענין גט מדעתה ונפסל יכול אח"ז לגרשה בע"כ וי"ל משום דפקע שעבודם זל"ז מכיון שנתן עיניו לגרשה לר"ש אך י"ל דלא אמר ר"ש אלא בגט כשר משא"כ בשוטות גם משמע למסור גט המושלש לכשתשתפה (ב) ואולי י"ל עפמ"ש הש"כ חו"מ ריש (סי' קה) דשליח בשכר הוי כפועל דידו כיד בעה"ב בשעת מסירה אך הפנ"י גיטין (ע) כתב דהגט גופי' פסול שנכתב בשעה שאינו ראוי לנתינה אם לא לצוות לכתוב כשתשתפה וגם בזה הערה המלמ"ל מתוס' יבמות (נב) משום דל"מ עביד השתא משמע דס"ל להר"י שם בתוס' דבעי שליחות לכתיבת הגט והר"י לשיטתו בגיטין (ט) תוד"ה אע"פ כו' [ונ"ל דהיינו בגט דכתיב וכתב לה אבל שט"ח אינו צריך צווי הבע"ד רק להרשות וכמ"ש בחו"מ נ"ב בשטר שי"ב ריבית אף דאשלד"ע ועש"ך שם ס"ק ה' והרי בשליח ל"ת לחזרה יעו' ע"ז (נג) בחטא העגל) ולפמש"כ לעיל הרי סופר ודאי פועל הוא אך התקנה להשליש גט גמור וג) אמנם הר"ש מובא בט"ז אה"ע קי"ט כתב לזכות לה גט וצ"ל דבמקום צרה חוב הוא לה וי"ל דמאחר דיכול לזכות שוב מהני למסור לכשתשתפה לבד דעי"ז מקרי ראוי לגירושין השתא אך ביבמות מספקא אי הוי זכות במקום יבם וי"ל דה"נ בזה ויעו' רמב"ם פ"ז מה"א הט"ו וצ"ע אך לפמשכ"ל י"ל דמקרי ראוי לגירושין כיון דאהני לאפקועי השעבוד זמ"ז אלא די"ל דלאו נתינת הגט רק כתיבתו גרמה זאת ולא

מהני להקרא בשביל זה ראוי לגירושין (ד) והרמב"ם פ"ג מה"ג ה"ו בנתן וגט ליבמתו ה"ז ספק וכתב הרא"ש דה"ט משום דבידו לבעול אבל קו התוס' (יב) לא כתב כן והגרע"א תמה דלמה לא תהני בידו ונ"ל דס"ל דצריך דגם השליח יהיה בידו והנה התוס' יבמות (נב) כתבו דהאי בעיא הוא לפסול לכהונה וי"ל דהרמב"ם ס"ל דמקרי ראוי לגירושין משום דאהני למפסל לכהונה אפילו מד"ס וי"ל דה"נ בשוטה מפסלא עכ"פ לכהונה מד"ס וי"ל עוד עפמש"כ הרמב"ם דה"ט דל"מ גט לכשאכנסנה משום דהוי שלא לשם גירושין וא"כ ביבמה במאמר הרי מצי למיעבד שהרי מכוון הסופר להתירה מהמאמר ובלי מאמר עכ"פ מכוון הסופר לדחות זיקתו והוי ליה כגרושה מאישה עב"ש (ק"ן ס"ק ה) אלא כיון דנפ"ל מן אשה גרושה ה"ל ספק אי נילף גרושה מן יבם ולפ"ז י"ל בשוטית נמי מקרי ראוי לגירושין שהרי כיון הסופר להפרידם זה מזה ואהני להתירו (ה) ועוד יש לדון עפמש"א בגיטין (לט) דגמר עבד מאשה איסורא ולא ממונא ופריך אדרבא מה אשה גדולה וקטנה וקשה איך אפשר בקטנה בשטר הא לאו בת גירושין היא ונ"ל דהאשה א"צ לזכות את הגט שהרי מהני בע"כ והרי כתב על אה"נ כשר ול"צ רק נתינה לידה ורשותה בגיטין כ' ובקידושין כ"ג שיוציא לרשות שאינו שלו ולפ"ז בא"י לשמור גטה הרי זו אבדה מדעת והפקר ויוצא מרשותו ובדין דתהני רק דפסול דמשלחת וחוזרת וגם שאינה יכולה לשמור גיטה דבעיא לאנסובי ביה וי"ל דזהו רק בכדי להתירה לעלמא אבל עכ"כ מהני להפקיע שעבודו זמ"ז וזש"א בגיטין אדרבא דוק מהא דהיינו לממונא דהיינו להפקיע שעבודו בזה מהני אפי בקטנה ומקרי ראוי לגירושין עי"ז ועפ"ז י"ל דהתקנה למסור דתהני לאפקועי איסור ב' נשיר ואח"ז ליטול ממנה ולמסור לכשתשתפה שהרי אהני משיעבודי ול"ל מכיון שכבר קנתה לא יהיב לה מידי ז"א שהרי קטנה אינה קונית ועוד שבפירוש אמרו בגיטין (פד) בקנתה לפסול מכהונה אפ"ה יטלנו ממנה ויחזור ויתן לה ול"ד לגט גמור שאינו חוזר ומגרש בו פ"ש דהתם כיון שכנסה בטל שעבודו לגמרי ע"ד מש"א חו"מ מ"ח בשטר שנפרע דנמחל שיעבודו משא"כ שלא נתגרשה לגמרי עדיין ומ"מ מהני שליח לאחר שיטלנו ממנה שהרי לע"ע הוא שלו כתובות (נט) בשדה זו שאני מוכר לכשאקחנה תקדש יעו' פ"י גיטין (פד) שתמה על המהרש"א בתוס' ד"ה שתוקי כו' הרי בלא חזר הוי פסול מדינא ועפמש"כ י"ל דכונת רש"י לטלו ולחזור וליתנו לה ואכמ"ל:

[ו] ועד"מ שחקר אי חדר"ג דינו כד"ס או כד"ת נ"ל דעכ"פ כיון דקדש אותה אדעתא דמנהגא א"כ אשתעבד לה שלא ליקח עוד אחרת על פני' וה"ל דררא דממונא ובמקום ספק אוקמא אחזקתה ועכ"פ לא עדיפא מאיש שנולד בו מום גדול ע' אה"ע (סי' קנד

ס"ה) ובאשה ל"צ סימני שוטה שבגמרא ותלוי בראות עיני ב"ד אי לא מיחדר ליה והרי חקרו בזה ב"ד סמוכים ע"כ יש להתיר בטח ע"פ האופנים המבוארים בקונטרס שכתב הדר"ג שליט"א, (ז) וע"ד מאה רבנים נראה שהוא כדי לפרסם (ואולי הוא מפני חשש שמא יקח אשה ממדינה אחרת שחשש ראב"י יבמות (לז) לתערובות כו') והרי אמרו שם דבת"ח דפקיעי שמייהו קלא אית ליה ומובא באה"ע (סו"ס ב) ומי לנו כו' בנן של קדושים כהמעוגן וכו' ע"כ אין להחמיר כ"כ ועכ"פ סגי במאה לומדי תורה ובפרט מוסמכים להוראה ולהקל בהשלשה מדינות ע"כ הנני נמנה ג"כ עם המתירין בלי שום, חשש ע"פ האופנים שכתב הדר"ג נ"י בהשלשת גט וכתובה ורפואה ולהעמיד עליה שומר כמבואר באה"ע קי"ט ואף למש"ל שנפקע שיעבודו מזל"ז מ"מ הרי מבואר שם שזן אותה משלה ומכש"כ בזה שמשליש משלו וביותר השימור ודאי צריך שהרי אמרו חז"ל דאפילו שוטה שיכולה לשמור גיטה דמה"ת מתגרשת מ"מ מד"ס אסור משום גרירה שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואף שאם אינה מותרת לעלמא ליכא חששא דבדילה מינה מחמת א"א (אלא דצ"ע לרבינו שמחה שכתב לזכות לה גט א"כ לא תהא א"א ואיכא איסור מד"ס וצ"ל דמ"מ ה"ל ספק א"א כמש"ל ובדילה מינה) מ"מ כיון דחששו חז"ל למנהג הפקר ראוי מאד להושיב שומר עלי', ופקודתו. שמרה רוחי לצרף בד"צ סמוכים לרבנות להיתר זה ויהיה ברשיון הממשלה ונ"ל שהצריכו מאה רבנים לצרף השכינה להיתר כמ"ש ריה"ג (ברכות מט) דבמאה אומר נברך ד' אלקינו וכיה"ר שתסכים השכינה על ידינו מעתה הנני נמנה להתיר את המעוגן וכו' לישא אשה אחרת על אשתו כו' כפי האופנים שהסכים הרב הגאון הגדול מו"ה משה נחום ירושלימסקי וע"פ רשיון הממשלה כ"ד הכו"ח וכו' פה"ק ראסין יצ"ו. אלכסנדר משה בלא"א מו"ר מ' צבי זצצלה"ה אבן לפידות מכונה לאפידות זאהן החופ"ק ראסין עיר הגליל פלך קאוונא אח"כ הת"י הב"ד:

והנה יש לגמגם קצת ולפלפל בדבריו אבל אכמ"ל כאשר כתבתי לעיל בכ"מ שיש לי ע"ז קונטרס מיוחד ובפרט מ"ש באות ב משום שכר פעולה דהוי כיד בעה"ב כבר כתבתי כעין זה בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ח אות ה) על דברי הפנ"י גיטין (ע פ"ב) ד"ה אמר שכ' בטעמא דר"י דבעינן שיהיה הבעל שפוי בשעת כתיבה דאל"ה לא מהני שליחות הסופר בשעת כתיבה כיון דאיהו לא מצי למיעבד וכתבתי דיש תקנה לכאורה שהבעל יתן שכר הסופר דהוי כידו כמבואר בירושלמי פאה ובמח"א הלכות שלוחין (סי' יא) יעו"ש בספרי ויעו' מש"ל בספר א' וקונטרס השיב משה שער התירוצים (סימן נו אות ב) במ"ש שם יד"נ הגאבד"ק ברעזאן בענין זה דשליחות בשכר ויש להעיר ג"כ במה שהביא שם מדברי הנוב"י חתו"מ (סי' לז) דהיכא דבע"כ עביד כמו שרי המלך יש שליחות גם

לעכו"ם דלפלא דהנוב"י עצמו חאה"ע (סי' פ אות טו"ב) כתב דאדם שהוא בעל בחירה אף שהוא מוכרת שלא יתחייב מיתה מ"מ מקרי אי בעי עביד יעו"ש שהביא מדברי הש"כ (סי' קפב) ויעו' בנוב"י מה"ת חאו"ח (סי' סג) שכתב גם גבי חצר עכו"ם דאם אינו עומד בצדו אי אפשר שיזכה לו חצרו דאין שליחות לעכו"ם ויעו' בשו"ת שיבת ציון (סימן נג) מה שפלפל בענין זה ולא הזכיר כלל מדברי אביו הנוב"י וצ"ע (והעיר אותי בזה תלמידי החריף מורג חרוץ כמר חנוך הענין פלאקסער נ"י נכד הגה"ק ציי"ע הרבי מאלכסנדר זי"ע):

[ז] ואלה דברי יד"נ הרב הגאון הגדול דק' מינסק זצ"ל מ"ש אלי בענין הנ"ל ע"ד המעוגן וכו' אשר זה ששה שנים שנשתגעת אשתו ר"ל וכבר סידר יד"נ הרב הגאון הגדול מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י את אשר עליו לעשות וכפי שמבואר בנוב"י מה"ק (סי' ג) והגאבד"ק הנ"ל החמיר על המעוגן להשליש יותר מכתובתה לטובת אשתו הנ"ל שתהיה בטוחה במזונותיה ובהצטרכו היה מהפירות הכל כדין וכדת וכבר נתפשט ההיתר לפשוט בנשתטית להתירו ע"י ק"ר מג"א וזה איזה שנים שהשבתי להגאבד"ק תארקאוו שלדעתי היה נכון לזכות לה הגט מקודם שיעשה שליח להולכה כי מאחר שאין אנו בקיאין בא"י לשמור גטה ועצמה ע"כ אולי היא בת גירושין והרי הגט זכות היא לה ואח"כ ליטול מיד הזוכה עבורה ולעשות שליח להולכה ובממ"נ יהני אם היא בת גירושין הרי זכתה ואם אינה בת גירושין הרי משליש אמנם אז לא החלטתי כן למעשה משום דלא משמע כן מכל האחרונים אמנם זה מקרוב ע"י מקרה מצאתי בשו"ת הגאבד"ק אה"ו זצ"ל תפארת צבי על אה"ע (סי מב) שכתב ג"כ כן ונהניתי ע"כ נכון מאד לעשות כן כי אם לא יועיל לא יזיק ואם יועיל לא יצטרך להתיר הח' ובממ"נ יהיה מופר ואין שליחותייהו דקמאי עבדינן והנני מסכים בהתירו וכפי מה שסידר ידידי הגאון רמ"נ שליט"א באופן שישיג רשיון מהקיר"ה ולראיה בעה"ח כו' נאום ירוחם יהודה ליב החופ"ק מינסק גם אנחנו בי דינא דק' מינסק הננו נמנים להתיר להמעוגן כו' לישא אשה על אשתו כו' שנשתטית אחר שישיג ע"ז רשיון מהממשלה יר"ה ואחר שישליש גט וכתובה ותנאי כתובה כמבואר בקונטרסו של הרב הגאון המפורסם ר משה נחום ירושלימסקי וכפי שהסכים ע"ז גם הגאון הגדול מו"ה ירוחם יהודה ליב מד"א דפה ולראיה באנו עה"ת כו' נאום יצחק בר' משה ז"ל פינס ד"ץ דפה ונאום מנחם מענדל בלא"א ד' בנימין זללה"ה מו"צ בפרעספא ונאום עזרא זוסמאן יעקב בהר"ר בנימין ז"ל ד"צ פ"ק ונאום יעקב בה"ד זאב וואלף ז"ל ווישנעווסקי ד"צ דפ"ק מינסק ונאום בן יציון בלא"א מו"ה ברוך מק'

לעבגאווי ונאום חיים שמשן משה הירש מו"צ בסביבות הוואניזאל דפ"ק מינסק ונאום יחזקאל זאב בד' יהודה ז"ל:

והנה במ"ש הגאון הגדול דק' מינסק לחדש זיכוי הגט מקודם ואח"כ להשליש ביד השליח להולכה לא עשינו כן למעשה ולא נהגו כן כל גדולי המורים דאף שמצא לו חבר הגאון תפארת צבי אה"ע (סי' מב) (שכתב כן בסוף תשובתו ואם מסופקים אי הגיעה לכלל יודעת לשמור גיטה נכון להשליש הגט ולרווחא דמלתא יזכה השליח תחלה בגט ואח"כ יעשהו שליח ומ"מ לא תנשא כשתשתפה עד שיסכימו גדולי המורים ויתקשר הבעל ליתן גט אחר כשר וכו' עכ"ד) אכן בדבר תורה דחותמה אמת אין נושאין פנים אף לגדולי הדור וגם על ענין כזה מוהאמים דברי החת"ס בכמה מקומות מתשובותיו הטהורות דהחדש אסור מן התורה בכל מקום ובחידוש תקנה זו יש תקלה גדולה וכאשר כבר כתב בענין זה הגאון פנים מאירות ת"א (סי' ד) שראה לגדול א' מחכמי אשכנז שכתב באם שתהיה משומרת ע"י משפחתה שלא ינהגו בה מנהג הפקר מה טוב ובאם לאו יש לזכות לה גט ע"י אחר ע"פ דת ודין תורה הקדושה שתהיה נדונית כפנויה ולא כא"א ובזה כח לי לזכות לה גט דוקא כי אין אפוטרופוס לעריות והרבה יש לחוש לקלקולא כו' ע"כ ראוי, לעשות משמרת למשמרת בנדון זה עכ"ל וכתב ע"ז הפמ"א דתקנתה היא קלקלתה כי תלמוד ערוך הוא היפוך דבריו (יבמות קיג) ד"ת שוטה מתגרשת כו' אינה מגורשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואיירי ביודעת לשמור גטה ואינה יודעת לשמור עצמה דאי אינה יודעת לשמור גטה גם מה"ת אינה מגורשת וכן הובא בטואה"ע (ריש סי' קיט) וא"כ התקנה שרוצה לזכות לה גט כו' שתהי' כפנויה אדרבא זו היא חובתה שכ"ז שאגודה בבעלה לא ינהגו בה מנהג הפקר שכאו"א פורש מא"א ואם יזכה לה גט תהיה מופקרת לכל כיון שאינה יודעת לשמור עצמה וכו' ועוד דאין דין זה ברור שתהיה מגורשת בקבלת השליח אף במקום דזכות היא לה וכו' ופשיטא בנ"ד די"ל דחוב היא לה דהא כל זמן שלא גירשה חייב במזונותיה ורפואתה כו' א"כ אין בנו כח לעקור תקנתא דרבנן משום צד ויותר נראה להתירו ע"י מאה רבנים כמנהג המדינה והיא תשב בבית המיוחד לה עד שירחמו עליה מן השמים וה' יורני דרך החיים עכ"ל הפמ"א ויעו' ג"כ בשו"ת רבינו חיים כהן אה"ע (ס' ה) דמצא און לדבריו מדברי הפמ"א אלו יעו"ש במה שפלפל בזה ובאמת איך ניחא ליה להגאון תפארת צבי במ"ש דלא תנשא כשתשתפה עד שיסכימו גדולי המורים וכו' ומדוע לא חש לקלקול זה שתנשא אח"כ בהיתר זה דכבר זכו לה בגט פטורין וכדחש ג"כ הגאון רח"כ שם כעין זה (סו"ס ד) שכ' כי חושש אני שלא תסמוך כל גט זה להנשא כשתתרפא ומה לנו להכניס ראשינו נגד המערערים בספק

איסור א"א החמור וכו' יעו"ש דאף שהוא כתב כן על עיקר השלשת הגט דמטעם זה עדיף טפי שלא להשליש גט כלל ובזה לא נהגו כותיה כמש"ל (סי' אות ז) ובספרי ברכת משה קוה"ת (סי' לט) דפשטה הוראה כדעת א"ז הב"ח והבאים אחריו להשליש גט דוקא היינו דמלבד הבטוחות שנותן ע"ז הבעל דכשיאמרו הב"ד יתן גט אחר הנה אפילו אם תקבל אח"כ גט המושלש אף כי לכתחלה חלילה להקל בגט זה עכ"ז כמה קולמוסין נשתברו לסלק החשש והמגיה במלמ"ל ולסמוך גם על גט זה א"כ עכ"פ לא שייך לגזור אטו זה שתמורש בגט המושלש ואין לשנות מכפי שכתבו כל הפוסקים להשליש גט וכמ"ש בתשובתי שם משא"כ אם יזכו לה גט יחשבו שכבר נתגרשה בזה בודאי יש חשש גדול דלמא תנשא אח"כ ע"ס הזכיה ויש בזה חשש ס' אא"א כמש"ל ע"כ חלילה לחדש כן רק להשליש גט בתורת שליח להולכה כמ"ש כל גדולי האחרונים ועפ"ז יש לערער ג"כ על דברי ידידי הגאון הגדול אבד"ק סטרי בתשובתו לעיל (סימן אות ד) שכתב ג"כ תקנה דזיכוי גט וספרו הר"ב מה"ק וכן ס' בר ליואי אינם בידי ובכל זאת למעשה אין לשנות מכפי שהסכימו כל גדולי האחרונים רק בהשלשת גט ואכמ"ל:

[ח] ואלה דברי הרה"ג דק' אדעסא שכתבו וחתמו בהיתר המעוגן הנ"ל בעהשי"ת פה אדעסא אחרי רואי בתשובה הגדולה אשר יסד ידיד ה' וי"נ הרב הגאון הגדול חו"ב סוע"ה המפורסם בכל קצוי ארץ וכו' כקש"ת מוה"ר משה נחום ירושלימסקי בדבר המעוגן וכו' אשר זה כמה שנים נשתטית אשתו כו' וע"פ גב"ע כדת יש לה כ"ס שוטה כמבואר בש"ס ובטוש"ע אה"ע ובב"ח שתקנת רגמ"ה היתה שבאם לעת הצורך שיוכרחו להתיר לו יתירו רק ע"י מאה רבנים ולאו דוקא רבנים רק די שיהיה ע"י מאה לומדים לזאת אם יקיים המעוגן מו"ה כו' כל החיובים המוטלים עליו ע"פ דת תורתנו הקדושה כמבואר בקונטרסו של הגאון הגדול רמ"נ שיחי' גם אנכי מסכים להתיר לו לישא אשה על אשתו ואצטרף בצירופא רבנן באופן שישיג רשיון מהממשלה יר"ה וע"ז באחי עה"ח כו' יוסף ישראל היילפרין החופ"ק אדעסא: הגישו לפני תשובות הרבנים המאורות הגדולים ובפרט תשובת הרב הגאון הגדול ר' משה נחום ירושלימסקי ג"י אשר בו העמיק הרחוב לדבר בענין הלז וישרו בעיני מאד דברי פלפוליו ומסתמא בדקו רבנן כי לא ימצא לה שעת הכושר אשר תהיה ראויה לקבל גט לחומרא לכן אני מסכים כפי התנאים שהתנו הרבנים הנ"ל ובראשם הרב הגאון רמ"נ שליט"א אם יקיים המעוגן כו' כפי המבואר בהתשובה הנ"ל אין עליו חדר"ג והוא בכלל ברוך בבואו לישא אשה אחרת רק שיהיה ברשיון החקים מהממשלה ולראיה באתי עה"ח וכו' נאום אברהם יואל אבעלסאהן חופ"ק אדעסא:

[ט] ואלה דברי הרה"ג דק' פעטערבורג קרית מלך רב שכ' בענין היתר הנ"ל להצטרף בצירופא דרבנן:

ב"ה פעמורכורג כבוד הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול סיני ועוקר הרים המפורסם מאר געלה וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי שליט"א הגאבד"ק קאמינקא (כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל):

אחד"ש הטוב מכתבו הטהור בצירוף תשובתו הרמתה הגיעני במועדו וזמנו וכו' והנה בעצם ענין ההיתר אין לי לפלפל בזה כי כבר דשו בו רבים בהיתרא דהאי מילתא וביחוד החת"ס והנוב"י וכו' ואחר כל הפלפולים לא נזוז מדבריהם הקדושים וכל מה שכתב כת"ר הדר"ג בתשובתו שהלך בה לארכה ולרחבה עיינתי היטב והתענגתי בדבריו המלאים חן בפלפולא חריפתא קולע למטרת האמת ומאד חפצתי לבוא אתו בכתובים להשתעשע בענין זה אמנם ימי זקנותי וחולשתי עומדים לי לשטן בימים הללו וביחוד אשר זה כמשלש שנים לקיתי במחלה העזה אשר ידי רועדת ולפעמים אין באפשרי אף לחתום את שמי ומלאכתי נעשית ע"י אחרים אי לזאת יסלח לי ידידי על קצורי בזה הפעם ולמען תת לו אות שעברתי בפתחי שעריו ראיתי לרשום דבר קטן מ"ש הדר"ג בתשובתו (אות ז) על תשובת ברכת רצ"ה שתמה על הנוב"י במ"ש ת"כ וכתהד"ג המציא שהוא ת"כ (חיוב כתובה) והיטב אשר דבר שהוא ר"ת ח"כ אבל לא מטעמיה וכונתו (חלוף כתב) שהוא בלעז וועקסיל ונמצא באחרונים כמה פעמים כזה יעו' בנוב"י חחו"מ (סי' יו"ד ובאו"ת סי' סט ס"ק ה) ויראה כדברינו וברצות ה' דרכי ואשוב לאיתני אז אשנה פרק זה ואבא להשתעשע עם הדר"ג בענין זה ולד' הישועה והנני אומר באמירה נעימה שכל דברי הדר"ג בנויים על אדני האמת והנני מסכים להתיר את המעוגן וכו' לישא אשה אחרת ע"פ האופנים המבוארים בתשו' כהדר"ג ובתנאי קודם למעשה שיהיה לו רשיון מהממשלה יר"ה ע"ז, והנה בדבר ספרי הדר"ג המלאים חן לשמע אוזן שמעתי מהם שהפיקו רצון מכל גאוני הדור וכו' וד' יהיה בעזרו להוציא מחשבתו אל הפועל ביתר חבוריו לזכות את הרבים ומאד נכסוף נכספתי להביא הברכה אל ביתי ולהתענג בם אבל חכיתי עד אשר ירחיב ה' את גבולי ואקנם בכסף מלא ואם יכבדני הדר"ג בהם אתן לו תודה וברכה ותשו"ח וד' יהיה בעזרו כנפשו וכנפש ידידו מברכו בלב ונפש מוקירו ומכבדו כערכו הרם דוש"ת בלונ"ת יצחק וואלף אלשוואנגער חופ"ק פעטרבורג קמ"ר. גם אנכי באתי כיהודה ועוד לקרא למלאות רצון הדר"ג להצטרף בהתירא דהמעוגן וכו' כפי המבואר בתשובתו הרמתה ולראיה באתי עה"ח וכו' נאום יצחק דאנציג מ"ם לעדת ישרון פ"ב עיה"מ:

והנה מ"ש בר"ת ח"כ גם רבני קעשיניב בראותם קונטרסו כתבו בזה ובחנם האריכו בשביל יתיר ה' שהוסיף המעתיק קונטרסי במ"ש בכתיבת ידי דר"ל חיוב כתוב (והיינו וועקסיל והיא כונה א' כמו חלוף כתב) והמעתיק שגה וכתב חיוב כתובה אבל איך עלה על דעתם דהכונה הוא על חיוב כתובתה יתן חיוב דהא הכתובה בלא"ה צריך להיות מושלש במזומן ומה צורך לבטוחות ע"ז וגם איך אפשר לומר שבאם לא יתן גט יתן חיוב כתובה דהכתובה אינה חיוב רק אחר הגט והיה להם להבין מפשטות הלשון דהיינו שיתן חיוב קנס ממון על עצמו באם לא יתן הגט והדברים פשוטים ואיך נעלם מהם דבר פשוט כזה בשביל יתיר ה':

[י] ואלה דברי יד"נ הרב הגאון המפורסם סוע"ה וכו' ר' חיים ברלין שליט"א הגאבד"ק מפקווא וקאברין מ"ש בע"ז ז"ל. בעזהי"ת וכו' קאברין. לשתא חדתא משדרנא ברכתא ומלא חפני טיבותא למאן דזכי למיהוי דרופתקא דאורייתא כבוד ידיד עליון וידיד נפשי עוז הרב הגאון הגדול המפורסם נודע בשערים וחובר חבורים מאירים כספירים וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום ירושלימסקי הי"ו. אחדשה"ט באהבה עזה בלתי מוגבלה גיה"ק הגיעני בש"ק העבר לשמחה שלמה בראותי את תמונת ידיו היקרים אצלי מפז ומפנינים ומאז ידעתיו והכרתיו בראשונה הנני מוסיף אהבה מדי ראותי ספריו הנחמדים העשוים בהשכל ובמועצות ודעת המקום יהיה בעזרו להפיץ עוד את מעיני חכמתו בקהל עם וכל ישראל ואותו לאורם וכו' ואחרי חורבן בית מקדש זה נחלה מר אבא הגאון נ"ע כו' עד אשר נצחו אראלים ונתבקש לישיבה של מעלה ביום כ"ת מנחם אב שנת תרנ"ג בווארשא זי"ע ומובן כי כל משך שנים עשר חודש הלכתי קדורנית שומם באבלי כי נפלה עטרת ראשי ודין גרמא דעציראה אשר בשנים האחרונות הללו יוכל היות כי מעלתי בשוגג בברית אהבה עם כמה מאוהבי הרבים וכן שלמים בעהי"ת ואשר כאבן החן יתנוסס ביניהם כבוד מעכת"ר הגאון שיחי' ועל של עתה הן בא אלי מכתבו היקר (בצירוף קונטרסו הנחמד) בימי הרחמים והסליחות באין הזמן גורם להשקיע דעתי ברוב ענין וכת"ר הד"ג שיחיה דוחקני למהר החתימה ואת רצונו מלאתי והעתקתי רק את דעת מר אבא הגאון ז"ל וכו' והנה ההיתר רצוף פה עזרי מעם ה' בדבר העסק ביש דאיתרע להאי גברא וכו אשר נגעה בו יד ה' ואשתו כו' נשתטית וכפי הגב"ע שהוגבה בפני הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה משה נחום ירושלימסקי נ"י אבד"ק קאמינקא כו' וכבר התחיל בהצלה הרב הגאון הנ"ל ועשה ע"ז קונטרס נפלא מיוחד להתיר לבעלה כו' להשליש גט לאשתו זו ולישא אשה אחרת אם יהא רשיון הממשלה יר"ה ע"ז ולנהוג כפי הנודע ונהוג במאורעות כאלה ע"פ הוראת הב"ח (סי' קיט) והנוב"י ז"ל בתשובתו במה"ק (סי' ג)

וכבר ת"ר הגאון רמ"נ על כל צדי צדדים מה שיש לכאורה לפקפק ע"ז (בעניני ההשלשה והמסתעף מזה) וסיים בהיתרא וע"פ הוראות רבותינו הפוסקים ז"ל להצריך בזה התרה ממאה רבנים בקש מאתנו לעיין גם אנחנו בשריותא ובתקונא דהאי גברא כו' ולהצטרף להוראתו הברורה בעזהי"ת ובאמת אך למותר הוא להאריך בזה ודי לפנינו לבוא בדברים קצרים ולאמר אף אני כמוהו אך למען כבוד הגאון הנ"ל אמרתי להאריך בזה מעט ולהודיעו בשם כבוד מר אבא אדמו"ר הגאון זצ"ל מה שהיה הוא אומר בזה (וכבר נדפסו דבריו בשו"ת משיב דבר חאה"ע (סי' ד) ואין לכפול הדברים שנדפסו שם) וכו' ואנכי הפעוט אם כי יש לי באיזה ענינים לישא וליתן בפלפולא בעלמא במה שנוגע להלכה זו אך לעשות רצון הגאון שיחיה חפצתי שלא לעכב את תשובתי והימים ימי בקור וחשבון האדם עם קונהו ואין לי להוסיף אלא מה שהשיב הרשב"א בתשובה שהובאה בשו"ת מהר"י קולין (סו"ס קא) שכתב שהדעת נוטה שלא גזר רגמ"ה ז"ל תקנתו בכל הנשים ובכל המגרשים שלא עשה אלא לגדור בפני הפריצים וההוללים המעוללים בנשותיהם שלא כראוי ושתולין מעשיהם בדברים בטלים אבל באלו שאמרו שהוא מן הדין או מן החיוב לגרש או לישא אחרת בזה לא גזר הרב עכ"ל יעו"ש בעובדא הדומה ממש לנ"ד בלא שום שינוי, מכל הלין טעמי הנני בכל לב להצטרף עם כבוד הגאון מהרמ"נ ירושלימסקי ולהתיר להמעוגן לישא אשה אחרת ברשיון הממשלה אחרי שישליש עוד ג"פ וכל החיובים כפי שיורה לו הגאון שליט"א ואין כאן לא ח' ולא ק' וכתורה יעשה בהיתר מאה רבנים ותבא עליו ברכה וגמר חתימה טובה ונעימה ושנה טובה מתוקה עם עוד רבות בשנים טובים ומתוקנים למעכ"ת שיחיה ככל חפצו וכברכת נפש אחד אחוז באהבה רבה ואהבת עולם לשמו ולזכרו תערוג נפש החיים. נאום חיים בהגאון מו"ר הנצי"ב זצללה"ה החופ"ק קאברין ונאום פינחס בא"א מו"ר הגאון הצ' האמיתי מו"ה אלי' ז"פ שיק ונאום דוד בהרב ר' יעקב זללה"ה:

ח"ג סימן יב

בענין הנ"ל מכבוד ידידי הרב הגאון הגדול וכו' בקש"ת מוהרר שלמה הכהן מווילנא שליט"א: (ז"ל) בעה"י יום ג טוב אלול וכו' בצאת השנה לטובה תתחדש שנה ותחל שנה וברכותיה לפ"ק לכבוד ידידינו האהוב והחביב לנו עד לאחת ה"ה הרב הגאון הגדול האמתי חו"ב סוע"ה וכו' כבוד קדושת שמו מפארים המאיר לארץ ולדרים בחבוריו הקדושים והיקרים שכ"ת מוהר"ר משה נחום נ"י הגאון אבד"ק קאמינקא פלך קיעוו יהי ד' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח ויזכהו לחבר עוד חבורים יקרים ולהוציאם לאור

הדפוס למען לזכות את הרבים ולא ימוש התורה מפיו ומפי זרעו וזרע זרעו עד העולם אמן כן יהי רצון:

ואחדש"ה באתי להשיבו מפני הכבוד ע"ד אשר בקש ממני להצטרף ולהזדקק להיתרא נדון המעוגן וכו' אשר נשתטית אשתו זה כששה שנים וכו' וכהדר"ג יצא בכחא דהיתרא שאם ישיג הבעל רשיון מהממשלה יר"ה ישא אשה אחרת על אשתו באופן שיקיים כל ההשלשה שמוטל עליו להשליש ע"פ התורה (כמו שבאר הדר"ג בסוף קונטרסו) ואז יתירו אותו בהסכם מאה רבנים מג"א כאשר פשט ההיתר בזה בתשו' מהר"מ בר' ברוך ובתשו' ב"ת ובב"ש וכו' אני תמה דלמאי הוצרך לדידי ולדכוותי וכו' אך מתוך שדפק על פתחי ראיתי לכתוב להדר"ג נ"י איזה מלים להשתעשע בדברי קדשו ובראשונה ראיתי לתמוה על מה שלא ראיתי שהזכיר בהיתרו שהבעל נתפשר עם קרובי האשה שהם ישמרוה ממנהג הפקר או שהבעל בעצמו התחייב א"ע והשליש בעד מזונותיה וגם לשלם בעדה בבית החולים שהיא יושבת שמה שישמרוה ממנהג הפקר וכמו שכתב הב"ח (בסי' קיט) דכל משך זמן שהיא בשטותה חייב הבעל לייחד לה בית בפני עדים ושישמרוה ממנהג הפקר וליתן לה מזונותיה וכו' וכ"כ מר אחי הגאון זצ"ל בספרו ראש בכורים (דף עא) דנראה דרש"י ז"ל בקידושין (דף מג) שכתב דכשאינה יכולה לשמור גטה אפי' ע"י אביה אינה מתגרשת והקשו עליו מהירושלמי דיבמות פ' חרש דמבואר שם דלמ"ד מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה יכול האב לשמור את גיטה וכתב מר אחי ז"ל די"ל דרש"י גרס בירושלמי להיפוך דלמ"ד מפני שאינו יכול לשמור גיטה אסור ולמ"ד משום גרירה אם יש לה אב יכול האב לשומרה ממנהג הפקר ונ"מ לענין תקנת הגאונים להתיר להבעל כשנשתטית אשתו דאם יש לה אב יכולין לסמוך שהאב ישמור אותה ממנהג הפקר כל שנעשה הדבר ע"פ דעת אבי האשה וכש"כ דמהני ודאי אם יקבל עליו אבי האשה בפירוש שהוא ישמור אותה כל ימי שנותה שלא תצא מביתו דלא גרע עכ"פ משומר אחר בזה והסכים עמו שם הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל שאם האב שומר אותה אין חשש מנהג הפקר ואמנם לפי גרסת כל המפרשים ז"ל בירושלמי א"כ אדרבא מוכח דלמ"ד דמפני גרירה אסור אפילו אם יש לה אב שיכול לשומרה ממנהג הפקר וצ"ל הטעם דשאני אשה שיש לה בעל דאיכא אימת הבעל על המנאפים וכדאיתא בסוף נדרים דאם איפא דעבד איסורא אירכוסי הוי מרכס ועוד דהבעל מוסר נפשו עלי' שלא תזנה עליו ואף באשתו שוטה שאינו יכול לדור עמה מ"מ עומד ומצפה אולי תשתפה ואינו רוצה שתהיה הפקר לכל דאף דנימא דדינה כאנוסה ולא תאסר עליו מ"מ מאוסה לי' אם תזנה עליו משא"כ כשמגרשה ונושא אחרת אינו תש לשומרה ומה שמקבל עליו

אביה או שאר קרובי לשומרה אינו מועיל כלל וא"כ תמוה דגם האידנא נמי דאינו מגרשה מ"מ כיון שנושא אחרת וגם משליש גט וכתובה הרי דאין בדעתו לישא אותה עוד אף אחר שתשתפה וא"כ נהי דאין בזה חרגמ"ה מ"מ ים בזה איסור מעיקר דברי המשנה והתלמוד, ואף שיש קצת לומר דדוקא אם מגרשה קיל להו לפרוצים לזנות עמה ואף לדעת הרמב"ם דיש בזה איסור לאו מלא תהיה קדשה מ"מ לאו כ"ע דינא גמירי ולא משמע להו איסורא כ"כ משא"כ קודם גירושין דאיכא איסור א"א ולא חשודים, מ"מ תי' זה אינו נוח לי כלל דאף בזמן התלמוד דהיו נשים פנויות ג"כ טובלות לנדחן בעת שהיה נוהג תרומות וקדשים מ"מ נשים שוטות בודאי לא היו טובלות דמי יזדקק להם לבדוק אותם דהא דתנן בנדה (דף יג ע"ב) דהחרשת והשוטה וכו' אם יש להם פקחות מתקנות אותם והן אוכלות בתרומה נראה דזה אינו אלא לנשים כהנות דצריכין לאכול תרומה היה נמצא איזה נשים פקחות שהיו מתקנות אותן ואף זה לא היה הדבר שכיח כ"כ דהא אמר אם יש להם פקחות ולא אמר בסתם דנשים פקחות מתקנות אותם ומה שלא הזכירה המשנה רק דמתקנות אותם לתרומה ולא אמר דמתקנות אותן להתירן לבעליהם נראה משום דבגמ' שם אמרינן דהך חרשת מיירי שאינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה ובהנהו נשים לא שכיח כלל דהבעל ידור עמה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה דהא משום הך טעמא לא תקנו נשואין בשוטה ואף דבחרש וחרשת תקנו רבנן נשואין מ"מ לא שכיח כ"כ ועוד כתבתי במק"א טעם לזה מה דלא הוזכר במשנה לענין לטהר אותן לבעליהן ואכ"מ] ואעפ"כ חשו חכמים שמא ינהגו בהן מנהג הפקר ויעברו על איסור כרת וא"כ מה לי איסור כרת ומה לי איסור חנק ועוד דהא מצינו דחשו חכמים לאינשי פריצי דיעברו גם על איסור א"א דהא אסרו יחוד אפי' עם ב' אנשים אם הם פרוצים וכדאיתא בקידושין (דף פ' ע"ב) ואכן המחוור בזה מה שכתבנו בעניותן מכבר בתשו' אחרת לישב דסמכו האחרונים ז"ל בזה שכתבו דחייב הבעל לייחד לה בית בפני עצמה ונראה כונתם ז"ל דצריך ליחד לה חדר מיוחד בתוך ביתו כדי שיהיה נראה לבני אדם שעדיין עומדת ברשותו ומתייחד עמה ועי"ז שפיר נשמרת ממנהג הפקר כשאר נשים נשואות וכ"ה באמת לפי עיקר דין המשנה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ג הלכה כ"ג דמניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית אחד עכ"ל והנה כבר כתב הגט פשוט (בסי' קיט ס"ק לד) בשם המבי"ט בתשו' דממה שכתב הרמב"ם דמאכילה ומשקה משלה ולא כתב דאוכלת ושותה משלה יראה מזה שהוא חייב לטפל בה בכל מה שהיא צריכה אע"פ שיהיה משלה וכן נראה ג"כ מסוף דברי הרמב"ם שם שכ' ואם גירשה וכו' אינו חייב

לחזור ולהטפל בה ומשמע להדיא דקודם גירושין היה מטפל בה כ"כ הג"פ שם ולכאורה צריך להבין דלמה מחויב באמת לטפל ולהטריח באכילתה ושחייתה יותר מאשה פקחת ואם מפני שאין לה דעת בעצמה להטפל ולקנות מ"מ הלא יוכלו לשכור שפחה ממעות שלה שתקנה ותבשל עבורה ולכן נ"ל שכונת ה מב"ם ז"ל הוא דבעינן שתדור בביתו וכל צרכי אכילתה ושחייתה יהיו נחתכין על פיו והוא ישכור לה שפתה לשמשה ולומר לה מה לקנות ולבשל עבורה וע"י זה יהא נראה לכל כי עדיין הוא בעלה ומייחד עמה ולא יבואו בני אדם לקלקל עמה כי עדיין ישאר אימת הבעל על המנאפים כן נראה לי בכונת הרמב"ם ז"ל ואמנם כ"ז שייך אם בתחלה קודם שאנו מתירין לו היא יושבת בביתו ומשגיח עליה אבל בודאי ידוע דכל השוטות דרכן להניחן בבית החולים המיוחד לשוטים ויש עליהם ממונים שמשגיחין עליהן לשומרן ולהאכיל ולהשקות אותם א"כ בלא"ה לא הי' יכול הבעל לשמור אותה ממנהג הפקר ועד האידנא מאן נטרה הלכך אם הבעל מחייב עצמו (ובפרט אם משליש ביד שליש מעות מזומן) לשלם עבור מזונות וגם לשלם להממונים על בית החפשית עבור שמחזיקים אותה שם בודאי אין שום חשש מנהג הפקר בזה דהא מקודם ג"כ היתה נשמרת ע"י אחרים, ושוב עיינתי בסוף קונטרסו הטהור וראיתי שהדר"ג נ"י הזכיר שיעשו חוזה עם אחד שיקבל על עצמו לזונה ולפרנסה כל ימי חייה ולשומרה ככל בנות ישראל וא"כ בכה"ג בודאי אין לפקפק בעיקר ההיתר שכ' הדר"ג וגם ראיתי שתקנה גדולה עשה בעבור האשה הנשתטית שהבעל השליש על הכתובה וגם עבור ג' בנותיה סך גדול לקרן ולפירות הכל על צד היותר טוב ובסדר נכון וכן ראוי לעשות דכל שוטה נחשב כקטן וכשם שהב"ד הם אביהן של יתומים ה"נ הם אביהם של השוטים ומחוייבין ב"ד להשתדל בתקנתם וכמו דתנן בסוטה (דף כד) ואלו שב"ד מקנין להם מי שנתחרש בעלה או נשתטה וכן בב"ק (דף לט) שור של חש"ו שנגח ב"ד מעמידין להם אפוטרופס [ומיהו התם אינו תקנת היתומים רק תקנת העולם כדי שישמור השור שלא יגח וכמ"ש התוס' שם ובאמת בנ"ד נמי הא דאסרו חכמים לגרש שוטה שאינה יכולה לשמור א"ע הוא ג"כ תקנות העולם שלא להרבות זנות וכן בגיטין (דף לח) בחציה שפחה וחציה ב"ח דכופין את רבה לשחרר אותה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר יעו"ש] וכ"כ הרמב"ם סופ"י מהלכות נחלות דהשוטה והחרש דינם כקטנים ומעמידין להם אפוטרופס והובא בטוש"ע חו"מ (סו"ס ר"צ) והוא מהש"ס דכתובות (דף מח) ולענין מה שפלפל הדר"ג נ"י בחכמה אם גט לענין חרגמ"ה בעינן שתהא שוטה גמורה שיש בה סי' שטות המבואר בתלמוד או דיכולים להקל אפילו לא נמצא בה רק שאר סי' שוטה וכדעת הרמב"ם ז"ל שהביא הב"י באה"ע (סי' קכא)

[וכת"ר נ"י הוכיח דכ"ה ג"כ דעת התוס' ביבמות במה שהקשו על הירושלמי דלא אמר איכא בינייהו ביודעת לשמור את גטה ואינה יודעת לשמור א"ע דאם נימא דהתוס' ס"ל דבעינן דוקא סי' שוטה המבואר בחגיגה ד' ג' א"כ מאי קושיא דהא כבר כתב הב"י שם (סי' קכא) בשם המ"כ דדעת הירושלמי דבעינן דוקא שיעשה כולן ואחד מהן הוא דמאבד מה שנותנין לו וא"כ הרי אינה יכולה לשמור גיטה ג"כ אלא ודאי דס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דגם בשאר סי' שטות נחשב לשוטה וזה ראיה נכונה לכאורה ואמנם אחר העיון אין זה ראיה דודאי עיקר שוטה שדברו בו חכמים בכל מקום שפטור מכל המצות וכן דפסול לעדות ואין קנינו קנין כלל י"ל דס"ל להתוס' כדעת ש"פ דבעינן דוקא הג' דברים דנחשב בברייתא דחגיגה הנ"ל אך לענין נשתטית דאסרו מדרבנן מלגרש באינה יודעת לשמור א"ע י"ל דלשאר דברים דינה כפקחת וחייבת במצות רק דתקנו שלא ינהגו בה מנהג הפקר ולענין גירושין נקרי לה שוטה ובאמת דלפי מ"ש התוס' ביבמות (דף קיג ע"ב) בשם י"מ דגרירה דירושלמי היינו משלחה וחוזרת ומ"מ יכולה לשמור גטה ע"ש ור' ינאי דנפק"ל מקרא ונתן בידה ור' ישמעאל דנפק"ל מקרא דשלחה מביתו פליגי אהדדי והם שני ענינים נפרדים נמצא דיש ה' מיני שוטה א' לענין כל המצות ועדות וקנינים וד' לענין גירושי אשה דשוטה שדברו בו חכמים בכל מקום לענין חיוב מצות וכללו אותו בהדי קטן וחרש ומשמע דשוה לקטן וחרש לכל דבריו בזה אמרו בש"ס דחגיגה דהיינו דעושה ג' מיני שטות דחשיב התם והרמב"ם סובר דלאו דוקא אלו אבל לענין גירושין אפשר דיכולה לשמור גטה וגם אינה משלחת וחוזרת ומתגרשת מה"ת וכמו חרשת דיוצאה בגט ואף דהקידושין היה מה"ת, ב' דאינה יכולה לשמור אבל אינה משלחת וחוזרת ובכה"ג לר' ינאי אינה מתגרשת ולר' ישמעאל מתגרשת, וג' דמשלחת וחוזרת ג"כ דאז אינה מתגרשת מה"ת לד"ה, וד' דהיתה יכולה לשמור את גטה והוא משלחה וחוזרת ובכה"ג הוי איפכא, ואופן החמישי דאין לה סי' שוטה גמורה וחייבת בכל המצות כמו פקחת ומ"מ אין לה דעת לשמור א"ע ואינה מתגרשת מדרבנן והרבה הארכתי בזה במק"א ויעו' במ"ש בהגהותי למס' יבמות ונדפס בסוף מסכת נדה בדפוס ראם בש"ס החדשים ובמ"ש שם לתמוה על החת"ס אה"ע מש"כ בנדון זה) ויפה כתב כת"ר נ"י דיש לדון בזה להתיר מטעם ס"ם דשמא מקרי שוטה ושמא חרגמ"ה לא נחשב רק לאיסור דרבנן והוי תרי ספיקי בדאורייתא וחד ספיקא בדרבנן ולא מקרי, ס"ס דסתרי לענין שאנו מתירין להתגרש בגט המושלש בעת ששותה לאחר שתשתפה משום דאנו סוברים דלא מקרי שוטה בכה"ג משום דכל דאינו סתירה רק בספק אחד לא מקרי ס"ס דסתרי והאריך בזה הדר"ג ויפה פלפל כת"ר נ"י וכל כי הני מילי מעליותא יתאמרון

משמיה, ובעיקר דברי המשנה למלך בדין זה משום דכל מילי דלא מצי עביד השתא הארכתי גם אנכי בזה בתשו' אחת בפלפול ארוך מאד ואכמ"ל ואי"ה כשיזכני ד' לסדר בשלימות ספרי בנין שלמה ת"ב על יו"ד ואה"ע ולהוציאו לאור הדפוס אז אדפיס תשו' זו בשלימות בעזר השם ויתר דברי הדר"ג נ"י מש"כ בקונטרסו הנחמד הם דברים נכונים כולם אהובים וכולם ברורים ואין דבריו צריכים חיזוק ממני ובעיקר הענין אני מסכים להדר"ג נ"י באופן שישיג רשיון מטעה"מ וכו':

כ"ד הדו"ש באהבה רבה ומברכו בשנה טובה וברכה בחפצו ורצונו ורצון וחפץ ידידו המברכו בברכת כהנים שלמה הכהן מו"ץ דפ"ק ווילנא:

ח"ג סימן יג

בענין הנ"ל מכ"ק הרב הגאון המובהק צי"ע סבא קדישא וכו' כקש"ת מו"ה אברהם שליט"א הרבי מסאכאטשאב באורו נראה אור סלה:

(ז"ל הטהור) בעה"י יום א' ויחי תרנ"ו פה סאכאטשאב:

שלום וכל טוב לכבוד אהובי הרה"ג המפורסם חריף ובקי מגזע ישישים וכו' כקש"ת מו"ה משה נחום שליט"א האבד"ק קאמינקא אשר נסתפק כבודו בנשתטית ואין לה אותן ג' דברים האמורים ריש חגיגה רק נשתטית בדברים אחרים אם מתירין לו לישא אחרת לסמוך על רמב"ם שגם זה בכלל שוטה ותחלת דברי הביא ראיה מתוס' יבמות (קיג) דס"ל לאו דוקא אותן ג' דברים דאל"כ מה הוקשה להם על הירושלמי דלימא נ"מ בין הטעם משום שאין לה יד ביודעת לשמור גיטה ולא את עצמה הלא דעת ב"י דירושלמי סובר בעינן כל הג' דוקא וא"כ אם יודעת לשמור חסר המאבד מה שנותנין לו, ואין זה דיוק דאפי' לא הויא שוטה ע"פ דין מ"מ כיון שאינה יודעת לשמור עצמה שייך בה טעמא דגרירה והנה כבודו פלפל אם לילך בחר"ג להקל כדעת הרמב"ם או להחמיר כדין ספיקא דאורייתא וכבודו מייתי כמה פוסקים דחר"ג דאורייתא גם הביא דברי נוב"י מה"ת שהוכיח מהרמב"ן במשפטי ח' דת' שב"ד גוזרין לא למדנו דבר זה מתורת משה עד שבאנו לדברי קבלה ופירשו לנו ובסי' (רס"ג) כתב דספק דרק לקולא דחשיב דרבנן א"כ חר"ג דרבנן ושוב פלפל והביא כמה פוסקים ד"ק כד"ת דמי גם בענין בזה"ז הביא דברי חכ"צ דלדידי' אין שום ספק להתיר בזה"ז גם הביא רש"ל פ"י דיבמות דהח' היה בלי זמן רק שרבינו גרשון ז"ל הבין שטעמים שלו לא שייכי רק עד אלף הששי וא"כ הוי דבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו אף שבטל הטעם ולענ"ד להביא ראיה דספק ד"ק להקל דמפורש פ' הערל דתרומת פירות דרבנן הולכין בספיקו לקולא ע"ש בפלוגתא

דר"י ור"ל באנדרוגינוס ותרומת פירות הלא נזכר הגזרה בדברי הימים ב' ל"א ה' יעו' נדרים (נה א) האמנם כי יש לומר יען מוזכר שם שחזקיה תקנה לא חשוב ד"ק ודוקא ד' צומות דכתיב בקרא כה אמר ה' צום הרביעי וכו' וכן מגילה ברה"ק נאמרה אבל זו תקנה היא ומה בכך שמוזכרה בקבלה הלא תפלה אבות תקנום ילפינן לה מקראי דאורייתא מ"מ לא חשיב ד"ת וספק התפלל ס"ל לשמואל אינו חוזר ומתפלל ור"י לא פליג אלא משום הלואי יתפלל כל היום מיהו שלהי מכות (כג ע"ב) ג' דברים הסכימו ב"ד של מעלה עמהם אלו הם מקרא מגילה כו' והבאת מעש מקרא מגילה דכ' קימו וקבלו קימו למעלה מה שקבלו למטה והיינו קרא דמייתי במגילה דברה"ק נאמרה] הבאת מעשר דכתיב ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות ובתוס' שם הבאת מעשר פירוש אחר, שיפרשו מכל פירות אילן כמו שתיקן חזקיה וא"כ חזינן דאף שהיא ד"ק כמ"מ מ"מ ספיקו להקל ולפי תוס' הזה היא ראיה שאין עליה תשובה אך לפי שתוס' לא כתבו זה בהחלט אביא עוד ראי' מפסחים (נד ע"ב) דס"ל לשמואל בה"ש של ת"ב מותר ואף דת"ב ד"ק ואף ר"י לא פליג אלא משום דס"ל גם ח"צ בה"ש אסור וח"ב דינו כח"צ והכי קיי"ל והא ח"צ אינו ד"ק רק גזירת ב"ד לבד וא"כ ביסוד זה דד"ק אזלינן בספקו להקל לא פליג ר"י אשמואל ועוד מפורש שם בספק מתי נקבע החודש כגון המהלך במדבר אינו מתענה רק יום אחד ואי כד"ת דמי היה מחויב להתענות שני ימים האמנם כי גם זה יש לדחות ולומר כיון דבזה"ז מעיקר ד"ק רצו מתענין וכיון דברצו תליא מלתא לא חמור כד"ק כמ"ש ב"י (סי' תקנד) בשם ר"ת לענין צום גדליה ואף דח"ב לאו ברצו תליא מלתא זה אינו מוזכר בקבלה רק מדברי חכמים יעו' רשב"א מגילה (ה ע"ב) ז"ל רצו אין מתענין ואפי' ת"ב דהא בכולהו כתיב שמחה והא דמחמרינן בת"ב הנהגת הדורות היתה אך הט"ז (סי' תקנ"ד ס"ק ד) כתב יולדת לאתר ז' מחויבת להתענות בט"ב לדעת ר"ת דחשוב ד"ק ואעפ"כ ספיקו מותר מבואר ד"ק ספיקו לקולא והטעם י"ל משום דאפי' מה שעיקרו הלכה למשה מסיני משמע בתוספתא מקואות (שבר"ש פ"י ה"ז) דלקולא ועוד דאפי' בדאורייתא פסק הפר"ח (סי' קי) כדעת רמב"ם וסייעתו דמה"ת לקולא רק חכמים החמירו ובד"ק י"ל לא החמירו ודוקא לענין יולדת לאחר ז' דביוה"כ מה"ת מחויבת להתענות אמר ר"ת ד"ק כד"ת אבל בספק דאף בשל תורה ממש אינו רק מדרבנן לא תקנו בד"ק דד"ק כד"ת בכף הדמיון מ"מ אינו ד"ת ממש דוגמת זה כל האוכל בת"ב כאלו אוכל ביוה"כ מ"מ יוה"כ ענוש כרת ומלקות ולא כן ת"ב רק לענין יולדת שאין סכנה רק בדרבנן הקילו וכיון דד"ק כד"ת וחמורים מדרבנן הא לא מצינו שהקילו בו ובודאי להלכה לפסוק בספק להקל גם בד"ק מאחר שמצינו מפורש ברמב"ן וריטב"א ור"ן במגילה להקל בספק וכן מוכח

לחד תירוץ בתוס' שלהי מכות וכן מוכח לדעת הט"ז דח"ב חשוב ד"ק ואעפ"כ ספיקו להקל ולא מצינו מי שמחמיר בספק בודאי קיי"ל להקל אך מ"ש הנוב"י דח' אינו רק ד"ק וראייתו ממ"ש רמב"ן מתורת משה לא למדנו עד שבאנו לד"ק ופירשו לנו תמהני דלשון ופירש ולא וחידש מורה שד"ת היא אלא שהקבלה פירשה והיינו כיון שמצינו שהרגו אנשי יבש גלעד ורצו להמית יהונתן מוכח שח' שנעשה במעמד כל ישראל חייבין עליו מיתה וזה או מהלכה למשה מסיני או מקרא דכל חרם יש לנו להסתפק בחרם דעלמא אם אין בו איסור כלל כיון שאינו ברוב ישראל או שגם זה יש בו איסור תורה רק חומר מיתה הוא רק ברוב ישראל ובאה הקבלה ופירשה שאיסור יש בכל ת' ובודאי קיי"ל ח' ד"ת אך בזה"ז הלא כתב הב"י בתשובה ובד"מ ס"א דר"ג לא גזר רק עד סוף אלף החמישי ואף שהחכם צבי כתב דלדידן אין להתיר מחמת שכלה זמן הח' היינו להתיר לגמרי דעכ"פ מנהג יש אך שהיש"ש יבמות פ"י כתב דר"ג החרים ובלא זמן רק שראה שטעמים שלו אינם רק עד סוף אלף החמישי וא"כ הוי דבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו והנה דברים אלו מבואר הדוחק שיש בהם ונראה ליתן טעם בדבר שלא תיקן רק לזמן ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"ב מהלכות ממרים ה"ט בענין גזירות שגזרו חכמים ואין בהם משום לא תוסיפו דזה אינו אלא אם היו אומרים שהוא מן התורה והיו קובעים הדבר לעולם יעו"ש ע"כ כיון שח' הוא מה"ת אם היו קובעין הדבר לעולם בחרם היה זה הוספה על התורה שקבלוה ג"כ באלה ובשבועה ע"כ גזר רק לזמן ולדעת מהרש"ל צ"ל דמשום הא גופה שנתנו רשות לק"ר להתירו שוב אינו דומה לתורה שאין יכולים להתירם בלל וכמו שלזמן לא הוי הוספה שאין דומה לתורה שהוא לעולם כמו כן משום שיכולים להתירו אינו דומה לתורה אך יש לפקפק שהרי אין רשות לק"ר להתיר רק אם יש טעם הגון כגון בנשתטית וכדומה וא"כ מהא שאסור לישא שתי נשים בלא טעם דומה לתורה אך הנה לשון התקנה הובא במהרש"ל שם שאין להתיר שתי נשים אלא ק"ר מג' ארצות ואעפ"כ לא יתירו עד שיראו טעם טוב בדבר ויש לפרש שבדיעבד אם התירו בלא טעם הגון לא מהני ויש לפרש שבדיעבד לעולם מותר כעין אתם אפילו מזידין רק לכתחלה לא יתירו והנה אם נפרש שבדיעבד מותר אפילו בלא טעם ניחא שאינו דומה לאיסור תורה שאינו מועיל בו שום היתר אך אם נפרש שאינו מותר בלא טעם א"כ שפיר הוי הוספה ואף שבטעם ניתרין הלא גם איסורי תורה נתרין לפעמים משום טעם כגון עשה דוחה ל"ת וכבוד הבריות דוחה בשוא"ת וכהנה רבות נהיה מוכרח לומר שלא תיקן רק לזמן מעתה לענין הספק אם זו נחשבת שוטה ונתיר חר"ג אין לחושבו ספק תורה ממ"נ שאם נפרש כדעת מהרש"ל [ולפמ"ש לשיטתי'] שבדיעבד לעולם מותר א"כ אין חשש

איסור תורה דא"ל שנזר בחרם שלא יתירו בלא טעם הגון דא"כ הוי ח' זה הוספה על התורה וע"כ רק תקנה בעלמא שלא יתירו רק בטעם הגון וספק תקנה להקל ואי אמרו שאפילו בדיעבד אינו מותר ע"כ לומר שלא תיקן רק לזמן דאל"כ היה זה הוספה ועכשיו אינו רק מנהג ולפ"ז נוכל לומר עוד כי התקנה שלא לישא שתי נשים היה על לעולם וזה אין בו חשש בל תוסיף אך הח' שהוא דאורייתא היה על זמן דאל"כ היה בו איסור בל תוסיף ומדוקדק לשון ש"ע ורמ"א ולא פשטה תקנתו בכל הארצות ולא החרים אלא עד סוף אלף החמישי רמ"א מ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד, היינו שהחרם היה רק על זמן אבל התקנה היה על תמיד ומיושב דברי מהרי"ל בתשו' (סי' צו) על חרגמ"ה שלא לישא שתי נשים בדרבנן עבדינן עובדא והדר שאלינן שאלתא וכש"כ בתקנת רגמ"ה דקיל טפי ולכאורה זה נגד תה"ד (סי' רפא) דאפי' ח' קהל הוי מה"ת וכש"כ חרגמ"ה ולדברי נו"ב מה"ת קמ"ו שחילק בין אותם שהיו בשעת החי כיון שנעשה מרצון כולם חשוב כאלו קבלו עליהם בעצמם בין הנולדים אתי שפיר דדורות של עכשיו הוי דרבנן] אך לפמ"ש דלאחר אלף החמישי אין כאן חרם רק התקנה נשארה ניחא כוף דבר לדינא דעכשיו ודאי לא הוי רק דרבנן ולדעת מהרש"ל צ"ל דס"ל כל ח' דרבנן דלא מסתבר שיחלוק על מהרי"ל ואת"ל דס"ל ח' דאורייתא מוכח דס"ל דבדיעבד אם התירוהו בלא טעם הגון מותר וא"כ אין בספק [אם בעינן דוקא הני דריש חגיגה או כרמב"ם דכל שהוחזק בא' מדברים לשוטה] ספיקא דאורייתא ועוד דאין לנו אלא דברי הש"ע [חו"מ סי' לה] דפסק כהרמב"ם דשוטה לדבר אחד הוי שוטה לבל דבר [ובעיקר הדין אם לדעת ה"ר אביגדור שאינו שוטה רק בג' סימנים דמס' חגיגה נם לענין היתר חרגמ"ה בענין סימנים אלו יש להעיר מדברי המהרי"ק שורש ק"א במשודכת שיצאה מדעתה ופסק דיכול לנתק קשרי השידוכין משום אומדנא שאילו היה יודע שתצא מדעתה לא היה משדך עמה ובסוף כתב דאפי' בנשואה מתיר רשב"א לישא אשה אחרת היכא שיצאה מדעת יעו"ש ולכאורה קשה מה צריך לטעמא דאומדנא ת"ל דא"א לנושאה כלל דשוטה אין לה קידושין ונשואין ומעולם לא נתחייב לדור עם אשה בלא קידושין ונשואין וצ"ל דמהרי"ק לטעמיה דס"ל בשורש י"ט ענף ג' כדעת ר' אביגדור ואשה זו לא היה בה הג' סימנים ושפיר יכול לנושאה ע"כ הוצרך לטעמא דאומדנא והנה מסוף דבריו מבואר דאף באשה כזו מותר לישא אחרת בנשואה דאל"כ מה ראיה מייתי מרשב"א לנידון דידי' וע"כ אף שאין בה ג' סימנים ואינה נחשבת שוטה לפי שיטתו יכול לישא אחרת בראי' זו העירני קצת גדול אחד שהוא פה כעת אך דחיתי קצת דיש לומר שעדיין לא בגרה ויש לה אב דאביה יכול לקדשה ולהשיאה לו עי"ל ע"פ שיטת התוס' פ"ק דכתובות (יא ע"א)

דבזכות גמור יש זכיה לקטן מה"ת ובשוטה שאינה משודכת לאו זכות היא לה להשיאה לאחד אף אם זה לא ירצה בלא קידושין ונשואין דשמא כשם שזה רוצה בה כן ירצה בה אחר ואולי טוב לה האחר מזה אבל משודכת זו שהחתן רוצה לנתק השידוכין מחמת שטותה את"ל שאם יוכל לנושאה בחופה וקידושין לא יוכל לנתק ודאי זכות גמור הוא לה להשיאה לזה בחופה וקידושין כדי שלא יוכל לנתק ויהיה מוכרח לישאנה שאם ינתק הקשר בטח לא תמצא מי שישאנה מחמת שטותה ועכ"פ לא תמצא איש כזה שיהיה הגון לה אף לפי תשובתה שהיתה פקחת ע"כ אתי מהרי"ק משום אומדנא] אך בענין מ"ש הנוב"י שיתן וועקסיל שאם תשתפה ולא ירצה ליתן גט מחדש שיתחייב לשלם הוועקסיל וחשש גט מעושה ליכא דסומכין על רמ"א (סי' קלד) שעשה מחלוקת בין מהרי"ק לתשו' רשב"א וגם כתב בד"מ שהריטב"א סובר ג"כ דלא כרשב"א וכ"כ ברמ"א שאפי' גירש מחמת השבועה מותר בדיעבד ולענ"ד אין כאן מחלוקת והרשב"א וריטב"א ומהרי"ק בשיטה אחת ומפורש בריטב"א כרשב"א והנה הב"י בשם ה"ר מימון בראובן שקנס עצמו אם לא יגרש ואח"כ גירש לא הוי גט מעושה וכתב בד"מ שכן כתב מהרי"ק בשורש ס"ג דכל ששיעבד עצמו בקנס לא מקרי אונס הואיל ועושה מרצון נפשו וכן הוא בתשו' הריטב"א שאכתוב בסמוך ולפנינו לא נמצא בדבריו תשו' ריטב"א אולי הוא בד"מ הארוך ובודאי כונתו לתשו' ריטב"א שהביא ב"י (סי' קנד) בנשבע לגרש וגירשה קודם שיתירה לו דלא חשוב אונס הואיל שבועה זו הוא הביאה על עצמו ואם נתחרט הי' לו לבקש צד להיות נקי משבועה או לגלות דעתו למסור מודעא עכ"ל ועפ"ז כתב רמ"א בשם ריטב"א דאפילו גירש מכח השבועה הגט כשר והבין הרמ"א דמ"ש ריטב"א הי' לו לגלות דעתו למסור מודעא היינו מודעא ממש שיאמר שאנוס הוא ואינו נותן חרצונו אך בש"מ ב"מ (ס"א א') ד"ה מה להנך שכן שלא מדעת בשם ריטב"א ז"ל הנותן מתנה לחבירו ובשעת המתנה מוסר מודעא כי מפני חיוב השבועה הוא שעושה קרוב הדבר שאין מתנתו כלום ואצ"ל דבגט כיוצא בו פסול הריטב"א עכ"ל הרי דאף שאינו מודעא ממש שהוא אונס רק שאומר שעושה כן מחמת השבועה פסול וזה היפך דברי רמ"א בשמו שאם גירש מחמת השבועה כשר ולפנינו בריטב"א שבש"מ שפסול וזה כונת דבריו בתשובה ג"כ לגלות דעתו למסור מודעא ואם היה מודעא ממש אין זה גילוי דעת רק דיבור שלם אך כונת דבריו ג"כ כמ"ש השט"מ בשמו שאומר שמגרש מחמת השבועה וזה גילוי דעת שהוא אונס ולפ"ז דברי ריטב"א הם ממש כמ"ש רשב"א בתשו' שאם לא היה רוצה לגרש והללו מתרין בו מצד הקנס ומחמת יראה זו גירש פסול ואין זה סתירה לדברי ה"ר מימון ששם לא אמר אח"כ שרק מחמת הקנס גירשה ואמרינן שכשם

שבתחלה בשעה שנתחייב קנס היה רוצה לגרשה שהרי אז לא היה אנוס כן גם עכשיו ברצון זה וכן י"ל במהרי"ק שמיירי שלא אמר תחלה שאינו רוצה לגרשה ורק מחמת השליש שלא רצה להחזיר גירשה אך את"ל שמהרי"ק פליג וס"ל דאף כה"ג לא מקרי אונס מ"מ לא פסק רמ"א כמהרי"ק כנאד רשב"א אלא מפני שחשב שהריטב"א וה"ר מימון בשיטת מהרי"ק אבל אם היה רואה דברי ריטב"א שבשט"מ שהריטב"א בשיטת רשב"א וממילא מובן שמה"ר מימון אין ראיה למהרי"ק אפשר לא היה פוסק כמהרי"ק להקל באיסור א"א נגד תרי תקיפי קמאי רשב"א וריטב"א וידוע שס' שיטה מקובצת לא נתגלה בימי רמ"א ז"ל אך תשו' הר"י בן הרא"ש שהביא ב"י (סי' קנד) באסר על עצמו הנאת תשמיש אשתו אם ישחוק נוסף לזה נשבע לגרש אם ישחוק ועבר ושחק והשיב שמושבע ועומד לגרש וב"ד כופין אותו לקיים שבועתו וגט הניתן בכפיה זו גט הוא שכל דבר המוטל על אדם לעשות כופין אותו לעשותו והמעשה קיים עכ"ל וכש"כ אם גירש בלא כפיה מחמת השבועה שגיטו בטל ודלא כריטב"א הנ"ל וראיתי לרשד"ם חיו"ד (סי' קו) דר"י ברא"ש חולק על הריטב"א דריטב"א לא התיר אלא בדיעבד ור"י ברא"ש התיר לכתחלה הנה דס"ל שאין מחלוקת רק בלכתחלה ודיעבד והנה גם הוא לא ראה דברי ריטב"א שבש"מ והנה הדבר מחלוקת רבוותא ומאחר שלדעת רשב"א וריטב"א אם יאמר אח"כ שמחמת הוועקסיל מגרש יהיה הגט פסול מי יכניס עצמו לכתחלה בפלוגתא דרבוותא ועיינתי בנוב"י וראיתי שגם הוא ז"ל לא רצה לסמוך על דברי הרמ"א הנ"ל דבקנס לא תשוב גט מעושה אך כתב שלא יחייב עצמו בקנס רק אם לא יגרשנה וישא אחרת והשתא אינו אנוס שבידו שלא יגרשנה ולא ישא אחרת ותמהני שהרי נושא אחרת ולכשתשתפה ויהיה נשוי אחרת יהיה מוכרח לגרשה ועוד אפי' לא יהי' נשוי אחרת רק שדעתו לישא אחרת דפשיטא לי' שלא יהיה גט מעושה ומדמה למ"ש הלבוש במי שברחה אשתו ממנו וקנס עצמו באם יחזיר אשתו ולא יגרשנה ואח"כ גירשה לא חשוב גט מעושה שהרי בידו שלא להחזירה ולא לגרשה ותשב עגונה ה"נ הרי בידו שלא לגרש ולא ישא ואחר המחילה מכבודו הרמה אין הנדון דומה כלל להא דלבוש דהתם כיון שגרשה הרי לא החזירה וכיון שבאמת לא החזירה שוב אין שום אונם על הגירושין דבמה שלא החזירה לבד נפטר מקנס אבל בעל זה שבאמת ישא אחרת שוב הוי אנוס על הגירושין שאם לא יגרש יהיה מוכרח או ליתן קנס או שיהי' עגון ולא ישא אשה והוא רוצה לישא ולא ישלם ע"כ מוכרח לגרש וזה פשוט ע"כ אין נ"ל לעשות שום בטוחות על הגירושין מחדש רק להשליש גט ביד שליח, ובעיקר הדין אם נוכל לסמוך על הגט הנכתב וניתן ביד שליח בעודה שוטה שחכמי קושטנטינא אסרו ודימו להא דנזיר (יב

ע"ב) במלתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח לענ"ד אינו דומה ונקדים סתירת דברי הרשב"א פ' דיא עם פ' ב"ש שבפ' דיא בקטן המקדש שיחולו לאחר שיגדיל חשוב דשלב"ל ובפ' ב"ש בהא דקידושי קטנה מגדל גדלי בהדה כתב רשב"א שדומה למקדש לאחר ל' ונתאכלו המעות דמקודשת וכבר עמדו רבים בדברי רשב"א ההם ותחלה ניישב מה דקשה טובא דאפי' בלא טעמא דדשלב"ל הלא אין מעשה קטן וקטנה כלום שאין להם דעת ואיך יחולו לאתר שיגדיל כיון שהמעשה היה בלא דעת והנראה בזה דהנה ידוע שקטן וקטנה יש להם דעת בגדול עומד ע"ג מלמדו ומזהירו ואעפ"כ בקנינים וקידושין וגירושין אינו מועיל אף אם גדול מלמדו דבדברים אלו בעינן רצון ופיתוי קטנה אונס הוא וע"כ אף שנתרצה מחמת אזהרת הגדולים אונס הוא ולא מהני ודוקא בלשמה דאין צריך רצון רק כונה מהני דעת גדול והדברים עתיקין וע"כ כשמקדשין ע"י לימוד גדול והתכוון לקידושין אין החסרון רק משום אונס וכשהגדילו ואינם מוחים שוב לא הוי אונס שאם היו מוחים היו הקידושין בטלין ובמה שבידם למחות ואינם מוחים מסתלק טענת אונס ע"כ צריך לטעמא דדשלב"ל ואין נ"מ כ"כ בזה לענין הישוב וחלוק בין קטן לקטנה רק כתבתי זה להבין דברי ראשונים ועתה נבא לסתירת דברי רשב"א ונאמר דחילוק יש בין קטן לקטנה דמה שאין קטנה מתקדשת היינו משום שאין לה דעת לקדש עצמה וע"כ אם בא עליה יבם קנאה דיבום אין צריך דעת אבל קטן בן ט' שבא על יבמתו לא קנאה מה"ת לדעת תוס' ורשב"א דרחמנא מעטי' מקרא דכי ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן דקטן אין לו אישות וע"כ המקדש קטנה שיחול לאחר שיגדיל אינו דומה כלל לכל הני דמתני' פ' האומר דכל הני עכשיו אין תופסין בהם קידושין אבל קטנה זו תופסין בה קידושין רק שאין לה דעת לקדש עצמה ואין כאן מי שיקדש ופומה כאיב לה ודוקא קטן דאפילו היה בו דעת לקדש לא היה מועיל כנ"ל חשוב דשלב"ל דכשם שאין תופסין בה עכשיו כמו כן אין תופסין לאח"ז אבל קטנה זו גם עכשיו היו תופסין בה קידושין אם הי' מתקדשת עצמה ברצון וכיון שאח"כ נעשה רצון ע"י שאינה מוחית שפיר מתקדשת אח"כ וה"נ בנ"ד בעושה שליח לגרש לאחר שתשתפה דמה שאין יכול לגרש עכשיו לאו משום שאינה בת גירושין שהרי אם יש לה אב אביה מקבל גטה אלא שאין לה יד וכשנותן לידה עכשיו כאלו לא נתן לידה או משום שהיא משלחת וחוזרת וכתב ושלחה וכשחוזרת לא נקרא ששלחה מביתו וכשאח"כ נותן לידה ומשלחה ואינה חוזרת שפיר מהני ולא חשוב עושה שליח בדשלב"ל כשם שלא נקרא מתקדשת בדשלב"ל אולם ברמב"ן וריטב"א מבואר דגם קטנה המתקדשת עצמה על לאח"ז חשוב דשלב"ל וא"כ נ"ד הוי ספיקא דדינא עוד יש מקום לומר ע"פ מ"ש הרא"ש פ"ב דקידושין בגילה דעתו

שרוצה לקדש אשה זו ובא אחר וקדשה לא מהני מטעם זכיה וה"ה בנ"ד שהשליש גט וגילה דעתו שרוצה לגרשה ואין להקשות מהא דהעושה שליח לקדש לו אשה אסור בכל הנשים בעולם מ"מ מותר באשה שלא היה לה אחות וכו' בשעת שליחות דלא חל שליחות על אותן נשים מ"מ יועיל הקידושין משום זכיה שהרי גילה דעתו שרוצה באשה שבוחר השליח לק"מ דא"כ יכול המשלח לומר עכשיו לא בעינא לזכיי' כ"ז שלא נודע לו שקידשה ונחרצה דכה"ג כתב ריטב"א ר"פ האיש מקדש בהא דמקשה מחבורה שאבד פסחה מנ"ל דמהני שליחות לפסח והקשה ריטב"א ל"ל קרא הא זכות היא וזכין לאדם שלא בפניו ותירץ ריטב"א בסוף דבריו דאלו מדין זכיה היה יכול למחות לאחר שחיטה כשישמע ואע"ג שגילה דעתו תחלה שניחא ליה מ"מ כיון שאינו אלא מטעם זכיה כ"ז שלא נתרצה בפירוש או שמע ושתק דשתיקה כהודאה יכול לבטל הענין ה"נ בזה יכול המשלח לומר לא בעינא לקדושי קרובת אשה זו כיון שלא הועיל מדין שליחות רק מדין זכיה וכן ל"ק ממ"ש התוס' לענין חלה שאינו יכול לומר להפריש חלה לאחר שילוש ויועיל מטעם זכיה כיון שגילה דעתו שמתרצה בהפרשה לק"מ שהרי כתב הרשב"א נדרים (לו) דלא מהני זכיה לתרום של חבירו דכתוב גם אתם מה אתם לדעת אף שלוחכם לדעת, הן אמת שדעת תה"ד דלא ממעטינן ממה אתם לדעת כו' רק אם בשעת הפרשה עוד לא נודע אם היא זכי' רק דאגלי למפרע זה לא הוי דומיא דאתם שמבורר בשעת הפרשה שהוא התורם אך יש לפרש דברי רשב"א כיון שיכול לבטל כשישמע נמצא שבשעת מעשה עוד אינו מבורר שמא יאמר אח"כ לא בעינא ויעו' ב"י בשם הר"ן בטעם שאין בכור נוטל בשבח בחלק בכורה שהבכור יכול לומר אין רוצה כמו שהמזכה לחבירו ע"י אחר יכול המקבל למחות בששמע וע"כ אין הנכסים חשובים ברשותו עד שישמע ויתרצה ובש"מ בשם הר"ן מסיים שמכאן שכן הדין בכל מזכה ע"י אחר שעד שישמע ויתרצה השבח לנותן יעו"ש הנה שעד שישמע ויתרצה לא הוי מבורר שחל הדבר וא"כ כל זכיה לא הוי דומיא דאתם ולא קשה מחלה אבל בנ"ד מהני מטעם זכיה, וא"ל כמ"ש הקצוה"ח דזכיה אינו אלא בנותנין לו דבר אבל במה דניחא ליה לבד לא חשוב זכיה וזה הטעם בחלה ותרומה דלא מהני זכיה וחולק ג"כ על תה"ד] דליתא שהרי כתב הרא"ש ס"פ האומר התקבל דממנה שלית שלא בפניו לגרש מהני מטעם זכיה אך טעם שכתבתי נכון ומיושב ג"כ מה דלא מהני שליח שלא בפניו על הכתיבה והחתימה מטעם זכיה אך לפמ"ש א"ש ע"פ מ"ש תוס' ריש כל הגט דלענין לשמה לא אמרינן ברירה דבעינן שיהיה מבורר בשעת כתיבה שהיא לשמה וע"כ בזכיה דיכול לומר לא בעינא ואינו מבורר לא חשוב לשמה אך אינו נראה ג"כ להתיר משום גילוי דעת שיהיה זכיה דממה שהשליש

גט עכשיו אין ראיה שיהיה ניחא לי' אח"כ דעכשיו השליש גט כדי שנתיר לו לישא אחרת ומה זה ראיה שאחר כך בשעה שנשתפית ניחא ליה לגרשה שמא ניחא ליה בה ויעשה תחבולות לגרש אשתו השניה אשר לקח ע"כ אינני מוצא מקום להתיר למעשה לגרשה בגט הראשון מכל מקום אין להתיר בלא השלשה שמא הקדמונים היו ס"ל כמ"ש בשיטת רשב"א ולא התירו רק באופן זה ולא ס"ל דבטל הוא האומדנא כי שמא ימצא ב"ד שדעתו יפה בכח הראיה להתירה בגט ראשון סוף דבר לדינא להשליש גט ולא ליתן שום בטוחות על נתינת גט מחדש:

דברי ידידו דורש שלומו ושלום תורתו הקטן אברהם:

והנה מה שיש לי ת"ל לכתוב על זה שכתוב (בסי' יב יג) קנה מקומם בקונטרס כליל תפארת שיש לי ת"ל ולדינא מה שנלפע"ד כ"כ (בסי' י' יא) ואכמ"ל:

ח"ג סימן יד

תשובה שכתבתי בענין נשתטית זה רבות בשנים:

לי"נ הרה"ג חו"ב מו"ה אליהו פוסק מח"ס מור ואהלות וס' כורת הברית: [א] בדבר האומלל מ' משה בר' אהרן שנשתטית אשתו סאסיא קודם שנת תרמ"ו וקרעה כסותה והלכה ערומה בחוצות ונתחזקה בשטותה ובעסקי ברפואתה נתרפאת אחר שלשה חדשים עד ערך שנה הולידה בן וחזרה לשטותה עד היום ערך ב' שנה ורוב ימיה יושבת ודוממת במרה שחורה בלא אכילה ושתיה ויש עתים שמדברת דברים זרים בלי שום המשך ואם תקניטנה אמה או בעלה בדבר קל תכה אותם ותשפוך קיתון על פניהם ולא נודע עתה אם יש לה א' מסי' שוטה דחגיגה ג' יען היא בבית אמה שמשמרת אותה לבל תרוץ בחוצות ויש עתים שהיא חלומה קצת שתוכל לשמור עצמה וגיטה וחפצה רק לדור עמו ובעלה מאז לא יכול לדור עמה כי אין אדם דר וכו' והוא צעיר לימים ומבקש תפקידו ואין ידו משגת כלל להשליש כתובתה ומזונותיה רק יכול להשליש וועקסלין מאושרים אצל הנאטאריעס זת"ד השאלה וכת"ר פתת בהיתרא כדרכי התורה ברוחב בינתו והנה לפלפל בדברי הפוסקים הראשונים אי צריך דוקא סי' המבוארים בחגיגה ג' מה כחי להכניס ראשי להכריע בין הראשונים ובפרט שכבר פלפלו בענין זה גם גדולי האחרונים בתשו' אור הישר אכן לדעתי העניה יש להוסיף נופך קצת להוכיח בדרך החידוד קצת שגם התוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם (פ"ט מה"ע ה"ט) דמי שדעתו משובשת בדבר מן הדברים בכלל שוטים יחשב דהנה התוס' (קיג ע"ב) ד"ה יצתה הקשו על הירושלמי שם (ה"א סט ע"א דהוי מצי למימר איכא בינייהו יודעת לשמור את גיטה ולא את עצמה

כדאמר בש"ס דידן וכו' (יעו' מש"ל סימן י שער זה ואין לכפול הדברים) והנה שו"ת אור הישר אינו לפני רק שדבריהם מובאים בשו"ת גדולי האחרוניה שבאוצר ספרי:

[ב] ולפע"ד דברי הרמב"ם מבוארים בפשיטות בגמ' דחגיגה שם דיש להבין פי' הש"ס אי דעביד להו דרך שטות אפי' בחדא נמי אם הכונה דרואין שעושה דרך שטות ולא לסיבה אחרת א"כ מה מתרץ לעולם דקא עביד להו דרך שטות כו' אימור כדי שתשרה וכו' דאיך נוכל לתלות בסיבה אחרת כיון שראינו להדיא שעשה דרך שטות וע"כ הפירוש דעשה דרך שטות היינו שלא ראינו שום סיבה למה עושה זאת ולעינינו נראה שהוא דרך שטות כיון שאין במה לתלות ומה דקאמר בגמ' אי דלא עביד להו דרך שטות היינו שראינו שעושה רק לסיבה ידועה אפי' כולהו נמי ומתרץ לעולם דעביד להו דרך שטות דליכא סיבה אחרת ואעפ"כ אמרינן אימור כו' היינו אף דלא ראינו שום סיבה לעשיה זו ונראה שהוא דרך שטות עכ"ז נוכל לומר אולי הסיבה היה כדי שתשרה וכו' ובזה פליגי ר' יוחנן ור"ה דר"ה חיישׁ אף לסיבות אלו דלא שכיחי ומשו"ה צריך כולהו דאז לא חיישינן לסיבות אלו ור"י סובר דל"ח לסיבות אלו דלא שכיחי ומשו"ה די באחת ויעו' בתב"ש (סי' א ס"ק מז) די"ל דדבריו הקצרים קולעים אל המטרה למ"ש ועכ"פ מוכח מכאן דאם נודע ברור שהוא שוטה לדבר א' הוי כשוטה לכל דאל"כ אף אם לא נתלה בשום סיבה רק בשטותו לא נחזיקנו עוד לשוטה בדברים אחרים ואמאי לר"י בדבר א' אנו מחזיקין אותו לשוטה ולא עוד דאפי' ר"ה מודה דבשוטה לדבר א' הוי שוטה לכל ומה דצריך הכא שלשה משום דבכל אחד חיישינן לסיבה אחרת מדלא תירצו בגמ' בפשיטות דטעמא דר"ה דשוטה בד"א אינו שוטה לכל הדברים וע"כ צריך שיתחזק בשלשה דברים א"ו דמוכרח מהש"ס דאם נודע ברור שהוא שוטה בדבר א' (היינו כדברי הרמב"ם שדעתו משובשת בדבר מן הדברים ור"ל דבדבר הזה אינו יודע דבר והיפוכו) הוי שוטה לכל מילי יעו' בתוס' שם ד"ה דרך שכתבו להדיא דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו לחזקת שוטה לכל דבר (ויעו' ג"כ בשו"ת מהר"י קולין (סו"ס יט) במ"ש שהגיע זה לשטות גדול כמו הני דפ"ק דחגיגה וכו' ובהנך תלתא דהש"ס מקרי שוטה אף אם אין אנו רואין ברור שעשה זה דרך שטוח רק כיון דלא ראינו שום סיבה לזה מתוך מעשים אלו בלבד נודע לנו שהוא שוטה (ובזה הוא דפליגי ר"ה ור"י) משא"כ במעשים אחרים אין אנו אומרים שהמעשה גופה תוכיח שהוא שוטה כבהנך תלתא אבל אם נודע ברור שהוא שוטה בדבר א' באיזה דבר שיהיה וכמ"ש הרמב"ם שדעתו משובשת בדבר א' וכשיגיע לדבר הזה אינו יודע דבר והיפוכו שפיר מוכח מהש"ס דהוי שוטה לכל דבר ודו"ק ומה שקשה לכאורה על שיטת הרמב"ם מהש"ס גיטין (סח ע"ב) שוטה בחדא

מלתא לא סריך שפיר כתב כת"ר לחלק בין שעושה מעשה שטות לדבור בעלמא וכמ"ש כן הפת"ש (סי' קכא) אך רו"מ חשב שהוא מצא מקור ע"ז מהש"ס הנ"ל ומדקדק בדברי רש"י שם שזה אומר כו' ובאמת כבר קדמו בחילוק זה ובראי' זו הגאון נוב"י הובאו דבריו בשו"ת בית אפרים אה"ע (סי' פט) יעו"ש שהוא סתר ראי' זו ובמ"ש עוד שם דמצינו בש"ס פעמים רבות שקורא שוטה רק שם המושאל ע"ד המליצה ואין דינו כשוטה ממש ובזה יש לדון על כמה דברים שכתב רו"מ במכתבו (ולפלא שגם רו"מ הביא דברי הבא"פ במה שהעיר מדברי הש"ס גיטין (סד) במשמרת ד"א וכו' ולא ראה כל דדבריו שם) ויעו' ג"כ בנח"י (סו"ס לה) שכתב דהראיה מב"ב (קנה) לא א"ש רק לגרסת התוס' שם ד"ה איתמר משא"כ לגרסת הרשב"ם שם ע"ב (ובאמת התב"ש שם בעצמו (סי' א ס"ק מו) דחה ראיה זו דחו"ז הי') ולא ראה ג"כ דברי הב"א בתשו' שם ד"ה ואם כנים שכתב כן להדיא דדחיית התב"ש אינו עולה יפה רק לפי' הרשב"ם אבל לגרסת התוס' ור"ת מוכח שפיר משם דכל דבר שעושה דרך שטות מחזיקינן ליה כשוטה ואין מקחו מקח יעו"ש:

[ג] וכ"ז לפלפולא בעלמא ואכמ"ל דחלילה לי להכריע בין הראשונים ובפרט שמצינו לגדולי האחרונים שצדדו להקל למעשה בבעל שגירש ואין לו סי' שוטה המבוארים בש"ס עכ"ז עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא דלמא מקרי שוטה אף בשאר דברים כדעת הרמב"ם וא"כ בנ"ד לענין חרגמ"ה לפמ"ש החמ"ח והב"ש (סי' סו ס"ק יא וח"י) דלא הוי אלא מדרבנן (יעו' ג"כ בב"ש. סי' א ס"ק כא מ"ש בשם הד"מ) הוי ספיקא דרבנן ולקולא אכן ז"א לפמ"ש א"ז הט"ז יו"ד (סי' ריח ס"ק ד' וש"כ שם ס"ק ג) דח' הוי דאורייתא ויש להחמיר בספיקו (וכ"כ הרמב"ן פ' בחקותי פכ"ט ובמשפטי החרם) יעו' ג"כ בשו"ת עה"ג (סי' נג) ובנוב"י אה"ע (סו"ס פד) ויש להאריך בענין אותן הנולדין אח"כ יעו' בנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' קמו) ובחת"ס אה"ע ח"א (סי' ב) וביש"ש חולין (פ"א סו"ס לו) והארכתי בזה בחבורי ברכת משה (שנדפס זה לא כביר) בקוה"ת (סי' ל אות ד) והעירותי מדברי הש"ס ב"ק (פב ע"ב) והעליתי דעכ"פ נראה פשוט דבזה"ז הוי ספק השקול אי חרגמ"ה הוי דאורייתא או דרבנן יעו"ש וא"כ גם בנ"ד הוי ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן (וכעין שכתב הש"כ בכללי סו"ס דין טז) דלמא גם בשאר סי' שאינם מבוארים בש"ס מקרית שוטה ולא גזר בה רגמ"ה ודלמא בזה"ז לא הוי אלא דרבנן ושוב הוי ספיקא דרבן דלמא בכג"ז לא גזרו ועוד י"ל דאף הגדולים שהקילו באיש שיש לו רק שאר סי' שוטה וגירש היינו להתיר אשה מכבלי עיגון הקילו דלא מקרי שוטה בשאר סי' משא"כ להיפוך היכא דהאשה יש לה אפי' רק שאר סי' שוטה אבל עכ"פ לא מיתדר ליה עמה וגם עם נחש כזה אין אדם דר בכפיפה א' ובפרט היכא דאין יכול לגרשה בלא"ה (דאינה מרוצת לקבל הגט

ותעגן אותו כל ימיו) שפירוש יש יש מקום לומר דכ"ע מודים דבכג"ז לא גזר רגמ"ה והית בכלל נשתטית שלא גזרו בזה [ועפ"ז נסתלק בנ"ד חשש דהמגיה במלמ"ל פ"ו מה"ג ה"ג יעו' ג"כ במלמ"ל פ"ב מהלכות ביאת מקדש ה"ו ובפת"ש סימן א ס"ק טז ודו"ק] ולא עוד דאפילו אם אין לה שום סי' שוטה רק דמאיסה עליו ויש אמתלא אמיתית והיא אינה מרוצת לקבל גט בשום אופן גם כן יש מקום גדול לסלק חרגמ"ה ע"פ שטת הרמב"ם פי"ד מה"א ה"ח דאם טוענת מאיס עלי כופין אותו להוציא יעו' בהג"א פ' אף על פי (סימן לה) שהביא דעת רגמ"ה שפסק גם כן כשיטה זו דכופין וא"כ לפמ"ש הרא"ש בתשו' כלל מ"ב (הו"ד ברמ"א סו"ס קי"ז) דלא תקן ר"ג שתהא האשה עדיפא מאיש יעו"ש בח"מ וב"ש ושו"ת נוב"י מה"ת אה"ע (סי' קד) א"כ בטוען הוא מאיסה עלי נראה ג"כ לכאורה דיכול לגרשה בע"כ (כשישיג רשיון מהממשלה) [וכן מצאתי בצמח צדק החדש ח"א לסי' קלב) שהקיל למעשה בענין זה דלא מיתדר ליה עם אשתו וטוען מאיסה עלי בצירוף מצות קיום פ"ו היכא שכבר מעוגן ששה שנים יעו"ש שהאריך בזה] וא"כ לפי דברי הנוב"י קמא אה"ע (סי' א) דגירושין בע"כ חמור מלישא אחרת וכ"כ מדברי א"ו הב"ח בתשובה צ"ג שכתב דלא אסר הרש"ל (תשו' ס"ה ברמ"ת) אלא לגרשה בע"כ אבל לישא אשה עליה לא כתב לאיסור יעו"ש (ויעו' במ"ש בס' ברכת משה קוה"ת סי' לא) א"כ מכש"כ דיש להתיר לכאורה עפ"ז בטוען מאיסה לישא אשה עליה היכא דיש רגל"ד ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל דחלילה להחליט כן למעשה דגם שטת הרמב"ם גבי טענת מאיס אינו מוחלט לכ"ע ויעו' בש"ע (סי' עז) ובס' גבורת אנשים (סי' כ"ח וס' מ"ת) (ורק היכא דאיכא עוד צדדים יש להקל ג"כ מטעם זה וכמו שמצינו למרן הצ"צ שם שהקיל בזה למעשה) אבל היכא דאינו יכול לדור אתה מחמת שטותה ונראה לב"ד שלא יכול לדור אתה בכפיפה אחת שפיר יש מקום לומר דאף דאין לה סי' שוטה דחגיגה כ"ע מודים דלא גזר בזה רגמ"ה שיהיה מעוגן כל ימיו והרהורי עבירה קשין מעבירה (יעו' מ"ש בספרי בר"מ שם סי' ל אות א ב ובתשו' חת"ס ח"ב סימן א) וכדנראה מהתקנות שנדפס בסוף תשו' מהר"מ ב"ב ובתשו' הב"ח (סי' צג) דמאיזה טעם שיראו מאה רבנים שאין ראוי להחזיק בח' זה יוכלו להתיר יעו' ג"כ בתשו' מהר"מ מרוטינבארג שם לסי' תתרכ"א) במ"ש כי הגאון שתיקן כו' במקום דאיכא עיגונא לא תיקן ובמ"ש שם אח"כ אכן יש בידי מכתב מורי ר' מנחם כו' שהתירו לר' ברוך כו' מפני עיגונו אף כי היא היתה חפצה להיות עמו יעו"ש וכ"ז לרוחא דמלתא (דבאמת על סברא זו דמפני שאינו יכול לדור אתה מחמת שאר שטותים ג"כ לא גזר רגמ"ה יש להעיר קצת מדברי תשו' הרא"ש המובא בטוש"ע (סי' קנד ס"ה) גבי איש המשתטה מדי יום וכו' ואי אפשר

לקבל כי הוא מטורף כו' שאין כופין אכן המעיין בתשו' הרא"ש עצמו כלל מ"ג (סי' ג) יראה דל"ק יעו"ש שכתב דראובן משיב הכרת בו כו' גם אינו מטורף אך אינו בקי בטיב העולם וכו' יעו"ש ויעו' בשו"ת חת"ס ח"ב (סו"ס ב) במ"ש דעובדא דתשו' הרא"ש הוא כשניכר בו שהוא רק מחמת עצבון רוח וכעס יעו"ש) דבנ"ד בלא"ה כיון דלדעת הרמב"ם וסייעתו גם בשטות זה ודאי לא גזר רגמ"ה שוב יש להתיר מטעם ס"ס כמש"ל ובפרט בנ"ד דבתחלת שטותה התחזקה בסי' דחגיגה דהיתה מקרעת כסותה ועתה מסופקין אנו אי הוית שוטה (א' אי בשאר סי' שוטה ג"כ מיקרית שוטה והב' דאפשר דיש לה עתה ג"כ סי' שוטה דחגיגה יען מסוגרת היא בבית אמה) א"כ יש מקום לומר דמוקמינן אותה אחזקת שטותה ומעיקרא כ"ז שלא נתחזקה בפנינו לבריאה ושלימה יעו' ג"כ תוס' כתובות כ' סוד"ה ואוקי ותוס' יבמות (לא ע"ב) ד"ה וארעא (ובמ"ש בחבורי מנחת משה חאה"ע (סי' ח אות ד) ובס' ברכת משה קוה"ת סי' ז אות ב) ויש בזה ת"ל לפלפל לסתור ולבנות לא העת האסף פה דעכ"פ לדינא פשוט כמ"ש כת"ר דיש לה דין נשתטית להתירו מכבלי העיגון ע"י היתר ק"ר אם ישיג רשיון מהממשלה וכמ"ש ג"כ הרב פת"ש (סי' א ס"ק טז) בשם תשו' הגאון מהר"א טיקטין זצ"ל דבענין זה ודאי יש לסמוך, על הרמב"ם והכל לפי ראות עיני הב"ד:

[ד] וכן בענין השלשת הכתובה אף דהצ"צ (סי' סז) כתב להחמיר דדלמא כך היה מקובל הכל בו שלא להתיר רק בהשלשה והוא מצא עצה למכור הכתובה בטובת הנאה אך אם אין ידו משגת לכל זה שפיר כתב רו"מ דלא יהיה מעוגן עבור זה ויש עמוד גדול לסמוך על הצ"צ החדש וכ"כ בשו"ת רת"כ אה"ע (סי' ג) (ויעו' ג"כ בדברי חיים ח"ב (סי' מד) ובשו"ת שו"מ מה"ק ח"א (סי' יב וקט"ז) וח"ב סי' קס"ה וח"ג סי' יב) והשבתי כן למעשה לש"ב הגאון אבד"ק סעראצק (נדפס מעתה בברכת משה קוה"ת סי' לט) וכעת נלפע"ד להוסיף קצת נופך בזה דחלילה לנו לעגן אותו אם אין ידו משגת כלל לכתובתה דלכאורה יש מקום לומר דהטעם מה שתקנו להשליש הכתובה הוא פ"פ דברי הש"ס יבמות (סה) דר' אמי ס"ל כל הנושא אשה על אשה יוציא ויתן כתובה ורבא ס"ל נושא אדם כמה נשים כו' והכי הלכתא ומדברי המרדכי שם נראה דבזה"ז דאיכא חר"ג גם רבא מודה דיוציא ויתן כתובה בנושא אשה על אשה יעו' ג"כ בנומ"י שם והנה הרא"ש פ"ק דב"ק (סי' ה) כתב דמי שיש לו שטר על חבירו לזמן ובתוך הזמן בא לפני הב"ד שירא שיפסיד הנכסים עד זמן הפרעון מצוה על הדיין לעכב הממון עד שיגיע זמן השטר יעו' בש"ע חו"מ (סי' עג ס"י) ואף דהרש"ל ביש"ש פ"ק דב"ק סי' כ' כתב דדוקא במבזבז והעיר מפ"ק דמכות גבי מלוה לחברו על עשר שנים הא הש"כ שם ס"ק ל"ד כתב דאין

ראיה משם דידע מעיקרא שיהיה שמטה וא"כ סבר וקבל יעו"ש ולפ"ז י"ל דעכ"פ בזה"ז דאיכא חרגמ"ה א"כ זמן פרעון הכתובה הא לא היה על דעת שישא אחרת וא"כ כיון דיכול להפסיד נכסיו ע"י פיזור מזונות וכסות של שניה ע"כ תקנו הקדמונים שישליש אצל הב"ד דמי כתובת הראשונה נמצא דלפ"ז לא שייך טעם השלשת הכתובה אלא היכא דיש לו להבעל מה להפסיד משא"כ אם עני הוא ואין ידו משגת כלל פשוט דאין זה מעכב לענן אותו כל ימיו ובתשו' צ"צ החדש (סימן ו אות ג) כתב ג"כ על דברי הצ"צ (סי' סז) שכ' דאיך אנו מפקיעין זכותה כו' דזה שייך היכא שיש לו עתה להשליש משא"כ היכא שגם עכשיו אין לו לשלם הכתובה א"כ אין מפקיעין זכותה כלל כו' יעו"ש ולפמ"ש הדבר מבואר בטעמו, עוד יש להוסיף תבלין בזה די"ל דטעם הקדמונים שתקנו להשליש הכתובה הוא ע"פ דברי הש"ס כתובות (פב ע"ב) דמקודם שהיו מניחין הכתובה בבית אביה וחמיה היה קלה בעיניו להוציאה דהיה אומר לה טלי כתובתך וצאי ותקן שמעון בן שטח שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתך יעו"ש ולפ"ז י"ל בנשתטית דהתירו לו לישא אשה על אשה חשו להיפוך דע"י חיוב הכתובה לשלם מכיהו אף כשתשתפה לא תהי' קלה בעיניו להוציאה ויבטל השליחות מהג"פ ויהיה אגוד באיסור שתי נשים ע"כ תיקנו ליחד לה כתובתה בכדי שתהיה קלה בעיניו להוציאה ולא יבטל השליחות ולפ"ז לא שייך תקנה זו רק בדיש לו להשליש כדי כתובתה משא"כ באין ידו משגת י"ל דפשוט דלא יהיה מעוגן עבור זה ודי כשנותן שט"ת דאף דכשאין לו מאומה גם השט"ח שלו לא שוה כלום מ"מ ממ"נ אם אח"כ כשיתרפא לא יהיה לו ממון מדוע יבטל השליחות משום תשלומי כתובתה כיון דאין לה מה לגבות ממנו ואם יתעשר אח"כ גם כן לא יבטל השליחות משום חיוב תשלומי כתובתה כיון דאף אם לא יגרשנה תוכל לתבוע ממנו המעות מחמת השט"ת שנכתב סתמא לא ע"ש תשלומי כתובתה והבן, סוף דבר הכל נשמע אם ישיג רשיון כנימוסי הקיר"ה גם אנכי הצעיר נמנה לדבר מצוה להתירו מכבלי העיגון ע"פ היתר ק' רבנים:

הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל. אח"ז ראיתי בשו"ת הרי"מ חאה"ע סי' כד (מהגאון הצ' מאוה"ג רי"מ זצ"ל מווארשא) שכתב ג"כ להקל בזה (בהשלשת וועקסיל על מותר הסכום שאין בידו ליתן במזומן) מפני הנך טעמים שכתבתי לעיל ונהניתי שכונתי לדעת קדשו:

ח"ג סימן טו

תשובה לכבוד הרב הגאון המפורסם מו"ה צבי הירש שפירא אבד"ק מונקאטש והגליל במדינה אונגארין מח"ס היקר דרכי תשובה על יו"ד ולב"ד הצדק היושבים על במאות למשפט הרבנים הגדולים והחריפים ב"ש נודע בשערים וכו' הרב ד' דוד זאלצער הכהן והרב ר' שמעון גרינפעלד והרב ר' משה שפיטצער שיחיו לאויו"ש דייני ומו"צ בק' מונקאטש והגליל בענין מורדת ומסרבת לבוא לד"ת:

ע"ד שאלתם בנדון המעונן מ' יעקב, בר' מאיר כ"ץ מקהלתם שזה כששה שנים נשא אשה מק' סענטא וכו' ואין רצונה לדור אתו וגם ג"פ אינה רוצה לקבל מהבעל ומעגנת אותו ושלחו לה ג"פ התראות ב"ד שתדור עם בעלה או שתקבל ג"פ כדת ומה שיש לה טענות בד"מ רוצה הבעל לעמוד עמה לדתה"ק והתרו בה שאם לא תחוש לזה תהיה נדונית כמורדת ולא חששה כלל להשיב להב"ד כדרכן של המתחדשים בדור הזה שאין חוששין להזמנות והתראות ב"ד של ישראל ואנשים נאמנים מעירה אומרים שכל כונתה לצער בעלה ולעגנו בחנם והוא צועק ובוכה במר נפשו להושיעו ובפרט לאחר שעברו י"ב חודש מעת שקבלה ההתראות ועד מתי ליעגן וליזול בעת שלא קיים עדיין פ"ו ועל הכל הרהורי עבירה שקשין מאד כי הוא איש צעיר לימים לא הגיע עדיין לשלשים ונעתרו לבקשתו לעיין בדינו כדת מה לעשות באשה הזאת המורדת בבעלה ומסרבה לשמוע דתה"ק ועוברת על דת (כי הבעל טוען ג"כ שיוצאת לשוק וראשה פרוע) וכתבו ע"ז קונטרס ארוך להתירו מכבלי העיגון שישא אשה אחרת באופן שיהיה לו רשיון ע"פ חקי הקיר"ה והמדינה כמצווה עלינו בתורה לקיים חקי הממשלה ביתר שאת ודורשים ג"כ חו"ד העני' להצטרף בצירופא דרבנן למצוה רבה ז להתירו מכבלי העיגון ושאלת גדולי חכמים כמוהם היא בעצמה תשובה ברורה ואין להוסיף על דבריהם רק כי הנני מסכים לדעתם דעת תורה דמותר לו לישא אחרת כהכרעת מרן הרמ"א (סי' עז ס"ב) שכתב דכ"נ להורות באחר יב"ח דמתירין לו לישא אחרת דאין כח ביד האשה לעגנו לעולם והטיבו אשר דיברו כי יש מקום לומר דגם הרשב"א ומהרי"ק שהחמירו ולא חלקו בין תויב"ח לאחר יב"ח מיירי באופן שהיא חציית לקבל גט רק לדור עמו אינה רוצית או שיש לו אופן לגרשה בע"כ בכה"ג לא התירו לישא אשה על אשתו כיון שלא יהיה מעוגן משא"כ היכא שהאשה אינה רוצת לדור ולא לקבל גט אפשר דכ"ע מודים דיש להתיר לו לישא אחרת [יעו' במהרי"ק סוף שורש ס"ג דעיקר החומרא משום שהדור פרוץ ואם יותר במורדת יבא להתיר בשאין מורדת ויעו' במה שסיים שם (לענין פשטו לו את הרגל) ואם יסכימו טובי העיר כו' דמאחר שיעשה הדבר ע"פ ראשי הקהל לא

יבא כ"כ לידי קלות ראש יעו"ש דאם בכג"ז כתב שם שהם יעיינו בדבר להתיר לו לישא אחרת מכש"כ במה דנעשה ע"פ ב"ד בצירוף ק"ר ויעו' ג"כ בב"ש שם (סי' עז ס"ק כ) שכתב ג"כ דכל מה שיצא לפני הב"ד או טובי העיר לא חיישינן יעו"ש ובש"ס יבמות (כב א) ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה ויעו' תוס' פסחים (יג ע"א) ד"ה מאי לאו וש"ס שם (יב ע"ב) עדות לזריזים מסורה ובירושלמי דב"מ פ"ג ה"ד ואכמ"ל ויעו' ג"כ במרדכי פ' אע"פ (סי' קפו) במ"ש בשם הראבי"ה בענין זה אחרי אשר ראינו בה פלוגתא דרבוותא חכמי הדור יתנו לב לפי הענין להעמיד דבר על אופניו שלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה יעו"ש ויעו' ג"כ במהרי"ק שורש ק"א במ"ש בשם הרשב"א שלא עשה הצדיק תקנה אלא מפני הפריצים וכו' ושלא יהיה סתירה למ"ש בשורש ס"ג נראה לכאורה דהחילוק הוא נ"ל ודו"ק] והדברים פשוטים שלא לעשות פלוגתא רחוקה בכדי וכמו שמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף וכתבתי מזה ג"כ בכמה תשו' ע"פ דברי הב"י יו"ד (סי' קצד) וב"י אה"ע (סי' קכא) ובש"כ חושן משפט (סי' כה ס"ק יד אות י"ד ובסי' פא ס"ק נו) ובתשו' באר שבע (סי' כ) ואכמ"ל ועוד מצד שהיא מסרבת לשמוע ד"ת ג"כ יפה כתבו כבוד תורתם דמשו"ה ג"כ יש צד היתר דאף דבחת"ס חאה"ע ח"א (סו"ס א) כתב בתוך דבריו אע"פ שבאשה דעלמא המסרבת לא נאמר כן שמפני כן נתיר לבעלה לישא אחרת וכו' יעו"ש מ"מ הא הגאון דברי חיים אה"ע ח"א (סי' נא) כתב להדיא דמה שעוברת על צווי הב"ד ומונעת בעלה מפ"ו מקרית עוברת על דת (ובנ"ד הא בלא"ה עוברת על דת במה שהולכת ראשה פרוע בשוק כמבואר בש"ע אה"ע (סי' קטו סד יעו"ש בט"ז ס"ק ה וב"ש ס"ק ט ובשו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' ט) ובצירוף דיש לה דין מורדת דמסתימת דברי הרמ"א והחמ"ח והב"ש שם (סי' עז) נראה דא"צ כלל היתר ק"ר יעו' ג"כ בשו"ת נוב"י מה"ת (סו"ס קנא) וכ"כ להדיא הגאון רעק"א בתשובותיו מה"ת (סי' פב) משום דבכה"ג לא תיקן ר"ג כלום ושכ"כ בשו"ת מהרשד"ם חאה"ע (סי' קכ) (יעו' בשו"ת שב יעקב חאה"ע לסי' א') ובנוב"י מה"ק חאה"ע (סי' א) במה שחלק על הש"י ויעו' בתשו' מיימוני לס' נשים (סי' כה) ובהגהת מרדכי דיבמות (סי' קיב קכא קכב) ובהגמ"ר דכתובות סי' קצו ודו"ק) אכן להלכה יפה כתבו כבוד תורתם להצריך היתר ק"ר וכדנראה מדברי המהר"מ פאדאוואה (סי' יג) דהיתר חר"ג אפילו בפשעה היא אין להתיר בלא ק"ר (יעו' ג"כ בחמ"ח סי' קיט ס"ק ז וב"ש שם ס"ק ח' וסימן א ס"ק כג) וכ"כ בשו"ת בית שלמה חאה"ע (סי' פו) דלהתיר לישא אחרת בכל ענין אינו יכול רק ע"פ היתר מק"ר וכדנראה מדקדוק לשון הרמ"א דלענין לישא אחרת כתב מתירין לו דהיינו ע"פ היתר מקיר יעו"ש והנה לענין השלשת הכתובה יפה כתבו כת"ר דכיון דאינה רוצת

לבא לפני ב"ד לא מפקחינן כלל לטובתה וכמו שכתב הנוב"י מה"פ חאה"ע (סי' קב) דכל שמסרבת לקבל גט אין לה עליו שום תביעה מחמת הכתובה יעו"ש אמת דבספרי ברכת משה קוה"ת (סי' ל אות ו) בנדון אשה שעסקה בזיופים ונשלחה לארץ גזירה שהבאתי ג"כ דברי הנוב"י אלו שכתב דהדבר מפורש בריב"ש סי' צא (ויעו' ג"כ ברדב"ז ח"א סי' תמה) כתבתי ע"ז למעשה כיון דבתשו' מהר"מ פדאוואה (סי' יג) כתב דאף כשיש טעם מבורר להתיר צריך מאה רבנים כמבואר בעיקר התקנה יעו"ש א"כ כיון דבעיקר התקנה מבואר השלשת הכתובה איך נעשה מעשה להתיר בלא זה כמ"ש הצמח צדק (סי' סז) דדלמא כך היה מקובל הכל בו שמתחלה נעשה החי על אופן זה שלא להתיר אפי' כשיראו טעם מבורר אם לא בהשלשת הכתובה יעו"ש בספרי ברכת משה מ"מ בנ"ד הא הוית מורדת יותר מיב"ח שאבדה כתובתה כמבואר בש"ס וש"ע בודאי יפה כתבו שאינו מעכב השלשת הכתובה בנ"ד זולת השלשת הג"פ יעשו כמבואר בתקנה ויעו' בשו"מ מה"ק ח"א (סי' קיג וסי' קיז) ומה"ג ח"א (סי' יט) ואכמ"ל דבקונטרסם הנחמד עמדו בכל הדברים השייכים להלכה זו ולא באתי אלא למלאות רצון יראי ד' להיות נמנה ג"כ לדבר מצוה מטעמים המבוארים לעיל ומשום מצוה דפו"ר שלא קיים עדיין דכמה גדולי הפוסקים הסכימו דלא גזר ר"ג במו מצוה יעו' ג"כ ברדב"ז ח"א (סי' קכו וסי' תנח) ובפרט במקום הרהורי עבירה דחמור טפי וכמו שכתב הנוב"י מה"ת חאה"ע (סי' ו) דאפילו להפוסקים שרגמ"ה גזר אף במקום מצוה (הגהת מרדכי ונומ"י) היינו בביטול פ"ו אבל במקום כשלון עבירה לא גזר יעו"ש והארכתי בפרט זה בספרי ברכת משה שם (סי' ל אות א"ב) ואכמ"ל סוף דבר הנני מסכים לדבריהם אשר הן הן דברי תורה כי אחרי שישיג מ' יעקב בר' מאיר כ"ץ מקהלתם רשיון ע"פ חקי המדינה מותר לו לישא אשה אחרת בהסכם ק"ר:

ידידם הדו"ש באה"ר וא"ע ושלום כל נושאי דגל התורה הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן טז

בענין אשה מבושה וע"י דרכיה המכוערים נמאסה על בעלה ואינו רוצה לדור אתה והיא אינה מרוצת לקבל ג"פ ששלח אלי כ"ק הרב הגאון עיר וקדיש מאוה"ג וכו' ר' מרדכי דוב שליט"א מהארניסטאפאליא תכריך כתבים מגאוני הדור ארזי הלבנון שנתווכחו בענין זה וברוב צדקתו שיחיה לאיו"ש דרש ממני להזדקק לזה וזה לשון מכתבו הטהור:

בעה"י פה הארנאסטאפאליא שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם נודע בשערים לשם ולתהלה בחבוריו היקרים ידיו רב לו בפלפול וסברא ה"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא הנני שולח לכבודו הרמה. את תכריך הכתבים אשר נשלחו אלי מחוץ למדינה והנני מבקש את כבוד הדרת גאונו לעיין בזה ולשלוח לי בהקדם חות דעתו הרמה ויען כי אנכי אין בידי להתערב בזה ולצרף דעתי וכו' לזאת מבקש אנכי את כת"ר לצרף גם את דעתו אולי ביכולתו למצוא להמעוגן היתר להוציאו מכבלי העיגון ולהוציא מצרה נפשו כי הרחמנות מאד גברה על הנפש היקר הזה להוציאו ממצוקתו ומובטחני בכהדר"ג שיקיים את בקשתי וישלח לי בהקדם את דעתו הרמה קצרתי ואומר שלום לו ולתורתו ומברכו ומעתיר לטוב כל הימים:

מרדכי דוב באסו"ר הרמ"ז וצ"ל ואלה דברי שכתבתי בקצרה בענין הנ"ל אורך ימים ושנות חיים לכ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם חו"פ עיר וקדיש וכו' וכו' בקש"ת מוהר"ר מרדכי דוב שליט"א מ"מ דק' הארנאסטאפאליא ושאר גלילות ולכל המסתופפים בצלו הטהור רב שלום וברבה:

מכתב קדשו השגתי בצירוף תכריך הכתבים מגאוני גאליציאן וכ"ק הדר"ג לא צריך לגמרא דידי ולא לסברא דידי אכן מפני טעם הכמוס לא יוכל הדר"ג להזדקק לזה ודרש ממני להצטרף לענין זה אשר כבר נפתח בגדולים אדירי התורה ה"ה הגאון החריף העצום מהר"י שליט"א האבד"ק לבוב והגליל מח"ס בית יצחק ד"ת והגאון המובהק מהרש"מ שליט"א האבד"ק ברעזאן מח"ס משפט שלום ודע"ת והגאון המובהק מהר"ב שליט"א האבד"ק ראווא מח"ס דרך המלך והנני מוכן לעשות רצון יראי ד' וקדושיו להשיב דעתי העניה בקצרה ע"ד המעוגן אברך א' בנש"ק ומופלג בתו"י (ממדינת גאליציאן) נפל כתוא מכמר ביד אשה מבושה סרה מדרכי נשים הצנועות ותרבה שיחות נ"פ עם אנשים ואינה מתנהגת כשורה בדברים שבינה לבינו בענינים שלא ניתנו לכתוב ולהאמר מפני הכבוד עד שהבעל קץ בה ונפרד ממנה בשנאה עזה כמות וזה תשע שנים שהוא יושב גלמוד מפני שאינו יכול לדור עם אשה שנמאסת עליו מפני דרכיה הרעים והיא אינה רוצת לקבל ג"פ בשום אופן והוא דופק על שערי רחמים להצילו מכבלי עיגון כי עד מתי ליצטער וליזול עכ"ד השאלה בקצרה:

[א] הנה אין הזמן מספיק לי כעת לטייל בארוכה ולא באתי רק לעשות רצון קדשו להשיב עכ"פ בקצרה דהנני כיהודה ועוד לקרא להסכים לדעת הגאונים האדירים שפתחו בהתירא דהנה בתקנות שנדפסו בסוף תשובות מהר"מ מרוטינבארג כתב והח' אשר שם ר"ג של ישא איש שתי נשים אין להתיר אלא במאה אנשים מג' מלכיות גם לא יתירו אותו

עד שיראו טעם להתיר כו' מבואר דמאיזה טעם שיראו מאה רבנים שאין ראוי להחזיק בח' זה יוכלו להתיר וכ"כ בתשו' הב"ח (סי' צג) שכך קבלו מרבותיהם איש מפי איש כו' שכשיגיע איזה ענין בין איש לאשתו שאין ראוי להחזיק כו' יעו"ש עכ"פ בנ"ד דלפי דעת הגדולים הסמוכים למקום המעשה א"א לו לדור בשום אופן עם אשה מבושה כזו והיא אינה מרוצת לגט פשוט דבכג"ז לא גזר רגמ"ה שיהיה מעוגן כל ימיו בלא אשה ואף לדעת הגהות מרדכי ונומ"י שרגמ"ה גזר אף במקום מצוה דפ"ו אבל לא במקום הרהורי עבירה שישב גלמוד בלא אשה וכמ"ש הנוב"י אה"ע מה"ת (סימן ו) וכעין חילוק זה כתב התה"ד (סי' רסג) וכתבתי מזה באורך בחבורי ברכת משה קוה"ת יעו"ש (סימן ל אות א"ב) ומה שפלפלו לענין ההיתר דגט בע"כ בעוע"ד כבר ידוע מחלוקת אדירי התורה בענין זה כי הגאון רעק"א ז"ל בתשו' קי"ד כתב דא"צ התראה רק לענין ממונא להפסידה כתובתה אבל לגרשה בע"כ מותר אפילו בלא התראה יעו"ש באורך וחתנו הגה"צ החת"ס בהשמטות לחחו"מ (סי' רג) פסק דצריך התראה (בכג"ז דתובעת תבפ"ר והבעל ראה בה דברים מכוערים) יעו"ש ויש בזה אריכות דברים יעו' בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' לו) מ"ש בשם חמיו הגאון צ"צ ומ"ש הוא ע"ז ובשו"ת תפארת צבי חאה"ע (סי' פא) ושו"ת דב"ת אה"ע ח"א (סי' מט) ואכמ"ל כיין שהגאבד"ק לבוב שפתח בהיתרא לא רצה להסכים להיתרו דגט בע"כ גם אנחנו לא נזדקק לזה ובפרט דגם החת"ס שם (סי' רג) הסכים יותר להיתר דק"ר שישא אחרת יעו' ג"כ בחלק ששי (סימן ע) ובשו"ת חיים ושלום להגאון מהר"ת פאלאגי (סימן ז) (כא ע"ב) במ"ש שחששו בדבר לעשות מעשה זר כזה לתת גט בע"כ ושכן דעת המהר"י בן לב ח"ב (סי' כב) ומהר"א בוטין (סי' רכה) והרש"ך ח"ב (סי' סג) ויעו' ג"כ בנוב"י מה"ק אה"ע סי' א וס"ס פ"ד ומה"ת (סי' קב קג) דגירושין בע"כ חמור מהיתר ב' נשים יעו"ש במ"ש בספרי ברכת משה (סי' ל אות ד) וגם ע"פ נימוסי הקיר"ה חמור יותר ענין דגירושין בע"כ ואין שום עצה לזה שיהיה כנימוס כמובן וחלילה לרב היושב על כסאות למשפט להזדקק לזה יעו' ג"כ בשו"ת מעיל צדקה (סי' לג) ושו"ת חת"ס אה"ע ח"א (סי' ד) ד"ה והנה זה ושו"ת שא"ר אה"ע סי' מג וסי' קט ואכמ"ל):

[ב] אמנם כן בעיקר הדין אם ע"פ התורה יש לכופה בכג"ז לקבל גט הנה כיון דהוא שונאה בתכלית שנאה מפני מעשליה לא טובים ונמאסה עליו א"כ יש צד היתר גדול ע"פ דעת הרמב"ם פי"ד מהלכות אישות ה"ח דכופין אותו להוציא בטוענת היא מאיס עלי יעו"ש וכמו כן בטוען הוא מאיסה עלי דלא יפה כח האשה מכח האיש וכמ"ש בתשו' הרא"ש כלל מ"ב (הו"ד ברמ"א אה"ע סי' קיו סי"א) ואף דמרן הכנה"ג אה"ע הגב"י

(סימן א אות לג) כתב דהעלה בתשו' בכמה ראיות דהמורד על אשתו ואומר מאיסה עלי חרגמ"ה מונעו מלישא אשה אחרת יעו"ש מ"מ הא יש לנו תנא דמסייע רבן של ישראל המהר"מ ב"ב סי' תתרי"ח שנראה מדבריו דגם היכא שהמניעה ממנו שטוען דמאיסה עליו או שהיא אשה רעה בדעותיה כיון שהוא מעוגן מחמת זה כופין אותה שתצא יעו"ש וכ"כ בספר בני אהובה פי"ד מה"א הט"ו דלענין איסור דתרגמ"ה יש לסמוך על הרמב"ם וכ"כ בס' חיים ושלום אה"ע סי' א (דף ו ע"ג) שכן דעת התומת ישרים (סי' קלט) והפני משה ח"ג (ר"ש יט) והשמן המשחה (סי' קנא) ופאת נגב (סי' טוב) דבטענת מאיסה עלי כופין שתתגרש דלא גרע מאשה הבאה בטענת מאיס עלי דכופין אותו לגרש וכמ"ש הרמב"ם יעו"ש ובתשו' א' כתבתי פרפרת קטנה בדברי הרמב"ם הנ"ל שהקשה עליו השער המלך שם פי"ד מה"א הט"ו) ע"פ דברי התוס' כתובות (סג ע"ב) ד"ה אבל שהקשו בשם ר"ת לפרש"י דבאמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא ואמאי לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר דומיא דאומרת טמאה אני (נדרים ל ע"ב) ותירצו דיש לדחות דהתם נוטלת כתובה דוקא איכא למיחוש שמא ענ"ב אבל הכא דיוצאת בלא כתובה לא חיישינן יעו"ש ולפ"ז תקשי דברי הרמב"ם אהדדי דאלו הכא (בפי"ד ה"ח) פסק דהאומרת מאיס עלי כופין אותו להוציא ובע"כ כסברת התוס' דכל שמפסדת כתובה ל"ח שמא ענ"ב ואלו לקמן (פכ"ד הי"ח) פסק בהדיא דאם אמרה שזינתה ברצון אין משגיחין בדבריה שמא ענ"ב הרי דס"ל דאף במפסדת כתובה חיישינן לענ"ב נמצא דדבריו סותרים זא"ז לכאורה יעו"ש בשער המלך מ"ש בזה:

[ג] וכתבתי בזה בתשו' דלפע"ד י"ל בזה בעזר החונן דעת ע"פ מה דיש להעיר בהא דטא"ל לפמ"ש הרא"ש בסוף נדרים בטעמא דגרשתני דנאמנת ול"ח שמא ענ"ב דחזקה שלא תפקיע עצמה מבעלה בטענת שקר ולהיות באיסור א"א כל ימיה יעו"ש א"כ תהיה נאמנת ג"כ לומר טא"ל מטעם זה דאם מפקעת עצמה ממנו בטענת שקר וכופין אותו להוציא הוי גט מעושה שלא כדין וגם גט מוטעה שפ"ד כך הוא מגרשה משום שאומרת טמאה אני לך וחושבין שכן היא כדבריה אבל אם היא משקרת משום שענ"ב הגט בטל ועומדת באיסור א"א כל ימיה וא"כ שוב תהיה נאמנת מטעם זה שכתב הרא"ש אמנם כן י"ל דא"ש לפמ"ש הרדב"ז ח"ד (סי' פט) זה לשונו גם מה שהפריז על המדה לומר שאם יזכירו לו שהוא חייב לגרש אפי' בדיבור בעלמא הוי גט מוטעה איני רואה את דבריו כי אפילו לפי סברתו שאינו חייב לגרשה לא הוי גט מוטעה דבשלמא כשהאשה מותרת לו ואנחנו אומרים לו שהוא חייב לגרשה הוא סומך עלינו וכיון שלא היה חייב לגרש נמצא הגט מוטעה אבל היכא שהאשה אסורה עליו אע"פ שאנחנו אומרים לו חייב אתה ליתן

גט לא הוי גט מוטעה שהרי בשעה שהוא נותנו לה לאו עלן קסמיך אלא על עצמו הוא סומך כיון שאינה ראויה לו מתיר אותה לגמרי לעלמא וגמר וגרש מדעתו בלא טעות כדי שתנשא לעלמא כו' עכ"ל הזהב. ומעתה יש מקום לומר דלא סתרי פסקי הרמב"ם אהדדי דבשלמא כשאומרת טמאה אני לך שזינתה ברצון ואסורה לו לפי דבריה להכי אינה נאמנת דשמא ענ"ב ומשקרת ואעפ"כ אינה באיסור א"א כל ימיה דאף אם היא משקרת לא הוי גט מעושה דכיון שמגרשה משום איסור שאינה ראויה לו לפי דבריה על עצמו סמך וגמר ומגרשה בלב שלם משא"כ כשאומרת מאיס עלי דמותרת לו ועדיין עומד ומצפה שמא תתרצה לו ואינו מגרשה משום איסור אלא דאנן כייפינן לו להוציא אשתו המותרת (גם לפי דבריה) אבל הוא אינו חפץ לברבה אלא דסומך עלינו שחייב לגרשה משום דמאיס עליה נמצא כשהיא משקרת ואינו מאיס עליה אלא דענ"ב ממילא דהגט בטל דהוי גט מעושה ומוטעה ובכה"ג חזקה שאינה משקרת להיות באיסור א"א כל ימיה כמ"ש הרא"ש ויש בזה לפקפק כמובן ולחלק קצת בין הא להך דהרדב"ז כמובן ואכמ"ל כי כ"ז כתבתי רק לפלפולא בעלמא:

[ד] והנה באמת י"ל דאף הכנה"ג לא החמיר (דחר"ג מונעו מלישא אשה אחרת) אלא במורד על אשתו היינו דרך מרד משא"כ באשה סרח טעם שאינה הולכת בדרך נשים הצנועות ומפני יראת ד' שעל פניו נמאסה בעיניו וכן הוא דעת הב"ד משם דאינו יכול לדור עם אשה מבושה כזו בכפיפה אחת אפשר דגם הכנה"ג מודה לדעת המקילין דבכג"ז לא גזר רגמ"ה וכמו דמצינו בכמה דוכתי דלמעט בפלוגתא עדיף וכתבתי סברא זו בכמה תשו' (יעו' ג"כ בספרי מנחת משה חאה"ע סי' ד וסי' ח אות ג וסי' יא אות א ובספרי ברכת משה בקוה"ת סי' ג אות ב) ואף אי נימא דעכ"פ ספיקא מיהו הוי אי גזר רגמ"ה בכג"ז א"כ לדעת הפוסקים דאיסור חרגמ"ה הוי רק דרבנן א"כ שוב הוי ספיקא דרבנן ואף דיש דיעות דהוי איסור דאורייתא א"כ הוי ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן כעין שכתב הש"כ יו"ד דיני ס"ס דין ט"ז וכמ"ש בענין זה בחבורי ברכת משה (שם סי' ל אות ד) יעו"ש באורך סוף דבר כיון דע"פ דת כופין אותה שתתגרש מטעמים הנ"ל אף שחלילה להזדקק לזה להתיר להבעל שיגרשה בע"כ כמש"ל וכמ"ש הגאון חיים ושלום שם (סי' ז) ורואה אנכי בספרי הפוסקים שלמים וכן רבים שלענין לישא אחרת אפי' שלא מדעתה ורשותה התירו לעשות מעשה ואלו לתת לה גט בע"כ לא ראינו שהתירו בהדיא לעשות מעשה נראה לומר טעם לדבר וכו' יען ענין לישא ש"נ האדם בחירי מצד עצמו ואינה עומדת כנגדו האשה הראשונה ברם לעשות מעשה לתת גט בע"כ כיון שהאשה בעלת דינו היא כנגדו קשה גירושין בע"כ יעו"ש עכ"פ כיון דלפמש"ל אסתלק תדרגמ"ה

בכג"ז שפיר יש להתירו לישא אשה אחרת בהיתר ק"ר אם ישיג ג"כ רשיון מהממשלה אחרי שראינו שנתעגן זמן רב וקשה לו לדור עמה וכן מצינו למאור עינינו בהלכה הגאון צ"צ החדש אה"ע ת"א (סי'. קלב) בענין כזה דלא מיתדר ליה משום דהיא אשה רעה וכבר נפרד ממנה ששה שנים שצדד ג"כ ע"פ דעת הרמב"ם הנ"ל כיון דאפי' באיש כופין א"כ בודאי לא נתכוון ר"ג להחמיר באשה יותר יעו"ש באורך ובמה שכתב וכש"כ הכא שמעוגן והוא נפרד ממנה זה ערך ששה שנים ואעפ"כ אינו מתחבר עמה בשום אופן וידוע שהוא איש כשר וחרד לדבר ד' א"כ אנן סהדי דבאמת מאיסה עליו או שאינו אפשר לדור עם נחש בכפיפה דאל"כ לא היה סובל ששה שנים ומסיק שם להתיר לו ע"פ מאה רבנים לישא אחרת כשישליש כתובתה ותוס' ביד נאמן יעו"ש וכן נאמר בנ"ד שיתרו הב"ד בהאשה שתבא לעמק השוה להתגרש ברצון ואם לא תשמע לקול הב"ד הנני נמנה לדבר מצוה להתירו מכבלי העיגון בהסכם ק"ר שישא. אשה אחרת באופן שישליש, כתובה ותוס' וגט ביד שליח כמבואר בפוסקים ובתנאי שישיג רשיון מטעה"מ כי אני פי מלך שמור:

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן יז

תשובה לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי אור הברקי מעיין ומחוקק וכו' מו"ה אברהם חיים פלידערכויס אבד"ק טשעכיוו סו"נ לק' לובלין בדין עוע"ר לענין חר"ג:

ע"ד שאלתו באיש א' שבא מעה"צ שהיה שם יותר משנה וכשבא לביתו שמע שמרננים על אשתו שזינתה ובא לפני כת"ר ושלח אחריה ולא רצתה לבוא וקבל העדות שלא בפניה (כמבואר בש"ע חו"מ (סי' כח סט"ז) וידועים ג"כ דברי הנוב"י סי' עב) ואמרו שני עדים כשרים בתו"ע שרואים אותה בכל יום וכפי דעתם בודאי היא כעת בחודש השביעי או שמיני להריונה וגם ראו מאתה דברים מכוערים אח"ז כשבאתה האשה לביתו כל הנשים שהיו בביתו שפטו שהיא בחודש ח' להריונה וגם היא כמעט לא הכתישה אותם רק שאמרה שאם יתן לה בעלה כמה מאות רו"כ תקבל ממנו ג"פ אח"כ ברחה מעירו ליעליסיוואטגראד וכפי הנשמע ילדה שם ועשתה דברים מכוערים וכעת הרחיקה נדוד ועקבותיה לא נודעו והבעל הוא רך בשנים ולא קיים עדיין מצות פ"ו וע"ז פלפל כת"ר בחכמה להתירו מכבלי העיגון הנה הגם כי למעשה אין רצוני להזדקק ולהכניס ראשי בהיתר זה מכ"ט ובפרט שקשה בכג"ז להשיג רשיון כנימוס מטעה"מ במדינה זו היכא שלא זכה ובעלת דינו עומדת לנגדו בדעה צלולה אבל רעה בדעותיה (יעו' ג"כ בס' חיים

ושלום אה"ע סי' ז דף כב) כמובן לנבון כמוהו ולא באתי רק להשיבו מפני הכבוד כי רב הוא בעיני ולרשום לכת"ר בקצרה דבמורדת לחודה כבר השבתי לאונגערין (להגאון בעל דרכי תשובה) והסכמתי לדעתו וב"ד דמותר לו לישא אחרת כהכרעת מרן הרמ"א (סי' עז ס"ה) יעו' ג"כ במהרי"ק שורש סג ושורש קא ובמרדכי פ' אע"פ (סי' קפו) וצרפתי ג"כ שם מה דלא רצתה לציית ד"ת הוי בכלל עוברת על דת וכמ"ש הגאון דב"ח אה"ע ת"א (סי' נא) ובכל זאת לא הסכמתי רק בהסכם ק"ר (ברשיון מטעה"מ) כמבואר בתשו' מהר"מ פאדאווה (סי' יג) והנה בנ"ד מצד הגב"ע די"ל דנאסרה עליו פלפל ג"כ כת"ר בסתירת דברי הרמ"א אה"ע מסי' א' ס"י לסי' ק"מ ס"ה שהקשה שם הב"ש ס"ק ו ובדברי הנוב"י (סי' ע) וצ"ב ורוצה כת"ר להסיר מהאומלל כבלי העיגון דחר"ג ע"י זיכוי גט עבורה הנני להעיר את כת"ר בדברי אבי זקני הט"ז שם ס"ק ו שתמה על המהרי"ק שהחמיר בזה ע"פ דעת הני ף שכ' דעבדא לא נפיק לחירות עד דמטא ניטא לידו ורק לענין חזרה הוא דזכין לעבד וכתב ע"ז א"ז הט"ז דהרי"ף אינו מחלק בין חזרה להתרה אלא בשחרור עבד דיש סברא קצת לומר דחוב הוא לעבד דבהפקרא ניחא ליה טפי וכו' משא"כ בהמירה דאין שם חוב בשום אופן בעולם רק זכות לחוד אמאי נצריך הגעת הגט לידה יעו"ש בט"ז ולפע"ד יש להוסיף נופך ולהמחיק קצת חילוק זה בין גט שחרור לגט אשה ע"פ שטת הרי"ף (והמעיין בסוגיא דגיטין פ"ק שם יראה שכן היא שטת רש"י יעו"ש ברא"ש ור"נ ודו"ק) דהנה בהא דזכין לאדם שלא בפניו כשנתבונן נראה שיש בזה שני טעמים א' מכח המקבל הזכות דהואיל וזכות היא לו אנן סהדי דניחא ליה והוי כאלו עשה המקבל להזוכה שיהיה שלוחו בדבר זה יעו' תוס' כתובות (יא ע"א) ד"ה מטבילין במ"ש דכיון דזכות היא לו אנן סהדי דעביד לי' שלית ואיכא עוד טעם שני מכח המזכה דגזה"כ הוא דאיש מזכה לחבירו ע"י אחר כמבואר בקידושין מב א (יעו' ג"כ בתוס' שם נו א דיה מתקיף ובירושלמי פ"ק דקידושין ה"ג בפלוגתא דרבי ורבנן גבי הראוי לזכות ע"י עצמו וכו' יעו"ש ודו"ק) והחילוק פשוט ומובן דאי משום אומדנא דאנן סהדי דניחא ליה א"כ לא מהני בעבד רק לענין חזרה שלא יוכל להשתעבד בו דבזה ודאי אנן סהדי דניחא לי' משא"כ לענין איסורא שיצא לחרות דאיכא ג"כ קצת חוב שמפסידו מש"כ שוב ליכא אנן סהדי אבל אי הטעם משום גזה"כ דמזכה ע"י אחר יד הזוכה מכח המזכה היא כיד מי שזוכה בשבילו וכידו ממש א"כ שוב ל"צ מטא לידו אף דמעורב קצת חוב דאסור בשפחה מ"מ כיון דבעקרו זכות הוא לו א"כ הוא משוחרר גמור מצד המזכה שהוא האדון כיון דיד הזוכה מידו הוא כיד העבד ממש ואדאתאן להכי א"כ בעבד הא בע"כ צ"ל דהזוכה אינו רק שלוחו של העבד ולא של האדון המזכה (וכמ"ש הגאון נוב"י חאה"ע (סי' עז)

לתרץ בזה קושית הגאון מהר"י מהאמבורג ז"ל דאיך מהני שליחות בשחרור עבד דהא כל המשחרר עובר בעשה ואשלד"ע והכריח הנוב"י דהשליח אינו שלוחו של המשחרר אלא של העבד יעו"ש] וא"כ כיון דלא מכח המזכה הוא בא אלא מכח העבד ובע"כ אנו צריכין לומר דהוה כאלו עשאו העבד שליח בדבר מכח אנן סהדי א"כ דוקא לענין שיעבודו שייך אנן סהדי משא"כ לענין איסור שפחה ל"ש אנן סהדי כיון דאפשר דלא ניחא ליה ואדרבא בהפקרא ניחא ליה ומשום הכי לא הוי גט עד דמטא לידו ועל פי זה בגט אשה באופן דזכות היא לה כגון בנאסרה וכדומה הדבר פשוט דבין אם היא מגזרת הכתיב ובין משום אנן סהדי הוי כמטא גטה לידה ומתגרשת תיכף בקבלת שליח את הגט ויש בזה לסתור ולבנות אכמ"ל דבעיקר הדין למעשה אין רצוני להזדקק מכ"ט וזה המעט רשמתי רק לכבודו הרמה אשר חד"ת הוטבו בעיני וגם רבות שמעתי ממנו לטוב: הדו"ש משה נחום ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא והגליל. שער השלישי שער כלל גדול בתורה:

ח"ג סימן יח

תשובה לכבוד הרב החריף ובקי וו"ח זית רענן מו"ה חיים יחיאל לאסקי מלפנים אבד"ק סאמפאלנע וכעת יושב בלאדו ולכבוד הרב החריף ובקי זית רענן מו"ה ישראל בר' רפאל פרידעל דומ"ץ בבאלעט סו"נ ללאדו בענין ג"פ שסדרו והיה חשש שומה על הבעל שגירש ובכל פרטי ההלכות המסתעפים מזה: [א] השגתי מכתבם ע"ד האשה בת טובים ורכה בשנים ואסורה בכבלי עיגון זה יותר משמנה שנים כי בעלה נשתגע אז וזה כמה שנים אשר הבריא אבל אשתו יראה לדור עמו שלא יחזור ח"ו לשטותו וכפי הגב"ע מהרב דק' לוטימירסק מן י"ט מרחשון שנה זו באו לפניו הזוג ביום ב' ח"י תמוז (עם כת"ר אחי האשה הנ"ל) ודברו הב"ד עם הבעל שיתן גט לאשתו ובתחלה לא רצה לגרש בשום אופן מכמה טעמים נכונים ורק אחר הפצרות ופיוסים נתרצה לגרש ובדקו אותו הב"ד הרבה שעות והשיב בטוב טעם ודעת על כל הבדיקות והשאלות כאחד האדם עד שלא נשאר להם שום ספק שהוא מדבר ושואל כענין בהשכל רק הרגישו מעין חוגה פרושה על פניו וראו אותו מדבר מעט רק ההכרח לו ומה שצריך להשיב וגם הרגישו שלא התפלל באותו יום כי באו לשם בבקר ושאלו אותם שבאו עמו אם כבר התפללו והשיב גם הוא שעדיין לא התפלל ואחר שעה שאלו אותו מדוע אינו מתפלל השיב שכבר התפלל בלאדז וכיחש שלא אמר כלל שעדיין לא התפלל ואח"כ בפניהם נטל ידיו לאכילה וברך בהמ"ז עכ"פ מפני שנראה להם כפי שדבר אתם שאיננו עתים חלים

ועתים שוטה (שיצטרך לחזקה בעתים ידועים) ומרוב הרחמנות סדרו להם ג"פ בתנאי שלא תשיג פטורים עד שיוצע הדבר לפני גדול הדור ויסכים להיתר ובעת סידור הגט השיב ג"כ בדעת והשכל וגם הודיע להב"ד שאביו נקרא לס"ת בשם מיכאל ג"כ (אשר לא היה נודע לא לאשתו ולא לגיסו והאמת הוא כדבריו) וסמכו עליו שראוהו בר דעת גמור כאחד האדם שנאמן על שם אביו. זה תוכן הגב"ע מלויטימירסק גם כתב כת"ר שבכל דיבוריו הוא מדבר כשאר אדם וכן בד"ת כפי יכולתו ובחן את בנו לפניהם בלימוד חומש עם פרש"י ועמד על טעותיו כהוגן וכן במלאכת הכתיבה כתב הכל כהוגן בכמה כתבים שונים רק דא עקא שאינו מתפלל ולא הניח תפילין זמן רב (זולת ביום שלפני הגט הניח תפילין בפני חמותו) וכששאלו אותו מדוע אינו מניח תפילין ענה ואמר כתוב אצל יעקב וידר וכו' ושבתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי לאלקים עוד אמר כי צריך להיות נזהר תמיד רק מאיסור דאורייתא אבל שאר דברים הכל לפי האיש ולפי הזמן עכ"פ מפני העיגון שיראו שלא יתחרט סדרו הגט והבדיקה עלתה יפה בשעת כו"נ ומקודם ולאחריו על הכל השיב כהוגן כבן תורה ובר דעת ומעכבים המעב"ד עד שישיגו היתר ע"ז כדת של תורה ודורשים חו"ד העני':

[ב] והנה אף שהבטחתי להם ע"י ידידנו הרה"ח ר' ישראל יצחק נ"י להשיב תיכף בכל זאת אל יפלא בעיניהם שנתעכב תשובתי כי האמת אגיד ולא אכחד קושט דברי אמת כי בכל פעם שלקחתי העט סופר בידי להשיבם הקיפוני טרדות וסיבות שונות אשר הפסיקו אותי מלהשיב ע"כ זחלתי ואירא אולי מאת ה' היתה זאת להשמיט עצמי מלהכניס ראשי בענין חמור כזה (ובפרט בסוג מעשה השוטים אשר כבר כתב מרן הרמב"ם פ"ט מהלכות עדות ה"י שאי אפשר לכוון הדעת בכתב) וגם דבר זה נלמד מתורת משה ה"ה הגאון הצדיק בעל חתם סופר אה"ע ח"א סו"ס פ' דבכעין זה יש למדקדק להשמיט עצמו מלהכניס ראשו בזה יעו"ש בלשונו הטהור ומשמים עכבוני בכתיבת תשו' זו יותר מערך עשר שבועות וכתבתי מעט שוב הקיפוני טרדין ונתעכב יום ויומים ועשרה ימים וכן כמה פעמים עד שאמרתי הלא דבר הוא דלא מסתייע מלתא ע"כ קבלתי עלי בקבלה גמורה שלא לסמוך בענין זה עלי דידי וכו' יעו"ש ואנן מה נענה אבתרי' אכן כאשר הודיעני שכן דעת מרן אדב"ע עיר וקדיש מגור שליט"א שאזדקק לזה ע"כ פקודתו שמרה רוחי ופניתי מעט להשיבם עכ"פ בקצרה והנה כת"ר שלחו לי גם המכתב מהרב דק' וולאשצאווא מקום דירתו של המגרש שהודיע להב"ד דלויטימירסק (כי לא יוכל להעיד על מהותו של המגרש שזה מחדש בא הרב לשם) שלפי השמועה מאנשי עירו האברך הנ"ל הוא חולה במרה שתורה זה איזה שנים ואינו מניח תפילין ואינו מתפלל

ועוד שאר דברים וע"כ הוא מחויב בדבר להודיע מזה שאפשר לא היה ידוע מזה להב"ד שסדרו הגט והנה באמת היכא שראו הב"ד בעת סדר הגט שהוא משיב ככל אדם ולא ידעו מזה שיש לו מר"ש שצריך בדיקה וחקירה אם דעתו ככל האדם היה מקום להסתפק אם שייך בזה כל מלתא דלא רמי' עלי' דאינש לאו אדעתי' (יעו' שבועות לד ע"ב ב"ב לט א ובמ"ש הרשב"א בחוה"ב בית א' ו' ע"ב דכל שאינו יודע עביד ולאו אדעתיה וכ"כ הכ"מ פ"ד מהלכות שחיטה בשם הפוסקים ואיפסק כן בש"ע יו"ד (סי' א) ס"ג יעו"ש בט"ז ס"ק ח וש"כ ס"ק ב וידוע ג"כ מ"ש הנוב"י מה"ת חיו"ד סו"ס טז ומה שיש לפלפל בזה יעו' ג"כ ביש"ש פג"ה סי' מב וט"ז יו"ד סי' קצ ס"ק ל וס"ק מ ונה"כ שם ותוה"ש שם ס"ק ז ומג"א (סי' תמז ס"ק ג) ושו"ת צ"צ (סי' סה) וחוט השני (סי' נה) דעפ"ז יש לפלפל בכל פרט ופרט ואכמ"ל) אכן באמת היכא דב"ד או שני עדים רואים איזה דבר שיסמכו אח"כ על ראייתם ועדותם ודאי פשוט דלא שייך לומר בזה כל מלתא דלא רמיא דכל מה שב"ד או עדים רואין ודאי מדקדקים היטב דהתורה האמינתם וכזה כתב הפרי תואר (סי' יח ס"ק ו) ואם ראו עדים בדקדוק שלא הביא כלל הסכין ולא שחט אלא בהולכה וכו' אין נראה לאסור ושרי יעו"ש ובודאי כונתו דבעדים הוי דבר ברור ול"ש לומר כ"מ דלא רמיא יעו' ג"כ חגיגה (כ' ע"א) בלבו לשמרו טהור וכו' ויש בזה לסלסל ולפלפל וא"צ דכ"ז אפי' לדעת הרב דק' וולאשצאווא שתשב אולי לא ידעו הב"ד מסדרי הגט ממצב בריאותו ג"כ היה מקום לצדד דמה שב"ד או עדים רואים להתיר איזה ענין ל"ש לומר בזה מלתא דלא רמיא אכן באמת לפמ"ש כת"ר ידעו הב"ד מזה ונתנו דעתם לבדקו א"כ ל"ש כלל חששא דלא רמיא:

[ג] אכן מה שחשש הרב מלויטימירסק כיון שהיה מוחזק לשוטה א"כ אף שנראה שנעשה חלים צריך שיבורר אח"כ שהוא פקח ובנ"ד הא גם בעת סידור הגט נסתפקו אם הוא בעל מ"ש א"כ עכ"פ לא יצא עוד מחזקתו שהוחזק לשוטה לכאורה חשש גדול הוא וכן היה מקום לומר בדעת הב"ש (סי' קכא ס"ק ד) גבי ע"ח שכתב היינו כשידוע הזמן שהוא חלים דכונתו ג"כ כיון שיש לו חזקת שוטה אינו יוצא מחזקה זו רק בידיעה ברורה וכנראה יש סעד לזה מדברי הש"ס יבמות (קיג ע"ב) גבי חרש דאי אמרת ע"ח ע"ש גרושי לא מצי מגרש יעו"ש ובע"כ טעמא ג"כ כיון דהוחזק לשוטה לפרקים יש להסתפק על כל שעה שמא עכשיו עת שטותו כ"ז שלא יצא בבירור מחזקה זו אכן אם נתבונן בזה יש לדחות סברא זו דהא אפי' באשה שהיא ע"ח וע"ש דחמור טפי דהא גזרו חז"ל שלא יגרשנה אפי' בעת חלימתה ועכ"ז כתב הבית יוסף (סי' קיש) בשם ר' שמשון בר' אברהם דכ"ז שאין לה וסת קבוע לשטותה אין לחוש בעת שנתרפאה שמא תחזור

שטותה (אף דשם החשש על להבא שמא תתרפא וע"ז יש מקום, לומר דלא מהני חזקה דפקחת יעו' ש"ס גיטין (כח ע"ב) ובתוס' קידושין (מה ע"ב) ד"ה בפירוש ובשו"ת נוב"י חיו"ד סי' נה נו ואכמ"ל) מכש"כ בבעל ע"ח וע"ש בודאי לא כתב הב"ש רק במקום שיש וסת קבוע לזמן שטותו (וכדמדמי' ליה שם לע"ח וע"ש גבי אשה והא גבי אשה כתב ר' שמשון בר' אברהם להדיא דמיירי דיש לה וסת) אז אין מוציאין אותו מחזקת שטותו בזמן הוסת רק בידיעה ברורה שנעשה חלים אז משא"כ כשאין וסת קבוע לזמן שטותו אזי אף דהוחזק לשוטה אם נראה חלים אח"כ אין צריך ידיעה ברורה (וכמ"ש הרשב"א בתשו' דאפילו אינו שפוי לגמרי) דכל שחזר לחלומתו מוקמינן ליה אחזקה דמעיקרא שהיה בריא וחזק קודם שנעשה שוטה וחזקה זו אלימתא להעמידו בחזקה זו אף שנעשה שוטה אח"כ כיון שחזר ונחלם אף בלא ידיעה ברורה ומוחזקת יעו' תוס' כתובות (עה ע"ב) ד"ה ספק במ"ש דאזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא שלא היה בו נגע אע"ג דאיכא חזקת טומאה כנגדה יעו"ש ודו"ק, ועפ"ז יש לחלק ג"כ בהא דיבמות (קיג) דגבי חרש לא שייך לאוקמא אחזקה דמעיקרא כיון דדרך החרשים לפי דברי הש"ס שם להיות ע"ח וע"ש בתמידות שוב לית ליה חזקת בריאות כיון דאישתני מכלל יתר בני אדם וכעין דאמרינן בבכורות (מב ע"ב) כיון דאישתני אשתני יעו"ש ובנ"ד אדרבא מסברא זו יש צד היתר כיון דאשתני ממצב שטותו שהיה מוחזק עד עתה והחלים אשתני ואמרינן דחלים הוא וכמ"ש הרשב"א (ויש לפלפל ג"כ בדברי התוס' יבמות (לא ע"ב) ד"ה וארעא וכתובות (כ ע"א) ד"ה ואוקי במ"ש דבע"ח וע"ש לא שייך להעמידו אחזקה כמו שהיא עתה יעו"ש ודו"ק ואכמ"ל) וכ"נ מלשון החב"ש (סי' א ס"ק מו) שכתב בדברי הרמב"ם (פ"ט מה"ע ה"ט יעו' בכ"מ שם ובב"י אה"ע (סי' קכא) מה שדקדק בלשון הרמב"ם) שכתב ונמצא דעתו משובשת תמיד כו' דנראה לו כונת הרמב"ם לאפוקי היכא דאישתני והבריא ואשמעינן דבשעה שהוא חלים ה"ה כפקח לכל דבריו יעו"ש בתב"ש ולכאורה אינו מובן דמאי קמ"ל בזה יעו' בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' ל) מ"ש בזה ולהנ"ל א"ש דקמ"ל דא"צ ידיעה ברורה וחלוטה לחלומתו אלא כיון דאישתני משטותו דמעיקרא אישתני וה"ה חלים כמש"ל בשם הרשב"א:

[ד] וראיתי להגאון חת"ס אה"ע ח"ב (סי' ב) שהחמיר ג"כ בענין זה שכתב בתוך דברי תשו' והנה הא דכתב הרמב"ם דאפילו שואל ומשיב כהוגן מחשיב שוטה היינו כל זמן דלא הדר ביה משטותו אבל אי הדר ביה כגון שמקפיד ביותר על מלבושיו שלא יקרעו וכדומה בכל הני סי' הדר לפקחותו וכ"כ בשמ"ח (סי' א ס"ק מו) אלא דהיה לו לפרש דדוקא דחזינן מלתא יתירתא סי' פקחת ולא סגי במה שאינו מקרע כסותו או אינו יוצא

יחידי דומיא דשור המועד דאינו חוזר לתמותו במה שרואה שורים ואינו נוגח אלא בעינן שיהיו תינוקות ממשמשין בו עיין ב"ק (כד א) וה"נ דכותיה עכ"ד החת"ס ולפע"ד מלבד דגם גבי מועד לאו הלכה פסוקה היא דלדעת הנומ"י בשם הרא"ש שם (יעו' ג"כ בשטמ"ק שם באורך) סגי אם לא נגח ג' ימים לחוד אלא אפי' לדעת הרמב"ם פ"ו מהלכות נזקי ממון ה"ז דפסק דחזרת המועד הוא דוקא שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח ג"כ אינו מובן דברי החת"ס דהתם גבי מועד מיירי שחזר ונגח בזה קאמרינן מאימתי חזרתו היינו דמה שלא נגח אחר שהועד יהיה עקירה למה שהועד ובנגיחה זו יהיה דינו כתם עד שיעידו אותו מחדש בזה אמרינן דבמה שלא נגח לחוד לא נעקר העדתו ולא חזר לתמותו כיון שנגח מחדש (וכדקיי"ל ג"כ גבי וסת בראתה ג' פעמים בזמן א' ואח"כ עברו ג' זמנים אלו שלא ראתה וחזרה וראתה פ"א חזר הוסת למקומו יעו' יו"ד סי' קפט סט"ו וט"ז ובש"כ וט"ז שם) ולהכי בעינן דוקא שיהיו התינוקות ממשמשין בו דבזה נעקר ההעדאה לגמרי וחוזר לחמותו משא"כ בנ"ד בעת חלומתו שלא חזר לשטותו בודאי סגי בעקירה זו אפי' אינו שפוי לגמרי וכמ"ש הרשב"א אמנם כן הגאון חת"ס שם בתשו' ד' הביא בשם הגאון מהרש"ק מבראדי שלדעתו ושכן מצא כתוב על הספר מהגאון דק' ווארשא דהא דכתב הרשב"א בעת חלומתו אין לדקדק עליו כ"כ ויגרש כמ"ש הב"י היינו לדעתו דס"ל אין שוטה אלא אם יש לו סי' האמורים בש"ס חגיגה וירושלמי ומכיון שחזר בו מאלו שוב מחזקינן בעתים חלים אבל לדעת הרמב"ם דנעשה שוטה בכל דבר שנשתבש א"כ פשיטא דאין מחזיקינן אותו לחלים עד אחר בדיקה מרובה ונהי דבמוחזק בחזקת בר דעה ובריא מקילין ולא מחזקינן בשוטה עד שיהיה שוטה גמור ועדיף חזקת גופו מחזקת א"א שלה מ"מ אחר שכבר הוחזק בשוטה אין להחזיקו בבריא עד שיהיה בריא אולם וחזקת א"א עדיף וכתב ע"ז החת"ס דדברים אלו ראוים למי שאמרם אכן לפמש"ל אות ג לדקדק בלשון הרמב"ם א"כ מבואר להיפוך מסברא זו דאף לשטת הרמב"ם דנעשה שוטה בכל דבר שנשתבש מ"מ היינו דוקא כשדעתו משובשת כן תמיד משא"כ כשאשתני משטותו דמעיקרא אישתני לשבח וה"ה חלים אע"פ שאינו שפוי לגמרי וכדעת הרשב"א ובפרט לפמ"ש בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ח אות ג) בכוונת דברי הירושלמי (גיטין פ"ז ה"א ותרומות פ"ק ה"א) דמתיר בעתים חלים אף בלא נשתפה לגמרי ויהי' עוד עתים שוטה ומזה הוא דלמד הרשב"א דינו (דאע"פ שאינו שפוי לגמרי) דלכאורה בשעה שהוא חלים מנא ידעינן דלא נתרפא לגמרי ויהיה עוד עתים שוטה א"ו דכשהוא עתים שוטה אף בימי חלימתו אינו שפוי לגמרי וסימני חליו ניכרים

עוד בגופו ועכ"ז מתירין בעת חלימתו יעו"ש עכ"פ אי נימא דכן מבואר בירושלמי א"כ דין זה ודאי אליבא דכ"ע ובודאי דגם לדעת הרמב"ם כן הוא כמשמעות הירושלמי וכמש"ל: [ה] אמנם כן כל מ"ש הוא אפי' במקום שהוחזק לשוטה גמור ע"י סי' המבוארים בש"ס אם ראינו שנתרפא ה"ה כחלים אע"פ שאינו שפוי לגמרי מכש"כ ברד דגם בעת חזקת שטותו יש מקום לחקור אם הוא בכלל שועה כיון דלפי הגב"ע גם בעת שטותו לא היה לו סי' המבוארים בש"ס חגיגה ג' ובירושלמי תרומות ולדעת כמה פוסקים לא מקרי שוטה רק בסי' המבוארים בש"ס א"כ בלא"ה לדעתם אפי' בעת שטותו היה יכול לגרש אכן בעיקר פלוגתת הראשונים גבי סי' שוטה קשה להכריע ולהכניס ראש וכבר פלפלו בזה גדולי האחרונים בתשו' אור הישר ולכאורה מדברי הש"ס חגיגה שם דמקשה אי דעביד להו דרך שטות אפי' בחדא נמי וע"פ דברי התוס' שם ד"ה דרך שכתבו דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת, שוטה לכל דבר יעו"ש מוכח כשעת הרמב"ם דאל"ה מנ"ל להש"ס להקשות כן על ר"ה דלמא ס"ל כשם דבעשיות שטות באחד משאר דברים לא מחזיקינן אותו לשוטה לכל דבר כמו כן בעושה דרך שטות א' מג' דברים אלו אינו מוחזק לשוטה עד דעביד לכולהו א"ו כדעת הרמב"ם דכל שעושה דרך שטות איזה דבר שיהיה ה"ה בחזקת שוטה לכל דבר מכש"כ א' מדברים אלו (והיינו בס"ד דמקשה דלא אסיק אדעתיה עוד הך סברא דגם בעביד דרך שטות בא' מסי' אלו תלינן באימור ודו"ק) אכן אי משום הא לא איריא דהתוס' לשיטתו יבמות (קיג ע"ב) דכבר כתבתי בתשו' אחת להוכיח בדרך החידוד קצת דהתוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם (פ"ט מה"ע ה"ט) דמי שדעתו משובשת בא' מן הדברים בכלל שוטה יחשב דהתוס' יבמות שם ד"ה יצתה הקשו על הירושלמי שם ה"א (סט א) דהוי מצי למימר איכא בינייהו יודעת לשמור את גטה ולא את עצמה כדאמר בש"ם דידן כו' יעו"ש ולכאורה לפי דברי הב"י (סי' קיט) דשיטת הירושלמי דתרומות הוא דצריך כל ג' סי' ושיטת ש"ס דידן דאפי' בחד מהנך סי' סגי א"כ מאי קושיא דהירושלמי לשטתו אינו יכול לומר גבי שוטה א"ב יודעת לשמור את גטה ולא אח עצמה דהא לא מיקרית שוטה רק בג' סימנים וחד מינייהו מאבד מה שנותנים לו (ואף דתני נמי מקרע כסותו מ"מ יראה דמקרע דדמי למאבד חגיגה (ד ע"א) ג"כ אינה יכולה לשמור את גטה דתקרענו לקרעים ובלא"ה יש בזה לסתור ולבנות ואכמ"ל) ושוב אינה יכולה ודאי לשמור אח גטה משא"כ לשיטת ש"ס דידן דפסקו דאפי' בחד מהן סגי וא"כ שפיר משכחת לה דיש לה א' משאר סי' שוטה ואינה מאבדת מה שנותנים לה וע"כ יכולה לשמור גטה ומשו"ה אמרו בש"ס דידן א"ב גבי שוטה דיכולה לשמור גיטה ואינה יכולה לשמור עצמה ועפ"ז אמרתי דמוכח דשיטת התוס' כשיטת

הרמב"ם (יעו' בשו"ת בית אפרים חאה"ע (סי' פט) ד"ה גלוי במ"ש דדברי התוס' חגיגה שם (ד ע"א) ד"ה או הוא דלא כשיטת הרמב"ם ויש לפלפל בדבריו אכמ"ל) דגם בשאר סי' שאינם מבוארים מיקרית שוטה וע"כ שפיר כתבו דגם בירושלמי מצי למימר א"ב דיודעת לשמור את גטה וכו' והיינו דאף דמאבד מה שנותנים היא א' מג' סימני שוטה הא מ"ל דהוית שוטה ע"י שאר סי' (וכמ"ש גדולי האחרונים דגם לר"ה דבעי כל הנך ג' סי' היינו משום דאיכא למיתלי באימר כו' בעינן כולהו משא"כ בשאר שטותים סגי בחד לכ"ע ואדאתאן לסברא זו יש לפלפל ג"כ במש"ל ודו"ק ואכמ"ל) ולפ"ז י"ל דהרבינו שמחה דס"ל דלא מקרי שוטה רק בג' סי' אלו הוכיח כן מהירושלמי לאידך גיסא והיינו דמשו"ה לא אמרו שם א"ב ביודעת לשמור גיטה כיון דבשאר שטותים לא מקרית שוטה רק בג' סימנים אלו דחד מינייהו מאבדת מה שנותנים לה שוב אינה יכולה לשמור גם גטה כמש"ל ודו"ק זת"ד שכתבתי בתשו' א' [אח"ז כתב לי ידי"נ הרב הגאון המובהק אבד"ק ברעזאן שליט"א דמ"ש להוכיח מתוס' יבמות (קיג) דס"ל כהרמב"ם כבר העיר בזה בשו"ת בית שמואל אחרון (סי' ט) ובשו"ת ס' יהושע אה"ע (סי' עא) האריך לדחות ד"ז אכן בהשיגי ס' ב"ש אחרון ראיתי שם דלא כתב להוכיח דהתוס' ס"ל כשטת הרמב"ם אלא דהרבינו שמחה הוציא דינו מהירושלמי ע"פ קושית התוס' יעו"ש ודו"ק] עכ"פ לפמ"ש בתשו' דברי התוס' דחגיגה פשוטים דאזלי לשיטתם ביבמות (קיג) אבל משטת הש"ס דחגיגה אין הכרח דוקא לשטת הרמב"ם דלדעת שאר הפוסקים קו' הש"ס על ר"ה היא כפשוטו דאף דבעשיית שטות בא' משאר דברים אינו מוחזק לשוטה הוא משום דשאר מעשי שטות אינם מסי' שוטה כלל לדעתם (והיטב אשר דבר בזה הגאון ב"ש אחרון שם דהסוגיא דחגיגה שם מוכח כדעת ר"ש דת"ר איזה שוטה וכו' וקשה וכי נעלם מאתם דעת שוטים דמי שיעשה מעשה שטות הוא שוטה א"ו דאפילו עושה מעשה שטות לא מקרי שוטה רק הני דמנו חז"ל יעו"ש) משא"כ הנך סי' דמנו בברייתא דאתברר לחז"ל דהמה סי' המחזיקים לשוטה שפיר מקשה הש"ס על ר"ה דאי בעביד להו דרך שטות אפי' בחדא מהני יתחזק לשוטה טרם דאסיק אדעתי' סברת התרצן דתלינן באימר הסברא ברורה בעיניו דבחד סי' ג"כ סגי שיתחזק כמו דבאמת כן דעת ר' יוחנן וכדאמר בירושלמי דתרומות מסתברא כר' יוחנן והכי איפסקא הלכתא בש"ע יו"ד (סי' א ס"ה) ויעו' בב"י אה"ע (סי' קכא) שכתב שכן פסק הרא"ש והרמב"ם: [ו] ובאמת מה שהאריך הב"י שם (סי' קכא) להוכיח דהנך דנקט בש"ס לדוגמא בעלמא נקטי' וה"ה לשאר דברים כל שנראה שהגיע לשטות גדול דלא כדעת רבינו שמחה ואח"כ הביא דברי הריב"ש (סי' תסח) שכתב בסוף דבריו ואמרינן נמי בפ' מי שמת (קנה ב) האי שטותא יתירא

חזא ביה דמשחרר לכולהו עבדי' דמשטחת לשון הב"י נראה קצת דמסוגיא זו ג"כ ראיה לדבריו שלמעלה דבכל מיני מעשה שטות נחשב לשוטה ואינו מובן ראי' זו דהא משחרר עבדיה הוא כמאבד מה שנותנים לו דנכלל בסי' הד' דברים המנויים בחגיגה ונראה יותר דגם כונת הב"י כן הוא דשטות זה הוא כמאבד מה שנותנים וכנראה מדברי הב"י (סי' קיט) שהעתיק דברי רבינו שמחה שכתב ועיקר סימן זה המאבד מה שנותנים לו דומיא שטותא יתירתא חזא ביה דהוה משחרר עבדו יעו"ש עכ"פ מצינו לכמה גדולים (הו"ד באור הישר) שסמכו להקל במקום עיגון על דעת הפוסקים דלא מקרי שוטה רק בסי' המבוארים בש"ס והגם כי חלילה לנו להכריע נגד דעת הרמב"ם וסייעתו מ"מ הא יש לנו עמוד גדול לסמוך על הגאון מהרי"ט שניות חאה"ע סי' טז (מא ע"ג) דאף הרמב"ם לא קאמר אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר יש לחוש שמא נתחלף לו דבר בזולתו מאחר שלפעמים אינו מכיר דברים שסותרין זא"ז משא"כ כשאנו באים לקיים דבר עמו במקח וממכר או בגיטין וקידושין ומסברי ליה וסבר ה"ה כפקח יעו"ש ויעו' בכנה"ג (סי' מד הג"ט אות ב) שהעתיק דברי המהרי"ט לענין קידושין וכן בסי' קכא בהגב"י אות יא כתב ג"כ אבל הפתאים ביותר שכ' הרמב"ם פ"ט מהלכות עדות שהם פסולין לעדות גירושיו גירושין מורי ח"ב (סי' טז) יעו"ש דמבואר שדעתו כן להלכה ויעו' בסמ"ע (סי' לה ס"ק כא) במ"ש ע"ד המחבר שהוא לשון הרמב"ם היינו לדין פסול אבל לאו שם שוטה עליו יעו"ש ואולי כונתו כדברי המהרי"ט דלדין או לעדות שהוא על העבר פסול אבל לאו שם שוטה עליו לדבר ההוה כגון קידושין וגיטין וכבר כתבתי זה כ"ב שנים תשו לווויניצא (נדפסה בספרי מנחת משה חאה"ע סי' ח) להקל בכג"ז במקום עיגון (יעו"ש דהיה עוד צד להקל מטעם הקידושין אכן כמה צדדי היתר שכתבתי שם שייכים גם בנ"ד יעו"ש מאות א' עד אות ד' וקצת אות ד' בכלל ואין לכפול הדברים שנדפסו בספרי) ויש להוסיף נופך בסברת המהרי"ט ע"פ דברי הש"ס (חולין יב) דקטן אין לו מחשבה אבל מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אמרינן ולפ"ז יש מקום לומר כן בשוטה דאין לו דעת דבשוטה מוחלט דיש לו סי' המבוארים בש"ס אין לנו שום ספק בדעתו ומעשיו שודאי אינם כלום אכן באותן הפתאים שכ' הרמב"ם שדעתם משובשת תמיד יש לנו ספק בדעתו המשובשת ורק ע"י מעשיו נתברר מחשבתו ע"כ בקידושין וגיטין דעושה מעשה הגט או הקידושין וכדומה המורה על הבנת דעתו בזה אמרינן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דמחשבת בר דעת הוא ויש להעמיס סברא זו בלשון המהרי"ט שם שכתב ואנו מכירין שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא וה"ה כפקח לכל מה שהוא עושה בדעת שפוי' לפנינו עכ"ל הזהב והיינו שאנו מכירין הבנתו ע"י מעשיו שעושה

בדעת שפויה) משא"כ בעדות דמבואר בריש פ"ק דמכות דלאו דלא תענה הוי לאו שאין בו מעשה ושוב ל"ש לומר בעדות מחשבתו נכרת מתוך מעשיו ע"כ שפיר כתב הרמב"ם דאותן הפתאים שאינם מכירים דברים הסותרים זא"ז המה בכלל השוטים והיינו לעדות דוקא כמ"ש המהרי"ט אכן אם נתבונן קשה להעמיס חילוק זה בשטת הרמב"ם דהן אמת דהרמב"ם פי"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב' כתב הפכו בהן קטנים כו' שאם היתה מחשבה של קטן ניכרת מתוך מעשיו מחשבתו מועלת מדבריהן יעו"ש מ"מ הא בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין ה"ו כתב הרמב"ם קטן אין לו מחשבה אפי' היתה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אינה מחשבה להקל אלא להחמיר יעו"ש ובמלמ"ל שם פי"ד מהלכות פה"מ ה"ב ושם פי"ד מהלכות טומאת אוכלין ואכמ"ל דעכ"פ אי נימא דהפתאים המה כקטנים א"כ לא נוכל לומר מחשבתם ניכרת מתוך מעשיו בגט וקידושין אף לקולא זולת, אי נימא דרק בקטן אנו רואין שהוא קטן משא"כ בפתאים אלו דיש ספק בעיקר מחשבתו ודעתו שפיר י"ל דסברת המהרי"ט בעצמה ראוי' למי שאמרה דע"י המעשה שעושה לפנינו בדעת שפויה נתברר לנו מחשבתו ודעתו דה"ה כפקח וה"ה ככל גדול בר דעת כמובן גם יש לצרף בזה דעת הנוב"י המובא באור הישר ובבית מאיר (סי' קכא) דאפי' שוטה גמור שהיה עושה כל דברי שטות המפורשים והוחזק בהן אפ"ה הגט שנותן בב"ד והב"ד מלמדין אותו כנהוג אין לך גדול עומד על גביו יותר מזה ומהני לפי דברי הירושלמי (פ"ק דתרומות ה"א) חשו"ק שקדשו כו' בינן לבין עצמן אין קידושיהן קידושין בינן לבין אחרים קידושיהן קידושין דמה שתמה התו"ג שם דהיכי משכחת לה קידושין בינו לבין עצמו והוכיח מזה דמיירי בקידושי אפר פרה כבר תירץ הגאון נודע בשערים שם סי' קכא סוס"ו דכאן לא מהני מה שאחרים רואים בלבד רק שמלמדים אותו להיות מחשב לקנות האשה ובינו לבין אחרים היינו שעמדו על גביו ולמדוהו עניני הקידושין ובינו לבין עצמו מיירי שאחרים ראו את הקידושין רק שלא עסקו עמו בעניני קידושין יעו"ש (וכתבתי מזה ג"כ בספרי מנחת משה שם אות ה):

[ז] ואדאתאן להכי לצדד מפני מעשה הב"ד שעל פיהם נעשה כל סדר הגט ודיבורו ועשייתו הנה עפ"ז יש מקום ליישב דברי הרמב"ם שם (פ"ט מה"ע ה"ט) שכתב השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצות וכו' שתמה שם מרן הכ"מ דהיכן איתא הטעם שהוא פסול לפי שאינו בן מצות וגם הלח"מ שם הקשה דלמה לי הך טעמא גבי תו"ש הא טעמא הוא דכיון דמיעטה תורה קטנים דלאו בני דעה נינהו ה"ה שוטים וחרשים דהוו דכוותייהו יעו"ש שהעלו בצ"ע וכת"ר מפלפל בזה קצת ולפמש"ל א"ש דבאמת יש להבין הא במתניתין דריש תגיגה תנן הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן (ופרש"י דלאו

בני דעה נינהו ופטורין ממצות) וע"ז קאי הברייתא (שם ג ע"ב) דת"ר איזה שוטה וכו' והנה המהרי"ל בתשובה (סי' קצו) במה דמפלפל אם קיים מצות פ"ו בבן חרש ושוטה כתב בתוך דבריו אי משום לשבת יצרה איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בן חכם ואי משום דרב אסי דמייתי התם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מצות הוא ופקחים מוזהרים עליו דאי הוי כבהמה יחשב שחיטתו אפי' אחרים עומדים על גביו כשחיטת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסול מזבחת ואכלת עכ"ל המהרי"ל בתשובה וכדברים אלו כתב ג"כ הב"י אה"ע (סי' א) בשם מצאתי כתוב וכ"כ התב"ש (ס' א ס"ק מט) בשם המהרי"ל דחרש ושוטה בני מצות נינהו ופקחים מוזהרים עליהם יעו"ש וקשה דאיך יפרנס המהרי"ל דברי הש"ס דחגיגה דתו"ש פטורין מראי' דפירש"י דפטורין ממצות וכמבואר בש"ס שם (ג ע"א) להדיא שוטה וקטן פטורין אף מן השמחה הואיל ופטורין מכל המצות האמורות בתורה ובע"כ צ"ל בדעת המהרי"ל דבאמת שוטים המה בני מצות ופקחים מוזהרין עליהם ומה דפטורים הוא רק מפני חסרון דעתם אינם יכולים לקיים המצוה כתקנה מפני שאינם יכולים לכוון דעתם בעשיית המצוה (ואפילו למ"ד מצות א"צ כונה (ר"ה כת א) אבל עכ"פ צריך שיהיה בו דעת לכוון) וע"כ סוג המצות כשחיטה וגיטין וכדומה דמהני סיוע מאחרים המכוונים דעתם במה שעוע"ג ומזהירים אותם מה לעשות בודאי מהני עשייתם כיון דבגופם בני מצוה נינהו וע"כ באמת שחיטתם כשרה וגיטם גט (וזה ג"כ כונת המהרי"ל במה דסיים שה וכן לענין מצוה וגט הוי מהני שליחותייהו אלא דאין להם דעת יעו"ש והיינו כ"ז דליכא סיוע מאחרים העומדים ע"ג לכוון דעתם) ועפ"ז יש להעמיס כונה זו בדברי הרמב"ם כדעת המהרי"ל וע"כ בגיטין וכדומה מהני מה דנעשה בידם ע"פ ב"ד וכדומה אכן סוג מצוה דאי אפשר לקיימו ע"י סיוע אחרים דהיינו עדות דצריך שיהיה הגדת העדות מפי עצמו ואין לזרים חלק אתו לסייעו בעדותו (יעו' ג"כ ש"ם כתובות (כ ע"א) מדכר חד לחבריה ושם ע"ב אנא הוא דרמי אנפשאי ודו"ק) וע"כ שפיר כתב הרמב"ם בהלכות עדות דוקא הטעם לפי שאינו בן מצות והיינו שאינו במצוה זו דהגדת עדות כיון דלא מהני בזה הטבת הכונה ע"י סיוע מאחרים כמובן (ויש בזה לפלפל ולסלסל קצת יעו' ג"כ ברמב"ם פ"ב מהלכות חגיגה ה"ד ויש מקום לומר דראי' ג"כ היא בסוג מצוה זו דלא מהני סיוע מאחרים להטיב הכויה שנאמר יראה כל זכורך אל פני ונאמר בעלותך ליראות את פני ה' והיינו שיתראה לפני ד' כולו בחומר וצורה מפנימות לבבו וכונה עצמיות בלא עזר זולתו יעו' ג"כ רמב"ם שם פ"א מהלכות חגיגה ה"א ופ"ב ה"א ובפי' המשנה להרמב"ם בחגיגה שם במ"ש ואמר במצות

הקהל למען ישמעו ולמען ילמדו ולמדנו מזו הראיה שהיא בשנה השביעית לכל ראיה שאינה חובה על השוטה עכ"ד יעו' ג"כ שם ג' ע"א גמר ראייה מהקהל יעו"ש ודו"ק):
[ח] אמנם כן אחרי התבוננות לא נוכל להעמיס בדברי הרמב"ם כדעת המהרי"ל דשוטה בר עשיית מצוה הוא דהא כתב הרמב"ם פ"י מהלכות מלכים ה"ב בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו כו' שאינן מצווין על קידוש השם ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות עכ"ל הזהב מבואר מדבריו דמעשה שוטה לאו מעשה אדם הוא כעשיית בר מצוה ברצונו אלא כמעשה בהמה דשוטה אנוס הוא בכל מעשיו וכן מבואר בתנא דבי אליהו סא"ר פי"ד צא ולמד מן השוטה שעובר בשוק וכו' כשתנטל ממנו דעה ה"ה חשובין כבהמה חי' ועופות יעו"ש (שהוא נגד דברי המהרי"ל) ויעו' ברש"י שבת (קנג א) ד"ה האי אדם במ"ש ויש במינו שחייב במצות ואתו לאיחלופי מבואר ג"כ דרק משום אתי לאיחלופי דתמונתו כאדם משו"ה אחמור מנת ליה אבל אי לאו משום אחלופי שוה כחמור לענין מצוה יעו' רש"י (ב"ק נד ע"ב) ד"ה מין במ"ש ואפי' הוא שוטה מין בן דעת הוא ודו"ק ויעו' רש"י גיטין (כג א) ד"ה דלאו דנראה דחש"ו לאו בכלל איש הוא ועפ"ז יש מקום לומר דלאו בכלל אדם הוא ג"כ וכמו דממעטינן אונס מהאדם בשבועה (שבועות כו א) יעו"ש בפירש"י ד"ה האדם שיהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו כן נתמעט ג"כ שוטה מהאדם דאין לבו עליו ומשו"ה דעת הרמב"ם בהלכות מלכים דשוטה אנוס הוא בכל מעשיו ולאו אדם הוא בשעת עשייתו ויעו' ג"כ בהלכות קטנות ח"ב (סי' לז) בהורג חו"ש כיון דאינן בני מצות פטור יעו' ג"כ שם (סי' לח) לענין אם מחללין להם את השבת שכתב ג"כ מדברי רש"י שבת הנ"ל דמשמע דאין נקראין אדם אלא משום דאתי לאחלופי כלומר בצורת אדם כמו הקוף ומטעם זה י"ל דאין מחללין עליהם השבת יעו"ש ואדאתאן להכי יש מקום לומר בדברי הרמב"ם דהלכות עדות לאידך גיסא דאף דמיירי שם רק מעדות בתחלת דבריו דמיירי בסתם שוטה מוחלט (דהיינו בסי' שהחליטו בש"ם דהוי שוטה) כתב טעם כולל לפי שאינן בני מצות (ונ"מ דלא מהני מעשיו אפי' בגטין וקידושין לדעת הרמב"ם כיון דלאו בסוג אדם הוא כמש"ל דאי מטעם דלאו בני דעה הוי מהני סיוע אחרים המכוונים דעתו וכדעת הנוב"י אבל הרמב"ם ס"ל דהאי דירושלמי מיירי באפר פרה כמש"ל יעו' ש"ס יומא (מג א) ופרה פ"ה מ"ד ובר"ש שם מה שהביא בשם התוספתא פ"ד דנראה ממקומות אלו דהירושלמי ג"כ מיירי באפר פרה ואכמ"ל) ובסוף דבריו שהוסיף דגם מי שדעתו משובשת בדבר מן הדברים אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים ה"ז פסול ובכלל שוטים יחשב וכן אח"כ בהלכה י' שהוסיף הפתאים ביותר שאין מכירין

דברים הסותרים זא"ז כו' הרי אלו בכלל השוטים יעו"ש היינו דבכלל שוטים יחשבו (אבל לא מטעם שוטה דרישא דאינו בר מצוה כלל) אבל המה בני מצוה כיון דשואלים ומדברים כענין בשאר דברים ורק למצוה זו דעדות פסולין המה וכמ"ש המהרי"ט בתשו' כיון שצריך להעיד על מה שעבר כבר ויש לחוש שמא נתחלף לו דבר בזולתו מאחר שלפעמים אינו מכיר דברים הסותרים זא"ז (וגם מטעם שכתבתי לעיל אות ז' דלא מהני בעדות הטבת הכונה ע"י אחריה) אבל בגיטין וקידושין וכדומה שאנו באים לקיים דבר עמו ומסברי לי' וסבר ה"ה כפקח וכמ"ש המהרי"ט כן נראה לדקדק בלשון הרמב"ם גם יש לצרף בזה מ"ש המהרי"ט שם הנה זה אע"פ שאפשר שלא יבין עניני הדברים כשאר העם מ"מ מכיר הוא הדברים שסוחרין זא"ז על הן הן ועל לאו לאו אלא שיש בו טפשות בדברים שלבו חפץ כמו פתן חרש יאטים אזנו והוא מכלל הטפשים עקשי הלב לא מפני זה יהיו מכלל הפתאים שהזכיר הרמב"ם ז"ל עכ"ל המהרי"ט א"כ גם בנ"ז כפי הגב"ע יש מקום לומר דאפי' בעת שטותו הדעת נותנת שהוא אז רק בכלל הטפשים עקשי הלב שכתב המהרי"ט ולא בכלל הפתאים שכתב הרמב"ם יעו' ג"כ בתב"ש (ס' א ס"ק נא) מה שחילק בין שוטה לטפש ויעו' בתשו' הריב"ש (סי' תסח שכ"ט) מה שחילק דאין ב"ד ממנין אפטרופס אלא לשוטה גמור אבל לא לטפש אע"פ שאינו יודע בטוב משא ומתן יעו"ש בסי' רך וכן יש להמתיק חילוק זה בלשון הכתוב דברים (כח כח) יככה ה' בשגעון וכו' אח"כ שם ל"ד והיית משוגע דקשה לכאורה במספר צ"ח קללות מדוע נחלקה קללה א' לשנים ומדוע בפסוק כ"ח מייחסו לפועל אמת יככה ה' ובפסוק י"ד בלא יחוס הפועל רק והיית משוגע גם יש להבין לפמש"ל דשוטה לאו בר מצוה הוא כלל ואנוס הוא בכל מעשיו ונטלה ממנו הבחירה א"כ מה זו קללה דנפטר מן המצות וכעין קו' הש"ס ל"ת א' על עמד והתירן להם איתגורי איתגר א"כ מצינו חוטא נשכר יעו"ש ע"כ נלפע"ד דזה כונת המתרגם אונקלס כי בפסוק כ"ח מתרגם ימתינך ה' בטפשותא ובפסוק ל"ד ותהי משתטי מחיזו עינך היינו דבתחלה רבצה עליו קללת ה' בטפשותא כמו פתן חרש יאטים אזנו שאינו מבין במשא ומתן אבל חוב המצות עודנה עליו ואח"כ ממילא מרוב הצרות ממראה עיניו תתבלבל דעתו עד שישתטה ויצא מכלל בן אדם ותתבטל בחירתו ג"כ כמש"ל דשוטה אנוס הוא בכל מעשיו ויהי' פטור מן המצות ג"כ:

[ט] עוד יש היתר בנ"ד שעמד בזה גם רו"מ דאפי' לדעת הרמב"ם נראה דוקא בעושה מעשה שטות כנראה משטחת לשון הרמב"ם ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים אלא כל מי שנטרפה דעתו כו' והיינו ג"כ בעשיית דבר ע"י טירוף הדעת כברישא וכן נראה מלשון הרב המגיד פכ"ט מהלכות מכירה הלכה ד' ובפ"ק דחגיגה

נתבאר איזה שוטה והוא כל שעושה מעשה זר דרך שטות יעו"ש והיטב אשר דבר רו"מ (לתמוה עפ"ז על דברי הפרמ"ג יו"ד במש"ז (ס"ק יב) מ"ש ומכאן תראה שאין כו' מאבד שזורק בידים אלא שאין מניח במקום המשתמר יעו"ש דהא שוא"ת הוא אלא דזה יש לדחות דמה שמניח במקום שאינו משתמר הוי כמעשה שטות דמאבד מה שנותנים לו יעו' ג"כ רש"י ב"ק (ד ע"ב) ד"ה כל הנך במ"ש דהנך ד' שומרים הן עצמן הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי יעו"ש) דבנ"ד שאין עושה שום מעשה שטות רק מה שאינו מניח תפילין ואינו מתפלל וכדומה דשוא"ת היא לא מקרי שוטה בזה אף לדעת הרמב"ם, אמת דיש להעיר קצת מדברי הש"ס דסנהדרין (סח א) ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפליו כו' אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה ופרש"י שאלו היתה דעתו מיושבת היה חולץ תפיליו יעו"ש דלכאורה מבואר דתפס לסי' טירוף אף דלא עשה שום מעשה שטות חלילה רק בדיבור שגער בבנו והעדר עשיה מחליצת תפיליו, אכן באמת ז"א דהתם י"ל מה שמנע לחלוץ התפילין הוי כמעשה וגם מפני שהיה חולה מאד ע"כ הוי סגי ליה באומדן דעת זה שמנע לחלוץ התפלין לחשבו שהוא קרוב למות וכמ"ש רש"י שם וקרוב הוא למות שאלו כו' יעו"ש וגם אין ראיה משם דבאמת טעה בו בנו וכאשר השיב ר"א דעתו ודעת אמו נטרפה האיך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כו' יעו"ש ואין להאריך בזה כיון דסברא זו כבר כתב בשו"ת מהרי"מ מבריסק (כי' ל) בשם תשו' גאון א' שבס' אור הישר דדוקא בעושה מעשה שטות בידים לשוטה יחשב אף דבשאר דברים הוא שואל ומשיב כהוגן אבל אם הוא רק מדבר דברים של שטות ואינו עושה מעשה בידים אף לדעת הרמב"ם לא יחשב לשוטה וכ"כ בשו"ת בית אפרים חאה"ע (סי' פט) בשם תשו' הגאון נוב"י באוה"י שם וכן נראה מדברי הב"ח יו"ד (סי' א) שכתב על דברי הרמב"ם הנ"ל ומשמע מדבריו דלאו דוקא הני אלא דה"ה לעושה דבר מן הדברים דרך טרוף ושבוש הדעת בכלל שוטה יחשב יעו"ש וכ"כ הלבוש שם ס"ה ושאר דברים הדומין לאלו שעושה אותם דרך טירוף ושבוש הדעת ואפי' בדבר א' מאלו שעושה אותם דרך שטות בכלל שוטים יחשב יעו"ש וכ"כ הישש"ש פ"ק דחולין דין ד' ושוטה נקרא היוצא יחידי וכו וכן כשעושה איזה דברים דרך שיבוש וטירוף הדעת בכלל שוטה הוא יעו"ש דגם על דברי הרמב"ם פ"ט מה"ע כתב דמשמע מדבריו דכל הני לאו דוקא אלא ה"ה לעושה דבר מן הדברים דרך טירוף ושיבוש הדעת בכלל שוטה יחשב וכ"כ בשמ"ח (סי' א סכ"ט) לאו דוקא אלו אלא ה"ה בעושה דבר אחר דרך שיבוש וטירוף הדעת לשוטה יחשב וכן הוא לשון הב"י ביו"ד שם וה"ה לעושה דבר וכו' יעו"ש וכן בתשו' אבי זקני מהר"י ווייל (סי' נב) דס"ל ג"כ כדעת הרמב"ם כתב דאטו אי אינו מקרע

כסותו וכו' ובשאר כל דרכיו הוא עושה שטות דלא נקרא שוטה אתמהה וכו' מבואר ג"כ דוקא עשיית איזה שטות עכ"פ מכל הנך דוכתי מבואר דגם לדעת הרמב"ם דוקא בעשיית דבר שטות כדוגמת אלו דחשיב הש"ס בכלל שוטה יחשב אבל לא בשוא"ת כמש"ל:

[י] ועוד יש צד היתר דהא בנ"ד כפי שטחת לשון הגב"ע נראה שהיה רק בעל דאגה ומרה שחורה אשר מלשון רש"י חגיגה שם (ג' ע"ב) אהא דאמרינן אימור גנדריפס אחדי' כתב אני שמעתי חולי האוחז מתוך דאגה ועפ"ז מבואר דזה לאו בכלל שוטה יחשב ויעו' ג"כ בתשו' הרא"ש כלל מ"ג ס"ג המובא בטור אה"ע (כי' קנד) ובש"ת חת"ס אה"ע ח"ב (סי' ב) ד"ה ונראה וד"ה ומאי דקמן במ"ש ועוד יש להקל שהוא ניכר בו שהוא רק מחמת עצבון רוח וכעס כעובדא דתשו' הרא"ש כלל מ"ג שבטור (סי' קנד) וכ"כ בתשו' מהרי"מ מבריסק שם (סי' ל) בשם גאון א' שבתשו' אור הישר (הוא הגאון ר' יהושע העשיל דק' שוואבך) שכתב ראיה זו דחולי שאחזו מחמת פחד ומרה שחורה אין לו דין שוטה וכפרש"י הנ"ל דגנדריפס היא חולי האוחז מתוך דאגה, הן אמת דבתשו' בית אפרים שם (סי' פט) גמגם בזה דצריך חכם ומומחה לידע אם לא הגיע החולי לראש רק הוא תגבורת מרה שחורה לבד יעו"ש שהאריך להחמיר בזה בספיקא כיון דעכ"פ איתרע חזקתו במה דעביד ד"ש ומכש"כ אם הוא מפחד ואינו רוצה להיות בין אנשים דאף שאפשר לתלות בחולי גנדריפוס וכיוצא מ"מ ספיקא הוי יעו"ש, מ"מ לפע"ד נראה יותר פשטות לשון הש"ס דתלינן באימור דמספיקא לא מחזקינן אותו לשוטה ואוקמינן אותו אחזקה דמעיקרא קודם שהוחזק לשוטה וכמש"ל (אות ג) יעו' בטורי אבן שם ד"ה והלן דתמה באמת וכי משום דאיכא למיתלי בהני אימור לא מחזיקינן ליה לשוטה הא כיון דעביד לי' דרך שטות נהי דלהקל לא מחזיקינן ליה לשוטה מ"מ להחמיר ניחוש כיון דדרך שטות עביד ה"ל שוטה ותירץ דאזלינן בתר רובא דאינשי דלאו שוטים הם יעו"ש והדברים ברורים ובפרט לעגן האשה בודאי אין להחמיר מספק להחשיבו כשוטה יעו' גיטין (ע ע"ב) דפריך הש"ס ליחוש דלמא קורא אחדי' וכתבו התוס' ולמה לנו לחושבו כשוטה ונאמר שאינו גט ונעגן אשתו חנם יעו"ש דמבואר דאין לעגן אשה בחנם ולחשבו כשוטה היכא דיש לתלות באיזה חולי ומכש"כ בנ"ד דיש כמה צדדים וכ"ז אפילו בעת שטותו ובנ"ד בעת סדר הגט לא ראו הב"ד ממנו שום דבר רק איזה עצבון רוח דבזה כתב הרשב"א דבשעה שהוא חלים ה"ה כפקח אפי' אם סי' חליו ניכרים בו וכמש"ל (אות ד) דמוכח כן מירושלמי יעו' ג"כ בשו"ת חת"ס שם (סי' ב) בהעולה מן המקובץ דבעתים חלים שחזר משטותו אע"פ שדעתו קלה וחלושה מאד מ"מ אם מבין ענין הגט ה"ז כותב ונותן גט לאשתו ויש לדקדק בזה הרבה כמ"ש הרמב"ם בעדות הנכפים יעו"ש

ויש לצרף ג"כ הבדיקה בעת סדר הגט לדעת הרשב"א ורבינו ירוחם והגהת מיימוני בדעת הרי"ף כמ"ש בס' מנחת משה (סי' ח שם אות א) סוף דבר הכל נשמע שיש בנ"ד כמה ספיקות להיתרא א' דלמא כדעת רבינו שמחה משפירא (הו"ד בב"י כי' קיט) ודעת ר' אביגדור (הו"ד בב"י סי' קכא) דלא מקרי שוטה רק בסימנים המבוארים בחגיגה ואת"ל כדעת הרמב"ם וסייעתו דלמא כדעת המהרי"ט דלא כתב הרמב"ם רק גבי עדות ולא לגבי קידושין וגיטין ואת"ל דהרמב"ם כלל דעתו לכל הענינים דלמא נ"ד לא הוי בכלל הפתאים שכ' הרמב"ם אלא בכלל הטפשים עקשי הלב וגם דלמא לא היה רק בעל מחשבות ומ"ש ולא הגיע החולי להראש ודלמא כדעת הנוב"י וסייעתו דהירושלמי דתרומות מיירי בקידושי אישות ומבואר דמהני גם בשוטה ע"פ ב"ד בינם לבין, אחרים ואפי' אי נימא כמעיקרא היה שוטה גמור דלמא עכ"פ אח"כ בעת שסדרו הגט שהיה משיב כהוגן ונראה להם כחלים היה בעת חלימתו דמהני אע"פ שאינו שפוי לגמרי כמש"ל וכיון דאיכא כמה ספיקות אף דהוי במקום חזקת א"א הא כתב הפני יהושע בקונטרס אחרון לכתובות אות מ"ו דדעת גדולי הספרדים בתשובותיהם להתיר ס"ס אפי' במקום חזקת א"א יעו' ב"ש (סי' יז ס"ק פד) ובפרט בכמה ספיקות הא לדעת הש"כ דיני ס"ס אות כח בשלשה ספיקות מהני אף בחזקת איסור דספק הראשון מגרע החזקה וגם הא יש לנו ספיקי דדינא והא כתב המשנה למלך פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"א דספיקא דדינא מהני במקום חזקה דבשביל חזקה לא ישתנה הדין והבאתי ראיה לזה בספרי מנ"מ שם מהירושלמי גיטין ויעו' ג"כ מ"ש בחבורי לשד השמן הלכות ממרים פ"א ה"ה ושפיר היו יכולים להתיר אף לכתחלה לסדר הגט ואף דאין עושין ספיקות בידים מ"מ הא כתב הפסקי מהרא"י הו"ד ברמ"א אה"ע (סי' קסט) דכל דבר שאין לו תקנה הוי כדיעבד יעו"ש ע"כ אף דלפמש"ל אות ב' רצוני היה שלא לסמוך על דעתי בענין זה וכעין שכתב החת"ס סו"ס פ' בכל זאת הרי כבר הראיתי לדעת בעה"י כל צדדי ההיתר ובפרט שכבר זה כ"ב שנים סמכתי בכעין זה להקל במקום עיגון וכמ"ש בספרי מנ"מ שם יעו' ג"כ בדב"ח להגאון הצדיק מצאנז ח"ב אה"ע (סי' עה) שהביא שראה ממורו הגאון בעל ים התלמוד שהקיל לסדר גט לאיש כזה יעו"ש א"כ יש לנו עמוד גדול לסמוך להתיר להאשה שפרה בת ר' שמואל דוד לאסק שתנשא לאיש כשתשיג רשיון מטעה"מ אבל מהראוי להראות תשו' גם לידידי הגאון הגדול האבד"ק לאדז מהרא"ח שליט"א שיסכים ג"כ להקל בזה: והנני מסכים ג"כ להתירה מבבלי העיגון והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו להורות כהלכה:

משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן יט

תשובה לכבוד ידידי הרב החו"ב וו"ח זית רענן מו"ה קלמן בר' יוסף חיים המו"צ כמעדוועדיווקא בענין עירוב ובדין נפילה שהלכה וצולעת ויש מכה ברגל לתלות. מכתבו השגתי ואני עמוס הטרדות ובכ"ז באתי להשיבו בקצרה בעה"י ע"ד שאלתו כי הבהמ"ד הוקף בגדר שיש בו פתחים הרבה ובשני פתחים לא עשו דלתים גם לא צורת הפתח ורבים בוקעים בהם בודאי יפה כתב רו"מ דצריך תיקון צוה"פ ע"פ דברי הש"ע (סי' שסג סעיף כז) דחצר שארכו יחר על רחבו דינו כמבוי וכו' וכן הוא שיטת הרמב"ם פי"ז מה"ש ה"ח והרשב"א וא"כ הא בש"ע (סי' שסה ס"ב) מבואר גבי מבוי דאם רבים בוקעים בו אפי' לא נפרץ רק ד"ט צריך לתקנו לכן נראה לו דגם בזה דין חצר שארכו יותר על רחבו כמבוי הוא וצריך תיקון בודאי דבריו ברורים להלכה ואין צריך לומר כן מסברא דכן כתב להדיא אבי זקני הט"ז שם (סי' שסה ס"ק ג) והך חצר היינו מרובע דאלו ארכו יותר על רחבו הוי כמבוי כמ"ש א שסג) ואף דהיה מקום להסתפק דבסי' שסג רק לקולא אמרו בחצר כזה דדינו כמבוי אבל לא לחומרא וכמו שנסתפק בזה הפרמ"ג שם אבל גם הוא לא מלאו לבו להקל וסיים בצ"ע ואין ספיקו של הפרמ"ג מוציא מידי ודאי של הט"ז דמשוי חצר כזה כמבוי גם לחומרא ולפע"ד אפי' לפי ספיקו של הפרמ"ג נראה פשוט דצריך תיקון כיון דגם בחצר גמור מרובע יש מחמירין וכמו שהאריך בזה הגאון אבן העוזר שם ויש בזה לטייל בארוכה ואכמ"ל א"כ בנ"ד הוי ס"ס לחומרא וגם נראה יותר לומר כמ"ש כת"ר דבזה כ"ע מודים ויפה דבר דכיון שיש מחמירין בחצר סתמא א"כ בחצר כזה י"ל דכ"ע מודים כמו שמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף (יעו' בב"י יו"ד (סי' קצד) ד"ה ומאימתי ואה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא ובש"כ חו"מ (סי' כה ס"ק יד אות יד וסי' פא ס"ק נו) ובשו"ת באר שבע (סי' כ) ובמ"ש בס' מנ"מ אה"ע (סי' ד) וברכת משה (סי' ג אות ב) ואכמ"ל וכן יש להעיר מדברי הראב"ד פ"א מה"ג הי"ד שכ' אפשר לדשמואל כו' דכונתו ג"כ כמ"ש בחבורי דהיכא שלא מצינו להדיא פלוגתא רחוקה כזו אמרינן מסברא דלא נשוי פלוגתא רחוקה דלמעט בפלוגתא עדיף) עכ"פ פשוט לפע"ד דצריך תיקון כדעת א"ז הט"ז וחלילה לטלטל בלא תיקון וה' יכפר על שגגתם שטלטלו עד עתה:

וע"ד השאלה השניה בשור שנפל לבור ושהה כמה ימים ואח"כ הלך והיה צולע על רגל א' ומצא ברגל זה על עובי הבשר מבחוץ לקוחא שהיו יכולים לתלות דמשו"ה היה צולע יפה הורה להקל במקום הפ"מ כדעת הגאון השיב משה חיו"ד (סי' לא) וכ"כ ידי"נ הגאון

המפורסם האבד"ק ברעזאן בספרו דעת תורה (סי' נח ס"ק טז וכג) (שנדפס מחדש ממש) להקל בכג"ז וכח"ר כיון בכל סברותיו למ"ש שם ודעתו דעת תורה היא:
ידידו הדו"ש משה נחום ירושלימסקי חופ"ק:

ח"ג סימן כ

תשובה קצרה לכבוד הרב המופלג וו"ח מו"ה ברוך בן ציון הארצמאן בפעדיוואר פלך חארסאן בענין קדושת בכור:
בדבר שאלתו שא' מסר בהמה מבכרת לא"י שבועיים קודם ללידתה והתנה כי שכר הטיפול יקח לו הולד שתלד הן זכר הן נקבה וילדה זכר מה דינו, הנה הדבר פשוט דחלילה להקל בזה דאף דהרמ"א סו"ס ש"כ הביא צד קולא מהפסקי מהרא"י הרואה דבריו שם (סי' קל יבין ויראה דלא סמך ע"ז לחודא רק משום דהיה לו עוד צדדין להתיר וכמ"ש הדג"מ שם ס"ו ובשו"ת נוב"י מה"ת (סי' קצא) ומ"ש שם (בסי' קצב) לצרף בהוכר העובר דעת הרמב"ם (פ"ז מה"א הט"ז) הנה מלבד דגם הוא כתב שם דהיה מתיישב אם לסמוך ע"ז ורק משום שכבר הורה א' להתיר צדד בזה יעו"ש לפלא על הנוב"י דאיך דחק עצמו לומר שם דהמהרא"י מיירי בלא הוכר העובר דהא פשטות לשון הפסקי מהרא"י שם שכתב וכש"כ נ"ד דכבר היו העזים מעוברות כו' מבואר יותר דהוכר עוברם ועכ"ז לא צירף דעת הרמב"ם (ולא כתב רק שאר צדדין להיתר שם) דבאמת רוב הפוסקים לא חילקו בין הוכר עוברה וגם לדעת הרמב"ם הא כתב הב"ש באה"ע (סי' מ ס"ק יב) דמ"ש המחבר שם מקודשת היינו לחומרא וכבר כתב כן הרמב"ם בעצמו בפי' המשנה דרק משום חומרא דקידושין יש להחמיר יעו' ג"כ בחמ"ח שם (ס"ק יד) וגם יש לחלק אף לדעת הרמב"ם בין קידושין לקנין ע"פ דברי השבות יעקב ח"ג (סי' קיח) בטעמו של הרמב"ם דאע"ג דהמזכה לעובר לא קנה (יעו' בלח"מ שם פ"ז מהלכות אישות הט"ז שסיים בצ"ע פסקי הרמב"ם) מ"מ הא אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם כדאיתא בתמורה (וכדפסק הרמב"ם ג"כ פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות דהמקדיש עובר במעי אמו הוי הקדש) וא"כ יכול לקדש ג"כ עובר דקידושין הוי כהקדש וכדאיתא בקידושין ב' דאסר לה אכ"ע כהקדש יעו"ש עכ"פ לפ"ז בקנין גם הרמב"ם מודה דלא מהני ויעו' ג"כ בקצוה"ח (סי' רט ס"ק א ור"י ס"ק ב) ואבני מלואים (סי' מ שם ס"ק יב) ואכמ"ל וגם לפמ"ש הנתיבות שם (סי' רט ס"ק ב) לחלק דדוקא אם מקנה או מקדיש העובר תיכף שיהיה שלו אפי' אם תמות או תשחט יהיה בשר העובר שלו ודאי דקנה דהוי כמקדיש א' מאברי' משא"כ כשמכר לו ולד מעליא כשתלד ואם ימות מן הבטן או ישחוט קודם

אין לו בהולד כלום כי לא מכר לו רק ולד מעליא וזה ודאי הוי דשלב"ל יעו"ש ויש לפלפל בדבריו אכמ"ל וכ"כ סברא זו הגאון ישועות יעקב ביו"ד שם (סי' שכ ס"ו) והאריך בזה וא"כ בנ"ד שהתנה עמו שיקח לו הולד שתלד לא מהני הקנין לכ"ע ויעו' ג"כ במחנה אפרים הלכות מוכר דשלב"ל (סי' א) שהאריך בפרט זה וגם מ"ש הפסקי מהרא"י דמעות נמי נתן במה שקבל עליו להאכילה וליטפל בהן יעו"ש והיינו כמו שמחליף הולד עבור חוב המזונות והטיפול יעו' ג"כ במגיד משנה פ"ה מהלכות ה"ד סברא זו ובבית חו"מ (סי' קצט) וב"י שם וא"כ לדעת רוב הפוסקים דלא מהני קנין חליפין בא"י יעו' ש"כ חו"מ (כי' קכג ס"ק ל) (ויעו' בשו"ת שער אפרים סי' עט) לא מהני ג"כ האי קנין אפי' בדבר שיש בעולם ומכש"כ בעובר דליכא בעולם ואכמ"ל סוף דבר דאין שום היתר בנ"ד דהפסקי מהרא"י בעצמו לא סמך ע"ז לחודיה רק בצירוף טעמים אחרים וידועים דברי הב"ח חו"מ (סי' פ"ד ס"ז וסו"ס קח) שכן דרך בעלי התשובות לצרף טעמים רבים אע"ג דלאו כולהו טעמי אליבא דהלכתא נינהו ויעו' ג"כ בשו"ת חכ"צ (סי' קנ) ויש לי ת"ל אריכות דברים בכל פרט ופרט לסלסל ולפלפל ואכמ"ל דהדברים פשוטים דחלילה לסמוך על מכירת עובר זה (ובפרט אצל ההמון אפי' במכירה גמורה אם לא היה ע"פ שאלת חכם קשה לסמוך עליהם בעניני הקנינים שהמה כהררים התלוים בשטרה) ופשוט דיש לנהוג בהולד קדושת בכור אכן החלב מהבהמה אחר שינק הבכור כל צרכו אין שום איסור לשתות החלב ויפה כתב דזה רק דברי ההמון ואין בו שום טעם כלל לאיסור: הנני הדו"ש כל ההוגים בתורה הקטן משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ג סימן כא

תשובה לכבוד הרב הישיש המופלג בתו"י וו"ח מו"ה יקותיאל ולכן מסעדוועדובקא בענין ערעור אחר נתינה הגט שעינו שם המגרש מחמת חולי: ע"ד שאלתו בגט אי הניתן בעיר ארחאנגעלסק ונכתב שם המגרש ישראל אריה כאשר הוחזק בשם זה במדינה זו מיום לידתו ועד עתה ושם הי' גם מקום דירתו מאז ואחר שניתן הגט מיד הבעל ליד האשה בא אחי המגרש ואמר להרב המסדר שקודם זמן הגט היה המגרש בעיה"ק צפת תוב"ב ושינו שמו שם מחמת חולי גדול שנחלה אבל אינו יודע שם השינוי אך כת"ר ראה מכתבים מאבי המגרש ומאחיו שהמה באה"ק שכתבו לחו"ל אחר שנודע להם מנתינת הגט ואינם מזכירים שם אחר להמגרש כ"א בשם ישראל אריה כאשר נכתב בגט והרבה יגיעות היה עד שנתן הגט ועתה אם תצטרך גט אחר תתענן חלילה זה תוכן השאלה בקצרה והנה הימים האלו ימי תשובה המה אשר יחשוב האדם עם קונהו ואין

הזמן מסכים להאריך וגם הענין אינו סובל אריכות ומפני שכתב כת"ר שדופקים על השער לתשו' ע"כ הנני להשיבו בקצרה בעה"י רק במה שנוגע לדינא דבעיקר הדבר אם מערער הבעל אחר נתינת הגט דיש שינוי בשם (יעו' בב"ש (סי' קכט ס"ק כ) מ"ש בשם הפסקי מהרא"י ותשו' צ"צ סי' פג) ידועים דברי הר"ן בתשובה מ"ג דהיכא דליכא רגל"ד לא משגחינן בדבריו ובזה ליכא, רגל"ד אדרבא חזקה שלא מעל בחו"ש וכזה כתב רבינו חיים הכהן הגדול בתשובותיו לאה"ע (סי' סג) בגט שנכתב שם המגרש אלי' ואחר הנתינה ערער והוציא קול שחותם עצמו אליהו אהרן דאינו נאמן דכיון שמחרימין דכל מי שיודע איזה פסול מחויב להגיד אינו נאמן על עצמו שעבר על החרם אלא מחזיקינן לי' שלא ידע משום פסול והשתא רוח אחרת אתו שרוצה לפסול הגט ואף שעובר עתה על ח' שמוציא לעז על גט כשר אמרינן השתא הוא דאיתרע יעו"ש שהביא ג"כ דברי תשו' הר"ן הנ"ל ויעו' ג"כ בתשו' מאיר נתיבים (סי' כו) מ"ש בענין זה (ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה קו' תה"ש דין ו) וא"כ גם לענין אחי המגרש י"ל דאינו נאמן לערער אחר שניתן הגט בהכשר ולהוציא המגרש מחזקתו דלא מעל בחו"ש ובודאי לא העלים כל השמות שיש לו ובלא"ה יש מקום עיון בענין דע"א אינו נאמן נגד החזקה (יעו' בש"ע יו"ד (סי' קכז) ובש"ע אה"ע סי' קנז) דגם הכא אחר שניתן הגט בהכשר הרי היא בחזקת פנוי' ואיך יוכל ע"א להעיד נגד החזקה וכ"כ הר"ן שם בתשו' אין בדבריו של בעל כלום אא"כ יברר בעדים יעו"ש ולפ"ז הי' מקום לפלפל ע"פ דברי מרן המהר"מ ב"ב בתשו' מיימוני להלכות אישות (סי' ג) דלא מקרי נגד החזקה היכא דאומר העד דמעיקרא היה החזקה בטעות וכ"כ בתשו' רש"ל (סי' כא) (והארכתי בזה בחבורי ברכת משה קונטרס התשובות (סי' יב יג) והעירותי בזה קצת גם בחבורי מנחת משה בקו' חה"ש דין י) אבל כ"ז באם הערעור היה ששינו בשם העריסה א"כ יש מקום לומר דלדברי המערער החזקה דנתינת הגט מעיקרא בטעות היה משא"כ בנ"ד דמערער ששינו שמו מחמת חולי א"כ הא יש ג"כ חזקה דמעיקרא במקום כו"נ ודירתו ולידתו שלא היה לו רק שם זה א"כ שפיר יש מקום לומר דע"א אינו נאמן להוציאו מחזקתו שנתחדש לו שם אחר [ובפרט לומר דנעשה בו מעשה דשינוי שם יעו' בחידושי הרשב"א (יבמות ל ע"ב) ד"ה אשה במ"ש כשאתה בא לאוסרה ולומר דנעשה בה מעשה האוסר עליך להביא ראיה יעו"ש ובספרי מנחת משה חאה"ע סי' א סוף אות יב ודו"ק] אמנם יש לפלפל בענין חזקה העשוי' להשתנות וע"פ דברי הר"ן בעצמו תשובה ל"ג בענין היכא שנמצא עדות מספיק להתיר האשה רק שיש ריעותא בשינוי השם דתלינן שינוי השם בדבר אחר דהוי כסימן העשוי להשתנות דבכיון שינה שמו דלפ"ז לכאורה חזקה דמעיקרא לא הוי חזקה כיון

שעשוי להשתנות אכן יש לישב זאת ע"פ דברי הר"ן בעצמו המובא בב"י יו"ד סו"ס ר"א וע"פ מ"ש הרב שב שמעתתא שמעתתא ג' בפי"א ויעו' מ"ש בס' מנחת משה חאה"ע (סי' ח אות ד) ויש לחלק בין שינה בשם ע"פ איזה סיבה לשינה דמחמת חולי דלא שכיח כמובן וגם יש לחלק דהתם מתרצין העדים אף בדרך רחוקה יעו' בש"ע חו"מ (סי' ל) ויש בזה לסתור ולבנות אכמ"ל דכ"ז לפלפולא בעלמא אבל באמת אף אם נאמין לדברי המערער ג"כ יפה כתב רו"מ דהגט כשר בדיעבד כיון דנכתב שמו כמו שנודע במקום כו"נ כמבואר בש"ע (סי"ב) וכמ"ש התוס' (גיטין לד) והוא מדברי הירושלמי והדברים פשוטים ולכאורה היה מקום להסתפק כיון דשם מחמת חולי הוי שם עיקר משום שעוקר שמו הראשון ויצא ממות לחיים א"כ אפשר דמעכב אף אם נשתנה שמו שלא במקום הכתיבה והנתינה אבל מדברי המהרי"ק שורש צ"ח שכתב דלעולם כותבין מקום הנתינה עיקר אף אם נשתנה שמו מחמת חולי במקום הכתיבה (יעו' ג"כ ב"ש ס"ק לד ובט"ז ס"ק ה מ"ש על המהרי"ק) הרי דלא נעקר שמו הראשון במקום הנתינה ע"י ששינה שמו מ"ח במק"א וכ"כ הגאון מאוה"ג מהר"מ מלויבאוויטש בצ"צ אה"ע (סי' קפה) להדיא להקל בכג"ז דבמקום הכו"נ לא היה נודע רק משם יואל וכן כתבו ואח"כ ערערו שבמק"א שינו שמו מחמת חולי להוסיף על יואל גם שם אברהם יעו"ש דאם לא היה נודע במקום כו"נ משם אחר הקיל אף שלא במקום עיגון והביא ג"כ מדברי המהרי"ק (יעו"ש ג"כ בסי' קצ"ב ויעו' ג"כ בט"ג דיני שמ"ח סי"ב וי"ד ובדב"ח שם ס"ק ב ואה"ש כלל ה ס"ק כ וכ"א וכ"ב ודו"ק) ובפרט דבנ"ד גם אותן שערערו לא היה נודע להם אם קראו אותו אח"כ בשם השינוי ולפי דברי המכתבים מאביו ואמו לא הזכירו כלל רק שם ישראל ארי' א"כ אף אם שינו שמו נראה דנשתקע אח"כ שם מ"ח ובזה העיקר דא"צ שני גיטין כמ"ש הב"ש ס"ק ל"ה וכ"כ כל האחרונים ועכ"פ בנ"ד ס"ס מיהו איכא דלמא לא שינו כלל שמו ואת"ל דנשתנה דלמא נשתקע שם החולי ובזה לא הוי כס"ס משם אחד כיון דספק א' מתיר יותר מחבירו דבנשתקע לחד דעה בב"י צריך שני גיטין (ויעו' ב"ש ס"ק לה) משא"כ בספק זה דלא שיני כלל שמו יעו' בש"כ יו"ד כללי ס"ם דין יב ופר"ח שם אות י"ב במ"ש אפי' היכא דספק א' רק מוסיף במציאות ויעו' במלמ"ל פי"ח מה' א"ב ה"י ובנוב"י מה"ק חיו"ד סי' מא אות ד (ובחאה"ע (סי' מג) סוד"ה ולא מצאתי דצ"ע במה שסותר א"ע למ"ש בחיו"ד שם) ואכמ"ל דאיכא עוד ספק א' אפי' אם שינו שמו ולא נשתקע דלמא כדעת המקילין בלא נודע מזה במקום כו"נ הן אמת דיש אופן לברר הספיקות מאה"ק ויש לפלפל בענין ס"ס דאיכא לברורי (שמבואר דינו ברמ"א שם סי' קי ס"ט) דהיכא דאיכא טורח רב אין לברר יעו' ברא"ש ע"ז פ"ב (סי' לה) במ"ש

כיון דאיכא ס"ס לא הטריחו חכמים וכו' יעו"ש ובפרט בנ"ד אף אם יבוררו הספיקות דנשתנה שמו מ"ת ולא נשתקע אכתי איכא עוד ספק דלמא כדעת המקילין (ונראה עיקר כדעתם כמש"ל) בלא נודע במקום כו"נ משם החולי שבמקום אחר וא"כ הא כתב הנוב"י חיו"ד (סי' מג) אפי רק בשני ספיקות דגם הרשב"א דמצריך בירור ה היינו דוקא דיכול לברר שני הספיקות ולא ישאר לנו שום ספק משא"כ היכא דלא יבורר רק ספק א' בזה א"צ לברר יעו"ש וכ"כ בשו"ת רעק"א (סי' עז מכש"כ בנ"ד דיש שלשה ספיקות וא' לא יבורר דינו בהחלט (יעו' ג"כ מ"ש בספרי ברכת משה קוה"ת (סי' טו אות ג) ובקו' יפה לבדיקה שער השני נתיב ט א"ב) ועכ"פ בשלשה ספיקות מהני אפי' במקום חזקת א"א לדעת הש"כ דיני ס"ס אות כח דספק הראשון מגרע להחזקה ובפרט דיש לנו ג"כ ספיקא דדינא דאינו משתנה בשביל החזקה כמ"ש המשנה למלך פ"ב מהט"צ ה"א וכ"ו לרווחא דמלתא אבל באמת אף אם היה מתברר אח"כ שהיה לו שמ"ח ולא נשתקע ג"כ יש מקום גדול להקל כיון שלא היה נודע עזה במקום כו"נ וכמש"ל ג"כ בשם הצ"צ:

כ"ד הכותב בנחיצה מברכו בנח"ט משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ג סימן כב

תשובה לכבוד ידידי הרב המאור הגדול חו"ב זית רענן וכו' מוהר"ר לוי יצחק לעמבירסקי נ"י האבד"ק ממילא חתנא דבי נשיאת הגאבד"ק סטאניסלאב בדין ג"פ שערער עליו דב א':

השגתי מכתבו וחשתי להשיבו על אתר בעה"י מפני כבוד התורה ולומדי' ולמען השלום בדבר הג"פ שסדרו כדת וכתבו שמו אהרן ושם האשה פעסיא דמתקריא פעסל ועתה מערער ר"א ע"פ ששמע מכמה אנשים ששמעו מפי המגרש שהיה נקרא בפי הרבה אנשים בשם ארא וכן הוא נקרא במקום דירתו ומדוע השמיטו כינוי ארא כן שמע המערער שהאשה נקראת פאליניא כדרך המתחדשים המשנים שמותיהם לשמות הא"י דג"כ היה להם לכתבו וקראתי כל כת"י הרב המערער שיחי' ואינו כדאי להשיב על דבריו יען גם לפי כתבו לא שמע רק חששות וזהירות לכתחלה ואיך לא חש למצודתו של ר"ת לערער על גט שסדרו ב"ד מובהק] וראיתי ג"כ הגב"ע כדת מהעדים הר"מ ברמ"ז הכהן והרא"ח בר"ש תושבי סמילא משנים רבות שהעידו בתו"ע כי יודעים ומכירים היטב את האיש אהרן בר' שמחה מנחם ואת אשתו פעסיא בת מאיר שנתגרשו בב"ד לפני ימים אחדים וזוכרים כי מיום שבא מ' אהרן הנ"ל לסמילא ונשא האשה פעסיא הוא נקרא תמיד בפי כל רק אהרן ולא ידעו כלל מכינוי ארא והמגורשת נקראת תמיד בפי רוב בני

העיר פעסיא ומקצת קורין לה פעסל הן בביתה או ביתר בתי העיר בפניה ושלא בפני' רק בשמות אלי תקרא ולא שמעו כלל משם פאלינא זאת יודעים בבירור זת"ד הגב"ע וכת"ר כתב ג"כ דבעת סה"ג אמר הבעל וכן האנשים שעמדו אז דרק יחידים מעטים במספר קוראים אותה לעתים רחוקות "פאלינא מארקאוונא" ודוקא בדברם עמה בל"ר וכת"ר ביאר במכתבו כל פרטי סדר השמות בטוב טעם ודעת ושואל חו"ד: [ב] תשובה הנה צר המקום להתהלך בזה ברחבה בהויות דאביי ורבא ולא נשאר לנו רק לבאר ע"פ דעת גדולי האחרונים דעת תורה מכרעת בעזר החונן דעת כי הדברים פשוטים דהגט כשר ואין בזה שום חשש כי כתורה פשו וכן ראוי לעשות לכתחלה וכל רב מובהק היה מורה לעשות כן לכתחלה דהנה בענין שם ארון גם כן יש מקום ספק אם לכתוב המכונה או דמתקרי דאף דהרב מים חיים אבן העזר (סי' נח) הביא תשו' הגאון בא"פ בהחלט לכתוב דמתקרי ארון אבל הגאון דברי חיים (סי' עח) כתב לכתוב דוקא המכונה ואם יכתבו דמתקרי יש חשש פסול יעו"ש שהאריך בזה (ולדעתו גרע זאת משאר המקומות שכתבו דמתקרי במקום המכונה כמובן ויעו' ג"כ בג"פ ס"ק סד) ובתשו' דברי שאול (להגאון מלבוב) סי' מ"ג האריך בפרט זה לכתוב דוקא דמתקרי ארון ואם כתבו המכונה פסול וצריך לכתוב גט אחר (יעו' בשו"ת חסד לאברהם אה"ע (סי' לה) שהאריך לצדד בזה כשניתן הגט) ואף דלדינא נלפע"ד דגם בזה טוב יותר לכתוב דמתקרי (יעו' בט"ג שנ"ת סוס"ק ד' במ"ש אף אם לא נמצא שם כזה בלה"ק אך המלה יש לה פתרון בלה"ק כו' שיש לכתוב דמתקרי ולא המכונה ויעו' בספרי מנ"מ בקו' חה"ש כוף דין נ' ובדין ז"ך שהארכתי בזה) מ"מ אם רב א' לא מכרע ליה מלתא בזה ועי"ז הוא משמיט לגמרי כינוי ארון ג"כ לא משתבש כיון דיש דעות דהוי קיה"ש אף אם קורין בקמ"ץ וא"כ הא כתב הב"ש בכלליו אות ו דהיכא דיש ספק באותו שם כיצד כותבין אותו יותר טוב לסמוך על רוב הפוסקים דס"ל שהיא קיה"ש יעו' ג"כ בב"ש שא"נ גבי שם נטע ובט"ג שם ועפ"ז יש מקום לומר דמצד הספק דמתקרי או המכונה (דפסול לכאו"א כמש"ל) יותר טוב לסמוך על הסוברים דהוי קיה"ש (דרק המהר"מ מחלק בזה בין אם קורין בקמ"ץ או בפת"ח אבל רוב הפוסקים הש"ע סט"ו ולבוש שם והס"ש לא חילקו בזה וכ"נ דעת הב"ש לעיקר יעו' ג"כ באה"ש) ויש לפלפל בזה ולחלק דרק ביש ספק בעיקר השם איך לכתבו משא"כ בשם ארון דידוע כתיבת השם והספק הוא רק מצד דמתקרי או המכונה דבזה יש עצה להקדים שם ארון (וכעין שכתב הט"ג בלק"ש דין ה ו ט לכתוב ליב דמתקרי משה יהודא וכדומה משום ספיקא דהב"ש והנוב"י וכ"כ בשו"ת שו"מ מה"ג ח"א (סי' ר"נ) דיפה כתבו יעקל דמחקרי יעקב שרגא משום ספיקא דהב"ש והנוב"י והארכתי בפרט זה בספרי

מנ"מ בקונטרס חקי השם דין לז יעו"ש ויש בזה לסתור ולבנות דבאמת עצה זו ג"כ אינה מבוררת כ"כ להקדים החניכה לשם העיקר מעריסה וידועים דברי הבית אפרים חאה"ע (סי' פה) והט"ג בלק"ש דין פ"ו גבי סאסיא טאבא ויעו' בדב"ח שם שא"א ס"ק ט שעשה ספק בגוף כתיבת שם ארון כשנקרא בקמ"ץ דלכאורה אין בזה היכר שיכול לקרות ארון בפת"ח ומשום זה כתב דלכאורה יש לכתוב אראן אבל אין. דבריו מובנים וגם עיקר החשש אינו כמ"ש הט"ג שנ"ח ס"ק ב דכל שנכתב כהוגן ואפשר לקרותו בפשיטות כפי שנקראת אין לחוש שיטעו לקרותו בענין אחר יעו"ש גבי שם חוסיא דאין לחוש שיקראו בחולם וכ"כ הע"נ אות ש' גבי שלום בחולם ובשור"ק דלפי הסימנים שמזכיר שם אביו ושם אשתו ממילא יתברר לקרוא הגט כהלכתו ולפלא דהדב"ח הביא בעצמו דברי הע"נ אח"כ באות ש ס"ק ה) ואכמ"ל דעכ"פ יש פנים להלכה אף לכתחלה להשמיט שם ארון ולכתוב רק שה"ק שעולה בו לתורה ותו"ע ומי שהורה כן אין מזניחין אותו:

[ג] וכ"ז אפילו בשם ארון דאין שום ספק בכתיבת השם גופי' אכן בכינוי ארא אף דאין בו ספק של דמתקרי דלכ"ע הוי כינוי וכותבין המכונה (זולת דעת הרש"ל וס"ש דקיה"ש היוצא משה"ק כותבין דמתקרי אבל לא כן דעת הב"ש והאחרונים גבי סאי' אכן יעו' בשו"ת שו"מ מה"ק ת"ג (סי' פה) שתפס לפשיטות בשם חזקאל שהוא קיה"ש מיחזקאל לכתוב דמתקרי והוא באמנם לפלא שלא הביא מדברי הב"ש והאחרונים יעו' ג"כ בט"ג שא"ת ס"ק ד ויעו' ג"כ בשער התשובות בסו"ס דב"ח על שמות שתמה ג"כ על החא"ש (סי' קכה) שתפס לפשיטות לכתוב דמתקרי איציא כיון דיוצא משה"ק דאיך נשמט ממנו דברי הב"ש גבי סאי' ויעו' ג"כ מ"ש בספרי מנחת משה קו' חקי השם דין כג ודו"ק] אבל בעיקר כתיבת שם ארא יש מקים ספק איך לכתבו דהנה הרב המערער העתיק החניכה ארה בה"א לבסוף ואין זה דבר מוחלט דאף שכן דעת התשו' מאהבה ח"א (סי' נב) הו"ד בפת"ש בקיה"ש אבל הרב כרם שלמה העיד בשם הגאון חתם סופר לכתוב ארא באל"ף לבסוף משום דארה בה"א הוא לשון קללה יעו"ש (ויפה העתיק כת"ר שם זה במכתבו באל"ף לברכה ולא לקללה) ובאמת לפע"ד בכל שמות אנשים כאלו היוצאים משה"ק נסתפקתי מאז דלא נאמר כלל זה לכתוב בה' לבסוף רק בשמות נשים ולא באנשים וכדנראה מדברי הב"ש גבי בינא מבנימין יעו' ג"כ בט"ג שא"מ ס"ק כ"ג כ"ד גבי כינויי מונא מאשקא היוצאים משם משה יעו' ג"כ בט"ג שא"א ס"ק מד גבי אלקנה אליקא ובמ"ש באות י' גבי הוצקא כינוי ליהודה ויש בזה כמה סתירות בדברי הט"ג אכמ"ל אח"ז ראיתי שגם הרה"ג מקארסאן בספרו של"מ עמד בזה וכעת נדפס מחדש תשו' משיב דבר מהגאון המובהק הנצי"ב מוולאזין וכתב ג"כ בחאה"ע סו"ס ע"א זה לשונו

בדבר ששמע משמי דכתיבת ה' בסוף שם היוצא משה"ק אינו רק גבי שמות נשים אבל לא גבי שמות אנשים כן הוא ידידי ולא זה בלבד אלא אפי' גבי ש"נ אינו אלא ביוצא משה"ק דכתיב ה' בסוף כו' יעו"ש ובאמת גבי ש"נ כבר קדמו בסברא זו הט"ג שניה ס"ק ח"י במאמר המוסגר ושנ"ש ס"ק ב' גבי ראחציא [ואגב ראיתי דבר פלא במשיב דבר שם שתמה על הט"ג (שנ"א ס"ק יב) שכ' ששמע אשה ששמה אסנה דיש לכתוב בה"א כיון שנגזר משם אסנת וכתב ע"ז שטעה בשתים חדא דאם נגזר מאסנת יש לכתוב בא' ובאמת הוא שם הנמצא בס' עזרא ב' פסוק נ' בני אסנה יעו"ש ובמכת"ר הוא טעות חוזר דשם אסנה בעזרא הוא שם זכר והט"ג מיירי בשם נקבה אסנה בקמץ וע"כ כתב דנגזר משם אסנת והתמיה השני' דיש לכתוב באל"ף כן הוא באמת לדעת הט"ג בעצמו כמש"ל ומצינו בענין זה סתירות בכמה מקומות בדברי הט"ג כידוע] עכ"פ הרב המערער שהעתיק שם ארה בה' מפני שראה כן בפת"ש ומים חיים מדוע לא ראה שיש מקום יותר לכתוב בא' (וכן דעתי נוטה יותר לזה וכמו שהעתיק כת"ר כתיבת שם זה יעו' ג"כ בס"ש בהוספות הו"ד באה"ש שא"א ס"ק מ שהביא ג"כ שם ארו בוי"ו לבסוף היכא דקריאת הרי"ש הוא בחולם וקרוב לכעת בין הברת א' לבסוף או חולם מפני מהירת המבטא ויעו' ג"כ בשו"ת ש"א אה"ע (סי' כג כ"ד) בענין כתיבת שם ארלי איך לכתבו ובמ"ש בענין זה בחה"ש דין לד) ועכ"פ כשיש ספק בעיקר הכינוי ארא איך לכתבו הדבר פשוט דיותר טוב לסמוך על הסוברים דהוי קיה"ש וכמש"ל בשם הב"ש (ויש לפלפל בענין שם אלחנן חנן יעו' ג"כ בשו"פ נאות דשא מסי' א' עד סוס"ה ואכמ"ל) ויעו' ג"כ בספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' ח"י יט) בענין שם עליק מ"ש בזה וכמה פעמים עשיתי כן למעשה בכג"ז היכא דהיה לי קצת ספק בעיקר כתיבת הכינוי היכא דיש סוברים דהוי קיה"ש כתבתי רק שה"ק ועריסה וכ"ז אפי' לדעת המערער מכש"כ לפי הגב"ע שלא ידעו ולא זכרו משם אחר זולת אהרן אף אם במקום מולדתו היה נקרא ארא ודאי יפה כתב כת"ר דא"צ להזכירו כלל בגט והביא דברי הט"ג שנ"מ ס"ק ז גבי מירוש שהאריך בפרט זה אמת דדברי הט"ג שם נפלאין יעו' ג"כ בדב"ח שם ס"ק ה' שביאר היטב דברי תשו' מהר"מ ויש בענין זה אריכות דברים:

אכמ"ל אבל בנ"ד דאפי' אם היה נקרא כן במקום כו"נ כתבתי לעיל דיש מקום גדול להשמיט לכתחלה הכינוי ארא מכש"כ דבמקום כו"נ לא יזכר ולא יפקד כינוי זה אף אם היה נקרא כן בעיר אחרת ודאי דא"צ לכתבו והדברים פשוטים ומבוארים:

[ד] ובדבר הכינוי פאלינא האמת אגיד ולא אכחד דידוע לי ג"כ מכמה מורים מובהקים דמשמיטין שמות הנכרים ע"פ דברי החדושי אנשי שם (סי' קמב) (וטעמם ונימוקם עיקר

מפני שאינם מסודרים שמות אלו בספר ובנקל יוכלו לבוא לידי שיטי וע"כ טוב יותר לכנוס בספק חסרון מספק שינוי וכמ"ש המהרי"ק הו"ד בב"י (סי' קכח) יעו' ג"כ בשו"ת פרשת מרדכי אה"ע סי' נ) אבל אנכי לא כן עמדי וכמו שכתבתי בספרי מנחת משה קו' חה"ש דין ל"ח ודין מ"ז באורך דיש להזכיר גם שמות אלו בגט וכן אני נוהג למעשה ועכ"ז היטב אשר דבר כת"ר דכ"ז דוקא בנקראים כן בפי כל וחותמים כן משא"כ בנ"ד דרק מעט במספר ולפרקים קורין אותה פאלינא פשוט דמה שקורין מיעוטא דמיעוטא בשם נכרים דאין להזכיר בגט והביא ג"כ מדברי הג"פ (סי' קכח ס"ק לא וסי' קכט ס"ק ב) והדברים פשוטים דאפילו בשמות היהודים לא מקרי פורתא רק אם עכ"פ מיעוט גמור קורין כן משא"כ מיעוטא דמיעוטא דהוי כמאן דליתא וכעין שכתב בשו"ת פנים מאירות ח"א (סי' ח"י) לענין שם פראסניטץ דהא"י שקורים פראסניטץ הוי מיעוטא דמיעוטא נגד רוב יושבי המדינה כו' ולמיעוטא דמיעוטא אפי' ר"מ לא חייש ומוטב שלא נכתב כלל יעו"ש (והוא ש"ס מפורש בנדה (לב א) אימר דשמעת ליה לר"מ מיעוטא דשכיח אבל מיעוטא דלא שכיח מי שמעת לי') וכ"כ בשו"ת נוב"י מה"ק אה"ע (סי' פח) לענין שם פילץ דמיעוטא דמיעוטא כמאן דליתא דמי וכ"כ במה"ת אה"ע ססי' קיז) ובשו"ת נאות דשא (סו"ס ז) וכ"כ בשו"ת חסד לאברהם אה"ע (סי' לו) על דברי הב"א (סי' פה וט"ג בלק"ש דין טו) גבי סאסיא טאבא שהחמיר בשני גיטין דדוקא במיעוט השכיח חשש משא"כ במיעוטא דמיעוטא דהוי כמאן דליתא יעו"ש:

[ה] וכ"ז אפי' בשמות היהודים מכש"כ בשמות הנכרים (דיש דעה שלא להזכיר) פשוט דאין לחוש למיעוטא דמיעוטא ויש להוסיף נופך בזה ע"פ דברי המרדכי חולין סוף פ"י שכתב לחלק דלא מקרי מיעוטא דמיעוטא אלא בתרי עניני דומיא דגבינות בית אונייקי כו' אבל אם היו נשחטים שאר בהמות לעכו"ם אפי' א' מני אלף לא הוי אלא חד מיעוט והוי לן למיחוש שמא הך קיבה מאותה מיעוט יעו"ש (ויעו' ג"כ בריטב"א יבמות (סז) ד"ה קסבר במ"ש דאילונית לר' יוסי הוי מיעוטא דמיעוטא כו' ודו"ק) ועפ"ז יש מקום לחלק דאפי' אי נימא בשם גמור כשקורין כן רק מעט דמעט ג"כ מקרי פורתא זה משום דבחדא ענינא הוא וסוף כל סוף מקרי מיעוטא משא"כ בנ"ד יש מקום לומר דהוי כתרי עניני דרוב אחב"י אינם משנים שמותם לשמות א"י ולגבייהו שם כזה לא מקרי שם כלל ואפי' אשה זו דמתחקת לפעמים לשם א"י ג"כ הרוב אין קורין אותה כן ורק מעטים במספר לפרקים וע"כ שפיר יש מקום לומר דבכג"ז כ"ע מודים דכמאן דליתא דמי וחס להזכירו בגט כמובן וכ"ז אפי' אם היו קורין אותה המעט גם בעת שמדברין אתה בשפת יהודית המדוברת ומכש"כ לפי מ"ש כת"ר דרק בעת שמדברים אתה בשפ"ר קורין אותה כן א"כ

פשוט לכל בר בי רב דאין זה שם כלל לענין גט דנמצאו הרבה אנשים כשמדברים בשפ"ר מעתיקים המה השמות כפי שפה זו אבל אין כונתם לשנות שמותם גם בשפת יהודית המדוברת וע"כ פשוט דאין שום שייכות לקריאת השם לענין גט וכתובה (וכן מה שכתבו פעסיא דמתקריא פעסל עשו כהלכה וכמ"ש הט"ג אות ע גבי עטיא עטל ולענין יתר החששות שהעיר המערער אינו כדאי להשיב בזה) והדברים פשוטים וברורים שסדרו השמות כראוי לכל רב מובהק ודעת הרב המערער נסתרה דרכו מכל איש ישר הולך בתום דמי בקש זאת מידו לחקור אחר כתיבת הגט אם עשו כהוגן ואם הוא חרד לדבר ד' שיהיה בהכשר עצהיו"ט בחשבו שהוא מומחה לאותו דבר מדוע לא הצטרף בעת סידור הגט ואם על כבוד המדומה חשש מדוע לא חס על כבוד שמים שהוא כבוד התורה ולהוציא לעז על גט כשר וישר להעליל בעפר קרן התורה ולומדי' ושיחולל עי"ז שם שמים ברבים בפני ההמונים וההבערה לחלק יצאתה לסכסך איש ברעהו ע"כ כאשר גם הרב המערער הוא מנושאי דגל התורה והיראה מובטחני שיבקש סליחה על שגגתו וכל הכורע בהודאה זוכה לשם טוב והעושה שלום במרומיו ישפיע שלום וברכה על דייני ישראל וישיב שופטינו כבראשונה כנפש המעתיר המצפה לישועות ה' ולהרמת קרן התורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן כג

שאלה מכבוד הרב הגאון הגדול גזר הנכונים וכו' בקש"ת מוהר"ר יצחק אייזק שור האבד"ק בוקארעשט והמדינה מח"ס, תולדות אדם באר יצחק שיח יצחק תפארת אדם, תולדות יצחק, אבל אם, תפארת וישראל, משמיע ישועה, בית יצחק, מאורי אור, מי באר, חזקת הדיינים, הוספות הרא"ש עה"ת, שו"ת הרא"ש:

בענין ג"פ שכתבו שם האשה סאבל והיתה נקראת סובל בחולם:

[ז"ל] בשם ה' ח"י מנחם אב שנת תרמ"ט באקארעשט ישאו הרים שלום וברכה והצלחה למעלת כבוד ידידי הרב הגאון הגדול החריף העצום ובקי נפלא בשיטות הש"ס ופוסקים סיני ועוקר הרים וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יצ"ו:

אחדשה"ט באהבה אם כי קשה עלי מאד להטריח את הדרת גאונו אף כי זה שנתים שאין אני בקו הבריאה ד' ישלח לי רפואה שלמה ואבקש מהדר"ג בכ"ע שישפוך שיחו לפני מלך מלכי המלכים לזכור גם אותי יצחק אייזיק בן אסתר עכ"ז כי בא לפני שאלה נחוצה לשעתה אמרתי להתייעץ בזה עם הדרת גאונו ואבקשו לשלוח לי תשובתו באריכות

כדרכו בקודש. נשאלתי מרב א' שסידר גט לאשה אחת ושאל אותה על שמה והשיבה האבל וכן נכתב בכתובתה והמסדר סידר הגט בשם סאבל ועתה הביא דוד האשה גב"ע מרב א' להרב המסדר שהאשה נקראת סובל הדין מהו אם כשר הגט והנה כבר ידוע דברי הירושלמי גבי תרי תלמידי חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים דאמר דטעותא הוא אלמא דכל שחי ר או הוסיף בנקודה במלה מכפי משמעות קריאתה הוי טעות ומזה הוכיחו הפוסקים דבכה"ג הגט פסול ובט"ג מבואר בכ"מ דפסול אם שינה מכפי המבטא ובשמות נשים אות מ ס"ק ג כתב דשינוי המבטא מחירי"ק לסגו"ל לא הוי שינוי גמור כמו שינוי גמור בין הרגשת יו"ד לבין לא נרגש הברת יו"ד ובב"ש מבואר דבשינוי מבטא אפי' באותיות מתחלפות פסול וכ"כ במהריב"ל (סי' כ) בשם גוויא שכתב גיוויא ביו"ד דקרוב לומר דאפי' נשאת תצא משום דאותיות המתחלפות אינם כשרים רק בשינוי באותיות אבל במקום נקודה ששינה ודאי פסול ובשו"ת מהרשד"ם (סי' רמד) כתב דבאותיות או"י שהם שימוש לנקודות אין החסרון פוסל בהם כל שלא נודע שם אחר בלתי נקודה הידוע אצלינו וכבר ידוע דא' מורה על נקודת קמ"ץ או פת"ח רק שדרך הב"ש שלא להטיל א' במקום נקודת הפת"ח יעוין בג"פ (סי' קכח ס"ק ג) ובע"נ בשם נצר ולהורות על קמ"ץ צריך א' אליבא דכ"ע יעו' בס"ש בשם טאנא ואות וי"ו מורה על נקודת חול"ם או מלאפום ואם היה מנוקד חולם וכתב מנוקד קמ"ץ בודאי פסול והב"ש (אות י ס"ק יז) הביא בשם מהר"מ חריף דקמץ ל הוא משרת לחולם ואות י' מורה על נקודת חירי"ק ואם אין מרגישין החירי"ק אז א"צ להטיל יו"ד להורות על הנקודה מאשר שהמבטא במהירות ואין מרגישין יו"ד ויעו' בביאור ס"מ שהביא בשם מורו המהר"מ מלובלין דבשמות הלע"ז המנהג שאין מטילין אות המורה על הנקודה בין שני האותיות בסוף התיבה אשר א' מניע ומחטיף את האות האחרון בנקודת סגו"ל או חירי"ק ושאר נקודות והנה כבר ידוע דברי המרדכי בשם באריש שכתבו בוריש שכשר וכ"פ כל הפוסקים שאם ידעינן ששם זה נקרא כן שם מפני לשונם הגט כשר ובתשו' מהריב"ל ח"ג (סי' ט) כתב שיש לסמוך על מה שנוהגין לכתוב באגרות ושטרות וכתובות יעו"ש ונראה הטעם לזה משום דכפי שנוהגין לכתוב באגרות ושטרות וכתובות כן תופסין העולם השם והו"ל כמי שחותם א"ע כך ובט"ג הביא מ"ש הע"נ דאם טעה הסופר וכתב יאסף בא' יראה לי דהגט פסול דהרואה גט זה יקרא השם בא' נעה וסברא רחוקה היא לומר דיקרא השם כמשפטו והא' נחה כמו שם יאשיהו דכתיב בא' וקרי ליה בוי"ו דשאני התם דהכי כתיב בקרא אבל בשם יוסף דכתב בא' יאסף יש לחוש ולפסול הגט וקרוב בעיני להיות הגט בטל וכתב ע"ז הט"ג דדבריו נכונים לקריאת הספרדים שקורין שם יוסף בחולם ולכן

אם בא א' במקום וא"ו שלא כמשפט י"ל שיטעה הקורא לעשותה נעה אבל להאשכנזים שקורין שם יוסף נוטה לקמ"ץ דמבטא הברתם זולת בשעת עליה לתורה מדייקין לקרותו יוסף בחולם א"כ אם כתב יאסף בא' כשר יעו"ש וא"כ בנ"ד כיון שנכתב בכתובה סאבל והאשה היא אומרת ג"כ שנקראת סאבל וידוע שקורין היום כל השמות בלשון אשכנזית אפשר לומר להכשיר הגט אך לרווחא דמלתא אם יסכים הדרת גאונו עמי לתת גט שני ג"א אסכים לזה אולם לדעתי אם לא ירצה הבעל ליתן גט פעם שנית לפע"ד אין לכופו ואחכה על תשובת כתה"ר הדר"ג ע"י מוקדם האפשרי כי נחוץ לשעתא ומחמת הבטחון וחלישת כחי לא אוכל להאריך בזה:

הנני ידידו הדורש שלום תורתו באהבה דבה ואהבת עולם יצחק אייזק שור אבד"ק באקארעשט והמדינה:

ח"ג סימן כד

תשובה קצרה בענין הנ"ל בעה"י שוב"ט לכבוד ידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם מגזע תרשישים וכו' מוהר"ר יצחק אייזק שור שליט"א הגאבד"ק באקארעשם והגליל. ע"ד שאלתו וכו' והדר"ג האריך בדברים של טעם ושאלת חכם גדול כמוהו לא חצי תשו' אלא תשו' שלימה ובכ"ז הנני למלאות רצון הדר"ג לכתוב בקצרה גם חו"ד בעה"י דודאי הסכימו הפוסקים דשינוי בנקודה הוי שינוי גמור וכמ"ש המהריב"ל ספר א' כלל ד' (סי' כט) גבי שם ניווא יעו' ג"כ בדב"ח שער הנקודות סוף נקודת קמ"ץ במ"ש ג"כ ודע דחסרון הניקוד חמור מחילוף אות דהרי מהריב"ל ומהראנ"ח ומהרא"ש הקילו בכמו גרשום וגרשון אם אינם שני שמות במקרא ובשינוי נקודות כתבו כולם להחמיר כמבואר במהרי"ט ומהראנ"ח ומהרח"ש ומהרא"ש עכ"ד, הן אמת דמלשון המרדכי פ' המגרש (סי' תמ"ו) יש לכאורה ראיה להקל בכג"ז שכתב שם ומה שקורין בוריש ואנו קורין באורייש נראה בעיני דכיון שמתוך מקום דירת האיש ומקום כתיבת הגט מוכיח שמארץ הגר בא והיא לשונם לדבר לשון קלילא אין להקפיד כלל עכ"ל א"כ מבואר לכאורה דבשינוי הנקודה אין להקפיד (כמו שעמד קצת בזה גם הדר"ג) [וגם בדברי הירושלמי ומגילה (פ"ב ה"ב) שהביא הדר"ג יש מקום לומר דאדרבא מוכח משם דבכג"ז לא הוי שינוי דלשון הירושלמי שם אין מדקדקין בטעותיה כו' חד אמר יהודים וח"א יהודיים כו' והא כתבו הרא"ש והר"ן שם והארחות חיים (הו"ד בב"י או"ח סי' תר"צ יעו' ג"כ בתשו' הרשב"א (סי' תסז) הו"ד בב"ח שם סו"ס תרצ"א) דדוקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אכן יעו' בשו"ת דב"ח ח"ב אה"ע (סי' קז) שכתב ג"כ דידוע דברי הירושלמי

כו' וחד קרי יהודיים דאמר דטעותא הוא אלמא דכל שחיסר או הוסיף בנקודה במלה מכפי משמעות קריאתה הוי טעות ומזה הוכיחו הפוסקים דכה"ג הוי פסול יעו"ש אכן ראיה זו יש לדחות דדוקא התם משום דידוע לשונם לדבר בלשון קלילא כתב המרדכי דאין להקפיד א"כ י"ל לאידך גיסא דאדרבא מוכח משם דאם אין השינוי מחמת קלות הלשון הוי שינוי אפי' בשינוי קצת דנקודה וכדומה וכן ראיתי להדב"ח בסוף ניקוד סגו"ל שכתב כן בשם תשו' מהרא"ש זה לשונו דגבי באריש ובוריש שבמרדכי דהכשיר הריצב"א משום דידוע לשונם שהיא קלילא משמע אם אין הטעות מחמת קלות הלשון הוי שינוי אפי' בשינוי קצת גבי טעות בנקוד משום דבניקוד נרגש המעות היטב והוי כמו טפאתה ונפאתה עכ"ד וכ"נ להחמיר בכג"ז מהרשב"ץ (הו"ד בב"י סי' קכח) גבי חונס שכתב תנס פסול דאם אינו נקרא יפה ה"ה כמי שאינו יעו' ג"כ ברשד"ם סי' מו (הו"ד בשעה"ת להדב"ח (סי' כה) גבי שם אשקיופייא שכ' גם בזה לא הייתי מקפיד לולא שראיתי תשו' תשב"ץ גבי טוניס וכתב טאניס פסול וכו' הרי דמי לנ"ד יעו"ש ולכאורה י"ל כיון דבמדינת אשכנז קורין ש"ז סאבל באל"ף כידוע וגם במקום שקורין סובל יודעים דקורים במק"א סאבל בא' רק שנשתנה הקריאה בלשון המדינה וא"כ הא כתב הרמ"א סו"ס קכ"ט דאם שינה באחד מאלו הדברים כשר אכן באמת אם נתבונן בזה נראה דכיון דליכא רק שם הלע"ז ושינה בכתיבתו אפי' רק בדבר התלוי בלשון המדינה אין להקל ע"פ דברי רמ"א אלו דהגאון הקדוש מאוה"ג מהרש"ל זצ"ל מלאדי בהגהותיו על הרמ"א הו"ד בפסקי הלכות הצ"צ חאה"ע (דף ד) כתב על דברי הרמ"א שהם דקדוקי הכינויים אבל שם העצם צ"ל נכתב כלשון המדינה אפי' לעכב עכ"ל הזהב וכתב ע"ז הצ"צ דשם העצם היינו ודאי אפי' שם לעז רק שהוא שמו העצמי מעריסה ואין לו שם אחר וכינוי היינו שיש לו שם עצם בפ"ע רק שמכנים לו זה הכינוי יעו"ש ובתשובותיו (סי' רלג אות ג) מ"ש על הגהת זקנו רבן של ישראל עכ"פ לפ"ז אין צד קולא ע"פ דברי הרמ"א זולת היכא שיש שה"ק שנכתב כהוגן והשינוי בלשון המדינה הוא בכינוי ולא בנ"ד שהוא שם העצם אמנם כן הא בשם זה כתב הט"ג שנס ס"ק ג' בשם ס"ב למהרא"ש סאבל שם לאשה וכן שמעתי שנכתב כן בכתובה עכ"ד א"כ כיון דכן מבואר כתיבת שם זה בכפר, שוב יש מקום לומר דגם לכתחלה כותבין כן אף שיש קורין סובל בחולם וכעין שכתב הצמח צדק (סי' פד) בשם מערקיל בסגו"ל אף שקורין במדינות אלו מרקיל בפתח יש לכתוב מערקיל בעי"ן כמו שנמצא כתוב בסדר גיטין יעו"ש והא ההבדל בין פת"ח לסגו"ל ניכר יותר מבין חול"ם לקמ"ץ דהא הספרדים מבטין נקודת חול"ם כהברת קמ"ץ שלנו כנראה מדברי הג"פ וע"נ בכמה דוכתי א"כ בין סאבל לסובל בודאי היה מקום לומר

דיש לכתוב לכתחלה כמבואר בס"ג עכ"פ אף דלכתחלה לא הייתי מורה לכתוב סאבל במקום שנקראת סובל (וכמו שכתב הב"ש גבי שם גאטליב וגאלדא דבמקום שקורין בחול"ם יש לכתוב בוא"ו אחר הגימ"ל) אבל בדיעבד אם כתבו באל"ף בכג"ז ודאי לא הוי שינוי גמור לפסול בפרט היכא דקשה להשיג גט אחר יעו' בט"ג שם שא"ג ס"ק יב וי"ג ושנ"ג ס"ק ב' ושא"י ס"ק טז יז גבי יוסף יאסף ושא"מ ס"ק ל' גבי מארדיש מורדיש ונחלת שבעה (סי' מה אות י) ודב"ח שא"י ס"ק ח' ובתשובותיו ח"ב (סי' קכה) ובמ"ש בקו' חקי השם דין ל"ד לתמוה על הדב"ח שסותר בתשובותיו למ"ש בספרו דב"ת על שמות ויש בזה אריכות דברים יעו' ג"כ בשו"ת רח"כ אה"ע (סי' סד) גבי צינא צענא ובט"ג שנ"מ ס"ק ג' ובשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' לא ולט) ובמ"ש בחה"ש דין ז' להעיר על דברי רח"כ (ועכ"ז כתבתי שם דבמ"ע יש עמוד גדול לסמוך בנדון דרח"כ) ובלא"ה לפמש"ל בשם אדמו"ר הזקן מלאדי ונכדו הגה"צ הק' צ"צ יש להרהר בדברי הרח"כ דהא השינוי בין צינא לצענא היא בשמה העצמי אכן עכ"ז יש לעמוד ג"כ בדברי התשו' יריעות האהל (סי' טז) (הו"ד בט"ג שנ"א ס"ק ח) במה שהביא בשם חכם אחד היתר בשעת הדחק על שינוי בשם אידיא כי השמות האלו לועזות הן ואין מדקדקין בקריאתן יעו' ג"כ בשו"ת מכתב לדוד (סי' ט) (הו"ד בשו"ת חיים ושלום ח"א סי' לא) ויעו' בשו"ת כנסת יחזקאל ש סט) ובמ"ש עליו בשו"ת מהרי"מ מבריסק (סי' לד) ואין הענין סובל אריכות דהדבר פשוט דכשיש להשיג בנקל גט אחר צריכה גט שנית אכן אם קשה להשיג גט אחר פשוט דיש לסמוך על גט זה מטעמים הנ"ל וכמ"ש גם הדר"ג. ומצלאין אנחנא קדם מרן שמיא וארעא שירפאהו רפואה שלימה במהרה ויחדש כנשר נעוריו לגבר חיילים בתורה ולהוסיף לקחה לזכות את הרבים בתורתו כחפצו וחפץ המעתיר:

ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע מכבדו כרוב גדולתו משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא:

ח"ג סימן כה

שאלה בדיני שמות מכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם חו"ב וכו' מו"ה מאיר מאירזאהן שליט"א אבד"ק באטישאן מדינת דומיניען בעת אב"ד לעדת יראים בקמ"ר וויען הסעוטרה:

[ז"ל] בעה"י פה באטשאן ט"ז תמוז תרמ"ט שלום רב לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם שמו נודע בשערים לתפארת ולתהלה חסיד וענו חריף ובקי ספיר מחצבתו

מגזע תרשישים אין גומרין עליו ההלל כקש"ת מוהר"ר משה נחום שליט"א אבד"ק קאמינקא והגלילות:

אחד"ש אחלה מהדר"ג שייטיב לחות לי דעתו הרמה בנידון הגט ששם הבעל בקריאתו לתורה רחמיאל טוביה וחתימתו וקריאתו בפי העולם רחמיאל לבד וביו"ד הראשונה לא יקרא בתום פעם ושם האשה מעריסתה פעסיא ליבא וכן קוראין אותה משפחתה תדיר ובעלה רק לפעמים קוראה בשני השמות ויודעי' ומכירי' מנעורה ג"כ קורין אותה בשני השמות רק בפי העולם נקראת בשם פעסיא לבד והמסדר כתב בגט בשם הבעל ירחמיאל לבד עם יו"ד ראשונה ושם האשה כתב רק פעסיא לבד וידוע בזה דברי האחרוני' בשם ירחמיאל רחמיאל נכבדו' מדובר בו בחא"ש מהגאון מהרש"ק לפסול בדיעבד ובס' דברי חיים מהגאון הק' מסאקן ז"ל כתב ג"כ בזה ויש בענין זה לפלפל הרבה בעה"י אך גודל טרדותי אשר רבו למעלה ראש בעיר גדולה לאלקים לא יניחו לי כמעט לבלוע רוקי לכן לא אפשר לי להעתיק כל מה שיש לי לפלפל בזה ובפרט לפני הדר"ג אשר נגלו לפניו כל תעלומית החכמה מה לי להאריך ובפשיטות דעתי העניה נוטה להצריכה גט אחר מכמה טעמים כי המסדר טעה הרבה בזה אבל מאד נכספה נפשי לשמוע מהדר"ג דעתו הרמה בזה ואסיים בברכה בלב מלא רגש ממעמקי לבבי שיתן ד' את הדר"ג לברכה ונברכו בו כל יודעיו ומכיריו היודעים להוקיר אח שמו הטוב כן יעלה על במתי העושר והאושר גם יחד ויהי' שמעתתי' מתבדרין בעלמא ותתחזק כנשר נעוריו להחליף כחו עשרת מונים להתאמץ בגבורים כאוות נפשו העדינה וכאות נפש תדרשנו לטובה ומברכו בכל עת ועונה המכבדו ומוקירו כערכו הרם והנשגב ואוהבו מרחוק ודו"ש וטובתו כל הימים לרבות הלילות המצפה לתשובתו הרמתה, גם יאבה נא כבוד הדרת גאונו לשלוח לי חבוריו הטהורים שיצאו לאור ויתרבו הקונים עליהם כי כל יודעו ומכירו:

ששמעו תהלת חבוריו הנחמדים מאד מצפים לראותם כמדומה שכהדר"ג זכה להדפיס על טרפות הריאה ושו"ת ייטיב נא לשלחם ע"י הב"ד עכ"פ עשרה עקז' ויתענגו הלומדים על רב טוב אין טוב אלא תורה. ידידו דו"ש בלונ"ח מאיר מאירזאהן רב דק' באטשאן:

ואלה דברי תשובתי שהשבתי בענין זה בקצרה:

שוכ"ט לכבוד הרב הגאון החריף ובקי וכו' מו"צ מאיר מאירזאהן שליט"א אבד"ק באטשאן [כעת הגאב"ד לעדת יראים בוויען] ע"ד שאלתו בנדון הגט ששם הבעל רחמיאל טוביה שכן נקרא לתורה ובפי העולם נקרא רק רחמיאל. לבד וכן חותם עצמו והמסדר כתב בגט רק ירחמיאל לבד (אף דלא נקרא כלל ביו"ד ראשונה) ובשם האשה דמעריסתה נקראת פעסיא ליבא וכן קורין אותה משפחתה תמיד אך הבעל קורא אותה רק לפרקים

בשני השמות ויודעיה ומכיריה מאז ג"כ קורין אותה בשני השמות ובפי העולם נקראת רק פעסיא לבד וכתבו בגט רק שם פעסיא ודעת הדר"ג להצריכה גט אחר ודבריו דברי תורה הן והמסדר בודאי שלא כתורה עשה ובודאי היה צריך לכתוב רחמיאל בלא יו"ד בתחלה כמו שנקרא וחותם ועולה לתורה וכן נראה מדברי התרומת הדשן (ח"א סי' רלג) לגבי שם יחזקיה ונקרא חזקיה שכתב ובתלמוד נמי אשכחן יהודה וחזקיה וכו' ואף את"ל דהתלמוד קיצר הלשון יהא כן ה"ל כחניכתו כו' וא"כ אפי' מי שנקרא יחזקיה או יחזקיהו אם כותבים אותו חזקיה לא הפסיד דהוי כחניכתו אבל איפכא הוי הפסד יעו"ש באורך א"כ הכא נמי אף אי שמו העיקר הוא ירחמיאל מ"מ כיון דנקרא בפ"כ רחמיאל הוי חניכה שהכל קורין דכשר משא"כ אי שמו העיקר רחמיאל וכתב ירחמיאל הוי שינוי גמור ויעו' ג"כ בשו"ת נו"ב אה"ע (סי' צ) גבי שם אליה ובפרט לפי מה שראיתי אח"כ בגוף דברי הגאון מהרש"ק בחא"ש (סי' יג) שהוסיף עוד בטעמא לשבח דרחמיאל הוי שם בפ"ע דמצינו בלשון התפלות פעם לשון נסתר ופעם לשון נוכח כידוע א"כ אם נקרא ירחמאל ביו"ד הוי בלשון נסתר ירחם אל ואם נקרא ביו"ד אחר המ"ם הוי מתפלל על עצמו ובלא יו"ד בתחלה הוי בלשון נוכח שמתפלל לפניו ית"ש רחם אל יעו"ש דדבריו נכונים (ויעו' ג"כ בישׁ"ש פ"ד דגיטין אות ת ונ"ש אות ח) ויש סעד לזה ג"כ מלשון התה"ד שם ח"ב (סי' ח"י) גבי שם נחמן שכ' דאף דבכתובים נמצא שם נחמני אפ"ה כמה אמוראים נקראו נחמן ר"ל מנחה לכל יעו"ש במ"ש ואפשר ע"י שינוי שם בחולם נקרא כך א' מאבותיו וכו' יעו"ש ודו"ק דעכ"פ פשוט דגם בנ"ד לפ"ז אין לשנות מכפי שהחזיק עצמו וכמ"ש הרא"ש גיטין פ"ד (סי' ז) דאין לנו אלא שם שהחזיק עצמו בו יעו"ש וכ"ז לכתחלה וכן אפי' בדיעבד אם בנקל להשיג גט אחר אכן אם קשה להשיג גט אחר בודאי יש לצדד דהוי רק שם אחד ורק משום מהירת הלשון פולטין היו"ד וכעין שכתב הישׁ"ש שם (אות ס) גבי סעדיה שנקרא ישעיה שכתב ובארצות הללו לענין שפה שקוראין לכל ישעיה שעיה וכו' אבל אי אין עולין בשם סעדיה פשיטא שכותבין ישעיה ותו לא אפילו נקרא שעיה יעו"ש והטעם כמו שכתב הב"ש שם על דברי רש"ל אלו דשם שעיה נכלל בשם ישעיה אלא מחמת שפולטין היו"ד נשמע שעיה וכמ"ש הישׁ"ש שם (אות ח) גבי חיאל דאין לכתוב יחיאל דמתקרי חיאל מאחר דהוא שם בפני עצמו משום דאין זה כינוי אלא כשאין מפיקין היו"ד נשמע כחיאל יעו"ש ואף דהתם גבי חיאל איכא טעמא אחרינא וכמ"ש הנ"ש שם דלא מסיק בשמיה משום שעבר על חיב"נ ביריחו ובודאי לא נקרא חיאל רק יחיאל רק שאין הברת היו"ד נשמע יעו"ש מ"מ הא הרש"ל לא נחית לטעם זה רק משום פליטת היו"ד כתב דהוי שם אחד וכשם שעיה ובט"ג שם (ס"ק ת)

כתב דגם רש"ל כוון לזה אלא דקיצר יעו"ש אבל פשטות לשון הרש"ל נראה כמ"ש דרק מפני דרך פליטת היו"ד כתב דאינו קובע שם לעצמו וידוע ג"כ פלוגתת הנ"ש והב"ש גבי אלכסנדר סענדר ושמו נתנאל מ"מ הא לא נחלקו רק היכא שכותבין דמתקרי דאז דעת הב"ש לכתוב כמו שהוא נקרא בפי ההמון משא"כ אם אין כותבין דמתקרי גם הב"ש מודה דשפיר יש לכתוב כהנחת השם לא בהבלעה כקריאת ההמון יעו"ש ובמ"ש באורך שקו' חה"ש (דין לד). סוף דבר דאף דבנ"ד יש מקום בראש לחלק כמש"ל דקובע שם לעצמו תפלה בלשון נוכח רחם אל בכל זאת היכא דקשה להשיג גט אחר כיון דמצינו בשמות כאלו דפולטין קריאת היו"ד בתחלתו גם בזה יש לצדד דאינו קובע שם לעצמו ורק דלא נשמע הברת יו"ד בתחלתו אבל עיקר שמו ירחמיאל הוא כמו שנכתב בגט, וגם י"ל דאף אם שמו באמת בלא יו"ד גם ירחמיאל ביו"ד שכתבו הוי כחניכה שהכל קורין כיון דמשום רהיטת הלשון מבליעין היו"ד הוי ירחמיאל כמו רחמיאל ובזה נבין דברי הגאון נוב"י מה"ת (סי' כז) בעולה לתורה וחותם ישששכר ונקרא שכר די"ל דישכר הוי כמו כינוי ולא כתב טעם לזה ולפמש"ל א"ש כונתו דכיון דנקרא שכר הוי כמו ישכר אלא משום רהיטת הלשון מפליטין היו"ד ומש"ה י"ל דישכר הוי כינוי וכ"כ י"כ הגאון ברכת יוסף חאה"ע (סי' עב) יעו"ש לענין אם כתבו בגט יקותיאל ונקרא קותיאל ויעו' ג"כ בשו"ת שו"מ מה"ק ח"ג (סי' פה) ושו"ת מים חיים חאה"ע (סו"ס סב) גבי שם שעיה חיאל ואכמ"ל כיון דגם בשם האשה לא עשה המסדר כדעת היודעים בט"ג דהא מבואר בתוספתא פ"ו דגיטין וירושלמי שם (הו"ד בתוס' גיטין לד ע"ב ד"ה והוא וכן איפסק בש"ע סי' קכט סי"ב) דלכתחלה יש לו לכתוב כל השמות ובפרט היכא דהוא שם עריסתה בצירוף קריאת משפחתה ומכיריה והא כתב הכנסת יחזקאל אה"ע (סי' סד) דשם העריסה אפי' בצירוף קריאת פורתא אולי מצטרף להיות רוב יעו' ג"כ בתשו' בית אפרים חאה"ע (סי' פה) שהאריך בכנ"ז גבי סאסיא טאבא להצריך משום ספק זה שני גיטין וכתבתי בפרט זה בכמה תשו' ואיך סמך המסדר אנפשיה להשמיט לגמרי שם העריסה ויותר טעה במה שהשמיט גם בשמו שם טוביה שהוא מעריסה ועולה בו לתורה אכן אם הוא מקום עיגון (והדר"ג יודע את המסדר שאין בו חשש שאינו יודע כלל בט"ג כמ"ש הריב"ש והב"י סי' קמא הו"ד ברמ"א שם ס"ל) כיון דאפי' בכתב שם הטפל לחודיה יש לצדד ע"פ דעת הרשב"א והרמ"א יעו"ש (סי' קכט) ובב"ש (ס"ק ג) מכש"כ בזה שכתב השם שנקראין בפי העולם די"ל דהוי כחניכה שהכל קורין הן אמת דיש לחלק בין נדון כזה לחניכה דיש לה שם ידוע ע"פ דברי הר"ן פ' השולח והמהרי"ק בתשו' יעו' ג"כ בדב"ח בל"ש להט"ג (אות ג) ויעו' ג"כ דב"ח ח"א (סי' נט וסו) וח"ב (סי'

קנד קנו) ובמה שכתבתי ת"ל בקו' חקי השם דין כ ודין מא באריכות לצדד בענינים כאלו והדר"ג מבפנים אם לדעתו מקום עיגון הוא ואין חשש על המסדר יש כמה צדדים להקל ואין עתותי בידי להאריך כעת בכל הפרטים המסתעפים מזה ואם אינו מקום עיגון בודאי צריכה גט שנית כמ"ש הדר"ג:

כ"ד ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי האבד"ק קאמינקא כעת האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן כו

תשובה לכבוד הרה"ג חו"ב ערוגת הבושם מו"ה יחיאל משה נ"י ראבינאוויטש אבד"ק נאוואמינסק פלך ווארשא, בדין מגרש שאמר לאשתו באמצע כתיבה הגט לא אגרשך וחור ונתרצה. ע"ד שאלתו בא' שנתרצה ליתן גט לאשתו ביום הפקודה לשלחו לעבודת הצבא ושר הצבא נתן לו רשות ע"ז שילך לבית כת"ר ליתן הגט ואחר שכתב הסופר כמה שורות נכנסו קרובי האשה וכשראה הבעל אותם נתמלא אף וחמה והתחיל לברוח ואמר בכעס לאשתו מפני שהבאת אנשים אלו לא אגרשך וע"י השתדלות עושי רצונו החזירו המגרש לביתו ונעתר לדברי כת"ר ונתן הגט כדת והוא מקום עיגון וכת"ר מפלפל בחכמה בשטת הרמב"ם (פ"ו מה"ג הכ"א) ובשיטות הרשב"א והר"ן והריטב"א (בסוגיא דגיטין שם לב ע"ב) ואני עמוס הטרדות כעת ובאתי למלאות רצון יראי ה' להשיבו חו"ד עכ"פ בקצרה דיש לפלפל עוד ע"פ שטת התוס' גיטין (פח פ"א) ד"ה ודלמא בשם ר' עזרא הנביא דקודם גמר כתיבת הגט חמור טפי מאחר שנגמר יעו"ש ובמלמ"ל ויעו' ג"כ בשו"ת הריב"ש (סימן קכז) ובאמת כבר האריך בשיטות אלו הגאון מאוה"ג הצ"צ החדש אה"ע ח"ב מסימן רסח עד סו"ס ער ולא הניח מקום להתגדר בו ואם נמצא באוצר ספריו יראה כת"ר דיש לו עמוד גדול להקל במקום עיגון דהוא הקיל שם במ"ע בענין יותר חמור מבנ"ד גם יש לצרף בנ"ד דעת הרבינו ירוחם בשם י"א במישרים נתיב כ"ט סוף חלק ד' (הו"ד ג"כ ברמ"א חושן משפט סי' שלג ס"ז) דכל מה שאדם אומר דכך כעם אינו כלום יעו"ש והגאון מהרי"מ מבריסק (סימן לח) צירף דעה זו להקל לענין שליח הגט שהשליך הגט על השלחן דרך כעס ואמר האלט זיך גאר וכו' איך וויל שוין גאר נים יעו"ש ויעו' ג"כ בשו"ת חת"ס חחו"מ (סי' קל) במ"ש דבקל יש לדחות קושית התורת חיים ר"פ ג"פ במה שדחה דברי רבי ירוחם (דבאמת מה שהקשה התו"ח שם מהא דכהנים קפדי ומגרשי יש לחלק בפשיטות בין דבור למעשה וכמ"ש הגאון מהרי"מ שם דבמעשה לא תלינן דעביד דרך כעס משא"כ דיבור ע"י כעס אינו מכוון, בלב שלם יעו"ש ויעו' בש"ס ריש מכות

דקרי ללאו דלא תענה לאו שאין בו מעשה ואכמ"ל) עכ"פ אם קשה להשיג גט אחר הנני מסכים לדעתו דעת תורה להתירה מכבלי העיגון כשיתאשר הגט כנימוס. ידידו הדו"ש ושלום בל נושאי דגל התורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן כז

תשובה לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם חו"ב מגזע תרשישים וכו' כש"ת מו"ה מרדכי פרענקיל שליט"א אבד"ק סאראקא פלך קישינוב, ברין מי ששמו מעריסה שמשון בפת"ח ונקרא שמאי בלא הרגשת יו"ד. ע"ד שאלתו בא' ששמו מעריסה שמשון בפת"ח תחת השי"ן וכן נקרא לתורה וחו"ע כן ובפ"כ נקרא שמאי ואין בהמבטא שקורין אותו שום שינוי מכפי שקורין לאותם ששמם שמאי מעריסה והאיש הזה בעל עסקים הוא וכותבין לו כולם שמאי ביו"ד לבסוף ולא שמשון וכתב המסדר בגט שמשון דמתקרי שמאי ואחד מערער על המסדר ע"פ ספר חדש מערכת השלחן שכתב לחלק דהיכא דאינו נקרא שמאי מעריסה ורק קיה"ש משמשון ואינו נרגש יו"ד לבסוף יש לכתוב שמא בלא יו"ד וכמוזכר שם זה בדה"י א' (ז לז) וכת"ר כתב דיפה עשה המסדר לכתוב כמו שכותבין אליו בשטרות והאריך בזה בדברים של טעם ודורש ג"כ חו"ד. הנה הדבר פשוט כדעת כת"ר דהיא דעת תורה מכרעת וכבר נהגו לכתוב כן שם זה בכל בתי דינין שבישראל אפי' אם אינו מעריסה ואין שומעין למה שרצה המערכת השלחן ע"ש לחדש מדעתו דכן הסכימו כל חכמי אשכנז דאין דורשין השמות כמ"ש א"ז הט"ז והב"ש בכמה דוכתי (יעו' ג"כ בדב"ח ח"ב סי' קז ובמ"ש בקונטרס חה"ש דין כח) והא הכא שם זה מעריסה שכיח וג"כ אינו נרגש כ"כ מבטא היו"ד לבסוף והיא מפני מהירת הלשון (וכמ"ש הישו"ש פ"ד דגיטין והב"ש לענין פליטת היו"ד בתחלת השם גבי שם חיאל ושם שעיה שהוא מפני מהירת הלשון ויעו' מש"ל סי' כה) ומשו"ה כותבין שמאי ביו"ד כמ"ש במשנה ותלמוד א"כ כמו כן כשמקצרין שם שמשון ג"כ קובע שם שמאי לעצמו שם השכיח (ובודאי לא כוונו ע"ש המוזכר בדה"י דלא שכיח כלל) וצריך לכתוב דמתקרי שמאי (כיון שהוא שם בפ"ע) והקורא יקרא לתומו קריאת השם כפי המבטא (שפולטין היו"ד מפני מהירת הלשון וכמו שקורין בש"ס שם שמאי ג"כ במהירת המבטא בפליטת היו"ד כידוע) וכמ"ש סברא זו הט"ג שא"נ (אות ה) גבי שם הירש שנתפרסם לכתוב ביו"ד אף שקורין בסגו"ל דהקורא יקראנו בגט כמו שרגיל לבטא בשפתים יעו"ש ויעו' בט"ג שנ"מ ס"ק ט שכתב דמחמת מהירת המבטא נשתנה ההברה ויעו' ג"כ בט"ג גבי שם דניאל מה שהאריך ודוק ובפרט בנ"ד שכותבין אליו באגרות ושטרות שמאי ביו"ד וא"כ

הא כתב המהר"י בן לב ח"ג (סי' ט) דיש לסמוך בכתיבת שמות בגט על מה שכותבין באגרות ושטרות ויפה כתב כת"ר דהמסדר עשה כדת של תורה ומ"ש ג"כ הצ"צ החדש אה"ע ח"ב (סי' קפט וריט ורכב ורכג) דשם שהכל כותבין באגרות ושטרות כן יש לכתוב בגט אפי' היכא דיש שינוי במבטא יעו"ש מכש"כ בנ"ד דאין שום שינוי רק פליטת יו"ד הנהוג במהירת הקריאה, ולכאורה היה מקום להעיר כיון דיש לנו ספק בלשון בני אדם האיך נקרא השם אי ביו"ד אלא שנבלע מפני מהירת הלשון או שנקרא באמת בלא יו"ד ובכג"ז דיש ספק בלשון ב"א יש לילך אחר המקרא כמו שנמצא בדה"י בלא יו"ד וכדנראה כעין זה מדברי התוס' ע"ז ק ע"א) ד"ה אלמא דכשלא נתברר לנו לשון בני אדם יש ללמוד מן הפסוק יעו"ש מ"מ באמת בנ"ד הא נמצא שם זה אין מספר במשנה ותלמוד וכולם קורין שם זה בהברתם בלא הרגשת יו"ד ושם זה המוזכר בדה"י אינו שכיח ואינו מוזכר בספרי סדרי השמות (יעו' ג"כ בט"ג שא"י ס"ק טז מ"ש לענין שם יוסי דאינו מצוי עתה בינינו ויעו' ג"כ ביש"ש פ"ד דגיטין גבי שם שמאי שכ' דאזלינן בתר שמות הנמצאים לפנינו שמאי והילל ואף שנמצא בקרא וכו' יעו"ש ובט"ג בשם זה (ס"ק יט) במ"ש ואין המ"ם מדגיש שיהיה ניכר הברת המ"ם בפת"ח בהרגשת היו"ד שאחריה לית לן בה שזה מחמת מהירת הלשון יעו"ש דעכ"פ דברי המערכת השלחן תמוהים דלפי חשש דידיה גם בשם עריסה היה לו לחשוש דלמא נקרא ע"ש המוזכר בדה"י ובע"כ צ"ל דאזלינן בחר רובא המוזכר במשנה ותלמוד ובסדרי שמות א"כ גם בנתקצר משם שמשון דג"כ קובע שם לעצמו לכתוב עליו דמתקרי אמאי לא נלך בחר רובא דמוזכר שמאי ביו"ד ואי משום דכשכותבין דמתקרי צריך לכתוב כמו שהוא נקרא כמ"ש הב"ש גבי אלכסנדר סענדר והא אין נקרא ביו"ד מ"מ הא לפמש"ל גם הכא נכתב כמו שהוא נקרא דרק מפני מהירת הלשון נבלע הרגשת היו"ד] ע"כ פשוט דכמו שכותבין אותו כשהוא שם עריסה כן כותבין אותו כשהוא קיצור השם ואין לחלק בזה בלי טעם כעיקר והרב המסדר שכתב דמתקרי שמאי יש בו טעם לשבח של תורה וכן ראוי לעשות כתורה וכהלכה בשפה ברורה. כ"ד ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע בו"ח ב"ה תמוז תרנ"ט לפ"ק משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן כח

תשובה לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי זית רענן עה"ב מוהר"ר חנוך העניך שימינאוויץ אבד"ק קאבילניק פלך ווילנא יע"א, כדין א' שנתן ב"א לרבו באומנות השו"ב שלא ישחוט בעירו ולא נכתב כראוי ובענין הש"ג בשו"ב. ע"ד שאלתו כי האברך מהר"ד במהרי"ל

למד אומנות השו"ב אצל השו"ב רמ"ל בעירם ואחר שגמר לימודו לא נתן לו תעודת קבלה עד שנתן לו מקודם כ"א שלא ישחוט בעירו בלתי רשותו וכעת כורשים רבים לאכול משחיטת השו"ב רמ"ל מכמה טעמים ורוצים לקבל תלמידו מהר"ד ג"כ לשו"ב קבוע ומצד איסור השגת גבול ליכא בנדון זה זולת מחמת הכ"א שנתן אשר גם ע"ז כותב כת"ר שלא נכתב כדת ודורש חו"ד ואני מונע עצמי להשיב למקום רחוק בעניני השו"בים אשר הוא ממש ד"נ ועל הרוב יש בזה הש"ג וכבר נתקבלו דברי רבן של ישראל הגה"ק מלאדי בתשו' לסוף ש"ע שלו (יו"ד סי' ט) דהשו"ב המשיג גבול נקרא רשע ואסור לאכול משחיטתו והארכתי בזה בכפרי ברכת משה קוה"ת (סימן י) וכל גדולי האחרונים הסכימו לזה בשפה ברורה (יעו' בשו"ת דב"ח ח"א סי' ט וח"ב סי' ו ח ט) וגם בספרי באר משה שיוצא כעת לאור בווארשא) כתבתי ת"ל בענין זה בספר ראשון קונטרס השיב משה שער הפרישות (סימן ל) לחזק דין חזקת השחיטה והדברים פשוטים דיש בזה משום השגת גבול כמבואר בכללי החזקה להכנה"ג (אות ה) ומשום עני המהפך בחררה כמבואר בחו"מ (סי' רלז) יעו"ש ס"ב ותוס' קידושין (נט א) ד"ה עני והגאון דב"ח שם העיר ג"כ מדברי התוס' אלו לענין שו"ב ויעו' במהרי"ט בחדושיו לקידושין שם ד"ה עני שאחר ליישב דברי הר"י שם דכיון דכבר הוא בביתו של בעה"ב ומסתמא טרח בראשונה עמו וכו' יכול לומר חזור אחרי אחר וטרח דומיא דהאי דר"ג ובפ' הנזקין גבי עני המגרגר כו' יעו"ש ובאמת מבואר בירושלמי מפורש איסור דעני המהפך שם ריש פ' האומר הלכה א' מקרא למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב יעו"ש ובפנ"מ וא"כ השו"ב אשר יעזוב יראת ה' הוא יעסוק בשחיטה להאכיל לבנ"י משחיטתו ובדיקתו אתמהה ע"כ הדבר פשוט לכל מי שיראת ה' מצאה קן בלבבו דשחיטת המש"ג אסורה כנו"ט יעו"ש בתשובותי וכן מה שפלפל כת"ר בענין שבועה בכתב יש בזה אריכות דברים (ומ"ש כת"ר מדברי החות יאיר סי' טז גם אצלי רשום על גליון החות יאיר סי' קצד שהחמיר לענין שבועה בכתב דהוי כדבור ממ"ש הוא עצמו סי' טז לענין חותם שחקוק עליו שם דכתב לאו כדבור יעו"ש שכתב הכי גם לענין נו"ש) אבל היטב אשר דיבר בזה הגאון מלבוב בשו"מ מה"ג ח"ב (סי' קכה) שכתב לדבר זה יחרד לבבי ורואה אני שע"ז סמכו כל השו"בים שנשבעים שבועה בכתב ואח"כ חוזרים באומרם שהרבנים יחפשו להם היתר ועי"ז תפוג תורה חלילה וכתב דבלבוב אסר הוא שו"ב שעבר על שבועה בכתב ובשו"ת דב"ח ח"א (סי' יב וסי' טו) ובטו"ט מה"ג (סי' ח וכג וכד) החמירו בענין זה יעו"ש ובפרט היכא דמוזכר לשון ח' הא כבר כתב הנוב"י חיו"ד (סי' סו) וחחו"מ (סי' ג אות יב) דאי"ח מהני בכתב לכ"ע אכן כת"ר מבפנים וכותב שאין בזה הש"ג בטח ברור לכת"ר שקבלת

השו"ב החדש יהיה באופן שלא ישיג גבול השו"ב הישן ורק העיכוב מצד הכתב שנתן ע"כ הגם דבדין שבועה בכתב לא הקלתי מעולם אבל בנ"ז צדקו דברי כת"ר שהכתב לא נכתב כדת שכתוב בו "וע"ז קבלתי בדעת צלולה" ולא נזכר מה קבל ובאמת אף אם היה כותב קבלתי איסור כיון שכתב לשון עבר והוא אומר כי באמת לא קבל יש לדון לכאורה דאין בלשון זה ממש ויש בע"ז לפלפל יעו' סמ"ע (סי' עג ס"ק ח"י) ובש"ע יו"ד (סי' רלב סי"ב) וש"כ שם (ס"ק כח) ואכמ"ל כיון דלא הזכיר כלל שקבל באיסור אמנם בתחלת הכתב היה מקום לחקור במ"ש "איך שאקבל כתב תעודה וכו' שאין לי רשות להשיג גבולו וח"ו לקום ולעמוד פה על משמרת שו"ב זולת רשותו" דאפשר יש מקום לחוש בזה לשיטת הר"ן נדרים (ד ע"ב) ד"ה א"ה דבאומר שאני אוכל לך הוי ידות נדרים דכיון דאמר שאני הכי קאמר מה שאני אוכל משלך יהא איזה דבר ומאי נינהו קונם יעו"ש וכמו כן היה מקום בנ"ז לחשוש דמ"ש לקום ולעמוד כו' הוי כאומר קונם עלי משמרת השו"ב פה בלי רשותו אכן מלבד דדעת הר"ן יחידאה היא יעו' בש"ע (סי' רו) וש"כ שם (ס"ק ב) וגם יש לחלק בין נ"ז להך דהר"ן הנה גם בנדון דהר"ן יש לחדש לכאורה דעכ"פ בכתב אין חשש בזה לכ"ע דהא עיקר הטעם שהחמירו בשבועה בכתב דמהני כמו עדות בכתב משום דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו והיינו דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי והנה במנחות (קא ע"ב) אמרינן הכי השתא בשלמא פרה עומדת לפדות ממה שהשכיר ביתו לאחר מפני שאשתו חלתה חולי הקדחת שאם מצא אחרת נאה הימנה מצוה לפדותה אלא הני מנחות מצוה לפדות (בתמיה) יעו"ש דמבואר דלא מקרי ראוי לפדות רק כשיש מצוה בדבר אז עומד לכך יעו' ג"כ תוס' זבחים (לד ע"ב) ד"ה כל דהא דאמרינן כל שבידו לא הוי דיחוי היינו דוקא כשיש מצוה בדבר ועפ"ז נוכל לומר דבשבועה בשם לעת הצורך לשטת הרמב"ם פי"א מה"ש ה"א ובסה"מ שלו מצות עשה ז' דקחשיב שבועה בשם למצוה דבשמו תשבע שפיר י"ל דאם כתב השבועה מהני דאמרינן כל הראוי לבילה כו' משא"כ בקונם דאין בו שום מצוה דאדרבא אמרינן טוב שלא תדור וכל הנודר כאלו בנה במה ע"כ פשיטא דנדר ל"מ בכתב וה"ה שבועה שאינה בשם דלית בה מצוה לשום א' מהפוסקים ג"כ לא מהני בכתב ויש בזה לפקפק ולפלפל ואכמ"ל. אכן בזה שכתב ואם ח"ו אעבור על כתב זה שחיטתי תהיה אסורה איסור עולמית א"כ הא הזכיר שם איסור על שחיטתו אבל צדקו דברי כת"ר דהוי דשלב"ל וכמ"ש השעה"מ פ"ג מהלכות נדרים ה"י דהיכא דלא אסר על חבירו כל הנאת גופו אלא הנאת תשמישו (וכדומה כגון שוחט שאסר שחיטתו על כל ישראל) נמצא שהאיסור לא חל על גופו ע"כ שפיר חשוב דשלב"ל ואינו נאסר יעו"ש וגם כתב שפיר כת"ר דלמי תהיה אסורה

השחיטה לבני העיר והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכ"כ הגאון מהרש"ק בטוטו"ד מה"ג (סי' כג כד) דהוי כאוסר פירות חבירו על חבירו דאינו נאסר יעו"ש ובאמת כבר קדמם בזה הרב מהר"י ששון בס' בני יעקב בתשובותיו (סי' ו) ד"ה ואשר שכתב שהרי השחיטה גופה אין בה ממש שתאסר עליהם והבהמה אינה שלו שתחול עליה האיסור דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו יעו"ש ויש לפלפל בכל פרט ופרט (יעו' ג"כ מ"ש בס' ברכת משה קוה"ת סי' י אות ה) ואכמ"ל כיון דבגוף הענין אין רצוני להזדקק מרחוק יעו' בשו"ת צ"צ החדש חיו"ד (סי' קצב) במ"ש אשר ראוי לכל אדם למנוע מלהשיב בעניני איסורים ושבועות החמורים ולברוח מהן כבורח מן הנחש אכן רו"מ מבפנים אם רואה (שאין שום הש"ג להשו"ב הישן) ויש צורך מצוה לטובת העיר וכדומה יש לו על מה לסמוך להקל. הדו"ש ושלום כל נושאי דגל התורה הק' משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן כט

תשובה קצרה לחכם אחר בענין בק"ח:

ע"ד שאלתו אם יש מצות בק"ח בחולה המתדבק רח"ל יעיין כת"ר בתשו' רמ"א (סי' יט) בנדון שאחד חזר שקורין געליזעכט וחושב שהוא חולי המתדבק יעו"ש מה שהאריך בזה ובסופו כתב כי מה שאומר שהוא חולי המתדבק כולו הבל ומי שלבו נוקפו אומר כן כי השם יתעלה הוא המוחץ והוא הרופא ואם היה כדברי המשכיר בטל כל דיני ביקור חולים כי לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק חוץ מבעלי ראתן דאסרו לישב בצלו יעו"ש באורך עכ"פ מבואר תוך דבריו דגם בחולי המתדבק איכא מצוה דבק"ח והא דכתב הרמ"א בעצמו ביו"ד (סי' קטז ס"ה) דיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר יעו"ש זה לאו משום חשש דהחולי מתדבק אלא כמ"ש בתשו' מהרי"ל (סימן נ) משום דבעידן ריתחא היא וכמבואר בש"ס ב"ק ס דכיון שניתן רשות למשחית כו' וגם משום ביעתותא יעו"ש אלא דפלא הוא על הרמ"א בתשו' שלא הביא דברי הרמב"ן על התורה פ' וירא (יט יז) בפסוק אל חביט זה לשונו הטהור ועוד בו ענין כי הראות באויר הדבר ובכל החליים הנדבקים יזיק מאד וידביקם וכן המחשבה בהם וכו' ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח כי באפה המכה במחשבתה כאשר ראתה גפרית ומלח היורד עליהן מן השמים ודבקה בה עכ"ל וכ"כ רבינו בחיי ובהחפשי באמתחת הספרים שלי מצאתי להגאון מהר"ח פאלאגי בספרו נשמת כל חי ח"ב חחו"מ (סי' מט) שעמד בכל זה והאריך בפרט זה דעינינו הרואות דבחולי זה הדבקות עושה נזק ועכ"ז מסיק

דמ"מ נראה דמי שאינו בורח מדבר באופל יהלך כו' הרי לגבי דידיה איכא מצות ביקור חולים וקב"מ וכדומה ושומר מצוה לא ידע דבר רע ורבים מיראי ה' עושים כסדר הזה ואינם ניזוקים כלל ולא תאונה עליהם רעה ויאריכו ימים ושנים יעו"ש בדבריו כי נעמו. וע"ד שאלתו איך מנהגי להורות כשבשלו תבשיל אז אפו פת ממים שבשכונת המת הנה הברכי יוסף יו"ד (סי' שלט) [הו"ד בפת"ש שם ס"ק ד] כתב בשם שו"ת בית יהודה (סי' מו) ובית דוד (סי' קסא) לאסור אפי' בדיעבד ונמשכו אחריו כמה מורים להחמיר בזה אבל לדעתי הוא חומרא יתרה דמלשון הש"ע שם ס"ה שכתב מנהג לשפוך כל המים וכו' משמע דליכא בזה רק איסור לכתחלה יעו' כתובות (ג ע"ב) נהגו לגמרי ניעקריה וכו' ויעו' במג"א (סי' רו ס"ק ח) וברמ"א (סי' תנה ס"א) ודוק וכן הוכיח עוד מכמה מקומות בשו"ת חסד לאברהם חיו"ד (סי' קו) דמבואר להקל בזה בדיעבד וכ"כ בשו"ת שא"ר חיו"ד (סי' ח"י) דאפי' בדבר שאסור משום ר"ר ג"כ מותר בדיעבד כמבואר בב"י (סי' ו) בשם בעל העיטור על דברי הירושלמי מכש"כ בזה דיש להקל בדיעבד יעו"ש ומנהגי להקל בזה בבית אחר כיון דבלא"ה דעת הנה"כ שם (ס"ק ד) דשכונה הוא דוקא מי שהוא שכן ממש ע"כ אף דלכתחלה מחמירין כדעת הט"ז (ס"ק ד) שכתב בשם התוס' דשכונה היינו ג' בתים עכ"פ לענין דיעבד יש להקל אם אינו באותו בית ממש כדעת הנה"כ זולת באותו בית אין להקל כיון שגם בחדושי רע"ק וגליון רש"א שם הביאו בשם תשו' בית יהודה להחמיר אפי' כשנתבשל ומדודי הרה"ג ר' יחיאל ירושלימסקי ז"ל אבד"ק אומען שמעתי בילדותי שהיה מקובל מאביו הוא א"ז הרב הגאון ר' יעקב צבי ז"ל אבד"ק בערשיד ועוד גדולי המורים כי אף באותו בית ממש הקילו להזמין אורח הגון על סעודה זו שיהיה סעודת מצוה ואז בודאי שומר מצוה לא ידע כו' והדברים פשוטים וברורים שלא להפסיד ממון ישראל בכג"ז שיש למצוא עילה ומקום להקל ובפרט אם אינו באותו בית ממש דלדעת הנה"כ לא מקרי שכונה בנדון זה בודאי יש להקל אם כבר נתבשל. הדו"ש משה נחום ירושלימסקי החופ"ק:

ח"ג סימן ל

תשובה קצרה:

לכבוד תלמידי צורב העוסק בחקי חורב חריף ובקי זית רענן וו"ח מו"ה חנוך העניך פלאקסער נ"י נכר הגה"ק אור ישראל הרבי מלובלין זי"ע ונכד הגה"ק הרבי מאלכסנדר זצ"ל. בדברי השער אפרים סי' ד'. [א] ע"ד שאלתו בדברי השער אפרים (סי' ד) בעורב שהביא כף מלוכלך בשומן בפסח ונפל לתוך התבשיל של בשר אי ניחוש דלמא הוא

מנכרי וממילא הוא חמץ שאוסר במשהו או דמשל ישראל הוא והשער אפרים התחיל לחקור בהא דפג"ה צ"ה ולחלק בין עיר שרובה עכו"ם או ישראל ולא נמצא סיום תשובתו וע"ז פלפלת בחכמה בהיתר שאלה זו משום ס"ם דלמא של ישראל היא וליכא איסורא כלל ואת"ל דשל עכו"ם הוא דיש חשש חמץ דלמא היה בשומן ששים נגד החמץ ונתבטל ברשות העכו"ם ושוב אינו חוזר וניעור אח"כ אף בבואו לקדרת ישראל והוי כמו אם נתערב קודם הפסח בלח בלח דאינו חו"נ בפסח כיון דמדברי הבית אפרים חאו"ח (סי' לה) מבואר דחמץ של נכרי בהיותו אצלו מחשיב כקודם זמנו אצל ישראל (יעו"ש מ"ש בהיתר החלב שנחלב מבהמות עכו"ם שאכלה חב"פ דהוי כחרכו קודם זמנו) גם כ' לצדד מטעם שכתבו כמה גדולים דבשל נכרי לא גזרו איסור משהו זת"ד, ויפה כ' כתורה וכהלכה וכבר כתב כן בקצרה הגאון בא"פ עצמו בספרו שע"ת (סי' תסז ס"ק ל) על דברי השע"א הנ"ל דיש להתיר מטעם דכיון דנתבטל אצל העכו"ם שוב ה"ל כחמץ שנתבטל קודם הפסח דאינו חו"נ גם כתב שם דמבואר אצלו במק"א דיש מקום לומר דחמץ של עכו"ם או של הפקר אינו אוסר במשהו יעו"ש שדבריו הקצרים קולעים למטרה אחת שכתב רו"מ בארוכה וכאשר עמד בעצמו ע"ז בשולי קונטרסו והדברים פשוטים וברורים, ומ"ש ששמע מפי להביא ראיה מלשון הרשב"א בתשובה (קעז) דל"ש ביטול בחמצו של עכו"ם וכתב דלא ירד לעומק כונתי דהוא אסר שם להעלות על השלחן חמץ עכו"ם שמא יתערבו פירורין בעין בתבשיל ישראל שלא נתבטלו מקודם ואוסרין במשהו כמ"ש בתשו' הריב"ש אבל בנתבטלו ביד עכו"ם בס' מזה לא דבר ובכה"ג אפשר דמודה זת"ד אבל לא מפי שמע דבר זה רק כן כתבתי בספרי "מנחת משה" בקו' חה"פ דין י"ב בשם הדב"ח שהביא ראיה מדברי הרשב"א אלו דגם חמץ של עכו"ם הוא במשהו ויעו' בשד"ח לידידי הגה"צ חכם מדיני הי"ו בחלק דברי חכמים (סי' צט) שהביא ד"ז משמי יעו' ג"כ במערכת חמץ ומצה (סי' ג אות טז) שהביא ג"כ ממ"ש במנ"מ שם והביא ג"כ מכמה גדולים שכתבו לחלק כעין זה דהרשב"א מיירי בפירור בעין משא"כ כשכבר נתבטל ביד העכו"ם ולפלא שבקונטרסו הביא דברי ידידי הגאון דעת תורה (סי' ס) ומדוע לא ראה שגם הוא שם (ס"ק יב) כתב לחלק דודאי חמץ של עכו"ם שנתערב לתוך של ישראל אוסר במשהו אבל בנתערב כבר ביד עכו"ם ס"ל דאינו אוסר במשהו וכיון דנתבטל ביד העכו"ם שוב אינו אוסר לישראל יעו"ש ובאמת מלבד דברי הרשב"א שהביא הדב"ח יש להביא ראי' גם מדברי הרוקח הביא דבריו אבי זקני הט"ז (סי' תסז ס"ק יז) שכתב אך המים שבדלי נאסרו כי עכו"ם שהביא המים שמא נתן בו אותה שעה חמץ יעו"ש דמבואר ג"כ דחב"פ במשהו אפי' בשל נכרים וכ"נ מדברי הריב"ש (סו"ס

ת) יעו"ש במה שהביא בשם הרי"ץ גיאת [ואדרבא יש מקום לומר דבנכרי יש להחמיר יותר דהוא במשהו ע"פ מ"ש הר"ן פכ"ש דחב"פ לא הוי דשיל"מ משום דאחר הפסח נמי יהיה אסור מדרבנן בעינא עכ"פ ולא שרי רק בתערובות יעו"ש ובמ"ש על דברי הר"ן אלו בספרי "באר משה" שער התירוצים (סי' נא) וע"פ דבריו בחמץ של נכרי דאחר הפסח יהיה מותר בעינא ממש ודאי הוי דשיל"מ וכ"כ להדיא הרמב"ן במלחמות ה' שם זה לשונו הטהור וכש"כ חמץ של נכרים שנפל לקדרה של ישראל שאפילו בעינו דבר שיש לו מתירין הוא עכ"ד אכן לטעם שכתב המרדכי (שם סי' תקעג בשם רבינו חיים כהן הו"ד ג"כ ברמ"א יו"ד סי' קב) דחמץ לא הוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה וטעם זה שייך אפי' בחמץ של נכרי] עכ"פ גם מדברי הרוקח והריב"ש יש ראיה לנ"ז כמדברי הרשב"א אכן גם בדבריהם יש לחלק כמו שחילקו הגדולים בדברי הרשב"א דגם המה כתבו רק כשיש פירור בעין כשנכנס לרשות ישראל משא"כ כשנתבטל ביד עכו"ם:

[ב] אמנם כן יפה דברת כי עומד לנגד זה לכאורה דברי הרדב"ז ח"ג (סי' תקמז) שכתב דאסור לקנות מנכרי דבר שנתבטל בס' דבשעה שלוקחו מן העכו"ם הוי כאלו מבטלו לכתחלה יעו"ש א"כ מוכח דס"ל דאצל הנכרי לא נתבטל וגם בזה יפה כתב רו"מ דלא כן דעת המהר"מ לובלין וכו' וכן רשום אצלי מכבר על גליון הרדב"ז שם משמע דס"ל דאצל הנכרי לא נתבטל וע"כ חשוב כאלו מבטל עתה אבל לא כן מבואר בשו"ת מהר"מ מלובלין (סי' קד) [הו"ד ג"כ בשפ"ד סי' נז ס"ק כח] שכתב לענין הגבינות ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ כבר נתבטלו אצל העכו"ם וכן מבואר מדברי הרמ"א (סי' צו ס"ד) וגם ידידי הגאון מלבוב בספרו בית יצחק חיו"ד (סי' קמב אות ח) כתב דדברי הרדב"ז אלו המה נגד כל הפוסקים יעו"ש באורך עכ"ד על גליון הרדב"ז. ובהיותי בזה נלפע"ד להביא ראיה בדרך החידוד קצת לדין כזה דהיכא דנתבטל ביד אחר שרי לכתחלה לקנותו מדברי רבינו יקיר הו"ד במרדכי יבמות פרק אלמנה לכ"ג (אות סו) שפירש מתניתין דתרומות (פי"א מ"ט) דכהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה דטעמא הוא מפני שהבהמה מתפטמת מן התרומה נמצא הישראל יאכל תרומה יעו"ש והקשה ע"ז הגאון מחנה לוי בחידושיו לע"ז (טו א) בתוס' ד"ה ישראל דבסוגיא שם מוכיח הש"ס ממשנה זו דשכירות לא קניא דאי ס"ד דשכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידיה היא יעו"ש ולדברי רבינו יקיר הא לא מוכח מידי דאפי' אי שכירות קניא אכתי אסור מהאי טעמא דנאסרה לישראל משום שנתפטמה מאכילת תרומה וסיים בצע"ג והיא באמת קושיא חמורה וביותר תמוה על הגאון מחנה לוי דלדעתו עדיפא הוי ליה להקשות מסיפא דמתניתין (תרומות שם) דכהן ששם פרה

מישראל מאכילה כרשיני תרומה א"כ לא מבעיא לשטת התוס' יבמות (סו ע"ב) דיה אבל דהכהן ששם הפרה מישראל הוי שואל עליה פשוט דקשיא האיך יאכילנה כרשיני תרומה הא הישראל יאכל אח"כ התרומה אלא אפי' לשטת רש"י שם שהתנה לחזור לו דמים אלו אם תכחש או תאנס או יוזלו הפרות יעו"ש בתוס' מ"מ הא אם לא יפחתו חוזרת בעינא להישראל ואמאי שרי להאכילה כרשיני תרומה לשיטת רבינו יקיר, ונלפע"ד לומר בזה ע"פ דברי הר"ן פ"ג דעכו"ם (קצח ע"ב) ד"ה והבריך דהיתר דזוז"ג מתורת ביטול הוא דהיתר הבא מכח גרמת איסור כל היכא שאיסור והיתר גרם לו הרי הוא כאלו נתבטל איסור זה יעו"ש וע"פ שטה זו מובן דבאיסורי משהו אסור גם זוז"ג כיון דליכא היתר דביטול (יעו' במג"א סי' תמה ס"ק ה ודוק) וכן אפי' בשאר איסורים לכתחלה אסור זוז"ג כיון דאין מבטלין איסור לכתחלה ולפ"ז א"ש דבכהן ששכר פרה מישראל אם יאכילה כרשיני תרומה הוי להישראל אח"כ זוז"ג כיון דאכלה אצלו תולין מקודם (יעו' ברש"י ע"ז מט ע"א ד"ה מאי במ"ש שאף היא היתה גדולה קודם לכן ע"י שאר אכילות) ומ"מ אסור להכהן להאכילה לכתחלה כרשיני תרומה דזוז"ג לכתחלה אסור דהוי כמבטל איסור לכתחלה כיון שהפרה של ישראל אבל בכהן ששם פרה מישראל כיון שמקבל אחריות כשואל והוי כקנין כספו (יעו' ג"כ ירושלמי תרומות שם פי"א ה"ה ודוק) שפיר שרי לכתחלה להאכילה כרשיני תרומה כיון דחשיבא כשלו ואצלו הוז תרומה היתרא ואם אח"כ יטלנה הישראל בקנין חזרה:

הרי כבר נתבטלה ביד כהן ואין כאן מבטל איסור לכתחלה, ומיושב קושית המחנה לוי דשפיר מוכיח הש"ס ע"ז שם ממשנה זו דשכירות לא קניא דאל"כ אמאי לא שרי להאכילה כרשיני תרומה בשוכר כמו בשם פרה מישראל בסיפא. דמתניתין וא"ש ודוק. עכ"פ מבואר מזה דהיכא דנתבטל ביד הכהן אף דהיתרא היא אצלו מותר הישראל לקנותה חזרה ולא הוי כמבטל איסור לכתחלה כמו כן מותר לקנות לכתחלה מה דנתבטל ביד הנכרי וכדעת החולקים על, הרדב"ז (וכמו דנוהגין לקנות בהמות מעכו"ם אף דהאכילם ודאי גם דברים אסורים והיינו מתורת ביטול דזוז"ג ומותר אפי' לכתחלה מטעם דכבר נתבטל ביד הנכרי) ויש לפלפל בזה ולחלק קצת בין הך דנתבטל ביד כהן לנתבטל ביד נכרי כמובן, וגם בהא דחידש הבא"פ דחמץ בבית נכרי הוי כקודם זמנו אצל ישראל יש בזה לסתור ולבנות, כן מה שפלפל בדין אי שייך רוב וביטול בב"נ כבר כתבתי בזה בעה"י בספרי מנחת משה חיו"ד (סימן ד מן אות ז עד אות י) לענין אי אזלינן ב"ר בב"נ ויש עוד אריכות דברים בזה בחדושי ת"ל ואכמ"ל [כי עתותי אינם בידי וגם זה המעט לא כתבתי רק למלאות רצונך שיהיה אות לטובה כי דברי השוקדים על דלתי

תורה חביבים בעיני מאד ואברכך מעומק לבבי שתפריח ותשגה כחמר וכארז ותהיה לגפן אדרת] דלדינא פשוט דיש מקום לסמוך על דברי השע"ת. כ"ד הדו"ש בל ההוגים בתורה כותב בנחיצה רבה הק' משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן לא

תשובה לכבוד יד"נ הרב המאור הגדול חו"ב זית רענן מגזע תרשישים מו"ה מאיר ראפאלאוויטש נ"י מסאקאליווקא כעת אבד"ק קאמינקא פלך קיוב. בעיר שמוקפת בעירוב ובתוך העיר נמצאו זרעים ובמי נהר שנמצאו זבובים דקים. ע"ד שאלתו כי בעיר סאקאליווקא זה ארבעים שנה נעשה עירוב לעיר בהיקף מחיצות כדת של תורה וכעת נתודע שבתוך היקף העיר נמצאו זרעים יותר מבית סאתים בלא היקף מחיצה וא"כ הא מבואר בש"ע או"ת (סי' שנח ס"ט) דזרעים מבטלין מחיצות וכאשר העירוב הוא משנים קדמוניות והורגלו כולם להוציא ולהכניס בשבת והוא שעת הדחק גדול להחמיר בזה בודאי יפה כתב כת"ר לסמוך על דברי הדבר שמואל (סי' רנט) דבעיר לא אמרינן אתי זרעים ומבטלי מחיצות אליבא דכ"ע יעו"ש בנועם דבריו דאם אמרו שהזריעה מבטלת דירת הקרפף אין לנו לדון ממנו שגם מקצת קרקע זרוע הלא מצער היא לגבי כל העיר לבטל גודל היקף דירתה ומה גם שעל הרוב כונת המלך או שרי העיר בבנינה והיקפה רוצים לכתחלה להניח מבפנים לחומה מקום הרוחה חלקה אחת רחבת ידים מבלי שום בנין לחיזוק שמירת העיר ולגיונותיה לשעת הצורך כמנהג רוב עיירות הבצורות באופן שאותו המקום הפנוי לא יקרא מבטל היקף הדירה אלא אדרבא מאשר ומקיים שמו ותכלית כונתו הרצויה להקיף ולשמור דירת יושביה ואם לפעמים זורעים אותו הוא דרך עראי וכו' יעו"ש בסוף דבריו שגם הוא לא סמך על עצמו להחליט ההיתר הראשון כי אם בהסכמת מורו ואלופיו היושבים על כסא ההוראה אכן הגאון חכם צבי (סי' נט) הגם שתמה על טעם השני שכתב הדב"ש שם וכתב דאי אפשר להולמו אבל לטעם הראשון שכתב הדב"ש נסתייע מדברי מרן הרא"ש פ"ב דעירובין (סי' ב) שכתב דאין ללמוד רחבה וחצר מקרפף שזרעים יבטלו דירתם ואף שסיים הרא"ש בצ"ע מ"מ כתב החכ"צ שם לסמוך על מסתברא דידיה בשעת הדחק שאי אפשר בשום אופן אחר לתקן שלא יכשלו רבים יעו"ש במ"ש דאף שמהר"מ (הו"ד בטור שם) כתב טוב להחמיר היינו בחצר אבל במדינה ועיר כולה אפשר דאף רבינו מאיר יורה להקל (כאשר לא נעלם כ"ו גם מכתר"ה) ויעו' ג"כ בתוס' עירובין שם (כג ע"א) ד"ה ובלבד. אכן יש בענין זה גם מחמירין כמו שמצינו בעיקרי דינים ח"א (סי' טו אות לא) דהגם שהביא מקודם גם דברי

הגאון מור וקציעה (סי' שנח) שהקיל כדברי הדב"ש ואביו החכ"צ אבל אח"כ הביא ג"כ מחמירין בזה [ויש להעיר בזה מדברי הריטב"א עירובין שם (כג ע"ב) ד"ה קרפף שכתב ולהכי נקטו גינה ולא נקטו שדה לאשמועינן דגינה לא הויא לדירה ואפי היא אילנות אכולא קרפף אתסר יעו"ש ודוק ויעו' בדב"ח להגה"צ מצאנז זצ"ל ת"ב או"ת (סי' כח) במה שהחמיר בכג"ז בגינה שנזרע בתוכה פרחים ומיני ירקות של בשמים בצבעים שונים להתענג באוירן דלא כרב א' שרצה לחלק דגם בזרעים שנזרעו להתענג לא מבטלי דירה וכתב הוא דמדברי הש"ס לא נראה כן אלא דהחילוק הוא בין זריעה לנטיעה ומלתא פסיקא נקטו חז"ל דזרעים שאין דרך ב"א לזרען רק קצת מינים לוקחים השרים ונוטעים לטייל זה לא מקרי דירה יעו"ש דלא מיירי בעיר והעיר שם ג"כ מדברי הריטב"א אלו]. והנה בנ"ד אי נימא דהוי ספיקא דדינא אזי אף דקיי"ל עירובין (מו א) דהלכה כדברי המקיל בעירוב מ"מ היטב אשר דבר כת"ר בזה דוקא בעניני עירוב ולא במחיצות וכמבואר בירושלמי עירובין פ"ק ה"א (ב ע"א) א"ל לא עירובין אמרתי אלא מחיצות ויעו' ברא"ש עירובין פ"ב (סי' ד) במ"ש ועוד הא דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב דלמא בעירוב אמרו ולא במחיצות ויעו' בהגמיי' פט"ז מהלכות שבת (אות ז) שכתב ג"כ ועוד דדלמא לא אמר הכי אלא בעירוב ולא במחיצות יעו"ש ובתשו' הריב"ש (סו"ס תה) שכתב ג"כ בזה דעירוב לחוד מחיצות לחוד ולפלא שלא הביאו מדברי הירושלמי אכן לפמ"ש שם בתשו' הריב"ש בשם הרשב"א דהטעם הוא להחמיר במחיצות אף שהוא ג"כ דרבנן מ"מ כיון דאית להו עיקר בדאורייתא לא אמרינן בהו הלכה כדברי המקיל יעו"ש א"כ שפיר כתב רו"מ דזה דוקא אם הספק במחיצות גופייהו אי נעשו כהלכה אבל בזה שהמחיצות נעשו כהלכה אלא דהספק הוא אם הזרעים מבטלי המחיצות וד"ז דזרעים מבטלי מחיצה אין לו עיקר בדאורייתא א"כ שפיר אמרינן בזה הלכה כדברי המקיל בעירוב והדברים פשוטים דבלא"ה י"ל דלא חילקו בין עירובין למחיצות רק לענין לסמוך על יחיד במקום רבים (כדאמרינן שם בש"ס עירובין (מו א) סד"א ה"מ וכו' אבל יחיד במקום רבים אימא לא וכו') משא"כ בספק שקול יש להקל גם לענין מחיצות כיון דהא דזרעים מבטלי מחיצות לא הוי אלא דרבנן וגם קרפף יותר מבית סאתים אפי' בלא הוקף לדירה מדאורייתא מחיצה היא כמבואר ש"ס שבת (ז ע"א) ועירובין (סז ע"ב) ויש לפלפל הרבה בענין זה יעו' תוס' עירובין שם (מו ע"א) ד"ה דאמר ומהרש"א שם (ע"ב) בגמ' ד"ה ואמר ותוס' שם (סה ע"ב) ד"ה איקלע ורא"ש שם פ"ב (סי' ד) וקרבן נתנאל שם (אות מ) ופ"א (אות פ) ופ"ד (אות ל) ומ"ש אבי זקני הב"ח או"ח (סי' תצח) ד"ה היה בתוך ושם בב"ח (ריש סי' תד) ובהגמיי' פ"ב מהלכות חמץ ומצה הט"ז (אות א) ותוס' שבת

(לד ע"א) ד"ה לא וד"ה שניהם ובמנחת יעקב (כלל א ס"ג ס"ק ו) ובספרו תורת השלמים בקונטרס הספיקות מחודשים (ח ס"ק ח וס"ק י) ובשו"ת מהרי"ק (שורש קסה) ודוק בכל מ"ש ועוד דגם בעיקר דין מחיצות יש דעות להקל גם בזה בספיקן וכמ"ש המרדכי פ"ק דעירובין (סי' תפב) דהלכה כדברי המקיל בין בעירובין ובין במחיצות יעו"ש וא"כ שפיר כתב רו"מ דהוי כעין ס"ס (ול"ש בזה לומר דהוי קצת משם אחד שכתב רו"מ כמובן ויעו' ג"כ בבית יצחק שער הספיקות סימן יז במ"ש דס"ס מש"א מדאורייתא הוי ס"ס גמור ויעו' בחו"ד דיני ס"ס אות יא) דיש שני ספיקות א' דלמא הלכה כמקילין אף במחיצות ואת"ל דבמחיצות מחמירין בספיקן דלמא לא מחשיב זה ספק במחיצה כיון דהמחיצות נעשו כתיקונן ובפרט בדרבנן בודאי יש להקל בס"ס כזה וכמש"ל וכ"ז לרוחא דמלתא אבל באמת בלא"ה פשוט דבמקום צורך גדול כזה שהורגלו מכבר להוציא ולהכניס ע"י עירוב ודאי יש לסמוך על הדב"ש והחכ"צ וכדמצינו ג"כ לגדולי האחרונים שסמכו להקל בזה יעו' בשו"מ מה"ק ח"ג (סו"ס קלא) שהביא דברי הדב"ש והחכ"צ והמור וקציעה שהקילו וגם הוא בתשובתו שם לא האריך להחמיר רק באם אינה מוקפת חומה ואינה מעורבת דאז ודאי דזרעים מבטלין הדירה (שלא כדעת הרב השואל שם דגם זרעים אם אינם למאכל רק עשויין לנוי ולטייל בבתים שלפני השרים אינם מבטלים המחיצות כאילנות והוא אותו השואל בעצמו המוזכר בדב"ח ח"ב סי' כח שהבאתי לעיל) אבל בעיר המעורבת נראה משם שגם דעתו להקל כדעת הגדולים הנ"ל וגם דמדברי הגאון בית שלמה חאו"ח (סי' נח) נראה דבנידון דהדב"ש דהוי שעת הדחק שיהיה קלקול בזה לכל העיר וא"א בשום אופן אחר לתקן שלא יכשלו רבים כמבואר שם אז יש לסמוך אמסתברא דהרא"ש להקל בחצר דאין זריעה מבטל הדירה יעו"ש דיש לפלפל בדבריו ואכמ"ל וגם בתשו' מהרי"א הלוי עטינגער ח"א (סי' רב) כתב ג"כ דבעיר יש לסמוך על שו"ת דב"ש וחכ"צ שהקילו בזה דלא נתבטלו המחיצות מחמת הזרעים יעו"ש שצדד ג"כ גבי עשבים שנזרעו לטייל שמה הוי צורך לדירה וקרא כתיב בנאות דשא ירביצני הרי דדרך לדור במקום הדשאים וע"כ דמי לאילנות דאין מבטלין הדירה וכדנראה ג"כ מדברי רש"י שם עירובין (כג ע"ב) ד"ה נזרע יעו"ש (אבל בדב"ח ושו"מ לא כתבו כן כמש"ל) ולפע"ד עשבים בעיר כנידון דמהרי"א הלוי יש כדמות ראיה מדברי הש"ס דאינה נאסרת אי מטעם דעשבים בכ"מ אינם מבטלים מחיצות או דעיר אינה נאסרת מכל מיני זרעים והוא דאמרינן בש"ס עירובין (ו ע"ב) דירושלים מעורבת היתה מפני שדלתותיה ננעלות בלילה יעו"ש בפרש"י ד"ה ירושלים והנה בש"ס ב"ק (פב ע"ב) אמרינן דירושלים אין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגינת וורדים שהיו מימות נביאים ופרש"י שם ד"ה גינת

דהיינו כיפת הירדן ושם בכריתות (ו פ"א) ד"ה כיפת הירדן פרש"י עשב הגדל על שפת הירדן יעו"ש וכיון שהיתה נקראת גינת וורדים מסתמא היה בה יותר מסאתים ואפ"ה אינה אוסרת ירושלים ובודאי מטעם הנ"ל או דעשבים דמי לאילנות דהוי לטיול או דעיר אינה נאסרת מכל זרעים וכמש"ל ויש בזה לסתור ולבנות כמובן ואכמ"ל כיון דלדינא יש להתיר בעיר מעורבת דכל זרעים אינם אוסרים ומכש"כ עשבים. וע"ד שאלתו שנמצא שם במי היאור זבובים קטנים ומחמת רוב דקותן אי אפשר להפרידם רק הם עוברים דרך נקבי המסננת והוא הפ"מ אם יש לצדד בזה ע"פ דברי הכו"פ (סי' ק ס"ק ב) שהביא בשם גדולי הראשונים דבריה בטלה בתתק"ס ע"כ לצירוף דעה זו שצירף הכו"פ יש לצדד ג"כ מפני הספק דנימוח זת"ד ולפע"ד הנה לצרף דעה שלא הובאה בש"ע בודאי קשה לומר כן וכמ"ש הרב בעי חיי בחלק עץ הדעת הו"ד בעין זוכר להגאון חכם חיד"א זצ"ל מערכת הס' (אות לב) דאין לעשות ספק בדבר שנקבעה הלכה בש"ע ויעו' בפרמ"ג בכללי או"ה (דין ו) ובסי' קה במ"ז (ס"ק א) ובכללי ס"ס בשפ"ד במחודשים ג' ובלב"ש בח"ד (ס"ק כ וס"ק לא) ויעו' ג"כ מ"ש הגאון או"ת בקצור תקפו כהן (סי' עה) לענין קים לי דלא מצי התופס לטעון קים לי כהרמב"ם כיון דהרמ"א פסק דלא כותיה יעו"ש וכן מה שחידש הכו"פ שם (ס"ק ד) צד היתר לתקנות העולם בתולעים קטנים דכיון דלא נאסרו עד אחר שפירשו ע"כ לא מיקרו בריה כיון דלא נאסרו מתחלת ברייתן הנה מלבד דגם הכו"פ בעצמו כתב שם דחלילה לסמוך ע"ז להקל מכפי האמור בש"ס ופוסקים יעו' ג"כ בחו"ד שם (ס"ק ה) שכתב דמדברי הש"ס מכות (טז ע"ב) אכל נמלה לוקה ד' וכו' מבואר דהוי בריה וא"צ כזית אף דמיירי בהנך תולעים שלא נאסרו רק אחר שפירשו יעו' בספר המצות להר"מ במצות ל"ת מצוה קעט ויעו' מ"ש ג"כ הגאון נוב"י בדגול מרבבה שם (סי' ק) ולפע"ד נראה דהעיקר תלוי רק באם הוא אסור מחמת עצמו או לא וכמ"ש החו"ד שם בשם התוה"ב להרשב"א וכן נראה מהמתניתין דמכות שם (יג ע"א) כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר"ש אומר כל שהוא וחכ"א כזית אמר להן ר"ש אי אתם מודים לי באוכל נמלה כ"ש שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה ואמאי לא השיבו לו לחלק כפשוטה דחטה של טבל לא חשוב בריה משום דלא נאסרה מתחלת ברייתה עד שנתמרח בכרי ומדוע השיבו תשו' די"ל דהן עצמם לא ס"ל כמ"ש התוס' שם (יז ע"א) סוד"ה ורבנן א"ו מוכח כדעת הרשב"א בתה"ב דהעיקר תלוי באיסור מ"ע דבזה הוי בריה אף דלא נאסר מתחלת ברייתו וא"כ פשוט דבטבל י"ל דהוי איסור מחמת עצמו ולא חשוב נעשה בי"א דמה שנתמרח הוא לצרכו והאיסור בא ממילא יעו' תוס' יבמות (קיט ע"א) ד"ה ר"מ ודוק. אכן הגאון מהרש"ק בטוטו"ד מה"ג (סי' קס) כתב להקל בדין

כזה בתולעים הנמצאים במים ואי אפשר להסירם גם ע"י סינון יעו"ש שכתב להתיר מטעם הנ"ל דבעינן שיהיו אסורין מתחלת ברייתן ואל"ה אין להם דין בריה. עוד כתב שם דכיון דאי אפשר להפרידם מחמת דקותן גם ע"י סינון ומחמת פרישתן סופן לחזור הוי כאלו לא פירשו כלל יעו"ש לזאת אם באופן ששעת הדחק הוא ורוצה להקל יש לו עמוד לסמוך עליו אבל לדעתי קשה להקל בזה כמש"ל. ידידו הדו"ש באה"ר וא"ע ושלום כל נושאי דגל התורה משה נחום ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל:

ח"ג סימן לב

דברי ידיד החכמים הרב הגאון הגדול החו"ב גור הרבנים וכו' כקש"ת מוהר"ר חיים אלעזר וואקס וצ"ל אבד"ק קאליש ופיעטרקוב והגלילות, מ"ש לי בענין המוטער שפיגעל לכתוב לו חות דעתי אחרי שהשיג ספרי ברכת משה. [ז"ל] ב"ה יום ב' טבת שנת תרמ"ו לפ"ק פיעטרקוב, שוכ"ט לכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי נר ישראל עמוד הימיני פ"ה פאר הדור כש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י אבד"ק קאמינקא יע"א. בראשונה אקדם לו בתשואת חן על אשר שלח לי ספרו הנחמד הנקוב בשם "ברכת משה" ואם כי מעט פנאי יש לי ראיתי בתוכו דברים יקרים ועל אשר לא כתבתי לכבודו תיכף כי עתותי אינם בידי ועלי מוטל יותר טרדות מכל הרבנים אשר כגילי הן בעסקי העיר רבתי עם הי"ו הן בטרדת השיעורין תמידין כסדרן הן בעניני ארץ הקדושה וחפצתי להשתעשע עם כבוד הדר"ג בדברי תורה ע"כ כאשר ראיתי בחבורו הנחמד שמפלפל על דברי הנוב"י דאם תחב הדאקטער אוסטרעמענט לתוך א"מ צריכה נקיים והדבר הזה שכיחא הרבה ונשאלתי ע"ז מכמה רבנים והשבתי כפי התשובה הרצופה פה ההעתק ולא חפצתי לקלוע להלכה כן עד אשר אתייעץ עם גדולי הדור ועתה ראיתי גם בחבורו הטהור דיבר מזה ימחול נא הדר"ג לקרות את הרשום בתשובתי וכאשר ישיבני הדר"ג דעתו הרחבה אי"ה ונפלפל יחד כן נקבע הלכה לדורות. והנני ידידו הדורש שלום תורתו באהבה דבה חיים אלעזר וואקס אבד"ק פיעטרקוב והגליל. והנה מפני הוצאת הדפוס כי רבה היא לא העתקתי כל דבריו כן מה שהשבתי לו בארוכה על כל פרטי דבריו ולא ארשום רק מה שכתבתי בקצרה במה שנוגע לדין זה וכל האריכות שכתבנו בענין זה בעזר החונן דעת קנה מקומו בספרי כליל תפארת אשר בו אסיפות רועי ישראל גאוני הדור מה שפלפלתי אתם בדברי' הנוגעי' לחבורי]. שוכ"ט לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק סוע"ה אב החכמים נזר הנבונים עה"י פ"ה וכו' וכו' כקש"ת מוהר"ר חיים אלעזר וואקס שליט"א הגאבד"ק פיעטרקוב והגליל, אשר בדיק לן מר בדבריו היקרים

שהשיב בענין המוטער שפיגעל הנה כל דבריו קילורין לעינים ובקצת דבריו קלע אל המטרה אחת שכתבתי בספרי "ברכת משה" (סי' כג) אכן בענין א' נטה לדרך אחרת ע"פ דברי הר"מ בפי' המשנה (שהבאתי ג"כ בחבורי) שכ' לחלק עפ"ז דבתחב הכלי והוציא בעצמו ל"ש דין זה (דא"א לפהמ"ק בלא דם) כיון דלא היה כח הדוחה מעצמו שיצא שום דבר הנה בספרי שם (אות ב) לא כתבתי כן אלא דהוצאת השפופרת לחוץ הוי כיצא איזה דבר ורק בנפתח המקור מעצמו בלא הוצאת שפופרת ולא יצא שום דבר בזה לא אמרו א"א לפהמ"ק בל"ד יעו"ש והיינו דאף דיש מקום בראש לחלק כן מסברא אבל איך נסמוך בענין חמור כזה על סברותינו [והתפארת למשה שהביא הדר"ג אינו לפני ולא נמצא כעת באוצר ספרי לראות על מה דבריו הוטבעו לחלוק על הב"י אם יש לו איזה ראיה או שכתב כן מסברא דנפשיה] נגד דברי מרן הב"י (סי' קפח) שכתב דהכנסת השפופרת ויציאתה הוי ג"כ פהמ"ק ובודאי דס"ל דזה מקרי ג"כ יציאת איזה דבר וכמ"ש בספרי שם וכמ"ש ג"כ חותנו ידידי הגאון מאור הגולה מהר"י מקוטנא הי"ז וע"כ לא סמכתי להקל יותר ממה שכתבתי בספרי (סי' כג) שם אבל היכא שהכניסו ודאי השפוד שקורין זאהנד לעומק שבמקור או חתיכת גאמע או עץ להרחיב נקב שבמקור כאופן שכתבתי בספרי שם (סי' מה) להחמיר בודאי באופן זה שנכנס ודאי למקור וליכא ג"כ הפסק דשפופרת ונסתרו כמה היתרים ממ"ש בסי' כג שם לא אכניס ראשי להקל נגד הב"י וגאוני ארץ זולת אם יסכימו גאוני דורנו ויקבעו כן להלכה דפתיחה מבחוץ לא מקרי פהמ"ק (כדברי התפל"מ) אבטל דעתי נגד דעתם הרמה אבל לע"ע נלפע"ד להחמיר באופן שהכניסו ודאי הזאהנד להמקור וכמ"ש שם בספרי (סי' מה) ומ"ש הדר"ג מדברי המשנה דאהלות (פ"ז מ"ד) ודברי הש"ס חולין (ע"א) גם אנכי בתשו' לבראדי כתבתי בזה על דברי הגאון מהרש"ק ז"ל בתשובתי שנדפסה בס' לקוטי צבי להרב מהר"ץ משם בתשו' ז"ך ספרו של הגאבד"ק סטאניסלאוו שתמה על הסוברים שאשה שהמילדת בדקה אותה טמאה נדה דנעלם מכולם המשנה דתולין (ע"א) האשה וכו' וכתב ע"ז המהרש"ק דזה דברי בורות ממש דאפי' בר בי רב דחד יומא לא עביד למטעי דשם מיירי מטומאת מת כמפורש דהחיה טמאה ומה ענין טומאת נדה לכאן וכתבתי בתשו' שם דהמעיין בתוס' שם ד"ה והאשה ובתוס' בכורות (פב ע"א) ד"ה עד יראה שדברי הגאון מסטאניסלאוו נכונים וברורים והיינו כדברי הדר"ג בקונטרסו ולדינא נלפע"ד כמש"ל. ידידו המכבדו כרוב גדולהו דו"ש באה"ר וא"ע משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא. אח"ז בא לידי ס' תפארת למשה וראיתי שהקיל בזה רק מסברא הנ"ל (כיון דלא היה כח הדוחה מעצמו מבפנים) ובכל זאת (אף דהוא היה מהגאונים

המצוינים שבדור) קשה לסמוך עליו נגד דברי הב"י היכא שהכניסו ודאי למקור. אחר זמן נדפס ס' דעת תורה וג"ד מכבוד ידידי הגאון המובהק האבד"ק ברעזאן וכבדני בו למנחת מרחשת אהבה וראיתי בהוספותיו לק"א (אות סא) שפלפל ג"כ בדין זה והביא ג"כ דברי הפה"מ להרמב"ם ר"פ המפלת (שהבאתי בספרי) דמבואר מדבריו דדוקא ביצא איזה דבר א"א שלא יצא עמו דם ושכ"כ בשו"ת עט"ח חיו"ד (סימן ח"י) ואח"כ הביא ג"כ דברי התל"מ שדחה דברי הב"י במ"ש מהא דשפופרת והעלה דדוקא אם נפתח מבפנים א"א בלא דם משא"כ בנפתח מבחוץ ע"י אדם וכ' ע"ז ואף דראייתו מהא דהשמש דש עד צואר הרחם פתח המקור וכן הבדיקות שבסי' קצו יש לדחות לפמ"ש החת"ס (סי' קעט) יעו' בשו"ת ב"ח החדשות (סי' לד) ותשו' מ"ב (סי' מט) ושו"ת ב"ש ח"ב (סי' לט) אבל מסברא י"ל כן (יעו' בהגהות הגאון רב"פ על הנוב"י מה"ת שם חיו"ד סו"ס קכ שרמז ג"כ לרש"י נדה (כא ע"א) ד"ה בלא דמשמע דס"ל כפיה"מ להרמב"ם יעו"ש) אח"כ בסוף דבריו הביא ג"כ מדברי להלכה. זה לשונו וראיתי בשו"ת ברכת משה (סי' כ"ג) שהאריך ג"כ בזה להקל והביא דברי הרופאים בענין זה ובסי' מה הביא שחזר וחקר היטב כי במשיחה אינו מכניס הקולמוס להמקור רק עושין מבחוץ ועי"ז מתרפא מבפנים ולכן יש להקל רק לפעמים צואר המקור עקום ועי"ז לא תוכל להוליד ומוכרח להשוותה ומכניס זאהנד בעומק להסדק ועי"ז יוכל למודדה ולפעמים עי"ז יוצא דם וכן כשהנקב באם קטן מכניסים גאמע ומונח שם כמה שעות וכשמוציאים אותו ע"פ רוב מלוכלך בדם ולכן בכה"ג יש לטמאה משא"כ במשיחה וקילוח וכדומה בבדיקת המוטער שפיגעל יש לטהרה יעו"ש בברכת משה וכן חקרתי מרופא מומחה גדול והגיד לי ככל הנ"ל וע"ע בשו"ת תורת נתנאל (סי' ה) וכו' וגם בשו"ת שאילת יעב"ץ ת"ב (סי' ה) באמצע התשו' וכו' עכ"ד ידידי הגאבד"ק ברעזאן וגם ידידי הרב הגאון המובהק מו"ה אברהם יחזקאל ארלאזאראוו אבד"ק חארקאוו אחרי שהגיע לידו ספרי ברכת משה במכתבו משנת תרמ"ז כ"ט ניסן פלפל ג"כ בהיתרא דהמוטער שפיגעל שכתבתי בספרי וכתב ג"כ שחקר אצל הפראפעסארין בחארקאוו ואמרו דהמוטער שפיגעל אינו מגיע למקום שהשמש דש. אח"ז נדפס ס' בית יצחק לידי"נ הרב הגאון החריף העצום וכו' ר' יצחק שמעלקיס שליט"א אבד"ק לבוב והגליל וראיתי שם (סי' יד) שהאריך לפלפל בדין זה כרוחב חו"ב אח"כ באות טו"ב מבאר חות דעתו בגוף השאלה דיפרד לארבעה חילוקי דינים ושם בדין ב' כתב זה לשונו בדבר השאלה שהרופא מכניס המוטער שפיגעל בבית החיצון לראות עי"ז אם יש איזה מכה סמוך למקור כבר שמעתי מרופא מומחה שהוא אינו נכנס למקור אדרבא הוא מצמצם להכניס סוף המקור היינו צואר הרחם לתוך השפיגעל לראות אם

יש איזה מכה בדופני המקור מבחוץ ע"כ ג"כ אין חשש בזה לפתיחת המקור לא מבעיא לדעת החו"ד יש להקל אלא אפי' לדעת הגאון מהרש"ק שחשש לדעת הב"י (סי' קפח) מ"מ אם יש ספק אם נפתח פי הרחם יש להקל מס"ס כמ"ש לעיל וכש"כ בזה שאין ספק כלל וכ"כ בספר ברכת משה. הנדפס מחדש ושם הביא ג"כ בשם הגאון מקוטנא נ"י להתיר אך באופן שהאשה אומרת שאינה מרגשת כאב דאז ודאי לא הכניס הכלי למקור אמנם אם האשה מרגשת כאב נלע"ד להורות לאשה שתשאל לרופא מומחה אם אומר שנכנס בהכלי לרחם אזי יש להחמיר לספור ז"נ כדברי הגאון מהרש"ק ואם אומר שלא נכנס להרחם כיון שכבר כתבתי שיש סברא להתיר מס"ס בספק נכנס ע"כ יש להאמין להרופא ובאם שבדקה בתוך ז' נקיים בג' ימים הראשונים יש להחמיר ואם אחר ג' ימים תלוי בראות עיני המורה יעו"ש בדין ד' שאם הכניס הרופא הזאהנדע כיון שהוא נכנס בעומק אף שהיא דקה מאד כיון שהוא בודאי נוגע בכל הגידים והעורקים שבפנים הרחם והרבה פעמים הוא מוציא דם ע"כ יש לחוש ולהחמיר יעו"ש והוא מכוון למ"ש בספרי שם (סי' מה). ואלה דברי מכתבו של הרב הגאון זקן הרבנים ופאר הדור המפורסם בכל אפסים וכו' ר' יצחק אלחנן וצ"ל, אחרי שהשיג ספרי ברכת משה. [ז"ל] בעה"י יום ו' עש"ק ד' מבת תרמ"ז קאוונא, רוב שלום וישע רב אל כבוד ידיד נפשי ולבי ה"ה הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים חו"ב בחד"ת ויא"מ וכו' כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א אבד"ק קאמינקא יע"א שוכט"ס. אחדשה"ט מכתבו היקר עם ספרו הטהור "ברכת משה" לנכון הגיעני וגודל תשואת חן למעכ"ת הדר"ג ע"ז ולע"ע מחמת גודל חולשתי וטרדותי העצומים אין לי פנאי לעיין בספרו היקר ואי"ה כשירויח לי ה' אז אראה לעיין בו ולהשתעשע באמרותיו הטהורות ומאד צר לי על חלישת בריאותו ומקרב ולב אתפלל לה' לחזקו ולאמצו וישוב לבריאותו הטובה ויאריך ה' ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים זירום קרן הצלחתו וקרן אור תורתו מעלה מעלה ויזכה לראות בישועות כלל אחב"י וישמחני בקרוב בבשורתו כי שב אל מצב בריאותו איתן ובזה ישמח לבב אוהבו לנצח. ובדבר בדיקת הרותאים ע"י מאשינע בתוך המקור (שדבר בספרו הטהור ברוחב בינתו בחו"ב) הנה לדעתי אם אינה גדולה יותר מן אצבע יכולים להתירה וביותר אין אני מקיל בזה ואין לי כת להאריך כי הנני תלש ועיף ויגע עדיין מטלטול הדרך וכו' שלא ימוש התוה"ק מאתנו ומזרעינו וכו' ויחן ה' בלב השרים והיועצים עלינו לטובה א"ס. והנני שולח להדר"ג שליט"א ספרי נחל יצחק החדש יהיה מטובו להודיעני כשישיגו וה' יצליחו למעלה מעלה ברוחניות וחומריות כנפשו ונפש ידידו המחכה לישועת ה' ולהרמת קרן התורה הקדושה דורש שלום תורתו באהבה רבה

יצחק אלחנן ספעקטאר החונה פה קאוונא. והנה מכותלי מכתבו הטהור ניכר שלא דבר מענין המאשינע אשר עם גדולי הרופאי' אשר לפמש"ל כולם יסכימו שאינו נכנס למקור כלל (זולת ע"י זאהנד וגאממע לפרקים כמש"ל). סוף דבר הכל נשמע כי זכיתי שגאוני הדור ארזי הלבנון הביאו דברי להלכה ולמעשה ובעזר החונן דעת לעני ממעש זכיתי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כי אם לא הכניסו זאהנד או גאממע [דאז רק מי שדעתו רחבה יוכל להקל ולסמוך עצמו על התפל"מ וגם הגאבד"ק חארקאוו במכתבו אלי כתב דלפעמים שפותחין המקור בדבר דק מאד כזאהנד נראה דודאי לא יהיה רחב כמו השפופרת ובראשו מכחול ואולי אפשר לומר לסניף כ"ד דאינו דומה הרגשת הזאהנד הדק להרגשת שמש ועד ול"ש לומר בזה דטעתה בהרגשה, אבל אין דעתי נוחה להקל באם הכניסו ודאי למקור דכפי שראיתי תמונת הזאהנד לא נוכל לומר ע"ז דהוא דק שבדקין ובפרט דגם הרופאים מודים דלפעמים יוצא דם כשמוציאין השפוד מהמקור כמ"ש בספרי שם (סו"ס מה) ע"כ חלילה להקל בזה לפע"ד] רק בסתם בדיקת המוטער שפיגעל השכיח כעת בכל הנשים העוסקים ברפואה בזה ודאי וברור לפע"ד דיש לתלות בטהרה. סיימנו ספר שלישי בטהרה לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי וכגון דא צריך למודעי כי עוד הרבה תשובות השייכים לספר שלישי ובפרט לשער כלל גדול בתורה נשארו בכתובים מרוב חולשת כחי וגודל הנחיצה לברך על המוגמר וע"כ לא יתפלאו הקוראים כי בשער התירוצים רשמתי כמה פעמים לעיין בשער כלל גדול ולא ימצאו בספרי מזה כי ענינים אלו נשארו בכתובים עמדי ועוד חזון למועד להיות למשמרת כשאזכה בחיים להוציא לאור עולם עוד מחבורי הרבים אשר חנני ה' אשלים ברצות ה' כל ענינים אלו בתוס' ברכה כיד ה' הטובה בחסדו ית"ש, ואני תפלה ה' חוקיך למדני ותן בלבי אהבה ויראה לזאת התורה והמצוה ולא ימוש ספר התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם. הכותב וחותם פה אסטראלענקא מדינת פולין משה נחום ירושלימסקי בן לא"א הרב הגביר רחים רבנן צדיק תמים במעשיו ר' בנימין זצ"ל מטאמאשפיל מחוז פאדאליאן נכד אדירי התורה עמודי ההוראה אשר כל בית ישראל נשען עליהם המהר"ם מרוטינבערג ומהר"י ווייל ומהר"י מינץ ומהר"ם פאדוואה והכית חדש והטורי זהב ומרנא רבי ר' העשיל זצ"ל ורבינו חיים כהן ז"ל ורבינו ר' ישראל חריף מסאטינוב זי"ע:

ח"ג שייך לסוף קונטרס כבוד חכמים

למלאות הגליון אציג במה מכתבי גאוני הדור אדירי התורה שכתבו אלי אחרי שקבלו חבורי מכתב אחד משנת תרמ"ב מכבוד ידידי הרב הגאון המובהק שה"ת וכו' מו"ה נפתלי צבי יהודא ברלין זצ"ל ונתכבדתי אז בתשורת ספרו העמק שאלה: (ז"ל) ב"ה נ' י"ג אייר תרס"ב וולאזין, ירום וינשא כבוד ידיד ה' ופאר עמו הרב הגאון חריף ובקי אור הברקי מעיין ומחוקקי המפורסם כש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יע"א. מכתב מעכ"ה נ"י הגיעני ומכותלי דברי קדשו בזה המכתב ניכר כי גם אז בשלחו ספרו היקר "מנחת משה" הקדימני במכתב אבל לא הגיעני מאומה והיה באמונה לפלא בעיני וחשבתי למשפט באשר הודיעני בני הגאבד"ק מאסקווא נ"י כי חפץ מעכת"ר הרמה להשיג השאילתות עם חיבורי העמק שאלה ע"כ שלח אלי ספרו בלי אומר ודברים למען אשלח לו החיבורים ואני בלי חשבון כמות הספרים עשיתי רצון אדם גדול כמותו ירבו בישראל כי זה כל ישעי וכל חפצי כי ישיחו בו כל יושבי שערי תורה ויעמדו על תכונת דברי גאונים ראשונים כי דבריהם בפסקי ראשונים כמו רוח החיה באופנים ומטיבותא דמר נהו רבא ישית לב ועין על הקדמות ופתחי העמק כי לא בא בקרבם פטומי מילי ח"ו רק דברים הנדרשים לדעת. עתה הנני מברכו על ספרו היקר "מנחת משה" והגדתי למעכ"ה נ"י באמונה כי הרבה השקפתי בו ומצאתי בהם טעם מנחה בלולה בשמנה של תורה והלכה ברורה בפלפול וסברא ישרה וכמה דברים ראיתי שנוגע בחקירה שעמדתי בספרי הע"ש אך מרוב טרדה העמוסה עלי אין העת מרשני לציין עליהם ובלי תפונה בהמשך הימים יעמוד מעכת"ר נ"י עליהם ואם יראה מעכ"ה נ"י מה להעירני כי שגיתי יוכל לכתוב אלי אולי ה' עמדי להוציאו שנית לאורה כי כבר כלה חלק הראשון ואוסיף בהם דברים והערות אי"ה אכן עתה עוד לא יצאתי ידי הדפסה שהוצאת חמשה ת"ת בביאור העמק דבר ועלה הוצאה רבה ואיכ פנוי מזה. הנני העמוס כעבודה רבה מצפה לישועת ישראל מברכו באהבה נפתלי צבי יהודה ברלין.

ואלה דברי מכתבו השני של הגאון המובהק הנ"ל אחר שקבל ממר ברכת משה: (ז"ל) ב"ה נ' לסדר ונרצה לו תרמ"ז וולאזין, ישא ברכת המועד בגודש גילת ורנן במשוש החג המקודש כבוד ידיד ה' ועמו הרב הגאון חריף ובקי פאר הלולים רב פעלים זריז וממולא וכבוד ה' מלא כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא. זה כשני ירחים הגיעני מכתבו טרם הגיע לפה ספרד היקר "ברכת משה" ולא היה לי להשיב מפני הכבוד עד שהגיע ספרו ואתנהו לכורך והנה קפצה עלי רוגז מבקרי הישיבה הק' ויצאנו בשלום בהשגחת ה' ביחיד על ד"א של הלכה יומם ולילה ואחרי זאת נקראתי לבא

לע"מ פ"ב לחוות דעתי בלמודי נערי ישראל ויושבי ישיבות ויצא בזה ובדרך נסיעה איזה שבועות בבואי שלום מצאתי מכתב מע"כ הדר"ג שנית ותכריך מכתבים שונים בכמה ענינים עתה באתי להפיק רצון אדם גדול כמותו ירבו בישראל ראיתי והתבוננתי על ספרו והנה שלשה ספרים נפתחים הראשון משיב דברים נכוחים ועמל תורה בהוראה יקר כעולות מחים. השלישי נכלל בו דברי חכמים גם דברי בעלי אסופות ניתנו מרועה אחד זה משה ויפים לבדיקה בשעת הוראה הלכה ומורין כן. הספר השני בו אסף מעכ"ת חומשי שמעתתי מהרבה ספרים על מס' שבת וכו' טעמם כטעם "לשד השמן" שהוא ביחוד על הלכות חמורות בספר הרמב"ם וכו' גם ברוך יהיה מע"כ הדר"ג נ"י שיש בזה החלק הערות יקרות מדעתו הגדולה. המקום ית' יהיה בעזרו להאיר דבריו על פני לומדי דורו וירום קרני אורו כאות נפשו וכנפש תדרשנו לטובה. נפתלי צבי יהודא ברלין: ואלה דברי ממכתבו של הגאון שר התורה ד' חיים סופר זצ"ל אבד"ק סינקאטש ופעסט בירת אונגערין מח"ס מחנה חיים ש"ח אחרי שקבל מנחתי מנחת משה בשנת תרס"ד כעת שהייתי במעראן לשאוף רוח צח ושלח לי או לתשורה ספרו היקר קול סופר על משניות: (ז"ל) בעה"י יום א' פ' וירא שנת תרמ"ד פה פעסט, רפואה שלמה וכל טוב להרב הגאון המובהק המהולל כבוד ש"ת הרב ר' משה נחום ירושלימסקי נ"י. אחדשה"ט הנם שלא הייתי מכיר הדר"ג ראיתי כחו ורב חיליה באורייתא מספרו "מנחת משה" אשר הגיע לי ע"י הבי דואר בערב שבת קודש העבר ושעשעתי בו בכל שבת קודש בעת פנאי בכמה מקומות היה לי הרהורי דברים אשר לא מחשבותי מחשבותיו בכל זאת אמרו חז"ל וכו' וראיתי אח"כ כי כת"ר קלע אל השערה ובכל דבריו טעמו ונמוקו עמו וכל תשובותיו עשה כהוגן בהלכה ומורין כן. תודה לכת"ר, ואשלח ספרי "קול סופר" על משניות שישקיף בו לטובה והקב"ה יחזקהו וירפאהו ברפואת הגוף והנפש. אוהב נאמן לתלמידי חכמים בכלל ידידו הדורש שלומו חיים סופר אבד"ק פעסט. ואלה דברי מכתבו של הרב הגאון הגדול מגזע תרשישים ד' שמחה בונם סופר האבד"ק פרעסבורג אחרי שקבל או ספרי מנחת משה ושלח לי למעראן לתשורה פ' כתב סופר ח"א על יו"ר: (ז"ל) בעהי"ת פה פרעסבורג עש"ק לסדר נח תרמ"ד לפ"ק, שפעות ברכות ושמחות לכבוד ידיד ה' הרב הגאון הגדול חריף ובקי בחדרי תורה ערוגת הבושם קולע אל השערה המפורסם בכל אפסים כקש"ת מוהר"ר משה נחום ירושלימסקי נ"י האבד"ק קאמינקא יע"א. אחרי דרישת שלום כראוי לגברא רבא דכותיה אודיעו נאמנה בעטי עט סופר כי קבלתי על נכון את ספרו "שו"ת מנחת משה" על שלשה חנקי ש"ע אשר איזן ותקן וחבר ברוב חכמה ודעת של תורה ובפלפולו העצום בעומקה של הלכה להעלות חדושים בדברי חדודים

והלכות גדולות שנה בספרו ואני האיש אשר מוטרד בטרדות שונות בפרט בעתים הללו עת האסף עדרי צאן קדשים ע"כ קשה עלי כעת עתה לשום עיוני על ספרו רק הצצתי בו קצת בבין הפרקים ונהניתי וטעמתי מצוף דבש אמרותיו הטהורים והנני אומר להדר"ג תודה וברכה על מנחתו הטהורה מרחשת אהבה והנני הנני למלאות רצונו לשלוח לו ספרא דאבא מאוה"ג זצ"ל חלק ראשון על יו"ד אקוה שישמח בו את נפשו הטהורה בשעשועי דאורייתא וה' ישלח להדר"ג נ"י רפואה שלמה וגמורה מתעל ויחזקו ויאמצו להיות בריא אולם ויחדש כנשר נעוריו להפיץ מעינותיו חוצה. הכ"ד ידידו הדורש שלום תורתו מוקירו החותם בתודה ברכה הק' שמחה בונם בה"ג מהראשב"ם זצ"ל האבד"ק פרעסבורג והגליל:

ח"ג מאמר זכרון טוב

בסוף הספר אכתוב מאסר זכרון טוב אף שיש בו דברים פשוטים אבל יש בהם תועלת לזכרון במאמר חו"ל אל יפטור אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה היינו שההלכה מלובשת באדרת הפליאה והחדה אשר משו"ה כמה גדולים חברו כמה דינים בדרך היכי תמצא וכן כל דברים פליאים שנאמרו בדרך אשתמיטתיה אשר זאת היא דרך כבוד גם לגדולים כמ"ש החות יאיר ומלתא רחמיהי מידכר דכירי אינשי ומתוך כך זכרהו ולא ישכחהו, ואני תפלתי זכרני בזכרון טוב לפניך, וזה רק קומץ מכמה מאות דברים הכתובים על גליון ספרי המרובים בעזר הצור והאל הטוב יאיר עינינו בתורתו אכי"ר.
[א] היכא מצינו ענין השכחה דמצויה אף לגדולים הנה הרדב"ז ת"א (סי' תז) נשאל בדיני מיגו והשיב בלשונו הזהב אבל אכתוב לך בקיצור אותם אשר הקיפה ידיעתי ומהם תדין על השאר כי השכחה מצויה וכש"כ בזקנים וכו' יעו"ש בדבריו הקדושים. ולענין העלמה לפי שעה המקור מצינו להרמב"ם בשו"ת פאר הדור ובאגרת הרמב"ם שכתב כמה פעמים שנעלם ממנו לפי שעה מקור דבריו ויעו' ג"כ בב"י או"ת (סי' קסז) לענין פרוסת המוציא במ"ש הרמב"ם (פ"ז מהלכות ברכות ה"ה) ואין הבוצע נותן ביד האוכל אא"כ ה"א והביא הב"י בשם תשו' הרשב"א (סי' רעת) שכתב הטעם משום שנאמר פרשה ציון (וכמ"ש הרד"א) ושאלוהו מנין לבה"ג ולהרמב"ם זה והשיב זה מדברי חכמים הוא להם בודאי ומקום ידוע היה לי בזה ושכחתי אם אמצא אחר בדיקה אשלח ואודיעך (יעו"ש בבד"ה להב"י שכתב ואני מצאתי באיכה רבתי) ויעו' ג"כ בש"כ חושן משפט (סי' עב ס"ק קסג) שהביא מ"ש הוא בעצמו לפני כמה שנים על גליון הש"ע בשם המהרש"ל פ' הפרה (סי' כ) ואח"כ משום שאין הרש"ל לפניו מסתפק מאיזה טעם כתב כן וכתב ואולי מזה

הטעם פסק כן יעו"ש דלא זכר שר התורה הטעם מענין שרשם בעצם ידו הטהורה ואנן יתמי דיתמי מה נענה אבתרייהו וכן לענין הבקיאות בזה"ז יעו' מ"ש עוד בתשו' אבקת רוכל (סו"ס רג) שכתב ומה שהצריך הרשב"ץ שלמד כל התלמוד נראה שלבני דורו שנאה אבל בדורות אלו לא ימצא מי שלמד כל התלמוד כי אם א' מעיר יעו"ש (ויעו' ג"כ ברש"י ביצה (כד סוף ע"ב) שהביא בשם תשו' רבינו גרשום שכתב כמותו וכי בא אליו מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל הש"ס והורה כן) ויעו' בבית יוסף או"ת (סי' ג) ד"ה ונראה מ"ש ואע"פ שהעולם נוהגים כו' מפני שאינם מעיינים בדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה אלא תד או תרי בדרא יעו"ש ויעו' בשו"ת חוט השני (סי' כ) במ"ש כי השכחה הוא טבע אנושית כוללת כל האישים ואם יש חילוק ביניהם בין רב למעט וזה דאמרינן בכולי תלמודא אשתמיטתיה הוא לשון נקיה ודרך כבוד לומר דבאותה שעה נשמט ממנו הדבר ההוא מפני השכחה יעו"ש דמונה כמה דברים דאישתמיטו מהקדמונים גאוני עולם וכמה גדולים באו אחריו והראו מה דאישתמיט ממנו באותה תשו' ואכמ"ל ומה נאמר בדורנו אשר אנו ממשמשים כעור באפלה בבית התלמוד והפוסקים ואם הראשונים כבני אדם וכו'. [ב] בענין ריבוי תוארי הכבוד הנהוגים בזה"ז אשר לפמש"ל בדור יתום זה אינו ראוי אפילו לשליש ולרביע ובאמת בהקדמת תשו' ר' עקיבא איגר זצ"ל הביאו בניו לשון מכתבו הטהור כי אמרתי אני בלבי תמיד על דברת התוארים שנהגו גבן לכתוב אי אישר תילי אבטלינם כי ריבויין קשה ומיעוטן לא יפה להכותב היא אבק חנופה למי שכותבין או אבק גיאות כי ירבו לו או אבק שנאת חנם אם ימעט וכל כך קצה נפשי בהם עד שקבלתי עלי שלא להביט בהם ושלא לקראותם על אחת כמה וכמה בל אחפוץ בהם בדבר הנדפס אשר עומד לימים רבים פן אהיה לבוז בעולם האמת וכו' יעו"ש בדבריו הנעימים וכבר כתב כזה הרלב"ח (סוף סי' קב ת"א) זה לשונו הטהור ואחר זה אוכיתך ואערכה לפניך גם בדרך האהבה על ריבוי התוארים שהוספת לי בכתבך אילו הייתי מאותם שרצונם בכך ותהלה לאל אין לי חפץ בהם כלל לא מינייהו ולא מקצתייהו ולכן חליתי פניך שכשתכתוב לי פעם אחרת לא תכתוב באותו האופן אם תרצה שאשיב לך תשובה ודי כבוד מהשואל ממני דעתי בדבר תורה במה שתחשיב אותי לכך עכ"ד הקדושים ויעו' ג"כ בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' ע"א אות ו) בענין ת"ת שצוה שלא יאמרו לו שום תואר בהשכבה וגדולי העיר היו רוצים לשנות צוואתו שלא יהיה כאלו מבזים אותו והאריך שם בענין ריבוי התוארים והביא מדברי הירושלמי שביעית (פ"י) דהיכא דמוקרין ליה בגין תרתי צריך למימר להון אנא חדא מיכלא חכים (ודברי ירושלמי אלו מובאים בהגהות מיימוני פ"ו מהלכות רוצח)

והביא ג"כ דברי המשנת חכמים מהמהר"מ חאגיז (סימן קפו) שצוה כן שלא יתארוהו בשום תואר והוא שם האריך בנועם דבריו כי ע"ז ידוו כל הדווים המקבלין כבוד ההמון שמכבדין אותו כאלו הוא גברא רבא ואינו אפי' זוטא והירא לנפשו כי על הכל יתן דין וחשבון חייב לומר בפירוש כי אינו ראוי לכבוד הזה ובזה יפטר מעונש מתעטף בטלית שאינו שלו ועכ"פ האי גברא רבא שירא לנפשו שהתוארים שנוהגים לתאר בדור הזה הם יותר ממה שהוא ראוי ומשו"ה צוה שלא לתארו בתוארים הנהוגים והוא לתיקון נפשו מאן ספין לעבור על מצותו יעו"ש שהביא ג"כ דברי מרן האר"י הקדוש דהיה מלעיג על ההשכבות והביא שם ג"כ דברי המהר"ש הלוי שצוה שלא יתנו לו שום תואר רק שמו לבד והרב הגדול מהרח"ש וכל סמיכי רבנן קדישי קיימו צואתו כמו שכתוב בס' קורא הדורות (דף מו) יעו"ש ויעו' ג"כ בספר חיים להגאון מהר"ח פאלאגו מאזמיר זצ"ל (סימן ז"ך אות טו"ב) שהאריך ג"כ בפרט זה להתרחק מלרדוף אתר הכבוד המדומה בריבוי תוארים שיש בזה איסור גאוה ומשתמש בכתרה של תורה ואם אינו ראוי לכך איכא איסור דמשתמש בטלית שאינו שלו והביא דברי החסיד שבכהונה בס' אגדות אליהו שהביא ג"כ מדברי הירושלמי שביעית פ"י (ולא הביא מדברי החיים שאל אלא ממה שכתב בס' לב דוד פ"ב דע"ז יעו"ש) ובסוף דבריו הוסיף על דברי הקדושים הנ"ל במאי דתנן פ"ט דנגעים ובפי"א חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים דוק מינה דאין נותנין לאדם תואר בשביל שלמד הרבה כ"א העיקר הוא לקיים ומי יאמר זכיתי לבי וקיימתי דברי תורה ודברי חכמים יעו"ש וכ"ז לגבי המתכבד בתוארים בודאי יש לברוח מזה כבודת מי הנחש אמנם המכבד לחברו ת"ת בתוארים יותר גדולים מערכו דנראה מדברי הגאון רע"א שהבאתי לעיל דלגבי הכותב הוא אבק תנופה יעו' ג"כ בשו"ת מעשה איש (לידידי הגאון מהרי"ש אלישר הי"ו) חחו"מ (סי' י) שעמד בחקירה. זו חכם אחד אם נכלל זה בלאו דלא תחניפו דעונשו תמור כמבואר בסוטה (מא ע"ב) והאריך לצדד בזה דל"ש תנופה רק באדם שעושה עולה שאינו נוהג כשורה והוא אומר לא כשיח או שותק משא"כ במוסיף בתואר הראוי וכן הגאון המשיב יש"א ברכה האריך לצדד בזה ע"פ דברי הש"ס כתובות (דף טו) דמותר להוסיף בתואר חבירו אף שאינו כדאי לכך יעו"ש באורך וכ"נ פשוט לצדד להקל דכיון בעו"ה השפילו מאד קרן לומדי תורה ה' ירחם ע"כ לכבוד התורה ולומדיה הנהיגו עתה להרבות בשבחים בכדי להרים קרן התורה וכנראה ג"כ מדברי המהרשד"ם אה"ע (סי' סה) הו"ד בשו"ת חיים שאל שם] דבכל זמן צריך לתאר החכם כפי התוארים הנהוגים בזמן וכיון שזהו המנהג אין לחוש יעו"ש ובזה ניחא דבדורות שאח"כ התחילו לתאר בשם גאון אף דמקודם רק הגאונים דאחר רבנן סבוראי

קראו בשם גאון מ"מ אחר שהתחיל לירד קרן התורה התחילו הגדולים לחבב בהדרת הכבוד את גדולי זולתם ולכן בעתים הללו נתרבו התוארים וכמ"ש ג"כ החיים שאל שם בתוך דבריו ומה גם שמזמן הרשד"ם עד זמננו נתמעטה החכמה ונתרבו התוארים יעו"ש [אח"ז נדפס ס' שדי חמד קונטרס הכללים וראיתי שהאריך בפרט זה (במערכת ח כלל קמ ומערכת כ כלל קנז) והביא שם גם דברי ידיד החכמים הגאון שה"ת בעל זכר יהוסף שכתב לו דאטו בשביל שנכשל לעבור בהעדר ידיעה על בל תוסיף באברך מאן דהוא יפגום בכבוד כל גדולי הדור וכו' ובפרט בזמננו אשר גדולי התורה מועטים ואם יזלזל בכבוד תורתם יגרום יותר ויותר לזות שפתים ובכלל די רק להזהר במה שהוא באפשרי וכו' יעו"ש אכן הגאון הנ"ל בספרו הנפלא זכר יהוסף שו"ת שהדפיס מחדש השמיט כל תוארי הכבוד אפי' מהגאונים המובהקים שנבג"מ והאריך שם בזה באו"ח ח"א (סו"ס ע) ובפתח דבר לספרו התנצל בזה שלא לדון אותו לכף חובה בהפקד התוארים הנהוגים אשר כמו שנפרצו מאד בימינו כן ירד מחירם הרבה בעיני המבינים בעם ואלה הראוים לזה הדומיה היא תהלתם יעו"ש דלא זכר שר התורה מה שהשיב הוא בעצמו עצתו לידידנו הגאון הצ' חכם מדיני הי"ו] ועל כיוצא בזה נאמר הכל הולך אחר הכונה ובלבד שיכוון לבו לשמים להלהיב לבות בני ישראל לאהבת התורה ולחבב לומדי התורה אצל תומכיה המאושרים להגדיל תורה ולהאדירה וגם למי שכותבין אליו התוארים בהפלגה יתרה יש בזה ג"כ דרך לעבודת ה' להשתיק עי"ז כל צר ומסית ומסטין (אשר הוא יורד ומסטין ועולה ומקטרג יעו' ג"כ ש"ס סוכה נב ע"א) כידוע המעשה מכ"ק הרב הגאון הצ' האוהב ישראל ועכ"פ האיש הירא ודורש אלהים גם זאת יגביה לבו בדרכי ה' כידוע ליו"ח והאל הטוב יתן בלבנו בינה להבין ולהשכיל ויאיר עינינו בתורתו ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמו ולהגביה לבבנו בדרכי ה' אכי"ר, ויעו' ג"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סו"ס קו) במ"ש ושמעתי אומרים שתנאי הגאון היה שיהיה יודע ששה סדרי על פה גמרא ומשניות אבל מה נעשה לדורות אחרונים שכבר נהגו וכו' יעו"ש. [ג] בענין הרגיל בפי העולם להשמר מלדבר סוד אפי' בדליכא איש זר ורגיל בפיהם המאמר משום דאזנים לכוחל ואם ידרשו אפי' מצורבא דרבנן היכא ראה זאת ישיב שהוא מאמר מפורש בשים ולא נודע מקומו אבל באמת היא רש"י מפורשת בברכות (ח ע"ב) על מה דתניא אמר רע"ק בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כו' אין יוצאין אלא בשדה פרש"י ד"ה אלא בשדה דאמרי אינשי אזנים לכותל ובאמת נמצא מאמר זה במד"ר סדר אמור (פ' לב) ובעל הכנפים יגיד דבר ר' לוי אמר אזנים לדרך ואזנים לכותל יעו"ש ולפ"ז צ"ל דבשדה היינו במקום מוצנע ודרך היינו שהרבים בוקעים בו וכן מצאתי אח"ז להגאון מהר"ש

שטראשון בחידושי רש"ש שכתב כן. [ד] בנדון השמות שנתחדשו באבא אלטא אלטר כבר כתבתי בזה בעה"י בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' י) דדינם כשאר שמות הלעז לכל הפרטים יעו"ש וגם שם זידא זידל הזכירו האחרונים ולדעתי העניה נמצא שם כזה בירושלמי אכן בפתח חריף יעו' ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ג (ח ע"ב) מוזכר שם ר' יהושע בר זיידל. [ה] מה שנהגו כמה גדולים לעשות יום משתה וסעודה ביום הלידה כשהגיעו לימי זקנה ונמצאו מערערין ע"ז אבל באמת יש מקור וסעד למנהגם מדברי הש"ס מועד קטן (דף כח ע"א) רב יוסף כי הוי בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן כו' יעו"ש וראיתי אח"כ לחכם אחד שהעיר בזה לחזק המנהג שנהגו לחוג יום הולדת אבל אין ראיה משם רק לימי זקנה ומטעם המבואר בש"ס שם. [ו] בענין שני מילות בזמנם ידוע מ"ש הברית אברהם חאו"ח (סי' יד) [הו"ד בפת"ש יו"ד סי' רסה ס"ק ט] דלא מצא שום סברא להקדים דוקא לזה שנולד תחלה וכו' ואפשר שהוא מטעם שלא יתעורר קנאה ומחלוקת יעו"ש ובתשו' בנין שלמה לרב אחרון כתב שאם אחד כהן אזי יש להקדים הכהן כמו בקה"ת ולא זכר דכבר מבואר דין זה בשיורי כנה"ג (הו"ד בבאה"ט או"ח סי' קלו) זה לשונו ת"ת קודם לכהן ע"ה כהן קודם ללוי וכו' וכן הדין בשני ילדים למול אם נולדו בשעה אחת עכ"ל. [ז] בענין אוכלין תחת המטה שאסור משום סכנה כמבואר בש"ע יו"ד (סימן קטז) הנה רבים שואלים אם דוקא כשישן אחד על המטה או דאין חילוק בזה והראיתי דהדבר מבואר בתורת חיים על שבועות (טו ע"א) ד"ה ריב"ל שכתב ונראה דהיינו דאיתא בפסחים אוכלין תחת המטה ר"ר שורה עליהן לפי שהשינה א' מששים כו' וכשהוא בשעת שינה על האוכלין ה"ה כאלו היו באה"מ ושריא עליהן כו' יעו"ש מבואר דאם לא היה ישן שום אדם על המטה שהיו מונחין שם לא נאסרו ובלא"ה לענין דיעבד הקילו כמה אחרונים בענין ר"ר ע"פ דברי בעל העיטור הו"ד בב"י יו"ד (סי' ו) דלטעם הירושלמי משום ר"ר בדיעבד שחיטתו כשרה יעו' בשו"ת שבו"י ח"ב (סימן קה) ושו"ת שא"ר חיו"ד (סי' ח"י וכח) ושו"ת חסד לאברהם חיו"ד (סי' קו). [ח] בענין שם כלה וחמותה וחתן וחמיו היכא דלא יש שם אחר בצירוף שם השוה דנהגו בזה להקל הנה גם הגאון מהרש"ק בטוטו"ד מה"ג (סי' רסג) כתב דהשיב לכמה מקומות דאם אחד יש לו שם אחר בצירוף שם השוה להשני אין קפידא ומותר להתחתן וכ"כ בספרו קנאת סופרים בהשמטות לש"ט סי' כו (דף לט ע"ב) וכ"כ הצמח צדק החדש בתשובותיו חאה"ע סי' קמג) ובפסקי דינים שלו (סי' קטז) וכבר כתב כן גם הגאון הקדוש מאו"ה בספרו השיב משה חאה"ע (סי' סט) יעו"ש שכתב דכל שיש איזה שינוי אפילו רק בחניכה לית לן בה והעיר ג"כ מדברי הש"ס ברכות (כה ע"ב) וכתובות (סב ע"ב) יעו"ש ובס' מנ"מ חה"ש (דין מא). [ט]

הנה בנושא אשה אלמנה נהגו העולם איסור זווג בלילה הראשונה ואין לזה שום מקור אכן בטו"ט שם (סי' רסג) כתב ונדון הנושא אלמנה אם לזווג לה בלילה הראשונה העולם נהגו איסור בזה וראוי לחוש לו עכ"ד ולא כתב ג"כ טעם לזה ואפשר מפני חומרת הזוה"ק פ' משפטים (קב א) בנושא אלמנה בגין דרוחא קדמאי מכשכשא בה יעו"ש ואולי יש קבלה בזה מראשונים דאי לא נזקק לה בלילה הראשונה אזלה הסכנה (ועפ"ז בגרושה אין שום איסור) אכן אף דלא נודע לנו הטעם ראוי לחוש למנהגא בכג"ז דידועים דברי הרשב"א בתשובותיו (הו"ד בשו"ת השיב משה חאה"ע סי' יג) זה לשונו הטהור דאין לדחות הקבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני עמנו מפני ששים רבוא מופתים המראים סותרו דחוק הישראלי הוא למעלה מהטבע והשכל עכ"ל הזהב. [י] הנה בענין הסתכלות במראה שהתפילין יהיו באמצע נודע לי מכמה גדולים יראי ה' שהיה להם בכיסם כלי ראי קטן בכדי לראות שהתפלה של ראש יהיה באמצע ממש אבל גאון עיר וקדיש כתב בזה דברים נפלאים ה"ה הגה"צ בעל דברי חיים ת"ב או"ח (סי' ו) כתב על מי שנוהג כן שהוא דברי בורות כי אפי' אם אינם מכוונים כשר דידוע שיש מקום בראש להניח שני תפלין ואפי' ברוחב ואין שיעור לתפלין ברוחב וכן משמעות המרדכי בהדיא והגאון בספרו לא הקפיד ממש בצמצום עכ"ד. ודבריו נפלאין מאד במכת"ר כי רב הוא דהא בש"ע או"ח (סי' כז ס"י) פסק דצריך לכוון הקציצה שתהיה באמצע כדי שתהיה כנגד בין העינים וכ"ה ברמב"ם פ"ד מהלכות תפלין ה"א וצריך לכוון אותם באמצע כדי שיהיו בין העינים יעו"ש בכסף משנה וב"י שהוא ע"פ דברי הש"ס מנחות (לה) כלפי פנים דפרש"י ממול עורף ולא בצדי הראש ומזה נלמד דצריך לכוון אותה באמצע דכיון שהקשר הוא מול עורף ממילא הקציצה היא בין העינים ובלא"ה צריך לעשות כן כדי לקיים קרא דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך יעו"ש דמכל זה מבואר דצריך להיות באמצע ממש כמו הקשר מלאחוריו ומ"ש הנדב"ח דכן משמעות המרדכי דאין שיעור לתפלין ברוחב ומקום יש להניח ש"ת אפי' ברוחב לפע"ד אין שום משמעות לזה במרדכי ואדרבא המעיין שם במרדכי הלכות תפלין (יב א יג ע"ב) יראה דיותר מבואר שם דמקום ש"ת הוא בגובה מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק וכ"נ מדברי הירושלמי עירובין פ"י ה"א יעו' ג"כ תוס' עירובין (צה ב) ד"ה מקום ודוק, אמת דהב"י שם (סימן כז) כתב על תחלת דברי הרמב"ם שם במ"ש ומניחין אותן על הקדקד כו' והא דאמרו מקום יש בראש להניח ש"ת אפשר דלא ע"ז נאמר אלא סמוכים זה אצל זה ברוחב הראש (והוא כדברי הדב"ח) מ"מ הא כתב שם הב"י עוד תירוץ אי נמי זה על זה ומקום הנחת שני תפלין מוח התינוק רופס וסיים הב"י ע"ז וזה נראה יותר כי היכי דלא נשוויה חולק בהדי הרא"ש וס' התרומה

יעו"ש וא"כ לתירוץ בתרא אין שום הכרח לומר דברוחב ג"כ יש מקום להניח שני תפלין (וגם בתחלה כתב זאת רק דרך אפשר) ועכ"פ לכתחלה בודאי צריך לדקדק שתהיה באמצע ממש (נגד מול העורף) ואיך כתב הדב"ח על המדקדק הזה שהוא דברי בורות ואי משום הסתכלות במראה הא היכא דאין כונתו להתקשט אין איסור יעו' תוס' ע"ז (כט א) ד"ה המסחתר ובש"ע יו"ד (סי' קנו ס"ב) ומדוע יהיה זהירות זאת גרוע מהיכא דמסתכל במראה כדי להסיר הכתמים או נוצה מראשו דשרי כמבואר בסמ"ג ורמ"א שם והדברים פשוטים. [יא] בענין שנוהגין שלא להיות שדכן בזווגי א"י אפי' במקום ריוח גדול מהיכן נודע דין זה ונשאלתי בזה מגדול א' חו"ל בדבר עני הגון שיש בידו להרויח סכום רב באופן שיהיה סרסור בזווג אצל אדון א' ישמעאל וכתב שלא מצא בפוסקים איסור בזה ורק מאמר העולם שמי שעוסק בזה לא ינקה מזרע שאינו הגון וכו' מאיזה מקור יצא מאמר זה והשבתי לו דמנהג ישראל תורה היא ובכל מושבות בנ"י חו"ל לא יעסוק שום איש בזה מהאי טעמא וידוע מה שכתב הרשב"א בתשובותיו (הו"ד בשו"ת השיב משה חאו"ח סי' ג ג"כ בענין שלא נמצא בספר רק מה שהוא קבלה ביד בני עמנו וכמש"ל ג"כ אות ט) דאין לדחות הקבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני עמנו מפני ששים רבוא מופחים המראים סותרו דחק הישראלי הוא למעלה מהטבע והשכל יעו"ש וכמו כן בנ"ד אף דמצד הדין אפשר דאין איסור מ"מ הקבלה שיש ביד כללות ישראל אין לדחות ובפרט דמצינו שכתב כן בשו"ת חות יאיר (סי' קפה) [הו"ד בבאה"ט יו"ד סי' ב ס"ק טו ובחו"י דפוס סדילקאב נחסרו דברים אלו רק במפתחות נטמן ברמז] זה לשונו משא"כ המזווג בעכו"ם דאין איסור והרמב"ן עשה לעכו"ם רפואה שתלד עיין תשו' הרשב"א (סי' קצ וקסד) מ"מ יש לו קבלה מפי גדולים המתעסק באלה לא יצא נקי מזרע שאינו הגון ונרמז במה שכתוב לא תתחתן בם כו' כי יסיר כו' עכ"ד עכ"פ פשוט דאין להשיב היתר בזה [ובמדינותנו אין נ"מ בזה דבלא"ה מצד חקי הממשלה הרוממה אין מגיע שום שכר שדכנות]. [יב] בענין שו"ב שידיו מרתתין מלבד דברי הנוב"י הידועים (מה"ת יו"ד סי' א) האריכו בזה גדולי האחרונים בתשובותיהם בשו"ת דב"ח ותשו' טוטו"ד ותשו' שו"מ ותשו' חס"ל ובענין שנשאלתי אמרתי שלפע"ד מהראוי שהבחינה תהיה בעת בדיקת הסכין שלא ירותחו ידיו בעת הולכת והבאת הבדיקה כמובן וכעת זכינו לאורו של המגיד משנה (מכת"י הנדפס ברמב"ם דפוס ווארשא תרמ"ב שזכיתי לראות שם באור גם חדושי לשד השמן) וכתב בפ"א מהלכות שחיטה סוף הכ"ג וכן אם הוא מרתת בידיו שאסור לבדוק הסכין שמא חסר לו כח ההרגש וכו' ודבריו אלו המה קילורין לעינים ובתשו' א' כת"י הארכתי בזה בעה"י וכן יש להעיר עוד בדין שחיטה

בענין שחיטה לאור הלבנה דהפר"ח יו"ד (סי' יא ס"ק ב) הקיל בזה כשמאירה יפה והביא דברי הרדב"ז שהחמיר לכתחלה (וכ"כ הבאה"ט שם ס"ק ב) אכן ברדב"ז על הרמב"ם (שנדפס מכת"י ברמב"ם דפוס הנ"ל) פ"א מה"ש הכ"ח כתב בלשונו הטהור ומדלא משני כאן לאור הלבנה משמע דאין שוחטין לכתחלה לאור הלבנה ומיהו בזמן שהלבנה מלאה ומאירה יפה שוחטין לכתחלה לאורה שהרי רואה את הסימנים יפה שוחטין והא דלא משני הכי משום דלא פסיקא ליה עכ"ד ויעו' בשפ"ד (ס"ק ב) שכתב דבשעת הדחק כשאורו מבהיק יש להקל ובס' דעת תורה לידידי הגאבד"ק ברעזאן (בס"ק ד) האריך בזה להקל בשעה"ד ועכ"פ בשעת הדחק כגון לחולה וכדומה יש מקום להקל כיון דהרדב"ז שהחמיר לכתחלה כמ"ש הפר"ח הוא בעצמו הקיל בביאורו לרמב"ם כשאורו מבהיק.

[יג] כמה הערות בנוב"י והערה א' בחת"ס הנה הנוב"י מה"ת חאה"ע (סי' לה) פלפל לענין דאין להקל במניקת חברו משום מצות פ"ו דאטו נתיר איסורי שניות או איסור חלוצה לכהן משום מצות פ"ו יעו"ש באורך אכן יש מקום לחלק קצת דבשאר איסורי דרבנן כשניות וכדומה לא התירו משום פ"ו דשמא לא תתעבר וע"כ לא התירו ודאי איסור דדלמא לא יבוא לקיום פ"ו משא"כ הכא דעיקר האיסור שמא תתעבר ותעכר חלבה א"כ ממ"נ אי תתעבר יש מקום להתיר האיסור משום פ"ו ואי לא תתעבר ליכא חשש לולד אכן לדינא בלא"ה דבריו נכונים שם וכמ"ש בגליון הנוב"י. ויעו' ג"כ בנוב"י שם (סי' נד) פלפל בענין קטן מדוע לא יוכל לקדש אשה גדולה מה"ת משום דעת אחרת מקנה ומסיק בסוף פלפולו ואמנם לכן נלע"ד דקרא דכתיב כי יקח איש אשה דרשינן איש ולא קטן וכו' יעו"ש בנוב"י אבל המעיין ברש"י כתובות (עג ע"ב) ד"ה קטן יראה שכל דבר יקר נמצא בראשונים ברמז שכתב קטן אין קידושיו כלום דלאו בר קיחה הוא כי יקח איש כתיב עכ"ל. ולפלא על הנוב"י שלא הביא מדברי רש"י אלו. ויעו' ג"כ בנוב"י שם (סי' ע) העיר אותו בנו על מה שפלפל בנוב"י קמא (סי' סד) בענין שליחות בקידושין דלהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ואי משום מיגו דזכי לנפשיה א"כ נימא אם האשה ערוה עליו אינו יכול להיות שליח ודבר זה לא מצינו וע"ז הקשה בנו מש"ס קידושין (נא) דשויתי' שליח והוא חילק שם בין שליח קבלה דמיירי התם בש"ס קידושין משא"כ בשליח להולכה דהוא חב לאחרים בזכייתו בהאשה דימה ממש לחופה לבע"ח וסיים ושפיר כתבתי שלא מצינו אבל גם ההיפך שיהיה מפורש בש"ס שיכול אדם להיות שליח לקדש קרובותיו לאיש אחר אינו עולה על זכרוני וכמדומה אני שאינו מפורש בשום מקום עכ"ל הזהב והיא פליאה נשגבה דהא מצינו ש"ס מפורש בנזיר (יב ע"א) האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם וכו' ומודה ר"י באשה שאין לה

וכו' א"כ מבואר להדיא דבקרובות השליח אסור וכן מצאתי שעמד על מבוכה זו להדיא אחד מגדולי הראשונים ה"ה המגיד משנה פ"ט מהלכות אישות ה"ו זה לשונו הטהור יש מדקדקין מכאן שאדם יכול לקדש קרובתו לאחר ולהיות שליח להוליך לה הקידושין אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו שאל"כ יאמרו מותר בקרובות השליח עכ"ל יעו"ש שעמד ג"כ מהא דלהיות שליח קבלה שלה פשוט שהבוגרת ממנה אביה שליח יעו"ש ולפלא שנעלם באותה שעה מהנוב"י כל זאת וביותר תגדל הפליאה כי בסוף תשו' זו לענין סברת הר"י ברזילי הזכיר מדברי הש"ס נזיר. ויעו' ג"כ בתשו' נוב"י שם חאו"ח (סי' מו) במה שהקשה חכם אחד בש"ס יומא (סו ע"ב) דקאמר עתי אפי' בשבת למאי הלכתא ופרש"י דאי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו ולדעת הרמב"ם בתשו' דס"ל דתחומין די"ב מיל ד"ת היא (וכ"ה דעת הרי"ף והגאונים ע"פ הירושלמי יעו' בהה"מ פכ"ז מהלכות שבת ה"א וה"ג) וא"כ הא מירושלים ועד צוק י"ב מילין דדאורייתא נינהו וקשה דאיך קאמר למאי הלכתא ותירץ הנוב"י דהא הך ברייתא עתי אפי' בשבת בתו"כ היא וסתם ספרא מני ר' יהודה היא [וכמבואר יומא שם מא א ועירובין צו ע"ב] והרי ר' יהודה סובר שם (סז ע"א) דמירושלים ועד צוק לא הוי רק עשר מילין ושפיר פריך למאי הלכתא יעו"ש בנוב"י ולפלא שלא הביא מדברי הרא"ש עירובין פ"ד (סו"ס ח) שכתב דר' יהודה ס"ל חתומין דאורייתא וא"כ בלא"ה אפי' אי הוי רק עשר מילין לא קאי אליביה האי למאי הלכתא ויש לפלפל ואכמ"ל. ויעו' בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' קעד הביא במה שבליעל כהן א' נשא גרושה והשרי המלוכה היושבים בקאנסיסטאריום נשאו ונתנו בזה וצדקו בעיניהם טענת הכהן הבליעל באמרו כי הדעת נותן אשה גרושה מאישה הוא בזיון לכהן המקודש לה' שפלוני הוציאה מביתו והוא ישאנה אבל אשה שהיא גרשה את בעלה אין זה בזיון לכהן יעו"ש שהביא מחכמי הזמן החדשים שהשיב בזה דבר מושכל ולפלא שלא הזכיר מדברי הר"ן גיטין פ"ט (קצג ע"ב ובדפוס ווילנא דף מט סוף ע"א) שהזכיר סברא זו (הדחויה והפסולה) זה לשונו שם אפשר שיטעו לומר שלא פסלה תורה גרושה לכהן אלא היכא דהוא מפיק לה מפני כבוד כהונה אבל במעשה דאיהי מפקא ליה כו' יעו"ש וכבר רשמתי זאת על גליון החת"ס. [יד] בענין בהמה שנשתגעה וצעקה בקול מר והבקיאים אומרים שהוא מחמת שנשכה כלב שוטה כתב בזה הגאון מהרש"ק זצ"ל בטו"ט מה"ת בהשמטות לסי' ם תשובה נו דודאי אסורה וראוי לילך בחר אומדנא וכו' ובודאי מה דנקט הש"ס שאכלה סם או הכישה נחש הוא רק לדוגמא ובודאי כל מה דהוי סכנה ע"פ דברי הרופאים ודאי אסור באכילה עכ"ד, וכד הוינא בר תליסר רשמתי על גליון הטו"ט דבחנם אמר מסברתו דהכישה נחש הוא לדוגמא ובמכתר"ה

נעלם מאתו באותה שעה דברי הש"ס שם חולין (נח ע"ב) דקאמרי' בהדיא או שנשכה כלב שוטה וכן העתיק הטור והלבוש ורק בש"ע דילג ד"ז וכתב הכישה נחש וכייצא בו [אחז"ר באיחור כ"ג שנים נדפס ס' דעת תורה מכבוד ידידי הגאון המובהק חו"פ מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א מח"ס משפט שלום ונתכבדתי בתשורת ספרו הנחמד וראיתי שגם הוא עמד עליו בזה בסי' ס]. ויעו' ג"כ בהשמטות לתשובותיו שנדפסו בראש ספר לקוטי צבי להמאה"ג מהר"ץ מבראדי (שם ה ע"ב) שהביא דברי הרדב"ז ח"א (סי' סח) שחידש דבאונס בחולה לא מהני אף אם אסרה עליו בנדר דאל"כ כל אדם יעשה כן ויבטל המצוה ותמהו עליו מש"ס מפורש (מכות טז ע"א) דקאמרי' אלא אונס בטלו ולא בטלו היכי משכחת לה כו' כגון שהדירה ברבים וכו' וכתב הגאון מהרש"ק לישב דברי הרדב"ז דודאי אין כונתו לומר שמותר בה בלי התרה כלל דאיך נאמר לעשות איסור תורה בקום ועשה מכת סברא בעלמא דא"כ כל אדם יעשה כן ולמה יהיה זה עדיף מכל המצות דהנדר חל עליהם אם הוא בשוא"ח אלא דכונת הרדב"ז הוי דכופין אותו לשאול על נדרו וכעין שאיתא בסי' רטו בכל נודר ע"ד מצוה כן ה"נ בזה ובזה שפיר כתב דאם לא יכופו כ"א יעשה כן לכך כופין אותו להיות שואל על נדרו והש"ס מיירי בהדירה ועתה אומרת האשה לא בעינא ליה א"כ בזה אין כופין אותו לשאול כיון דאומרת לא בעינא ליה ליכא עוד מצוה ומלקות לוקין אותו דאם לא היה נודר לא היתה אומרת לא בעינא ליה רק עתה כיון שהדירה נמאס לה א"כ בזה שהדירה ביטל העשה בקום ועשה ולהכי מלקין אותו עכ"ל, וכתבתי אז ג"כ על הגליון דכ"ז מפני שלא ראה ברדב"ז עצמו (וכמ"ש שם שאין בידו הרדב"ז לעיין שאותיותיו יחכימו) ואם היה מעיין בו היה רואה שכתב שם להדיא להיפך יעו"ש בלשון השאלה או דלמא לאו כל כמיניה לאוסרה ולהפקיע המצוה המוטלת עליו וכו' ולענין מה דנדרים חלין על דבר מצוה כתב שם לחלק בין דברים שבין אדם לחברו ובין דברים שבין אדם למקום יעו"ש דמסיק ומ"מ מודה אני בנ"ד שכופין את האונס לרצות את הבת עד שתאמר איני רוצה בו כו' ואם לא נתרצית כו' אנוס הוא ופטור מן הנדר ונושא אותה ולא יוכל לשלחה כל ימיו יעו"ש דמבואר להדיא דנושא אותה בלי שאלה על הנדר דהנדר לא חל להפקיע המצוה ושפיר תמהו האחרונים עליו מדברי הש"ס אלו ויש לפלפל כמובן ואכמ"ל ובחדושי הארכתי ת"ל בפרט זה. [טו] בענין שוחט שצריך לי כלי בתי עינים (ברילעלן) ושוחט כן אם מצינו בזה איסור הנה בשו"ת טוטו"ד מה"ג (סי' פה) כתב זה לשונו ובנדון מה שהוא זקן והרי הוא כבן שבעים שנה זה בודאי תימה ובפרט מה שהוא שוחט על הבריל זה ודאי לא יתכן ועיין במג"א הלכות פסח (סי' תלג) דנגד חלון שיש בו זכוכית ודאי אין לבדוק

ומוכח דע"י זכוכית לא נידון כאבוקה וא"כ ה"נ בשחיטה כיון דבעינן אור שיהיה דומה לאבוקה לא מהני ע"י בריל עכ"ד הטו"ט והנה מ"ש בענין בן שבעים ודאי דבריו נכונים וכבר כתב בזה המאיר נתיבים (תשובה עו) בענין שו"בים הבאים בימים שראוי לקיים באותן השוחטים והדרת פני זקן שלא יהיו ידיהם מלוכלכים בדם שחיטה עוד וסכין של שחיטה טוב שיהיה חדודו קודם ללבונא שלהם וסיים בנועם דבריו שהאידנא בדורות הללו שנחלשו הכחות ראוי ונכון לכל אשר בידו למחות לתקן תקנה למיגדר מלתא שעכ"פ משבעים שנה ואילך לא ישחוט שום אדם אף שמרגיש עדיין והוא בכחו משום לא פלוג כיון שרובא דרובא באותן השנים כבר בטל כת ההרגש ראוי והגון למיגדר מלתא ולתקן תקנה זו יעו"ש במ"נ אכן מ"ש הטו"ט לענין בריל דבריו תמוהין דמה ראיה מבדיקה דאין בודקין אלא לאור הנר ואור החמה לא מהני זולת באכסדרה שאורה רב וע"כ כתב המג"א דנגד זכוכית לא מהני דלא הוי אורו רב כבאכסדרה משא"כ בשחיטה דשוחטין לאור החמה ואף בבית מדוע לא יהיה יכול לשחוט בבתי עינים (אף דיש לחלק משום דנחלשה ראייתו ואינו רואה כראוי בלא בתי עינים מ"מ הא ידוע לכל דע"י בתי עינים גם חלש הראיה רואה יותר מבריא בראייתו בלא בתי עינים כידוע) והדברים פשוטים יעו' ג"כ בטו"ט שם (סי' סו) לענין שחיטה בלילה נגד עששית שהאריך בזה ולא עמד בסברא זו הפשוטה אחז"ר נדפס ס' דעת התורה לידידי הגאבד"ק ברעזאן שליט"א וראיתי שהאריך שם בגל"ד (סי' יא אות ג) לענין שחיטה בלילה נגד אור הלאמפ והביא דברי המג"א בבדיקה וכתב לחלק כסברא הנ"ל דהכא דביום מותר לשחוט בכל בית שוב אין הזכוכית מפסיק יעו"ש באורך ואי נימא כן אפי' בשחיטה בלילה נגד אור מזכוכית מכש"כ ביום כשמסתכל בבתי עינים דכבר נהגו בכל תפ"י לשחוט ולבדוק בב"ע (אם רואין ע"י כשאר ב"א) ואין פוצה פה ומצפצף ואכמ"ל ובחדושי הארכתי ת"ל. [טו] בענין ס"ת שנמצא בה תיבה כפולה מה דינה אם צריך לרוציא אחרת הנה הא"ר (סי' קמג ס"ק ה) כתב דצריך להוציא אחרת דהוי שינוי ענין ויתר כנטול דמי יעו"ש אכן הפרמ"ג במ"ז שם (סוס"ק ב) כתב ומ"ש יתר כנטול זה בטרפות גמירי כך משא"כ כאן וצ"ע ולא כתב טעם לזה ובגליון הפרמ"ג כתבתי דאפשר כונתו כסברת הלבושי שרד (כי' לה ס"ק א אות כ) בענין יתר כנטול משום דהחיות נתחלקה לשני אברים בטלה הנהגת החיות והוי כחסר אותו אבר יעו"ש מה שהאריך בזה וכבר קדמו אותו בסברא זו יעו' פרישה (סי' מג ס"ק) במ"ש דהכבד השניה נוטלת כחה דאין לשניהן יניקה כדי צרכן וכ"כ הפלתי (סי' נה ס"ק ה) דלכך יתר כנטול דמי דמה שבטבע להשפיע לאבר אחד עכשיו נחלק לשנים ואלו ואלו לא יתקיים יעו"ש וכ"כ התורת חיים תולין (נח) ד"ה מ"ט והיכא דיש יתרון

אבר נחלקה היניקה לשניהם ואין כת בחד יניקה להספיק לשניהם נמצא ששניהם אינם מתקיימים וכנטולין דמי] וע"פ סברא זו יש לחלק דלא שייך יתר כנטול רק בטרפות וכדומה משא"כ בזה ויעו' ג"כ בשו"ת נוב"י קמא חיו"ד (סי' עד) ובשער אפרים שער ה בפתחי שערים סי' ח) במה שתמה על הנוב"י והביא דברי הא"ר והפרמ"ג וכתב דהא"ר לישנא בעלמא נקט לצחותא ור"ל כיון שתיבה זו אין זה מקומה היא מקלקלת ומשנה ענין הקריאה וכו' יעו"ש דנראה דלא ניחא ליה ג"כ לומר בזה יתר כנטול כפשוטו ולפלא על כולם שלא הביאו דברי הרמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת הט"ז שכתב כרך זה שיש בו תנ"כ אין קדושתו כקדושת ס"ת כו' דין היתר כדין החסר וכונתו דיתר כנטול אחר עמו וה"ל ס"ת חסר ופסול וכמ"ש הבאה"ג (סי' רפב אות ד) בכונת הר"מ יעו' ג"כ בש"כ שם (ס"ק ב) ויעו' בנומ"י הלכות ס"ת (קמו ע"ב) גבי אבל ביתרות דנראה שדעתו בענין זה דיתר כניטל היתר עצמו ויעו' בטוש"ע יו"ד (סי' נ) פלוגתת הראשונים בפירושא דיתר כנטול ועכ"פ פליאה על האחרונים הנ"ל בענין יתר תיבה בס"ת שלא הביאו מדברי הרמב"ם והנומ"י ומדברי הרמב"ם דהלכות. ס"ת יש להעיר על סברת הלב"ש וסייעתו וי"ל ודוק [וכ"ז כתבתי טרם ראיתי הא"ר רק במה שהו"ד בקצרה במ"ז אח"ז בא לידי ס' א"ר וראיתי שרמז קצת להא דסי' רפג בדיבוק תורה עם נביאים ויעו' ג"כ בתיקוני הזוהר (תיקון כה) דקמדמה יתיר בס"ת ליתיר אונא ואלה דבריו הקדושים וס"ת כך צריך למהוי תם וכו' או אות חד חסיר או יתיר או חליף ס"ת פסול וכו' כגוונא דא אינון חמש כנפי ריאה וכו' אי אוני חסיר או יתיר וכו' יעו"ש. [טו"ב] בענין דרכי הוראה מלבד דמצינו בכמה מקומות בש"ס דכתא דהיתרא עדיף (ברכות ם ע"א ביצה ב ע"ב קידושין ס ע"ב נדה נט ע"ב ועוד בכ"ד) ידוע ג"כ דברי הגאון מהראז"מ מבראדי זצ"ל דלהחמיר שלא כדין יש ג"כ דררא דממונא דמפסיד להשואל (יעו' ש"ע או"ת סי' תרו) ובאמת צריך המורה רחמים רבים שלא יבא לפניו ענין רע עבור השואל ובפרט בפסח כשיסובב איזה שאלה מחומצת כמה עג"נ וביטול שמחת יו"ט יש להבעה"ב ועתה נדפס ס' נ"ח להגה"צ מהר"א ז"ל מקאמארנא וכתב שם פ"ד דאבות מ"י דראש הדור או ראש העיר ומורה הוראה צריך לידע ולהאמין שכל מה שבא לפניו הן ד"מ או או"ה ובפרט תערובות או"ה או להוציא טרפה מפיו הכל בסבתו כי אם לא היה הוא חיוב והיה צדיק גמור לא בא לפניו כאלה ולא היה אירע שום דבר רע בכל העיר והצדיק החסיד מו"ה משה אבד"ק בענדין ב"א של הגאון ר"א זצ"ל אבד"ק אמשטרדם גיסו של רבינו הרב רבי אלימלך זצ"ל מליזענסק אמר קודם פטירתו ששלשים שנה היה רב ולא אירע כתם באשה ולא שאלה בפסח ולא מעניני תערובות או"ה ולא שרפה נפל בעיר יעו"ש בנ"ח ובאמת דרכי הוראה של ת"ת הגדולים

אם כי מתחלה כשיושבים על כסאות למשפט מיראי הוראה המה אבל כ"ז שמזקינין דעתן מתיישבת (סוף קנים) ובישישים חכמה ותבונה למצוא צדדים להיתרא וכמ"ש ג"כ הגאון נוב"י חאה"ע (סי' כח) בהגה"ה אמר יחזקאל תשו' זו כתבתי בילדותי זה ערך ששה ושלשים שנה ומחמת שהייתי צעיר לימים הייתי מיראי הוראה ביותר ונטיתי ברוב הסברות להחמיר יותר מלהקל יעו"ש וכזאת כתב הג' שא"ר בהוספות (סו"ס יב) על הלבו"ש כי בקונטרס שבירת העצמות שחבר בילדותו נטה ברוב הסברות להחמיר ובזקנותו חבר דיני טרפות הריאה ואז ת"ת מתיישבת עליהם דעתם לכן נטה להקל הרבה אפי' נגד התב"ש יעו"ש. ואני תפלתי להאל הטוב וכרני בזכרון טוב לפניך והאר עיני בתורתך להשיב כהלכה בעתידה עבד לעבדי ה' משה נחום ירושלימסקי האב"ד דק"ק אסטראלענקא והגליל: